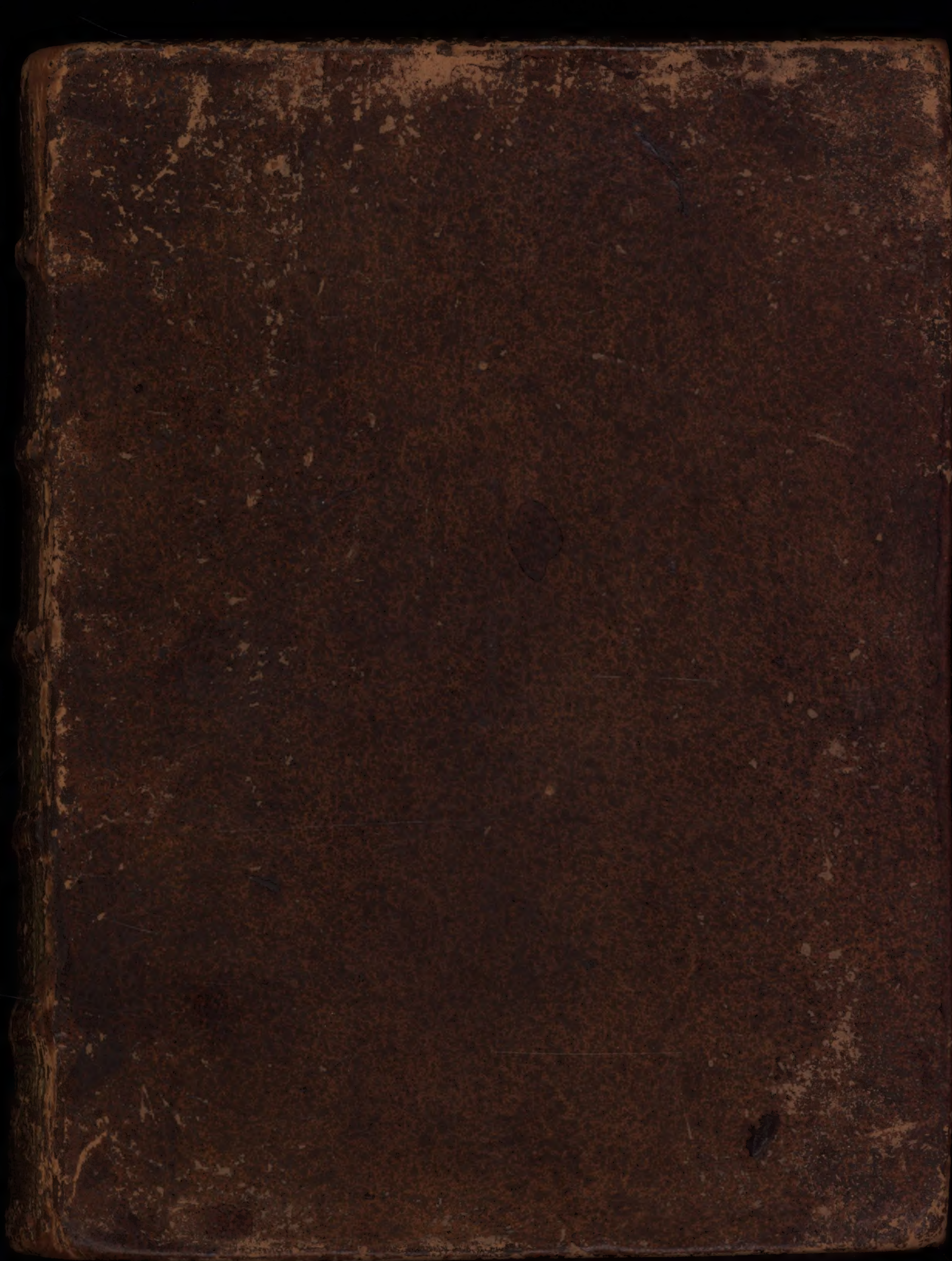

738 (XIII

11

Beschrijvinge der Stadt
LEYDEN.
Inhoudende
't Begin/ den voortgang/ ende den wasdom der selver: de Stichtinge vande Kercken, Cloosteren, Gasthuysen, ende andere Publijcque Gestichten/ etc. desgelijcx de oprechtinge vande Academie, ende de Collegien Theologie.

Mitsgaders

Verhael van alle de Belegeringen, ende Aenslagen, die de selve Stadt zedert den Jare 1203. geleden heeft/ totte laetste strenge Belegeringe ende Verlossinghe/ ghevallen inden Jaere 1574.

In desen tweeden Druck, boven vele vermeerderingen, vergroot met een derde Deel, inhoudende den staet ende Regeringe der Stad Leyden.

Verciert met verscheyden Caerten ende Figuren.

Met groote moeyten/ uyt verscheyden Schriften ende Papieren by een vergadert/ ende beschreven door I. I. ORLERS, O. B.

TOT LEYDEN,

Voor Andries Jansz. Cloeting tot Delf.
Ende Abraham Commelijn tot Leyden.

ANNO CIƆ IƆ C XLI.

TOE-EYGENINGE
Aende E. Achtbare, Wijſe, Diſcrete Heeren, de Heeren vanden Gerechte der Stadt
L E Y D E N.

E. Achtbare Heeren,

HEt is wat meer dan ſeven-ende-twintich Iaren geleden, dat ick mijne Beſchrijvinge der Stadt Leyden, in openbaren Druck, voor de eerſte reyſe uytgegeven hebbe: ende dat ick die, te dier tijden, geoffereert en behandicht hebbe, aen uwe E. A. Voorſaten, in uwe Achtbare Collegie, alſdoen in Regeeringe zijnde: die de zelve met danckbaerheyt aengenomen, ende erkent hebben. Den eerſten Druck al over eenige Iaren uyt verkocht, ende by verſcheyden beminders van onſe Geboort-Stadt Leyden, ende eenige andere, met grooten vlijt, ja ſelfs tot hoogen prijſe opgeſocht weſende: zo hebbe ick op het ernſtich verſouck ende aenhouden van verſcheyden Vrienden ende goede bekenden, goet gevonden in deſe mijnen Ouderdom ende hooghe Iaeren, dewijle mijn Godt Almachtich Tijdt, Geſontheyt ende Verſtant gegeven heeft, de ſelve Copie te overſien, ende die tot veele ende merckelicke plaetſen te verbeteren ende te vermeerderen, ende met vele ende verſcheyden ſaecken de Stadt Leyden raeckende: daer van ick metter tijt, zo door eenige uytgecomen Schriften, door naerſtige onderſoeckingen, als anderſints, naerdere ende betere kenniſſe ende onderrechtinge, vercregen hebbe: gelijck uyt de vergelijckinge van deſen tegenwoordigen, metten eerſten Druck, ten vollen geſien can werden. Inſonderheyt hebbe ick deſen tweeden Druck vermeerdert met een Derde Deel: begrijpende den Staedt ende Regeeringe der Stadt Leyden: te weten, door wie ende by wat Collegien, de ſelve geregeert ende geſtiert wert,

tzy in het geheel ofte eenige gedeelten der selver: ende dit alles volgende verscheyden Privilegien, geheele oude ende nieuwe Keuren deser Stede, gelijck hier ende daer tot gelegen plaetsen, aenghewesen zal werden. Tot een besluyt, hebbe ick daer by ghevoucht, van meest alle de Collegien, de Namen vande Persoonen, (ende dat van over vele Iaeren,) de welcke eenich Ampt ofte Officie in eenige vande voorschreven Collegien bedient ende waerghenomen hebben, de selve brengende totten Iare 1641. toe, die ick met groote moeyten ende naersticheyt opgesocht hebbe. Tot een gedachtenisse vande zelve Persoonen, ende tot Eere van hare Afcomelingen ende Na-neven.

E. A. Heeren, naerdien dat alle het ghene, ick in dese Beschrijvinge geschreven hebbe, alleen aengaet ende raeckt die Persoonen, die Stadt, ende die Plaetse, waer over ghy van Godt Almachtich, tot vorderinge ende welvaren van uwe Onderdaenen, tot Vaderen, Voester-Heeren ende Beschermers, gestelt, beropen, ende met Eede verplicht zijt: zo en hebbe ick niet willen nochte connen naerlaten, u E. A. desen mijnen arbeyt ende moeyten, toe te eygenen ende op te offeren. Biddende de zelve met zulcken genegentheyt ende goet herte aen te nemen als ick u 'tselve toe-geeygent hebbe. Godt die de gantsche Werelt, met alle dat daer inne is, regiert ende stiert na zijn alderheylichste Wille: die wil uwe E. A. ende uwe gantsche Regeeringe daer toe stieren ende leyden, dat uwe Onderdanen, onder uwe bescherminge in Vrede ende Godsalicheyt mogen groeyen ende bloeyen. Amen. Geschreven in uwe Stadt Leyden, desen XXII. Augusti, inden Iare des Heeren 1641.

Byu DienstWillige Mede-Broeder in Vroetschappe

IAN IANSZ. ORLERS.

VOOR-

Voor-reden.

Vanden Auteur tot de Lesers.

DAt alle Volckeren ende Natien (waerde Lesers) vande gantsche werelt/ tot allen tijden Genegentheyt/ lust ende begeerte gehadt hebben/ omme haer lieve Vaderlandt ende Geboort-plaetsen te roemen/ te prijsen ende te verheffen; bewijsen ghenoechsaem (sonder verdere ghetuychnissen van yemant anders te leenen) de menichvuldighe Eerdichten/ Schriften ende Boecken/ de welcke sy tot lof der selver geschreven ende achtergelaten hebben: ende daeromme heeft den alderwelsprekensten M. T. Cicero wel ende te recht geseyt/ dat een Mensche gebooren ende inde werelt gekomen is/ om drie saken wille: om hem selven/ om sijne Vrienden/ ende om zijn Vaderlant. Ende voorwaer de Reden ende Billickheyt vereyschen ende gebieden sulcx. Want wat isser redelicker eerlicker ende billicker? dan dat een yegelick die Plaetsen/ Steden ende Personen/ looft/ prijst/ ende in eeren houdet/ waerinne ende door de welcke sy Luyden naest Godt inde Werelt ghekomen/ opgevoedet/ onderwesen/ onderhouden/ naer goede ende billicke wetten ghereegeert/ haer welvaren gevordert/ eyndelick beschut ende beschermt werden: van alle het ghene haer door de moetwillige handen van haere vyanden ende alle eervergetene menschen/ soude moghen aengedaen werden. Voorwaer die sulcx noch bekennen/ noch te naer komen willen/ die behooren als ondanckbare menschen/ buyten alle eerlicke Vergaderingen ende Gemeenten uytgesloten ende gestoten te werden: ende dat met goede redenen. Dit alfo wesende/ soo hebbe ick mijn selven verplicht ghebonden/ omme mijne Geboort-stadt Leyden/ naer het verstant eñ de wijsheyt die ick vanden gever aller goeder gaven ontfangen hebbe/ te beschrijven/ te loven ende prijsen/ gelijck u. l. uyt dese tegenwoordige Beschrijvinge sien ende lesen kont. Ick hadde wel verhoopt/ dat sulcx by yemant anders van onse mede Burgeren meerder geleertheyt hebbende/ over langen tijdt soude gheschiet hebben: Maer te vergeeffs. Tis waer/ den hoochgheleerden Voornaer/ D. Hadrianus Iunius, ende den Italiaenschen L. Guicciardin, ende ten laetsten den Hoochgheleerden Marcus Zuerius Bocxhornius, Professor inne onse Leytsche Academie/ hebben in haer Boecken de Stadt Leyden ghedacht ende beschreven: Maer haere beschrijvinghe is

gheheel

gheheel cort/ ende daer inne ontbreecken seer veele nootsaeckelicke dinghen/ omme die volcomentlicken naer haere waerde ende behooren/ haer verdienden lof te geven: ghelijck ick mede niet en doe. Maer ick wensche dat ick door desen mijnen arbeydt ende moeyten/ de welcke ick als een rouw ongevijlt Yser int licht brenge/ andere kloecke verstanden sal bewegen/ uytlocken/ opwecken/ ja tergen/ dat sy tot loff van ons Palladijns Leyden haere gheleerde Pennen sullen inde hand nemen/ omme de selve alsoo te beschrijven/ dat door haere schriften den loff ende de vermaertheyt der selver alsoo mach bewaert werden/ dat sy nimmermeer inde helsche vloet van Vergetenheyt verdroncken: ofte door de Tijt ende de Nijt/ (twee de aldergrootste vyanden vande Gedachtenisse ende Fame/) en mogen verslonden werden! Een van mijn alder-waertste vrienden/ ende een groot beminder van het Leytsche welvaeren/ hadde sulcx over eenige Jaeren wel voorgenomen/ ende alrede van eenige saecken een kleyn ruych bewerp ghemaeckt ende op de Persse gebracht: Maer hy is door de alvernielende doot/ al eer hy sulcx heeft konnen voltrecken/ wechgeruckt ende gestorven: welcke beginselen/ beneffens vele ende verscheyden andere stucken ende papieren by d'een ende d'ander gemaeckt wesende (die mijn by verscheyden goede vrienden behandicht zijn) hier ende daer waer sulcx te passe quam ingevoecht zijn/ gelijckmen tot verscheyden plaetsen aenghewesen sal vinden. Ick hebbe dese mijne Beschrijvinge verdeelt in drie Generale Boecken ofte Delen/ ende elck Boeck wederom in eenighe onderscheyden Delen ende Capittelen. In het eerste handele ick van Leydens plaetse/ begin/ voort-gang/ vergrootingen/ verdelingen: tsy in Parochien/ Bonnen/ Gebuyrten ofte Straten: daer naer spreke ick vande Stichtinge vande Kercken/ Conventen ende Godshuysen/ als de Gasthuysen/ 'tWeeshuys/ ende andere Publijcke plaetsen. Dit gedaen hebbende/ verhael ick de oprechtinge vande Academiæ, ende beyde de Collegien S. S. Theologiæ: Ten laetsten maeck ick een verhael vande oude Leytsche ende huyden-daechsche Draperyen/ ende andere Neringen: ende verscheyden andere saecken/ de welcke elf bladen achterwaerts in dese Beschrijvinghe int langhe verhaelt staen. In het tweede hebbe ick verhandelt/ gestelt ende verhaelt/ tgene dat de Stadt Leyden sedert den Jaere 1203. totten teghenwoordighen Jaere 1641. door Belegheringhen/ aenslagen/ overrompelinghen/ (tsy van buyten ofte van binnen) gheleden ende uytghestaen heeft:

Inson-

Insonderheydt hebbe ick de laetste strenghe Beleghheringhe ende ongehoorde verlossinge/ soo wijtlopich verhaelt ende beschreven/ als ick die hebbe konnen versamelen uyt eenighe gedruckte Boecxkens/ Chronijcken/ andere gheschreven stucken ende papieren/ soo van den seer Edelen ende wijtvermaerden Heer/ mijn Heer van Noortwijck/ Jonckheer Ian van der Does, inde voorschreven Belegeringhe cloeck ende wacker Capiteyn ende Regeerder gheweest hebbende/ als eenighe andere: de welcke mijn van mijn waerde vriendt den Hoochgheleerden D. Petrus Scriverius, behandicht sijn: die mijn in de eerste twee Deelen van dese Beschrijvinghe tot verscheyden plaetsen ende tijden/ met raet ende daet by gestaen ende geholpen heeft. In het derde ende laetste Deel hebbe ick verhandelt door wat Collegien de Stadt Leyden/ volgende haere Privilegien/ keuren ende Ordonnantien/ gheregeert ende ghestiert wert/ ende by wat Persoonen/ die nu veele Jaeren geregeert is. Het hadde mijn lief ende aenghenaem gheweest/ dat ick eenighe saecken wat klaerder ende volcomentlicker hadde moghen beschrijven ende verhaelen: Maer wat vlijt ende naersticheydt ick aenghewent hebbe/ om meerdere te moghen vercrijgen/ is alles te vergeeffs gheweest: Alsoo dat ick ghenootsaeckt gheweest hebbe vande noot een deucht te maecken/ ende moeten roepen mette riemen die ick ghevonden hebbe. Ick weet ende ben verseeckert/ dat desen mijnen arbeydt/ de welcke ick met soo vele moeyten by een versamelt/ ende opghesocht hebbe/ van vele ende verscheyden partijdighe Menschen/ ghelastert/ veracht/ beschimpt ende bespottet sal werden: Maer soude ick om sodanighe bespotters willen/ desen mijnen arbeyt te rugghe houden? ofte soude ick mijn/ om haer verachtens wille in mijn goet voornemen laeten verhinderen? In generley wijse. Want 'tgene ick ghedaen hebbe is eerlick/ redelick ende billick/ voor alle menschen. Maer sodanighe partydighe Lesers/ bidde ick/ dat sy haer verstandt ende wijsheyt twelck sy van Godt almachtich ontfangen hebben/ niet en misbruycken omme de fauten ende misslagen van andere (minder gheleertheyt als sy hebbende) die sy door quade onderrechtinghe ofte anderssints souden mogen ghedaen ofte begaen hebben/ te beschimpen/ te lasteren ende te schelden? Maer dat sy gelijck ick te vooren ghesept/ ghewenst/ ende begeert hebbe/ selfs de Penne inde handt nemen/ ende het meerders ende beters maecken. Wat isser doch lichter om doen? als yemandts daden ofte arbeyt te verachten? Maer de verbeteringhe

teringhe valt swaerder. Wie is soo onervaeren inde Werelt/die niet en weet dat in alle Menschelicke dinghen de volmaecktheydt ontbreeckt? wie heeft opt eenich Schrift ofte Boeck vande alderghe-leertste ghesien/ dat onberispelick was? voorwaer niemandt. Maer ghy o waerde onpartijdige Lesers/ ende liefhebbers van onse Stadt Leyden/ om welckers wille ick desen arbeydt ghedaen hebbe: Leest ende herleest de selve met een goede ghenegentheydt: ende vermaeckt u inde selvighe/ vint ghy yet dat berispens waerdich is/ gaet sulcx verby/ ghedenckt dat ick een Mensche sy/ ende sijt verseeckert dat ick hier inne soo veel ghedaen hebbe als ick vermocht: waer boven niemant verbonden is. Neemt mijnen arbeydt in goede. Godt die de gantsche werelt met alle dat daer inne is regiert ende stiert naer sijn allerheylichsten wille/ die wil u ende uwe gantsche handelinghe daer toe stieren ende leyden dat wy ghesamentlijck in vrede ende Godsalicheydt moghen groeyen ende bloeyen. Gheschreven in de Stadt Leyden desen 19. Augusti/ in den Jaere xvj ᶜ. ende een-en-veertich.

AEN

AEN LEYDEN,

Vytgegeven met zijn beſchrijvinge

door

IAN ORLERS,

Borger ende Out Burgemeeſter der ſelver Stadt.

O Nymphe groot van naem, onwinbaer in het ſtrijden,
Bemint wel eer van Mars, maer doch in onſe tijden
Apolloos liefſte kindt, om dat ghy met u bloet
Gekocht hebt en betaelt de maechdelicke vloet:
Met honger hebt verdient de ſuſters alle negen
Van Phœbus die nu ſijn de moeders van den ſegen,
Daer ghy u in bevindt: en hebben u bereyt,
Op dat ghy niet en ſterft, den loon van Eeuwicheyt:
Doen klincken over al, van daer de gulde ſtraelen
Der Sonne kijcken uyt, tot daer zy neder daelen,
En wijcken voor de nacht, daer 'taerdrijck is bequaem
Om menſchen op te voen, ô Leyden uwen naem:
O moeder van ſoo veel onſterfelicke helden,
Die ghy voet met u borſt, en die u nu vergelden
V droefheyt uwen noot: vergeten doen u leet,
Afwaſſchen bey te ſaem u tranen en u ſweet:
Laet toch u aenſicht ſien, laet uwen Rijn opſteken,
Den kop becleet met riet, die niet en heeft geweken,
Voor al des Vyants macht: maer altijt hooger rees,
Gevoet met menſchen bloet, geſpijſt met Spaniaerts vlees.
En dat hy vry vertel (wie kan het beter weten?)
Wie ghy te vooren waert, en hoe ghy nu geſeten
In overvloet en vreucht, in paeys en ſoete ruſt,
In alle konſten hebt en ſpraecken uwen luſt.
Al wat te Roomen was, al wat de Griecken waeren,
Seer wijs en trots daer by, dat hebt ghy doen vergaeren.
De Iode, de Chaldeeu, en half den Indiaen,
De Moor, den Arabier, wordt binnen u verſtaen.

** Te wyle

AEN LEYDEN.

Te wyle dat Nassou ginck donderen beneven
De tacken van de Maes, het aerdtrijck dede beven,
Soo hebt ghy sonder vrees den wijtvermaerden helt
Van Brenuus neergedaelt, doen komen, en gestelt
Tot spijt van de Maraen: een baecken voor de volcken,
Het licht van onsen tijdt, den Arent in de wolcken.
Die vol van hemels vier en van Apolloos nat,
Vlooch altijdt in de locht, op d'aerde noyt en sat.
Ghy sijt om zijne wil gegaen uyt uwe paelen,
En om u jonge jeucht te stieren hem gaen haelen.
De Fransman heeft bekent, dat ghy doen hebt gerooft
De peerel van sijn landt, de kroone van zijn hooft.
Ghy hebt daer by gevoecht veel sielen die berennen
De baene van de deucht, doorsnijden met haer pennen
De tanden van de doot: verslijten met haer wijt
En seer beroemt verstandt, den angel van den tijdt.
Hoe haesten wy dus seer? ick bidde laet ons keeren,
En eerst u vromicheyt en kloecke daeden leeren.
Wat dat ghy hebt gedaen, gedwongen van de noot,
Int voorborch van der hel, int midden van de doot.
Den honger was in Stadt, de Vyandt voor de wallen,
De moeder sach haer vrucht voor haere voeten vallen:
Zy selve menichmael, naer datse sonder broot,
Veel dagen was geweest, viel met haer kinders doot,
Noch hangend'aen de borst, noch besich om te buygen
Haer leden naer het werck, en gevend' haer te suygen.
O jammerlick gesicht! ghy hieldt in dese smert
Een yseren gemoet en een metaelen hert.
De liefde van het landt was krachtiger van binnen
Als die van buyten was: wie soude konnen winnen
De mensch die niet en vreest? al hadde de Maraen
Gans Spanien hier gebrocht, soo hadd'hy daer niet aen.
Gelijck de stercken Leeu, wanneer hy wort besloten
Van jaegers in het veldt, of in het lijf geschoten,
Dan roert hy eerst den steert, den oorspronck van zijn kracht,
Is stercker als te voor, versaemelt al zijn macht.

Zijn

Zijn maene rijst om hooch, het schuym loopt van zijn tanden,
Zijn oogen zijn vol viers, en schijnen hem te branden.
Hoe datmen hem besluyt, hoe datmen hem bespiet
En treft van alle kant, zijn hert en gevet niet.
Of als de wilde zee, naer dat zy vele daegen
Gheterchtis van de windt, van buyen ende vlaeghen,
Indien zy van den dijck gheperst wordt of het sandt,
Zy steygert in de locht, en vliecht tot op het landt.
Ghy zijt oock soo gheweest. tot dat de vloedt, de baeren,
Den Hemel met ghewelt u selve quam bewaeren:
En dat Neptuni stroom met vreesselick gewelt
Den Vyandt heeft te saem doen loopen uyt het veldt.
Waer was het snorcken doen? waer mocht Baldeus blijven
Met al zijn groote macht, en met zijn bitter schrijven?
So haest als Nereus quam ghewandelt, en gegaen
Den Spanjaert int gemoet, hy liet zijn tenten staen.
Men sach den swarten hoop seer haestelick verschuyven.
Noch hebb'ick niet geseyt. waer laet ick toch de duyven,
Die ghy ghesonden hebt, daermede dat ghy socht
Gesloten van der aerdt, te klimmen door de locht?
Siet wat de Vrijheyt doet. het gaen dat was benomen,
Het vaeren was ghedaen, noch zijt ghy uytghekomen.
Geen schrift en mochter in. voor brieven was de padt
Ontnomen en beset. zy vloghen in de Stadt.
Men secht dat Venus self haer vogels heeft gesonden
Aen Ioncker vander Does, en dese vondt ghevonden.
Die zy met groote sorch bewaert heeft van dien tijdt
Dat aldereerst van hem zijn Ida wert ghevrijt.
Hoe dickwils heeft zy Mars ghenomen in haer ermen,
Ghebeden dat hy wou de borgeren ontfermen?
Hoe menichmael heeft sy de waeghen daer hy met
Uyt Thracen wordt gevoert, doen houden en beset?
Al was hy schoon bebloet, en hadde seer verbolghen
Zijn Dienaers neven hem die hem ghestaedich volghen,
De Vrees, de Schricklicheyt, de Stoutheyt onbeducht,
Daer mede dat hy jaecht g'heel' landen op de vlucht:

Zy ginck hem even wel de ſaecke noch vertooghen,
En haeren grooten noot: en wierp op hem twee ooghen,
Soo lodderlick ſoo ſoet, dat hy tot aen de grondt
Van zijn manaſtich hert geraeckt wierdt en ghewondt,
Of ſoo dat niet en was genoech om te bewegen,
Zy deder noch wat by, tot dat zy heeft verkregen
Het ghene zy verſocht. van daer is zy gegaen
By Thetis haer Vriendin, en ſprack Neptunus aen.
Neptunus heeft terſtondt doen ſpannen in zijn paerden,
En met een groot gedruys gekomen op der aerden.
Hy nam de winden met tot hulp, en Triton blies
Soo lang op zijne ſchelp, tot dat het waeter wies.
Het waeter ſtoof om hooch, hy maeckte los zijn ſluyſen,
En opende zijn rijck. de Spanjaert ginck verhuyſen,
Het was hem daer te nat. ſoo ſijt ghy los geraeckt,
En van het harde jock des Vyants vry gemaeckt.
Wat was dat eenen dach! Boyſot quam aengevaeren,
Gans Zeelandt vol van vreucht quam vliegen door de baeren.
Maetrooſt bepeckt, betart, liep by de vlaggen ſtaen,
Wierp over al zijn oog. het leger was gegaen.
Een van den rauwen hoop, van Amphitrites ſonen,
Die leven in het nat en in de ſchepen wonen,
Hadd' in een Spanjaerts hert gebeten, en geſeyt,
Het vlees en is niet goet, zijn honden voorgeleyt.
Marane loopt toch wech, en wacht u voor de Zeeuwen,
Laet Hollandt Hollandt ſijn. den Hert vervolcht de Leeuwen,
Het Schaep vervolcht de Wolf, gaet ſeecker uyt de doot,
Eer datmen u verſcheurt, keert naer u moeders ſchoot.
Vertelt haer dat ghy ſijt geweeſt in vreemde landen,
Al waermen Spanjaers vlees kan knauwen met de tanden,
En luſt heeft in haer bloet, maer ſiet toch dat ghy leert,
Wat dat ghy doet of laet, dat ghy niet weer en keert.
Soo haeſt het landt van Mars bevrijt was en ontſlagen,
Quam Phœbus in zijn plaets. die hadd' in haer behaegen,
Minerva quam met hem. die hebben in de ſtadt
Geſtadich van dien tijdt haer wooninge gehadt.

AEN LEYDEN.

Door haer is uyt het landt onwetenheyt verdwenen,
En wetenſchap geteelt. O Nederlandts Athenen,
  O voeſter van verſtant en kloecken geeſt. ô Son
  Van wijſheyt ende konſt, ô Duytſchen Helicon.
Fonteyn van prijs en eer, ô herberch van de wijſen,
O woonplaets van de Faem, wie ſoude konnen prijſen,
  De glans van uwen lof ſo groot en breet? wie ſou
  Afſchilderen u werck en coſtelick gebou?
Wie ſoud' u daeden cloeck de weerelt door verkonden,
En treffen met den geeſt? de man is nu gevonden:
  Die met een grooten luſt, al wat verborgen lach,
  En watmen van u weet, brengt tſamen voor den dach.
Nu wert ghy wederom van vooren aen geboren,
En uwen oorſpronck ſelf die lange was verloren,
  Gevonden en verclaert. op datmen eewich leeſt,
  Al waert dat ghy verginckt, wie dat ghy zijt geweeſt,
De toorens gaen te niet, de muyren ende wallen
Verſlyten door den tijdt, de ſteenen die vervallen.
  Maer dat de penne treckt, geholpen vant verſtandt,
  Wort inder eewicheyt in 'smenſchen hert geplant.

D. H.

AENSPRAECK

Aen de vermaerde Stadt

LEYDEN.

O Leyden wel bebouwt: van graften, wallen, ſtraten,
En brugghen wel verſien langhs ſoo veel watergaten:
Tot viermael toe vergroot. O peerel, daer met loff
De Vorſten van ons Landt ghehouden hebben Hoff:
Hier ſchiep ſijn adem eerſt, die in ſijn jonghe dagen
Den ſtaff vant Roomſche Rijck betrouwet is te draghen:
Eliſa ſijn gemael heeft hier oock (ſoomen meent)
Van Floris haren ſoon in't kinder-bed gheſteent.
Veel Adels eerden u. en dat ghy placht te maecken
Was over al begeert en puyck gheacht van Laecken.
O Nering-rijcke Stadt. O die met d'ijſre handt
De Negen Suſt'ren hebt in u prieel gheplant.
Prieel, wel eer verſien met redelicke Wijſen,
En nae den tijdt gheleert: dat * Phlips ſelfs moeſte prijſen,
Die Salomoni heeft een Tempel toegewijt,
En u, ô Leyden, eerſt van rouwicheyt bevrijt.
Ter ſelfder plaetſe ſchier, daer nae twee hondert jaeren
De wijs Naſſauſche Vorſt ſijn Boecken dee vergaren,
En ſey, tſa doet gemack. Ghy Falyde-Bagijn
Ontruymden hem de plaets, alſt anders niet mocht zijn.
Iae wis 't behoorde ſoo. Die eerſt ſoo ſober droncken,
Dien wordt nu d'Heinſte born met ſtopen toegeſchoncken:
Alſt waeter vanden Rijn, de Caballijnſche vloet
Hier griemelt, en daer me ſijn dorſt een yder boet.
Iae wis, 'tbehoorde ſoo. Die hier omtrent nu woonen,
Wat daer voor luyden zijn ſy met haer ſchriften toonen.
Wat Grieckenland oyt gaff en 'twijtberoemde Room,
Wat Iood en Arabier, dat draecht d'Orange boom.
Dees vruchten maecken dy vermaert in vreemde Landen,
En wort van verr' geeert als Voeſter van verſtanden,

Koningh Willem tot Leyden gheboren An. 1229. den 14. Februarij.

** Philippus de Leyden I.C. in libro De Reipub. cura. caſ.* LX. *Vide infra pag.* 19. *&* 249.

Daer

Daer nae u geven naem en ſoeten winſt daer by
Arachnes Vlaemſch ghetou en wolle drapery.
V oudtheyt ſtreckt ſeer verr'. Wie ſal ons doch oorconden
Wie uwe ſtichter was, wie eerſt begreep u gronden?
Miſſchien dit Ianus was, die dubbelhoofdich Godt,
Die u ſijn ſleutels gaff van beyde Stadt en Slot.
Maer alſment wel verſint, ſelff Ianus kant niet weſen,
Hoewel ſijn even-beelt tot uwent is verreſen.
Doch was PatulcI raet van open doen niet goet
Tgeen Cluſius toe hiel, wat beter noch ghemoet.
Het was een Aer-Iansſoon, die woudt ſijn eedt betrachten
En van ſijn trouwe Prins ontſet en hulp verwachten.
Inſonder vander Does, die vroome jonger helt,
Betoonde dat hy was daer opperhooft gheſtelt.
Bronckhorſt die gaff de geeſt: maer nae ſijn overlijden
Valdez verblijdt u niet. nu hebt ghy eerſt te ſtrijden.
Nu gaet de knoop eerſt aen, al zijt ghy niet beducht,
Soo ſult ghy moeten u haeſt gheven op de vlucht.
Geen ſnorcken hier en baet, hier baet geen hoogh vermeeten.
Onwinbaer is een Stadt daer 'tvechten gaet voor eeten.
Die Leeuwen zijn in't velt, en muylen aen haer wal,
De Spanjaert onder knye niet licht'lick brengen ſal.
De ſilververvich Geeſt van een der Rijnſche ſtroomen,
Waer van die vander Does de name is gekomen,
Door't ſchelden opgeweckt en bulderen verdooft,
Stack uyt de lieſſen op het groen-gemytert hooft.
De Rhijn ſelff was verſtoordt. men hoord' in't Leger ſpreecken
Soo opgeblaſen woordt, dat God ſelff wilde wreecken:
Soo yemant koſt de Son oft Mane ſtil doen ſtaen,
Die mochte tot ontſet en Stadts verloſſingh gaen.
Maer g'lijckt niet doenlick was (dus relden haere monden)
Een ſterr' te dragen wech uyt 'sHemels blauwe ronden:
Soo waſt onmogelijck, daert crachtich Heyr voorſat,
Te rucken uyt de hand ſoo naegeſegen Stad.
Een Stad daer nu de Dood ſes duyſt had wech genomen,
En daer noch tot de ſterft dit miſval is gecomen,

Dat wel het ſwaerſte was: tot Burgelicke twiſt
Door brieven van Pardoen de reſt ſcheen opgehiſt.
'Tgebrack aen woorden niet, noch liſtelicke treecken,
Waer mee den ſwacken wert van binnen 'thert ontſteecken:
En waeren meeſt goet Spaens. Helaas! het arme lam
En koſt den wolve niet, en ſach niet waer het quam.
Maer het geleerde oogh affriedde ſulck betrouwen
Der blinde Burgery. O rechte manne-vrouwen,
Die 'thert ſinckt inde ſchoe! Wat miſſelicke luſt
Heeft u dus inde ſlaep, ô Batavier, geſuſt?
Waeckt op, en grijpt een moet: ghelooft vry dat Poeeten,
Alſt noot doet, oock den Crijch en wapen-handel weeten.
En dat een eedel hert, en een alſulck gemoedt
Voor 'tVaderland bereyt te ſtorten is ſijn bloedt.
Veel ſitten aen een diſch, en pocchen ende blaſen,
En ſlaen den Spaengiaert doot met uytgedroncken glaſen,
Sy vechten metten mondt, daer toonen ſy haer geeſt:
Met een ſtilſwygen ſal u dees man helpen meeſt.
By ſijnen fieren moedt en is niet te vergelijcken.
Om't lijff en ſal hy niet een voet den vyandt wijcken.
Geen magen hem ſoo lieff, niet ſtaet hem ſoo ter handt,
Dat hy verlaeten ſou ſijn liefſte Vaderlandt.
O Leyden, dit is doch in't uyterſt ſoo gebleecken,
En ſijn ſtandtvaſticheydt u noyt en heeft beſweecken.
Meer ander bleven u oock tot de doot ghetrou.
Dit was (door Godes hulp) ô Leyden dijn behou.
Valdezi corſelheyt begon het te verdrieten;
En die alleen op u met woorden plach te ſchieten,
Begreep in ſijn gemoet te ſtormen met gewelt,
En ſpreecken met canons, dat daer toe was geſtelt.
De Glippers deden goet, die by den Vyandt waeren,
Die riedden al te ſaem de ſchoone Stadt te ſpaeren:
Sy ſou door honger-noot van ſelffs gaen inde handt.
Dit was den beſten raed die haer goetduncken vandt.
Dit was dy Leyden, goet. Oock dienſtich boven maeten,
Dat u ſoo meenich vrundt (ſoo't ſcheen) ſocht te bepraeten.

De

De Groten schreven selff. een yeder socht de eer
Van u beweegenis een keering tot u Heer.
Soo soo, vry mannen, soo, gaet voort met uwe schrijven,
Off daer geen maet en is, een weynich sult bedrijven
Tot voordel van u Vorst die u int herte leyt,
Soo heeft noch dese saeck sijn reden en bescheyt.
D'eergiericheyt en trots van Valdez stijcht om hoogen,
Dat ander kreech d'een prijs, en kan hy niet gedoogen,
Lannoy * die had misschien der Luyden hert bekoort,
Indien niet Valdez had dees handeling gestoort.
Sijn hoop die hy nu had om Leyden te verwinnen,
Kost hy versetten niet, oft drijven uyt sijn sinnen.
D'hoovaerdicheyd den val ô Valdez heeft gesmeet,
Als u wel naderhandt den * Monster-heer verweet.
Adieu ô Leyden nu, en twee en sestich Schanssen,
Ick sie mijn volck dat sal door't waeter moeten dansen;
Adieu ô schoone Stadt, spraeckt ghy niet wel gemoet;
Dees vlucht de Vyandt niet maer 'twaeter my aen doet.
Valdezi vlucht ghy nu? houdt stal, ô bloode menschen.
Siet, God een bresse maeckt: het gaet al nae u wenschen.
Een groote stucke muyrs met wal daer aen gehecht
Gevallen leyt ter neer, siet hier, de wech is slecht.
De poorten stonden toe met grendelen gesloten,
Met wachten wel versien om u daer af te stoten:
Nu, siet, de hooge vest geworden is een baen,
En soud' in onse Stadt nu droochs voets konen gaen.
O * Borgia, wat vrees en angst heeft u bevangen?
Och hebt ghy nae de Stadt noch anders gheen verlangen,
Dat ghy de starcke Schans te Lammen soo verlaet?
Dan Valdez neemt de vlucht, en ghy zijt Valdez maet.
Nu, Leyden, u verheft, ô bloem der Batavieren,
Niet om u oudtheyds wil, niet om u kloeck bestieren,
En hulp die ghy wel eer den vreemdelinck beweest,
Hem leydende door 'tWoudt dat daer soo was gevreest:
Maer dat ghy aen den Rijn en 'twaeter zijt ghelegen,
Het welck van ouder handt de name heeft vercregen

* Don Ferdinãdo de Lannoy.

* Don Iuliano de Romero. *uti testatur disertè in historia belli Belgici Bernardinus Mendoza Hispanus.*

* Gouverneur van Lammen.

Van ſijne reynicheydt, en van alſulcken aert,
Dat een onwettich kindt en baſtert openbaert,
En 'tſelfde niet en lijdt. dit maeckten ons de grijſen
Van ouden eeuwen wijs, maer koſtent niet bewijſen;
Men hieldt voor ongherijmt, voor reden ſonder ſlot
En ouden wijven klap; tot dat eens viel het lot
O Spangiaerts hoogen moet: tgeen niemandt koſt doorgronden,
Quam ſchielick aen den dagh, de waerheydt wierdt bevonden,
Als hy quam op u Rijn: het ginck al tegens vloedt,
Want dit Maraenſch gedrocht was van onechten bloedt.
Hoe trots de Veldheer was, ſijn Leger moſt hy ruymen,
En vlieden wijt van hier. Neptunus quam aenſchuymen,
En droegh op ſijnen rugh ſoo menich houten paert,
Waer mee hy was verciert, ghy Leyden zijt bewaert.
Boyſotte wellekom, met uwe Zeeuſche vlaggen,
En menich Bootſgeſel, die haer verroeſte daggen
Alleen in't Spaenſche bloedt te doopen zijn gewendt,
En met den Batavier in't oorloch zijn bekendt.
Boyſotte wellekom· noyt aengenáemer kielen
Doorſneeden onſen Vliet: noyt beter dauwen vielen
Op ons begraeſde velt, dan haring ende broot.
Soo waerde regen noyt en viel uyt Hemels ſchoot.
Boyſotte wellekom, met uwe groene benden
Des grooten Oceaens, behouder van ons ſtenden.
Die nu ons druck afſpoelt. daer niemant over klaecht,
Maer elck een (uytgeſeyt den Spaengiaert) wel behaecht.
Dit bracke nat wel eer, en Nereî woeſte baeren,
Gedreven vande windt, ons overlaſtich waeren:
Maer nu verheugen wy ons in ſulck een gebuyr,
Die ons behulpſaem is, en Spaengien ſtaet ſoo duyr.
Ick locchen niet, dat ons de Zee in oude dagen
a *An.*1421. Veel ſchaden heeft gedaen; 'twelck [a] Wieldrecht mach beklagen:
b *An.* 860. Oock [b] Holland over al: en d'ongetemde Vries
1170.1173. Ick meyne dat noch ſmert by't waeter ſijn verlies.
1230. 1285. O Aerdeſchudder groot, die met u ſtarcke ſtroomen
1396.1508. 1509. 1530. 1570. In eenen oogenblick het Land doet onder koomen,

AEN LEYDEN.

Die (laes!) ſoo menich beeſt, en ſelf de menſchen mee
Door eenen hoogen vloet gedrenckt hebt in u zee;
Die menich duyſent ziel gebrocht hebt om het leven:
Neptun', hoe ſwaer dit is, wy konnen't u vergeven,
Ten aenſien van het goet dat ghy ons hebt gedaen,
Als Leyden wert ontſet met 'twaſſen vande Maen.
Soo hier ſoo daer is wel een ſtuck lands opgeſoopen,
En 'tſuyvelijcke Veld met waeter ingeloopen:
Dees deucht dit al verwint. door dees verloſſingh ſaen
Iſt heele Landt bewaert, de Vyandt oock vergaen.
Waer aen te mercken is een ſaeck waert om te ſchrijven
In't boeck des Eeuwicheyds, of in't metael te drijven,
Op welck noch blixem heft, noch regen, nochte windt,
Noch roeckelooſe Tijdt, die alle dinck verſlindt.
Als Leyden was beleyt, beſchanſt, en dicht beſeten,
En Spaenſch genoechſaem was, nae 'sVyandts ſtout vermeten,
En niet daer uyt en mocht te waeter of te landt,
Dan inde lucht alleen de Duyve wege vandt.
De heerebaen die was becrachticht vande ſnooden:
De lucht die was voor ons, daer vlogen onſe boden;
Die brachten ons de tijng, die brochten ons de brief:
Dit moeſt de Spaengiaert ſien, het waer hem leet of lief.
Maer wat heeft dit omt lijf? hy moeſte noch gedooghen,
Dat hem van't Spaenſche ſout een correl ſpranck in d'oogen:
Die windt die was Zuyd-weſt, daer nae een Noorder coelt
Aendrong de zee, en heeft veel Spaengiaerts wech geſpoelt.
Uyt Spaengien is het her gekomen dat ons quelde,
Uyt Spangien quam het weer dat ons te vreden ſtelde.
Alſt hier is hooge vloet, weet Amphitrites man
Dat uyt de Spaenſche Zee de wind voortſtouwen kan.
Dus Spaengien van ons hals door Spangien is verdreven,
En menich Spaengiaert is in't Spaenſche nat gebleven.
O wonderlick bedrijf, jae ſelfs Gods eygen handt!
De Spaengiaert was nau wech, of 'twaeter ginck uyt 'tlandt,
En liep ter Zee weer in, van daer het was gekomen.
Ick meyne dat het heeft de dooden mee genomen,

Om

Om daer de Son oprijst en weer te bedde gaet,
(Indien hem niet de slach des Zees in stucken slaet,
Nocht hem en onderschept en sweertvisch of thonijne,
En midden in Zee ellendelick verdwijne)
De Spaensche Moor ind' aerdt behoorlick werd geleydt,
Daer het drie-coppich beest Geryons volck verbeydt.
Het is ons wel gheluckt. Lof zy 'tHuys van Orangien;
Wy hebben of geleyt het herde jock van Spaengien.
'Tzy nu de sleutels zijn van Ianus out bejaert,
Ghy hebt die Leyden niet voor Spaengiaerden bewaert.
Off ghy schoon Leyden niet van Ianus zijt gheboren,
Soo isset seker dat u Ianus heeft verkooren,
Om u te trecken op tot boven inde lucht,
Ver boven alle spijt, ver boven alle sucht.
Dees Iani lieve naem, by my altijdt gepresen,
Die moet dan lief en waerd oock dy ô Leyden, wesen.
Want dese naem veel deuchds u altoos heeft gedaen;
Den Heer van *Noortwijck* siet, siet die van *Hout* eens aen.
Dat ick hier keurich ben, al sijnder veel genannen,
Doet d'overgroote dienst en weldaed van dees mannen.
Een sett' ick noch daer toe, die u beschrijft wel stout;
En waerom soud' hy niet? hy is de *Neef van Hout.*

P. S.

Eerdicht op de Stadt LEYDEN.

By IAN ORLERS,

Beschreven ende uytgegeven.

LEYDA SPREECKT.

Doen met Erynnys *snood, uyt* Tartaro *verbannen,*
Het Oorloch-Beest op my te samen was gespannen:
Doent met een hoogen eedt mijn Maechdelijcken schat
De schending ende roof van eer geswooren hadt:

OP DE STADT LEYDEN.

Doen Lucifer *my hield met twee van sijn Trauwanten,*
De Honger *en de* Pest, *beset van alle kanten:*
Die 'tluchtich Element (dat noodich, en gewis
Een wettelijck behoef van yders leven is)
Door d' adem van haer mond en giftelijcke tongen
Met doodelijck fenijn ontstelden en besprongen:
Waer uyt terstondt verrees een al-gemeene geest;
Die naer 'tombrengen wreedt van mijne leden meest,
Souw hebben voort en voort al heymelijck gesloopen,
En tot een strenge doodt my in het hert gecroopen,
Ten waer de vorst des lochts, wiens macht end' heerschappy
Gaet over wind en weer, my waer ghekoomen by.
Die, tot mijn een'ge hulp, der winden holle monden
Den breydel, diese houwt geslooten, heeft ontbonden,
Wt welckers keelen soet een lieve adem quam,
Die 'tsmettelijcke vyer d' ontsteken locht benam.
Wiens klinckende blasoen met stormen ende buyen,
Langs d' oever aen Neptun' *een teecken dede luyen,*
Om met sijn Oorlochs-Heyr in ordening gestelt,
Met wapens wel voorsien, te koomen flux te veldt.
Die in een blauwe Koets met sijn geschubde Paerden,
Terstondt berennen quam den hoogen rug der aerden,
Soo moedich, dat hy nauw, gekoomen in t' gesicht,
Mars *met sijn helsch gespuys de hielen had gelicht.*
Dees schandelijcke vlucht der furien, *als Plaegen*
Wt Acheron *geschickt, om hooch de Gooden sagen;*
Die haer gewieckten Bood snel sonden uyt de lucht,
En schoncken my den hoorn van voorspoedt rijck bevrucht.
Dees overhandt vernam Apollo, *die sijn sinnen*
Liet trecken tot vertreck der drymael dry Goddinnen,
Van Helicon, *door wien mijn wel geschickte staet*
In aensien hooger klimt als 's Hemels Toortse gaet.

I. V. D.

Tot den Leser.

VVAerde Lesers ende goetgunstighe mede Burgeren/ de lust ende liefde tot mijne Vaderlicke Stadt sijn alleen de eenige oorsaecke/ dat ick hebbe durven bestaen de Penne in de handt te nemen omme dese mijne Leytsche Beschrijvinge/ die ick onervaren sijnde buyten mijn beroep/ op eenige (gelijcmen seyt) gestolen uyren beschreven hebbe/ u door den Druck in handen te gheven. Waert saecke dat yemant van mijne medeburgheren voor mijn sulcx bestaen hadden te doen/ 'thadde mijn lief ende aengenaem geweest/ ende ick soude de moeyten seer gaerne gespaert hebben/ omme de selve met so veel arbeyts by een te versamelen ende op te soecken: Maer siende dat niemant sulcx bestont te doen/ so hebbe ick om de voorghestelde oorsaecken mijn verstout/ 'tselve by de handt te nemen/ ende uyt te voeren 'tgene ghy sien ende lesen kont. Omme u. l. met weynich woorden te seggen hoe ende op wat wyse ick dese Beschrijvinghe aengeleyt/ verdeelt ende uytgevoert hebbe/ so sal ick u te ghevalle hier achter volgende stellen ende verhaelen het Inhout van alle de Capittelen des gantschen Boecx/ aenwysende op wat Pagina de selvige beginnen: op dat ghy eenige saecke naersoeckende dit in plaetse van een cort Register moocht gebruycken Vermidts dat ghy nu in desen tweeden druck/ een wijtlopich Register van tgeen inde Beschrijvinge verhandelt werdt zult vinden.

Inhout des eersten deels.

II, De

daen

Inhout des tweeden Deels.

Dese Belegeringe is wederomme in 20. *Capittelen verdeelt ende*

Inhout des derden Deels, twelck in desen tweeden druck geheel nieut sijnde by gevoucht is: ende is verdeelt inde volgende xxiij. Cappittelen.

IV. *Sche-*

XVI. *Huys-*

Tot den Leſer.

Dit is waerde Leſers ende goetgunſtige Burgeren het cort begrijp van mijne Leytſche beſchrijvinge eñ Hiſtorie/ voor ſoo vele ick in dees tijt hebbe weten by den anderen ten verſamelen eñ op te ſoecken. Laet u dit als een ſpoor ende prickel weſen omme yet meerders ende beters met hooger ende gheleerder ſtijl beſchreven weſende int licht te brengen: op dat wy alſoo geſamentlic ons Vaderlick *Leyden*, (voor ſo vele in ons is) in andere Landen ende plaetſẽ bekent mogẽ maecken. So dit gheſchiet/ ſal mijn groot Lief geſchieden/ dat kent die/ diet alles kent/ de welcke u ende mijn wil verlenen dat ons ſalich is/ Amen.

Aenwijſinge tot wat plaetſen de Figuren behooren innegevoecht te werden.

Het eerste Deel vande Beschryvinge der Stadt LEYDEN in HOLLANDT.

LEYDENS plaetse ende gelegentheyt: eenige opinien waerom Leyden genoemt: Leyden is naer 'tgevoelen van eenige Geleerden Lugdunum, 'twelck by Ptolemæo, ende eenighe andere oude Schrijvers gestelt ende bekent is.

De Stadt Leyden, een vande alderoutste ende treffelickste Hooft-Steden des Graefschaps van Hollant, is gheleghen in het beste deel van Suyt-Hollandt / in Rijnlant / waer van sy de Hooft-stadt is / aenden Rhijn, omtrent Linie recht gemeten 2260. Rijnlantsche Roeden vande Noort-zee: drie ghemeyne Mijlen van Delff, vijf van Haerlem, vander Goude ende Rotterdam, seven van Amsterdam, Dordrecht, ende Vtrecht int Sticht, alsoo dat de selvige in het midden van alle de grootste hier-lantsche Steden haere plaetse heeft. Rontomme beringhelt zijnde / met ontelbaere Lust-hoven ofte Thuynen / (de welcke een oneyndelicken schat waerdich zijn / vermits 'tmerendeel van dien rijckelicken versien zijn met schone speel-huyskens / Fruyt-Boomen / costelicke Bloemen / ende andere lieflickheden) schoone hooge Weylanden / groene Beemden / goede Coornlanden / Warmoes-landen / in meerder Morgen-talen als ontrent eenige Stadt van geheel Hollant / ende andere profijtelicke Teel-landen: de welcke al te samen gedrenckt ende doorloopen werden met verscheyden schoone Wateren ende Rivieren / als den Rijn, de Does, de Sijl, de Vliet, ende de Maeren, al te saemen bequaem om met Schepen ende Schuyten / soo wel des Somers als des Winters / bevaren te werden. Dat de Wey-landen ende Saey-landen / eenige Mijlen rontom deser Stede / vruchtbaer ende overvloedich van Graenen / Klaveren / ende Gras sijn / bewijsen dese twee onlochbaere getuygen. Ten eersten aengaende de Weyen / het onuytspreeckelijck getal van Hoorn-beesten / als Ossen / Vaersen / ende melckte Koeyen / de welcke inden Somer daer mede gevoet werdẽ: waer mede niet alleen de Borgeren ende Inwoonderen deser Stede / alhoewel de selfde een groote menichte zijn / ende veel behouden / maer alle de omleggende Steden ende Plaetsen / rijckelicken vande selve versien ende ghespijst werden / met allerley Suyvel / als Boter / Kase / ende Vleesch van verscheyden geslachten. De tweede getuyge genomen vande Vruchtbaerheyt / vande Teel ende Saey-landen die beneffens de Weyen zijn / zijn de menichten vande Cloosteren (nu verdestrueert / ende door de alvernielende Oorloge ende andere inconvenienten te gronde geworpen.) Mitsgaders de Huysen vande Ridderschappen /

Plaetse ende ghelegentheyt der Stadt Leyden.

Leyden heeft de vermakelijckste gelegentheyt van Suyt-Hollant.

Bewijs genomen van de vruchtbaerheyt der Landen rontomme de selfde gelegen.

schappen/ende Edele Heeren Huysen/die nimmermeer de minste/maer altijt de beste ende vetste plaetsen gesocht ende vercoren hebben/ om hare Wooninghen te bouwen/ ende te woonen: deghelijcx de heerlicke/ wel-gebouwde/ rijcke Dorpen/ de welcke rontomme deser Stede gelegen zijn. Waer van ick den begeerigen Leser/ soo wel vande een als vande andere/ tot een proefken eenighe noemen ende verhalen sal/ want die al te samen te beschrijven soude te langh ende te verdrietich vallen. Belangende de Cloosteren/ daer van sullen wy hier naer 'tsijnder tijdt ende plaetse spreecken ende handelen. De Wooninghen ende Huysen van verscheyden Heeren/ Ridderen/ende Edelen van Hollant/ omtrent deser Stede leggende/ die huyden ten dage meest al noch bewoont werden/ zijn dees volgende daer van ick in desen tweeden druck de beschrijvingen genomen hebbe/ ten deele uyt de oude Chronijcken van Hollant ende Westvrieslandt/ inden Jaere 1620. uytgegeven/ by den wel-geleerden W. van Gouthoven, ende eenige andere. Welckers Schriften/ naer het uytgeven vanden eersten Druck van dese mijne Beschrijvinge uyt gecomen zijn. Beginnende met het Huys

Hoe veel ende wat Heeren Huysen rontomme de Stadt gelegen zijn.

1. Ter DOES, leggende aen het water de Does genaemt/ ende is ontrent 300. Jaren gheweest/ de wooninge vande Heeren vander Does, ende behoort nu tegenwoordich toe/ Vrouwe Henrica vander Does, wedue vanden Ed. Heere van Matheneße, sijnde de eenige erfgenaem ende Dochter/ van Joncheer Pieter vander Does, Admirael van Hollandt geweest zijnde/ ende inden Jaere 1599. overleden.

2. SWIETEN, niet verre van het voorgaende Huys/ ontrent den hoogen Rijndijck gelegen wesende. Heeft den toenaem ghegeven/ aende Edele Heeren vanden selven huyse/ eenighe honderden Jaeren lang. Het selve is by Jonckheere Adriaen van Swieten, de laetste manlick oir van zijn geslachte/ over eenige Jaeren/ metten naem van dien/ vercocht aen Hugo van Mierop, Heere van Calslagen, ende van desselfs wegen/ daer naer vercocht aenden Heere Cornelis Bicker, out Schepē der Stadt Amstelredamme/die het nu tegenwoordich is besittende.

3. POELGEEST, gelegen ontrent Coudekerck, aende Noortsijde vanden Rijn. Heeft eertijts genoemt geweest het Huys Hoorne, 't welck een out geslachte geweest is: maer geheel uyt ghestorven/ over eenige honderden Jaeren: want de Heeren van Coudekerck, die ghenoemt werden/ Heeren van Poelgeest, hebben het selve bewoont ontrent de 300. Jaeren; ende is aldaer inden Jaere 1637. overleden Joncheer Gerard van Poelgeest, Heere van Coudekerck ende Hogemade, ende des selfs wedue ende erfgenamen zijn 'tselve noch bewoonende.

4. Niet verre van dese Huysinge is gelegen een ander Poelgeest, genoemt metten by-naem Cleyn-Poelgeest, 't welck onlangs geleden/ by Henrick Sir-Iansen vercocht is aenden Heere Daniel Schonck, die het selve veel verbetert heeft/ ende noch is bewoonende.

Van het rechte Huys Poelgeest, dat plach te staen inden Ambachte

van

van Oestgeest, ende behooren de Landen ende de andere goederen van dien/ den Heere van Monceaux, met den naem van Hamaele, woonende in het Landt van Luyck/ als mede erfgenaem van zijn over Grootvader/ Heer Willem van Coulster, die het inden Jaere 1511. aen bestorven was/ by doode van zijn Moeders Broeder/ Heer Floris van Alckemade.

5. LOCHORST, van over vele Jaeren genaemt Out-Teylingen, is gelegen niet verre van Warmondt/ comt nu toe ende werd bewoont by de erfgenamen van Joncheer Cornelis van Mathenesse, Heere tot Hasersfwoude. Dit Huys besat Anno 1447. Ian van Poelgeest, Heeren Gerits Soon, ende was aen hem gecomen/ van zijn Moeder Vrouwe Willemijne Heeren Willems dochter van Naeltwijck, ende zijnen Soone Heer Adriaen van Poelgeest, int Jaer 1511. sonder kinderen stervende/ is gecomen op Heer Gerit van Lochorst, zijn Susters dochters Soon/ ende vande selve/ op zijn Dochter Joffrouwe Geertruyt van Lochorst, wedue van Jonckheer Cornelis van Mathenesse voornoemt/ ende de selve overleden wesende/ wert by haere erfgenamen tegenwoordich beseten. Dit Huys wert te Leen ghehouden vande Heeren van Naeltwijck.

6. Het Huys WARMONDT, ontrent het Dorp van Warmondt gelegen/ plach over 300. Jaeren de woonplaetse te wesen vande Heeren van Iacobswoude ende Warmondt, tot het Jaer 1525. dat het met de Heerlickheden van Alckemade ende Esselickerwoude, opten Heere Ridder Ian van Duvenvoorde quam/ als man ende voocht/ van Vrou Maria van Mathenesse, upt den Hoofde van Iaqueline van Woude, Vrouwe van Warmont haere moeder/ ende wert nu tegenwoordich bewoont by den wel Edelen Heere Iacob van Wassenaer ende Duvenvoorde Heere tot Warmondt.

7. ABTS POEL, gelegen aende westsijde van het Warmonder Meer: dat plach van ouden tijden toe te comen den Abt van Egmondt, ende is eerst doen bouwen by Heer Willem van Mathenes, 30. Abt van Egmondt/ die inden Jaere 1458. overleden is/ is door de Oorloge inden Jaere 1574. ontrent de belegeringe der Stadt Leyden/ geruineert ende verbrant/ ende is daer naer door den E. Heere Foy van Brouckhoven, in zijn leven Bailju van Rijnlandt/ ende Schout van Leyden geweest zijnde (ende inden Jaere 1610. overleden is) wederom op doen bouwen/ ende tot een vermaeckelicke Wooninge gemaeckt/ ende nu tegenwoordich beseten by zijn Soon Mr. Iacob van Brouckhoven, Gecommitteerde van wegen de Stadt Leyden/ in de H. Mog. Heeren de Staten Generael.

8. 'tHuys ter LIPS, geleghen ontrent Voorschooten/ heeft over vele Jaeren behoort/ aen't Geslacht van Hoochstraten, maer wert nu heden genaemt het Huys Wijngaerden, ende is toebehoorende Jonckheer Iacob van Wijngaerden, Heere van Benthuysen/ ghesproten upt het Edele Geslachte Oem, van Dordrecht. Die het zelve is bewoonende.

 9. DUY-

9. DVYVENVOORDE, niet verre van't Huys van Wijngaerden gelegen zijnde/ is seer out/ aencomende van Ouders tot Ouders het Ridderlijcke Geslachte van Jonckheer Iohan van Wassenaer ende Duvenvoorde, Heere van Voorschoten ende Sterrenberch/ die het nu tegenwoordich noch bewoont.

10. RAEPHORST, met het Lant ende de Duynen daeromme gelegen zijnde/ is meer als over de 350. Jaren beseten geweest/ by het seer oude ende Ridderlicke Geslachte van Raephorst; Ende wert nu bewoont/ by den Ed. Jonckheer Henrick van Raephorst.

11. SVYCK, ofte SVYTWIICK, geleghen aende Heerwech/ tusschen Leyden ende den Hage/ is desgelijcx een seer out Huys/ waerinne de Heeren van Wassenaer, van ouden tyden/ haer vertreck plachten te houden: Is over eenighe Jaeren seer verbetert/ ende ten deele vernieut by den Ed. Heere Iacob van Wassenaer, Heere van Opdam, in zijn leven Admirael van Hollandt/ wiens Erfgenamen 'tselve noch zijn besittende.

12. SANTHORST, ontrent dit voorgaende Huys gelegen zijnde/ aende andere zijde vande Heerwech/ is eertijts gebout ende bewoont geweest van't Oude Adelicke Gheslachte van Santhorst, gecomen uyt het Ridderlijcke Huys van Polanen, meer dan 200. Jaeren geleden. Behoort nu toe de Weduwe ende Erfgenamen van Jonckheer Nicolaes van Santhorst.

13. ENDEGEEST, Gheleghen onder de Heerlickheydt van Oestgeest/ in schoone Saep ende Teel-landen. Is langhe Jaren bewoont by Jonckheer Marten van Endegeest ende Schouwen, ende zijne Soonen/ ende by haer overlijden is gecomen/ op haeren Neef/ als eenige Erfgenaem Jonckheer Pieter van Endegeest ende Schouwen,

14. ROVCOOP, Gelegen onder den Ambachte van Voorschoten/ aenden Heerwech tusschen Leyden ende Delft. Is een schone huysinge/ verciert met lustige wandelinghen/ Hoven ende Boomgaerden. Tegenwoordich toebehoorende de Erfgenamen van Joffrouwe Iohanna van Duyvelant, Weduwe vanden Heere Diderijck vander Nat.

15. 'tHuys te ROOSENBVRCH, is een geheel out Huys/ ende is inden Jaere 1200. gesticht by Heer Ian van Wassenaer, ende Burchgrave van Leyden. Dit Huys is inden Jaere 1399. vercocht van Arent van Heuckelom, Heere van Leyenburch, is van ouden tyden een geheel starck Casteel geweest/ met muyren van zes roede voeten dick/ ende heeft inden Jaere 1350. een Belegeringe van acht ofte thien weecken/ hem by den Grave van Hollandt/ met groot ghewelt aengedaen/ mannelicken wederstaen/ ende den Grave doen vertrecken/ die lust ende begeerte heeft/ om dit Belegh te lesen/ die wijse ick totte Hantvest-Chronijck vanden Ed. Matthias vander Houve, by hem inden Jaere 1636. uytgegeven: Die de selve int lange beschreven heeft.

16. Het Huys STOOP, Is alsoo genoemt om dat het eertijts

by een

by een van dit geslachte doen bouwen ende bewoont is geweest.

17. CROONESTEYN, niet verre van Leyden ontrent de Vliedt/ aende Lammenbrugge gelegen sijnde/ heeft inden Jaere 1511. geerft Ian Oem van Wijngaerden Godschalcxz, Schiltknape van zijn Oom Heer Floris van Alckemade; ende is dit geslachte ghebleven tot dat Joncker Daniel Oem van Wijngaerden (die inden Jaere 1613. overleden is) 'tselve vercocht heeft aenden Heere Ian van Panhuysen, in zijn leven geweest zijnde Thresorier van zijn Princelicke Excelentie Mauritz van Nassau, &c. van Hoger gedachtenisse. Die de selve huysinge/ vermeerdert ende ten deele vernieut heeft/ ende noch by zijne wedue ende erfgenamen bewoont wert.

18. BOVCHORST, gelegen wesende by het Dorp van Voorhout/ heeft zijnen toenaem gegeven het Edele geslachte van Bouchorst, noch levende/ ende behoort nu toe/ Jonckheer Andries van Bouchorst, getrout hebbende Joffrouwe Anna van Vliet, Floris dochter/ ende was die zijn Vader Heer Gerit van Vliet aenbesturven by doode zijns moeders/ die een Dochter was van Heer Floris van Bouchorst, Ridder/ tegenwoordich behoort het selve Jonckheer Willem van Bouckhorst, Heere van Vliet.

Alle welcke voorschreven Ridderlicke Hofsteden ende Heeren Huysen ende Slooten/ al te samen int ronde de alderverste wat meer als een Myle weechs van deser Stede gelegen zijn/ ende eenige der selver zijn seer oudt/ heerlicken ende cierlicken ghebout/ ende op vermaeckelicke ende lustige plaetsen ghelegen. Behalven alle dese voorverhaelde Heeren Huysen/ soo hebben noch dese volgende oude ende treffelicke Huysen seer naer omtrent de Stede gelegen.

1. Het Huys te WAERT, 't Welck gelegen heeft in't scheyden vanden Ouden ende Nieuwen Rijn / inde Heerlickheydt van Leyderdorp. Heere huysen die vernielt zijn/ ghelegen hebbende ontrent Leyden.

2. Het Huys te ZIIL, alias ZIILHOF, also genoemt/ om dat het van ouden tijden/ aende watervlied de Zijl ghelegen heeft: over 200. Jaeren is het geweest/ de woonplaets vande Edele stamme van Zijl, ende is ontrent den Jaere 1490. vercocht aenden Heere Roelant le Febre, Heere van Liesvelt, wiens Soons Soon Joncker Roelandt inden Jaere 1540. weder vercocht aenden Heere van Opdam, die by naeftinge/ den Coop moest ove. doen/ aenden Heere Willem van Pijnsen; ende behoort nu toe Jonckheer Diderick van Schagen Heer van Gaudriaen, &c. vande vernielinge ende destructie van dese twee Hofsteden/ leest ghy hier naer in dese Beschrijvinge/ dat die geschiede inden Jaere 1420. ten tijden als Hartoch Ian van Beyeren de Stadt Leyden belegert hebbende/ met accoord ingecregen heeft/ ende haer van het gesach ende gebiedt der Burchgraven verlost heeft.

3. ALCKEMADE, gelegen hebbende niet verre van Abtspoel,

int

int Oosten vande Heerlichept van Warmondt/ is geweest het Ridderlicke Stamhuys vande Heeren van Alckemade, lept tegenwoordich noch geheel vervallen/ door de alvernielende Oorloge: ende comt toe/ de Erfgenamen van Cornelis van Lochorst de Jonge.

4. PADDENPOEL, gelegen hebbende ontrent ter plaetse daer naermaels het Clooster Marienpoel gestaen heeft/ het welck de Burchgraven van Leyden toebehoorde/ ende by die van Leyden inden Jaere 1420. afgeworpen en vernielt is/ ten tyden vande voorverhaelde belegeringe der Stadt Leyden.

5. BOSCHVYSEN, twelck ghelegen heeft/ dicht onder de Stadt/ buyten de witte poorte/ aende Waddingervliedt: waer van dat de Edelen van Boschuysen, haer toenaem hebben: is inde belegeringe der Stadt Leyden Anno 1574. gheheel gedestrueert ende verbrandt/ ende niet weder opgebout.

6. Het Huys te KEVBEL, ofte Coebel, 'twelck oock ghelegen heeft/ buyten de witte Poort aende oude Vliedt/ aen dees syde daer nu den Tuyn vande Knotters lept/ alwaer inde Troublen anno 1566. de tweede openbaere Predicatie gedaen is.

7. Het Huys RODENBVRCH, het welcke dat oude ende vermaerde Blochuys der Romeynen geweest is: waer op so veele antiquiteyten/ over eenige Jaeren gevonden zijn; ghelyck 'tselve hier naer tot gelegender plaetse/ noch geseyt sal werden; ende naermaels/ langen tijt/ tot een Vrouwen Clooster ende Convent is gebruyckt.

8. Het Huys te MERENBVRCH.

9. Het Huys te BERENDRECHT.

10. Het Huys te MY.

Dese vier Huysen hebben gelegen/buyten de Hoochwoertsche Poorte/ inde Heerlickheden van Leyderdorp/ende Soeterwoude.

11. Het Huys TOORENVLIET.

12. Het Huys SONNEVELT, eertijts toebehoort hebbende/ het Edele geslacht van Sonnevelt, dan over meer dan 70. Jaeren vercocht aen Andries Willemsz. van Outshoorn, Burger tot Alcmaer: ende wert het Landt mede Sonnevelt geheten/ ende by dessels erfgenamen beseten/ maer het Huys is over lange gedestrueert.

Dese twee Huysen/ hebben gelegen ontrent Valckenburch.

13. Het Huys ter WEER, gelegen tusschen den Veyl ende Wassenaers ghemeene vaert. Behoort nu toe de twee Dochteren van Jofferouwe Willemine van Bronchorst, lest Huysvrouwe gheweest zynde van Jonckheer Henrick vander Werve, Vader vande selve Dochters.

14. 'tHuys SANT, ontrent Catwijck aenden Rijn gelegen/ is geheel vervallen: hier plegen de Oude Heeren van Wassenaer te woonen.

15. Ontrent het Dorp van Sassenhem, heeft gestaen ende staen noch/ de overblijfselen van het vermaerde Graeflicke Huys TEYLINGEN, daer eertijts de Heeren van Teylingen op woonden/ maer die complicen zijnde vande schandelicke conspiratie van Gerijt van Vellen.

tegen

tegen Grave Floris Grave van Hollandt: is dit Slot inden Jare 1296. door Confiscatie aende Graeflickheyts Domeynen gecomen; die haer Jachthuys daer van gemaeckt hebben. Het wert Nieu Teylingen genoemt/ tot onderscheyt van out Teylingen, ontrent Warmont gelegen/ als hier voor gheseyt is. Int Jaer 1339. gaf Hartogh Aelbert van Beyeren, dit Huys aen Heer Symon van Benthem Ridder. Op dit Huys heeft gewoont/ ende is overleden de desolate Gravinne van Hollandt/ Iacoba van Beyeren, int Jaer 1436. Dit Huys door de Oorloge vervallen wesende/ is 'tselve ten deele door last vande Groot-mogende Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt/ wederomme opgetimmert/ ende wert gebruyckt by den Houtvester van Hollandt/ nu tegenwoordich zijnde/ den Ed. Heere Iohannes Polyander, Heere van Heenvliet/ ende Ruwaert vanden Lande van Putten.

Alle welcke Huysen/ Slooten ofte Castelen/ meest over lange jaeren door inlantsche Oorlogen eenichsins hier voor verhaelt wesende/ ende de andere by de laetste Troubelen ten tijden van Duck d'Alba, ende ander Gouverneurs vande Coninckliicke Majesteyt van Spaingnen vernielt ende verdestrueert zijn/ die nochtans tot een eeuwige gedachtenisse alhier ingelijft behoorden te werden.

Belangende de Dorpen de welcke rontomme deser Stede ghelegen zijn/ ende onder de selvighe sorteren ende ter Marckt behooren/ naerdien ghelijck ick in het begin geseyt hebbe/ dat Leyden de Hooft-Stadt van gantsch Rijnlandt is/ alsoo dat de selvighe Dorpen al te samen 'tsy soo wel int Civijl/ als 't Crimineel binnen der Stede ter Vierschaer behooren ende gevonnist werden/ ende de selvige seer veel in getale zijn/ te weten over de 57. Dorpen/ waer van de sommige seer groot zijn/ ende ghemeyne Stedekens in verscheyden Landen ende plaetsen te boven gaen/ oock eenige wijt ende zijt vander Stede gelegen/ soo sal ick alleen eenige vande aldernaeste ende omtrent een Mijl int ronde noemen ende verhaelen/ beginnende met de drie naest gelegen Dorpen/ wiens Jurisdictien/ streckende zijn/ tot aende Poorten van Leyden/ ende nu tegenwoordich alle staen onder het gebiedt vande selve Stadt/ als by coope het selve recht becomen hebbende/ te weten van

LEYDERDORP, zijnde een schoon ende vermaeckelick Dorp/ gelegen aende Noortzijde vanden Rijn/ een cleyn uyrtgen van Leyden/ wesende met veele ende verscheyden woonhuysen dienende tot de Bouneringhe/ ende andere luyden betimmert: Een plaetse daer de Burgeren ende Ingesetenen der Stadt Leyden/ 'tgeheel Jaer door/ een groot vermaeck zijn halende/ ende veel gelts verteeren. Drie Ambachtsheerlickheden onder Leyden behoorende.

De groote van het Ambacht van Leyderdorp, is in hem begrijpende een weynich meer als 1623. Mergen Lants Rijnlantsche maete. zijnde meest al goede Wey-landen.

Achtervolgende de Resolutie genomen by de Heeren vande Groote Vroetschappe der Stadt Leyden, so zijn de Burgermeesteren ende Regeerders der selver Stede/ inden Jaere 1582, opten eersten Decem-

 bris/

bris/ geaccordeert ende verdragen/metten gemachtichden vanden Grave van Ligne ende Faulckenberge, Heere van Wassenaer; nopende de Coope van dese voornoemde Ambachtsheerlickheydt/ met alle de Dependenten van dien/ ende is den Leenbrief/ ofte Brief van Investiture/opten naem van een vande Heeren Burgermeesteren/ by de Ridderschap/ Edelen ende Steden/ van Hollandt ende West-Vrieslandt/ representerende de Staten vanden selven Lande/ daer van gepasseert ende verleent den 30. Augusti 1597.

SOETERWOVDE. daer onder begrepen wert/ Stompwijc/ Wilsveen/ den Dam aende Zuytsijde vande Vliet/ ende Tedingerbrouck/ al hoe wel dat die van Soeterwoude alleen/ Stompwijck/ Wilsveen ende den Dam tsamen/ ende Tedingerbrouck mede alleen/ elcx zijne bysondere Regeerders heeft/ ende alle Jaeren/ by de Burgermeesteren inder Tijt gestelt werden.

De grootte van dese drie Heerlickheden wert tsamen genomen/ in de oncosten van het onderhouden van den Sparendamschen Dijck/ ende de Sluysen van dien/ tegen 5723. Morgen 5. Hondt. Daer van dat Soeterwoude alleen begrijpt/ 3648. Mergen een Hondt tien Roeden: wesende de grootste morgentalen van alle de Rijnlantsche Dorpen.

Dese Ambachtsheerlickheden/ zijn mede volgende de Resolutie van die vande groote Vroetschappe/ by de Burgemeesteren ende Regeerders/ opten tweeden September inden Jaere 1610. afghecocht ende verdragen/ vanden Edelen Heere Jonckheer Ysbrant van Merode, met alle 'tgene daer toe is behoorende/ ende is den Brief van eygendom ende Investiture daer van verleent opten tienden September inden Jaere 1610.

OESGEEST, ghelegen zijnde aende Noortzijde der Stadt Leyden, streckende met zijne Jurisdictie vande Maren tot aenden Rijn.

De grootte ende 'tbegrijp van Oestgeest in morgentalen ende Landen/ die bedragen 1935. Morgen 4. Hondt 41. Roeden. Den Hooch-geleerden Hadrianus Iunius, seyt dat dit Dorp van ouden Tyden/ genaemt was Kerckwerve.

Naerdien dat het gebiedt van Oestgeest genouchsaem/ tot aen eenige vande poorten van Leyden was streckende; soo heeft die vande groote Vroetschappe inder tijt goet gevonden/ de gelegentheyt des tijts daer toe aenleydinge gevende/ te resolveren/ de Ambachtsheerlickheyt mette hoge/ middele ende laege Jurisdictien/ mette Tienden/ Thynsen/ ende alle andere gerechticheden daer toe behoorende te coopen: twelck geschiet is opten 23. Junij inden Jaere 1615. Ten welcken tyde sy veraccordeert ende verdraghen zijn/ met de Hoochgeboozen Vrouwe Maria de Melun, Princesse van Ligne, Gravinne van Faulckenberge, Baronesse van Wassenaer, &c. als speciale Procuratie hebbende/ vanden Hoochgeboozen Heere l'Amorael, Prince van Ligne, Grave van Faulckenberge, Baron van Wassenaer, en is den Brief vande Investiture van dien gepasseert/en verleden opten 7. Junij inde jare 1616.

Door

Voor de aencoope van dese voorgenoemde Ambachten ende Heerlicheden/ so is de Stadt Leyden, nu tegenwoordich/ rontomme gelegen in haer eygen ghebiedt/ 'twelck van weynige ofte mogelicken van geen Hollantsche Steden ghedaen wert. Wy sullen nu voort gaen/ ende comen totte beschrijvinge van Reynsburch.

RIINSBVRCH, alwaer dat rijcke ende treffelicke Clooster ofte Abdie van edele Jonck-vrouwen ghestaen heeft. Het welcke omtrent den Jaere 1133. van Petronella, Hartoch Dirick van Sassens Dochter/ Suster vande Keyser Lotharius, de Huysvrouwe van Graef Floris, gebynaemt de Vette, de elfde Graef van Hollandt/ gesticht ende getimmert is/ (ende met vele Renten/ Landen/ ende andere goederen rijckelicken begiftet heeft/) ter eeren Gods, sijner lieven Moeder, ende des heyligen Martelaers S. Laurens: de eerste Nonnen welcke sy in dit voornoemde Clooster gestelt heeft/ waeren eenige Nonnen van S. Benedictus Orden/ de welcke de Gravinne/ upt Sassenlant, upt het Clooster Stifterlinge-Burgh, heeft doen comen. Ende in dit selfde Jaer opte 17. Kalende van October/ is die Kercke van dit voorsz. Clooster/ vanden eerwaerdighen Heer Andries van Cuyck, Bisschop van Utrecht ghewijt. Ende de eerste Abdisse is ghewecst de hooch-ghebooren Vrouwe Cunisa, Suster van Graef Frederick van Belke, ende Moeye van Christianus Aertf-Bisschop van Mentz. De welcke ontrent 35. Jaren geregeert hebbende/ inden Jaere 1168. salich inden Heere ontslapen is/ ende aldaer inde Kercke begraeven. In welcke Kercke naerderhandt vele ende verscheyden Graven ende Gravinnen van Hollant/ ende andere Edele ende Hoochgeboozen Mannen ende Vrouwen begraven ende geaerdet zijn/ ghelijck verscheyden Chronijcken sulcx claerlicken getuygen.

Eenich verhael van de naestgelegen Dorpen deser Stede/ ende eerst van Rijnsburch.

Welckers Graven Sarcken ende Graf-steenen inden Jare 1612. so wanneer datmen de afgeworpen steenhoopen geslechtet ende vereffent heeft/ noch gevonden zijn. Ende men heeft de selve tot een ghedachtenisse vande selve Graven ende Gravinnen inde kercke van Reynsburch gebracht/ ende inde muyr gemetselt/ ende voor antiquiteyten bewaert; 't Geene daer op te zien ende te lesen is/ dat is 'tgeen hier volcht:

Wilhelm de eerste Grave van Hollant, is overleden int Iaer M CC XXIII.

Aleydis, Dochter vande Grave van Gelderlant, sijn Huysvrouwe is overleden int Iaer M CC XVIII.

Ada, Dochter van Willem de eerste, Grave van Hollandt, Abdisse in Reynsburch, is overleden int Iaer M CC LVIII.

Namen van Graven ende Gravinnen hier begraven.

Den wel-gheleerden W. van Gouthoven, zeyt in zijne Hollantsche Chro-

Chronijcke pagina 115. Dat tot Reynsburch mede begraven zijn/ dese volgende Personagien:

Petronella, die dese Abdye gesticht heeft, anno 1144.
Graef Floris de Vierde, 1235.
Graef Floris de Vijfde, 1296.
Ian zijnen Soone, 1300.

Ende verscheyden uyt de Ridderschap ende Edelen van Hollandt. Boven dien zijn alhier mede ghevonden veele ende verscheyden oude penningen ofte medaillen/ ende eenige andere Antiquiteyten/ die by de een ende de andere bewaert werden.

In dit Clooster en mochten geene Nonnen woonen ofte zijn/ dan die van Edelen Huyse waeren/ van beyde de Ouders ende van vier Grootvaders/ ende dat in geen meerder getal als veertich Persoonen.

Die begeerich is/ omme te weten alle de namen vande Abdissen ende een groot gedeelte vande Nonnen/ mitsgaders eenige Privilegien ende andere particulariteyten/ dese Abdye aengaende: De selve seynde ick totte voornoemde Hollandtsche Cronijcke van Gouthoven, ende tot het Hollants Tonneel/ uytgegeven by den Geleerden Boxhorn, waerinne hy stoffe ende materie vinden sal om zijnen weetgierigen lust te versaden.

Leeuwenhorst waer gelegen.

Ontrent een cleyn mijltgen van dese Abdye naer Noortwijck toe/ heeft gestaen ende ghelegen een tweede Abdye voor Edele Jonckvrouwen/ genaemt Leeuwenhorst ofte ter Lee, het welck inden Jare 1262. gesticht ende gedoteert is by Heer Arent van Sassenhem, Pastoor vande groote Kercke tot Haerlem. De eerste twaelf Nonnen quamen uyt het Clooster van Mariendale, buyten de Stadt Utrecht gelegen. De namen vande Abdissen/ ende vele vande Edele Nonnen leest inde meergenoemde Chronijcke van W. Gouthoven, pag. 115.

Maer gheduyrende onse inlandtsche Oorlogen/ so zijn dese heerlicke Abdyen gantsch ende geheel geraseert ende vernielt/ ja soo te niet ghebracht dat selfs de graven ende begraeffenissen der Princen ende Graven niet op haere plaetse gebleven zijn/ gelijckmen nu onlangs ondervonden heeft. Inde Heerlickheyt van dit Dorp wert de alderschoonsten witsten Terwe geteelt/ van gants Hollandt/ ende daeromme seer begeert.

Walckenburch/ ende eenich verhael vande Paerde-marckt.

VALCKENBURCH, een uyrken gaens vande Stadt Leyden, by naer over geheel Christenrijck vermaert ende bekent van wegen de Heerlicke Paerde-marct, de welcke alle jaeren/ in September 2. ofte 3. dagen voort Heylich Cruys verheffingh aldaer ghehouden wert: op welcke Marct/ een groote menichte van jonge Paerden/ ende een groot getal van schoone ende uytnemende Ry-paerden/ als Hengsten/ Ruynen ende Merrijen ofte Moeder-paerden/ uyt alle de omleggende Steden

ende

ende Dorpen/ insonderheyt/ upt Noort-Hollandt ende Vrieslandt te coop gebracht/ ende van vele Paerde-coopers ende andere ghesocht ende begeert werden. Het is aenmerckens waerdich dat gheduyrende dese Merct/ ja eenighe dagen voor ende naer de selve/ in dit Dorp alsulcken grooten toe-loop van Menschen is/ soo van Amsterdam/ Haerlem/ den Haghe/ Delff/ ende andere Steden ende Dorpen verder van daer gheleghen/ maer insonderheyt upt de Stadt Leyden. Dat het ongheloofelick soude schijnen/ waert saecke datmen 'tgetal der selver conde tellen ende beschrijven: die aldaer inde Tenten ende Huysen ghedeurende de Merckt/ bp nae al te samen Herbergen zijnde/ eten/ drincken ende goet chier maecken.

CATWIICK opten RIIN, gelegen aenden Rijn omtrent een groote half uyre gaens vande Noort-Zee/ ende 3000. schreden van Leyden, een schoon wel betimmert Dorp; ontrent het selfde Dorp zijn veel Steen-ovens ende Kalck-ovens gelegen/ daer van de gebruyckers/ groot voordeel genieten. Beyde de Catwijckx.

CATWIICK op de ZEE, leyt vande Stadt Leyden ontrent anderhalf uyre gaens/ is een Heerlick ende wel betimmert Zee-Dorp/ over vele Jaeren ghewęest/ maer is nu door de Zee ende andere Inconvenienten ofte toevalien seer bedorven ende verarmt. Alhier plach over vele jaeren/ den wijt vermaerden Rijnstroom inde Noort-Zee te loopen. Welckers loop/ als eenige oude Cronijcken getuygen/ verstopt ende opgehouden is door een schrickelick ende verbaerlick onweder/ inden jaere 860. ten tijde als Hungerus de elfde Bisschop van Utrecht regeerde. Tot wat tijden den Rijn in de Zee loopende/ gestopt is.

Inde oude Cronijcke van Hollandt/ inde derde Divisie ende 91. Capittel/ vinde ick gheschreven/ van het veranderen vanden loop ende het stoppen vanden Rijn/ dit volgende:

Inden Iaere ons Heeren 860. doe openbaerde een wonderlick teecken inden Hemel, want de Sterren, werden gesien van allen wegen ende houcken tsamen te loopen, ende vierige stralen uyt te geven; na welcke wonderlicke teeckenen ghevolcht zijn, droevige ende jammerlicke plagen, als groote ongetempertheyt inde lucht, stadelijcke onverdraechlicke stormen der winden ende Vloeden, seer overgaende haer ghewoonlicke Oeveren ofte termijnen, in manieren van eender Diluvien, of der Vloeden ende volle wateren: want den Rijn, die voormaels plach te vloeyen door Wijck te Duersteden, U-

 trecht,

trecht, Leyden ende Catwijck inde Wester-Zee omme des grooten oplopinge ende overvloedicheyt des Zeewaters, recht als wijlen eer de Iordaen, so is den Rijn achterwaerts gekeert, als dat in Hollandt, Sticht ende de Betuwe, de Menschen ende Beesten in groote menichte zijn verdroncken ende gestorven; ende om de southeyt des waters, dat met gewelt van Catwijcks opwaert (overmits stormende vlagen der winden) gedreven worden ende versocht zijn, ende by na tsamentlick neder gestort, dat alle die boomen, die huyden ten dage van Leyden tot Nieumagen toe, in broeckige of in waterige Steden opgegraven worden, kennelicken ghevonden worden alle eens weechs mits den storme nedergeslagen. Waeromme de luyden uyt Hollandt, uyt 'tSticht en inder Betuwe met eendrachtigen Raede, op dat sy voort meer niet argers lijden en souden, so hebben sy van Wijck te Duersteden, aen beyde sijden een cleyne Beecke uyt den Rijn vloeyende, geheeten de Leck, met eenen Dijcke beslagen ende gemaeckt, ende hebben alſo den Rijn haeren Vloedt ende loop na Utrecht benomen, ende loopt nu na Vyanen ende Schoonhoven, ende voorts in de Maese ende inde Zee; ende als den Rijn aldus gestopt was, doe werden de Duynen tot Catwijck weder heel ende schooten in een, soo dat den Rijn gantslijck by Catwijck ghestopt is, daer sy inde Zee plach te vloeyen. Ende den Burch van Brittannien of de Burch te Britten, bleef buyten de Duynen ligghen inde Zee verdroncken, daermen noch 'tFondament of siet, alst laegh water is.

Wanneer den Rijn in de Leck gebracht is.

Dus verre de oude Hollantsche Chronijcke.

Welcken loop men eenighe jaeren gheleden/ ghesocht heeft met groote kosten ende moeyten wederom te openen ende tot het vaeren bequaem te maecken. Te weten opten 26. Marty 1571. hebben de H. H. Heemraden van Rijnlant/ ter Ordonnantie vande Hooft-inghelanden/ vanden

den selven Lande / ende by authorisatie vanden Hove van Hollant / de nieuwe gravinghe / tot Catwijck op den Rijn begonnen ende den lesten Novembris daer aen voleynt / tot aende Strande toe / die inden jare 1572. inde Maent Aprilis / opten goeden Vrydach / voorts door gegraven werde tot inde Noort Zee / ter presentie vande Magistraet ende twee Pensionarisen van Leyden: ende ontellicke luyden van verscheyden plaetsen / de welcke goet bevonden werde / sulcx dat het water van binnen / sterck uyt quam gheloopen / ende datter eene Schuyt gedreven is / door de twee Duyckers tot inde Zee / diemen met kracht moest teghen houden / oft sy hadde door de kracht vande Zee terstont verlooren gheweest / want t'selve gat dat de luyden het Mallegat noemden / is wederom door een groot onweder verstopt ende toegewelt / ende tot noch toe / soo ghebleven.

Tot ghedachtenisse vandien / sijn op dien selven tijt dese volghen Rijmen ghemaeckt.

Tgunt Cost verlooren,, hiet
En gelt versmooren ,, siet
Voorgaende geacht,, was
April de twede ,, none
V Rijnlant de be,,tone
Dat profijt gewracht ,, was.

Doe den Rijn de groote Zee blydelijck versocht /
Menich anders gevoelde / dan hy te vooren docht.

Binnen weynighe jaren soo hebben de voornoemde H. H. Heeren wederomme de saecke in deliberatie ghelept / verscheyden gelegentheden doen ondersoecken / Caerten ende Modellen van eenighe Sluysen doen maecken / maer tot noch toe en is niet anders daer opghevolcht: offer wat anders van vallen sal / dat moet den tijt leeren.

Alhier omtrent dit Dorp / drie hondert Roeden vande Kerck-Toorn / heeft ghestaen het stercke vermaerde Huys ende Casteel vande Romeynen / genoemt het Huys te Britten ofte Brittenburch: het welcke gheacht wert ghebout te zijn vanden 4en. Roomschen Keyser Cajus Caligula, de welcke begon te regeeren int jaer ons Heeren 40. van Romens begin 790 jaren / ghelyck als Suetonius 'tselfde ghetuycht int 4. Boeck der twaelf eerste Keyseren Levens. Tot verscheyden tyden meest altijts door Weste ende Zuyt-weste Stormen / is dit Huys 'twelck anders altijts int Sant bedolven leyt / ontdeckt ende ontblotet gheweest / datmen perfectelicken / de Fondamenten ende het bewerp der selver heeft konnen sien. Insonderheyt in het jaer 1520. waren de Muren ontdeckt acht voeten hooghe. Ende men bevont den gront van het selfde Huys groot te wesen / 80. Roeden in het viercant / te weten / elcke zyde 20 Roeden. *(Eenighe beschrijvinge van het Huys te Britten.)* *(Wanneer het selfde meest ontdeckt gheweest is.)*

Ende

Ende men sach klaerlicken/ dat de Fondamenten ten Zuyden onder de Duynen liepen: ten selven tyde / werden in't selfde Huys vele ende verscheyden Antiquiteyten, van Gouden/ Silveren/ ende Coperen Penninghen ofte Medalien, ende andere vreemdicheden ghevonden/ ghelijckmen desghelijcx op verscheyden andere tyden / als inden jare 1552. 1562. ende daer naer diergheljcke vreemdicheden ghevonden heeft/ die by eenighe Liefhebberen vande outheden in grooter waerden gehouden ende bewaert werden. Daer van een groot ghedeelte vandien / ghevonden ende vertoont werden in het Huys vande Heeren van Wassenaer, staende in 's Graven-Hage, daer van de afbeeldinghen te sien sijn inde beschrijvinghe van out Batavien/ by D. Petrus Scriverius, uytghegheven anno 1612. Dit Huys is inden jare 860. mettet stoppen vanden Rijn te niet gegaen als hier voor gheseyt is.

Noortwijck beschrijvingh/ mitsgaders verhael van ander Dorpen.

NOORTWIICK, een uytnemende schoon Dorp/ is wijt ende breet betimmert/ende om de goede gheleghentheyt/ ende schoonheyt/ so woonen alhier veel vanden Adel ende andere vermoghende Persoonen. Van welck Dorp ende Heerlijckheyt langhe jaren Heer gheweest is/ (ende sijne nakomelinghen / noch huyden ten daghe zijn) den vermaerden/ Hoochgheleerden Ionckheer Iohan vander Does, gheweest zijnde Gouverneur der Stadt Leyden, ten tyde van hare leste ende swaere Belegeringhe / Curateur ende eerste hulper van het oprechten van onse Leytsche hooghe Schole ontrent 39. jaren/ ende naermaels Registermeester van Hollant/etc. alhier ter eeren genoemt.

NOORTWIICK op ZEE, is een tamelijck Dorp/ maer niet te vergheliicken by NOORTWIICK voorsz.

Menichte van Zee-visch 1613. opte marct gebracht.

De Borghers ende Inwoonders der Stadt Leyden / werden door Godes zegen/ende den arbeyt vande Visschers woonende tot Catwijck ende Noortwijck, ghevoedet met goede ende versche Zee-visch van verscheyden soorten: ende dat dickmaels in grooten overvloet/ waeromme ick goet ghevonden hebbe ter eeren Godes / ende tot ghedachtenisse ende verwonderinghe/die nu zijn/ ende naer ons leven sullen: hier inne te lijven sekeren Loff-Rijm, ghemaeckt inden jare 1613. over de over-groote menichte van Schelvisschen, die in eene weecke tot Leyden ter Marckt ghebracht zijn / ghemaeckt by de Broeders vande Witte Acoleyen onder 't woordt Liefd' es t Fondament. Sijnde van desen inhout:

Loff-Rijm,

Loff-Rijm.

Ter eeren des Alderhooghsten/gevende overvloedigen zegen des Zeevisch.

Leest hier tot lof, 'tgeen is ghesien,
Tot Leyden corts, tis uytgesondert,
't Iaer als men schreeff drie ende thien,
Daer nevens telt, noch sesthien hondert.

SAlmen hier dese loff geven de ydel *Goden*,
Die over 'tgroot ghewoel, des Meers hebben geboden,
Neen, dees eer men *Neptun*, noch *Tritons* heesch geblas,
Hier geeft, 'tgeen Visschers hant, bracht uyt haer bracke plas,
Wiens pen kan dit voldoen, wiens tong sal recht vertellẽ,
De hoge zegen *Gods*, die ick u voor kom stellen,
Geschiet *in vierde Maent, de daghen twintich twee* Beginnende van April 22, tot 28. toe.
Tot twintich acht daer nae, op zeven heeft de zee,
Uytgesondert verleent, de Schel-visch overvloedich
Op Saterdaechsche Merckt, dat waghens, schuyten spoedich April 27. dien dach 42. wagens of schuyten brachten 30000. schelvisschẽ.
Getelt, op veertich twee, waren vol visch gelaen
Schelvisch dertich mael duyst, 'klaet d'ander visch noch staen,
Die oock in overvloet ter Off-slach zijn bevonden:
Dees Weeck die brachte op, tot spijsing van veel monden Die weeck bracht op by naest 4000. guldens.
Duysent-mael guldens vier, aen gelt, wat min off meer
Ter merckt alsdoen besteet, tot loff en *Godes* eer.
Den Zeeman in dees weeck, bracht wel getelt van buytẽ,
Hondert 'tneghentich twee, soo wagens ofte Schuyten, In dees weeck 192. wagens of schuyten in den opslach.
Inden Off-slach gebracht, twelck was naer yders wensch
Tot *Leyden* lest geschiet, tot wonder by de Mensch.

Verstaet ende u selven stelt/
Hoe veel Schel-visschen doen getelt.

150000. schelvisschē getelt op dē opslach.

Leest Hier dees weeck	Hier Schel-visch veel
En sO het bleeck/	OF Tong en keel/
Is juyst bedrageNDe	LoffelIck was prijsende/
De lEtteRs sTom/	Laet staen noCh viscH
Elck wijst de som	Al Die ons disch
NiEmaNt zijt Vragende	Noch Vpt was spYSENde
IN tYt niet clagende	ThoochsT eer bewijsende.

Liefd' es tFondament.

COVDEKERCK, WARMOND, VOORHOVT, VOORSCHOTEN, ende boven dien noch vele ende andere groote Dorpen. Zijn al te samen schoone Dorpen seer naer aende Stede gheleghen: alsoo dat de Borghers ende Inwoonderen deser Stede/ des Somers/ buytē alle Poorten bequame ende genoechlijcke wandelplaetsen hebben/ om haer selven te verlustighen ende te vermaecken.

HIer mede sal ick op houden verder te schrijven vande gelegentheyt ende plaetse deser Stede/ ende komen totten oorsprongh/ ende de redenen/ (volghende eenighe Gheleerden ghevoelens) waeromme de Stadt Leyden, Lugdunum int Latijn genaemt wert. Ende dat mette woorden des alder-gheleertsten D. Hadrianus Iunius, daer by oock voeghende eenige van P. S. ghenomen uyt sijne Hollantsche Beschrijvinghe, ende zijn dese.

Eenighe redenen waer mede bewesen wert dat Lugdunum Leyden is.

Derhalven segghe ick vastelicken/ dat dese Stadt ghenaemt is gheweest Lugdunum, ende ick steune op drie vaste ende sekere Argumenten/ door de welcke de waerheyt plach ondersocht te werden: te weten/ opte ongetwijfelde waerheyt der Schrijveren: opte voetstappen des ouden Taels: ende opte gelegentheyt des Lants ende plaetse: welcke drie getuygen ick naer den anderen sal voort brengen ende ondersoecken. Ten eersten komt mijn ter handen den Schrijver des Roomschen Reysboecx totte vermaertste Steden des Roomschen Rijcx ghenoemt Antoninus, dewelcke in dat selfde Boeck/ sijne reyse vervolgende/ de Stadt klaerlijcken ende duydelicken noemt/ Lugdunum caput Germaniarum, het hooft nemende voor het begin/ ende by Germanias beyde hooch ende neder Duytslandt verstaende/ ende vervolcht sijne reyse van Lugdunum op Castra Albiniana, 'twelck nu Alphen is/ van daer op Trajectum, dat is Vtricht,

Alphen is Albiniana Castra.

is Vtricht, ende soo voorts hooger aen tot Argentoratum, dat is Straetsburch. Ende tot meerder versekertheyt / dat Lugdunum gheen ander Stadt en is als Leyden, soo is wel aen te mercken / dat de selfde Auteur bewijst / dat Alphen (alwaer den Romeyn Albinius ofte Albinovanus met sijn Legher heeft gheleghen / ende het Dorp den naem ghegheven) thien duysent Schreden is van Lugdunum, het welcke seer wel met die uyren gaens (de ware distantie / tusschen het Dorp ende de Stadt) is accorderende. Ptolemæus den treffelicken Astronomijn ende naerstigen Werelt Beschrijver, ghedenckt in sijne Werelt-Beschrijvinghe Lugodunum, daer by voeghende tot meerder versekertheyt Batavorum, omme de selvighe te beter te moghen onderscheyden vande Stadt Lyons in Vranckrijck, de welcke mede Lugdunum genaemt wert: soo blijckt dat klaerlicken uyt beyde dese voorverhaelde plaetsen / van dese twee oude Schrijvers / dat van ouden Tijden den naem vande Stad Leyden gheweest is Lugdunum: ghelijck de selvighe noch huyden ten daeghe by alle Geleerden genoemt ende ghescreven wert / de selve altijts noemende Lugdunum Batavorum: want sy voorseker ende buyten alle twijfel houden dat de Batavi, Hollanders zijn / ende Lugdunum ofte Lugodunum (soo het Ptolemæus noemt) Leyden ofte Leyen alsoo verkort / gelijckerwijs als mede den naem vande Stadt Lugdunum in Vranckrijck, in ghelijcken verkortinge Lyon ende Lyons ghenoemt wert. Ende dit sal genoech zijn vande eerste ghetuychnisse / ghenomen vande gheleghentheyt ende plaetse. Laet ons nu voortgaen ende komen totte tweede / ghenomen vande Talen ende Spraecken: indien yemant den name Lugdunum naerstelijcken ondersoeckt / ende scherpelijcken opt ghelupt der letteren lettet / die sal moeten bekennen dat de selfde eenichsins met onse Tale accordeert / ende over-een-stemt / want Lugdunum, schijnt te wesen / Luycdunum, sijn oorspronck nemende van het Luycken, dat is 'tbesluyten der Duynen, want den Rijn (als boven aengheroert ende verhaelt is) heeft over vele Jaren voorby Leyden ende het huys te Britten inde Noort-zee ghelooopen / de Romeynen haer Greyn ende Coorn uyt Britannia halende / brachten het selfde den Rijnstroom op (ghelijckmen by Ammianus Marcellinus lesen mach) voorby Leyden: by welcke Stadt / 't trecht schijnt gheweest te zijn vanden Rijnstroom, die door de Duynen liep te sluyten / ende alsoo de Duynen te Luycken: waer af dese plaetse (als boven ghesept is) eerst schijnt ghenoemt te wesen Luycduyn, daer naer een weynich verandert wesende Leygdun, ende metter tijdt Leydun, eñ ten laetsten in hare tegenwoordighe name Leyden verandert is. Ende van dit sluyten eñ ontsluyten / hebben ons Vooroudeers misschien twee Sleutelen tot Stadts wapen ghenomen, na gissen ende goetduncken van P. S. Al eer ick besluyt sal maken vanden oorspronck vanden name Leyden, dunckt het mijn niet buyten sweechs te zijn / te verhalen wat gevoelen / eenige andere geleerde Mannen hebben vande oorsprongh ende herkomen vanden naem Leyden: latende niet te min de selve in hare waerde berusten ende blijven / ende een yder vrp toela-

Bewijs uyt Ptolemæo dat Lugdunum Leyden is.

Bewijs van tselfde genomen vande Tale ende twoort Lugdunum.

Hoe den naem Lugdunum alleuskens in Leyden soude moghen verandert sijn.

toelatende de selvige aen te nemen ofte verwerpen/ naer hen tselvighe believen sal. Iohannes Goropius Becanus stelt een aerdighe naems-oorspronck van Lugdunum ofte Lucdunum, dat hy soo veel acht te wesen/ als een duyn van luck oft gheluck. Hadrianus Iunius seyt oock dat het de naem mach hebben van Lege duynen &c. Gerardus Noviomagus, metten welcken Lovis Guicciardin schijnt over een te stemmen ende te accorderen/ segghen ende houden/ dat den eersten name deser stede gheweest is Legia, ghenomen van de Romeynsche Legiones, de welcke alhier hare Legherplaetse ghehadt hebben: even opte selve wijse / gelijck alsmen hout dat Alphen van Albinius ofte Albinovanus, beyde Hooftmannen der Romeynen den naem verkreghen heeft: ghelijck of voor het legghen der Legionen op die plaetse noyt eenighe Stadt ofte Dorp gheleghen hadde/ twelck mijns beduunckens niet veel en sluyt. Nochtans houde ick dit gevoelen van meerder waerden/ en meer waerschijnlicker te zijn/ dan dees volgende/ de welcke den naem Leyden willen nemen ofte trecken van Leyden ofte Geleyden, te weten dat van Leyden, den Reysenden Man geleyt gedaen werde / deur het Wout sonder genaden, ende tot Alfin komende/ datse haer perijckel gepasseert wesende / al fijn waren: het welcke een vande ongehoorste opinien (mijns beduunckens is) die oyt van dese sake bedacht ende te berde ghebracht is: ende met recht by eenighe van gheen kleynen aensien / maer voor een out Wijfs praetgen / ende voor een fabelken ghehouden wert. niet dat ick lochenen wil dat hier te lande een Wout ende menichte van hout geweest is/ maer van het Wout sonder genaden, en weet ick niet veel te spreken: maer het schijnt wel dat de Schrijver vande oude Hollantsche Cronijcke/ mede van dit selfde gevoelen geweest is / want hy schrijft inde 2. Divisie in het 25. Capittel. Dat den Burgh tot dien eynde gesticht ende gebout is/ om de Reysende Koopluyden ende anderen te leyden ende conVoyeren van Wiltenburch tot Slavenburch, ende datmen daeromme den Burgh mette wooninghen daer omtrent (die weynich waren/ te weten drie in getale/ als een beneden de Vis-brugge/ alwaer nu de huysingen vanden Olyphant staen/ ende dit was als de oude Cronijcke seyt/ het Bouhuys, de ander twee stonden opten Rijndijck/ het een opten hoeck vande Blauwen steen/ alwaer nu de verguldden Syrooppot uyt hangt/ ende dat was het Tolhuys: oock plach over veel tijden aen dit huys de Stadts klocke te hangen/ blijckende by sekere oude brieven by Hertoch Albert van Beyeren gegeven. Het derde stont aende ander sijde van het Stadthuys/ omtrent daer des Stadts Lootse plach te wesen eñ daer dē Helm plach uyt te hangen/ eñ was een herberge/ nu heerlick herbout/ eñ aen het Stadts-huys gebrocht.) Leyden noemden. Maer naerdien dit niet veel fondaments en heeft/ so sullen wy sulc gevoelen verwerpen eñ voor een (O int Cijfer houden.) Want het schijnt de waerheyt niet gelijck te wesen/ dat den Oever vanden Rijn, langs de welcke daechlicx groote Schepen/ Coorn ende andere waren moesten opgetrocken werden/ so dicht met Boomen soude beplantet wesen/ datse de vrye vaert der

Eenige ander ghevoelens vanden oorspronck der name Leyden.

Leydens name niet van geleyden gesproten.

Van het wout sonder genaden heeft men weynich waerheyts.

Redenen waeromme.

der selver souden beletten ende verhinderen. Alle het gene noch van yemant meer van desen aengaende soude mogen bedacht ende beschreven werden sullen wy in zijne waerde laten berusten/ ende comen totte derde ende laetste getuyge ofte reden/waer door alle swaricheden ende twijfelingen/ sullen mogen wech genomen ende geweert werden/ te weten/ de ghelegentheyt der plaetsen/ de welcke de alderseekerste wijser is/ de welcke oock den genen die de leydende Rivier volcht de selfde sal wijsen: gelijck die van Ptolomæo veel nauwer ende perfecter gestelt zijnde beschreven wert. Want Bilibaldus Pirckhaimerus ende eenige andere hebben in hare Werelt beschrijvingen gestelt/ gemeten/ ende gemeent dat Lugdunum moest leggen omtrent Sevenbergen, Gorichem ofte S.Geertruydenberge, het welcke voorwaer/ al te groote misslagen zijn/ Ioan. Stofflerinus in zijn aert-cloots meting, heeft gemeent dat Lugdunum Trajectum ofte Utrecht was: om dese ende alle diergelijcke verschillen ende misslagen te eyndigen/ ende so vele alst mogelicken is/ het rechte wit te treffen/ so salt van noode wesen/ het Reysboeck Antonini naerder te ondersoecken/ desgelijcx den name der Coornhuysen/ oock waeromme/ door den derden arm des Rijns, ende niet door de Mase, de toevoeringe des Coorns geschiet sy. Ende om ons gevoelen te beter staende te houden ende beweeren/ eenige dingen van Alphen naerder ondersoecken ende verclaren. Den middelsten arm des Rijns, alleen tot op ten huydigen dach/ den naem vanden Rijn behouden hebbende/ heeft eertijts door Vtricht, verby Alphen ende Leyden, omtrent Catwijck inde Noortzee lopende hem selven verloren/ gelijck van een yegelicken gheloost ende voor waerheyt gehouden wert: al waert sake datmen het getuychnisse Antonini niet en hadde/ al hoe wel tselvige claerlicken upt den selven can bewesen werden. Ende naer dien dat den Rijn, seer langsaem ende sacht/ aflopende was naer de Zee/ so was de selve seer bequaem ende dienstelicken om groote ende cleyne Schepen gemackelicken/ upter Zee van Brittanien comende te ontfangen/ omme dienvolgende/ alle de Castelen ende Burgen langs de selvige Riviere leggende en met groote Garnisoenen besettet zijnde van alle behoefticheden te versorgen. Dat de Romeynen dese hare Castelen ende sterckten langs den Rijn ghelegen hebbende/ Horrea ofte Coornhuysen genaemt hebben/ getuycht den Poeet Ausonius, in zijn verssen/ met de welcke hy de Mosell. beschrijft ende Ammianus Marcellinus in het 18. Boeck zijner Historien: alwaer hy vanden Keyser Iuliano verhaelt/ dat wanneer hy voorgenomen hadde tegen de Almannen te Oorlogen/ende eenen geweldigen Crijchs-tocht te doen/ dat at eer hy sulcx begonnen ende bestaen heeft/ de Horrea ofte Coornhuysen, van alle nootsakelicke behouften/ ten vollen heeft laten voorsien ende versorgen: ende in plaetse vande gene de welcke door outheyt/ ofte door Oorloge vergaen ofte vernielt mochtē wesen/ andere te Bouwen ende te maecken. Belastende de selvige (als geseyt is) upt Britanninien alles toe te senden. Doch 'tschijnt de waerheyt wel ghelijckformich te wesen/ dat dese stercktent ende Castelen den naem

Eenighe misslaghen van sommige geleerden van Leydens plaetse.

Welcken arm vanden Rijn inde Zee gelopē heeft.

Bewijs dat de Castelen der Romeynen Coornhuysen geweest zijn.

naem van Coornhuysen, aldereerst vercregen hebben/ ten tijde van Vrede/ wanneer de Almannen ofte Duytschen overwonnen waren/ gelijck de verssen Ausonij mede te kennen geven. Om nu wederomme te keeren/ alwaer wijt te vooren gelaeten hebben/ ende te verclaeren waeromme de Romeynen liever den Rijn als de Mase gebruyckt hebben/ om langs de selfde haere COORNHUYSEN te versien: gemerckt de selfde veel grooter/ wijder/ ende dieper is als den Rijn. De redenen der selver duncken mijn (doch onder verbeteringe) dese te zijn: Ten eersten dat omtrent de Mase ende in het incomen der selver/ seer veel kleyne Eylandekens laghen/ de welcke ten dien tijden de Zeelanders toe quamen/ daermen seer lichtelicken door stormen ende onweder/ met groot perijckel van Schip ende Goet te verliesen/ hadden op konnen vervallen ende stranden: Ten anderen om dat de Mase met groote sterckte ende meerder ghewelt inde Zee liep/ ende dien volgende inden mondt der selver een woeste ende hooghe Zee maeckte/ ende dieshalven in onweder de incomende Schepen met groot perijckel dreychde: Ten derden dat vermits het sterck aflopen der selver Reviere/ de Schepen upter Zee komende/ tegen sulcken stercken Stroom/ seer qualicken ende langsaem konden opgebracht werden/ ten ware saecke datse een goeden stercken voor den wint hadden/ daer sy int tegendeel van alle dese swaricheden ende verhinderingen aenden Rijn bevrijdet werden/ want de selfde (als voor henen geseyt is) liep seer langhsaem/ oock hadden de incomende Schepen in contrarie winden/ het behulp van treck-Paerden/ de welcke de Schepen altijts konden brengen daer sy begeerden te wesen: om dese gemackelicheyts wille hebben sy den Rijn voor de Mase vercooren/ om die tot het versorgen van hare Coorenhuysen te gebruycken. Ten laetsten komende tot de naerder verclaringhe vande Oorsprongh des naems/ ende gelegentheyt vande naem ende het Dorp Alphen, het welck ons oock voorhenen tot een getuyge gedient heeft ende altijdt dienen sal/ dat Leyden gheen ander Stadt als Lugdunum en is/ Soo seyt Antoninus claerlicken dat de plaetse Albiniana Castra, thien duysent Schreden van Lugdunum gelegen is/ welcke wijtte (als voorhenen geseyt is) twee Hollantsche Mijlen maecken/ die een goet Voetganger in min als drie uyren gaen kan. op dit Casteel lach het Regiment ofte Legio vanden Romeynschen Velt-overste Albinus, waer van de plaetse schijnt Albiniana Castra genoemt te wesen: ten waer saecke/ dat yemant soude willen staende houden ende beweeren/ dat het selfde Alpheniana Castra moest genoemt werden: sijnen oorsprongh nemende van eenen Alpheno Varo, geweest zijnde een Leyts-man ende Velt-overste der Batavieren. De welcke den vermaerden Historieschrijver Cornelius Tacitus in zijn 2. 3. ende 4. Historyboeck gedenckt/ met dese woorden int 2. Boeck/ daer is toegecomen, nieuwe hulpe ende bystant, Varus Alphenus mette Bataviers, het welcke van Plutarchus in het Leven vanden Roomschen Keyser Otho mede verhaelt wert. Ende desen naem schijnt wel alderbest metten tegenwoordigen naem van het

Redenen waerom de Romeynen liever den Rijn als de Mase ghebruyckten om haere Castelen te versorgen.

Naerder verhael van den oorspront van den name Alphen.

Dorp

Dorp Alphen over een te stemmen ende te accorderen: doch welck van beyden de waerheyt aldernaest is/ laten wy andere beter geoeffent inde Historien/ ende oorspronghe der namen/ naerder ondersoecken. Ende sullē dit Capittel hier mede besluyten/achterlatende alle andere opinien die van yemant anders soude mogen bedacht ende voortgebracht werden: 'tsal ons voor dese reyse ghenoech wesen/ dat wy betoont hebben/ soo vele als wy mochten ende beschreven vonden/dat het oude ende vermaerde Lugdunum Batavorum, onse Vaderlicke Stadt Leyden is/ ende blijven sal/ soo lange yemandt met meerder ende crachtiger redenen/ ('twelck ick achte nimmermeer te sullen geschieden) het tegendeel sal konnen bewijsen.

Besluyt van het eerste Capittel.

II. De Outheyt/ eersten aenlegh ende begin der Stadt Leyden, eenichsins verhaelt ende beschreven. Redenen waeromme datmen sulcx niet volcomentlicken en weet. Hoe dickmael ende omtrent wat tijden de Stadt vergrootet is. Grootte vande eerste Stadt/ in wat deelen verdeelt/ ende eenige dingen daer aen clevende.

AL hoewel wy inde oude Hollantsche Chronijcke/ende andere so oude als nieuwe Schriften seer weynich ofte niet met allen seeckers en vinden/ van het begin ende de outheyt deser Stede: te weten wanneer/ hoe ende van wien die eerst Gesticht ende begonnen is/ ende meer andere dinghen daer aen clevende/ soo sullen wy al evenwel desen alles niet tegenstaende vande outheyt ende 'tbegin der selver/ soo veel beschrijven ende verhalen/ als wy naerstich verscheyden Historyen ende Schriften doorsoeckende/ hebben konnen versamelen ende by een vinden. Dit altijts voor bekent ende waerheyt houdende/ dat de selvighe een vande outste Steden van Hollant is. Wat meer is/ een naerstich Schrijver ende niet onervaren in vele ende verscheyden Chronijcken ende Schriften/ heeft derven sustineren/ schrijven ende noemen Leyden niet alleen out/ maer de outste ende voornaemste Stadt van Hollant/ seeckerlick ouder als Dordrecht ende Haerlem, hoewel die Steden schijnen ouder Brieven te hebben/ maer ick vreese die verongeluckt te zijn ende qualick ghetoont souden werden. Niettemin/ hebben de selfde inde vergaderinge van de Ridderschap/ Edelen ende Steden van Hollant/ (de welcke de Staten vande selfde Landen presenteren) het voorsitten ende de eerste stem. Aengaende Dordrecht, Dominicus Marius Venetus schrijft in sijne Werelt-Beschrij-

Leyden de outste Stadt van Hollant/na 'tgevoelen P. S.

schrijvinge, dat de selfde soude Gesticht zijn van Antoninus Pius (de welcke Keyser van Romen was/ inden Jaere Christi 140.) ende werde aldereerst genaemt Benefacta, ende daer naer Dordrana. Heerlem Soon van Dibbalt Coninck van Vrieslant, ende Vader van Coninck Aurindulius, gelijck de oude Hollantsche Cronijck seyt/ heeft de Stadt Haerlem gebout inden Jare 506. (soo Meester Pieter Bockenbergh schrijft gevonden te hebben/ maer van niemant anders bevesticht.) Dit genomen dat waer sy/ als het niet en is/ wat connen dees Steden in outheyt tegens Leyden vergeleecken werden/ by wiens outheyt selfs Vlaerdingen, die met meerder glans van waerheyt de outste Stadt des Graefschaps van Hollant geacht wert/ niet te vergelijcken is / alhoewel datmen de outheyt der selver Stede soude moghen stellen op weynich min dan 900. Jaren. Dat Leyden veel ouder is/ canmen sekerlic afnemen ende bemercken/ upt 'tghene voor henen / upt de twee oude Schrijveren verhaelt ende beschreven is / te weten upt het Keysboeck Antonini, ende de Geographische werelt-beschrijvinghe vanden vermaerden Ptolomæus, de welcke geleeft heeft/ ten tijden als Antoninus Pius Keyser van Romen was/ het welcke (als voren verhaelt is) gheweest is omtrent den Jare naer Christi geboorte 140. Indien hy ten dien tijden de Stadt Lugodunum inde selfde sijne Werelt-beschrijvinge gestelt ende geschreven heeft/ so moet nootsaeckelicken volghen/ dat de selve al voor sijne tijden begonst ende gefondeert moest wesen/ ende onder andere Nederlantsche Steden bekent ende vermaert zijn; oock van andere voor hem al geregistreert ende opgeschreven wesen/ want hoe soude anders desen man so wijt van ons gheseten in Griecx van ons Bataviers Leyden ofte Lugdunum yet hebben weten te schrijven/ ofte hare plaetse te stellen/ alwaer hy die nu ghestelt heeft. Doch dit alles wert so lange gestelt/ende gehouden ter tijt ende wijlen toe/ dat (gelijck ick voor henen noch eens geseyt hebbe) dat yemant anders met bondiger ende vaster redenen/ 'trontrarie ofte het tegendeel sal bewijsen/ ons selven altijts onderwerpende betere ende naerdere onderrechtinge. Indien dat dit voorgestelde waerheyt is/ so volcht onderwedersprekelick dat Lugdunum de outste Stadt van gantsch Hollant soude wesen. Comende nu tot de Redenen/ ende oorsaken waeromme wy/ de gewenste ende so hoochbegeerde sekerheyt de memorien/ beschrijvingen ende aenteeckeningen/ van het begin ende outheyt deser stede tot ons groot leetwesen/ moeten derven ende ontberen/ sal ick hier inne vougen het gene/ onder meer andere dingen (de welcke hier ende daer in dese beschrijvinge ingevoecht sullen werden) aengemerckt ende by geschrifte gestelt heeft/ mijn waerde ende wel beminden Oom/ Ian van Hout za. ged. de welcke het Secretarisschap deser Stede LEYDEN, bedient heeft met naersticheyt ende vlijt vanden Iare 1564. totten Iare 1609. ten welcken tijden hy salichlicken inden Heere ontslapen is, opten 12. dach des winter Maents December des naermiddachs ontrent drie uyren, 2. dagen te voren als hy 66. Iaren out soude geweest zijn, te samen makende een getal

Wanneer Dort ghesticht is.

Wanneer Haerlem gesticht is.

Outheyt van Vlaerdingen.

Outheyt van Leyden bewesen.

Waerom datmen de outheyt van Leyden niet en weet.

tal

tal van 45. Iaren die hy in Stadts dienste geweest is / behalven dat hy van wegen de Albanische Tyrannie vanden Iare 1569. tot den Iare 1573. toe / heeft moeten niet alleene sijnen dienst / maer oock sijn Vaderlant verlaten / ende in andere Landen hem selven erneren: te weten vande Maent Februarius 1569. totten 4. September 1573. Desen heeft met groote onuytsprekelicke moeyten ende arbeyt / niet eens / maer verscheyden malen / alle deser Stede oude Privilegien / hantvesten / Papieren / Registeren / Reeckeningen / ende ander stucken doorsocht ende hersocht / omme daerinne te mogen vinden eenige sekerheyt / vande outheyt ofte eerste begin deser Stede / maer gelijck hy selfs getuycht / alles te vergeefs / alleen stellende 'tgene hier volgende is.

By wien, ofte wanneer de beginselen vande Stadt *Leyden*, moghen zijn geleyt, ofte waer den oorsprong vanden naem hercomt, en weet ick niet voorseecker te stellen, als daer van niet 'talderminste onder de Boucken, stucken, of Papieren vande Stadt ghevonden hebbende: der welcker geloove ick in desen alleen voorgenomen hebbe te volgen, sonder yets voorseker te stellen dat tgunt daer mede sal connen bewesen ende staende gehouden werden. gelove oock wel, dat daer van alhier nemmermeer, yet seeckers gevonden sal connen werden. Want dat behalven de eenvoudige simpelheyt onser Voorouderen van ouden tijden aen soo groot gheweest is, van weynich dingen by gheschrift gestelt, ende meer ghetracht hebben, naer eenen vromen oprechten handel ende wandel, dan hare daden, met schoone verbloemde woorden, hunne afcomelingen naer te laten: soo was die mijns oordeels soo groot, datmen alhier weynich luyden vondt die lesen ofte schrijven conden: jae genoech niemant anders sulcx en werde geleert, dan de gene diemen naer 'tgevoelen van die tijdt Gode toewijde ofte opofferde om Papen of Monicken te werden. Welcke eenvoudighe slechticheyt van niet te connen schrijven, of onderteyckenen, wel oorsaeck ghegeven mach hebben, dat Schepenen van outs Segelkens hebben begonnen te gebruycken, daer van de gewoonte tot dese onse tijden toe, onverandert ende gebleven is. Dat meer is, ick hebbe onder de stucken vande Stadt, eenen Brief gevonden, die by de hant van *Hartoch Albert* van *Beyeren* hooger memorien gheteyckent was, niet anders onderteyckent zijnde dan met een A, hebbende een Linie int ronde omgetrocken, het welck een twijfel, ende achterdencken in my heeft veroorsaeckt, of hy oock sijnen naem te vollen heeft connen schrijven: van gelijcken hebbe ick oude luyden verscheydelick hooren

Eenige redenen van het derven vande schriften ende stucke, waer uyt Leydens outheyt soude konnen bewesen werden.

Waerom dat de Schepenen van oudts zeghelkens ghebruyckt hebben.

ten vermanen, datmen van outs geen Brieven van eygendomme van eenighe vercochte ofte vervreemde gronden, en plach te maecken, maer datmen de Schoolkinderē vande plaetse op'e stee plach te brengen, ende voor de selve te verhalen dat sodanigen stuck Lants, Huysinge, Gront ofte Erve, was vercocht aen sulcken een: ende dat sy t'selve gedencken, ende in haere oude dagen kennisse ende geheuchnisse daer van dragen souden. Ende omme het selfde te beter te onthouden, was een gewoonte de Iongens, ten oorconden van dien, by de ooren te grijpen, ende te reck-ooren: andere gaven de kinderen Soetemelck ende wittebroot te eten. Welcke maniere om best te onthouden sy geweest, laet ick andere onder den anderen reden Cavelen: achte wel dat de eerste maniere de outste is, naerder comende mette oude Romeynsche manieren, volgende den welcken, men de Getuygen om oorcontschap te geven, ghewoon was met aenraeckinge vant Oor in recht te trecken: maer dat de tweede best over een comt met onse oude Hollantsche manieren van wel te eten ende te drincken, ende dat alle kennisse metten Bandt van dien aldervast verbonden, ende verknocht blijven. Soo is dan de eenvoudige simpelheyt van onse Voor-ouderen, van niet ofte weynich, by Geschrift gestelt te hebben, oorsaeck, dat de waerheyt vande outste saecken ende geschiedenissen, dickwils niet te voorschijn en kan komen, maer met een eeuwighe duysterheyt versmoort moeten blijven. Behalven 'twelck alhier een bysonder tweede oorsaeck is, daer door weynich kennisse te vinden is, vande beginselen vande Stadt, ende meer oude gheschiedenissen: Te weten, *den val vanden Toorn vande S. Pieters Kercke, gheschiet inden Iaere 1512. tusschen Donderdach ende Vrydach, inder nacht, int begin vanden vijfden Maerte,* onder welcken Toorn, in een Kamer daer toe bequaem ghemaeckt ende geeygent, beneffens 'tgroote Segel bewaert werden, alle deser Stede Privilegien, Brieven, Chartren ende principale Stucken, vele vande selfde waerschijnlicken verplettert ende te niet ghecomen zijn, sonder dat de selfde in haere voorige ghedaente herstelt hebben konnen werden, niet tegenstaende de naersticheyt ende de vlijdt by die vander Gerechte, in dier tijdt, daer toe aengewent: de welcke, omme soo vele mogelick was te bekomen, ende bewaeren 'tgunt door den grooten val niet geheelicken vernielt en was, alle de poyn ende gebryselde steenen sorchvuldelicken deden ondersoecken, daer toe gebruyckende 'tgeheele Ambacht vande Volrije: maer

is, ende

Outgebruyc van het overleveren vande onroerende goederen.

Oorsaken waerom de oude geschiedenisse verduystert zijn gebleven.

Het vallen vande Toorn oorsaeck vā het onberen vande oude Stadts gheschriften.

is, ende moet de Stadt, 'twelck te beclagen is, vande rest voor eeuwich berooft blijven, sonder eenighe hoop van die immermeer te connen bekomen, als lijdende in dien deele, een onverwinnelicke schade. Soo en isser dan, om redenen voorschreven, geen hope om uyt de Boecken, Stucken ofte Papieren deser Stede, by mijn meer dan eens ghesien, hersien ende doorlesen, yet seeckers te vinden, aengaende 'tbegin ofte oudtheyt der Stadt *Leyden*, ende omme daer op mijn ghevoelen te openen, achte ick dat 'tbegin vandien ouder is dan vande *Graven*, naementlicken dat wesende dese Landen woest, ende weynich bewoont, ende de Daelen, ende de Laechten, alle Hooghevloeden, ende Spring-vloeden, sonderlinge stormende uyten Zuydwesten, Westen, of Noordt-westen, metten water overloopen wierden, door dien den *Rijn* doen ter tijdt by *Catwijck* noch inde Zee liep, eenighe Visschers, ende gelijcke schaemele Lieden, soeckende aende *Burch-Graeven* indier tijden, ('tsy dan de Heeren van *Wassenaer*, ofte andere) hooft ende troost, onder de vleugelen schut ende scherm vande selvige, begonst hebben te schuylen: ende sulcx doende (hebbende al vooren den Grondt, naementlicken ter plaetsen daer nu dē *Blauwen steen* leyt, hooger gemaeckt dan eenige Vloeden beloopen mochten) haere Hutten, Keeten, Casgens ofte Huyskens, by den anderen, dicht omtrent den *Burcht*, te maecken ende bouwen: niet alleen om malcanderen, jegens de opkomende Rovers ('tsy Ghebuyren, 'tsy Vreemden) te hulp te staen: maer oock de macht vande *Burch-Graef* ende sterckte vanden *Burcht* te hebben tot een Schut, Beuckelaer ende Borstweringh: In vougen dat den *Burch-Graef* over de soodanige, als sijne Burch-saten, allenghskens Recht-gebiet heeft vercreghen: maer dat naerderhant, de *Graeven* met meerder macht de regeringe vant geheele Lant aengestaen hebbende, tselve begrijp met bewilligen van beyden, (te weten de *Grave* ende *Burchgraven*) vast ende tot een cleyn Stedeken gemaeckt, ende sulcx onder Stadts rechten ghecomen sy: twelck met cleyne moeyten, ende halve costen (somen seyt) te doen was, te weten (als hebbende den *Rijn*, mitsgaders het beschutsel vanden *Burgh* aende Noort-zijde) met 'tgraven van een Gracht, namentlicken het water van Steenschuyr ende Rapenburch, ter langte van ontrent 276. Roeden. of sulcx waer is, ende by wien, of wanneer sulcx geschiet soude mogen zijn, weet de Heer, voor wien niet verborgen en is, niet ick, die in desen naecktelicken schrijve mijn ghe-

Ian van Houts ghevoelen vande oudtheyt deser Stede.

Hoe ende wanneer de Burch-Graven trechtgebiedt over Leyden hebben gecregen.

ghevoelen, sonder daer van yet gevonden te hebben: daer door alleen beweecht zijnde, mits 'tgespleten Rechts-gebiet, binnen *Leyden* van outs geweest zijnde tusschen den *Graven* ende *Burch-graven*, van te stellen by gebeurten, een Schout ende vier Schepenen: ende de boeten ende de breucken te halfdeelen. Ick bekenne dat het oock wel mogelick soude connen zijn, dat de *Burch-graven* het Stedeken van *Leyden*, voor de tijden vande *Graven* al vast gemaeckt hadden, ende dat de *Graven* met meerder macht des Lants regeeringe aennemende, den *Burgh-Grave* genootdruckt waer gheweest, sich oock onder het beschut vande *Graven* te begeven, ende in dier vougen metten *Grave* verdragende, het recht gebiet te halfdelen. Dan staet daer tegens te letten indien 'tbeginsel vande Stadt, met auctoriteyt vande *Burgh-graven*, voor der *Graven* tijt geleyt waer: Datmen tegens de gemeene gewoonte, te weten vant getal der Schepenen, om evenstemmicheyt te mijden, te nemen oneffen, als vijf, seven, negen, minder of meerder, alhier tselve genomen te zijn, op een effen ghetal, te weten acht: ick houde voorseecker dat den *Burgh-grave* sulcx nimmermeer ghedaen soude hebben, ende can oock geen redenen bedencken, die hem tot acht Schepenen te stellen soude moghen beweecht hebben, twelck mijn sterct in mijn eerste gevoelen, latende in yegelicx vryheyt te gelooven of niet.

Wat ghebiet de selve gehadt heeft over Leydé.

Dus verre de woorden van mijn Oom Ian van Hout, ende sullen mette selfde besluyten/ het gene wy hebben willen verhaelen / vanden eersten aenlegh/ ende 'tbegin der Stadt Leyden. Belangende de eerste grootte der selver Stede/ men hout voor waerheyt/ dat de selvige voor weynich meer als drie hondert jaren/ seer cleyn geweest is/ in vergelijckinge vanden tegenwoordigen stant/ also 'teerste aenlegh ende begin begrepen was/ tusschen den nieuwen Rijn, (te weten die Suyt-waerts vanden Burgh leyt) ende de oude Vest/ de welcke men huydendaechs noemt/ het water van't Steenschuyr ende Rapenburch/ beginnende aende Brugghe diemen naer de Hoogewoert gaet/ genaemt de Wevers-brugge/ al waer ter zyden nae den nieuwen Rijn van outs den Rooden Toorn placht te staen/ ende nu een schoone huysinghe is/ daer uythanght den Vergulden Vijgen-Boom, voor welcke huysinge aende Luyf tot een gedachtenisse der selver/ geschreven zyn dese volgende versken:

Eerste grootte deser Stede.

Anno dertienhondert tachtich negen: Is Leyden vergroot door Godes segen.
Steenschuyr was doen Vest: Mijn naem Rooden Tooren.
Stae schier int best: Danckt Godt daer vooren.

De

De oude Stadt (als geseyt is) aende Wevers-brugghe beginnende/ eynde aende Bostel-brugge/ ter plaetse van ouds Cost-verlooren ghenoemt/ een gront ofte grootte/ de welcke in als ongevaerlicken groot mach zijn seventien hondert ende tseventich Roeden / maeckende (de Vestgrachten daerinne gerekent wesende) negen ende twintich ende een halven Rijnlantsche Morgens/ ende binnen de selvige gemeten zijnde omtrent vier-en-twintich ende een half der selver Morgens/ achtervolgende de metinghe daer van by Stadts ghesworen Landt-meter gedaen. Daer van ick goet gevonden hebbe/ zijne eygene verclaringe hier inne te voegen/ luydende als volcht: Out Leyden negen entwintich en een half Morghen groot.

Ick Ian Pietersz. Dou, Lantmeter hier ondergeschreven, getuyge mitsdesen dat ick inden Iaere 1611. door last eñ bevel vande E. Heeren Burgermeesteren der Stadt Leyden, gemeten ende gecaerteert hebbe de gront vande selve Stadt Leyden, ende regard genomen opte grootte vande vier principale Hooft-quartieren der voorsz. Stede, hebbe de selve binnen't omloopende water elcx bysonder groot gevonden als volcht. Te weten de oude Stadt, geleghen aende Suytsijde vanden Rijn, besloten mette selve, mitsgaders het water van Steenschuyr ende Rapenburch ontrent vijf-en-twintichstalve Morgens.

Dese eerste ende oude Stadt Leyden, is te dien tyden verdeelt gheweest/ aen vier vierde-deelen/ onderscheyden zijnde metten loop vande Breedestraet uptten Oosten ten Westen/ ende metten loop vande Maersman-stege ende S. Pieters Kerckstegh e / die malcanderen ten midswegen van den Blauwen-steen cruysten/ ende voorts met des Conings wech/ dewelcke besyden de Kercke te loopen plach/ tot aende Vest/ ter plaetse daer nu de Nonnen-brugghe leyt/ uptten Noorden ten Zuyden. Eerste verdelinge der Stede aen vier delen.

Het eerste vierde deel was genoemt/ 't Gasthuys Vierendeel, naer het S. Catharijnen Gasthuys, 'twelck in dit gedeelte lach / ende huyden ten dage noch geleghen is. Beginnende opten Blauwen-steen/ loopende doort midden vande Bredestraete totte Veste/ nu cort Rapenburch genoemt/ van daer achteromme door den Rijn tot de Vis-brugge/ van daer door het midden vande Maersman-stege/ tot weder opten blauwen-steen. Het eerste deel.

Het tweede was genoemt/ het Wandt-huys Vierendeel, naer het Wanthuys, 'twelck int begryp van dien oock gelegen heeft/ ende uptgaende was op den Rijn, ten beyden zyden vande Poort ofte uptgangh Tweede deel.

 van

van het Stadthuys / waerinne mijns beduunckens niet alleen alle Wantsnijders met hare Laeckenen van outs plachten voor te staen/ maer oock sonderlinge/ datmen de Laekenen/ die alhier gemaeckt ende gedrapiert werden/ aldaer mocht veylen ende voortstellen/ ende dat de Coop-luyden / daer ter plaetse gerijft werden/ ende hare gadinghe becomen mochten. Dit tweede deel begon opten Blauwen-steen/ lopende door't midden vande Maersman-stege tot inden Rijn, deur den Rijn totten Rooden Tooren, ende Wevers-brugghe/ van daer door't midden vande Bredestrate weder opten Blauwen-steen. Welcke twee vierdedeelen ofte bonnen noch ten huydigen dagen alsoo ghenoemt ende gebleven zijn.

Wanthuys waer toe gebruyckt.

Het derde was ten dien tijden/ gelijck het oock mede noch is / ghenaemt 't Wolhuys Vierendeel, sijn naem vercregen hebbende naer het Wol-huys, 't welck binnen het begrijp vandien moet gelegen hebben/ welck huys gesticht eñ gebout geweest is/ tot behulp vande Draperie/ omme de Wolle die gemeenlicken in groote Sacken gepackt ende van yegelick niet connen geherbercht werden/ aldaer te leggen ende te bewaren/ gelijck noch ten desen tijden een ghedeelte van S. Barbaren Gasthuys/ ende andere meer plaetsen gebruyckt werden. Maer waer omtrent ofte op wat plaetse het selfde mach gestaen hebben / weetmen niet sekerlicken/ gemerckt 't selve lange verandert eñ vergaen is. Dan men bevint dat van ouden tijdẽ/ omtrent ter plaetse daer nu het Falijde Bagijnhof staet/ gestaen heeft een groote steenen Loodtse ofte Packhuys/ het welcke mogelicken het Wolhuys geweest is/ ten opsichte vanden gemackelicken opslach die aldaer uyt des Stadts Vest-grachte gheweest is. Onder dit Bon was mede begrepen/ het Bon twelck men nu Sevenhuysen noemt/ ende doen meest onbetimmert was/ soo ten opsichte vande Huysinge ende Hof diemen noemde het Huys vande Commanduyr, aencomende de Pastorye van S. Pieters Kercke / den Hof vande Falide Bagijnen/ ende ten laetsten de Huysinge ende Hof genoemt Salomons Tempel, van weghen die heerlicke ende uytgenomen Bibliotheecque oft Boeck-Camer, bestaende in veel geschreven Boecken van verscheyden Faculteyten ende wetenschappen. Die aldaer van D. Philips van Leyden, gheweest zijnde Doctoor inde Geestelicke Rechten/ Canonick tot Vtricht, hier tot Leyden ende inden Hage, oock des Bisschops Vicarius, voor eeuwich opgericht ende gestichtet was/ omme gebruyckt te werden by alle de gene die door gebreck van middelen haer Studien niet en conden vorderen ende ten eynde brengen/ gemerckt dat tot dien tijden de Boecken in grooter ende meerder waerde waeren als die tot onsen tijden wel zijn/ overmits datmen doen gheen ghedruckte/ (want de Druck-konst doen noch niet bekent en was/ namaels eerst gevonden zijnde omtrent den jaere 1440.) by een eerlick ende verstandich Burger der Stadt van Haerlem/ genoemt Laurens Coster, ghelijckmen daer van int lange lesen mach in desselfs Lauren-crants inden Jaere 1628, uytgegeven by den Geleerden D. Petrus Scriverius, maer niet

Het derde deel.

Wolhuys wat.

Thon van Sevenhuysen.

Salomons Tempel waer ghestaen ende waeromme alsoo ghenoemt.

niet als geschreven Boecken hadde/ de welcke groote moeyten ende veel gelts costen. Welcke Bibliotheecque als noch in wesen gheweest soude zijn/ omme ten dienste van het gemeene beste gebruyckt te werden/ indien sulcx niet van eenighe niet al ten grooten genegentheyt totte Gheleertheyt ende voortplantinge der selver gehadt hebbende/ niet en waren verhindert geweest mette wechneminge/ ende verduysteringe der selver Boecken. Het welcke inder waerheyt grootelijcx te beclagen is. Welcke derde Vierdedeel ofte Bon vant Wolhuys, sijn begin nam opten Blauwen steen doort midden van de Brede-strate totte Webersbrugge/van daer doort midden van't Steenschuyr tot de Nonnenbrugge/ ende van daer doort midden vande Conings wech/ ende S. Pieters Kerckstegen opten Blauwensteen.

Het laetste vierde deel was genoemt 'tVleyshuys Vierendeel, naer het Vleyshuys, twelck int begrijp van dien heeft gelegen/ omtrent de Huysinghe daer nu den rooden Leeuw upthanght/ niet verre vanden Blauwen steen. Maer is te weten/ dat ghelijckerwijs onder 'tvoorgaende derde vierdedeel oock begrepen was Sevenhuysen, dat insgelijcx onder dit Vierendeel oock begrepen is gheweest/ 'tBon 'twelckmen huyden noemt/ Over 'tHof, ten opsichte van't Hof van de oude Graven van Hollant/ gelegen hebbende tusschen de Kerckgraft aende Oostsijde/ ende de Papegraft aende Westzijde streckende upten Zuyden van het Kerckhof/ Noortwaerts / tot inde Volders-graft/ doen wesende een Eylant/ aen allen zijden met wateren afgescheyden/ ten welcken eynde te weten is/ dat doen de Kerckgraft/ de welcke mits het bouwen van 't Choor van S. Pieters Keercke/ (twelckmen hout geschiet te wesen inden jaere 1339. of daer omtrent) gheslopt is. Maer oock dat upt de Kerckgraft ten Oosten/ een graft dwers langhs het Kerckhof loopende was/ tot inde donckere graft/ te weten die uptten Zuyden comt upt de oude Vest/ ende Noortwaerts aenloopende onder de Kercke vande Falijde Bagijnen, mitsgaders de huysen aende Westzijde vant Kerckhof tot inde Voldersgraft: in voughen dat het twee verscheyden/ ende bysondere Eylanden geweest zijn/ niet alleen 'tgevangenhuys, genoemt Sgravensteyn, maer oock 'tvoorschreven Hof vande Graven van Hollant/ naederhant de Huysinghe vande Heeren van Lockhorst gheweest hebbende/ ende eyntelicken binnen weynich Jaren herwaerts aen seven ende twintich verscheyden Huysen verdeelt ende ghetimmert is. In welcken Hof men seyt/ ende ontwijfelicken hout / dat gheboren soude zijn Coninck Willem de 18. Grave van Hollant/ ende inde S. Pieters Kercke gedoopt zijnde/ tot vermeerderinge vanden dienst Godes (soomen die doen noemde) de Kercke beschoncken soude hebben/ met het hooge Altaer cierlicken gemaeckt wesende van Toetsteen: van welcken de steen die tegenwoordichlijck voor het Raethuys staet/ die de verbygaende de laetste belegeringe der Stadt vertelt/ een stuck ofte ghedeelte is. Desgelijcx is in dit voornoemde Hof geboren/ (gelijck eenighe dat vermoeden ende genoechsaem voor seecker houdende zijn) den Soon van

Vierde ghedeelte.

Thon van Over tHof, waerom so ghenoemt.

Wanneer het Choor vande S. Pieters Kerck ghebout is.

desen

Coninck Willem en Graef Floris de 5. tot Leyden geboren.

desen Roomschen Coninck/ genoemt Floris de vijfde/ de welcke naer sijns Vaders doot de 19. Grave van Hollant werde, vande welcke hier naer meerder ende breeder verhaelt sal werden. tot een beslupt hier by vougende/ hoe verre hem dit laetste vierde deel verstreckte/ te weten vande Blauwen steen langs de Breedestraet tot S. Anthonis brugge, van daer door Rapenburch tot de Nieuwebrugge/ van daer doort midden vande Coningswech ende beyde de Kerckstegen wederomme op ten blauwen steen.

Voor ende al eer dese Stede aldus in vier vierde deelen verdeelt was/ schijnt dat den naem ende 'tgebruyck van Burgermeesteren onbekent of ongebruyckt geweest is/ ende dat de Stadt te dier tyden alleen geregeert werde by den Schout ende acht Schepenen/ ghelijckmen sien can uytte Privilegien der voorschreven Stede/verleent by H. M. Willem Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieslant, gebynaemt de Goede, van date anno xiij C ende vj. in Meyendage/ ende in een tweede by den selven Grave gegeven inden Hage des Sonnendachs in dertienavende int Jaer ons Heeren 1315. inhoudende onder anderen 'tnaervolgende poinct: Soo wat by dien acht Schepenen, ende by den Rechter gekeurt, ende ghemaeckt worde, ten oorbaer, ende ten vorderinge der Poorte voorschreven, dat sal geloovet wesen, ende vast gehouden worden, van ons eñ van elcken man, Hier inne siet ghy claerlicken dat van geen andere Regeerders gewach ghemaeckt wert/ als vande Schout ende Schepenen. De welcke uyt cracht vande voornoemde Privilegien inden Jaere xiij C ende Lj. gekeurt ende geordonneert hebben/ dat de Poorters der Stede Leyden, souden hebben vier Raetsmannen, in elcken vierdedeel een / de welcke beneffens Schout ende Schepenen gesamentlicken de opsichte/ sorge/ ende lasten deser Stede souden bestieren ende leyden.

Wanneer de regering vande Burgermeesteren begonnen heeft.

Omme den weetgierighen ende curieusen Leser te believen/ hebbe ick goet geacht/ de selve oude Keure alhier inne te vougen/ wesende van desen Inhout:

Voort soo zellen die Poorte hebben vier Raedtsmannen, in elcken vierendeel eenen. Ende zo welcke tijt, de Schepenen vernuwet worden, zoo zellen de oude Raedtsmannen, ende elck in zijn Vierendeel, ende de Poorters vanden Vierendeel, ende Raetsman, kiesen alle Iaeren, 'tenden de maent, dat de Schepenen ghecoren sijn, ende op wie de oude Raetsmanne mette meerenhoop vande Poorters over een dragen ende kiesen, die sal Raetsman wesen, ende so wie daer toe vercoren wert,

ende hem des verweerde, die verbeurde tien pont ende zijn Poort-recht.

Den Brief daer dit uytgetrocken is/ innehoudende noch verscheyden andere poincten ende Keuren: en is by den Schout ende Schepenen/ elck met haer eygen Segel/ ende by de Raetsmannen mette Poorters ende des Stadts Leydens Segel gesegelt/ inden Jaere 1351. op Sint Jans Baptisten dach.

Welcke Keure daer naer inden Jaere 1386. by Hartoch Albert van Beyeren, Grave van Hollandt etc. geconfirmeert ende geapprobeert is/ volgende zijn Privilegie/ daer van aende Stadt Leyden gegeven. Tordrecht opten 15. dach in Junio int Jaer 1386. Daer van hier naer/ noch tot gelegen plaetse zal breeder gesprocken werden.

Waer uyt waerschijnlicken blijckt/ wanneer het ghebruyck van de vier Burgermeesteren ofte Raetsmannen binnen Leyden aengevangen ende begonnen is/ ende tot den huydighen daghe toe onderhouden wert. Tot wat tijden dat den breeden Raet, bestaende in Vroetschappen ende Veertigen, aengevangen ende begonnen is/ sal hier naer in het derde deel van dese Beschrijvinghe uit langhe verhaelt werden/ als wy vande Regeeringe deser Stede sullen schrijven ende verhalen. Maer voor ende al eer wy een beslupt maecken vande verdeelinge deser Stede/ ende comen totte eerste vergrootinghe der selver/ en dient hier niet met stilswijghen voor by ghegaen/ de gerechtichept vanden Blauwen steen, van outs onder de Borgerpe/ als yet sonderlings/ ende by manier van spreecken/ voor wat heplichs ghehouden/ niet alleen ten opsichte vande Criminele Justitien/ die metten swaerde ofte anders gedaen werde/ de welcke daer plachten ende moesten geschieden/ achtervolgende seeckere oude Privilegien/ ende geduyrt heeft ten tyden toe als Hartoch Philippus van Borgondien dese Landen regeerde/ de welcke de Burgermeesteren ende Regeerders deser Stede (die tot zijn versoeck de gevangenisse genoemt 'sGravensteen, die heel vervallen was/ wederom deden repareren ende op bouwen/ tot costen ende lasten deser Stede/) by seeckere Privilegie gegeven inden Jaere 1464. opten 23. Aprilis/ toeghelaten ende vergunt heeft/ haere misdadigen/ de welcke aenden lijve gestraft wierden/ opt 'sGravensteen te mogen executeren/ ghelijck tselve noch huyden ten dage gedaen ende onderhouden wert. Het accord ofte Privilegie is van desen Inhout: Verhael vande gherechtichept van den Blauwen-steen.

Brieven van Aggreatie/ op seecker accoort tusschen die vanden Rade ende de Stadt Leyden / aengaende de reparatie van't gevangenis/ waer inne onder anderen geconditioneert is:

Dat den Bailliu van Rhijnlandt ende de Schout van Leyden, alle haere gevangens, daer inne sullen stellen ende wederom uythaelen, na haer ghelieste, betalende

 den

den Stockhouder, voor elcke gevanghen, civilick gelevert zes grooten 'sdaechs, ende vanden genen diecriminelick gelevert wort, ende te water ende Broode sitten twee grooten 'sdaechs. Dat voorts den genen diemen metten Swaerde executeert, twelck te geschieden plach opten Blauwen steen, voortaen opte plaetse vande ghevangenisse zullen gerecht worden.

Maer oock ende sonderlinghe/ door dien men het recht van allen Borgeren en Poorteren daer hielt/ als aldaer verbonden en verknocht/ want of wel waer is / dat alle Poorters/volgende de oude Keure/nieuwers ontfangen/ noch aenghenomen mochten werden/ dan in of door het Raethuys/ soo en mocht niemant sijn Poort-recht quijt werden dan opten Blauwen steen, ende dat met onderhout vande volgende solemniteyten/ de welcke tot omtrent 40. Jaeren geleden/ verstaet anno 1614. toe in't gebruyck geweest ende gebleven hebben. Ende die waren dese volgende:

Hoe ende op wat wijse de Borgers der Stede ontpoortert wierden.

Indien een Burgher ende Poorter van Leyden met schulden beswaert, ende alle sijne goederen, soo roerende ende onroerende, by recht-vorderinge ende volgende den loop vande Vierschare, uytghewonnen ende vercocht waren, so en hadmen geen recht op sijn persoon, so lange hy Poorter was, het welck hem eerst ende alvoren benomen most wesen, ende genoemt werden *Ontpoorteren.* Om waer toe te geraecken, so moest de schuldenaer van weghen sijnen schulteysscher, ofte sijnen Taelman, ofte volmachtichde een rechtelicke weet gedaen zijn, dat hy hem panden wilde aen sijn Poort-recht, 'twelck gedaen zijnde, ginck den Taelman, mette Schout, twee Schepenen, ende den Clercq (daer toe alvoren versocht zijnde) opten Blauwen steen, aldaer gecomen zijnde, seyde de Taelman, hebbende 'tbewijs van sijn achterwesen in sijn handt, met ongedeckten hoofde, Heer Schout, ick als gemachticht van N. mijn Meester, versouck hier te panden N. sijn naem noemende, aen zijn Poortrecht, om daer aen te verhaelen een somme van N. die hy aen hem ten achteren is, volgende 'tbewijs 'twelck ick hier in handen hebbe, (twelck den Taelman wat naerder uytdruckte, of het vonnisse ofte bezegeltheyt was) ende versoeck dat de selfde pandinge mach werden geschat, ende settede de Schout mitsdien het onderste van zijne Roede, die hy volgende sekere Privilegie deser Stede daer van zijnde, gegeven by Phi-

lips

lips Hartoge van Borgondien, ende Grave van Hollant, den 24. dach in Iulio inden Iaere 1434. mette volgende woorden:

Eerst soo sal onse Schout van Leyden, die inder tijt wesen sal, voortaen dragen een Roede in sijnre handt, in teycken van kennissen, gelijck onse Schout van Delft doet, &c. in zijn rechterhant moest dragen, opten Blauwensteen, Segghende teghens den outsten teghenwoordich zijnde Schepen, Heer Schepen, schat de Pandinghe, gaf de selve ter antwoorde, de Schout voor sijn boeten twee Schellinghen alles den vierden penningh beter. Vraechde vorder den Taelman, Heer Schout, hoe lange sal de Pandinghe staen, ende de Schout teghen den tweeden ofte jonghsten Schepen, tot vonnisse vermaent hebbende, wees die tot overdwersnacht van twelck de Schuldenaer, deur den Taelman, by een vande Roedraghers verwitticht zijnde, ende de Pandinghe, den tijt by de Keuren voorghestelt volstaen zijnde, indien van wegen de gepande geen pantkeeringe en werde ghedaen, twelck hem vrystont, ende daer op partijen dickwijlen werden ghewesen, aen een kenninghe drough den Taelman de pandinghe den Schout in openbare Vierschare op, om die te naesten, ofte hem te goede te schelden, daer op den Schout twee malen (telcken op een bysonderen rechtdach aen eenvolghende) mocht nemen sijn dwersnacht, maer den derden volgenden Rechtdage weder de pandinge opgedragen zijnde, moest de Schout, of de pandinge aen hem nemen, ende dien pander, te weten de Schult-eysscher, sijn achterwesen mette kosten vande executie voldoen, in welcken ghevalle het recht vanden pander quam aenden Schout, ende by hem met sijn boeten van twee Schellinghen, met de kosten vande executie ende den vierden penninck beter, aende Schuldenaer mocht werden innegevordert: of de selve den pander te goede schelden, om sijn recht te moghen vorderen. Hoet sy, de ghepande moest daer van wettelijcken werden verwitticht, indien de gepande sijn schulteysscher van alles, te weten de hooft-somme, de kosten, ende den vierden penninck beter, indiense den pander begeerde te eysschen (twelck wel in sijn vermogen stont, maer niet seer eerlick gehouden wert, ende onder eerlijcke vrome luyden niet veel gebruyct en werde) niet en betaelde, werde naer verloop vanden tijt, tot sulcx by de Keuren voorgestelt, gevordert tot ontpoorteringe, in deser vougen, te weten, dat den Schout met twee Schepenen ende den Clercq, ten versoecke ende metten Taelman, weder ginghen opten Blauwen steen,

Op wat wijse een Poorter van Leyden ontpoortert weit.

ſteen, alwaer zijnde, vermaende de Taelman als vooren, Heer Schout, ick gemachticht van N. hebbe N. ghepandt aen ſijn Poort recht, om voldoeninghe van ſijn achterweſen, de pandinghe is mijn te goede gheſchouden, mijn meeſter blijft onvoldaen, ick verſoucke dat N. met onderhout van alle ſolemniteyten, mach werden ontpoortert, op dat mijn meeſter jeghens hem mach voortvaren, als recht is (by hem in handen hebbende, niet alleen d'acte van pandinge, maer 'tbeſcheyt dat hem de ſelfde te goede gheſchouden was) den Schout ſijn roede, als voren, wederomme gheſtelt hebbende opten Blauwen ſteen, vermaende den eerſten ofte outſten Schepen vonniſſe, wat in deſen vorder diende ghedaen, de welcke geſeyt hebbende, dat de beſchuldichde Poorter alſnoch uytgeroepen ſoude werden, offer yemant ſoude moghen weſen, die voor hem ſoude willen Borghe blijven ende verantwoorden, twelck geſeyt zijnde werde door een Roedragher uytgeroepen, iſſer yemandt die voor N. Poorter deſer ſtede die aen ſijn poort-recht is ghepant als noch Borghe worden, ofte voor hem inſtaen wil, die kome hier voort, ende ſpreke. ende naer uyt-roepinghe van eenwerf, tweewerf, derdewerf, ende vierdewerf over recht, vermaende den Schout den tweeden Schepen, om 'tvonniſſe de welcke in effecte ſprack, deſe woorden, naerdemael jegens N. onſen Poorter, tot noch toe wettelicken, ende volghende de keuren, is gheprocedeert, ende hy evenwel in ghebreke van betalinghe is gebleven, ende dat niemant voorts en komt die voor hem wilt verantwoorden, inneſtaen, ende Borge worden, ſoo worden hem mitſdeſen wederſeyt alle ſijne gerechticheden ende Privilegien, die hem als Poorter deſer ſtede toe quamen, om jeghens hem int vorder voorts ghevaren te werden, als het recht vermach, twelck ſulcx ghedaen, ende deur den pander daer van acte ghenomen zijnde, mocht hy den ontpoorterden doen vangen, brengen, ende houden opte gemeene gevangeniſſe, ſoo langhe tot dat hy betaelt was. Doch alvoren hy aldaer ghebracht werde, ſoo was den Schout gehouden, den ſelfden drie malen te leyden om den Blauwen-ſteen, ende telcken reyſe te vraghen, offer yemant waer, die den ſelfden verborghen wilde ? ende niemant voort komende, werde voort naer de gevanckeniſſe gheleyt.

Formele woordē die ghebruyckt werden inde ontpoorteringhe.

Geen ontpoortert Borgher mocht bovē geleyt werden ſonder eerſt drie mael om den Blauwen-ſteen gheleyt te werden.

De voor verhaelde proceduren vande ontpoorteringe der Burgeren/ ten eynde ghebracht hebbende/ ſal ick tot een Slot de ſelvighe by voughen/

ghen / hoe ende op wat wijse datmen van ouden tijden / de Crimineke Vierschare binnen deser stede / plach te spannen (of te bannen) ghelijck ick tselvige upt sekere geschrifte / geschreven bp de hant van mijn Oom Ian van Hout gheropieert hebbe / innehoudende tghene hier volcht.

Van outs placht de Vierſchare in Criminele ſaecken, aldus gheſpannen (of ghebannen) te werden, by den Schout die hier de ſprekende perſoon is.

1. Ick vraech u een Vonniſſe N. (noemende een vande Schepenen) of ick alſoo goets tijts ben gaen ſitten voor den Middach, dat ick recht mach doen, van mijns ghenadighen Heeren weghen vanden hoogſten recht, van doode, van moort van mans Lijf, ende voorts van al dat vanden hoochſten rechte te doen is? Schepen antwoort ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout goets tijts zijt gaen ſitten voor den &c. verhalende alle de voorgaende woorden. Op wat wijſe van outs de Criminele vierſchare gheſpannen werde.

2. Ick vraech u een Vonniſſe N. of ick de Bancke alſoo beſet hebbe met Schepenen, dat ick recht mach doen van mijns genadigen Heeren weghen, vanden hoochſten? Schepen ick wijs voor recht dat ghy de Bancke, &c.

3. Ick vraech u een Vonniſſe N. of ick 'trecht vertooch met Vonniſſe, met achtinghe, met beraede, of met eenigherley ſaken tot de Sonnen haren hoochſten ghedaen hadde dattet mijn G. Heeren aen ſijn hoochſte recht niet deeren en ſal? Schepen ick wijs voor recht, dat ghy 'trecht vertreckt mit Vonniſſe, &c.

4. Ick vraech een Vonniſſe N. of ick de ghene die ick op huyden een dach geleyt hebbe, alſo goets tijts hebbe doen dagen dat ickſe van mijns G. H. weghen te recht aenſpreken mach, vanden hoochſten recht, hier worde nu de Citatie gheleſen. Ende 'tſelvighe ghedaen ſijnde ſprack de Schepen, Ick wijs voor recht dat ghy de gene die op huyden, &c.

5. Ick vraech u een Vonniſſe N. of de doode alſoo beſien is, van Schepenē dat het kennelick is dat hy van Mans hande ende quetſinge geſtorven is? Schepen ick wijs voor recht dat de doode, &c.

6. Ick vraech u een Vonniſſe N. of de doode hant afghewonnen is als recht is, Schepen ick wijs voor recht dat de doode hant, &c.

7. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick mitter hant recht doen mach gelijck of de doode hier tegenwoordich waer , ick segghe dat ickt wel doen mach, toon ick de hant als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy mitter doode hant recht moocht doen ghelijck of de doode hier tegenwoordich waer toont ghy de hant als recht is.

8. Ick vraech u een Vonnisse N. waer ick schuldich ben de hant te togen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout schuldich zijt de hant te toghen hier in gebannen Vierschare. Hier toochde de Schout de hant ende 'tselfde gedaen wesende seyde hy.

9. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick de hant getoocht hebbe als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy de hant, &c.

10. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick de hant op hemelen mach, ende weder voort halen mijns G. H. recht daer mede te bewaren of icx te doen hadde, ende segge dat ickt wel doen mach also alst recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout, &c.

11. Ick vraech u een Vonnisse N. Hoe ick met recht schuldich ben voort te varen, mit clagelicke woorden of mit wapen rust, ende segge dat ick schuldich ben voort te varen met clagelicke woorden, sonder wapen rust? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout schuldich zijt voort te varen met clagelicke, &c.

12. Ick vraech u een Vonnis N. noem ick den dooden ende den levende in mijne claghe dat ick van mijns G. H. weghen daer mede volstaen mach in mijn recht? Schepen ick wijs voor recht, dat soo ghy Heer Schout den doode ende levende in dijne claghe noemt, dat ghy Heer Schout van, &c. Soo claghe ick hier over een N. (Hier noemde hy de hant-dadighe) ende segghe hem aen dat hy N. (Hier noemde hy den dooden) ghedoot, ghemoort, ende ter mouwe ghevreemt heeft, ende die ondaet selver namelick metter hant gedaen heeft, in mijns ghenadighen Heeren Landen van Hollant, binnen den Bailliuschap van Rijnlant, ende binnen der Stede van Leyden, ende segghe dat hy daer aen verbeurt heeft sijn lijff ende sijn goet, ende woude hy daer tegens seggen, daer woude ick van mijns G. H. meer toe seggen.

13. Ende ick vraech dat Vonnis wat ick hebben sal voor mijn clage? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hebben sult voor u clage, dat ghy den hant-dadigen sult mogen eysschen vanden hoochsten recht van sijn lijf en van sijn goet.

Soo

So eyſſche ick hier van mijns G. H. wegen inde Vierſchaer vanden hoochſten recht van ſijn lijf, en van ſijn goet N. of hoe hy ghenoemt mach weſen by ſijnen Kerſtelicken naem of toenaem, eenwerf, anderwerf, derdewerf over recht, ende ſegghe hem aen dat hy gedoot, gemoort, ende ter mouwe gevreemt heeft N. en die ondaet ſelver namentlicken metter hant gedaen heeft in mijns G. Heeren Landen van Hollant, binnen den Bailliuſchap van Rhijnlandt, ende binnen der Stede van Leyden, ende ſegghe dat hy daer aen verbeurt heeft ſijn Lijf ende ſijn Goet, woude hy daer yet tegens ſeggen, hy en hadde de ondaet ſelver namentlicken metter handt ghedaen, ende daer aen verbeurt heeft ſijn Lijf ende goet, daer woude ic van mijns G. Heeren wegen meer toe ſeggen.

14. Ende vraech u een Vonnis N. of ick hem wel geeyſcht hebbe als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hem wel geeyſcht hebt als recht is.

15. Ick vraech u een Vonnis N. ende ſegge comt hy niet voort metten eyſſche binnen ſtaende Vierſchare als recht is, dat hy bevallen is van ſijn Lijf ende van ſijn goet? Schepen ick wijs voor recht dat comt hy niet voort, &c.

16. Ick vraech u een Vonnis N. hoe ick ſchuldich ben daer mede voort te varen, ende ſegge met breck ende met brande ende Ballinck te leggen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout daer mede ſchuldich ſijt voort te varen, met breck ende met brandt ende Ballinck te leggen.

17. Ick vraech u een Vonniſſe N. hoe langhe dat ick hem ſchuldich ben Ballinck te leggen, ende ſegge hondert Iaeren ende eenen dach op ſijn Lijf? Schepen ick wijs voor recht dat ghy hem ſchuldich ſijt Ballinck te leggen hondert Iaer ende een dach op ſijn Lijf.

18. Ick vraech u een Vonniſſe N. hoe lange ende hoe breet, hoe wijde ende hoe zijde, ende ſegge alſoo lange ende alſoo breet, ende alſo wijde ende zijde als mijns genadigen Heeren palen vande Graeflickheyt van Hollandt ſtrecken? Schepen ick wijs voor recht alſoo lang, ende &c.

19, Ick vraech u een Vonnis N. of ick hem rechte voort Ballinc leggen ſal, of beyden went de Sonne haer hoochſte ghedaen heeft vanden dage? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout beyden ſult went de Sonne haer hoochſte gedaen heeft vanden daghe.

Hier

Hier verbeyt de Schout tot dat de Clock over twaelven is, ende daer naer seyt hy, soo nu de Clocke twaelf gheslagen is begeer ick dat twee Schepenen keuren sullen of de Sonne thoochste gedaen heeft vanden dage.

20. Ende vrage u N. ende N. een Vonnisse of de Sonne, &c. Hier gingen twee Schepenen uyter Vierschare ende sagen naer de Sonne, ende wederomme comende, Seyden wy wijsen voor recht dat de Sonne het hoochste gedaen heeft vande dage.

Soo legge ick nu van mijns G. H. wegen Ballinghlant N. of hoe hy genaemt mach wesen by sijn Kerstelicke naem, of toenaem, hondert jaren ende eenen dagh op sijn lijf, alsoo lange ende breedt, alsoo wijde ende sijde, als mijns G. H. palen vande Graeflicheyt van Hollant strecken, ende gebiede alle Bailliuwen ende Baillius-Boden alle Schouts ende Schouten-Boden, ende alle Officieren waer dat sy hem connen becomen, dat sy hem heften ende houden ende in mijns G.H. sloten brengen, Ick gebiede allen welboren Luyden ende allen Huysluyden by der hoochster boeten waer sijs vermaent worden dat sy hem helpen heften en houden ende in mijns G. H. sloten brengen. Ick gebiede dat niemant desen voorschreven Ballinck en meet noch mael, en put noch en pael, en scheep noch en streeck, en huyse noch en hove by der hoochster boeten.

21. Ick vraegh u een Vonnisse N. of ick hem Ballincx-lant geleyt hebbe als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hem Ballincxlant, &c.

22. Ick vraegh u een Vonnisse N. soo ick anders niemant ghedaecht en hebbe vanden hoochsten rechte dan desen voorgaenden persoon, of ick opstaen mach ende uyt der Vierschare gaen sonder mijns G. H. recht daer van vermindert te wesen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout soo ghy anders niemant, &c.

Dit aldus int lange verhaelt hebbende, soo sullen wy voortgaen ende komen tot

D'eerste Vergrootinge.

De gerechticheyt vanden Blauwen-steen, etc. ende de beschrijvinge van het eerste begrijp, begin ende den aenvangh deser Stede ten eynde gebracht hebbende, soo laet ons nu comen tot de eerste vergrootinge, ende ten eersten aenmercken, om wat redenen de Regeerders

deser Stede beweecht geworden zijn deselve Stadt uyt te setten/ ende te vermeerderen. Van alle redenen diemen soude mogen bedencken ende verhalen/ dunckt my dese wel de alderseker ste ende bondichste/ te weten/ het planten/ queecken/ ende beginnen vande oude Leytsche Draperie/ de welcke/ gelijck eenige oude Burgers deser Stede voor waerheyt houden/ alhier binnen der Stede gecomen is ende gebracht werde van verscheyden Vlamingen/ Borgeren ende Inwoonderen gheweest zijnde vande stadt Ypren/ de welcke door Inlantsche Oorloghen verjaecht ende verdreven wesende/ hare wooninghe namen binnen deser Stede/ die vande Regeerders goedelick ende vriendelick ontfangen ende geherbercht zijn: de selve besorgende met alle het gene dat tot 'tbeginnen ende voortganck vande selve Neringe noodich mochte wesen. Ende hebben tot dien eynde de Volders (een noodich ghevolch vande Draperie) plaetse gegeven / ende gheordonneert te woonen/ op de eerste gracht naest de Bredestraet / van de welcke de selve sonder twijfel den naem (die sy noch ten huydighen dage heeft/ ende mogelijck altijts behouden sal) vande Volders-graft ghekreghen heeft. Maer naerdien de selve Stadt door den aenwas ende toeloop van de menschen te kleyn viel/ende alle de inwoonderen van bequame ende nootelicke wooningen niet konden versien ende ghedient werden / soo hebben de Regeerders nootsakelicken moeten resolveren ende besluyten op 'tvergrooten deser Stede / 'twelck met weynich kosten ende moeyten te doen was / alleen gravende een wijde Vest-gracht uyt den ouden inden nieuwen Rijn / te weten/van de Sylpoorte tot de Hoochwoerts-poorte toe : inne treckende alle de landen de welcke tusschen den ouden ende nieuwen Rijn (daer den Burch mede in begrepen was) gheleghen waren / groot zijnde binnen de Vest-grachten ghemeten twee ende twintich Rhijnlantsche morghens/volghende metinghe daer van ghedaen by Mr. Ian Pietersz. Dou. Welcke inghenomen Landen seer haest ende opt spoedichste vande inghekomen Drapiers betimmert zijn gheweest / om de goede ghelegentheyt om ter Ramen-waert terstont te mogen comen/ insonderheyt den Rhijn/ Nieustraet/ Middelwech / Hopgracht / Middelgracht/ die al te samen soo dicht betimmert werden datter geen ledige plaetsen gelaten en wierden voor Cloosteren of Conventen/ dan alleenlick voor de Kercke ten Hogelande/ ende het Vrouwen Gasthuys , dat nu het Wees-huys is/ het welcke aenmerckens weerdich is. De eerste vergrootinghe werde aende Stadt gehecht ende gevoecht met seven Bruggen: te weten/

[illegible] vande eerst vergrootinghe deser Stede.

Aen welcke zijde de Stadt eerst vergroot is ende hoe veel.

Ten eersten met de Brugge diemen noemt de Visch-brugge,

2. De Brugge/ de welcke plach te leggen recht beneffens den achter uytgangh van het Stadthuys/ ter plaetsen alwaer (als voor henen geseyt is) het Wanthuys gheleghen heeft. Ende aldaer geleghen heeft totten jaere 1568. ofte 1569. toe.

3. De Coornbrugge, responderende ten wederzijden op een strate/ loopende vande Breedestraet tot nae den Burch ende de Hogelantsche Kercke.

4. S. Bastiaens Brugge, noch ter tijdt leggende ende responderende op de Toornstege vande Hogelantsche Kercke.

5. De Brugghe aen den houck ofte 'teynde vande oude Stadt/ ter plaetse daer den Roden-toren plach te leggen/ ende wert van outs ghenoemt de Butter-mans brugge, maer wert nu gheheeten de Caernemelcx brugge.

6. De Gansoort-brugge responderende opte Hoygraft eñ de Hogewoert.

7. De Hogewoerts poort Brugge aende Vest.

Tot wat tijden die vergrootet is. Anno 1294.

Welcke eerste vergrootinge geschiet eñ begonnen is omtrent den jaere 1294. Een van gheen cleynen aensien ende in oude geschriften wel geoeffent/heeft gesustineert eñ voor waerheyt gehouden/dat tot dien tijde alhier aender Stede twee voorsteden (die naemaels ingetrocken zijn) gelegen eñ geweest hebben/ d'een buyten de Noortpoorte/ ter plaetse daer nu het Noordt-eynde is/ d'ander buyten de Suydt-poorte/ twelck nu de Hogewoert is. Want so vele de Hogewoert aengaet/ is het sulcx dat den Doelen te dier tijden lach/ aende Zuyt-sijde van Levendael/ inden driehoec/ ter plaetse daer nu Berckendal is. Waer naer oock den naem hebben niet alleen S. Joris Steegh/ wesende de ordinaris gang ofte Laen daer mede men ter Doele waert ging/ maer oock S. Joris Toren/ legghende tusschen Levendael ende de Zijtgraft. Tis oock sulcx datter een veel corter/ of naerder Laen strack buyten de Zuydt-poorte comende was om naer den Doelen te gaen/de welcke was 'tgeen nu ghenoemt wert het Stinck-steechgen leggende beneden de Hoogewoerts Brugge aende Suyt-zijde by de Brouwerije vande Roos. Ende naerdien de Huysen/ aende Suyt-zijde van 't Steenschuyr leggende/ doen Speelhoven eñ Tuynen vande goede luyden waren/ so zijn de Ramen totte Draperie nodich wesende/ te dier tijden gheordineert gheweest inde corte Houff/ ende allenskens aldaer/ naer den toeloop en wasdom der neringe vermeerdert ende vergroot. Ende men hout voor seker/ dat tot gerijf vande Volders/ omme op het spoedichste inde Ramen te mogen comen (een sake waer aen haer ten hoochsten ghelegen was) seecker watergat/ ende quaeckel gheweest is/ t'eynde de Voldersgraft/ om langs de S. Iacobs graft/ doen onbetimmert ende buyten der Stede wesende/ inde Ramen te comen. Gelijck ick voorheenen verhaelt hebbe dat de eerste Stadt aen vier deelen verdeelt was/ alsoo is mede dese nieuwe Stadt aen vier deelen verdeelt gheweest / de welcke genoemt werden Burchstreng , 'toude Claes Iansz. Vierendeel, Pieter Gijsberts vierendeel, ende Gijsbert Engbertsz. vierendeel, ende die heden ten dage genoemt werden Burchstreng , Kerckvierendeel, Gansoorde, Niclaes-grafte. Dit alles tot hier toe ghesept hebbende vande eerste vergrootinge deser Stede/ sullen wy voortgaen tot de tweede.

Leyden heeft van outs twee Voorsteden gehadt.

Waer van outs de Doelen gelegen heeft.

De eerste vergrootinge aen vier vonnen verdeelt.

Tweede

Tweede Vergrootinge.

Belangende de tweede vergrootinge deser Stede/ tot wat tijden die sekerlicken geschiet soude wesen/ en vinden wy niet beschreven/ maer men hout by gissinge dat de selvige geschiet is voor 't Jaer 1355. hoe wel andere segghen omtrent ofte terstont na den Jare 1313. Dan het eerste can bewesen werden upt seecker Privilegie gegeven by Hartoch Willem van Beyeren, welcke tweede vergrootinge geschiet is met 'tinnemen van het quartier van over Rijn, legghende tusschen het Zijlpoorts-huys, ende het Lopsen-poort-huys, dat wy nu noemen de Rijnsburgerpoorte/ groot zijnde/ binnen de Vestgrachten gemeten/ drie ende twintich Morgen Lants/ volgende de metinge van Ian Pietersz. Dou voornoemt/ de oorsaecke van dese tweede vergrootinge / acht ick ontwijfelicken geweest te zijn/ het toenemen/ den wasdom/ ende 'tvermenichvuldigen vande Draperie-neeringhe. Maer 'tschijnt wel dat de selvige vergrootinge gedaen zijnde/ men metter daet bevonden heeft de neeringe daer mede niet soo veel/ noch wel gerijst te zijn gheweest/ alsmen mogelick gewaent hadde/ want het was te verre vande Ramen gelegen/ ende men moest te veel tijts laten ende verquisten om tusschen beyde gints ende weder te loopen/ want het is kennelick dat de Draperie neringe seer supnich ende ghesparich moet werden ghedreven/ op alle saken hoe cleyn die oock mogen zijn lettende/ ende proffijt soeckende. Het welcke van de gene die in dit quartier haer wooningen hadden/ niet en conde geschieden. Ende daeromme ginck het bouwen ende timmeren van dese vergrootinge seer traechlicken voort/ ende hebben boven dien veele groote ledige plaetsen onbetimmert laeten leggen: maer naerdien dat de Pauselicke aflaten/ ofte Indulgentien/ de genegentheyt/ ende begeerten/ om Cloosters ende Conventen te stichten/ doen meerder in swange was/ als in ettelicke jaren opt geweest hadde/ so zijn op de voorschreven erven ende plaetsen van vele ende verscheyden treffelicke luyden/ door lust ende blinden yver gedreven zijnde/ betimmert ende beset/ (behalven de Vrouwen Kercke, S. Barbaren, ende S. Elisabethen Gasthuysen, Stevens Clooster; ofte Aelmoeshuyskens van Tetroede, met seven verscheyden Vrouwen Cloosteren/ als Abcoude, S. Agnieten, S. Cecilien, S. Michiels, Nazareth diemen noemde de Grau-susteren, Schagen, ende S. Vrsulen. Dese tweede vergrootinge/ was aende oude Stadt gehecht met drie Bruggen: te weten

Tweede vergrootinge deser Stede/wanneer gheschiet. Anno 1355.

Waer ende hoe veel vergroot.

Oorsaken van het stichten vande Cloosteren ende Conventen.

1. De Bostel-brugge. 2. De Vrouwen-brugge.

3. De Craen-brugge, de welcke eertijts geleghen heeft tusschen de Craen ende de corte Maren: ende aen het tweede quartier ofte de eerste vergrootinge met vier Bruggen: te weten

Hoe dese tweede vergrootinghe aende stadt gehecht was.

1. De S. Ians Brugge. 2. De Pancraes Kerckbrugge.
3. De Hoygrafts Brugge. 4. De Sijlpoorts-vest-brugge.

Voor ende al eer ick sal komen totte derde vergrootinge/ can ick niet naerlaten yet te seggen vande Huysen/ die ten tijden vande voorsz. tweede ver-

de vergrootinge ſtonden opten upterdijck vande Marendijck / weſende in effecte de derde Voorſtadt/ ende met eenen/ hoe/ waeromme/ ende wanneer/ den nieuwen wech/ ſtreckende tot aende tweede Geeſt/ ghemaeckt zy. So iſſet dan te weten/ dat voor ende al eer de Spaerne by Haerlem bedeckt ende overgaen werde/ dat 'twater vande Meeren, ende Maeren met de Noortzee ghemeen waren/ in voeghen dat alle de laghe Landen tot aende Geeſt toe/ ende ſulcx oock de gene die legghen tuſſchen de Geeſt ten Noorden/ de Maren ten Ooſten/ den laghen-Rijndijck ten Suyden/ ende de Morſch ten Weſten/ met alle hooghe vloeden/ ende opgeven van wateren/ by ſtormen ende onweder bevloepden/ ende onder liepen/ in voughen dat de Inwoonders van Leyden daer van ſonderlinghe gheen vruchten en wiſten te becomen/ ten waer met het leggen vanden Marendijck/ tuſſchen den Lagen-rijndijck ende de Geeſt/ ende voorts aenden Hofdijck. Welcke Marendijck noodelicken heeft moeten gelept zijn/ niet alleen omme de binnen Landen vant opcomende water te bevrijden/ maer oock ten eynde/ de Huyſlieden woonende inde Ambachten van Oegſtgeeſt, Warmont, Rhijnſburch, Noortwijck, Noortwijckerhout, Voorhout, Saſſenhem, Liſſe, Hillegom, te voet inder Stede van Leyden ſoude moghen comen/ als ſonder de ſelfde/ voor ende al eer deſen nieuwen wech gemaeckt was / geen gang-padt ofte wech naer de Stadt en hadden/ dan om Eyndegeeſterdam, tot aenden Morſch dijck/ ende ſoo langhs de ſelfde voor by het gerecht van Leyden heenen naer der Stede toe/ het welcke ten minſten viermael ſoo verreis als den Marendijck/ dees dan ter noot/ ende om groote vruchten daer upt te trecken/ gelept weſende/ zijn mits de groote paſſagie / niet alleen van alle de voorſchreven/ ende andere Dorpen/ maer oock vande reyſende Lieden van Haerlem ende upt Weſtvrieſlant naer Leyden comende / de welcke mette waghen ghebracht zijnde aende Geeſt (alwaer de waghens bleven ſtaen/ voor de welcke willende binnen Leyden weſen genen wagen-wech en was/ dan aen het Schou over Rijn varende/ ende ſo den hoogen Rijndijck om te rijden/ werden mette ſchuyte gevoert over de Poelweteringe/ ende liepen te voet naer Leyden. So houtmen dan voorſeecker/ dat mits de groote Paſſagie langhs den Marendijck vallende/ aldaer opte upterdijck/ te weten tuſſchen de Vrouwen-ſtege/ ende de Maren/ by maniere van Voorſtadt/ eenige Huyſen zijn gebout geweeſt/ 'twelck in effecte de gene zijn geweeſt/ die in S. Pancraes Kercke hebben begonſt te Parochien. Welcken nieuwen wech gemaeckt is/ voor de tijden al eer dattet H. Heemraden geſtelt ende geordonneert waren/ de welcke begin ghenomen hebben (ſoomen acht) niet by tijden van Coninck Willem Grave van Hollant, maer van ſijnen Soon Graef Floris de Vijfde. Alhoewel ter Goude inde Kercke in een ſeer ſchoon Glas dat de H. H. Heemraden daer gegeven hebben/ aldus geſchreven ſtaet: Willem Coninck van Romen, ende 18. Graef van Hollandt, heeft de Heemraden geprivilegieert binnen Leyden, Anno 1255, op de 5. Idus van October,

Wanneer ende waerom den Marendijck gemaeckt is.

Langhs wat wech datmen eertijts van Haerlem tot Leyden quam.

Voorſtadt omtrent de Maren.

Wanneer de Heemraden ingheſtelt ſijn.

de 14.

de 14. Indictie. So volcht dat de selvigen wech out moet wesen meer als 350. jaren/ want den voornoemden Coninck Willem is inden jare 1255. in West-vrieslant by Medenblick omgecomen ende ghestorven. Ende naerdien (als voor henen verhaelt is) desen wech alderéerst ghemaeckt is tot lasten ende costen vande Inghesetenen deser Stede/ soo hebben de Regeerders der selver Stede de selfde noch eenighe jaeren moeten onderhouden/ hoewel by de Brieven van Hertoch Albrecht van Beyeren, vanden jare 1395. den Hoogeheemraden bevolen was/ de voorschreven nieuwen wech te verhouf-slagen onder de Ambachten aldaer genoemt/ maer werde niet naer ghevolcht. De Regeerders deser Stede hebben de onderhoudinge vanden selfden wech totten tijden vande veranderinge aenbesteet het Convent van Marienpoel, het welck aende West-zijde vanden voornoemden wech gelegen was/ welc Convent voor het onderhout vanden voorschreven wech/ tot last vande Stadt/ eenige jaer-penningen heeft getrocken. Dit alles aldus gesept ende verhaelt zijnde/ aengaende de tweede vergrootinge deser Stede/ sal ick desen eyndigen ende comen totte Onde vande selfde wech.

Derde Vergrootinge.

Naerdien de Burgeren ende Ingesetenen deser Stede dagelicx toenamen ende seer vermenichvuldichden/ ende dat de Draperie van oude Leytsche Laeckenen door de Segeninge des Alderhoochsten binnen deser Stede daghelicx vermeerderde/ seer toenam/ en hoe langher hoe grooter werde/ ende dien volgende/ meerder ende grooter plaetse van noode hadden/ om haer te connen behelpen/ soo hebben de Regeerders deser Stede ontrent den jaere 1389. ten tijden als Hertoch Albrecht van Beyeren de Landen van Hollant ende Zeelandt als 23. Grave Regeerde/ geresolveert ende besloten ten derden male hare Palen wijder uyt te strecken/ ende dese Stede te vergrooten/om dat een yegelick daer mede soude mogen gerijft ende ghedient wesen/ daer toe verkiesende de landen gelegen aende Zuytsijde vanden Rijn/ 't Steenschuyr ende Rapenburch / beginnende vande Hoochwoertsche poorte tot de Witte poorte toe/ vermits de selfde alderbequaemste ende best gelegen waeren/ tot de selve Neeringe/ om de goede gelegentheyt ter Ramenwaert (van haer soo seer begeert) te mogen comen. De Stadt Leyden ende de Ingesetenen van dien/ sijn omme dese vergrootinge te mogen doen/ gepriviligieert by Hartoch Aelbrecht van Beyeren, Grave van Hollant/ met seeckere Privilegie 'twelck ick goet gevonden hebbe ten deele hier inne te vougen:

Derde vergrootinge ende waeromme.

Omtrent wat tijden vergroot/ ende waer.

Aelbrecht by genade, Palensgrave by den Rijn, Ruwaert van Henegouwen, &c. Doe kond allen luyden, dat

Privilegie om Leyden te mogen vergrooten.

dat wy om grooter lieften, tot onser Stede van Leyden, hem gheoorloft hebben, ende geconsenteert, dat die Poort-meesteren die nu zijn, of namaels wesen sullen, aennemen mogen totter Stede behouf wanneer zy willen, alsodanich Landt alse buyten onser Stede voorsz. gelegen is, buyten den viercant van hoere graften, also om die Stede mede te vestigen, met Chingelen ende Chingelgraften. In manieren datmen de luyden haer Landt gelden zal ter Schepenen schattinge by hoeren Eede.

Voort so zullen sy haer vesten maecken aen die Suytsijde vander Stede, daerinne nu de Raemen staen, van Hogewoerts-veste ommegaende by den Doelen, voor by der Naeckter sluyse, also verre ende also wijt, als den rechte nutte dunckt te wesen. Ende wes by den uytcant leyt van hare Vestgraften of Vesten die sy maecken zellen, dat zel binnen der voorseyde vryheyt vande Stede wesen, ende onder een Recht. Behoudelick den Ambochtsheer, daert zijn Ambocht roeren mach, zijn andelen in alle verfeyten ende verboernisse, of sijn gemoede hebben, also dat hy niet veronrecht en wort, &c. Gegeven tot Dordrecht opten 15. dach in Iunio int Iaer ons Heeren 1386.

Ende van B. van Raephorst toegestaen.

Ende ick Bartholomees van Raephorst, Ridder, want mijn de goede luyden van Leyden, hier veel aen vervolcht hebben, dat ick mijn lief woude laten wesen, zo ben ick met hem overdragen, also dat mijn lief ende willichlicken is, dat zy buyten der Stede van Leyden, hoe verre dat zy willen, mijn Ambocht van Soeterwoude, binnen haer vryheyt brenghen, zoo mijns liefs geduchts Heeren Brief inhout voorsz. &c. Gegeven opten huyse te Muyden opten 22. dach in Julio 1386.

Dit Privilegie ende Consent vanden Heere van Raephorst, hier inne gevoucht hebbende, zal ick weder gaen daer ick het ghelaten hebbe: ende

ende seggen dat alle de Landen/ de welcke met dese derde Vergrootinge ingenomen zijn uyt den Ambachte van Soeterwoude metten anderen groot waren/ binnen de omloopende wateren ghemeten 36. Rijnlantsche Morgens/ in vougen dat de Stadt met dese derde vergrootinghe/ groot gheweest is binnen het omloopende Vestwater/ omtrent 108. Rijnlantsche Morghens/ 522. viercante Roeden/ voecht hier by de Vest-wateren/ Chingel ende Cingel-sloten/ metten anderen uytbrengende 20. Morghens: soo is de Stadt ende 'tbegrijp ofte den aencleven van dien groot geweest 132. Rijnlantsche Morghens. ende werde dese derde vergrootinghe aen de oude Stadt ghehecht met dese volghende Bruggens.

Leydens grootte mette derde vergrootinge.

1. De Hogewoertsche-brugge van outs de Wevers-brugge genoemt.
2. De Oosterling-plaets brugghe.
3. De Brugghe/ dewelcke opte Volders-graft/ ende S. Jacobs-graft respondeert.
4. De nieuwe Brugghe.
5. De Brugghe responderende opte Vliedt.
6. De Nonnen brugge, huyden de Universiteyts brugge genoemt.
7. De Doel brugge, responderende opte Houtstraete eñ de Doelens.
8. De S. Anthonis brugghe.

Met welcke derde vergrootinghe die vande Draperie Neringe veel beter ghedient waren/ als met de tweede/ ende dat om de gelegentheydt (als ghesept is) om tot de Ramen opt spoedichste te moghen komen/ ende werde daeromme terstont seer dicht betimmert/ sonder eenighe ledighe plaetsen tot Cloosteren ofte Conventen te laten / totte Nonnen stege toe/ van waer af/ vermits de verderheyt vande Ramen/ naerderhandt ghesticht ende ghebouwt zijn/ dese volghende Cloosteren.

1. De Iacobinesen, diemen oock noemde de witte Nonnen/ twelck nu de Academie ofte Hoge Schoole is/ ende lange Jaren geweest is.
2. S. Ieronimus in Roma.
3. S. Catharinen.

Desgelijcx eenige groote ende treffelicke huysingen/ ende ten laetsten beyde de Doelens, van alle welcke hier naerder op sijn plaetse breeder ghehandelt sal werden. De Stadt (als verhaelt ende beschreven is) aldus vergrootet ende vermeerdert zijnde/ is alsoo in gelijcken standt ghebleven een tijt van onghevaerlicken twee hondert ende omtrent twintich jaeren / te weten / totten jaere sesthien hondert ende thien toe. Ende sullen desen hier mede eyndigende/komen tot de Vierde ende laetste vergrootinghe / de welcke tot onsen tyden nu onlangs aenghevangen ende begonnen is.

Vierde Vergrootinghe.

Redenen ende oorsaken vande vierde vergrootinge deser Stede.

De onuytsprekelicke goedertieren Godt/ naer dat hy de Borgeren ende de Inwoonderen deser Stede ghedurende hare leste ende strenge

Bele-

Belegeringe naer hare verdiensten/ te huys ghesocht hadde: met syne drie alderswaerste Roeden/ te weten de Oorloge/ den Honger/ ende de Peste/ waer mede hy ghewoon is/ so wel de werelt als de syne/ de eerste te straffen/ ende de andere Vaderlicken te castiden/ door de selvighe ontrocken hadde een ghetal van ontrent ses duysent menschen: soo heeft het syne Goddelicke goetheyt (de welcke altyt het welvaren der menschen is vorderende/ ende nimmermeer yemandt en slaet/ sonder genegentheyt omme de selvighe wederomme te helen/ soo wy alleen onsen toevlucht nemen door Jesum Christum tot den Throon zyner ghenaden) belieft syne barmhertighe Ooghen te slaen opten staet ende ghelegentheyt deser Stede/ verhoorende het suchten ende kermen vande Innewoonderen der selver: de selvighe niet alleene van hare sware ende ellendighe Beleghueringhe/ op een ongehoorde ende wonderlicke wyse verlossende/ de hongerighe wederomme metten Hoorn des overvloets bevroorende: Maer boven dien heeft hy dese Stede wederomme versien ende vervult/ niet alleẽ met ses Duysent/ maer met een groote menichte van menschen/ de selvighe seyndende ende leydende/ met grooten getale/ uyt onse nagebuyrige Landen/ van Brabandt/ ende Vlaenderen/ ende andere Provintien de welcke hy mede door de Oorloghe gestraft/ ende te huys ghesocht heeft: maeckende alsoo de Stadt Leyden tot een herberge/ ende wooninge van alle verjaechde ende gevluchte Persoonen: de welcke altsamen vande Regeerders ende Innewoonderen deser Stede met Vriendtschap ende vreuchde ontfanghen wierden/ met de selvighe handelende als hare eyghene vrienden/ ende mede Borgheren. Ende sy luyden/ hare onder den anderen gheneerende met hare Neringhen ende Ambachten/ de welcke sy in hare Landen geoeffent ende gedreven hadden/ bestaende in het reeden ende Drapieren van veele ende verscheyden soorté van Coopmanschappé/ als Bayen/ Saeyen/ Greynen/ Laeckenen/ ende andere dinghen meer/ de welcke ter ghelegender plaetsen breeder verhaelt sullen werden: ende de Inwoonderen deser Stede/ met haer ghesamentlicken onder malcanderen generende/ ende handelende/ zyn ghedurende dese nu te segghen 66. Jaeren/ te weten anno 1640. Jaeren ofte daer ontrent/ door de overvloedighe segeningen Godes/ (eenichsins daer toe ghebruyckende de naerstighe vlijdt vande Regeerders deser Stede) alsoo ghesegent/ met Neringhe/ Rijckdommen/ ende welvaren/ als (sonder roem ghesprocken) eenighe Stadt van Hollandt ghedaen of geschiet is. Insonderheyt zyn de selvige/ in het vermeerderen van menschen alsoo ghewassen/ vermenichtfuldicht ende toegenomen/ datmen de selvige huyden ten dage achter het ghetal vande hondert duysent te boven te gaen. Het welck/ ten aensien vande Borgeren/ niet naer/ maer voor de Belegeringhe gheweest zynde/ geen vergelijckinge en heeft: Opte aenteyckeninge van alle de hoofden in den Jaere 1623. gedaen is/ bevonden dat binnen Leyden ende de Vryheyt vandien woonachtich waren niet meer als ontrent vijftich duysent menschen/ zo dat alhier door quade onderrechtinge merckelicken

De uytgeweecken geduyren nemen hare wooninge tot Leyden.

Hoe ende wanneer de Vlaemsche Draperien binnen Leyden gecomen zyn.

Menichte van menschen binnẽ Leyden.

ken ghemist is. Ende al-hoe-wel dat Godt Almachtich de Stadt Leyden, beneffens de andere Hollantsche Steden/ door zijne Vaderlicke Castijdinghen mette Roede der Pestilentie te Huys ghesocht heeft/ met twee groote ende extraordinaire sterften: De eerste inde jaren 1624. ende 1625. ten welcken tijde/te weten/ vande Maent Augustus 1624. tot in October 1625. ghestorven zijn 9897. Persoonen.

Twee groote sterften tot Leyden.

De tweede sterfte is gheweest in den jare 1635. daerinne vanden 23. Junij totten 27. December in cluys ghestorven/ ende overleden zijn 14582. Menschen/kleyne/ende groote/oude ende jonghe/achtervolgende de weeckelijcksche aenteyckeninghen by my ghedaen uyt den mondt vande Graf-maker. Soo is evenwel door de goethept Godes de stadt Leyden, nu teghenwoordich soo volck-rijck/ ende wel bewoont/als het opt te vooren gheweest is. Daer van den Almachtigen Godt/gheloost ende ghepresen/moet wesen tot inder eeuwichept. Om welckers wille datmen nu eenighe jaren herwaerts ghenootsaeckt gheweest is/ vele ende verschepden groote ende schoone Huysinghen ende Erven of te breken omme aen kleynder Erven ghesmaldeelt/ verkocht/ende betimmert te werden /ende dickwils van een Huys ende erve/ niet alleen 4. 6. 8. minder ofte meer huysen / maer gantsche hele Straten te bouwen ende te maken/om dat alle de menschen alle te samen/ bequamelicken mochten gherijft ende versien zijn van wooninghen. Het welcke die vande groote Vroetschappe ghemerckt hebbende / ende rijpelicken opten standt ende gheleghenthept haerder Stede ende Innewoonderen lettende/ hebben ghesamentlicken metten anderen ghresolveert / en besloten/inden jare 1610 de Stadt ten vierden mael te vergrooten: ende hebben 'tselvighe dadelicken in het werck ghestelдt. Vergrootende de selvighe met veertich Morghen ende twee hondert Roeden Lants/daer toe inne nemende ende koopende de Landen / Speelhoven ende Thuynen / gheleghen aende West ende Noortzijde deser Stede/ beginnende omtrent de Witte-poorte aenden Rijn/loopende verby de Rijnsburger/ ende Maren-poorten/tot de Zijle-poort toe/makende alsodeser Stede by naer in een ronde forme. Van welcke 40. Morgen ende 200. Roeden genomen is upt den Ambachten van:

Besluyt vande Vroetschappe om de Stad te vergrooten.

Waer ende hoe veel vergroot.

	Morg.	Roed.
LEYDERDORP.	22	275
OEGSTGEEST.	3	159
Stadts vryd.	13	309
Marendijck, &c.	1	57
	40	200

Die vande Gherechte hebben dien volghende terstont / inden jare 1611. de Chingel/Chingelsloot/de Westgraft/de Walle ende vier Bol-

wercken ofte Rondeelen bestedet ende doen maken/ die inden jare 1612. voltrocken waren. Dit ghedaen wesende hebben sy de vergrootinghe aen Straten/Wateren/ende Erven verdeelt ende afgeschepden/ ghelijck sy bevonden ten meesten oorbaer ende cieragie der Stede te behooren/ ende terstont een goet ghetal van Erven aende Borgheren ende andere gegadingden/uyt te geven ende te verkoopen / geleghen op de bequaemste plaetsen/ende aende principale ende voornaemste straten / de welcke teghenwoordich met veel ende verschepden schoone groote Huysen betimmert ende ghebout zijn/ende dagheliicx noch meer ende meer ghemaeckt werden : in voughen dat indien 'tselvighe bouwen mach continueren (ghelijck wy ja verhoopen) de inghenomen vergrootinghe/in weynich jaren/met veel schoone Huysen ende Erven sal ghebout ende betimmert wesen/tot groot gerijf vande Borgheren deser Stede. Dese laetste vergrootinge in aende oude Stadt ghehechtet met acht ophalende Valbrugghen/ te weten : de Lange-brugghe, de Brugghe by de Turfmarckt , de Scheystraet Brugge, de Maren-brugge, Ian Vossenbrugghe, de Zantstraetbrugge, de Pellicaen Brugghe, de Brugge by de Sijlpoort.

Al eer ick dit Capittel besluyten ende eyndighen sal / en dient alhier niet ongemerckt voor by te gaen / de wonderlicke Segeninghe Godes/ waer mede hy dese Stede so lange ende vele jaren ghesegheñt heeft /datmen de selvighe soo dickmalen / als hier voor verhaelt is/heeft moeten vermeerderen ende vergroten/also dat nu huyden ten dage de Stad van Leyden int gheheel groot zijnde omtrent ,hondert twee ende tseventich Rijnlantsche Morgens, ende 200. Roeden volgende de metinge van Mr. Ian Pietersz. Dou , door last van Burgermeesteren gedaen anno 1613. den lesten Maerte/ende oversulcx nu grooter als 'teerste besteck ende de oude Stadt gheweest is/ ongevaerlicken hondert ende twee ende veertich Morghen , het welck meer als vijfwerven grooter is/als de eerste bemuyrde ofte bewalde Stadt gheweest is/gelijck als inde bygevoechde Caerte sichtbaerlijck vertoont wert. Voor welcke weldaet/de Borgeren ende Innewoonderen Gode nimmermeer ten vollen konnen loven ende dancken.

Groote der Stadt Leyden, mette leste vergrootinge.

III. Beschrijvinghe der Stadt Leyden ghelijck die ten huydighen daghe is / verdeelinghe der selven in Parochien / Bonnen / Ghebuerten / Wateren ende Straten/ namen ende gheleghentheyt vande selve.

DE Stadt Leyden van hare eerste beginselen ghebracht ende geleyt hebbende tot hare teghenwoordige groote/ soo vereyscht de orden/ dat wy nu de selvighe wat naerder ende breder beschrijven; omme

Back of
Foldout
Not Imaged

DE STAD

St. Pieters k.

St. Marien k.

Stad huys

Rijnsb. poort

Dodens

Fal. Bagijnen

De Harlemer wech

Maren dijck

De Maren

Maren poort

Harlemmer poort

WEST

Rijnsburger poort

De cleij wech

Stads Herberge

Den Rijn

Hogen Rijndijck

DE VIERDE VER

DE

Steen straet

T W

VVER

G

St. Elijsabet

Leproos huijs

Vrouwen camp steech

Dul en pest huijs

St. Stevens covet

Agnieten

Maren dorp

Vrouwe kerck

Den Rijn

OV

T

St. Catrijnen gasthuijs

Brede straet

Noort eynde

Pelleten

Witte poort

D

E

R

DE

VERDE

LEY

D

E

St. Pruijsen hof

de Doelen

Room graft

Doelstr.

Doel stegen

de Universiteit

Groenendael stegen

Nonnen steech

Catrijnen steech

Mosten str.

Colfmakers st.

het Collegie

Conveet Ecoten

Convet Jerusalem

Conventue Ioost

Barkerstr.

Mole steech

Campe strat

Comeni Sion

Groote School

Locherst

St. Pieters k.

P. Corsst

Clock st.

t Falijde bagijn hof

de Heeren straet

Somevelt steech

E

V

E R

SUYT

Geometrische
Grondt-Caerte,
der stad
Leyden: met
alle sijne Straten,
ende wateren.
ghemaect bij Mer.
Ian Prs Dou,
1614.

DEN
S.t Pancraes k.
Saey hall
Fust. hall
Baey hall
den Borch
NOORT
GRO
TING
DE
ROOTE
TING
STE
VERS
VERGROO
TING
N
ROTING
GROTE
Lagen Rijn dijck
Sijl-poort
Hauen
Ouden Rijn
De Voor stadt
Hogewoertspoort
Broers padt
Den Nieuwen Rijn
Den hogen Rijndijck
oude vest
Ouden Rijn
Marendorp
Coppen hiech stege
de Groen stegen
Pancraes kerck
St. Anne Convent
Nieuwen Rijn
Hoegewoort
S. Iacobs gasthuijs
Nobel straet
Bogaart steech
Veldt straet
Middel
Corte ram st.
Oosterling plaets
houck
Straeten
De kijf
Huijs te Brem
100 Roeden
10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
50
100

Back of
Foldout
Not Imaged

daer toe te komen/heb ick goet gheacht (onder verbeteringhe) die aldus te verhandelen ende te beschrijven.

1. Hare Treffelichept/Schoonhept/Cierlichept/Bequaemhept en goede gelegenthept / soo wel totte Neringhen, als tot de Academie ofte Hooge Schole.

Verdeelinge van't derde Capittel.

2. De Verdeelinge der selver / ende ten eersten de verdeelinghe het Geestelick ghebiet aengaende/namelick de drie Parochien, hoe verre elck der selver,/hem van ouden tyden uptghestreckt heeft.

3. De verdeelinghe deser Stede aen Bonnen ende Ghebuyrten/hoe genaemt/ ende waer gelegen/hoe verre elcx groote uptstreckt/ op welcke plaetse elck een in tyden van alarm/ syn loopplaetse ofte rendevous heeft aende Stadts Wallen ende Vesten.

4. Verhael van alle de Straten / Grachten / Wateren / Brugghen deser Stede/namen der selver/waer gheleghen/ ende hoe de selvighe inden anderen loopen ende responderen.

Komende dan tot het eerste/soo segghe ick dat de Stadt Leyden, als voor henen bewesen is/een vande alder-outste Steden van Hollant is/ de welcke vele jaren aenden anderen door de Segheninghe Godes seer welvarende gheweest / ende dagelycx in Groote Neringhen ende Rycdommen toe ghenomen heeft : alsoo dat de selve van over langhe jaren onder de Ryckste ende vermoghenste Steden van Hollant gherekent ende ghetelt is gheweest : ghelyck sulcx onwederseggelicken kan bewesen werden met dese volgende redenen/ dat wanneer de Graven van Hollandt eenighe Schattingen ofte Beden vande Hollandtsche Steden versocht ende ghevordert heeft / ende hem gheaccordeert wierden : soo hebben die van Leyden, naest Haerlem / de welcke altyt te dier tyden meest ghecontribueert heeft totte selfde Schattinghen ende Beden/met de Stadt Delff / die ghelyck gheschat wierden / het meeste ghedeelte moeten geven ende te Berde brengen : gelyckmen upt de volgende Extracten/ ghetoghen upt sekere Auctentycke Schriften ende Memorien/ ooghenschynelicken sien kan.

Ten eersten inden jare 1426. inde Maent van October / als Philips de eerste van dier name Hertoch van Borgondien de 26. Grave van Hollandt ende Zeelandt was / soo werde de selve vande Steden van Hollant geaccordeert/tot betalinge van 6. Maenden Soudie/van 1500. gewapende Mannen 30000. Hollantsche Schilden / elcken Schilt tot een Pont Hollandts ofte dertich Grooten ghereeckent. Tot welcke Bede betaelt ende ghegheven hebben/dese volgende groote Steden van Hollant.

Bewys dat Leyden van ouden tyden een vande treffelickste en vermogenste Steden van Hollant gheweest is.

DORDRECHT, en wert alhier niet ghestelt / om dat die altyts mette andere Zuyt-Hollantsche Dorpen / ende plaetsen te samen ghestelt werdt.

HAERLEM.	5000	Schilden.
LEYDEN.	3500	Schilden.

 DELF.

DELF.	3500	Schilden.
AMSTERDAM.	3000	Schilden.
ROTTERDAM.	1250	Schilden.
HOORN.	2000	Schilden.
ENCHVYSEN.	625	Schilden.

Tweede Bede anno 1467.

Ten tweeden/ inden jare 1427. den 25. Meye/ als den Hartoge ende Grave voornoemt naer Vlaenderen soude trecken/ soo versocht hy van de Hollantsche Steden een somme van 20000. Schilden / omme daer mede te betalen de Soudie vande Maenden Junius ende Julius/ den de Soldaten die binnen Hollandt in Garnisoen bleven ligghen. Het welck hem geaccordeert werde/ ende hier toe gaf

HAERLEM.	4622	Schilden.
DELF.	3305	Schilden.
LEYDEN.	3305	Schilden.
AMSTERDAM.	2833	Schilden.
ROTTERDAM.	833	Schilden.
ENCHVYSEN.	100	Schilden.

Derde Bede/ 1468

Ten derden / inden jare 1468. inde Maent van Junio/ ten tyde als Hertoch Carel van Borgondien, Sone ende Erfgenaem vanden overleden Grave / inden Haghe Ghehuldet werde de 27. Grave van Hollandt/ Zeelandt/ etc. Soo versocht den selven Grave van syne Landen een Bede van twee hondert ende 40. duysent Leeuwen/ tstuck tot 30. stuyvers. Maeckende 480000. Schilden/ noch voor syn Huysvrouwe/ wesende des Conings Suster van Engelant tot Spelde-gelt (almen sept) op acht jaren te betalen. 32000.

Noch tot Giften ende Heusheden van allerhande Dienaren. 16000.

Noch tot vervallinge vande kosten by de Ridderschappen ende Edelen ende andere gedaen int reysen om deser saken wille. 4800.

Makende tsamen een somme van Hollantsche Schilden. 532800.

Waer toe die van Hollandt ende West-Vrieslandt moesten betalen een somme van 372800.

Hier teghen behielt den Grave aen hem / voor soo vele Dorpen ende hare omleggende Dorpen ende Steden hier aen moesten gheven / een somme van 39000.

Soo Resteerden noch voor de andere Steden ende Dorpen te betalen een somme van 333100.

De welcken betaelt souden werden / op 15. achter een volgende half jaren/ komende voor twee termynen alle jaren 41035.

Hier

Hier toe gaben jaerlicx dese volghendende groote Steden/

HAERLEM.	3594	Schilden.
DELF.	3375	Schilden.
LEYDEN.	3375	Schilden.
AMSTERDAM.	2875	Schilden.
GOVDE.	1770	Schilden.

Ende de volghende kleyne Steden in dit oude Register alsoo ghenoemt:

ALCMAER.	800	Schilden.
ROTTERDAM.	1150	Schilden.
SCHIEDAM.	350	Schilden.
HOORN.	2000	Schilden.
MEDENBLICK.	450	Schilden.
ENCHVYSEN.	470	Schilden.

Ende de reste alle de andere Steden/Heerlicheden/ende Dorpen.

Totte drie voorgaende bewijs-redenen/ daer mede van ouden Tijden/ den Rijckdom ende 'twelvaren der stadt Leyden bewesen wert/ beneffens de andere groote Hollantsche Steden/ sal ick noch een ander bewijs/ van haer menichte vande Huysen genomen/ hier by voegen. Daer uyt gesien can werden dat inden Jaere 1515. de Stadt Leyden/ van alle de Hollantsche Steden/ de meeste Huysen ende Haertsteden gehadt heeft. Want ick hebbe bevonden in seecker geschrifte/ dat in het voornoemde Jaer van 1515. over alle de Steden ende Dorpen van Hollandt ende Westvrieslandt/ aenteyckeninge gedaen zijnde vande Haertsteden, datter gevonden zijn tot Haertsteden van Hollant / anno 1515.

DORDRECHT,	1500.	HAERLEM	2714.
DELF met DELFSHAVEN			2733.
LEYDEN	3017.	AMSTERDAM	2531.
GOUDE	1694.	ROTTERDAM	1137.
SCHIEDAM	470.	GORCUM	700.
SCHOONHOVEN	460.	VVOERDEN	267.
OUDEWATER	335.	HEUSDEN	247.
NIAERDEN	500.	GEERTRUYDENBERCH	280.
WEESEP	205.	MUYDEN	100.
HAGE	1118.		

Ende inde Westvriessche ofte Noorthollantsche Steden zijn aengeteyckent tot

ALCKMAER 889.

 HOORN

HOORN	1118.
ENCKHUYSEN	720.
EDAM met drie Dorpen daer onder getelt	692.
MONICKEDAM	241.
MEDENBLICK	321.
PURMERENT	210.

Menichte van Haertsteden 1638. tot Leyden. Door de segeninge Godes is de Stadt Leyden, 'tsedert dien tijdt totten Jaere 1638 in menichte van Huysen ende Schoorsteenen so vermeerdert datmen int selve Jaer by de aenteyckeningen van dien/ bevonden heeft 21194. Haertsteden of daer ontrent.

Ick soude hier noch vele ende verscheyden Schattinge ende Beden/ die de Graven geconsenteert zijn/ connen by voeghen/ maer 'tsal ons genoech zijn met dese vier voorverhaelde te bewijsen ende te bevestigen/ dat Leyden over vele jaren onder de groote ende treffelicke steden gestelt ende gerekent is.

Gelijck ghy gesien hebt/dat Leyden over so vele jaren zo vele gecontribueert heeft als eenige vande andere groote steden/ alsoo heeft de selvige op gelijcken voet tot desen dage toe gedurichlicken naer advenant betaelt/ gegeven/ ende te berde moeten brengen: behalven eenighe weynich Jaren naer hare leste ende sware Belegeringe/ om dat hare ghenoechsaem half verdorven Borgerye de voorleden schaden/ de welcke zy doort Belegh ontfangen hadden/ wederomme soude mogen verhaelen ende te boven comen. Doch 'tgene by de selvighen in die tijt soude mogen minder gegeven zijn/ hebben zy naermaels/ ende noch huyden ten dage/ wederomme verbetert: want ick houde dat/ (naest Amsterdamme/ de welcke nu in eenige Jaren herwaerts de grootste ende rijcste Stadt van gants Hollant geworden is) geen Stadt soo veele/ ymmers niet meerder/ totte onderhoudinge vande gemeene Landts middelen ende lasten op en brenght/ als dese Stede.

Bewijs dat Leyden schoon is. Comende nu weder daer wy't lieten/ soo segge ick dat de Stadt Leyden is een schoone/ groote/ cierlicke/ welgeordineerde/ ende waterrijcke Stadt/ de welcke (mijns oordeels) gheen van alle de Hollantsche Steden/ in alle dese deelen/ en behoeft te wijcken/ gelijck een yegelijcken/ de welcke de selvige met opmerckinge besien ende doorwandelt heeft/ sal moeten bekennen. Dat de selvige groot is/ can niemant ontkennen/ want naest Amsterdamme is Leyden met de laetste vergrootinge de grooeste Stadt van Hollant. Dat de selvighe schoon ende net is: bewysen selfs de Straten/ (ick laet de Huysen staen) de welcke/ soo wel des Winters als des Somers/ alhier soo schoon ende reyn zijn/ als in vele Landen ende Steden de Huysen ende Wooningen van binnen zijn.

Groot.

Puntich en net.

Cierlick. Datse cierlick ende playsant is/ tuygen de menichte van de schoone welgeboude Huysingen/ de lustige wijde Straten/ die alhier breeder ende

de grooter zijn als in eenige Stadt van Hollandt.

Datse water-rijck is/ zijn daer van onlochbare ghetuyghen de menichte der wateren ende grachten de welcke binnen der selver geleghen zijn/ ende daeromme binnen de Stadts muyren omtrent de dertich Eylanden maecken. Welcke waeteren de Stadt nootsakelicken ende vorderlicken zijn tot dese twee saecken: d'eerste/ ten tijde van brants noot/ omme upt de selvige metter haest/ door de wackere naerstichept der Borgeren/ den selven terstont te moghen upten ende te lessen. De tweede/ tot gebruyck vande vreemde ende innewoonderen deser Stede/ omme alle hare goederen ende behoeflicheden alomme ende tot allen plaetsen door de Stadt te voeren ende te brengen/ met weynich moeyten ende costen op te slaen ende te schepen/ tot een onuptspreckelick gherijf dee selver.

Leyden is waterrijck/ ende wat voordeel datse daer by geniet.

Dat de selvige wel geordineert ende sterck is/ bewijsen de Straten/ Poorten/ Muyren/ Wallen/ ende Vesten / daer mede dese Stede tegen eenigen aenval eenigher vyanden/ daer ons Godt voor behoeden wil/ versien ende gesterckt is/ te weten/ met seven Bolwercken / drie aende Zuyptzijde/ ende vier aende Noortzijde deser Stede / rontomme een wijden Vest-graft / stercke dicke Wallen/ buyten de selvighe bemuyrt ende beplantet/ (in plaetse van Palissaden) met een stercken Doornen Hage. Werdt gheslоten met seven Poorten/ de welcke ghenoemt werden:

Leyden is sterck.

1. De Witte oft Haeghsche Poorte.
2. De Rijnsburger Poorte, ofte Morsch-poort, 1640. vernieut.
3. De Haerlemer Poorte, inden Iare 1632. geheel nieu gemaeckt.
4. De Maren Poorte. mede onlanghs vernieut.
5. De Zijl-poorte.
6. De Hoogewoertse Poorte, die inden Iaere 1635. vernieut is.
7. De Koe-poorte.

Het meerendeel vande selvige zijn cierlicken ghebout / insonderhept de oude Rijnsburger Poorte/ de welcke nu met de laetste Vergrootinghe inde Stadt ghetrocken is / zijnde onlanghs te vooren seer schoon ende costelicken van blauwen Ardupn opgebout/ waerdich om besien te werden. Rontomme deser Stede gaet een heerlicken breeden Chingel/ die rontomme de Stadts wallen ende muyren/ met schoone hooge Ypen boomen beplantet ende besettet is/ tusschen de welcke het inden Somer seer lustich te wandelen is.

Dat dese Stadt bequaem is totte Draperie metten aenclev[illegible]n van dien/ heeft nu eenige hondert Jaeren langh ghebleecken/ ende behoeft geen verder bewijs: de Wateren/ de bequame soete Lucht/ de gelegentheyt/ dienen alles tot bewijs ende tot getuygen der selver.

Leyden is bequaem totte Draperie ende Hooghe Schole.

Ten laetsten/ dat de selvige bequaem is totte Vniversiteyt ofte hooge Schole, dient alleen dit volgende voor bewijs: dat voor alle eeuwen/ en tot allen tijden/ Pallas de Musæ, ofte negen Iupiters Dochteren/ al-

tijt bewoont ende ingenomen hebben/ niet alleen den dobbel getopten Bergh Olympus ofte Parnas, de Heliconische wooningen/ ofte de alderbermaeckelickste ende eensaemste plaetsen/ de welcke de nature inde gantsche werelt soude moghen gesticht ende ghebout hebben: maer als de selvighe hare wooninghen hebben willen nemen in eenige Landen ofte vaste Steden/ so hebben sy altijts tot haer gebruyck gelieft ende vercooren de reynste/ stilste/ eenichste/ vermaeckelickste ende playsantste/ om inde selvighe te baren ende voort te brenghen sulcke vruchten/ waer door niet alleen eene Stadt/ een Landt/ maer de gantsche Werelt soude mogen genieten ontallicke weldaden. Op gelijckerwijse is alhier van haer also mede ghedaen/ verkiesende uyt onse Bataviersche Steden het Palladijnsche Leyden tot hare wooningen. Inde welcke sy tot noch toe met grooter eeren ende vruchtbaerheyt gewoont ende geleeft hebben/ als hier naer tot gheleghen tijdt ende plaetse naerder ende breeder aengemerckt sal werden.

Bewijs vande bequaemheyt der selver.

Dat onse Stadt Leyden met alle de voor-verhaelde conditien niet vervult en is/ soude niemant met goede redenen mogen ontkennen/ofte tegenspreecken: laet ons de selvige een weynich/ d'een naer den anderen ondersoecken. De reynicheyt/ gherustheyt ende stillicheyt aengaende/ alle de gene die inde selvige woonachtich zijn/ moeten altsamen getuygen wat een stilte ende gerustheyt alhier is / ten aensien van Amsterdam/ Rotterdam/ ende verscheyden andere Hollantsche Coopsteden/ de welcke bestaen by de Coopmanschappe/ uyt redinghen van allerley Coopvaerdie Schepen/ toerustingen/ontladingen/ van ontellicke Haringh-buysen. Een yder is bekent/ wat een geloop/ wat een gewoel/ wat een onuytsprekelick geraes/ door die Steden ende langhs de Straten/ van dat de alsiende Sonne op rijst/ tot dat hy sijne Paerden den toom wederomme ontslaeckt/ gehoort wert.

Belangende de vermaeckelickheydt/ waer vint ghy in gants Hollant (sonder eenigen roem ofte gonst ghesproken) Leydens gelijck? soo wel binnen als buyten der Stede/ gaet binnen der Stede waer dat het u belieft/ over al vint ghy schoone ende vermaeckelicke wandelingen: Lust u buyten der Stede u geest te vermaecken / om uwe verstroyde sinnen door't naerstich Studeren vanden anderen gheraeckt zijnde/ by een te vergaderen/ gaet buyten welcke Poorte ghy wilt/ alomme vint lustige playsante ende vermakelicke wegen/ schoone heerlicke Dorpẽ/ vruchtbaer Lantsdouwen/ ende grasige Weylanden. In somma/ bedenckt alsulcken vermaeck als het u belieft / ghy sult alhier vande selvighe connen ghedient werden. Ende dit sal hier mede genoech zijn van 'teerste dat wy voorgenomen hadden waer te nemen ende te volghen.

Het Geestelick Rechtsgebiedt, verdeelt in drie Parochien.

Comende nu totte verdeelinge der Stadt Leyden, soo sullen wy eerst handelen vande verdeelinge het Geestelijck gebiet aengaende/ gelijck tselvige geweest is ten tijden als den Roomschen Paus, ende sijne onderdanen/de gantsche Werelt/ (by maniere van spreken) beheerschte ende

endeonder sijn ghebiet hadde. De welcke vande Pastoren/wien meest daer aen gheleghen was/seer vlijtich onderhouden werden / soo wel in blijtschap als in rou/ om dat hare Keuckenen daer van verbetert wierden : want het oude Cluppel-versken is niet te vergeefs ghemaeckt/ twelck seyt/

Ist Blyschap of Rou.
t'Valt de Papen in haer Mou.

Het Gheestelick Rechts-gebiet, binnen der Stadt Leyden, was verdeelt in drie ghedeelten / ofte Parochien, onder elck vande Hooft Kercken een verdeelende/ te weten de S. Pieters, S. Pancraes ofte Hooge-landtsche, ende de Lief-vrouwen Parochien, hoe verre hem een yder der selver verstreckt heeft / dient een weynich naerder ondersocht ende verhaelt.

Beginnende dan met de oudtste / grootste / ende eerste Hooft-Parochie deser Stede/ ghenaemt naer de Kercke/die inde eere van S. Pieter ende S. Paulus gesticht is/ S. Pieters Parochie: Dese neemt sijn begin opt midden vande Bostel-brugghe / loopende doort midden vanden nieuwen Rijn / tot opt midden van het watergat vande Hoochwoertsche Poorte / van daer rondt omme de Stadts Wallen / tot wederomme opte voornoemde Brugghe / in hem begrijpende de gantsche oude Stadt / mitsgaders alle de Huysen die mette derde vergrootinghe / legghende aende Zuyt-Zuyt-west ende Westzijde der selver/ inghenomen ende aende Stadt ghebracht zijn. Desghelijcx / behooren onder dese Parochie, alle die Huysen legghende aende Coornbrugghe / aende Noort-oostzijde vanden nieuwen Rijn / beginnende mette Poorte vande Brouwerije eertijdts gekomen van Willem Arent Gerritsz., nu zijnde de Brouwerie van Frans Duyst vander Werf, ghenoemt de vergulde Croon, Noort-westwaerts aenloopende tot opte Vis-brugghe/ de Huysen / opte selfde Brugghe / ende die tusschen de Vis-brugghe ende S. Ians Brugge staen / mitsgaders de ghene die aende Zuyt zijde vanden ouden Rijn staen tot het Burchbruggeken toe: ende niet verder. Om wat redenen ende oorsaecken dese Huysinghen (die met meerder redenen onder de Pancraes Kercke behooren souden) inde Pieters Kercke geparochijt zijn/en can van niemanden volkomentlicken ghesepdt werden / maer naer gissinghe wert ghehouden dit volghende waer te wesen / te weten / dat de Burchsaten, van over vele jaren/ de welcke met een Sloot/ loopende uytten ouden inden nieuwen Rijn waren afghescheyden / ende namaels met een Brugghe aende Stadt verheelt zijnde / van outs Parochianen moeten gheweest zijn van S. Pieters Kercke : twelck hier mede eenichsins wert bevesticht/dat alle de Huysen opten Tee ofte Voet vanden Burch staende / totten tijden vande laetste Beroerten toe/ beneffens andere hebben moeten helpen onderhouden de Brugghe / legghende tusschen beyde de

S. Pieters Parochie, hoe verre hem de selve verstreckt

kerck-steghen/ ghenoemt de Leughen-brugge / mitsgaders de Steyger daer onder ghelegen. Ten anderen/ dat de Commanduren, inder tijt recht verkregen hebbende vande Pastorie van S. Pieters Kercke, in haer besit ende ghebruyck ten opsichte van hare Parochyanen / sonder de minste verkortinge/ hebben willen blijven / ende daeromme soo hebben de voornoemde huysen moeten blijven onder de Parochie van S. Pieters Kercke.

Hooghelantsche ofte Pancraes Parochie.

De tweede Parochie wert genoemt de Hoogelantsche ofte S. Pancraes Parochie, ende begint aen het watergat vande Hoogewoertsche Poorte/ loopende West waert aen door den Rijn totte Brouwerie vande vergulde Croon. Innemende de drie eerste huysen / gheleghen aende Noort-Westzijde vanden Rijn / te weten de gene die van het begin vande langhe Coornbrughstege gelegen zijn totte Brouwerie van Frans Duyst voornoemt/ loopende voorts door de selfde Coornbrughstege/ langs de Nieustraet/ Kerckhof/ gedamde Kerckgraft/ totten ouden Rijn/ van daer tot het Burghbrugsken toe/ ghelegen zijnde aende Zuydt-zijde vanden selfden Rijn. Maer aende andere ofte over zijde / loopt de selve tot opt midden vande Marenbrugghe/ van daer de Maren aen beyde de zijden tot de Vesten toe/ langs de selve wederom tot het watergat vande Hogewoertsche Poorte toe/ loopende desgelijcx doort midden van Marendorp tot de Oostzijde van't Vrouwen kerckhof / mitsgaders de Oostzijde van het dwersgrachtgen/ begrijpende alle de huysen aende Westzijde ter Maren-waert leggende/ so wel de gene die van het dwersgrachtgen naer de Vest loopen / als de ghene die aende andere zijde van het grachtgen gheleghen zijn/ tot de Marenbrugghe toe. Den waeromme dat alle dese huysen onder de Hoogelantsche Parochie behooren/ werdt gehouden dese te zijn / ghelijck tselfde oock bevesticht werdt met sekere out gheschrifte voor twee of drie hondert jaren geschreven/ Innehoudende datter tusschen de Pastoren van beyde dese Kercken sekeren twist ende verschil ontstaen is / nopende het Geestelick recht van alle dese voornoemde huysen. Waer inne de Pastoor ten Hogelande / bewees dat de selve huysen / die van over lange jaren gelegen hadden opten upterdijck vanden Marendijck / van ouden tijden / buyten menschen gheheuchnisse/ geparochijt hadden in het Berderen Huysgen, somen eerstwerf de Pancraes Kercke schijnt ghenoemt geweest te hebben/ moghelijcken om dat het eerste begrijp van berderen / te weten van waghe schotten hout ghemaeckt mach zijn geweest/ watter van sy ofte geweest is/ is mijn onbekent/ als daer van gheen naerder beschept ofte onderrechtinghe hebbende connen becomen.

Vrouwen Parochie.

De derde ende laetste Parochie ghenoemt wesende/ naer ons Lieve Vrouwen kercke/ de Vrouwen Parochie, de selvige is seer cleyn ten aensien vande twee voorgaende/ nemende sijn begin op't midden vande Bostelbrugge / loopende doort midden vanden ouden Rijn tot de corte Maeren/ doort midden der selver/ tot op de Marenbrugge/ van daer

doort

voort midden van Marendorp tot de Vrouwen Kercke/ vande Vrouwen Kercke totte Rijnsburger-poorte/ innenemende alle de Huysen ten wederzijden van Marendorp gelegen zijnde/ tot de Stads Wallen ende langhs de selve tot het Marengat toe.

Ende hier mede sal genoegh geseyt zijn/ belangende het scheyden van de Parochien deser Stede/ ten opsichte van het Geestelicke Rechtsgebiet: Nopende den welcken de Pastoren in dier tijt sich wonderlicken wel ende ordentlicken conden verstaen/ int dragen van het Sacrament/ op hare soo jaerlicxe/ als int bysonder ingestelde Processien Generael (soomen die plach te noemen) de welcke ghemeenlicken gaende waren uyt S. Pieters, als de outste ende de Hooft-Kercke/ 'twelck doende/den Commanduyr/ of een van zijn Cappelanen/ 'tvoorschreven H. Sacrament gedragen hebbende tot op't middē vande Bostelbrugge/bleef daer stille staen/ ende leverde 'tselve inde handen vanden Pastoor vande Vrouwen kercke/ die't voort droegh tot het middē vande Marenbrugge/ aldaer hy oock stille moest blijven staen/ ende gelijcke overleveringe dede aende Pastoor van S. Pancraes, die daer mede voortgingh tot opt midden vande Gansoort-brugge/ leggende tusschen de Hopgraft ende Hoogewoert/ de welcke aldaer totten uytersten van zijn Geestelick Rechtsgebiedt gecomen zijnde/ stille stont / ende het selfde wederomme aenden Commanduyr/ ofte sijn Cappelaen/ weder over gaf/ de welcke 'tselfde/ mette Processie gelept zijnde/ wederomme in S. Pieters Kercke bracht. Dienende daer mede (mijns oordeels) haer gierichept/ of liever haer misverstant/ van om soo cleynen profijt/ dat van so weynich Huysen conde comen/ malcander in't selve niet en conden te ghemoet gaen ofte verstaen/ ten minsten als zy in sulcke hoochwichtighe saken / ghelijckmen de Processien noemde/ oeffenden ende deden. Yemant soude mogelijcken tot ontschuldinge vande Pastoren moghen bybrengen/dat sy in conscientie ofte goeder gewissen beswaert zijnde/mette versorginge der Zielen van soodanighe Persoonen/ bewoonende de Huysen die onder haer Parochien staende waren/ de selve niet en consten van haer werpen/ noch verlaten/ vermits het selve van hare Cudde ende Schapen waren/ voor de welcke sy God hadden te verantwoorden/ ende haer bevolen waren te weyden/ ende van alle nootsaeckelickheden ter Salichept dienende/ te versorghen. Ick laete de selve verontschuldinge seer gaerne toe/ ende geloof wel dat soodanige bewegingen wel inde harten vande eenvoudige Pastoren geweest moghen zijn/ sonder daer tegens te willen segghen/dat sulcx ten hoochsten recht geweest/ ende gedaen hadde moeten werden/ by so verre men met sodanige verleydingen hare Schapen 'tsy onder dē Turck/ofte een heel andere Godsdienst ofte Religie gesocht hadden te brengen. Het welcke in desen in het alderminste geen plaetse en hadde/ want beyde dese Kercken soo eens ghesint waren ende gevoelden/ datter niet een Iota, ofte het alderminste tittelken en verschilde/ nochte mocht verschillen/ ende malcanderen so gelijck waren (als het spreeckwoort seyt) als twee Eyeren

Op wat wijse binnē Leyden de ordinarische Processien ghedaen wierden.

ren van eender Pennen. Ende dat daeromme de voorgaende ontschuldinge alhier geen plaetse en mach hebben. Dan ick houde voorseecker/ dat de geltgierichept der Pastoren de eenige oorsaecke geweest is/ dat niemant in het alderminste van haer recht heeft willen wijcken. Ende houde hier mede op vande verdeelinge deser Stede/ het Geestelijck Rechts-gebiet aengaende. Ende comen totte verdeelinge deser Stede/ also die by die vande Gerechte over vele jaren verdeelt ende afgescheyden is in twintich ghedeelten/ quartieren ofte Bonnen, behalven ende uytgesondert alle de huysen gelegen buyten de Sijlepoorte / binnen de vrijdomme deser Stede/ zynde een schoone ende bequame Voorstadt/ bestaende van ontrent de Tachtentich schone nieuwe huysen eñ erven/ die mede by die vanden Gerechten tot een Bon ghemaeckt zijn / ende genoemt wert het Sijlbon, ofte 't Waertbon. Ende desgelijcx de gantsche nieuwe Stadt/ ofte laetste Vergrootinge/ de welcke metten anderen in verscheyden Bonnen verdeelt eñ afgescheyden zijn/ eñ hier naer op hare plaetse gestelt ende genaemt zullen werden. Omme de voornoemde Bonnen ende gedeelten volcomentlicken te beschrijven/ so sullen wy dese dingen waer nemen/ te weten/ den naem/ plaetse/ grootte/ hoe de selvighe loopen/ ten laetsten waer een yegelicken der selver in tijden van alarm oft beroerten/ aende Stadts wallen/ oft binnen der stede sijne Houfslach ende Loop-plaetse heeft/ om die te beschermen ende te bewaren. Ende sullen dan beginnen met de eerste Stadt ende outste Quartieren ofte Bonnen.

Bonnen ofte Quartieren der Stadt Leyden.

't WANTHVYS, begint aenden Blaeuwen steen/ ende loopt door't midden vande Maersmans stege tot op de Vischbrugghe / van daer door't midden vanden nieuwen Rijn/ tot t'eynden de Kaernemelcbrugghe/ voort deur het midden van't Steenschuyr tot opte Hooghewoerts brugge/ (van outs de Wevers-brugge genaemt) ende van daer door't midden vande Bredestrate / tot weder opten Blauwen steen: heeft sijn Hoef-slach/ by tijden van oproerte ofte alarm/ voor het Stadthuys.

2. 't WOLHVYS, begint mede opten Blauwen steen / ende loopt doort midden vande Bredestrate tot ten halven vande voorschreven Hoochwoerts brugge/ van daer door't midden vant Steenschuyr tot beneffens de Volders-graft/ voorts door het midden vande Volders-graft/ tot ten halven vande Kercksteech-brugghe, (van outs de Leugen-brugge ghenaemt) ende van daer deur 'tmidden vande corte Kercksteech tot weder opten Blauwen steen: heeft sijn Hoef-slach aende Vesten of Wallen vande Vliets-brugghe / totten Blausteechs Tooren toe.

3. 't VLEYS-HVYS, begint op't midden vande Leugen-brugge/ loopende door't midden vande korte Kerckstege tot opte Breedestrate/

strate/ van daer doort midden der selver/ tot op S. Antonis brugge/van daer door het midden van Rapenburch tot de Volders graft/ door het midden der selver wederomme tot de Kerckbrugge toe: heeft syn Houfslach voor het Stadthuys.

4. 'tGASTHVYS VIERENDEEL, begint opten blauwen steen/ ende loopt door het midden vande Bredestrate totten halven vande Tonis-brugge/ van daer door het midden van cort Rapenburch totten halven vande Bostel-brugge/ voort door het midden vanden Ryn totten halven vande Visch-brugghe/ ende van daer door het midden vande Maersmans-steghe/ tot weder opten Blauwen steen: heeft syn Houfslach mede voor het Stadthuys.

5. OVER 'tHOF, begint opte Kercksteech-brugge/ ende loopt doort midden vande lange Kerckstege/ van daer over het Kerckhof tot aende Clocksteech/ voorts door het midden vande Clocksteech ten halven vande Nonnenbrugge/ van daer door het midden van Rapenburch tot beneffens de Volders-graft/ende voorder doort midden vande Volders-graft tot weder opte Kercksteechs brugghe: heeft syn Houf-slach aende Vesten ofte Wallen van Pellicaen af langhs de corte Vest/ tot het watergat toe van cort Rapenburch.

6. SEVENHUYSEN, begint opte voorschreven Kercsteech-brugge/ loopende door het midden vande Volders-graft tot het Steenschuyr/ van daer door het midden der selver totten halven vanden Nonnen brugge/ van daer door het midden vande Clockstege om 't Kerckhof tot neffens de lange Kerckstege/ ende voorts door het midden van de voorschreven langhe Kercksteghe/ wederomme opte voorgeroerde brugge: heeft syn Houf-slach aende Vesten van S. Ioris Tooren/ tusschen Levendal ende de Zytgraft/ tot den Toorn van Borgondien toe/ langhs de Huysen die vande Ramen gemaeckt zyn tot beneffens S. Iacobs graft.

De ses Bonnen vande eerste ende oude Stadt beschreven hebbende/ volghen de vier Bonnen, de welcke gemaeckt zyn vande eerste vergrootinge/ ende zyn dese:

7. BURCHSTRENG, begindt opt midden vande Visch-brugge/ ende loopt deur den Ryn tot S. Ians brugge toe/ van daer deur het midden vanden ouden Ryn/ tot beneffens de Kerckgraft/ voorts door het midden vande gedamde Kerckgracht tot aende Hoochlantsche Kercke/ vorder 't Kerckhof om tot beneffens de Nieustraet/ van daer door het midden vande Nieuwestraet tot inde Hopgraft/ voorder door het midden vande Hopgraft/ tot inden nieuwen Ryn/ ende soo voorts door het midden vanden nieuwen Ryn weder tot de voorschreven Visch-brugge toe: heeft syn Houf-slach aende lange Vest/ van beneffens Warnaer vander Does huysinge tot opt Marengat toe.

8. KERCK-VIERENDEEL, begint aen S. Pancraes kercke/ ende loopt midden deur de Kerckgraft tot inden ouden Ryn/ voorts

door het midden van den ouden Rijn tot beneffens de Hop-graft / van daer door't midden van de Hopgraft tot neffens de Nieustraet / ende voorder door het midden vande Nieustraet/ om het Kerckhof/ tot weder aende Kerckgraft: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande Zijlpoorte totten tweeden Toorn/ na de Hoochwoertsche Poorte toe.

9. GANS-OORDE, begint op het midden vande Gans-oorts brugge/ ende loopt door het midden vande Hopgraft tot inden ouden Rijn/ van daer door het midden vanden ouden Rijn tot neffens de middelste graft/ voort door het midden vande selfde graft tot weder inden nieuwen Rijn/ ende van daer midden door den nieuwen Rijn tot aende voorsz. brugghe: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vanden tweeden Toorn/ voorby de Zijlpoorte/ totte Luys-toren toe.

10. NICLAES-GRAFT, begint opt watergat vande Hoochwoertsche Poorte/ ende loopt midden deur den nieuwen Rijn/ tot neffens de Middelste graft/ van daer deur 'tmidden vande selve graft totten ouden Rijn/ voorder deur 'tmidden vanden ouden Rijn tot het Watergat vande Zijle-poort/ ende van daer langs de Wallen weder tot het voorschreven watergat vande Hoogewoertsche Poorte toe: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande voorschreven Luys-tooren / tot de Hoogewoertsche Poorte toe.

De Bonnen de welcke ghemaeckt zijn vande tweede Vergrootinge/ zijn dese volghende vijf.

11. MARENDORP RYN-SIIDE, begint op het watergat vande Zijle-poorte/ ende loopt ten midden door den ouden Rijn tot neffens de Maren/ voorts door 'tmidden vande corte Maren tot op de Marenbrugghe/ van daer midden door Marendorp tot aende Zijle-poorte/ ende voorts weder tot het voorschreven Watergat: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande Duysent-raet-steech af tot de Zijlpoorte toe.

12. WEST-MARENDORP LANT-SIIDE, begint aende Oostzijde van het watergat vande Maren/ loopende door't midden vande Maren tot in Marendorp/ door't midden der selver totte Schagensteech ende de Volmolen-graft/ voort midden van beyde tot aende Vest/ van daer langhs de Wallen tot wederomme aen het watergat vande Maren.

13. OOST-MARENDORP LANT-SYDE, begint aende Vest aende Oost-zijde vande Volmolen-graft/ ende loopt door 'tmidden der selver tot aende Schagensteech/ deur het midden van dien tot in Marendorp/ van daer door 't midden der selver tot aende Zijlepoorte/ ende van daer langs de Wallen totte voorschreven Volmolengraft toe/ dese twee Bonnen hebben metten anderen hare houfslach aende Wallē van 't Marengat/ tot beneffens de Duysent-raetsteech toe.

14. OVERMAREN RIIN-SIIDE, begint aende Rijnsburgerpoort/ende loopt deur 't midden van Marendorp tot op de Marenbrugge/

renbrugge/ van daer deur 't midden vande corte Maren inden Rijn/ vorder deur 't midden vanden Rijn totte Bostelbrugghe/ ende van daer weder totte voorschreven Poorte toe; heeft zijn hoefslach aende wallen van S. Vrselen steech/ tot beneffens Warnaer vander Does Huysinge.

15. OVERMAREN LANT-SYDE, begint aende Rijnsburgerpoorte/ ende loopt door 't midden van Marendorp tot op de Marenbrugge/ van daer deur 't midden vande Maren tot opt watergat vande Maren toe/ende van daer voorts langs de Vesten tot wederomme op de voorschreven Poorte; heeft zijn houfslach/ aende Wallen vande Rijnsburger Poorte/ tot S. Vrselen steghe toe.

De Bonnen de welcke ghemaeckt zijn vande derde Vergrootinghe/ zijn dese volgende vijf.

16. HOGEWOERT, begint op 't watergat van Levendael/ ende loopt door 't midden van Levendael in 't Steenschuyr/ van daer deur tmidden van tSteenschuyr tot inden nieuwen Rijn/ voorts deur tmidden vanden nieuwen Rijn tot opt watergat vande Hoghewoertsche Poorte ende voorder langs de Wal tot op tvoorschreven watergat van Levendael toe/ heeft sijn houfslach aende Wallen/ vande Hoochwoertsche Poorte af tot S. Ioris Toorn toe.

17. OOST-NIEVWELANT, begint aen de Vest aende Zuydtzijde van Levendael/loopende door tmidden der selver tot in het Steenschuyr/ van daer door tmidden der selver tot de S. Iacobs graft/ van daer door 'tmidden der selver totte Vest / ende voorts om de Wallen wederom tot het watergat vant Levendael toe.

18. WEST-NIEVWELANT, begint aen de West-zijde van S. Iacobs graft / aen des Stads Wallen / loopende door de selve graft tot in het Steenschuyr/ van daer door het midden der selver totte Vliet/ ende dan voorts door de Vliet tot het vlietgat / ende van daer langs de Wallen wederom tot S. Iacobs graft toe. Beyde dese Bonnen, hebben gesamentlicken hare houfslach aende Wallen ofte Vesten vanden Toorn van Borgondien tot opt Vlietgat toe.

19. ZVYT-RAPENBVRCH, begint aende Noortzijde van het Vlietgat/ loopende deur 't middē vande Vliet tot in het Steenschuyr/ van daer door 'tmidden der selver totten Nonnen brugghe/ van daer door de Nonnen ende Catalinenstegen tot aende Vest/ ende van daer langs de Wallen tot wederomme aen het voornoemde Vlietgat.

20. NOORT-RAPENBVRCH, begint aende Vest aende Noortzijde vande Catalinenstege/ loopt door 'tmidden vande selve ende de Nonnenstege tot in Rapenburch/ door 't midden van Rapenburch tot het watergat van corte Rapenburch toe/ ende van daer langs de Wallen wederomme totte voornoemde Catalinenstege toe. Beyde dese Bonnen hebben ghesaementlicken hare houfslach aende Vesten/ vande Blausteechs Toorn af tot de Wittepoorte toe.

Tenlaetsten zijn door de laetste vergrootinge deser Stede tot de voorgenoemde

genoemde Bonnen noch gevoecht de volgende drie Bonnen.

HOGEMORSCH, begint aende Haerlemmer poorte mette Oostsijde vande Steenstraete/loopende langs de Noortsijde vande nieuwe Beestemarckt/de Westsijde vande West-dwersgraft/Noortwaerts aen. Ende de Suytsijde vande Binnen-vestgraft Westwaerts aen/tot aende Haerlemmer-poorte voornoemt.

NIEV-MAREN, begint op de oude Chingel/ opten houck vande Oostsijde vande Nieuwe Maren / Oostwaerts aen de oude Chingel langhs/ loopende langhs de Westzijde vande nieuwe Volmolen-graft/ voorts langhs de Suytsijde vande lange Graft Westwaerts aen/ ende voorts de Oostsijde vande nieuwe Maren/ Suytwaerts aen totten voorschreven eersten houck toe. Ende begint dan weder aende Westzijde vande nieuwe Maren/ Suytwaerts aen naer de oude Chingel/ voorts langhs de voorsz. Chingel Westwaerts aen/ ende langhs de Oostsijde vande Westdwersgraft Noortwaerts/ende langhs de Suytsijde vande langhe Graft/ tot het begin voornoemt. Ende voorts aen de oversijde/ de Noortsijde vande lange Graft Oostwaerts aen totte West-vollersteech toe.

ZYL-OORT, begint aende Oude Chingel/ opten houck vande Nieu-volmolen-graft aende Oostsijde/ loopende de Chingel langhs Oostwaerts aen / voorts de Coolstraet/ de Suytsijde vande Lange graft tot aende nieuwe Volmolen-graft daer het begint. Ende dan voorts de Noortsijde vande langhe Graft Oostwaerts aen tot aende Vest / begrijpende de Straeten ende Graften daer tusschen beyden comende.

Bonmeesters last. Overelck bysonder Bon ende quartier/ zijn by die vande Gherechte ghestelt ende geset vier Bon-meesteren, wiens last ende bevel is/ sorge te draghen dat de ghemeene Brant-gereetschap haer Bon aengaende/ behoorlicken bewaert ende onderhouden werden: de selvighe ten tijden van brants noot uyt te leveren/ ghebruyckt wesende wederomme te doen halen/ ende op hare plaetse te doen brengen. Desgelijcx wanneer by die vande Gerechten eenighe ommeslagen ghemaeckt zijn over de Huysen in haer Bon begrepen zijnde/ om daer mede 'tsy eenige nieuwe Brant-gereetschap/ ofte inde Winter ten tijden vande Vorst het Bijten ofte walen/ om de Stadts Wallen te betalen/ ende daer van volcomen ende pertinente reeckeninge doen aende Schepenenmeesteren in der tijt die daer toe ghestelt zijn / ende meer andere voorvallende saecken hier te lange om te verhalen. Omme in tijdt van Brandt bequamer ende beter gedient te sijn vande Brant-emmers vande gemeene Burgers/ so is over eenighe Jaeren by de Heeren vande Gerechte geordonneert dat alle de particuliere Brant-emmers bewaert souden werden tot vier plaetsen in yder Bon/ by vier Emmer-bewaerders/ omme die inder haest te mogen uytgeven alst den noot vereyscht.

De voornoemde Stadt Leyden is noch naerder gesmaldeelt/ ende onderscheyden in vele cleyne ghedeelten/ de welcke ghenoemt werden Gebuyr-

Ghebuyrten, die alle te samen yder met een onderscheydelicken naem ghenoemt ende bescheydelicken afgepaelt werden/ ghelijck hier volcht/ ende ghenomen is upt seecker ghesch rifte by de handt van mijn Oom Ian van Hout gheschreven.

Ghebuyrten der Stadt Leyden.

1. De OOST-KAERSKORF, of VREDENBVRCH, begint vande Hoochwoertsche Poorte af aen beyde zijden tot Jacob Willemsz. vander Burch toe inclups/ met de Wielmakers ende Varckenstegen.

2. DE MIDDEL KAERSKORF, begint van Jacob Willemsz. vander Burch af/ begrijpende beyde de zijden tot S. Ioris steech toe/ ende het naeste Huys aende Steyger int Watersteechgen.

3. DE WEST-KAERSKORF, begint aenden hoeck vande Nieuwe brugghe/ ende opten hoeck van S. Ioris steech/ streckende totte Hoochwoerts brugge toe.

4. DE COENENSTEGE, ofte COENECOOP, begrijpt in hem de selvige stege aen beyde de zijden.

5. CLEYN-BARBARIEN, begrijpt in hem de S. Ioris ende S. Barbaren stegen mette Owerscamp/ genoemt S. Barbaren Rijck.

6. De CRAVWELSTEGE, ofte CRAVWENDAEL begrijpt in hem de selve stege aen beyde de zijden vande Hogewoert tot Levendael toe.

7. 't VROVKENS-LANDT, begrijpt in hem de Vrouwenstege vande Hogewoert tot aen Levendael.

8. HADRIANOPOLEN, of de NOBELSTRAET, begint vande Hogewoerts-brugge/ ende eyndt ten halven vande plaetstegen/ ende aen Koerlammensteechgen.

9. CONSTANTINOPOLEN, begint vande Plaet-stege/ ende van Koerlammensteechgen/ ende streckt tot de Wolstege toe.

10. NIEVWEN-RIIN, ofte WITSERMOND, begint aende Caernemelcxbrugge/ ende eyndt inde Coornbrugsteghe aen het Heck.

11. WEST-KERSTENRIICK, begint opten hoeck vande Nieuwestege/ loopende langs het Kerckhof tot de Blauwe Klock/ begrijpt in hem de lange Pieters Kercksteghe / desgelijcx de Westzijde vande Voldersgraft totte witte Roose/ staende over de Wolsteghe/ ende ander zijde van Kerstege/ tot Arent van Rollenstraetgen toe.

12. OOST-KERSTENRIICK, begint aen den hoeck vande Voldersgraft/ begrijpende de corte Kerstege tot opte Bredestraet/ langs de Westzijde der selver/ totte Wolstege/ door de selvighe tot opte Voldersgraft/ ende die langs de Oostzijde der selver tot weder opten selfden hoeck.

13. MAERSMANSTEGE, begint aen het Stadthuys/ begrijpende beyde de zijden van den voorschreven steghe/ ende den Rijn tot de Coornbrugsteech toe.

14. 'tHARTOCHDOM VAN STEYNENBURCH, begint aenden Blauwensteen/ begrijpende beyde de zijden vande Bredestraet totte Mandemaeckers ende Dief-stegen toe.

15. CRANEVELT, of CRANENBVRCH, begint vant Hert opte oude Vismarckt/ loopende tot de Vrouwenstege toe/ begrijpende mede de Mandemakers stege aen beyde de zijden.

16. S. CATHARYNENRIICK, begint vande Diefstege ende Mandemakers stege/ begrijpende beyde de zijden vande Bredestrate totte Varckenstege toe/ beyde de zijden vande Vrouwen stege/ende streckt hem opten Rijn vande Vrouwenbrugge/ tot het achterhuys dat eertijts Gerrit Pietersz. Timmermans was.

17. DE PAP-LEPEL, begint vande Varckensteech/ begrijpende wederzijden de Bredestraet tot S. Antonis Brugge toe/ met de Bornstege ende achter opten Rijn tot des voorschreven Gerrit Pietersz. Huysinge toe.

18. HET RYCK van PALLAS, begint aenden hoeck vande Doelstege/ loopt door de selve tot opte achtergraft/ langhs de Oostsijde der selver totte Nonnenstege/ de Noortzijde der selver tot op Rapenburch/ de selve langhs tot weder aende Doelstege.

19. 'sGRAVENSTEYN, begint op den Zuythoeck vande Houtstraet/ loopt langhs Rapenburch totte Clockstege / begrijpt de Noortsijde der selver tot op Sinte Pieters Kerckhof/ langhs de Westsijde tot voorby 's Gravensteyn/ door de Houtstraet totten voornoemden Hoeck toe.

20. SIONS RIICK, begint aenden Oosthoeck vande Papegraft/ begrijpende de Oostzijde der selver/ de Woldersgraft/ de schoolstege/ aende Westzijde tot wederomme aende voornoemde hoeck vande Papengraft.

21. LEEUWENHORST, begint aenden Westhoeck vande Papengraft/ begrijpende de Westzijde der selver / de Woldersgraft/ Rapenburch aende Oostzijde/ ende de Houtstraet aende Noortzijde tot den voornoemden hoeck toe.

22. PRILIE, begint mette huysen gemaeckt vande Huysinghe vanden Heer van Lockhorst/ loopt door de Schoolstege/ de Woldersgraft ommegaende door Arent van Rollenstege tot aende voorschreven huysen van Lockhorst/ ende begrijpt over sulcx de Dief-steghen/ soo wel de korte als de lange/ende de Kerckgraft aen beyden de zijden.

23. BILLENBVRCH, begint op cort Rapenburch aende West/ begrijpt het Noorteynde aen beyde de zijden/ het Sant ende de eene zijde vande Groene Hasengraft. Is nu teghenwoordich verdeelt aen drie Gebuyrten/ die genoemt werden/ Oost/ West/ ende cleyn Billenburch.

24. RAPENBVRCH, of MEYENBVRCH, begint aende S. Antonis Brugge/ loopt totte Doelstege/de helfte vande selve/ van de Doelgraft/ ende groene Hasen-graft begrijpende.

25. 't LANT VAN BELOFTEN, begint inden Nonnensteghe opten hoeck vande Achter-graft/ loopt langs het Steenschuyr tot de Vliet toe.

26. VREVCHDENRIICK, begint ten halvē vande Blaeuwestege tot S. Catharijnen Susterhuys toe/ begrijpt S. Catharijnen steghe aen beyde de zijden/ tot opten hoeck vanden Nonnenstege toe/ is verdeelt aen twee gebuyrten/ende met West ende Noort onderschepden.

27. DE GRAEFLICHEYT VAN IERVSALEM ende IERICO, begint aen het Steenschuyr/ begrijpende de Broertgens-graft aen beyde de zijden / de halve Blaeuwesteghe/ de halve Backerstege/ ende de halve Segerstege.

28. DE HEERLICHEYT VAN VLIET, begint aen S. Ieroens Brugge/ begrijpt de Vliet aen beyde de zijden totte Vest toe/ met de halve Molensteech/ ende de halve Backerstege.

29. KOEPOORTS GRAFT, begint aende Nieuwe Brugge/ begrijpt de Koepoorts-graft aen beyde de zijden / met de halve Molensteech ende de halve Raemstege/ is gesplist aen twee Gebuyrten die genoemt zijn Coeyenfort, Coeyensteyn.

30. SEVENHVYSEN, begint vande Nieuwe Brugge/ streckende tot het Falyde Bagijnhof/ (tselfde daer inne begrepen zijnde) toe/ ende vande Vliet totte Koepoorts-gracht toe.

31. NIEVWE-STEGE, ofte OOST-VRIESLANT, begint vande Nieuwe-brugge/ begrijpende beyde de zijden vande steghe/ de een zijde tot aen het Kerckhof/ ende de ander zijde tot aende Commanduyrs graft toe.

32. COMPOSTELLE, begint aen het Steenschuyr/ begrijpende S. Iacobs graft aen beyde zijden/ ende in elck vande Raemstegen twee huysen.

33. BLICK INDEN AESSACK, begint van't Steenschuyr/ begrijpende de Volders-graft/ tot de Wolstege toe/ de Plaetsstege ten halven/ de Ketelboeterstege/ ende de Sonnevelt-stege/ is verdeelt aen twee gebuyrten met Oost en West onderschepden.

34. d'OOSTERLING-PLAETS, ofte OOSTENRIICK, begint aenden hoeck van Levendael/ begrijpende de eene zijde vande plaets tot inde Raemstege / ende aen de ander zijde beginnende aenden houck van het Steenschuyr/ tot het huys van Antonis Corneliss. inclusy.

35. GALISSIEN, begint vande Hogewoerts Brugge / begrijpende het Steenschuyr aen beyde zijden/ tot de S. Iacobs ende de Volders-graft toe.

36. STEENSCHVYR oft 't NIEVLANT, begint aende Volders ende S. Iacobs graft / begrijpende het Steenschuyr aen

beyde de zijden totte Nieuwe-brugghe toe.

37. DE HEERLICKHEYT van BREMMEN, begint van S. Joris brugge lopende langs Levendael tot het Steenschuyr en Oosterlingh plaets toe/ met de Zijdgraft tot het Huys te Brem toe.

38. KICKENBVRCH, begint van S. Joris stege/ begrijpende Levendael aen beyde de zijden tot de Vest toe.

39. CLEYN EGYPTEN, begint van S. Jans brugge tot het Burghbruggeken toe.

40. 'tKOE-EYNDE, begint vande Zijle-poorte/ begrijpende beyde de zijden vande Strate/ aende eene zijde totte straet loopende opte huysinge van Pieter Adriaensz vander Werf/ ende aen de ander zijde tot de Backer-steghe toe/ is verdeelt aen tween/ ende met Suydt en Noort onderschepden.

41. 'tOS-LANDT, begint aende Backerstege/ lopende langs Marendorp aen beyde de zijden tot de Hoogelantsche Kerckstege toe/ is gesplist aen West en Oost Os-lant.

42. PADMOS, of Vredenburch, begint aende brugghe van Bouwenlouwenstege/ loopende totte Vest toe/ is verdeelt aen twee gebuyrten/ met den name out ende nieu onderschepden.

43. OVDT BARBARIEN, begint vande Hooghelantsche Kercksteech / ende vanden hoeck vande steech nae de brugge/ tot de steegh naest Meester Lenaert ende 'thuys daer Claes Jansz. den Drogen plach te woonen exclusys/ oock eensdeels van Janvossenstege/ ende vande Kerck-brugge opten Rijn totte voorsz. stege onder M. Lenaerts huys.

44. d'OUDEN RYN, of CLEYN VAN MACHT, begint vande Hoygrafts-brugghe/ ende eyndt aende Sint Pancraes Kerckbrugge.

45. ROODE STEEN, begint aende Suytzijde vande cleyne Marenbrugge/ streckende tot het huys vanden Drogen inclusys/ door de stege/ daer over ommeloopende naer de Donckersteghe/ begrijpende de selvige aen beyde de zijden/ eyndigende aende Marenbrugge.

46. IAN-VOSSEN-STEGE, ofte RYCK, begint van het bruggeken/ streckende tot de Vest toe/ begrijpende de Claessteech aen beyde de zijden totte Mirakelsteech toe/ is gesmaldeelt aen vier gebuyrten/ genoemt Neer-Duysentvresen, Abcouder Vossenrijck, Vossen-Schage, Claes Ian Vossenhouck.

47. S. NICLAES-STEGE, begint aende Maren/streckende tot de huysinge daer S. Niclaes plach uyt te hangen.

48. MIRAKEL-STEGHE, begint opten houck vande Claesstege/ begrijpende de Miraeckelstege aen beyde de zijden/ lopende tot de Vest toe.

49. MAREN, begint aende cleyne Marenbrugge/ begrijpende beyde de zijden/ vande Maren totte Vest toe/ is aen tween verdeelt/ ende

ende met Oost ende West onderschepden.

50. MARENDORP, of 'tHART, begint vande Marenbrugge/ loopende totte Vrouwen Kercke/ voorts langs de corte Maren ende den Rijn totte Vrouwenstege toe.

51. OOST-MARIENBURCH, begint van 't huys daer Willem Dircxsz. van Tetroede plach te woonen/ loopende na de Marenbrugge toe/ begrijpende de Vrouwenstege aen beyde de zijden/ eyndende met het Huys daer Jan de Crudenier placht te woonen.

52. MIDDEL-MARIENBVRCH, begint aende een zijde van het Vrouwen Kerckhof/ loopende tot S. Ursulen stege toe/ende aen de ander zijde van het huys daer Willem van Tetraede plach te woonen/ tot Willem Woutersz. stege toe.

53. WEST-MARIENBURCH, of MARIEN-POORT, begint aende een zijde aende Sint Ursulen steghe/ ende aende ander zijde aen Willem Woutersz. steghe/ loopende totte Reynsburgher-Poorte toe.

54. ONSER VROVWEN RYN, begint aen de Borstelbrugge/ loopende tot Willem Dircxsz. van Tetroeden stege toe.

55. DE VROVWEN CAMP, begint van S. Lysebeths Gasthuys/begrijpende de Camp aen beyde de zijden totte Maren toe/ is aen twee gebuyrten verdeelt/ die met de namen West-Vrouwen, ende Middel-vrouwen-Camp, onderschepden werden.

56. GANSOORDE, begint opten hoeck vande Hopgraft/loopende langs den Rijn totte West toe.

57. SWANSOORT, begint van Gerrit Jan Kerstantsz. huys/ streckende tot het huys van Huych Claesz. Schoemaker.

58. DE ROODE ZEE, begint opte Utterste graft/ van den hoeck vanden nieuwen Rijn/ streckende totte Louris Brugghe toe/ is verdeelt aen tween met de namen Suydt ende Noort onderschepden.

59. TUYLEN, of DE VRIEVELUWE, begint vande Louris brugghe/ streckende totte Pollen brugghe toe opte Utterste graft.

60. DE WILDE VELUWE, begint vande Pollenbrugge/ loopende totten hoeck vanden ouden Rijn opte Utterste graft toe/ is mede aen tween gesplist met Oost ende West.

61. TVYL, leggende opte Middelste graft/ begint inde Groenestege van Coman Govert Willemsz. huys/ tot Coman Willem Joosten huys toe.

62. DE WOVT-VRIESEN, begint vande Vleerenbrugge opte Middelste graft/ d'een zijde tot opten ouden Rijn/ ende aende ander zijde van Aelbert Henricxsz. Schoemaecker of tot Jan Henricxsz. Backer toe.

63. OVT TVYL, begint van S. Huyberts brugge / loopende tot S. Joosten brugge toe/ is aen twee ghebuyrten verdeelt/ metten

naem van binnen ende buyten Tuyl.

64. GROENSTEGE, of Groenendal, begint opte Hop-graft/ begrijpende de stege totte Middelste graft toe.

65. DE BVTTER-BVYRT, begint opte Hopgraft aende Choorstege/ streckende totte Heerenstege toe.

66. AL-KEY, begint vande Groenstege/loopende naer de Gansoorde toe/ totte Nieuwe straet/ beyde de zijden vande Kerckstege daer in begrepen/ is aen twee gebuyrten gesplist/ daer van de eene den ouden naem is behoudende/ ende de andere wert genaemt 't Hof van Rusten.

67. 'TWOVT SONDER GENADEN, opte Hopgraft/begint vanden ouden Rijn/ begrijpende beyde de zijden totte Heerensteghe toe.

68. MIDDELWECH, begint vande Coppen-hierxsteghe/ loopende langs beyde de zijden tot S. Pancraes Kerckhof toe.

69. MOYSES, begint vande Hoochlandtsche toorn-stege/ begrijpende de groote Nieustraet aen beyde de zijden tot het Choorsteechgen toe.

70. VERDUYN, begint aende Hopgrafts brugge/begrijpende de Coppen-hiercstegen aen beyde de zijden totte Kerckgraft toe.

71. S. PANCRAES-BVYRT, of CLEYN MARIENBVRCH, begint vande Kerck aende Kerckgraft/ begrijpende de selve aen beyde de zijden tot het Burchbruggetgen toe.

72. S. HVYBERT, begint van Symon Willemsz. Cooren-coopers huys/ begrijpende de lange Coornburghsteech/ aen beyde zijden met de Nieustraet totte Pancraes Kerck toe.

73. GROOT BVRGSTRENG, of BVRGERWACHT, begint van Symon Willemsz. Coorn-coopers huysinghe/ loopende langs den Rijn/ eyndende mette S. Jans-brugge aenden ouden Rijn.

74. CLEYN BVRCHSTRENG, of RIINENBVRCH, begint aen de Kaernemelcx brugge/loopende totten hoeck vande Coorn-brugge toe.

75. 'TNIEV CONING-RIICK VAN BARBARIEN, begint opten ouden Rijn aende Donckerstege/ loopende totte Hogelandtsche Kerckbrugghe toe/ de twee stegen daer in begrijpende.

76. OM MARIENBVRCH, begint aen het Vrouwen Kerckhof/ begrijpende de heele Vrouwen ende S. Cicilienstegen.

77. HOOCHLANDSCHE KERCKSTEECH, begrijpt de selve steech aen beyde de zijden / ende de achtergraft/ totte Bouwen-louwen steghe toe/ is verdeelt overmits zijn groote aen drie ghebuyrten ghenaemt Suydt en Noort Kerckstegh / ende de derde Vollersrijck.

Sedert

Sedert dese namen vande Ghebuyrten die by mijn Oom Ian van Hout aengeteyckent zijn/ zoo zijn met verbolch van tijt/ zoo inde oude Stadt/ als in de laetste vergrootinge/ zeer veele Gebuyrten/ ofte gesmaldeelt ofte op een nieu gestelt/ gelijck hier voor op vele plaetsen gesien wert. Waer van 'tgetal redelicken veel is/ ende den Leser/ alle met haere limiten gestelt zijnde/ verdrietich/ ende mijn seer moeyelijck zoude vallen te lesen ende te schrijven/ daeromme ick goet-gevonden hebbe/ totte voorgaende Ghebuyrten/ vande volgende alleen te stellen de namen/ ende dat naer de onderrechtinghe van Meester Aelbert van Hoogheveen, Secretaris der Stadt Leyden/ die my hier inne behulpsaem geweest is. Ende om dat die redelicken veel zijn/ soo sullen wy die Alphabetice schrijven ende stellen: Verhael van verscheyden nieuwe gebuyrten.

Bouwenlouwen-steech.
Bouwenlouwen-graft.
Breeckhoven.
Biervliet.
Buytenduyn.
Baronie vander Schuyr.
Baronie van Lindenbosch.

Cnotter-velt.
Cingels-fort.
Couwenhoven.
Corte vest.
Coddenrijck.

Dorren Bosch.
De Heerlickheyt van Steenhuyssen.

Fockers Rijck.

Groenevelt.

Hartenburch.
Heeren ende Salomons straet.

Lust-hof.

Meyen-hof.
Marien-schans.
Meren-burch.
Merent-rijck.
Marien-dael.

Nasareth.
Napels Bisdom.
Nieu gesticht.
Noort Coolevelt.

Oost-vliet.
Oost-Groenendael.

Rijnewaert, is ghesplist met Oost ende West aen twee gebuyrten.
Rijnenburch.
Roma.
Rhijnevelt.
Reynegom.
Reden-rijck.
Reyne Wey.

Sint Ioris.
Sint Barbaren-Rijck.

Sint

Sint Aechten-Rijck, is verdeelt aen tween, het een den naem behoudende, ende het ander genoemt Stienevelt.
Sint Iacobs Rijck.
Steynenburch.
Samaria.
Spring over den Rijn,
Scheydenburch.
Steenhuysen.

Thartochdom van Marienburch.
Thartochdom van Orliens.
Tbisdom van Napels.
Trijck der Batavieren, is verdeelt aen twee Gebuyrten, die ghenoemt werden Over ende Neder-Batavien.
Trijck der Liefden.

Verlooren Cost.
Volres-rijck.
Vest-houck.
Vossen-wal.
Vossen-burch.
Vogels-rijck, aen tween verdeelt, onder Oost ende West onderscheyden.
Vollenburch.
Vreuchden-Dael.

Weydenburch.
West-Cleyenburch.

Tsaemen 66. Gebuyrten / ende mette gene die van outs ghestaen hebben 143. Gebuyrten.

Last vande Heeren van yder ghebuyrte.

Over elck vande voornoemde Ghebuytren, is by die vande Gerechte ghestelt ende gheordineert een Heer, die beneffens zijne Raden by die vande gebuyrten daer toe vercoren zijnde / gesamentlicken sorge dragen dat de Gebuyren in goede eenicheyt ende eendracht te samen moghen wonen ende leven / de Dooden eerlicken ter aerden gebracht werden / in somma dat de Ordonnantien by die vande Gerechten in yder Gebuyrte ghestelt ende ghegeven zijnde / behoorlicken onderhouden ende achtervolcht werden.

Dit nu alles tot hier toe aldus verhandelt ende beschreven hebbende / sullen wy comen totte beschrijvinge van alle de Straten / Wateren / Graften ende Bruggen / binnen deser Stede ghelegen zijnde / soo wel vande oude stadt / als de gene die inde nieuwe Stadt ende inde huysen binnen de Vrydomme / buyten de Zijle-poorte geleghen ende begrepen zyn. Wy sullen de selvighe afdeelen in verscheyden ghedeelten / op datmen te bequaemer soude moghen weten omtrent wat deel deser Stede de selve gheleghen zijn.

Straten ende Wateren der Stadt Leyden.

'tNOORTENDE, beginnende aende Witte-poort / eyndende aende S. Antonis Brugghe /

Aende Zuytzijde
1 Het Slicksteechgen/
2 De Flozensteech/
3 Het Sandt/
Responderende alle te samen opte groene Hasengraft.

Aende Noortsijde der selver
1 Het Valcksteechgen/
2 Corte Rapenburch/
Loopende totten Rijn.

BREDESTRAET, van S. Antonis Brugge totte Hoogewoerts Brugghe toe.

Aende Zuytzijde
1 De Lombaertsteech/
2 Mop-japen-steech/
3 De corte Diefsteech/
4 De corte Kercksteech/
5 De Wolstege/
6 De Ketelboeter-stege/
7 De Plaetstege/
8 De Bogaertstege/
Loopende alle te saemen tot opte Voldersgraft.

Aende Noortsijde
1 De Borresteech/
2 Het Kaeckelaerssteechgen/
3 De lange Vrouwenstege/
4 De Mandemaeckersstege/
5 De Maersmansstege/
6 De corte Coornbrughstege/
7 De Koerlammenstege/
8 De Boterstege/ ofte
9 De Caernemelck-straet/
Loopende al tsamen tot opten nieuwen Rijn.

HOOGEWOERT, beginnende aende Hooghewoerts-brugge/ loopende totte Poort etoe/

Aende Zuytzijde
1 S. Barbaren steech/
2 S. Ioris steghe/
3 De Dwerscamp/ lopende upt midden vande Barbaren steech inde S. Ioris stege.
4 De Crauwelstege/
5 De Coenesteech/
6 De Vrouwenstege/ of Varckenstege/
7 De Wielmakersstege/
Loopende alle te samen/ behalven de Dwerscamp/ tot op Levendael.

Aende Noortzijde
1 De Waterstege.
Noch twee Waterstegen alleen tot het Water gaende/
Loopende in den nieuwen Rijn.

LEVENDAEL, beginnende aende Vest/ loopende tot in het Steenschuyr.

Aende Suytzijde
1 Het Swaensteechgen/
2 Berckendal/ ofte Steechgen sonder ent/

Over Levendael leggen
1 De S. Ioris brugge/
2 De Koenenbrugge/
3 De Barbaren brugge/

3 De Sacksteech / ofte Heyligen Dam/
4 De Zijtgraft/
Loopenden tot aen de Vest.

4 De Leesteenbrugghe/
zijnde alle vier steenen brugghe.
Opte Zijtgraft
1 Houten brugghe.

STEENSCHVYR ende RAPENBVRCH, beginnende vande Hoghewoerts brugghe/ loopende tot de S. Anthonis brugghe toe.

Aende Zuytzijde

1 Het Roosteechgen/ van outs het Stincsteechgen genaemt/ loopt tot Levendal/
2 De Knotterstraet/ loopende inde Veldestraet/
3 De S. Iacobs graft loopende tot aende Vesten/
4 De Koepoorts graft/ loopende tot de Koepoorte/ ende opte selve graft aende Oostzijde leggen.
5 De Swieten straet/
6 De lange Raemsteeghe/ loopende tot op S. Iacobs graft/
7 De Rijshoeck / loopende tot opte Oosterlinghplaetse.
8 De Vliet/ loopende naer de Vest / ende aen de Oostzijde der selver/
9 De Molenstraet/ lopende opte Koepoorts graft/ ende aen de Westzijde vande Vliet/
10 De Backersteech/ loopende tot op de Broertgens graft/
11 De Cellebroers graft / loopende tot aende Vest/ ende aen de Westzijde der selver beginnende aende Vest/
12 De Blaeuwe steech/
13 De Segherstteghe/
14 De Colfmaeckers steghe/
15 De Bopsstraet/ loopende inde Colfmaeckers steghe/
16 De Nonnen Steghe/
17 De Doelstraet/
18 De Groene Hasen graft/

Loopende alle te samen tot op de S. Pieters achter graft:

Aende Noortzijde

1 Den Bogaert/ loopende opte Bredestraet ende de Voldersgraft/
2 De Voldersgraft / loopende tot in Rapenburch by het Princen Hof/ is nu overwulft tot Mop Jaepen steghe toe/ ende wert genaemt de Lange brugge/
3 De Nieuwe steech/ loopende tot op het Pieters Kerckhof/ eñ inde selve aende Westzijde/
4 De Salomons straet/ responderende inde langhe Heerenstraet/
5 De Arckgraft wesende alleen tot gerijf van de huysinghen daer aen belendt zijnde.
6 De langhe Heeren straet/ loopende tot aende Kerck toe/
7 De corte Heerenstraet/
8 De Donckere graft/ loopende onder de Bagijnen Kercke ende de Westzijde van het S. Pieters Kerckhof / tot inde Papengraft.
9 De Klockstege / loopende tot op het Kerckhof/
10 De Houtstraet/ loopende tot S'gravensteen toe.

Op het Steenschuyr/ Rapenburch ende andere voorgenoemde Grachten legghen dese Brugghen.

Steenenbrugghen
De Hogewoertsbrugghe/
De Nieuwebrugghe/
De Nonnenbrugghe/
De Doelbrugge/
De welcke inden Jaere 1637. seer schoon met drie Boghen van Steen gebout is.
De S. Antonis brugghe/
Houten bruggen.
De Groenebrugghe/
De S. Iacobs brugghe/
De Veerbrugge/ of Schipper Vriericxbrugghe/
S. Iacobs-Gracht heeft
Drie Steenen brugghen genaemt
1 De Zijt-grafs-brugghe/
2 Jan van Openbrugghe/
3 De Raembrugghe.
De Koe-poortsgraft
Drie Steenen brugghen/
De Vliet.
Twee Steenen ende een Houten brugghe.
De Broertgens-graft/
Twee Steenen bruggen genaemt
1 De Blaeuwebrugghe/
2 De Kolfmaker brugghe.
De Groene Hasen-graft
Twee Steenen bruggen.
De Arckgraft
Een Steenen brugghe.
De Donckere graft
Een Steenen brugghe.

DE OOSTERLING-PLAETS, beginnende aen het Steenschuyr loopende totte Houf-straet toe/

Aende Westzijde
1 De Veldestraet/
2 De middel Raemstege/
3 De lange Houf-straet/
Lopende tot op S. Iacobs graft.

Aende Oostzijde
1 De corte Raemsteech/
2 De corte Houfstraet/
Lopende tot opte Zijtgraft.

ACHTERGRACHT, beginnende achter Jerusalem/ loopende naer het Sandt toe/

Aende Westzijde
1 Fabiaens straetgen/
2 De Vest-straet/
3 De Catalijnensteech/
4 De Burchstraet/
5 De Sponstraet/
6 Groenendal/
7 De Doelsteech/
8 De nieuwe groene Hasengraft
Alle te saemen loopende tot aende Stadts Vesten.

VOLDERS-GRAFT, beginnende aen Rapenburch/ loopende tot in het Steenschuyr/

Aende Zuytzijde
1 De Papegraft/
2 De Schoolsteghe/
Lopende tot het gevangehuys.
3 De gedamde Pieters Kerckgraft/ Lopende tot S. Pieters Kerckhof/
4 Berckensteech/
5 De lange Diefsteech/
6 Arent Rollantsz. steech/

Lopende tot opte Kercgraft/
7 De Lange Pieters Kerck-steech/ lopende tot opt Kerck-hof/
8 De Sonneveltstege/ loopende inde nieuwesteghe/

Opte Voldersgraft legghen dese negen Steenen bruggen/
1 Princen brugge/
2 Jan van Dorten brugge/
3 De Varckenbrugge/
4 Diefsteechbrugge/
5 Wolsteech-brugge/
6 Logenbrugge/
7 Cockenbrugge/
8 Het Ickerbruggeken/
Welcke ses laetste brugghen/ eenige jaren geleden totten anderen gebracht sijn/ ende genaemt wert de Langebrugge.
9 Jan van Ossenbrugge/
Ende beneffens dese noch verschepden soo steenen als houten bruggekens/ voor verschepden Huysingen over de selve graft gemaeckt zijnde/ die alle naerderhant met het overwulven vande Voldersgraft wech genomen zijn.

Opte Papengraft
2 Brugghen/ een Steenen ende een Houten/ genoemt
De Spons Brugge/
De gevangen brugge/ dewijle dese gheheele graft in weynich Jaren gedamt ende tot een Straet ghemaeckt is/ soo sijn alle dese Bruggens wechgenomen.

DEN NIEUWEN RIIN, beginnende aen het watergat van de Rijnsburger Poorte/ loopende tot het watergat vande Hoochwoertsche Poorte toe.

Aende Noortwest/ Noordt ende Noortoostzyde/
1 Het Schaepsteechgen/
2 Het Watersteechgen/
3 Kenneweghs steechgen/
4 De Brouwers-steech vande Roscam/
5 De corte Vrouwensteghe/
6 Goede Gerrits-steech/
7 Barneveltssteech/
8 De corte Maren/ lopende alsamen in Marendorp.
9 De lange Coorenbrugsteech/
10 De Toorensteech/
11 Het Hartsteechgen / lopende tot opte Nieuwestraet.
12 De Hopgraft/
13 De Middelstegraft/
14 De Uterstegraft / loopende tot inden Ouden Rijn: De Straet loopende langs den nieuwē Rijn/ wert genoemt

Aende Zuytzijde/
1 Vande Vest totte vrouwenbrugge toe/ de Houtmarckt/
2 Vande Vrouwenbrugge totte Visbrugghe/ den Rijn/
3 Vande Visbrugghe totte Coornbrugge de Marct/ want alhier wert de Vismarckt/ Warmoesmarckt ende Appelmarckt dagelicx gehouden.
4 Vande Coornbrugghe totte Kaernemelcbrugge/den Rijn.

Aende Noortzijde/
1 Vande Vest tot de corte Maren / ende vande Visbrugghe tot

tot de Gansoortbrugghe/ den Rijn/
2 Vande Gansoortbrugge totte Vest/ de Gansoorde.

Langs den nieuwen Rijn leggen dese volgende brugghen.

Steenen-bruggen/
De Bostelbrugghe/
De Visbrugghe / Die inden Jaere 1637. vergroot is / ende gehecht aen eē overwulfde plaetse gemaeckt vande Vischbrugge tot de S. Jansbrugge toe, welcke plaetse geordonneert is/ tot de Vischwagens die mette Zeevisch alle daghen ter marckt comende sijn.
De Coornbrugghe/
De Gans-oortbrugghe/
De Vestbrugge van het watergat van de Hoghewoertsche Poorte/

Houten-brugghen.
De Vrouwenbrugghe.
De S. Bastiaens brugghe/
De Caernemelcxbrugghe.

HOY-GRAFT, beginnende aende nieuwen/ ende loopende inden Ouden Rijn.

Aende Westsijde.
1 De nieuwestraet lopende totten Burch toe/
2 De hogelantsche Choorstege.
3 De Heeresteech/
4 De corte Coppenhiecrsteghe/ lopende tot optē Middelwech.

Langs de Hoygraft leggen seven steenen brugghen / waer van de vijf genaemt zijn/
1 De Coppenhiecrxbrugghe.
2 De Vleerbrugge.
3 De Heerenbrugghe/
4 De Choorbrugge.
5 S. Annenbrugge.

MIDDELSTE-GRAFT, beginnende aende nieuwen/ ende loopenden inden Ouden Rijn.

Aende Westsijde/
1 De langhe Groenesteech/
2 De Vleeresteech/ lopende opte Hoygraft:

Op de Middelstegraft legghen vijf houten brugghen/
Een steenen brugge/ waer van de de twee genaemt zijn
De Vleerbrugge/
De Duyvelshornbrugghe.

WTERSTEGRAFT, beginnende aenden nieuwen ende loopende inden Ouden Rijn.

Aende Westsijde/
De corte Groenesteech/ loopende opte Middelstegraft/

Aende Oostsijde/
De Vest-stege/ loopende opte Vest.

Langs de uyterste Graft legghen/
Twee houten bruggen/ Een steenen brugge.

MARENDORP, beginnende aende Reynsburgerpoorte/ loopende tot de Sylepoorte toe/

Aende Noortzijde
1 S. Ursulen-steech/
2 S. Josephs steech/ loopende tot inde Camp/
3 De Spijckerboorsteech/ loopende tot opte Maren/
4 De lange Maren/
5 Janvossenstege/ loopende totte oude Vest/
6 Schagenstege/ loopende tot op de Beestemarckt/
7 De corte Paradijs-steech/
8 Joffrou Jutten-steech/
9 Bouwenlouwensteech/
10 De Lobbesteech/
11 De corte duysent Raetsteech/
12 De Craepenvangersteech/ lopende al tsamen tot opte achtergraft.

HOOGELANTSCHE ACHTERGRAFT, ofte PADMOS, beginnende omtrent Pieter Adriaensz. vanden Werfs huysinge/ loopende tot Janvossenstege.

Aende Noortzijde
1 De lange duysent Raetstege/
2 Het Mierennest/
3 De langhe Bouwenlouwenstege/
4 De lange Paradijsstege/
5 De Volmolen-Graft / loopende al tsamen totte oude Vesten.

Langs de achtergraft legghen ses Bruggen/ so steenen als houten.
1 De Werf-brugge/
2 Duysent-raet-brugge/
3 Bouwenlouwen brugge/
4 Hogelantsche Korsteechbrugge
5 Schagen-brugge/
6 De brugge aende oostsijde van de Maren. Opte Volmolengraft/
2. Houten bruggen.

OUDEN-RIIN, beginnende aende S. Jans brugge/ lopende tot het watergat vande Sylepoorte.

Aende Zuytzijde
1 De Burchgraft tot gerijf van het Weeshuys.
2 De gedamde Pancraes Kercgraft/ loopende tot de Kerck toe/ ende opte selfde aende Oostzijde.
3 De lange Coppenhiecxstege/ loopende tot opten Rijn.
4 Middelwech/ de welcke loopt vanden ouden Rijn totte nieustrate toe.

Aende Noortzijde
1 De Donckerstege/
2 Het Cuypers steechgen/
3 Dulle-backers stege/
4 De Hogelantsche Kercstege/
5 De Backers stege/ loopende te samen tot op het Marendorp.

Langs den ouden Rijn leggen dese volgende brugghen/ alle te samen houten Valbruggen/ die welcke opgehaelt mogen werden wanneer datter groote schepen doorvaren/
1 S. Jans brugge/
2 De Hogelants Kerckbrugge/
3 De Hoygrafts brugge/
4 De Vestbrugge over het watergat

tergat aende Sÿlepoorte.

Aende Zuytzÿde/

Het Burchbruggeken.

Aende Noordtzÿde/

Het bruggeken neffens de brouwerie vande Boge.

DE MAREN, loopende upt Marendorp naer de Vesten.

Aende Ooſtſÿde

1 De Clarenſtege/ loopende tot in Janvoſſenſtege/ ende inde Claresteye/ aende Noortzÿde

2 De Coddeſteegh/

3 De Mirakelſtege/ loopende tot aen de oude Veſten.

Aende Weſtzÿde

De Vrouwen-Choorſtege/ lopende tot op het Kerckhof/

Langhs de Maren leggen

Drie Steenen brugghen/ ende 3. houten.

DE VROVWEN CAMP, beginnende vande Maren/ loopende tot de S. Vrſelen ſtege toe/

Aende Zuytzÿde

1 De Vrouwen Kerckſteghe/ loopende tot op het Kerckhof/ ende opte ſelfde aende Weſtzÿde/

2 De Corte Agnieteſtege/

3 De langhe Agnieteſteghe/ loopende tot inde Sint Joſephs ſtege.

Aende Noortzÿde

1 Baſtiaen de Ropens ſtege/

2 Coman Claesz. ſtege/

3 De Stomme ſteghe/ loopende tot aende oude Veſt.

Beroerende de Straten vande vierde ende laetſte vergrootinge van Leyden/ die en zÿn niet ſeer vele in getale/ de grootſte van dien is:

De oude Veſtwalle/ nu ghenoemt de Oude Chingel, beginnende vande nieuwe Beeſtenmarckt Ooſtwaert aen/ loopende totte Sÿlpoorte/ ende inne de ſelve ſtreckende tot opte Lange-graft/ de volgende Straten:

1. De Weſtdwerſ-graft.
2. Fockers Straetgen.
3. De lange Schepſtraet.
4. De nieuwe Maren.
5. De Santſtraet.
6. De Ooſtdwerſ-graft/ ende int midden tuſſchen de zelve/ van de een in d'ander comende/
7. De Baetſtraet.
8. De Coolſtraet.

De Lange-graft aende Suytſÿde beginnende aende Weſtdwerſgraft Ooſtwaerts aenloopende/ tot aende Sÿlpoortſche Veſtgraft.

De ſelve graft aende Noortſÿde beginnende/ ende loopende alvooren de volgende Straetkens/ alle uptcomende tot opte Veſt ende walle deſer Stede/

1 Het wÿckſtraetgen/

2 Corte Schepſtraet/

3 Cort Nieu-maren/
4 Reynevest-stege/
5 Specken-straet/
6 West-voller-stege/
7 Oost-voller-stege/
8 Princen-straet/
9 Werckstraetgen/
10 Achter Santstraet/
11. Eerst en tweede Tweeling-straetgens/
12 Huygen-straetgen/
13 Bethlehemstraet/
14. Bolwerckstege.

De Cleystraet, beginnende aende Valbrugghe vande oude Reynsburgerpoort/ ende eyndende aende Morschpoorte: daer inne comt te responderen/ de corte ende lange Cruys-straeten / de eene uytcomende aen den Ryn/ ende de andere aende Vestgraft.

De Steenstraete, beginnende mede aende oude Reynsburgerpoorte/ ende eyndende aende Haerlemer poorte/ ende aende Westzijde van dien.

De Armstraeten, (daer de langhe Cruys-straet midden door loopt) loopende tot aende Vestgraft.

De Vest-graft, beginnende aende Haerlemmerpoort/ lopende mede tot de Westdwersgraft.

Aende Oostsyde vande voornoemde Steenstraet is gheleghen sint Aechtenstraet/ mede uytcomende opte voornoemde Westdwersgraft.

Alle dese Wateren/ Graften/ Straten/ Steghen / ende Brugghen totten anderen ghebracht wesende/ soo bevinde ick Straten ofte Stegen 189.
Wateren die bevaren werden 24.
Bruggen soo Steenen als Houten 102.

Behalven de bruggen de welcke rontomme de Stadts Vest-sloten leggen: alle de Straetkens die geen deurganck hebben/ die hier onder niet getelt zijn. Tot een beslupt van dit Capittel sal ick hier by voeghen de namen van alle de Toornen/ de welcke om de Stede Wallen gheleghen hebben/ maer nu meest alle vervallen. Beginnende metter Sonnen opgangh.

Toornen om der Stede Vesten.

Namen van alle de Toornen welcke om der Stede Wallen leggen,

1 Rostgens toorn, of Rapenburgh,
2 Coman Heyns toorn,
3 Levendeels toorn,
4 S. Ioris toorn,
5 'tHuys te Brem,
6 Oostenrijck,
7 Borgongnen,
8 Colaerts toorn,
9 Cellebroers toorn,
10 Obers toorn,
11 Colfmakers toorn,
12 S. Catharijnen toorn,
13 Dobbelaers toorn,
14 Schutters toorn,
15 Schiedams toorn,
16 De Vrouwen toorn,
17 De Pellicaen,

18. d'Ex-

18 d'Excijs toorn,
19 De Knevelaers toorn,
20 Willem vander Gouden toorn,
21 Witte-broots toorn,
22 Kaeckelaers toorn,
23 After-Calſlagen toorn,
24 Govert Maertz toorn,
25 Den Dullen toorn,
26 Codden toorn,
27 Ian-Voſſen toorn,
28 S. Ewouts toorn,
29 Kerckſteech toorn,
30 Bouwenlouwen toorn,
31 Duyſent-raets toorn,
32 Sleycken toorn,
33 De Koebrug toorn,
34 Quartelaers toorn,
35 Ooſt-Hollant,
36 Grietgens toorn,
37 Groenendaels toorn,
38 Beunen toorn,
39 Berckels toorn,
40 Coſt-verlooren toorn.

Af-beelding vanden *Burch*, leggende binnen *Leyden*.

IIII. Eenige Beschrijvinge vanden Burch, binnen der Stadt Leyden geleghen: van wie/ wanneer/ ende waeromme de selve gesticht/ ende ghebout is. Cort verhael vande Burch-graven, ende omtrent wat tijden dit Burchgraefschap aende Graven van Hollant gecomen/ ende Leyden van het recht ende gebiet der selver verlost ende bevrijdet is.

DEn Burch wesende een verciersel deser Stede/ is niet alleene het eerste ende alderoutste gebou/ het welcke eerst buyten/ ende over eenige Honderden Jaren binnen Leyden gelegen heeft/ maer selfs een vande alderoutste ghestichten ende Stercten van gantsch Hollant/ jae so out/ datmen van het begin ende 'tstichten der selver/ geene vaste seeckerheyt/ uyt eenige oude stucken/ gheschriften/ ofte Chronijcken en can vinden/ noch te voorschijn brengen: Doch men hout voor ontwijffelicken waer/ dat de selve al lange jaren voor de fondatie ende stichtinge der Stadt Leyden gebout ende gestichtet zy/ ghelijck voor henen inde beschrijvinghe vande Outheyt deser Stede/ aengemerckt ende verhaelt is: ende dienvolgende/ soo soude de selvige seer out wesen: doch wat daer van is/ is Godt bekent. Wy sullen ons alleen moeten behelpen ende te vreden houden met het gemeen gevoelen eeniger Geleerde Mannen/ twelck sy hebben vande stichtinge van desen Burch, ende andere saken daer aen clevende/ eenichsints accorderende mette Chronijckschrijver vande oude Hollantsche Chronijcke/ de welcke gesamentlicken ghevoelen ende houden dat den Burch ghestichtet is ontrent den Jare 449. van eenen Engistus, wesende Hertoch ofte Leydts-man vande Anglen en Saxen, ofte (soo sommige seggen) Coningh vande Vriesen/ ofte uyt den Coninghlicken Stamme der Vriesen ghesproten zijnde/ de welcke (als voor henen geseyt is) omtrent den Jare 449. met zijn Broeder Horsa, het Eylant van groot Britannia ofte Albion, met ghewelt aentaste/ de Inwoonderen der selver door een bloedigen Oorloghe ter neder brengende/ overwonnen ende t'ondergebracht heeft/ ende naer sijnen name noemde Engist-landt, wesende het selfde Eylandt ende Coninghrijck dat wy huyden ten daghe noch Engelandt noemen. Doch andere van beter Oordeel ende meerder Ervarentheyt/ achten dat Engelandt den naem vande Anglen ende Saxen, de welcke dit Eylandt mede overwonnen ende ingenomen hebben/ becomen heeft Wat hier van sy/ ons is seer weynich daer aen gelegen. In dese Oorloge bleef doot ende werde verslagen de Coning van Britannien Vortigernus ghenaemt/ desgelijcx Horsa den Broeder van Engistus, welcken Engistus (soomen seyt)

Wanneer de Burch van Leyden gesticht is/ ende van wie.

sept) in zijne wederomcomste uyt Engelant/ desen Burch gesticht ende gebout soude hebben. Gelijck de Schrijver vande Hollantsche Chronijck in sijn anderde Divisie ende het 25. Capittel/ verhaelt ende beschrijft met dese woorden:

Als nu de Brittoenen dese Saxsens ofte Vriesen metten Hollanders verwonnen ende uyt Britannien verjaecht hadden, ende elck wederomme inden sijnen gecomen was, en wisten sy niet wat te beginnen, alsoo het een onrustich volck van natuyren was: op een tijt versaemden sy te gader in grooter menichten, ende verdreven met grooter vreese ende perijckel haeres Lijfs alle de wilde Dieren ende Beesten uyt dat groot Bosch ende Wout sonder genaden: ende bestonden opten Oever ende cante vanden Rijn te maecken een grooten hoogen Burch, de welcke sy maeckten vande aerde, die sy opschoten uytten nieuwen Rijn, ende boven op desen Burch bouweden ende maeckten sy een Fortresse ende Casteele: ende met ghemeenen rade setten ende ordonneerden sy eenen Casteleyn ende Burch-grave op desen Burge ende Casteele, met vele cloecke mannen, tot bewaernisse van dien, ende des wildernissen, de welcke den Burch-grave beschermen, ende geleyden souden die Coopluyden gaende ende comende van Wiltenburch tot Slavenburch, ende daeromme noemden sy desen Burghe Leyden, om dat sy de Coopluyden gheleyden van d'eene tot de andere plaetse, ende dit geschiede inden Iare ons Heeren 400. ('tis beter/ als wy voozen verhaelde 449.) of daer ontrent. Dus verre de Chronijckschrijver: of dit alles waerheyt is/ laet ick in sijne waerde berusten/ elck mach daer van houden ende gevoelen wat hem goetdunckt: altijts mogen wy ons hier mede behelpen ende verweeren/ soo lange als ons yet seeckerders ende claerders ter handen comen sal.

Siet Chronijcke van vander Goude. 2. deel/ 182.

Wy sullen tot een naerder bewijs hier by vougen het geene dat den Hooch-geleerden Marcus Zuerius Boxhornius, gestelt heeft in zijn Hollants Tonneel, pag. 173. mette volgende woorden:

Laet ons nu hooren het geene dat Ioannes Gerbrandi, gheboren tot Leyden/ schrijft van d'eerste beginsel des Burchs ende der Stadt Leyden.

Als de Saxesche Vriesen (seght hy) wedergecomen waren mette Sclavensche, dat is Hollanders, d'ander daer gelaten hebbende, ende nu voor handen geen werck hebbende, niet en wisten wat sy zouden doen, ende waer zy haer souden wenden: zijn t'samen verreyst naer een woest Bosch, met stercke handt, ende hebben daer gefondeert

een groot Casteel by den Rijnstroom, dat tegenwoordich wert ghenoemt Leyden. Sy hebben dan in dat Casteel van Leyden, geordineert den Raet der Ouderlinghen, ende hebben ghestelt voor de behoudenisse des Boschs eenen Burch-grave, ofte Casteleyn, een clouc Helt, met eenige couragieuse Mannen, om dat den Casteleyn ofte Burchgrave, zoude met die selve beschermen, ende soude seeckerlick geleyden, de Cooplieden gaende ende keerende van dat Casteel, tot het Casteel Wiltenburch ende Slavenburch, ende daerom wert dit Slot geseyt Leyden, om dat het de menschen geleyde: dese plaetse dan is naer veel Iaren also vervult geweest, met menschen ende Huysen, dat het een groote ende schoone Stadt geworden is.

Gedaente ende groote vanden Burch.

Ende dit is alle het gene dat ick van het begin ende fondatie van desen Burch hebbe weten te vinden. Laet ons nu comen tot de ghedaente ende grootte vanden Burcht selfs/ gelijck die noch ten huydigen dage te sien is. Belangende de grootte/ de selve is sonder de Burchgraft groot vijf hondert twaelf viercante Roeden, te weten de beneden pleyn drie hondert Roeden/ de schuynse hoochte met het gang-padt om den afghemuyrden Circkel een hondert vier en veertich Roeden/ ende den bovensten Circkel mette Muyr acht en tsestich Roeden. Gelijck sulcx inden Jare 1610. by Meester Ian Pietersz. Dou ghemeeten is. Den gront ofte Voet van desen Burch is veel hoogher als den ghemeynen gront deser Stede. Aende Zuytoostzijde is den selven versien met een bequamen Steenen Steyger van omtrent vijftich Trappen hooch/ langs den welcken datmen bequamelicken ende gemacklicken tot boven opten Burch climmen mach: op den gront van het bovenste pleyn/ is gebout eenen dicken Muyr van omtrent een ende twintich voeten hooch/ ende Circkel-wys besloten is/ innehoudende met het Muyrwerck acht ende tsestich Roeden/ als geseyt is/ soo dat daer buyten een bequamen gang padt blijft/ ende binnen aen dit Muyrwerck/ eenighe trappen opgaende/ is mede eenen verheven gewulfden gangh-padt gemaeckt/ soo datmen daer opgaende/ niet alleen de Stadt/ maer oock de omleggende lustige groene Velden ende Landsdouwen / met haere Dorpen/ Sloten/ ende Casteelen/ ende andere plaetsen/ soo na als verre gelegen/ mach bescheydelicken aenschouwen ende besien: in dit opperste binnen-perck staet een seer diepen Put/ daer deur (so het ghemeen volck seyt) datmen onder de aerde tot Catwijck op Zee plach te moghen gaen/ het welck by velen (ende dat met goede Redenen) voor een out Wijfs fabelken ende ongelooflick ghehouden werdt. De opgaende schuynsicheyt vanden Burch, is rontomme met allerley gheslachten van Fruytboomen beplantet/ de welcke de selvighe inde ghenoechlicke Lenten so vermaeckelick ende cierlick maeckt/ dat het schijnt dat de Goddinne Pomona alhier hare woonstede genomen heeft/ ende

de In-

de Inwoonderen deser Stede met haere Fruyten ende Vruchten wilt vereeren: de welcke den bewaerder ende huyrder vanden voornoemden Burch, inden Somer ryp wesende/ geen cleyn profyt en geven/ vermits hy die aende gene die den selven comen besichtigen (het welcke alle dagen geschiet) seer dier weet te vercoopen ende uyt te slyten. Aengaende het gebruyck van desen Burch, ende waeromme den selven soude mogen gesticht ende gebout wesen/ houde ick dese wel de principaelste geweest te zyn/ waer toe datse oock meest dienstel en geweest is/ te weten tot een Fort/ Stercke/ ende toevlucht/ waerinne dat van ouden tyden aen de principale Heeren deses Landts/ met goede seeckerheyt haer hebben mogen vertrouwen ende verseeckeren/ tegen eenigen aenval haerder Vyanden/ omme uyt den selfden/ met goede Garnisoenen versien zynde/ haer te mogen verweeren/ ende hare beleggers ofte vervolgers te beschaedighen/ ende van verdere overlast des Landts te verhinderen. Gelijck sulcx te sien is inden Burch-grave Halewijnus, als de Vriesen dese Landen overvielen/ ten tyden als sy tegen Dirck de tweede Grave van Hollant, den welcken sy voor haren Heere niet bekennen noch te aennemen en wilden/ rebelleerden ende opstonden/ Alckmaer hadden beleghert ende overweldicht/ al Kermerlant te Vier ende te Swaerde vernielt/ ende Haerlem verheert hadden/ ende met alle hooghmoedicheydt desen Burch belegerende: waeromme den Burch-grave aenden Grave van Hollandt ontset versocht/ den Grave dit vernemende/ heeft hem metter haest rede ghemaeckt/ ende is met syne macht omtrent Leyden gecomen/ bestemmende de Vriesen dach ende plaetse/ om tegen haer te slaen ende te stryden: den welcken sy (steunende op haer groote macht/ ende menichte) niet en hebben willen verwachten. Maer hebben den Grave terstont begonnen te bestryden/ ende den Slach aenghe-heven/ twelck des Graven volck siende/ hebben de selvige mannelicken aengevallen/ opte vlucht gebracht/ verslagen/ overwonnen/ ende weder omme tot hare schuldige gehoorsaemheyt ende onderdanicheyt van den voornoemden Grave Diderick gebracht. De welcke haer soo verde bedwonghen heeft/ dat sy de deuren van haere huysen in het Oosten moesten stellen/ soo laech/ dat sy innegaende nygende bucken moesten/ in onderdanicheydt van haren rechten Heer. Desen Slach ghesciede tot Rijnsburgh by Leyden, alwaer noch huyden ten daghe de plaetse getoont wert/ daer de verslagene begraven leggē/ die tot noch toe ongebruyckt gebleven is: Tot een teecken van danckbaerheyt over dese overwinninge/ stichte den Grave ter selver plaetse/ ter eeren Godes ende van S. Laurens/ een schoone Kercke. Van welcke Kercke naemaels Petronella, Gravinne van Hollant, Graef Floris de Vetten Wijf/ heeft geordonneert/ ende gemaeckt een kostelick Convent/ ende Clooster van edele Nonnen/ ghelijck daer van voor henen verhaelt is. De Gravinne Ada, eenighe Dochter ende Erfghenaem van Graef Dirck de Sevende van dier namen/ heeft desgelijcx ontrent den Jare 1203. ten tyden als sy voor haer Oom Graef Willem vluchtende was/ haer selven

Waer toe den Burch gesticht is.

De Gravinne Ada salveert haer opten Burch.

selven met verschepden Edelen op desen Burch ghesocht te salveeren ende te verseeckeren/ gelijck hier naermaels tot gelegender tijt ende plaetse breeder verhaelt ende gesept sal werden. Dese twee Exempelen sullen dan genoech wesen/omme ons gevoelen te voren aengeroert te bevestigen.

Belangende de Burch-Graven ende haer gebiedt/ twelck sp over de Stadt gehadt hebben: men hout voor de waerhept/ ende het is seecker/ dat de selvige langen tijdt over den Poorteren ende Inwoonderen het Rechts-gebiedt gehadt hebben/ ende aldaer soo voor/ als beneffens de Graven geheerscht ende geregeert hebben/ gelijck sulcx inde Beschrijvinge van het begin ende den aenvangh deser Stede verhaelt ende beschreven is. Dan sp/ te weten de Burch-Graven niet te vreden wesende met hare Gerechticheden/ hebben de selve allengskens soecken te vermeerderen/ ende verder upt te strecken/ tot nadeel vande voornoemde Stadt Leyden, waer deur verschepden twisten ende geschillen tusschen de Stadt ende de Burch-Graven zijn ontstaen/ soo dat die vander Stadt genootsaeckt zijn geweest metter tijt eenige gerechticheden ende gepretendeerde actien vande Burch-Graven af te coopen: omme alsoo voordere twist ende oneenichept te mogen verhinderen/ gelijck ghesien can werden upt seecker accoordt inden Jaere 1387. tusschen Philips van Wassenaer, Ridder/ ende de Regeerders der Stadt Leyden gemaeckt/ met consent ende confirmatie van Hartoch Albert van Beyeren. Ghedaen inden Hage op sinte Catharijnen dach, inden Jaere 1387. Daer van dit volgende het Sommier ende cort Inhout is.

Accord tusschen Philips van Wassenaer ende Leyden, anno 1387.

1. Dat den Burch-grave de Stadt Leyden belooft te bewaeren ende te beschermen by haere Rechten.
2. Dat hy voortaen het Schout-ampt ofte Gerechte, met gheen gelt en soude beleenen, noch eenich voordeel daer van trecken, maer dat hy zodanige luyden daer toe stellen zoude daer de Stadt mede bewaert soude sijn.
3. Dat hy binnen Leyden geen Schout zoude stellen, dan die vier Iaeren aenden anderen Poorter binnen Leyden geweest hadde: ende dat hy tot vermaninghe ghehouden zoude wesen aende Poort-meesteren Reeckeninge te doen vande boeten ende breucken.
4. Mits dat de Stadt Leyden aen hem zal doen betalen zoo veel als van outs opte selve Ampten gestaen heeft, te weten 2500. oude Schilden, of 46. witte grooten, voor elcken Schilt op vijf Termijnen te betaelen.
5. Dat hy geen Poorter van Leyden beschuldicht zijnde, eenich leet soude aendoen, maer recht tegen hem versoucken, &c.

Het

Het besluyt van dit Accoort/ende de Approbatie van Hartoch Albert van Beyeren, luyt van woorde te woorde als volcht:

In kennisse der waerheydt heb ick desen Brief besegelt, met mijn Segel, ende om dier meerre seeckerhede ende vestenesse, zo heb ick gebeden mijnen lieven geduchten Heer van Hollandt, dat hy desen Brief in kennisse ende tuyge besegelen wil. Ende wy *Aelbrecht* by Gods genaden, Palensgrave opten Rhijn, Hartoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant. Want dit geschiet is by goetduncken des *Gerechts* en der *Vroetschap van der Stede*, in sulcker manieren, dat een yegelick Poorter quijt mach wesen vander Somme voorsz. elck met zijnen aendeel so hy int Stadt-bouck staet, ende ooek omme dat Heer Philips voorschreven, dese voorwaerden by onsen bevelen ende consent gedaen heeft. Soo hebben wy als Over-Heer, alle dese punten voorsz. geconsenteert ende geconfirmeert aen beyde sijden staede ende vast te blijven, ende gebieden hun dat te houden, ende te voldoen, alsoo lief als zy ons hebben, ende so wie't verbraecke tot eenigen tijden, dien wouden wy met onser macht tegen wesen. Deser Brieven zijn twee, des heefter Heer *Philips* voorsz. een, ende onser Stede van *Leyden* den anderen. In kennisse hier of hebben wy onsen Segel hier aen ghehangen. Gedaen inden Hage op Sinte *Catharijnen dach*, int Iaer ons Heeren 1387.

Confirmatie van Albert van Beyeren.

Dit accord werde niet alleen voor den Burchgrave selfs/ maer voor sijn Vader, voor Dirck sijnen Broeder/ ende voor alle sijne nacomelingen gemaeckt: gelijck int lange inden selven Brief gesien wert.

Doch sijn ten laetsten/ ten tyden vanden Hooch-gebooren Vorst Hertoch Iohan van Beyeren, Grave van Hollandt ende Zeelant, &c. van het gebiedt der Burch-graven volcomentlicken verlost geworden/ inden Iaere 1420. Hoe ende waeromme 'tselfde ghescht is / sult ghy hier naermaels breeder verstaen. Den voornoemden Grave heeft de Regeerders ende Poorteren deser Stede/ verleent ende gegheven seecker Privilegie van date den 15. Februarij des Iaers 1420. de welcke met diergelycke Privilegie gegeven den 10. Iunij des Iaers 1430. by Iacoba syn Dochter/ ende Gravinne van Hollant, versterckt ende bevesticht is: inhoudende beloften/ dat van nu af totten eeuwigen dagen het voornoemde Burch-Graefschap niet wederomme en soude comen/ ofte gegeven werden/ in eenighe particulieren Heeren handen oft ghebiedt/ maer altijt verknocht blyven aende Graeflijckheyt van Hollant, waer aen die vander Stadt niet weynich gelegen was. Achter in het lange te

Van wie/ ende wanneer Leyde van de Burch-graven verlost is.

ge te verhalen ende te beschrijven/ wat/ ende hoedanich het Rechtsgebiedt/ ende de macht vande Burch-graven eygentlick geweest is/ over deser Stede/ ende verscheyden andere saecken hier aen clevende/ als van hare menichvuldige twisten ende accorden/ onder den anderen tot verscheyden tyden gheweest zijnde/ soude alles langh / ende moeyelijcken vallen omme sulcx te verhalen ende te schrijven/ onnoodich ende desgelijcx buyten mijn voornemen wesen. Waeromme sal ick het hier by laten berusten/ ende besluyten desen handel met een sekeren Lof-sang opt verlossen vande Burchgraven, eertyts ghemaeckt by mijn Oom den Secretaris Ian van Hout, aldus luydende/

Lof-sang opte verlossinghe vande Burch-graven.

Maeckt u van hier ghy Honden woedich,
Vergeefs is dat ghy mijn ansart,
Vergeefs is al u nijdige hart,
Hout op van't trots geblaf hoochmoedich,
En bijten bloedich.
Mijn Godt ist die my selver leydet,
En stuyrt als eenen Harder goet,
Sijn Schaepkens wacht, acht en behoet,
Soo lang dees van mijn niet scheydet,
Maer lustich weydet.
En sal mijn geenes dinghs ontbreecken,
Langs u Beemden groen, soo schoon verciert,
Met Bloemkens veel, ons toegestiert,
Als Titans Lamp wert aengesteecken,
In't Rammich teecken.
Daer verwen duystreley verlusten
'tOoch, leyt hy mijn om te zijn geaest,
Als ick dan sadtheyt heb gegraest,
Ick mijn legge inde Claver-kusten,
Zorchloos om rusten.

Van

Van een cleyn Beecxken 'tschuymich stromen,
Dat met gheruys van Bergen af
Comt lopen, laeft mijn tonge laf,
En doet de cracht my schier benomen,
Strack weder comen.

Mijn geest door angsten veelderhandich,
En droefheyts dorst by naest versticht,
Hy voedende is, en maeckt verquickt,
Terwijl de Sonne ons Duynen sandich,
Maeckt heet en brandich.

Mijn Harder, als de ziel wijt-vluchtich,
Nu hijchde door een jonckheyt dom,
Naer wegen ongebaent en crom,
Daer my 'taenlocksel track quaetruchtich,
Weende en was suchtich.

En met medogentlicken oogen,
Heeft hy mijn doolingen beschreyt,
Oock op't padt der gerechticheyt,
(Om tot de Stal te keeren moogen)
My weer getoogen.

Al waert siet dat de Pest afgrijselick
Uyt haer traenmakende hant bestont
In my te slaen een dootsche wont,
En sy ter Hellen poorten ysselick,
My 'snachts waer wijsfick.

So en soude ick mijn doch niet beswaren,

So lang ghy Heer mijn Herder zijt,
Sal ick geduerich zijn bevrijt,
V Schaep-staf voor 'tquaet dat mocht naren
Sal mijn bewaren.
Mijn Tafel sietmen u op hoopen
Mit Meed, so hooch dats is verlast,
En vanden besten dranck dier wast,
Schenckt ghy mijn schalen vol met stoopen
Datse overloopen.
Mijn hooft mach ellick een aenschouwen,
Met Balsem-oly nat gevucht,
Mijn Vyant die dit siet seer sucht,
En door nijt in sijn hart gebrouwen
Berst hy van rouwen.

Namen van alle de Burchgraven.

Omme den weet-gierigen Leser te believen/ soo sal ick ten laetsten tot 'tbeslupt van onsen over-ouden Leytschen Burch/ alhier inne voegen de namen/ van meest alle de Burchgraven van Leyden, de welcke ick gevonden hebbe/ inde meergenoemde Chronycke van Hollant/ uytgegeven by W. Gouthoven, beginnende aldaer pagina 135.

1. HALEWIIN, Burchgrave van Leyden/ ende Heer van Rijnlant/ gelijck zijn voorouders (al voor de instellinge vanden eersten Grave van Hollandt anno 913.) wert geschreven/ overleden te zijn anno 1198. ende naergelaten te hebben twee Soonen/ als Iacob synen navolger ende Philips, &c.

2. HEER IACOB ALEWIINS SOON, vermelt inde Oorloge van Graef Willem van Hollant, teghen den Grave van Loon, anno 1203. hy sterf ontrent het Jaer 1235. naerlatende

3. VROUWE CHRISTINE, zy besat Rynlant niet also dat mette Domeynen van Hollandt vereenicht werde: zy troude ontrent den Jaere 1250. Heer Dirck van Kuyck, opte Mase/ die de eerste was/ die ontrent het Jaer 1267. het Burchgraefschap van Leyden/ met d'ander goederen vanden Grave van Hollandt te Leen ontfing/ zy sterf anno 1276. naerlatende

4. HEN-

4. HENRICK van CUYCK, hadde te Wijve Vrou Helewina, Heer Willems Dochter van Egmont, hy ontfing zijn Heerlickheyt mede te Leen vanden Grave van Hollant/ contrarie de oude vryheden. Hy reysde anno 1296. op sijn eygen costen naer Engelant/ om te geleyden den Grave Ian van Hollant, hy sterf 1319.

5. HEER DIRCK, Heer Henricx Zoon, was noyt ghehylickt/ leefde anno 1320. doe hy Ysbrandt van Poelgeest een Hantvest gaf. was anno 1328. al doot. Naerlatende een Suster:

6. VROU BERTHA, Burch-gravinne van Leyden/ dewelcke troude haer Neve Heer Dirck van Wassenaer.

7. HEER DIRCK van WASSENAER, hadde ten Wijve Vrouwe Berthel, (diemen meent dat een Dochter vande Heer van Teylinghen was/) daer hy vijf Soonen by heeft ghewonnen/ is gestorven anno 1248.

8. HEER PHILIPS van WASSENAER, zijnen outsten Soone/ van hem wert vermelt int Jaer 1248.

9. HEER DIRCK van WASSENAER, die te wijve hadde Vrou Baerte van Cuyck, Droech aen zijn Neef Heer Arent van Duyvenvoorde, alle sijne Leen-goederen op/ voor hem ende zijne Kinderen ten eeuwigen dage/ anno 1258.

10. PHILIPS van WASSENAER, hadde eerst ten Wijve Vrou Goedelijn van Benthem, ende daer naer Vrou Lijsbeth, Heeren Ians vander Duffen, anno 1321. Inden Jaere 1287. was hy Camerlijn vanden Grave van Hollant/ die hem anno 1309. de Goederen van Wassenaer ende andere te Leen gaf/ ende inden Jare 1339. het Burch-graefschap van Leyden. maer also hy anno 1356. met grote gramschap ende upt spijt/ de Brieven van een seer Edele Vrouwe/ besegelt met het Segel van Hertoch Willem den dullen Grave/ ontstucken gescheurt hadde/ wert hy wederomme voort meerendeel daer van berooft: is overleden anno 1357.

11. HEER DIRCK, Baenderheer van Wassenaer, &c. heeft het Burch-graefschap wederomme becomen/ twelck hy vercocht heeft/ ende is overleden op 't Huys te Sant, gelegen by Catwijck op den Rijn anno 1391. geregeert hebbende 34. Jaren. Hy hadde getrout Vrou Machtelt van Barendrecht, &c.

12. HEER PHILIPS van WASSENAER, schuldich geweest sijnde aende Dootslach van Joffrou Alijt van Poelgeest, anno 1392. waer over hy van Hartoch Aelbert van Beyeren, met meer anderen upt den Lande gebannen/ ende zijne goederen aengheslaghen werde/ dan inden Jaere 1399. vercreech hy die wederomme.

Maer int Jaer 1420. houdende de Houcxsche partye, mette Gravinne Iacoba, tegens Hartoch Ian van Brabant, haeren Oom/ ende de Stadt Leyden die 9. weken belegert was/ met volck geassisteert hebbende/ soo is hy naer de overwinninghe vande selve Stadt / van zijn

Burch-graefschap berooft/ ende naer een lange doch ruyme gevangenisse inden Jaere 1428. tot Wijck te Duerste 'en overleden / ende begraven int Clooster va: de Predicaressen: hy hadde getrout Vrou Maria, Heeren lans dochter van Egmont, daer hy drie Soonen by gewonnen heeft:

Ende hebben hier mede zijne nacomelingen daer naer/ tot heden toe het Recht ende gebiet over de Stadt Leyden verlooren/ ende alleen den name ende 'tgebruyck van zijne andere goederen behouden.

V. Beschrijvinghe vande drie Hooft Kercken deser Stede/ wanneer de selvighe ghesticht ende ghewijt zijn/ mitsgaders eenighe dingen daer aen clevende. Eenich verhael vanden grooten Toorn/ de welcke achter de Pieters Kercke gestaen heeft. Desgelijcx vande stichtinge van het Capittel ten Hoogelande/ wanneer/ ende van wie het selfde gestichtet ende opgerichtet is.

Beschrijvinge van S. Pieters Kercke.

GEcomen wesende totte Beschrijvinge van alle de gestichten/ de welcke binnen de Stadt Leyden van over vele Jaren opgerichtet zijn totten Godts dienst ende Geestelicke Oeffeninghen: soo vereyscht de Orden/ dat wy alderéerst sullen handelen vande drie Hooft-Kercken deser Stede/ beginnende met de outste/ namentlicken die ter eeren Godes ende de H. Apostelen S. Pieter ende Paulus gesticht is. Omme de selvige wel ende volcomentlicken te beschrijven/ diende wel verhaelt wanneer de selvighe begonst ende aengevangen is te bouwen/ maer moet niet alleene van dese/ maer desgelycx van alle de Kercken (mijns ondancx) swijgen/ als daer van de minste seeckerheyt (hoe seer ick naer de selfde ghesocht hebbe) niet connende vinden. Ja ick hebbe eenige vande Kerck-meesteren deser Stede/ om eenich bewijs ofte seeckerheyt de Kercken aengaende/ aengesproken ende gebeden/ niet twijfelende ofte sy souden yet dies aengaende in hare oude Boecken ende Registeren genoteert ende gheschreven vinden / maer alles te vergeefs/ mijn verclarende dat sy in het minste dese saecke aengaende/ in hare Boecken die sy onder haer hebben/ niet en vonden. Doch of haere voorsaten yets dies aengaende mochten gehadt hebben/ gelijck ick ontwijfelicken voor waerheyt houde/ soo zijn de selve inde eerste Burgherlicke beroerten/ ende verwoestinge der Kercken ende Cloosteren geschiet inden Jare 1566. ende alhier binnen deser Stede opten 26. Augusti des selven Jaers voorghevallen/ niet alleene van dese Kercke/ maer van alle de voordere Kercken/ ende Cloosteren/ door de woedende handen van het veel-hoofdighe

ge Beest Jan Alleman/ verwoest/ gescheurt/ ende te niet gecomen: also dat daer van hier namaels weynich ofte niet seeckers te verwachten is. Doch wat van 't begin der selver Kercken is ofte niet/ desgelijcx van wie/ ende waeromme die gebout zijn/ daer aen en is ons soo heel veel niet gelegen: laet het ons genoech zijn/ dat wy de selvighe in dese onse tyden hebben/ ende tot de oeffeninge van onsen Godesdienst sonder eenige swaricheyt moghen gebruycken. Doch ick en kan niet verbergen/ dat ic onse hooghgeboude Kercken nimmermeer sonder groot verwonderen can aenschouwen/ de welcke onse goede Voorsaten in haren blinden yver met meerder costen ende lusten hebben ghebout/ vermeerdert/ ende met vele goederen begiftet/ als (ducht ick) wy haere goede nacomelingen huyden ten dage souden doen: want in wat Steden uyt het Pausdom getreden zijnde/ heeft men sedert dat de Troublen gheweest hebben / eenighe half af-geworpen ofte verdistrueerde Kercken (ick laet geheele nieu-gemaeckte staen) van sulcke hoochten/ schoonheden/ ende grootte/ wederomme gebout ende opgetimmert/ als die van ouden tyden geweest hebben? Voorwaer nergens: ende ick houde voor seecker/ dat sulcx in dese onse tyden nimmermeer gedaen sal werden. 'Tis waer Amsterdamme heeft noch onlanghs eenighe fraeye Kercken gebout/ maer wat zijn die by de oude ghebouwen te vergelijcken? voorwaer niet met allen. Den yver die de luyden hadden ten dien tyden totten Godsdienst ende de oeffeninghe der selver/ (hoewel in blintheyt ende onverstant) mitsgaders tot het stichten ende maken van Kercken/ Cloosteren/ ende verscheyden andere Huysen/ was soo groot/ dat nauwelicx eenich vermogent persoon ghevonden werde die tot de selfde niet een goet ghedeelte van syne goederen en gaf/ ende Gode op-offerde/ in meninge daer door den Hemel te moghen verdienen/ gelijck haer vande Geestelijckheyt gheleert ende gepredickt werde. Waer mede sy ons/ de welcke het heldere Licht des Euangeliums hebben ende gebruycken/ verre te boven gaen ende beschamen. Ende Godt gave/ dat wy heden ten dage soo yverich waren in het bouwen ende voortplanten vande Christelicke Religie/ als sy in hare dwalingen geweest hebben/ ende ter eeren Godes Huysen stichten/ waer inne arme ende ellendige leden Christi mochten van alle nootsaeckelickheden versien ende onderhouden werden.

Tot wat tyden binnen Leyden de Kercken vermeert zijn geweest.

Omme dan te comen tot het gene wy voorgenomen hebben te beschryven/ soo sullen wy vande voornoemde Kercke ende den ghevolghe van dien beschrijven ende verhalen alle het gene wy vande selfde by een hebben connen versamelen ofte vinden. Wanneer/ ofte omtrent wat tyden/ de selvige mach begonnen ende aengevanghen wesen te stichten/ en hebbe ick (als voorgeseyt is) nerghens connen vernemen / ofte vinden: maer ick hebbe wel in seecker out geschrifte/ twelck over hondert Jaren in dese Kercke plach te hanghen/ gevonden / wanneer de voornoemde Kercke gewijt ofte geheylicht is. Het voorgeroerde geschrifte was vanden volgenden Inhout:

Wanneer de S. Pieters Kercke gewijt is.

Inden Iare 1121. des Sonnendachs naer ons Lief-vrouwen gheboorte, (het welcke altijts in September is) worde dese tegenwoordighe Kercke, ghewijt inder eeren Godes, ende der Heyligen Apostelen S. PIETER ende S. PAULUS, onder den Eerwaerdigen Heer ende Vader in Gode GODEBALDUS, de 24. Bisschop van Utrecht.

Waer uyt datmen afnemen can dat het begin vande voornoemde Kercke seer out is/ want men gemeenelicken met soodanige groote gebouwen al eenige Jaren besich is/ aleer datmen de selvige can volmaken. Ende alsmen die naer de eerste wyinge telt ofte reeckent/ so heeft die gestaen 492. Jaren/ ende tot het tegenwoordighe Jaer 1640. ontrent 519. Jaeren. Maer het is wel te ghelooven/ dat de selvighe ten eersten soo groot niet gebout geweest en is als die nu huyden ten dage staet/ maer dat de selvighe metter tijdt vermeerdert ende vergrootet is. Want ick hebbe in seecker gheschrifte bevonden dat het Choor vande voornoemde Kercke uytgeset ende gebout soude wesen ontrent den Jare 1339. het welcke 218. Jaren naer de eerste Kerck-wyinge geschiet is. Ende also dese Kercke in out Leyden staet/ soo geeft de selvige een waerschijnlick naerdencken dat de voornoemde Stadt seer vele Jaren in eenen wesen gestaen heeft/ aleer dat de selfde vergrootet is/ want (als voor henen geschreven staet) soo is de eerste vergrootinge geschiet inden Jaere 1294. of daer omtrent. Belanghende nu de Kercke self/ die is seer schoon ende cierlicken gebout/ seer hooch/ van binnen geciert met vele schoone Pilaren/ gemaeckt naer de oude antijcksche wyse/ sy is seer claer ende luchtich/ van een seer uytnemende ende heerlicke structure: eertijts seer wijt vermaert van wegen den seer hoogen ende schoonen Toorn/ de welcke in het Westen vande voornoemde Kercke ghebout was/ ter hoochten van twee ende dertich Roeden, maeckende drie hondert ende vier ende tachtentich voeten, alsoo dat de selvige den Schipperen ende Stierluyden inde Noort-Zee zeylende/ tot een baeck ende merckteycken dienende was om naer te Zeylen/ ofte hare scheepen naer te stieren/ ende mette hulpe Godes inde gewenste Haven te brengen. Maer dat den voornoemden Toorn omtrent drie hondert jaren gestaen hadde/ ende de Cappe daer op 48. Jaeren/ soo is de selve eyndelicken ter neder gestortet/ ende ommegevallen / ghelijck sulcx in het langhe ende breede beschreven heeft Henrick Florisz. te dier tijden Secretaris der Stadt Leyden wesende/ met de volgende woorden:

Verhael vant vallen vanden Toorn binnen Leyden.

Int Iaer ons Heeren 1512. opten vijfden dach van Maerte, tusschen den Donderdach ende den Vrydach, inder nacht, recht voor dat de Klock een sloech, int leste quartier vanden selven uyre, inden eersten uyre vanden eersten dach van Maerte, soo viel ende storte ter neder

neder den Toorn van S. Pieters Kercke, binnen der Stede van Leyden: ende het Cruys, Becken ofte Pijn-appel metten Maeckelaer, vielen Heer *Symon Ewoutsz. Priester ende Pater vande Falijde Bagijnen* Huys ontstucken, ende daer was veel Houts op sijn bedde ghevallen daer hy op lach ende sliep, ende was in grooter vreesen van sijn Lijf, soo dat door Gods sonderlinghe gratie, den selven Heer Symon niet gequetst en was, noch oock niemant anders: Maer den selven Val nam over de Noort-zijde vande voorschreven Kercke na haer twee Pilaernen, van het nieuwe werck, ende 'tdecksel vande Kercke de voorschreven twee Pilaernen breet: ende aende ander zijde, over S. Catharijnen Outaer 'tGlas van Calis, met een vacke muyrs, ende daer storte veel vanden Toorn over beyde zijden achter inder Kercken, ende de groote Orgele, die midden inder Kercken hanght aenden Toorn, bleef hangen.

Item op S. Mathijs dach daer te vooren, ende was den vijf ende twintichsten in Februarius, want het was een Schrickel-jaer, ende was den eersten dach inde Vasten, des achternoens nae de Vesper, doe preeckte de President vande Observanten buyten Leyden: ende als hy omtrent int middel was van sijn Sermoen, soo viel eenen grooten gootsteen vander Foyen vander Kercke, opte Kercke, ende maeckte groot geluyt, soo dat eenige vande gene die inde Kercke waren, om 'tSermoen te hooren, riepen den Toorn valt, ende maeckten een loop onder 'tvolck, ende de achterste begonsten eerst, want de Kercke vol volcx was, ende de eerste niet op en consten comen, so vielen de Luyden over malcanderen, ende 'truymoer was so groot, ende den loop soo vreeselick om sien, dat een yegelick verbaest was, ende was geschepen datter veel volcx versmoort soude hebben, die onder de voet lagen, ende daer de ander op lagen: ende de sommige waren gequetst, ende veel Vrouwen hare bereytselen geheel of, heur Caproenen, Faelgien, Hoycken, Pantoffelen, Matten, ende Stoelen bleven leggen, soo groot was den loop, dat de Moeder haer Kint vergat, ende ofginck, en 'tKint sijn Moeder, want elck meende sijn lijf quijt te wesen. Den President die een groot Predicant was, ginck vanden Predick-stoel, ende en wist niet wat hem over quam, noch 'tgemeen volck en consten tot hen selven niet comen. Hier heb ick Henrick Florisz. self by geweest ende gesien.

Dus verre alhier ingelijft zijnde/ 'tgene by de gemelte Secretaris/ aengaende den Val vanden Toorn/ende de voorbode/die als een waerschouwinge tien dagen te voren hem openbaerde/ ende (myns oordeels) soo duydelicken ende claerlicken by geschrifte ghestelt is/ alsmen soude connen doen.

Vandesen Toorn ende 'tvallen van dien/ heeft Marcus van Vaernewijck, in zijne Historye van Belgis, ofte Spiegel vande Nederlantsche Outheyt geschreven pag. 107. dit volgende:

Leyden is de schoonste Stadt van Hollandt, ende plach eenen hooghen Torre te hebben, daer de Schippers inde Zee haer ghemerck aen namen, ende hiet den *Coningh vander Zee*. Hy viel int Iaer ons Heeren 1512. ende was gesticht inde eere van *Sint Pieter*.

Ende daer naer pag. 139. verso seyt hy:

Anno 1512. opten vierden dach in Maerte, viel inne Sinte Pieters Torre tot Leyden, uyt den gronde, ende was hooch 23. Roeden, hy hadde gestaen ontrent 300. Iaeren, ende de Cappe daer op 48. Iaeren. Ende den val ('twelck wonder was) en dede geen ander gestichten noch menschen schade.

Vande val vanden Leytschen Toorn/ wert gelesen inde oude Hollantsche Chronijcke pagina 573. dit volgende/

In dit selve Iaer (verstaet 1512.) viel Sinte Pieters Toorne tot Leyden om, hebbende inde hoochte eenen-dertich stalve Roede, ende viel af neghen Roeden, opten vijfden dach van Maerte.

Al eer wy voortgaen totte Beschrijvinge van S. Pancraes ofte Hogelantsche Kercke, so sullen wy alhier inne vougen/eenige aenteyckeningen/by mijn Oom Ian van Hout aengeteyckent/beroerende de Commanduyren vande voornoemde S. Pieters-Kercke/ te weten door wien dat sy aen het recht vande selfde Pastoren ghecomen zijn/ desgheliycx welcke/ ende hoe vele Commanduyren de Kercke geregeert hebben/ ende eenige andere dingen dies aengaende.

Beschrijvinge vande Commanduyren der Stadt Leyden.

Belanghende het recht dat de Commanduyren over de Pastooren vande voornoemde Kercke gecregen hebben/ ende van wie dat zy sulcke gifte ontfangen hebben/ is te weten/ dat Graef Floris de vijfde/ negentiende

gentiende Grave van Hollant/ Zeelant/ ende Heere van Vrieslant/ de Pastorie van S. Pieters Kercke by Brieven van Octroy verleent inden Jare 1268. gegeven heeft aenden Commanduyr ende Broederen vanden Duytschen Huyse, tot Utrecht/ welcke gifte ofte donatie naermaels van H. Albrecht, de 23. Grave geconfirmeert ende bevesticht is met gelijcke Brieven van Octroy/ omtrent den Jare 1392. strijdende tegen seeckere twee Privilegien de Stadt Leyden verleent ende gegeven/ de eene by Graef Floris de vierde/ ende de andere by Graef Willem de tweede Grave van Hollant ende Zeelant/ waer by haer/ by elck inden sijnen belooft was/ de selfde Pastorie te doen bewaren van twee witachtigen Papen.

De woorden van het Privilegie gegeven by den Grave Willem, in Meye 1306. zijn dese volghende:

Voert want de gifte der Kercken van Leyden, ons toebehoort, met vollen rechte, ende onsen lieven Neve de Grave *Florens*, daer Godt de ziele of hebbe, belooft hadde met goeder trouwe, zoo wanneer *Meester Gerards* van Leyden ghebraecke berechter der voerseyder Kercke, of dat hy doet bleve, dat hyse dan tween witachtige Papen geven zoude, die dat verval ende die renten, even gelijcke deelen mochten, ende souden alse anderen Prochi-Papen, in anders onsen poorten daer twee waerelicke Prochi-Papen eene Kercke berechten, ende even gelijcke deelen ende Cure houden, ende soo wanneer daer of eene storve, dat hy eenen anderen witlicken Pape nae hem met dien deele versien zoude, ende also voerwaert meer te houden, te Godes eeren, ende ter Prochien salichede te berechten, Ende om dat wy *Willaem*, Grave voorseyt, onsen voornoemden Poorters van Leyden altoos haer belofte van onse Voorouders niet krancken en willen noch breecken, zo beloven wy hem mede in goede trouwen, dat wy hem al de belofte vande Kercke, metten vryheden voorseyt, voldoen zullen ende houden, &c. Privilegie van den Iare 1306.

By den zelven Grave Willem is noch in den Jare 1315. inden

Dage des Sondachs in dortien-avont / gegeven een tweede Privilegie/ wesende int geheel van eenen Inhout als het voorgaende.

Maer dese beloften en zijn niet achtervolcht noch naer ghecomen/ maer is de bedieninge vande selfde Pastorie opt geweest/ ende gebleven by een Commanduyr/ wesende vander Duytscher Heeren Orden, daer van de Lijste ofte verclaringhe der namen vande voornoemde Commanduyren/ hoe lange elck geregeert heeft/ wie den anderen gevolcht is/ vanden eersten totten laetsten toe/ hier by gevoecht is. Gelijck de selve becomen zijn uyt den Duytschen Huyse tot Utrecht/ ende ghetrocken uyt de Boecken ende Registeren aldaer gehouden/ ende de geene die naer het overlijden van Jonckheer Iasper vander Linden, 1619, geschiet/ geregeert hebben/ die namen zijn mijn behandicht by mijn bekende goede Vrient Ian Iansz. vander Vecht, Rentmeester vande selve Commanduyren. Maer al eer wy de selve alhier sullen stellen/ en salt niet buyten propooste zijn in het corte te verhalen eenighe dingen/ de Orden vande Duytsche Heeren aengaende/ ende ten eersten van het begin der selver/ genomen uyt het vijfde Boeck vanden oorspronck der Monickerien, in het 20. Capittel beschreven by den Hoochgeleerden Hospinianum, alwaer den selven vanden oorspronck der Duytscher Heeren dit volgende beschrijft:

Oorspronck vander Duytsche Heeren Orden.

De Bende vande Duytsche Heeren, de welcke van weghen haere belijdenisse ende merckteycken, *Morianos* genoemt werden, heeft haer begin te *Ptolemays* ghenomen inden jare 1190. opten 19. November, by sommighe Borgeren van *Bremen* ende *Lubeck*. Want als daer inde belegeringhe van Ptolemays, de welcke seer lange duyrde, vele menschen in het Leger der Christenen vanden Bloet-gang cranc waeren, waer door daghelicx niet weynich menschen uyt het leven wech geruckt wierden, ende datter desgelijcx alle dagen veele ende verscheyden van hare Vyanden gheschoten ende ghequetst wierden, ende sonder alle medelijden door het Leger gins ende weder swerfden, sonder eenighe hulpe ende bystant van yemandt te vercrijghen, waer door datter vele seer ellendelicken storven. Soo hebben sommige Borgeren uyt de Steden van Lubeck ende Bremen, met *Adolf Grave van Holsteyn*, de welcke de Christenen met een groote Armade te hulpe ghecomen waeren, met compassie ende medelijden over dese ellende der Soldaten ontsteken zijnde, vande zeylen der schepen seeckere Tenten doen opslaen ende oprechten, inde welcke sy alle de ellendige ende crancken ontfanghen hebbende, deden versorghen van al het gene haer noodich was, om wederom tot haer ghesontheyt te mogen comen. Het is geschiet op een seeckeren dach, dat

dat *Fredericus* de Sone *Frederici* des Eersten, Roomsche Keyser, Velt-Overste over het voornoemde Leger wesende, met eenighe andere Heeren vergeselschapt wesende, verby dese Tenten ginck, waer inne de ghewonde ende crancke Crijchs knechten genesen ende gheholpen wierden, dat hy binnen tradt, ende aenschoude de gelegentheyt der selver, acht nemende op de wijse ende maniere van hare onderhoudingen ende aelmoessen. Ende als hy dit alles gesien hadde, soo heeft hy inwendelicken met barmherticheyt bevanghen zijnde, versuchtende gesproken: Dese Borgeren gaen in weldaet ende goedertierenheyt alle Vorsten te boven: dit haer werck is voorwaer sodanich, dat de Vorsten ende Baroenen, die den anderen in rijckdommen ende moghentheden overtreffen, selfs het selve behoorden te doen, indien sy alleenlicken met eenighe genegentheydt der goedertierenheyt ende mede-doochsaemheyt beweecht worden: want indien sy de selve besorginge der ellendigen ende gewonde Soldaten op haer namen, soo souden alle menschen van minder goederen gewilliger wesen, om den Crijch voor de wedercrijginghe des *Heylighen lants* t'aenvaerden, ende haer tot den selven laten ghebruycken. Dit geseyt hebbende, ginck hy wederomme tot den sijnen, ende alle Vorsten die int Leger waren te samen geroepen hebbende, heeft hy met haer van dese saecke beraetslaecht, ende heeft haerluyden voorgehouden, wat hy desen aengaende in sijn sin hadde omme te doen: te weten, dat hy de weldaden der Borgeren van Bremen ende Lubeck tegen den armen gesien hadde: ende dat dese saken, dewijle de selvighe eygentlicken den Vorsten betaemde, hem beweecht hadden op te rechten ende te stichten een *Oorde der Duytscher Ridderen*, uyt de stammen der Edelen vercooren wesende, wiens last ende ampt insonderheyt wesen soude de arme ende ellendighe in het *Heylich lant* wesende, van alle nootdrufticheden te versorgen: Ten anderen dat sy daer beneffens met hare wapenen het *Heylige landt*, ende die vordere Landen der Christenen, naer haer vermogen souden helpen beschermen. Ende naer dien dat tot dien tijden de *Ordenen van Iohanniten* ende *Templieren* bevesticht waeren, soo beraemde ende ordineerde den voornoemden Vorst eenighe regulen, de welcke de *Duytsche Heeren* onderhouden souden, de welcke uyt beyde de voornoemde Oordenen gemaeckt ende ghenomen wierden. Alle de Princen, Graven, ende andere Heeren, desen raetslach ende voornemen verstaen hebbende,

Redenen waeromme der Duytsche Heeren Orden opgerechtet is / ende van wie.

bende, is haer alle tsamen wel gevallen, lief ende aengenaem gheweest. Een yegelijck daer toe beloovende hare hulpe ende assistentie, Ende de Coninck van Ierusalem heeft door sijne mildicheyt haer tot een plaetse, alwaer sulcke bedieningen souden ghedaen werden, gegheven het *Hospitael* ofte *Gasthuys* binnen Ierusalem staende, het welcke naer den name *Marie* ghenaemt werde: van welcke plaetse dese nieuwe Oorden oock haren naem bekomen hebben, ende werden genoemt *Hospitaliers*, oft *Ridderen des Gasthuys van S. Marie* in Ierusalem. Ende op dat dese Oorden niets ontbreken en soude, soo worden terstont gesanten tot den *Roomschen Keyser Henricum* den sesten in Duytslant gesonden, om van hem te begeeren, dat hy dese instellinge der *Oorden vande Duytsche Ridderen*, door sijne authoriteyt wilde bevestigen, ende (soo het hem beliefde) met eenige Privilegien versien, ende begiften: dat hy oock by den *Paus van Romen* versoecken ende aenhouden soude, dat de selvige van hem bevesticht soude mogen werden. Den *Keyser Henricus* prees ende loofde het voornemen ende de handelinge sijns Broeders, ende der andere Duytsche Vorsten, ende hy schickte sijne Gesanten, met de gene die tot hem ghesonden waren, naer Romen tot den *Paus Celestinum* den Derden, aen hem de bevestinge van de nieuwe opgerechte Oorden versoeckende: De Paus des Keysers ende der Vorsten wille ghehoort hebbende, op dat hy hare gonste vercrijgen ende tot hem trecken mochte, heeft haer versoeck gheaccordeert, ende de Oorden bevesticht opten 22. Februarij des Iaers 1191. Haer gevende tot een Cleedt, om van andere Oordenen te moghen onderscheyden, eenen witten mantel, met een swart cruys daer op, ende tot een teycken ende wapen, een *Witten Schilt met een swart Cruys*: haer toelatende den baert ongeschooren te mogen dragen, ende vryheyt gegeven, om Ridderen vande gulden spoor, (gelijck sy die noemen) te mogen kiesen, met welcke waerdicheyt sy oock by de Coningen selfs vergeleecken zijn. Haer wert bevolen den *Regel Augustini* te volghen, ende was geordonneert dat niemant in dese Orden en mocht comen dan alleene Duytschen, van Edele ende Doorluchtige Ouderen gheboren: beloften doende, dat sy tot allen tijden bereyt souden zijn teghen de vyanden des alderheylichsten *Cruyces* te strijden, ende de Christenheyt beschermen: Desghelijcx dat sy alle te samen haren Opperstten (dien sy *Groot Meester* noemen) souden gehoorsaem wesen: de alder-eerste Groot-Meester werde

Tijtel vande Duytsche Heeren.

Bevestinge vande Duytsche Heeren Orden, en haer wapen / ende cleet.

werde in het Leger voor Ptolemays ghekoren, ende was ghenoemt *Henricus Walpodius*. Sy waeren verdeelt in twee ghedeelten, de eene namen de Goddelicke, ende de andere de Oorlochſ-dienſten waer, die de Godſ-dienſten oeffenden, en was het niet geoorloft den baert te laten waſſen. Den Groot-Meeſter hadde macht ende authoriteyt de ongehoorſame ende wederſpannige Broederen te ſtraffen.

Ick ſoude noch vele ende verſcheyden dingen de Duytſche Heeren aengaende/ konnen verhalen ende beſchryven/ maer naerdien het ſelvige alles buyten ons propooſt is/ende niet ter ſake die wy alhier verhandelen dienſtelicken ſoude weſen/ ende dat wy alreede ſeer verre van onſen wech afgetreden zijn/ ſoo ſullen wy 'tſelvige hier by laten beruſten/ ende wederom beginnen daer wy't ghelaten hadden: te weten/ tot het verhalen van wat ende hoe veel Commanduyren deſe Kercke geregeert is/ voor ſo veel wy die hebben connen vinden.

Commanduyren binnen Leyden geweeſt zijnde.

I. Pieter is geweeſt in het Jaer naer Christi onſes Heylants geboorte 1293. naer des voorſchreven Ordens inſtellinge ontrent 103. jaren/ naer het gebou vande S. Pieters Kercke 172. Jaeren/ naer dat de bedieninghe der voorſchreven Kercke den Duytſchen Heeren by Graef Floris, Coning Willems Soon bevolen was/ 25. Jaren: dat deſen den eerſten Commanduyr ende in dat Jaer geweeſt is/ can uyt ſeeckere oude Brieven beweſen werden.

II. Andries quam int Jaer 1304.

III, Dirck de Wolf Anno 1325.

IV. Bernaert Anno 1350.

V. Nicolaes Anno 1353.

VI. Florens Anno 1357.

VII. Iacob Anno 1366.

VIII. Dirck vanden Rijn Anno 1370.

IX: Henrick van Tiel is by het leven van Dirck van Renen in zijn plaetſe gecomen Anno 1375. maer niet langh Regerende quam te overlyden/ Dirck van Renen noch in het leven zijnde.

X. Ian van Zeelandt Anno 1382.

XI. Willem Terning Anno 1395. ſterf tot Schoonhoven int Jaer 1420. ten tyden als Leyden van Hertoch Ian van Beyeren belegert was/ ende ingenomen werde.

XII. Dirck van Renen de tweede, heeft de Commanduyrie by hem aengenomen/ mits ſyns Lyfs ongeſontheyt/ overgedraghen op Simon van Naeldwijck, ſterf tot Utrecht int Jaer 1423. ten tyden als oock geraeckte te ſterven Biſſchop Frederick de derde.

XIII. De voorſchreven Simon van Naeldwijck was in bedieninge

26. Jaren/ ende starf den 13. September des Jaers 1449.

XIV. Adriaen van Foreest, quam in des overlijders plaetse/ sat vier Jaren/ ende sterf Anno 1453. ten tijden als Constantinopolen, stormender handt vanden Turck ingenomen werde.

XV. Iacob van Woert, sijne voorsaten in macht ende goeden verre te boven gaende/ ende door sijns Vaders Erffenisse verrijckt zijnde/ heeft niet alleen de huysinghe met nieuwe ghebouwselen verbetert/ maer met verscheyden ende costelicken Huysraet en Inboel vermeerdert/ sijn nacomelinghen achter gelaten/ ende hebbende twintich Jaren in Regieringe geweest/sterf Anno 1473. 's daechs voor S. Laurens.

XVI. Albert van Baren, een man ten opsichte van sijn Geleertheyt ende sonderlinghe voorsienicheyt/ hooch gesien ende geacht/ Regierde in het Jaer 1479. ten tijden als Heer Ian van Egmont, ende Heer Ian van Wassenaer, met de andere vande Cabbeliusche partye, de Houcken uyt Leyden verdreven: wederomme in het Jaer 1481. als Heer Reynier van Brouckhuysen, met de sijne van de Houcksche partye de Stadt Leyden weder inne namen: ende sulcx op tijden dat de Inlantsche Oorlogen heftich aengesteken ende brandende waren/ met groote schade ende verderf van Geestelicke ende Waerlicke saken: is evenwel de voornoemde Commanduyr, door sijn verstandich gemoet/ gebruyckende eene voorsienige maticheyt/ den Hoofden ende groten ten wederzijden lief ende aengenaem gheweest. Scheyde van het Aertrijck des Woonsdachs voor Palmen int Jaer 1504. naer dat hy de Kercke gedient hadde 31. Jaren. Hem is gevolcht

XVII. Ioris Florisz. van Maeslant, ende heeft de plaetse opgedragen int Jaer 1525. aen Albrecht Snellaert, ende sterf in het volgende Jaer 1526. ende synder aencomste inde regeeringe het 21. Jaer.

XVIII. Albrecht Snellaert, het ampt 20. Jaren wel ende lyffelicken bedient hebbende/ comt te overlijden den 8. January des Jaers 1546.

XIX. Ioachim Iansz. is naer een gelijcke twintichjarige regeeringe gestorven/ inden Jare 1566. den 6 Novembris.

XX. Arent Dircxsz. Bockenbergh, van der Goude/ regeerde 26. Jaren/ ende sterf Anno 1592.

XXI. Jonckheer Willem Mulaert, regeerde ontrent 7. Jaren/ ende heeft de Commanduyrie opgedragen aen:

XXII. Jonckheer Iasper vander Linden, de welcke Commanduyr geworden is opten 17. January Anno 1599. is overleden inden Jare 1619. ende in zijn plaetse is gecomen:

XXIII. Jonckheer Alexander Emanuel van Renesse, die geregeert heeft totten Jare 1629.

XXIV. Jonckheer Adriaen van Renesse, Heer van Walp, niet langher dan een Jaer gheregeert hebbende/ is inden Jare 1630. overleden.

XXV.

XXV. Jonckheer Aelbrecht van Wassenaer ende Duyvenvoorde/ Heer van Alckemade, ende 'tselve ghe regeert mede een Jaer/ te weten 1631.

XXVI. Zijn Genade, Graef Willem Frederick van Nassau, Coadjutor. Soone van Graef Ernst Casimir, Gouverneur van Vrieslant, heeft geregeert totten Jaere 1636.

XXVII. Jonckheer Henrick Sloot, is int begin vanden Jare 1637. Commanduyr geworden/ ende is noch regeerende.

Tot hier toe verhandelt hebbende alle het geene wy vande S. Pieters Kercke hebben connen versamelen/ ofte by een rapen/ sullen wy desen eyndighen / ende voortgaen totte tweede Hooft-Kercke / namentlick de

Hoogelantsche Kercke.

COmende nu totte S. Pancraes, ofte t'weede Parochie-Kercke deser Stede/ de welcke gemeenelicken genoemt wert de Hoochlantsche Kercke, om dat de selvighe (mijns bedunckens) op hooch Landt gebout ende getimmert is/ want den gront der selver leyt veel hooger als die vande S. Pieters Kercke doet: gelijck ick in een seecker out gheschrifte gesien hebbe/ alwaer geseyt werde: De Pancraes Kercke staende op het hooge Landt. Soo veel als aengaet het stichten vande voornoemde Kercke, hoe of wanneer 'tselve mach zijn ghescheit/ daer van en hebbe ick niet meer seeckerheyts connen vinden noch bevragen/ dan ick vande S. Pieters Kercke hebbe connen doen/ ende moet daeromme mijn behelpen met het weynige dat ick vande selvige hebbe connen ondervinden. Dan ick gheloove wel eenichsins dat het stichten der selver Kercke uyt innicheyt/ ofte devotie wel mach begonnen ofte voorgenomen zijn/ ten eynde soo grooten deel vande Stadt niet sonder Kercke en soude zijn/ maer ick houde nochtans voor waerheydt/ dat de selvighe uyt trots ende hoochmoet/ de welcke de Geestelicke in dien tijden seer gemeen was/ in sulcker grootte voorgenomen ende begrepen is. Welcken trots zijn begin genomen heeft/ deur den Lant-Commanduyr vanden Duytschen Huyse tot Utrecht/ als recht hebbende tot de Pastorie vande Pieters Kercke, die sy vercreghen hadden vande Graven van Hollant/ als hier voor verhaelt is/ aen haer behouden wilden/ de giften vande Capelrien, de welcke by de goede Luyden van rijckdom ende vermogen wesende/ inde S. Pieters Kercke gesticht ende opgerecht waren. Welck voornemen vanden Landt-Commanduyr, omme de giften aen hem te behouden / ende de stichters daer van te ontblooten/ mogelijck (jae sonder eenige twijfel) oorsaeck gegeven heeft/ dat het Collegie vande Canonicken inde Pancraes Kercke is gesticht ende opgerecht/ ende niet inde S. Pieters Kercke, wesende nochtans de outste ende de Hooft-Kercke. Gelijck sulcx uyt eenighe Brieven van Heer Philips van Leyden can bewesen werden. Van welcke stichtinge breeder ver-

Beschrijvinge vande Hoogelantsche Kercke.

Wanneer de Hoogelantsche Kercke gewijt is.

verhaelt sal werden. Wanneer de Pancraes Kercke, (de welcke als voor henen aengeroert is/ eerst van hout ghemaeckt gheweest is/ ende van outs genaemt werde het Berderen Huys) aengevangen ende begonnen is te bouwen/ en hebbe ick nerghens connen vinden/ wat vlijt ende neerstichept ick aengeleyt hebbe om sulcx te becomen/ maer ick houde dat sulcx geschiet mach wesen omtrent den Jare 1300. Want ick bevinde in onse oude Hollantsche Chronijcke/ hoe dat dese voornoemde Kercke inden Jare 1315. des Sondaechs naer onse Lief-Vrouwen geboorte/ ten tijden als Heer Andries de tweede Commanduyr binnen Leyden was/ dese Kercke gewijt is ter eeren Godes ende S. Pancraes, ende dit gheschiede ten tijden als Graef Willem de Goede dese Landen als Grave Regeerde. Dit is alles wat ick van het begin ende fondatie van dese Kercke hebbe konnen ofte moghen verhalen. Belangende de forme der selver Kercke/ het is een seer hooch ende constich gebou/ soo wel van buyten als van binnen/ met groote Const ende costen aengeleyt ende gebout/ maer de selvige is door de voorgeroerde tweespalt onder de Geestelickheyt binnen Leyden, ende door dien te dien tijden het vier vande Partyschappen tusschen de Houcken ende Cabbellauwen seer ontsteecken ende brandende was/ ende vele andere toevallende saecken/ de welcke door de veranderinghe der tijden voortghecomen/ ende ons onbewust zijn/ tot noch toe onvolmaeckt gebleven/ ende tot zijne voorgenomen grootte niet gecomen/ ende te beduchten is datse daer toe nimmermeer comen sal. Maer waert saecke dat de selfde hadde mogen volbout werden/ daer en hadde geen Constrijcker Kercke in gansch Hollant geweest: gelijck een yegelicken de welcke kennisse ende wetenschappen vande manieren om Kercken ende Tempelen te bouwen heeft/ sal moeten bekennen.

Comende nu tot de stichtinge ende oprechtinghe van het Capittel ende Collegie vande Canonicken inde selfde Kercke, soo sullen wy inde Beschrijvinge vandien verhalen/ ten eersten door wien/ wanneer/ ende met wat auctoriteyt de selvighe aldaer opgerecht is/ desgelijcx wat last ende Offitie de Canonicken gehadt hebben inde voornoemde Kercke: Om dit alles volcomentlicken te doen/ soo hebbe ick niet ongeraden gevonden/ de Copie vande Brieven vande Fondatie ende des eerste Proosts instellinge hier by te voeghen/ ghelijck mijn die in een out geschrifte van een goet vrient behandicht ende gegeven is/ luydende van woorde te woorde als hier volcht:

Inden Name Godes Amen.

Stichtinge van het Capittel ten Hogelande.

IAn van Vairenburch, by der genaden Godes *Bisschop t'Vtricht*, allen den genen tot welcken desen tegenwoordigen Brieve sellen comen, saluyt inden ghenen die daer een wair salicheyt is alder menschen. Het is redelick ende exempelen der Ouderen trecken

ons

ons daer toe, dat wy gedachtich zijn des goets dat wy genomen hebben tot een vermeerreheyt der eeren ende den dienste Goods, so willen wy arbeyden, want sijne grootheyt wort alle dage met eenre milder hant voirder dan wy connen verdienen, ende mit veel ende mit grooten voorspoet in ons uytgerecket wort: ende hierom soo willen wy in onsen tijden, den Lof Goods vermeeren, ende onse voorsaten voortgaende in vermeerreheyt den Lof Goods, ende altoos ons verblijden, mit eenre stadighe voorspoedicheyt totter love Goods, der saliger *Maget Marie* ende *S. Pancraes*, die zijn wairdicheydt altoos gedaen wort in die *Hogelants Kerck*, alle die nageschreven puncten, ende alle der Heyligen onser Kerck van *Leyderdorp*, die ons met alle recht toebehoort, ende dat hoer Coer vanden Hogelant in *Leyden*, in ons Stichts van rade ende consent der Heeren Proost ende Domproost, Deecken ende Capittel onser Kercken van Vtrecht, die wy opgerecht ende op heffen, in een Kercken van in *Collegium* des goets *S. Pancraes opt Hoogelant in Leyden*, by den Rectoer der Moeder kerck, ende by angehangheyt, als Heeren *Ghijsbrecht van Walenburch*, daer hier naer of geschreven staet, van der voorschreven Cuer of ontbint ende quijt gelaten, in manieren als hier na volget. Ende want vanden Hoofde die eerste reden is te geven, soo wil ick inden eersten dat in onsen voorseyden *Collegie* sel wesen een Proost die hieten sel, die *Proost van S. Pancraes te Leyden*, ende hy sel wesen een Canonick ende geprovent t'Vtrecht inden Doem, ende hy sel Priester wesen, of binnens Iairs Priester worden, ende desen Proost sel ons ende onsen navolgeren Biscopen t'Vtricht onsen Cappelaen wesen, ende onse Misse doen als wy t'Vrrecht zijn, ende Prepositeur sellen wy ende onsen navolgeren Bisschoppen t'Vtrecht selve geven een Canonick ten Doem t'Vtrecht, alsoo dick als hy verschijnt, als voorschreven is. Mer de Prepositeur voorschreven en sel geen Digniteyt wesen, mer een *Simplex Officium*, ende in onser Kercken ten Doem t'Vtrecht, al is dat wy ende onse navolgeren Bisschoppen t'Vtrecht, die Prepositeur sellen geven, als voorschreven is: So en sel zy geen *Beneficium* noch *Officium* gehieten wesen, gelijckelick als die Kercke van Leyderdorp, ende die Cappelle niet gehieten en was, mer die Proost sel wesen voor sijn tijden, als die Rectoer vander Kercken was, ende Misse doen in onser Cappellen, als hy daer toe geroepen wort, of in een ander Stede, als wy t'Vtrecht zijn, overmits hem selven, ofte

overmits een anderen. Ende Heer *Gijsbrecht van Walenburch* voorschreven, Canonick ende Scolaster inden Doem t'Vtrecht, die sal die voorschreven Prepositeur houden alsо langh als hy leeft, gelijckelick als hy hadde de Kercke van Leyderdorp, ende die Cappelle van *Hogenlande*: ende nae sijnre doot, soo willen wy dat niemant die in onser Kercken ter Doem t'Utrecht, die heeft digniteyt, of maedtschap, of *Officium*, die Prepositeur sal mogen hebben, ende der selver Prepositeur tot renten ende tot onderstant, soo geven wy haer alle Thienden, groot ende cleyn, die der Kercken ende Cappellen voorsz. plagen te wesen, ende Hof stede ende Landt, daer Ian de Bisdommer op plach te wone ende te gebruycken, inder lanckheyt ende breetheyt alst leyt: ende de Proost sel een geprovent Canonick wesen in *S. Pancraes* Kerck, dair dat gros vander Proven voorsz. of sel wesen vijftien Hollantsche ponden jairs: ende hy sal dagelicxsche presentie hebben als hy inder Parochi is, of in die *Collegio* voorschreven, hy zy teghenwoordich of niet, want hy altoos gereeckent is inden dienst der heyliger Kercken: die Cuer der Kercken in Leyderdorp die sel voort an regieren een ewich Cappelaen, ende hy sel voor sijn noot-truft hebben alle offerhande ende toevalle, ende alle jairs vanden *Collegium* voorsz. xviij. pondt Hollants Comans paeyments: ende die Hof-stede die geleghen es by Leyderdorp Kerckhof vanden oversten eynde, daer Heer *Gijsbrecht* voorsz. sijn woonstat in getimmert heeft, mitten renten die daer toe hooren. Voirt an zo sel die aenhanginge ende die Cappelle opt *Hoogelandt* regieren een Cureit die gheprovent Canonick aldaer sel wesen, ende voor alle die offerhande ende toeval die dair mogen comen sel hy hebben tien Hollantsche ponden Hollants comans paeyment 'sIairs, ende alle de ander offerhande ende toevalle der Kercken van Leyderdorp ende der Cappellen van den *Hoogelande*, die sellen wesen in dagelicxschen presentien alle der Canonicken des *Collegiums* voorsz. na hoire gewoont: Ende totter Vicarien in Leyderdorp sel die Proost voorsz. eerbaer Persoonen presentieren, ende sonderlinge totter Cueren opt *Hoogelandt* een Canonick na der eerster instituci, die ons toebehoort den Dom-Proost t'Utrecht, om die keuren te behouden, na goeder gewoent: ende want vanden renten der Kercken voorsz. veel persoonen niet en mogen leven, daerom tot fonderinge ende stichtinge des *Collegiums* voorsz. so hebben wy een wet ende ordonnanti gegeven, op den eerbaer Man-

nen als hier na geschreven staen, als *M. Philips van Leyden, Volprecht vanden Wout, Philips Gerritsz. Huge vander Hant, Gerrit Iacobsz. Willem Heerman, Vranc Severijns zoon, Claes van Bleyswijck, Pieter Hoesch, Ian Goode, Ian Willemsz.* Nu een iegelick voor dese tijt mit hem selven een fondateur is van eenre Proven, die ten minstē waerdich sel wesen xv. Hollants Comans pondē, als inde Brieven ende Instrumenten daer of begrepen is, ende totten getael van xxv. Provenen so moghen alle Klercken, ende die willen daer een Proven stichten, by consent ende wil Heeren *Gijsbrecht* voorsz. ende houden die gifte vander Proven voorsz. ende also dicke als een Proven verschijnt, so mach de ghene die de Proven gemaeckt heeft, of sijn rechte navolger, die daer recht toe heeft, een toe presentieren binnen der tijdt des rechts den Deecken ende Capittel, als ghewoenlick is. Ende den Proost ende de Canonicken voorschreven geven wy macht ende mogentheyt mit desen teghenwoordighen Brieve, rinc recht ende besitheyt der Proostien ende der Canonien voorsz. ende ghebieden allen Klercken ende Papen onder ons geseten, die daer toe werden geroepen, dat sy den Proost ende een yegelicken Canonick sellen brenghen in besit, also recht is. Ende een yegelick Proven voor haer eerste fonderinge, ende een yegelicke Proven sel waerdich wesen xv. pondt, alst voorsz. is, ende datter overloopt, selmen keeren in manieren als hier naer beschreven staet ende volget, ende waer dat saecke dat inder eerster fonderinghe der Provenen voorsz. niet alle gelijcke goet en waren, so willen wyse alle gelijck hebben: als alle de gene doot zijn die de Proven ghesticht hebben, zo sellen hoir navolgers die vruchten der Provenen gelijcke delen, ende also voirt gaen want sy alle gelijcke zijn, ende dan zo en sel dat gros der Proven vande Prepositeur den anderen niet boven gaen: ende die meerre Cameraer sel alle die vruchten vergaderen, ende deylense onder hen allen, ende die minre Cameraer sel van een iegelicke Proven hebben vijf pondt Hollants Comans paeyments, tot manieren als na beschreven staet, behoudelicken dat hy van des Proosts proven, noch Deeckens proven, noch Scolasters proven, noch vande Thesauriers proven, niet hebben en sel, also langhe thent alle puncten ghelijck sijn, die voorsz. sijn. Voort an inden voorsz. *Collegio* soo sellen die Canonicken uyt hem selven met den Proost, alsoo veer als hy geropen wordt ende komen wil, eenen eerbaren Canonick kiesen in hoiren Deecken, ende die sel van ons

 werden

werden geconfirmeert, als gewoonlick is, ende alſoo dicke als de Decanie open is ſo ſel ſy een kieſen uyt hoirs ſelves Capittel, ende niet van buyten: anders zo ware die kieſinge niet. Ende voirt zo ſel die Deecken boven ſijn proven voor ſijn recht ende laſt van dat vijfte pondt, dair voor of geſeyt is, van een iegelicke proven jaerlicx hebben twintich groot, ende inde daghelicxſche preſenti als hy teghenwoirdich is twee deel, mer die Collaci des Theſauriers ſel hebben die Prooſt, ende hy ſeller mede verſien een Canonick geprovent. Ende voirt die Theſaurier die ſel van eenen iegelicken Canonick hebben alle jaers van dat vijfte pondt tien groot, ende hy zel zorch draeghen van Ornamenten ende ander ſierheyt die ſy beſighen in den Dienſt Gods, ende tot eerbaerheyt, alle jairs in vier Hoochtijden, als Karsavont, Paeſckens, Pincxters, alle Goods Heyligen, ſoo ſel hy geven twee pont Was te lichten des *Collegiums* voorſchreven, ende inder ſelver manieren zoo zelt weſen vanden Scolaſter die ſorghe hebben ſal vander Scolen ende vande Coralen, ende waer dat ſaecke dat hy ſelve niet en regierde, ſo mach hy vanden genen die de kinder regiert tot een teycken der onderdanicheydt alle Iairs wat ſchicken, als dat nut ende oirbaer is. Die ordinanti inden Choor ſel weſen als dat die Deecken ſel ſtaen tot die rechterhandt, ende die Prooſt totter luſterhandt, ende al is dat ſaecke dat de Deecken in een digniteyt is, nochtan ſel hem die Prooſt voorgaen inden ſtal, overmits der waerdicheyd dat hy Canonic is inden Doem t'Utrecht, ende alſo voirt ſel hoir ordonnantie ghehouden worden na ghewoent ende wairdicheyd ten Doem t'Utrecht, ende van dat dair overloept vande vier ponden van een yegelicken proven van Offerhanden ende van andere toevallen, boven datter met recht of gaen ſel, ſelmen delen in twee ſtucken, ende dat een deel ſel weſen tot behoef, ornamenten, beſte des Capittels ende ander punten die ſy behoeven, ende dat ander deel ſelmen ſcicken totter daghelixe preſentie den genen die inden dienſt Goods zijn, nae dat die Deecken ende Capittel daer of ſellen ordineren. Ende op dat den dienſt Goods bequamer worde ghedaen in onſen *Collegio*, ſoo ſel die een helft vande Canonicken Prieſters weſen, ende de ander helfte ſel een deel weſen Ewangeliaers, ende een deel Epiſtolairs, ende een deel Clercken, alſo veer ſy willen, ende hier in ſel worden vervolt dat ghebreck der Ewangeliaren ende der Epiſtolairs, ende dit ſel gheſchien tot goetdencken des vermanens

Deeckens

Deeckens, ende voirt een Canonick die selve proven fondeert, of daer wort presentiert, die sel voirtan, 'tsy dat hy dair come, 'tsy mit pangelen mit anderen punten, als hy dair in comt, sel hy gegeven totten Cappellen behoef ende Ornamenten ses gulden ofte hoire wairde, ende die en selmen niet mogen quijt laten mit eeniger Beden van vrienden, of van andere armoeden, ende den Canonicken sel hy geven vier Taken wijns, Rijns-wijn, dat is te verstaen achte half Taken, ende aldus voirt sel die Prooft, Deecken, Thesaurier, Scolaster doen in horen begin een yegelicken na sijnen staet. Ende aldus voirtan so sel die Kerck opt *Hogelant* een *Collegium* gehieten worden, ende dat *Collegium* en die Personen van hem nemen wy onder onse sonderlinge bescermenisse, ende geven hem sulck e vryheyt alse anderen Collegien Kercken ons Stichts van Utrecht gehadt hebben, ende noch hebben, in hoiren dingen ende Personen. Voirt so willen wy ende ordinieren dat dat jaer van gratien een yegelicx Canonicx, als hy doot is, sel gaen tot sijnre scout te betalen ende sijne uytvaert te doen, ende die eerste navolger en sel niet hebben dan die dagelicxe presencie, al so veer als hy daer selve wesen wil, ende dat ander jair navolgende dat sel gaen tot Ornamenten ende tot ander punten die der Capittel behoeftich zijn. Ende een yegelick Canonick in sijn leven, of in sijnre doot, sel den voorschreven Capittel zijn memory maken tien Schellinghen Hollants Comans payments 'sjairs, en die Prooft sel ooc een jair van gratien hebben, als dat die een helft, vande renten sel gaen voor die scout te betalen die daer doot is, ende die ander helft sel dat *Collegium* hebben Ornamenten mede te copen, ende dat *Collegium* voorschreven sel tien Schellingen jairs copen Holland Comans payments, in memorie voir een yegelicken Prooft, also veer als die renten daer toe ghenoech zijn. Ende die Prooft die daer navolget, die en sel niet dan een jair wachten inder absentien, ende die Canonicken vanden voorseyden Capittel en sellen vanden wachters der provenen inden Capittel niet geven, dan den Deecken ende Capittel goet denckt, behoudelick dat de Vicarij vande wacht genoech sel hebben, dat wy niet en willen onderscheyden, met hem bevelen, ende die daer Studeren in *Studijs* die daer geprivilegieert zijn vanden Stoel van Romen in goeden eerbaeren consten, ende die anders buyten sijn vermits eerbaren saecken, die sellen alle vruchten hebben die van hoiren provenen comen mach. Die vervolginge ende openbaringe

baringe van allen desen voorsz. punten sel geschien tusschen hier ende Vastelavont naestcomende, ende dan sel beginsel ende eerbaerheyt wesen vanden *Capittel*. In een getuych der wairheyt ende der sekerheyt aller der voorsz. punten, soo hebben wy *Ian van Vairenburch*, Bisschop, Heer *Zweer uyter Loo*, Domproost, *Heynrijck vander Weyde*, Deecken ende Capittel der Kercken van Utrecht, ende *Gijsbrecht van Walenburch*, Scolaster der Kercke van Utrecht voorsz. ende nu Proost is van *Leyden*, die plach te wesen Rectoor der *Moederkerck* ende *Cappellen* voorsz. ende want wy in allen voorsz. punten onsen wil ende goetduncken hebben gheset, daerom hebben wyt besegelt met onsen segelen. Gegeven in onse Stadt van Utrecht, int *Iaer* ons Heeren *Duysent drie hondert ses ende tseStich*, des anderen dages *S. Simon* ende *S. Iude Apostelen*.

Eerste fondeerders vant Capittel te Hooghelande.

Dit Collegie aldus door den voornoemden Bisschop opgerecht sijnde/ soo is het selvige terstont van vele treffelicke personen zo wel Geestelicken als Waerlicken/ seer rijckelicken gedoteert ende begiftet/ ende de eerste gifters der selver (gelijck de Hollantsche Chronyck-schrijver in sijn 26. Divisie aen het 13. Capittel verhaelt) waeren dese naevolgende:

I	Heer Gijsbrecht van Walenburch, Pastoor van Leyderdorp/ ende de eerste Proost van dese Collegie.
II	M. Philips van Leyden, Licentiaet in beyde de Rechten/ door wiens naerstighe wackerheyt dit voornoemde Collegie seer gevordert werde.
III	Heer Wolphert vande Woude.
IV	Heer Claes van Bleyswijck.
V	Heer Huge vander Hant.
VI	Heer Philips Gerritsz.
VII	Heer Rutgert vanden Poel.
VIII	Heer Gerrit Iacobsz.
IX	Heer Willem Heerman.
X	Heer Pieter Heusch.
XI	Heer Huge Cureyt van Scorel.
XII	Heer Ian Willemsz.
XIII	Heer Vranck Steutsz.
XIV	Heer Ian Goet.
XV	Heer Dirck Robrechtsz.
XVI	Heer Vranck Gerritsz.
	Al tsamen Priesteren.
XVII	Willem van Naeldwijck, Maerschalck van Hollant.
XVIII	Ian Arentsz.

Wil-

XIX Willem Willemsz.
XX Michiel Gerritsz.
XXI Dirck Tiersoot, ende
XXII Catrijn Gerits dochter.
Al tsamen Waerlicke persoonen.

Naerderhant soo is sonder twijfel het voorschreven Collegie noch van vele ende verscheyden treffelicke ende vermogende Persoonen/ verrijckt ende begiftet/ vermits de menschen te dier tijden (als meermael vermaent is) seer genegen waren om de Geestelicke Persoonen te onderhouden ende rijck te maken. Naer dat door de ghemeene verwoestinge des Antichristischen rijcx alhier in dese Landen alle Kercken/ Cloosteren ende Collegien vernielt wierden / ende datmen in plaetse van soo veel Sancten ende Sanctinnen te dienen/ alleen den waeren Godt inde voornoemde Kercken ghedient heeft / soo hebben die vande Gerechten deser Stede/ upt het inkeromen vande voornoemde Canonicken, betaelt ende onderhouden alle de Predicanten deser Stede/ soo wel vande Duytsche als Fransche Kercken.

Lyst ende Register van de Proosten der Stadt Leyden.

Naer dien voor henen inde beschrijvinge van S. Pieters Kercke verhaelt ende beschreven zijn alle de Commanduyren de welcke de voornoemde Kercke geregeert hebben: Soo sal ick alhier den begeerighen Leser te ghevalle/inne voughen de Lijste ende het Register van alle de Præpositeurs ofte Proosten, (ghelijckmen die noemt) de welcke de toesicht van dit Capittel bevolen was/ ghelijck ick daer van auctentique Copie becomen hebbe. Aengaende de waerdicheyt van desen staet/ ende den last vande voornoemde Prooſt, die vinde ick inde selfde Copie beschreven met dese woorden: De Prooſtdie van Leyden is een Prelateurschap annex de Kercke vanden Dom t'Vtricht, in vougen dat niemant anders daer mede en mach werden versien, dan de gene die Canonick vande voorschreven Dom-Kercke zijn: welcken Prooſt van Leyden binnen de Stadt Vtricht altoos gehouden is te resideren, sonder hem uyt de selve Stadt te absenteren, dan met believen ende voorweten vande Bisschop inder tijt, &c.

Wat ende wie de Proosten moeten sijn

Verhael van alle de Prooſten der Stadt Leyden.

I Inden Jare 1387. opten 31. Augusti starf den Heere Gijsbert Walenburch, Canonick tot Utricht/ gheweest zijnde eerste Proost van Leyden.

II Heer Iohannes Ægidij, Canonick tot Utricht/ was de tweede Proost van Leyden, ende leefde inden Jare 1408.

III Herbernus van Oye, Canonick tot Utricht / was de derde Proost van Leyden. ende gaf sijn Proostdie over inden Jare 1416.

IV Heer Dirck van Wassenaer, Canonick tot Utricht/ was naer de voor-

de voorseyde overgifte de vierde Proost van Leyden, ende hy starf opten 5. Martij Anno 1464.

V Heer ende Meester Pieter Milet, Canonick tot Utricht/ was de 5. Proost van Leyden.

VI Heer Dirck uyter Meere, Canonick tot Utricht/ was de seste Proost van Leyden, ende starf Anno 1483.

VII Heer Cornelis van Brouwers-haven, Canonick tot Utricht/ was de sevende Proost van Leyden, ende starf tot Romen inden Jare 1485.

VIII Heer Claes van Alphen, Canonick tot Utricht/ was de achtste Proost van Leyden, ende starf in Italien tot Ravennen inden Jare 1494.

IX Heer Niclaes de Lavennis, Canonick tot Utricht/ was de 9 Proost van Leyden, de welcke starf inden Jare 1517.

X Heer Adriaen Ram, Canonick tot Utricht/ was de 10. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1518.

XI Heer Amelis van Suylen, van Nievelt, Canonick tot Utricht/ was de 11. Proost van Leyden, ende starf anno 1554.

XII Heer Bucho van Montzema, Canonick tot Utricht / was de 12. Proost van Leyden, de welcke de Proostdie over gaf inden Jare 1563.

XIII Heer Roelof Muylert, Canonick tot Utricht/was van wegen de voornoemde overgifte de 13. Proost van Leyden, ende starf Anno 1568.

XIV Heer Maximiliaen van Waescapple, Canonick tot Utricht/ was de 14. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1583.

XV Heer Willem van Cleef, Canonick tot Utricht / was de 15. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1609.

XVI Jonckheer Iohan van Mateneffe, Deecken ende Canonick vande Domkercke tot Utricht/ is na 't overlijden van Heer Willem van Cleef opten 14. Augusti 1609. ghewozden de 16. Proost van Leyden, ende is gestorven tot Utricht inden Jare 1614. ende in zijn plaetse is gecomen:

XVII Heer Hugo van Zuylen, van Nieuvelt, als 17. Proost / de welcke gestorven is inden Jare 1630. ende hem is gevolcht:

XVIII Heer Cornelis van Lockhorst, Heer van Lier/&c. 18. Proost/ de welcke noch in levenden lijve is.

Beschrijvinge vande Canonicken, wat last en bevel deselve hadden.

Tot een besluyt ende afscheyt van dese Kercke ende Collegie, sullen wy alhier een weynich by voeghen/ wat de Canonicken voor luyden geweest zijn/ wat haren dienst was/ ende hare cleedinge. Aengaende den oorspronc der Canonicken, van wien die aldereerst begonnen ende opgericht is/ desgelyckx tot wat tijden die aengecomen ende begonnen zijn/ daer van zijn vele ende verscheyden meyningen ende opinien onder de Paus-gesinden/ de welcke lust heeft om dit alles te lesen ende te onder-

ondersoecken/ die wijse ick by Hospinianum in sijn derde Boeck ende seste Capittel/ Van den oorsprong van alle Monicken, &c. die de selvige aldaer wijt ende breet beschrijft ende verhandelt. Den naem Canonick heeft sijn begin bekomen van Canones, om dat sy aen sekere wetten ende regulen/ die oock Canones genoemt wierden/ verbonden waren/ ende onderhouden moesten/ waer af voorder haer leven Canonica ofte geregelt/ ende die de selve beleefden ende aennamen Canonici ofte geregelde genoemt wierden/ hoe wel datmen het tegendeel/ meer als te veel naemaels onderbonden heeft. Hare Stiften ofte plaetsen werden Monasteria, dat is/ Kloosteren ofte Munsters genoemt/ welcken name huyden ten dage in sommige vermaerde Stiften noch gebruyckt wort/ ende om dier oorsaken wille werden oock in de oude Concilien de Munsters der Monicken ende Clercken verhaelt. De Canonicken werden eerst van een Bisschop/ ghelijck de Monicken van een Abt/ geregeert/ maer daer naer is sulcx gedaen door een Proost/ (gelyck ghy inde voornoemde Stichtinge vande Leytsche Canonicken gesien hebt) hare diensten die sy inde Kercke deden/ waren (als inde voornoemde stichtinghe staet) Misse doen/ Predicken ofte Evangeliseren/ inden Choor singen/ ende 'tgene daer aen clevende is. Daer waeren tweederley Canonicken, de eene Waerlicke genoemt/ om dat sy hare Regulen verlatende/ een ongebonden Waerlick leven leyden/ de andere Gereguleerde/ om dat de selvige by hare Regulen bleven/ ende die onderhielden. De Cleederen ofte cleedinghe der Canonicken, was een witten Laecken-rock met een wit Linnen-cleet daer op / onder eenen swarten Mantel: sy bedeckten haer geheel Lichaem/ behalven haer aengesicht. Dese menschen zijn over vele jaren in seer grooten getale geweest/ want Volateranus Lib.21. getuyght dat dese Orden eertijts in Europa 4555. Cloosteren ofte plaetsen gehadt ende beseten hebben/ waer van datter alleen in Italien waren 730. maer dat te sijnen tijden de Orden soo inden afgangh was/ datmen in het selvige Lant van Italien geen 60. meer en conden tellen. De selvighe verhaelt mede dat uyt haer voortghecomen zijn 36. Pausen/ 300. Cardinalen/ ende 7500. Heylige mannen/ ofte die int getal der Heyligen ingeschreven zijn.

Tweederley Canonicken.

Vrouwen-Kercke.

Aengaende de derde ende cleynste Parochi-Kercke binnen der stadt Leyden, ghenoemt onse Lieve Vrouwen Kercke, en is aengaende den tijt/ wanneer de selvige soude mogen gesticht ende begonst wesen/ gelijcke onseeckerheyt als van S. Pieters ende Pancraes Kercken, ende dat om gelijcke oorsaecken ende redenen wille als voor verhaelt is. Dit altijt seker zijnde ende voor ongetwijfelt houdende/ dat sy niet begonst en is geweest te bouwen voor naer dat de quartieren aende Stadt ghetrocken/ ende onder de Vrydommen van dien gebrocht zijn / ende dat 'tselvige niet te werck en heeft connen werden ghebracht/ dan met consent

Beschrijvinge vande Vrouwen Kercke.

sent ende bewillingen vande Ambachts-heeren/ elck in't zijn/ ten opsicht van het Waerlick Rechts-gebiet/ desgheliicx ten opsicht van het Geestelicke Rechts-ghebiet vande Pastoren vant Ambacht daer de Landen lagen/ die onder de Stadt werden getrocken: ende tot een teycken van dien/ soo was de Kercke van Leyderdorp Moederkerck (soomen dat te dier tijden noemde) van S. Pancraes Kercke. Ende wederomme de Pastorie van Ougst-geest Moeder Kercke vande ghene die alhier inde eere vande waerde Maget Maria gebout zijnde/ noemen de Vrouwen Kercke. Alle het gene ick vande stichtinge ende fonderinghe deser Kercke hebbe connen vinden/ is dit volghende: staende inde oude Chronijcke van Hollant in de 26. Divisie ende 13. Capittel/ alwaer dese woorden gevonden werden: Int Iaer ons Heeren duysent drie hondert ende vijf ende tsestich, des eersten Sonnendachs nae onser Vrouwen Hemelvaerts dach, wert d'eerste Kermisse van onser Lieven Vrouwen Kercke binnen Leyden gehouden. Het welck omtrent een Jaer voor de oprechtinge van het Capittel ten Hoogelande gheweest is/ ten tijden als den voornoemden Bisschop Ian van Vairnenburch, Soone vanden Grave Ian van Vairnenburch, als 48. Bisschop het Bisdom van Vtricht omtrent een Jaer beseten hadde. Alsoo dat de voornoemde Kercke omtrent de 274. jaren gestaen heeft. Belangende het gebou van dese voornoemde Kercke/ de selvige is seer cleyn ende slecht/ ten aensien vande andere twee Hooft-Kercken: Dan ick hebbe van eenighe oude Luyden wel verstaen/ dat wanneer de Kercken in haeren fleur stonden/ dat de selvige van binnen seer cierlicken toegerust was. Huyden ten dage wert de selvige ghebruyckt by de Fransche Ghemeynte der Stadt Leyden, de welcke inde selve haere ordinarische Gods-diensten oeffenen ende plegen.

Wanneer die gewijt is.

Nieuwe aengevangen Kercke.

NAerdien dat door de Segeninghe Godes ende den aenwas vande nieuwe Leytsche Laeckendraperye/ binnen eenighe Jaeren herwaerts de Waelen ende andere Vreemdelingen/ in soo grooten getaele vermenichtvuldicht zijn/ dat sy inde Vrouwen-Kercke/ alle tot het gehoor des Goddelicken Woordts/ niet en konden comen. Zoo is inden Jaere 1638. by de groote Vroetschappe der Stadt Leyden / tot vorderinghe vanden dienst Godes / geresolveert ende goet gevonden/ datmen een nieuwe Kercke zoude doen Bouwen. Daer toe coopende ende verkiesende zeeckere Huysingen gelegen aende Oostzijde vande Maren/ ende aende Westzijde vande Coddensteghe/ niet verre vande oude neder ghelepde Vestwalle/ Ende zijn inden Jaere 1639. den grond van te voren met meer dan 3000. Masten ghehept sijnde de Fondamenten vandien/ aengelept ende begonnen/ te weten opten 27. September/ dat inde tegenwoordichept vande Heeren vanden Gerechte/ aldaer verschenen zijnde/ by Cornelis Paedts, Outsten Soon van Mr. Willem Paedts, te dier tijden presiderende Burgermeester zijnde/ den eersten steen

steen vande selve Kercke gelept is. Ende in het begin vanden Jaere 1640. zo verre gebracht/ dat de zelve/ rontomme gecomen is ter hoochte van drie ofte vier voeten/ ende is dien selven Somer alsoo blijven staen/ op dat het zelve werck wel zoude mogen besterven: omme daer naer bequamelicken voort op te mogen bouwen.

De Kercke sal van redelicke grootte sijn/ van een acht-cantich faictsoen/ met een matelicken Toorn daer op/ daer inne alomme even gelijck ende goet ghehoor sal wesen. Om een weynich meer van dese Kercke te particulariseren/ volgende de onderrichtinge van Meester Arent Adriaensz. van 'sGravesandt, Fabrijck-meester deser Stede aen mijn gedaen/ so is te weten/ dat den Grondt van dien upt der aerden zal legghen vier voeten/ de welcke met neghen groote ende breede trappen opgeclommen sal werden/ omme door een cierlick Portael inde Kercke te comen. Den ommeloop ofte circumferentie vande voornoemde Kercke zal wesen binnen de muyren ontrent de 300. voeten. Ende de wijdde vanden eenen houck totten anderen hondert voeten. Het geheele ghebou zal rusten op acht stercke Pylaren/ elck dick sijnde ontrent vijftich duymen/ vanden anderen staende 23. voeten/ ende zal van binnen alomme cierlick met steen verwulft werden. Belangende de hoochte/ die sal zijn totte eerste verdiepinghe veertich voeten/ ende van daer totte tweede verdiepinge 33. voeten/ ende van daer tot onder 't midden van't verwulf vijfthien voeten / ende daer boven voor de Cap mede vijftien voeten/ en den Toorn sal hooch zijn 47. voeten/ zulcx dat de Kercke int gheheel hooch sal wesen hondert en vijftich voeten. Inden voornoemden Toorn sal gemaeckt werden een uyrwerck ofte Horologie/ ende daer zullen in gehangen werden twee clocken/ de een om 'tgheheel uyr/ ende de andere om de halve uyre te slaen/ tot dienst ende gebruyck vande Innewoonderen vande nieuwe Stadt. Godt almachtich wil zijne genade daer toe verlenen/ dat de selve mach volbout/ ende tot zijner eeren lange Jaren mach gebruyckt werden.

Van wat gedaente de Kercke sal wesen.

Ende dit is alle het gene dat ick van onse Leytsche Hooft-Kercken hebbe weten by een te versamelen ende onderbragen/ wel wenschende meerder/ naerder/ ende claerder van alles te mogen onderrecht wesen/ maer te vergeefs/ om redenen vooren verhaelt.

VI. Beschrijvinghe van alle de Cloosteren ende Conventen, de welcke soo binnen als buyten deser Stede gelegen ende ghestaen hebben: Wat voor Geestelicke Ordens in yder gewoont hebben. Ten laetsten/ waer toe die nu gebruyckt werden.

Verhael vande Cloosteren binnen Leyden geleghen hebbende.

Gecomen wesende tot de andere Gheestelicke Ghestichten/ van Cloosteren ende Conventen, de welcke soo wel binnen als

dicht buyten de Muyren deser Stede gheleghen hebben / soo sullen wy vande selvighe soo veele verhaelen ende beschryven/ als wy daer van naer veele ende verscheyden ondersoeckinghen aen eenighe oude Personen hebbe connen onderbinden/ ende te weten comen. Wy hadden seer gaerne by yder gestelt gehadt/ wanneer/ ofte van wie de selvige mogen gesticht wesen/ maer moet daer van (myns ondancx) swygen/ vermits ick sulcx by niemant en hebbe connen ondervraghen ofte vinden. Ende moeten dienvolgende ons alleen te vreden houden/ met de selvige te konnen noemen/ plaetse aen te wysen waer die gelegen hebben/ wat voor Ordens in yder geweest zyn/ ende eyndelicken waer toe de selvige plaetsen huyden ten dage gebruyckt werden. Wy sullen de selvige verdeelen in twee deelen; te weten/ in binnen / ende in buyten Cloosteren: de welcke binnen gheleghen hebben/ sullen wy de ghene de welcke de outste (naer onse meyninghe) gheweest zyn/ ende inde oude Stadt gheleghen hebben / eerst stellen ende alsoo vervolghende de gheene die in yder Vergrootinghe deser Stede ghemaeckt ende ghebout zyn.

In out Leyden, is ghebout gheweest een eenigh Convent, ghenaemt

Verhael van alle de Cloosteren inde oude Stadt gheleghen hebbende.

S. BARBAREN, gheleghen hebbende omtrent S. Anthonis Brugghe/ op het Rapenburch/ int Bon van't Vleysch-huys, is gheweest een Clooster van geen grooten ryckdom / daer inne woonden Bagynen ofte Susteren welcke de derde Orden/ ofte Regel van S. Franciscus, onderhielden/ ende met arbeyden haren kost ende onderhoudinghe moesten winnen/ waren gecleet gelyck de Monicken van S. Franciscus Orden: Van dit Clooster is sedert de laetste troublen ende Inlantsche Oorlogen/ ghemaeckt het Princen logement, alwaer de Princen ende Heeren van dese Landen ghelogeert wierden. Ende nu veele Jaeren bewoont by de Jonge Princen ende Princessen van zyne Coninglicke Majesteyt Frederick de V, Coningh van Bohemen, Palsgrave, &c. ende Elisabeth, zyne Huysvrouwe/ etc. Vande Kercke van dit Clooster is gemaeckt het Artilrie-huys van het grof gheschut deser Stede/ boven het welcke gemaeckt zyn eenige Coorn-solders/ alwaer de Heeren eenige lasten Coorn tot voorraet houden leggen ende bewaeren/ omme de selvige in tyden van noot ende dierte / aende arme ende nootdruftige deser Stede te doen uytreycken.

Falijde-Bagijnen.

Beneffens dit eenighe Convent/ dat inde oude Stadt alleen plaetse gehadt/ ende gestaen heeft/ is noch inde selve gebout geweest/ het Falijde Ba-

de Bagijn-hof, gheleghen zijnde in het Bon van Sevenhuysen, omtrent de Nonnen-brugge/ wesende een schone ende bequame plaetse/ in hem begrijpende een getal van over de veertich huyskens, de welcke eertijts bewoont wierden by seeckere ongetroude Vrouwen of Maechden/ die sonder aen eenige beloften van reynicheyt verbonden te wesen/ aengenomen hadden 'tbegin van een Geestelick leven/ achtervolghende seeckere Wetten ende Regulen/ de welcke sy / het waer saecke dat sy trouden/ ofte wederomme uyt dien staet begeerden te treden/ tot haer believen mochten verlaeten/ ende haer vande selvighe Regulen ende Beloften mochten bevrijden: (ende mogelijck daeromme van het beginnen Bagijnen ghenoemt wierden:) doch evenwel van een Pater geregeert/ende gestiert werden/onder sekere regulen ende wetten/ ende haer inde ordinarische Kerckelicke diensten/ naer de instellinge der Roomsch-geleerden oeffenden. In desen Hof staet een seer schoon Kercxken/ verciert zijnde met een hooch spits Toornken/ het welcke soo schoonen naelde is/ alsser op eenighen Toorn in het gantsche Landt ghesien werdt. Heden ten dage werden meest alle de huysen ende wooninghen/ (behalven weynige/ die noch by eenige Bagijnkens bewoont werden) van des Stadts weghen verhuyrt ende bewoont aen Professoren/ Predikanten/ ofte haere Weduwen. De Kercke wert beneden ghebruyckt/ een gedeelte tot de Duytsche Lees-plaetse, alwaer daghelicks door't begeeren van sijn Princelicke Excellentie Mauritz van Nassau, H. M. gheleert wert de Tel ende Meet-konst, mitsgaders de andere consten de welcke daer aen clevende sijn: het ander ghedeelte wert ghebruyckt tot de Scherm-school, alwaer haer eenighe Studenten ende andere Liefhebberen deser Ridderlicke konst / komen oeffenen: het achterste deel der selver/ gemaeckt zijnde eenighe Trappen vander aerden verheven/ wert gebruyckt tot de Anathomie, alwaer datmen inden Winter ordinaris alle Jaeren eenige doode Lichamen van Mannen/ Vrouwen/ofte andere Gedierten/ (tot onderwijsinge vande Studenten inde Medicijnen ende Chirurgie/ die aende kennisse der selver veel gelegen is) geanathomiseert ende ghesneden werden / als tot gelegen tijt ende plaetse breeder geseyt sal werden. Boven wert dese Kercke int gheheel ghebruyckt / ende ghehouden totte Biblioteecque, ofte Boeck-kamer vande Universiteyt, de welcke aldaer by den Prince van Orangien H. M. opgerichtet is/ tot gerijf vande Studenten.

Pieters Bagijnen.

Ter sijden het ghevanghen huys/ oft 's Gravensteyn, heeft ghelegen ende ghestaen een vergaderinghe van sekere Bagijnkens/ de welcke genoemt wierden Pieters Bagijnen: om wat redenen die also ghenoemt waren/ is mijn onbekent: dan ick achte/ dat de selvighe vergaderinghe van een Pieter moet opgherichtet ende ghestichtet wesen/ ende tot een ghedachtenisse van dien den naem van hem behouden heeft. Dese Ba- *Pieters Bagijnen / wie die geweest zijn.*

gijnkens lieten haer meest gebruycken om de Siecken ende Crancken tesbewaren ende te dienen/ de selvighe ghestorven wesende te waecken/ in huys ende opte graven de ordinarische gebedekens metter doufijnen te bidden ende te lesen: omme daer mede (gelijck sy meenden) de Sielkens vande ghestorvenen upt het Vaghevier te verlossen/ ofte ten minsten te verquicken. Dese plaetse is over eenige jaeren by die vanden Gherechte tot een Tucht-huys, om de moetwillige ledichgangers te tuchtigen/ verordonneert/ maer is om seeckere consideratien ende redenen tot noch toe achter ghebleven/ ende is nu eenighe jaeren langh gebruyckt geweest tot des Stadts Timmerwerf, ende tot desen tijden geworden een Pikeurplaetse vande Liefhebbers vande Paerden.

Dit zijn alle de Geestelijcke gestichten/ ofte vergaderingen/ de welcke inde oude Stadt gheweest zijn.

Rupennest/ waer gelegen.

Belangende de eerste vergrootinghe deser Stede/ aldaer ende binnen de selvighe en werde niet een Clooster ghebout (dan alleen een vergaderinghe van Bagijntkens/ de welcke woonden op de Hogelantsche Kerck-Graft/ ende ghenoemt wierden de Bagijntkens van't Rupennest.) Vermits dat de erven vande selvige vergrootinge by de goede luyden te willich ende begeert waeren/ om de selvige te bettimmeren/ tot voorderinghe vande Draperie/ die doe alhier seer floreerde. Maer inde tweede vergrootinghe/ zijn de selvighe/ so om de goede ghelegentheydt der plaetsen/ als insonderheydt vanden grooten yver ende lust de welcke tot dien tijden onder de luyden was om Conventen ende Cloosteren te stichten ende te bouwen/ te meerder aenghewassen ende toegenomen: gelijck ghy upt dit volgende verhael sien ende lesen kont.

Inde tweede Vergrootinghe waren ghesticht ende ghebout dese volgende Cloosteren ende Conventen.

Cloosteren inde tweede Vergrootinge gelegen hebbende.

1. S. VRSVLEN, ofte/ elf duysent Maechden, ghelegen hebbende omtrent de Rijnsburger-poorte/ inde Vrouwen Camp, ter sijden S. Elisabeths Gasthuys: dit wert ghehouden voor het outste Clooster 'twelck binnen deser Stede ghesticht is. Het welcke ick niet wel gelooven en kan/ want 'tschijnt de waerheydt niet ghelijckformich te wesen/ dat binnen der Stede die soo vele jaeren in eenen standt gestaen hadde/ niet een Clooster ofte Convent gheweest en soude hebben. Dan watter af sy/ is mijn onbekent/ ende ick wil (als men seyt) geen harnas daerom aentrecken. In dit Clooster woonden Nonnen/ Regularissen vande anderde Orden van S. Augustijn; de welcke een redelicken rijckdom hadden/ ende was een schoon Clooster. Eenighe jaeren nae de laetste troublen/ soo is het selve Convent gevoecht ende gebracht aen S. Elisabeths Gasthuys: doch van een ghedeelte der selver is het Leproos-huys, ofte Melaetsch-huys deser stede/ (twelcke eertijts buyten

ten de Rijnsburger-poorte plach te leggen) gemaeckt/ ende wert noch huyden ten dage daer toe gebruyckt.

2. S. MICHIEL, ghelegghen hebbende mede achter de Vrouwen Kercke/ tusschen de Vrouwen Camp ende Marendorp: was een groot/ schoon/ ende rijck Convent/ waer inne woonden Nonnen vande derde Orden ofte Regel van S. Franciscus: is eensdeels tot wooninghen gemaeckt/ anderdeels wert die ghebruyckt tot een Conroperije/ ende de reste is noch onbetimmert. Maer naderhandt aen erven verdeelt/ ende int geheel met woonhuysen betimmert.

3. S. CECILIEN, geleghen hebbende mede achter de Vrouwen Kercke, niet verre van S. Michiels: was een arm Convent/ waer inne dat woonden Nonnen vande Orden van S. Augustijn, die boven haere devote oeffeningen/ noch dagheliicx metten arbeyt haerer handē eensdeels haeren nootdruft moesten winnen. Van dit Clooster is ghemaeckt het Pest-huys ende het Dol-huys. Ende eenige andere woonhuysen.

4. S. AGNIETEN, heeft desgelijcx dicht achter de Vrouwen Kercke gelegen: is geweest een rijck Clooster/ waer inne dat gewoont hebben besloten Nonnen van S. Augustijns Orden. Is gheheel tot huysingen ende woonplaetsen gemaeckt.

5. De GRAUWE SUSTEREN, ofte de Susterkens van Nazareth, hebben gelegen opte Hoogelantsche achtergraft/ omtrent de huysinge vande Weduwe ende Erfgenamen van Pieter Adriaensz. vander Werf, S. G. in sijn leven Burgermeester deser Stede gheweest hebbende/ alhier ter eeren ghenoemt. Dit is een arm Convent geweest/ waerinne ghewoont hebben Susterkens vanden derden Regel van S. Franciscus, ende werde inden Jare 1474. op S. Willeboorts dach/ gesticht ende aengevangen te bouwen/ maer van wie is mijn onbekent/ inden Jaere 1496. opten 27. October so zijn dese Susterkens met het Capittel ten Hogelande geaccordeert ende verdragen/ dat sy achtervolgende seeckere conditien ende voorwaerden/ mochten doen maecken ende timmeren een Kercke/ omme aldaer voor haer selfs/ ende niemant anders/ haeren Godtsdienst te oeffenen/ ende de regeerders der Stadt Leyden/ verleenden de Susterkens/ brieven van recommandatie aende gebuyrsteden ende dorpen om haere hulpe ende assistentie in desen te versoecken. Dit hebbe ick ghesien ende gelesen uyt seeckere brieven die mijn Dirck van Santen behandicht hadde. Wert huyden ten dage ghebruyckt/ eensdeels totte Lop-Halle vande Baeyen/ Welsche Laeckenen/ Doecken/ etc. ende de reste is betimmert met een groot ghetal van cleyne Huyskens/ die meest al by arme luyden bewoont werden: ende om datter soo vele dicht by den anderen woonen/ alsoo dat Menschen gelijck Mieren onder den anderen krielen/ soo wert die selvighe plaetse het Mieren-nest genoemt.

6. DE SUSTEREN VAN ABCOUDE, hebben gheleghen inde Paradijs-stege/ omtrent des Stadts Vesten: is een rijck Cloo-

Clooster gheweest / waer inne ghewoont hebben Nonnen vande derde Orden van S. Franciscus, is gheheel tot Huysen ende wooningen ghemaeckt.

7. SCHAGEN, heeft geleghen achter Marendorp/ ter plaetse daer gelegen heeft de weeckelicke Beesten-marckt: is een Clooster gheweest van redelicken rijckdom/ waer inne gewoont hebben Susterkens van de Minre-broeders Orden. Van dit Clooster is (als boven geseyt is) eensdeels de ordinaris Beesten-marckt gemaeckt gheweest/ maer is heden ten dage geheel met Huysen ende Wooningen gebout.

Inde derde Vergrootinghe deser Stede zijn ghestichtet gheweest dese volghende Cloosteren ofte Conventen.

Cloosteren inde derde Vergrootinge gelegen hebbende.

1. S. CATHARINEN, gheleghen hebbende opte S. Pieters achtergraft omtrent den Doelen/ ende was een arm Convent/ waer inne dat woonden beslooten Susterkens/ gheen Nonnen/ van S. Augustijns Reghel. Dit Clooster is aen veele Huysen ende Wooningen betimmert.

2. DE WITTE NONNEN, ghelegen hebbende op Rapenburch/ omtrent de Nonnen-Brugge/ is gheweest een Convent van redelicken rijckdom/ waer inne dat woonden Nonnen ofte Iacobinessen, wesende vande Predikers ofte S. Dominici Orden. Van dit Clooster is terstont naer de Belegeringhe deser Stede/ te weten omtrent den Jaere 1576. gemaeckt de Hooge Schole ofte Academie, gelijck hier naer geseyt sal werden: desgelijcx van een gedeelte der selver den Cruythof vande voornoemde Schole.

3. DE SVSTEREN VAN ROMEN, mede gheleghen hebbende op Rapenburch/ omtrent de Doel-brugghe/ is geweest een rijck Clooster/ waer inne dat ghewoont hebben Nonnen van S. Augustijns Orden, Het selve is eensdeels tot Wooningen ende Huysinghen gemaeckt/ staet anderdeels noch int geheel/ ende wert bewoont by de Weduwe ende Erfgenamen van Claes Knotter, S. G.

Cellebroeders/ waer gelegen.

Boven alle dese voorverhaelde Conventen, Cloosteren, (alle te samen Vrouwen Cloosteren gheweest zijnde/ het welcke aenmerckens waerdich is) soo isser noch in dese vergrootinghe ghesticht ende ghebout geweest/ opte Broertgens graft/ omtrent het Steenschuyr/ een eenich Mannen Convent van Alexi-Broederkens, de welcke gemeenlicken genoemt wierden Cellebroeders, wiens last ende bevel gheweest is/ de siecken te bewaren/ soo wel die vande Pest ende andere besmettelicke sieckten besmettet waren/ als andere/ te dienen ende te bewaren/ de dooden ter aerden te dragen/ met alle het gene daer aen clevende was. Van dit Convent is gesticht ende gebout het Collegium der H. Theologie, 'twelcke by de Hog. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende

ende West-vrieslant/ aldaer inden Jaere 1591. opgherichtet is/ gelijck hier na tot gelegen plaetse noch int lange gesept sal werden.

Ende dit zy ghesept soo vele als de Cloosteren aengaen / de welcke binnen des Stadts muyren gelegen hebben/ uytbrengende metten anderen twaelf Conventen/ te weten/ elf Vrouwen Kloosteren/ ende de Celle-broeders. Wat aengaet de ghene die buyten deser Stede gelegen hebben/ de welcke wy in het begin van onse Beschrijvinge belooft hadden tot gelegen tijt ende plaetse te gedencken ende te verhalen/ de selve zijn dees volgende geweest.

Cloosteren ende Conventen die buyten der stede Leyden ghelegen hebben. Ende eerst buyten de Rijnsburger Poorte.

1. LOPSEN, Ghelegen hebbende seer naer aende Stede/ is geweest een Convent van redelicken rijckdom ende innecomen/ waerinne gewoont hebben Reguliers van S. Augustijns Orden ofte Regel/ de welcke ghenoemt wierden Clinckerts: die vry uyt ende in der Stede mochten gaen/ naer haer believen. Weynich jaren voor de Innelantsche beroerten hadde haer Pater/ het Klooster niet wel geregeert hebbende/ gheheel ten achteren gestelt/ alsoo datse genootsaeckt waren het selfde te moeten verlaeten: doch die vande Gherechten deser Stede hebben de schulden ende hare Goederen aengeslagen/ de selvige gered-det/ ende het ghene overich gebleven is/ over gegeven aende Meesteren van S. Catharijnen Gasthuys/ omme aldaer tot onderhoudinghe vande arme ende ellendige ghebruyckt te werden.

Cloosteren buyten de Reynsburger poorte gelegen hebbende.

2. S. AECHTEN, ghelegen hebbende dicht aen deser Stede Wallen/ is gheweest een arm Convent/ waer inne ghewoont hebben Susters van S. Augustijns Orden. Dit Clooster is inde Troublen geheel afgeworpen/ ende nu mette leste vergrootinghe/ eensdeels inde Stadt getrocken.

3. MARIA MAGDALENEN, ghelegen hebbende niet verre van het voornoemde Clooster/ was mede van geen groote rijckdom / waerinne desgelijcx Nonnen ofte Susteren van S. Augustijns Orden gewoont hebben/ is gheheel afghewerpen/ ende tot Saey ende Teel-landen ghemaeckt.

4. Een weynich verder vander Stede heeft ghelegen het rijcke ende vermaerde Convent / ghenoemt MARIENPOEL, (ter plaetse daer eertijts het Huys te Paddenpoel plach te staē /het welcke de Burch-Graven der Stadt Leyden toebehoorde) waerinne ghewoondt hebben Nonnen vande Reguliers ofte Augustijnen Orden / inde wandelinghe genaemt die Susters te Poel. Is gantsch ende gheheel afgebroken/ ende tot Teel ende Wey-landen ghemaeckt.

Alhier moeten wy ghedachtich zijn (al hoewel de selvighe vry wat

Abdie van Reynsburch ende ter Lede.

verde vander Stadt ghelegen zijn) de twee rijcke ende treffelicke Abdijen, te weten / die van Rijnsburch, ende ter Lede ofte Leeuwenhorst, beyde Cloosteren gheweest zijnde / waer inne Edele Jonckvrouwen ghewoont hebben. Waren seer rijck/ ende hadden grooten inncomen/ waer mede noch huyden ten daghe een seker ghetal van edele Jonckvrouwen ghealimenteert ende onderhouden werden. Insonderheyt de Abdije van Rijnsburch, de welcke van Petronella huysvrouwe van Graef Floris de Vette, omtrent den Jare 1133. gesticht ende gegoedet is/ ende buyten alle twijfel namaels van vele ende verscheyden Ridderen/ Edelen/ ende andere groote Personagien grootelicx vermeerdert zijn. Dese Abdye is seer kostelicken ende heerlicken gebout gheweest/ gelijckmen sulcx genoechsaem kan afmeten uyt de oude fondamenten ende ruynen/ de welcke daer van over ghebleven zijn. Alsoo dat ick voor ontwijfelicken houde/ datmen in gantsch Hollant geen schoonder/ noch cierlicker Clooster gevonden heeft.

LEEVWENHORST, ofte ter LEDE, heeft mede een schoone Abdye gheweest/ ende niet verre van Rijnsburch geleghen: te weten tusschen het selfde Dorp ende Voorhout. Is geheel geruyneert ende te gronde geworpen/ ende tot Teel ende Weylanden gemaeckt. Naerdien dat wy hier voor in het begin van onse Beschrijvinghe van dese twee Abdyen breeder beschrijvinge gedaen hebben/ so zullen wy't hier mede laeten berusten.

Beneffens dese twee heerlicke Abdyen/ hebben noch inde Heerlickheyt van Warmont op een out vervallen Hofstede/ geheeten Out Teylingen, gelegen twee Kloosteren ende Conventen/ 'teene voor Broeders vande Cistercien Orden/ 'twelck zijn Bernarditen: 'tander voor Susters ende Edele Jonckvrouwen vander derde Orden van S. Franciscus, welcke Suster-Klooster gesticht is ende gefondeert int Jaer 1410. als mede 't Mannen-Clooster anno 1413. van Jonck-heer Iohan, d'eerste van dien name/ Heer van Warmondt eñ Esselickerwoude. De eerste edele Jonckvrouwen van dit Clooster waeren de twee dochters van Heer Ian van Cruyningen, de welcke Susters waren van Vrouwe Agnise, ende des Heer Iohans van Warmont, &c. voorsz. Huysvrouwe was. Inde Hollandtsche Chronijcke pagina 427. wert gheseyt: Dat dese Heer Ian van Woude, starf int Jaer 1417. ende leyt int selve Clooster begraven/ voor dat hooge Outaer.

Volghen Cloosteren ende Conventen buyten de Hogewoertsche Poorte gelegen hebbende.

Cloosteren ende Conventen buyten de Hoogewoertse Poorte.

Aen de ander zijde deser Stede / te weten aende Oostzijde buyten de Hoochwoertsche Poorte/ laeghen dese volghende Cloosteren ende Conventen.

1. DE MINREBROEDEREN, geleghen hebbende seer naer

naer aen des Stadts Muyren/ aenden nieuwen Rijn: het welcke een schoon ende wel gestelt Convent geweest is/ waer inne dat gewoont hebben Monicken van S. Franciscus Orden. Dit Convent is gheheel tot Thuynen ende Warmoeslanden gemaeckt. Een saecke dit Convent aengaende/ is waerdich te gedencken/ het welck my van een out Persoon voor waerheyt geseyt is: te weten/ dat den eersten Stichter ende Fondeerder van het selfde Convent/ ghestatueert ende geordonneert hadde/ dat in gheballe het geschiede dat de Monicken haer Clooster verlieten/ ofte het selfde door Oorloghe ofte dwang verlaeten moesten/ ende in dien gevalle aldaer geen dienst en deden: dat alsdan alle de goederen/ de welcke hy daer toe ghemaeckt ende gegeven hadde/ soude comen te vervallen aenden armen deser Stede. Het welcke voorwaer aenmerckens waerdich is/ ende by naer voor een Prophetie soude mogen gehouden werden/ gelijck of die Stichter van verre den ondergangh van Kloosters gesien hadde. Doch door wat redenen hy daer toe beweecht is geworden/ weet Godt die het alles bekent is. Gouthoven seyt in zijne Chronijcke/ pag. 118. dat dit voornoemde Klooster/ vernielt ofte gedestrueert is inden Jaere 1445. zonder te seggen by wie ofte om wat redenen.

2. Niet verre van daer/ aen de ander zijde vanden Rijn/ ter plaetse alwaer over veele jaeren ghestaen heeft dien ouden vermaerden Burch der Romeynen Roomburch geseght/ de welcke oock ghenoemt werdt Rodenburch, om dat de selve met roode Pannen ofte Tichelen plach gedeckt te wesen/ (soo eenighe meenen: doch van andere Radenburch, ofte Rademburch ghenoemt werdt) heeft gestaen: een rijck ende vermaert Vrouwen-Clooster/ in welcke ghewoont hebben (soo eenighe seggen) omtrent hondert Bagijnkens ofte Susterkens/ vande derde Orden ofte Regel van S. Franciscus. Maer is nu naer den Troubel geheel afgeworpen/ ende tot Boomgaerden ofte Warmoes-hoven gemaeckt. Alhier rontomme ende binnen het Convent heeftmen tot verscheyden tijden vele Romeynsche Antiquiteyten ofte vreemdicheden gevonden/ insonderheyt omtrent de hondert jaeren geleden/ wierden daer gevonden twee gegoten Copere Leeuwen/ het Beelt vande Goddinne Pallas, ende veelderley Silvere ende Coopere Medaillen Antonini ende Neronis, ende andere Keyseren/ de welcke den Keyser Maximilianus geschoncken wesende/ met hem mede genomen heeft/ omtrent den Jaere 1508.

Antiquiteyten op Roomburch ghevonden.

3. Omtrent het Veer van Leyderdorp, aende overzijde vanden Rijn/ heeft geleghen een Clooster van Monicken/ wesende van Reguliers ofte S. Augustijns Orden. Is inde Troubelen geheel afgeworpen ende daer naer tot Saey ende Weylanden ghemaeckt. De meer-genoemde Gouthoven in zijne Cronijcke pag. 117. schrijft van dit Clooster dit volgende: Tot Leyderdorp neffens den Rijn/ wert mede een Klooster voor de Regulieren, van Sint Augustijns Oordre, gebout anno 1400. ende werde geheeten Engelendael, is gheheel wech ende tot

Saeplanden verandert.

Alle dese voorverhaelde Cloosteren te samen brengende/ sult ghy bevinden/datter seer naer aen de Wallen deser Stede gestaen hebben/ ses/ soo Mannen als Vrouwen Cloosteren/ ende binnen mette Celle-broeders daer inne getelt/ twaelf: maeckende achtien te saemen: het welck voorwaer een groot getal is/ ten aensien vande gelegentheyt ende cleyne plaetse: ende dienvolgende in het begin van onse Beschrijvinge wel ende te recht genomen tot onlochbare getuygen vande goede ghelegentheyt/ Vruchtbaerheyt/ ende Schoonheyt der Landen rontomme deser Stede gelegen zijnde.

Boven alle dese Conventen totte Geestelicke oeffeningen/ (gelijckse die van het Pausdom noemen) gesticht ende gebout wesende/ so heeftmen noch gebruyckt totten selven dienst niet alleen de Parochie Kercken, maer desgelijcx de Kercken van S. Catharijnen, S. Iacobs, ende andere Gasthuysen/ ende de Kercxkens van Ierusalem, S. Annen, ende verscheyden andere plaetsen. Ten laetsten een sekere Cappelle/ de welcke gelegen heeft over de Maersmanstege aende West-wange vande Visbrugge/ streckende vande Brugge langhs het water henen tot verby de Huysinge/ de welcke staet opten hoeck vande Vis-marckt/ ende genoemt werde de Vis-cappel, inde welcke dagelicx Misse gedaen werde voor de Visschers ende Visch-wijven/ die daer omtrent opte Marckt met Visch te coop stonden. Dit Cappelleken is afgebroken ten tijden van Duc d'Alba, ten tijden als vele ende verscheyden Kloosteren ende Kercken afgeworpen ende geruyneert wierden. Alles geseyt hebbende wat ick van onse Leytsche Cloosteren hebbe connen onderbragen/ sal ick dit Capittel besluyten/ ende voortgaen totte Stichtinge ende Bouwinge vande Gasthuysen/ ende andere plaetsen daer ellendige ende miserabele Persoonen onderhouden werden.

Vis-cappelle/ waer die van outs ghestaen heeft.

VII. Beschrijvinge van alle de Gasthuysen, 't Weeshuys, 't Dolhuys, 't Pesthuys, 't Leproos-huys, ende verscheyden andere plaetsen/ tot onderhoudinge der armen gesticht: waer gelegen/ hoe ghenaemt/ waer toe ghebruyckt/ ten laetsten van eenighe wanneer/ ende van wie gestichtet.

GElijck de Heeren ende Regeerders deser Stede/ als mede hare Innewoonderen ende Borgeren/ haere vierichheyt ende begeerte de welcke sy hadden totten dienst Godes/ ende de voortplantinge der selver (hoewel de selvighe met grooten verkeerden yver gemenght was) ten vollen bewesen hebben/ in het oprechten ende bouwen van soo veele Kercken / Kloosteren ende Con-

Conventen/ als voor henen verhaelt ende beschreven is: also en hebben sy aen de andere zijde/ het tweede deel vande Goddelicke oeffeninghe/ (bestaende inde liefde tot onse even-naesten) niet willen in ghebreecke blijven/ maer met grooten lust ende yver gheoeffent/ ende sorghe ghedraghen dat de bedroefde/ ellendighe/ ende van Godt soo hooch bevolen Armen / Weduwen/ Wesen ofte Vaderloose kinderen/ ende andere gebreckelijcke Persoonen/ ten vollen mochten werden onderhouden/ ende van alle tydelicke haveniſſe versien: tot dien eynde stichtende verscheyden publijcke Huysinghen/ de selvige doterende ende begavende met Huysen/ Erven/ Landen ende Renten/ om de selvige daer mede van tijt tot tijt te mogen onderhouden. De welcke naermaels van haere afkomelingen seer vermeerdert ende toegenomen zijn/ ende huydenten dage (met het getal der armen dat mede seer vermeerdert) noch dagelicx vermeerdert ende vergrootet werden.

Omme alle dese Huysinghen ende Plaetsen te verhaelen/ sullen wy beginnen met de ghene die van deser Stede weghen gesticht zijn/ ende ghebruyckt werden in het ghemeen/ ende dien-volgende voor alle ende een yeghelick Burgher ofte Poorter deser Stede/ (volgende de dispositie vande Meesteren ende Regenten der sever plaetsen / last ende authoriteyt vande Magistraet ontfangen hebbende) gemeen zijn ende opē staen. Daer naer by voegende de gene die van eenige particuliere Persoonen gesticht ende opgerechtet sijn/ met expresse last hoe sy ghewilt hebben/ datmen haere goederen soude uyt deelen/ te weten aen wat persoonen/ aen hoe veel/ ende op wat wijse men de selvighe haer Aelmoessen/ begeerten/ ende believen souden uytreycken ende geven. Alle welcke Vergaderingen huydendaechs geregeert werden/ sommige by de Diaconen ende Huyſſitten-Meesteren, ende andere by eenighe particuliere Persoonen/ daer toe gestelt ende geordonneert/ die sorge dragen dat alle dingen wel ende behoorlicken toegaen/ eñ de goederen ofte innekomen niet vermindert/ maer ist doenelicken vermeerdert werden.

Gasthuysen ende andere Armen Huysen binnen der Stadt Leyden.

S. Catharijnen Gasthuys.

S. Catharijnen Gast-huys, ghelegen zijnde aende Noort-zijde vande Breede-stracte in het Bon van 't Gasthuys vierendeel, is over langhe jaeren ghesticht ende opgherícht by die vanden Gerechten deser Stede: doch de beginselen der selver zijn seer cleyn ende weynich geweest/ ende alleen voor een seker ghetal van Persoonen ghestichtet ende gefondeert: dan allengskens ende metter tyt zijn de middelen der selver/ seer toegenomen ende gewassen/ door de segeninge des Alderhoochsten de welcke de harten ende gemoederen vande best-vermogende Persoonen ende

Beschrijvinge van S. Catharijnen Gasthuys.

 andere

andere beweecht ende ontsteken heeft om liefde te oeffenen aende gene de welcke hy ons alhier in zijne plaetse gestelt/ ende so hoochlicken gerecommandeert en bevolen heeft. De welcke door hare menichfuldige gaven so van Gelt/ Landen/ Huysen ende Erven/ etc. de selven also vermeerdert ende doen wassen hebben/ datmen mette selvige heden ten dage een groot ghetal van oude arme ende ellendige menschen kan onderhouden ende versorgen van alle tijdelijcke nootdruftigheden. Wanneer het selfde aengevangen ende begonnen is te bouwen/ kan men seer swaerlicken weten/ om redenen nu meermaels verhaelt/ te weten datmen van ouden tijden so weynich getracht heeft de nacomelingen yet by geschrifte naer te laeten. Dan ick houde het eerste begin der selver ten minsten omtrent de 300. jaeren out te wesen. Het gene ick vande outheyt der selver aende Gasthuys Meesters ofte haren Rentmeester hebbe connen vernemen ende te weten comen/ is ditte dat Ysbrant vander Broeckhorst mijn getoont ende laten sien heeft een out geschreven Register op Francijn/ waerinne geregistreert stonden alle de oude Brieven het voornoemde Gasthuys aengaende/ inde welcke ick gesien hebbe de Copien van twee oude Brieven/ de eerste ende outste vande Regeerders deser Stede vanden jaere 1388. innehoudende eenige Keuren ende Statuten desen Huyse aengaende/ te weten datter alleen twee Proveniers, ende Proveniersters souden mogen woonen: datter gheen twee ofte meer Susters of Broeders tseffens souden mogen inne comen ofte woonen: met wat cledinghe die personen de welcke tot costen ende lasten vanden Huyse ghecleedet wierden/ souden ghecleet werden; ende dierghelijcke andere saecken/ onnodich te verhalen. De andere wesende een Copie van seeckere Privilegie ghegeven by Hartoch Aelbrecht van Beyeren Graeff van Hollandt, &c. Opten vierden dach in Augusto inden jaere 1401. innehoudende Confirmatie ende bevestinghe van alle Keuren ende Ordonnantien die die vande Gherechte ghemaeckt hadden/ofte naermaels maken souden/ tot onderhout ende vorderinghe vanden voornoemden Huyse/ etc.

Omtrent wat tijt 't Gasthuys gebout is.

Naerdien dat ick naer het eerste uytgeven van mijne beschrijvinghe de Copie van 'tselve Privilegie becomen hebbe/ so sal ick 'tselve alhier inne lijven.

Privilegie voor Sint Catharijnen Gasthuys.

Aelbrecht by Gods genade, Palensgrave opten Rijn, Hartoghe in Beyeren, Grave in Henegou, &c. Doen kont allen luyden, dat wy verstaen hebben, dat Sinte Catharijnen Gasthuys binnen onser Stede van Leyden, veel versouck ende aenval heeft, van veel arme luyden, die daer in gebrocht werden; om des grooten toeziens ende gemacx wille, die hem alle die daer comen, ghedaen

daen werdt. Welcke weldaden te meeren ende te ſtarcken, ſo hebben wy onſe Caritate daer toe gedaen, dat wy geconfirmeert hebben ende confirmeeren mitſdeſen Brief zulcke Keuren als onſe Gherecht van Leyden tot des voorſz. Gaſthuys behouf gekeurt hebben ofte noch zellen keuren, vaſte ende ſtade blijven zullen. Dats te weten:

Dat inden voorſz. Gaſthuyſe, ontfangen ende geprovent zullen weſen twie Manſ-perſoonen, ende twie Vrouwen-perſoonen, ende niet meer.

Ende wanneer datmer eenich in ontfaet, die zal ontfangen worden met alle zijne goeden die hy heeft, ende met allen dat hem op comen mach te beſterven, den voorſz. Gaſthuyſe te blijven. Ten waere dat hy alſo rijck waer, dat hy met voorwaerden goeden buyten hilde. Ende daer zoude die perſoone het waere Man of Wijf ſijnen wille mede doen.

Voort wat Baſterde of vreemde luyden inden voorſz. Gaſthuyſe comen, ende daer in oflijvich worden, dien willen wy dat alle hoir goeden den voorſchreven Gaſthuyſe blijven.

Voirt waert ſaecke dat eenich Baſtaert ofte vreemde luyden den Gaſthuyſe voorſz. of eenich Godſ-huys binnen Leyden eenich goet maeckten, met beſpreck of in Teſtament. Dat willen wy dat den voorſz. Gaſthuyſe volge ſonder yemants wederſeggen.

Ende want wy om deſer punten willen, van Gode hoopen geloont te weſen, zo willen wy, dat zy vaſte ende geſtade gehouden werden, voor ons ende onſe nacomelingen. Gegeven inden Hage opten 14. dach in Auguſto int Iaer ons Heeren 1401.

Waer uyt nootſaeckelicken volcht/ dat het voornoemde Gaſthuys al lange voor den Iaere 1388. ghesticht ende ghebout is/ ende dien vol-

gende seer out is/ ghelijck sulcx mede eenichsins bewijst de oude Sale leggende aende Noortwest zijde vande Bredestraet ende vanden Toorn vande Gasthuys Kercke/ de welcke ick houde voor het eerste begrijp van het voornoemde Huys. Het welcke naermaels ende metter tijt door den aenwas vande middelen ende innecomen/ als mede vande menichte der behoufstighe ende ellendighe persoonen/ soo nu soo dan vermeerdert ende vergrootet is/ want inden jaere 1570. Soo is het selfde vermeerdert mette groote nieuwe Sale/ leggende aende Noort-oost zijde vanden Toorn: ende alsoo te mets gecomen is tot hare teghenwoordighe groote.

Naerder beschrijvinghe vant Gasthuys.

Belangherende de Huysinghe selfs / alhoewel die van buyten aende Straten met gheen costelicke ende cierlicke Gevelen/ Poyen / Toornen/ ofte Poorten verciert ende ghebout en is/ (waer op onse Voor-ouderen van ouden tijden niet veel gheacht hebben / ende haer met haere slechte eenvoudichheyt te vreden hielden) Soo is het evenwel van binnen (waer aen aldermeest ghelegen is) schoon ende cierlicken ghebout ende ghetimmert/ insonderheyt de nieuwe Salen / alle te samen wel versien ende ghestoffeert wesende met alle nootwendighe behousten/ soo van goede bedden/ als andere dingen daer toe behoorende: maer boven alle/ dat de arme/ oude/ ende ellendige menschen dagelicx wel versien ende onderhouden werden met goede spijs ende dranck/ ende het gene verder daer in verstaen wert/ waer aen haer veel ende ten hoochsten gelegen is.

Dese voorschreven Huysinge is afghedeylt in seven onderscheyden Saelen ofte Plaetsen/ al beneden der Aerden/ vande welcke de vijf totte Vrouwen/ ende twee totte Mannen geordonneert zijn/ een yeder der selver versien zijnde met een seecker getal van bedt-steden ende bedden: de selve werden genoemt/ als hier volcht:

1 Het oude Mannen Huys, in het welcke 22. bedt-steden staen.
2 Het siecke Mannen Huys, heeft 19. bedt-steden.
3 De oude Vrouwen Sael, heeft 26. bedtsteden.
4 De nieuwe Vrouwen Sael, heeft 24. bedt-steden.
5 De siecke Vrouwen Sael, heeft 20. bedt-steden.
6 De kleyne siecke Vrouwen Sael, staende op het Choor vande Kercke/ heeft 13. bedt-steden.
7 Het langhe Huys, ofte langhe Sael, heeft 20. bedt-steden.

Beneffens alle dese bedt-steden/ metten anderen uytbrengende een getal van hondert vierenveertich bedden/ soo werden noch vele ende verscheyden siecke ende crancke Persoonen ghelept in bequame matten/ daer toe ghemaeckt zijnde/ om de selvige te beter haer ghemack te moghen aendoen/ ende in haer noot te helpen.

'tPock-huys.

Boven alle de voor-verhaelde Salen / is alhier noch een bysondere plaetse ghemaeckt ende ghecordonneert voor de ghene de welcke besmettet zijn mette siecke de welcke ghenoemt werdt (als moghelick van dese Na-

se Natien in dese Landen ghebracht zijnde) de Fransche ofte Spaensche pocken: dewelcke alhier van des Stadts Doctoren ende Chyrurgyns met groote sorchvuldicheydt ghecureert ende ist moghelicken volcomentlicken ghenesen werden. Ende om het ghebruyck der selver/ werdt de selvige plaetse ghenoemt het Pock-huys.

Ende noch voor de Lantloopers ende Bedelaers/ de welcke dagelicx door deser Stede komen (hoewel nu niet in soo grooten getale als wel eertijdts / om dat die vanden Gerechten daerinne met verbodt vande selve binnen te laten komen/ versien hebben) een plaetse de welcke ghenoemt werdt den Beyaert: al waer de voornoemde Bedelaers (Manspersoonen wel verstaende) alvooren uyt de handen vanden Dienaers metten swaerde een lodeken ofte teecken ontfanghen hebbende / ontfangen ende geherbercht werden: ende aldaer moghen drie nachten blijven ende slapen/ ghenietende tot onderhoudt van haer leven (soo sy sulcx begheeren) des avondts eenighe portien: maer aldaer drie nachten gheweest zijnde moeten vertrecken/ ende voort passeren. Beyaert.

Voorder is dit Gasthuys versien met alderley nootsaeckelicke huysingen totte onderhoudinghe/ ende versorginghe van sulcken plaetse noodich wesende: oock mede bequame solderinghen om coorn ende andere voorraet te bewaren ende te houden: ende ten laetsten met een bequame Brouwerie/ alwaer sy voor haer/ ende voor het Pesthuys, haer eygen Bieren brouwen.

Aen dit Gasthuys is ghebout een fraey Kercxken/ twelck met een redelick hooch Toorenken versien was/ maer is eenige jaeren gheleden boven de spits (om des outheyts wille) een stuck weechs af ghebroken: waer inne ordinaris alle Sondagen/ Hoochtijden/ Bidt ende Vasten-dagen/ des morgens vroech ende des naermiddachs gepredickt werdt inde Nederduytsche Tale / ende naer de voleyndinghe der selver Predicatien/ so oeffenen de Walsche/ vande Gereformeerde Religie wesende/ in het selfde haeren Gods-dienst / zijnde tselfde daer toe seer bequamelicken geordonneert ende getimmert/ soo datter een groot getal van menschen de Predicatien hooren mach.

Dies niet tegenstaende/ omme de menichte vande toehoorders der Predicatien/ die alle dagen door Godes hulpe meer ende meer wassen ende toenemen / zoo is by de E. Heeren vande Gerechte inden Jaere 1634. geresolveert ende goetgevonden/ dese Kercke te vergrooten: ende dat met een gheheel nieut stuck/ besloten zijnde tusschen twee gevelen/ met een eygen dack van het oude af ghescheyden wesende/ twelck soo groot is als de oude Kercke geweest is. Ende zijn dese twee plaetsen met groote houte Pylaren/ daer int midden beyde de Daecken op comen te rusten/ aen den anderen ghebracht. Dese Vergrootinghe is voleyndet inden Jaere 1635. Het is nu tegenwoordich een wyde ende bequame Kercke. God Almachtich wil ons gunnen dat die lange tsijner eeren mach gebruyckt werden. Vergrootinge van de Gasthuys Kercke.

Dol-huys ende Pest-huys.

Beschrijvinge vant Dolhuys ende Pesthuys.

Aen S. Catharijnen Gasthuys is verknocht ende verbonden / ende wert upt eene Beurse onderhouden / oock mede van eene Meesteren/ Vaderen ende Moeders geregeert/ het Dol-huys ende het Pest-huys, gheleghen zijnde achter de Vrouwen Kercke, tusschen de Vrouwen Kerck-graft ende de Vrouwen Camp/ wesende desgelijcx een schone/ groote/ ende wel-betimmerde plaetse/ van binnen met verschepden schoone Salen ende afgesonderde plaetsen geordonneert. Waer in niet alleene de gene die mette Pest besmet zijn/ ofte de gene die cranck-sinnich ofte ydelhoofdich zijn/ bewaert/ geholpen/ende gehouden werden: maer beneffens dese beyde werden alhier (gelijck als in het S. Catharijnen Gasthuys) onderhouden/ oude Mannen ende Vrouwen. De selvige Salen zijn verdeelt in sessen/ te weten twee voor Mannen/ drie voor Vrouwen/ ende een totte ghene die de Pest hebben. De selvighe werden genoemt als volcht:

1 De boven Mannen-sael, ende heeft 21. bedt-steden.
2 De Mannen beter sael, heeft 11. bedt-steden.
3 De boven Vrouwen sael, heeft 23. bedt-steden.
4 De kleyne Vrouwen sael, heeft 7. bedt-steden.
5 De Vrouwen beter sael, heeft 11. bedt-steden.
6 De Pest-sael, heeft 13. bedt-steden. Alwaer ten tijden als God Almachtich eenighe arme Burgers ende Inwoonderen mette Pest gestraft ende te huys gesocht heeft/ gebracht ende aldaer versorcht/ ende is het mogelicken genesen werden: maer gheen Pest wesende/ werden de selvighe bedt-steden tot plaetsen van andere siecke ende crancke persoonen gebruyckt.

Totte onderhoudinge vande arme ellendighe crancksinnighe menschen zijn aldaer gemaeckt onder de boven salen/ langhs een bequaeme gangh/ 24. afgesonderde ende besloten huyskens/ om sulcke persoonen/ tsy Mannen oft Vrouwen/ te bewaren ende versorgen/ dat sy haer selven of anderen in generley manieren yets konnen te cort doen. Alle dese voor-verhaelde Salen/ huysen/ ende andere plaetsen in het begrijp van't Dolhuys leggende/ de welcke van te vooren heel armelicken gestelt waren/ zijn omtrent den Jare 1596. wanneer de Meesteren van het S. Catharijnen Gasthuys, met Consent vande H. M. Heeren Staten van Hollandt/ ende de Regeerders deser Stede/ opgerecht hadden een heerlicke Loterije/ door den welcken sy een goede Somme gelts boven alle oncosten profiteerden ende te boven leyden/ seer vermeerdert ende verbetert/ want te dien tijden zijn de bovenste twee nieuwe salē getimmert eñ gemaect/ desgelijcx de huyskens voor de Cranckinnige zijn te dier tijden mede in sulcken orden gebout eñ gesticht alsmen die tegenwoordelicken sien can. Beneffens alle de voorverhaelde plaetsen/ soo staen alhier noch verschepden Huyskens/ alwaer sekere mannen ende

Loterye voort Gasthuys/ 1596.

vrou-

vrouwen tsamen/ ofte elck alleen in woonen/ de welcke om een seeckere somme gelts/ voor haer leven geduyrende haer kost gecocht hebben/ ende uyt de Keucken van het voornoemde Gasthuys versorcht werden: die genoemt werden Proveniers ende Proveniersters.

Aengaende het stuyr ende de regeeringe van dese voorverhaelde Huysinghen van S. Catharijnen Gasthuys, Dolhuys, ende Pesthuys, de selvige staet tot last van seker getal van Mannen ende Vrouwen/ die daer toe by die vande Gherechten alle Jaren op nieuwe Jaers avont ghecooren ende gheordonneert werden/ den selven dienst waer te nemen. Ende zijn dese volgende.

Eerst vijf Gasthuys Meesteren ofte Buyten-Vaders, de welcke door een ordinaris Rentmeester alle de goederen het voornoemde Huys aengaende/ doen inne manen ende ontfanghen/ ende door hem doen betaelen alle 'tghene te betaelen staet: Sorghe dragen dat alle de Goederen/ Landen/ Huysen/ hoe die mogen genoemt werden/ ofte selfs behoorlicken ghebruyckt/ ofte aen andere verhuyrt werden: datter in tijts behoorlicke provisie van alle nootsaeckelicke behouften ghedaen werden. Om dit alles wel waer te nemen ende uyt te voeren/ vergaderen sy ordinaris tweemael alle weecken/ op seeckere dagen by hen luyden gheraemt/ in het S. Catharijnen Gasthuys, ende besoigneren metten anderen op alle voorvallende saken den Huyse aengaende: aenhooren 'tversoeck vande persoonen/ de welcke of voor altijt/ ofte alleen voor seeckeren tijt/ versoecken aldaer te mogen blijven/ ofte geherbercht ende geholpen te werden: in somma/ alles waer te nemen ende te versorghen wat de gelegentheyt van tijden soude mogen voorwerpen. Beneffens dese vijf Buyten-Vaders, soo is in elck vande Huysen noch een Binnen-Vader, de welcke altijts sorge moet dragen dat het in alle Salen/ keuckens/ kelders/ ende alomme wel ende schickelicken toegaet/ dat alle dingen wel gebruyckt werden/ dat hem een yegelicken onder het ghebiet van Meesteren staende/ dragen ende houden naer haer last ende bevel hen luyden vande Meesteren gegeven/ omme de selvige te doen ende uyt te voeren/ende vorder toe te sien ende te verhoeden dat inde voornoemde Huysen gheen quaet nochte ontucht ghepleecht noch ghedaen en werde.

Regeeringe ende Stuyr vande Gasthuysen.

Beneffens de Gasthuys-Meesters zijn by die vande Gherechte mede vercooren vijf Vrouwen/ de welcke Buyten-Moeders ghenaemt werden/ wiens last is beneffens de Meesteren sorge te dragen dat alle de persoonen/ dese Huysen aengaende/ behoorlicken versorcht werden met Cleederen/ soo wel Linnen als Wollen/ met behoorlicke spijs ende dranck/ ende alle het ghene dien volgende daer toe behoorende is/ toe te sien dat den Huysraet/ ende het Huys behoorlicken waer genomen/ gereynicht/ ende schoon ghehouden wert. Ende verscheyden andere saecken (te lange om alles te verhaelen) het Vrouwelicke gebiet aengaende waer te nemen ende te versorgen. Boven dese Buyten-moeders isser noch in elck Huys een Keucken-moeder, de welcke sorge draecht

over de Keucken ende de spijsen/ dat yder behoorlicken sijn portie ende gedeelte verstreckt ende ghegheven werde. Desgelijcx in yder Sael een Moeder met een Jong-wijf/ wiens last dat is sorghe te draghen voor de siecke ende andere persoonen de welcke in yders Sale zijn/ dat de selve behoorlicken versorcht werden/ met het ghene sy van noode mogen hebben: sieck sijnde vriendelicken geholpen werden/ omme ist moghelicken weder tot haere ghesontheyt te moghen gheraecken: in somma/ alles waer te nemen ende te doen dat haer vanden Meesteren ende Moederen belast ende bevolen werdt.

Alsoo dat dienvolgende dese Huysen (de welcke bestaen/ so siecke als ghesonde/ in meer als 300. Personen) door dien middel wel ende bequamelicken gheregeert ende gestuyrt werden/met sorghe ende toesicht die alsoo tot allen tijden te mogen houden. Omme daer toe te gheraecken wil haer de goedertieren Godt gestadelicken in sijn Heylige Schut ende Scherm nemen/ende der goede luyden Herten bewegen ende neygen/ datse de Middelen ende d'innecomen van dien naer haer vermogen helpen vermeerderen ende versterchen. Voor ongetwijfelt houdende/ dat Godt sulcx nimmermeer onvergolden sal laten/ 'tsy aen haer ofte aen haer nacomelingen.

S. Elysabeths Gasthuys.

S. Elysabeths Gasthuys.

Het tweede Gasthuys deser Stede is ghenaemt S. Elysabeths Gasthuys, gelegen zijnde inden Vrouwen Camp, omtrent de Reynsburger poorte/ onder het Bon van over Maren Lantsijde: in dit voornoemde Gasthuys werden alleen arme/ ghebreckige/ oude Vrouwen versorcht ende onderhouden. Het selvighe is in grootheyt ende rijckdom niet te vergheliicken met S. Catharijnen Gasthuys, al hoe wel dat het mette Leprosen vereenicht zijnde/ een redelicken incomen heeft. Het eerste begin ende de fondatie der selver is mede seer cleyn gheweest/ ten aensien vanden tegenwoordigen staet. De Stichters van dit Gasthuys (wiens namen in alle eeuwichheyt behooren gedacht ende onthouden te werden) zijn gheweest den eersamen Ian Dirck Coenensz. ende Catrijn Teeden Soons Dochter, de welcke inden Jaere 1428. gecocht hebben seeckere Huysingen ende erven/ gelegen wesende inde Vrouwen Camp/ ter zijden S. Vrsulen Convent/ die sy vertimmert ende ghemaeckt hebben tot een bequame plaetse/ waer inne datmen seeckere siecke crancke ende arme eerlicke oude Vrouwen soude ontfanghen/ herbergen/ ende onderhouden/ van alle het gene de Lichamelicke versorgingen aengaet: dit aldus ghebout ende gestichtet wesende/ so hebben sy dese plaetse overgegeven ende opgedragen aende Regeerders deser Stede/ mitsgaders aende Rector ende Ministersse des Convents van S. Margrieten, ghelegen hebbende binnen de Vryheyt deser Stede opten 3. Aprilis 1435. met begeerte dat de voornoemde Regeerders tot allen tijden souden verkiesen twee deuchdelicke ende eerlicke Mannen/

Wanneer ende by wie gesticht.

nen/ de welcke het selfde Huys souden stieren ende regieren/ ende de Minister sche/ die als Moeder ghestelt werde/ in alles souden helpen toe sien/ ende versorgen dat de goederen alreede gegeven/ ofte die naermaels door de handen van andere goede luyden soude mogen gegeven werden/ wel ende ten meesten oorbaer ende profijt besteet werden. De voornoemde Stichters hebben boven de ghemaeckte Huysingen/ tot vervullinge van hare begeerten/ ende tot een eerste beginsel daer toe gegeven hondert oude Vranckrijcksche Croonen/ ende vier Koepen/ maer siende dat het gene sy ghegeven hadden wel ende behoorlicken besteet werde/ so hebben sy daer naer het selfde Gasthuys met hare goederen ende innecomen seer vermeerdert ende verbetert/ oock seeckere Wetten ende Ordonnantien ghemaeckt/ in wat wijse ende manieren datmen de gene die in het voornoemde Huys aengenomen waren/ tracteeren ende onderhouden soude/ alles te lange ende onnodich om alhier te verhalen. Dit is den eersten aenlegh ende begin van S. Elysabethen Gasthuys gheweest/ ghelijck mijn sulcx in seker schriftgen vande Meesteren der selver behandicht is. Ghelijck ick voor henen inde beschrijvinghe van S. Catharijnen Gasthuys ghesept hebbe/ dat het selfde van tijt tot tijdt toegenomen ende vermeerdert is/ also is het mede met dese plaetse toegegaen. Want de goede Godt heeft tot allen tijden altijts eenige vrome ende arm-lievende Persoonen verweckt/ lust ende begeerte in haere herten door sijnen Heyligen Geest stortende/ om die plaetsen de welcke tot onderhout van oude arme ende gebreckelicke Persoonen gestichtet ende gheheylicht wesende/ soo vele als in haer vermogen was/ te helpen onderhouden ende vorderen/ op dat de selvige nimmermeer van middelen (als sonder de selve niet connende bestaen) tot onderhoudinge der selver niet en souden ontblotet werden. Alsoo dat door dien middel dese ende alle andere plaetsen/ totte onderhoudinghe der armen gebout wesende/ dagelijcx seer toegheomen hebben ende vermeerdert zijn. Ende gelijck de selfde in middelen toegenomen hebben/ also hebben die daghelicx mede toegenomen in 'tghetal van arme ende oude Vrouwen/ alsoo datmen de plaetsen ende wooningen der selver heeft moeten vergrooten ende wijder uyt strecken: omme tselve wel ende bequamelicken te doen/ soo hebben die vande Gerechten eenighe jaren naer de Troublen aen dit Gasthuys ghevoecht ende gebracht het Convent van S. Urselen, het welcke aen dit voornoemden Gasthuys palende was. Ende also daer naer omtrent den jare 1583. opten 10. Martij de Wees-vaderen van het arme Wees-huys deser Stede/ met consent van die van de Gerechte het Vrouwen Gasthuys ghecocht ende ingheomen hebben/ so zijn alle de arme ende crancke Vrouwen die aldaer onderhouden wierden overghebracht in S. Elysabets Gasthuys: desghelijcx de Leprosen, de welcke eertijts haere woninghe buyten deser Stede hadden/ sijn mede aldaer gebracht ende gestelt/ also dat de Goederen ende innecomen vande voornoemde drie plaetsen van S. Elysabeths ende het Vrouwen Gasthuys, mitsgaders het Leproes-huys, nu aenden anderen

Eerste gifte vande Stichters.

Wanneer dit Gasthuys vergrootet is.

deren gevoeght ende verknocht zijn/ ende upt eene Beurse onderhouden werden.

Het Elysabeths Gasthuys is verdeelt ende afgescheyden inde volgende Salen ende plaetsen/ de welcke genoemt werden:

1 De oude Sael, innehoudende 19. Bedtsteden.

2 De nieuwe Sael, begrijpende 21. Bedtsteden.

3 De Kercke, hebbende 15. Bedtsteden.

4 Het Huys van Tienen, bestaende in 10. Bedtsteden,

5 Den Beyaert, waer inne de arme Vrouwen gelogeert werden die door het Lant loopen ofte reysen/ ende mogen alhier (gelijck de Mannen in S. Catharijnen) drie nachten logeren/ ende de portie des avonts genieten/ maer langer niet.

Leproos-huys.

6. Het LEPROOS-HUYS, wesende een afgesonderde Huysinghe/ waer inne alle de Leprosen ofte Melaetschen/ soo wel de Inwoonderen als de Poorteren deser Stede/ gebracht ende onderhouden werden/ gedurende haer leven ofte gesontheyt/ op dat alle andere/ voor so vele de menschelicke sorge aengaet/ voor vordere besmettinge mochten bevrijdet blijven. Van wie het Leproos-huys gesticht is/ en weetmen niet/ maer het is by die vande Gherechte opten 30. December 1592. met het Vrou Lijsbeths Gasthuys geunieert. Welcke voornoemde Huysinge verdeelt is in twee afgesonderde plaetsen/ te weten:

1 De Leproos Sael, inde welcke ghehouden werden nu tegenwoordich 17. Melaetschen/ ende begrijpt in hem 19. Bedtsteden.

2 Het Loophuys, alwaer alle Leprosen/ so wel Mannen als Vrouwen ende kinderen/ van buyten comende/ mogen logeren ende herbergen een tijt van drie nachten/ binnen welcken tijdt/ men de selve versorcht met vier ende licht/ desgelijcx met spijs ende dranck/ (so sy 'tselve begeeren) maer t'eynden den voornoemden tijt van drie nachten/ soo moeten sy wederomme vertrecken. Boven alle de voorsz. plaetsen/ desgelijcx andere de welcke tot gemack ende ghebruyck/ soo wel vande Keucken als tot dienst vande Vaders ende Moeders ghebout zijn/ soo zijn alhier noch verscheyden bysondere ende afgheschepden Huyskens/ daer mede gelijck in het Dolhuys ende S. Catharijnen Gasthuys eenige Proveniersters inne woonen.

By wie het Gasthuys geregeert wert.

Het S. Elysabeths Gasthuys, mitsgaders het Leproos-huys, wert geregeert by vier Gasthuys-Meesteren ende vier Gasthuys-Moederen, de welcke mede alle jaren op nieu Jaers avont by die vande Gerechte gecozen of gecontinueert werden totten selven dienst. Die metten anderen gesamentlicken sorge dragen/ dat de goederen ende innecomen vanden selven Huyse wel ende profijtelicken geadministreert ende gebruyct werden. Dat alle saken binnen den Huyse wel ende behoorlicken ghedaen ende versorcht werden. De Moederen daer beneffens/ dat elck een ende yegelick onder de regeeringe deser Huysinge behoorende/ versorcht werde van kost ende cleederen: de Binnen-Moeder, dat een yeghelicken sijne behoorlicke portie uytgedeelt ende toegedraghen wert/ ten laetsten dat

dat een yegelicken/ soo wel die aldaer als Dienstmaechden dienen/ als de ghene die daer onderhouden werden/ elck in het zijne volbrengt het gene haer vande Gasthuys-Meesters ende Buyten-moeders belast ende bevoolen werdt. Alsoo dat door desen middel/ mette hulpe des alder-hoochsten/ sonder de welcke niets vast / bondich / ofte bestaende kan blijven/ de selve plaetsen van tijt tot tijt moghen bestendich ende vast staen: tot vertroostinge van alle arme ende ellendige Persoonen.

Maeltijden, die in dit Gasthuys van Gebraeden/ Wijn/ ende witte broot gedaen werden alle Jaer:

1 Te Kersmisse.
2 Te Paesschen.
3 Te Pincxster.
4 Vrouwen Kermis.
5 Den derden October.
6 Sint Elysabeth gehouden werden.

Beneffens die twee voorverhaelde Gasthuysen/ so placht alhier binnen deser Stede noch te wesen een derde/ het welck genaemt was Het Lieven Vrouwen Gasthuys, ghelegen hebbende opte S. Pancraes Kerc-graft: dan 'tselfde is (als ghesept is) omtrent den Jaere 1583. voor de Weesen deser Stede (welckers Huysinghe door den grooten aenwas der selver/ veel tē cleyn viel) vertimmert ende toegemaeckt/ ende aen de Meesteren vande voornoemde Weesen opgedragen ende getransporteert/ ende van dien tijt af bewoont ende gebruyckt. Van ouden tijden af is dit Gasthuys mede tot onderhoudinge van eerlijcke/ arme/oude ende gebreeckelicke Vrouwen gebruyckt geweest. Ende is daeromme wel ende te recht gevoecht by S. Elysabeths Gasthuys, het welcke mede (soo voor henen verhaelt is) tot een eynde ende gebruyck ghestichtet is. Wanneer/ ofte tot welcken tijde het selfde ghestichtet is/ en hebbe ick niet connen vernemen/ hoewel dat ick niet en twijfel ofte 'tselfde is terstont naer de eerste Vergrootinge deser Stede geschiet. Dan ick hebbe in seecker gheschrifte ghevonden de naemen vande eerste Fondeerders ende Stichters der selver: (de welcke ter eeren alhier ghenoemt behooren te werden) namentlick Claes Reyngertsz. ende Joncvrouwe Machtelt van Zijl, sijn Huysvrouwe / die tselve inden Jaere 1403. gesticht hebben. Ende naer dien dese plaetse (als voor henen ghesept is) gemaeckt is tot het Weeshuys, daer wy terstont van verhaelen moeten/ soo sullen wy desen hier mede eyndigen ende besluyten.

Onse Lieve Vrouwen Gasthuys. Van wie gesticht.

Aengaende S. Iacobs ende S. Barbaren Gasthuysen, waer van het eerste gelegen heeft op het Steenschuyr omtrent de Oosterling-plaetsbrugge/ ende de tweede opten ouden Rijn omtrent het Amsterdamsche Veer: alhoewel de selvige de namen van Gasthuysen gehadt hebben/ so en zijn sy evenwel noyt ghebruyckt gheweest om siecke/ crancke/ ofte oude Persoonen te herberghen ende te onderhouden/ ende zijn alleen maer Kercxkens geweest. Maer van ouden tijden af zijn de selvighe altijts ghebruyckt/ eensdeels om inde selvighe den Dienst Godes (ten

S. Iacobs ende S. Barbaren Gasthuys.

dien tijden also ghenoemt) te oeffenen/ waer toe den Choor der selver Kercken bequaem gemaeckt was: anderdeels om gebruyckt te werdé by die vande Draperie Neringe/ om haer groote Wol-sacken/ Vachten/ Vellen/ ende andere saecken te mogen leggen ende bewaren. Huyden ten dage wert het S. Iacobs ghebruyckt tot de groote Saep-halle/ alwaer alle Saepen/ Grofgreynen/ ende verscheyden andere saecken/ gevisiteert/ ghewaerdeert/ ende gelodet werden/ ghelijck sulcx breeder hier naer ter ghelegender plaetse verhaelt sal werden. Ende het S. Barbaren, een ghedeelte totte Fusteyn-halle/ 'twcede tot het Huyssittenhuys/ ende 'tderde tot een Packhuys van Wolle/ Bloten ofte Schaepsvellen/ tot gerijf vande Draperie Neringen deser Stede. Dit alles tot hier toe ghesept hebbende/ sullen wy voortgaen ende comen tot de Beschrijvinge van alle de vordere Huysingen/ de welcke tot onderhoudinge der armen ghestichtet zijn.

Het Weeshuys.

Beschrijvinghe van het Weeshuys. Het Weeshuys is een huysinge waer inne alle de arme Vader ende Moederlose kinderen/ wiens ouderen 'tsy Burgeren oft Inwoonderen deser Stede geweest/ ende alhier gestorven zijn/ opgebracht/ onderhouden/ ende versorcht werden van alle lichamelicke goederen: ende so vele als doenlicken is/ geleyt ende gestiert werdé tot Eer ende Deucht/ de selvighe doende leeren bequame/ nootsaeckelicken/ ende profijtelicke hantwercken/ waer mede sy haer in haren Manlicken ouderdom connen erneeren/ hare Huysgesinden versorgen ende onderhouden. De welcke anders/ by ghebreecke van soodanigen stuyr ende beleydinghe soude moeten van armoede ende wanhavenisse vergaen.

Dit huys heeft over vele jaren ghestaen aende Zuytzijde vanden nieuwen Rijn omtrent de Bostel-brugge/ maer overmits dat door den aenwas vande ingesetenen deser Stede/ het getal vande Wees-kinderen dagelicx seer toenam ende vermeerderde/ soo zijn de Wees-meesteren genootsaeckt geweest grooter Plaetse ende Wooningen voor de selvige te versorgen/ ende zijn dien volgende (met consent ende toelatinghe van die vande Gherechte) mette Gasthuys-Meesteren van het Vrouwen Gasthuys, omtrent den jaere 1583. geaccordeert dat de selvige aen haer souden overgeven ende transporteeren de plaetse van het voornoemde Gasthuys/ het selve ghescheet wesende/ soo hebben sy de voornoemde Huysinge vertimmert ende bequaem ghemaeckt tot de wooninge ende onderhoudinghe vande voornoemde Wees-kinderen. Maer is eenighe jaeren daer naer/ insonderheydt omtrent de jaeren 1604. ende 1607. by naer ghehelicken vernieut/ vertimmert/ ende soo cierlicken gebout als eenich Weeshuys van alle de Hollandtsche Steden ghebout is. Het Verdeelinghe vant Weeshuys. selvighe verdelende eerst in twee heerlicke Salen/ de cleynste voor de Meyssens staende beneden der aerden/ waer inne beneden geordineert zijn 27. Betsteden/ ende boven opten oxael oft hangende Camer over de Bedt-

de Bedtsteden gemaeckt zijnde 13. Bedden/ makende tsamen veertich/ waer op dat tachtich Meyssens mogen slapen. Ende de grootste voor de Knechtgens, de welcke in hem begrijpt beneden der aerden 58. bedtsteden/ ende boven de selvige op een doorgaende Hangcamer noch 30. Bedtsteden/ alsoo dat inde voornoemde Sael bequamelicken 176. Jongers mogen slapen/ alle de voorsz. Bedtsteden zijn al tsamen bequamelicken versien ende gestoffeert met behoorlicke Bedden met haer toebehoorten/ dat een lust om sien is.

Daer naer aen een Sieckenhuys, alwaer eenighe kinderen sieck geworden wesende/ inne gebracht werden/ ende van alles dat tot vorderinghe van hare ghesontheyt dient/ versorcht werden. Ten laetsten in verscheyden andere plaetsen/ als in een groote Eet-sael daer de kinderen daghelicx eeten aen vier groote Taefelen/ de welcke elck lanck ende breedt zijn twee groote Pruyssche Delen: in de Keucken/ int Backhuys/ 't Huys vande Wees-vaderen ende Moederen/ Schoole/ Kercker/ ende eenige andere plaetsen/ alles te lange om te verhalen.

Aengaende het begin ende den aenvangh van dese voornoemde Huysinge/ wanneer ende van wie het selfde opgericht ende begonnen is/ en hebbe ick niet connen ondervinden/ dan ick houde voor ontwijfelick dat sulcx by de Heeren Regeerders selfs opgherichtet ende gefondeert is. Doch de beginselen/ de middelen/ ende incomen vande selvighe Huysinge zijn seer cleyn geweest ten aensien vanden tegenwoordigen standt: maer gelijck de selvige toegenomen heeft in getal van kinderen/ alsoo zijn op ghelijcke wijse/ de middelen door de hulpe van vele treffelijcke persoonen/ lust ende liefde totte onderhoudinge vande vaderloose kinderen hebbende/ vermeerdert ende toegenomen/ ende nemen noch dagelicx (de Heer zy ghepresen) toe. Alsoo dat huyden ten daghe alle de voornoemde Wees-kinderen wel ende behoorlicken gevoedet ende opghebracht werden/ bestaende in een ghetal van over de 350. kinderen: welck getal inden Jaere 1640. gecomen ende vermeerdert is op 700. kinderen/ waer van vele ende verscheyden/ noch geheel jongh zijnde/ voor eenighe jaren buyten den huyse by eenighe goede luyden bestedet werden/ omme voor de selvige behoorlicke sorghe te draghen/ ende ter deuchden op te brengen/ soo langhe dat de selvighe beneffens de andere binnen den huyse woonende/ mogen op ende neer gaen/ gevoet ende opgebracht werden. Begin vant Wees-huys.

Maer weynich Jaeren gheleden/ ten tijde als Godt Almachtich de Borgeren ende Inwoonderen deser Stede mette Peste te huys socht/ soo is het getal der selver veel meerder ende grooter gheweest/ als het nu teghenwoordich is. Op dat dan dese Heylighe ende van Godt soo hooch-bevolene onderhoudinge van tijt tot tijt soude mogen duyren ende bestendich blijven/ soo laet ons de voetstappen van onse Voorouderen in desen deele nae treden ende volghen/ ende is het moghelicken te boven gaen/ ende naer onsen vermoghen helpen voorderen dat sulcken heylighen werck mach bestendich blyven/ waer toe de goede Heylighe

Dry-eene God sijn segeninge verleenen wil.

Regeeringe van het Wees-huys.

Het voorsz. Wees-huys wert geregeert ende gestiert by vier Wees-meesteren, de welcke Wees-Vaders genoemt werden/ ende de kinderen in plaetse van hare afgestorven Vaderen toegeschickt werden/ desgelijcx by vier Buyten-moederen, die mede (als alle de voorgaende) op nieuwe Jaers avont by die vanden Gherechte totten voornoemden dienst vercoren werden: wiens last ende bevel is/ten eersten de Vaderen, sorge te dragen dat de goederen het voornoemde Huys aengaende/ wel ende behoorlicken geadministreert/ ten meesten oorbare ende profijt bestedet ende gebruyckt werden: dat de kinderen in behoorlicke tucht ende eerbaerheyt moghen opgebracht werden/ op nootsaeckelicke ende profijtelicke Ambachten gestelt/ in somma dat de selvige van alle nootsakelicke behouften versien ende onderhouden werden. Ten tweeden/ de Moederen, dat de kinderen behoorlicken versorcht werden met cleederen/ soo wel Linnen als Wollen/ dat de selve Kleederen in tijts versien ende gerepareert werden: sorge te draegen dat den Inboedel wel ende behoorlicken gebruyckt/ gereynicht/ ende onderhouden werde: ende verscheyden andere saecken/ te langhe ende onnoodich om alles te verhaelen.

Boven dese voornoemde Vaders ende Moeders, soo is totten daghelickschen opsicht opte kinderen een Binnen-Vader ende Moeder, by de Buyten-Vaders ghestelt ende geordonneert/ de welcke/ achtervolgende de last ende bevelen der selver/ de kinderen dagelicx regieren ende stieren/ versorghen van eten ende drincken/ toe sien dat het alomme inden Huyse wel gaet/ dat een yegelijck sijnen dienst wel waer neemt/ op dat alles met vrede ende eenicheyt ghevordert wert 'tgene dienstelick is tot het welvaren vande voornoemde Huysinge.

Het Huyssitten-huys.

Beschrijvinge van het Huys-sitten-huys.

Comende nu tottet HUYS-SITTEN-HVYS, gelegen zijnde aende Noortzijde vanden Ouden Rijn/ ter plaetse daer van outs het S. Barbaren Gasthuys gestaen heeft/ waer van dit voornoemde Huys een ghedeelte is/ soo sullen wy alhier een weynich ende ghelijck als ter loop verhalen wat aldaer ghedaen ende verhandelt wert. Ten eersten soo hebben de arme Versorgers ofte Meesters/ bestaende in vier Diaconen ende vier Huyssitten-meesteren ofte Aelmoesseniers, opten 20. December 1621. is dit getal by die vande Gerechte ghebracht op 12. te weten zes Diaconen ende zes Huyssitten-meesteren: by die vande Gerechte tot dit ampt vercoren ende gestelt wesende/ alhier ghesamentlicken metten anderen haer ordinarische vergaderinghen/ om vande goederen ende innecomen totten selven Huyse behoorende/ te disponeren ende te ordonneeren naer sy bevinden alderprofijtelickste ende nuttelickste voor het Huys ende voor de Armen te wesen. Ende andere voorvallende saecken die veel ende menichvuldich zijn/ te verhandelen/ behoorlicke

hoorlicke orden te stellen dat de arme ende behoeftighe Persoonen deser Stede/ mogen versorcht ende onderhouden werden. Ten tweeden wert in dese voornoemde Huysinge aende armen Broot ende Turf uyt gedeelt/ inden Winter/ te weten twee malen voor ende eens naer Kersmisse/ ofte ten waer sake datter een strenghe naer-winter is/ alsdan deeltmen naer Kersmisse mede twee maelen/ het welck seer veel bedraecht ende importeert/ want ick hebbe van een vande voornoemde Aelmoessenier verstaen/ dat sy in het voorleden Jaer van 1612. uytgedeelt ende gegeven hebben 28. Lasten Rogge/ ende omtrent de seven duysent tonnen Turf. Het welck een goede somme geldts bedraecht. De Meesteren hebben onder haer de bedieninghe vande Armen/ de welcke by haer onderhouden werden/ verdeelt in acht ghedeelten/ ende heden ten dage aen 12. gedeelten / naer de gelegentheyt vande Bonnen ofte Quartieren deser Stede/ ende elck een van haerluyden moet een gedeelte waer nemen ende versorgen/ ende alle weken tot sijnen huyse/ de armen onder sijn quartier behoorende/ uyttreycken ende gheven soo vele als elck een by de Meesteren toegeleyt ende geordonneert is. Behalven noch 'tgene dat de selve aende Passanten ofte extraordinarische armen uyt reycken. Het welcke alles metten anderen ghereeckent sijnde in het voorleden Jaer van 1612. bedraeghen heeft ruym een somme van 36. duysent gulden: waer teghen de voornoemde Meesteren van wegen het armen Huys niet sekers jaerlicx te ontfanghen hebben/ soo van Renten/ Pachten/ Lant-huyren/ ende andere innecommens/ dat den selvigen ontfang te samen gerekent zijnde/ soude moghen uytbrengen de somme van acht duysent guldens. Alle de vordere penninghen/ werden by de selve Meesteren inde Predicatien/ ende by de Borgeren des Sonnendaechs door de gantsche Stadt/ vande goede luyden / (de welcke binnen deser Stede seer tot het onderhouden vanden armen genegen zijn) gecolligeert ende vergadert/ mitsgaders 'tghene de voornoemde Huysinghe van eenige vermogende persoonen / 'tzy by Testamente ofte anders gegeven ofte gemaeckt wert. Het gebeurt ooc dickwijlen dat de Meesteren te cort comende/ om provisie ende voorraet te doen tegen den Winter/ hulpe ende assistentie versoecken aenden Magistraet deser stede/ dewelcke dickwijlen door haren Thesaurier eenige penningen aende Meesteren doen uyttreycken/ ende gheven / anderdeels de selve vergunnende alle Jaren een ordinaris ende generael Collect langs alle de Huysen deser Stede/ ten welcken tijde sy alle metten anderen beneffens de Huysitten-meesteren/ ende de Dienaren des goddelicken Woorts/ selfs mede gaen omme de voornoemde Aelmoessen inne te gaderen ende te versamelen. Ordinaris werden nu alle jaren twee Collecten gehouden/ waer in telcken ontrent de 3800. gulden gecollecteert werdt. Waer mede de voornoemde Meesteren haer teghen den aenstaenden Winter versien. Belangende het ghetal vande armen de welcke by de Huysitten-meesteren bedient ende onderhouden werden met ordinarische weeck-gelden/ bestaende in oude/ jonge/mannen/

vrouwen ende kinderen/ het selfde bedraecht omtrent ofte weynich minder dan 15. duysent menschen: behalven de Walen die alhier met grooter menichte zijn/ ende van veel armen bestaen: de Engelschen die aen tween verdeelt zijn: de Lutherschen ende Mennonisten/ dese onderhouden elck de sijne/ uyt het ghene yeder in sijne Kercke versamelt/ 'twelck inde beursse vande ghemeene armen niet en comt. Brengt alle dese totte bovengestelde/ ghy sult bevinden dat by na het vierde gedeelte vande inwoonderen deser Stede arme ende behoeftige persoonen zijn. Al hoewel ick ghesept hebbe dat in alle de voorgaende Kercken elck een zijne armen onderhoudt/ niet teghenstaende/ wanneer inden winter Broodt ende Turff uytgedeelt wert/ so wert sulcx vande Huyssitten-Meesteren/ (de welcke tot dien eynde rontomme door de geheele Stadt gaen/ ende besien wie het selfde van noode mach hebben) aen een yeder sonder eenigen onderschept uytghereyckt ende ghegeven. Op dat door desen middel niemant van honger ofte koude en mocht komen te vergaen ofte te sterven.

Goemoederen wat haer last is.

Beneffens dese voorschreven arme Versorgers/ zijn by die vande Gerechte/ mede geordonneert seker vier Vrouwen de welcke genaemt werden de Goe-Moeders, ofte Diaconessen, die mede op seeckere dagen ter weecke op het voornoemde Huyssitten-huys vergaderen: wiens last ende bevel is toe te sien ende te versorgen dat de arme ende ellendige Craem-vrouwen/ alhier binnen der Stede van kinde verlost zijnde/ niet en vergaen/ maer behoorlicken versorcht ende onderhouden werden. De welcke aende selvige uytreycken eē maendt lanck seker weeckgelt/ ende ander nootsakelickheden/ desghelijcx tot bewaringhe vande nieu ghebooren kinderkens op datse van koude ende wanhavenisse niet en souden vergaen/ sekere linnen ende wollen luyren. Also dat door alle de voorverhaelde middelen geen armen binnen deser Stede wonachtich zijnde hy sy wie hy wil/ oft hy heeft ende vercrijcht hulpe ende assistentie in syne armoede/ indien hy maer sijne armoede met waerheyt bekent maeckt ende openbaert ende hem Christelicken draecht ghelijck recht ende billick is.

Nieut Pesthuys.

AL hoe wel dat wy hier voor inde beschrijvinge van S. Catharijnen Gasthuys gesprooken hebben/ van het Pesthuys/ het welcke binnen de Stadt Leyden gelegen heeft/ ende dat nu volgende de resolutie vande Heeren vanden Gerechte daer toe niet meer en wert ghebruyckt. zo sullen wy alhier ter plaetse de beschrijvinge van een nieu eñ extraordinaris Pesthuys by vougen. Het welck inde groote sterfte ende Peste ghevallen inden Jaere 1635. by de selve Heeren geresolveert/ ende by die vande Groote Vroetschappe geapprobeert es/ tot verhoedinge/ vande selve besmettelicke ende voortcruppende sieckte (voor so veel in haer was) een Pesthuys te stichten ende te bouwen buyten deser Stede/

Nieuw Pesthuys waer ende wanneer ghebouwt.

de/ daer toe verkiesende seecker stuck Landts/ aencomende S. Catharijnen Gasthuys, ghelegen zijnde tusschen de Hoge-Morsch ende de Haerlemer poorten.

Alwaer inden Jaere voorschreven gebout ende getimmert es/ seeckere bequame Huysinge/ int gheheel lang zijnde twintich Roeden/ ofte 240. voeten/ ende breedt ses en dertich voeten: welck ghetimmerte verdeelt ende afgeschepden es aen ses onderschepden Saelen/ so voor de Mannen/ Vrouwen/ als voor de kinderen/ inne de welcke gestelt zijn/ hondert ende twaelf Betsteden/ alle versien met goede Bedden ende de toebehoorten van dien.

Eenigen tijt daer naer es ontrent dit voornoemde Pesthuys/ noch gebout een particuliere Huysinge/ ten dienste vande binnen Vader ende Moeder/ ende een Camer ofte twee/ daer inne de Regenten van 'tselve Huys mette buyten Moeders haere vergaderingen houden totte versorginghe van alle 'tgene ten dienste vande arme siecke menschen van node es.

Niet verre van dese Huysinge aende Zuytsijde van dien/ es geplant eenen grooten Boomgaert/ beplant met veelderley vrucht-dragende boomen/ ter plaetse daer volgende het besluyt vande voornoemde Heeren vande Gerechte geresolveert es een Pesthuys te doen bouwen gheheel van steen: welcken Boomgaert omcingelt es met een Graft/ ter wijde van dertich voeten: ende daer rontomme een Elsen manteling voor de winden tot bevrijdinge vande Vruchten.

Aende Noortzijde vande voornoemde Huysinghe/ es geordonneert ende gestelt de plaetse alwaer dat de dooden int Pesthuys gestorven zijnde begraven werden.

Beroerende de Regeringe ende de opsichte van dese Huysinghe die wert gedaen by vier Mannen/ ende soo veel Vrouwen/ de welcke alle Jaeren op Nieu-jaers avondt/ mette verkiesinghe van alle de smalle diensten/ by de Heeren vande Gerechte gestelt ende vercoozen werden.

De redenen waeromme ick de lasten/ diensten ende onderhoudingen vande Gast-huysen, 'tWees-huys, ende het Huys-sitten-huys soo langhe ende breedt verhaelt ende beschreven hebbe/ zijn voornamentlicken dese twee: de eerste omme de goede luyden/ (voor soo vele mijn bewust is) den noot ende behoufllickheydt der selver/ also voor oogen af te schilderen/ op dat sy daer door ghestaedich mochten vermaent ende aengeport werden/ om sulcken goeden eerlijcken/ van Godt soo hooch-bevolen werck/ tot allen tijden ende stonden te helpen voorderen ende handthaven/ met haere tijdelicke goederen: op dat de arme ende ellendige/ de selvige mildadicheydt ghenietende ende ghebruyckende/ Godt almachtich voor soodanighe Persoonen vyerichlicken bidden mogen/ dat hy de selvighe wil beschutten ende beschermen voor alle quaet. De tweede/ dat onse kinderen ende naercomelingen souden sien ende weten wat ende hoe veel/ hare Ouderen tot het onderhoudt vanden Armen ghedaen/ ghemaeckt/ ende gegeven hebben: omme de selve daer door desgelijcx

Redenen waeromme de Armen-huysen so breedt beschreven zijn.

gelijck te vermanen ende te porren/ tot naevolginge haerer Ouderen/ ofte Vrienden in desen deele/ op dat tot allen tijden de armen (die wy altijts hebben sullē so Christus seyt/ ja die hy ooc in sijne plaetse gelaten ende gestelt heeft/ met vaste ende sekere beloften/ wat ghy den minsten van haer allen in sijnen name gedaen hebt/ dobbel te vergelden/) mogen gedient ende geholpen werden/ in hare eilenden ende noot. Dat goede onuytsprekelicke Barmhertige Godt/ Vader/ Soon/ ende Heylige Geest wil tot volvoeringe der selver begeerten sijnen Heylighen segen strecken ende geven. Amen.

Vergaderinghen ofte Arme Huysen binnen deser Stede.

Verhael van alle Vergaderinghen ofte Armen huysen.

BEneffens alle de voor-verhaelde Armen Huysen, de welcke/ uytten name vande Burgermeesteren ende Regeerders deser Stede gheregeert ende gestuyrt werden/ ende dienvolgende voor alle Borgeren ende Inwoonderen gemeen zijn ende open staen. Soo zijn binnen deser Stede/ (veel meerder als in andere nabuyrighe Steden) door de miltheyt ende genegentheyt/ totte onderhoudinghe van seeckere oude/ eerlijcke/ arme Personen (die tot allen tijden verre het meeste getal bevonden zijn/ ende sullen werden) van verscheyden particuliere ende vermogende persoonen gesticht ende voor eeuwich opgerecht/ eenige plaetsen ende huysen die met een gemeenen naem Vergaderingen genoemt werden. Waer inne/ inde eene een seker getal van Mannen ende Vrouwē/ ende inde anderen alleen Vrouwen/ onderhouden werden/ niet geheel van alle dat sy van noode hebben/tot onderhoudinge van dit tijdelicke leven/ maer alleen met seeckere portien ende proven/ naer 'tbelieven van de Stichters oft de Regeerders der selver/ naer het innecomen van yder plaetse geordonneert wesende hoe veel ende wat/ in yder Vergaderinge ghegeven ende ghenoten wert/ sal by elck op sijne plaetse verclaert werden. Ick sal by de selvighe (soo naer als ick hebbe connen ondervraghen) stellen ende voughen/ van wie/ ende wanneer die ghestichtet zijn. Ende in het verhaelen der selver de outste eerst stellen. Het welcke is:

Beschrijvinghe van Ierusalem

I. IERVSALEM, gelegen wesende op het eynde vande Cellebroeders graft/ aende Suyt-west-zijde der selver/ omtrent deser Stede Vesten/ onder het Bon van Suydt-Rapenburch/ bestaende in 13. onderscheyden Huyskens ofte Cameren/ waer inne dat woonen oude/ eerlicke/ arme Mannen/ ende soo sy Wijven hebben/ die woonen met haer: dan wanneer den Man komt te sterven/ so moet de Vrouwe naer den tydt van ses weecken daer wederomme uyt vertrecken / ende de goederen by den afgestorven achter ghelaten wesende/ teghen de Meesteren vande voornoemde Huysinghe delen: die alsdan in het Gasthuys

ofte

ofte in eenighe andere Vergaderingen onderhouden werden. Men hout voorseker dat dit alsoo gemaeckt is/om dat de Huysvrouwe vanden eersten Fondateur inde Stichtinge van dese Vergaderinghe niet en wilde verwilligen/ consenteren/ ofte met yet van hare goederen helpen assisteren. Doch watter van zy/ en is niet mijn/ maer de Heere alleen bekent. Dat dese Huyskens alleen voor de Mannen gebout ende gesticht zijn/ blijckt uyt dit volghende schriftgen/ het welck inde Camer vande Regeerders vande voornoemde Huysinge hanght. Waer inne den naem vanden Stichter/ desghelijcx het Iaer wanneer sulcx gheschiet is/ duydelicken ghestelt is/ ende 'tselve is vanden volghenden Inhoudt:

Wouter Coman Ysbrantſz. was Fondateur van deſe Capelle ende van deſe Huyſen, ende hy heeft deſe Capelle ende Huyſen geſticht inde eere Godes, ende Maria ſijn gebenedijde Moeder, ende ſijn twaelf Apoſtelen: ende hy ordonneerde dat hier in deſe Huyſen woonen ſullen 13. eerbare oude Mannen, die van tijdelick goet vergaen zijn, ten eeuwigen daghe toe: ende hy was te Ieruſalem Anno 1462. ende hy ſtarf al eer het werck volmaeckt was, int Iaer ons Heeren 1467. op S. Pieters Kermes avont.

Fondatie van Ierusalem, van wie/ ende wanneer gesticht.

Daer hanght noch inde selvige Camer Copie van des voornoemden Wouter Ysbrantſz. Testament ofte Uyterste Wille/ het welcke door ouderdom ende quade toesicht seer vergaen is/ waer uyt ick dit volgende geextraheert hebbe/ begrijpende int corte des voornoemde Stichters laetste Uyterste wille ende begeeren.

Item, inden eerſten alſulcke Huyſingen als ick opte Cellebroeders graft hebbe ſtaen, de ſelve maeck ick principalick om Godts wille, ende daer toe maeck ick daer in een Capelle, ende die ſel hieten de *Cruys-Capelle*, ende men ſel die laten wijen, ende dat Heylighe Graf daer in ſetten: ende voort inde Cameren ofte Huyſen, daer ſullen in woonen 13. arme Mannen die eerlijck zijn, ende van goeden zijn vergaen, ende gheven hen ſulcke Proven als het Huys vervallen mach, &c.

Heeft mede begeert/ dat de selvige Vergaderinghe by de Huysittenmeesteren

Van wie geregeert ende ghestuyrt.

meesteren sal gheregeert werden/ mits datter noch twee andere eerlicke Mannen beneffens haer wesen sullen / de welcke ghesamentlicken den last ende sorghe bevolen werdt. Voor welcken dienst de Huysittenmeesteren uyt de goederen sullen mogen trecken hondert Croonen jaerlicx/ mitsdien dat zy alle Jaeren op Kers-avont de Mannen inde voornoemde Huyskens woonende/ elcx een nieut Hemde sullen geven ende versorgen.

Verhael van het Heylige Graf.

Het Capelleken hier vooren genoemt/ staet noch in sijn geheel/ in het welcke het Heylige Graf (soomen tselve te dier tijden noemde) plach te staen: het welcke seer veel versoecx met groote devotie vande Roomsche Catholijcken hadde: den Esel diemen op Palm-sondach plachte langs de straeten te trecken/ hadde alhier sijne plaetse / de welcke vande oude Mannekens die aldaer woonden moest voort getrocken werden/ daer voor genietende alle Jaeren elck een paer nieuwe Schoens. Ende de Ierusalemsche Heeren (die alsoo genoemt wierden om dat zy in Syrien tot Ierusalem om ons Salichmakers Graf te besoecken in Pelgrimagie geweest hadden) gingen recht voor den selven/ ende ghelepden dien ter plaetsen daer hy gebracht moest werden: dit Cappelleken wert tegenwoordich ghebruyckt by de Engelsche Ghemeente/ doende Professie vande Gereformeerde Religie. Inde voornoemde Camer vande Regeerders hanght mede een Rolle/ innehoudende Jaer ende dach wanneer 16. Borgeren ofte Innewoonderen deser Stede tot Ierusalem geweest hebben. Ende diergelijcke plach in S. Pieters Kerck te hanghen.

Proven die in Ierusalem ghenoten werden.

Belangende nu wat onderhout dat elck Huysken ofte Camer gheniet of ontfanght/ het selfde is dit volgende: Boven de vrye Huys-huyr/ wert in yder Huysken uytghereyckt ende gegeven/ inde Slachtyt een voet ofte quartier Rint-vleysch : een kinneken Boters: drie soetemelcx Kasen: veertich Tonnen Turf: alle weecken inde Winter-maenden drie/ ende inde Somer-maenden twee Bollen Terwen-broot: alle dagen een pinte Biers van twee gulden het Vat/ (dat te dier tijden goet/ jae het beste Bier was/) de Mannen alle jaren een nieut Hemde/ met een paer nieuwe Schoens. Het gene een yder verder ofte meerder van noode heeft/ moeten zy selver voort versorgen ofte winnen. Inden jare 1640. bestont de Regeeringhe van Jerusalem by dees Persoonen:

Cornelis Maertensz. Vliettentoorn, Veertich/

Dirck Lenaertsz. Keth, Schepen.

Beschrijvinghe van Syon.

II. SYON, gheleghen zijnde opten Noort-hoeck vande Papengraft/ aende Volders-graft / in het Bon van Over 'tHof, is een Vergaderinge, bestaende in veerthien Huyskens/ waer inne dat woonen veerthien oude/ eerlicke/ arme Mannen ende Vrouwen/ soo sy die hebben; maer de Mannen stervende/ soo deelen de Meesteren vande voornoemde Huysinge mette Weduwe/ ofte Vrienden/ alle de goederen by den afgestorven naergelaten wesende: ende de Vrouwen moeten t'eynden ses weecken naer 'taf-sterven van hare Mannen, daer uyt ver-

vertrecken/ maer de Vrouwen sterbende/ so moghen de Mannen daer inne blijven/ geduyrende haer leven. Dese Huysingen zijn gesticht ende opgerecht inden Jaere ons Heeren 1480. by Jonckheer Huge van Swieten, ende sijn Huysvrouwe Luytgert van Bos-huysen, gelijck sulcx blijckt by 'tgene boven de deur ende inganck vande voorsz. Vergaderinge gestelt is. Dan 'tis te weten/ dat daer naer inden Jaere 1505. by Ghijsbert Korstensz. ende naer hem inden Jaere 1568. by Ian Lourensz. beyde Backers ende Borgeren deser Stede/ de middelen/ renten/ ende innecomen van dese Huysinge seer vermeerdert ende verbetert zijn. Insonderheyt is dese Vergaderinge inden jare 1634. merckelicken by Testamente begiftet ende verbetert by Lucas Iansz. van Wassenaer, Eenighe Soon van Ian Lucasz. van Wassenaer, Eertijts Burgermeester deser Stede/ ende Ontfanger van des ghemeene Lants middelen over de Stadt Leyden ende Rijnlant/ alhier ter eeren genoemt.

Wanneer ende van wie ghesticht.

Naerdien dat my door den E. Claes vander Meer/ Burgermeester der Stadt Leyden behandicht is een Memorie ofte Extract uyt het Testament vande voornoemde Lucas Iansz. van Wassenaer, soo hebbe ick goetgevonden tot zijner eeren ende gedachtenisse/ de selve alhier in te lijven. Luydende als volcht:

Lucas Iansz. van Wassenaer, is overleden den 8. December 1634. Ende heeft by zijn Uyterste Wille (onder anderen) gemaeckt eerst ten behouve, van 'tHofgen ofte Godts-huys genaemt *Zyon*, staende binnen Leyden op de Papegraft: sijn Wooninge ende Landen leggende in Soeterwoude aende Gowech, groot ontrent de twaelf Mergen: mits uytreyckende zeeckere Lijf-rente ten behouve vande Soon vande bruycker, die gebreeckich en verminct is, hem aenghecomen in het timmeren ende bouwen vande voorsz. Wooninge, ende boven dien noch twee hondert gulden aen gelt.

Syons incomen vermeerdert, 1634.

Heeft noch ghemaeckt ende gelegateert aende Hofgens *Ierusalem*, *Emaus*, *Trijn Iacobs Huysgens*, *Ioostenpoort*, *Stevens poortgen*, *S. Ians Hofgen*, ende *S. Annen Hofgen*, elcx ses hondert gulden. *S. Barbaren Hofgen*, duysent guldens. Ende aen 'tHofge van *Ian du Laeter*, acht hondert gulden.

Also dat de gene de welcke de selvighe nu bewoonen/ veel beter ende grooter portien mogen genieten als de gene die voor dien tijt daer inne woonden/ genoten hebben. Want de selvighe ontfangen alle jaeren tegen den Winter in elck Huysken/ een goede Voet ofte quartier Rint-vleysch/ met het Sout om het selvige te mogen souten: een half achtendeel Boters: een Soetemelcx Kase: drie gulden tien stuyvers/ om Turf te coopen: ses pont Kaerssen: de Mannen elcx een Hemde/ met een paer Schoen: inde ses Winter-maenden alle weecken twee Terwen brooden: alle dagen door het gantsche Jaer een pinte goet twee gulden Bier: ende op yeder dach vande vier Hooch-tijden elck vier stuyvers.

Wat portie in Syon genoten wert.

De Regeeringe ende 'tbeleyt vande Goederen ende innecomen van dese Huysinge/ bestaet beneffens de Huys-sitten-Meesteren, die in alle Vergaderingen de toesicht bevolen is/ by twee eerlicke Persoonen/ de welcke inden Jaere 1640. waeren Michiel Mathijsz. Chymaer, ende Ian van Marcken, Veertich.

Van wie geregeert ẽ gestuyrt.

Binnen dese Vergaderinge van Syon, is inden jare 1640. by de eersame Joffrouwe Emerentia Benning, huysvrouwe van Mr. Iacob van Brouckhoven, Burgermeester deser stede/ doen bouwen ẽ stichten vier bequame woonhuysen/ omme bewoont te werdẽ by eerbare Weduen/ de welcke volghende de Fondatie van Syon, binnen zes weecken naer het overlijden van hare Mans souden moeten vertrecken/ ende aldaer onderhouden te werden/ uyt soodanighe middelen als by haer daer toe geordonneert zijn.

III. S. STEVEN, ofte STEVENS POORTGEN,

Beschrijvinge van S. Stevens poort.

gelegen zijnde in Marendorp/ aende Noortzijde der selver/ omtrent de Huysinge van mijn Heer den Burghermeester Ian Ysnoutsz. vander Nesse, onder het Bon van Over-Maren Lantsijde/ is een Vergaderinge bestaende in 13. Huyskens ofte Cameren/ de welcke bewoont werden by 13. eerlicke/ arme/ oude Mannen ende Vrouwen; dan de Mannen stervende/ moeten de Vrouwen naer ses weecken daer uyt vertrecken. Alhier heeft eertijts een cleyn Kercxken gestaen/ alwaer ordinaris Misse in gedaen werde/ maer is over lange afgebroken.

Van wie ẽ wanneer gesticht.

Dese Vergaderinge, gelijck als blijckt uytte Brieven vande Fondatie/ is gesticht ende ghefondeert inden Jaere 1487. by den Eersamen Willem van Tetroede, ende Christijn Arents Dochter, sijn Wijf/ opten 27. November: dan is mede sonder twijffel (gelijck meest alle de Armen huysen,) naermaels van verscheyden andere goede Luyden seer vermeerdert ende verbetert: alsoo dat de Innewoonderen der selver huyden ten dage genieten ende ontfangen/ boven de vrye Wooninghe/ alle jaren tegen den Winter een quartier ofte voet Rint-vleysch: tot haer Boter vier ende een halve gulden: tot haer Turf ses gulden: tien pont Kaerssen: de Mannen tot een paer Schoen 30. stuyvers: ende Laecken tot een paer Hoosen/ ende een nieu Hemde: alle weken drie Terwen

Proviãd van dese Huysinge.

wen brooden/ alle dagen een pinte Biers. Dese Vergaderinghe wert mede geregeert/ (als de voorgaende) by seeckere Vaders ofte Meesters daer toe gestelt ende geordonneert zijnde/ die inden Jaere 1640. ende daer te vooren geweest zijn Dr. Gijsbert van Dam, ende Ian de Wilde, Apothecaris/ Ian Iansz. vander Vecht, Rentmeester.

IV. IOOSTEN POORTGEN, ghelegen wesende tusschen de Cellebroeders ende S. Pieters achtergracht/ ten midden de Segerstege aende Suytzijde der selver/ onder 't Bon van Suyt-Rapenburch/ is een Vergaderinge bestaende mede in 13. Huyskens ofte Cameren/ de welcke alle te saemen bewoont werden by Vrouwen ofte Maechden: ende dat achtervolgende den wille ende begeerte vande eerste Stichters ende Fondeerders/ ghelijck sulcx blijckt uyt dit by-gaende Extract/ geextraheert ende getrocken wesende uyt haere uyterste wille ende begeerte/ luydende aldus:

Geertruyt Iooft Heynricx zoons Weduwe, voor haer selven, Henrick Ioosten ende Wigger Ioosten, door last ende begeerten van haerluyder Vader S. G. begeeren ende willen dat van nu voortaen ten eeuwighen dagen, ter eeren Gods, alsulcke derthien Cameren, als sy hebben staende inde Seger-stege binnen Leyden, gebruyckt ende bewoont sullen werden door Vrouwen, wesende Weduwen ofte Maechden, oudt boven veertich Iaren, goet van fame ende getuychnisse, ende vreedtsamich van leven. Ghedaen int Iaer ons Heeren 1503. op S. Geertruyden avont. Van wie gesticht en waer toe.

De ghene die inde selvige Huysgens woonen/ genieten ende ontfangen boven hare vrye wooninge/ alle jaere tegen den Winter een tonneken Boters: negenthien Tonnen Turfs: alle weken ses stuyvers aen gelt: alle dage een pinte Biers: Het gene sy voorder ofte meerder van noode hebben ende behoeven/ moeten sy selfs winnen ende versorghen. Inden Jaere 1640. ende eenige Jaeren te vooren is Collator ende gifter van dit Hofgen Frans Duyst Henricxsz. Voorhout. Ende Administrateur ofte Rentmeester Frans Duyst Pietersz. vander Werf, out Schepen deser Stede. Wat Proven datse genieten.

V. S. IANS HOFKEN, geleghen wesende in Marendorp/ dicht by de Zijle-poorte/ aende Noort-zijde der selver/ onder 't Bon van Oost-Marendorp lantsijde/ is eene Vergaderinghe bestaende (als de voorgaende) mede in derthien kameren ofte huyskens/ in de welcke Vrou- Beschrijvinge en Fondatie van S. Ians Hofken.

Vrouwen/ ('tsy Weduwen ofte Maechden) woonen: Hoewel de eerste Stichters belast ende bevolen hadden/ dat inde ses groote kameren souden woonen goede eerbare Mannen ende Vrouwen/ soo sy die hadden/ ende inde seven cleynste goede eerbare Vrou-persoonen: maer is daer naer om sekere consideratien ende redenen verandert. De eerste Stichters van dese Vergaderinge zijn geweest Ian Stoop Kerstantssoon Schepen in Leyden geweest hebbende/ ende Claertgen Pieters Ian Clarensoons dochter, de welcke de selfde inden Jare 1504. opten 26. dach in Junio/ opgerichtet ende gestichtet hebben/ ter eeren Godes, Maria zijn gebenedijde Moeder/ ende de twaelf Apostelen. Van de Erfghenaemen vande voornoemde Stichters hebben opten derden Februarij des Jaers 1565. dese stichtinghe met alle recht ende actie opgedraghen ende getransporteert aen Meester Gerrit vander Laen, Licentiaet in beyde de Rechten/ ende Rentmeester vande Abdye ter Lede, de welcke de selvige Huysinghen ende Cameren heeft doen vernieuwen/ ende de goederen ende innecomen seer vermeerdert ende verbetert. Inden Jare 1640. ende vele Jaren daer te vooren zijn Gisters van dit Hoofgen geweest/ Jonckheer Guisleyn vander Laen, Heere vande Uyterbuyrt, Hooch-Heemraet/ van thien Huysgens ende Cameren/ ende Jonckheer Arent Ingenieuwelant, van drie Huyskens ofte Cameren:ende Ian Iansz. vander Vecht, Rentmeester/ die dien dienst over de dertich Jaren waer genomen ende bedient heeft. Sedert die tijdt hebbent de arme luyden beter gehadt/ alsoo dat een yegelick die inde selfde Huysinge woont/ ontfanght ende geniet boven de vrye huyshuyre/ alle Jaer negen gulden in gelde/ de welcke aen haer verstreckt werden aen drie gedeelten/ te weten/ Alreheyligen drie gulden/ Paesschen drie guldens/ ende de resterende drie guldens S. Margarieten Marckt: ende teghen den Winter elck vijfthien Tonnen Turf. Dit is alle 'tgene sy in dese Vergaderinge ontfangen ende genieten.

Van wie gesticht en wanneer.

Watse alhier ontfangen en genieten.

S. Annen Hofken van wie/en wanneer gesticht.

VI. S. ANNEN HOFKEN, gelegen zijnde inden Suythoeck vande Hop-graft naest de Huysinghe van Ian Paedts van Santhorst, S. G. onder het Bon van Gans-oorde/ is een Vergaderinghe bestaende in dertien Huyskens/ de welcke by dertien oude/ eerbare/ arme Vrouwen-persoonen (Weduwen/ ofte Maechden) bewoont werden: heeft een kleyn Kercrken/ dat noch in zijn geheel gebleven is. Dese Vergaderinge is gesticht ende ghefondeert opten derden Augusti des Jaers 1507. by Willem Willemsz. Clemens Willems dochter, Ian Nannings soons Wijf, ende by Sophia Willems Dochter, die Ian Kerstants zoons Wijf was, als Kinderen ende Erfgenamen van Willem Claesz. ende Hillegont Willems dr: onser drien Vader ende Moeder S. G. tot volbrenginge van desselfs uyterste wille.

Naerdien dat ick dese Fondatie in het geheel becomen hebbe/ so hebbe ick goet gevonden daer uyt te trecken dit volgende:

Ende

Ende dese Tienden ende goeden voorsz. begeeren wy ende willen dat het ten eeuwigen dagen blijven sullen waerlicken, tot behouf vande dertien armen voorsz. ende datmen jaerlicx daer van coopen zal Vleysch, Turf of anders dat hunluyden meest van noode zal zijn. Ende totten Cameren voorsz. salmen aennemen ende ontfangen wanneer daer een vaceert, arme Maechden ofte Vrouwen, out wesende veertich Iaer of daer boven, die goet van fame zullen sijn, ende altoos de gene die van d'ofcomste wesen zullen van onse Ouderen voorsz. voor yemant anders indien daer yemant wesen sal. De welcke in haer dagelicx ghebedt ghedachtich wesen sullen ende bidden voor onse Ouderen ende alle den genen daer hen luyden goet of geschiet zal wesen. Ende zullen rustelick met malcanderen leven, d'een d'ander dienende in sieckten ende anders, Susterlicke vrientschap onderhoudende. Ende oock indien zy metter doot yet ruymende achterlatende laten, alsoo zy vanden Aelmissen geleeft hebbende, zoo zal dat altsamen blijven ende comen tot behouf vande zelve Cameren, ende anders tot profijte vande arme voorsz. tot discretie ende goetduncken vande Gubernateurs inder tijt vanden Huyse voorsz. &c. Ende om dat wy begeeren dat alle dit voorsz. staet, vaste ende stade ten eeuwigen dage zal werden onderhouden, so bidden wy noch den voorsz. Eerwaerdighen Heeren, den Deecken ende Scholaster, ende oock mede de wijse ende eerbaere Mannen den Burgermeesteren der Stede van Leyden, dat zy dese Fondatie over ons willen besegelen, met des Collegiums ende der Stede Segelen, 'twelck wy Deecken eñ Capittel, ende Burgermeesteren voorsz. ter bede van Willem ende Clemens voorsz. hebben gaerne gedaen int Iaer ons Heeren 1507. den derthienden dach in Augusto.

Wat persoonen alhier moghen woonen.

Wat alsdaer genoten wert.

De welcke de voornoemde Vergaderinge met so vele goederen voorsien ende versorcht hebben / dat de Innewoonderen der selver voor altijt mogen ontfangen ende genieten/ boven de vrye Huysshuyr/alle Jaren tegen den winter 20. Tonnen Torf: negen gulden tot Vleysch: een Kaes: Geduyrende de ses Winter-maenden/ alle weken twee Terwen brooden: ende alle dagen een pinte Biers: het gene sy vorder ende meerder tot haer onderhoudinge van noode ende gebreck hebben/ moeten sy selfs versorgen ende winnen.

Het innecomen ende middelen van dit Hoofken ofte vergaderinghe/ zijn door de genegentheyt ende goede affectie tot het zelve/ by eenighe van het voornoemde gheslachte. Insonderheyt by Pouls Poulsz. van Thoorenvliet, ende zijn Huysvrouwe over weynige Jaren/ met eeuwige Renten ende anders seer verrijckt ende verbetert. Alsoo dat de voornoemde arme Vrouwen/ nu wel ende eerlicken onderhouden connen werden. De Regeeringhe van dit Hofgen bestondt inden Jaere 1640. by de twee volgende persoonen:

Ian Iansz. van Swanenburch, Pottebacker/ in plaetse van Neeltgen Alewijns/ Weduwe van Arent Cornelisz. Backer/ als zijnde de naeste afcomeling vanden Bloede.

Cornelis van Stalpert vander Wiele, in plaetse vande Scholaster ten Hogelande/ ende is gestelt by de Heeren vanden Gerechte.

Betanien, van wie en wanneer gesticht.

VII. BETANIEN, ofte EMAUS, ghelegen zijnde opte Cellebroeders graft/ aende Noortwestzijde van Ierusalem, is een Vergaderinge bestaende (gelijck de voorgaende) mede in 13. Huyskens ofte Cameren/ de welcke alle te samen by eerbare Weduwen ofte maechden bewoont werden. Ende is gesticht/gefondeert/ ende gedoteert opten 15. October des Jaers 1563. by mijn Edele geduchtige Vrouwe/ Vrouwe Agatha van Alckemade. Weduwe van wylen Heer Iohans van Cuylenburch, in zijn leven Ridder/ etc. met dit bespreck:

Dat de voorsz. Vrouwe Agatha voor haer ende voor haren erven ende nacomelingen, aen haer reserveert ende behout de gifte van desen huyse, by versterffenisse ofte anders, ende voorts allen dispositien van saecken desen aengaende: ende heeft gewilt ende bevoolen dat niemant in dese Huysen ofte Cameren en zal ontfangen worden, dan oude eerbare Mannen ofte Vrouwen, geen Bedelaers, Creupele ofte Blinde, die van quader secte is, Dronckerts, noch onvreedsame, noch die eenich lichamelick ghebreck heeft, die met kinderen ofte schulden belast sijn, ende die by de huysen om broot gaen, &c.

Desgelijcx vele ende verschepden andere conditien ende voorwaerder/ alles te lange omme te verhaelen ende te beschrijven: blijckende by te geschreven Ordonnantie/ de welcke hanghende is opte Camer alwaer

de Regeerders vande voornoemde Huysinghen ordinaris vergaderen ende besoigneren. Inden Jare 1640. ende verscheyden Jaeren daer te vooren is Collator ende gifter van dese Vergaderinge geweest den Edelen Heere Jonckheer Iohan van Mathenesse, Heere van Mathenesse/ etc. ende Rentmeester Ian Claesz. van Lijn.

De gene die aldaer inde voornoemde Huyskens ofte Cameren woonen/ genieten ende ontfanghen alle Jaeren tegen den Winter twintich Tonnen Turfs: alle daghen een pinte Biers: ten derden jaerlicx aen gelde veertien gulden/ de welcke haer ghegeven werden aen drie Termijnen/ te weten Alreheyligen ses guldens/ te Vroulichtmissen dage vijf guldens / ende des Omme-ganghs avondt de resteerende drie guldens.

Wat probe daer genoten wert.

Dit is alle het gene in dese Vergaderinge ontfanghen ende ghenoten wert/ 'tgene een yder verder van noode heeft/ omme haer te voeden ofte onderhouden/ moeten zy selfs versorgen ofte winnen.

VIII. Tot de voorgaende seven Vergaderingen is noch toe ghecomen ende ghevoecht een achtste/ namentlicken TRIIN IACOBS AELMOES-HUYSKENS, bestaende in een getal van 9. huyskens/ neffens den anderen gelegen zijnde aende Noortzijde vande Segerstege: onder het Bon van Suyt-Rapenburch. Welcke Trijn Iacobs Dochter onlanghs geleden (te weten omtrent den Jare 1597. ofte 1598.) by Testamente ende uyterste wille de voornoemde Huysen gegeven ende gestelt heeft in handen vande Huyssitten-meesteren deser stede/ omme de selvighe te doen bewoonen totten eeuwigen dage toe/ by eerlicke/ arme Mannen ende Vrouwen/ ende datmen de selvige boven de vrye huyshuyr/ Jaerlicx uytreycken soude/ uyt de penningen daer toe by haer gegeven ende geordonneert/ tegen den Winter om eenighe provisie ende voorraet te doen/ een Somme van twaelf guldens. Het welck oock also onderhouden ende ghedaen wert. Inden Jaere 1640. door Adryaen Quyringsz. van Paddintpoel, ende Willem Arentsz. van Immerseel, beyde Aelmoessseniers/ specialicken daer toe gecommitteert wesende.

Trijn Iacobs Aelmoeshuyskens.

Naer dien dat binnen de Stadt Leyden zedert den Jaere 1614. noch verscheyden Vergaderingen by de eene ende d'andere op-gherecht zijn/ tot onderhout van arme ende eerbare/ soo Mans als Vrouwen Persoonen/ soo hebben wy goet gevonden/ tot een eeuwige gedachtenisse vande zelve Stichters ende Fondateurs/ de namen ende plaetsen daer by te vougen/ beginnende met

1. IAN du LATERS HOFGEN, gelegen zijnde dicht by de Haerlemer Poorte/ aende Vestgraft onder 't Bon van Hogemorsch: Het welcke inden Jaere 1616. volgende de Testamentarie Dispositie van Ian du Later, gemaeckt opten 24. Aprilis 1612. gesticht ende doen bou-

bouwen is by de Executeurs van't selve Testamente/ de welcke my behandicht hebben dit volgende memorie:

Ian du Latere, van Comene in Vlaenderen gheboortich/ heeft opten 24. Aprilis inden Jaere 1612. ghemaeckt zijn Testamentaire dispositie/ ende daer by tot zijne Universele Erfgenamen ghemaeckt/ oude/ arme/ ende onvermogende Persoonen binnen Leyden woonende/ insonderheyt de Huysgenoten des geloofs/ daer by verstaende Ledematen vande Gereformeerde Religie/ (daer hy zelfs mede een Lidtmaet van was) die de meeste hulpe van noode hadden. Ende dat volgende het goetduncken ende de discretie vande E. Ian de Block, Henrick Sirjansz. Mathijs Elsevier, ende Pieter vanden Cruyce, Coopluden ende Poorteren deser Stede/ stellende de zelve tot Executeurs van zijn Testament ende Uterste wille. Ian du Later overleden zijnde/ so hebben de selve goet ghevonden/ dese Erffenisse niet onder de zelve Armen uyt te geven ende te verdeelen/ maer om dat die tot meerder profijt ende voordeel vande selve Armen/ mocht aengeleyt ende bewaert werden/ ende dat zy van tijt tot tijt eenich onderhout uyt de zelve mochten ghenieten: ende dat de ghedachtenisse vanden voornoemden Ian du Later, totte nacomelinghen mocht comen ende blijven/ zoo hebben zy metten anderen geresolveert/ voor de zelve goederen die de voornoemde Armen int gemeen geerft hadden/ vande Burgermeesteren te coopen een ledich Erve/ gelegen inde laetste vergrootinge deser Stede/ ontrent de Haerlemmer poorte/ ende daer op te doen bouwen neghen Huysgens ofte Cameren/ omme by eerbare/ oude/ arme Mannen ende Vrouwen 'tsy getroude/ ofte vrye Persoonen/ met haer tween in een huysgen bewoont te werden/ zijnde Lidtmaten vande Ghereformeerde Religie/ ende dat onder zodanige ordere ende conditien/ als by de zelve Executeurs gemaeckt zijn/ ofte in tijden ende wijlen gemaeckt mochten werden. Welck Hofgen ofte Vergaderinge zy tot een eeuwighe gedachtenisse vande Testateur genoemt hebben Ian du Laters Hofgen.

Margin: Ian du Laters Hof/ wanneer gesticht.

Naer het bouwen van 'tselve Hofgen/ zo is het innecomen van dien/ door de liberaliteyt van verscheyden Borgeren ende Innegesetenen deser Stede/ merckelicken vermeerdert ende verbetert: alsoo dat nu tegenwoordich de Innewoonders van dien/ genieten boven de vrye huyshuyr/ yder Huysgen twintich Tonnen Turf alle Jaeren/ ende alle maenden twee witte Bollen broots/ ende daerenboven tot gedachtenisse van eenige Persoonen die met haer Legaten 'tselve Hoofgen verbetert hebben viermael 's Jaers eenich geldt ende witte broot. Belangende de Regenten/ die dit Hofgen geregeert hebben/ ende inden Jaera 1640. noch Regeeren/ die zijn dese volgende:

De eerste zijn geweest de Executeurs by Ian du Later zelfs ghestelt/ te weten:

Ian de Block,	Henrick Sirjansz.
Mathijs Elsevier,	Pieter vanden Cruyce,

Ende

Ende daer na 'tzy door versterven ofte andersints zijn in desselfs plaetsen ghecomen:

Ian de Mommer,
Pieter Iooſten Warmont,
Cornelis van Dorp,
Dirck Lucaſz. van Walbeeck.
Ewout Henricxſz. Craen,
Abraham Elſevier,
Ian de Smedt.

2. S. BARBAREN HOFGEN, gelegen aende Noortzijde van Levendael/ ontrent de Westwalle/ onder 't Bon van Hoogewoert/ welck Hofgen gelijck boven aenden ingangh ghestelt is. Inden Jaere 1618. ghesticht is by Iacob Arentſz. Spruyt, ende Beatricx Huymans Dochter/ zijne Huysvrouwe/ ter eeren Godes.

De Regenten van dit Hofken zijn inden Jaere 1640. ende eenige jaren daer te vooren gweest/ Huymen ende Dirck Cornelis zoonen de Gy, ghebroeders. Dit Hofgen bestaet mede in neghen Huysgens/ de welcke alleen bewoont werden by arme Vrouwen zoo Weduwen als Maechden/ die boven de vrye huyshuyre jaerlicx genieten / een half achtendeel Boters/ sestien tonnen Turf/ ende alle weecken een Terwen broot van anderhalf pont/ sonder meer.

3. S. SALVATORS HOF, gelegen zijnde aende Westzijde vande Steenstrate/ ontrent de nieuwe Haerlemmer poorte/ onder 't Bon van Hoogemorsch/ is bestaende in veertien bequame huyskens/ die alle bewoont werden/ by eerlicke Weduwen ofte Maechden. Dese Vergaderinge is gesticht inden Jare 1636. by de Executeurs vanden Testamente ende uyterste Wille gemaeckt by Heer Pouls Claeſz. de Goede, S. G. gemaeckt opten 27. Junij 1625. ghelijck ghesien wert upt het Extract van't selve Testament/ 'twelck my behandicht is by Ian Ianſz. vander Vecht, een vande selve Executeurs alhier innegelijft.

Inden Name des Vaders, des Soons ende des Heyligen Geeſtes, Amen. By den innehouden van deſen openbaeren Inſtrumente, zy kennelick eenen yegelicken, dat inden Iaere vander geboorten des zelfs ons Heeren 1625. opten 27. Iunij des naermiddachs de clocke ontrent twee uyren, voor my Ian van Heuſſen, Notaris Publijck, &c. in eygener perſoone gecompareert is den E. Heere Pouls Claeszoon de Goede, woonende binnen der Stadt Leyden, &c. Verclarende dat hy acht nemende

Stichtinge van Salvators Hofgen.

mende, &c. Verclaerde voort hy Testateur, dat hy voor heeft in zijn leven te doen maecken binnen des Stadts muyren van Leyden, een Hofgen ofte Fondatie van veerthien bequame woonhuyskens, ende noch een Kaemer ten dienste ende behouve vande Regenten van dien, welck gesticht hy Testateur wil dat geintituleert sal werden, *Salvator Mundi*, ofte *Sint Salvators Hof*, omme ten eeuwigen dagen by deuchtsame ende eerlicke Maechden ofte Weduwen, zy hun wel ende ongehouwet zullen houden ende draghen, ende langer niet, om Godts wille ende voor niet bewoont te werden. Instituerende hy Testateur zijn Erfgenamen 'tvoorsz. Hofgen, of de bewoonders van dien, die immermeer wesen zullen int gemeen, ofte de Regenten voorsz., ten behouve van't selve Hofgen, ende d'Inwoonders van dien, zulcx als best zal mogen bestaen ende stad grijpen, &c.

Wat in dit Hofgen genooten wert.

De Vrouwen/ Maechden ofte Weduwen die dese Huysgens zijn bewoonende/ genieten boven de vrye wooninge vijftien Tonnen Turf jaerlicx/ ende somtijts eenich gelt op Kers-avont.

Volgende het Testament van Heer Pouls de Goede/ zijn Regenten in dit Jaer 1640. ende zedert de stichtinghe geweest Ian Iansz. vander Vecht, ende Ian Claesz. van Lijn, de welcke dese Vergaderinge hebben doen stichten ende bouwen.

4. BETHLEHEM, geleghen aende Noortzijde vande Langegraft/ by naer op het Oost-eynde vande zelve Graft/ onder het Bon van Zijl-oort. Bestaende in twaelf Huysgens/ die bewoont werden zo wel by Mannen als Vrouwen/ die Lidtmaten zijn vande Nederduytsche Gemeynte/ die genoemt wert/ De Waterlantsche, zijnde een soorte ofte secte vande Mennonyten/ genietende voor alsnoch alleen de vrye Huyshuyre.

Bethlehem van wie/ ende wanneer ghebout.

Dese Vergaderinge is gesticht ende ghebout inden Jaere 1631. by den E. Gerrit Francken van Hoghemade, ende hy heeft het zelve Hofgen aen de voornoemde Gemeente opgedragen.

Naer dien dat mijn door zijne Soonen ende Erfghenamen Copie vande zelve Fondatie ende Stichtinge behandicht is/ zoo zal ick daer upt alhier innelijven 'tgeene hier volcht:

Op

Op huyden den derden Decembris 1630. Compareerde voor my *Ioost van Santwech*, Openbaer Notaris, &c. d'eersame *Gerrit Francken zoon van Hoghemade*, &c. De welcke uyt sonderlicke liefde ende affectie, die hy verclaerde toe te dragen de leden onses Heeren Iesu Christi, sorterende ende in geestelicke Oeffeningen hun erhoudende onder de Duytsche of Nederlanrsche Gemeynte, ghenaemt de *Waterlantsche*, binnen deser Stede, onder de welcke jegenwoordich het Vermaners-ampt bedient wert by *Ian de Pla* de Ionge, *Pieter Reyniersz.* ende *Pieter Willemsz. Knotter*, ende om andere redenen zijn Comparants ghemoet daer toe porrende, &c. aende voorsz. Ghemeente by gifte diemen noemt onder den levenden, gheschoncken ende gegeven heeft, gelijck hy alsnoch aen de zelve in vryen eygendomme eeuwichlick ende erffelicken overgeeft, zeecker ledich erve, gelegen inde vergrootinge deser Stede aende Noort-zijde vande Langhe-graft, ontrent de Bolwerck-steghe, &c. ende hier toe de twaelf Huyskens, die hy Comparant voorgenomen heeft by Godes hulpe opt selve Erve te doen bouwen, &c. ende uyterlicken voor Sint Iacob des toecomstighen Iaers 1631. opghebout zullen wesen, &c. Fondatie van Bethlehem.

Int vorder verclaerde hy Comparant de voorsz. Gifte te doen onder de volghende Stipulatien, te weten dat de voorsz. twaelf Huyskens continuelicken in raeck en daeck ende behoorlicke reparatien zullen moeten werden onderhouden tot laste vande voorsz. Gemeynte, &c. Dat voorts de Regieringe ende opsichte vande zelve Huysgens bestaen zal in drie persoonen, daer toe hy Comparant voor d'eerste reyse is stellende *Balthen ende Salomon Gerrits zoonen van Hoghemade*, sijn Comparants Soonen, mitsgaders *Claes Willems zoon de Munt*, mede Lidtmaet vande voorsz. Ghemeynte, met ordere dat by't overlijden, onbequaem werden, of vertrecken van een ofte meer vande voorsz. genomineerde Regenten, de verkiesinge van anderen in der selver plaetse wesen ende t'allen tijden blijven zal aende vermaenders vande voorsz. Gemeynte inder tijt, die hy Comparant alleenlick is ordonnerende van t'allen tijden een uyt sijn Geslachte onder de Regenten te moeten houden, &c. Eerste Regenten van dien.

Welcke also vercoorne Regenten mette meeste eenstemmicheydt ende opt gevouchlicxst hun doenlic zijnde, de voorsz. twaelf Huyskens in rechter Aelmisse te bewoonen, zullen uytgeven aen Persoo-

nen vande voorsz. Gemeynte der zelver leven lang of minder tijt geduyrende, ter discretie ende goetvinden vande Regenten inder tijt.

Des verclaerde hy Comparant, dat of God Almachtich gave dat yemant van sijn Geslachte de Wooninge vande voorsz. Huyskens in Aelmisse wilde ghebruycken, de selve daer toe voor anderen zullen moeten werden geadmitteert ende toeghelaten, doch alleenlick tot twee vande zelve Huyskens, &c.

Ende ordonneerde noch hy Comparant dat de voorsz. twaelf Huyskens te samen gevoucht, ende voor eene Vergaderinghe ghenomen, met den Name *Bethlehem* zullen werden benaemt ende uytghesproocken, &c. Aldus gedaen, gepasseert ende verleden ten daghe, Maent, ende Iaer als boven, &c.

Brouckhovens Hof, wanneer gebout.

5. BROUCKHOVENS HOF, Inden Jaere 1640. is by den E. Heere Mr. Iacob van Brouckhoven, Burgermeester deser Stede/ etc. aengevanghen te bouwen ende te stichten een Hofgen ofte Vergaderinge van sestien schoone Huysen/ gelegen zijnde aende Oostzyde vande Papengraft/ onder 't Bon van Over 't Hof/ aldernaest de Vergaderinge van Syon. De Eerbare Joffrouwe Anna van Brouchoven, eertijts Huysvrouwe vande E. Heere Meester Willem van Baersdorp Ians zoon, in zijn leven Raedt inden Provincialen Rade van Hollant/ ende Suster vande voornoemde Heere van Brouckhoven, heeft mede volgende haere Testamentaire dispositie geordonneert vier Huysen tot onderhout van arme persoonen te doen bouwen/ daer toe ordonnerende souffisante middelen. Welcke voorsz. huyskens mede in dese Vergaderinge begrepen zijn/ ende wert dienvolgende met eenen naem genoemt Brouckhovens Hof.

Welcke Huysen bewoont zullen werden by oude/ eerbare/ arme getroude Mannen ende Vrouwen/ ofte by twee Weduwen tsamen. Ofte boven de vrye huyshuyre/ so veel jaerlicx zullen genieten/ als den voornoemden Heere daer toe ordonneren sal.

Dese Vergaderinge die wert so massijf/ net ende cierlicken/ insonderheyt voor aende Straete/ met een schoone Poorte van Bentemersteen opgebout/ boven de welcke ghestelt zijn de volghende Letteren I. V. B. 1640. A. V. B. dat geen van alle de Vergaderinghen binnen Leyden gesticht zijnde/ hier by vergeleecken mogen werden.

Catharijn Maertens Hofgen.

6. Ten laetsten sullen wy tot alle de voorgaende Vergaderingen hier noch by voughen CATHARYNA MAERTENS HOFGEN, bestaende in twaelf Huyskens/ gelegen binnen een poorte/ ende met een ganghe uytcomende aende Oost-zijde vande Suytgraft/ onder 't Bon van Oost-nieulant. Dese vergaderinghe ende huyskens van dien zijn by

by Catharyna Maertens d[r]. Weduwe van Ian Harmansz. in sijn leven Cleermaecker, volgende haere Testamentaire Dispositie/ gemaeckt ende verleden voor Meester Jacob Verwey/ Notaris Publijck opten xvij. Februarij inden jare 1621. opgedragen aende Huyssitten-Armē deser Stede/ omme ten eeuwigen daghen by eerbare arme Persoonen in Aelmisse ende om niet bewoont te werden/ onder de opsichte ende tot discretie vande Huyssitten-meesteren ofte Aelmoeseniers. Dewijle dat my door den E. Adriaen Quirijnszoon Paddintpoel, eerste ende outste Huyssitten-meester/ het Testament van dese Fondatie ende gifte behandicht is/ soo sal ick tot ghedachtenisse van die goede eerbaere Weduwe/ daer uyt trecken 'tgene alhier volcht:

Ende van nieus disponerende verclaerde dat zy legateerde, maeckte ende bespiack, aen ende ten behouve vande Armen Huyssitten binnen de voorsz. Stadt Leyden, alsulcke twaelf Huyskens ende erfkens, als zy staende ende legghende heeft opte Sijt-graft binnen der voorsz. Stede, hebbende haer uyt ende ingang door een poorte ende gange opte selve Sijtgraft, naest de *Coningh van Polen*, ende daer toe noch in gelde een somme van ses hondert guldens. Met sulcken verstande dat de voorsz. Huyskens by arme onvermogende zo Mans als Vrou-persoonen ter discretie vande Meesteren vande voorsz. Huyssitten, om niet bewoont werden zullen. Ende indien eenighe arme onvermoghende Persoonen mochten werden bevonden, haer Comparante van maechschappe ende bloede bestaende, dat de zelve de vreemde gepreferert ende voorgetogen zullen werden, &c. Fondatie van 'tselve Hofken.

Dit is alle het gene ick van onse Leytsche Vergaderingen ende Arme huysen aengaende / hebbe connen ofte weten te vernemen ende te schrijven: wat vlijt ende naerstichept ick aengewent hebbe omme yets meerders te mogen weten / is te vergeefs geweest. Doch een yder sal uyt het ghene ghesept ende verhaelt is/ ghenoech connen speuren ende bemercken/ dat de Burgeren ende Innewoonderen deser Stede/tot allen tijden grooten lust ende yver gehadt hebben / om de arme/ eerlicke Persoonen/ Weduwen ende Weesen/ voor soo veele als in haer was/ plaetsen ende goederen te versorghen/ waerinne de selve van tijt tot tijt mochten onderhouden ende versorcht werden. De welcke meerder geweest is als in eenige van onse nagebuyrde Steden: waer uyt ick met goede redenen soude moghen besluyten/dat binnen der Stadt Leyden, tot allen tijden rycke ende wel-gestelde Borgeren geweest hebben/ de welcke Godt door de Draperie-Neeringhe ofte andere middelen gesegent ende ryck gemaeckt heeft. De Almachtige goede Godt geve dat haer nacomelingen/ de welcke haer Voorouderen in rijckdommen verre te boven gaen/ tot allen tijden mede alsoo gesint mogen blijven/ ende in Besluyt vande Arme-huysen.

de in dien deele de voetstappen van hare Voor-ouderen na treden ende volgen/ ende ist mogelicken te boven gaen. Op dat door desen middel de arme ende ellendige behoeftige persoonen/ die tot allen tijden wesen sullen/ moghen gheholpen ende redelicken onderhouden werden. Die wederom van haren't weghen verplicht ende verbonden sullen blijven/ Godt Almachtich voor soodanighe milde gevers/ vierichlicken te bidden/ dat hy de selvighe in sijn Heylige beschermինghe wil nemen ende bewaren.

VIII. Beschrijvinge van het Stadthuys, Gemeenlands-huys, Princen-Hof, ende Doelens. Verhael van alle de Loy-hallen, de welcke tot de Draperieneeringen gebruyckt werden.

TOt hier toe in het langhe verhaelt ende beschreven hebbende/ alle de Geestelicke gestichten/ soo van Kercken, Conventen, ofte Cloosteren, desgelijcken alle de Arme Huysen, de welke alhier binnen deser Stede/ tot verscheyden tijden ende plaetsen gebou-

ghebout ende ghestichtet zijn: soo sullen wy voortgaen ende comen tot de anderen publijcke Ghebouwen ofte Huysen de welcke eensdeels tot ghebruyck vande Regeerders deser Stede / anderdeels van die vande Hooft-Neringhe/ ten derden tot cieraet deser Stede ghebout ende getimmert zijn. Ende beginnen met het

STAD-HVYS, ofte RAEDTHUYS, het welck is een schoone heerlicke/ eñ publique Huysinge/ waer inne die vande groote Vroetschappe/ die vande Gerechte/ de Burgermeesteren/ Schepenen/ Reken-meesteren/ eñ Weesmeesteren tot allen tijden haer ordinarische vergaderingen hebben ende houden: gelegen zijnde aende Noort-zijde vande Breede-straete/ seer naer int midden der selver / inde langde begrijpende (vande Vierschare, de welcke den Rector ende 'tSenaet vande Vniversiteyt ghebruycken/ tot de Bailli van Rijnlandts Vierschaer toe) hondert ghemeene treden ofte passen. Het selvighe is omtrent 40. jaeren gheleden by naer gheheelicken vernieut ende vertimmert (uytghesondert de Bailliis Vierschare, de welcke inden Jaere 1604. daer aen ghemaeckt ende ghebracht is) van buyten met vier schone gevelen seer cierlicken gebout/ de welcke aenden anderen ghevoecht ende gehechtet zijn met pilaerkens ende ander cieraet/ alle te samen van witten Bentemersteen seer constich ghehouwen / ende met verscheyden Beelden/ Compertementen/ Termen/ ende Loofwercken verciert ende aen den anderen ghevoecht. Den ingang is omtrent in't midden ghemaeckt verheven upter aerden/ soo datmen de selvighe te weder zijden met een bequame steygher van 22. trappen kan opklimmen/ de welcke besettet zijn met steenen lenen gevult met pilaerkens/ waer op eenighe leeuwen staen/ (de welcke het wapen deser Stede vast houden) ende by naer op het hoochste twee kinderkens legghen de welcke de rasheydt ende snelheydt vande Tijdt uytbeelden/ d'eene op een sandt-loper / ende d'ander op een doots-hooft met den elleboogh rustende. Aende deure de weder-zijden van den ingang zijn ghestelt twee groote steenen beelden / de eene de Gerechticheyt, ende de andere de Vrede uytbeeldende. Boven welcke deure gestelt zijn dees twee reghelkens:

Beschrijvinge van het Stadthuys

V hand my had gheraeckt,, Heer,
Mijn mond u gonst nu smaeckt,, weer.

Ende ter zijden dese regelkens in compertementkens/ aende rechte ende slincker zijde elck een/

Anno 1574. geraect,, Anno 1597. gemaect.

Ende eē weynich hooger/ mede in twee compertementen/ dese wensch:

Bewaert Heer Holland/ En zalicht Leyden.

Beneden

Gedenck-Rijmen van Leydens Belegh.

Beneden aen de straet zijn gestelt twee groote schoone poorten: dienende d'eerste/ beneffens den wech tot de Vierschare, ende ander Cameren van 't Raedt-huys/ tot een straete eñ doorgang naer de Merckt op den nieuwen Rhijn/ door de andere gaetmen inde Vleysch-halle; die welcke oock een door/ ende inganck heeft onder de verheven inganck van't Raedt-huys met trappen. Boven deerste poorte voornoemt is gestelt een grooten blauwen Toet-steen/ gevest in een compertement van witten Bentemer steen/ waer inne tot een eeuwige ghedachtenisse van het Belegh der Stadt Leyden, gehouwẽ zijn de volgende Veersen;

'tRijck van Spangnen hem verblijden
Int beleggen als sy sagen
Met gedult my dragen 'tlijden
Zo veel letters so veel dagen.

Na sVVarte hVnger noot
GebraCht hadde ter doot
BI naest ses dVIsent MensChen;
ALst Godt den Heer Verdroot
Gaf hI Vns VVeder broot
Soo VeeL VVy CVnsten VVensChen.

Zoect en vindt 'tIaer,, van lijden zwaer,,
Dat niet en was te berden:
De Heere maer,, vrijd ons daer naer,,
Der thiender Maend den derden.

In welcke Vaersen de verbygaende lesen ende vinden konnen/ de tijt hoe langhe dese Stadt in haer laetsten Belegh beleghert geweest heeft/ hoe veel menschen in het Belegh gestorven zijn: ende ten laetsten/ wanneer die selve door de crachtighe handt Godes verlost is.

Boven de tweede/ wesende de poorte ofte ingang vande Vleys-halle, is mede dierghelijcke steen ghestelt/ de welcke elck een vermaendt ende leerdt/ hoe hy hem soo wel in weelde als armoede oft ongeluck behoort te dragen. Ende dat met dese woorden:

Indien Gods goetheyt u brengt voort
Geluck en spoet,, niet 'trots 'tgemoet,,

Maer

Maer neer wilt dragen.
En ſent hy (ſiet) weer-om aen boort
Angſtich verdriet,, weeſt daerom niet,,
Te ſeer verſlagen.
V Heyl ſulcx hil,, en toebehoort,
Danct God, ſwijcht ſtil,, zo was ſijn wil,,
Begeer, behagen.

Het Stadt-huys is beneden ende boven/ verdeelt in verſcheyden plaetſen of kameren/ de welcke elck een in het byſonder haer eygen gebruyck hebben/ de beneden plaetſen langs der aerden zijn deſe volghende/ beginnende aende huyſinghe vande verguld en Kan/ naer den Helm toe loopende. Verdeelinge van het Stadhuys.

1. De Vniverſiteyt Vierſchare, alwaer alle de ſaken ſoo wel Civile als Criminele de Vniverſiteyt ofte hare ſuppooſten aengaende geoordeelt ende gevonniſt werden. Deſe plaetſe is lange jaeren aenden anderen gebruyckt ghewceſt by de Welboren Mannen ende Baillij van Rijnlandt: dan die vande Gerechten hebben omtrent den Jaere 1604. de ſelvighe aen het Senaet vande Vniverſiteyt overghegheven/ ende de Mannen van Rijnlandt een nieuwe doen maken.

2. Het Artilrijehuys deſer Stede/ alwaer eenige wapenen ende andere ammunitien bewaert werden. Dit wert nu gebruyckt/ tot een Wachthuys voor de waeckers/ mette Clappe/ en het Magaſijn vande wapenen die de Stad in voorraet heeft/ teghen den tijt des noots/ is gebracht boven/ over de wandel-plaetſe opt Stede huys.

3. De Vierſchaer deſer Stede, alwaer alle Civile ende Criminele ſaken de Graeflickheyt ende de Burgeren deſer Stede aengaende/ bepleytet ende ghevonniſt werden.

4. De Vleyſch-halle, alwaer alle daghen/ uytgenomen inde Vaſten ofte des Vrijdaechs/ allerley ſoorten van vleyſch vercocht werden.

5. De Baillij van Rijnlandts Vierſchaer alwaer alle de Criminele ende Civile ſaken/ ſtaende onder het ghebiedt van Rijnlandt ofte Rijnlandts gevolghe/ gheoordeelt ende ghevonniſt werden.

Alhoe wel dat deſe Vierſchaere alleen gebruyckt werdt/ by den Baillij ende Welgeboren Mannen van Rijnlandt: zo is nochtans de Stad Leyden gehouden de zelve te onderhouden/ achtervolgende ſeeckere accoord opten 2. October 1564. gemaeckt tuſſchen de Luyden van Reeckeninge van Hollandt ende Burgemeeſteren ende Regeerders der Stad Leyden/ naer dien dat in het ſelve accoord/ een poinct ofte artijckel comt tot voordeel vande Leytſche Burgeren/ zo zullen wy tſelve accoord voor een gedeelte hier by vougen/ luydende als volcht:

Afſlaende de voorſz. reparatie vande oude Vierſchaere in effecte zijn

te vreden geweest, de Majesteyt ofte zijne Majesteyts Bailluwen van Rijnland inder tijt, t'accommoderen ende te doen hebben, binnen het Stede-huys aldaer, zeeckere bequame plaetse om zijne Vierschaere tsy int Crijm of int Civil te mogen houden, mits daer aen maeckende een vertrec, waerinne den voorsz. Baillij ofte zijn Mannen tot horen ghelieve uyt de voorsz. Vierschare zullen moghen vertrecken ende heure Vonnissen secreetlicken Concluderen, ofte anderssints communiceren, naer exigentie vander zaecken, met een Schoorsteen ende haertstede, alwaer by tijden vande winter, bequamelicken vier gemaeckt ende geleyt zal mogen werden, ende dat tot costen vander Stede, die de behouften van dien zullen administreren, midts dat de voorsz. Stede weder aen hem zoude nemen ende behouden totter voorsz. Stede behouf, de voorsz. Oude gheruwineerde Vierschaere of Dinghuys metten erve ende plaetse van dien, zonder dat de Majesteyt ofte Baillijen inder tijt, daer an eenige gerechticheyd meer zal competeren, ofte oock eenige Iurisdictie aldaer exerceren.

Dat ooc de Baillijen inder tijt geene Poorters ofte innewoonders der voorsz. Stede van Leyden, aen haer voorsz. nieuwe Vierschare comende in Civile ofte Criminele saecken, en zullen mogen arresteren, becommeren ofte Citeren, doen arresteren, ofte becommeren in eeniger wijs, anders dan den geenen, die aldaer inder Vierschare Ding-plichtich zullen wesen. Ten waere aldaer Compareerden enige Delinquanten ofte quaetdoenders, in de Baillijs Iurisdictie eenige Delicten geperpetreert hebbende, apprehentie ende Corporele punitie waerdich zijnde, den welcken den voorsz. Baillijen, in dien ghevalle aen haere Vierscharen (sonder prejuditie vander voorsz. Stede Iurisdictie) zullen mogen apprehenderen ende anders niet.

6. Ten laetsten zoo staet beneden in het Stadthuys aende Suytzijde vande Stadts Vierschaer de groote ende cleyne Thresoryen, waer inne inde groote meest alle des Stadts innecomen ende penningen ontfangen ende uytgegeven werden by den Thesaurier ordinaris/ ende inde kleyne ontfanghtmen de Verpondinghe vanden Huysen/ Gronden/ ende Erven deser Stede/ maer wert nu by den afgaenden Thresorier gebruyckt. Sedert eenige Jaeren herwaerts is de Verponding-Camer gebracht boven opt Stedehuys.

Belangende de verdeelinge van dese Huysinge boven/ de selvighe is verdeelt inde volgende Kameren ende Plaetsen.

1. De Burger-meesters Kamer, wesende een schoone groote Kamer haer

haer uytsicht hebbende langhs de Breedestraet: alhier hebben daghelicx de Heeren Burgher-meesteren/ die vanden Gherechte den breeden Raet/ ofte groote Vroetschappe/ haer ordinarische Vergaderinghen: om alle voorvallende saken die veel ende menichvuldich zijn/ af te handelen. Dese Kamer is verciert met verscheyden schoone konstige schilderyen/ van verscheyden Meesters/ insonderheyt van hare twee Burgeren Cornelis Engebrechtsz. ende Lucas van Leyden, de welcke hier naer breeder gedacht sullen werden. Het constichste ende schoonste van alle dese stucken/ is dat uytnemende Oordeel, gemaeckt by Lucas van Leyden: Het welcke tegenwoordich noch soo schoon van coleuren ende suyver van aensien is/ als of het selfde nu eerst versch uyt des Meesters handen gecomen was. Een stuck soo vermaert dat de K. M. Rodolphus de 4. H. Me. de welcke een groot beminder van oude en̄ schoone Schilderyen was/ een expressen Ambassaet/ eenige jaren geleden/ aende Magistraet deser Stede gesonden heeft/ om het selve stuck te mogen vercrijgen: daer voor presenterende (ghelijck ick onderricht ben) tselfde geheel met gouden Ducaten te beleggen/ hoe wel dat het al vry groot is: maer die vanden Gherechte sloegen hem met beleefthept af. Noch onlanghs hebben die vanden Gerechte voor de Schoorsteen doen maken een stuck soo hooch ende breet als die selfs is/ by de handt van Meester Claes Isaacxzoon Swanenburch, innehoudende de Historye vanden Coninck Pharao in het Roode-Meer, ende de leydinge vande kinderen Israels inde Woestijne, alwaer de selvighe tot verscheyden malen/ door de wonderlicke cracht Godes op een vreemde wyse ghespijst ende gedrenckt zijn: Het selfde eenichsins passende opte ongehoorde verlossinghe der Stadt Leyden, ghelijck sulcx de bygevoechde Vaersen: de welcke in het opperste van het voornoemde stuck gheschreven staen/ genoechsaem bewijsen ende te kennen geven. De selve zijn vanden volgenden Inhout:

Als tvolck van Leyden,,verhongert schreydē,
Met moedt vertrout, verbeyden,, moet,,
En ongevoedt van monden leeft,
Den Segen Gods door Regens broot
Siet 'sHeeren Segen, door storm en regen,
Naer twoeste wout sich leyden,, doet,,
Broots overvloet ghesonden heeft.
Tvolck dat door Mose dwers door de Roo Zee

Dese Regulen omme den zin te vatten moetē met verwisselinge gelesen

lesen werden: te weten de Romeyn van boven nederwaerts / ende de Cursijf van onderen opwaerts.

Naderhant soo is door last vande Heeren Burgermeesteren inder tijt/daer noch doen maecken by den Const-rijcken Meester Mr. Pieter van Veen, een constich ende groot stuck/ daer inne vertoont wert/ het wonderlick Ontset der Stadt Leyden/ geschiet inden Jaere 1574. ende het innecomen vanden Admirael Boysot/ met zijne Schepen binnen Leyden/ waer onder met goude Letteren ghestelt is dit volgende:

Wanneer den hongers noot, met spijse wert verdreven,
Verandert druck in vreucht, d'aenstaende doot int leven,
Dit heeft dees Stadt beproeft, tot Gods eer, haer gheluck,
Gelijck ghy siet ten deel, in dit geschildert stuck.

Inden Jaere 1635. is volgende de Resolutie vande Heeren vanden Gerechte/ ter zijden de Burgermeesters Camer/ gemaeckt een groote ende schoone vertreck-Camer/ verciert met const-rijcke Tapijt-cleederen/ ende 'tghene daer meer toe behoort: ende is aldaer doen maecken 1640. by den Constrijcken ende vermaerden Meester Ian Lievensz. geboren Burger binnen Leyden/ ende nu woonachtich tot Antwerpen/ een constich stuck Schilderye / innehoudende de Historye van Scipio Africanus, daer hem naer de overwinninge van Carthago, een schoone Vrouwe toegebracht werde/ die verlooft was/ de welcke hy ongeschent haer Bruydegom wederomme over gaf/ gelijck inde Romeynsche Historyen by Titus Livius beschreven/ te lesen is.

2. Curateurs Camer, alwaer de Curateurs vande Academie deser Stede mette Burger-meesteren, mede een lidt der selver zijnde/ alle drie maenden ordinaris vergaderen/ ende alle saecken de selve Universiteyt aengaende verhandelen.

3. Schepens Camer, alwaer de Schepenen deser Stede/ wanneer datter eenige saken ofte Processen boven getrocken werden/vergaderen/ ende aldaer doen bepleyten/ ende oordeelen. Ende dagelicx vergaderen Schepenen-meesteren des morgens op een seker uyr om alle verlijen/ 'tzy van huysen/ erven/ renten/ oft anders/ te doen passeren ende versegelen.

4. De Reken-Kamer, alwaer dagelicx by eenighe Gecommitteerden uyt die vanden Gerechte ofte Vroetschap gecommitteert zijnde/ de rekeningen van beyde Thesauriers/ ofte andere eenich bewint der Stede ghehadt hebbende/ gehoort ende gesloten werden.

5.

5. De Wees-Camer, die onlanghs gheweest is daer nu de Reken-Camer ghehouden wert/ staet inden Noort-oost-hoeck van het Stadt-huys/ over de Baillys Vierschare. Dese Camer is soo cierlicken ende costelicken gemaeckt van binnen/ datmen (sonder roem gesproken) in gantsch Hollant geen schoonder Wees-camer vinden en sal. In dese Camer werden alle de stucken/ brieven/ ende andere saecken de Wees-kinderen aengaende/ met groote sorchvuldicheydt ende met goede orden bewaert by den Secretaris vande selfde Camer/ ter tijdt ende wijlen dat de selvige mondich ende bequaem zijn hare eygen goederen te administreren. Desgelijcx vergaderen alhier op sekere ordinarische dagen/ te weten Maendach/ Woonsdach/ ende Vrydach/ de Weesmeesteren, ende besoigneren van alle voorvallende saken/ haer gebiedt ende last aengaende/ hooren ende sluyten de Reeckeninghen vande Vooghden/ de welcke by haer ghestelt zijn totte administratie vande goederen van de Wees-kinderen/ ende verscheyden andere saken te langh om te verhalen.

6. De Secretarie, alwaer alle saken de Politicque regieringhe deser Stede aengaende/ geschreven ende gedepescheert werden.

7. De Griffe, alwaer alle saecken de Civile ende Criminele regeeringe/ ende desgelijcken de rechts voorderingen aengaende/ geschreven ende afgevaerdicht werden.

Beneffens alle dese Cameren ende plaetsen/ soo is daer boven een groote Sael ofte Wandel-plaets/ de welcke onghevaerlicken langh is tseventich treden/ op de welcke tweemaels alle jaren in beyde de vrye Marckten/ voorstaen veel kostelicke Silverkramen/ konstige Schilderyen/ ende menichte van Boecken.

Achter het Stadthuys int Noort-oosten staet een cierlicken Toorn van redelicken hoochte: welcken Toorn gestelt is in plaetse vande gene/ de welcke omtrent den Jaere 1573. weynich tijts voor de Belegeringe deser Stede/ omtrent in het leste van Januario / des avondts tusschen ses ende seven uyren verbrandde/ ende ter neder storte/ sonder opt te recht geweten te hebben van waer ofte door wien den brant daer inne gheromen was/ hoe nau ende sorchvuldelicken datmen sulcx ondersocht ende ondertastet heeft. Hoewel men vermoede dat het by ghecomen was door den Toorn-wachter/ die sijn vyer qualick bewaert hadde. Met het in ofte neder-storten der selver/ gheschiede weynich ander schade/ dan dat dese Stede van haeren Toorn berooft werde/ want de voordere Huysingen/ werden door de naerstighe vlijt van den Borgheren/ voor den brandt gepreserveert ende behouden/ alleen bleef een Borgher deser stede doot/ die sijn best dede om den brant te uyten ende vant Stadt-huys te keeren. Waer inne datmen merckelicken de sorge Gods gesien ende gespeurt heeft. Niet lange naer het verbranden van desen Toorn is door last vande groote Vroetschappe/ den teghenwoordighen wederom opghebout/ want ick hebbe bevonden in seecker out geschreven Chronijckjen/ dat het opperste ofte den Appel opten

Beschrijvinge van des Stadthuys Tooren.

11. Aprilis 1577. boven opten selven Toorn gestelt is: tot een bewijs van dien sal ick de woorden selfs hier inne vougen:

1576. Opten 31. Iulij op een Vrydach, is de nieuwe Clock opgetoogen, zy wooch 9970. ponden.

1577. Den 11. April op een Manendach is den Appel opten Steden Toorn geset.

Tot een ghedachtenisse soo wel vanden val als het weder opbouwen vanden voornoemden Toorn / zijn ghestelt binnen inden selven aende Zuyt-zijde vanden muyr / ter plaetse daer het Horologium, oft uyrwerck staet / dese twee volghende ghetal-dichten ofte Incarnatien / aenwijsende het Iaer wanneer sulcx geschiede / ende wie te dier tijden Regeerden ende Burger-meesteren waren: de selvighe staen in deser formen:

I. van Broeckhoven, W. Heemskerck, I. Iacobsz. J. Willemsz. Burger-meesteren.

Anno 1573.

VVLCanVs CraCht
Ter neer MI braCht
Het eerste VrIe Iaer// sChaer.

Anno 1576.

ICk stI herVVraCht
DeVr CLeIne MaCht
In CVrte Iaren daer// naer.

W. Heemskerck, I. Broeckhoven, C. Warmondt, C. Gael, Burgermeesteren.

Beschrijvinge vant uyrwerck.

Het Horologium (daer ick hier voor van vermaende) het welcke alhier in desen Toorn wederomme in plaetse van het oude (twelck door den brandt gheheel verdorven ende te niet ghecomen was) gestelt is / hebben de Heeren ende Regeerders deser Stede doen maecken tot Hasselt in het Landt van Luyck / by Meester Henrick van Nuys. Wanneer 'tselvighe aldaer ghestelt is / hoe swaer het selvighe opte Stede Wage ghewooghen heeft / cont ghy alles in dit volghende Gedicht vinden / het welck ghestelt is boven de Tonne waer inne

inne het Speelwerck ofte den Voorslach versteecken werdt/ daer het uyrwerck aldus spreeckt:

Tot HASSELT *inder Stee,*
By Luyck, HEINRICK VAN NVYST,
Door Vier, Wint, en Hamers cracht,
My die hier sta geree,
Gesmeet heeft mette vuyst,
En sy uyt 't Schip ontvracht,
't Iaer TSEVENTICH EN ACHT,
Met VIIFTHIEN-HONDERT *juyst,*
SEPTEMBER TVVAELVE *mee*
Heb ick ter Waegh gebracht,
Swaert TVVEE-EN-TVVINTICH DVYST
TVVEE HONDERT VEERTICH TVVEE.

Boven dit voornoemde uyr-werck hanght een schoon accoort van drie-en-twintich klocken/ het welcke soo harmonieus ende soet van gelupt is/ als eenich voorslach ofte accordt in eenige gebuyr-Steden gevonden wert. Gelijck alle onpartijdige Musicijnen sullen oordeelen.

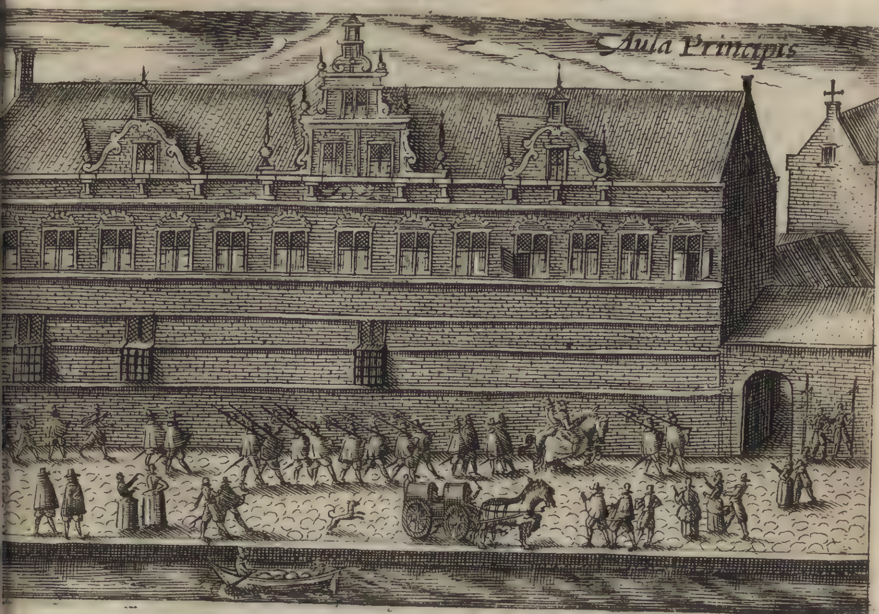
Ick soude noch verscheyden particulariteyten/ so van het Stadt-huys/ als vanden Toorn/ alhier connen stellen ende verhaelen/ maer 't soude alles te langhe ende verdrietich vallen: daeromme sullen wy 't selvighe hier by laten berusten/ ende voortgaen totte andere Huysen ende Plaetsen de welcke wy voorgenomen hebben te verhalen.

'tGEMEEN-LANDS-HVYS van RIINLANDT, is gelegen aende Zuytzijde vande Breedestraet/ tegen over S. Catharijnen Gasthuys: het is een groote/ heerlicke/ ende schoone Huysinge/ de welcke inden Jaere 1598. geheel nieut gebout ende ghetimmert is/ ende met drie schoone gevelen/ meest al van Bentemer-steen ghemaeckt wesende/ verciert van binnen met vele schoone Cameren ende vertrecken verdeelt/ alsoo datmen inde selvige een Prins soude moghen logeren. Alhier in dese Huysinge houden den Dijckgrave ende Hooge Heemraden van Rijnlant hare ordinarische vergaderinghen/ wanneer sy alhier binnen der Stede hare rechtdagen tot verscheyden tijden van den Jare zijn houdende/ ofte verscheyden andere saecken hare Regeeringe aengaende te verhandelen ofte te besluyten hebben. 'tGemeen Lands Huys van Rijnlant.

Het

Het Prin-cen-Hof.

Het PRINCEN-HOF, ofte LOGEMENT, is gheleghen op Rapenburch aen de Noort-zijde der selver/ opten hoeck vande Volders-graft/ ende is (als voor henen verhaelt is) eertijts gheweest het S. Barbaren Convent: dan weynich tijts nae het belegh van Leyden, so is het selve Convent bequaem ghemaeckt ende ghetimmert omme de Princen ende groote Heeren/ de welcke ofte hier voor eenen seeckeren tijdt woonen/ ofte dese Stadt mochten comen besichtighen / te logeren ende te herberghen: Gelijck sulcx noch weynich dagen geleden/ te weten opten eenentwintichsten Mey deses Jaers 1613. terwijlen ick besich was om dese Beschrijvinge by een te versamelen/ geschiet is / inde persoon vande Doorluchtighe Hooch-ghebooren Princesse Elysabeth, eenighe dochter vanden Grootmachtigen Iacobus de VI. Coninck van Groot-Britagnen, Yrlandt, Vrancrijck, &c. huysvrouwe ofte gemael vanden Doorluchtighen Hooch-gebooren Furst Frederick de V. Ceur-Furst, Palsgrave aenden Rijn, Hertogh in Beyeren, &c. de welcke al hier in desen Hof gelogeert ende vernachtet is/ vergheselschapt wesende met haren E. Staet metten Hertogh van Lennox, den Grave van Arondel, den Gouverneur Generael Cicel, ende verscheyden andere Heeren ende Edelen / die ghevolcht werden van een groot ghetal van Dienaeren. De welcke alle te samen door begeerten vande hooch-gemelte Conincklicke Majesteyt van Groot-Britagnen, de selvighe Princesse souden gheleyden tot in het Hof vanden voornoemden Ceur-Furst ende Pals-Grave, het welcke tot Heydelbergh ghehouden wert. Boven alle dese voorghenoemde Princen ende Graven/ soo werde de Princesse noch gheconvoyeert ende gheleydt by sijn Princelicke Excellentie Maurisz, geboren Prince van Orangnen, Grave van Nassau, &c. Sijn Heer Broeder Graef Henrick Frederick, De Princesse Wedue van den Prince van Orangnen, Hooghloflijcker Memorien/ Den Prince van Portugael, ende verscheyden groote Heeren ende Personagien/ dewelcke buyten desen Hof in eenighe groote huysinghen van de rijckste Borgeren gheleyt ende gheforriert wierden. Alle dese voorverhaelde Princen ende Heeren/ haeren gantschen Treyn ende ghevolch/ zijn vande Magistraten ende Regeerders deser Stede/ met grooter eeren / Triumphe/ vreuchde ende blijtschap ontfanghen / ende heerlicken ende eerlicken dien avondt in desen voornoemden Hof getracteert ende onthaelt: behalven eenighe Edel-luyden ende andere Dienaeren / de welcke tot costen vande voornoemde Stadt in alle Herberghen geforiert ende gelogeert waren/ om dat de pleyse vanden voornoemden Hof voor sulcken menichte van menschen (diemen estimeerde 'tghetal van 500. te passeren) te cleyn viel om yder een bequamelicken te mogen accommoderen. Al hoewel onlangs inden jaere 1612. ende 1613. die vande Gerechte den selvighen Hof seer cierlicken ende heerlicken hebben doen vertimmeren van buyten ende van binnen / met drie schoone gevelen (insonderheyt die aende straet comen) verciert ende gheboudt / ghelijckmen eensdeels uyt dese byghevoechde Figuyre claerlick sien ende afmeten can.

Eenige Jaren herwaerts is dese Huysinge bewoont geweest by de Jonge Princen ende Princessen/ kinderen van zijn Coninglicke Majesteyt van Bohemen / ende zijne Huysvrouwe Elysabeth/ hier voren ghenoemt.

Belangende de Huysinghe selfs van binnen / deselvighe is verdeelt ende afghescheyden in groote schoone Eedt-salen / Slaep-cameren/ ende andere vertrecken/ alle meest hare lichten van binnen op de Hofplaets scheppende: desghelijcx boven met seven Cameren/ meest alle te samen haer uytsicht op Rapenburch hebbende: daer naer in andere plaetsen tot dienst ende gebruyck van sulcken Huysinge van noode sijnde/ alle te samen verciert/ versien ende gestoffeert wesende met behoorlicken Huysraet ende Imboedel. Binnen in het Hof is een grote viercante geplaveyde wandel-plaetse/ ende achter de Keucken ende Stalle/ een grooten schoonen ende cierlicken Thuyn ende Bloemhof.

De DOELENS, de welcke alhier grooter ende schoonder zijn als in eenige Stadt in Hollant/ zijn gelegen aende Suytwestzijde van deser Stede Wallen ofte Vesten/ omtrent de Witte poorte: eertijts zijn die afghesondert ende ghescheyden gheweest in twee afgesonderde plaetsen/ zonder datmen uyt den eenen inden anderen comen mochte/ maer Beschrijvinge vande Doelens.

weynich Jaren geleden soo zijn die achter int Noorden met een gang-padt aenden anderen gebracht/ alsoo datmen nu upten eenen inden anderen bequamelicken mach gaen wandelen/ sonder te rugge te moeten keeren. Dese Doelens begrijpen met haer beyden inde breede/ tusschen beyde de Doornen-hagen gemeten/ tnegentich treden ofte passen/ ende inde lengde hondert ende tseventich der selver treden: het welck voorwaer een schoone grootte is. Beyde de Doelens zijn afgedeelt in acht bysondere ende afgescheyden wandel-gangen/ ende aende Suyt ende Noortzijde een groot viercant Pleyn/ meest alle te samen met schoone hooge Linden/ Ypen/ ende Doornen beplantet wesende/ langhs ende door de welcke het inden Somer wonderlicken lustich ende vermaeckelicke te wandelen is. Tusschen de welcke hier ende daer geordonneert ende ghemaeckt zijn eenige Doelens ofte Schiet-plaetsen/ alwaermen met het Roer ofte Caliber/ mette Cruys ende Voet-booghe/ ende ten laetsten met de Handt-booghe/ alle daghen mach gaen schieten/ tot oeffeninge ende vermaeck vande gene die lust tot de selvighe wetenschappen hebben. In yder een vande voornoemde Doelens staet een schoone ende heerlicke Huysinge/ van tamelicke grootte/ verdeelt zijnde in veele ende verscheyden Cameren ende vertrecken: insonderheyt inden voorsten Doelen, het welcke omtrent 27. ende nu Anno 1640. 53. Jaeren gheleden vernieut ende vertimmert is/ gelijckmen upt dees twee by-ghevoechde Vaerskens sien can/ de welcke boven den verwulfden door-gangh inden voorsten Doelen ghestelt zijn/ wesende van desen Inhout:

Grootte vande Doelens.

Ten dienst en tot cieraet der Stad, Schutry, Gemeint,
Est by Lanscroon, van Nes, Roos, Eemskerck, Beeck, voleint.
Anno cIↄ Iↄ XXCVI.

Boven dese Huysinge is een uytgenomen schoone Camer ghebout/ rontomme inde Glasen vande voornoemde Camer zijn seer constich ghemaeckt ende geschreven/ mette handt vanden vermaerden Glaesschrijver Mr. Willem Tybaut van Haerlem, alle de Graven en Gravinnen de welcke het Graefschaep van Hollant geregeert hebben. Den meergenoemden Gouthoven, seyt in sijne Chronijcke van Hollant pagina 264. dat den voornoemden Tybault dese Conterfeytsels gemaeckt heeft/ naer de gheene die tot Haerlem int Carmelijten Clooster aende muyr geschildert stonden/ te weten van Diderick den eersten Grave van Hollandt/ tot Vrou Iacoba toe. Desgelijcx is dese Huysinge verciert met een fraey Toornken/ in het welcke seer naer het opperste een eedt-plaetse gebout is/ die met Tafel ende Gasten rontomme gedraeyt can werden: het welcke seer vermaeckelick is.

Een schoone Camer inde voorsten Doelen.

Opten voorsz. Doelen sijn noch te sien de Conterfeytingen van alle de Officiers/ van seven Vaendelen vande Schutterye deser Stede/ wel ende

ende constich geschildert by Mr. Ioris Verschooten, gheboozen Burger van Leyden.

Verhael ende Beschrijvinghe van alle de Loy-hallen deser Stede / wat in yder ghewarandeert ende ghelopt wert / ofte ter Halle comt.

TOt onderhoudinghe ende bevorderinge vande Draperie-neeringen / de welcke alhier in veele ende verscheyden soorten bestaen / hebben die vanden Gherechte verscheyden plaetsen gheordonneert ende doen timmeren / alwaer alle dingen ydere Draperie aengaende moeten ghebracht werden / om ghewarandeert / besichticht / gevisiteert / ende geoordeelt te werden / offe van goede ende behoorlicke stoffe gheredet zijn / van wat waerdie die zijn / ende met wat Loot de selvighe behooren gheloodet te werden. Tot alle voorschreven saecken ende toesicht / hebben die vande Gherechte in yder plaetse ofte Halle gestelt ende geordonneert / verscheyden Officieren ende Dienaers tot sulcken getale als hier naer op yder plaetse gesept sal werden / de welcke alle met eede verplicht zijn behoorlicke toesicht te nemen ende sorge te dragen / dat alle de Keuren ende Ordonnantien / by die vanden Gherechten op't stuck der selver ghemaeckt zijnde / strickteliicken ende volcomentlicken onderhouden werden: ende vlijtelicken toe te sien / dat een yder by sijne gerechticheyt gemainteneert ende ghehouden wert. Dese plaetsen werden gemeenlicken Loy-hallen ghenoemt / van weghen datmen aldaer Lopt ofte Lodet / ende zijn de selvige vier in getale / de welcke wy d'een naer den anderen verhalen ende beschrijven sullen. *Beschrijvinghe van alle de Loy-hallen.*

De eerste Loy-halle werdt ghenaemt de HALLE VANDE HOOFT-NEERINGE deser Stede; ende is gheleghen aende Noortzijde van het Steenschuyr / schuyns teghen over de Oosterlingh-plaetse / is ghemaeckt van S. Iacobs Gasthuys / de welcke van ouden tijden / altijts by die vande Leytsche Draperie tot de selfde Neringhe ghebruyckt gheweest is. Dese Loy-halle is een schoone ende heerlicke Huysinge / uytwendich van sulcken ghedaente als 'tbygaende figuyrken uytwijst. *Groote Loyhalle.*

Verdelinge van dese Loyhalle.

De voornoemde Loyhalle is van binnen verdeelt ende afgescheyden in verscheyden bequame kameren ende plaetsen/ tot het gebruyck ende gerijf van hare handelinghe noodich wesende. Insonderheyt de Secreetkamer/ alwaer de Gouverneurs alle Woonsdaghen/ beneffens de twee Schepenen-Meesteren als Superintendenten vanden Gherechte daer toe gecommitteert wesende/ ghesamentlicken hare vergaderinghe hebben ende houden/ omme op alle voorvallende saken/ dese neeringhe aengaende/ rijpelicken te letten ende te versorghen dat den voortgangh vande voornoemde Neeringe/ behoorlicken mach voortgaen ende van gheen quaetwillighe baetsoeckers verhindert ofte verdorven werden. Dese voorgenoemde Secreet-kamer is rontomme verciert met veele schoone stucken Schilderye/ gemaeckt mette hant van Meester Isaack Nicolai Swanenburch, Burger-meester deser Stede gheweest zijnde: inde welcke afgebeeldet is/ eerst de vervallen oude Leytsche Draperie/ de incomste vande Vlamingen oprechtende de nieuwe/ daer naer alle de Handwercken/ waer mede dese Neeringhen gedaen ende geoeffent werden. Voor aen in het innecomen heeft dese Halle een schoon cierlick ende playsant Toornken/ van redelicken hoogde/ in het selfde hangt een accoordt ofte voorslach van kleyne klocken ofte Cymbalen/ mitsga-

ders

ders twee Slach-klocken/ de welcke het halve ende heel uyr slaen. Alle de kloexkens hebben elck een naem van eenich handt-werck vande Neeringe/ ende die 'tgeheel uyr slaet/ heeft den naem vande Neeringe self. Het ghene op yeder klocxken gehouwen staet/ is in dese bygaende vaerskens begrepen ende gestelt.

O Heer, vermeert uns *Leydens Neeringe*,
Sulcx dat den *Coopman* sijn begeeringe
Deur den *Drapier* gemaeckt hier vin:
Den *Ploter* gont een goet gewin,
Op dat den *Wasscher* hem mach dienen:
Den *Cammer* wilt sijn broot verlienen:
Des tragen *Spinners* mont hout op:
Vervolt met spijs des *Werckers* crop:
Den *Voller* naeckt versiet van cleeren:
'*s Conroyers* noodt wilt oock afweeren:
Des *Verwers* cuyp en feyl hem niet:
Weert van den *Persser* swaer verdriet:
En weest het ooch van't *Waranderen*:
De *Packers* vande kost versiet:
Geeft den *Baillu* een eerlick teeren:
En laet elck een hem *Gouverneeren*.

Rijmkens staende opte Clocxkens.

So lang dees al// in goet// accoort// staen
De Nering sal// met spoet// wel voort// gaen.

In dese Halle moeten gebracht werden om te besien/ gewarandeert/ ende gheoordeelt te werden/ dobbele Saeyen/ enckele Saeyen/ Heeren Saeyen/ dobbel Lysten/ enckel Lysten/ Grogreynen/ ende verscheyden andere sulcke wercken. Desgelijcken moeten alhier gebracht werden/ om het vent-loot te verkrijgen/ alle de Werpen/ Tierenteynen/ ofte Termijnen/ Leytsche baeykens/ Vaen-doecken/ Buyl-doecken/ Cantoor-cleeden/ Bouratten/ etc. die alhier binnen der Stede gereedt ende gedrapiert werden: De welcke alle met den anderen een groot getal uytbrenghen/ want ick hebbe vanden Knape vande voornoemde Halle verstaen/ datter in het voorleden Jaer van 1612. alhier gewarandeert ende ghelopt zijn over de 47000. stucken/ behalven de Werpens/ Cantoor-cleeden/ of Carpeten/ Baeykens/ Vaen-doecken/ ende ander die alleen het Vent-loot haelen: de welcke mede meer

Wat stucken aldaer ghelopt werden.

dan 8. ofte 9000. stucken bedraghen.

Alle Dijnsdagen ende Vrydagen soo is het in dese Halle witte Lop-dach/ ten welcken daghe de verwe Saepen/ ghecaerde Saepen / doubele ende enckele Saepen/ heeren Saepen/ ende Grogreynen / gelopt ende gewarandeert werden. Ende dese twee daghen werden als twee ordinarische vercoop-dagen bydε Drapiers ende de Cooplieden gehouden. Ende ten voorsz. dage weetmen altijts of de voornoemde Coopmanschappen rijsen ofte dalen. Maer alle de andere dagen vander weke/ te weten/ Maendachs/ Woonsdachs/ Donderdachs/ ende Saterdachs/ so zijn het swerte ende gecoleurde Lop-daghen/ ten welcken dage alle gecoleurde stucken geoordeelt ende gelopt werden.

By wat Officiers dese Halle geregeert werdt,

De Officieren/ Opsienders ende Dienaers/ de welcke tot onderhoudinge van dese Neeringe/ by die vande Gerechte ende meerderheydt van stemmen/ van alle de notabelste Drapiers vande Neeringe alle jaren/ den eersten Maendach naer Martini vercoren/ ende onder den eedt genomen werden/ zijn dese volgende:

2. Superintendenten, de welcke als opperste toesienders/ by die vande Gherechte gestelt zijn: ende zijn altijt de twee afgegaen Schepenen-meesteren.

3. Gouverneurs, van de welcke alle Jaeren de twee vernieut werden. Ende de overblyvende de eerste wert.

5. Waranderers, een Clopper de welcke de looden aenslaet.

1. Bailly, wiens last is/ alle de boeten ende breucken vande verbeurders te innen ende in te halen.

8. Perssers, te weten/ drie de welcke witte/ drie die swarte/ ende twee die allerley andere Couleuren perssen.

3. Conroyers, ende een Knape.

De welcke alle te samen in het gemeen ende elck in het bysonder met eede verplicht zijn/ de Neeringe naer haer vermogen te helpen voorderen ende voorstaen/ de Keuren ende Ordonnantien by een yegelicken die de selve aengaen/ volcomentlicken te doen onderhouden/ ende verscheyden andere lasten alles te lange om te verhaelen.

Baey-halle.

2. De BAEY-HALLE, zijnde de outste ende eerste Halle ende Neeringhe/ de welcke by de Vlamingen alhier ghebracht is: de selvige is gelegen opte S. Pancraes achtergraft/ ter plaetsen daer eertijts het Convent vande Grau-susteren ofte Susterkens van Nazareth gestaen heeft/ van het welcke dit een gedeelte is. Alhier moeten ter Halle ghebracht werden om gevisiteert/ gewarandeert ende geloodet te werden/ alle Belsche Lakenen/ Lakenen van 1000. 1200. 1400. ende 1600. Baepen ende Rollen/ etc. de welcke alle daghen inder weecke ghewarandeert ende ghelopt werden. Ofte ten ware datter eenighe Bid en Vastendagen/ by de Hooch-mogende Heeren Staten geordonneert waren.

Wat stucken hier ter Halle komen.

Inden Jare 1612, zijn alhier ter Halle gewarandeert ende ghelopt een

een ghetal van 9878. stucken/ soo van Baepen/ Lakenen/ Rollen/ etc. De Officiers ende Dienaers van dese Halle zijn dese volgende:

Een Hooftman ende twee Gouverneurs. Wiens ampt ende officie eygentlicken is/ generale opsichte te dragen van alle saken dese Neeringe ende den welstandt van dien aengaende: de selve met de meeste vlijt ende naerstichept hen mogelicken zijnde/ te versorgen dat die in wesen blijven/ wassen ende toenemen mach. Van wat Officieren die ghereGeert wert.

Twee Mannen, wiens ampt ende officie is de Wolle tot dese neeringe dienende/ 'tzy wit ofte geverwet/ te waranderen.

Negen Hooge-Loyers, wiens ampt is de stucken dese Neeringhe aengaende/ haer laetste oordeel te geven.

Drie Provisionaers, wiens ampt is de plaetse vande Lopers/ by haer nootelijck afwesen/ sieckte/ ofte eenige wettelicke verhinderinge/ te vervullen.

Neghen raeuwe Perssenaers, wiens ampt is de stucken deser Neeringh aengaende/ raeu vande Getouwen comende/ te besien/ oordeelen/ ende perssen.

Een Printer, diemen oock noemt Stockenaer, wiens ampt ende officie is ten huyse van die vander Neeringe/ drie malen ter weke omme te gaen/ ende de stucken op te touwen/ met bouten daer toe verordent/ te prenten.

Een Knape, wiens ampt is alle de stucken daghelicx ter raeuwer persse ende ter Hooger-Lope respectivelick voor comende te ontfangen/ ter Lop-halle te brenghen/ ende te presenteeren: de gheperste ende gelopde stucken weder upt te dragen: van alles pertinent Bouck ende Regtster te houden/ ende met eenen oock vande Namen ende Mercken des Drapiers.

Een Baillij, wiens ampt ende officie is opsicht te hebben opt onderhouden vande keuren/ ende de boeten ende breucken behoorlicken te innen ende te versamelen.

Twee ghesworen Drogers, wiens ampt ende offitie is alle 'tkeurgoet/ 'twelck by den Baillij vander Neeringhe (als syns bedunckens te stijf uptgehanghen geweest zijnde) ter Camere sal werden gebracht/ op haren Eedt nat te maecken/ te crimpen/ ende weder te drooghen: ende van haer bevinden oprechte verclaringe te doen/ daer en sulcx sal behooren.

Alle welcke Officiers ende Dienaers gesamentlicken metten anderen by Eede verbonden zijn/ de Neeringe met alle behoorlicke middelen/ soo vele als haer doenelicken wesen sal/ te helpen voorderen ende staende houden/ te verhinderen dat eenighe eygen baetsoeckende Drapiers de selve niet verderven ende te niet brenghen. Ende werden alle Jaeren den vierden Maendach by die vande Gherechte ende meerderhept van Stemmen vande Notabelste deser Neeringe verandert ende vercooren.

3. De

Ras halle, waer ghelegen ende van wie geregeert.

3. De RAS-HALLE, is gelegen ter zijden de Baey-halle, zijnde mede een gedeelte van het Convent vande Grauwe-susteren, opt versouck vande Cooplieden ende Trapiers/ is inden Jaere 1632. by resolutie vande Heeren vanden Gerechte dese Halle gebracht aen de Noortzijde van het Steenschuyr/ ter zijden de Halle vande hooft ofte Saepneringe: daer toe by de zelve Heeren is doen Bouwen een schoone ende aensienlicke Halle/ de welcke inden Jaere 1633. volbout gheweest is. Alhier en werden anders niet ter Halle gebracht/ ofte ghewarandeert als Rassen: alle Maendagen ende Donredagen is het alhier Loopdach. In het voorleden Jaer 1612. zijn hier gelopt ende gewarandeert 3750. Rassen. Alle Jaren den derden Maendach naer Martini werden by die vande Gerechte ende meerderheyt van stemmen vande ghequalificeerste vande Neringhe vercoren/ dese volgende Officieren ende Dienaren/ twee Gouverneurs, twee Waranderers, een Clopper, ende een Knape, de welcke alle te samen met Eede verplichtet zijn/ de Neringhe met alle behoorlicke middelen in eeren te houden ende voort te planten/ ende sorge te draghen dat de Keuren ende Ordonnantien opt stuck vande Neringhen gemaeckt zijnde / behoorlicken onderhouden werden.

Fusteyn-halle.

4. Ten laetsten de FVSTEYN-HALLE, de welcke ghelegen is aende Zuyt-zijde van Marendorp/ ter plaetse daer eertijts S. Barbaren Gasthuys gestaen heeft/ daer 'tselvige een gedeelte van is: Dese Halle is omtrent twee jaeren geleden van buyten seer cierlicken opgebout met een constigen Gevel: alhier moeten ter Halle ghebracht werden / omme gevisiteert / gewarandeert/ ende ghelopt te werden alle Saep-fusteynen/ Cattoen-fusteynen/ brede ende smalle Doppen/ Catoenen Bombasinen/ Negen oogen/ brede/ smalle/ Gebendeerde/ platte/ ende Pimontsche Rebben. Alle Maendagen/ Dijnsdagen/ eñ Woonsdagen/ so is het in dese Halle Lopdach. Inden jare 1612. zijn alhier ghelopt ende ter warandise gheweest 22450. stucken. De Officieren ende opsienders van dese Neringen/ de welcke alle jaren den tweeden Maendach naer Martini vercoren werden by die vande Gerechte eñ meerderheyt van stemmen vande Notabelste persoonen vande Neringe/ zijn dese/ een Gouverneur, die den Deecken genoemt wert/ ende vier Waranderers, de welcke met Eede verbonden zijn de Neringe in haer geheel/ so vele het mogelick is/ te houden ende doen onderhouden: dat de selve mach toenemen/ wassen/ ende vermenichvuldigen/ toesien/ dat de Wetten ende Ordonnantien gemaeckt/ ofte noch te maecken/ behoorlicken moghen werden onderhouden ende naer ghecomen/ op dat alsoo door desen middel de selvige Neringhe/ voor so vele in hare vermoghen is/ mach staende blijven ende voortgaen. Om redenen ende by resolutie vande Heeren vande Gerechte wert de verkiesinghe vande Gouverneurs nu ende al vele jaeren gedaen op Sint Jan te midsomer/ zijnde den 24. Junij: Maer vanden Deecken ende Waranderers die blijft opten ouden dach.

Wat stucken hier gelodet werden.

Van wat Officieren geregeert.

Alhoe-

Tot wat plaetse ende van wie de oude Leytsche Laeckens ghewaerdeert ende ghesegelt werden.

Al hoe wel onse oude Leytsche Draperye by naer gheheel vervallen ende te niet gecomen is/ so werden al even wel die weynich Laeckenen die geredet ende getrapiert werden/ naer ouder ghewoonten/ ter Halle ghebracht/ om ghewaerdeert ende gesegelt te werden (tzy met het volle zegel/ met het cleyne Loot/ ofte datse voor Haechgaern mochtẽ geoordeelt werden) by de ordinarische Waerdeyns, inde groote Loy-halle/ in een seeckere afgesonderde Camer/ aldaer by die vanden Gherechte tot dien eynde gheordonneert: welcke Waerdeyns, alle dage op een seecker uyre aldaer verschijnen ende waernemen ofter eenighe stucken ter Halle ghebracht werden. Alle jaren opten goeden-Vrijdach/ achtervolgende de oude Keuren deser Stede/ werden dese Waerdeyns by die vanden Gherechte verandert ende vercoren/ de welcke met Eede verplichtet werden/ voor het reden ende Drapieren vande Leytsche Laeckenen sorghe te draghen/ dat de selvighe van sulcken stoffe/ van sulcke waerde/ ende lengde/ ghemaeckt ende geredet werden/ als by de Keuren der selver gheordonneert ende ghestatueert is: in somma/ toe te sien dat de selvighe Keuren onverbreeckelicken ghehouden werden. Waeromme datmen van ouden tijden/altijts daechs voor de verkiesinge vande voornoemde Waerdeyns inde Kercken openbaerlicken plach te bidden/ dat Godt Almachtich de herten vande ghene/ in wiens handen de verkiesinghe bestont/ alsoo wilde regieren ende stieren/ dat sy wijse ende verstandige Mannen mochten verkiesen/ de welcke met verstant/ wijsheyt/ ende goet oordeel de selvighe Neringhe alsoo mochten regieren ende stieren/ datse ghedurich mocht blijven/ ende gebracht werden tot haere nacomelinghen/ als wesende een saecke daer aen haer ten hoochsten ghelegen was. Ende yemandt tot desen dienst verkoren wesende/ en mocht gedurende den selven/ selfs niet reeden nochte drapieren/ op dat door dien middel de Lakenen ende Neeringhe niet en mocht comen te vervallen/ ofte verargert werden. Het welck mijns oordeels een weerdich ghebruyck was.

Out ende goet ghebruyck/ in het verkiesen vande Waerdeyns.

Beschrijvinge van de nieuwe Laecken-Halle.

LAECKEN-HALLE, Dewijle dat door de Segeninge Godes/ over eenige Jaeren herwaerts/ by eenighe gequalificeerde Drapiers ende Coopluyden/ binnen de Stadt Leyden/ aengevangen is te Drapieren seeckere soorten van fijne Laeckenen ende Stametten. Ende dat de selve in weynige Jaeren/ so toeghenomen ende gewassen is: ende dat de Heeren vanden Gerechte/ zelfs op't versouck vande eerste stichters vande selve Draperie/ goet gevonden hebben totte bevorderinge/ voortgang ende 'tbehout van dien/ te maecken ende te stellen verscheyden Keuren ende Ordonnantien/ zoo hebben de voornoemde Heeren/ mede goet ghevonden te doen bouwen een nieuwe Halle/ daer inne alle de gemaeckte Laeckenen ende Stametten gebracht mochten werden/ omme by seeckere Persoonen daer toe ghestelt zijnde/ gevisiteert te werden/ of die wel ende behoorlicken/ naer uytwijsen vande selve Ordonnantien gedrapiert ende gewrocht zijn. Dienvolgende hebben

zy inden Jaere 1639. ende 1640. de zelve Halle seer schoon ende cierlicken doen bouwen aende oude Chingel/ ontrent de Brugghe vande Schey-straet/ onder het Bon van Nieu-maren, van binnen versien ende verdeelt met verschepden plaetsen ende Cameren/ dienende tot gebruyck vande Gouverneurs vande zelve Neeringe/ te weten de breedde vande voornoemde Halle langhs de Straete vande oude Chingel/ zijnde int geheel 72. voeten/ ende de langte van dien is 96. voeten/ de welcke inde langhte verdeelt zijn/ in een voor-plaetse van 36. voeten/ een Sael diep 26. voeten/ ende de reste tot een Thuyn ende achter-plaetse. Belanghende de breedde/ die is verdeelt aen een binnen-plaetse van 44. voeten breet/ ende aen weder sijden een Gaelderye/ elck ter wijde van twaelf voeten/ onderstut op vier Pylaeren/ ende daer boven met een dack ofte Cappe met loot gedeckt/ ende daer achter aen de rechter zijde/ ten behoufe ende tot wooninge vande Knape zijn gemaeckt bequame vertrecken ende Wooningen/ ende aende slincker sijde zijn ghestelt twee Pachuysen/ dienende tot gerijf vande Cooplieden ende Drapiers. Boven zijn mede ghemaeckt verschepden Cameren/ dienende voor de Waranderers/ omme de Laeckenen te visiteren ende te oordeelen/ als andersints. De welcke wy sonder veel te particulariseren verby gaē. Wat den uytwendighen schijn aengaet/ ende het cieraet vandien/ kan ten deele uyt de bygaende Figuyre gesien werden.

Verdelinghe vande selve.

Hier boven hebbe ick int gros geseyt/ van wie dese Neeringe begonst ende aengevanghen is/ maer naerdien dat ick daer naer de naemen van eenige der selver becomen hebbe/ zo heeft myn goet ghedacht/ de zelve tot haerder eere ende gedachtenisse hier inne te voughen/ ende die zyn geweest dese volgende: Eerste aenvanghers vande Laeckens draperie.

Ian le Pla, den Ouden,
Lowijs de Bonnet,
Robrecht Hennebo,
Iaecques Hennebo,
Adriaen le Pla, &c.

Ende verscheyden andere/ de welcke daer naer by haere Kinderen/ Vrienden ende andere Drapiers vervolcht ende ter handen ghenomen is/ ende door de Segeninge Godes tot desen tegenwoordighen standt ghebracht is. Die Godt Almachtich tot zyner eeren/ ende Segheninghe der Stadt Leyden ghelieve noch lange Jaeren te continueren.

De eerste Gouverneurs ende Werck-meesters die by de Heeren vande Gherechte totte opsichte ende beleyt van dese Neeringe ghestelt zyn/ zyn dese volgende: Eerste Gouverneurs/ etc. van dien.

Tot Gouverneurs:

Adriaen le Pla, Ian Sijbman,
Ian de Prins.

Tot Werckmeesters/

Henrick Gerritsz. Deecken, Isaac Renet,
Dirck Reyniersz. Ian Huysman.

Tot Provisenaers/

Ian des Nivye, Ende Iaecques Pirot.

Vanden 12. December 1639. totten selven 1640. zyn alhier ter Halle gebracht 10253. Laeckenen/ ende 545. Stametten.

Hier mede zullen wy dese Beschryvinge vande Laecken-halle eyndigen/ ende wederomme gaen daer wy het gelaten hadden.

IX. Beschrijvinge vande Universiteyt ofte Academie, van wie/ waer/ ende wanneer die opgerecht is: hoe de selvige geinaugureert ofte ingevoert is/ wie de eerste Lessen inde selve gedaen heeft: verhael vande Auditorien ofte Lees-plaetsen, van wie/ tot wat ure/ ende wat Lessen by elck een vande H. Professoren, inde selvige Auditorien ghedaen werden: Ten laetsten eenige Beschrijvinge vanden Hof, Anatomie, ende Bibliotheecque.

GEcomen wesende in onse Beschrijvinge/ totte Hooge Schole ofte ACADEMIE deser Stede/ soo sullen wy inde selve verhalen ende waernemen van wie/ wanneer/ ende waer de selvige opgericht ende gesticht is: op wat wijse ende met wat Ceremonien/ de selvige ingevoert ende aengevangen is/ ende verscheyden andere particulariteyten meer daer aen clevende.

Inden

Inden Jaere 1575. terstont nae dat de Stadt Leyden soo genadelicken van God Almachtich van hare sware Belegeringe verlost ende bevrijdet was/ soo heeft den Prince van Orangien, Hooch-loff. Mem. als Stadt-houder vanden Coninck van Spangnen/ mitsgaders de Hooch-Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslandt, (om dat de Stadt Leyden, de bedroefde Borgheren ende Inwoonderen der selver/ hare voorgeleden schaden ende interesten/ de welcke sy door dese Belegeringhe gheleden hadden/ eenichsints mochten verhalen ende te boven comen: ende de voornoemde Stede door den hongher ende Peste van volck ontblootet wesende/ door desen middel eenichsints wederomme te bevolcken/ ende dienvolgende de Neeringen te vermeerderen ende verbeteren/) het Corpus deser Stede Privilegie ende Octroy verleent/ om te mogen oprichten een Universiteyt, Academie ofte Hooge Schole, waer inne datmen openbaerlicken in alle Faculteyten ende vrye Consten daghelicx soude leeren ende Lessen doen: omme niet alleen de Inwoonderen vande Graefschappen van Hollandt ende Zeelant, maer alle de omleggende Gebuyr-Steden ende Landen/ desgelijcx alle andere verder geseten/ ende een yegelicken die het belieben soude dese Hooge Schoole te frequenteren/ te leeren ende te oeffenen/ 'tzy inde Godtheyt, inde Rechten, inde Medicinen, Vrye Consten, &c. Op dat de selvighe haer daer naer mochten laten gebruycken / om de Kercken/ Vierschaeren/ ende de Ghemeynten te dienen/ leyden ende stieren tot welvaert ende behoudenisse der selver. Tot onderhout vande voornoemde Hooghe Schole, hebben sy de selve gedoteert ende begift met verscheyden renten ende incommens/ insonderheyt daer toe ordonnerende verscheyden goederen/ Landen/ Pachten/ Renten/ etc. vande Cloosteren ende Conventen/ omme daer mede te mogen eerlicken onderhouden/ ende beloonen Treffelicke/ Vermaerde/ ende Gheleerde Professoren, in sulcken ghetale als men totte volvoeringhe van sodanige heerlicke/ eerlicke/ende profijtelicke diensten van noode mocht hebben/ ende daerenboven alle andere oncosten/ die inde onderhoudinghe vande voornoemde Hooghe Schole mochten voorvallen/ te betalen ende versorghen. Beneffens de versorginge vande voornoemde penninghen/ soo hebben de Hooch-ghemelte Prince van Orangnen, ende de Hog. Mog. Heeren Staten, de Studenten ende Lidtmaten vande voornoemde Hooge Schole vereert ende begiftet met veel heerlicke profitelicke Privilegien ende Vryicheden/ ghelijck de selvige in het langhe ende breede inde voornoemde Octroyen begrepen zijn/ de welcke alle Jaren opten achtsten Februarij/ opte inauguratie vanden Rector Magnificus, openbaerlicken by den Secretaris vande Universiteyt voorghelesen werden: ende van alle de Lidtmaten der selver noch huyden ten daghe ghenooten werden.

Begin ende aenvangh vande Academie, ofte Hooghe Schole, van wie gesticht/ ende waer toe.

Innecomen ende Privilegien der selver.

Ende naer dien dat wy een Extract uyt het voorsz. Privilegie becomen hebben/ zo zullen wy het zelve alhier inne lijven/ Luydende als volcht:

Vrydomme voor de Studenten en de Professoren.

Wilhelm, By der Gratien Godts, Prince van Orangnen, Grave van Nassau, &c.

Dat den Rectoor ende alle de Professeurs, mitsgaders d'Officiers vande voorsz. Universiteyt, ende voorts alle de Doctoren ende Magistri aldaer gecreeert, hem inde selve Universiteyt ende in studiis onthoudende, ende continuerende, zonder eenigerhande Neeringe ofte hanteeringe te doen, zullen voor heur Huys ende Huysgesinne vry ende ontledicht zijn, van eenige Soldaten, ofte gevolghe vanden Hove, ofte van eenighe Personagie te logeren ofte te ontfangen.

Item van alle dagelicxe gesette dach ende nachtwachten, oock van contributien, tot alle gemeene der Stede wercken ofte Fortificatien. Welcke exemtie oock genieten zullen, alle vreemde Studenten voor heure Persoonen, ten waere omme den noot ofte redene by den Rectoor met die vande Universiteyt voornoemt anders bewillicht ende geordonneert werde.

Dat alle Studenten, Officieren, Bodellen, Secretaris en diergelijcke vande Universiteyt, zo wel in Civile als Criminele saecken, 'tzy of sy ageren ofte geconvenieert mogen worden, te rechte zullen staen, voor den Rectoor, zijne Assesseurs metten Burgermeesteren, ende twee Schepenen-meesters der selver Stede, 'tsy of de zelve met Studenten, of Borgeren te doen mochten hebben, behoudelick dat partyen, al eer zy int Recht zullen comen, voor den Rectoor ende Assesseurs ontboden zullen worden, die henluyden accorderen zullen, so verre het doenlick is.

Ende zullen den voornoemden Rectoor, Professores, Doctores ende Magistri inder eerster instantie geconvenieert worden voor den Hove van Hollant, ende

zuyly-

zyluyden agerende gehouden zijn heure Partye te roupen voor sijne competenten Rechtere, &c.

Tot welcken eynde ende totte onderhoudinghe van dien de Heeren Burgermeesteren ende Schepenen alle Jaren opten achtsten Februarij aen handen vande Heeren Curateurs vande zelve Universiteyt/ gehouden zijn te doen den volgenden Eedt:

Dat zy by den Eedt die zy ghedaen hebben aende Graeflickheyt van Hollandt, voor soo veel hen aengaen mach, d'Ordonnantien ende Statuten der Universiteyt wel ende ter goeder trouwen, onderhouden, na comen, ende helpen voorstaen zullen, den Rector des by hem vermaent, ofte geroupen zijnde, zullen assisteren in alle judiciele saecken, zulcx zyluyden in oprechter Conscientien, naer Godts woort, mitsgaders alle Rechten ende Equiteyten bevinden zullen te behooren.

Eedt vande Rechters vande Vniversiteyt.

Komende nu tot de plaetse/ de welcke by die vande Gherechte deser Stede geordonneert ende bequaem ghemaeckt geweest is/ tot het ghebruyck vande voornoemde Hooge Schole, soo is te weten dat de selvige (gelijckmen sulcx hier naer inde Inneleydinge vande Academie lesen ende vinden sal) aldereerst gheweest is in S. Barbaren Convent / ter plaetse daer nu het Princen Hof is: Maer de selvighe is aldaer weynich jaeren gebleven ende ghehouden: Waeromme is mijn onbekent: dan ic houde dat het Convent vande Witte Nonnen beter gelegen was in het midden deser Stede/ omme te eerder ende gemackelicker totte Lessen/ Disputatien/ ende andere oeffeninghen terstont te moghen komen/ als het Clooster van Sint Barbaren, oock mede dat dit grooter ende bequamer was/ omme aen Auditorien ofte Lees plaetsen te verdeelen ende af te sonderen. In somma/ watter van is ofte niet/ laeten wy in syne waerde berusten: Altijt is de waerheyt dat de Heeren Curateuren corte Jaren naer de oprechtinghe der selver/ te weten/ Omtrent den Jaere 1578. die overghebracht ende ghetransporteert hebben in het Convent vande Witte Nonnen, alwaer de selvige van dien tijdt aff ghebleven is/ ende sonder twijfel voort aen blijven sal/ soo langhe het den goeden Godt believen sal de selvige te onderhouden. Aengaende de Hooge Schole ofte Academie selfs/ die is uytwendich niet soo gheheel cierlijcken nochte kostelijcken gebout/ als wel verscheyden andere Vniversiteyten ofte Hooge Scholen in andere Landen ghesticht ende gebout zijn. Maer inwendich soo mogen de Lees-plaetsen in grootheyt ende aensienelickheydt/ verscheyden andere niet alleen vergeleken/ maer met

Plaetse en geleghentheyt vande Academie.

met goede redenen/ boven die van Leuven, Franicker ende Steynfurt, de welcke ick al tsamen ghesien hebbe/ ghestelt ende ghepresen werden. Doch de Heeren Curateurs die hebben nu kortelingh besloten ende ghearresteert de selvige een uytwendich ende cierlijck aensien te gheven/ ende men is teghenwoordich met het selvige werck besich/ ende dat in sulcker formen als de Figuyre/ de welcke in het hooft voor desen ghestelt is/ uytwijst ende vertoont. De plaetse ende ghelegentheydt alwaer onse Leydtsche Academie ghemaeckt ende ghestelt is die is (als een yeghelijcken de welcke de kennisse deser Stede weet ende kendt sal moeten bekennen) seer playsant ende vermaeckelijcken/ legghende langhs een heerlijcke breede straete/ een schoon breet water/ met hooge ende groote schoone Linden-Boomen ter wederzijden beplant ende besettet/ onder den welcken het in den Somer seer vermaeckelijcken te wandelen is. Also datmen inde geheele Stadt gheen beter gelegentheyt daer toe en soude konnen verkiesen.

Belangende de verdeelinge van de Leytsche Hoge Schole, ofte Universiteyt, de selvige is afgesondert in bequame Lees-plaetsen/ ende dat in deser voughen:

Watmen inde grootste Sale ofte Auditorium doet.

Beneden aende rechter zijde vanden binnensten ingang is geordonneert het Auditorium Theologiæ, wesende een schoone/ grootte/ ende heerlicke plaetse/ inde welcke datmen alle dagen/ (alsmen ghewoon is Lessen te doen) de ordinarische Lessen inde Heylighe Theologiæ, ende Hebreeusche sprake leert/ ende dat tot sulcker uyren als by de Heeren Curateurs bestemt ende gheordonneert zijn/ ende hier naer ghesept sal werden: Desghelijcx werden alhier tot verscheyden tijden de publijcque ende private Disputatien inde voornoemde Faculteyt geoeffent ende gedaen: Desgelijcx wanneer by yemandt eenighe Oratien ghedaen werden/ 'tzy opte Begraeffenisse van eenige Professoren/ ofte by andere gelegentheyt/ de selvige werden mede alhier gedaen. Ende ten laetsten wanneer dat yemandt ghekomen is tot het voorgestelde wit ende eynde/ waer toe hy sijn Studium begonnen ende aengevangen heeft/ te weten omme te ontfanghen het Doctoraetschap / 'tzy inde Heylighe Theologie, inde Rechten, ofte inde Medicinen, oft datse ontfangen den Tijtel ende waerdicheyt van Magistri Artium: dit wert alles in dit Auditorium verrichtet ende uytghevoert. Tot welcken eynde als dan dit voornoemde Auditorium rontomme met schoone Tapitserien omhangen wert; ende indien 'tselvige inde vermaeckelijcke Lenten ofte inden Somer geschiet/ so wert de selve hier boven verciert ende behangen met welrieckende Bloemen ende Cruyden: De Promotie vande Doctoren geschiet met grooter heerlickheyt ofte aensienlickheydt/ daer toe ghebruyckende vele ende verscheyden Ceremonien/ te langhe ende buyten propooste om alles te verhalen/ de welcke ghedaen werden inde tegenwoordichept vanden achtbaeren Heer Rector ende 'tSenaet vande Universiteyt, alle de vordere Professoren : mitsgaders den Schout/ Burgher-meesteren ende Regeerders / de Schepenen/ Pensionaris/

Secre-

Secretaris/ Griffier/ ende onder-Secretaris deser Stede/ (alle te samen gecleedet wesende met hare Tabbaerden/ omme de selve Promotie te aensienlicker te maecken:) Ten laetsten van verscheyden andere Persoonen in eenighe Publijcke diensten wesende/ ende een menichte van Studenten/ ende andere lust ende vermaeck hebbende om sulcx te aenschouwen / de welcke als dan ghesamentlicken in het voornoemde Auditorium vergaderen ende verschijnen.

Aengaende de uyren wanneer/ ende van wat Heeren Professoren alhier in dese Lees-plaetse ghelesen werdt/ de selvighe zijn teghenwoordich ten tijde als dese myne Beschrijvinge ghedruckt werde/ dese volghende: Wat Professoren en Leeraers daer waren int Jaer 1613. ende op wat uyren sy lesen.

Des morgens ten acht uyren/ by D. M. Symon Episcopius, Professor S S. Theologiæ.

Ten thien uyren/ by D. Iohannes Polyander, Professor S S. Theologiæ, ende voor den Jaere 1613. Rector Magnificus vande voornoemde Hooge Schole.

Naer den Middach ten twee uyren/ by D. Guilielmus Coddæus, Professor Linguæ Hebreæ, Chaldææ.

Aende slincker zijde van het Auditorium Theologicum, is geordonneert ende gestelt het Auditorium Philosophicum, het selfde is van redelicken grootte/ maer by het voorgaende in fraeyicheyt oft schoonheyt niet te vergelijcken. Alhier werden dagelijcx op verscheyden uyren ghedaen de Lessen in Philosophia: Te weten in Logicam, Physicis, Ethicis, Polyticis, Poesi, Rethoricis, als mede in Historiis, Lingua Græca & Arabica, &c. ende dat by de volgende H. Professoren/ te weten: Auditorium Philosophicum.

Des morgens ten seven uyren/ by D. Gilbertus Iaccheus, Doct. Medic. Professor Logices & Ethices.

Ten negen uyren by D. Reynerus Bontius, D. Medicinæ, Professor Phisices.

Ten thien uyren by D. Petrus Cunæus, Latinæ Linguæ Professor.

Ten elf uyren by D. Dominicus Baudius, D. Iuris, Professor Historiarum, onlanghs (eylaes!) overleden.

Naer de middach ten een uyren by D. Gilbertus Iaccheus, &c. in Ethicis.

Ten twee uyren by D. Ioannes Meursius , Linguæ Græcæ Professor.

Ten drie uyren by D. Daniel Heinsius, Polyticis Professor.

Ten vier uyren by D.M. Thomas Erpenius, Professor Linguæ Arabicæ, Persicæ, & cæterarum Orientalium.

Boven alle de Lessen die alhier gedaen werden/ soo wert alhier tot verscheyden tijden tot oeffeninge vande Studenten inde voorverhaelde wetenschappen gedisputeert.

Eenighe trappen opgaende/ aen de rechter zijde/ over het Auditorium Theologicum, is gemaeckt het Auditorium Iuridicum , wesende van gelijcken grootte als dat vande Theologie is/ dat selvige is eē schone/ Auditorium Iuridicum.

ne/ luchtige ende wijde lees-plaetse/ alwaer dagelicx de Lessen in Iure by verscheyden Professoren vande selve Faculteyt gedaen werden: desgelijcx wert alhier tot oeffeninge vande selfde wetenschap dickwijlen gedisputeert. De uyren wanneer dat alhier gelesen wert/ ende by wat H. Professoren/ zijn dees volgende:

Des morgens ten acht uyren by D. Cornelius Pynacker, Doctor Vtriusque Iuris.

Ten negen uyren by D. Cornelius Zwanenburch, Iuris utriusque Doctor.

Ten thien uyren by D. Everardus Bronckhorstius, Doctor V. Iuris.

Naer den middach ten twee uyren by D. Ioannes Lindershausen, V. Iuris Doctor.

Auditorium Medicum. Aende slincker zijde vande voornoemde trappen/ is geordonneert het Auditorium Medicum, wesende een schone plaetse van redelicken groote/ inde welcke dagelicx de lessen inde Medicinen, ende Mathematische wetenschappen gedaen werden/ opte volghende uyren/ ende vande H. Professoren/ te weten:

Des morgens ten acht uyren by D. Petrus Pauwius, Doctor Medicinæ, Anatomicus & Botanicus Professor,

Ten negen uyren by D. Willebordus Snellius, Professor Mathematices, Geometriam, &c,

Ten thien uyren by D. Doctor Everardus Vorstius, Doctor Medicinæ.

Naer de middach ten twee uyren by D. Otto Heurnius, Doctor Medicinæ.

Dewijle dat het meerderen deel vande Heeren Professoren hier voor genoemt/ overleden ende ghestorven zijn/ soo hebbe ick goet gevonden de namen vande tegenwoordige Professoren hier inne te voughen / te weten die inden Jare 1640. de ordinaire ende extraordinaire Lessen inde Academie zijn doende/ op soodanighe uyren als daer toe by den Achtbaren Rector ende het Senaet geordonneert is. Ende zijn dese volgende:

Professoren inde Heylige Theologie.

Namen vande Professoren, 1641.

D. Antonius Thysius, Dewijle ick besich was met dese namen te schrijven, zo is D. Thysius overleden opten 7. November 1640. des avonts ontrent negen uyren, naer dat hy meer als een Iaer zieck geweest hadde.

D. Iohannes Polyander à Kerckhove.

D. Iacobus Triglandius.

Inde Rechten.

D. Iohannes Linderhausen.
D. Nicolaes Dedel.
D. Arnoldus Vinnius.
D. Iacobus Mæstertius.
D. Anthonius Thysius Iunior, Professor extraordinaris.

Inde Medicinen.

D. Ottho Heurnius, Professor Med. & Anathomiæ.
D. Ewaldus Schrevelius.
D. Adolphus Vorstius, Professor Medicinæ, ende Regent vanden Cruythof.
D. Adrianus Falcoburgius, Professor Chirurgiæ & Anathomiæ.
D. Iohannes Walæus, Extraordinaris Professor inde Medicinen.

Inde Historien, Philosophiæ, Taelen, ende vrye Consten, &c.

D. Daniel Heynsius, Ridder, Professor Historiarum.
D. Constantinus l'Empereur ab Oppijck, Professor inde Hebreusche ende Chaldeusche Talen.
D. M. Iacobus Golius, Professor Matheseos: ende inde Arabice ende andere Oostersche Talen.
D. Marcus Suerius Boxhornius, Eloquẽtiæ Professor.
D. Franciscus du Ban, Professor Philosophiæ.
D. Ieremias Hoelzlin, Professor inde Griecxsche Taele. De welcke deser Werelt overleden is opten 25. Ianuarij inden Iare 1641.
D. M. Adrianus Hereboort, Professor Logices, de welcke opten 9. Februarij 1641. zijnen dienst met

een treffelicke Oratie aengevangen heeft, int by-wesen vande Heeren *Curateurs*, ende *Burgemeesteren*.

Boven alle de voorgaende Professoren/ zo hebben de Achtbare Heeren Curateuren ende Burgermeesteren ontrent den Jare 1633. alhier beroepen ende versocht tot een Cieraet/ ende omme dese Universiteyt beroemt ende vermaert te maecken/ den Hooch-geleerden Heere Claudius Salmasius, zijnde een man van groote geleertheyt/ ende door zijn boucken over al bekent.

Duytsche Lessen inde Mathematische Consten.

Volgende de begeerte van zijn Princelicke Excelentie Mauritz van Nassau, Prince van Orangien/ Ho. Mem. soo hebben de voornoemde Heeren Curateuren ende Burgermeesteren/ goet gevonden inden jare vijfthien hondert negen ende 'tnegentich/ te ordonneren (tot onderwysinge vande gene die de Latijnsche Tale niet en verstonden/ ende lust hadden haer in die Consten te oeffenen/) datter alle daghen Lessen ende onderrechtingen gedaen zouden werden inde Nederlantsche Tale/ zo wel inde Arithmetijcke/ Geometrie/ Stercktenbouwen ofte Fortificatien/ als andersints dat aen de zelve wetenschappen is dependerende. De eerste Professoren die dese Lessen gedaen hebben / zijn gheweest Mr. Ludolf van Colen, ende Mr. Symon Frans zoon van Merwen, in zijn leven Schepen ende Burgermeester der Stadt Leyden geweest zijnde/ beyde hier ter eeren ghenoemt. Mr. Ludolf van Ceulen, is overleden opten lesten December inden Jare 1610. out wesende ontrent 71. Jaren/ ende leyt begraven in S. Pieters Kercke voor het groote Orgaen. Welcken Dienst na dessels overlijden veele Jaeren ende noch tegenwoordich bedient ende waer genomen wert by den ervaren Mr. Frans Verschoten, geboozen Burger deser Stede.

Kamer van de solemnele Vergaderingen.

Ten laetsten ter zijden ende een weynich beneden het Auditorium Iuridicum is geordonneert een sekere Kamer/ alwaer den Rector ende 'tSenaet vande Universiteyt hare ordinarise ende extraordinarise Vergaderingen houden/ wanneer de selvighe yets te besoigneren ende te resolveren hebben/ 'tgene haer ghebiedt ende Jurisdictie aengaet ende betreft: alwaer mede alle de ghene de welcke versoecken gepromoveert te werden/ alvooren in tegenwoordicheyt vanden Rector ende Professoren van die Faculteyt /daer die Promotie in versocht wert/ geexamineert werden oft sy bequaem zijn ende toegelaten moghen werden/ om publijckelicken te mogen disputeren/ om alsoo totte selfde Promotie te mogen geraken/ ofte niet: ten laetsten alle de gene die welcke (om meerder kosten te verhoeden) haer selven heymelick laten promoveren/ soo gheschiet het selfde mede alhier in dese Kamer/ in teghenwoordicheyt vanden Rector ende 'tSenaet vande voornoemde Academie.

De Academie verbrandt.

Inden Jaere 1616. op Sint Martijns dach / zijnde den 11. November des middachs tusschen 12. ende een uyren / soo is de Universiteyt boven geheel afgebrandet / en̄ van binnen de Lees-plaetsen seer bedorven ende geschent / t'welckmen hout gecomen te wesen / om dat het vier 'twelck opte Senaets-Camer geleghen hadde / niet wel bewaert geweest en was. Maer is terstont wederomme / door last ende by resolutie vande Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt wederomme vernieut ende herbout / in zodanigen gestalte als tegenwoordich gesien werdt.

Tot een gedachtenisse van dien hebben de Achtbare Heeren Curateurs ende Burgermeesteren / boven den ingangh daermen gaet naer het Auditorium Theologicum, in een blauwen geslepen steen / doen houwen in het Latijn / 'tgene hier verduyst is / ende wy ghenomen hebben uyt de Hollantsche Beschrijvinghe vanden Hooch-gheleerden Marcus Suerius Boxhornius, Luydende als volcht: Gedenck-schrift van de Brandt.

TOT GEDACHTENISSE DER NACOMELINGEN.

Dit Huys het welcke int Iaer 1581. de Curateurs vande Academie, ende Borghermeesteren deser Stadt, hebben geeyghent totte openbaere Lessen, totte waere Wijsheyt, ende tot liberale oeffeninghen der onderwijsenden, ende leerenden, ende tot vergeldinge van deucht. Naer dat 'tgewelt der Vlamme snellick opgestaen, opten 11. dach van November int Iaer 1616. hadde lelick vernielt het dack des selve, de Balcken, Stoelen ende onderbancken, 'tselve uyt Ordonnantie der Hoochmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt, op dit fatsoen heerlick vernieuwet wesende, hebben geeygent tot openbare Leeringen der Godlicke ende Wereltlicke dingen.

Adriaen van Mathenesse,
Cornelis vander Mijle, } Curateurs vande Academie.

Vranck van Torenvliet.
Laurens Huygenszoon Gael.
Pieter Arentsz. Deyman.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.
} Burgermeesteren, ende mede Curateurs.

Dit alhier dus verre geseyt hebbende/ so sal ick comen totte beschrijvinghe vande inneleydinghe van onse Leydtsche Academie ofte Hoge-Schole, ende verhalen met wat Triumphe Ceremonien, eere ende statelickheydt de selvighe begonst ende aenghevanghen is. Daer toe hier inne lijvende Copie vande selvighe beschrijvinghe ghelijck als die beschreven staet in het eerste Register vande H. Curateuren, der voorschreven Vniversiteyt, also my de selvige van mijn Heer den Pensionarius deser Stede ende Secretarius der Curateuren, Meester Niclaes Zeyst zal. ged. behandicht is/ luydende van woorde te woorde als hier volght:

Cort verhael vande Inauguratie vande Hoge Schole ende Universiteyt der Stadt Leyden, gedaen opten viij. dach van Februario des Jaers XVc. Lxxv.

Op wat wijse de Hoghe Schole geinaugureert is.

NAerdien het den Doorluchtighen ende Hooch-geboren Vorst ende G. H. Heere mijn Heere den Prince van Orangien, Grave van Nassau, etc. Coninckliche Majesteyts Gouverneur ende Capiteyn Generael over Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, ende Utrecht, ten advise ende nae behoorlicke voorgaende goetduncken ende bewillingen van den Ridderschappen ende Steden, representeerende de Staten vandē Lande ende Graefschappe van Hollandt, goet gedocht ende belieft heeft gehadt/ so wel tot voorderniſſe ende vermeerderinghe vanden Woorde Gods/ stichtinghe ende opbouwinge sijnder Gemeynte/ onderwijsinge vande jeucht in alderley goede consten ende disciplinen/ mitsgaders tot onderhoudinge van vrede ende eendracht deser Landen/ ende ten laetsten oock op dat de penningen/ die tot noch toe by verscheyden persoonen hem tot eenighe studien begevende buyten s' Landts verteert/ ende mitsdien uyt dese Landen ghetrocken zijn geweest/ binnen s' Landts gehouden eñ alhier vertiert souden moghen worden/ in de Landen staende onder de gehoorsaemheyt van sijn Princelicke Excell. te doen stichten/ maken eñ oprechten sekere Hoge Schole, Academie, ofte Vniversiteyt, eñ dat daer toe dese stadt van Leyden, gheleghen zijnde int midden van't Graefschap van Hollandt, nae dien van haere voorgaende twee heftighe Belegeringhen des algemeynen Vyandts door de wonderbaerlicke werckinghe/ krachtighe handt/ ende goedertieren ghenade Gods/ daer by ghevueght 'tgoet beleyt der saecken van sijne Furst. Genade, oock de vromicheydt ende onverdroten

verdzoten moet ende courágie van den ghestelden Oversten / Crijch-Raeden/ Bevel-hebberen / ende Soldaten legghende in Dienst onder de Besoldinghe van sijne Princelicke Excellentie, eyntelick was bevrijt ende verlost/) de alder-nutste ende bequaemste is gheraemt ende bevonden: 't zy dan overmits de goede lijftochte van dien / de ghesondicheyt vande luchte aldaer/ haere goede gheleghentheyden / de bequaemheydt van huysen ende getimmerten/ als anderssins. Ende dat den dach omme de selve Hoge Schole te Inaugureren ende byder voorsienicheydt Gods op een ghelucksighe upre te beginnen/ by den Edelen/ Erntfesten Eersaemen ende Voorsienigen Superintendenten, Schuut Burghermeesteren/ Schepenen/ ende Raedt der voorschreven Stadt Leyden, ghelept was jeghens den achtsten dach der Maendt Februarij vanden Jaere naer de Gheboorten Gods ons Heeren ende Zalichmaeckers XV C LXXV. Welcken dach zijnde in alle de omlegghende ende t'samen verbunten Steden ende Vlecken onder de gehoorsaemheyt voorsept staende / soo wel mit aenpleckinghe van Billetten/ als mit uptroepinghen/ alomme ghedaen te vooren verkundicht ende verloopen: Hebben de voorghenoemde Superintendenten, Schuut/ Burger-Meesteren/ Schepenen ende Raedt insichte nemende dat geene dinghen/ 't zy dan hoe clepn oft unghesien/ oock hoe groot oft gheweldich die ghevunden mochten zijn/ eenighen gueden voortganck oft wasdom moghen hebben/ dan die deur de Almoghende handt Gods/ ende by sijne eeuwighe voorsien ende wijsheydt werden ghestuert ende ghelept/ ende datmen gheene oock de clepnste zaecken/ veel min dan een zaecke van soodanighen insichte als is het beginnen ende den gruntslach te legghen van een Hooge-Schoole, en behoort voor te nemen dan met aenroepinghe vanden hepligen Name Godts/ hebben sy (segghe ick) ten selven daghe des morghens ten seven upren de Christelijcke Gemeente der selver Stede inde Kercke naer den Apostel Petro ghenaemt / te samen doen roepen/ ende door een vanden Dienaren des Goddelicken Woordts/ een Predicatie upt den Woorde Gods ghedaen doen / ende daer beneffens by hunne Ghemeente eendrachtelijck den Almoghenden Godt doen aenroepen ende bidden sijn Goddelijck wel-behagen te zijn de voorghenomen saecke ende nieuwe begunste Universiteyt met sijnen Hepligen Gheest te segenen/ beghenadighen / ende te doen wassen / vermeerderen / ter eeren ende grootmaeckinghe syns Naems/ opbouwinghe ende stichtinghe sijnder Ghemeente/ zalichepdt/ gheleertheydt/ ende ervarentheydt in alle eerlijcke ende prijselijcke Consten van de Hollandtsche/ Zeelandtsche ende andere Nederlandtsche/ oock uptheemsche Natien/ die daer by gedient mochten zijn / Neeringhe ende welvaeren der voorschreven Landen/ ende sonderlinghe der voorschreven Stadt Leyden. Ende waren ten selven daghe door last vande voorschreven E. Raedt die vande Schutterpe/ met hen gheweer en wapenen voorsien / gedaen vergaderen om tot voorderniſſe der voorschreven Inauguratie, ten believen vanden E.

Tijt ende begin van de Inauguratie.

Raedt

Raedt ghebruyckt te werden/ ende de Lees-meesteren oft Professoren (die daer toe versocht zijnde/ ter liefde van hun Vaderlandt den last van dien ghewillichlijcken hadden aenghenomen) in de Academie te ghe- leyden met ghewapender handt/ sulcx sy verstonden haer vryheydt ge- wonnen te hebben/ ende van meyninghe te wesen hem selfs bescher- mende te houden: Ende als nu de clocke neghen was gheslaghen/ zijn de Vaendelen van Claes Huygensz. Gael, ende Claes Diercxszoon van Muntfoort Capiteynen/ ghetrocken van het Raedt-Huys langs de Brede-straete/ door de Nobel-straet tot de Hoogewoertsche Brugghe toe/ alwaer een Poorte-arc Triumphaelsche wijse was ghestelt/ met roode ende witte Leytsche laeckenen becleedt: Van daer zijn sluy- den voorts ghetrocken langs gheen zijde van steen-schuyer voor by de Oosterling-plaetse totte Nunnen brugghe toe: Op welcke Brug- ghe mede een Poorte-arck triumphael was gestelt/ Welcke Brugghe by hen overgetrocken zijnde/ namen haeren tocht langs de Oost-zijde van Rapenburch voor by de Houtstrate naer de plaetse die tot de voor- schreven nieuwe Academie was bereydt/ ende voortijden 't Clooster ende de Vergaderinge van * Sinte Barbaren Susteren geweest was/ waer naer volchden/ Eerst een verdeckte Coetse oft Speel-waghen/ sittende op de selve een vrouwe Personagie in witten habijte eenvoude- lijcken toeghemaeckt/ ende ghenaemt Sacra Scriptura, hebbende om haren Wagen te voet gaende Matheum, Marcum, Lucam, ende Iohan- nem, die vanden geest ghedreven zijnde tot onsen nut ende leeringhen d'Euangelische Historien beschreven ende naeghelaeten hebben. Daer nae volchde een Personagie van Iustitia op eenen Eenhoorn te paer- de sittende/ cierlijck toeghemaeckt/ mit verbonden oogen/ hebbende in d'eene handt een bloot sweert/ ende inde ander een Weeghschale/ rij- dende tusschen de voorgenoemde vier alder vernaemste Rechts-gheleer- de Doctoren/ alle mede te paerde sittende/ als Salvium Iulianum, Papinianum, Vlpianum, ende Trebonianum, ende liepen ter zijden twee Lackapen ende vier Hellebardiers/ al gecleet ende verweert op de antijcque. Waer naer volchde de Personagie van Medicina te paerde sittende/ cierlijcken gheppareert met een Boecxken vande selve Pro- fessie en eenige Medecinale cruyden inde hant/ rijdende tusschen de naervolghende vier vernaemde der Medicinen Doctoren/ al mede te paerde sittende/ als Hippocratem, Galenum, Dioscoridem, ende Theophrastum, hebbende ter sijden twee Lackapen ende vier Helle- bardiers als vooren: Daer nae volchde de Personagie van Pallas of- te Munerva, te paerde sittende/ in een ghebeten harnasch/ verweert met een lancie inden rechteren handt/ ende ghewapent met een schilt daert 't hooft van Medusa op stunt aenden slincker en arm/ rijdende tus- schen de hooch-gheleerde ende wijt-vernaemden Philosophen Aristote- lem ende Platonem, den alder welsprekensten Orateur Ciceronem, en- de den gheleertsten Latijnschen Poeet Virgilium, al mede te paerde sit- tende/ ende liepen van gelijcken twee Lackapen ende vier Hellebar- diers/

* Ter plaetse daer nu is 't Princen Logement.

diers/als boven: Na de welcke volchden de vier Stadts Speel-lieden/ spelende op schalmeyen ende fagotten/achter de welcke quamen de vier Stadt roepdraghers/ in de hant hebbende elck een Pedelstock van Stadts verwen/ als wit ende root/ Waer aen volchden eerst de achtbaere Caspar Iansz. Coolhaze, een vande Dienaren des Goddelijcken Woordts der voorsz. Stadt Leyden, als aenghenomen hebbende eenige Lessen inder Theologien te doen/ gaende tusschen den Edelen/ Erntfesten ende Hooch gheleerden Heere Meester Gerard van Wijngaerden, Licentiaet in beyden Rechten/ Rade ordinaris inden Provincialen Hove van Hollandt/ ende speciale Ghecommitteerde van sijne Excellentie,(omme de teghenwoordighe Inauguratie vande nieuwe Vniversiteyt, Hoge Schole ende Academie inden name vande selve sijne Excell. ende als sijnen Princel. Persoone representerende/ te helpen vermeeren ende vereeren) ende de Edele ende Erntfeste Jonck Heer Iacob vander Does, Hooch-Heemraedt s'Lands van Rijnlandt/ Raedt beneffens sijnder Excell. ende mede Superintendent generael der voorsz. Stad Leyden. Daer aen volchde de Edele ende hooch-geleerde Heere Meester Diederick vander Nieuborch, Licentiaet in beyden Rechten/ ende mede Raedt Ordinaris inden Provincialen Hove voorsz. die van ghelijcken aengenomen hadde eenige Lessen inde Rechten te doen/ verghetelschapt aen sijn rechter zyde van den Edelen/ Erntfesten ende hooch-gheleerden Jonckheer Iohan vander Does, tot Noortwijck, &c. Hooch-Heemraedt s'Landts van Rijnlandt/ ende mede Superintendent Gheneraed der voorsz. Stadt Leyden, ende aende slincker zijde den Edelen Erntfesten ende welgheleerden Heere ende Licentiaet in beyden Rechten Meester Artus van Bredenrode Co. Majesteyts Raedt Ordinaris in den voorsz. Provincialen Hove van Hollandt. Daer aen volchde de hooch-geleerden ende wijtvermaerde Heere Meester Ioost de Menijn, Doctor in beyden Rechten/ ende Co. Majesteyts Raedt ende Advocaet Fiscael inden voorsz. Provincialen Hove van Hollandt/ aengenomen hebbende yet upt den Rechten te prelegeren/ hebbende tot sijnder rechter zijden de Edele Erntfeste Jonckheer Aert van Duyvenvoorde, ende aen sijn slincker zijde den Erntfesten ende vromen Foyt van Brouckhoven, Dijck-grave ende Balliu van Rijnlandt / ende Schouteth der voorsz. Stadt Leyden. Daer aen volchde de hooch-gheleerde ende vermaerde Heere Peeter van Forest, der Medecijnen Doctor/ ende ghepensioneert Medecijn der loffelijcker ende wijtberoemder Coopstadt van Delft/ die aenghenomen hadde eenige Lessen inder Medicijnen te doen/ gaende tusschen den Eersamen Voorsienighen Willem van Heemskerck Iansy. Raedt beneffens sijne Excell. ende Dierick van Muntfoort Iacobsz. beyde Burger-meesteren der voorschreven Stadt Leyden, Daer aen volchde de gheleerde ende vermaerde Heere Laurens van Oorschot, Doctor inde Medicijnen, sijn woonplaetse hebbende inde voorsz Coopstadt van Delft/ als aenghenomen hebbende eenighe Lessen inder Medicijnen te doen/ gaende tusschen den

Eersaemen Voorsienighen Willem van Loo, Burger-meester/ ende Cornelis Adriaensz. van Barrevelt, Schepen der voorsz. Stadt Leyden. Daer aen volchde de hoochgeleerde ende vermaerde Heere Geraert de Bont, der Medicijnen Doctor/ inde voorsz. Stadt Leyden syn woonplaetse hebbende/ die aengenomen hadde eenighe Lessen in d'Astronomie ende Mathematica te doen/ ghelept wesende tusschen den eersamen ende voorsienighen Cornelis Huygensz. van Thoorenvliet, ende Pieter Henricxsz. Wassenaer, mede Schepenen der Stadt Leyden. Daer aen volchde de geleerde Heere M. Cornelis de Groot, Licentiaet in beyden Rechten/ ende Request-meester van syne Furst. Gen. als aengenomen hebbende eenighe Lessen inde Philosophien te doen/ ghelept wesende tusschen den Eersamen ende Voorsienighen Pieter Oom Pietersz. ende Pieter Pieter Iorisz. Schepen der voorsz. Stadt Leyden. Daer na quamen verbolgens de resterende Magistraet der voorschreven Stadt Leyden, ende andere Heeren ende Luyden van sorte ende qualite/ soo Suppoosten vanden Hove van Hollandt, als andere Liefhebbers der Consten ende geleertheyt/ de welcke in grooter menichte hem selven teghen den voorsz. 8. Februarij binnen der voorsz. Stadt Leyden gevonden hebbende/ met heurder E. E. jegenwoordicheden/ de Inauguratie vande voorschreven Vniversiteyt hebben vereert ende vermeert. Ende daer nae quamen als de voorgaende solemnele Triumphe besluytende de Vaendelen vande Edele Erntfeste Jonckheer Aelbrecht van Raephorst, Schiltknape/ ende Symon van Veen, beyde mede Capiteynen vande Schutterie. Alle welcke voorgaende Heeren/ Persoonen ende Schutteren/ met een groot ghelupt ende wonderbaerlijck rumoer van Musquetten/ Calibers/ Pistolen / ende handtroers/ behalven het gedonder van't grof Geschut/ als halve Cartouwen/ Slangen/ Serpentinen/ Gotelingen/ Barchen/ Falconnetten/ ende gestelde Cameren ghecomen ende ghelept zijnde omtrent de voorschreven Nonnenbrugge/ ter plaetse daer (soo geseyt is) een arck Triumphael was gestelt/ vonden in Rapenburch een triumphelijc Schip/ met roode ende witte Lakenen tot twater toe becleet/ ende met tapyten overdeckt/ daer onder hangende eene Lauren Croone/ verciert met Orangie Appelen/ waer inne int ront waren geseten Apollo, ende de neghen Musæ, al op d'antijcque toegemaeckt/ hebbende achter aen het roer staende Neptunum, die met syn Zee-baren de Stadt Leyden by gestaen hebbende/ de Geleertheyt langhs 'twater aldaer scheen binnen te brenghen ende te willen logeren. De voorsz. Personagien hadden onder hem/ behalven de Luyte die Apollo inde handt hadde / ende met een sonderlijcke conste ende gratie sloech/ een positijfken daer op lieffelicken al varende werde gespeelt/ ende daer onder met stemmekens alle snarenspel te boven gaende/ werde ghesongen. Ende sulcx allengskens varende langs Rapenborch naer de Vniversiteyt,ende daer beneffens gecomen zijnde/ zijn Appollo ende de Nymphen op't lant getreden/ ende verbeydende naer de comste vande bovenverhaelde gepersoneerde/ hebben

ben den selven inden arm ghenomen/ ghecust/ ende met seeckere Latijnsche veerskens gegroet ende verwillekomt. Twelck sulcx ghedaen zijnde/ zijn alle de voorgaende gepersoneerde/ in goeder ordre ende geschicktheyt naervolgende de voorgaende twee Vaendelen vande schutterije/ ende hebbende achter hem als tot een beslupt de ander twee Vaendelen getrocken om den hoeck van S. Anthonis brugge/ langs de Breedestraet voorby 't Raedthuys henen/ door de Arck-triumphael staende op de Hoogewoerts brugge langs de Hoogewoert/ ende overgaende de nieuwe brugge vande Gans-oort over den Rijn langens de Hoygraft/ over de brugge vanden ouden Rijn door Marendorp verby den rooden steen tot aen de Rijnsborgerpoorte der Stadt Leyden. Binnen welcken tijt zijnde de selve Triumphe in het trecken/ den voornoemde Edele/ Erentfeste/ Hooch-gheleerde/ Eersaeme/ Wijse / Voorsienighe Commissarisen, Superintendenten, Proffessoren, Doctoren, Schout/ Burgermeesteren/ Schepenen/ Raeden/ ende der vrije Consten Liefhebberen ghegaen inde voorsz. Hooge Schole, verciert wesende met schoone tapijten/ witten ende roode lakenen/ Inscriptien/ ende wapenen van sijne Excellentie, vande Graeffelijckheyt van Hollandt, ende vander Stadt Leyden. Ende naer nu de plaetse aldaer van volcke ende persoonen vervult was/ heeft de bovenghenoemde Caspar Coolhaze, de eerste Oratie gehadt/ sonderlinge sprekende tot lof vande Theologie, daer inne hy eenen peghelicken ten insichte van sijn Professie heeft ghenouch gedaen: de welcke geeynt wesende/ zijn in gelijcken ordre/ soo sy gecomen waren uyt de Vniversiteyt gescheyden ende getrocken langs de Breedestraete naer de huysinge van Jonckheer van Naeltwijck / alwaer van Stadts weghen een heerlijcke ende solemnele maeltijdt was bereyt/ in de welcke niet alleenlijck de voorschreven Proffessoren, maer alle de andere Persoonen van state/ sorte/ ende qualite by den Eersaemen Raedt/ van Stadts wegen met alle vrolicheyt van snarenspel/ ghelupt van fagotten/ ende schalmeyen/ muysijcke/ oock spijs ende dranck/ niet in grooter overvloedicheyt/ maer sulcx dat eens peghelijcx appetijt ende natuere versaet const werden/ onthaelt ende getracteert zijn gheweest. Eyndende oversulcx met aller gheneuchte/ blyschap ende vrolickheyt/ oock met brandingen ende vyerwercken/ oock met fuseen ende vyerpijlen tot aen den sterren toe opgeworpen/ den selven dagh vande Inauguratie ende 't geluckich beginnen der voorsz. nieuwe Academie, de welcke de Almogende Godt vruchtbaerlijcke gelieve te doen wassen/ toenemen/ groeyen ende bloeyen tot sijns Naems heerlickheyt ende glorie. 'T geschiede alsoo.

Staende over de corte Coorenbrug-stege/ daer nu 't Hof van Hollandt uytsteeckt.

Met dusdanige Triumphe/ Ceremonien/ eere ende statelickheyt is de Leytsche Academie inden Jaere 1575. begonst ende aengevangen. De Latijnsche veerskens daer hier voren inde Inauguratie mentie of gemaeckt wert/ waren gemaeckt by den uytnemenden Poeet/ den Edelen/ Erntfesten Heer tot Noortwijck/ Ioncker Ian vander Does, ende zijn naerderhandt int selfde Jaer vande Inauguratie ghedruckt inde

nieuwe Leytsche Academie op de kosten van Ian van Hout, Secretaris. De welcke ick den begeerigen Leser ten gevalle hier hebbe moeten by voegen/ gelijck die selvige by een groot Liefhebber der Poesien mijnen gunstigen vrient verduytst zijn/ ende waren vanden volgenden Inhout:

Neptunus tot de Musas.

Verssen gemaeckt opte invoeringe vande Academie.

Nu *Musæ* zijt goets moets, *Mars* selfs u plaets gaet makē,
Want hy heeft niet gemeens met u geruste saken.

De Musæ tot Neptunum.

Neptune, u zy danck, die alleen hebt belettet,
'tInnemē van dees Stad, daer *Phœb'* met vreuchd'ons settet

Apollo tot de Vrye Consten.

De Stadt nu Crijch gewoon, 'tgeweer men siet versaken,
Want sy in u, en my, schept gantschlick haer vermaken.

De vrye Consten tot Apollonem.

Apollo t'uwen dienst ghy ons altijt sult vinden,
Wilt door geleertheyts const, ons houlick t'samē binden.

Salvius Iulianus tot Iustitiam.

Tot *Leuven* zijn wy wel, maer van ons lustich *Leyden*,
En zijn wy niet gesint, in eeuwicheyt te scheyden.

Iustitia tot Iulianum.

Ah! die van *Leuven* ons in eeren niet en houwen,
Mits sy op '*sPausen Bull*, gants stellen haer betrouwen.

Leyda tot denselfden Iulianum.

Laet *Room'* dy lief en waert, besoeckt oock goedertieren,
(Daer ghy sult welkom sijn) ons *Leytsche Batavieren.*

Tot Papinianum.

Septimio (wat hielpt,) ghy waerd in grooter waerden,
Komt hier, en zijt bevrijt voor *Caracallæ* swaerden.

Tot den selfden.

Vrywillich plaets en Heer, verandert in *Almangnen*,
Voor *Romen*, *Leyden* kiest, en voor *Septijm*, *Orangnen*.

Tot

Tot Vlpianum.

O wijse raedt en voocht van d'eele *Prins Seveer,*
Drijft *Baldi* mist van hier, en geeft ons *Romen* weer.

Tot Caium ende Pomponium.

Ghy Rechtsgeleerden bey, ten Hemel hooch geresen,
Comt hier, als oyt te *Room*, zult ghy geachtet wesen.

Tot Hippocratem.

Hippocrates het hooft en d'eer der Medicinen,
Ick roep dy hier tot hulp, wilt haestelick verschijnen.

Tot Galenum.

En ghy *Galene* komt, geneest 'tvolck van mijn Stadt,
tWelc d'hõger, pest, en swaert, gemaeckt heeft moe en mat.

Tot Theophrastum.

Ghy *Theophraste* waerd, comt wilt ons School vermeeren,
En ons van Boom en Cruyt, 'tgebruyc en crachten leeren.

Tot Cornelium Celsum.

Dees drie die spreken Griecx, maer ghy o fleur van *Romen*
Doet door Latijnsche tael, den Medecijn op komen.

Tot Theophrastum Paracelsum.

Komt *Paracelse* me, en maeckt veel nieu *Chymisten;*
En leert haer vroech en laet, dat d'oude niet en wisten.

Tot Platonem.

Ghy Goddelicke man, komt maeckt ons *Platonijcken,*
Op dat wy vande Deucht en Eerbaerheyt niet wijcken.

Tot Aristotelem.

Natuyrs doorgronder wijs, ghy Hemels Tolck verheven,
Komt, siet *Philosophi*, u selfs hier plaets wil geven.

Tot lof van Homerus.

Stagyr ghy zijt wel groot, maer grooter is *Athenen;*
Homerus aldergrootst, stijcht verr' daer boven henen.

Tot Virgilium Maronem.

Die *Troyen* heeft gebracht te *Romen*, wilt met *Romen,*
Nu hier *Andijnsch Poeet*, in onse Schole komen.

Totten Selfden.

*Napels U Vaderlicke * Stadt verlaet, en komt ons by,
Het Spaensche jock is daer, waer van wy hier zijn vry.

Tot Tullium Ciceronem.

Komt *Tulli* hier by ons. Hier vryheyt wert gegeven,
Daer g'elders als een slaef, in dienstbaerheyt moet leven.

De Leytsche Pallas.

Tot noch ick Pallas was ten Oorloch onversaecht,
Maer nu mijn aldermeest, geleertheyts kunst behaecht.

Vande Selfde.

Die *Pallas* eertijts heeft, de wap'nen aengedaen,
Die leertse nu in School, met vlijt na wijsheyt staen.

Lof vande nieuwe Leytsche Academie.

G'lijck als den *Rijn* en *Dijl*, t'saem niet zijn te verg'lijcken,
So moet ons *Leuven* oock, van wegen 't Schole wijcken.

Eerste Rector ende Senaet. D'eerste Rector Magnificus is geweest M. Petrejus Tiara, ende zijn Assesseurs waren Iohannes Figureius, S. Theologiæ Doctor, Cornelius de Groot, Iuris Doctor, Gerardus Bontius, ende Basilius Fithodejus, Latinæ Linguæ Professor, Anno 1575.

Sedert de oprechtinghe van onse Leytsche Academie totten Jaere 1641, is het Rectoraetschap bedient gheweest by de volgende Persoonen/ ende dat tot sulcke Jaeren/ als achter yder Persoon gestelt is.

RECTOREN VANDE ACADEMIE.

D. Petrejus Tiara, Græce Linguæ Professor, annis 1575. 1577. 1578.
D. Guilielmus Feugueræus, Professor Theologiæ, 1576.
D. Iustus Lipsius, Historiarum Professor, 1579. 1580. 1587. 1588.
D. Cornelius Grotius, Professor Iuris, 1581. 1594. 1595. 1596. 1603. 1608.
D. Gerardus Bontius, Medicinæ Professor, 1582. 1599. ende is in het zelve Iaer overleden.

D. Io-

D. Iohannes Heurnius, Professor Medicinæ, 1583. 1584. 1592. 1593. 1599. in plaetse van D. Gerardus Bontius die overleden was, 1600.
D. Adrianus Zaravia, Professor Theologiæ, 1585. 1586.
D. Iulius Beyma, Professor Iuris, 1589. 1590.
D. Thomas Sosius, Professor Iuris, 1591.
D. Franciscus Gomarus, Theologiæ Professor, 1597. 1598.
D. Petrus Pauw, Professor Medicinæ, 1601. 1606. 1614.
D. Paulus Merula, Historiarum Professor, 1602.
D. Everardus Bronchorstius, Professor Iuris, 1604.
D. Iacobus Arminius, Professor Theolog. 1605.
D. Rudolphus Snellius, Mathematici Professor, 1607. 1610. 1611.
D. Everardus Vorstius, Professor Medicinæ, 1609. 1612. 1621. 1622.
D. Iohannes Polyander à Kerckhove, Professor Theologiæ, 1613. 1617. 1618. 1627. 1628. 1635. 1640.
D. Cornelius Swanenburch, Professor Iuris, 1615.
D. Guilielmus Coddæus, Professor Hebraice Linguæ, 1616.
D. Reynerus Bontius, Medicinæ Professor, 1619. 1620.
D. Petrus Cunæus, Professor Iuris, 1623. 1624. 1632. 1637.
D. Anthonius Walæus, Theologiæ Professor, 1625. 1626. 1639. totten 7. Augusti, tot welcken dage hy overleden es.
D. Franco Burgersdicius, Professor Philosophiæ, 1629. 1630. 1634.
D. Ewaldus Schrevelius, Medicinæ Professor, 1631.
D. Anthonius Tysius, Professor Theologiæ, 1633.

D. Adol-

D. Adolphus Vorstius, Professor Medicinæ, 1636.

D. Constantinus l'Empereur ab Oppijck, Hebraice Linguæ Professor, 1638.

D. Nicolaus Dedel, Professor Iuris, 1639. vanden 7. Augusti, in plaetse van D. Anthonius Waleus.

D. Ottho Heurnius, Professor Medicinæ, 1641.

CURATOREN VANDE ACADEMIE.

Naerdien het opperste gebiedt ende belept vande Vniversiteyt, bestaet by de Achtbaere Heeren Curateuren/ tsamen ghevoucht mette Heeren Burgermeesteren der Stadt Leyden, So sullen wy hier mede innevougen de namen vande selve Heeren Curateurs/ van het eerste begin vande selve Academiæ, zijnde 't Jaere 1575. totten Jaere 1641. toe/ Ende die zijn dese volgende:

Iohannes Dousa, Heer van Noortwijck, &c. is overleden inden Iaere 1604. out sijnde 59. Iaeren, Curator 29. jaeren.

Gerardus van Hoogeveen, I. C. Raedt ende Pensionaris der Stadt Leyden.

Cornelius de Coning, I. C. gestorven inden Hage opten 26. December anno 1582.

Paulus Busius, I. C. Advocaet van Hollant ende Westvrieslant, is overleden inde maent Aprilis anno 1594.

Abrahamus van Almonde, is overleden tertius Idus Ianuarij anno 1593.

Iohannes Banchemius, I. C. President vanden Hoghen Rade van Hollandt, is overleden den 29. November 1601.

Iohannes de Groot, I. C.

Cornelius Neostadius, I. C. Heer in Sevenhoven, is overleden inden jare 1606.

Adrianus Mathenesius, Heer van Mathenesse.

Cornelius vander Mijlen, Heer in Mijlen, &c. die inden

jaere

jaere 1641. wederomme 'tſelve Ampt is bedienende.

Adrianus Pauw, Ridder, ende over eenige jaeren Raedt ende Penſionaris van Hollant ende Weſt-vrieſlant.

Rochus vanden Houaert, I. C. Raedt inden Hogen Rade van Hollandt.

Iohannes van Duyvenvoorde, Heer van Voorſchooten, &c.

Adrianus van Swieten, Heere van Swieten.

Franciſcus van Aerſſens, Heer van Sommelſdijck, &c.

Nicolaus Cromhout, Heer vande vrye Houve, Preſident inden Provincialen Rade van Hollant.

Gillis de Glarges, Heer van Ellemes, Raedt ende Penſionaris van Haerlem.

Iohan van Matheneſſe, Heer in Matheneſſe, &c.

Iohan Camerling, Raedt ende Penſionaris van Delft.

Iacobus Cats, Raedt ende Penſionaris van Hollandt ende West-vrieſlandt.

AL hoewel de beginſelen der ſelver Hoghe Schole ende 'tgetal der Studenten dier tyden ſeer cleyn was ende in weynich perſonen beſtont/ ſo heeft niet tegenſtaende God Almachtich de ſelvige ſo geſegent/ daer toe gebruyckende de wackere vlijticheyt vande Heerē Curateuren, ende Opſienders der ſelver/ de Geleertheyt van ſo vele Hoochgheleerde Profeſſoren ende Mannen/ in alle wetenſchappen ende faculteyten/ (waermede deſe Academie vande eerſte tyden af tot noch toe / altijts verſien gheweeſt is / ghelijck een yegelick ſal moeten bekennen / de welcke weten met wat gheleerde Mannen ende Profeſſoren deſelve/ inſonderheydt eenighe Iaeren herwaerts verſien gheweeſt is/) dat de ſelvige van dage te dage grootelicken toegenomen/ gewaſſen/ ende vermenichvuldicht is/ alſoo dat huyden ten daghe het ghetal der ghener de welcke deſe Academie frequenteren ofte als Lidtmaten ende Suppoſten der ſelver inne gheſchreven zijn/ tot over de ſes hondert getelt werden/ ende noch daghelicx vermeerderen / ſoo wel met inlandſche / als uytheemſche/ Edele ende onedele/ al hoewel het merendeel van dien in Nederlanders beſtaet. Waer onder oock dickwylen Perſoonen gevonden werden van grooten huyſe ende gheſlachte.

Ghetal der Studenten inde Leytſche Academie.

Wat nut / dienſt/ ende profijt de Graefſchappen ſoo wel van Hollandt als van Zeelandt, haer Steden/ Landen ende Kercken: Ick ſwijge de gemeene Burgeren ende innewoonderen deſer Stede Leyden,

Nut eñ profijt vande Hooge Schole.

den, de welcke mette Studenten ommegaen ende 'generen/ vercregen hebben/ ende ghenieten ten nausten ende uptersten te willen ondersoecken/ ende beschrijven soude een onepndelicke moepten ende arbepdt wesen: Men slae alleen sijne ooghen op alle Raden / in alle Raedt-Kameren/ in alle Hoven/ op alle Predick-stoelen/ in alle Scholen/ in somma op alle Diensten ende Offitien van State / ende Officieren / ghp sult alle dese plaetsen versien ende ghevult vinden / met treffelicke gheleerde Mannen de welcke in dese Vniversiteyt, hare geleerthept/door de vlijdt/ ende neerstichept/ so wel van haer als van hare Præceptores, vergeselschapt wesende mette Goddelicke Genade verkreghen ende bekomen hebben/ de welcke alle te samen dienen tot onlochbaere getupghen dat door het oprechten van onse Leydtsche Academie voor alle Inghesetenen deser Landen grooten nut ende profijt totter onderhoudinghe van alle diensten ende Staten te wege ghebracht is/ ende noch daghelicx gebracht werden. Ende dat zijn voorwaer de ghewenschte ende ghehoopte vruchten der ghener die aldereerst het oprechten van dese Academie behartícht hebben/ ende helpen voorderen. De goede Godt wil de selvighe hoe langher hoe meerder segenen ende begenadighen/ ende de Professoren der selver wijshepdt ende verstant verleenen/ op dat door hare naerstige wackerhept/van eeuwe tot eeuwe treffelicke geleerde Mannen moghen voortghebracht werden/ vande welcke dese Landen/ Steden/ ende Kercken mogen ghedient ende gheregeert werden / tot nut ende proffijt der selver.

Beschrijvinghe van den Hof ofte Thupn vande Leydtsche Academie.

BEneffens alle de voorverhaelde Lees-plaetsen ende Auditorien/binnen de welcke de Studenten/in alle Consten ende wetenschappen geleert ende onderwesen werden / soo hebben de Heeren Curateurs aende Westzijde vande voornoemde Academie eenighe jaeren gheleden tot bevorderinghe van het Studium Medicinæ, de welcke niet wepnich gelegen is aende volcomen kennisse vande Crupden/ Bloemen / Saeden/ Wortelen/ etc. ghemaeckt ende gheordonneert een seer heerlicken/ schoonen groten Hof ofte Thupn/ ende de selvighe door den Wijdtvermaerden ende Hooch-geleerden Crupdt-kenner ende Harbarist D. Carolum Clusium, ende verschepden andere doen beplanten met vele eñ verschepden Medicinale Crupden: den eersten aenlegh ende tbegin van desen Hof/ is gedaen by Dirck Outgertsz. Cluyt, die de selve eerst heeft gebracht in eenige ordere/ ende met veele ende verschepden Crupden ende ander gewassen/ beplant ende waergenomen heeft. Zo lange als den Heere Clusius inden Jaere 1593. by de Heeren Curateurs en Burgemeesteren ghestelt ende beroepen is tot opperste Regent ende Opsiender vanden Hof/ dan om zijne indispositie en conde hy den actuelen dienst niet waernemen/ omme de demonstratie vande Crupden

te doen:

te doen: waeromme de voornoemde Heeren hem excuseerden/ ende hem even wel gehouden hebben als Professor Honorarius, Den Heere Clusius es overleden inden Jaere 1609. out zijnde 84. Jaeren/ sestien Jarē den name van Professor Honorarius beleeft/ende eerlicke beloninge genoten hebbende. Hy es begraven inde Vrouwen Kercke alhier: eñ es hem aldaer ter eeren by de Achtbare Heeren Curatores ende de Burgermeesteren der Stadt Leyden tot zijne gedachtenisse gestelt een Latijns Epitaphium. Alsoo desen voornoemden Hof seer playsant ende cierlicken gheordonneert ende geleyt is/ ende dat de selvighe met velerhande/ so gemeene ofte binnen-lantsche/ als Indische ende andere uytlantsche Planten ende Cruyden beplantet is/ soo en kan ick niet naelaten oft ick moet de selvighe wat beter ondersoecken/ ende de ghedaente Cruyt-Hof vande Leytsche Academie.

der selver wat naerder verhalen ende beschrijven: Omme den begeerigen ondersoecker (voor soo vele mijn mogelicken is) te helpeven. Beginnende mette grootte ende verdeelinghe der selver/ daer in volgende het Boecxken het welck inden Jaere 1603. by D. Pieter Pauw (eerste Professor inde Medicinen/ by de Heeren Curateurs ghemaeckt ende ghestelt wesende al voor vele jaeren/ Toesiender/ Beleyder/ Beschermer/ende Overste van desen voornoemden Hoff/) in openbaren Druck uytgegeven is. Waer inne de verdeelinge aldus gestelt ende beschreven

 wert.

Grootte van den Hof.

wert. Den Hof begrijpt in hem tusschen de muyren ghemeten van het Oosten tot het Westen/ hondert drie ende dertich Geometrische ofte Roede voeten/ ende van het Zuyden tot den Noorden/ totten binnensten muyr ghemeten hondert ende drie voeten/ alsoo datse wat langher dan breedt is: maer nu weynich jaren gheleden soo hebben de Heeren Curateurs de selvige aende Noort-zijde verbreedet met noch omtrent veertich voeten/ dan tselvighe is noch voor een tijt met muyre vanden grooten Hof afghesondert ende gescheyden: soo dat den voornoemden Hof mette leste vergrootinghe genoech viercant is.

Beschrijvinge ende verdeelinge der selver.

Comende nu totte verdeelinghe der selver/ den gheheelen Hof is verdeelt in deser formen/ te weten/ in vier vierde ghedeelten / ofte in vier quartieren: elck vierdedeel wederomme in Bedden/ eñ ten laetsten elck Bedde in Areolas, Spatien, ofte kleyne deelkens/ elck van een roede voet groot/ in de welcke de Cruyden ende Planten op behoorlicke ende goede orden gheplantet werden/ omme de selvige te ghemackelicker ende lichter te moghen vinden.

Belanghende de verdeelinghe van elck quartier in't bysonder zijn aldus verdeelt.

Het eerste Vierdedeel legghende met het hooft ofte begin naer het Oosten ende in het Figuerken geteeckent met den letter A, is afghedeelt in sesthien Bedden/ lang zijnde acht ende breedt drie ende een halve Roede voeten: yeder bedde is verdeelt in sesthien Areolas, ofte onder Deelkens/ alsoo dat dit Quartier in hem begrijpt 256. Areolas.

Het tweede Vierde deel/ gheteeckent mette letter B, staende metten rugge in het Zuyden/ is afgedeelt in twaelf Bedden/ elck lang wesende twaelf ende breedt drie ende een halve roede voeten/ welcke bedden wederomme verdeelt zijn in 24 Areolas, alsoo dat dit vierde deel in hem begrijpt 288 Areolas.

Het derde Vierde deel/ geteeckent met de letter C, accordeert ende is van ghelijcken groote met de A, oft het eerste.

Ende het Vierde/ gheteeckent met de letter D, is van eene forme ende groote met het quartier dat met de letter B, gheteeckent is.

Alsoo dat dese vier Quartieren metten anderen uyt brenghen 1088. Spatien ofte Areolas.

Rondt omme de voornoemde vierde deelen leyt een Rabat/ breet wesende drie roede voeten. Dit selfde Rabat is verdeelt aen vier gedeelten/ elck gedeelte is naer de naem van een vande Winden genoemt/ende zijn verdeelt inde volgende Deelkens ofte Areolas, het Ooster in 48. het Zuyder in 54. het Wester in 48. ende het Noorder in 64. Areolas, ofte Spatien: telt dese totte voorgaende/so begrijpt dē gheheelē Hoff (het gene lest daer aē gevoecht is/daer niet ingerekent wesende) 1302. Areolas.

Belanghende de Paden vanden voornoemden Hoff/ de selvighe zijn vande volgende breede. Ten eersten het principale cruyspat/ 'twelck de vier Quartieren vanden anderen afsondert ende schept/ is breet acht ende een halven roede voeten: het Cruyspadt het welck door elck Quartier

loopt

loopt vier voeten: en eyndelicken/ de Paden de welcke tusschē de Bedden leggen/ drie roede voeten: Alsoo datmen door alle de voornoemde Paden bequamelicken ende gemackelicken gaen kan. In het midden van het groote ofte generale Cruys-padt/ is binnen weynich jaeren gemaect een konstich en cierlick Prieel / versien wesende met verschepden Obilisquen ofte Naelden; wesende seer playsant omme te aenschouwē.

Aende Zuyt-Oost-zijde vanden voornoemden Hof hebben de Heeren Curateuren inden Jaere 1600. doen bouwen ende maken een schone ende heerlicke Galerie ofte wandel-plaetse / onder een scalpen dack/ omme daer inne niet alleen by tijden van regen ofte onweder: maer mede om voor de hitte der Sonnen inde Somersche daghen bevrijdet te mogen zijn/ ende aldaer te wandelen/lang zijnde 133. Roede voeten:ende breet twaelf vande selfde voeten/ alles binnen de muyren ghemeten. Dese wandel-plaetse wert met 48. glasen/ vensteren/ ofte Ramen gesloten/ hebbende in het midden een groote wijde deure/ daer door datmen inde Galerye/ ende wederom daer uyt inden Hof gaet/ van binnen is dese wandel-plaetse verciert ende behanghen met vele ende verschepden Caerten ende Land-tafelen/ desgelijcken met eenige vreemde gedierten ende ghewassen/ de welcke uyt beyde de Indien ende andere plaetsen alhier gebracht zijn. Van buyten is de selve verciert met verschepden dack-vensteren ende een cierlicken Gevel/ waer inne in het midden der selver in Latijnsche tale ghescreven zijn de Statuten ende Wetten/ de welcke de gene die desen Hof willen gebruycken ofte besien/ moeten onderhouden ende naerkomen: de selve verduytscht wesende/ zijn vanden volgenden inhout: Beschrijvinghe van de Galerye des Cruydt-Hofs.

Tot ghebruyck ende Vercieringh

Vande

V N I V E R S I T E Y T,

Door het bevel vande

H.H. CVRATEVRS ende BVRGER-MEESTEREN

Gebout in het Iaer naer de Gheboorte Christi

cIↄ Iↄ c.

Inden Hof komende, neemt acht op 'tghene hier onder gheschreven staet.

I. HEt is geoorloft in desen Hof te gaen, op die uyre die bestemt is by den Oversten deses Hofs: ende Wetten ende Statuten des Hofs.

 daer

daer wederomme uyt te vertrecken, als de onderwijsinghe geeyndicht is.

II. Die inden Hof komt, is geoorloft de Planten te sien ende te ruycken: Maer het is verboden die Cruyden te handelen, die teer sijn ende eerst beginnen te spruyten.

III. De Tacken, Telghen, Bloemen, ende saeden af te plucken ofte te breken: de Bollen ende Wortelen uyt te rucken: ofte den Hof eenighe schade aen te doen, is ongeoorloft ende verboden.

IV. Niemant ist geoorloft over de Bedden te springen, ofte met voeten te betreden.

V. Niet teghen den wille vanden Oversten deses Hofs, inden Hof aen te rechten.

Nieuwe galerie om de seltsame planten te verwinteren.

Aende Noordt-West-zijde vanden voornoemden Hof is omtrendt drie Jaeren gheleden mede een Galerye ghemaeckt / maer niet soo cierlicken als de voorgaende / langh wesende binnen de muyren 32. treden ofte passen: de selve werdt met seventhien glasen vensteren toe gheslooten/ die alle te samen met blint-vensteren beslooten konnen werden: Dese plaetse is ghemaeckt ende gheordonneert om alle uytlantsche / teere ende zeltsaeme Bloemkens / Cruyden / ende ander ghewassen de welcke de strenghe koude deser Landen niet verdraghen moghen/ teghen den Winter daer inne te brenghen/ ende voor soo vele als moghelijcken is de selvighe te beschutten ende beschermen voor de selfde koude/ ende wanneer de koude extraordinaire soude moghen wesen/ soo werdt de selve alhier door de Veen-sonne eenichsins ghetempereert ende vermindert / omme door desen middel de voornoemde vreemdicheden soo langhe te bewaeren tot dat de al verwarmende Sonne door den Ram rijdende onse Hoven ende Landen wederomme inde Lenten ende Somer verleene 'tghene haer den kouden Winter benomen hadde.

Aengaende den Hof selfs/ die is beplantet/ ende versien boven alle de hierlandtsche ghemeene Medicinale Cruyden / Ghewassen/ Boomkens / ende ander dierghelijcke/ met een groot ghetal van vreemde rare oft seltsaeme buyten-landtsche Cruyden / Boomen / Bollen / Bloemen / ende andere vreemde ghewassen / de welck soo wel uyt Indien/ als andere vreemde Landen / door de neerstighe vlijt vanden

den Oversten ofte Regent vanden Hof versamelt ende vercreghen zijn. Alsoo datter metten anderen een seer groot ghetal is/ ende veel meerder alsmen in eenighen Hof hier omtrent soude mogen vinden. Die inde groensame Lenten ende vrucht-gevende Somer desen Hof alsoo vercieren ende aenghenaem maken/ dat het schijnt dat de Goddinne Flora alhier haere residentie ende wooninghe is houdende/ ende met den reuck ende het ghesicht/ van soo vele Bloemen ende Cruyden de ooghen ende neusen/ van alle Bloem-lief-hebberen verlusticht ende versadicht.

De Lessen ende Onderwijsinghen die inden Cruydt-Hof ghedaen werden.

Alle daghen als men ghewoon is te lesen inde Universiteyt, des voormiddachs ten elf uyren/ beginnende in het voor-jaer / wanneer alle de Cruyden / Boomen ende Bloemen / (de welcke door den kouden wit behijselden Winter eenighe Maenden begraven / ende als verborghen gheleghen hebben) wederomme beginnen voort te komen/ te spruyten / ende te wassen / soo werden alhier by den Hooch-geleerden D. Pieter Pauw, de welcke by de Heeren Curateurs, Herbarist/ Regent ende Oversten van desen Hof ghemaeckt ende gestelt is (ende alreede den selven dienst met grooter eeren veele jaeren bedient heeft) openbare ondersoeckinghen ende onderwijsinghen gedaen/ omme de Studenten inde Medicinen ende andere Lief-hebberen/ alle de Planten/ Ghewassen/ Saden/ ende andere dingen/ de welcke aldaer wassen ende gheplant zijn/ bescheydelicken te leeren kennen ende onderwijsen/ daer by leerende wat crachten ende ghebruyck de selve inde oeffeninge vande Medicinen hebben/ ende meer andere saecken daer aen clevende/ waer aen een volcomen ende perfect Medicus ende Chyrurgus niet weynich gelegen is.

D. Pieter Pauw inden Jaere 1617. overleden zijnde/ so is in zijne plaetse by de H. Heeren Curateurs ende Burghermeesteren ghestelt den Hooch-gheleerden D. Everardus Vorstius: De welcke den zelven Dienst met grooten vlijt waergenomen heeft totten Jaere 1624. in welck Jaer hy overleden is. In wiens plaetse by de voornoemde Heeren ghestelt is D. Adolphus Vorstius, zijn Soon / Professor inde Medicinen. De welcke gheduyrende zijn opsichte den voornoemden Hof/ met veele ende rare Cruyden/ Planten/ Boomkens ende andere gewassen vermeerdert ende verciert heeft/ tot vermaeck vande Lief hebbers van dien.

Beschrij-

Beschrijvinghe vande Anathomie-Plaetse der Stadt Leyden.

Beschrijvinge vande Anathomie:

NAerdien dat een Doctor inde Medicijnen/ ende een Student inde selvige faculteyt/ ende een Chyrurgus, niet weynich gheleghen is/ aende volcomen kennisse des menschen Lichaems/ datse verstaen ende weten hoe ende op wat wijse alle de Ledematen der selver/ soo wel van buyten als van binnen aenden anderen hangen ende verknocht zijn: van waer alle de Aderen/ Arterien/ Musculen/ Senuen/ Banden ofte Ligaturen/ haer begin ende oorspronг hebben/ ende hoe de selvige door het gheheele Lichaem loopen ende haer verspreyden/ met verscheyden andere saken daer aen clevende: overmits dat het menschelicke lichaem het Subjectum ofte onderworpsel is/ waer inne den Medicus ende Chyrurgus moeten arbeyden ende wercken/ ende met vlijdt ende neersticheyt soo vele het mogelicken is/ soo langhe in goeder ghesontheyt te houden ende te bewaeren/ met behoorlijcke ende geoorlofde middelen ende Medicinen/ ter tijt ende wijlen toe dat het Godt Almachtich believen sal de gege-

ghegheven siele wederomme tot hem te roepen / ende het aertsche lichhaem naer de aerde /, daer het van ghenomen is / wederomme te seynden: soo hebben de H. Heeren Curateurs ende Burgermeesteren deser Hoghe Schole in desen deele oock mede sorghe willen draghen / ende behoorlicke orden te stellen dat sulcke onderwijsinghen mede openbaerlicken mocht ghewesen ende ghelcert werden: ende hebben dien volghende/ over vele jaeren/ te weten inden Jaere 1592. inde Falide-Baghijnen Kercke een bequaeme plaetse gheordonneert ende doen maecken/ op de wijse vande oude Romeynsche Theatra ofte Schouplaetsen/ om in de selvige tot behoorlicke tijden/ de Anathomie te doen oeffenen ende wijsen/ wesende de voornoemde plaetse van forme als het voorgestelde Figuerken uytwijst. Waerinne een groote menichte van Menschen gemackelicken mogen sien ende aenschouwen/ tgene aldaer geanathomiseert ende ghesneden werdt.

Omme den begeerigen Leser ten vollen te moghen te vreden stellen/ soo sal ick de Beschrijvinghe van dese plaetse wat naerder ondersoecken ende beschrijven/ beginnende mette verdeelinghe der selver. Het Theatrum, is beneffens de ronde Plaetse int midden daer men anathomiseert / verdeelt in ses schuyns opgaende Circuien ofte ronde ommegangen/ de eene boven de andere behoorlicken verheven zijnde/ op dat altijdt de bovenste/ sonder dat hy vande onderste verhindert werde/ tgene ghesneden werdt/ ghemackelijck ende onbekommerlyck sien kan: Inde venedenste rondicheyt is gemaeckt een omdraeyende Tafel/ waer op het lichaem 'twelck men anathomiseren sal geleydt werdt/ met een wit linnen ende met een swert laecken kleedt ghedeckt wesende: aen welcken Tafel de Professor die de Snijdinge doet alleen sijne plaetse heeft ende staet/ op dat hy vry ende onverhindert verrichten mach tghene hy aldaer te doen heeft. Daer aen inden eersten Circkel rondtomme de Taefel/ wesende de bequaemste plaetse omme wel ende perfect te mogē sien tghene datter ghesneden wert/ sitten de Heeren Professoren, ende eenige andere van State ende aensien/ inde eerst daer aen volghende twee Circkels/ de welcke met sloten afghesondert ende ghescheyden zijn/ staen de Chyrurgijns ende alle de Studenten de welcke inde Medicinen studeren/ ende inde verdere Circkelen de andere Studenten/ ofte andere lust ende begheerte hebbende om sulcx te aenschouwen ende te sien.

Naerder verhael van de Anathomie plaetse.

Rondtom opte voorgaende ommegangen zijn gestelt/ met goede order tot verscheyden plaetsen/ seven riffen ofte gheraemten van Mans ende Vrouwen persoonen seer bequamelicken met koper-draden aenden anderen ghehechtet wesende/ vande welcke sommighe eenige wimpelkens inde handen hebben/ waer inne in Latijnsche Tale eenighe devisen ende spreucken de broosheydt ende nieticheydt vande menschelicke lichhamen betreffende/ ghestelt zijn. Maer in het midden opte Tafel zijn gestelt een Mans ende Vrouwen gebeenten onder een Boom/ uytbeeldende dat door de sonde van onse eerste Voor-ouderen/ de doot over alle

Wat inde Anathomie plaetse te sien is.

 menschen

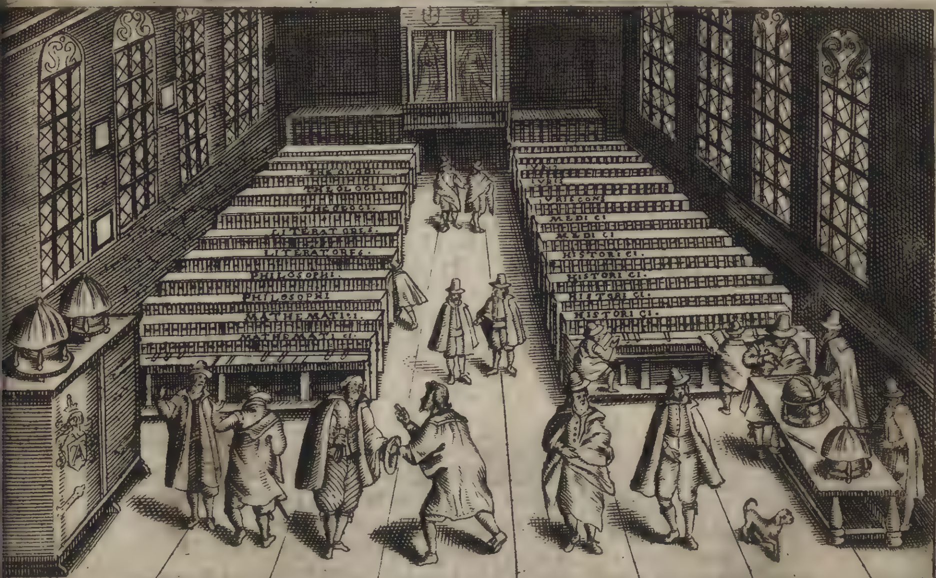
menschen gecomen is. Beneffens dese gebeenten van menschen so staen al hier nede 'tgebeente van alle de volgende vierboetige Gedierten ende eenige Vogelen/te weten/van een Paerdt/Koe/twee Beeren/een Wolf/ Varcken/ Vos/ Geyte/ Babiaen/ Meerkat/ Snotolf/ Otter/ Hont/ Kat/ Weselken/ Eenkoornken/ Mol/ Muys/ ende Kickvorsch/ twee Arenden/ een Zwaen/ende Opvaer/ ende verscheyden andere gedierten. Boven desen alle haugen alhier meest alle de benen van dien Walvisch oft Potshooft/de welcke op dē 3. Februarij des jaers 1598. tot Berckhey tusschen Schevelingen ende Catwyck op Zee gestrandet ende aengecomen is/ een gedrooghden menschen darm ende Maghe/ ende een stuck van een Menschen Vel/ dat tot leer ghetout ende bereydet is: ende vele ende verscheyden andere Ribben ofte geraemten: romdtomme hanghen vele figuyren eenighe ghedeelten des menschen lichaems gheanathomiseert wesende uytbeeldende/ oft eenighe monstren ende mis-gheboorten aengaende. Ten laetsten is aende West-zijde der selver plaetse boven den ingang vande Schou-plaetse ghemaeckt ende geordonneert een bequame kasse / inde welcke ghestelt ende ghehanghen werden alle de Instrumenten die in het anathomiserē gebruyckt werden zijnde van grooten ghetale ende konstelicken ghemaeckt.

Tijdt wanneer datmē gemeenlijck snijdt.

Meest alle Jaeren inde maend van December oft Januarius / ten tijde wanneer dat het vriest ende seer kout is/ soo werdt alhier een lichhaem 'tzy van Man ofte van Vrouwe gheanathomiseert ofte ghesneden / ten aensien ende inde teghenwoordichept vande Magnific. Dom. Rector, Assesseuren, Professoren, Doctoren, Chyrurgijns, ende Studenten inde Medicinen / mitsgaders vele verscheyden andere Persoonen/ die lust totte kennisse der Menschelicker lichaemen/ ende de onderwijsinge vande selve hebben. Het welcke op sekere uyren vanden dage/ daer toe vanden Professor die de snijdinghe doet gheordonneert ende bestemt wesende/ met grooter aensienlickheydt uytghereght ende gedaen werdt/ ende nu vele jaren aenden anderen ghedaen is/ door de kloecke ende verstandighe handen vanden Hooch-gheleerden ende Wel-spreeckenden Heere/ D. Pieter Pauw, eerste Professor ende Doctor inde Medicinen/ Botanicus, ende Anathomicus vande Leydtsche Academie, alhier ter eeren ghenoemt/ de welcke alhier ter plaetsen met grooten loff ende eere vele ende verscheyden lichaemen van Mannen/ Vrouwen/ ende verscheyden andere Ghedierten geanathomiseert heeft/ tot grooten onuytsprekelicken nut ende profijt vande gene die sulcx te recht gesien/ verstaen/ ende waergenomen hebben.

Opten eersten Augusti des Jaers 1617. des mergens ontrent twee uyren is inden Heere ontslapen/ mijn waerde Neeff D. Pieter Pauw, daechs te voren als hy out geweest soude hebbē 53. jaren: God wil hem eñ ons allen een zalige opstandinge verlenen. Ende in zijne plaetse es by Heeren Curateurs eñ Burgermeesteren gestelt den Hoochgeleerden D. Ottho Heurnius, eerste Professor inde Medicinē/ eñ nu in dē jare 1641. Mang. Rector eñ beneffens hem D. Adrianus Valckenburgh, Professor inde Chyrurgie, de welcken des winters met beurten den selven dienst tot in dit Jaer 1641. met grooten lof zijn waernemende. Be-

Beschrijvinghe vande Bibliotheque oft Boeck-Kamer vande Vniversiteyt der Stadt Leyden.

BIBLIOTHECA PUBLICA.

OP datter niet en soude ontbreecken totte voorderinghe van het Studium, ofte tot vercieringhe van de Hoghe Schole, soo hebben de Heeren Curateurs ende Burgermeesteren terstont naer de oprechtinghe vande Academie gheresolveert ende besloten te maken een Bibliotheque ofte Boeck-Kamer, om in de selve te brengen sodanighe Boecken die tot ondersoeckinge van alle wetenschappen ende konsten vereyscht werden/ op dat een yeder vande Studenten door 'tgebruyck der selver mochten gevordert werden in haere Studien: totte plaetse hebben sy ten eerstē eñ by provisie verkooren een sekere kamer inde huysinge der Vniversiteyt annex/ de welcke eertijts by D. Pieter Pauw bewoont werde: Maer also de selvige plaetse te kleyn viel/ soo hebben de H. Curateuren de selvige overghebracht ter plaetse daer die nu teghenwoordich is/ te weten inde Falide-Bagijnen Kercke. Niet verre van die plaetse alwaer eertijts (ghelijck in het begin van onse Beschrijvinghe gheseyt is) ghestaen heeft die waerdige Boeck-Kamer van M. Philips van Leyden, de welcke om sijne heerlickeyt ghenoemt werde Salomons Tempel.

Bibliotheque of Boeck-Kamer.

Op wat plaetse van onts.

Waer nu.

Verhael vande ghe-schoncken Boecken.

De Bibliotheque opgherichtet wesende/ soo heeft mijn Heer den Prince van Orangnen, Wilhelmus Hoogloff. Mem. de selvighe begiftet met twee uytgenomen ende waerde Boecken; namentlicken met den Bibel die metten Coninglicken name van Spangnen ghenoemt werdt Biblia Regia, bestaende inde Hebreische/ Chaldeische/ Griecxsche/ ende Latijnsche Talen. Ende den Talmud der Ioden in Hebreisch ende Chaldeische Tale. Daer naer heeft D. Iohannes Holmannus Secundus een vande eerste Professoren inde H. Theologie, (die alhier inden Jaere 1586. den 26. December inden Heere ontslaepen/ ende inde S. Pieters Kercke begraven is) by Testamente met alle sijne Boecken/ de welcke hy naerlaten soude/ de voornoemde Bibliotheque vermeerdert. Daer naer soo is de selvighe allenskens by de H. Curateuren, die door hare Bibliothecarisen tot verscheyden tijden de nootsaeckelijcste Boecken hebben doen koopen/ ende daer en boven by verscheyden Professoren, ende andere Geleerde Mannen ende Studenten/ met vele rare ende kostelicke Boecken verrijckt ende beschoncken/ ghelijckmen sulcx sien ende lesen can inde Cathaloguen de welcke daer van opte Bibliotheque hangen/ in de welcke geschreven staet/ beneffens het jaer ende den dach/ van wat Persoonen ende met wat boecken de selve Boeck-kamer beschoncken ende vermeerdert is: Van boven alle dat van yemant alhier gegeven is/ soo en isser gheen waerdigher gifte gegheven als die/ de welcke gegeven is by Testamente ofte Legaet door den Doorluchtigen/ Wijsen/ Hooch-geleerden Heere Iosephus Scaliger, die alhier als een Oraculum publicum onse Academie vereert heeft een tijt van ongevaerlicken 15. Jaeren: ende binnen deser Stede opten 21. Januarij 1609. zalichlicken ont slapen ende inden Heere gherust is/ out wesende omtrent 69. Jaeren: sijn Lichaem werde met grooter eeren begraven inde Vrouwen Kercke/alwaer de Heeren Curateuren ende Burgermeesteren tot een eeuwighe ghedachtenisse van hem/ hebben doen oprechten een konstich Graf-schrift ofte Monumentum. Desen eenigen Phœnix onder de Gheleerde/ ende 'twonder van onse eeuwe (ghelijck hem noemt dien Laurier-waerdighen Franschen Apollo Guilliaume de Saluste/ Seigneur du Bartas) heeft de Bibliotheque ghegheven ofte gemaeckt verscheyden Manuscriptæ, oft geschreven Boecken in Griecxsche ende andere Talen/ als mede eenighe soo gedruckte als gheschreven Chaldeusche/ Arabische/ Persische/ Turcksche/ ende andere Orientaelsche Boecken/ die alle te saemen om haer seltsaemheyts wille een grooten schat waerdich zijn. Waer omme de selve by den anderen in een bysondere Kasse/ op datse niet lichtelicken souden mogen vermindert werden/ op ghesloten zijn: ghelijck hier naer tot sijner plaetse ghesept sal werden.

Schenckinghe Iosephi Scaligeri.

Door alle de voorverhaelde middelen/ soo is de Bibliotheque gewassen ende toegenomen/ soo in uytnemende rare Boecken als in menichten/ dat de selve alle de Boeck-Kameren van dese Provincien/ de welcke soo hier als daer opgherischt zijn/ passeert ende te boven gaet/ gelijckmen

men sulcx sien ende lesen kan inde Catalogue de welcke onlanghs ghedruckt ende uytgegeven is by den Hooch-gheleerden Daniel Heinsius, Bibliothecarius, ofte Opsiender van dese Bibliotheque. De welcke de zelve opsichte naer het overlijden van D. Paulus Merulæ, geschiet anno 1607. totten Jaere 1641. met grooten vlijt ende naerstichept waer genomen heeft/ ende noch waernemende is.

Aengaende de grootte der selver/ die begrijpt inde langde van het Oosten na het Westen/ vijf-en-dertich gemeene passen ofte treden/ende inde breede sesthien dergheliicke treden/ aende Zuyt ende Noortzijde met vele ende verschepden glasen vensteren ghemaeckt wesende/ de welcke de voornoemde Kamer seer luchtich ende bequaem maken tot het ghebruyck daer die toe geordonneert is. Beschrijvinghe vande selve/ ende de Boeck-kassen.

De Boeck-kassen ofte Plutei, de welcke meer als 24. in het ghetal zijn/ die zijn van bequame lengte/ op gelijcke wijdde aen twee ryen ende een yeder rije in twaelf verdeelt ende afgeschepden/ also datmen gemackelicken tusschen de selfde gaen ende sitten mach om te lesen ofte studeren. De selvighe zijn in het midden met een redelick wijdt gang-padt vanden anderen afgeschepden. Inde Kassen staende aende Noortzijde van het voornoemde gang-padt/ loopende van het Oosten na het Westen/ zijn ghestelt inde seven eerste/ de Boecken inde H. Theologie: ende inde vijf naervolgende de Philologi, Philosophi, Poetæ, ende Mathematici: In de Kassen die aende Zuytzijde gheleghen zijn/ streckende als de voorgaende/ zyn in de vijf eerste gestelt de Boecken in Iure: inde twee volgende de Boecken in Medicinæ: inde vijf volghende ende laetste de Historici. Alle dese Kassen zijn vervult ende besettet met Boecken in Folio/de welcke aen bequame copere ketentgens/ēn aen een yseré roede vast gemaeckt zijn/ alsoo dat de selvige van hare plaetse niet gebracht noch genomen konnen werden/ ofte sy moeten vanden Bibliothecarius, met een seeckeren slotel (alleen onder sijn handen berustende) ontsloten ende afgedaen werden. Eenige Kassen/ soo in Theologiæ als in Iure ende Medicinæ, zijn alsoo vervult ende besettet/ datmen onder de bovenste Boecken om plaetse te winnen/ noch een bert heeft moeten ordonneren om de andere Boecken op te stellen/ de welcke alreede by naer vervult zijn. Voor yeder Kasse ofte Pluteum hanght een Catalogue/ wat Boecken aldaer staen ende te vinden zijn.

Aende Oostzijde vande Bibliotheque aen wederzijden vanden schoorsteen zijn ghemaeckt twee ghesloten Boeck-kassen / binnen de welcke ghestelt zyn alle de cleyne Boecken / te weten: in Quarto, Octavo, ende Decimo-sexto, die al tsamen niet bequamelicken aen ketentgens souden ghesloten moghen werden. Dese Kassen zijn altijt ghesloten/ ende werden nimmer meer geopent dan met believen vanden Bibliothecarius.

Aende rechterhandt vanden ingang vande Boeck-Kamer, is ghemaeckt een besondere Kasse/ de welcke mede toegesloten is als de voorgaende/ binnen de welcke gestelt ende gesloten zijn alle de Boecken/ de

welcke by den Doorluchtigen Hooch-geleerden Heere Iosephus Scaliger, Sal. Ged. dese Bibliotheque by Testamente gemaeckt zijn/ ghelijck voor henen verhaelt is/ van buyten opte slincker deur vande voornoemde Kasse is gestelt het wapen vande Heer Scaliger voornoemt/ ende op de Slincker deur dit volgende:

LEGATUM IOSEPHI SCALIGERI:

Ende daer onder/

LIBRI GRÆCI M SS.

HEBRAICI.	ÆTHIOPICI.
CHALDAICI,	PERSICI,
SYRIACI,	ARMENIACI,
ARABICI,	RUSSICI.

Getal vande Boecken by D. Scaliger gegeven.

Aengaende het ghetal vande Boecken die in dese Kasse gesloten zijn/ desgelijcx hoe vele van yeder Tale/ die zijn als volcht:

HEBRAICI,	in Folio	37
	Quarto	46
	Octavo	21
	Comt te samen	104
ARABICI,	in Folio	10
	Quarto	17
	Octavo	8
	Decimo-sexto	5
	Comt te samen	40
SYRIACI,	in Folio, ende ander formaten/	9
ÆTHIOPICI,	in verscheyden formaten/	7
RUSSICI,		9
Manuscripti GRÆCI,	in Folio	8
	Quarto	13
	Comt te samen	21
Manuscripti LATINI,	in Folio	18
	Maeckende alle te samen	208

Boecken/ de welcke om haere rariteyt ofte seltsaemheyts wille een groote

groote somme van penninghen weerdich zijn/ jae teghen gheen ghelt en connen vergheleken werden. Die lust ende begheerte heeft omme de name van dese ende de voordere Boecken/ de welcke op dese Bibliotheque zijn te weten/ die sende ick tot de Catalogue die onlangs door openbaeren Druck ghemeen ghemaeckt ende uytghegeven is. Insonderheyt totte Cathaloge uytghegeven by den Heere Daniel Heynsius inden Jare 1623. inde welcke gesien werd met hoedanigen menichte van Boecken so geschreven/ als gedruckte in alle faculteyten ende Talen/ dat de voornoemde Bibliotheecque zedert den Jaere 1614. vermeerdert is. de welcke gedruckt is by Isaack Elsevier Drucker vande Universiteyt.

Ter zijden van dese Boeck-kasse int Zuyden vande Kamer/ zijn ghestelt ende ghemaeckt twee ghesloten Boeck-kassen/ binnen de welcke alle de andere Manuscripta, de welcke op dese Bibliotheque behooren/ ghesloten zijn ende bewaert werden.

Beneffens de Boecken die alhier in grooten getale zijn/ so is de Bibliotheque noch verciert ende behanghen met vele ende verscheyden Effigies ofte Conterfeytsels/ soo van mijn Heer den Prince van Orangnen, H. Mem. sijn Excellentie Mauritz van Nassau, als andere Heeren/ verscheyden Leytsche Professoren, ofte andere gheleerde Mannen/ alle tsamen konstelicken naer het leven by vermaerde Meesters gheschildert. Aende Noort-zijde onder de glaesen hanght de Stadt van Constantinopolen, de welcke inde langhde seer aerdichlicken mette penne ghemaeckt is/ langh wesende seventhien ghemeene treden ofte passen. Boven desen so is de voornoemde Kamer verciert ende behangen met verscheyden Caerten ofte Lant-Tafelen/ende andere soo gheschreven als ghedruckte dinghen/ alles te lange om particulierlicken te verhalen.

'tGROOTE SCHOOL.

Tot een besluyt van dit Capittel/ sal ick alhier met weynich woorden ghedencken de Triviale Schole deser Stede/ de welcke ghemeenlicken het groote Schole ghenoemt wert: waer inne de jonge jeucht de eerste beginselen ende fondamenten vande Latijnsche ende Griecksche Talen/ mitsgaders vande Artes liberales, ofte vrye Konsten/ gheleert ende ingedruckt wert/ ende so verre gebracht ende onderwesen werden/ datse daer naer inde Academie de Lessen vande Professoren met nut en profijt mogen aenhooren. De groote Schole is geleghen in het Bon van Over 't Hof omtrent 's Gravensteyn/ is van redelicken grootte/ inden Jare 1599. geheel nieu herbout/ uytwendich met eenen schoonen gevel verciert/ de Poorte ofte ingang die eenighe Jaren daer naer eerst gebout is/ die is konstelicken van witten Bentemer-steen gemaeckt ende gehouwen/ waer inne boven den ingang beneffens het Wapen deser Stede/ geschreven zijn dese volghende woorden: Groote Schole.

PIE-

PIETATI, LINGUIS,
ET ARTIB. LIBERAL. S.

S. P. Q. LUGDUNENSIS
RESTAV. C. ANNO CIↃ IↃ C.

Hoe de Schole verdeelt is.

Van binnen is de voornoemde Schole verdeelt ende afgheschepden aen ses bysondere Scholen ofte Classen, de welcke als trappen ofte Graden zijn/ ende den anderen volghen omme tot volcomenheyt van het gebruyck vande Hoghe Schole te moghen gheraecken ende komen. Elck Classis werdt met een onderschepden naem ghenoemt / ende van een besonder Meester bedient ende gheregeert/ de welcke sijne Discipulen die onder hem ghestelt zijn/ achtervolghende den last vanden Rector ende de Scholarchen by die vanden Gerechte daer toe ghecommitteert wesende/ moet leeren/ uytleggen/ ende verclaren alsulcke Boecken als hen bevolen werdt. Twee maels alle Jaeren inde weke voor Paesschen/ende inde weeck voor October Kermis/ werden by den Rector ende de voornoemde Scholarchen de Jongheren gheexamineert ende ondervraecht/ hoe verre de selve ghekomen zijn in haere studien / ofte zedert het leste Examen wel ghevordert ende toeghenomen hebben/ de gene die bevonden werden best gheleert te hebben/ werden met eenighe Præmia ofte eergiften vereert/ ende inde volghende Classe gestelt/ gaende alsoo van Classe tot Classe/ tot datse komen ter plaetse daer sy van den Rector selfs gheleert werden/ ende aldaer tot perfectie ghekomen wesende/ gaen als dan naer de Hoge Schole ofte Academie.

Aen de Schole is noch ghevoecht een schoone huysinghe/ het welcke sijn uytgang heeft opte ghedamde S. Pieters Kerck-graft / waerinne den Rector sijne wooninghe heeft / ende tselve is bequaem ghemaeckt om een goet ghetal van school-jongheren te moghen logeren. Van dit teghenwoordighe Jaer 1613. is de selfde huysinghe noch verciert met een konstighe Poort ofte Ingang van Bentemer steen / alwaer boven inde architrave ghemaeckt is het Beeldt van Pallas, ghewapent wesende met haere ordinarische wapenen/ te weten den Schilt met het hooft van Medusa, ende haer lancie/ ende ter zyden dit selfde Beeldt dese letteren:

TVTA EST ÆGIDE PALLAS.

ten weder zijden vande Poort is ghestelt een Leeuwe in hare klauwen houdende/ deser Stede wapenen.

Rectoren van Triviale Schole.

Tot gedachtenisse/ zullen wy tot een besluyt hier inne voughen/ de namen van Rectoren, de welcke de Triviale Schole, zedert den Jaere 1574. naer de Ontsettinghe deser Stede/totten Jaere 1641. bedient ende waergenomen hebben/ ende die zijn dese volgende:

D. NI-

D. NICOLAVS STOCHIVS, geseyt STOCKIVS, (gelijck den zelven naem noch tegenwoordich by zijne afcomelinghen ghebruyckt werdt) is inden Jaere 1567. woonende tot Nieumegen, vande Magistraet der Stede van Essen, geroupen tot Rector in haere Triviale Schoole/ welcken dienst hy waerghenomen heeft tot inden Jaere 1574. Ten welcken tijde/ hy vande Heeren Burgermeesteren deser Stede/ door een expressen/ versocht is het Rectoorschap vande Triviale Schole alhier te willen aennemen/ het selve beroup aenghenomen hebbende/ so heeft hy dat waergenomen ende bedient een tijt van 19. jaren/ met grooten vlijt ende naerstichept/ ende is in den selven dienst overleden opten 25. September inden jare 1593. out zijnde 58. Jaeren: gelijck in het Epitaphium hem by zijne kinderen (ende onder de selve den E. Pauls Stock) inde S. Pieters Kercke tsijner eeren gestelt zijnde/ te sien ende te lesen is.

D. BERNARDVS SWAERDECROON, eertijts geweest zijnde Hofmeester ende Leermeester/ van zijn Genade den Grave van Culenburch, is inden Jaere 1595. by de Heeren vanden Gherechte beroepen/ tot het Rectoorschap deser Stede/ welcken dienst hy veele Jaeren waergenomen hebbende/ de selve om eenige redenen heeft verlaten/ te meer om dat hy tot Utricht, tot gelijcken dienst geroepen was. Ende is in zijne plaetse gecomen:

D. IOHANNES TRAVDENIVS, van Woerden van gebooꝛte/ ende een groot vriendt vande Heere Pensionaris/ M. Nicolaes Zeyst, de welcke naer eenige Jaeren de Schoole met eeren waergenomen hebbende/ inden selven Dienst overleden is: Ende hem is ghevolcht:

D. IACOBVS LETTINGIVS, gheboortich van Leyden ende Professor Iuris, inde zelve Academie. Den zelven Dienst twaelf Jaeren waergenomen hebbende/ is hy om seeckere redenen vande zelve ontslaghen/ ende weynich tijdts daer naer overleden / twelck was inden Jaere 1625.

D. THEODORUS SCHREVELIUS, gheboortich van Haerlem, alwaer hy mede Rector inde Schole ende Veertich inden Rade es gheweest/ is na het overlijden vande voornoemden Iacob Letting, volgende de Resolutie van E. Heeren vande Gerechte opt advijs vande Heeren Scholarchen/ door den Heere Pensionaris M^r. Ian van Wevelichoven versocht/ omme den zelven Dienst/ op redelicke ende behoorlicke conditien te willen aen nemen: Die aengenomen hebbende/ zo is hy naer een welgestelde ende Geleerde Oratie/ ende gheluckwenschinge vande Scholarchen/ over het goet succes in zijnen Dienst ende Arbeydt/ in zijn Rectoorschap geintroduceert/ opten eersten Februarij inden Jaere 1625. Den welcken hy met grooten vlijdt ende naerstichepd waergenomen heeft totten Jaere 1641. ende ghewenscht werd/ dat hy die noch lange Jaeren mach waernemen/ tot voordeel vande Jonckhept deser Stede.

Dit is soo vele als ick van onse Leydsche Academie hebbe weten by een te versamelen/ waer mede ick dit Capittel besluyten sal/ eñ komen totte Beschrijvinge van het Collegie vande H. Theologie, twelck alhier/ om des Academies willen/ oock opgherecht ende gesticht is.

X. Beschrijvinghe wanneer/ van wie/ ende waeromme binnen Leyden opgerecht zijn beyde de Collegien SS. Theologiæ, soo wel het Duytsche als het Fransche: Verhael vande Inneleydinghe/ aenvang ende begin van het Duytsche Collegie, Ten laetsten wanneer het Fransche Collegie begonnen ende aenghevanghen is.

Redenen waerom 'tCollegie gesticht is.

DE Hooch-Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, aenmerckende hoe dat de Ingesetenen deser Landen/ soo weynich van hare kinderen lieten studeren inde H. Theologie, ende dat in tijden ende wijlen de Kercken der selver Landen/ mochten gebreck ende van noode hebben/ geoeffende ende gheleerde Persoonen/ omme den Dienst van het Predicken des H. Euangeliums ende de bedieninghe der H. Sacramenten/ waer te nemen ende te bedienen: Soo hebben de selve Heeren Staten inden Jaere 1591. metten anderen Staets-ghewijse vergadert wesende/ geresolveert ende besloten binnen deser Stede Leyden, (omme de goede gheleghentheyt de welcke aldaer van weghen de Academie ende Hooge Schole was waer te nemen) te stichten ende op te rechten een Collegie inde H. Theologie) daer toe gevende ende ordonnerende souffisante behoorlicke middelen ende incomens/ omme alle de lasten ende kosten van tselfde Collegie, van tijt tot tijt te moghen betalen ende onderhouden: welcke penninghen gheregeert werden by den Thesaurier deser Stede/ die de selve tot verscheyden tijden door last vande Curateuren uytgheeft ende verstreckt/ volgende hare ordre. De selve Heeren Staten hebben ghearresteert ende besloten in dat selve Collegie onder de sorghe ende regeringe van een wijs ende verstandich Regent ende Opsiender/ een ghetal van 31. jonge Studenten/ van eerlicke ouderen ghebooren/ van goeden deuchtsamen leven/ ende van cleynen state ofte middelen wesende/ op te voeden ende te doen onderwijsen ende oeffenen/ so wel inde Philosophie (sonder de welcke datmen seer qualicken een goet Theologus wesen kan) als insonderheyt inde H. Theologie. Op dat tot allen tijden/ wanneer de Steden ofte Dorpen/ uyt wiens namen sy in het voornoemde Collegie ghestelt wierden/ by ghebreck van Dienaren/ ofte Predicanten/ mochten beholpen ende versien werden/ met goede geleerde ende wel geoeffende Mannen/ waer door den dienst Godes/ ende de

de de voorplantinge der selver ghevordert mocht werden/ ende ghedupricht blijven: een besluyt ende resolutie/ die Godlic/ eerlick/ ende profijtelick is voor onse Steden ende Landen/ mitsgaders de Inghesetenen der selver/ in dien de selve alleen ten rechten beleydt ende ghestiert werdt.

Volghende welcke Resolutie ende besluyt/ soo hebben de Heeren Curateuren vande Vniversiteyt, mitsgaders de Burger-Meesteren deser Stede/ op dat soodanigen heyligen werck ende voornemen niet achter wege blijven soude/ de selve terstont willen beginnen ende in het werck stellen. Ende naer dien dat ten eersten diende ghelet te wesen op een bequaeme plaetse alwaer sodanige werck gheschieden mocht/ soo hebben sy metten anderen daer toe gheordonneert ende verkoren (als daer toe bequaem wesende) het Celle-Broeders-Klooster, gelegen wesende aen de Westzijde vande Cellebroeders graft/ onder het Bon van Zuydtrapenburch/ het welcke sy terstont tot soodanigen ghebruyck hebben doen toerusten ende maken. Het selvige ordonnerende in bequame woningen/ soo voor den Regent, Subregent, Schaffmeester ofte Oeconimus, als voor de gemeene Bursalen. Ondertusschen ofte ter wijlen datmen besich was met de Huysinge te timmeren/ soo hebben de Curateurs ende Burger-Meesteren ghesamentlicken uytgesien naer een bequaem ende verstandich Regent, omme dat in het begin in dit nieuwe Collegie een vast ende goet fondament geleyt mocht werden/ daer op datmen in tijden ende wijlen/ met gherusticheyt soude mogen bouwen. Ende naer verscheydē deliberatien hebben sy eyntelick beslotē te beroepen den Wijsen/ Hooch geleerden Iohannem Cuchlinum, Dienaer des H. Evangeliums wesende binnen der stede van Amsterdamme. De welcke als hier naer geseyt sal werden inden selfdē Dienst gekomen is.

Wat plaetse tot het Collegie, verkorē is.

De wooninghe ghetimmert wesende/ soo hebben de voornoemde Heerē een dach beraemt ende bestemt/ omme ter goeder uyren ende inden name Godes dit Collegie te Inaugureren eñ te beginnen/ daer toe ordonnerende den sesten dach vande Maendt October inden jaere 1592. Ende naer dien de selvige Inleydinghe met groote solemniteyt eñ eere ghescheit ende aenghevanghen is/ (soo hebbe ick de selvighe in het lange hier moeten by voegen/ op dat een yeder sien ende lesen mach/ met wat een begeerte ende yver de selvige ghescheit is) gelijck die by mijn Oom Ian van Hout Secretaris deser Stede/ te dier tijden selfs beschreven/ ende ten bevele der Heeren Curateurs ende Burger-Meesteren in openbarē Druck uytghegheven is/ luydende van woorde te woorde als volcht.

Inleydinge ende aenvang van't Collegie der Theologien, geschiet binnen der Stadt Leyden, op den 6. Octobris/ Anno 1592.

ALsoo het den Heeren Ridderschap/ Edelen/ ende Gecommitteerden vanden Steden/ representerende de Staten van Hollandt ende

Oprechtinge vant Collegie.

Westvrieslandt, goet gedacht ende belieft heeft binnen deser Stadt Leyden, op te rechten een Collegie der Theologien, soo hadden de Burgermeesteren ende Regierders der voorsz. Stede / om in soo hoochwichtighen saecke / ende daer aen den Landen soo veel gelegen was niet lichtvaerdich te beginnen / maer met goeder omsichticheyt ende aendacht / met goetduncken vanden achtbaren Heer Rector, mitsgaders de Godsalige / Vrome / Gheleerde Iohannes Cuchlinus, by den Heeren Staten voornoemt ghecoren ende ghestelt / om te wesen d'eerste Regent van't voorschreven Collegie; goetgevonden ende besloten 'tselve Collegie met soodanige behoorlicke cieragie ende pracht aen te vanghen ende te Inaugureren als behoirlicken / ende voor de Christelicke Gereformeerde Religie niet tot argernisse en soude werden ghedupt: om twelck te doen niet alleen geraemt was den 6. dach der Maendt October des loopenden Jaers 1592. maer was de selve dach binnen der voorsz. Stede uptgeroepen tot een Vyer ende Biddach / by de volghende afleesinghe den 3. Octobris, naer voorgaende Klockegeslach ter Popen af voor den volcke ghedaen / daer van de doubelden ten bevele vanden voorsz. Burgermeesteren ende Regierders gedruckt ende binnen der voorsz. Stede tot alle gemeene plaetsen naer gewoonte zijn aengeplackt ende opgeslagen / zijnde vanden volgenden Inhouden:

Publicatie vande instellinghe vant Collegie.

DE Burgermeesteren ende Regierders deser Stadt Leyden, laten eenen yeghelijcken mitsdesen weten dat op Dijnsdaghe eerstcomende / de welcke wesen sal den seften deser loopende Maent van October, smerghens ten negen upren / inder Universiteyt alhier / het Collegie der Theologien, by de Heeren Staten van Hollant alhier opgherecht / openbaerlijcken sal werden aenghevanghen / begonst ende geinaugureert: ten eynde elck eenen die't aengaet / hem daer by mach laten vinden. Ende dat sy omme tselve te bequaemer te wege te brenghen / den voornoemden seften geordonneert hebben / gelijck sy ordonneren mitsdesen tot eenen vierdach. Eenen yegelicken bevelende hem alsdan van alle uyterlicke hantwercken af te houden: mer alsoo ten selven daghe voor de middage Predicatien sullen werden ghedaen / smergens ten acht upren beginnende / tot sodanigen plaetsen alsmen des Sonnendaechs

nendaechs ghewoon is te doen: Begeeren ende vermanen elck eenen/ hem daer toe ernstelicken ende met aendacht te begeven/ ende God Almachtich (als den eenigen gever alles goets) vuyrichlicken aen te roupen ende te bidden/ dat hem ghelieve sijnen Goddelicken zegen over 'tvoorschreven Collegie upt te storten/ op dat 'tselve eyntelicke gedije tot groot-makinghe van sijnen heyligen Naem/ welvaren van't gemeene beste/ stichtinge ende opbouwinghe sijnder Kercke. Ende sal ten eynde voorsz. de Werck-clock ten voorschreven dage ongelupt blijven. Elck segget den anderen voort. Aldus naer voorgaende Klocke-geslach voor den Volcke af-ghelesen den 3. Octobris, Anno 1592.

By my

I. van Hout.

Den voorsz. festen dach ghecomen wesende/ zijn de Predicatien achtervolgende 'tbelieven vande geroerde Burgermeesteren, in het af-lesen vooren innegelijft verhaelt/gedaen/ smergens ten acht upren beginnende deur de volgende Dienaren des Goddelijcken Woordts/ eerst inde Hooft-kercke/ die naer den H. Apostel Petro ghenaemt is/ door M. Pieter Hack, die tot sijn Teem oft redene ghenomen hadde upt den eersten Brief tot Timotheum aen't vierde Capittel. *Predicatien opten 6. October tot dien eynde.*

6. Ist dat ghy dit den broederen voorhoudet, soo suldy een goet dienaer Iesu Christi wesen, opgevoet inde Woorden des geloofs ende der goeder leere, welcke ghy doorgaens naer gevolcht hebt.

7. Verwerpt de onheylighe ende oude Wivische fabulen, ende oeffent u inde Godsalicheyt.

8. Want de lichamelicke oeffeninghe en is niet seer profijtelick: maer de godsalicheyt is tot alle dinghen profijtelick, als die de belofte heeft, des tegenwoordigen ende toecomenden levens.

Inde Pancraes, diemen oock noemt de Hoochlantsche Kercke/door Henricum Gallum, die tot sijn teem of redene hadde ghenomen de volghende plaetse/ genomen upt het derde Capittel des tweeden Briefs tot Timotheum, aen't vijfthiende verset.

Ende dat ghy van uwe kintsheyt af, de heylighe schriften gheweten hebt, de welcke u meugen wijs maken ter zalicheyt door het geloove dat in Christo Iesu is.

Ende inde Vrouwen Kercke (daer van tghebruyck die vande Franchoische tale vergont is) door Daniel de Nielles, Sone M. Charles de Nielles/ Dienaer der Franchoischer ghemeente tot Wezel/ upt het neghende Capittel des H. Apostels ende Euangelist Matthei aen 'tlaetste verset.

Daerom soo bidt den Heer des Ougsts, dat hy arbeyders in sijnen Ougst uytseynde.

Op wat wyse de Heeren naer de Vniversiteyt gegaen zijn.

Alle welcke Predicken/ omtrent ten neghen uyren volepndt wesende/ zijn de Heeren Curateurs vander Vniversiteyt, als de Edele Erntfeste Heere Jonckheer Iohan vander Does, Heer tot Noortwijck/ Raedt inden hoogen Rade/ ende Jonckheer Abraham van Almonde, Hooch-heemraet van Delff-Landt/ beyde tot dien eynde by Burger-Meesteren beschreven/ ende binnen ghecomen zijnde/ opt Raedthuys verschenen/ daer oock mede ghecomen zijn de voornoemde Cuchlinus, ende benessens de selve de achtbare Hooch-geleerden Heeren D. Iohannes Heurnius Rector vande Vniversiteyt, eerste ende ordinaris Professor der Medicijnen: D. Franciscus Iunius, eerste ende ordinarise Professor der Theologien; D. Lucas Trelcatius, mede ordinaris Professor der Theologien; D. D. Iulius Beijma, Everhardus Bronchorstius, Cornelius Grotius, Gerardus Tuningius, ordinarise Professoren der Rechten, D. D. Gerardus Bontius ende Petrus Paau, ordinarise Professoren der Medicijnen; Bonaventura Vulcanius, ordinaris Professor der Griecxscher sprake; D. Franciscus Raphelengius, ordinaris Professor der Hebreeuscher sprake; D. Paulus Merula extraordinaris Professor der Historien; D. Rodolphus Snellius extraordinaris Professor Mathematices; D. Antonius Trutius Lyranus, extraordinaris Professor Philosophiæ: D. Henricus Bredius, extraordinaris Professor Rhetorices, ende D. Iacobus Ramsæus, extraordinaris Professor Logices.

Zijn van ghelijcken opt voorsz. Raedt-huys ter selver ure ghecomen Jonckheer Peter vander Does, Schout/ Pieter Adriaensz. vander Werff, Ian Iansz. vau Baersdorp, Iacob Tomasz. ende Iacob Willemsz. vander Burch, Burgermeesteren/ Pieter Oom Pietersz. van Offwegen, Pieter Iorisz. van Cortevelt, Claes Gijsbertsz. van Dorp, Claes Willemsz. van Warmont, Laurijs Andriesz. van Swaenswijck, M. Isaac Nicolai, Foy van Brouchoven, ende Arnout Duyc de Iode, Schepenen/ M. Rombout Hogerbeets, Raedt ende Pensionaris/ ende Ian van Hout Secretaris.

Alle de welcke sulcx vergadert zijnde/ zijn in deser ordre af ghegaen van 't Raedthuys naer de groote Leesplaetse inde Vniversiteyt, de

welcke

welcke om de acte aldaer te werden gecelebreert, naer gewoonte/ mit tappyten was berept ende verciert.

Voor aen gingen de twee Vniversiteyts Bedellen/ daer aen volchde de Senaet vander Vniversiteyt, ende beneffens de selve oock de extraordinarise Professoren, hier achter quamen de twee Curateurs, tusschen hem beyden hebbende D. Cuchlinum, naer de welcke stracx quamen die vanden Gerechte, de welcke naergevolcht waren vande ordinarise Dienaren vander Stadt/ der selver cleedinge of leverepe dragende.

Ende in deser ordre ter voorsz. groote Lees-plaetse gecomen zijnde/ heeft hem elck ter gewoonlicker ende behoorlicker zitplaetse neder ghestelt/ te weten de Heere Rector ende so ordinaire als extraordinaire Professoren, onder de selve D. Cuchlinus, aen de rechterhant vanden stoel/ ende de Curateurs met die vanden Gerechte aen de slinckerhandt van dien. Waer naer de voorsz. Secretaris der Stadt Leyden opten leesstoel stygende/ heeft voor de ghemeene Studenten ende andere toehoorders/ in grooter menichte vergadert zijnde/ eene cleyne Inneleydinge ghehadt/ ende zijn by de selve sulcx doende afghelesen/ ende uytgeroepen de acte van stichtinge van 'tvoorsz. Collegie, mitsgaders de Regulen, Statuten ende Ordonnantien van dien. Alles in vougen hier naer volgende:

BElievet u Edele, Erntfeste Heeren Curateurs deser vermaerder Hoger Schole, Wijse Voorsienige. Mannen Burgermeesteren deser vromer Stadt Leyden, dat ick yet als een Inneleydinge tot de hoogh-wichtige ende nodighe daet op huyden alhier voor handen zijnde, segge? u believen streckt 'tmywaers een gebodt. T'es billicken dat mijn dienstwillige vlijt u believen volcome, jae voorcome: Immers tot mijn vermogē toe, bovē 'twelcke niemant verplicht is. Ick sal my dan, steunende op uwe goetjonsticheyt te mywaert, gaerne daer toe gebruycken laten, hoe wel versekert dat den last mijn swackheyt te swaer ende schouderen ondraechlick sal vallen. Maer in groote saken (seytmen) esset ghenouch gewilt, wat meer gepoocht te hebben. Mijn onervarentheyt gevoucht by de ongewoonheyt van dees saecken te handelen, daer by comende de cortheyt des tijts, my naulicx om daer op te dencken vergost, sullen my by de verstandige ghenouch veront-

Oratie gedaen by Ian van Hout opte Inleydinghe van t Collegie.

verontschuldigen. Geeft ghy Almachtige eeuwige Drie-eenige God, dat ick binnen de bepalingen blijvende niet onbehoorlicx, onstichtelicx voort en brenge; maer yet dat de ooren van u Achtbare Hoochgeleerde Heeren Rector eñ gemeene Leeraren, gesamentlicken van u diepsinnige ende clouckverstandighe jonge mannen, 'tbloeysel ende de eenighe hope onses lieven Vaderlants, bevallicken moet zijn.

Alle de gene die hem des bevlytingſ-lust aennemen ende deur arbeyt ende volstandicheyt, der gheleertheyt naer trachten, naer sy in heur jeucht de walgende *a* Letter-konst inne swolghen, de distelighe *b* Reden-kavelinge, ende wijtluftige *c* Redenrijcke, so niet geheel deurwandelt, ten minsten in 't deel gesien ende besocht hebben, vinden hem strack voor oogen gestelt voornemelicken drie verscheyden wegen.

a Grammatica. *b* Dialectica. *c* Rhetorica.

Daer van de eene leyt tot een geduerige ende bestaende deuchde een yegelick sijn recht verleenende; die wel vande meeste menichte mit een lust inneghegaen ende betreden werdt.

Iuris studium.

Een andere, neemt sijn eynde inde kennisse van cruyderen, spruytsels, ende gelijcke geheymenissen der Natueren, gesamentlijcken in 'tneerstich versoecken der selver, 'toge hebbende op de behoudenisse van s'menschen heyl ende gesondicheyt, ende de wechneminghe vande aenvechtingen ende quellagien, daer inne sy deur onmaet ende misbruyck comen te vervallen: dese vindt oock genoechsame wandelaers. Beyde meest aengeport ende verweckt zijnde, om of hier of daer den wech te betreden ende mit een sweetende hygen, naer de hoochde te stygen, deur de eeren, staten, rijckdommen aldaer ten toon staende.

Medicinæ.

O hey-

O heylige, beter helsche, onversadige goutgiericheyts lust, waer toe en condy 'smenschen herten niet missleyden? *Auri sacra fames, quid non mortalia cogis Pectora?*

Een derden wech heeft sijnen loop tot de eenige eeuwighe onveranderlicke kennisse des waerheydts, tot het hoochste goet, daer toe alle Minne wijsen oyt ghetracht hebben. Theologia.

Met leyder, deur hoe weynich lieder plandt wert dees betreden! waen comt doch den mensch (liever Godt) dees sorgeloosheyt ende verkeerde keur! van eerst te soucken 'tbecomen, 'tbehouden, 'tbeschermen 'tgeen buyten hen is, roof ende plonderinge onderworpen zijnde; de tweede sorge te nemen voor 'tlichaem ende behoudinghe van gesondicheyt, 'twelck ofment wel voor de moordadige knyven der boosdoenderen, mit groote moeyte een tijt lang bewaren can, ende of het wel de clippen van overvloedigen dranck ende spijs (daer aen de meeste menichte schip-breeck lijdt) geluckelicken ontseylen can; nochtans niet feylen kan, ten moet binnen corten jaeren de gemeen schulde der naturen betalen!

Ende 'thoochste goet dat eeuwich ende oneyndelick es, rechts oft hem niet aen en ging, versmadelick te rugghe te laeten?

O blinde herten! ach ach, verduysterde sinnen!

Soude dit wel heercomen uyt den verdorven aert, daer inne onse eerste ouderen, vermits haer onghehoorsaemheyt, vervallen zijn, ende ons al t'samen uyt ende door henluyden inne ende aengeboren es?

En esset niet te beclagen dat desen heylsamen wech, in de welcke de Philosophische steen, daer naer soo veel duysenden mit verlies van have, tijt, en leven vergeefs gesocht hebben, alleen te vinden es, van weynich andere

wert besocht, dan vande ghene die daer toe deur de milde stichtingen van Princen, Vorsten, Heeren, werden aengelockt, versocht, gecocht? Daer toe mijns beduncckens hebben ghedient de Geestelicke stiften van onse waerde voorouderen, mit immer so groote mildicheyt gemaeckt ende gegeven, als sy te dese onse tijden bevonden zijn misbruyct te werden.

Mit recht dan, soo hebben de Gestrenge, Edele, Eersame Heeren de Staten deses Landts ende Graeflicheyts van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, als de welcke de souvereyniteyt ende 'tovergebiet van dien (naer dat de Tyrannique regieringen vanden *Spaengnaert* ende sijne bloedige heerschingen opt hoochste ghecomen waren, ende hare E. de couragie hadden ghenomen, om met een manlick ende stantvastich gemoet aen te grijpen de wapenen die de selve noch in handen ende tot noch toe door den seghen Gods, jegens haer vyanden so mannelicken hebben connen ghebruycken, ende by middel van dien haer vertreden vryheyt oprechten, ende hem selfs van 'tswaerwichtich pack der slavernijen bevrijden) in handen gecregen hebben, ende 'tselve over-gebiet dat den eersten *Philips* t'onrecht hadde becomen, den tweeden *Philips* te recht was benomen, soo segghe ick hebben hare E. mit recht onder anderen hem opgheleyde lasten, beneffens 'tbeleyt soo vande oorloochsche als burgerlijcke saecken, gheacht haer ampts te wesen, omme inde voorgaende noodt te voorsien, ende volgende de voetstappen van andere Princen, Vorsten ende welghestelde Republijcken, alhier een Collegie der Theologie op te rechten: omme te dienen tot chieraet ende volbouwinge vande Vniversiteyt, die alhier by Hooch-loffelicker gedachtenissen den *Prince van Orangnen* (Prince soo wijt vermaert dat alleen

sijn

ſijn naem gheſeyt zijnde, ghenouch zy) es geſticht voor omtrent 17. jaren, als onlangs naer het gedenckwaerdich ontſet, daer van wy jegenwoordelicken de Iaer-feeſte zijn houdende.

O lieflick, o aengenaem ontſet, ſoo dickwijlen als ghy my te voren comt mit een ghedencken vanden uyterſten noot, daer wy dier tijden al tſamen in ghecomen waren, ende in wat gewiſſer ende ſchrickelicker doot wy al te ſamen hadden moeten vallen, indien ghy, o lieflick, o ghedenckwaerdich ontſet, ons ter gheluckiger dage niet en waert toegebrocht geweeſt, ſo dickwils geven mijn oogen twee rivieren van tranen.

Doorluchtige Hooch-geboren Vorſt, eer van *'t Huys van Naſſauwen*, Prince wiens gelijck de voorgaende eeuwe weynich ſach, de volgende weynich ſal ſien: Clouckmoedige, Manhaftige, gheſtrenge Overſter *Loys van Boyſot*, door wiens beyder bevel, raet, en daet, (naeſt Godt) onſe verloſſinge es gewracht: eeuwich, eeuwich moeten uwe namen leven, de tijdelicke doot daer inne ghy beyde ten dienſte van 't Vaderlandt naderhant zijt gecomen, en heeft ſulcken heerlicken daet niet doen ſterven, de venynige tant des vergetenheyts en ſalſe niet doen ſterven, des werelts doot ſullen uwe namen overleven, ſoude ſulcken heerlicken weldaet, de eenighe behoudeniſſe des Vaderlants geweeſt zijnde, ende daer mede de wijſe Prince H. M. ſoo becommert was, dat hem de ſwaericheyt een dootlicke cranckte veroorſaeckte, immermeer in vergetinghe connen werden gheſtelt? 'tſy verre, 'tzy verre.

Maer wat es my? ben ick bedrogen? neen. Ick ſie, ick ſie alhier verſcheyden vande ſelve Mannen jegenwoirdich in Regieringe, dier tijden oock aen ſtuyr gheſeten

hebbende, deur wiens mannelijck besluyt, volstandich gemoet, eendrachtich regieren, ons behoudinghe, ons verlossinge, benaersticht, ghewracht is, die de oorsaecke gheweest zijn, dat den silveren schilt beset met twee slotelen van kele met 'troode bloet niet overtrocken, bedeckt, bedout es gewerden. Clouckmoedige mannen, mijn naersticheyt en heeft u doen niet ontbroken, ic hebbe mijn paert van 'tlijden, arbeyt, moeyte, helpen dragen. Clouckmoedige Mannen, u namen moeten der onst erffelickheyt toegewijt zijn. Daer toe indien my de const, macht en tijt so weynich ontbroken hadde, als de goede wille, sy waren voor lange ten hemel toe opgetrocken geweest, ende de vier wereltsche houcken bekendt ghemaeckt, gebreck van goede wille en heeft sulcx niet naergelaten. 'Tvoucht best dat yegelick zijn vermogen met sijn eygen voet afmeet.

Maer om weder te keeren daer ick scheyde, ende tot de redene daer my 'toverdencken van't gedenckwaerdige ontset aftrock.

De voornaemste bewegende oorsake der stichtinghe deser Universiteyt ('tzy my geoorloft 'tgeheym te openbaren) was de Theologie.

Eylaes! waren de verhoopte vruchten in dien dele over een comende mit de goede meeninghe vanden Godsvruchtigen stichter deser Vniversiteyt, als was zijn Ex. H. M. men soude beter inde jegenwoordige aenpersende noot der Kercken connen versien, 'tgeclach over 'tscrael gewas eens soberen ougsts soude min wesen.

Niet dat hem yemants de vruchten vander Universiteyt, ende als of die deur den segen Gods niet mildelick genouch ghewassen ofte te sober ten dorsch-vloer ghecomen te zijn, te beclagen heeft,

Wie

Wie hadde gedocht dat de ſelve in ſoo weynich jaeren van ſoo cleyne beginſelen tot ſoo grooten waſdom hadde konnen aengroeyen?

Wat vleck, dorp, gehucht eſſer, (op dat ick van ſteden ſwijge) 'twelck hem deſer Univerſiteyts ſtichtinghe niet grootelicx en heeft te bedancken, die ontkennen derf dat ſonder dat niet de Barbaerheyt ons Vaderlant t'eenemael overloopen ende bevloeyt ſoude hebben?

Dat hier door de botticheyt, diemen ons Hollanders 'tzy in ſchimp, 'tzy in ernſt, telcken innewreef ende voor de ſchenen wierp, wech ghenomen ende ghebetert zy?

Wie en geniet niet de ſoete ſmake der heerlicke vruchten daer aen ghewaſſchen, ende tot volkomen rijpheyt gecomen?

Wie en verwacht en verhoopt daer van niet eenen milden aenſtaenden Ougſt?

De hooch-geleerde ende overtreffende Mannen, daer mede 'tgehemelte onſer regieringe, als mit claer-glinſterende Robynen verciert is, geven daer van overvloedige getuychniſſen, oock alle de werelt ſwijgende, de grote hope die 'tLandt heeft, den waſdom ende rijpheyt diet ſpeurt, ſiet, gevoelt, in ſoo grooten menichte gheleerde ende treffelicke jonghe mannen, hier by den anderen niet ſchuylende, maer inde hoochde ten tooch vande Werelt gheſchoolt ſtaende, ende tſamen gecomen ſijnde, om tjegenwoordighe gehandelde met haer byweſen te vereeren, Roupt overluyt (oock alle de werelt ſwijgende) datmen de ſelve uyt heurluyder heerlicke beginſelen oordeelende, 'tſtuyr vant gemeene beſte, in tijden ende willen onbeſchroomt ſal mogen betrouwen.

Alleenlicken ghy, o waerde, waerder ende alderwaer-

ſte Theologie, ghy eenich beſtaende weſen boven alle ydelheyt der ydelheden 'thooft ſoo veel verheffende, als de ſelve vanden ſlijm der aerden deur een opgheblaſen waen hem verheffen connen, zijn ſoo niet geheel onverſien gebleven, ten minſten hebt ſoodanige vruchten niet voortgebracht (om recht te ſeggen, niet in ſoodanigen overvloet) alſmen verhoopt hadde, alleenlicken deur dien den ſeylſteen van eer ende rijckdommen 'tſtael der verſtanden vande meeſte menichte elderſwaer ghetrocken heeft, hoe wel oock den ougſt der Theologie (des u alleen Heer der Heyrſcharen den lof komt) ſoo onvruchtbaer niet geweeſt en zy, men en ſoude oock ter noot verſcheyden treffelicke mannen mette vinger connen aenwijſen, die alhier haer eerſte beginſel, onderhoudich voetſel, volcomen weſen gecregen hebben, welcke den Hollantſchen Kercken geen minder cieraet en zijn dan paerlen int gout ſtaende.

'Tfeyl is alleenlicken aen 'tcleyn getal, ten opſicht vande grootheyt van des Heeren Ougſt.

Voorwaer, voorwaer de clachten ſouden in deſen deele minder vallen, by ſoo verre die Heeren, die de voorſorghe van dien bevolen betrout was, in plaetſe daer ſy hulpſame ende vorderlicke hant verſocht, verhoopt, behoort hadden te vinden, het jeghendeel niet en waer bejegent.

Om ſo voor is aengeroert, in 'tgebreck deſer Univerſiteyt te voorſien, hebben de ghenoemde Heeren *Staten*, daer over met een vaderlicke ſorge bewogen zijnde, goet ghevonden, ende is by haer E. eyntelijck beſloten, binnen deſer Stede te ſtichten een Collegie der Theologien, omme daer inne als in eenen queeck-hof tot koſten ende laſten van 'tgemeene Landt, ſeker getal jongelingen te wer-

te werden opgevoet, ende 'tselve doende geoeffent ende bequaem gemaeckt ten dienste der Kercken, tzy omme daer inne de eenicheyt der aengenomen Christelijcke leere te behouden, met vermijdinge van alle schadelicke scheuringen, 'tzy om de dolinghen die uyt eyghen nieusgierige bewegentheyden voortcomen, of deur 'theymelijck innesluypen, ende door biechtsche inneblasingen van Papen of Monicken, ende sonderlinge van des *Roomschen* Antechrists vleydende ende pluymstrijckende misbruyckers vanden Goddelicken name Iesus, veoorsaeckt werden tijdelijcke te konnen tegen gaen, 'tzy ooc om der sommiger overdrageude hefticheyt wat te konnen wederstaen, nedersetten, ende met sachtmoedicheyt bejegenen, gelijck van der selver Heeren *Staten* stichtinge naerder blijckende is by de volgende acte.

Acte vande H. H. Staten vande stichtinge van het Collegie.

De Ridderschap/ Edelen/ ende Steden van Hollandt **ende** West-vrieslandt, **Representerende de** Staten **vanden Lande/ doen te weten/ Alsoo wy ter eeren Godes/ tot opbouwinge vander Kercke Christi/ ende op dat met goede kennisse ende eenicheydt/ binnen dese Landen/ de Christelijcke gereformeerde Religie vruchtbaerlicken mach werden geleert ende gheoeffent/ tot stichtinge ende onderwijs vande Gemeente/ ende afbreeck van alle dwalinghen ende ketteryen/ binnen den selven Landen/ Noodich bevonden hebben eenighe jonge** Studenten **te doen optrecken/ sonderlinghe** in Studiis Theologiæ, **omme daer naer ter bequamer tijdt ende plaetse ghebruyckt te moghen worden/ inden dienst vander Kercke. Hebben wy bewillicht/ geconsenteert ende geordonneert/ bewilligen/ consenteren/ ende ordonneren by desen/**

Dat

Dat binnen der Stadt Leyden (overmits de goede gelegentheydt vande Universiteyt aldaer) een Collegium Theologiæ op-gerecht ende ghestelt sal worden/ voor 'teerste van een-en-dertich Studenten, die naer voorgaende examinatie op de Ordonnantie ende Instructie daer toe gemaeckt oft te maken/ aldaer sullen ontfangen ende onderhouden werden/ uyt de jaerlicxsche incompsten van acht duysent ponden van veertich grooten Vlaems 'tpont/ daer mede wy 'tselfde Collegie voor 'teerste jaerlicx hebben voorsien ende gedoteert. Ende ten eynde 'tvoorsz. Collegie met authoriteyt gemainteneert mach worden tot Godes eere/ ende ten meesten dienste vanden Lande/ Ordonneren ende bevelen wy eenen yegelicken die 'tselve eenichsints aengaen mach/ dat syluyden den Regent, Subregent, Oeconomum den Studenten, ende anderen wesende in dienste vanden selven Collegie, doen ende laten ghenieten alle 'tgunt hen by onse Ordonnantie sal wesen vergunt ende geaccordeert/ ende den selven daer inne te doen ende laten geschieden/alle voorstant/ hulpe ende assistentie. Want wy 'tselfde tot dienste der voorsz. Landen alsoo bevonden hebben te behooren. Ghedaen inden Haghe onder onsen grooten zegele hier onder ghehanghen: Den derden May int Jaer ons Heeren duysent vijf hondert een ende negentich. Aldus stont gheschreven opte plijcke/ Ter Ordonnantie vande Staten geteyckent

C. de Rechtere.

Ende was besegelt met een root wasschen zeghel aen doublen franchijnen staerten uythangende.

Op

Op dat het in't voornoemde Collegie wel ende ordentlicken mocht toegaen/ ende alles naer den sin ende meyninghe vande Hooch-Mog. Staten, gheregeert ende gestuyrt werden/ soo hebben deselve opten sevenden September 1592. gemaeckt ende geordonneert sekere Wetten ende Ordonnantien: waer naer hem een yegelicken/ tot het Collegie behoorende behoorde te reguleren/ eñ onverbreeckelicken te onderhoudẽ. Inden Jaere 1631. opten eersten October zijn by de Ed. Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant dese wetten ende Ordonnantien vernieut ende vermeerdert. Onnodich omme alhier inne ghevoecht ende verhaelt te werden. Dese Ordonnantien ende Wetten werden mede ten selven daghe openbaerlicken den Volcke voorgelesen/ dat gheschiet wesende/ soo heeft den Secretaris Ian van Hout sijne woorden herdat ende ghesept.

HIer is u, beminde toehoorders, int cotte goopent 'tbelieven ende besluyt der Heeren *Staten*, so wel nopende de stichtinghe, opbouwinghe, als 'tbeleet van het dicwils vermaende der Theologien Collegie; resteert alleenlicken 'tselve ter goeder uyren (o groote Godt des wijsheyts ende wetenschaps neycht daer toe genadelick u aldoorsienighe ooghen) te beginnen ende int werck te stellen. In welcke deel het den Heeren *Staten* goet ghedocht heeft een sonderlinghe voorsorghe te nemen, omme 'tselve te doen voorsien van eenen goeden neerstighen wackeren Opsiender of Regent, bequaem zijnde mit goeder vrucht ende behoirlijcke versekertheyt te mogen legghen den grondtslach ende beginselen van dien, welcke eens ghemist zijnde ghemeenlicken 'tgheheele gebou datter op ghebracht wert quaet ende onduyrich valt. Ende daer op als een sake van grooter ghewichte mit een sonderlinge sorge omme gespeurt ende bedacht wesende, es naer goede rijpe beradinge ende voorgaende beschrijvinge aen de Ridderschap, Edelen ende Steden, naer ghewoonte gedaen, staetsge wijse daer toe genoemt ende vercooren de Hooch-geleerde Godvruchtige H. *Iohannes Cuchlinus*, alhier inde vergaderinghe jegenwoordich ende inder eeren genoemt zijnde, so ten opsichte van sijn sonderlinge

ervarentheyt ende uytgenomen geleertheyt, die in hem eenen tijt van xiiij. Iaeren aen den anderen geduyrende, dat hy geweest is inde bedieninghe van 't Woordt Godes binnen de wijt-vermaerde Coopstadt *Amsterdamme*, met een groot genougen ende welgevallen vande Overheyt, Kercke ende gantsche Ghemeente aldaer bevonden es; als oock ende sonderlinghe dat hy in 't Collegie vande Doorluchtichste Hooch-geboorne Keur-Vorst den Palsgrave an Rijn, in sijn Ch. F. G. Collegie des Wijsheyts te *Heydelberch*, niet alleen opgetogen, maer oock de regieringhe ende 'topsicht heeft helpen bedienen vande *Nieuhuysensche* Schole, omme als een bedacht lootsman op sodanigen haven ervaren zijnde 'tschip in goeder verseeckertheyt ter ghewenster haven te mogen innebrenghen.

Hebbende int voorder de Heeren *Staten* de voorghenoemde *Curateurs* ende *Burgermeesteren* belast, noopende de bedieninghe van 'tselve *Regent-ampt*, met den voornoemden D. Cuchlino in onderhandelinghe te treden, ghelijck ghedaen is, ende de *acte* daer van gemaeckt, dat mede brenght.

'Tsal u dan Hooch-gheleerde, Godtvruchtighe ende waerde Heere Cuchline, ghelieven, den last van het *Regent-ampt*, daer toe ghy wettelicken vercoren ende gheroepen zijt, ende mitsdesen deur de Heeren *Staten*, *Curateurs*, ende *Burgermeesteren* auctoriteyt verclaert, uytgheroupen ende innegestelt wert, volgende 'tgunt met uwer E. dies aengaende is onderhandelt, ter goeder uyren aen te vanghen, ende 'tselve met behoorlicken ende ghewoonlicke solemniteyten inaugurerende, daer op yet wijtluftigers inder Latijnsche sprake, daer inne ghy deur langhe ervarentheyt wel vermoocht te verclaren, als de

sake,

ſake, daer toe deſe dach, uyr ende plaetſe beteyckent ende geeygent, ende deſe heerlicke vergaderinge by een gecomen is.

Ick hebbe geſeyt:

Twelck ſulcx volleyndt zijnde/ es de voornoemde Secretaris affgeclommen/ ende de voorſchreven D. Cuchlinus opſtaende/ ende opten Lees-ſtoel climmende/ heeft de acte voltrocken/ ende de Inauguratie volcomen mit een Oratie, die hy hadde inde Latijnſche ſprake.

Waer naer Cuchlinus af gheclommen/ ende hem ſijne voorgeroerde redene by de Senaet vande Vniverſiteyt, Curateurs ende Gerechte ghecongratuleert zijnde/ als hem daer inne heerlicken ende met een ſonderlinge welghevallen/ van hem allen gequeten hebbende/ zijn geſaemtlick upter Lees-plaetſe ghescheyden/ ende is D. Cuchlinus naer de plaetſe tot 'tvoorſz. Collegie toegeeygent/ eensdeels bereyt/ gebracht ende geleyt: in de welcke deſe ordre werde gebruyckt: Al voorengingen alle der Stadt Leyden ordinariſe Dienaren/ der ſelver Libereyen draghende/ daer aen volchden de Heeren Curateurs ende D. Cuchlinus tuſſchen de ſelve/ vervolgens quam 't Gerechte, ende daer naer de Senaet vander Vniverſiteyt, ende achter de ſelve de twee Bedellen: de welcke den ſelven dach daer voorts met een vrolijcke maeltijt (die aldaer ten bevele van Curateurs ende Burger-meeſteren bereyt was) hebben overgebracht.

Alhoewel de Hooch-Mog. Heeren Staten in hare Fondatie ende gifte (hier vooren ingevoecht) gheſtelt ende gheordonneert hebben/ in dit Collegie te onderhouden ende op te brengen een ghetal van 31. Studenten, ſoo is nochtans metter tijt het ghetal der ſelver toeghenomen ende verandert: Want huyden ten dage moghen ordinaris alhier gehouden werden (hoewel tſelvighe niet altijts en geſchiet/ want daer zijn eenige ſoo groote als cleyne Steden/ de welcke teghenwoordich omme verſcheyden conſideratien wille niemant van harent wegen in het Collegie hebben) by elck vande ſes groote Steden twee: ende by de kleyne Steden (waer onder den Hage/ Woerden/ Oudewater/ Geertruydenberge/ Heuſden ende Naerden oock getelt werden) elck een. De Ridderſchappen ende Edelen van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt moghen van haeren 't weghen ſeſſe aldaer houden: ende Me-Vrouwe ofte naer haer de Heeren van Warmondt twee: de welcke alle metten anderen ghereekent weſende/ ſeer naer een dobbel ghetal van 31. ſoude moghen upt maken. Hoe veel Burſalen gehouden moghen werden/ ende van wie.

Boven alle deſe ordinariſe Burſalen, ſoo werden alhier noch ghehouden by eenige Steden ende andere particuliere Heeren/ op hare koſten/ eenige extraordinairiſche Burſalen, te weten by de Stadt Leyden vier/ by de Stadt van Amſterdamme vijf/ ende by den Heere van Roon twee.

twee. De welcke mede soo wel als de ordinairische staen onder de wetten/ 'tgebiet ende belept vanden Regent, Subregent, ende andere opsienders van het voornoemde Collegie.

Verdeelinge van het Collegie.

De huysinghe ofte wooninghe van het Collegie is ghebout upt het viercant/ rontomme een groote plaetse/ op de welcke de Bursalen mogen wandelen/ ende hier op sekere recreatie-uyren haer met eerlicke spelen mogen oeffenen ende vermaken/ de wooningen zijn verdeelt in vier gedeelten/ de welcke genoemt werden:

I. Het REGENTS Quartier/ in hem begrijpende een schoone heerlicke wooninghe/ bestaende in verscheyden schoone kameren ende salen/ so boven als beneden wel geordonneert zijnde/ alles blijvende tot 'tgebruyck vanden Regent ende sijn huysgesin. Aende Westzijde vande selfde woninge hebben de Heeren Regeerders der Stadt Amsterdamme eenige jaren geleden doen bouwen vijf bequame kamerkens om haere extraordinarische Bursalen daer inne te logeren.

II. SUBREGENTS quartier/ het welcke in hem begrijpt/ eerst de woninge voor sijn familie/ ende twee verscheyden kameren voor de Bursalen.

III. OECONOMI quartier/ het welcke in hem begrijpt/ beneffens eenige kamerkens voor de Bursalen, bequame wooninge voor den selfden Schaft-meester/ de eetplaetse alwaer alle de Bursalen eten/ ten laetsten de koocken/ 'tslachthuys/ wasch-huys/ ende andere plaetsen tot 'tghebruyck der selver van noode wesende: Aen d'overzijde van welck quartier het Sieck-huys oock sijn bysondere plaetse heeft: Waer een yeder vande Bursalen sieck ende qualick te pas geworden zijnde/ gemack gedaen wert/ ende van alles versorcht.

IV. AUDITORIUMS quartier/ het welck in hem begrijpt beneffens verscheyden kamerkens tot behoef vande Bursalen gemaeckt wesende/ het Auditorium ofte de Lees-plaetse/ alwaer alle daghen op seeckere uyren/ by den Regent, Subregent, ende dickwils by eenighe Professoren, openbare Lessen gedaen werden/ alwaer mede de Bursalen hare extraordinarische exercitien/ bestaende in Disputatien ende Propositien/ hebben ende houden.

De kamerkens/ de welcke so hier ende daer inde voornoemde quartieren geordonneert ende ghemaeckt zijn voor de Bursalen zijn omtrent vijftich in getale/ waer van datter nu tegenwoordich omtrent de veertich bewoont werden. Ende dit sal ghenoech zijn/ soo vele de wooninge ende verdeelinge der selver belanght ende aengaet.

Verhael wat voordeel der steden van het Collegie genietende zijn.

Belangende de vruchten/ ende tvoordeel/ twelck de Ingesetenen deser Landen vande stichtinghe deses Collegiums ghenieten/ ende nu eenige tijden genoten hebben/ de selve zijn mede ghelijck die vande Academie seer vele/ ende by naer ontellick: want de goede onuytsprekelicke Godt/ heeft door sijnen H. Geest/ de vlijt ende naersticheyt/ soo vande Regent (nu tegenwoordich wesende de Hooch-geleerde D. Petrus Bertius, de Swager van Cuchlinus Saliger) van het voornoemde Collegium,

gium, Subregent, ende andere Opsienders/ als mede door het naerstich studeren vande Bursalen, soo vele te wege gebracht/ in wijsheydt ende verstant alsoo doen wassen ende toenemen/ dat upt het selfde Collegie binnen de twintich jaren ongevaerlicken den tijt vande oprechtinge der selver/ gecomen zijn inden dienst vanden Kercken 135. bequame Predicanten ofte Leeraers/ ende inde Scholen/ soo tot Rectores ofte Conrectores 31. kloecke geoeffende Mannen/ de welcke gesamentlicken ende elck int bysonder de Landen van Hollant eñ West-vrieslant grooten Dienst/nut/eñ profijt gedaen hebben: van welcke weldaet de onuytsprekelicke God nimmermeer ten vollen gedanckt kan werden. Sedert den jare 1614. dat dese mijne Beschrijvinge eerst uptgegeven is/ totten jare 1641. so is het getal vande Predicanten in dit Collegie opgebracht ende onderwesen zynde grootelicks geaugmenteert ende vermeerdert. Den selven Godt geve dat sulcx lange mach duyren/ ende dat de Bursalen tot allen tijden mogen toenemen in verstant ende wijsheydt/ goede zeden/ ende alle Christelicke deuchden/ op dat tot allen tijden de Kercken/om wiens wille de stichtinge geschiet is/eñ de Scholen altijts mogen gedient werden van cloecke verstandighe ende geoeffende Mannen: Op dat sulcx wel ende te rechte mach gheschieden/ soo laet ons ghesamentlicken Godt Almachtich bidden/ dat hy de herten ende verstanden vande gene die met de wake eñ sorge van het voornoemde Collegie belast is/ met wijsheyt ende kennisse wil vervullen/ op dat sy de jonghe luyden die haer vertrout ende bevolen zijn/ moghen leyden ende stieren in alle waerheyt/ afleyden/ bewaren/ ende behoeden van alle dwalende ende van God afleydende bywegen/ op dat zy luyden daer naer 't zy in diensten vande Kercken ofte Scholen gekomen wesende/ de gene over de welcke sy als Herders ghestelt werden/ wederomme inde vreese des Heeren/ inde weyde des Heyligen Woorts altijt moghen weyden ende voeden met het broot des levens/ dat beyde de Herder ende de Schapen gelijckelicken moghen genieten ende besitten de vreuchde de welcke God voor de sijne van alle eeuwicheyt bereydet heeft.

Sedert de oprechtinghe van het Collegiæ Theologiæ totten Jaere 1641. so is het selve geregeert by de volgende Regenten:

Namen vande Regentẽ van het Collegie.

D. IOHANNES CVCHLINVS, Die naer eenige Jaren den zelven Dienst/ om seeckere redenen verlaeten heeft/ ende wederomme naer Amsterdam vertrocken is. Maer zijn Huysvrouwe overleden wesende/ is wederomme totten zelven Dienst beropen/ ende gecomen/ ende daer inne overleden inden Jaere 1606. oyt zijnde ontrent 60. Jaeren.

D. HIEREMIAS BASTINGIVS, Dienaer des Heyligen Evangeliums tot Dordrecht: die overleden is opten 16. October inden Jaere 1598.

D. PETRVS BERTIVS, Professor Ethices, is inden

Jaere 1606. gecomen in D. Cuchlini sijn Schoonvaders plaetse.

D. GERARDUS IOANNES VOSSIUS, Is inden Jare 1614. naer dat Petrus Bertius naer Vranckrijck vertrocken was/ bp de Heeren Curateuren ende Burgermeesteren tot vierde Regent van het Collegie vercoozen ende beroupen: Den selven Dienst eenige Jaeren bedient hebbende/ heeft hp die verlaten: ende ghewozden Ozdinaris Pzofessoz Eloquentiæ ende Chronologiæ. Maer daer naer is hp bp de E. Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdamme, beroupen tot Pzofessoz/ in haere Illustre Scholæ, daer inne hp noch tegenwoozdich met grooter eeren ende goede vzuchten is leerende.

D. FESTUS HOMMIUS, Anno 1619. inden Dienst beroepen sijnde/ heeft den selven meer dan twintich Jaren met grooten vlijt waergenomen/ ende is de selve noch waernemende/ met grooter eeren ende voozdeel vande Bursalen.

Cozt verhael vande stichtinge van het Françoische Collegie binnen der Stadt Leyden.

Stichtinghe van het Fransche collegie.

DE ghemeene Pzedicanten/ Ouderlingen ende Versozghers van alle Waische Kercken ofte Gemeenten/ de welcke hare wooninghe ende residentie inde pzincipaelste Steden vande Geunieerde Pzovintien zijn houdende/ alhier binnen der Stede Leyden over eenighe jaeren een cleyn ghetal van jonghe Studenten van eerlicken deuchtsamen leven ende van eerbaren Ouderen ghebozen wesende/ ter studien ghehouden hebbende/ omme vande selve in tijden ende wijlen eenighe hulpe ende assistentie inde Kerckelicke diensten te ontfangen ende te genieten: Maer aenmerckende dat de selve te cleyn int ghetal waren/ ende dat de vooznoemde Gemeenten vande selvighe met lanckheyt van tijden niet volcomelicken en soude moghen ghedient werden: ende dat het desghelijcken voor de jonghe luyden veel nutter ende pzofitelicker soude wesen/ ende datse veel beter in hare studien ghevozdert ende aenghepozt souden moghen werden ende vooztgaen/ indien sp onder de discipline ende opsicht van een Godvzuchtich ende gheleert man mochten gheleert ende onderwesen werden: Soo hebben sp metten anderen een voozslach ghemaeckt omme tot dien eynde een Collegie te stichten ende op te rechten: niet twijfelende of de lidtmaten vande vooznoemde Gemeenten/ souden dooz dese aenmerckinge beweecht ende aenghepozt werden hare gewoonlicke ende ozdinarische Collecten (waer inne een yeder so vele geeft als hp vzijwillich Gode wil opofferen) te vermeerderen ende te augmenteren/ op datmen daer mede een meerder ende grooter ghetal van Bursalen soude mogen onderhouden ende opbzengen. Dit also geschiet wesende/ soo hebben de vooznoemde Pzedicanten ende Ouderlingen/ metten anderen in een Synodale vergaderinge vergadert wesende/

sende/ inden Jaere 1605. besloten ende geresolveert op te rechten een Seminarium ofte Collegium binnen der Stede van Leyden, daer toe van weghen de Academie alderbequaemst wesende/ omme in het selve niet alleene/ die ghene die sy alrede onderhielden/ maer daer en boven noch eenighe andere/ die sy aennemen ende daer toe verkiesen souden/ te doen opvoeden/ onderhouden/ ende door een wijsen ende verstandigen Regent ofte Opsiender/ achtervolgende sekere redelicke ende bequame wetten ende ghebođen/ te doen oeffenen/ leeren/ ende onderwijsen/ soo wel inde Philosophie als inde Heylige Theologie, op dat de voornoemde Kercken in tijden ende wijlen/ wanneer sy die ergens in eenige plaetsen ofte Kercken van noode mochten hebben/ aldaer souden mogen seynden ende beroepen tot het oeffenen vande selfde Kerckelicke diensten.

Op dat alsoo door desen middel van tijden tot tijden de Lidtmaten vande voornoemde Kercken mochten ghedient/ gheleert/ ende inden Woorde Gods onderwesen werden/ ter eeren Godes ende salicheydt harer sielen: ende dat den Gods-dienst/ so langhe het den goeden onuytsprekelicken Godt believen sal de selvige in dese werelt te onderhouden/ door desen middel mocht ghebracht werden tot op onse kinderen ende na-neven. Naerdien dan dat tot de onderhoudinghe van het voornoemde Collegie, een merckelicke somme van penningen alle Jaeren van node was/ ende dat sulcx niet bequamelicken nochte ghenoechsamelicken uyt de ordinarische Collecten/ die jaerlicx uyt de Gemeenten gecollecteert ende inne ghegadert wierden/ en konden gheschieden: soo hebben de voornoemde Dienaren aende Hooch-Mogende Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt by Requeste versocht hulpe ende assistentie/ omme dit voorghenomen nodich ende Goddelick werck wel ende te recht te mogen uyt te voeren. De voornoemde Heeren Staten hebben 'tversoeck/ naer de mael tselve eerlijck ende redelijck was/ niet afgeslagen; maer provisionelicken voor eenige jaeren een seeckere somme van penningen gheordineert ende ghegeven totte onderhoudinge van het voornoemde Collegie, het welcke sy luyden buyten alle twijfel voortaen sullen continueren ende onderhouden/ naerdemael dat aende onderhoudinghe van het voornoemde Collegie de welvaert ende voortgang vande Walsche Gemeenten in dese Landen grootelicx gelegen is.

Achtervolgende dit voorgaende Besluyt/ soo is inden name Godes alhier binnen deser Stede Leyden het voornoemde Collegie opgerecht ende aenghevangen/ daer toe verkiesende seeckere huysinghe ghelegen wesende opte oude groene Hasen-graft/ omtrent de Doelens/ onder het Bon van Noort Rapenburch: Welcke huysinghe terstont tot het ghebruyck van het voornoemde Collegie bequaem gemaeckt werde. Plaetse van het collegie.

Ende hebben de voornoemde Predicanten ende Ouderlingen gesamentlijcken beroepen tot eerste Regent ende Opsiender den Hoochgeleerden D. Daniel Colonius, Dienaer des H. Euangeliums inde Duytsche ende Fransche Gemeenten binnen der Stede van Rotterdamme wesende/ ende tegenwoordich Predicant vande Duytsche Gemeente

Tot wanneer het Collegie aengevanghen is.

meente alhier/ de welcke opten tweeden November des Jaers 1605. de opsicht ende regieringhe van het Collegie aenghenomen hebbende/ daer naer inden Jaere 1606. opten dertichsten May inden voornoemden dienst gheinaugureert ende bevesticht is. Ten welcken dage D. Iohannes Polyander te dier tijden Predicant vande Fransche Ghemeente binnen Dordrecht wesende/ tegenwoordich Professor inde heylighe Theologie, ende Magnificus Rector vande Academie deser Stede/ achtervolgende het goetduncken ende believen van de Gedeputeerden vande meermaels ghenoemde Ghemeenten ende Kercken/ aldaer ter plaetsen aende ghemeene Bursalen gedaen heeft een treffelijcke Oratie ende Vermaninge in Francoysche Taele/ op dat de selfde van alle de toehoorderen wel mochten verstaen ende ghevattet werden/ dienende tot eene Inneleydinghe/ ende verclaringhe om wat redenen willen de Dienaren vande Walsche Gemeenten beweecht zijn geworden/ omme het voornoemde Collegie op te rechten ende te stichten/ ende ten anderen tot een vermaninghe aende Bursalen, hoe haer de selvighe behoorden te dragen/ dat sy alle vlijdt ende naerstichheydt behoorden aen te wenden/ om voor soo vele als moghelijck was/ hare Studien te bevlijtigen ende te benaerstigen/ op dat in tijden ende wijlen de Kercken ende Ghemeenten/ op wiens kosten sy onderhouden/ ende om wiens willen sy onderwesen werden/ mochten ghenieten de behoorlijcke ende gewenschte vruchten vande oprechtinge van het voornoemde Collegie.

Welcke Oratie ghedaen werde inde tegenwoordicheydt vande Heeren Burger-Meesteren de welcke te dier tijden waeren Claes Adriensz. Mr. Isaac Nicolai, Arnout Duyck de Iode, Claes Cornelisz. van Noord. den Hooch-geleerden M. Nicolaes Zeist Pensionaris/ Ian van Hout Secretaris deser Stede/ D. Franciscus Gomarus, D. Iacobus Arminius Professoren inde Heylige Theologie, D. Iohannes Cuchlinus Regent van het duytsche Collegie Theologie, den wel-gheleerden Daniel de Dieu Salig. G. ghetrou Dienaer des heylighen Evangeliums tot Vlissinghen / Swaegher vanden voornoemden Daniel Colonius, ende ten laetsten in teghenwoordicheyt/ van alle de voornaemste Predicanten ende Ouderlinghen vande voornoemde Kercken specialicken ghecommitteert ende ghedeputeert wesende/ omme met haere teghenwoordicheydt inde vreese des Heeren de Inauguratie ende bevestinghe vanden voornoemden Regent te assisteren ende by te wesen. De welcke den selfden dienst tot noch toe met grooten lof/ proffijt ende nut vander Kercken ende Studenten bedient ende naerghekomen heeft: alsoo datmen zedert de cleyne tijt vande oprechtinghe van tselvighe Collegie, alreede de ghehoopte ende ghewenschte vruchten gesien ende ghenoten heeft / vermits datter al eenighe Mannen totten Dienst vande treffelickste Fransche Kercken beroepen ende bevesticht zijn / de welcke de selve diensten met grooten vlijdt ende neerstichheyt waernemen ende bedienen. De Almachtige God Vader/ Soon/ ende Heylighe Geest/ wil hem/ ende de gene die hem komen te volgen /wijsheyt ende verstandt

verleenen/

verleenen/ datse haer opgeleyde Diensten met vlijdt ende naerstichheydt moghen waernemen ende uytvoeren/ ter eeren Godes / opbouwinghe sijnder Kercken/ ende Salicheyt vande Lidtmaten der selver.

D. Daniel Colonius, het Regentschap/ met grooter eeren ontrent de dertigh Jaeren bedient hebbende/ is inden Jaere 1635. overleden ende inden Heere ontslapen/ eenigen tijt daer naer is in zyne plaetse vercoren en gestelt den Hooghgeleerden Ludovicus de Dieu Dienaer des H. Evangeliums inde Duytsche Ghemeente binnen Leyden, de welcke den selven Dienst met vlijt ende naerstichheydt noch is waernemende.

XI. Verhael met wat Neringen ende Handtwercken, de Burgeren ende Inwoonderen deser Stede/haer van ouden tijden geoeffent hebben: De oude Leydtsche Draperie naerder ondersocht ende beschreven: eenighe redenen waeromme de selve soo vervallen ende te gronde gecomen is. Ten laetsten/ Beschrijvinge van alle de principale Neringen ende Handtwercken, de welcke huyden ten dage alhier binnen der Stede gheoeffent ende gedaen werden.

VOlcomentlicken ende pertinentelicken te beschrijven ende te verhalen/ met wat Neeringhen ende Handtwercken de Borgheren ende Inghesetenen der Stadt Leyden, haer over vele jaeren gheneert ende onderhouden hebben/ is een sake de welcke (mijns oordeels) van yemandt seer swaerlicken soude konnen verhaelt ofte beschreven werden / overmidts dat het selfde by niemandt (mijns wetens) van outs beschreven ofte verhaelt is. Evenwel niet tegenstaende soo sullen wy vande selfde so veel beschrijven ende verhalen als wy hebben konnen ondervragen ende vernemen.

Van ouden tijden ende over vele jaeren naer het ghevoelen van sommighe verstandighe Persoonen/ so hebben de Borgheren ende Ingesetenen deser Stede/ (ten tijden doen den Rhijn door Leyden verby het Huys te Britten inde Noort-Zee liep/ als voor henen ghesept is) haer aldermeest met Visschen/ Visscherien ende andere Zee-neringen gheneert ende besich ghehouden: ende dat omme de goede gelegentheyt die sy te dier tijden hadden om spoedich ende met gemack langs den Rhijn ter Zeewaert te mogen komen. Doch of sulcx waerachtich is ofte niet laet ick in sijne waerde berusten/ vermits wy het teghendeel seer qualicken souden konnen doen blijcken ende bewijsen.

Met wat neringen de Burghers deser Stede haer van outs gheneert hebbe

Maer daer naer omtrent drie hondert jaeren herwaerts/ te weten vanden Jaere 1300. totten jaere 1560. ofte 1570. toe/ so hebben haer het meerendeel vande Burgeren ende Inwoonderen deser Stede haer

meest gheneert ende besich gehouden/ mette neringhe vande Draperse/ bestaende in het toe maken ende reeden van seeckere soorten van Lakenen/ de welcke genoemt wierden van weghen de plaetse alwaer die gemaeckt waren Leydtsche Laeckenen, ofte Halve Leydtsche Laeckenen, vermidts die alleenlijcken van halve groote ghemaeckt wierden.

Beschrijvinghe vande Leytsche Lakenen.

Welcke voornoemde Laeckenen waren/ ende noch huyden ten dage zijn/ een seeckere soorte van Lakens/ die van seer goede Wolle ende stoffe gemaeckt wierden/ ter lengde van sesthien ellen/ ende ter breede van omtrent thien vierendeel. Doch de selve geveruwet ende volmaect zijnde/ werden uytgeraemt ter langde van twintich ellen/ende wanneer dat die hier te Lande vercocht wierden/ soo moesten de selvighe wederomme op sesthien ellen gecrompen werden/ dan de gene die buyten 's Landts gesonden wierden/ die bleven meesten tijt op twintich ellen ghereckt/ maer men hadde in het verkoopen voor een ghewoonte/ vijf vierendeel voor een elle te geven/ ende dat was voor het crimpen: alsoo dat de voornoemde Lakenen niet meer als voor sesthien ellen/ ghelijck die eerste gemaeckt waren/ upt en brachten. Tot allen tijden wanneer de selvighe geoordeelt/ gewaerdeynt ofte gewarandeert wierden/ om haere leste Seghel ende oordeel te becomen/ soo moest sulcx achtervolgende haere Keuren geschieden niet alleen by claren dage/ maer by helderen sonnenschijn opten Raem ter langde/ als ghesept is/ uytghereckt ende gespannen wesende/ op datmen tegen het Sonnen-licht perfect ende volcomelicken alle de fauten ende ghebreken die daer inne ghevonden souden moghen werden/ souden geopenbaert ende ghesien werden: tot welcken eynde de Waerdeyns alle dagen/ jae tot alle uyren vanden dage (noodigh wesende) wanneer de Sonne scheen/ door een seker klocxken inde Ramen hangende/ de Reeders ende Drapiers verwittichden/ ter Ramenwaert te comen/ omme hare Laeckenen te komen beucken/ eenige qua slaghen toe te strijcken/ habenen/ ende sulcken schijnsel/ ooch ende glants te geven/ om een goet loot te mogen vercrijgen/ ende also het oordeel van hare Lakenen te ontfanghen/ ende te doen segelen / alwaert sake geweest dat eenige Lakenen geraemt waren / ende dat de Sonne door quaet ende onverbolghen weder in eenighe dagen niet en scheen/ evenwel niet tegenstaende soo moesten de voornoemde Lakenen soo lange opten raem blijven staen/ tot dat de Sonne volcomelicken scheen/ ende wel gedrooght waren om haer oordeel te ontfangen.

Hoe die gewaerdeynt wierden.

Hoe veel soorten van Lakenen alhier ghereedet wierden.

Vele ende verscheyden soorten ende geslachten vande voornoemde Lakenen werden alhier gereedet ende gemaeckt/ te weten:

- Puycken, het welcke de alderbeste waren/ ende vande fijnste wolle gemaeckt wierden.
- Vol-segelde, wesende de alder-fijnste ende beste daer aen volgende.
- Cleyn-loot, een weynich minder van waerde wesende/ als de voorgaende.

Haech-

Haech-gaerde, het welcke de alderslechtste waren/ ende geen van beyde de loden ofte segelen halen konde. Ende werden daeromme terstont de voorlijst van het selve afgescheurt/ en moesten op een seker lengde ingecrompen werden.

Voor wollen, aarde wollen, ende dorde wollen: twelcke de alderslechtste Lakens waren.

Van waer/ wanneer/ ende hoe de Draperie ende Nederse van dese voornoemde Lakenē/ eerstmael alhier binnen der Stede gekomen is/ ende van wie die begonnen zijn alhier ghereedet ende gedrapiert te werden/ heb ick hier vooren gesept ende verhaelt/ ende dat achtervolgende het getuychnisse van eenighe oude Mannen / de welcke over hondert ende meer jaren geleeft hebben/ ende sulcx van aver tot aver van haere Voor-ouderen gehoort ende verstaen hadden/ te weten/ dat die selvige van eenige Yperlingen, de welcke door eenige Inlandtsche Oorloghen ende troubelen upt de selve Stede ende de omliggende plaetsen verdreven ende gevluchtet waren/ alhier binnen der Stede gebracht/ begonnen ende aengevanghen is. De Heer Petrus Scriverius, Historyschrijver: laet sich bedunkken dat dit gheschiet is tusschen de Jaeren 1320. ende 1330. op welcken tijdt in Vlaenderen ende besonder te Ypren onder de Burghers luyden vande Draperie ende den Adel groote tweedracht ende oneenichept was: soo dat vele vande Yperlingen haer Vaderlant moesten verlaeten ende in ballingschap gaen. Waer van (soo die voorschreven goede Heere mijn vermaent heeft) onder ander vlaemsche Chronijcken te lesen zijn Commentarij sive Annales Rerum Flandricarum Iacobi Meyeri Baliolani ad Ann. M CCC XXIII. M CCC XXIV. M CCC XXV. M CCC XXVII, ende M CCC XXVIII. Voorwaer het can wesen dat dese Yperlingen in ballingschap gaende te Leyden haer doe ter tijt neder geset hebben/ de Draperie ende Laken-neeringe alhier plantende. Misschien oock eerder/ want den precijsen tijt wanneer sulcx geschiet is/en kan men niet voorseker stellen/ alhoewel sommige voor ontwijfelicken houden (tot datmen meerder sekerhepts heeft) dat sulcx gheschiet is omtrent de Jaeren 1294. 1300. ofte daer omtrent/ het welcke eenichsints bevesticht kan werden / met de vergrootingen deser Stede/ de welcke tweemaels cort opten anderen omtrent die tijden geschiet zijn/ gelijck hier vooren int lange verhaelt ende beschreven is/ ende alhier onnodich om naerder te ondersoecken. Ten anderen kan sulcx mede bewesen werden met een Extract/ twelck ick geextraheert hebbe upt seecker out geschreven Keur-boeck vande Draperie-neringhe/ wesende van date vanden 15. Aprilis des Jaers 1451. inhoudende als volght:

Van waer ende van wie de Draperie alhier ghebracht ende begonnē is.

Outhept vande Draperie bevesticht.

Scout, Scepenen ende Rade der goeder Stede van Leyden doen condt allen luden, want onse meninghe is

den gemeenen oerbaer vander Stede van Leyden te starcken ende goede weghen te ramen daer die Stede bi in Neringen bliven ende in eeren geregeert mach werden. 'Twelke int meeste spruytende is uyt goeder Draperie die bider gratien Gods lange tijt bi goeden geordonneerden Keuren heeft ghestaen, diemen al bewilen veranderen ende vernuwen moet naer den loop vander Neringe om dat versoecke vanden Coopman te behouden, waerom wi eendrachtelick alrehande Keuren vernuwen die van outs gestaen hebben ende oock Keuren verrecht hebben die totter Neringe nut ende oerbaer zijn, ende sommige Keuren ofgelaten die geen oerbaer en waren. Ende wat hier na niet gescreven en staet dat en salmen niet rechten vander Draperie. Ghedaen int Iaer ons Heeren 1415. op mit vasten.

In welcke woorden klaerlijcken blijckt ende gesien wert dat te dier tijden/ te weten over 162. Jaeren ende meer de voornoemde Neringhe vande Draperie al lange jaren gestaen heeft binnen deser Stede.

De outheyt ende waerdicheyt der Leytsche Lakenen/ kan oock mede afgenomen werden uyt dit volgende exempel:

Inden Iaere 1410. als in Oost-Vrieslandt de Edelen, Hooch-gebooren Heeren Ailt tho groote Valderen, ende Ailt tho lutke Valderen onthooft werden, ten bevele van Faelqua een wreede Vrouwe, die haer onnooselijcken deur Beuls handen dede ombrengen, knielden sy neder op een Leydsch Laecken, zijnde toe ter tijdt als waerschijnelijck blijckende, de beste ende fijnste Lakenen, hier te Lande. Siet van dees jammerlicke ende Tragische Historie Vbbonem Emmium Rerum Frisicarum lib. XVII. Ander diergelijcke exempelen zijnder meer. Daer in plaetse van een Fluweelen cleedt/ een Leydsch laken gebruyckt is.

Wasdom vande Draperie.

De voornoemde Neeringe aldus hier gestelt ende geplantet wesende/ soo hebben verscheyden Poorteren deser Stede de selve mede aenghevangen/ begonnen/ ende hare kinderen doen leeren: ende de onuytspreckelicke God heeft de selvige alsoo ghesegent/ vermenichvuldicht/ doen wassen ende toe nemen/ dat het schier ongelooffelicken soude schijnen om sulcx te verhalen/ want ick hebbe uyt sekere geloofwaerdighe oude

per

Persoonen verstaen die de selve Neeringe/ jae haer Voor-ouderen/ ghedaen hebben/ dat ten tijden wanneer de voornoemde Neeringe op het hoochsten ende in haeren meesten fleur gheweest is / alhier binnen der Stede dagelijcx gingen 350. jae meer getouwen/ de welcke ghemeenlicken/ doch d'eene meer ende de ander min/ alle weken konden afwercken drie Laeckenen/ telt nu den arbeyt van alle de getouwen van eene weecke te samen/ ghy sult bevinden datter ordinaris alle weecken over de duysent stucken afghewracht zijn: brenght die eens van een gheheel Jaer te samen/ ende telt noch ses of seven weecken binnen/ van wegen datse niet ghearbeydet en soude moghen hebben/ soo van koude inde Wintersche daghen/ als van het vieren vande Heylige dagen/ de welcke te dier tyden achtervolgende den last ende ordonnantie van weghen de Roomsche Kercke ghevietrt ende onderhouden wierden/ ende eenige andere beletselen ofte verhinderinghen meer/ ghy sult niet tegenstaende noch evenwel onder vinden datter binnen een Jaer (als voor henen ghesepet is) ghereedet ende ghemaeckt zijn / een ghetal van meer als 47000. Lakenen/ het welck voorwaer een groot ghetal was. Waer aen een groote menichte van persoonen van alle hant-wercken/ als Vellewasschers, Velle-ploters, Wevers, Kamsters, (vermits het kammen ofte kemmen te dier tijden meest by de Vrouwen ghedaen wierde) Vollers, Verwers, ende verscheyden anderen handtwercken aende draperie hangende/ daghelicx de handen vol werck hadden/ ende de Drapiers ende Reeders gheen kleyn profijt in ghebracht en hebben/ ghelijck een yghelijck sulcx ghenoech bedencken ende afnemen can: ende die haer met de selve hanteringhen besich hielden/ die hebben haer ende hare huysghesinden rijckelijcken daer mede connen erneren ende onderhouden.

Menichte vande Leytsche Lakenen die in een Jaer ghemaeckt wierden.

De Neeringe was te grooter ende te meerder om dat te dier tijden/ de voornoemde Lakenen seer willich/ begeert/ ende aengenaem waeren/ ende daghelicks niet alleen met groote packen ende menichten Oost ende West versonden wierden: Maer de selve werden alle omme inde omliggende Steden seer veel gecocht/ by een yghelijcken ghedraghen/ ende in waerden ghehouden: ende boven desen allen/ soo hebben de Poorteren deser Stede de voornoemde Laeckenen tot allen tijden vanden Jaere (ghelijck als men uyt het oude Keur-boeck vande Neeringe kan afnemen ende verstaen) veyl ghehadt buyten het Graefschap in Hollandt in dese volghende Steden/ tot Bergen, Brugge, Antwerpen, Calis, Deventer, Campen, Zwol, Zutphen, etc. Behalven inde vier laetste Steden en mochten geen Poorteren deser Stede/ eenige Lakenen veyl ofte te coop houden/ dan alleen opte vrye Jaermarckten vande selve Steden: ende opte voornoemde Jaermarckten oft in eenighe andere plaetsen ofte Steden wesende/ so moesten alle de poorters van Leyden daer zijnde/ 't zy in een Halle/ oft andere plaetse / de welcke haer vande Magistraten oft Ghesworens van't Gilde vande Laken-vercopers gewesen soude werden/ gesamentlicken by den anderen

Eenige redenen van wasdom der neringe

Leytsche Laecken-coopers moesten in eene stadt zijnde/ by den ander veyl hebben.

ren met hare Laeckenen vepl staen/ achtervolgende dese volgende Keure/ getrocken upt 'tvoorverhaelde Keur-boeck:

Alle Laeckenen in Iaer-marckten te brenghen inde Halle.

Item, soo en sullen voortaen gheen Poorteren, noch inwonende van Leyden, geen gereckte Lakenen uytter Stede van Leyden voeren in eenighe vrye Iaer-marcten, alse Brugge, Antwerpen, Bergen, Deventer, Campen, Zwolle, ende Zutpheen, si en sellen comen staende bi malkander in een Halle of in een Huys, als hem gewijst sal worden vander Stede of vanden Hoemans, soo wie sijn Laeckenen anders verkofte dan voorschreven is, die sel verbeuren van elck half Laken teghen den Heer xx. sc. ende teghen der Stede een duysent stiens te doen verwercken. Ghedaen opten xxvij. dach in Februario, Anno xiiij C. Lv.

Naerdere redenen van de wasdom vande Neringhe.

Totte voorplantinghe ende onderhoudinge vande voornoemde Nederie ende Draperie van Leydtsche Lakenen, en is gheen cleyn behulp geweest de naerstighe toesicht ende sorge vande Magistraten/ te dier tijden zijnde in regeringe/ de welcke seer wel aengemerckt ende geweten hebben/ datter geen Neringhe ofte handelinghe bestendich oft ghedurich can blijven/ ofte ten zy saecke datmen die onderhoude met goede ofte bondighe Wetten/ Keuren ende Ordonnantien/ ende datmen totte onderhoudinghe vande selve verkiese eenige ghequalificeerde Persoonen/ volcomen kennisse vande voornoemde Neringhe hebbende/ de welcke upt haren name de voornoemde Keuren mochten ten uyttersten doen onderhouden / de goede in hare gherechticheden behouden ende voorstaen/ ende de quaetwillighe bedrieghers naer behooren te doen straffen/ ende de breucken ende boeten doen afnemen/ de welcke by die vanden Gerechte ende de Waerdeyns daer op gestelt wierden/ so hebben de dicmaels genoemde Magistraten ende Gerechte deser Stede in desen deele in geenen ghebreke willen blijven: maer hebben gesamentlicken met eenighe Persoonen het stuck vande Draperie ghenoechsaem verstaende/ ghemaeckt/ ghestatueert ende geordonneert/ vele ende verscheyden Keuren ende Ordonnantien/ opt reeden ende maken vande voornoemde lakenen/ soo in het ghemeen/ als in het bysonder op elck ghedeelte ende hantwerck der selver/ gelijck men de selve int lange ende breede ten huydigen dagen sien ende lesen kan by de Waerdeyns vande voornoemde

Neringe/

Neringe/ ende ick een vande selvighe Keur-boecken wesende van seer ouden gheschrifte ghesien ende overloopen hebbe: alles te langhe ende onnoodich omme alhier inneghevoecht te werden. Doch en kan ick niet naer laten alhier tot een staelken uyt de voornoemde Keuren getrocken by te voegen. Een Keure ghemaeckt wesende inden Jare 1447. opten 21. dach in Meye: Innehoudende wat straffen datter ghestelt waren opt reeden vande onnutte ofte quade lakenen/ luydende van woorde te woorde als volght:

Van onnutte Lakenen.

Item, is gekeurt so wie eenigh onnutte lakenen drapenierde, te weten, van Casteelsche, van Scotsche, oft Hierlantsche wolle of velle of van noppen, of van vlocken of van ander onutte vellen of wollen, die de Wardeyns van onnutscap van draperie bi horen eede den Gerechte aenbrochte. die en sel after die tijt binnen thien jaeren niet drapenieren noch ploten, na dattet hem vanden Gerechte verboden sel worden op de boeten van x. ponden ende daer toe gecorrigeert te wesen biden meesten ommeseggen vanden Gerechte, ende die lakenen die aldus onnutte vande Waerdeyns bevonden worden dair of sel hebben die Heer een derden deel, ende die Stede een derdendeel, ende dat derde derden deel salmen barnen opten blauwen steen. Ende wairt dat die Scout die nu is of namaels wesen sal in dese Kuer versumende ware die te rechten so voorschreven is, so souden twee of meer vanden Poort-meesters den Scout an dinghen moghen mit recht dese Keur voorsz. te rechten ende die Scout en soude niement recht doen voor dat hi volrecht gedaen hadde na inhout der Keur voorsz.

Straffe opte onnutte lakenen.

Hier inne sietmen wat een sonderlinghe sorge ende vlijdt die vanden Gerechte tot dier tyden gedragen hebben/ dat alle de lakenen de welcke binnen hare Stede gedrapeniert wierden/ gemaeckt ende geredet mochten werden van sulcken stoffe ende wolle als daer toe by de Waerdeyns ghekeurt ende verkoren was. Ten anderen sult ghy hier mede vinden dat van ouden tyden den Blauwen-steen, (gelyck ick voor henen in myne Be-

De Blausteen is rechtplaetse geweest van ommette lakenen.

ne Beschrijvinghe Pagina 33. daer ick van het ghebruyck der selver wijtloopich verhaelt ende ghesept hebbe) niet alleen ghebruyckt is om Justitie ende executie te doen aenden lijve/ maer desgelijcx mede tot verscheyden andere publijcke straffen: ende daer om by den ghemeenen man by naer voor een heylige plaetse gheacht ende gehouden wierde.

Gelijck als die vanden Gerechte doe ter tijden sorge ghedragen hebben datter vaste ende bondige Keuren gemaeckt werden/ alsoo hebben de selve tot onderhoudinghe der selver ghestelt ende gheordonneert alle de volgende Officieren ende Dienaren; de welcke met grooter sorchvuldicheydt alle Jaeren opten goeden Vrijdagh verkozen wierden. Als

Officieren ende Dienars vande draperie, eerst vande Waerdeyns.

Vier Waerdeyns, de welcke naest de Magistraten het opperste ghebiet ende toesicht over de Neringe hadden/ hoe ende op wat wijse de selfde vercozen ende geeedet wierden/ wat haer last ende officie was/ eyndelicken hoe die selvighe gestraft wierden/ de welcke haer opghelepde diensten niet ghetrouwelycken naer en quamen ofte bedienden/ condt ghy alles upt dese bygaende Extracten de welcke ick upt het voornoemde oude Keur-boeck ghetrocken hebbe/ sien ende lesen:

Hoemen die Waerdeyns kiesen sal.

Eerst sal 't Gerecht alle jaer vergaderen opten goeden Vridach goets tijts eermen dat Ambocht vander Missen begint inder Vierschaer, ende daer sellen si int openbaer elc zweeren op hem selven mitter hant op een Crucifix dat voor hem leggẽ sal, dat hi kyesen sal bi sijnre zielẽ ende op rechter conscientien vier Waerdeyns, daer die Stede mede bewaert is ẽn tot der oerbaer der Draperie ẽn dat te latẽ om lief om leet, noch om miede, om gunst noch om geen rehande saken. Ende wie vanden Rechte op die tijt daer niet tegenwoordich en waer die en sal daer geen seggen noch kuer in hebben. Ooc en sel die Scout die nu is of namaels wesen sal geen kuer daer in hebben, noch hem vorder daer in bewinden dan dat hi op ende neder daer toe staen sal. Ende staven die Scepenen ende de Burgermeesters den eedt inder manieren voirsz. ende geviel dat hem 't Gerecht in horen kueren an twee sceyden, alsoo dat die een helft vier man koren, ende die ander helft

vier

vier man koren, soo sullen si van beyden sijden malcander overgeven vier man int schrift, ende daer sel elke sijde uyt des anders cedel twie man kyesen, des ghelijcke selmen doen waer dat sake dat gewegen stonde van twie man, mer gevielt dattet om eenen man geweghen stonde half ende half, so selmen daerom cavelen. Ende 't Gherecht en sal uyter Vierscaer niet sceyden eer si vier Waerdeyns gecoren hebben, ende die vier Waerdeyns sellen bewaren een jaer lanc alle punten die der Draperie roeren. Ten waer of hore eenich mit kenliken proeve hem also qualiken quijte die soudemen eer of setten. Ende aldus selment alle jaer hantieren sonder vermenkinge ende sonder offlaten.

Dat die Waerdeyns niet Drapieren en moeten.

Item, soo en sel voert an geen Waerdeyn binnen den tijt van sijn waerdeynscap drapenieren, ploten, verwen, noch geenrehande neringe doen der draperie, der ploterie, of der verwerie aengaende. Te weten, dat si noch drapenierẽ en sullen mogen noch doen drapenieren, noch paert, noch deel dair in hebbẽ, noch hoer gelt tot Calijs of anderswair noch om velle of om wolle, noch inden Calijs reysen noch anderswaer, noch in geenen anderen reysen of stucken der draperie aenclevende mede mogẽ delen of mede staẽ, noch doen mede staen of delẽ, noch geen profite daer van nemen onder wat saken, dexel ofte verwen, datmen dat soude mogen decken, cleden of verwen. Behoudelick wairt dat yemant tot eeniger tijt waerdeyn gecoren worde die hem mitter neringe beholpe of pleget te behelpen velle of wolle by hem hadde als hy Waerdeyn gecoren worde, of sijn gelt tot Calijs of anderswaer gesent hadde om velle of om wolle eer hi Waerdeyn gecoren worde, de selve sel sulc goet moeten uyt dra-

Waerdeyns mochten niet drapieren.

penieren na der ordonnantien ende keuren vander Stede, of vercoopen binnen seven weken na dat hy Waerdeyn gecoren is. Ende dies sullen de Waerdeyns opten goeden Vrijdach als sy gecoren zijn openbaerlick inde Vierscaer op een Crucifix ten Heiligen zweeren. Alle dese voorscreven punten ende elck van dien volcomelick ende wel te onderhouden sonder forpel, list of subtijlheyt daer in te soeken. Behoudelick dat die VVaerdeyns gerecte Lakenen ende anders geen sullen moghen verkoopen sonder verbeuren. Soo wie vanden VVaerdeyns in enich vande voorscrevē punten breuckich bevondē worde, of enich subtijlheyt of scalkernye daer in sochte of dede, datmen ter wairheit bevinden mochte, die soudmen kennen myenedich, ende soude ontpoortert wesen ende vervallen van alle sine goede rechten. Ende men soude sijn sententie openbaerlick vander Stede Huys of lesen, ende die gelesen wesende, en soude hi after dien dage nymmermeer binnen Leyden Drapenieren, noch geen dienste voeren der Stede aengaende. Gedaen opten xviij. dach in Aprille Anno xiiij C. een ende vijftich.

Hoe die Waerdeyns horen eedt doen sullen.

Item sullen de Waerdeyns alle jair opten goeden Vridach als sy gecoren zijn ende geeedt, gelijck inder voorkeur geroert is, terstont weder op een nieuwe eenen anderen eedt doen op't Crucifix, ende si sullen sweeren na hore bester wetenscip, bi hore zielen ende conscientien rechtvaerdelick alle velle ende wolle binnen Leyden ghebrocht, ende alle Lakenen na hore waerden wesen ende doechde te oerdelen ende te waerderen, den armen als den riken sonder yement wie hi si daer in an te sien. Ende dat si alle kueren vander Draperie die int

kuer-

kuerboeck geſet ſijn onderhouden ſullen. Ende alle kueren die inder Draperie gheſchien, ende ſi bevinden conden an te brenghen. Ende alle dat voirſz. ſtaet niet te laeten om lief noch om leedt, om gunſt, om gelt, om miede, noch om geenrehande ſaken, hoemen die dencken, peynſen of viſieren mach, ſoo moet hem God helpen ende ſijn Heylighen. Ghedaen opten xviij. dach in Aprille Anno xiiij C. een ende vijftich.

Dat die Waerdeyns niet uyt reyſen en ſullen.

Item en ſal geen Waerdeyn uyt Leyden mogen weſen dair hi enighe paertſe of waerderinghe bi verſumen mach op de boete van vijf pont, elcx dages te verbeuren. Ende daer toe gecorrigeert te weſen bi den meeſten ommeſeggen vanden Gerechte, uytgeſondert dat de VVaerdeyns binnen den tijdt van hore VVaerdeynſchap niet meer uyt Leyden en ſullen mogen weſen dan een marct des jairs, het ſi de marct van Deventer, van Bergen, van Brugghe, of van Antwerpen, ende dan en ſel dair niet meer teffens dan een VVaerdeyn uyt mogen weſen om ſijn dingen inde marct te beſchicken. Gedaen opten xviij. dach in Aprille Anno een ende vijftich.

De vier Waerdeyns aldus by die vanden Gerechte verkozen ende geeedet weſende: ſo hebben die metten anderen opten ſelfden dach van hare verkieſinge/ volgende de oude ghewoonten ende Keuren/ ende deur laſt ende bevel van die vanden Gerechte/ op haren eede moeten verkieſen alle de volgende minder Officieren ende Dienaren/ de welcke totte vorderinghe vande Neringe geordonneert ende noodich waren. Ende zijn deſe volgende:

Drie Staal-meeſters ofte Geſworens, wiens laſt ende bevel was te ſien ende te oordeelen of alle de gheblaude ende gheſtaelde laeckenen, de welcke ſwart gheveruwet ſouden werden/ wel ende behoorlicken gheſtaelt ende geblauwt waren/ achtervolgende het ſtael/ ofte monſter/ by die vanden Gerechte aen haer ghelevert. De ſelve alſo niet vindende/ beneffens de Waerdeyns de breuckigen achtervolgende de Keuren/ te helpen ſtraffen.

Printers, wat haer dienst was.

Drie Printers, wiens last ende bevel was alle dagen omme te gaen totte Wevers/ ende den eenen op te schrijven wie dat laken toebehoorde twelck opt ghetou stont/ den tweeden naer ouder gewoonten een seecker loot aen het selve te slaen ende te printen/ende den derden moest naer het werck sien 'twelck opten scheer-raem geschoren stont/ of het selvige op sijn behoorlicke lengde ende breede aengeleypt ende geschoren was.

Opschrijvers, wat haren last ende bevel was.

Twee Opschrijvers, wiens last was alle dagen te verschijnen opte Paertse (de welcke van ouden tijden boven op het Stadthuys gheweest ende gebleven is/ noch eenige jaeren naer het ontset deser Stede) ende aldaer alle de rauwe Lakenen op te schrijven van wie ende voor wie die gewracht waren/ ende de selve te printen/met een seker Segel daer toe by de Waerdeyns geordonneert wesende. Dese Opschrijvers waeren mede gelijck de Waerdeyns verbonden altijt binnen der Stede te moeten blijven/ so lange als haren dienst duyrende was.

Verken-steeckers, watse dede.

Twee Verken-steeckers, wiens last was alle de Vellen ende Wolle de welcke van dese zijde der Zee binnen der Stede ghebracht werde (in sacken ofte packen gepackt wesende/ ende te dier tijden (ick en weet niet wel om wat redenen) Verkens ghenoemt waren te ontfangen/ te doen brenghen in een vande Gast-huysen/ ofte andere ghemeene plaetsen tot sulcken ghebruyck gheordonneert wesende/ aldaer te ontpacken ende te openen (in teghenwoordichheyt vande eyghenaers vande Wolle ofte vellen) de selvige uyt den anderen te sorteren/ ende op hoopen te leggen ende te stapelen: dit ghedaen wesende/ de Waerdeyns by de Wolle ofte vellen te halen/ de welcke alsdan op haren eedt de selvige moesten besichtigen ende oordeelen/wat soorten van Lakenen vande voornoemde Wolle mochten gedrapiert ende ghemaeckt werden/ ende daer van werde behoorlick Register ende Notitie gehouden.

Geswoorens vande Volderie: haer last en bevel.

Vier Gesworens vande Volderie, de welcke alle Jaeren by die vanden Gerechte opten gorden Vrydach selfs verkoren ende geeedet wierden: wiens last ende bevel was neerstich ende vlytich toe te sien/dat alle bedroch ende schalckheyt de welcke op het vollen gepleecht soude mogen werden/ verhoedet werde: ende dat de Keuren ende Ordonnantien opt stuck vande Volderien by de Volders ende Volders knapen ten uyttersten onderhouden ende naergekomen werde.

Geswoorens vande Uytrederie: wat haren last was.

Vier Gesworens vande Uytrederie, de welcke mede opten voorverhaelden dach verkoren ende ge-eedet wierden: wiens last ende bevel was/ toe te sien dat de Uytreders, (de welcke mijns oordeels een werck deden ende eene last hadden als huyden ten daghe onder de Saey ende andere Neeringen de Perssers doen ende bedienen) de Lakenen gesegelt zijnde/ wel ende behoorlicken voort moesten uyttreden ende toe maken/ dat die wel gevouwen/ geperst ende opghemaeckt werden/ achtervolgende de Keuren opt stuck vande uytrederye gemaeckt zijnde.

Geswoorens vande Ramé

Twee Gesworens vande Ramen, de welcke mede (als voorhené geseyt is) verkoren werden by die vanden Gherechte: wiens last ende bevel was/ naerstich toe te sien dat alle Lakenen opten raem ghestelt ende upt-

uytgereckt wesende/ niet langer nochte breder uytgeraemt nochte gereckt en wierden/ als naer den Inhout vande Keuren ende Ordonnantien geordonneert ende bevolen was te doen.

wat haeren dienst was.

Alle dese voorghenoemde Officieren ende Dienaren/ waeren elck in sijn Officie met eede verplicht ende verbonden/ alle de Keuren ende Ordonnantien op't Drapenieren ende reeden vande Laeckenen ghemaeckt wesende/ ofte die in tijden ende wijlen mochten gemaeckt werden / te onderhouden/ ofte doen onderhouden/ opte penen ende boeten by den Gerechte ende Waerdeyns daer op gestelt wesende.

Hoe lange de Draperie gebloeyt heeft / afgangh der selver.

Wt alle het ghene ick tot hier toe uyt de oude Keuren verhaelt hebbe/ kan ooghschijnelicken ghesien ende ghespeurt werden/ met wat een sorge ende vlijdt die vanden Gerechte deser Stede/ de voornoemde Leytsche Draperie tot allen tijden hebben doen oeffenen ende onderhouden/ op dat de selfde onverseert ende int geheel mocht blijven/ ende alsoo overgebracht werden op hare nacomelinghen/ soo lange als het den goeden Godt believen soude die te segenen ende te onderhouden.

De voornoemde Draperie is in soodanigen bloeyenden tijt ghebleven lange Jaren/ te weten tot ontrent den Jare 1560. ofte 1570. toe. Maer naer dien datter niet en is/ van alle dese aertsche ende nederste dingen die geduyrich zijn ende in eenen standt blijven/ maer altijdt ofte klimmen ofte dalen moeten/ wassen ende af-nemen/ gheboren werden ende vergaen/ ghelijck sulcx niet alleen inde Neeringhen/ maer selfs inde aldergrootste Rijcken ende Republijcken geschiet is/ ende tot allen tijden geschieden sal. Alsoo is het mede met dese Draperie toegegaen/ ende ghescheit. Want naer dat de selve meer als twee hondert Jaeren in wassende ende bloeyenden tijt gheweest hadden / soo is de selve eyndelicken (als ick boven ghesept hebbe) weynich Jaeren voor de laetste Belegeringhen beginnen te verminderen/ ende af te gaen/ ende naer de voornoemde Belegeringen vermits datter seer veel Drapeniers ende wercker/ so door honger als door de peste gestorven waren/ by naer geheel vergaen ende te niet gekomen is.

Grootte vande selve huyden ten dage.

Alsoo datter huyden ten dage seer weynich Lakenen op de oude wijse gedrapeniert ende gereedet werden/ jae de selve is alsoo vergaen datter niet meer als een Ghetouwe en gaet om soodanighe Laeckenen te weven / ende dat noch seer qualicken een gheheel Jaer door wercx ghenoech heeft. Het welck voorwaer (mijns oordeels) een sake is waerdich om beschreven ende onthouden te werden: waer inne het gemeene Spreeckwoort Neringe en is geen Erf, volbracht ende te rechten waer gemaeckt is.

Eenige redenen ende oorsaken vant 'tvervallen der Neringe. Ende zijn. De Sonde des volcx.

De oorsaken ende redenen waeromme ofte waer door dese Neringe alsoo vergaen/ verballen/ ende 'tondergheKomen is / werden beneffens de ordinarische straffen Godes/ de welcke gemeenlicken volgen over de sonden vande Gemeenten ende Republijcken / die in tijden van goede neringe ende voorspoet weeldich ende dertel werden / ende (gelijck men sept) als de weeldighe paerden achter uytslaen/ ende in plaetse dat sy

God almachtich voor sodanige groote ghenade souden dancken ende loven) ende hem na sijne heylige Geboden gehoorsamen/ vertoornen ende tot gramschap verwecken: de sonde des volcx (segge ick) is de eerste ende opperste oorsake van tverlies van neringhe ende welvaert: ende dienvolgende mede van onse Leydsche Draperie. Doch daer naer so werden dese twee volgende oorsaken ende redenen (ghelijck mijn van een vande Waerdeyns vande Draperie ghesept ende berecht is) wel de principaelste ende bysonderste te wesen: te weten dat die van Duffel in Braband, de selfde lakenen opte Leydsche wijse/ langde ende breede/ naergemaeckt ende gheconterfeyt hebben: maer van veel slechter wolle ende stoffe als de Leydsche: ende hebben de zelvige op eene wijse gesegelt en gelodet als die van Leyden, ghenoechsaem met eenerley segel/ vermits sy even het selfde wapen voeren als dese Stede/ dat is twee ghecruyste slotelen/ alleen verschillende inde couleuren der selver. Welcke lakenen sy mede versonden op alle plaetsen daermen de Leydsche ghewoon was te seynden ende te vercoopen: de Cooplupden ende andere de welcke de selfde lakenen ghewent waren te coopen / maeckten cleyn ofte geen onderschept vande selve/ seer weynich naer de loden ofte segelen siende/ oft ten minsten daer op niet lettende / hoe wel opte Leydsche beneffens het Wapen deser Stede stont LEYDEN, LEYDEN, ende opte Duffelsche, DVFFEL, DVFFEL, soo hebben sy nochtans de selvighe ghesaementlicken sonder onderschept van d'een of d'ander te maecken/ om de slechtichept ende valschepts wille by die van Duffel int Drapenieren gepleecht/ metter tijt verachtet ende verworpen/ ende ten laetsten weynich ofte geen meer begeert/ ende de luyden de selvige tegen gemaeckt. Waer door de neringe binnen deser Stede geheel mede vervallen/ vermindert / ende genoechsaem te gronde ghecomen is/ tot groote schade ende nadeel vande Poorteren ende Ingesetenen deser Stede: hoe wel dat vande Regeerders te dier tijden wesende / alle mogelicke vlijt ende neerstichept aengewent werde om sulcx te verhinderen ende te beletten. Maer alle menschelicke vlijt ende wijshept is te vergeefs/ wanneer dat de goede God met sijne wijshept ende Goddelicke voorsorge het welvaren der neringhen/ Steden/ ende Landen niet en wil segenen noch bewaren: ende haer om hare ondanckbaerhepts wille vande selvighe wil beroven/ ende andere Landen ende Steden toeseynden. Dese reden ende oorsake ghenomen vande Stede van Duffel, is wel de tweede/ maer de eerste ende grootste van den ondergang vande Neringe.

Die van Duffel de welcke de selve lakenen vervalscht ende gheconterfeyt hebben.

De derde is dese / de welcke mede soo wel als de tweede van buyten de Stede ende sonder eenich toedoen vande Poorteren/te wege gebracht ende geschiet is: ende wert genomen van het veruwen vande voornoemde lakenen: want naerdien alhier binnen der Stede allerley goede ende vaste coleuren van lakenen gheveruwet wierden / insonderhept goede vaste ghestaelde ofte geblaude swarte veruwe / de welcke daerom vry wat hooch van prijse liepen ende moesten komen: soo hebben de Cooplupden van Hamburch ende de andere Oosterscher Steden, (alwaer dese lakenen

De Oosterscher Coopluyden: de welcke de Leydsche veruwe vervalschten.

lakenen seer getrocken/ begeert ende gedraghen wierden) die altijt gewoon zijn op allerley manieren haer voordeel te soecke/ seer vele Crayrode lakenen van hier ontboden / ende de selvighe aldaer hebbende/ soo hebben sy die om de minste kosten wille met galnoten swert doen maken ende veruwen/ het welcke met seer cleyne kosten ende moeyten conde ghe schieden/ ende naderhandt haer voordeel noch meerder soeckende/ hebben sy/ oock vele ende verscheyden witte lakenen van Leyden ontboden/ ende alleen sonder blauwen/ sonder wede ofte mede te gebruycken met galnoten swert gemaeckt/ twelck vande ghemeene luyden niet gemerckt oft gesien konde werden/ maer wanneer de gene de welcke de selfde kochten/ ende tot cleederen lieten maken ende droegen/ so ondervonden sy te spade tot harer schade/ dat sy met de selfde bedrogen waren/ want als sy begonden te verslijten/ so werden die so rosch eñ vael/ dat sy een afkeer ende tegenheyt hadden van langer sulcke Lakenen te kopen ende te draghen. Twelck die vanden Gerechte ende de Waerdeyns ghewaer wordende/ hebben het selfde door een cleyn by-lodeken ofte zegelken wel willen verhinderen/ maer veel te spade/ naerdien de Lakenen om de voorverhaelde redenen al in verachtinghe ghecomen waren.

Ende also is dese schone groote neringe om dese voorverhaelde oorsaken wille/ende met verloop van tijden door slappe toesicht ende oochluyckinghe der Waerdeyns/ mitsgaders om verscheyden andere redenen/ de welcke mijn onbekent mogen zijn/te niet gekomen ende gantsch vergaen/ als ick voor henen ghesept hebbe.

Dit hebbe ick aldus int langhe ende brede moeten verhalen ende beschrijven tot een eewige memorie ende gedachtenisse van onse Leydsche draperie, op dat onse nacomelingen mogen weten ende verstaen/ hoedanich de selve over so veel jaren binnen deser Stede ghepleecht wesende geweest is/ waer mede so veel poorteren ende innegesetenen haer mede geneert ende hare huysgesinnen onderhouden hebben: desgelijcx wanneer ende van wie die alhier ghebracht/ gheplant/ voortgequeeckt ende eyntelicken hoe ende waeromme die also vervallen ende vergaen is. Ende sullen desen eyndigende voortgaen ende komen tot het

Cort verhael ende beschrijvinghe van alle de Leydsche Draperien, ende Nederien/de welcke huyden ten dage alhier geoeffent ende ghedaen werden.

Naer dien de goede onuytsprekelicke Godt de sijne/ de welcke hy lief ende om Jesu Christi verdiensten wille tot sijne waerde kinderen aengenomen heeft/ nimmermeer en castijdet ofte slaet/ sonder de selve wederomme te salven ende te heelen: so heeft dien selven Godt mede dese sijne soo hooch besochte stadt Leyden, naer dat hy die so Vaderlicken eerst door het ontrecken van hare welvaren ende neringe/ ende weynich tijts

Menleydinghe tot de huydendaegsche Neringen.

tijts daer naer/door het toesenden van sijne drie aldergrootste straffen/ als de oorloge/ den honger/ ende peste ghetuchticht/ ghestraft/ ende te huys ghesocht hadde/ ende dat hy door de voornoemde plagen upt het midden der Borgeren ende Inwoonderen meer als ses duysent Sielen tot hem ghenomen hadde: (het welcke te dier tijden een groot getal van menschen was/ vermits de Stadt doen op vele naer soo volckrijck niet en was als die heden ten daghe is/ maer alleen meest van hare eygene geboren Poorteren bewoont werde) ende dat het scheen dat de selfde bedroefde Stadt Leyden, nu gheheel te gronde ende in upterste armoede ende ruine gecomen was: so heeft den selven goedertieren God de ellendige ende bedroefde Stadt/ wederomme met de oogen sijner ontfermhertichept in hare ellende ende droefheydt aengesien/ hem over de selvige erbarmt/ ende besloten die wederomme met sijne ghenade ende barmhertichept te overschudden.

Leyden een herberge voor de verjaechde gebuyzen.

Ende heeft dese by naer ledighe ende uptgestorven Stadt/ geordonneert ende ghestelt tot een herberge ende woonstede van alle hare nabuyrighe landtsaten/ de welcke voorgenomen hadden heylich ende suyverlick naer den wille Godes te leven/ ende hem naer synen woorde in vrijheydt van hare conscientien te dienen: so upt Brabant/ Vlaenderen/ als andere Provintien ende Landen/ die door de wreethept ende ongehoorde tyrannie van Duc d'Alve, ende andere Regenten die van wegen de Conincklijcke Majest. van Spangnen Philips de III. wesende de 31. Grave van Hollandt, Zeelandt, &c. gestelt ende gesonden waren/ also gecastydet/ gestraft/ ende met alle onbarmhertichept gehandelt ende getracteert wierden/ soo met oorloge/ vervolginge/ als met berovinghe van hare goederen ende leven: datse ghenootsaeckt ende gedwongen waren hare huysen/ landen/ ende goederen te verlaten/ ende haer met wijf ende kinderen opte vluchte te begeven/ ende haer so in Engelant/ Duytschlandt/ als binnen deser Stede onder de beschuttinge van andere Princen te begeven/ de welcke de wreethept van Duc d'Alve met lijf ende goet tegen stonden/ ende hare Gemeenten voor het ondraghelijcke jock der Spangnaerden sochten te bewaren. Het welcke al tsamen Landen de Steden waren waer inne sy openbaerlicken met vryheydt harer conscientien Gode mochten dienen ende eeren naer zijnen Heyligen wille.

Redenen waerom die hebben moeten vluchten.

Leyden door den toeloop der ghebuyzen seer volckrijck.

Door dese voorverhaelde middelen ende ghelegentheden/ heeft den goeden onuptsprekelijcken Godt dese onse Stadt Leyden, in weynich Jaeren/ te weten terstont naer hare Belegeringen/ soo wederomme door den toeloop vande voorverhaelde gebuyzen doen wassen/ ende vermeerderen/ van Innewoonderen ende Borgeren/ datter in plaetse van eenen afgestorven/ de welcke in het belegh gestorven waren/ meer als thien in plaetse gecomen zyn/ de welcke sedert die jaeren hier also ghewassen ende toegenomen zijn/ datmen voor ongetwijffelt houdet datter huyden ten dage verre over de vijftich duysent sielen binnen deser Steden ghevonden werden/ de welcke ten meesten deele alhier geboren zijn: ende

ende hier hare residentie ofte wooninge zijn houdende.

Welcke voornoemde verjaechde/ verstoten ende ghevluchte Gebuyren binnen deser Stede komende/ omme aldaer hare wooninge te nemen/ zijn by die vanden Gerechte ende de ghemeene Inwoonderen met blijtschap ende vreuchde ontfangen/ de selvighe in allerley manieren als hare Vrienden ende Broederen tracterende ende houdende: De selvige hier haer alsoo nedergheslaghen hebbende/ soo hebben sy met consent ende toelatinghe van die vanden Gherechte/ opghrecht/ aenghevanghen/ ende beginnen te oeffenen/ soodanige Neeringen/ Draperien/ ende Nederien/ als sy in Vlaenderen, ende in andere Quartieren gedaen ende gheoeffent hadden: omme hier mede haer ende hare Huys-ghesinden te versorgen van alle nootelicke onderhout: ende hebben dienvolghende niet een of twee/ maer vele ende verscheyden Draperien ende Nederien (hoewel niet alles terstont ende in het begin/ maer metter tijt) binnen deser Stede gebracht/ geplant/ ende aenghevangen: gelijck hier naer noch breeder gesept sal werden/ wanneer ick int lange verhalen sal wat dingen alhier binnen deser Stede ghereedet ende gemaeckt werden.

Op wat wijse de verloopen ghebuyren binnen Leyden ontfangen zijn.

Ende de Draperie-neringe alhier weder opgerechtet hebben.

Wt het ghene ick tot noch toe verhaelt hebbe/ blijckt claerlijcken dat de Draperien ende Nederien ten tweedenmael/ by de Vlamingen alhier binnen deser Stede opgerecht ende begonnen is/ ende God heeft de selvighe Neeringen omtrent de veertich Jaeren lang alsoo gesegent/ doen wassen/ ende toenemen/ ende noch huyden ten dage in goeden bloeyende staet onderhoudet/ dat het onmoghelicken soude zijn alles te verhaelen ende te beschrijven: De goede God wil de selvighe door syne goethept ende genade lange in dien staet onderhouden. Indien tselve tot onser salichept is streckende.

Totte voorderinghe/ voortplantinghe/ ende onderhoudinghen vande voornoemde Draperien ende Nederien/ zijn beneffens de Goddelijcke hulpe/ die de hoochste/ eerste/ ende opperste oorsaeck alles goets is: geen cleyne behulp-middelen geweest de naerstige toesicht ende sorghe vande Magistraten ende Regierders deser Stede/ de selvige versiende met goede Wetten ende Ordonnantien/ de welcke syluyden met advijs van de gequalificeerste Persoonen vande voornoemde Neeringen gemaeckt ende geordonneert hebben. Tot 'tmaecken vande voornoemde Keuren vorderinge ende voortplantinge der Neringen/ is desgelijcx een groote hulpe geweest de wackere vlijt ende naersticheyt van haren Secretaris Ian van Hout, Sal. Ged. (nu meermalen ter eeren genoemt wesende) de welcke noch arbeyt/ noch moeyten nacht noch dach ontsien en heeft met de Opsienders ende Gouverneurs van elcke Neringhe apart te handelen/ te spreken: te maken ende te bewerpen sulcke Keuren/ Wetten ende Ordonnantien/ waer mede de Neringhen binnen deser Stede mochten geduyrich blijven/ de Coopluyden/ goede waeren gelevert/ ende de quaetwillige verhindert werden haer bedroch te mogē oeffenē etc. Gelijck die voornoemde Gouverneurs vande neeringen eendrachtelijcken

Door wat middelen de Neringhen alsoo ghewassen ende toegenomen zijn.

ken getuyght hebben/ende tot allen tijden versocht zijnde/ willich ende bereyt souden wesen sulcx te doen. Soo dat hy door sijnen vlijdt ende naerstichheyt soo veel te wege gebracht heeft/ dat alle de Neeringen ende Draperien/met goede vaste ende bondige keuren versien zijn: waer naer die geregeert ende gestuyrt werden.

Redenen waerom alle de andere Draperien naerder ondersocht werden.

Naer dien dat alle de Draperien ende Nederien die alhier binnen der Stede geoeffent werden groot ende vele zijn/ heeft het ons goet gedacht de selvighe wat naerder te ondersoecken/ te verhalen/ ende te specificeren wat manufacturen/ Waren/ ofte Coopmanschappen alhier gemaeckt ende gereedet werden/ op datmen in alle plaetsen daer dese Beschrijvinge gelesen ofte gesien soude mogen werden/ sal mogen weten / wat Waren alhier binnen der Stede gemaeckt werden: omme in dien deele (ist mogelick) de Neringen te helpen vorderen/ ende behulpelick te zijn. Ende ter ander sijden de Cooplupden hen met de selfde Waren ernerende te dienen tot een loop-zedel/ Alle de stucken/ 'tzy met wat name datse souden mogen genaemt werden (uytgesondert de oude Leydtsche Lakenen,) de welcke alhier binnen deser Stede geredet ende gedrapiert werden/ de selve werden onder vier gedeelten/ hoofden/ ofte Neeringen begrepen/ Namentlicken de Hooftneeringe ofte Saey-neringe, de Oudtste ofte Baey-neringe, de Fusteyn-neeringe, ende ten laetsten de Ras-neeringe, daer nu in eenige Jaeren herwaerts voor de vijfde by ghecomen is/ de Draperie vande fijne Laeckenen ende Stametten/ gelijck wy hier vooren int lange geseyt hebben. Ende alles watter gemaeckt wert moet in een vande vijf Loy-hallen, daer toe by die vanden Gerechte geordonneert wesende/ gebracht werden/ tzy om aldaer ghemeten/ gevisiteert/ gewarandeert/ gelopt ende gesegelt te werden/ met sulcke segelen ende looden als tot een yeder geordonneert zijn / ofte ten minsten omme het Vent-loot te haelen: ende eenighe erkentenisse daer van aende Stadt te betalen. Wat in yeder Halle ghebracht wert/ ende hoe vele stucken dat aldaer inden Jare 1612. gewarandeert ende gelopt zijn/ hebbe ick voor henen verhaelt ende beschreven. Maer overmits datter seer vele dingen/alhier ghemaeckt ende geredet werden de welcke niet ten warandise en komen/ maer alleene/ als ick geseyt hebbe/ het Vent-loot halen/ soo sal ick daeromme alhier by den anderen stellen ende specificeren (soo naer als ick sulcx by die vande Neeringhen ende andere persoonen kennisse daer van hebbende/ hebbe konnen ondervraghen) de namen van alle de Manufacturen/ de welcke alhier met menichten binnen deser Stede gedrapiert ende ghereedet werden/ ende de selvige zijn dese volgende.

Verdeelinghe vande Draperien.

Lijste

Lijste van alle de Waren die binnen Leyden ghereedet werden.

SAEYEN.

Dobbel witte Saeyen, van drie ende twee looden: de welcke wit ghepackt/ versonden/ ende gedragen werden.

Armijn ſaeyen, van 3. ende 2. looden: deſe werden meest swert geverwet.

Armijn lijſten, van vijf ende vier loden.

Dobbel witte lijſten, van vijf ende vier loden.

Naturelle ofte Carmelitani ſaeyen, van drie ende twee looden / de welcke ghebruyckt werden by eenighe Geestelijcke Ordens.

Naturelle Lijſten, van vijf ende 4. looden: ende werden mede tot cleedinge voor eenighe Ordens gebruyckt.

HEEREN-SAEYEN.

Overkijckers, de welcke ghelodet werden met een groot loot.

Vervallen Overkijckers, de welcke gelodet werden met 3. loden daer op ſtaet vervallen overkijcker.

Heeren ſaeyen, van drie/ twee/ eñ een loot.

Gecaerde ſaeyen, van drie/ twee/ ende een loot.

FUSTEYNEN.

Fuſteynen ofte Bombaſijnen, Overkijckers.

Vervallen overkijckers.

Dobbel Leeuwen.

Enckel Leeuwen.

Ellens.

Conſenten, de welcke elck int byſonder met verſcheyden looden ende ſegelen gelodet werden.

Leg-wercken.

Ligaturen.

Noppen, breede ende ſmalle.

Doppen, breede ende ſmalle.

Negen oogen, breede ende ſmalle.

Rebben, gebendeerde, platte ende Pyemontſche.

GROGREYNEN.

Overkijckers, de welcke met een groot loot gelodet werden.

Vervallen overkijckers.

Grogreynen, van drie/ twee/ ende een loot.

Rijſſels,

Turckx.

Cangeanten.

BAEYEN.

Van 80/ 68/ 60/ ende 54. draden.

Slechte Leytſche Baeykens.

BORATTEN.

Brede gekepert ende ongekepert.

Smalle, ghekeperde ende ongheke-perde.

Turcx Borat.

Raſſen, van verſcheyden ſoorten ende loden.

Stametten.

Catoenen Bombaſijnen.

Vaendoecken.

Buyldoecken.

LAECKENEN.

Eñ tgene daer onder getelt wert.

Fijne Leydtſche, van verſcheyden ſoorten.

Stametten:
Belsche lakenen.
Voer lakenen.
Vitsen.
Warpens.
Tierenteyen.
Rollen.
Mollen.
Carpetten ofte Cantoor kleden.
Spaensche dekenen, van verscheyden soorten/ oock gekeperde.
Leydsche doecken, van 1600. 1400. 1200, ende 1000, draden.

ende noch eenighe andere soorten ofte wercken/ de welcke ick of vergeten/ ofte niet onderdraeght en hebbe.

Verhael met wat ambachten ofte handtwercken de Draperye ghedreven werdt.

Aen alle de voorverhaelde Draperien ende Rederien/ komen een groot ghetal van handtwerckers ende ambachtslieden/ Mannen ende Vrouwen/ oude ende jonghe/ jae selffs de kinderen van ses of seven jaeren/ aen te werck/ ende hebben den meesten tijt vanden jaere ghenoech daer mede te doen: want aleer de voornoemde manufacturen en te coopmanschappen/ soo verre ghebracht werden datse ter vente ende coope moghen gheveylt werden ofte komen/ soo moeten de selvige door vele ende verscheyden handen passeren. Omme den begerigen weter in alles so veele te believen als mijn moghelicken is/ soo sal ick de naemen vande Ambachten ende Handwercken hier by voeghen ende verhalen/ beginnende met de eerste beginselen der selver/ opklimmende tot dat de selvige volmaeckt zijn om vercocht te werden. Ende de selvighe zijn dese volgende:

Vellen ende Wolle-wasschers, Vellenploters, Wollecammers, Wollecaerders, Spinners ende Spinsters, Keten Scherers ende Keten pappers, Twijnders, Wevers, Vollers, Conroyers, Verwers, Calanderers, Persers, Packers, &c.

Ende beneffens dese voorverhaelde handtwercken behooren noch dese volghende totte volvoeringe vande voornoemde Draperie::

Rietmakers, Ghetou makers, Wiel makers, Schiet-spoelmakers, Cambeslagers off Yser cam makers, Caerde setters, Yser caerde makers, &c. Behalven eenighe andere de welcke mijn moghen onbekent wesen: Desgelijcken de Wolle ende Gaern vercoopers, de welcke onder de Coopmanschappen ghetelt werden. Alle de voorverhaelde handwerckers zijn alhier binnen der Stede in goeden ghetale te vinden/ also dat tot allen tijden door ghebreck van arbeyders de Neringe vande Draperie niet verhindert noch belet en werdt.

Linnen wevers Gilde.

Beneffens alle de Saey-werckers/ Fusteyn-werckers/ ende andere Wevers van alle de voorverhaelde manufecturen ofte handtwercken/ die nochtans in grooten ghetale zijn/ soo is alhier noch binnen der Stede het Linnen wevers Gilde, bestaende in Linnen wevers, Taefellaken wevers ende Tijck wevers: de welcke achtervolghende eenige Keuren ende Ordonnantien by die vanden Gherechte beneffens haer Gildebrieff overgelevert zijnde (by eenighe Hooftmannen die alle jaeren met het nieu jaer verandert werden by die vanden Gerechte voornoemt) geregeert

regeert ende ghestuyrt werden/ dat een yeghelicken vande Borgeren ende Inwoonderen te recht ende behoorlick gheryft mach werden.

Ten laetsten/ moet ick alhier onder de Weverien noch stellen ende niet vergheten/ de rederie van alderley soorten van Linten, de welcke in grooten ghetale alhier ghemaeckt zijnde/ in verscheyden Landen ende Steden versonden werden: ende naer dien de selvighe mede in verscheyden soorten bestaen/ soo kan ick niet naer laten de naemen der selver hier by te voughen: Rederie van alderley Linten.

LINTEN, Boordt linten, Middel soorten, Smallekens. Fijne Traversen, Rol-lint, of Koussebandt, lindt, Hooft lindt, Bragoen lint. Windel lint. Ende verscheyden andere.

Dese soorten van Linten werden van allerley coleuren gheverwet ende ghemaeckt.

Daer en boven werden alhier noch gemaeckt allerley soorten van Sijde ende Sayetten Coorden ende dat in groten ghetale.

Noch werden alhier ghereedet allerley Trijpen. Daer toe oock cortelinge een Caffa wercker ofte Bloem Fluweel wever by ghekomen is/ op hope van dese neringhe alhier mede te vermenichvuldighen.

Ende dit is alle het ghene ick van de huydendaeghsche Draperien ende Rederien by den anderen hebben weten te versamelen ende ondervraghen: Desen eyndighende/ sal ick voortgaen ende komen tot het

Verhael van verscheyden andere Neringhen ende Handtwercken/ de welcke binnen Leyden gedaen ende gheoeffent werden.

NIet dat yemant soude mogen dencken/ dat achtervolgende 'tgene ic dus verre vande Draperie Neringen verhaelt hebbe/ ende van alle de Handtwercken de welcke daer aenclevende zijn/ waer mede de selvige ghedreven werdt/ verknocht blijft/ ofte ghedaen moet werden: dat de gantsche Stadt ende Borgherie anders niet en souden doen/ als aen de selfde te arbeyden ende te helpen: dat sy verre: Doch ick soude wel achten dat de twee derde ghedeelten der selver/ aende voorverhaelde Ambachten ende Neringen te werck komen/ende haren kost winnen: Maer boven die alle/ soo werden alhier binnen deser Stede geoeffent/ allerley Neringen ende Handtwercken/ de welcke in een wel geregeerde Stadt ende Republijcke van noode zijn ende behooren te wesen. Waer van datter eenige der selviger bestaen in Gilden/ in welcke Gilden / ofte in sommighe der selver niemant toegelaten wert ofte komen mach/ voor ende aleer dat sy het Poorter-recht deser Stede (indien datse geen gheboren Poorteren en zijn) ghecocht hebben/ ende in tegenwoordicheydt vanden Deecken ende Hooftmannen (by die vanden Gerechte daer toe gestelt ende verkoren wesende/ ende alle jaeren met het nieu jaer vernieuwt worden/) een seecker proefstuck van haren arbeyt ghedaen hebben/ Wat ambachten ende neringhen boven de Draperye/ alhier ghedaen werden.

hebben/ toegelaten werden om tselvige handtwerck openbaerlicken te moghen doen. De andere bestaen in Neringhen ofte Coopmanschappen alleen ende geen handtwercken. Ende de derde in Ambachten ende Handtwercken alleen:

De gene die in Gilden bestaen/ zijn dese volghende:

Verhael vande Gilden deser Stede.

Goutsmeden ende Silversmeden, Grof-smeden, onder de welcke dat sorteren ende behoren de Slootmaeckers, Mesmaeckers, Coperslagers, Swaertvegers ende Tinnegieters, Schrijnwerckers oft Kistemakers Timmerluyden ende Metselaers tsamen onlangs een Gilde geworden zijnde. Schoemakers, (waer onder vele ende verscheyden Loyers, ofte/ ghelijck de Brabanderen die noemen/ Huvetters zijn) de welcke allerley soorten van leer tot schoenen te maken/ lopen ende hubetten. ende dat in groote quantiteyt ende menichte / jae veel meerder als in eenighe andere Steden hier omtrent: ende wert inde omleggende Steden seer ghewilt ende begeert/ om dat het sonderlinghe goet is. Snijders, Lakenbereyders, ende onder de selve sorteren de Lakenvercoopers, ofte Wantsnijders die haer ambacht gheleert hebben. Cuypers, Chyrurgijns, &c. Glaesmaeckers, Mandemaeckers, Houtsagers, Boomgaertluyden, Warmoesluyden, Backers, &c.

Wat Neringen binnen deser Stede ghevonden werden.

De Neringen/ onder de welcke eenige zijn die met eenich handtwerck verknocht zijn/ die zijn dese volgende:

Gebreyde cousenreders, want alhier werden dagelicx groote menichte van ghebreyde koussens ghemaeckt/ de welcke in vele ende verscheyden Landen versonden werden. Boecvercopers, Apotheeckers, Crudeniers, Coorncoopers, Comans, Backers, Lakenvercoopers, Sijden laken coopers, Cramers, Soutsieders, Lijnwaet vercoopers, Lijmsieders, de welcke in andere Steden van Hollant niet ghevonden en werden. Olijslagers, &c.

Ambachten buyten Gilden wesende.

De Ambachten ende Handtwercken de welcke buyten eenighe Gilden zijn ende onder niemandt en staen/ dan alleen onder de Regeerders deser Stede/ zijn dese volgende:

Wat soorten van Pergamenten ende Leder alhier bereydet werdt.

Antijcksnijders, ofte Beeldtsnijders, Steenhouwers, Glaesmakers ende Glaesschrijvers, Boeckdruckers, die alhier in goeden getale zijn. Pergament-maeckers, de welcke vele ende verscheyden soorten van Pergamenten bereyden ende maken: te weten/ Wit schrijf Pergament, Schrijf Francijn, Hoorne vellen, ofte Calfs pergament, om Boecken in te binden. Schapen pergament, Root leer, wit leer, &c. Zeemtouwers, die allerley soorten van zeeme leer bereyden ende maken. Tobeerders, die allerley soorten van Besanen toberen ende bereyden. Stoeldraeyers, Mandemaeckers. Besem makers, Pottebackers ende die ander fyn aerde werck backen. Lijndraeyers, Coppendraeyers, Molenaers, &c.

In somma bedenckt by u selven/ sodanighen Ambacht/ Hantwerck ofte

ofte Neringhe als ghy wilt/ ghy sult bevinden dat de selvige alhier binnen der Stede gheoeffent ende gedaen werden.

Beneffens alle het ghene ick dus verre vande Neringhen ende Ambachten verhaelt hebbe/ soo en kan ick met stil swyjgen niet laten verby gaen/ te beschryven ende in mijne Beschrijvinge te bedencken de Calck-ovens ende Steen-ovens, de welcke by eenighe vermoghende Poorteren ende Inwoonderen dese Stede/ seer naer buyten de Hoochwoertsche ende de Witte Poorten ghestelt ende gemaeckt zijn/ langs den Rhijn (om de bequaemheyt van spoedigh te konnen lossen ende laden:) De voornoemde Steenovens zijn twintich in getale: waer van datter buyten de Witte Poorte gelegghen zijn tot Catwijc opten Rhijn toe/ negen: ende vande Hoochwoertsche Poorte tot omtrent Koudekerck toe de resterende elff. Totte uptredinghe ende toerustinghe vande voornoemde Steenovens / al eer datmen soo verre komt dat de Steen ghebacken zijnde/ upt den Oven gevoert wert omme te vercoopen/ behoort een groote somme van penningen/ soo om de materialen als de arbeyders te loonen ende te betalen. Doch tselve geschiet wesende/ als de steen wel ghewilt is/ brengt haer verschoten penningen met goede jae groote profijten wederomme in hare cantoren.

Verhael vande Steen ende Calck-ovens, om der stede leggende.

De naemen ende soorten vande Steenen die hier gebacken werden/ zijn dese volghende: Beginnende vande slechtse/ ende opklimmende tot de beste:

Wat soorten van Steen hier gebacken werdē.

Mont-steen, Ratelaer, Welboren, Hartsteen, Roosteen, Bastaert Clinckert, Clinckert.

Dese steenen werden alhier binnen der Stede seer veel vermetselt ende ghebruyckt: maer aldermeest werden die inde ommelegghende gebuyr-Steden ende Landen met groote menichten versonden ende vercocht: want de selve zijn zeer bequaem/ ende veel beter dan die Steen die vanden Ysel ghebracht werdt/ de welcke boven datse van soo schoonen coleur niet en is/ soo hart nochte durabel en is/ om den reghen ende wint tegen te staen als de Leydtsche/ ghelijck een yeder hem dies verstaende sal moeten bekennen.

Op datter niet soude ontbreken van alle nootsakelicke Neringen/ soo zijn tegenwoordich binnen de Stadt Leyden, ghebout ende ghestelt/ soo aen den ouden als nieuwen Rhijnen ende andere wateren/ vyfthien ofte sesthien groote/ schoone/ ende welgelegen Brouwerien, de welcke te met noch vermeerdert zijn ende werden/ de welcke verscheyden soorten van Bieren brouwen van allerley prijsen/ te weten van acht gulden nederwaerts/ soo goet ende smaeckelick als binnen een van alle de omliggende Steden ghebrouwen wert/ alsoo dat de Borgeren ende Inwoonderen in dien dele volcomentlicken tot allen tijden/ tsy inden Winter of inden Somer/ met dranck konnen gherijst ende versien werden. Waeromme dat alhier binnen der Stede soo veel vreemde en uytheemsche Bieren niet ghedroncken werden als wel in andere Steden gedaen wert.

Getal vāde Brouwerien binnen deser Stede tegenwoordich zijnde.

Ten

Eenich verhael van het Gilde vãde warmoes luyden binnen Leyden.

Ten laetsten/ moet ick alhier mede gedencken het Gilde vande Warmoesluyden, het welcke alhier veel grooter ende meerder is als in eenige gebuyr-Steden/ ende te meer overmits dat de Warmoes vruchten alhier rontomme de Stede/ jae eenige mijlen daer omtrent/ by de voornoemde Warmoesluyden met sulcken overvloet ende menichte (door de goetheyt Gods ghesegent wesende) gewonnen ende geteelt werden/ dat het ongelooflicken schijnen soude/ waert sake datmen ten nautsten konde verhalen/ wat een menichten datter van Coolen/ Wortelen/ Comcommeren/ Salade/ ende allerley Moes-cruyden/ Erten ende Bonen/ etc. by haerluyden gheplant ende geteelt werden/ die soo vele zijn dat de selve alle dagen inde Lenten/ Somer ende Herft/ wanneer de vruchten tydich zijn/ de selve met heele Damloopers ende Kagerschuyten vol versonden ende gescheept werden/ na alle de omleggende Steden ende Dorpen: alwaer de selvige seer aengenaem zijn/ ende wel begeert werden/ vermits die van goeden smake zijn. Waer mede den swaren arbeyt vande voornoemde Warmoes-luyden ryckelijcken vergolden ende beloont wert.

Gilde vãde Boomgaertluyden.

Ende naer dien alhier rondtomme der Stede (als ick int begin van mijn Beschrijvinge geseyt hebbe) seer vele Boomgaerden ende Speelhoven gelegen zijn: ende dat de Borgeren seer genegen zijn/ omme die wel te beplanten ende alle dage nieuwe toe te maken/ soo woonen alhier vele ende verscheyden Boomgaerd-luyden, de welcke hare werck maken van allerley soorten van fruytbomen te saeyen/ te queecken/ ende te griffien/ omme met de selvighe volwassen wesende niet alleen de Borgers deser Stede/ maer alle de omleggende Steden te gerijven: Ende doen metten selven arbeyt geen cleyn profijt. Daer wort oock by dees Boomgaerd-luyden eenen merckelijcken penning uyt de Aerbesien getrocken/ die alhier in groote menichten wassen/ ende soo wel hier ter Stede geconsumeert/ als naer dat al verslinnende Amsterdam ende ander plaetsen meer versonden ende daer dier om gheldt verkoft werden.

Dit is alle het gene ick cortelicken van alle onse Leydsche Draperien/ Ambachten ende Neringen/ hebbe willen verhalen ende beschryven: De almachtige goedertieren God/ Vader/ Soon ende heyligen Geest/ wil de selvighe door syne Goddelicke goetheydt al tsamen seghenen/ ende lange in voorspoet ende wasdom (indien het ons salich is) onderhouden: op dat door dien de middel alle Ingesetenen deser Stede een yegelic syne beroepinghe met neerstichept/ vlijtichept ende getrouwicheydt waernemende/ haer hare huysghesinden/ de Stadt/ ende ons lieve Vaderlandt onderhouden ende voorstaen mogen: het welck ontwijfelicken gheschieden sal/ indien wy God nae sijne Heylighe Gheboden lief hebben ende dienen.

XI. Ver-

XI. Verhael op wat tijden vanden Jaere de Iaermarcten, Leer-marckten/ ende andere Marckten ende Vrpicheden/ gehouden werden binnen deser Stede: van eenighe van wie/ ende wanneer ghefondeert ende begonnen: Eenich verhael van alle de Leef-tochten de welcke daghelicx/ insonderheyt opte wekelicxsche Marckt-daghen binnen Leyden ghebracht werden.

TOt noch toe verhaelt ende beschreven hebbende alle het ghene dat vande Stadt Leydens begin/ wasdom/staet ende gelegentheyt der selver/ soo vande Straten/ Wateren/ Kercken/ Conventen/ Gast-huysen/ Gemeene huysen/ Neeringen/ Handtwercken/ etc. geseyt soude mogen werden: soo sal ick achtervolgende mijn voorslach ende verdeelinge voor het begin van desen gestelt zijnde/ alhier verhaelen ende beschrijven met wat Iaermarcten ende Vryheden der selver dese Stede/ over lange jaeren by Privilegien ende Handtvesten van eenighe Graven van Hollandt, ende ander Heeren begiftet ende versien zijn: op dat de voornoemde Stadt door den toeloop van menschen/ de welcke gemeenlicken op soodanige Jaermarckten gheschiet/ souden mogen toe nemen in Neringe ende welvaert. Daer naer sal ick een weynich seggen van onse ordinarische Weeckmarcten, ende aldaer verhalen den overvloet van alle eedtwaren/ de welcke rontomme deser Stede by de Huysluyden ende andere geteelt/ gebout/ ghemaeckt ende opte selfde Marckt-dagen ter Marckt gebracht werden.

Beginnende dan mette Iaermarcten deser Stede/ soo sal ick daer van soo vele segghen ende verhaelen/ als die vanden Gherechte daer van in openbaeren Druck uytghegeven hebben in haere Keuren ende Ordonnantien deser Stede/ de welcke inden Jaere 1583. uytgegeven ende ghedruckt zijn: by elck voeghende tghene ick meer daer van te segghen hebbe.

Eerste vrye Jaermarckt.

De eerste vrye Marckt/ is van Leer ende Huyden, ende heeft van outs begonnen 'sVrijdaechs voor den Sondach Oculi, ((welck den vierden Sondach is voor Paesschen) ende duyrt de vrydomme acht dagen aen een: Dan de selvige is eenige Jaren geleden verleypt op Maendaghe naer mid-vasten/ ende dat om dat die van Rotterdamme haere Leermarckt/ de welcke weynich daghen voor de Leydsche was komende/ Eerste Leermarckt.

mende/ verlept ende verandert hadden/ ende door haere veranderinghe met dese Marckt genoechsaem op eene tijt quamen. De Stadt Leyden is met dese Marckt begiftet ende geoctroyeert by Philips de II. Coning van Spangien/ ende de derde Grave van Hollandt van dier name/ volghende de opene Letteren gegheven den sevenften Meye Anno 1567. achtervolgende de Keuren by die vande Gerechte opten 22. Mey des Jaers 1604. ghemaeckt ende gestatueert wesende op het inne ende uytluyden (mette drie Klocken vande Parochie-Kercken) van alle de Iaermarcten, soo wert dese Marckt inneghelupt op Maendaghs naer mid-vasten/ des morghens van half ses tot ses uyren toe/ ende den uytgang op Maendage daer aen des avonts van half ses tot ses uyren toe: telcken reyse een poose van een half uyr lang duyrende.

Tweede vrye Jaermarckt.

Leydtsche Kermis/ wanneer gehouden.

De tweede vrye Marckt is/ diemen de Cruyce-Marckt, ofte den Ommegang noemt/ begint op Donderdachs voor ons Heeren Hemelvaerts-dach: ende gaet uyt des Donderdaechs voor Pincxter/ beyde 'smiddaechs ten 12. uyren: ende de selve werdt innegeluyt op des Heeren Hemelvaerts-dach/ 'smiddaechs van twaelf tot half een uyren/ ende dat om seeckere redenen/ hoe wel ende niet tegenstaende de vryheydt vande Marckt al Donderdaechs daer te vooren begint: ende den uytgang wert geluyt des Donderdaechs voor Pijnsteren/ 'smiddachs van half twaelf tot twaelf uyren toe.

Linnen-marckt.

Des Vrydaechs naer des Hemelvaerts-dach/ so is het alhier binnen Leyden altijts Linnen-Laken-Marct, beginnende des mergens metten dage/ op welcke Marckt uyt alle de omleggende Steden ende plaetsen seer veel Lywaets/ so gebleyckt als rou ter Marckt gebracht wert.

Op dese Marct ende op de vijfde vrye Marckt de welcke opten eersten October gehouden wert/ hebben alle de uytheemsche Cramers ende die gene die eenighe Waren veyl hebben/ ende in die Marckten seer vele komen/ geduyrende de vrydomme vande selfde vryicheyt ende consent met haer Waren voort te staen ende te verkoopen/ op sulcke orden ende tot sulcke plaetsen/ als daer toe by die vanden Gerechte geordonneert is: ende dese Marckt wert wel voor de aldergrootste ende principaelste gehouden.

Derde vrye Marckt.

Leydtsche Kaesmarct wanneer.

De derde vrye Marckt is Sinte Margrieten Marct, beginnende op S. Margrieten avondt/ twelck is den 12. Julij/ eyndende den twintichsten der selver Maent/ (want den Sondach tusschen beyden komende en wert niet ghetelt:) ende is van outs tot noch toe/ in ghebruyck gheweest/ datmen vier dagen voor ende vier daghen nae/ niemant en mach beset-

besetten. De Stadt Leyden is met dese Marckt gepriviligieert ende geoctroyeert by Iohan Grave van Henegouwen, de tweede Grave van Hollant, &c. van dien name/ int jaer 1303. inde Somer op S. Martijns schuddekorfs dach/ ende die is vanden volgenden Inhout:

Wy Ian Grave van Henegouwen, &c. Maecken cont allen luyden, dat wy onsen lieven ende getrouwen Poorters van Leyden, hebben gegeven ende geoorloft omme haren getrouwen Dienst, die zy ons ende onse Voorvaders gedaen hebben, ende ons noch doen zellen, een Iaermarct te legghen binnen onser Stede voorsz. ende van die Iaermarct zelmen dat Cruys rechten op *S. Margrieten* avont, alle Iaer, ende sy zel geduyren ende staen, in alremanieren, ende in al den rechte, dat ander Iaermarten staen, in onsen Landen, uytghenomen vechten, dat zelmen beteren ende berechten, nae der hantveste vande Poorte by Schepenen. Ende om dat wy willen, dat die vaste ende gestade gehouden werde, van ons ende van onse nacomelingen, zo hebben wy hem dese letteren gegeven, Besegelt met onse Segelen int Iaer ons Heeren 1303. op Sint Mertijn schuddekorfs dach. Privilegie van Margrieten Mart.

Ende mendien dese Marckt metter tijt in ongebruyck gecomen was: zo is het voorgaende Privilegie inden Jare 1497. inde Maendt van December wederomme vernieut/ ende het oude geconfirmeert: ende de vryheyt van dien gegeven vier daghen voor/ ende vier na S. Margriet. Vernieuwing van dien.

De Margrieten Marckt wert ingelupt opten 12. Julij/ des mergens van vijf tot half ses uyren/ ende uytgelupt opten twintichsten Julij des avonts van half seven tot seven uyren toe.

Dese Marckt wert gehouden tot een Kaes-Marckt, tot welcken tijde alhier van alle de ommeleggende Dorpen/ als uyt Rijnlant/ Delflandt ofte Westlandt/ ende andere plaetsen groote menichten van allerley Kasen ter Marckt gebracht/ ende alhier vercocht ende verhandelt werden.

Desgelijcx wert in dese Jaermarckt den eersten wercken dach naer S. Margriet, alhier gehouden de tweede Leer ende Huyden-Marct. Inden Jare 1636. is by Octroy ofte consent vande Staten van Hollandt ende Westvrieslant/ dese Leermarckt verleyt ende ghestelt den eersten Tweede leermarct,

Maendach naer Margriet, ende so die op een Maendach comt acht dagen daer na.

Vierde vrye Marckt.

Derde leermarckt.

De vierde vrije Jaer-marckt is de derde ende laetste Marckt van Leer ende Huyden, begint des Maendaechs naer S. Lambrechts dach/ ten waer saecke dat S. Lambrechts dach op een Maendach quam/ als dan soo begint die opten selven dach. Ende werdt innegheluydt des Maendachs 'smorghens van half ses tot ses uyren toe/ ende uytgheluyt des Maendaechs daer aen volghende des avonts van half ses tot ses uyren toe.

Vijfde vrye Marckt.

Marckt vanden 3. October.

De vijfde vrye Marckt/ is de Marct der Ontsettinghe, of Feest der verlossinge: diemen jaerlicx hout tot een eeuwige gheheuchnisse/ dat de Stadt van Leyden inden Jaere 1574. den derden Octobris van der Spangnaerts sware Beleghering he ende uytersten noot is ontset ende verlost: ende gheduyrt thien daghen/ beginnende den eersten/ eyndende den thienden Octobris. Daer toe de Stadt opten name vanden voornoemden Coningh Philips van Spangnen, als Grave van Hollandt, by opene Brieven van date den veerthienden Januarij 1577. is geoctroyeert. Dese vrije Marckt werdt innegheluydt opten eersten Octobris 'smorgens van ses tot half seven uyren toe/ ende wederomme uytgheluyt opten thienden Octobris des avonts van half ses tot ses uyren.

De Heeren vanden Gerechte deser Stede hebben inden Jare 1578. omme dese Jaermarckt te beginnen ende inne te stellen/ allen vlijt aengewent/ omme uyt de naghebuyrde Steden ende andere plaetsen/ tot Leyden te beroupen/ alle Cooplupden/ Cramers/ ende andere Persoonen de Jaermarckten frequenterende/ zelfs met beloften van eenige vereeringen. Daer toe uytsendende seeckere Beroep-Chaerte/ gemaect by haeren Secretaris Ian van Hout, de welcke ick goet gevonden hebbe/ tot een eeuwige gedachtenisse van dien/ alhier inne te lijven/ zijnde van desen Inhoudt:

Feest

Feeſt der Verloſſinghe, ende Iaermarckt der Stadt Leyden, die in deſen Iaere CIƆ IƆ LXXIIX,

Aldaer gehouden ſal werden: den eerſten Octobri ende naervolgende dagen, totten tienden toe, den zelven mede gerekent.

Zijn yemandt unbekent, de wonderlike daden,
Die, des Heyrſcharen Godt, genaden-rike hant,
Vyt 'tHemelſche Paleys, in overvluet tuezant,
Mi Leiden (leider) mit het liden groot beladen?
Want als ick inde doot was, heeft hi, der genaden
Deur mi geopent wijt; en maeckte, ziet, tot ſchant,
Der Spaengaerts trotſe pracht; die om mi lach geplant:
Zijn Engel, ſlouchſe meeſt: zi vluchten, zeven paden,
Langhs wegen, dijcken, caden, de ſpijs bi mi gehaect,
Heeft minen munt (ô vreuchd') zoo mildelick geſmaect:
Den hunger-noot, hi keerd', in menichte van eten.
Al bruict hi middelen, hi heefts alleen gemaect,
Deze barmherticheyt, die tot mi es geraect,
Zoud' ick, doch, immermeer, wel cunnen Heer vergeten?

Tzi ver van mi geſmeten, geeft des (ô God) een keer:
Mer um dat 'twunder-werck, men eeuwich mocht gedincken
Heeft het heel guet gedacht, den Staten, mi te ſchincken
Een openbare Merct: zulx was oock het begeer,
Van die dit Landt regiert, by 'taf-zijn van uns Heer.
En dat alſdan, een Feeſt; van ſlempen niet, of drincken,
Noch overdaden groot (die vuil en leelick ſtincken)
Hier zou ghehouden ſijn: mer, op dat, meer en meer
Verbreyt zou ſijn, Gods eer, een Feeſt um hem te loven.
Nu, ick wel wetende, de cleinheit van mijn macht,
Vm Godt te zeggen danck, en dat dit daelt van boven;

O Heer, u hierum bid; dat neder-dael u kracht,
Daer naer elck vuirich wacht: zoo wel de minst als meeste:
Schenct uns dan hier tue, Heer, de cracht van uwen Geeste.

DVs ruup ick dan ter Feeste, ter Feest wert hier genoot,
'Tgetrouwe Nederlandt; voort al zodane zinnen,
De welcke, Godes Woort, voor 'tbeste guet beminnen;
Geen dinck zo zukende, als dit te maken groot,
Maeckt u oock herwaerts-aen, comt hier, ghi Patrioot.
Al die mit uns waert bli, cumt laet u herwaerts vinnen:
Brenght zuivel, boter, kaes, leer, beesten, wullen, linnen,
Eersten October tbegin vande Marct — Al tgunt, dat metter hant, gewracht wert voor de noot.
Cumt hier en toont u hoot. October d'eersten dach
Den iij. wapenschouwinge. — Elck zet zijn waer te vent, op dat hy winnen mach.
Den derden, zult ghi sien, theleet der Schutterien;
Den iiij. de Spelen. — Naer van des Heeren Woort, gemaeckt zi tlief gewach.
Den vijfden de vertooningen. — Den vierden, zal tgehoor van spelen, u verblien.
Daer naer, ziet datmen toont, hue dat ick zat in lien.

MEt cunst verslijt u tien, die u cunt bemueien,
Der negen Nymphen spel; die eertijts waert geraeckt,
Op den twee-topten-berch, daer ghi sijt nat gemaeckt.
Van tcuele waterken, dat spaerts-huuf daer de vlueien,
Danckt Godt in minen naem, van alle zine gueien,
Die hi mi duen bewees, naer mine prisen haeckt,
Opten sesten de danckseggingе te lesen. — En opten zesten, toont hue dat ghi sijt gespraeckt,
Want, um u eygen werck te lesen, wilt u spueien.
Al est dat veel verfueien, uns duytsche Poëzi,
Materimende opte laetste syllabe xij, ende opte naestlaetste xiij. — Volhert ghi in u werck: maeckt dat hem elck verwundert,
Haer rijcke fraeyicheyt, in mate volget mi.
Tgetal der regelen, niet boven ga, twee hundert
Lengte tusschen de CL ende CC. — Noch min dan anderhalf, zoo dichten veel, vermoorden
Guei zin, hier meest naer tracht, spreect Nederduytsche woorden.

Rechters. — BI Rechters, die dit hoorden; zal zonder enich jicht,
Gewesen werden; twerck, dat meest muet zijn gepresen:
iv. Prizen. — Wie dan daer aen; wie weer; en noch daer aen zal wesen.

Een

Een penning van guet gout, die schoon es van gezicht;
Zes Engels, vijf, vier. drie, crijcht elck tot zijn gewicht.
Die nu zijn eygen werck, bequamelicxst sal lezen,
Van miner daelders een, zal sijn het loon van desen.
En die fraeyst heeft gebruyct, de pluym, of veder licht;
Een pen van zilver crijcht: men zal hem zo begroten,
Voorts, crijcht noch elck prijs, niemant wert uyt-geslöten.
Die van den vertsten wech cumt, en meest es vermuet,
Hi come dan te lant, of uyt een vuchte haven;
Daer hi zijn woon-plaets hout; sijn arbeyt wert verzuet:
Want dees zal ick sijn durst mit twee Stadts kannen laven.

Best-lezende. Fraeyst schrijvende. Gemeene prizen. Vertstcomende.

GHi die ter Merct cumt draven, mit vett' of droge leren;
Den zesten dach, zal ului toe geeygent sijn:
Ghi vintes un-getout, getout, zeem, perchemijn,
Bezaen, en corduaen: al datmen can begeren.
Die mitte roscam, of mit beesten, hem generen:
Vercoop den thienden dach, Paert, Cue, Os, Schaep, en Zwijn,
Die schoonste waren brengt, zal drincken van mijn Wijn,
Zo oock die vertste cumt, um hem hier te generen,
Als Coopman hooch in eeren. Die oock hier comen sal
Verterende zijn gelt, vermerende tgetal,
Vm dogen mer te vuen, men zal hem hier geriven
Van bedd' en disch, um tzijn. Int kort ick nood' u al;
Doch, zunder dees verraers; dier zuucken tlant zijn val:
Oock dieven, schelmen, al dees, mogen achterbliven.

Den vj. leermarct. Den x. ende laetsten beestemarct. Schoonste waren brengende. Vertste comende.

Twee magere Beestemarckten.

Opt versoeck vande Burgermeesteren der Stadt Leyden in Martio 1624. aende Ed. Mog. Staten van Hollandt ghedaen/ is Leyden gepriviligieert alle Jaeren ten eeuwigen dage te mogen houden / twee Jaermarckten van allerley Magere Beesten. Daer van den eersten gehouden zal werden opten 27. Aprilis / ende den tweeden opten 21. November. Ende de vrydom van niemandt te mogen in persoon ofte goederen te besetten/ zal beginnen vier dagen te voren / ende eyndigen vier dagen daer naer. In gevalle beyde dese daghen op Sondaghen souden mogen comen/ zo sal de selve opten volgenden dach eerst aenvanghen ende beginnen. Dit Privilegie is gegheven opten 23. Martij 1624.

Ende

Ende is opten 30. der selver Maendt voor den Volcke afghelesen. Met dese volgende woorden;

MEn advertcert by desen een yegelick, dat by d'Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt, ten eeuwigen daghen vergunt ende geconsenteert is Octroy tot het houden van twee Iaerlijcxe vrye Marcten, van allerley magher Vee ofte Beesten, soo Ossen, Koeyen, Vaersen als andere, geene uytgesondert, binnen de Sradt Leyden, d'eene der voorsz. Marcten op den *seven-en-twintichsten Aprilis*, ende d'andere op den *een-en-twintichsten dach vande Maent November, ten ware eene vande voorsz. dagen, op eenen Sondach mochte comen, als wanneer de selve sal werden gehouden op den naestvolgenden dach*, op welcke jaerlijcxe Marctdagen, mitsgaders de vier naestvoorgaende ende volgende dagen een yegelick vry ende vranck binnen de voorsz. Stadt Leyden sal mogen comen ende handelen, sonder aldaer geduyrende den selven tijt, 'tzy in persoone ofte goederen, omme eenigerley schulden oock voor date van dien, buyten de voorsz. vrye Iaer-Marcten, ghemaect, te moghen werden gearresteert, becommert ofte beleth in eenigher manieren, ende sullen wijders d'selve, die opte voorsz. Iaer-Marcten binnen der voorsz. Stede, comen genieten sodanighe andere liberteyten ende vryheden, als in andere Steden ende plaetsen vanden voorsz. Lande, in gelijcke vrye Iaer-marcten genoten ende ghebruyckt werden, alles in conformité vande opene Brieven van Octroy by haere Ed. Mog. daer toe verleent opten xxiij^en^. Martij deses Iaers xvj^C^. vier ende twintich.

Twee magere Beestemarcten.

Ten oorconden desen door last vande Burgemeesteren ende Regierders der voorsz. Stede ondergeteyckent opten ix^en^. April vanden voorsz. Iare.

By my *S. van Baersdorp.*

Gedup-

Geduyrende alle dese vrye Jaermarctē/ so staet de Civile Vierschare stille/ ende wort inden treyn vande Justitie vacantie gehouden.

Saey-marckten voor de Loy-Halle.

Beneffens alle dese Jaermarckten/ soo hebben die vanden Gerechte tot vorderinghe vande Draperie geordonneert alle Dynsdaghen ende Vrydagē/ coop-dagen voor de Saey-halle, van Saeyen/ Grogreynen/ ende alle andere Manufacturen/ de welcke als dan naer de gelegheyt van tijdt/ of rijsen/ of dalen/ tot welcke dagen ghemeenlicken de Marckt vande stucken ende Waren gestelt wert/ waer naer die dan vercocht werden. Op wat daghen van de weke/ dat het Marckt is voor de Loyhalle.

Gaern-Marckt.

Desgelijcx soo hebben die voornoemde vanden Gherechte mede gheordonneert/ datmen tot gherijf als vooren/ alle Woonsdaghen ende Saterdagen opte Oosterling-plaetse openbare Gaerne-Marckt houden sal/ tot welcke dagen dan allerley Garen te coope gebracht/ ende vercocht werdt. Garen-marckt.

Ordinarische Weeck-marckt.

Ten laetsten/ soo is het binnen deser Stede alle Saterdagen ordinaris Weeck-marckt-dach/ ten welcken daghe (hoewel datter meest alle daghe vander Weecke in overvloet verscheyden eedtwaren ter Marckt ghebracht werden) upt alle de omleggende Dorpen deser Stede/ upt Rijnlandt ende Rijnlants gevolge/ bestaende in een seer groot getal van Dorpen/ de welcke meest alle onder dese Stede sorteren ende te marct behooren/ hoewel het selfde ten nauwsten niet onderhouden en wert/ maer datter vele vande Dorpen in andere Steden naerder leggende als Leyden, aldaer haer Marckten houden ende waernemen. Van alle dese plaetsen komen ten selven dage binnen deser Stede een groote menichte van Lantluyden/ so met schepen ende schuyten/ als met wagenen/ de welcke alhier ter Marckt brengen/ met grooten overvloet allerley eetwaren/ dienende tot onderhoudinge van het menschelijcke leven/ te weten Vleysch/ (behalven Calveren ende Schapen/ de welcke ordinaris alle Vrijdaghen ter Marckt ghebracht werden opte nieuwe Beesten-marckt/ gelegen zijnde ontrent de nieuwe Haerlemmer poorte/ onder het Bon van Hogemorsch,) Voghelen/ Visch/ Melck/ Boter/ Kase/ Coorn/ Erten/ Bonen/ Frutagien/ Appelen/ Peeren/ ende verscheyden andere dingen meer/ ende dat met sulcken menichten dattet ongheloofliick soude schijnen/ waert datmen sulcx ten vollen konde verhalen ende beschrijven: behalven al het ghene dat daghelicx by eenige Borge- Beschrijvinghe vande Saterdachsche marctdach.

 ren

ren met menichten soo upt Zeelandt/ Brabant/ Vlaenderen/ ende ander quartieren ghehaelt ende gebracht wert.

Plaetsen waer alle Waeren ende Coopmanschappen opte Weeck-marckt-daghen vercocht werden.

Op wat plaetse yder Ware vercocht wert.

Op dat alle Waeren ende Coopmanschappen/ op de Marckt-dagen met goede orden souden mogen vercocht ende voortgestelt werden/ ende dat de vercoopers den anderen niet en souden hinderen noch inde wege staen: soo hebben die vanden Gerechte seker Keuren ende Ordonnantien gemaeckt op het voortstaen der selver Marckt-daghen/ ende yeder Ware ende Coopmanschap haer eygen plaetse opte Marckt gegheven ende gestelt/ alwaer datmen die vry ende onbekommert te coope mach houden/ ende dat in deser vougen:

Boter ende Kase.

De Tonne-Boter ende de Kase: in ende by het Boter-huys: maer de Boter de welcke met stucken vercocht werden/ is geordonneert ende plaetse gegeven by de Hoenderen ende Eyeren opten Rhijn vande Boterstege totte Caernemelcx brugge toe.

Ossen eñ Koeyen.

De Ossen, Koeyen, soo melckte als vette Beesten/ de welcke opte ordinarische Weeck-marckten binnen ghebracht werden op de Beeste-Marckt/ achter Marendorp: maer ten tijden vande Jaerlicsche slachtingen/ (de welcke vier in getale zijn/ ende gemeenlicken twee voor/ ende twee naer Alderheyligen gehouden werden/) So werden de vette beesten gestelt langs Marendorp/ beginnende aende Rijnsburger-poorte/ loopende naer de Zijlepoorte toe. Maer nu ende eenighe Jaeren herwaerts opte nieuwe Beestemarckt.

Varkeñ.

De Varkenen, soo wel maghere als vette/ werden vercocht omtrent de Witte-poorte op het Zandt. Nu teghenwoordich op ende omtrent de voornoemde Beesten-marckt.

Calveren, Schapen.

De Calveren ende Schapen, gelijck ick voorhenen geseyt hebbe/ werden ordinaris alle Vrydagen vercocht omtrent de Marenbrugge. Ende nu mede opte Beestemarckt.

Het geslachte Vleysch, soo van Runderen, Calveren, Schapen, ende Lammeren, wert vercocht inde ordinarische Vleysch-halle/ ghelegen zijnde aende Breede-strate/ onder het Stadthuys.

Het Vercken-vleysch, ghesouten vleysch, ende alle versche spijsen, werden vercocht inde Pens-halle/ mede gelegen wesende aende Breede-strate/ omtrent den Blauwen steen.

De

De Conijnen, Entvogelen, Hoenderen, Duyven, ende ander gevogelte, wert vercocht by de Blauwen steen/ ter weder zijden der selver.

De Visch soo wel versche Zeevisch, de welcke de meeste tijdt des jaers tweemael des daechs (te weten des mergens ende des avonts) ordinaris alhier ter marckt gebracht wert/ soo van Catwijck, Noortwijck, als andere plaetsen/levendich/ende dickwils met sulcken getal ende menichten dat het een lust is sulcx te aenschouwen: ende niet tegenstaende dat de Zee-visch alhier met sulcken grooten getale ghebracht wert/ soo werden de selve om de menichte der menschen wille/ het gheheel jaer door: tot seer dieren/ ende tot grooten prijse vercocht: ende beneffens de versche Visch/ wert oock de gesouten visch, de Stocvisch, den Haring, ende Bocking ghesamentlick vercocht / op ende beneden de Visch-brugge ende opte Vischmarct. Visch soo wel Zee-visch als Rivier visch.

De Rivier-visch, ofte Meer-visch, de welcke tsy die inder Stadts Broon-wateren/ eenighe Meeren/ inden Rhijn/ inde Maren/ inde Vliedt/ inde Lede/ ofte andere soete wateren ghevangen werden/ ende alhier ter marckt hooren/die wert eensdeels vercocht beneden de Visch-brugge/ nederwaerts gaende naer het Boterhuys: anderdeels so wert de selve vercocht langs het water opte ordinarische Visch-marckt. Coorn, ende allerley bruchten.

Het Coorn ende allerley Granen/wert vercocht opte Coornbrugge.

De Warmoes-vruchten, werden vercocht aende Noordt-zijde vanden nieuwen Rhijn/ beginnende aende Coornbrugge/ lopende Noord-Oostwaerts aen.

De ghe-ente Fruyt-bomen, ende allerley andere geslachten van Boomen/ die werden (ten tijden als de selvige tijdich zijn om te verplanten te weten inde Vasten/) vercocht aende Hoochwoerts brugge nederwaerts gaende naer de Lop-Halle. Werden nu te coop ghestelt inde nieuwe Stadt aen nedergeleyde Vest-walle/ ontrent Jan Vossenstege.

De Bloemen, Cruyden, ende diergelijcke dingen werden desgelijcx in het voor-jaer vercocht beneden de Caermelcx-brugge/ staende naer de Gans-oort brugge toe.

De Appelen, Peren, ende andere Frutagien/ werden de Hierlandsche vercocht opte selfde plaetse daer de Bloemen ende Cruyden vercocht werden: maer de Buytenlandtsche, de welcke alhier met heele schepen vol gebracht werden/ die werden vercocht beneden de Hoochwoerts brugge/ Zuyd-westwaerts aenloopende naer de Oosterlingh-plaetse: maer werden nu vercocht inde nieuwe Stadt ontrent de Beestenmarckt.

Schoenen Hosen. Huysraet, ende ander dinghen.

De Schoenen, so wel nieuwe als oude/ werden vercocht opte Breedestraete aende Noordt-westzijde vanden Blauwen steen / zijn over eenige Jaeren gebracht opte voorste nieuwe straet/ ontrent den Burch: ende de oude Schoenen langs het Kerckhof vande Hogelantsche Kercke/ te weten aende Suydsijde van dien.

De Cuypers, Pottebackers, ende allerley aerdewerck/ werdt vercocht aende Noortzijde vanden Rhijn/ beginnende beneden de Vischbrugge/ loopende totte Coornbrugge toe.

De oude Cleer-marckt, ofte ghelijck men van outs plagh te segghen de Luysmarckt, mitsgaders allerley nieuwe gemaeckte Clederen die werdt ghehouden opte Nieuwe-straet aende Noordtzijde vande Hoghelandsche Kercke gheleghen wesende.

Beneffens alle dese voorverhaelde Waeren ende Coopmanschappen/ die ick alhier verhaelt hebbe/ ende meest alle te samen in eet-waeren bestaen / soo hebben noch eenighe Borgheren ende Inwoonderen mede alle Weeck marckten/ openbaerlijcken in seeckere Cramen veyl ende te coope verscheyden Waeren ende Coopmanschappen/ omme daer mede soo wel de Landt-luyden als de Inwoonderen te gherijven van alle het gene een yeghelijck dagelijcx van noode ende gebreck soude mogen hebben/ tot onderhoudinge van haer ende hare Huysgesinden/ als Linden/ Sijde/ ende Wolle Lakenen/ Hosen/ Schoenen/ Klederen/ Iser/ Tin/ etc. te langhe omme alles te specificeren in sulcker menichte ende ghetale al of tselve een gemeene Jaermaerckt van eenige Steden waer: Dese alle te samen zijn mede by die vanden Gherechte opte Marckt haere plaetsen gheordonneert ende ghestelt / beginnende te staen vande Vischmarckt/ loopende Zuyd-Oostwaerts aen/ tot aen de Caernemelcx brugge toe.

XII. Verhael vande Leydtsche Visscherye, van wie/ wanneer/ ende tot wat tijden de Stad Leyden de gherechticheyt der selver ontfanghen heeft / ende hoe verre de selve hem uytstreckt.

Verhael van de Leytsche visscheryen.

TOt hier toe de Iaermarckten ende Weeck-marckten , met het ghene daer aenclevende is / sommierlijcken verhaelt ende beschreven hebbende/ soo sal ick ten laetsten volgende mijne beloften wat breeder verhalen ende beschrijven van wie / ende wanneer de Stad Leyden in eygendomme ontfangen heeft de Visscherye vande Vroonwateren: hoe verre de gherechticheyden vande selfde Vroonen hen uytstrecken/ ende jaerlicx by de Vroon-meesteren verhuyrt werden/ met expresse conditie ende voorwaerde/ dat de Huyr-

ders

vers alle de Visschen/ de welcke by haer inde voornoemde Wateren gevangen werden / alhier binnen der Stede ter Merckt te moeten brenghen/ op sekere boeten ende straffen / alhoewel het selve in het minste niet naergecomen en werdt. Omme dit alles wel ende bequamelijcken te doen/sal ick hier inne lijven het hooft ende het begin vande Keuren ende Ordonnantien/ by die vanden Gherechte ghemaeckt wesende op stuck vande Visscheryen inde Vroonwateren, van date den laetsten Februarij des Jaers 1594. wesende vanden volghenden inhoudt:

ALsoo de Stadt van Leyden inden jaere MCCCC XXXIII, van H. M. Hertoge Philips van Bourgongien, inder tijt Grave van Hollandt, het recht vercreghen heeft tot de Visscherien vande Meeren, gheleghen aen verscheyden partien tusschen Leyden, Haerlem, ende Amsterdam: ende sulcx vanden selven tijt aen in geduyrighe ende vreedsamighe possessie ende gebruyck is gheweest vande volgende wateren ende visscheryen, diemen van oudts mit eenen name ghenoemt heeft het *Vroon*: daer van het bysonderste partie beginnende aende Zijlbrugge ende van daer voorts ommeloopende naer den Noorden, Oosten, ende Zuyden in sijnen ommetreck ofte circumferentie belent ende beleghen heeft, Eerst de landen van Leyderdorp, daer aen van Oustgeest, van den anderen mit de Slaechsloot afgescheyden, daer aen de landen van Warmont, daer aen des Heeren van Wassenaers visscherye gheleghen in Sassenhem, daer aen de landen van Lisse, vande Vennip, van Hillegom, ende van Heemstede, tot aen de Haerlemer tonne toe, van outs ghenoemt geweest zijnde 's Graven-sloot, daer aen de landen van Schalcvijck ende de vijf huysen, daer aen de landen van Nieuwerkerck ende Rijck, daer aen de landen van Rijckeroort, van Aelsmeer, (de Stommeer daer in begrepen zijnde,) van 's Grevelf-recht, van groot ende cleyn Burchgraverveen, van Leymuyen, Reynzaterwoude, Iacobswoude, of Esselickerwoude, van Alckemade,

Van wie die van Leyden de vroonwateren ontfangen hebben ende hoe verre die hen uytstrecken.

kemade, weder van VVarmont ende van Leyderdorp: die mit verscheyden namen werden ghenoemt, als de Zijl, 'tZweylant: de Norremeer, de Hemmeer, de Valckemeer, of tVennemeertgen, de Spriet, de Kever, de Zeven, 'tHellegat, de Zassemmeer, de Greveling, de Aa, Huykesloot, de Cagermeer, de Aftermeer, de Leydtsche meer, de Haerlemmermeer, de Hellemeer, de Verremeer, de Stommeer, tGriet, de Brasemeer, de Oude weteringhe, de Gooch, ende de nieuwe weteringhe. Dat oock de voorsz van Leyden naederhandt verscheydelicken zijn geprevilegeert ende gheoctroyeert, ten opsichte vande voornoemde wateren ende visscherien soodanighe Keuren ende Ordonnantien te maken, ende realicken mitter daet ter executie te doen stellen, als hēluyden tot welstant ende vorderinge van haer voorsz. wateren ende visscherien goet ende oorbaerlicken zoude beduncken: van twelck de voornoemde van Leyden oock zijn in vreedtsaemich ende onwedersproken ghebruyck van soo lange, dat gheen geheuchnisse ofte gedencken van menschen daerentegens zy. Ende het sulcx oock is dat niet teghenstaende de sonderlinge sorghe ende naerstighe opsicht by de Regenten inder tijt ghenomen, op de voornoemde wateren ende visscherien: de Keuren eñ Ordonnantien by de selve tot onderhout ende vordernisse van dien ghemaect, allenskens in verghetinghe ghekomen, ende qualicken onderhouden zijn: tzy deur slofficheyt, onachtsaemheyt, ofte quade toesicht, daer by comende de op gecomen inlandtsche beroerten: In voughen, dat behalven dat de visscherien grotelijcx vermindert, ende daghelicx de wateren gheld ghemaeckt worden: oock mits de vercleyninghe vande masschen der visch-netten, de bevisschinghe vande wateren t'allen tijden vande jaren werden gedaen, oock inde voe-tijt: ende dat noch by soodanighe luyden

Namen van alle de Vroon-wateren, deser Stede.

Redenen waeromme die vanden Gerechte Keurē opte visscherye hebbē moeten maken.

die

die gheen pacht en hebben. mer diefsche wijse by nacht ende ontijden daerinne comen visschen, daertoe ghebruyckende nieu ghevonden visch ghetuych, en verboden want, by middel vande welcke de cleyne visch by duysenden, of versmoort, of tot aes op gevangen wert: Dat oock de Visschers van Stads wateren, jeghens de oude loffelicke ghewoonten ende de beloften by hen op tverpachten ghedaen, haer ghevanghene visch niet binnen deser Stede ter marcten brenghen, mer of andere luyden vercopen, of in andere omleggende Steden ende plaetsen ter marct brenghen: twelck veroorsaeckt dat binnen deser Stede weynich meervisch ter marct coemt: vercort ende sulcx deser Stede van hare gherechticheyt, ende de Burgheren ende inwoonderen van haer gherijf, ende behoorlick onderhoudt:

ZOO ist dat Schout ende acht Schepenen der stadt Leyden, willende daer inne (als naer behooren) voorsien, ende de marct deser Stede, tot gerijf vande Burgheren ende inwoonderen, vorderen: ten opsicht van alle deser Stede visscheryen, soo wel over de Vroon-wateren, (ende sulcx oock over de visscherye vande Maren ende Maren-poelen, beginnende van der voorsz. Stede vestgraften, ende lopende deur, de Quaeckel, voorby, ooc door t Warmonder-veer: eyndende inde Lee, beneffens het oude veerhuys, daer des Heeren van Warmonts visscherye begint, ende inde Poel deur 't voorschreven Veer aende Oostzijde mit de hoge wey-sloot, ende aende Westzijde mitte vijfhont-sloot, ende ten laetsten oock eyndende aende Reynsburgher vliedt, mit een pael affgheteyckent, als ter plaetse daer 'tbanwerck vande voornoemde Vliedt eyndet,) ghesamentlick oock ten opsichte van deser Stede visscherye inde Vest-grachten: mit advijs van Burgermeesteren der selver Stede, in cracht der voorsz. Stede Namen van andere Visscherien deser Stede.

Privile-

Privilegien, ghekeurt, ghestatueert, ende gheordonneert hebben.

Vele ende verscheyden Keuren ende Ordonnantien / te langhe ende buyten propooste/ omme hier aengeroert te werden: ons alleen genoech wesende / ende te vreden stellende met het ghene ick vande voornoemde Visscherpen ende 'trecht der selver tot hier toe ghesept hebbe. Te meer om dat wy hier naer/ in het derde deel van dese Beschrijvinghe vande Vroonwateren/ ende den opsiender van dien noch sullen spreecké.

Ende sullen desen eyndigende / voortgaen totte xiij. ende laetste verdeelinghe van het eerste Deel van onse Leydtsche Beschrijvinge.

XIII. Verhael ende beschrijvinge van alle de Doorluchtige/ Gheleerde/ ende vermaerde Mannen/die welcke binnen der Stede Leyden ghebozen ende voortghecomen zijn: Eeniger leven / daden/ ende sterven beschreven ende verhaelt.

GHelijck de Stadt Leyden gheen vande Hollandtsche Steden/ noch inde goede ghelegentheyt/ lustighe landouwen/ wel ghe-ordineerde Straten ende Wateren / als in schoonheydt van Huysen/grootheyt ende verscheyden andere dingen/en behoeft te wijcken/ maer in veelderhande saken eenighe der selver verre overtreft/ ende 'thooft van over vele jaeren uytghesteken heeft/ ghelijck van mijn sulcx ten deele tot verscheyden plaetsen ende gelegentheden ghesept ende verhaelt is: Also mede heeft de voornoemde Stadt van over vele jaeren haer te beroemen ende te verheffen/ van verscheyden Doorluchtichtighe/ Hooch-gheboozen/ Gheleerde ende vermaerde Mannen/ wiens namen leven sullen/ so lange de Sonne de aerde beschijnen sal/ de welcke binnen hare muyren geboren eñ voortghekomen zijn/ niet alleen ten tijde dat de Academie ende Hoghe Schole alhier opgerecht ende gestichtet is/ maer langhe ende vele jaeren voor de stichtinghe der selver. Desgelijcx soo heeft haer de Stadt Leyden te roemen/ dat binnen hare muyren by hare Poorteren of Borgeren over meer als 130. oft 140. jaeren de Const-rijcke Schilder-Const gehanteert is geweest/ de welcke te dien tijden so gemeen niet en was/ noch gheoeffent en wert / als wel huyden ten dage/ dese Const segghe ick / de welcke een Const ende wetenschap is die over de gantsche werelt by alle Natien ende Volckeren vermaert/ bemindt/ ende aenghenaem is/ ende dien volghende een onuytsprekelicken lof by hooge ende lage Personen verdient heeft: alhier binnen deser Stede niet alleen ghebloeyt / ghewassen ende toeghenomen/

men/maer is by eenige by naer tot volcomen wasdom gecomen eñ gewassen/gelijc sulcx vele ende verscheyden Meesteren getuygen ende bekennen: ick spreecke insonderheyt van dien wijtvermaerden Lucas van Leyden, wiens konstighe wercken soo lange Hemel ende Aerde staen/ sullen vande feninige tanden der Vergetenheyt niet en sullen geknaecht werden: noch wiens name de welcke over lange jaeren inden Tempel der Ghedachtenissen in coperen Tafelen ghegraveert ende gheschreven is/ nimmermeer in Lethes-vloet verdroncken sal werden: ende verscheyden andere Constighe Meesters meer/ de welcke hier naer yder op sijne plaetsen ghenaemt ende ghestelt sullen werden.

Dese doorluchtige/ hooch-geleerde ende wijtvermaerde Mannen/ hoe wel niet alle/ vermits my die onmogelijcken gheweest zijn te konnen onderbinden/ ende ick houde voor ontwyfelicken dat sulcx van niemandt sal connen geschieden ende gedaen werden: want het is seecker dat binnen deser Stede/ de welcke over vele jaeren seer volckrijck geweest is: vele ende verscheyden Wijse/ Edele/ ende Gheleerde Mannen gheboren ende voortghecomen zijn/ wiens namen ende daden hier ende daer inde Tijd-boecken/ Chronijcken/ ende ander Registeren inneghescreven zijn/ ende ghedacht werden.

Dese eenighe dan die ick hebbe connen onderbinden ende vernemen/ hebbe ick voorgenomen (soot my gheoorloft is) hare ghebeenten ende assche aen te roeren/ ende verhalen hare gheboorten/ daden/ ende sterven: niet voor so vele sy verdient hebben ende weerdich zijn/ want daer toe is mijne wetenschap te kleyn/ ende mijne penne te ongeleert/ ende ongheoeffent: och oft God gabe dat yemandt van meerder geleertheyt sulcx ter handen nam/ ende dese waerdighe lichten onses Vaderlicken Stadts door sijne geleerde penne/ also mochte beschrijven dat hare namen eeuwich mochten leven.

Ick sal dan van dese mijne waerde mede-Borgheren (als ick geseyt hebbe) soo vele seggen ende verhalen/ als ick vande selve by eenige goede bekende/ hebbe connen onderbragen/ ende in beschrijvinge ende boecken van eenighe gheleerde Persoonen hebbe connen ondervinden: de welcke geen Poorteren ofte Borgeren van Leyden wesende/ die in dien deele meer sorghe gedragen hebben/ als de Inwoonderen selfs. Ick bekenne wel dat van ouden tijden (ghelijck ick voorhenen int begin van mijne Beschrijvinge oock geseyt hebbe) de groote slechticheyt van onse Voorvaderen eenichsins de oorsake daer van is/ de welcke te dier tijden meer nae een Godsaligen wandel ende handel (hoe wel de selvighe met eenighe onwetentheyt vermengt was) dan dat sy haer bekommerden/ met gecierde ende opgepronck te woorden/ de daden ende wercken van hare mede-levende te verhalen/ ofte by geschrifte hare naecomelinghen naer te laten: Jae datse soo sloff waren/ende soo traech tot de penne quamen/ dat sy (indient mijn gheoorloft is te segghen) gantsch niet en schreven/ ofte opgheteyckent hebben/ noch vande gheschiedenissen harer Landen ende Steden/ noch van Gheleerde/ ofte eenighe uytnemende

mende daden der selver/ de welcke behoort hadden gheregistreert ende opghetepckent te werden/om hare nacomelingen te doen blijcken/watse tot nut ende proffijt voor hare Vaderlant gedaen ende geleden hadden/de welcke als een spoor ende prickel geweest soude hebben/ omme de selvige nacomelingen te vermanen ende aen te porren om hare voetstappen naer te treden ende te volghen. Dese groote slechtichept (segge ick) is wel de eenige oorsake/datmen van vele waerdige Persoonen ende andere dingen/ de welcke over eenighe hondert Jaeren geleeft hebben ende geschiet zijn/ so wepnich weet te spreken. So sal den begeerigen Leser hem dan vernoeghen ende te vreden houden/ met het gene ick vande selve verhaelen ende beschrijven sal/ ende mijne goede wille voor de daet aennemen.

Komende dan tot de sake selfs/ sal ick beginnen met den vermaerden Graef Willem, de Tweede van dier name/ ende XV. Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heere van Westvrieslandt, ROOMSCH KONING, ende met sijnen Soon Graef Floris, de Vijfde van die name/ ende XVI Grave van Hollandt, &c. sijnen Successeur/ die van Gerrit van Velsen deerlick vermoort werde.

Onder de Doorluchtighe Mannen/ de welcke binnen Leyden ghebooren zijn/ komt met recht ende redenen de eerste ende hoochste plaetse Graef Willem, de Tweede van dier naeme / ende de 15. Grave van Hollandt ende Zeelandt, &c. Soon van Graef Floris, de Vierde van dier name/ 14. Grave van Hollandt, &c. de welcke inden Jaere 1234. in een Tornopspel/ twe'ck den Grave van Clermont beroopen hadde/ verradelick doorsteken is/ als hier nae noch gesept sal worden. Sijn Moeder was Machtelt, Dochter van Hertoch Henrick van Lottringen, ende van Brabandt, d'eerste van dier namen. Ende is alhier geboren op 's Graven Huys ofte Casteel/ het welcke gheleghen heeft aende Noort-West zijde van S. Pieters Kercke, ende huyden ten daghe ghenoemt wert het Huys vande Heere van Lockhorst. In dese Huysinge is dien Doorluchtigen Grave geboren/inden Jaere ofte omtrent den Jaere 1227. doch op wat tijdt vanden Jaere/ ofte op wat dach vande Maendt/ en hebbe ick niet konnen onderbinden. Den selven Grave is alhier met grooter triumphe ende magnificentie/ nae 'tghebruyck van dier tyden/ inde S. Pieters Kercke ten Doop gebracht/ ende aldaer ghedoopt. Waeromme hy de voornoemde Kercke naemaels met een seer schoon ende constich hooch Altaer beschoncken ende vereert heeft/ twelck hy tot sijnen kosten aldaer heeft doen maken/ ghelijck langhe voor desen/ daer ick van S. Pieters Kercke gesproken hebbe/ gesept is. Coning Willem, waer ende wanneer geboren,

Desen Hooch-geboren Doorluchtigen Grave was ses Jaren out/ wanneer sijn Heer Vader in het beroepen Tornopspel / twelck den Grave van Clermont/niet tot Clermont/maer tot Corbie (een Stadt in Vranckrijck in het Landtschap van Picardien, aende Riviere de Somme gelegen zijnde) beroepen hadde inden Jaere 1234. verradelicken doot gesteken ende vermoort werdt/ upt jalousie/ ende dat met de handen vanden Grave van Clermont selve: Leest hier van wijder/ die lust heeft/ inde groote Chronijck Divis. XVII. cap. XIIII. Maer de doodt vanden Grave werde dadelick gewroken/ want den Grave van Clermont werde wederomme vanden Grave van Cleve/ des Graven van Hollants Neve/ opte selve plaetse doot ghesteken/ ende alsoo werde dit Tornop-spel een Troerspel/ ende twelck tot vreuchde ende oeffeninghe vande Wapenen was opgerecht ende beroepen/ werde met groote droefhept alsoo volepndet: 't Lichaem van Graef Floris worde in Hollandt gebracht/ ende in het Clooster van Reynsburch met een groote droeve ende weenende uptvaert begraven: naer dat hy 12. Jaeren sijn Graefschappen geregeert hadde. De Gravinne Vrou Machtelt, Weduwe van Hollandt/ Moeder van Graef Willem, leefde daer naer in grooter heplichept/ ende dede stichten int Dorp van Loosduynen by den Haghe een schoon Clooster vander Orden van Cistercien, ofte Bernarditen, daer sy Nonnen in sette: ende sy sterf daer naer inden Jaere 1267. ende werde int selve Clooster met grooter eeren begraven. Coning Willems Vader in Vranckrijck vermoort.

Coning Willem onder Voochdye van sijn Oom.

Geduyrende de minderjaricheyt van Graef Willem, soo is sijn Vaderlicke Oom Otto/ Bisschop van Utrecht/ sijn Voocht ende Mombaer geweest/ de welcke de Landen van Hollant/ Zeelandt ende Vrieslant met grooten vrede regeerde. Desen Grave Willem tot sijnen jaren gecomen wesende/ nam hy te Wijve Elysabeth des Hertoghen Otten Dochter van Brunswijck/ etc. daer hy eenen Sone by hadde/ geheeten Floris/ die mede binnen deser Stede ghebooren is/ ende naer hem Grave wert/ als hier naer tot sijner plaetse geseyt sal werden.

Belangende het leven ende regeringe van desen Edelen Grave/ desgelijcx waeromme/ waer/ ende wanneer hy verkooren is tot Roomsch Coning/ sijn mannelijcke daden/ ende ten laetsten sijn droevich eynde/ sal ick den begeerighen Leser hier by voughen ende verhaelen/ mette woorden de welcke seer wel gestelt ende beschreven zijn van mijn sonderlingen Vrient/ den Hooch-geleerden Historie-Schrijver/ ende groot Beminder der Outheden D. Petrus Scriverius, meermael ter eeren genoemt wesende/ in sijn Beschrijvinghe van Batavia, ende Historie der Graven, de welck hy met sijn Anteyckeninghen in Nederlandtsche Tale inden Jare 1612. heeft laten uytgaen/ ende anderwerf van hem seer verrijckt ende verbetert zijnde/ voor handen is. Het gene ick hier by sal schrijven/ is uyt sijn laetste Verbeteringe/ achterlatende alleen syne Aenteyckeningen/ de welcke lange ende vele zijn/ waer toe ick den Leser seynde/ beginnende met dese woorden:

P. S. Beschrijvinghe van Coning Willems verkiesinge.

Dese Edele/ vrome/ jonge Man/ beminde meer alle de dagen sijns levens de blauwe ysere wapenen/ dan dat roode blinckende gout. Soo dat hy int Jaer M CC XLVII. tot eenen Roomschen Coning gekoren werde. Dat aldus toeginck. Als de Keyser Frederick de Tweede dier name vanden Paus Innocentius de Vierde, vyant verklaert ende inden Ban ghedaen was/ ende Henrick Raspe, Lantgrave van Hessen ende van Duringen/ die teghen hem tot een Roomschen Koning int Jaer M CC XLIV. gekoren werde/ nu overleden was/ soo arbeyde de voornoemde Paus seer datter een ander Koning ghekoren werde/ ende hy sant in Duytschlant Heer Pieter de Capoccio, Cardinael Diaken tot S. Joris ten gulden Zeyle. Maer men vandt niemandt onder den Vorsten van Duytschlant/ die hem des Rijcx (in soodanige scheuringe alsser was) wilde moeyen teghen Keyser Frederick, ende Coningh Coenraed sijnen Soon/ om verdriet ende oorlooghs wille. Ten laetsten quam Hertogh Henrick van Brabandt, ende badt den Paus ende Keur-Vorsten dat sy sijner Suster Soon Graef Willem van Hollant tot eenen Roomschen Coning kiesen wouden. Alst oock geschiede: ende werde tot Nuysse inder Stadt des Stichts van Colen/ Willem Graef van Hollandt/ Zeelandt/ ende Heer van Vrieslant/ als hy dese Landen/ soo selfs als onder Voochdije omtrent XIV. Jaren hadde geregeert/ zijnde een Jongman noch onder de XX. Jaeren vanden Keur-Vorsten eendrachtelick ghekoren tot eenen Roomschen Koning. Ende

Waer ende wanneer die geschiet is.

dese Keur geschiede op S. Michiels dach (den 25. Septembris) int

Jaer

Jaer M CC XLVII. Daer nae is hy Ridder gemaeckt met een halsslach ende ander Ceremonien: (Siet de groote Chronijck Divis. XVIII. Cap. V.) Want een Keyser eer hy tot Aken de Croone des H. Rijcx ontfanght/ Ridder behoort te wesen. Als de nieu-gekoren Coning nu eenige dagen in blyschappe was/ ende Hof hielt met den Keur-Vorsten ende andere Princen/ soo heeft hy de Keyserlicke stadt Aken/ die hem onghehoorsaem was/ belept: ende na een langduyrighe Beleghe-ringe in het volgende Jaer met practijcke gewonnen/ doende de Stad met het water door seker gemaeckte dijcken overvloepen ende t'onderloopen/ so datse in grooten noot waren. (Siet Divis. XVII. cap. VII.) Dese Belegeringe geschiede om dies willen dat die van Aken den Grave van Hollandt/ nu ten Keyserrijcke verkoren niet en wilden kennen/ ende weygerich waren de Poorten te openen/ blijvende den ouden Keyser Frederick (niet tegenstaende hy vanden Paus verbannen was) hou ende trou. Maer hebben ten laetsten moeten swichten/ nae dat de Paus een Cruys-vaert tegens haer door sijnen Legaet hadde doen prediken/ ende Coning Willem met veel ander Heeren ende Princen het Cruys aengenomen hebbende/ de Stadt rontomme aen alle kanten dicht ende vast met een groot swaer heyr-leger beset hadde: soo datse van binnen gedwongen zijn gheweest haer over te gheven/ ende desen nieuwen Coning aen te hangen/ den Keyser Frederick afvallende ende versaeckende: Ende also in dese Belegeringe Heer Henrick van Gelre, Otten des Graven van Gelre Broeder/ uyt den Huyse van Nassau/ sich seer vromelick gedragen ende wel gequeten hadde/ is hy doe aldaer ten gevalle ende begeerte van Coning Willem/ wiens Susters Soon dat hy was/ gemaeckt Bisschop van Ludick. Ghelijck als dat verhaelt Ridder Leuwold van Northof, die omtrent veertich Jaeren nae dese veroveringe van Aken gheboren is/ in sijn Chronijck vande Graven vander Marck/ etc. De Stadt Aken werde ghewonnen op den laetsten dach van October: Ende Coning Willem werde aldaer in onser L. Vrouwen Kercke des anderen daeghs (zijnde Alderheyligen dach) vande Keur-Vorsten (andere segghen van des Paus Legaten) met grooter eeren ende statie weerdichlick ghesalft ende ghecroont/ nae ouder ghewoonte/ int Jaer M CC XLVIII. (Siet Divis. XVIII. cap. VIII.) Hier inne was de Paus (verwitticht door Brieven des nieu-ghekooren Coninex ende sijns Legaets Pieter de Capoccio tot S. Joris ten gulden Zeyle Cardinael Diaken) seer verblijdt/ ende met den Paus 'tgheheele Hof ende 'theylighe Consistorie. Hier nae is Koning Willem vertrocken nae Ludick/ met Heer Henrick van Gelre/ des Graven Broeder van Gelre: alwaer hy des Bisschops broeder Otte van Gelre gegunt heeft/ te Leene te houden vant Roomsche Rijck de stede ende Burch van Nimmegen, met alle sijne toebehooren/ des heeft den Grave den Coningh daer vooren ghegheven een-entwintich duysent Marck silvers. Daer nae als de Coning van Heer Arent van Ysenburch/ Aerts-Bisschop van Trier acht weken lanck

Coning Willem wint Aken, ende aldaer gecroont.

seer feestelick onthaelt was/ is hy opgeseten ende gecomen voor het Casteel van Keysers-waert/ daer hy den Casteleyn rebellich vandt: soo dat hy het Casteel alomme beset/ ende int laetsten uytgehongert heeft. Dit gheschiede omtrent Derthienen-dagh. Daer van daen is hy tot Colen ghereyst/ ende van Colen tot Utrecht/ daer hy vant Heer Otte van Holland den Bisschop/ syn Oom. Hier begiftidge hy de Burgers met Privilegien (Divis. XVIII. cap. XII.) Hier nae in Holland ghecomen zijnde/ dede hy inden Haghe maken een Coninglick Pallays/ die schoone hooge Sale ende Die Cappelle. Ende alsoo men seyt (Divis. XVIII. cap. XIII.) soo is dese Sale ghetimmert van Yerlandsch houdt: 'twelck van sulcken aert is/ dat het nimmermeer en rottet/ noch daer en comen gheen wormen noch spinnencoppen aen/ ende is gheen ragh off diergheliicke vuylnis nesten onderworpen/ als men noch sien mach. Het Hoff dat tot s'Gravensande plagh te wesen/ heeft Coning Willem inden Hage oock mede doe gebrocht. Nae desen dede hy oock maken het Huys te Heemskerck tegen de West-Vriesen. Lange hier naer/ in den Jaere MCCLIII, heeft de Gravinne van Vlaenderen genaemt Swarte Margriete, van Coning Willem het Landt van Walcheren begheert te hebben/ want sy meende dattet aen het Graefschap van Vlaenderen behoorde/ ende sy schreef aen hem dat hy haer gheven soude het gheen hy van rechts weghen schuldich ware te gheven/ ende ontfinghe Zeelandt van haer te Leen. Waer op de Coning seyde: Ten ware geen recht dat ick soude worden knecht myns knechts. Hier over wert de Gravinne toornich/ ende vergaderde heyme-lick veel volcx/ ende quam tot Waterduynen op de Zee-kant. Coning Willem zijnde 't Antwerpẽ/ om dees sake te bedwingẽ/ heeft aen sijnen Broeder Floris den Drossaet geschreven van dit opset/ hem belastende daerom haestelic te vergaderen alle wat hy van volcx weghen te samen brengen mocht/ tot West-cappel/ om het Vlaemsche geweldt ende stercke heyrtochte teghen te staen/ onder het beleydt van Gwye de Soon van Vlaenderen/ den welcken van sijn Moeder belast was int afscheydẽ/ dat hy niet weder in Vlaenderen soude comen/ ofte hy ware meester van Walcheren: Hy sijn Moeder belovende/ dat hy't soude winnen/ ofte aldaer opter stede doot blijven. De Vlamingen meynden het Landt sonder volck ghevonden te hebben: maer Floris des Coninckx broeder wachte haer in/ al bedecktelick/ ende beyde tot dat de Vlamingen te West-cappel opgetreden waren: ende doe het nu tijt was/ openbaerde hy hem met sijn volc in slachoorde ghestelt/ ende quam het Vlaemsche heyr teghen met stouten moede: Daer werdt seer gevochten/ ende daer ghebiel een seer bloedighen strijdt/ op S. Martijns dach inden Somer/ wesende den 4. Julij. In desen strijdt werde dese vrome ende onvertsaechde Prince Floris/ Coninckx broeder/ Ridder gheslaghen. Als dese batailgie was/ quam de Coninck self met snellen vaert in Walcheren/ vindende de Vlamingen loopen over 'tveldt/ hier ende daer verstekende/ ende nae de schepen wijckende: uytgenomen Grave Gwye ende andere Graven

Doet de Sael inden Hage bouwen.

Swarte Margiet oorlocht teghen Coninck Willem.

ende

ende Heeren hildent staende/ende bleven trouwelick by een: Dese wozden geslaghen ende ghevangen: ende Grave Gwye worde daer ghewondt in sijnen voet / daer hy noyt af en ghenas. Als de ghevanghen luyden den Coning vernamen/ ginghen sy hem te ghemoete ende begeerden genade. De Coning/ God hoochlicken danckende over desen seghen/ namse al te samen in genaden / ende schonckse het leven ende rantsoen: doch hy dede het ghemeen volck ontcleden / ende sondtse al naeckt over in Vlaenderen: daer pluckten sy groene erweten loof ende ander cruyden / ende vlochten die te samen / ende bedeckten alsoo haere schaemelheden daer mede: de Graue-Gwye met Ian van Dampiere sijn Broeder/ met Godefroy den Grave van Gysen, ende Thiebault Grave van Barre, die daer sijn een oogh inden slach verloor ende van Loef den Grave van Cleve, gevangen werde/ met veel meer ander ghevangen Heeren/ Ridderen ende Knechten/ zijn in Hollandt op 't Huys te Wateringhe in heusche bewaerenisse ghebrocht. Ick en soude niet derven schrijven hoe veel Vlamingen ende Franchoysen (die de Vlamingen te hulp gecomen waren) in desen Slach wel doot gebleven zijn: aengesien de nombre bijp hooch loopt / ende ongeloof lick schijnt. Niet te min/ laet ons eens sien wat de Ouden daer of ghetuyghen. Onse Chronijck (Divis. XVIII. cap. XX.) seyt dat der Vlamingen Heyrleger wel hondert ende vijftich duysent man sterck was / van de welcke wel vijftich duysent verslaghen worden/ ende vijftich duysent verdroncken/ ende vijftich duysent gevangen werden. Lieber! op dat ick laetstaen dat soo machtighen ende grooten Heyrleger / niet van noode en was om het Landeken van Walcheren te becrachtigen/ souden de hondert vijftich duysent man so effen in drien verdeylt zijn ghewesst? Juyst 50000 verslaghen/ 50000 verdroncken/ ende 50000 gevangen? Voorwaer/ dierghelijck en vindtmen niet veel dat-ghebeurt. Soude het alles soo eenparich ende gelijcmatich toegegaen zijn? off werdt dese Historie met de voet gestoten/ ende ons rompslomps by den hoop ende sonder maete mede gedeylt? Alhoe wel het selfde Beka, die voor CC. LX. jaren geleeft heeft/ eñ meer oude geschreven Chronijcken also getuygen. Cuspinianus seydt datter in desen strijdt vijftich duysent int water om den hals quamen/ ende vijftich duysent ghevangen werden/ gheen gewach makende vande ghenen die doot geslegen zijn. De Rijm-Chronijck (die welcke al CCC. jaeren oudt is) vermindert noch dit laetste ghetal/ seggende datter soo verslegen ende verdroncken bleven stijf vijftich duysent man. Wie soude konnen tellen/ vraecht de selve Auteur/ hoe menich daer ghevanghen bleven? Ridder Leeuwold van Northof (noch ouder zijnde) schrijft datter veel duysenden ghevangen ende dootgeslagen werden/ sonder het ghetal upt te drucken: het selfde verswijgen oock andere oude Schrijvers die desen Strijdt gedencken: als daer zijn Henricus Stero Altahensis in Chronico Augustensi, Siffridus Presbyter Misnensis, & Albertus Abbas Stadensis: Welcke laetste mede vermaent dat onsen victorieusen Koninck Willem daer veel ghelts ende

De Vlamingen in Walcheren van Coning Willem geslaghen.

Sterckte vant vlaemsche Leger ende haer nederlage.

buydts

huyts haelde. Weder andere Schrijvers die tē tijde van ons Ouders geleeft hebben / ofte weynich daer voor: namentlick Meyerus & Marchantius in Rebus Flandricis, Divæus in Brabanticis, ex Iacobo Guisiano Hannoniæ Historico veteri, & aliis, schrijven datter benessens de voornoemde Graven noch twee hondert ende dertich Ridders gevanghen waren. Eenige seggen (nae de getuygenisse des ghedachten Meyeri) datter vande Vlamingen meer als dertich duysent verslagen zijn. Dit getuygen de Vlamingen selver. De Zeeusche Chronijck / by een vergadert door Ian Reygersberg van Cortgene, verschilt hier niet weynich vande Hollantsche / ende seyt dat de Vlamingen / nae datse de strijt verlooren hadden / ende wijcken moesten soo onmatelick ende onordentlick te schepe liepen / ende soo seer van vreese ende angste haesteden / datse by duysent verdroncken / ende twee-en-twintich duysent verslagē / ende twaelf duysent gevangen werden. Welck van alle dese rapporten de waerheyt het naeste comt / is Godt bekent / niet ons / die de tyt dusdanige verschillende berichtinge alleen gegunt heeft. Van hoe't is / of niet en is / de Gravinne van Vlaenderen is desen Tocht misluckt / lijdende groote schade in haer volck. Want dat de Vlaminghen de neerlagh gehadt hebben / en is noyt man geboren gheweest die tselve dorste lochenen. Nu om te besluyten / dat de Vlamingen seer sterck / ende in grooten menichten uytghekomen zijn / om de Zeeuwen ende de Hollanders te bevechten / kanmen speuren uyt Matthæo Parisiensi, (een schrijver die op die tijdt in Engelandt gheleeft heeft / ende in grooten aensien was) doende eenich verhael van desen bloedigen Slach / in sijn Engelsche Historie / daer hy onder andere seyt datter ontallijcke Vlaminghen ende Franchoysen / soo int veldt verslagen als int sout water verdroncken zijn / achterblijvende uyt een Stad van Vlaenderen wel thien duysent man: jae nauwelicx een ontkomende ende te lijve blijvende / die de tijdinghe mochte brenghen. Leest hem / ghy sult u verwonderen / ende een ander oorspronck deses Oorlochs daer vinden / niet ghemeen hebbende met die soo onse Landtsaten als andere uytheemsche Chronijck Schrijvers aengheteyckent hebben. Tot desen is noch te voeghen een ander Engelsch Schrijver (mede van dien tyden) Matthæus Westmonasteriensis, Florilegus dictus. Onse Landsluyden segghen dat desen Slach soo bloedich is gheweest / datmen ten enckelen toe int vergoten bloet der Vlamingen die vande Hollanders ende Zeeuwen daer verslagen werden / ginghen. Margriete de Gravinne van Vlaenderen seer versleghen zijnde in dit verlies van haer volck / ende misval van haere Kinderen / Graven / Heeren / Ondersaten / ende Bondgenoten / versocht tot hulp / om te wreecken ende tot verhael te comen / Graef Karel van Angiers oft Anjou (dat sedert een Hertochdom ghemaeckt is) Koning Lodewijcx broeder van Vranckrijck: Hy beloofde hem te gheven alle 't Landt van Henegouwe. Welcke belofte hy aenghenomen heeft / ende met eenen 't Landt ingenomen / sprekende hoochmoedige ende smadelicke woorden / mocht hy de Water-Coning (daer by Coning Willem

Verscheyde verhaelen van de Nederlage der Vlamingē.

Margriet, Gravin van Vlaenderen / versoeckt hulpe om haer te wreken.

lem verstaende) opt vlack velt betrapen/ hy soude Vlaenderen wel wreken/ ende den Hollanders sulcken een strydt leveren daermen eeuwelicken af soude weten te spreecken. Van al dese hoovaerdighe opsetten gingen al te niet/ nae dien syn broeder de Coning van Vranckrijck deses crijchs hem niet en wilde moeyen/ segghende / dat hem van Coning Willem nopt leedt en was geschiet/ ende niet van sinne was om tegens hem te vechten om eens wijfs overmoet wille. Niet tegenstaende / soo heeft Swarte Margriete den Grave van Angiers couragie ende moet aengheesprooken/ ende op een nieuw belooft/ dat Henegouwe nimmermeer comen noch erven en soude aen Jan van Avennes/ haren outsten Soon/ ofte op sijnen Kinderen/ die vanden bloede van Hollandt ghecomen waeren: Want Jan van Avennes hadde te Wijve Vrouwe Alith/ Coning Willems Suster: De Gravinne syn Moeder hadde hem Henegouwe gegeven/ maer upt nijt heeft sy't hem wederom benomen/ ende aen een vreemdeling gebracht/ om haer onverwinnelick verlies in Zeelandt/ so ten deele te vergelden/ ende wreecken over 'tgheslachte van Hollandt. Des heeft Vrouw Alith / ghenoechsaem goedeloos zijnde/ ende upt den Lande verdreven/ aen haeren broeder den Koning/ die op die tijdt tot Aken (ander seggen tot Colen) was / selfs in persoon mondeling de clachte gedaen. Waerom hy na korten raedt schreef aen Graef Karel/ dat hy afliete ende hem niet en onderwonne t Lant van Henegouwe in te nemen/ want hy daer recht noch reden toe en hadde/ etc. De Grave van Angiers even hart ende trots blijvende/ woude niet wijcken: ende ontboot den Coning in grooten hoochmoet/ dat hy hem bereyden mochte op't harde velt om te slaen/ wilde hy wat hebben/ hy moeste het met den swaerde halen. Met dien heeft hy hem sterck gemaeckt ende alle de steden van Henegouwen in handen ghenomen/ uptgesondert Adingen (oft Enghien) daer ginck hy voor leggen. Met welck belegh besich zijnde/ wort de Grave des Conings brief ter handen geschickt/van al dusdanige Inhoudt: Waere hy een goet man ende koen/hy quame tot Assche opter Heyden (in Brabant/op de wech nae Enghien in Henegouwen/) ende verbeyde sijner daer. De Grave liet den Koning wederom weten/ dat hy daer op hem passen soude/ ende sijner drie dagen verbeyden. Des verwitticht zijnde/ is de Coning terstont opgeseten/ ende en ruste niet hy en was tot Assche opter Heyden/ op den gesetten dach: Nae welcken dach den Coning noch drie dagen vertoefde: Maer de Grave en is niet verschenen: des Conincx comste vernemende/brack hy syn Leger voor Adingen op/ ende vluchte weder na syn Lant/ onder weghe hem te Valencijn sterck makende ende besluptende. Coning Willem nu drie dagen over den ghesetten dach gewacht hebbende/ ende verstaende dat de Grave vertrocken/ende binnen Valencijn gevlucht was/ is hy hem nae getoghen/ ende is te Adingen blijdelick ontfangen/ ende quam voor Valencyn/ ende sloech syn Leger daer neder: Want hy was schandelick versprooken/ ende konde de smaetheden ende wederwaerdicheden niet vergeten/ waer over

Coning Willem biet den Grave van Angiers een camp aen int Velt.

hy hem wilde wreken. Dan de Grave ontsiende des Conings gramschap ende groote mogentheydt/ ruymde by nachte/ ende is de Stadt achter uytgetogen over de Schelt naer Vranckrijck toe. Aldus comt onrechtveerdige besittinghe tot niet/ ende hoochmoet vernedert. Die van Valencijn hebben den Koningh haer poorten geopent/ ende zijn goedertierlijck in ghenade ghenomen. Margriete de Gravinne van Vlaenderen in desen tegenspoet seer mistroostich/ ende nu haer raet ten eynde zijnde/ wist nauwelijcx wat sy soude beginnen/ doch (het ghene haer alleen te doen stonde) heeft 'thooft inden schoot gelept/ ende is den Koningh in handen ghekomen: Ende alsoo zijn de Oorloghen tusschen Vlaenderen ende Hollant gesoent. In desen Tractate van Pays/ worde haer Soon Jan van Avennes op nieuw gegeven het Landt van Henegouwe/ ende het Landt van Aelst met de vier Ambachten/ daer de Gravinne afstal ende vertichtinge af dede met besegelde Brieven/ in het Jaer M CC LIV. Also nam dat felle Oorloch een eynde: gelijck dat de groote Chronijck verhaelt Divis. XVIII. cap. XII. hier in over een komende met vele ende verscheyden oude Chronijcken: de welcke al te samen eendrachtelick getuygen/ dat Koning Willem met grooter eere ende segen thuys gekomen is. Derhalven schijnt wat vreemdt te wesen/ tgene Leeuwold van Northof (hier voren meermalen ter eeren genoemt) schrijft/ hoe dat Koning Willem int Jaer M CC LIV. met grooter heyrcracht in het Graefschap van Henegouwen was ghetrocken/ om tselfde ten dienste van syner Susters Soon (Jan van Avennes) den Grave van Henegouwen/ uyt de handen van Karel des Koninex van Vranckrijcx broeder/ diet meest inghenomen hadde te ontweldigen: dan dat hy sonder yet besonders uyt te rechten/ te rugghe wederom moest trecken. Dit/ segge ick/ schijnt vry wat vreemt. Dan terwijl Meyerus op tselfde Jaer oock verhaelt dat Coning Willem ende syn Neef van Avennes trachtende de stadt van Valencijn met groote macht van volck te veroveren/ daer van afgheslaghen/ ende uyt heel Henegouwen verdreven werden/ en moet het ons soo seer niet nieuwen: gemerckt noch dat de selfde Meyerus, int volghende Jaer M CC LIV. seyt/ dat Valencijn den Koningh in handen gegaen is/ ende dat eerst int Jaer M CC LVI. Karel van Angiers van het Graefschap van Henegouwen afstant gedaen heeft/ by seker Accoort tot Brussel gemaeckt tusschen Margriete Gravinne van Vlaenderẽ/ ende Floris den Drossaet Conings Willems Broeder. By welck Verdrach oock uyt haer langduyrige hechtenisse gingen Gwye ende Jan Sonen van Vlaenderen/ met d'ander gevangen Heeren/ gevende tot rantsoen een seer merckelijcken penningh. Want daer wert geseyt dat die vander stadt Gent alleene hier toe wel acht duysendt ponden gaven: naer de ghetuyghenisse Meyeri. De gedachte Leeuwold van Northof verhaelt noch dat Koning Willem int selfde Jaer M CC LIV. op den elfden dach van May de Vriesen te Water bevocht ende verwan/ verslaende van haer luyden by de vijf duysent Man: Van welcke scheeps-strijde by andere (mijns wetens)

De Gravinne versoeckt vrede aen Coning Willem.

Coning Willem bevecht de Vriesen te Water.

wetens) gantsch geen vermaen en werdt gedaen: Dan alleen vinde ick onder de Privilegien ende Handtvesten des Bisdoms van Minden/ eene by Coning Willem vergunt ende gegeven *in Castris in depopulatione VVest-Frisiæ* XV. *Kal. Iunij, Indict.* XII. *Anno Domini* M CC LIIII. dat is/ int Leger ten tijde vande verwoestinghe ende plonderinge van West-Vrieslandt: op den XVIII. May/ etc. Soo datmen hier aen de waerheydt (al hoewel van een maer aengeteyckent/ soo vele tot mijnder kennisse gecomen is) niet en moet twijfelen: Anders soude ick't oock voorby gaen. Maer neen. Ende onsen strijdtbaren ende ghestrengen Heldt heeft verscheyden tochten op de Vriesen ghehadt. Want dit Vriesche Oorloch al ettelicke jaren geduyrt heeft: Ende is niet sonder reden dat sommige vermoeden/ dat de Vriesen van Coning Coenraed den Vierdẽ opgereyet/ ende heymelick tot wederspannicheydt gecoft waren. Vide Nauclerũ Chronographiæ Vol. II. Generat. XLII. ad Annum M CC LVI.

Maer laet ons voortgaen/ eñ wederom de voetstappẽ van onsen Chronijck naer treden. Coningh Willem van Valencijn scheydende/ worde hem onder weghe geboodtschapt dat hem een Sone ghebooren was/ daer hy hem seer in verblijde. Desen sijnen Sone/ 'thuys ghekomen zijnde/ dede hy doopen ende noemen Floris nae sijnen Vader. Hier nae is hy door des Paus Innocentius brieven ontboden zijnde (nae de ghetuyghenisse vande groote Cronijck/ ende eenige andere/ doch en is niet waerschijnelic) int heymelick met een gheselschap van 12. goede Edele mannẽ na Italien over 'tgeberchte gereden/ tot by den Paus die doe tot Genuen was. Daer wesende/ verkreegh hy dat d'Abt van Egmont ornamenten dragen mochte/ als Mijtre, Staff, ende Vingerlinc gelijc een Bisschop/ met meer andere Privileghien ende Bullen. In Hooch-Duytsch-Landt (daer hy hem nu openbaerde) wederom gecomen zijnde/ is hy met grooter weerdicheyt ende eeren over al ontfanghen: Maer weder komende in Holland/ heeft hy vande rebellicheyt der Vriesen verstaen. Ende daer beneffens is noch eenige tweedracht gheresen tusschen den Coninck Willem ende dee stadt van Utrecht. Welck onlede seer ontijdelick opquam/ want hy schickte/ (nu alle saken den Rijcke aengaende beset/ ende alles wijselic gheordineert zijnde) weder nae Italien te reysen in Coninglicker manieren om te koomen de Keyserlicke Croon ende de heylige bevestinghe vanden Paus te ontfanghen. Maer (helaes!) dit voornemen vande reyse na Italien/ ende de hoop van aldaer de Keyserlicke Croon ende wyinghe vanden Paus te ontfanghen/ is belet/ ende niet volbrocht. De West-Friesen waren inden weghe/ ende het onghemack van Utrecht/ daer hy in S. Marien Hoff met de Prelaten vande Kercken in blijden geselschappe zijnde/ heymelick van verre door een onbekende hand met een kegelsteen een groote wonde int hooft kreegh. Het welck de Coninglicke Majesteyt seer oevel nam/ gelijck off men hem hadde willen doot werpen. Leeft God/ seyde hy/ ende wy een jaer ghesonts lijffs moghen leven/ soo sal dese smadenisse niet onghewroken blijven: ende met dien scheyde hy van henluyden/ ende

Graef Floris, Coning Willems Zoon, wanneer geboren.

De Vriesen Rebelleren tegen Coning Willem.

ontsepde rechte voort de stadt van Utrecht. De Burgheren/ die om dit ongheval al te seer bedroeft waren/ verworven geleyde aen den Coning/ ende sonden hare Burg-meesteren ten Hove/ off sy eenighe gratie ende vriendtschap mochten verkrijghen aen den toornigen Coning. Maer neen. De Coning woude de Stadt neffens der aerden slechten/ ofte sy souden hem den man leveren die den steen ghewor pen hadde. Terwijle dat die van Utrecht doende waren met den handadigen te soecken/ dochte de Edele Coning in sijn selfs sin/ hoe dat de West-Friesen in sijn afwesen d'Hollanders beschadicht hadden/ met roven ende ander gewelt/ waer over clachte ghedaen was/ ende de getrouwe ondersaten seer t'onvreden waren: Des is het den Coning met gantscher herte ernste geweest/ op de West-Friesen te trecken: Want eer hy haer tot sijn gehoorsaemheyt ghebrocht ende sijn eyghen ondersaten bevredicht hadde/ liet hy hem voor staen/ dat het met voughen souden/ de reyse naer Italien aen te nemen/ ende andere vreemde Landen te dwinghen/ zijn soo nae by gheleghen vyanden ende ondersaeten onbedwonghen ende onbevredicht latende. Aldus is de Coning met groter heyrcracht in Vrieslandt ghetoghen/ ende dede maken een Huys by Alckmaer dat Toorneburg geheeten wert / tot haren eeuwighen toorn. Daer nae op S. Pauwels bekeeringhe (in Januario den xxv. dach) als de wateren bevrosen waren/ dede hy een Land-tocht over het ijs tot Alckmaer/ ende voort tot Vronen. Welcke tocht hem wel geluckte/ ende verwan daer sommighe die hem ongehoorsaem waren gheweest: Maer corts daer naer/ de tweede Tocht en verginck niet als de eerste. Want alsoo hy seer begeerich was den Vriesen te beschadighen/ reedt hy voor uyt/ ende socht een seker wegh te Hoochwoude waert / om dat Dorp te barnen: onderweghe/ dicht by het Dorp/ brack sijn peerd in het ijs / (niet teghenstaende het wel een half voet dick was bevrosen) soo dat hy na verdrenckt hadde/ zijnde soo verre van volck gereden/ dat hem haestelick geen hulp en mochte komen. Het was groot jammer/ den Edelen Coning in volle rustinghe te peerde sittende/ alsoo int ijs te sien leggen: maer jammerlicker wast / dat de Vriesen uyt haer laghen ende riedtbosschen springende/ toeliepen ende hem doot sloeghen: niet wetende (helaes!) dat sy den Coning voor hadden/ maer saghen wel aen 't orkeel dat het een groot Heer was ende Edel-man. Eenige ballinghen uyt Holland / die op die tijdt in Vriesland woonden/ kenden des Conincx wapen/ dat van goude was met den rooden Hollandschen Leeu ende des Rijcx swarten Arendt. De Vriesen siende dat het qualick gemaeckt was/ hebben des Conincx lichaem al heymelick in eens Vriesen huys tot Hoochwoude begraven. Het was voorwaer een al te wonderlicke sake/ dat niemant den Coning en volchde te peerde noch te voet / van alle dat groote heyr datter was. Twelck in twee bataillien ghedeelt was: De eene bataillie berechte de Coning selfs: van d'ander was beleyder ende Hooftman sijn overste Rithmeester Heer Willem van Brederode, die de Drechters bevocht ende verwan. Ende men seyt/ hadden

Coning Willem, trect tegen de Vriesen te Velde.

Coning Willem vande Vriesen verslaghen ende heymelick begraven.

hadden die Hollanders doe ter tijdt gesaemder handt aengegaen / sy hadden de Vriesen ende het heele Landt ghewonnen gehadt / maer waren alle geschoffiert / ende toghen te huys. Daer bleven meest alle die Poorteren van Dordrecht met hare baniere / oock mede die van Delf ende Alckmaer / nae dat sy veel vande Vriesen te voren hadden verslaghen. Van die van Delf ende Alckmaer / al hoewel maer vijf mannen overbleven / brochten nochtans haere banieren thuys. Aldus bleef doot Coning Willem / Graef van Holland / etc. int Jaer MCCLV. als hy sijn Erf-landen / so by hem selven als onder Voochden ende Stad-houders XXI. ende dat Roomsche Rijck omtrent VIII. Jaren hadde berecht ende beschermt. In dese doot was Holland / mitsgaders alle de ghetrouwe Rijcxsteden seer bedroeft ende treurich. De stadt Utrecht mocht haer verblijden / want waer hy te lijve gebleven / twaer gevreest geweest / soude om de steens wille / daer Coning Willem te voren mede geworpen was / den eenen steen op den anderen niet ghelaten hebben. Dese Willem is geboozen geweest inde Camer van Hollandt / dat is inde Stede van Leyden / die doe also hiete (ende misschien hier van de twee sleutelen in haer wapen voert: alhoewel wy indachtich zijn dat wy elders een andere oorsaecke aengeteyckent hebben / dan alleen upt gissinge /) ende werde aldaer in S. Pieters Kerck gekerstent ende gedoopt. Hy was schoon van lijve / sonder baert / wit van velle / swart van hayre / van allen lichaem behagelick: stout van herten / wijs van sinne / vroom van Ridderschap / redelick van ondervinden / bequaem van zeden / mildt / rechtveerdich / ende alle valschept hatende. Sijn Huysvrouwe de Edele Hooch-gheboozen Vorstinne Elysabeth van Brunswijch, starf in het Jaer LVI. oft (als ander schrijven) MCCLXVI. ende wert met grooter eeren begraven te Middelburgh) in Zeelandt tot de Premonstreyten. In welck Clooster ofte Abdye oock naederhandt gebrocht is het gebeente des Conings / zijnde Anno MCCLXXXII. in Vrieslandt van Graef Floris sijn Soon ghevonden / alst nu meer als sessentwintich jaeren verborgen hadde geweest / dat men niet en wiste waert lach / versteken zijnde in eens Vriesen huys tot Hoochwoude: Divis. XVIII. cap. XXVII. ende Divis. XIX. cap. XII. Siet oock Hulrich. Mut. German. Chron. lib. XXI. ende Naucler. Chronog. Vol. II. Generat. XLII. ad Annum MCCLVI. De Zeeusche Chronijck sept dat hy door groote versupmenisse in sijnen helm versmoort is / zijnde vande Vriesen ter aerden neder geslaghen. Vbbo Emmius een voortreffelick Histori-Schrijver der Vriesen / sept dat Coning Willem / met weynich volck ende lijf-schutten die by hem waren verslegen zijnde / op een onbekende plaetse begraven is: inde Chronijck vanden Abt van Staden, deses Koningx tydt-ghenoot / leestmen oock van dese begravinghe op een onbekende plaetse. Twelck weynich of niet verschilt van 'tgene upt onse Chronijck hier voor ghescreven staet. Snoyus meynt dat des Konings doode lichaem vande moorders int riedt gesleept is: Albertus Crantzius, int slijck oft modder. Henricus

Coning VVillem tot Leyden geboren.

Waer ende wanneer zijn Huysvrou overleden es.

ricus Stero ende Cuspinianus verhalen een klucht (want wat is het anders?) hoe dat Graef Willem van Holland wel eer in Vrieslandt zijnde/ daer vandt in een seker stadt een kostelick ende konstich Graf of Sepulture: ende als hy den Ingesetenen vraechde/ wie doch in so uptnement graf mochte begraven wesen? werde hem geantwoort/ niemant: ende dat het voor een Roomsch Koning bewaert werde/ ende ledich bleef legghen/ als zijnde (soo sy seyden) daer toe gheschickt/ ende tot gheen ander eynde van haer Voor-ouders ghebout. In dit graff (naer haer ghetuyghenisse) soude Coning Willem begraven zijn. Twelck indien waer is/ soo en is hy op gheen onbekende plaetse begraven/ oft verstegen: Want dit graff (soo't geen loghen is datse daer of schrijven) en was immers niet onbekent. Maer dit verhael/ mijns oordeels/ is meer een fabel dan de waerheyt gelijck: ganschelick van een allope met de Prophetie van Sibilla/ die lange tijdt te voren hadde voorseyt/ dat een Willem Roomsch Koning vande Vriesen soude worden verslagen/ zijnde de selven Prophetie hier mede vervult. Divis. XVIII. cap. XXVII. Dan het zy de Prophetie vervult is ghweest/ ofte niet/ de tijdt/ soot schijnt/ was vervult: ende de loop sijns levens/ hoewel inder bloeyende jeucht. Ende alsoo is den vromen Prince ende altoos oockende ende 's Rijcx meerende Roomsch Koning/ die menigen strijdt opt water gewonnen heeft/ ende Water-Koning van sijn vyanden geseght werde/ int water oft ijs jammerlick gebleven. Het water en heeft hy niet connen ontkomen/ die voort vier meermalen seer wonderlick bewaert is geweest. Want als hy int jaer MCCLI. op S. Pauwels bekeeringe dach/ tot Brunswijch op den Burch daer de Bruploft-Feest ghehouden werde/ met sijne Bruydt ende Huysvrouwe Elysabeth Hertoch Otten Dochter van Brunswijch ende Lunenburch/ by nachte lach en sliep/ is/ door achteloosheydt eens dienders de kaersse int stroo geraeckt zijnde/ een yselicken brandt int Hof ontstaen: soo dat de Bruydt ende de Bruydegom den Koning naeckt daer afghekomen zijn/ de Bruydt den Bruydegom by der hand hebbende/ ende den wech wijsende. De brandt was de nieu-gehouden op haer slaepcamer soo nae ghecomen/ dat des Konings Croon ende ander hare kostelijcke gewaden/ juweelen/ ende cleynoding verbranden. Daer bleef doot de diender by wiens schult en onachtsaemheydt de brand toequam/ met noch twee snijders die in een kamer met de cleederen te naeyen besich waren. Dit groot ongeval ende droeve geschiedenisse op so blijde tijdt verhaelt de voornoemde tijd-genoot Albertus Abbas Stadensis in Chronico ad Annum MCCLI. Item incertus sed vetus Autor Chronici Sclavorum: Crantzius Saxoniæ lib. VIII. cap. XVII. & Metropol. lib. VIII. cap. XXII. ende M. Henrick Bunting in sijn Brunswijchsche Chronijck die in Hoochduytsche sprake tot Magdenburgh int Jaer 1584. ghedruckt is. Twelck gemerckt dat niemant van onse Chronijck-Schrijvers (die icker vele ende verscheyden gesien hebbe) en ghedenckt/ ick goet ghevonden hebbe hier te verhaelen. Daermen mercken moet/ dat Coning Willem op ghelijck

Spectatum admissi risum teneatis amici!

Waerom Coning Willem, Water Coning ghenaemt werdt.

Coning VVillem tot Brunswijck mette Coninginne in groot gebaer van Brandt.

ghelijcke dach van't jaer (te weten S. Pauwels bekeeringhe) sijn blij-de Bruylofts Feest gehouden (al hoewel niet sonder ongemack) ende sijn leven droeffelick gheyndicht heeft. Noch moet ick hier verhaelen tgeen oock onse Chronijck-Schrijvers niet en hebben / zijnde (soo ick achte) tot haerder kennisse niet gekomen/ hoe dat Koning Willem int Jaer MCCLIIII. in geen minder perijckel van verbranden en is ge-weest: Want zijnde op die tijdt tusschen den Koning ende der Erts-Bisschop van Colen (Coenraed Grave van Hoesteden, de Vijftichste int ghetal: de welcke vanden Paus verworven hadde/ voor hem ende sijne Nasaten/ datmen geenen Roomschen Koning croonen/ noch con-firmeren soude dan tot Aken van een Bisschop van Colen/ ende dan voort te Romen) seker onmoede ende geschil/ waer door tot Nuysse in de Stadt alsulcke verbitteringhe ende dootvyandtschap gheresen is/ dat die Colenaers verradelick bestaen hebben den Koning met een Am-bassadeur by den anderen zijnde/ t'samen door brandstichtinghe te ver-smooren ende om te brenghen/ nu alreede tot dien eynde soo een gewel-dich vyer aen de huysinghe/ daerse beyde in waren/ ghelept hebbende/ datse ter nauwer noodt ontquamen. Twelck ick alsoo beschreven vin-de by den voorsz. Abt van Staden, die doe ter tijdt leefde. Ende 1254. desgelijcx tot Nuys.

Deses onses Graefs ende Roomschs Conings weldaden ende do-gentachticheden te verhalen/ soude lang vallen: ick sal alleen hier by voe-gen tgeen ons eygentlick aengaet/ de uytheemsche dingen aen een zijde settende.

Hy heeft (soomen voor seker hout) het Dijck-Graefschap ende de Hoogeheemraden van Rijnlant gepriviligieert. Ick hebbe ghesien een Copie van een Hantveste/ daer hy belooft niet te doen of te veranderen aen den Zee-dijck/ Sparendam/ Sijdewinde/ ende Swademburg-dam/ sonder raet der gemeene Lands Raets-Heeren / die ghemeenlick Heemraden hieten: Gegeven tot Leyden den II. Octobris des Jaers MCCLV. Of dese Brief is valsch/ oft tgene eenige willen seggen/ dat het Heemraetschap sijn begin genomen heeft niet ten tijden van Co-ning Willem/ maer van sijnen Soon Graef Floris de Vijfde. Voor-waer/ terwijle Koningh Willem de Heemraden int Jaer MCCLV. uytdruckelick is noemende/ schijnen de selfde voor die tijdt al ingestelt te zijn. Verschey-den Privi-legien van Coning Willem.

Hy heeft oock beneffens vele ander Handvesten ende heerlicke Privi-legien/ die hy zijne Steden gegeven ende daer mede gesterckt heeft/ de Stadt Delff, noch maer Graef zijnde/ haer oude Keuren gegeven/ tot LXX, Articulen toe/ gedaen tot Delff int Jaer MCCLVI. des anderen dages na S. Tiburtius ende Valerianus: de welcke sy noch hebben: van andere Lands-Heeren naderhant vermeerdert ende bevesticht. Heeft oock mede de Stadt selve (Out Delf) nae het eerste aenlegh ende be-ginsel (begrepen/ soomen seyt by den Hertoch van Ardenne Govert met den Bult, die omtrent vier of vijf Jaeren met gewelt over Hollandt heerschte/ tot het Jaer MLXXV.) grootelicx verbetert ende gesterckt: gelijck

gelijck als eenige hierlantsche oude Chronijcken dat getuyghen/ & Auctor Florarii Temporum M. S. in Cœnobio Endoviensi.) Waer door sy tot haren tegenwoordigen groeysel ende bloeysel is gekomen.

Van gelijcken vereerde ende sterckte hy de Stede van Middelburgh in Zeelant met hare principale Hantvesten/ diese noch te hands hebben/ haer Vryheden meerende/ ende rijckelick tot haer groote wasdom ende toeneminge begiftigende: niet vergetende de Abdye aldaer van Erven/ Thienden/ Inkomsten/ Renten/ ende gheleerde Mannen te versien. Siet Ian Reygersberg van Cortgene, inde Chronijck van Zeelant.

Coning Willems gebou in verscheyden plaetsen.

Hy stichte niet alleen inden Hage de oude Sale/ etc. maer heeft oock tot Haerlem ende Leyden Koninglicke Palleysen ende Hoven doen maken/ als wel te gelooven is/ ende men noch huyden ten daghe kan aenschouwen. Ick spreke van het Stadthuys tot Haerlem/ ende 't Huys te Lockhorst tot Leyden. De Coning-strate tot Haerlem/ ende tot Leyden 't Bon Over 't Hof genaemt/ mitsgaders de Coning-wech van outs geseght/ loopende voorby S. Pieters Kercke/ geven sichtbare getuygenissen daer van. Ende beyde dese Huysen zijn oude gebouwselen: naderhant misschien van ander Graven herbouwt/ ende deur ouderdom vervallen zijnde/ vernieut ende gerepareert in sulcken schijn alse ten deele tegenwoordich ghesien werden. Het Haerlemsche Huys is van vooren aen de poeye oft gevel met ouder Graven beeldenissen uyt steen gehouwen/ verciert: ende toont seer heerlick. Het Leydtsche is wel van binnen in veel Kameren verdeylt/ maer van buyten niet so aensienlick. Op welck Huys indien Koning Willem ende sijn Soon ende Successeur Floris de Vijfde geboren zijn/ soo heeft daer wel eer op gewoont Graef Floris de Vierde, met sijn egemale Vrouwe Machtelt, Hertoch Henricx des Eersten van die name van Lottringen ende van Brabandt, Dochter, ende Moeder van Coning Willem, van Floris den Drossaet ofte Stadthouder/ vermaert door den Slach in Zeelandt met de Vlamingen/ van Alith Ians van Avennes Wijf/ Gravinne van Henegouwen/ ende van Margriete, Grave Harmans wijf van Hennenbergh, die seer wonderlicke groote Baer-moeder/ die (soomen onse Chronijcke mach gelooven/ dat ick hier qualick kan doen) tot eender dracht drie hondert vijf-en-tsestich kinderen ter Werelt gebracht heeft. Van gelijcken heeft daer Hof gehouden Coning Willem met sijn egemale Elysabeth van Brunswijch, &c. Moeder van Graef Floris de Vijfde: indien hy (dat eenige ongetwijfelt daer voor houden) tot Leyden sijn eerste athem geschept heeft. Ende om dies saecken wille mach het wel in eeren gehouden werden: tsedert noch lange 's Graven wooninghe blijvende/ als daer de Graven te mets quamen logeren/ ende Hof hielden. Derhalven en moet het den Leser niet verdrieten/ dat ick ter eeren ende loflicker Memorien van dit Leydtsche Palleys, als mede ter gedachtenisse ende vernieuwinge van het oude Edele * Gheslacht van Leyden, hier by stelle een Extract uyt het Geluwe Register geteeckent met de letter P. berustende ter Kamere vande Rekeninghe inden Hage/ aldus luydende:

Ick vinde noch in andere oude

VVy

Wy WILLEM Grave van Henegouwen, van Hollandt, &c. maecken condt allen Luyden, dat wy onſe Crijthoeve, ende onſe hoeve achter onſe Boomgaerde, ende onſe hoeve achter de Begijnen van Leyden, die alle drie groot zijn tiegens vier Margen Landts, luttel meer of min, ende wy gegeven hebben Hugen van Leyden onſen Knape te ſijnen lijve te ghebruycken: naer Hugen doot voorſz. verhuert hebben, by Engebrecht onſen Rentmeeſter van Noordt-Hollandt, Gerarde Alewijns ſoon onſen Knape, ende ſijnen Erfnamen, in eene erf-huere ſijne oirbaer mede te doen, omme vier pondt Hollandts 'tsjaers, te betalen alle jaer totte Bamiſſena der Note. Behoudens, datmer campe in vechten ſal, alſmen teſen tijdt toe ghedaen heeft: Ende waert dat ſake datmer campe in vochte, ende hy daer ſchade of name, daer en ſoude hy ons niet af-eyſchen. Waer oock dat ſaecke, dat wy der hoeve, een joff twee behoefden, joff meer, tot ons ſelfs oirbaer, alſe tot onſe wooninge behoef tot Leyden, ſoo ſouden wijſe hebben ende beſigen ſonder wederſegghen, ende hem die wijle ſijnen pachte corten alſe redelijcken waren: ende alſe wijſe ſelve niet langher en behilden, ſoo ſoude hyſe weder nemen in ſijnen pachte alſe voorſz. is. Maer waeren dat ſaecke dat wijſe grondelick hadden gearcht, ſoo ſouden wy ſijnen pacht daer of lichten alſe redelicken ware. Ende alle ſtijcken voorſz. ſonder argeliſt. In oirconde deſen Brieve &c. Gegeven in die Hage des Sonnendach voor S. Lauwerens dach, int Iaer ons Heeren M C C C XXII.

Broeders Diederick van Leydē Ridder, int Iaer 1315. Ende Ian van Leyden met Iſbrand van Leyden ſijn broeder int Iaer 1396. Ende inde Chronijcken een Herbern van Leithem, onder de Edele ende Schiltboortige mans, omtrent het Iaer 1150.

Dus verre D. Petrus Scriverius, Ende dit is alle het gene wy van dien Kloeckmoedigen Vromen Helt/ende Doorluchtigen Vorſt/ alhier goetgevonden hebben by te vougen ende te verhalen. Alhoewel dat wy noch verſcheyden particulariteyten ende verclaringhen vant gene alhier verhaelt is/ zouden konnen by vougen/ ſo uyt de Aenteyckeningen van den voornoemden P. S. als andere/ die wy omme niet te langhe te zijn/ naergelaten hebben. Ende den weetgierighen Leſer ſeynden tot ſijn Out Batavia, omme die aldaer te leſen/ beginnende pag. 279. ende eyndigende pag. 313. De welcke W. van Gouthoven, in ſijn Chronijcke van Hollandt/ gelieft heeft pag. 313. mede te ſtellen/ ende alleen tot een beſluyt uyt den ſelven/ dit volgende hier by vougen:

Deſen *Coning Willem*, ſchijnt den eerſten Grave gheweeſt te zijn, die in *Hollandt*, Goude Munte heeft doen ſlaen: ende werden deſe Penningen *Lammen*, genoemt,

Coning Willems goude munte.

om datter een Lam met een Cruys, ende een Vaentgen dragende op stont: ende waeren weghende vier Engelschen ende drie minuyten gout.

Coning Willems Graf tot Middelburch.

Ende inden Iaere 1542. soo heeft Heer *Floris van Schoonhoven*, Abt van Middelburch, door last van Coninginne *Maria*, Gouvernante vande Nederlanden, over de Graf-stede van desen Coning (ofte Keyser) een betamelijcke verheven Tombe doen stichten ende oprechten.

Dit tot hier toe van Coning VVillem, ghesept hebbende/ zoo zullen wy voortgaen/ ende comen totte Beschrijvinge van het Leven van zijnen Soone/ Graef Floris.

Graef Floris, de Vijfde van dier name/ ende 16. Grave van Hollandt/ Zeelandt/ etc.

Graef Floris tot Leyden gebooren.

OMtrent den Jaere 1255. so is alhier opt voornoemde Graven huys (ghelijckmen sulcx voor ontwijfelicken houdet) gheboren Graeff Floris de Vijfde, eenighe Soon ende Erffgenaem van Willem ende Elysabeth, Otten des Hertogen van Brunswijchx Dochter, ende dat seer weynich tijts te vooren als sijn Heer Vader in Vrieslandt vermoort ende verslagen werde/ zijnde doe niet veel meer als ses maenden oud/ als de groote Chronijck sept/ oft een jaer/ als andere getuygen. 'Tgeen de voornoemde D. Petrus Schriverius in sijn Verbeterde Batavia van de Regieringhe van desen Graeff ende ghedurende sijne minder-jaerheyt verhaelt/ sal ick van ghelijcken upt eender hand met Koning V Villem, hier by schrijven.

Wie Graef Floris Voochden waren.

GRAEF FLORIS, de Vijfde van dier name/ Sone ende naevolger van Coning V Villem, inde Graefschappen van Holland/ Zeeland/ etc. noch jonck ende minderjarich zijnde/ soo werden de Landen van sijnent weghen geregiert/ by sijnen vaderlicken Oom Floris Coning V Villems Broeder, die nu ettelicke jaeren Drossaet van Holland ghe-weest hadde/ ende in Zeeland Ridder ghemaeckt was/ als hy in het Jaer MCCLIII. met den Vlaminghen den vermaerden Slach by West-cappel sloegh: dan also desen Heere ende Voocht vanden jonghen Vorst/ weynich tijts daer naer in een Tornoy dodelick gewont werde/ ende tot Antwerpen stierf/ ende inden Jaere MCCLVIII. tot Middelburgh inde Abdye met betamelicker uytvaert begraven werde/ soo is in sijne plaetse Voocht van't Kint (nu noch qualick vier Jaren out zijnde) geworden Hertoch Henrick van Brabant, de Derde van dien na-

me:

me. Dese was des Kints oude Ooms Soon/ ende berechte het Lant een wijl tijts/ dan werde naderhant om sijner ghesins ende Dienaeren overdaet/ onweerdelick te Lande uytgestooten. Na den welcken/ met wille ende believen van de Ridderschap ende Staten des Landts van Hollandt/ Otto uyt den Huyse van Nassau, Graef van Gelre, (want Gelre doe noch maer een Graefschap was/ tsedert int Jaer M CCC XXXIX. tot een Hartochdom opgetrocken) de Derde van dien name/ des Kindts Voochdye aenghenomen heeft: ende dese was sijner ouder Moeyen Soon. Daer tegen koren die Heeren ende Edelen van Zeelandt des Kinds Moeye/ Vrouwe Alith, Gravinne van Henegouwen, de Weduwe van Graef Ian van Avennes, Suster van Coning Willem tot Voochdesse. Dese worde gheacht de naeste vanden bloede te wesen. Dit segghen dus gemeenlick de Chronijcken. Maer de oude Rijm-Chronyck en stelt noch en telt onder de Voochden gheen Hertoch van Brabant/ ende maeckt Vrouwe Alith van Henegouwe, Voochdesse van't Landt terstondt naer het overlijden van haeren Broeder Floris, die t'Antwerpen int Tornoyspel doot bleef/ int Jaer M CC LVIII. doe de jonge Graef van Hollant noch geen vier Jaeren out was/ als voor verhaelt is. Maer alsoo sommige/ die welcke de Regeeringhe van een Vrouwe niet seer aen en stondt/ den Grave van Gelre tot een Voocht geroepen hadden/ resen middelertijt sware Inlantsche Oorlogen ende beroerten/ ende Vrouwe Alith worde vanden Grave van Gelre verdreven. Ende aldus waren die van Hollant ende Zeelant oneenich ende twistende om de Voochdije. Waerom oock groote onlede quam/ ende het gemeene Landt in uytermaten groot gevaer stont. Ende gedurende noch de minder-jaricheyt van Graef Floris, ende de scheuringhe tusschen Hollandt ende Zeelandt noch niet gheheelt zijnde/ hebben de Kermers met Kermers gevolghe/ de Waterlanders, ende West-Friesen, de gelegentheyt waer genomen/ ende zijn van sinne ghewORDEN om den Adel te onderdrucken/ alle de Welboren mannen ende machtichsten uyt den Lande van Hollant ende uyt den Stichte van Utrecht te verdrijven/ ende haer Huysen uyt te roeyen: een blindt/ onverstandich/ verwoet/ ende rasent volck/ die meer met louter geweldt/ als eenige schijn van beleyt haer dingen aenrechteden/ draghende haer hersenen ende oogen niet int hooft/ maer inde solen van hare voeten. Eene soorte by nae van volck is uyt dien selfden hoeck oock sedert gecomen/ diemen Casenbroots boeren noemde/ daer ghy hier nae of hooren sult. Desen Oploop der dolle ende ontsinnighe luyden ten tijde van Graef Floris ghe-schiede int Jaer M CC LXVIII. alsser weynich tijts te vooren inde lucht een wonderlick teycken ghesien was/ van gewapende Mannen teghen malcanderen schermutserende. Waer inne de luyden van die tyden seer verschrickt ende bedroeft waren/ duydende het selfde als een voorbode van vele quaets dat de Landen over thooft hing. Het zy dit teycken aldus inder daet gesien is gheweest/ oft deur guychelrye en scherts der booser Geesten met vreese den wangeloobigen ingebeelt/ 'tis seker

De Kermer landers en Kermers gevolghe versetten haer teghen 's Landts Edelen met een grooten oploop/ anno 1268.

Vechtende crijchsluyden inde lucht ghesien.

dat daer groote droefheyt ende ellende op ghevolcht is/ ende by nae een onvermijdelick quaet ontstaen is/ dat vanden hals niet te weeren en was. Want dit wilde volck heeft met groote raserye ende verwoetheyt meest alle der Edel-luyden Sloten/ Huysen ende Hof-steden/ die in hare wegen stonden/ om verre geworpen ende vernielt/ soo in Kermer-landt, als inden Stichte van Vtrecht, sparende ende verschoonende alleen Heeren Gijsbrechts des Heeren van Aemstel ende Aemsterlands Huysen ende Hoven: terwijl hy het vaentgen nae den wint hangende/ ende siende datter anders niet voor en stont/ met haer tsamen spande/ ende hem (het ware lief of leedt) liet ghebruycken als Hooftman ende overste Velt-Heer van desen onstuymigen hoop. Die tot sulcke vermetelheyt gekomen zijn/ datse de Burgerye ende Ghemeente van Vtrecht opgemaeckt hebben/ ende met raet ende daet gestijft/ om haren Oversten Magistraet met alle de Regierders der Stede/ ende vanden Gherechte/ tot veertich toe/ als zijnde die gene die de Ghemeente beswaerden ende verdruckten (soo sy seyden) de Stede uyt te jagen/ haer goederen aen te tasten/ ende onder de armen ende behoeftighen te verdeelen. Ende dit alles aldus gedaen zijnde/ kozen sy uyt haer selven een nieuwen Wet: Ende overdroegen met den anderen/ dat sy geen Edel-luyden inden Lande dulden en souden/ noch oock haer huysen staende laten blijven: Maer haer met alle macht souden verarmen/ ende ghemeene luyden van haer maecken. Tot dit opset quamen oock die van Aemersfoort ende Aemelandt, ende meer ander gespuys is haer toegevallen. Tegen alle de welcke haer vromelick gestelt hebben Heer Ian van Nassauwe, Bisschop van Vtrecht (die XXXIX. int getal) en Graef Otto van Gelre, Ruwaert van Hollant, ende na sijn vertreck Heer Claes van Cats, Ridder: die den jongen Graef van Hollant in sijn bewaringe hadde/ ende voor een tijt 's Landts Voocht ende Stadthouder was. Oock mede Heer Sweer van Boesinchem, een onverbaert Ridder/ stelde hem kloeckelick tegen de meutmakers van Vtrecht te weer. Ende dese brochtent eyndelick nae vele strijdt ende moetens daer toe/ dat die verdreven Wet ende ballingen van Vtrecht wederom in haer eere ende oude plaets van Regieringe quamen. Ende veel vande oproerige burgers werden nae behooren gestraft/ de Stede uytgeset/ ende gebannen. Ick vinde wel van veerthien hondert persoonen die de Stadt werde verboden. Ende hier mede nam de Beroerte binnen Vtrecht ende het Sticht een eynde: eerst door het stoutmoedich beclimmen ende vermeesteren der Stede/ onder het beleydt van Heer Sweer van Boesinchem, ende na (als Heer Sweer van Boesinchem 't Regiment by de verjaechde Meutmakers wederom afhendich ghemaeckt was/) door het opslaen der poorten/ ten gehiete ende ten overstaen van Heer Claes Cats, Ridder/ die daer mogentlick de overhant nam/ ende alles wijselick berechte ende slechte. De Stadt Aemersfoort, om dies wille datse beneffens haer rebellie ende tsamenspannighe met de Kermers/ oock smadelick ende vermetelick gesproken hadde dat den Grave van Gelre te na ging/ is seer

Oproerte tot Vtrecht.

1400. Burgers van Vtrecht uyt de Stadt geset.

is seer hart vande Grave aengetast/ende met grooten toorne bevochten/ tot dat sy hen op gaven/ ende genade baden. Na welcke verooveringhe/ de Grave aen den Bisschop oorlof ghenomen hebbende/ t'huyswaert getrocken is met grooter eeren. De Bisschop sich in Over-Yssel tot Deventer voorts metter woone onthoudende. Heer Gijsbrecht van Aemstel, die hier looselick handelde/ ende met het Vossen-vel speelde/ daer mede vervanghende te decken alwaer de Leeuwen huydt te cort viel/ nae dat hy door hulp van die Kermers ende Kermers gevolge/ sijn leet op sijn vyanden int Sticht (als daer waren Heer Gijsbrecht van Abtkaude, Willem van Rijsenburch, ende Hubrecht van Vianen, wiens Sloten ende Casteelen met desen oploop onder de voet quamen) ghenoechsaem gewroken hadde/ heeft met behendicheyt haer ter neder geset: haerluyder deucht ende vromicheyt prijsende/ ende tē Hemel hooch verheffende: dan terwijl de Bouw-tijt ende Ougst voor handen was/ raede hy haer dat een yeder tot de sijnen soude trecken/ ende 'shuys oorbaer waernemen: datter nu eers genoech bevochten was: ende int ander Jaer wilde hy haer noch bystaen om gelijcke tocht in Gelderlant te doen: Daer teghen souden sy haer sparen/ ende hierentusschen haer van alle nootelickheden versien/ ende int veldt vergaderen tgene Gods segen/ soude mogen verleenen tot onderhoudt van Wijf ende kinderen. Dese raet ende aenslach is de luyden wel te wille ghewéest: ende zijn aldus van Heer Gijsbrecht van Aemstel, ende upt den Stichte eñ Aemstelandt gescheyden: die sijn leedt aldus gewroken hebbende/ ende onbeschadicht blijvende/ uytermaten blijde was. De Kermers ende Kermers gevolghe zijnde op den wech int wederkeeren nae haer ghewesté/ hebben qualick haer opgeheven moet ende vyantschap die sy tegen den Adel opgenomen hadden/ konnen koelen ende besadigen. Want (siet!) als sy by Haerlem quamen/binnen welcke Stadsvesten/de Edel-luydē van Kennerlandt ende ander quartieren geweken waren/ bestormden sy die met groote nydicheyt ende geweldigher handt/ niet ophoudende van schieten ende steenen worpen. Heer Ian van Persijn, Heer van Waterlant, die een vroom Ridder was / begaf hem des nacht met een deel cloecke Wapentueren al heymelick upt der Stad/ ende de vyanden onversiens hare provand-wagens met paerden benomen hebbende/ reet daer mede voort in Kennerlandt, stichtende daer over al brandt inder Boeren huysen ende Dorpen. De Vyanden siende achter upt te rugghe de roock ende vlam op gaen/ braken haestelick op vanden Belegge/ ende elck liep sijns weechs t'huyswaert / achterlatende alle het gene sy voor Haerlem ghebrocht hadden/ victualie/ ammonitie/ tenten/ buyt met al dat sy inden Stichte gherooft ende verkreghen hadden. De Haerlemers eenen moet grijpende/ vielen crachtelick daer voort op upt/ ende liepen toe/ menichte van haer vyanden op de vlucht verslaende/ ende gevanghen nemende. Den welcken hoet voort vergaen is/ en wordt niet beschreven. Maer de Ridderschap ende Luyden van vermoghen ende staete/ met de Steden Utrecht, Aemersfoort, ende Haerlem, werden

De Kermers bestormen Haerlem, ende worden veriaecht.

den aldus vande nijdighe Ghemeente bevrijdt/ ende des onlede ontſlaghen. Ende dit ghebeurde te dier tijde dat Graef Floris noch jongh was/ ende 's Lands Voochdie onderworpen zijnde/ (ſoot ſchijnt) nae behooren niet en werde gheadminiſtreert: Waer door de Ghemeente aen't hollen geraeckte/ ende ſmeet den toom los inden neck. Dees voorgaende Oploop der Kermers ende Kermers-gevolghe verhalen aldus meeſt alle de Chronijck-Schrijvers die ick geleſen hebbe / oock Beka ſelfs. De Rijm-Chronijck alleen gaet dit ſtil ſwijghende voor bij/ ende roert het niet eens aen: int minſte geen vermaen doende van Heer Claes van Cats als Vooght vanden Lande. Dat Beka wel volcomelick doet/ maer het Jaer M CC LXVIII. en druckt hy ſo beſcheydelick niet uyt; gevende nochtans den Leſer dat ſelfde of die tijdt daer omtrent te verſtaen. Weshalven ick niet lichtelicken/ ſonder claerder beſcheydt/ het Jaer M CC LXXIIII. kan aennemen/ op 'twelck een ſeker Chronijck deſen Oploop is ſtellende. Maer dit overſlaende / laet ons de vroome daden van Graef Floris die hy in ſijne jonghe jeucht ende eerſte jaeren van Heerſchappye bedreven heeft/ openen ende verhalen. Nademael dat Coning Willem, als voor henen geſeyt is/ ſoo jammerlick by de Vrieſen int ijs ghevallen zijnde/ van haer vermoort ende omghebracht werde/ inden beginne des Jaers MCCLVI. doe Graeff Floris ſijn Soon noch een kindt was/ ende inder wieghen lagh: ſoo heeft hy ſedert van jonghs een aen/ doe hy verſtand begon te krijghen/ ende begrijpen koſte wat ongheluck dat ſijn Heer Vader ende hem vande Vrieſen aenghedaen was / altoos yverich ende begeerich gheweeſt het ſelffde met den ſwaerde te wreken. Des heeft deſe hoochmoedighe jonghe Prince int Jaer MCCLXXII. nu tuſſchen de ſeſthien ende ſeventhien jaeren oud weſende/ niet langer konnende lijden ende verdraghen/ dat ſijns Heeren Vaders heylighe aſſche ende ghebeente/ ſoo verachtelick by de vyandt verborgen lagen/ den Vrieſen beginnen het hooft te bieden/ ende hem ten ſtrijde gantſchelick toegeſtelt/ om dit Coninglick lichaem/ waſt lieff off leet/ haer te ontweldighen/ ende met betamelicker uytvaert ende eere in ſijne Graefſchappe/ weerdichlick te doen begraven. Als hy oock met grooter eerbiedicheyt ghedaen heeft. Dan met deſe ſijne eerſte Tocht ende macht ſyns Ridderſchaps ende Onderſaten/ te peerde ende te voete crachtelick toegetreden/ en heeft hy daer niet connen achterkomen/ hoe ſeer hijt oock pijnde: maer heeft te rugge moeten trecken/ in ſijn volck merckelicken ſchade lijdende/ hoewelder vande Vrieſen meer der doot bleven/ maer des Graven Ridderſchap was koſtelicker pant. Des hy groote rouwe ende toorne hadde/ moetende de Vrieſen voor dat mael onbedwongen laten: ende alſoo de ghemeene Landts ſaken liepen/ was hy ghenootſaeckt deſe wraecke noch eene tijt lang uyt te ſtellen. Sijn Vorſtelick ghemoet hierentuſſchen nimmermeer d'ondaet verghetende/ ende niet ruſtende of hy ware der Vrieſen Heer gheworden/ ende ter plaetſe ghekomen daer ſijn Heer Vader onweerdichlick begraven lagh. Soo dat hy eyndtlick int Jaer MCCLXXXII.

Tijt wanneer dit geſchiet is.

Graef Floris treet op de Vrieſe/ om Coningh Willems doot te wreken/ en ſijn gebeente te halen.

met

met eene groote Heyrtocht/ teghen haer anderwerff crachtelick te veldt is gecomen: doe geraeckte hy na veel strydens en̄ gevechts aen het Coninglicke lichaem door aenwysinghe van een oude man/ die hier mede syns lyffs ghenade verbadt ende was. Ende dit Coninglyck lichaem hadde nu by de Vriesen/ styff den tyt van sessentwintich jaren verborgen geweest in eens gemeenen mans huyse tot Hoochwoude. Graeff Floris dede het ghebeente voorts haestlick te schepe wech voeren/ soo hy best mochte/ ende nae schoon wasschen ende dwaen/ met ander ceremonien daer toe staende. Ende heeft de selfde met groote rou-feeste tot Middelburch inde Abdye Coninglick doen begraven/ by de Hooch-geboren Vorstinne Elisabeth van Brunswijck de Huysvrouwe/ ende den gestrengen ende manhaftigen Ridder Floris den Drossaet, Broeder van Coning Willem hoochloffelicker ghedachtenisse. Sedert (te weten int jaer van M D X L V I.) is daer over gestelt eē schone en̄ ryckelicke Tombe by heer Floris van Schoonhoven, Abt ende Prelaet aldaer, Gouthoven sept int Jaer 1542. Met desen laetstē Tocht van Graeff Floris ist den Vriesen wel vergouden/ dat sy over thien jaeren den jongen Prins syn hooft deden stooten/ ende wel vyf hondert Hollanders (waer onder dat oock ettelicke vermaerde Ridders waren: siet Divis. X I X. cap. IX. hadden verslagen/ dryvende voort den Graef met syn volck te rugge: hoewel doe wel man om man gegeven werde/ ja der Vriesen wel acht hondert sneuvelden: soo en was nochtans dat Edel vergoten Hollands bloedt met dat verlies niet betaelt? sy hebbent al dierder moeten bekopen. Want (so men de Zeeusche Chronijck ende eenige andere met-de-hand-geschreven Boecken mach glooven) in desen stryt zijn bet dan X X X V I I I. duysent Vriesen verslagen. Van dese so groote menichte der dooden meen ick dat menich Leser niet so lichtelicken en sal konnen gheslooven/ al en ist gheen Vriese. Laten daer X X X V I I I. hondert gebleven zyn: noch waert veel. Melis Stocke Auteur van de Rym-Chronyck/ ende een Onghenoemt Clerck gheboren upt den laghen Landen byder Zee/ den Rym-Chronyck meest volgende/ ende ten tyde van Hertoch Willem van Beyeren Graeff van Holland/ etc. gheleest hebbende/ seggen wel dat dit een bittere ende bloedighe stryt is gheweest/ ende datter menigh lichaem sonder siele lach: maer van soo veel duysenden en maken sy gheen ghewach: als oock mede Beka niet en doet/ wel uytdruckelic seggende dat in desen stryt ses hondert Vriesen doot bleven: met welck onse Chronijck (Divis. X I X. cap. X I I.) over een stemt. De Hollanders ende Zeelanders vochten daer elck om 'tseerst: ende drongen stoutelicken aen: soo dat de Vriesen haer banieren moesten strycken/ ende gaen lopen. De onse deden daer veel mannelicke daden/ ende men sprack hen groote eer/ al haddet Hector ende Alexander geweest/ soo dapper ende mogentlick was de Leeuw int veldt. Dit is der Ouder ghetuygenisse. Ende dese stryt geschiede tot Hoochwoude: daer Ian Reygersberg van Cortgene gewaecht datter X X X V I I I M. Vriesen doot bleven/ ende daer en boven noch/ dat te voren op de selfde Tocht de Hol-

Vindt syn Heer Vaders lichaē/ ende doet dat heerlick begraven tot Middelburgh.

Der Vriesen neerlagh.

Waer dit geschiet is.

de Hollanders tot Schellinckhout omtrent de IIII M. Vriesen hadden gheslagen. En met de Chronijck van Zeeland / komt over een seker oud Chronijcxken ter Goude ghedruckt int Jaer M CCCC LXXVIII. Een gheschreven Chronijck seydt datter tsamen omtrent XL M. Vriesen doot bleven. Noch andere / misschien die ick niet gesien hebbe / maken tghetal der dooden oock soo groot. Niet te min / tis ongeloofllick: mijns oordeels / niet dan versierde beuselinghen en leuren: Ghemeenlick hebben dese geestē voor een gewoonte de neerlagen so groot temakē / dat het overweecht / en slot noch wal en heeft. Onder andere insonder is I. R. V. C. vry wat ongeluckich int waer seggen: daer om en can ick hem doorgaens niet wel volghen. De uytheemsche (Annales Dominicanorum Colmariensium) alhoewel sy inden tijdt wat verschricken / ende desen Tocht twee jaeren later stellen / en kan ick niet voorby gaen: daer sy segghen opt Jaer M CC LXXXIIII. hoe dat sick de Koninglicke Zoon Graef Floris aen den Vriesen vromelicken ghewroken heeft / sijns Heer Vaders lichaem haer met ghewelt ontnemende / ende wel veerthien hondert man verslaende. Dit komt by / ende is waerschijnelicken. Maer de andere makent voorwaer al te grof. Int Jaer. M CC LXXXV. daer aen volgende / is hier te lande een uytermate grooten storm van windt ende onweder gheweest / met eenen schadelicken watervloet / soo dat veel dijcken ende dammen inghebroken / landen / huysen / ende erven wech-gespoelt / beesten ende menschen in menichte verdronken zijn. Graef Floris hier op lettende / ende desa ghelegentheydt des Vriesche catyvicheyt ende ellende waer-nemende / heeft derwaert / terwijlse nu op haer swackste waren / Heer Dirck van Brederode gheschickt / ende met hem veel Schepen ende schuyten met volck van wapenen / die veel Vriesen met hun gevanghen ende in gysel genomen hebben. Maer dese Vloedt / waer door Vrieslandt eerst met het water / ende na met het Hollandsch heyr inghenomen is / stellen Simon Stocke inde Rijm-Chronijck ende Beka opt Jaer M CC LXXVII. opten XV. Decembris. Twelc de waerheyt meerder gelijck is. Want de Brieven van Accoord ende Verbandt zijn gegeven tot Torenburch, (dicht by Alckmaer op S. Agnieten avondt / (den 21. Januarij) int Jaer M CC LXXXVIII. Divis. XIX. cap. XIV. Want het immers waerschijnelicken is / dat de Handtvesten besegelt zijn korts nae dat de Vriesen over een gedragen waren met den Graef van Hollandt. Ende in dit Jaer komen veel van onse Schrijvers over een. By eenen uytheemschen Monick oock (in Additionibus ad Lambertum Schafnaburgensem) wert dese Waternoot gestelt opt Jaer M CC LXXXVII. ende werdt mede vermaen ghedaen datter by de 80000. (misschien is des Auteurs handt geweest 8000.) menschen verdroncken. De onse seggen dat het een groote vloedt ende tweemael hooch-water is geweest / daer menich mensch om doot bleef: maer sy en drucken het ghetal niet uyt: soo dat wy hier niet meer bescheyts en hebben vande verdrenckte Vriesen / als voor henen vande dooden die inden strijdt bleven / doe de Hollan-

Tempeest ende hooch-water in Hollant.

Hollanders tot Hoochtwoude voor onzege nae de zege bevochten ende de overhandt behielden. Welcke strydt den Vriesen langh gesmart heeft. Maer noch veel meerder dese laetste Tocht te Water/ doe niemant den anderen overmits de hooghe vloedt te hulpe comen mochte. Ende aldus werden de West-Vriesen ghetemt/ ende die lange tydt de Hollanders gequelt ende veel onlede aengedaen hadden/ quamen door desen middel onder 'tgebiedt ende ghehoorsaemheyt van Graef Floris, die welcke staende desen Oorloghe met de Vriesen/ het sterck Casteel tot Wijdenisse by't Dorp Schellinckhoudt, (niet verre van daer nu de Stadt Hoorn gelegen is/ ende doe ter tydt noch gheen Stadt en was) hadde doen maecken: ende nu noch/ nae dat het water weder ter Zeewaert ingheloopt was/ vier andere Stercken ende Sloten/ omtrent de Stede Alckmaer: daer meest/ so te Outdorp, als te Veronen op de Geest/ etc. dese Oorlogen met de Vriesen vielen. Des hebben sy den Grave hulde moeten sweeren: dan hoe sy swoeren met gestaefden eede/ sy brakent lasterlick/ ende gingen weder haer oude gang/ daer meenich Man om doodt bleef/ ende Graef Ian de Soon van Graef Floris, vernielde hier nae in den Jaere M CCC III. de machtighe Stadt Veronen, dat der Vriesen Loop-schans ende meeste Stercke was: ende men seyt dat het een uytermaten groote ende rycke Stadt gheweest is. De vier Casteelen die doe Graef Floris dede maken/ seydt de Chronyck (Divis.XIX. cap.XIV.) dat waren Medenblick, Eenigeburg, Middelburg, ende Nieuburg, op dat hy met desen de ingheboren wederspannicheyt der ongetemden Vriesen dwingen ende onderhouden mochte. Dit waren allegader schoone ende starcke Casteelen. By Veronen op die harde Geest/ daer die Vriesen machtichste waren/ dede hy maken de Burg te Nyewendorp met een dyck daer by/ datmen mocht van de Burg ende Veronen tot Alcmaer gaen: ende op datmen desen Dyck voor insteken soude moghen beschermen/ dede hy aen des Dycx kant timmeren een ander steenen huys dat Middelburg werde ghenaemt/ als staende omtrent int midden tusschen de Burg te Niewedorp ende Toornenburg, dat dicht by Alckmaer van Koning Willem lang te vooren was doen maken. Ende dese Burghen mochten voor der Vyanden aenval bewaren/ ende het belegeren verhoeden ende beletten/ staende twee groote booghe scheuten weegs oft een armborst slagh vanden anderen/ seer bequaem om in tyde van nood malcander te helpen/ ende den verlegenen by te staen. Hier mede was Graef Floris den Vriesen dicht op de hielen: ende sy en mochten haer niet reppen/ of de Hollanders waren haer stracx op't lyf. Twee van dese Burghen/ te weten Middelburg ende de Burg te Veronen op de Geest, zyn vande Gelrischen ten tyden van Marten van Rossem verdestrueert: ende Toorneburg is in des Stads Vesten ende Wal van Alckmaer getrocken. De Rym-Chronyck verhaelt noch dat Graef Floris sedert de Burg oft Vestinghe te Nieuwendoren (de beste wel van al die inden Lande stonden) heeft doen maecken: Van dese werde daer nae vande Vriesen te

Graeff Floris bedwingt de Vriesen/ ende doet verscheyden Casteelen bouwen.

Veronen verwoest.

Graef Floris bout veel stercken teghen de Vriesen.

neder geworpen: als oock mede onse Chronijck Divis. xix. cap. xiiii. ghetuycht / daer by voegende / tgene ick nieuwers anders vinde / als daer ende by den ongenoemden Clerck upten laghen Landen hier vooren ghenoemt / van den welcken het onse Chronijck-Schrijver van woorde te woorde ontleent heeft / hoe dat Graef Floris doe hy de West-Vriesen aldus bedwongen hadde / terstont daer nae oock tooch tot Staveren, om te vernemen die zeden ende manieren vanden Oost-Vriesen. Ende want die van Staveren wel vernomen hadden des Graven mogentheyt die hy aen den West-Vriesen getoont hadde / hoe dat hy sijne Sloten aldaer inden Lande gheset hadde / tegen haren danck ende spijte / ende hem onderdanich ghewoorden waren / ontsagen sy oock sijn grootheyt / ende worden te rade binnen der stadt / dat sy hem ontfinghen / ende hulde swoeren / hem ende sijnen Erven ende naecomelingen / Graven van Holland / als haren rechten Lands-Heere. Ende om dat sy dit upt hen selven onbedwongen deden / danckte hyse goetelick / ende gaf hen daer vooren veel Vryheyden ende Stads Privilegien. Welcke Graeffelicke Handtvesten den Poorteren van Staveren gegeven / tot Alberts-berghe besegelt werden inden Jare M CCXCII. als de Chronijck luydt / oft als in des ongenoemden Clerckx Copie staet / die ick ghesien hebbe / M CCXC. Maer terwijl niemant anders van de Ouden als desen ongenoemden Clerck dit aldus beschrijft / vreese ick grootelickx dat het soo niet en is. Des te meer / om dat Adamus Westermannus in sijn Beschrijvinghe van de oude Anze-Stad Staveren, daer hy vande Stads Privilegien / diese noch veel ende verscheyden seer oude ende treffelicke hebben / ende hy in Stads kiste corteling gesien heeft / int alderminste van geen Privilegien by Graef Floris van Holland ghegeven / en vermaendt. Twelck mijn aen de waerheydt grootelicx doet twijfelen. Van meerder sekerheyt is het Vlaemsche Oorlogh / dat welcke het Vriesche gevolght is: Want als sich de Heeren van Zeelandt tegens haeren Grave onderlinge verbonden hadden / ende hem afvielen / ontbooden sy Guido van Dampiere den Grave van Vlaenderen: die in Walcheren haestelick met sijn volck van wapenen overquam / ende beleyde de Stadt Middelburch. Dit en soude hy niet dorven bestaen / nochte soo koen niet geweest hebben / by aldien dat sijn Vyanden waeren gheweest / die hy hier ende daer in Zeelandt sijn groote Vrienden vandt te wesen. Welcke machtige Heeren indien sy hem tegens waren geweest / Guido van Dampiere hadde wel thuys gebleven: nae der getuygenissen der Ouden. Maer dit sagh hy inne / ende maeckte hem stout. De rechte oorsaeck / waerom dat de meeste Heeren vanden Lande haeren Grave so haetich en nijdich waeren / is mijn als noch onbekend. Hy hadde wel eer sijne Moeye Vrou Alith, Voochd vande Landen / van die van Zeelant daer toe verkoren / upt den Lande verdreven: waer mede hy haer / ende haer kinderen altemael / niet weynich en schandaliseerde. Ende die hem dat riedt / (als de oude Rijmer Melis Stocke seyt) en dede niet wel. Het zy dat de

Staveren begeeft haer onder tgebiet van Graef Floris.

Of Graef Floris, die stede vã Staveren Privilegien ghegeven heeft.

De Heeren van Zeelant verbinden sich tegens Grave Floris eñ ontbieden Grave Guido van Vlaenderen.

vyandschap

vyandschap hier haren oorsprong nam/ oft elders van daen was ghesproten: 'tis seker/ dat Graef Floris doe ter tijd van ghetrouwe Dienaers ende Vassalen alsoo ontbloot was/ dat hy by nae niemant en hadde den welcken hy het Gouvernement ende de bewaringe vande Stad Middelburg, mochte betrouwen/ so dat hy sijnen Huysvrouw/ die haer man lief ende waert hadde / ende om alle 'tgoet vander werelt niet en soude afgaen oft verlaten/ daer in moest senden / met Ian den jonghen Prins ende Erf-Soon vande Landen. Die welcke als nu van de Vlamingen ende afvallighe Zeeuwen/ daer binnen waeren belegert/ heeft Graef Floris onophoudelick met alle cracht gepooght de selfde te ontsetten/ hebbende tot hulp gheroepen ende gebeden al wat hy mochte. Ende als hy nu met een groot heyr tot Ziericzee was gekomen / om voort nae Walcheren over te varen: is daer by hem in alder yle Hertogh Ian van Braband verschenen / die de Vays beloofde te maecken/ ende alles te bevredighen. Graef Floris, niet tegenstaende hy nu met dit Oorlogh tenemael besich was/ ende vaerdich stond/ liet sich overreden te Biervliet, als t'eener soeninghe te komen/ende sijn volck terstont afdanckende/ dede hy elck sijns wege trecken: hoewel dat sy dat noode deden: ende hy track tot Biervliedt. Alwaer hem Guido van Dampiere, sijn Schoon-Vader/ over ghelepdt ende belofte des Hertoghen van Brabant/ gevanghen nam. Doch het werde door den Hertogh weder ten goeden ghemaeckt/ sprekende ende borgh blijvende voor den Grave van Hollant: die/ des hechtenisse ontslaghen zijnde/ het rantsoen aen den Graef van Vlaenderen niet en wilde betaelen/ noch den Hertoch van sijn borgtocht bevrijden / latende den genen die hem inden strick ghebrocht hadde/ voor de penningen sorghen. Anders en was Graef Floris niet ghesint/ alhoewel de Hertogh verklaerde dat sulcx upt een goede meeninghe ende upt reyner liefden geschiet waere. Dit willen sommighe seggen / dat den Hertogh oorsaeck ghegeven soude hebben om mede over de Verraderye ende vangenisse van sijn Persoon te wesen: daer Gerrit van Velsen sich so verre te buyten gingh / dat hy den Grave doorstack/ ende jammerlick ontlijfde: als ghy hier nae noch sult hooren. Sommige der Inlantsche Heeren werden daer nae beraden/ ende ontsagen hen der schande dat sy tegen haeren rechten Lants Heer opgestaen ende de wapenen aenghenomen hadden: dese nam de Grave in genade/ ende verdroech met haer. Op wat Jaer dat dit gebeurde/ en vinde ick niet. Dan Melis Stocke verhaelt dit nae de hooge Vloet ende groote Waternoot/ waer mede de West-Vriesen den Graef in handen gingen/ ende hem hulde swoeren/ int Jaer MCC LXXXVII. nae dat de Graef nu eenige Sterckten ende Castelen op haeren bodem hadde gebouwt/ om haer voorts aen in stilte te houden/ ende schade te verhoeden: alsoo hy dit bose volck seer ontsach/ ende den Hollanderen van haer dagelicx veel leedts geschiede: twelck wy hier vooren verteldt hebben. Tsal te pijnewaert wesen/ hier den ouden Rymer voornoemt met sijn eygen woorden / over dese handelinge/ ende hoe sich 't Heerschap

Graef Floris, is by nae niemandts vriendt.

't Vlaemsche Oorlogh wordt tot Biervliet ghesoent.

NOTA.

Graeff Floris verdraecht oock met d'Inlandsche Heeren.

schap (daer hy verstaende de Heeren de Edelen) van Zeeland tegens den Grave verbinden / aen te hooren. Hy hyndehem/ seyt hy van Graef Floris,

Hoe hi syn volck mochte berechten:
Hine wonde Heeren noch knechten
Boven hem niet laeten Here
Binnen sinen Lande/ des had hy ere.
Doe die Vriesen hadde verloren
(Als ic u seyde hier te voren)
Den sege/ ende hise had ontfaen/
Ende ten besten was vergaen/
Also (als ic' te vooren seyde)
Dat hy sinnen daer an leide
Hoe hy berechte sine liede/
Dat rike ende arme gebiede:
Ende hoe hi dat volbringen mochte:
Den Heren van Zeland doe dat dochten
Beide den ouden ende den ionghen/
Dat si te sere waren bedwonghen/
Ende peynsder iegens enen raet.
Haer geyens also voortgaet/
Dat si't Heerschap wel na gemene
Van Holland groot en clene
Hadde gebrocht an hare stricke/
Ende voeren toe behendelicke/
Ende soende onder hen de beten/
Datmense vrienden mochten heten/
Die van Borsselen ende van Renisse/
Dit was den Grave een zwaernisse/
Maer de gemeente ende die Steden
Hilden doe in mogentheden.
Als si dit hadden ghedaen/
Sochten si hulpe harde saen
An den Grave Heren Ghyen
Van Vlaendren/ hoord ic lyen/ etc.

Hy betijcht de Heeren van Zeelandt voort van groote lichtveerdigheyt/ vergelijckende haer by die Weerhaen op de Kercke/ ende dol ende ontsinnigh noemende den Prince / die nae sulcke verraderen luysterende/ haer ghehoor heeft gegeven ende te hulpe gekomen is / daer sy doch sochten alleen Meester te blijven/ ende soo wel van d'een als van d'ander niet ghedwonghen oft cort ghehouden wilden wesen : Eyndtelick besluyt hy sijne trouhertighe vermaeninghe / met dese wijse Spreucke:

Die dient door danck ende niet door minne,
Die vrienschap is harde dinne.

Daer nae keert hy weder tot de Historie/ ende seydt dat Graef Floris seer arbeyde / ende en wilde noch door have noch door miede/ om gelt oft goet/ noch oock door bedwanck/ den armen ende swacken sijne lieve luydē ende ondersaten/ also laeten vande Heeren onderdrucken. Waer door sy so machtigh werden/ dat het te vreesen stond/ dat sy den Grave selver uyt sijnen Lande mochten verdrijven . Dese schande en konde hy niet gedoghen / ende belette waer hy kost oft mocht der Heeren opset . Hier mede heeft hy de Ghemeente ghequeeckt / ende den Adel verbreemt: sijnde dese des Graefs loffelicke rechtveerdicheyt/ haer grootelicx in haeren schandelicken voornemen tegens. Denckt vry dat dit in het Verraed tegen den Graef opgenomen / geen goet gedaen en heeft. Als oock mede het maecken van XL. Ridders/ uyt den dijck gedolven/ heeft ongetwijfelt by de Edele ende oude Ridderlicke Geslachten/ haetelicheyt veroorsaeckt. So men anders dit stuck mach gelooven/ aengesien Melis Stocke ende Beka dat niet aen en raecken : staende in onse gemeene Chronijck Divis. XIX. cap. XXI. genomen (soo't schijnt) uyt Ian

NOTA.

Graeff Floris maeckt 40. Boeren Ridders.

Ian Garbrantſz. van Leyden, in ſijnen leven Prior der Carmeliten ofte Vrouwen Broeders tot Haerlem/ Diviſ.XXIIII. cap.XXV. Die ongenoemde Klerck (hier voorẽ meermaels aenghetrocken) is de outſte van allen/ die ick bevonden hebbe deſe Hiſtorie vande XL. Ridderen te verhaelen: die welcke daer noch eene ſpottelicke Klucht toe is voegende: ſo dat hy met de Boeren ſchijnt te boerten. Twelck voor by gaende/ ſal ick hier oorbaerlicker inlijven eene Deductie ofte Hiſtoriſch verhael/ beroerende de waere geleghentheyt vande apprehenſie ende ombrenginge van Graef Floris, deur Gerrit van Velſen ende ſijne Complicen/ de welcke met autenticque munimenten ende oude Handtveſten kan geprobeert werden: alſoo het ſelfde my behandicht is van mijnen waerden Vrundt den achtbaren Heer Iacob van Mierop, Griffier vande Camer van Rekeninge in 's Gravenhage: die welcke ſich tenemael is conformerende met mijne opinie/ nopende 'tpretenſe overſpel vanden ſelven Grave mette Huysvrouwe vande voorſchreven Velſer Heer, ende 'tverſufte Liedeken onder 'tghemeene volck dwalende (daer van niet waerſchijnelicx en is te vinden) met my als een Fabel is houdende. Welck Liedeken aengaende moet ghy weten/ dat ick een out affchrift geſien hebbe/ veel tijdts van eene ſinne en woorden/ maer oock ſomwijlen anders luydende/ ende wat meer daer toe doende: noemt des Graven Boel/ Iſabel de ſchoone Vrouwe, ende ſeyt: Het is bet geleden dan hondert Iaer. Twelck my voorwaer ſeer ſterckt in mijn out gevoelen. Dan dit gantſch erdichte ghedicht hier overſlaende/ zal tot meerder beveſtinghe ſtrecken/ de Deductie daer ick ſtracx van vermaende/ luydende aldus:

Het oude Liedekẽ van Graef Floris, fabuleus.

Is waerachtich, alſo inden Iaere M C C LXXIIII groote queſtien ende gheſchillen ontſtaen waren inden Stichte van *Vtrecht*, overmits de ſlappe Regieringe Heeren *Ians van Naſſouwe*, gecoren, maer noch niet geconfirmeerde Biſſchop van Utrecht, ende inſonderheyt overmits de voorſz. Biſſchop hem onderſtonde te alieneren vele verſcheyden goederen vande Eccleſie, ende Lande van *Vtrecht*: ende namentlicken, overmits de ſelve Biſſchop hem vervordert hadde te vercoopen aen den *Heere van Amſtel, dat Slot van Vredelant*, ende andere Sloten, ende Heerlickheden. Soo hadden de Schout, Schepenen ende Raedt des Stadts van *Vtrecht*, met vele vande Ridderſchappe, ende Geeſtelicheyt des Stichts, heur toevlucht genomen aen Graef *Floris* de vijfde van dier Name, Grave van *Hollant*, ende Heere van *Vrieſlant*, ende hebben metten ſelven Grave op S. Iacobs avont M C C LXXIV. gemaeckt ſeecker Tractaet, inhoudende verſcheyden puncten. Ende om den voorſz. Grave noch naerder te verwillighen ende verbinden

Een waerachtighe Deductie vande geleentheydt vande ſake van Graef Floris ende Gerrit van Velſen.

Tractaet tuſſchen die van Vtrecht ende Graef Floris.

tot hare defensie: Soo zijn de selve Schout, Schepenen ende Raedt, by gemeenen Raede vande gheheele Stadt op onser liever Vrouwen avont translatie inden Iaere M C C LXXVIII mitten voorsz. Grave over een gedragen, dat sy met Welbooren-luyden, Heere *Steven den Heere van Zuylen, Heere Sweder van Zuylen, Heere Sweder van Bosingem,* ende *Heere Willem van Rijswijck,* hem ende sijne Kinderen machtich houden souden de Stadt van Utrecht, naer heur macht, dewijle hy levet, ende sijnen Kinderen naer hem, in te rijdene, ende uyt te rijdene, vryelicken zy, ende de heure: ende te schaden op hare Vyanden van buyten, soo wie sy zijn: ende datse binnen der Stadt hem behulpich souden wesen, naer hare macht, met rade ende dade, ende sijne Kinderen naer hem: Gheloovende hem voorts in goeder trouwe, alst Bisschoppen ledich ende open worden soude, dat syluyden sonder alrehande archede mit hem blijven souden, opwyen soo hy oft sijne Kinderen vallen, ende voor wien sy bidden souden, ende hem dier dinck niet af te gaen door geenrehande saecke, ende soo wat saecken sy souden begrijpen, dat sy dat doen souden by raede ende wille vanden voorsz. Grave ende sijne Kinderen. Waer tegens de voorsz. Grave weder gelooft heeft met goeder trouwe, dat hy ende sijnen kinderen de voorsz. Stede van Utrecht, altoos voort meer naer dien daghe helpen soude met lijf ende met goede, op heuren eyghen kost, ende met alle heure macht, in alle saecken daer sijs van doen souden hebben, binnen de voorsz. Stadt, ofte daer buyten. Ende soo wat saecke datter soude mogen comen, of geschien, ter oorsaecke van alle tvoorgaende, dat hy ende sijne kinderen des souden blijven mitte voorsz. Schout, Schepenen ende Raede, ende henluyden daer uyt helpen mit lijf ende mit goet, sonder den voorsz. Schout, Schepenen, ende Raden af te gaen, noch sonder henluyden te soenen. Heeft voorts de voorsz. Grave voor hem ende sijne kinderen overghegeven, dat hy alle saecken binnen de Stadt van Utrecht doen soude by sijnen Raeds rade, ende by raede des voorsz. Heer *Sweders van Zuylen, Heeren Sweders van Bosingem, Heeren Gerards des Vriesen, Hermans Vern Arnieldensoon, Tyelmans Vrancken, Lambrechts des Vriesen,* ende *Iacobs Heimans Iacobsz.* Ende nam voorts de voorsz. Grave den voorsz. Schout, Schepenen ende Raeden, ende de gemeene Ingesetenen, mit heuren lijve, ende mit heuren goede op zijn ghelede, ende zijn beschermenisse, gelijck sijne eygen poorten, ende sijn eygen luyden van sijnen

Lande,

Lande, &c. Blijckende alles by de Brieven daer van zijnde, in date als vooren. Waer op gevolcht is de af-settinghe des voorsz. gecoren Bisschops van Utrecht, Heeren *Ian van Nassouwen*, ende de electie ende confirmatie van Heeren *Ian van Zijrick*. Is mede ghevolcht het Oorlogh tegens Heer *Gijsbrecht ende Arnold van Amstel*, Gebroederen mit Heer *Harmen van Wourden*, ende andere Heeren haere hulperen, ter cause vande recuperatie des Slots van *Vredelandt*, ende andere Sloten ende gealieneerde goederen. Welcke Oorloge geduert heeft tot dat de voorsz. Heere *Gijsbrecht ende Arnold*, mitsgaders *Willem van Amstel*, *Proost van S. Ians*, inden Iaere M C C LXXXV. gecomen sijn in vangenisse des voorsz. Bisschops ende Grave, ende dat Heer *Harman van Wourden*, uyt sijn Heerschappie van Wourden, ende uyt alle sijn goederen, ende voorts uyt den Lande verwijset is. Maer is daer naer soo vele te weghe gebracht by de Vrunden ende magen des voorschreven *Heeren van Amstel ende Wourden*, datse inden Iaere M C C LXXXV, opten XXVII. Octobris, metten voorsz. Bisschop ende Grave zijn versoent, op seeckere Voorwaerden: Inhoudende onder anderen, By soo verre syluyden of haere Naecomelinghen deden teghens den voorsz. Soene, ende de Grave of sijnen Naecomelinghen dat geproeven mochten mit witachtige luyden ter goeder waerheyt, dat sy alle heur goet dat sy hadden binnen den Stichte van Utrecht verbeurt souden hebben tegens den Grave oft sijne Nacomelingen. Ende dat de Grave 'tselve goet houden soude vande Bisschop ende vanden Ghestichte van *Vtrecht* te leene, mits daer af doende den Bisschop ende den Stichte sulcken dienst als ten goeden stonde. Ende om de vruntschap gestade te blijvene, hebben de voorsz. *Heere van Amstel ende Arnolt* sijnen Broeder, mitsgaders de voorsz. *Heere Harman van Wourdē*, alle heure voorsz. goederen in benoemden stucken den Grave van Hollant opgegeven, eñ van hem weder ontfangen ten rechten leene, Ende hebben voorts de voorsz. Heere tot naerder versekertheyt van de Grave, voor de onderhoudenisse van de voorsz. Soene, ghestelt verscheyden Heeren als Borgen, die daer van gegeven hebben heuren segele ende brieven. Op welcke Soene de voorsz. *Heere van Amstel* uyte vangenisse ontslagen, ende de voorsz. Heere *Harman van Wourden* weder te Lande ende op sijn lant ghecomen zijn. Gheduerende dese onderhandelinge vande Soene, so is voorts ghebeurt dat tusschen den Coninck Eduard van Engelant ter eenre, ende den voorsz. Grave *Flo-*

Wat daer op gevolgt is.

Die broeders van Amstel gevangen.

D'Heer van Wourden uyt sijn goederen ende Lant verwesen.

Haerluyder Soene / op verbeurte van goet / soo sy die braecken.

Huwelick tusschē des Coninck dochter van Engelant ende Graef Floris soon.

ve *Floris* ter andere zijden ghesloten is 'thuwelick tusschen Ioncker *Iohan* des voorsz. Grave Soone, ende *Elisabeth Dochter des voorsz. Coninck Eduards,* op sekere conditien ende voorwaerden. Ende naer dat de voorsz. Ioncker *Ian* gecomen was tot zijn huwelijcxse Iaeren, heeft de voersz. Grave den selven ghesonden in Engelant, alwaer oock 'thuwelick tusschen den voorsz. *Ian ende Elisabeth* is ghesolemniseert, ende gheconsummeert. Dan daer naer soo is ghebeurt, dat de voorsz. Grave aen d'eene zijde settende de alliance van huwelick ende anders metten voorsz. Coninck van Engelant aengegaen, getreden is in onderhanlinghe metten *Coninck Philips van Vranckrijck, diemen noemde de Schoone. op verscheyden puncten ende conditien, ende onder andere dat by den voorsz. Coninck van Vranckrijck soude helpen tegens den Coninck van Engelant, mits dat de Coninck van Vranckrijck hem betalen soude vijf en twintich duysent ponde Tournoys gereet, ende vier duysent ghelijcke ponden Iaerlicx te betalen sijn leven gheduerende, uyten Tresoir de Louvre: ende dat de Grave niet en soude schuldich noch ghehouden wesen te comen opte Parlementen vanden voorsz. Coninck, als sijne andere luyden.* Van welck Tractaet ende verbande ghecomen wesende de kennisse tot den Coninck *Eduard van Engelandt,* ende willende hem daer over wreken vande Grave, hadde de selve Coninck doen vernemen naer den Staet vandē Lande, ende wie hem daerinne soude mogen helpen: ende verstaen hebbende dat de voorsz. *Heere van Amstel,* ende *Heere Harman van Wourden* niet wel te vreden waren vanden voorsz. Soene, die den voorsz. Heere van Amstel in gevangenisse, ende Heere Harman uyten lande gereyst zijnde gemaeckt hadden: Soo was de voorsz. Coninck *Eduard* metten voorsz. twee Heeren secretelick gheaccordeert, als datse den voorsz. Grave Floris vanghen, ende in Engelant brengen souden. Twelck de voorsz. Heeren mit heure hulperen poghende te wege te brenghen, is onderhant ghebeurt dat de voorsz. Grave van *Gerrit van Velsen* opten velde *vermoort is.*

Graeff Floris gaet Engelant af/ ende contracteert met Vranckrijck.

Somme vā gelde/ waer door Graeff Floris Frans gesint is gheworden.

NOTA.

Dus verre het cort ende bondich Verhael van Graef Floris doot/ soo my 'tselfde toeghesonden is van mijnen gunstigen Heer ende goeden Vrund Iacob van Mijerop. Hier siet ghy dat de ghelegendheyd vande sake al veel anders is/ dan men onder 'tgemeene volck daer van spreect. Waer inne ick voorwaer een sonderling behagen hebbe gehad: ende te mercken is hoe rouwelick ende met hoe weynich fondaments dit stuck onse Chronyck-Schrijvers by de hand genomen hebben. Voorwaer een vreemdeling ende uytheemsch Schrijver/met name Iacobus Meyerus,

rus, komt hier met de waerheyd meer over een/ in sijn Chronijck van Vlaenderen/ daer hy van dit Verraed dusdanige mentie is makende:

Graef Floris de Soon van Coning Willem die by de Friesen doot bleef, nae den middach met het vederspel ter jacht rijdende, is van sijne Edelluyden ende Hofgesinte lelicken verraeden ende vermoort: uyt oorsaecke, dat hy haer eenighe Sloten ende goederen af-hendich hadde gemaeckt, ten ghevalle ende behoeve van Heer *Ian Bisschop tot Vtrecht*, die daer dreef ende seyde dat dese goederen tot den Bisdomme behoorden. Dese Moordenaers schijnen des te stouter gheweest te hebben, om dat de Graef niet alleen sijn Ondersaeten, maer oock *Eduard den Coning van Engelandt* ende sijnen Schoon-Vader *Gwijde van Dampiere* Graef van Vlaenderen vertoornt hadde ende mishandelt. Want niet tegenstaenste hy de Dochter van Vlaenderen ten wijve hadde, eñ *Ionckheer Ian* de Soon van dat bedde, ten houwelick besteedt was aen *Elisabeth* de Dochter des Conings van Engelant, hebben by hem des Conincx van Vranckrijck miede ende groote gaven soo veel vermogen ende te weghe ghebracht, dat hy den Coning van *Engelandt* ende den Graef van *Vlaenderen* aen een sijde settende, met den Coning van *Vranckrijck* ende *den Graef van Henegouwen Ian Avennes*, sijns Moeyen soone, *in verbondt ghetreden is.*

Meyeri gevoelen van het verraet teghen Graef Floris.

NOTA.

Dus verre Meyerus. Van ghelijcken een ander buytenlantsche Autheur/ die ten tijden van Graef Floris geleeft heeft/ geeft ons oock 'tselfde te kennen: namentlick Matthæus Westmonasteriensis, cognomento Florilegus, Engelsman *Comes Hollandiæ*, (inquit) *soluto fidelitatis freno, quo Regi Angliæ præannexus fuerat, dum Regis Francorum obtemperaret consilij, à proprijs domesticis est occisus*, &c. ad An. CIↃ CC XCVI. Ende dit is de rechte oorsaeck/ (niet die welcke het volck waenen) gheweest: dat tot Camerijck/ daer Gerrit van Velsen met den Bisschop van Durham uyt des Conincx name van Engelant/ ende met den Grave van Cuyck van des Hertoghen wegen van Brabant / met noch twee Raedsmannen des Graefs van Vlaenderen vergadert waren/ besloten is/ als datmen Graef Floris levendich vangen soude/ ende senden hem over den Coninck van Engelant/ die hem sijn leven lang gevangen houden soude / ende men soude des Conincx swager Graef Ian Floris soon over senden in Hollant om de heerschappye te hebben. Waer nae dat gebeurt is / dat de Grave de laghen/ daer de verraderen verborgen waren/ ghepasseert zijnde/ zijn daer Harman van Woerden met Gijsbrecht van Aemstel, Gerrit van Velsen, Arent van Benscoop, Gerrit van Craeyenhorst, Willem van Teylingen, Willem van Zaenden, ende veel ghewapent volcx opgeresen/ ende hebben den Grave rondsomme beset: Ende Heer Gerrit van

De Verraderye tot Camerijc besloten.

Velsen (die seer op den Grave gaende was) heeft eerst sijne hant aen den Grave gheslaghen. Ende alhoewel de Grave als een onversaecht Prince met uytghetogen swaerde hem pooghde te verweren / heeft ten laetsten nochtans hem inde geweldighe hant der verraders moeten ghe-ven/ende is dien nacht seer heymelicken gevoert op het Huys te Muden, om hem alsoo voort levendich in Engelant over te senden. Als nu dese verraderie verbreydt worde/ ende de spraeck ginck dat Graef Floris gevangen was/ isser groote beroerte gheweest alle dat land over. De Kermers ende de Waterlanders met de Vriesen zijn terstondt t'samen gevallen in schuyten ende schepen om haren Grave ende Heere te ver-lossen. De verraders dit vernemende / zijn terstont met den Grave door poelen ende omwegen van daer gevlucht. Die van Naerden zijn hen in grooter menichte te gemoet ghekomen. Ende also het paert daer de Graef opgebonden was/ te cleyn ende te swack was om over een sloot te springhen/ is daer midden in gevallen: Den welcken sy ghe-arbeyt hebben om uyt dat water te trecken/ maer door vreese ende angst des aenkomenden volcx/ en mochten sy dat niet doen. Ende Heer Gerrit, die een hardt fel man was/ ende den Grave seer hatede/ heeft hem met sijn eyghen hant ende swaert eenentwintich doodelicke wonden ge-gheven / ende is snellicken nae t'Huys te Croonenburgh gereden. De Kermers toeloopende/ vonden den Grave half levent/ half dood/ ende sijnen adem flauwelick verhalende: Een deel/ togen hem met groot misbaer ende rouwe uyt den waeter. Een deel/ vingen sommighe van desen verraders dienaers/ die welcke dadelick in tegenwoordicheyt des stervenden Graefs smadelicken ende met grooter pijnen gedoot wor-den: De Grave op het Huys te Mudenburg gebracht zijnde/ gaf daer sijnen geest op den seven en twintichsten dach vande maent Junius. Hy worde met grooter rouwe/ te schepe tot Alckmaer gebracht: ende sijn ingewant worde aldaer inde groote Kerck opt Choor begraven: blijvende 't lichaem onbegraven staen / ter tijde toe dat Joncker Ian sijn Soon uyt Engelant quam / die tselfde tot Reinsburg inde Abdye heerlicken dede begraven. Hy was een strijdbaer/glorioes/ ende groot-moedich Prince/ rijsich van stature/ cloeck ende vroom van trachten/ schoon van aensichte/ welsprekent/ milt van gaven / populaer / ende eenen ygelicken recht doende. Wort oock geseght een goet Musicijn en sanger geweest te zijn. Was genegen tot jaegen ende vliegen/ tot dien eynde veel honden ende Valkeniers houdende. Int Jaer MCCLXXVII. sijns ouderdoms omtrent XXI. Jaeren / is hy tot 's Hertogen-Bosch Ridder gheslagen/ des Dinges-dach nae Derthienen-dach. Hy dede maken veel schoone ende kostelicke Hoven ende Ridderlicke Woonin-gen: als 't Huys der Vogelen-sanck int Harlemer Hout, daer hy inder wildernisse veel tyts met Heeren ende Ridderen/ Vrouwen ende Jonc-vrouwen plagh te hoveren / ende Ridderlicke oeffeninge te hanteren. Hy dede oock het Hof in 's Graven Hage/ van Coning Willem sijn Vader begonnen / grooter ende kostelicker maken met de Capelle ende andere

Des Graven apprehensie.

Gerrit van Velse doorsteeckt hem moordadelick.

Hoedanich Graeff Floris zy geweest.

Wanneer hy Ridder is ghewor-den.

Sijn Ghe-bouselen.

andere Cameren. Noch andere vele Slooten ende Casteelen heeft hy doen maecken / om syn Vyanden te bedwinghen: daer hier vooren af ghesproocken is. Syn Huysvrouwe was Vrouw Beatris des Graven Gwyen Dochter van Vlaenderen, gelijck als hier vooren oock mede aengeroert is: daer hy veel Kinderen aen wan (Chron. Holland. Divis. XIX. cap. XV.) die alle jonck gestorven/ ende tot Loosduynen in't Cloooster begraven zijn/ uytgesept een Soon Ian, die nae sijnen Vader Graef worde: ende met de welckers doot de oude rechte stam van Hollant verstorven is. *Syn Huysvrouwe en Kinderen.*

Met de Verraders/ diemen kost bekomen/ ist aldus toegegaen/ nae de getuygenisse van onse gemeene Chronijck Divis. XIX. cap. XXVI. (Want by de Oude Schrijvers/ als daer zijn de Rijmer Melis Stocke, ende Wilhelmus Procurator Egmondarum, die doe in't leven waeren: als oock mede die cortelick daer nae geweest zijn/ by Beka ende de Ongenoemde Clerck/ en vintmen soodanich breet beschreyt niet.) Die van Wordrecht hadden Huge van Baerlant: die Kenemers hadden Willem van Teylingen, ende noch twee andere: die van Delf hadden Willem van Zaenden: die van Haerlem hadden Arent van Benscoop. etc. ende dese werden al onthooft/ ende op raden geset. Die van Leyden, (misschien om dat Graef Floris hier ter stede gheboren is) hadden Gerrit van Velsen: die welcke boven eenich ander groote sware pijnen aengedaen werde: want hy worde al levend ende naeckt in een tonne ghestoten/ die met scharpe nagelen ende spijckeren vol gheslaghen was/ ende worde also alle die stede van Leyden door over alle de straten gherolt: (waer mede het versierde Liedeken over een stemt:) ende nae vele andere sware pijnen wort hy al levend op een radt geset ende onthooft. *Straffe over den Moordenaer Gerrit van Velsen, ende sijner Complicen.*

Dus verre dit genomen uyt de Schriften van D. Petrus Scriverius, Die meerder van Graef Floris en zijne geschiedenissen begeert te weten/ die moet lesen zijne lange Beschrijvinghe mette aenteyckeninghen van dien/ staende in zijn out Batavien van pag. 315. tot 383. wy zullen alleen omme te eyndigen uyt de selve hier by voughen/ wat naer de doot ende executie vande Verraders/ aen haer Geslachte ende goederen gevolcht is/ beginnende pag. 332. mette volgende woorden:

Ende alle wat hem ten negenden lede aenging/ dat wert gedoot ende op Raden ghestelt/ ende veele worter uyt den Lande verdreven en verjaecht. Die Hollanders hebben dat Huys te Croonenburch ter neder geworpen ende ter aerden toe ghesiecht: ende toghen voort om het Huys te Muyden te winnen ende te verwoesten/ maer daer en vonden zy niemant op/ want zy alle voorvluchtich gewaeren worden. Welck Huys bevolen wort te bewaren/ Heer Dirck van Haerlem, die daer op bleef leggen/ van des Landts wegen. *De Bloetverwanten vande Verraders gedoot ende veriaecht.*

Onlange tijt na desen/ maeckten die gemeyn Steden van Hollant, metten Ridderen ende Schiltknapen een Verbont/ ende beloofden malcanderen/ met starcke beloftenissen/ die zy te samen besegelden/ dat zy van sulcken ondaet ende moort/ als aen haeren rechten Lants-Heer ge- *Verbant vande Edelen en Steden tegen de Verraders.*

 daen

daen waer/ nimmermeer zoen afnemen zouden/ maer altoos wraecke daer om doen: ende upt den Lande verdryven alle de gene die des Heeren van Aemstel, van Woerden, ende van Velsen, Bloedt-verwanten waren. Also dat hierom niemant/ inden Lande van Hollant en bleef/ die van haere Wapen waeren/ ende daer bleef menich Man te Landewaert voor Huysman zitten/ ende gaf Schot ende Bottinghe/ om dat hy niet lyden en dorste dat hy dien van Aemstel, ofte van Woerden, oft van Velsen bestont/ of daer of gecomen waer/ ende alsoo bleef zyn Edeldom verlooren/ ende alle die Edelen die in Hollandt waren/ ende dese drie Verraders bestonden/ moesten haere Wapenen nederlegghen/ ende die niet meer voeren. Aldus zyn dese Wapenen tot noch toe yemandt verboden te voeren.

Ende naerdien W. van Gouthoven, den Verbandt-Brief in zyne Chronijcke van Hollant pag. 353. gestelt heeft/ zoo zullen wy die ten deele hier inne lyven/ wesende van desen Inhout:

Verband-Brief teghen de Verraders eñ moordenaers.

Wy *Ianne van Avennes*, Grave van *Henegouwen*, ende wy *Ian Grave van Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere van Vrieslant:* ende wy Schepenen, Raedtsmannen, ende alle die gemeene Poorte van *Dordrecht*, van *Middelburch*, van *Siericsee*, van *Leyden*, van *Delft*, van *Haerlem*, van *Alckemere*, ende van *Sint Geertruydenberge*: maecken cont alle den genen die desen Brief zullen sien ofte hooren lesen, dat wy omme die jammerlicke Doot ende Moort, die gheschiede aen eenen hoogen Prince, ons *Ians van Avennes* lieve Neve, ende ons *Ians Grave van Hollandt* voornoemde lieve Heer Vader, ende onsen Poorteren voorsz. lieve Heere, Heere *Florenche*, wijlen Grave van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, daer Godt de Siele of hebben moet, hebben belooft ende beloven te saemen wel voor peynst, ende by onsen voorsz. Rade voor ons ende voor onse nacomelinghen, met gegeven trouwe, ende met gesworen Eede ten Heyligen. Dat wy noch onse Naecomelinghen, van desen dage voird, metten quaden Verraders ende Moordenaers van haer selfs Heeren, alsse met *Ianne den Heere van Cuyck*, met *Ianne den*

ne den Heere van Hoesdene, met *Gijsbrecht* diemen hiet *Heere van Aemstele*, met *Harmanne* diemen hiet *Heere van Woirden*, met *Gerarde van Velsen*, ende metten genen die waeren an Paerde ende an Velde, daer onsen Neve, Vader ende Heere voorseyt vermoordt werdt, ende haere nacomelingen, die van haer Lichaem zijn jof comen zullen, mans hoofde ende haer oire ten seyenden lede toe, nimmermeer zoene, noch vrede, noch bestant, en zullen maecken, noch helpen maecken: ende wy *Ian* ende *Ian* Graven ende *Poorteren* voornoemt, beloven ende sweeren te saemen voor ons ende onse Nacomelinghen, die voorgenoemde Verraders ende Moordenaers ende hare Nacomelingen, Mans hoofde, die van haer Lichaem comen sien, iof comen sullen ten sevenden lede toe, ende haer oire, uyt den Lande te houdene, ende helpen houden ewelicke datter Gravescip van Hollant toebehoort. Ende wy nimmeer Vrientschap met hem en zullen winnen, noch houden, noch hebben, noch dat wyse zullen Huysen noch Hoeven, ende dat wyse zullen schaden an lijve ende an goede, waer dat wyse schaden moghen in wat Steden, iof in wat manieren dat es, &c. Gegeven inden Iaere ons Heeren 1299. des Saterdachs voor elf duysent Maechden dage.

Ian Beuckelsz. Coning van Israel.

ALhoewel desen Coningh des Vredes ende van't Nieuwe Jerusalem/ gelijck hy ende de sijne hem noemde ende roemde te wesen/ van geene Edele Ouderen ofte Coninglicken stamme afghecomen is/ maer ter contrarien van slechte Ouderen ende ghemeene ambachtsluyden alhier binnen der Stede gebooren is/ omtrent den Jare 1510. sijnde sijn Vader genaemt Beuckel Gerritsz. ende hy selfs een Cleermaker en Snijder van sijn hantwerck: daeromme hy met recht onder noch te neffens Coningen ende Graven niet en behoorde ghestelt te werden: evenwel niet tegenstaende/ naer dien de selvighe door sijne bedriechlicke scherpsinnicheydt ende cloeckheydt/ de welcke hy al eenighe Jaeren te vooren in sijnen handel ende wandel laten blijcken ende te kennen gegeven hadde/ de luyden van sijnen tijden alsoo heeft connen overreden ende te wege brengen/ dat sy hem geacht ende gehouden hebben voor haeren Koning ende Heer/ hem gehoorsamende in alles dat hy haer ghebiedende

Ontrent wat tijdt Ian Beucoldsz. geboren is.

biedende was: Jae selfs totte doot toe/ ghelijckmen in sijne Historie ende leven sal konnen sien ende lesen. Soo en hebbe ick niet connen nalaten de selvige alhier mede (alhoewel tselve yemant een schand-vlecke soude mogen achten ende estimeren) onder de vermaerde Mannen te tellen ende te stellen/ voor waerachtich houdende dat den voornoemden Coningh van Israel, ofte des Nieuwen Ierusalems, hem selven op eene wijse vermaert gemaeckt heeft/ als den booswicht de welcke den wijtvermaerden Tempel van Ephesen, Dianæ toegewijhet/ daer wel vier hondert Jaren over gebouwt werde/ ende voor een vande seven wonderlickste gebouwen vande Werelt geacht wert/ aen brant gesteken ende geruwineert heeft.

Het leven ende de wercken ofte daden van desen uytsinnigē mensche/ mitsgaders alle het gene by hem ende de sijne binnen der Stede van Munster uytghrecht ende gedaen is/ soude alles te lange ende verdrietich vallen om me te verhalen ende te schrijven: heeft yemandt grooten lust om sulcx alles ten alder-nautsten te willen weten ende te ondersoecken/ die leest het thiende ende elfde Boeck vanden wijdt-vermaerden Historie-Schrijver Ioannis Sleydani, van sijne Historie de welcke hy ghschreven heeft vande Geestelicke ende Wereltlicke saken: het eerste Boeck van Guy de Bres dat hy teghen de Weder-doopers gheschreven heeft: Des Hooch-beroemden Martini Lutheri Tweede Deel of Tomus van sijne Wercken de welcke in Hoochduytscher sprake tot Wittenberch ghedruckt zijn: Lambertus Hortensis, Bullingerus ende verscheyden andere. Waer inne ghy wonderlicke ongehoorde dinghen sien ende lesen sult. Wy sullen alleen van desen Coningh uyt Guy de Bres verhalen/ wanneer ende op wat tijden hy by sijne Propheten tot Coning verclaert ende uytgheroepen is: ende verhalen eenighe daden de welcke hy ghedurende zijn Koningrijck uytgerecht heeft: ten laetsten hoe dat sijn Rijck een eynde ghenomen heeft: ende hy nae sijne verdiensten gestraft is.

Wat Autoren de Historie van Ian Beucoldsz. beschreven hebben.

Inden Jaere 1534. den 24. Junij soo verhief hem binnen der stede van Munster een nieuw Propheet/een Gout-smidt van sijnen Ambacht/ genaemt Ian Tuiscoscur, oft gelijck andere schrijven Ian Tuysenschever, dese na dat hy de menichte des volcx op de Marckt vergadert hadde/ vercondichde dat den wille des Hemelschen Vaders was: Dat *Ian Becoldt* van Leyden, een Keyser des gantschen Aertbodems gemaeckt soude worden, ende dat hy hem met grooter macht ende heyrcracht te velde stellende, alle Coninghen ende Vorsten sonder onderscheyt verslaen ende beroven soude, sparende alleenlick het gemeen volck, dat is te seggen, de gene alleen die de gerechticheyt lief hebben: op dat hy also den stoel sijns Vaders Davids besate, tot der tijt toe dat hem de Vader het rijcke wederom eyschte. Want de goede menschen moeten in deser Werelt heerschappen, nae dat sy alle de boose omgebracht hebben sullen.

Van wie en op wat tijt Ian Beucoldsz. voor Coningh verclaert wert.

Nu

Nu soo haest dese dinghen uytgesprokẽn waren/ so viel Ian Becolde van Leyden op beyde syn knien/ ende heffende syn handen op nae den Hemel toe seyde: Lieve Broeders/ dit hebbe ick van over langhe wel gheweten/ maer ick en hebbe sulcx nochtans niet willen openbaren. Maer nu soo heeft de Vader eenen anderen synen Dienaer verweckt/ om dat te verkondighen. Hy geliet hem als hadde hy het Rijcke niet geerne aengenomen: maer greept niet min met beyde syne handen aen/ want hy hadde over lange daer nae gestaen ende daer op toegeleydt.

Coning geworde zijnde/ maeckt Officieren ende Dienaren.

Hy dan van een Cleermaker een Coning ghewordden zijnde/ so stelde hy van stonden aen de twaelff verkoren mannen af/ de welcke van te vooren gesamentlicken geregeert hadden/ ende metten name van Raetsheeren versien waren: ende cleede hem selven soo heerlick ende kostelick als eenich Coning soude connen doen. Hy verkoos naer de wijse ende manieren vande groote Heeren/ allerley Officieren ende Dienaren/ te weten een Stad-houder/ een Hof-meester/ vier Secrete Raeds-Heeren/ een Orateur/ een Cancelier ende tot Dienaren Schenckers/ Voorsnijders/ wercmeesters/ ende Bou-meesters/ etc. ende verdeelde alle ander Officien uyt naer syn eygen welgheuallen/ ende beval datmen hem twee Croonen van louteren goude maken soude: De schepde van synen sweerde was met goude bedeckt ende overtrocken: Hy hadde eenen Coninglicken staf in de handt/ een gouden keten om den hals/ ende desgelijcx oock spooren met gouden gespen: Met den cortsten/ hy en was nergens mede becleedt/ dan met zijde/ met fluweel/ ende met goude/ dwelck men uyt den Tempels der stadt gherooft hadde. Syn paerden waren oock desghelijcx behanghen ende becleedt met fluwelen ende gouden behangselen. Voorts soo bestelde hy seker daghen in de welcke hy eenen yeghelijcken (die tot hem wilden comen om eenigherley saken) verhooren soude.

Hoe den Coning voor den volcke verschijnt.

Ende als hy nu in het openbaer onder den volcke quam: so worde hy met syn Dienaers ende ander Edel-mannen syns Hoofs vergheselschapt: ende hem volchden van achter seer nae by twee cleyne Jongers te peerde sittende seer kostelicken gecleedt zijnde. De ghene die ter rechter zijden reet/ droech de Croone ende den Bybel: ende de ander te slincker zijden/ droech een bloodt sweert/ wiens appel van louter gout/ ende met kostelicken Ghesteente seer rijckelicken verciert ende dicht besticht was. De Coning selfs blinckte aen allen zijden van den goude ende kostelicken ghesteenten daer hy mede verciert was. Hy droech eenen gouden Cloot ofte werelt in syn hant/ daer twee sweerden cruys-wys aen gemaect waren. In d'ander handt droech hy synen gouden staf. Hy hadde voor Helliebardiers achtentwintich Mannen/ alle op syn Hoofs/ int groen eñ blau gecleet met witte hoeden/ om daer door een Hemelsche ende Aerdtsche macht te kennen te geven. Op den riem des Conings mette welcke syne lendenen omgordet werden stont geschreven: Gods cracht is mijn macht.

Den tijtel van desen Coning werde aldus gestelt ende gheschreven.

Ick Ian van Gods ghenade ende door de cracht des nieuwen toecomenden Rijcx inden Tempel Gods. Dienaer der Gherechticheydt. Ofte Ick Ian Coning des nieuwen Ierusalems, Coning der Gherechticheydt over de gantsche Werelt. Hy liet oock gelt / te weten seeckere soorten van Dalers slaen/ waer van de figueren hier voren by sijne afconterfeptinge gestelt ende gedruckt zijn: maer de voornoemde Dalers (ghelijck als ick eene gesien ende noch tegenwoordich hebbe) en waren van geen goet silver/ maer alleen van peauter.

Tijtel van desen Coning.

Den staet eñ heerlijckheyt van sijn sonderlingste Huysvrouwe/de welcke hy alderweerdichste hielt (want hy hadde veel Vrouwen t'seffens) was gelijck als den sijnen. Sijne knechten de welcke hem in sijne Cameren ende int Hof dienden/ waren al t'saem int groen gecleedt/ welcker cleederen met eenen bruyné boorde geboort waré/ op de mouwe stont een Werelt met een cleyn Cruysken daer boven op/ met noch twee sweerden cruys-wijs gevlocht. Op de marckt hadde hy eenen Coninclicken Throon oft Setel seer hooge verheven/ op welcken men met drie trappen op ginck. Waer op hy op seker daghen ging sitten om sijne onderdanen te oordeelen/ ende alle verschillen ende questien te bevredigen: den selven Setel was allomme met goude ende kostelicke ghesteenten verciert.

Den throon des Coninck.

De saken/ gedinghen/ ofte clachten/ om welcker wille men by hem quam/ waren meest om der Vrouwen/ ende d'afscheydinge van dien/ het welck daer seer gemeyn was: soo dat sommige die by nae alle haer leven lanck t'samen geleeft/ ende huys gehouden hadden / die worden van den anderen gescheyden/ nae de Wetten van desen Coning.

Het gebeurde op een tijt/ als de luyden op de Marckt vergadert waren/ ende seer nae by malcanderen stonden / op dat sy te beter hooren mochten/ so spranck Knipperdollinck (de welcke een vande grootste Officieren was / maer naemaels vanden Coning tot een Beul ende Scherp-rechter gemaeckt wert/) hen op het hooft / ende cruypende alsoo verheven op handen ende voeten / soo asemde hy den eenen voor/ den anderen nae in den mont/ seggende: De Vader heeft u geheylicht/ ontfangt den heylighen Gheest.

Het schendich bedroch ende laster van Knipperdollinck.

Op eenen anderen dach soo bestondt hy voor den Coning te dansen/ seggende: Siet / alsoo placht ick met mijn Deerne te doen: maer nu heeft my den Vader bevolen/ dat ick sulcx voor den Coning doen soude. Maer om dies wille dat hy des te vele maeckte/ ende dat daer geen eynde af en quam/ soo woort de Coning gram/ ende ginck henen. Dies clam den anderen terstonts op den Koninclicken stoel/ maer de Koning ten angang comende/ wierp hem van boven neder/ ende dede hem drie daghen lanck gevangen setten.

Dewijl het belegh van Munster geduerde/ soo lieten hare Propheten eenen Boeck uytgaen/ welcken sy den naem gaven/ De Wederoprechtinge, &c. ende daer in hadden sy de verdoemelicke Leeringe van Muntzer, met noch meer ander ontallicke dwalingen gestelt ende ghe-

Name van eenen nieuwen boeck.

schreven. Maer tselve altemael/ wiert haest door de Leeraers des Euangeliums verworpen ende wederleyt.

Corts daer nae/ inde maent van Augustus/ omtrent den dach diemen S. Bartolomeus dach naemt/ soo quam Ian Tuiscoscur, anders Ian Tuysenschever, haren nieuwen Propheet/ ende blies de Trompette achter straten/ ende riep/ dat hem elck inde wapen stellen/ ende aen't Portael des grooten Tempels vinden soude: want men moest den Vyant vander Stadt verdrijven. Daer vergadert zijnde/ so vonden sy de maeltijt/ welcke de Koning laten bereyden hadde/ al bereyt staende: ende hen wort bevolen/ dat sy hen aen de tafelen setten/ eten ende drincken souden/ het welck sy deden: Ende het getal der Taefelnoten was vier duysent: De Koning eñ Koninginne met haer Hof-gesin dienden ter Tafelen. De maeltijt by nae geeyndicht zijnde/ soo gaf de Koning eenen yegelicken een stuck ongeheeft Broot/ spreeckende: Neemt, eet, verkondicht den doot des Heeren. Voorts soo reyckte de Koninginne den Cop oft Kelck/ seggende: Drinckt, ende verkondicht den doot des Heeren.

Het Nachtmael van die van Munster.

Als nu dit schoon Avontmael gheeyndicht was/ soo clam haren Propheet op den stoel/ ende vraechde hen/ of sy den Woorde Gods oock wilden gehoorsaem zijn? Sy antwoorden al te samen/ Jae wy. Voorts seyde hy/ Dit is den wille des Vaders/ Als datmen achtentwintich Leeraers uytseynden sal/ die dese Leeringe in de vier hoeckē der werelt uyt stroyen sullen. Daer nae soo noemde hy de een nae den anderen/ ende ver claerde hen haer plaetsen/ waer elck henen trecken soude om haer leere te verbreyden: Van dese nieuwe ghecoren Apostelen werdender sesse naer Osenbrugghe ghesonden/ ende oock so vele nae Warendorf/ achte tot Susar (andere seggen Zoyst) ende oock soo vele nae Coesvelt: de welcke meest al vande Magistraten vande voornoemde Steden als oproerighe ende seditieuse menschen gestraft ende gedoodet wierden.

Wt seyndinghe der Leeraers.

Voorts soo ginck de Coning ende de Coninginne met de ghene die ter Tafelen ghedient hadden/ oock met den ghenen die bestelt waren om henen te gaen naer de voornoemde Steden ende Vlecken/ haer Avondtmael te houden. Ende soo sy aten/ stont de Coning op vander Tafelen/ seggende: dat hy eenich bevel van God den Vader ontfangen hadde. Ende want daer by ghevalle een Krijchsman ghevangen was/ is dese vanden Coning beschuldicht/ dat hy een verrader als Judas gheweest was/ so nam hy desen/ ende onthalsde hem met sijn eygen hant. Dit beschickt zijnde/ quam hy wederom aende Tafel sitten/ ende verhaelde daer voor een cluchte het droom seyt dat hy bedreven hadde.

De Coning onthalst eē Krijchsmā/ met sijn eygen hant.

Alhier siet ghy dat desen Coning in de bedroefde ende bloedige Tragedie van Munster, niet alleen den persoon vanden Coning (de welcke hy al ten tijden als hy tot Leyden Reden-rijcker/ jae selfs Keyser vande Kamer gheweest is/ seer geern speelde) vertoont ende ghespeelt heeft: Maer daer beneffens mede ('twelck voorwaer niet Coninglick en is) den dienst ende de Persoon vanden Beul ofte Scherprechter gheprresenteert

De Coning is een bloedige Reden-rijcker.

teert heeft/ blijckende het selfde noch by een ander exempel/ ghelijck als volght. Nae den eten/ soo dede men de voorschreven achtentwintich by der nacht ter Stad uyt gaen. Ende men gaf hen elck boven haer teergelt noch sommighe stucken gouts/ om die tot sulcker plaetsen ende steden/ daer men haer Leeringhe weygeren ende niet aennemen en soude/ tot een teecken van haer eeuwich verderf ende verdoemenisse te laten/ als sulcke Leeringhe des vredes ende der salicheyt ghewepghert hebbende.

Hier nae/ als de Stadt van Munster vanden Bisschop crachtelick beleghert was/ ende de hongher-noot binnen der Stad soo groot was dat daer vele van hongher ende gebreke storven. Een vande Conninginnen (want hy hadde veel Vrouwen tseffens) ghenaemt Elise (ofte ghelijck een ander seyt Else Wantscheerders) deernisse met den volcke hebbende/ gheraeckte tot den anderen Coninginnen te segghen/ dat sy niet en conde ghelooven dat God wilde datmen het volck soo van hongher liet sterven. De Coningh die van als binnen sijnen huyse wel versien was/ niet alleen tot behoeff sijner nootdruftichept/ maer wel om noch goede tafel te houden/voor meer als twee hondert persoonen/ wetende dat sy sulcx geseyt hadde/ leyde haer met alle den anderen Coninginnen op de Marckt/ ende beval hen dat sy alle gelijck op haer knien rontsom deser Elise vallen souden: Het welck ghedaen zijnde/ soo track hy sijn swaert uyt/ ende sloech haer het hooft van den lijve: maer hier mede noch niet te vreden zijnde dat hy haer ontschuldich door zijn eygen handen omghebracht hadde/ becladt haer doode lichaem met een groote schandtvlecke/ seggende dat het een Hoere was/ op dat hy die alsoo qualick berucht ende stinckende makende soude. De andere begonden naer dese schone heerlicke daet te singhen: Eere zy Gode in de hoochste Hemelen, ende danckten alsoo den Hemelschen Vader: Voorts stelden sy haer te dansen/ ende de Koning leyde den reydans/ende vermaende den armen volcke/ die qualick sout tot haren broode meer en hadden/ dat sy hen oock vrolijck maken/ ende daer mede dansen ende springen souden.

De Coning onthooft eene van sijne huysvrouwen ghenaemt Elise.

De Coning danst den reydans met de Coninginnen.

Alhoewel de Borgeren inden uytersten hongher snoot gecomen waren/ alsoo datse katten ende honden/ ratten ende muysen moesten eten/ omme het uytgeteerde ende uytgemergelde lichaem eenichsins te onderhouden: so lieten sy haer nochtans van desen verleyder/ met vele ende groote bedrieghende ende ydele beloften bedrieghen ende ophouden/ de welcke in sijn Hof niets ghebreck en hadde/ maer noch genoech voor twee Maenden versien was/ voor hem ende sijne Hovelinghen. Men ginck te raede/ hoe men de Stadt wederom met spijse voorsien machte/ om dit te versorghen/ soo heeft een van des Conings Dienaers ofte Secretaris genaemt/ Hansken vande Langestraet, op welcken hy hen gantschelick betroude: Dese beroemde hem ende nam aen/ de Stadt wederom te versorgen van spijse ende van nootelijcke behoeften/ ende drie hondert Krijchs-volcx tot haeren behulp daer inde Stadt te brenghen/ ende dit alles binnen veerthien daghen tijts. Den last vanden

De Stadt wert heymelick aen den Bisschop verkocht.

Koning ontfangen hebbende/ treckt terstont uyt der Stadt om sulcx te verrichten: maer doet heel wat anders/ want hy trock nae de vyanden ende vercocht den Bisschop de Stadt voor een somme gelts/ aenbiedende sijn leven te verliesen soo hy des niet en dede. Den tijdt om sulcx te volbrengen/wort bestelt op S. Jans avont/ 'snachts ten thien uyren/ ende beloofde hen de poorte vander Stadt te doen openen/ behalven dat sy al stillekens tot voor de Cruys-poorte quamen. Voorts soo trock desen voorsz. Provand-meester wederom ter Stadt-waerts inne/ ende vertrooste den Koning/ seggende/ dat hy alle dinghen wel versorght hadde/ende dat de spijse ende Krychs-luyden binnen veerthien dagen al veerdich zijn/ ende comen souden.

De Provandtmeester troost dē Coning niet valsche toeseggingе van victualie ende versch volc.

Als nu den bestelden dach daer was/ soo seyde hy tot den ghenen die de wacht hielden/ als dat hen desen nacht Krijchs-volck ende spijse genoech comen soude/ maer als sy 'tvolck souden sien comen/dat sy dan stillekens zijn/ swijgen/ ende hen wel wachten souden van eenich gherucht te maecken. De poorten wierden ter bestemder tijt geopent/ ende de vyanden quamen in: De Lose vander Wacht was hen gegeven alsoo datse sonder eenigen hinder tot inde Wacht quamen/ en sloeghen de Schaer-wacht doot/ desgelijcx oock de ander Wacht. Sy dan aldus in der Stadt gecomen zijnde/ so sloegen de Trompetten alarm: De Coning met den synen stelden hen terstonts in de Wapenen/ ende dreven den Vyant wederom te rugge tot aen de Poorten van der Stadt/ welcke de Borghers wederom toegheſloten hadden: De Vyanden die noch buyten stonden/ ende noch niet binnen ghecomen waren/ braken de Poorten van buyten met ghewelt wederom op. Want sy hoorden hoe datmen hen tegens haer Volck van binnen stelde. Sy dan oock alſo ingecomen zijnde/staken hare Vaendels op/ ende lietense vlieghen. Die vander Stadt hielden inden eersten aenstoot een weynich tegen/ eñ hadden hen op de Marckt ghesterckt/ alwaer dat den slach seer groot was/ ende veel dootgeslagen werden.

Wterste hongernoot binnen Munster.

De Coning Jan Boccoldsz. eñ noch twee Bernaerd Knipperdollinck, ende Krechting worden ter selver uyren gevangen: Maer Rotman siende dat daer geen hope meer en was liep met geblooghen hoofde in den hoop/ daer de Vyanden dickst ende best ghesloten waren/ alwaer hy doorsteken wort. Want hy vreesde levendich in haer handen te vallen/ ende gevangen te werden. Als de Weerdoopers vernamen dat haren Coning gevangen was/ soo ontviel hen de moet/ ende verberchden hen d'een hier d'ander daer in de Kelders/ in de heymelickheden/ende in ander gaten/ hoecken/ ende Winckelen/ ten besten dat sy konden: ja hadde het mogelicken gheweest/ sy hadden hen geerne in der Muysen holen verborgen.

De Coning wort ghevangen.

Men plonderde ende besochte de Stadt thien dagen lanck duyrende/ ende men vont noch in des Conings Hof voor twee Maenden Leeftochts genoech/ ende dat wel om twee hondert stercke mannen te voeden/ die de Koningh voor sijn Wacht onderhielt/ ende hierentusschen starf

starf het arme volck van honger.

Aldus wert de Stadt van Munster ingenomen den 25. Junij/ des Jaers 1535. Ende de Coning worde den derden dach daer nae tusschen den Krijchslieden/ drie mylen van daer gevoert/ende op een Slot geset/ het welcke Dulme genaemt is. Soo haest als de Bisschop den Koning vernam/ soo riep hy ende seyde: O ghy ongeluckigh Mensche, hoe hebt ghy my ende mijn arme volck bedorven, ende gantschelicken geschent.

De Coning werdt vervoert na de Bisschop.

De Coning antwoorde hem seer haest hoochmoedelick met een hooveerdich gelaet/ hem selven verhéffende/ ende de Bisschop verachtende: Ghy Paep (seyde hy) wy en hebben u niet een mijte schade gedaen, maer wy hebben u een stercke Stadt in handen gelevert, die tegens alle ghewelt houden mach. Maer hebben wy u in ander manieren eenighe schade ghedaen, soo willen wy u wederom rijck maecken, indien ghy slechts onsen raet volgen wilt. De Bisschop dit hoorende/ en conde hem niet onthouden van lacchen/ ende vraechde hem in wat manieren hy hem doch rijcke maken konde? Soo antwoorde de Coning: Doet eenen yseren korve of kevie maken, ende laet dien met leeder overdecken, voorts suldy my daer in steken ende verbergen, ende doen my alsoo tgeheele Landt om voeren, ende en laeten my niemant sien, dan den genen die u eenen stuyver geven willen: door dien middel suldy meer gelts ontfangen, dan ghy inden Krijch gelaeten ofte verteert hebt. Het welck de Bisschop oock alsoo terstont in het werck gestelt heeft/ ende de Coning werde den 20. Januarij 1536. met sijnen twee medeghesellen tot Munster wederom gebrocht/ende werden elck in bysondere gevanckenisse gestelt. Men was de twee navolgende daghen vast besich met hen Christelicke onderwijsingen te doene/ om hen van haere dwalingen te bekeeren. De Koning bekende zijn misdaet/ ende nam sijn toevlucht tot Christum door yverige gebeden. De andere twee en wilden haer schult niet bekennen/ maer beschermden hartneckichlicken haer saecke ende voornemen. Des anderen daechs daer nae/ dede men den Koning op een schavot comen/ ende daer wort hy aen eenen staeck ghebonden/ ende van twee Beuls met gloeyende tangen genepen. Hy verdroech de eerste drie nepen sonder een woort te spreecken: maer daer nae soo en hielde hy niet op van de barmhertichheydt Gods aen te roepen. Sijn lijf worde hem tenemael verscheurt/ende in stucken genepen/ het welcke wel een groote ure lanck geduyrde/ ende meer: ende om hem te eer wech te helpen/ soo stackmen hem een sweert dweers door sijn lijf. Syne medegesellen worden oock alsoo omgebrocht. Haer Lichamen worden in yseren kevien ofte korven gesteken/ ende alsoo in het opperste van S. Lambrechts Toorn opghehanghen/ tot eeuwiger gedachtenisse. Sulcx was het eynde der Wederdooperen ende Swermgeesten van Munster.

Raet des Conings van Munster om den Bisschop rijck te maken.

Werdt weder tot Munster gebracht.

De Coning bekent sijn misdaet.

Doot des Coninex.

Dus verre hebbe ick dit meestendeel uyt Gwye de Bres ghenomen. Ende hier hebt ghy/ waerde Leser/ het droevich ende ellendich eynde

Besluyt vā Ian Beuvan coldsz.

van desen Coning Ian Boccoldsz. de welcke dese Coninglicke weerdicheyt (soomen die soo noemen mach) niet langher als een Jaer beseten heeft. Want opten 25. Junij des Jaers 1534. werde hy vercozen ofte geroepen/ ende opten 25. Junij 1535. daer aen volgende/ werde hy van des Bisschops van Munsters Crijchs-knechten gevangen ghenomen ende wech gevoert/ een jonck man sijnde niet veel over de vijf-entwintich Jaeren out: In welcke straffe genoechsaem gesien wert/dat de Goddelicke wrake de godloose menschen altijts opte hielen is/ ende niet op en hout van die te vervolghen/ tot dat de selve haere verdiende straffe ontfangen hebben.

Naer dien dat vanden Geleerden D. Marcus Zuerius Boxhornius in zijn Hollants Theatrum, een pertinente ende waerachtige beschrijvinge van desen Coning ende tgene binnen Munster in de Belegeringhe/ ende na de overwinninge gedaen ende geschiet is/ zo hebben wy goetgevonden/ de selve alhier in te vougen/ beginnende pag. 205. aldus:

Historye van Ian van Leyden, Koninck der Weder-doopers tot Munster.

Ick come nu tot dien befaemden Koninck der Wederdoopers, *Ian van Leyden,* die van zijn Ambacht Cleermaecker zijnde, int Iaer 1534. heeft over al in Duytslant groote beroerten verweckt: ende ten lesten Munster inghenomen wesende, de Hooft-stadt van Westfalen, heeft gestraft gheweest naer de verdiensten van een soo groote misdaet. Mijn behaecht te schrijven van dit ellendigh belegh van die van *Munster,* vande vernielinge, vande besonder dingen gedaen in de Stadt ten tijde der Belegeringe, ende van d'uyterste van *Ian van Leyden Koninck,* ende zijn mede-ghesellen *Knipperdollingh,* ende *Krechtingh,* 'tgene dat *Antonius Corvinus,* die alle dingen ghesien heeft, ende seer neerstelijck ondersocht, eertijts geschreven heeft in een seer geleerden Brief aen Georgius Spalatinus. Dit zijn de woorden:

Een Rullius heeft den oorspronck geweest van dese elenden, een Hollander, t'eenemael geboren tot ontrouwicheyt, ende om de goede Wetten der Steden te beroeren ende te bederven. Als dese een korten tijt voor de Belegeringe uyt de Stadt reysende, hadde gheleden op een ander plaetse de straffe van sijn schelmeryen, heeft een medegeselle gehadt genaemt *Rotman,* een Man alsoo oproerich, alsoo boos, alsoo ongetrou als zijn medeplichter. Desen heeft begonnen binnen de Stadt te saeyen met het toedoen van *Knipperdollingh* het fenijn der Weder-dooperyen eerstmael in secrete vergaderinghen: daer naer als hy tot hem ghevoecht hadde alle Oproer-maeckers ende seditieuse menschen, alsoo dat hy lichtelijck achtede bevrijt te worden van het gewelt zijns tegenpartijders, heeft begonst opentlick de Wederdoo-

perye

perye te belijden, ende alſo voort alle neerſticheyt te doen om de beroerten op te roeyen, ende te verwecken. Ende 'tis onmogelick uyt te ſpreecken, hoe dickmael datter naer de Marct toegeloopen ſy geweeſt, hoe dickmael datter tot de Wapenen ſy geroepen, hoe dickmael datter gehoort ſijn geweeſt de ſpottelicke ſtemmen der oproerige menſchen, vermanende tot boetveerdicheyt, ten ſy dat ſy wilden terſtont beproeven den toekomenden dach des Heeren. Sy verhalen dat *Knipperdollingh* dickmaels gewoon was, als een uytſinnich oft beſeten menſch, te loopen door al de wijcken der Stadt, ende dat hy alſoo aen een yegelijck die hy gemoette aenblaeſde, ende deſe woorden ſprack: Ontfanght den Heylighen Geeſt. Wat ſouder konnen dwaeſelicker oft beclaechelicker gepeynſt worden, als deſe toveryen ende guychelryen? Ende dit ſchouſpel heeft ſo toegenomen ende ſo verre geloopen, dat het niet heeft konnen verſacht noch verſoet worden door d'Ambaſſadeurs van de Landtgrave onſen Doorluchtichſten Vorſt, (die nochtans te voor hadde gemiddelt d'oneenicheyt tuſſchen den Biſſchop ende de Stadt) noch door de Brieven van ander Steden. Daer ſijn dan Propheten opgheſtaen, de goede luyden ſijn uyt de Stadt geworpen, de goederen zijn berooft, ende ſoo voort zijn in de Stadt ſulcke nieuwe dingen bedreven, dat het geloovelick is, dat den Turck ſelve, hoe onbermhartich ende Barbariſch dat hy ſy, die niet en ſoude verdragen hebben by de zijne. Waer door, alle hoope wech genomen weſende van beterniſſe, dat de Belegeringhe is ghevolcht. Ende als het ſtormen tweemael ende meer qualijck gebruyct was, ende als de Stadt met verſcheyden Schanſſen op alle zijden beſloten was, ſy hebben haer verſtout een ander ſtuck aen te vanghen. Alſoo moetwillich zijn ſy gheworden met een oft twee victorien. Want ſy hebben een Koninck gemaeckt, die in alles ſoude bevel hebben. Sommige dencken, dat hy ſy gemaeckt geweeſt van den volcke. Maer den Koninck ſelve heeft my geſeyt, dat hy tot deſe hoochheyt verheven is geweeſt van eenen Propheet, aen den welcken Godt ſoude die ſaecke door een geſichte geopenbaert hebben: hoe dat het ſy, gemaeckt weſende, hy heeft ſich ſelve alſoo gedraghen, Dat alle dingen hem bedient worden op Coninckl icke maniere. Hy droech een Croone ende Conincklicke Diademe, hy wert gevoert op een Peerdt door de Stadt, gebruyckende vergulde Spooren. Als hy ergens gingh, reeden voor hem twee knechtgens, behalven een ander

hoop

hoop Dienaers: van de welcke een droech een Sweert, den anderen het oude Testament. Ende daer was straffe ghestelt over die, die den Coninck voor by tredende niet en souden eeren. Hy hadde het Hof met Regeerders ende Officien alsoo ingestelt, dat hy dat niet wijselicker soude hebben konnen doen, als hadde hy een Coninck geboren geweest. Want hy heeft een wonderlijcken Constenaer geweest, in die dingen te bedencken, die betaemden de Coninclijcke pompe ende cieraet. Daer-en-boven was hy in zijn moederlijcke Tale wel-spreeckende, hy was schalck, bedriegelijck, ende argelist. Hy wilde, datmen de Coninginne soude eeren op ghelijcker maniere, onder de welcke hy oock d'andere Huysvrouwen, oft liever by-slaperssen, hadde gestelt ende bevolen de selve Coninginne te gehoorsamen. Hy heeft een van die met sijn eyghen handt ghedoot, (want sy 14. in getal waren) om dat sy versmade de dingen die aldaer gedaen werden, ende also voort haer bereyde om aen den vyant over te loopen: ende tselve heeft hy gedaen in het Paleys der Coninginne, misschien om aen d'ander een vreese aen te jaghen. Welck feyt als ick hem daer naer tegenwierp, even ghelijck een Barbarisch oft Schytisch werck, heeft hy geantwoort, dat hy, 'tgene geschiet was, met het ghebiet ende bevel des Prophetes ghedaen hadde. Hy heeft met sulcke gelijcke wreetheyt al die ghene bevolen te dooden, die bestonden te weder-roepen ende te staen tegens sijne boose raedtslagen ende daden. Van welcke saecke is noch getuyghe een Lindenboom, niet wijt vande Kercke der Canonicken, aen den welcken gebonden sy gearchebuseert werden. Ick sal hier by stellen een Exempel van dwaesheyt ende lichtvaerdicheyt: Daer is een Vrouwe gevonden ten tijde der Belegeringe, die beloofde te doen aen den Coningh, 'tgene eertijts Iudith gedaen hadde aen Holofernis: ende dat sy niet en soude in de Stadt keeren, voor dat sy des Bisschops hooft met haer weder brochte. Ende sulcke menschen en sijn niet ontbroken, die aen die sotte beloften dwaeselijck haer gheloove gaven, ende oordeelden datmense verciert moeste uytsenden om dit schoon feyt te volbrenghen. Maer soo groote een vermetelheyt ende onsinnicheyt, heeft naer korten tijt een eynde genomen, want van den vyant gevanghen wesende, heeft de misdaet bekent, ende is daer naer door den Scherprechter geexecuteert gheweest. Hoe wel alle dese dingen seer quaet ende tot nu toe ongehoort zijn geweest, nochtans souden

Hy hadde 14. Wijfs oft by-slaperssen.

Iudith 13. 10.vers.

souden sy noch sonder twijffel veel arger bedreven hebben, ten ware dat het hadde geweest, dat sy ten laetsten door Godes goedertierenheyt, begonden gebreck te hebben van alle dingen, ende dat de Stadt door verraet hadde ingenomen geweest.

Want sy is ingenomen geweest door de Cruys-poorte, als een uytlooper geleyde des Bisschops Krijghs-volck inde Stadt, eenige vande Wachters doot blijvende. Den Koninck is ghevangen, ende tot den Prince geleyt, *Knipperdollingh* is oock ghevanghen met eenen *Krechtingh*, die van den Raedt des Konings hadde geweest. Maer de Stadt wesende geplondert, heeftmen eerstmael bevonden, in wat ghebreck van alle dingẽ sy geweest zijn, hoewel dat d'overloopers ooc yet daer af al geseyt hadden. Den hongers-noot van Saguntum heeft teenemael onverdragelick ende seer groot gheweest, als het door de Belegeringe van die van Carthago benauwt wert. Daer is tot Hierusalem een allsulcken grooten honger geweest, als sy van Vespasianus worden belegert: maer de Weder-doopers van Munster en hebben in gheen dingh die niet minder gevoelt. Ick hebbe selve daer veel Boecken gesien, van de welcke het af getrocken leer, hadde aen die arme ellendige menschen voetsel gegeven, ende sy sijn tot sulck een benautheyt gecomen, datter geenderhande leer so hart en was, dat hun geen spijse geworden en was. Iae ick weet, datter daer oock kinders opgefret ende gegeten zijn, het welck ick gehoort hebbe van die persoonen, die aldaer gevonden hebben eenige Reliquien ofte overblijfselen, wesende naer het innemen der Stadt, waerachtighe getuyghen, van het gene de Ouders gedaen hadden. Nochtans soo en is met alsulcke benautheden de boosheyt van die verlooren boeven niet vermindert, alsoo dat sy dit niet teghenstaende somtijts dansten, ende schou-spelen maeckten, ende alle Kercken af-braecken ende verderfden. Sy hebben tegen de Beelden alsoo seer verstoort gheweest, dat sy oock d'aensichten, oogen ende monden der geschilderde op de muyren ende vensters leelijck mismaeckt hebben. Daer en is nimmermeer by hun gemelt geweest van opgeven: want de Propheten en lieten niet op van seer yedelijck te beloven 'topbreecken der belegeringe. Ick keere wederom tot den Koningh, van den welcken ghy versoeckt datmen u yet seeckers verhaele. Desen, naer dat de Stadt verovert ende opgegeven was, alsmen hem hier ende daer voor een vertooninge geleyt hadde, is ten laetsten inden Kercker ghestooten,

De Stadt wort ingenomẽ.

Saguntũ is een Stadt in Spangien gelegen.

Grooten hongers-noot tot Munster.

Kinders gegeten.

ten, niet tot Munster, maer in een seer sterck Slot van den Prince, die sy noemen *Bevergern*, *Knipperdollingh* ende *Krechtingh* gheleyt wesende tot *Horstinar*, ende aldaer geworpen inde banden. Maer ick en weet niet door wat raedt dat sy soo lange inde gevanckenisse sijn gehouden geweest, voor ende al eer sy gedoot werden, het en sy misschien datmen moet dencken, dat Gods goedertierentheyt hun heeft willen tijt geven, om van haer sonden te bekeeren, ende boete te doen: sy zijn voorwaer met vele woorden daer toe verweckt gheweest. Naer dit gevecht, is een ander strijt opgeresen met *Knipperdollingh* ende *Krechtingh*, die, gelijck sy niet en hebben te vergelijcken geweest met den Koningh, noch in schalckheyt, noch in wel-spreeckentheyt, alsoo hebben sy ons meer verdriet ende walge aengedaen. Ende *Knipperdollingh* soude veel meer bequamer geweest hebben om te schermen, als om van de questie der Religie te handelen. Maer ist dat yemant begeert de Beschrijvinghe van desen man, *Salustus* en heeft niet ghe-schreven van *Catalina*, het welc niet seer wel over eē en comt met dese persoon. Hy heeft van groote kracht geweest des Lichaems ende der Ziele, maer met een boos ende verkeert verstant. Den welcken ooc van sijne jonckheyt d'inwendige Oorlogen, Doot-slaghen, Rooveryen, ende de inwendige oneenicheden behaecht hebben, ende alsoo heeft hy sijn jonckheyt geoeffent. Sijn geest was stout, erghlistich, lichtveerdich, ende in alle dingen gheveynst, ende geconterfeyt, ander luyden haer goet begeerende, zijns selfs onmatich, brandende in wellusticheden, veel spreeckende, van weynich wijsheyt, ende een groot herte, hy begeerde altoos onmatige, ongeloovelijcke ende al te hooge dingen. Ten anderen, naer dese onse strijden, en sijn sy niet lange in hechtenisse gehouden, maer sy sijn terstont naer Munster geleyt geweest om ghedoot te worden. Hier toe is gekosen gheweest den dach naer Sinte Agnes. 'sDaeghs voor dat den Coningh geexecuteert wert, ghevraecht zijnde, oft hy wilde datmen tot hem soude een Priester brenghen, aen wie, hy sijn sonden soude aen d'oore spreken, ofte niet. Hy heeft gheantwoort; dat hy niet en versmaede de aenspraecke ofte den raet van een voorsichtich Man, ja dat hy het soude voor een groote weldaet houden, waert dat sy hem toelieten om te spreecken, met den Heer *Ian van Sibergh*, des Princes Cappellaen. Dese begeerte en is hem niet gheweygert gheweest. Want op dat hy dadelijck hebben soude, aen wien hy alle zijn misdaden soude openbaren,

Gedoot den 22. Ianuarij, anno 1536.

baren, is tot hem gesonden dien hy begeerde. Die daer naer tot ons gekeert zijnde, heeft geboothschapt dat het leetwesen deses ellendigen mensch is wonderlijck gheweest, alsoo dat hy oock vryelijck soude beleden hebben: waert dat hy thienmael konde gedoot worden, dat hy voorwaer thienmael de doodt wel verdient hadde. Ende dat hy nochtans niet daer toe hadde connen beweeght worden, dat hy soude de doolinge wederroepen van den Doop ende menschelijcke natuyre Christi. Hy beclaeghde voor alle dinghen, dat hy seer bekommert ende seer droeve was, van soo dickwils ende soo hoveerdelijck versmaedt te hebben den getrouwen raedt, des doorluchtichsten Vorst den Lantgrave, den welcken hy nu verstont door een Godtvruchtigen yver ghevoeght te hebben sijn bont-genoote Wapenen met den Bisschop, tegen zijn dulheyt ende die van de Stadt, wanneer sy alle soorten van goede vermaninghen versmaet hadden. Waert dat den Lant-grave tegenwoordich ware, dat hy soude ootmoedelijck vergiffenisse bidden van dit misdaet, 'twelck hy begeerde ghedaen te worden van *Corvinus* ende *Kymeus,* terstont als sy in het Vaderlant souden gekeert sijn. Sy sijn dan 'sanderendaeghs d'een naer d'ander ghetrocken geweest tot de Vierschare des Rechters, ende alsoo in ordere beschuldicht geweest. Sy hebben in den eersten den Koninck beschuldiget, hem teghenworpende d'aldergrootste misdaden ende schelmstucken, die niet en konden geloochent worden: als kennelijck wesende geheel Duytslant door: die gheantwoort heeft, oft ghedreven sijnde door wanhoopinge, oft door verschrickinge des doots uyt sich selven getrocken, dat hy wel tegen den Magistraet gesondicht hadde, maer niet tegen Godt. Als oft niet op de selve maniere, tegens God ende tegens Godts ordinantie gesondicht worde. Hy is nochtans ter doot verwesen, met de belijdenisse van het Weder-doopen, ende de misdaden van muyterye ende lese Majesteyt. Op dese maniere is de sententie des doots gegeven tegen *Knipperdollingh* ende *Krechting,* als sy beschuldighet werden om de selve misdaden, ende haer bedreven feyten niet en konden loochenen. Den Koninck eerst van al, als hy tot de plaetse des Gherechts gheleyt werde, die ghetimmert was een weynich van d'aerde verheven, knielende ende de handen tsamen geleyt hebbende, heeft alleen dese woorden gesproken; *Vader, in uwen handen bevele ick mijnen Geest,* is aen de pael ende staecke ghebonden. Daer naer is hy een tijt lanck met vyerige ende gloeyende Tangen ge-

 pijnicht

pijnicht ende gedoot, met groote teecken van vreught ende blijschap der Priesters, van welcke Munster heeft altijt seer overvloedich gheweest. Als den Koninck gedoot was, is *Knipperdollingh* geleyt om op de selve maniere ghestraft te worden, nochtans en weet ick niet, oft hy yet gesproken heeft, aen de stake gebonden wesende. 'Tis gewis dat de gene die niet soo verre stonden vande plaetse der straffinge als wy, verhalen, dat hy soude gheseyt hebben: *O Godt weest mijn arme Sondaer bermhartich.* Anders tusschen de tormenten ende pijninghen heeft hy een eeuwich silentie ende swijgen ghehouden. Ten laetsten *Krechtingh* heeft zijn leven ghelaten met de selve pijne ende straffe, den welcken wy gehoort hebben roepen, de nijptanghen hem aenraeckende, sprack dese woorden: *O Vader, o Vader.* Hier sachmen vele menschen aen, die niet ghenoechlijcker soude hebben konnen aenkomen, als dese aenschouwinge was. Maer aen ons, ende andere menschen met ons, overdenckende wat hier in dese sake ghedaen is, tselve geschiet is geweest om onse sonden, en heeft het niet alsoo genoechlijck gheweest. 'Tis waer, zy sijn met recht ende goede reden gedoot: want wie is rechtsinnich die dat niet en sal belijden? Maer nochtans moeten wy oock onse sonden bekennen, der welcke onmaticheyt ende grootheyt Godt heeft willen wreecken in dese persoonen, als met geesselen. Als dese grousame ende verdiende straffe ghenomen was van de misdadighe menschen, zy sijn ten laetsten ghesslooten elck in een yser ende getraillede Korf oft Koye, alsoo dat sy van verre mochten ghesien ende bekendt worden. Ende zijn daer naer ghehecht aen het opperste van Sint *Lambrechts Tooren*; niet alleen om dat daer van een eeuwige memorie soude wesen, maer om dat sy souden aen alle oproerighe Geesten een exempel ende schrick wesen, op dat sy in toekomende tijden niet desghelijcx souden aenvangen oft bestaen. Ende dit is gheweest d'ongeluckich eynde van dit ongeluckich Schouspel.

Seltsaem exempel naer de doodt vande misdadigen.

Dit is alle het ghene ick van desen Coning hebbe willen verhaelen ende beschrijven: ende sal desen eyndighende/ voortgaen ende comen tot de Beschrijvinghe van eenighe

Geleer-

Gheleerde Mannen/ de welcke binnen Leyden gheboren ende voortghekomen zijn.

BElangende de Geleerde Mannen/ de welcke alhier binnen der Stede tot verscheyden tijden gheboren ende voortgecomen zijn: daer van sal ick alleen ghedencken ende verhaelen die ghene de welcke ick (meest door aenwijsinghe ende onderrechtinghe van D. Petrus Schriverius) hebbe konnen ondervinden ende vernemen/ ende die haer selven door haer eyghene Schriften/ ofte door 'tgetuychnisse van andere vermaert ofte bekent gemaeckt zijn: wesende als waerdige lichten van de Stadt Leyden: Ick sal de selve soo naer als wy hebben konnen vernemen yeder op hare tijt stellen/ beginnende vande oudste nederdalende totte jongste toe: Verhael vā eenige gheleerde mannen binnen Leyden gheboren wesende.

HEER PHILIPS VAN LEYDEN,

De welcke alleene den name van Leyden niet ghehadt en heeft om dat hy alhier binnen der Stede gheboren was/ maer oock mede/ om dat hy (nae de ghetuygenisse Iodoci Franconis, die hier nae in dit Register der Geleerden van Leyden, 'tsijnder plaetse mede gedacht sal werden) afgekomen ende ghesproten was upt het Edele ende Ridderlicke gheslachte van Leyden: van welcke gheslachte ende eenighe Heeren der selver hier voren inde Beschrijvinghe van Koning Willem vermaen gedaen werdt. Heer Philips is alhier binnen deser Stede gheboren ende voortgebracht by den Eersamen Pieter Gouburgh, ende Christina Francken Dochter, van sijns Vaders wegen was sijn Groot-Vader Heyn Philips zoon, ende sijn Huys-vrouwe was Gouburch ghenaemt: sijn Groot-Vader van s' Moeders weghen/ hiete Franck Arents Hoddens zoon, ende Liddeld was Francx wijff genaemt. Dese Philips van Leyden is gheweest een man van groote wetenschap ende gheleertheyt/ gelijckmen sulcx eenichsins afnemen kan upt sijn Boeck 'twelck hy gheschreven heeft (De Republicæ curâ, & sorte Principantium, &c. vande Regeringhe van Landen ende Steden/ met wat sorghvuldicheydt/ op wat wijse ende manieren een Prince ofte Grave/ in't regeren van sijne Landen hem behoort te draghen/ ende verscheyden andere dingen daer aen clevende: welck Boeck alhier binnen deser Stede ghedruckt is inden Jaere 1516. by Ian Severijns zoon. Om sijn groot verstant ende kloeckheyts wille/ is hy ghetrocken ende verkoren gheweest tot verscheyden Diensten ende Officien/ want hy is gheweest inde vermaerde Academie van Paris, Professor Decretorum, ofte uytlegger vande Geestelicke Rechten: zijnde daer ghewórden Doctor Iuris Canonici, int Jaer 1369. 'smaendaegs nae S. Loy, ghelijck als hy selfs schijnt te kennen te gheven int voorsz. Boeck Cas. XLV. § *Quia qui negligentes*, &c.

Philippus vā Leydē. een treffelic geleert man

Ouders van Heer Philips van Leyden.

Wat officien hy bedient heeft.

Maer andere segghen (ende wy met haer) dat hy was Licentiaet in beyde de Rechten/ soo Wereltlicke als Geestelicke: tot Parijs een seker tijt de plaets van Professor met eeren becleedt hebbende/ is hy int Vaderlandt blijdelick ontfangen/ ende in grooten aensien in 's Heeren Hoven geweest. Want men bevindt/ niet tegenstaende dat hy Priester was/ dat hy is geweest Raedt vanden Grave van Hollant, Hertoch Willem van Beyeren, &c. de Vijfde van dien name: die sijner sinnen naer byster werde/ als inde Historie te lesen is. Deses Vorsts broodt/ seyt Philippus, dat hy langhe ghegeten heeft ende genutticht/ ende dat hy ten dienste van sijne Vorst. Gen. dit Boeck (daer wy af spreken) geschreven heeft/Cas. LXX. § *Nam digna merces.* Hy is ooc geweest Generael Viciarius, of Stede-houder vanden Bisschop van Vtrecht, Heer Arnout van Hoorn, de welcke geweest is de 49. Bisschop/ ende den Bisschoppelicken stoel beseten heeft vanden Jare 1371. totten Jaere 1378. toe: is desgelijckx mede geweest Canonick so tot Vtrecht, Leyden, als inden Hage, ende Cureyt tot Zierick-zee, als oock Tresorier tot Camerijck, etc. Alsoo datmen upt alle dese voorverhaelde Diensten ende Officien seer lichtelicken afnemen kan / 'tgene ick te vooren geseyt hebbe/ dat hy een man van grooter geleerthept en wijshept geweest is.

Es Priester geweest ende Raet.

Hy heeft alhier inde S. Pancraes ofte Hogelantsche Kercke gesticht en opgerecht twee Vicarien, ofte Preuden van twee Canonicken: het een ten Outare van S. Andries de Apostel, ende 'tander ten Outare van S. Niclaes Bisschop, de welcke hy ter gedachtenisse van sijn Vader gewilt heeft datmen noemen soude de Vicarien van Gouburch, ende heeft de selvighe met vele goederen/ soo Landen/ Huysen/ Erven/ Renten/ ende Pachten/ etc. voorsien ende ghedoteert/ oock ende altijt seer ende vorderende het voorsz. Collegie ofte Capittel ten Hogenlande.

Heeft twee Vicaryen inde Pancraes Kercke gesticht.

Inden Jaere 1372. heeft hy by Testamente ghedisponeert van alle sijne tijdelicke haven ende goederen/ soo roerende als onroerende / insonderhept van sijne Bibliotheque, de welcke bestont in seer vele schoone ende rare Boecken/ alle te samen metter hant ghescreven/ want de Druckerye was te dier tijden noch ongeboren: welcke Boecken by hem op een seker kamer achter de Zuydt sijde vande S. Pieters Kercke ghehouden werden/ende om haer schoonhepts wille/vereert was metten name van Salomons Tempel, ghelijck ick sulcx te voren int begin van mijne Beschrijvinghe verhaelt ende geseyt hebbe. Men hout dat Heer Philips van Leyden noch sekeren tijt nae de maeckinge van sijn Testament gheleeft heeft/ ende dat hy omtrent den Jaere 1380. inden Heere salichlick ontslapen is: ende met grooter eeren begraven is inde Hogelantsche Kercke. Siet van Philips van Leyden ende sijn Boeck voorsz. de Chronijck van Holland Divis. XXV. cap. IX.

Wanneer Philips vã Leydẽ ghestorven is.

Tis een saeck om te verwonderen dat dese so treffelicke geleerde man/ niet en wert gedacht ofte beschreven in het Register der gheleerde vermaerde Mannen/ dat by nae over 120. jaeren by den Hooch-gheleerden Abbas van Spanheim, Iohannes Tithemius uytghegeven is/ tot der Gheleerden groot gheryf ende solaes.

Maer

Maer het schijnt dat Philippi Schriften/ in weynich copijen afgeschreven zijn gheweest/ ende doe int doncker verholen lagen ende als int stof begraven: van den dooden daer nae eerst opghewecht/ ende aen den dagh ghebracht. Beneffens dit voorverhaelde Boeck/ daer oock ten eynde aen by staet Tractatus de formis & semitis Reip. ultius & facilius gubernandæ, toegeeygent ende gedediceert dē gantschen Capittele ten Hogenlande/ eñ met namen den eersten Dekē Heere Wolphert vande Woude, heeft noch Philippus de Leyden geschreven Lecturam in librum tertium Decretalium, daer hy self mentie van maeckt Cas. VII. § *Licet aliàs in lecturâ.* Maer mogelick wijst hy daer op sijn Lesse/ by hem gedaen inde Academie tot Parijs, ten tijde hy daer de Geestelicke Rechten was profiterende. inde Testamentaire dispositie over sijne Boecken/ vanden jare 1372. daer onder andere van sijn Boeck De Cura Reip. & sorte Princip. met sijn aenhengselen gesproken wordt/ ende maeckt hy geene mentie van dese Lectura in lib. III. Decretal. Dan mijn dunckt/ indient de pijne waert was/ datmen daer upt noch wel andere sijne Schriften soude konnen vischen. Maer wat helpen ons de Titels ende namen/ als wy de Boecken selver moeten ontbeeren ende missen? Tsal troostelicker zijn ende aengenamer te aenhooren/ hoe seer de gheleertheydt ende de voorplantinghe van dien in sijne tijden te Leyden geoeffent ende ghehand-haeft wierde. Hy seydt Cas. LX. daer hy de gheleerde penne/ ende de Gheleertheydt is prijsende/ ende vereyscht den selfden in Prinnten/ Regierders/ etc. Quis venerandam caniciem Gerardi procedentis Alewini de stirpe, pro studio Reipublicæ undique circumspectam, ob sanctæ devotionis vestigia successoribus providis innotesceret (*nota phrasin sæculi, pro* notam faceret) si Vniversitatem de Leyden miro decore & honorificentiæ radijs per viros literarum nullatenus augmentasset? Quis sagacis & fidelis defensoris Reipublicæ Theodorici de filijs Franconis ardorem pro fidâ sequelâ cognosceret, si incepta fortalicia & murorum ambitus, quibus conveniens literarum viris spatium adaptavit, ejus memoriam condignam Vniversitatis precibus non jugiter acclamarent? ut Epistola planius edocet, quam cunctorum climatum unica gubernatrix de moribus & vitâ prædictorum suis carissimis in Leyden destinavit. Tschijnt dat by ouden tijden de Gheleerden hier ter Stede meer als yewers elders in Holland by een vergadert zijn geweest: Sijnde de Prins vande Lande self/ ende meer ander luyden van vermoghen/ groote liefhebbers ende Voesters/ den Musen altijdt seer toeghedaen ende behulpelick: die welcke tot voort-plantinghe der selver/ ende gherijf der weetsuchtighe leerlingen/ haer huysen gheopent ende de Boecken ghewillich ende dienstelick gheleent hebben/ om die tharen vernoegen te gebruycken: Alsoo het een yeders gelegentheyt niet en was de Boecken te koopen/ die welcke om datse in franchijn ende pergament waren gheschreben/ seer dier ende qualick te becomen waren. Die wel ter penne was/ ende de lust hadde/ schreef dickwils de Boecken upt/ om de Copije te hebben. Ende dees moeyten en ontsagen haer niet soo Philips van Leyden

Sijne Schriften.

Leyden is vā outs al een herberge gheweest vande gheleertheydt.

Philippi twee Broeders oock geleerde Mannen.

Twee broeders van Philips van Leyden overleden ℓ 1372.

den self/ als sijne vleyschelijcke Broeders/ die mede geleerde Mannen syn geweest. Maer offe yet selfs gedicht hebben ende ghemaeckt/ en heb ick niet konnen vernemen. Dit vinde ick/ dat Heer Theodoricus Poes, Cureyt op't Hogelandt tot Leyden/ met sijn eygen handt gecopieert heeft Doctrinale (Alexandri, puta) cum Græcismo : ende dat van Heer Gerard Hoogestraet, Cureyt tot Noortwijck af gheschreven sijn. Epistolæ singulares sub certis metaphoris: *Item*, Boetius de consolatione Philosophiæ, met meer andere Boecken/ als de voorsz. Testamentaire dispositie mede brenght: hier onnoodich te verhalen. Van dit moet ghy weten/ dat dese twee voornoemde Priesters Broeders van Heer Philips van Leyden, beyde voor hem in't jaer 1372. deser werelt overleden zijn. Voorts dat Philippus des stichtschē Bisschops Alberti van Hoorn, Generael Vicarius geweest is/ eñ in sijnē Rade in verscheydē verschillen vonnisse ende recht ghewesen heeft/ tuycht hy selve in sijn Boeck meer dan op een plaets. Waer van ick u teghenwoordich kan aenwijsen: Caf.xxx. §. *Et intellige*. Caf.xLv. § *Veruntamen*. Ende dat hy een van des Hofs-gesinde geweest is/ blijckt Cal. eod. § *Et tantum* D. Boxhornius seyt in zijn Hollandt, pag.203. Dat Ianus Hautenus, alle de wercken van Philips van Leyden, gegeven heeft aen de Bibliotheecque alhier/ met een treffelick voorschrift. Dit is alle het gene dat van hem tot mijnder kennisse is ghecomen. Niet soo veele als ick wel van een soo voortreffelicken Man hadde gewenscht/ maer't geen ick met naerstichept (soo veel de corte tijt toeghedraghen heeft) hebbe connen ondervinden.

ENGELBERTUS LEYDENSIS.

Engelbertus is bekent onder de Geleerden.

De welcke van Gerardus Noviomagus ghenoemt werdt *Versificator & Grammaticus*, is mede alhier binnen deser Stede gheboren/ maer wanneer/ ofte van wien/ hebbe ick van niemant konnen vernemen: dan mē vindt inde schriften vanden vermaerden ende Gheleerden Groeninger Wesselus, de welcke te dier tijden van wegen sijne Gheleertheydt het Licht der Werelt genoemt werde/ dat hy van hem inde beantwoordinge van sekeren Brief die Engelbertus aen hem gheschreven hadde inden Jare 1480. metten naeme ende tijtel van Magister vereert werr. Desen Brief is onder andere stucken ende opuscula Wesseli, roerende de Aflaten/ 's Paus macht/etc. van M. Luthero wijlen uytgegeven: daer Wesselus schrijft dat sy van jonghs aen met malcanderen kennisse gehadt hebben/ de selfde met brieven te schrijven/ altemet vernieuwende. Daer is onder anderen oock een Brief aen Wesselum gheschreven van Heer Iacob Hoeck, Deken tot Naeldwijck: inde welcke hy Engelbert van Leyden zijnen Meester ende Leeraer is noemende. So dat ick acht dat M. Engelbert doe een man op sijn dagen was. Van hoe lange hy geleeft heeft/ ende in wat Jaer hy gestorven is/is mijn onbekent. Van men bevint dat hy inden Jare 1480. in sijn fleur geweest is.

IOAN-

IOANNES GERBRANDI.

Ofte Ian Gerbrantsz. Poorter deser Stede/ is een man ghetweest van grooter geleertheyt/ ende in sijne bloeyenden tijt ghetweest inden Iaere 1495. Wanneer ende van wat Ouderen de selvighe geboren is/ hebbe ick niet konnen vernemen: hy werdt by Ioannes Trithemius, Abt van Spanheym (de welcke mede tot sijnen tijde leefde) in sijn Boeck vande Gheleerde vermaerde Mannen/ gedacht ende beschreven met dese volghende woorden: Ian Garbrantsz. van Leyden, een vande Orden der Vrouwen-broeders vanden Berch Carmelo tot Haerlem, Supprior, (oft selve/ soo in sijne Hollantsche Chronijck geschreven staet/ Prior) van het selfde Convent: is een seer naerstich ende gheleert man, uytnemende van verstandt, een welspreeckende ende treffelick Predicant, men hout dat hy geschreven heeft, een seer schoone ende treffelicke Historie vande Orden der Carmeliten ofte Vrouwenbroeders, twelck by hem in thien Boecken vervaet is: desgelijcx verscheyden Sermoenen die by hem gemaeckt ende gepredict zijn, ende andere Schriften die mijn mogen onbekent wesen: leeft noch huyden ten dage in sijn Convent tot Haerlem, onder den Keyser Maximiliaen int Iaer ons Heeren, als wy dit schrijven, 1495. Dus verre Trithemius. Onder alle de Boecken die by hem gemaeckt ende geschreven zijn/ waer van het Register inde Bibliotheca Gesneri te vinden is/ heeft hy mede geschreven in Latijnsche Tale een Chronijck van Hollandt, Zeelandt, ende West-vrieslandt, mitsgaders van't Sticht ende de Bisschoppen van Utrecht: welck noch ongedruckt is: maer is daer na uytgegeven by D. Franciscus Sweertius, die de selve becomen hadde uyt de Biblioteecke van Andries Schot van Antwerpen, ende twelck daer na by den Auctor vande oude Hollantsche Duytsche Chronycke/ seer gebruyckt ende in vele saken by nae van woorde te woorde overgeset is/ gelijck den Auctoor selfs inde Voor-reden van de Chronijcke met dese volgende woorden getuycht/ verhaelt hebbende alle de Autheuren uyt de welcke hy sijn Boeck overgeset ende ghetrocken heeft/ seyt ten laetsten/ ende uyt Broeder Ian van Leyden vande Orden der Carmeliten, ofte onser Vrouwen-Broeder tot Haerlem, den welcken ick in dese Chronijcke seer gevolcht ende uyten Latijne in Duytsch getranslateert ende overgheset hebbe: Met dese sijne Chronijck heeft Broeder Ian Gerbrantsz, ghelijck als hy selfs inde Voor-reden aldaer bekent/ thien volle Iaren besich geweest/ om alles te versamelen ende in ordre te stellen. Ende is daer naer in sijn Clooster binnen Haerlem Prior wesende gestorven inden Iare 1504. ende aldaer begraven.

Ian Garbrantsz. wat dienst hy ghehadt ende wat hy geschreven heeft.

Wanneer ende waer hy gestorven is.

NICOLAUS LEONTIUS.

(Misschien Claes van Leeuwen) van Leyden, is geweest een gheleert Grammaticus, van desen hebbe ick niet konnen onderbragen / noch van

Een geleert Grammaticus.

 sijne

sijne gheboorte / noch van sijne Ouderen/ dan hy werdt by Gerardus Noviomagus, benessens M. Engelbertus ende Petrus Blommevenna, ghenoemt ende ghestelt onder de Geleerde van Hollandt ofte Batavia/ ende in een seker Registerken gedacht ende genoemt/ twelck hy seyt getrocken te hebben upt sijne Boecken die hy geschreven heeft vande gheleerde Mannen upt Nederduytsch-landt: welcke Boecken by aldien datse ons ter handen gecomen waren/ so souden wy vande voorgenoemde ende andere treffelicke Mannen wat meerder ende claerder weten te schrijven/ waer van wy nu tot onsen grooten leetwesen moeten swijgen. Dit Registerken van Gerardus Noviomagus hebt ghy onder andere stucken in Batavia illustrata D. Petri Scriverii.

PETRVS BLOMMEVENNA THEOLOGVS,

Is geweest een Man van goede geleerthept/ binnen dese Stede geboren/ maer wanneer/ ofte van wat Ouders/ en hebbe ick niet konnen wijs werden. Hy is inden Jaere 1490. binnen Colen een Carthuser Monick geweest/ Boxhorn sept int Jaer 1349. twee-en-twintich jaeren out sijnde/ ende om sijn geleerthepdts wille metten naem ende tijtel van Magister (een tijtel onder de Geleerden van dien tijden in swanck gaende) vereert geweest/ gelijckmen sulcx upt een sekeren brief ofte Instrument by hem int selve Clooster ghemaeckt wesende/ bewesen kan werden: hy is naermaels Prior van het selfde Convent geworden/ desgelijcx Visitateur ende Besorger/ oft Opsiender vande Cloosteren vande selfde Carthusers Orden/ de welcke in Duytschlandt aenden Rhijn gelegen waren. Heeft ghescreven ende in druck uptgegeven het leven van S. Bruno van Colen, eerste stichter vande Carthusers Orden/ (omtrent het Jaer 1085) extat apud Laur. Surium Sanctorum Tomo 6. 6. Octobris. Alwaer men speuren kan/ dat hy noch Prior tot Colen was int Jaer 1516. ende daer naer inden Jaere 1530. zijn op sijnen naem uptgegeven de Commentaria, ofte uptleggingen over de vijf Boecken Mosis, de welcke wijlen vanden Hooch-geleerden Dionysius Carthusianus beschreven ende nagelaten zijn: welcke Commentaria hy de Magistraet van Colen met een geleerde Voor-reden toegeeygent ofte gedediceert heeft. Wijders en weet ick niet: sijnde mijn als noch onbekendt hoe lange hy geleeft heeft/ ende in wat jaer ofte Maendt hy ghestorven is. Maer wert gehouden inden jaere 1536. geschiet te zijn/ ghelijck Gouthoven in sijn Lijste vande Gheleerden zept/ out zijnde 70. Jaren.

Wat dienst Blommevenna bedient heeft.

IOANNES FRANCONIVS LEYDIVS.

Gelijck hy hem selfs noemt. Dese heeft geleeft inden jaere 1516. Wat hy voor een Man ghewees is/ kanmen eenichsins sien ende afnemen upt de geleerde Voor-reden ofte Prefatie, de welcke hy gestelt ende ghemaeckt

maeckt heeft voor de opera van syn mede-Borger Heer Philips van Leyden, (twelck ick in syn leven gedacht ende aengeroert hebbe:) welck Boeck by hem te dier tyden uytgegeven ende doen drucken is. Watmen verder van hem soude mogen seggen/ soo van syne geboorte / afcomste / ouderdom ende sterven/ moeten wy alles tot onsen grooten leetwesen door onwetenheyt stil-swyggende voor by gaen.

CORNELIUS PETRI LEYDENSIS.

Wanneer dese geboren is ofte gestorven/ en hebbe ick niet konnen vernemen. Hy heeft geschreven ende door den Druck alle Man in handen gegeven/ eenige Annotatiunculas, ofte Verclaringen over de Vier eerste Boecken vanden ouden Grieckschen Herbarist ofte Cruyt-Beschryver Dioscorides: Item, Experimenta & Antidota contra varios morbos: De rebus occulta in natura mirandis, ende eenige andere dingen beschreven/ waerdigh om lesen. De welcke zyn Opuscula int jaer 1533. alhier binnen der Stadt Leyden gedruckt zyn/ voerende de naem ende Tytel van Corn. Petr. Leydensis Medicus.

Is een Medicus/ ende zeer geleert.

Den meer-ghenoemden D. Boxhornius, die stelt in zyne Batavia pagina 204. eenen Pieter Marnef, tot Leyden geboozen zynde / die wy hier tusschen beyden mede zullen in vougen.

PIETER MARNEF,

Is eerstmael geweest Canonick Regulier tot Cysoin, daer na Generael van d'Ordere der Cathusers, als het blyckt uyt dit ghescrift/ die uyt de Brieven van Cisoin, geciteert wort by Ian Buzelin van Camerijck, int eerste Bouck van Wals-vlaenderen in het 19. Capittel.

Int jaer 1540. Pieter Marnef geboren van Leyden/ Hollander/ Religieus/ heeft aldereerst ghevolcht den regel van Sint Augustyn tot Cysoin, daer na aenghenomen hebbende een propoost van een beter leven/ veranderende de Cleydinghen ende Seden / gaende na de Carthusers/ geleghen by de Stadt van S. Omars, heeft belofte ghedaen van hun leven ende Regel t'onderhouden: ende als hy daer naer een schoon Exempel gegeven hadde/door syn goet leven ende conversatie/ van syn toecomende deuchden te hoopen. Den Prior van Gosnay, nu overleden wesende/ is door ghemeyn toestemminghe gecosen in zyn plaetse. Ende om dat het onmogelick is/ dat een Keersse op eenen hogen berch gestelt/ niet zoude eenen yegelick verlichten/ 'trumoer van zyn deucht ende goede Fame heeft haer zo verre bespreyt/ dat hy van een yegelick bemint wesende door een heymelick raedt/ is ten lesten gecosen geweest/ Overste vande gantsche Ordere der Carthusers / oft den Generael. Hy is overleden int Jaer 1546.

Wert Prior ende daer na Generael vande Cathusers.

Inde Lijste vande Geleerde Mannen by W. van Gouthoven, in zijne Hollandtsche Chronijcke pagina 217. gestelt / bevinde ick noch een Borger van Leyden / die ick tot zijner eeren ende ghedachtenisse hier mede by vougen zal / ende wert aldaer genoemt:

Heer Arent van Leyden, genoemt Arnoldus de Leydis, Abt van S. Pauls Abdye tot Utricht, anno 1407. hy verliet desen Staet anno 1419. ende sterf anno 1421:

IOHANNES GERARDUS LEYDENSIS.

Is tot Jerusalem geweest.

Pater vande Susteren van Abcoude, (van welck Clooster hier vooren ghesproken is) inden Jaere 1544. de reyse nae Jerusalem aenghenomen ende volbrocht hebbende / heeft de selfde Stadt / mitsgaders de heylighe plaetsen daer omtrent vlijtich beschreven / ende den nacomelingen mede gedeelt: als van hem getuycht Christianus Adrichomius van Delf, in syne Beschrijvinghe van Palestina ende 't Heylich landt, &c. Mijns wetens / en zijn vele Memorien van P. Iohannes Gerardus door den Druck noch niet gemeen gemaeckt / ofte int licht gebracht: datse nochtans (soo ick verstae) wel meriteren.

DOCTOR CORNELIUS VERHEYDEN,

Vermaert Medicijn tot Delf.

Is alhier binnen deser Stede gebooren: ende heeft met grooten lof eenige Jaren aen den anderen gheweest Doctor inde Medicinen binnen de wijt-vermaerde Coop-stadt van Delf. Dat hy een Man van Gheleertheyt ende goede wetenschap gheweest is / kan eenichsins bewesen werden met seeckere Carmina ofte Verssen / de welcke den wel-gheleerden M. Harman Schinckel, Schoolmeester inde groote Schole binnen Delff wesende / omtrent twee ofte drie uyren te vooren / als de selve door de wrede Placaten van de Spaensche Inquisitie, om de oeffeninghe vande Christelicke gereformeerde Religie geoordeelt / ende bevolen was omme onthalst te worden: het welcke was ende gheschiede opten 23. Julij des Jaers 1568. twee ofte drie uyren te vooren (segghe ick) eer hy gedoodet wert / (het welck grootelicx te verwonderen is) heeft hy dese Verssen / mitsgaders oock een Carmen aen Doctor Petrus Forestius van Alckmaer / geschreven aenden Hooch-geleerden Victor Giselinus, die doe te Delff was / die welcke de selfde daer naer aen Ianus Douza, Heer van Noortwijck, &c. tot een verwonderinghe toeghesonden heeft. Hoe lange onsen Doctor binnen Delf gepractiseert / ende sedert geleeft heeft / is mijn onbekent: als oock mede wat hy voor ghedenckwaerdige Schriften achtergelaten heeft. Het Carmen aen hem van M. Harman Schinckel gheschreven / is aldus geintituleert / Medico insigni, amico suo Hermannus Schinckelius. Den naeme aen den welcken hy schrijft om seker oorsaecken achterhoudende / ende verduysterende: staende nochtans aerdichlick uytgedruckt inde beginselen ende eerste Syllaben

ben vande Verssen: by de Gheleerden lichtelicken te vinden/ ende brengen mede dese woorden: Doc-tor Cor-ne-li-us Hei-di-us Lei-den-sis Me-di-cus ex-i-mi-é doc-tus. Waer mede hy genoech te verstaen gaf/ dat onsen Leyenaer Cornelis Verheyden gheweest is een uytnemendt gheleert Doctoor: hem inde Verssen selver by de oude vermaerste Genees-meesters niet alleen verghelijckende/ maer oock boven haer verheffende ende sonderlingh prijsende. Het Carmen aen Doctor Petrus Forestius is van gelijcken ghehandelt/ den naem inden beginne heymelick voordragende.

Ghelijck dan onse Vaderlicke Stadt tot allen tijden voortghebracht ende opgevoedet heeft verscheyden gheleerde ende verstandighe Mannen: alsoo en is die tot onsen tijden niet onvruchtbaer ghebleven / maer heeft noch onlangs gehadt ende heeft noch tegenwoordich/ verscheyden kloecke ende gheleerde verstanden/ de welcke haer selven door hare publijcke diensten ende officien genoechsaem bekent maken/ ende hare namen door haer vlijdt ende naerstichept op de coopere Tafelen binnen in de Tempelen der Ghedachtenissen/ doen graveren ende opschrijven. Desen allen niet tegenstaende/ kan ick niet na laeten ofte ick moet onder het getal van onse Leytsche geleerde Mannen gedencken

DOCTOR GERARDUS TUNINGIUS,

Van wiens kloeck verstant een yegelick niet ghenoechsaem en weet te spreecken: is geboren van eerlicke Ouderen binnen deser Stede omtrent den Jaere 1565. Hy is van sijne Ouderen tot sijne leerlicke jaren gecomen wesende ter scholen gebracht/ om de Duytsche ende Fransche Talen mitsgaders het schrijven te leeren/ende daer naer inde Latijnsche Schole gebracht / omme de fondamenten ende beginselen vande selfde Tale te mogen leeren: Maer hy werde terstont door de innelandtsche Oorloghen ende Beroerten de welcke door de wreethept van Ducq d'Alba veroorsaeckt wierden / insonderhept vande twee laetste Belegeringen deser Stede/ verhindert om met sijn begonnen werck te mogen voortgaen / waer omme sijne Ouders genootsaeckt waeren hem upt de Schole te nemen / ende te besteden by den Secretaris van Enchuysen. om by hem in sijn comptoir gebruyckt te werden tot schrijven van alle voorvallende saken: waerinne hy hem also gedragē en̄ gequeten heeft/ datmen seer lichtelicken aen hem heeft konnen mercken ende bespeuren/ dat in hem een sonderling verstant en̄ wijshept was stekende/ het welcke hem tot meerder ende grooter geleerthept ende weerdichept was aenporrende/ als dat hy sijne jaeren soude besteden in het schrijven van alle rechtelicke ende Borgerlicke saecken. Waeromme sijne Ouders door het aenraden van eenighe geleerde Mannen ende hare goede vrienden/ doch insonderhept vande lust ende begeerte die D. Tuning tot de geleerthept hadde/ beweeght wesende metten anderen besloten hebben/ hem wederomme te nemen vanden voornoemden Secretaris van Enchuysen,

Omtrent wat tijt D. Tuning geboren is.

chuysen, ende op een nieu te doen leeren de Latijnsche ende Griecxsche Talen: welck besluyt sy terstont in het werck geleyt hebben: ende hebben haren Soone nu tusschen de 18. ende 19. jaeren out wesende ter Scholen gebracht ende bestedet by den Hooch-geleerden D. Rodolphus Snellius, Zal. G. by den welcken hy met sulcken vlijt ende naerstichheyt geleert en toegenomen heeft/ dat hy het gene daer de Scholieren gemeenlicken vijf/ ses/ jae meer jaeren mede doorbrenghen ende passeren/ inden tijt van ses maenden gheleert ende begrepen heeft: ende soo verre gecomen is dat hy van sijn Meester D. Snellius, ende den Rector vande Vniversiteyt bequaem gekent is/ omme als een lidtmaet vande Academie ingeschreven ende geregistreert te werden: om de Lessen vande Professoren met nut ende profijt te moghen aenhooren. Totte waerdicheydt van een Student in soo weynich maenden ghecomen wesende/ soo heeft hy naer hy eenighe tijdt bestedet hadde in het hooren vande Lessen inde Philosophiæ & artibus liberalibus, voorghenomen te studeren in beyde de Rechten/ ende omme inde selve Faculteyt volcomentlicken onderrecht te mogen werden/ soo heeft hy daghelicx ghehoort de Lessen ende Disputatien vande Professoren inde Rechten te dier tijden wesende: de welcke hy met sulcken vlijdt ende naerstichheydt ghehoort/ ondersocht/ ende waergenomen heeft ongheyaerlicken een tijt van twee jaeren ende een half: binnen welcken tijt hy hem alsoo in sijn studium ghedragen ende ghequeten heeft/ dat hy naer voorgaende examinatie ende disputatie byde Heeren Professoren waerdich ghekent ende gheoordeelt is/ omme metten titel ende waerdicheydt van het Doctoraetschap in beyde de Rechten verciert ende vereert te werden: ende is dien volgende inden Jaere 1587. in de maendt van October/ oudt wesende omtrent 22. Jaren/ door D. Iulius Beyma, te dier tijden inde Leydsche Academie Professor in beyde de Rechten wesende/ openbaerlicken gheypromoveert/ ende verclaert waerdich te wesen andere te leeren ende te onderwijsen. Alsoo dat hy in drie jaeren ('twelck aenmerckens waerdich is) heeft beginnen de Latijnsche Tale te leeren: de Triviale Schole met behoorlicke trappen opgheclommen: de moeyelicke/ scherpsinnige/verdrietige Philosophische ende Jurisdische questieuse weghen gegaen ende ghepasseert: ende ghekomen is tot het wit ende oogh-merck twelck hy hem selven voorghestelt ende ghesteken hadde. Het Doctoraetschap verkreghen hebbende/ soo is hy naer den Haghe vertrocken/ omme tgene hy alhier inde Academie gehoort ende gheleert hadde in het werck te leggen/ ende al daer als Advocaet voor den Hove van Hollandt der goede luyden saken te bepleyten/ ende haer recht te helpen beschermen. Weynich jaeren sijne Practijcque aldaer geoeffent hebbende/ so is hy vande H. Heeren Curateurs alhier inde Academie beroepen tot Professor in beyde de Rechten: welcken last hy gewillich op sijne schouderen genomē heeft/ eñ heeft den selvē met grooter eeren bedient totten eynde sijns levens toe. Hy hadde over hem een welsprekende bevallicheyt ende geleertheydt/ soo wel int doen van sijne Lessen/

Oudt zijnde 19. Jaren leert de Latijnsche Tale in ses maenden.

Wanneer D. Tuning gheypromoveert is.

Werdt tot Professor beroepen.

sen/ als in het disputeren: Maer insonderheyt hadde hy een singuliere gratie int Promoveren vande Doctoren inde Rechten. Hy hadde een seer kloeck verstant/ was rijp van oordeel/ ende uytnemende van wetenschap. Waeromme hy by een yeder aengenaem ende liefgetalich was/ converserende ende ommegaende met de principaelste vande Landen by de welcke hy veel vermocht ende daer om menich man door sijn versoec tot dienst ende staet geholpen heeft: hem selven met sijnen staet te vreden houdende/ alhoewel hy tot hooger staet ende diensten vande Lande geroepen is geweest ende versocht. Dat hy cloeck van verstant ende wetenschap gheweest is/ kan ghenoechsaem bewesen werden met dees onlochbaere ghetuygen/ te weten dat hy boven de Latijnsche ende Griecxsche Talen die hy by D. Snellium geleert hadde/ by hem selven geleert heeft de drie voornaemste Talen van Christenrijck/ de Fransche/ Italiaensche ende Spaensche. Waeromme hy by de Hooch-Moghende Heeren Staté ende H. Heeren Curateurs gecommitteert ende in Ambassade gesonden is naer Vranckrijck/ om den Doorluchtigen/ Hoochgeleerden Iosephum Scaligerum tot Leyden te haelen: wiens sonderling vriendt hy oock geweest is. Om te betoonen dat hy in de voorverhaelde Talen wel geoeffent was/ soo heeft hy van een yder des selvers Natie in een seecker Boeck het welck hy Apopthegmata ghenoemt heeft/ tot een proefsken ghestelt de kluchtichste/ boertichste/ ende scherpsinnichste spreucken: welck Boeck alhier binnen der Stede gedruckt is inden Jaere 1609. Cortelingh naer het uytgaen van het voornoemde Boeck (te weten int Jaer 1610. inde groote Vacantien vande Hontsdagen) soo is hy naer Brabant gereyst/ omme inde tijdt vande Treves eenige van sijne goede bekenden ende Vrienden te besoecken/ ende om de Landen ende Steden eens te besichtighen: alwaer hy (eylaes!) op een Coets-wagen rijdende seer haestelicken gestorven is/ oudt wesende omtrent 46. jaeren/ ende is tot Brussel in S. Catharijnen Kercke opt Choor met eeren ter aerden gebracht: alwaer hem sijn E. Broeder Ian Tuning Secretaris van sijn Pr. Excell. Graef Henrick Frederick van Nassau, ter eeren heeft doen stellen een Graf-schrift ende gedenckteecken/ gemaeckt wesende by een treffelick Poeet/ zijnde een van des overledens beste Vrienden: wesende vanden volgenden inhoudt/

Is in Brabant overleden/ ende tot Brussel begraven/ anno 1610.

Sijn Epitaphium.

SI qua peregrinis dignata est manibus urna,
Quos procul à patria non sua claudit humus,
Filicem hunc tumulum! cui jure Batavia mater
Invidet, & tantum vult licuisse sibi.
Conditur hic juris TVNINGIVS *autor & æqui,*
Facundo, quisquam si prius, ore potens.
LVGDVNVM *peperit, quæ, quarum est hospita, Musis,*
Imbuit:

Imbuit: hic legum contigit altus honos.
Mox docuit quicquid didicit, magnæque parenti
Reddidit ingenii dona beata sui.
Quid niveos mores, intactaque pectora dicam
Sordibus invidiæ, candidiora nive?
Impendit sibi quisque virum, dum fata tulerunt,
Et dum fata negant, flet sibi quisque virum.
Si fas est majora loqui, plus occidit uno,
Hoc tumulo tegitur quisquis amicus erat.

D. H.

GERARDO TVNINGIO Lugduno-Batavo legum Doctori, & in eadem urbe earundem primario Professori, M. H. L. C. IOHANNES TVNINGIVS Frater. cIↄ. Iↄ. cx.

Naerdien dat naer het uytgeven/ vanden eersten druc van mijn Leydens Beschrijvinge/ by den Hooch-geleerden D. Iohannes Meursius, eertijts Professor inde Griecxsche Tale/ in onse Academie/ in zijn Athenæ Batavæ, gestelt zijn/ het leven van eenige vermaerde ende Geleerde geboren Leytsche Burgeren. zo en hebbe ick niet willen naerlaten/ de zelve tot haerer eeren ende gedachtenisse/ hier mede inne te vougen: gelijck de zelve by een van mijn bekende vrienden/ uyt het Latijn in het Duyts overgeset zijn.

IOANNES BANCHEMIVS,

Inden jare 1540. heeft Leyden de Moeder van alle geleertheyt/ Ian van Banchem voort gebracht/ doch doen ter tijt minder bekent/ maer nochtans door Godes voorsienicheyt/ tot de onsterffelickheyt der wetenschappen gedestineert/ daer van hope was dat hy een voorstander in sijn Vaderlijcke Stadt worden soude. Hy is van sijne Ouders/ die van een eerlijck geslacht ende staet inde selvige Stadt waren/ eerst nae Vtrecht ghesonden/ alwaer hy by Macropedium, van weghen sijne schriften een vermaert Man/ ende naer het de tijden doen toe lieten seer geleert. Van Vtrecht heeft hy hem naer Leuven begeven/ alwaer men hielt dat de rechten seer floreerden. Als hy in de selve/ ghelijck hy noyt moede was van leeren/ groote sprongehen ghedaen hadde/ nae Vranckrijck vertrocken sijnde/ heeft hy Angiers verkoren/ om aldaer de opperste belooninge van sijne studien 'tontfangen. Hy in sijn Vaderlant weder gecomen sijnde/ heeft hem vroech tot de practijcke begeven/

geven/ waer toe hy van natuere ende groote genegentheyt geheel ghedreven werdt. Maer het ghebeurde / dewijle hy daer pleyte ende nu alreede eenen grooten name hadde / syn verstant door ervarentheyt/ ende kennisse der saecken toenemende/ waer inne hy andere overtrefte/ datter daer nae inden Jare 1582. van het oprechten van den Hogen Raede van Hollant, Zeelant, ende West-Vrieslant gehandelt werde: tot welcke bedieninghe hy beneffens andere voornaemste Mannen des Vaderlants/ vanden Doorluchtighen Prince van Orangien, Grave Nassau vercoren is. Doch nae geen groote staten trachtende/ ende siende dat hy door syne practijcke eer ende goets genoech becomen hadde/ heeft het wel langh tegengestaen / maer nochtans ten lesten hem ter liefde tot syn Vaderlant daer toe laeten bewegen/ hoe wel hy op op die selfde tyt inde republijcke/ ende over hare besorginge besich was. Jae soo seer / datter niets gerechtichts verhandelt werde / waer toe syn kloeck ende vernuftich verstandt/ inde Politie niet min/ als in wereltlijcke ende Goddelycke Rechten ervaren/ gebruyckt en werde. Een weynich daer nae/ alsser een grooten twist tusschen de Magistraet van Leyden/ ende den Dyckgraef van Rynlant/ over hare Lantpalen ende Jurisdictie ontstaen was/ heeft het de Vaders des Vaderlants goet gedocht/ dat soo grooten saecke van Ian van Banchem, ende Dirck van Leeuwen, beyde Raden inden hooghen Rade/ ter neder ghelept soude worden/ 'twelck de ruste van vele jaren/ seer voorsichtich van haer gedaen te wesen/ ghetuycht. Naderhandt alsser oock tusschen de Magistraet van Leyden/ de Senaet vande Academie/ ende haere Ledematen tweedracht ontstaen was/ soo seer/ dat soo by aldien daer in tyts niet in voorsien en waere/ de saecke tot verderf vande Academie ghestreckt soude hebben/ niemant bequamer gehouden is / om dese oneenichheyt te stillen als van Banchem, waer in als hy eene sonderlinghe behendicheyt ende voorsichticheyt gebruyckt hadde/ is hem de sorge vande Academie bevolen/ over de welcke hy veele jaren/ met syne vermaerde medebroeders Ianus Douza, Heer van Noortwijck, ende Ioan de Groot, Burgemeester van Delft geregeert heeft. Daer was in desen Man een deftichheyt sonder hoverdye/ een strengicheyt sonder wreetheyt/ doch een ghemoet dat niet dan billicheyt ende gerechticheyt onderworpen was/ dat ghy sout seggen/ dat hy onwinbaer was tegens veranderlijcke dinghen. Hy hadde sulcken wetenschap inde Rechten/ niet inde Scholastijcke/ maer die door de practijcke bevesticht was/ ende alsmen alles soude particulariseeren/ soo soude het gheloove te boven gaen. Waer door gebeurt is dat Diederick Nieuburch overleden synde/ hy in syne plaetse President inden Hoogen Rade geworden is/ niet soo seer door gunste des tyts/ als door verdienste des deuchts ende ervarentheyt. In welcke waerdicheyt hy een voorstander der gerechticheyt ende geleertheyt synde/ inden Jare 1601. den 29. November tot groote droefheyt van alle goede Luyden/ gestorven is.

GULIELMVS CODDÆUS,

Oorspronckelijck van eerlijcke Ouders/ is ghebooren tot Leyden/ inden Jare 1575. inde vierde Maent of wat meer/ naer 't Ontset van het harde belegh der selver Stadt/ om welck belegh de Stadt voor het gemeene beste veel uytgestaen hebbende/ is sy in't selfde Jaer op den achtsten Februarij tot beloomingh haerer victorie/ met de publycke Academie begifticht ende verheerlickt. Ende als het belegh haer overviel zijn zijne Ouders van Reynsburch, inde Stadt gevlucht/ ende aldaer comen woonen. Maer zijn Vader van daer nae Delft vertrocken sijnde/ ende door het schielijck opwerpen der Schansen niet kennende weder keeren/ is ghenootsaeckt geweest/ geduyrende tselve belegh/ aldaer te blijven/ als ondertusschen de Moeder swangher sijnde/ het verdriet van dat harde belegh/met grooten honger ende benautheyt des gemoets moste uytstaen. Coddæus van Kints-been aen hoope gevende van een goet verstant/ is tot de studien geschickt geweest. De eerste beginselen geleert hebbende/ onder Nicolaus Stochius, een Godtvreesent Man/ende goet onderwijser der jeucht/ ende van hem uyt de Schole gepromoveert sijnde/ heeft hy hem wijders terstont tot de Academie begeven ende inde selve geheele tien jaren ende meer gestudeert: hem seer beneerstigende in alle goede konsten/ oock Griecxsche ende Hebreusche talen/ voornementlijck Hebreusche, heeft daer toe als onderwijsers ghehadt/ behalven de Joden/ daer hy eenige int privé van gehadt heeft/ de twee vermaerde ende aensienelicke Mannen Franciscus Raphelingh, ende Franciscus Iunius. Doch heeft hem meest gheoeffent inde Godtheydt/ eensdeels met Lessen te hooren/ eensdeels soo met openbare als heymelicke disputen/ heeft den ouden Trelcatius, Fr. Gomarus, maer voornementlijck Fr. Iunius, negen jaren gheduerende soo neerstich gehoort/ dat hy naulicx tien Lessen in dien geheelen tijdt versuymt heeft. Derhalven hy van hem vele treffelicke Schriften by hem heeft. Ende als het naer de doot van Franciscus Raphelingh, de Ed. Heeren Curateurs goet docht/ tot de Hebreusche Professie (die by provisie beneffens de Professie inde Godtheyt den voorgenoemden Iunius, een tijt langh bedient hadde/ yemant uyt te kiesen/ die yder een oordeelen soude/in d'selve Tale seer ervaren te wesen/ ende openbare proef-stucken daer van gegeven hadde. By de Heeren Curateurs daer toe beroepen sijnde/ heeft hy inden Jare 1601. opten 8. September sijne Professie geluckelijck aengevangen. Ende eenige Jaren met goeden Lof waergenomen ende bedient. Hy is inden Jaere 1616, by zijn Princelicke Excelentie Mauritz van Nassau, H. G. gestelt tot Rector vande Academie alhier/ ende overleden eenigen tijt daer na.

COR-

CORNELIUS SWANENBURCH,

Is ghebozen tot Leyden, inden jaere 1574. opten 12. September des mergens ten acht uyzen/ uyt een eerlijck Geslachte van over vele jaren inde selvige Stadt. Hy heeft de eerste beginselen sijner studien aldaer ghelept/ alwaer hy ghebozen is/ eensdeels openbaer inde Schole/ daer Nicolaus Stochius Rectoz van was/ eensdeels heymelick by Rodolphus Snellius, inde Mathematische Konsten vermaert Pzofessoz inde Academie. Onder haerlieder Discipline inde Letteren/ ende vzye Konsten onderwesen sijnde/ heeft hy sich tot de oeffeninge der Rechten begeven/ ende heeft vermaerde Pzofessozes in de Facultept gehoozt/ als Iulius Beyma, Everardus Bronckhorst, Cornelis de Groot, ende Gerardus Tuning. Heeft een Pzoef-stuck van sijn verstant gegeven dooz een dispupt onder D. Bronckhorst int jaer 1593. Weynich tijts daer nae van sijn Ouders nae Douay gesonden sijnde/ is hy aldaer/ als hy veertien maenden langh gedupzich inde Rechten gestudeert hadde/ dooz haer bevel op den dertichsten Maert inden jaere 1595. Licentiaet in beyde Rechten gemaeckt. Daer naer weder in sijn Vaderlandt gecomen zijnde/ als hy twee jaren langh met onderwijsen/ ende disputeren sich wijders geoeffent hadde/ is hy eyndelijck op den 17. September inden jare 1597. metten Tijtel van Doctoz vereert. Hy heeft sijne Vaderlijcke Academie sijnen arbeyt toegewijt/ende heeft dooz het toestemmen vande Heeren Curateurs ende Burgermeesteren der selver Stadt/de inleydinge der Rechtē begost te leeren. Nu leyt hy uyt verscheyden Tijtels inde Pandecten, eñ daer is hy teenemael in besich/so dat hy dooz het exempel van sijne voozgangers/ het treffelick Ampt twelck hy verkregen heeft/ tot het gemeyne beste na behoozen bekleet. Inden jare 1615 heeft hy met grooten Lof bedient het Rectozaetschap vande Academie alhier/ ende is overleden opten 12. Meye inden jare 1630. out wesende ontrent 56. Jaren.

REYNERUS BONTIUS,

Soon van Gerardus Bontius, Ozdinaris Pzofessoz inde Medicine ende Philosophie/ is gebozen tot Leyden inden Jaere 1576. Int Jaer 1599. heeft hy de Philosophie inde selfde Academie begost te leeren. Als hy eenige jaren langh geluckich inde Medicine gepzactiseert hadde/ is hy ozdinaris Doctoz vandē Doozluchtigē Pzince Henrick van Nassau, gewozden. Ende oock niet lange daer nae/ als hy dooz een goet succes zijner konste ende ervarentheydt den Doozluchtighen Pzince Mauritz, Gouverneur van Hollant eñ Zeelant/etc. bekent gewozden was/ heeft hy soo zijne gunste als eene eerlijcke beloonınghe van hem becomen: waerdich geacht sijnde/ dat hy sozge vooz diens welvaren dzoech / op wiens welvaren de Republijcke steunde. Dr. Reynerus Bontius heeft

inde Jaeren 1619. ende 1620. het Rectoraetschap vande Leytsche Academie met grooten Lof ende eere bedient ende waergenomen/ ende es opten 12. Junij inden Jaere 1623. overleden/ des mergens ontrent acht uyren/ ende alhier inde S. Pieters Kercke ter aerden ghebracht ende begraven/ out wesende 47. Jaeren.

WILLEBRORDUS SNELLIUS,

Is gebooren tot Leyden, sijn Vader Rodolphus Snellius was een seer geleert ende vermaert man/ sijne Moeder Machtelt Cornelis, eene eerlijcke Matrone. Hy is van Kintsbeen aen van sijn Vader tot de studien gedestineert/ ende daer inne onderwesen geweest/ ende als hy nu inde Griecxsche ende Latijnsche Tale, ende Philosophie soo verre gevordert had/ dat hy de openbare Lessen met vrucht konde hooren/ heeft hy door 't aenraden van sijne Ouders/ hem een tydt langh tot de Rechten begeven/ maer als hy zijn eygen sin ende genegentheyt liever wilde volgen/ ende swaerlijck sich soo bedwongen koste houden/ meer vermaeck scheppende inde Mathematische konsten/ heeft hem daer toe begheven. Daer nae heeft hy int jaer 1600. op extraordinarise dagen/ de drie eerste Boecken Ptolemæi μεγάλης σύνλάξεως openbaer begost te leeren. Sijn Vader dien hy niet en dorst tegenspreecken/ daer in volgende. Als hy nu sach dat het daer op aengelept was/ dat hy op dese maniere verbonden sijnde/ nergens eenen voet buyten sijn Vaderlant soude connen setten/ ofte erghens henen trecken/ heeft hy hem verexcuserende op sijne jonckheyt (want hy was naulijcx negentien jaren out) verlof van sijne Ouders gecregen. Verhalven eene reyse nae Duytslandt aengenomen hebbende/ is hy veele ende vermaerde Mannen daer bekent ghewor-den ende aengenaem geweest/ met de welcke hy naderhandt afweesende groote vrientschap gehouden heeft. Te Wirtzburch heeft hy kennisse gemaeckt met Adrianus Romanus, een man sonder weerga. Te Prage met Tycho Brahæus, die niet alleen Edel van ghestacht / maer oock door groote neerstichept in waernemingen/ menichte van Astronomise Instrumenten, ende vermaerthept vande herstelde Astronomie seer beroemt was. Desen Tycho heeft voornementlijck door Romanum gesocht te wege te brengen/ dat Snellius, die mede te Prage was/ als Romanus daer vanden Keyser Rudolpho, de tweede beroepen wierdt/ hem soude tot sijne waerneminge/ ende andere Astronomise Oeffeninghen willen behulpsaem zijn. Twelck Tycho oock over vele jaren / als hy noch in Denemarcken woonde/ te vergeefs by sijn Vader door wisselinghe van sijn Soon versocht hadde. Vorders terwijle hy te Prage was/ heeft met de vermaerde mannẽ Ioannes Keplerus, Otho Valentinus, ende andere meer kennisse gemaeckt. Te Altorf metten oprechtẽ/ ende ouden Ioannes Prætorius, die in gheleerthepdt / Mathematische konsten/ ende kloeckhept niemant sijns gelijck en hadde. Te Tubingh

met

met Mestlinus, ende op andere plaetsen met andere. Maer daer van daen in't begin vande Lente t'huys ghecomen sijnde / is hy een Jaer daer aen nae Vranckrijck getrocken/ op dat hy hem daer teenemael tot de Rechten soude begeven/ dan weynich tijts daer nae/ sijn Vader door gelegentheyt van de Vacantie der hontſ-dagen/ nae Duytslandt vertrocken sijnde/ is hy van hem daer mede door Brieven geroepen / ende Parijs verlatende/ alwaer sijne Vrienden/ vermaerde Mannen ende Professoren vanden Koningh/ seer tegen waeren/ die hem naderhant door Brieven dickwils getracht hebben weder te crijgen/ is hy wederom na Duytslant vertrocken/ als hy nu sijn Vader niet tijdelijck genoech ontmoetede/ die van Francfoort naer huys toe sijne reyse genomen hadde/ is hy den Rhijn langhs door Switserlant tot het begin der Alpes ghecomen. Daer van daen weder te rugge in sijn Vaderlandt by de sijne gecomen synde/ heeft hy by sijne Ouders/ dien hy (zijn Broeder Iacobus ghestorven zijnde) alleen overich was/ voorts sijne jaren doorgebracht. Ende is inden Iare 1613. op den achtsten Februarij, inde plaetse van sijn Vader gecomen/ die om sijnen ouderdom/ ende sieckte/ oock om de goede diensten aende Academie ghedaen/ metten Tijtel van Honorarius Professor vereert was. Hy hadde nochtans te voren vier jaren langh met believen der Heeren Curateurs/ ende toestaen des Senaets vande Academie/ verscheyden Autheuren openbaer uytgeleyt/ als hier voor geseyt is. Den selven Dienst met grooten Lof ende eeren/ ontrent dertien Jaren bedient hebbende/ is hy overleden opten 30. October inden Jare 1626. zijne Kinderen ende Erfghenamen hebben tot zijner ghedachtenisse inde S. Pieters Kercke doen stellen een cierlijck Epitaphium ofte Graf-schrift/ aen het West-eynde van dien/ ontrent het groote Orgele ofte Orgaen.

ADRIAEN van VALCKENBVRCH,

Oudtste Zoone van Cornelis Ianſz. van Valckenburch, van vooroudereen af ingeboozen Burger/ ende veertige van Leyden, ghewonnen by deſzelfs Echte Huysvrouwe Claertgen Adriaens dr. van Berckel, mede van voorouderen af ingeboren Burgerinne der zelver Stede/ is geboren binnen Leyden voorſz. op Alderheyligen daeghs anno vijfthienhondert eenentachtich, den welcken zijn voornoemde Moeder al in zijne kindtsche jaeren door de doodt ontruckt zynde/ ende zijn voorseyde vader daer naer altijt tot zijn doot toe/ die hem overgekoomen is in zijnen vierentachtichsten jare/ Wewenaer blijvende/ mitsgaders hy Adriaen in goeder gesontheyt opwassende/ ende nu tot bequaeme Ouderdom ghekomen zynde; Soo is d'zelfde zijn Vader te rade ghewooden/ hem tot de studien te employeren/ ende om tzelfde te effectueren/ heeft hy hem besteedt/ ende ter Schoole ghebracht onder de Hoochgeleerde/ ende wytvermaerde Mr. Rodolpho Snellio, ende des zelfs

Zoone Mr. Willebordo Snellio, beyde wackere onderwijsers van de Jeucht/ ende over d'zelfde sorge dragende meer dan Vaders over haere kinderen/ Onder welcke twee Meesters hy neffens een goede compagnie van veele treffelijcker luyden kinderen een behoorlijck getal van jaeren inde Latijnsche/ ende Griecksche spraecken / ofte taelen / ende inde vrye konsten is geinstitueert / onderwesen / ende geoeffent. Hier nae tot onse Leytsche Universiteyt/ ofte hooge Schoole opgetrocken zijnde/ zoo heeft hy eenighe jaeren tijts besteet / te koste ghelegt / ende overgebracht inde studien der Philosophie, ende der Historien/ hoorende continuelijcken zoo int openbaer / als int heymelijck verscheyden treffelijcke Mannen/ die doen ter tijt inde zelfde Universiteyt professie der Philosophien, ende der Historien deden / onder andere voornemelijck Iohannem Murdizonium, Gilbertum Iacchæum, ende Paulum Merulam, Dus doende tot 'tfleur van zijne Jonckheyt gekoomen zijnde/ alzoo zijn Vader hem zijn optie/ keure/ ende vrye wille gaf/ in wat Faculteyt hy voort wilde studeren/ ende zijn leven overbrengen/ Soo heeft hy uyt aenmerckinghe vande overtreffelijckheyt van dien hem met goede resolutie begeven tot het studium der Heylighe Theologie, int welcke hy een deel jaeren van 'tfleur zijns levens versleeten / ende overgebracht heeft/ hoorende gansch onpartijdich de publijcke Lessen/ ende disputen van verscheyden treffelijcke/ ende vermaerde Professoren der zelver Theologie, insonderheyt van Lucas Trelcatius de Oude, Franciscus Gomarus, Lucas Trelcatius de Ionge, ende van Iacobus Arminius, Dan alsoo binnen d'zelfde jaeren de opgeresene gheschillen/ ende vierblammen der oneenicheyt tusschen de genoemde Remonstranten/ende Contraremonstranten/hoe langs hoe meer waeren wassende/ ende verheffende/ zoo dat een vroom/ ende onpartijdich herte qualijck wist/ waer/ ende hoe dit soude heenen willen / ende afloopen: Soo heeft hy den waeren Godt des vreedes uyt geheeler herten om vreede biddende/ uyt dier oorsaecke zijn studium Theologicum voor dien tijdt gestaeckt/ ende hem gekeert ende gewent tot het studium Medicinæ, tot het welck hy gheen kleyne lust/ ende ghenegentheyt hadde. Sijne Meesters/ die hem inde Conste der Medicynen soo int openbaer / als int heymelijck geleert/ geoeffent/ ende onderwesen hebben/ zijn geweest de overtreffelijcke/ ende wijtvermaerde Heeren Professoors Medicinæ, Petrus Pauw, Everhardus Vorsthius, Otho Heurnius, ende Reynerus Bontius, welcker publijcke Lessen/ disputatien/ ende private institutien/ ende Leeringen hy veele jaeren aenden anderen ghefrequenteert/ gehoort/ ende waergenomen heeft/ ende insonderheyt oock particulierlijck de zoo publijcke/ als private dissectien van 'smenschen lichaem/ ende demonstratien/ ende Lessen inde Anatomie, by den voornoemden Heere Professor Petrus Pauw ghedaen. Gemerckt hy Adriaen van Valckenburch, tot de conste/ ofte 'tstuck vande Anatomie hadde een singuliere/ende naturele inclinatie/ genegentheyt / ende eenen onversadelijcken honger/ yver/ ende begeerte/ ende dit tot den doot des zelfden

Petri

Petri Pauw toe / nae wiens overlijden alsoo beneffens desselfs andere professien / oock de professie der Anatomiæ quam te vaceren / Soo heeft hyt ghelijck oock noch twee andere Doctores Medicinæ, d'een voor / ende d'ander nae den anderen met consent / advijs / ende authoritept vande E. Heeren Curateurs vande Universitept / ende Burgemeesteren der Stadt Leyden, ontrent int begin van December anno xvj C. ende seventhien / elcx een van dzien int bysonder tot exercitie / ende een proefstuck / een doodt menschen lichaem int openbaer geanatomiseert / ende ontleedet / sonder dat nochtans daer nae yemant van haer luyden dzien d'voorsz. professie der Anatomie mocht obtineren: Alsoo d'zelfde den Heere Professori Otthoni Heurnio toegevoucht / ende gegeven werde. Eenige jaeren hier nae / naemelijck ontrent opten derden July anno xvj C. eenentwintich / is d'voornoemde Adriaen van Valckenburch Doctor inde Medicijnen gepromoveert / ende terstondt daer aen nae zijn promotie heeft hy nae onderlinghe bespreck / mitten Heere Professore Reynero Bontio voorsz. / mitsgaders mit advijs / authorizatie / ende last vande Curateurs / ende Burgemeesteren beyde voorsept / beginnen in plaets vanden voorsepden Professor Reynerus Bontius, des zelfdes Professoris Reyneri Bontij, daegelijcxe publijcke Lessen inde Medicijnen te doen / ende waer te nemen / gemerckt d'selfde Heere Professor Reynerus Bontius, door dien hy als Medicus Principis was in dienst van onsen Heere Prince Mauritz van Orangien, op syne voorsz. Lessen zelfs niet wel konde vaceren. Dan Adriaen van Valckenburch in zijn plaetse d'zelfde publijcke Lessen inde Medicijnen continuelijcken ontrent den tijt van twee ronde jaeren gedaen / ende waergenomen hebbende: So is d'voornoemde Heere Professor Reynerus Bontius komen te sterven: Ende alzoo weynich tijdts nae desselfs overlijden d'Heeren Curateurs / ende Burgemeesteren voorsz. goet gedocht / ende gevonden hebben in zijn plaetse Professorem Medicine te kiesen / maecken / ende substitueren den Hoochgeleerden Doctorem Adolphum Vorsthium, Soo hebben d'zelfde Curateurs / ende Burgemeesteren hem Adrianum van Valckenburch aengenomen / gekooren / ende gestelt / eerst eeven ten zelfden tijde / wesende den tienden Februarij des Jaers xvj C. vierentwintich / tot extraordinaris, ende ses jaeren daer nae / opten sevenden Februarij anno xvj C. ende dertich / tot Ordinarium Professorem van 'tstuck der Medicijnen / ghenaemt Chirurgie, mitsgaders opten voorsepden tienden Februarij des Jaers xvj C. vierentwintich machtich gemaeckt / gheauthoriseert / ende gestelt / om beneffens den voorgemelden Heere Professorem Otthonem Heurnium jaerlijckx in de wintersse maenden te hanteren ofte bedienen 'tstuck vande Publijcke Anatomiæ, ende te doen de publijcke dissectien / ende demonstratien van subjecten / ofte menschen lichamen / ter Anatomiseerplaetse / daermen sulckx gewoon is te useren / welcke Professie der Chirurgie, ende publijcke dissectien / ofte demonstratien / ende hanteringe der Anatomiæ hy van den voorverhaelden

verhaelden tienden Februarij des Jaers xvj C. vierentwintich af/ van Jaer tot Jaer continuelijcken tot desen loopenden Jaere xvj C. eenenveertich toe/ na zijn beste vermogen/ ende goeder conscientien/ in alle getrouwichept heeft bedient/ int werck gestelt/ ende gedaen/ poogende altijt gestadich/ ende standtvastelijcken zijn voorsz. professie/ ende schuldigen plicht te quijten met sulcker diligentie/ ende waernemen van zijnen kostelijcken tijt/ dat hy daer beneffens tzedert den veertienden Junij des Jaers xvj C. ende vijfthien/ continuelijcken tot desen jegenwoordigen Jaere xvj C. eenenveertich toe/ zijnde ontrent sessentwintich Jaeren: zelfs zeer bequaemelijcken heeft bedient/ ende waergenomen zijn Rentemeesterschap van den Armen van 't Vrouwen Elijsabeths Gasthuys, geunieert met 't Leproolhuys binnen deser Stede/ welck Gasthuys d'hier voorgemelde Cornelis Iansz. van Valckenburch, ende des zelfs Vader Ian Claesz. van Valckenburch, successivelijcken d'een nae den anderen/ als Meesteren ende Regenten van dien/ t'zaemen niet heel veel minder dan hondert jaren hebben helpen dienen/ ende regeren.

Besluyt vande Geleerde mannen.

Dit is alle het ghene ick van onse waerde gheleerde Borgheren ofte Poorteren hebbe weten by een te versamelen. Ick hadde wel gehoopt ende gewenst meerder ende beter stoffe gevonden te hebben/ om haere waerdicheden ende gheleertheden claerder uytghedruckt ende beschreven te hebben: maer mijne hope ende begeerte is ydel en̄ vergeefs geweest/ ende ick hebbe met de riemen moeten roepen (als spreeck-woort seyt) die ick gevonden hebbe/ ende uyt dese dorre schrale sandige vooren ende ackeren geen andere vruchten konnen telen ende voortbrengen/ als ick u alhier opgheoffert hebbe: ende sal dese hier mede eyndigende voortgaen totte

Beschrijvinghe vande vermaerde Schilders/ de welcke binnen deser Stadt Leyden geboren zijn.

Inleydinghe vande Beschrijvinghe der Leydtscher Schilders.

BEneffens dat de Stadt Leyden (ghelijck wy tot hier toe bewesen hebben) tot allen tijden voortgebracht/ ende gehadt heeft vele gheleerde ende verstandighe Mannen: in gelijcker maten ende wijse en is de selvige niet ledich geweest in het voeden ende op te brengen van vele ende verscheyden Constenaren: insonderheyt in het voortbrengen van vele vermaerde ende treffelicke Schilders/ wiens waerdicheydt ende verdienden lof/ genoechsaem met hare overschoone ende onwaerdeerlicke Schilderten/ soo binnen als buyten der Stede wesende/ bewesen kan werden: daer mede sy verdient hebben ende waerdich zijn/ omme in alle Loff ende Tijdt-Boecken opgeschreven ende gheregistreert te worden.

Naer dien dan dat meer als over de hondert jaeren geleden (doch de een vroegher ende de ander spader) vijf ofte ses uytghenomen Meesteren alhier geboren/ geleeft/ ende haer Const geoeffent hebben/ so sal ick hare

hare leven ende wercken alhier verhalen ende beschrijven/ ghelijck de selvighe beschreven zijn/ by den treffelicken ghelaurierden Vlaemschen Poeet/ ende vermaerden Schilder Carel van Mander van Meulebeke, mijn vriendt in sijn leven wesende/ in sijn Schilder-Boeck/ waer inne hy het leven van alle de vermaerde Schilders van alle Natien by den anderen met seer groote kosten ende moeyten versamelt ende beschreven heeft: ende beginnen met

Het leven van Cornelis Engelbrechtsen, Schilder van Leyden.

ALhoewel in voorledē tijden in onse Nederlanden/ de Schilder-const was geoeffent/ ghelijck men seggen soude/ constigh sonder Const/ dat is sonder geleertheyt/studie/oft na d'oude alderbeste wijse/ die d'Italianen naemaels uyt d'Antijcke beelden hebben bespeurt: Soo is nochtans te verwonderen vanden welstandigen aerdt/ die onse Nederlanders so heel vroegh lieten sien/ in hun beelden en stelselen der bootsen/ als uytter Natueren geleert/ en wat een geestighe fraey handelinghe en wijse van doen: Gelijck onder ander/ insonderheyt gemerckt kan worden aen de cloecke constige wercken/ en weerdighe schoon Pinceel-streken van den Leydtschen Cornelis Engelbrechsz. die oock al vroech ghebloeyt is/ ende was geboren int Jaer 1468. binnen der Stadt Leyden: wesende wel den eersten oft/ van de eerste/ die binnen dees sijn geboortstad heeft ghebruyckt de Oly-verwe/ die wel omtrent tsestich jaeren nochtans voor sijnen tijt is ghevonden en in't licht ghebracht gheweest/ door de Croon oft cieraet onser Nederlanden/ Ioan van Eyck/ als voor henen is verhaelt. By wien Cornelis geleert heeft/ oft sijn Vader oock een Schilder was/ heb ick niet vernomen. Dan men houdt/ dan den volghenden Lucas Hugensen van Leyden sijn Vader vroegh verloren hebbende/ soude by hem hebben gheleert. Cornelis hadde noch twee sonen Schilders/ tijt ghenoten van Lucas, en eenen die den oudsten was/ genaemt Pieter Cornelitsz Kunst, was een Glas-Schrijver/ daer Lucas voornoemt heel gemeensaem mede was in de oeffeninghe der Teycken-const: soo dat hy mede uytnemende was in glas-schrijven. Van sijn verhaelde ander twee Sonen sal volgen. Nu Cornelis Engelbrechtsen, die wy voor hebben/ was een seer goet teyckenaer/ en een cloeck ende veerdigh Schilder/ in water en in Oly-verwe/ ghelijck als noch eenige aerdige schoon stucken (die in de rasende Diluvie vande beeldtstorminghe niet vergaen/ maer ten gelucke noch over zijn ghebleven) konnen ghetuyghen en te kennen gheven. Dese stucken zijn vande Heeren van Leyden/ om hun weerdicheyt wille/ en ter ghedachtenis van sulcken uytnemende Meester en Leydschen Borger bewaert op het Stadhuys: doch is jammer dat eenige te hoogh uyt der oogh hanghen/ datmen de netticheyt en den aerdt der Consten qualic van beneden sien kan:

Wanneer Cornelis Engelbrechtsz. geboren is.

 dit

dit zijn twee Altaer-tafelen met deuren/ welcke eertijt plagen te staen buyté Leyden in een Clooster Kerc/ genaemt tot Marien Poel, Het een stuck is de binnen Tafel/ een Crucifix met de twee Moordenaers/ Marien, Ioannes: en anderen omstandt te paerde en te voet/ seer fraey en wel ghedaen: inde rechter deure/ d'Offerhande van Abraham: en in de slincke/ een Serpent-bytinge. De ander Tafel is een afdoeninge van het Cruys/ met noch daer rontom bygevoecht in cleyne perckskens ses ander weeningen van Maria: in de deuren comen Prianten als ic meen/ en is alles seer aerdich en constich gedaen. Noch isser op tselve Stadhuys van Cornelis, eenen grooten doeck van Water-verwe met groote beelden/ wesende een dry Coninghen: waer in te sien is een heerlijcke schoon manier van ordineré/en laken/ datmé wel licht sien kan/ dat Lucas van Leyden nae sijn dingé geleert oft gepractiseert heeft/ dan dit stuc is wat seer vergaen/ dat welck om der Const wille schade is. Maer het alderwaerdichste/ende uytnemenste/dat van sijn geleerde constige hant te sien oft te vinden is/ is een Tafereel met twee deuren dat voortyts heeft gedient tot een Graf teecken vanden Heeren van Lochorst/ welck sy tot gedachtenis van hun geslacht S. Pieters Kerck te Leyden hadden toegeeygent/ en gehangen boven hun Graf-plaets/ in de Lockhorst Cappelle. Dit stuck pleegtmen te sien te Leyden int Huys van Lockhorst/ maer is nu vervoert/ en is tegenwoordich binnen Utrecht/ ten huyse van den Heere van den Boogaert/ als getrouwt hebbende een dochter van den Heer van Lockhorst. De tafel van dit seer edel stuck/ is een historie uyt d'Openbaringhe Ioannis, daer het Lam voor den Throon Gods opdoet het Boeck met den seven segelen/ alwaer tgantsche Hemelsche heyr met veel aerdige steldselen der beelden/en verscheydenheyt van lieflicke fraey tronien/ en een wonderlicke veerdige schoon handelinge te weghe bracht is/ en ghesien kan worden/ dat de alderbeste en ervarentste in onse Const hun te ontsetten en te verwonderen hebben/ en is nochtans veel al ten eersten opgedaen/ gelijck sy doe veel voor een veerdige fraey wijse hadden. Hier zijn oock te sien prianten/ en seer wel gedaen conterfeytselen der gener/ die dit stuck in sulcken tijt deden maken. Summa/ Cornelis Engelbrechtsz. is geweest een treflick en dapper Meester/ die neffens sijnen grooten geest en veerdicheyt grooten arbeyt in sijn wercken dede/ sijn dinghen oock met aerdighe cieraten eenen welstandt ghevende/ en heeft oock uytnemende waergenomen het uytbeelden der affecten/ oft Menschelicke beweghentheden/ gelijck de Oude veel deden. Hy is overleden te Leyden/ in't Jaer 1533. oudt wesende vijf en tsestigh Jaer.

'Tleven van Cornelis Cornelisz. Kunst, Schilder van Leyden.

ALthoewel int ghemeen de Const niet en erft op de kinderen/ soo is nochtans Cornelis Kunst, Soon en Discipel van Cornelis Engelbrechtsz.

brechtsz. sijnen uytnemenden Vader in de Const een dapper en treflijc naevolger geweest. Hy was geboren te Leyden int 1493. en een vande voornaemste Schilders binnen Leyden in sijnen tijt: doch alsoo sijn Stadt in rijckdom niet overvloepde/ door tverloop der vreemde ofte uytheemsche/ die dees Stadt veel tijts welvarende pleghen te maken/ trock Cornelis Kunst somtijts voor een jaer / drie of vier/ woonen te Brugghe in Vlaender / wesende te dier tijdt een welvarende en rijcke Stad/ van veel vreemde volcken besocht en bewoondt/ om den grooten handel die daer was gedreven/ soo dat de Const daer in groot achten/ en wel betaelt is ghewæst: des hy daer groot gelt heeft ghewonnen / en veel schoon wercken ghedaen. Veel heerlicke wercken heeft hy oock ghedaen binnen Leyden: onder ander/ en sonderlinghe ten huyse van d'Heer Dirck van Sonneveld/ alwaer is te sien een seer schoon Cruysdraginghe Christi, met de uytleydinghe der twee Moordenaers / seer beweeghlick uytgebeeldt wesende: als oock mede de beweginge Mariæ, over het ongemack haers Soons ons Heeren Iesu Christi, wel weerdich ghehouden te worden voor 'talder-uytnemenste van sijn Constrijcke wercken. Daer benessens is noch een af doen van't Cruys/ seer aerdich en gloeyende ghecoloreert nae den eysch van de stoffe. Noch ten huyse van sijn dochter Aechtgen Cornelis, een vrouw althans van 72. Jaer/ zijn te sien sijn en sijns tweeden Huysvrouwen conterfeytselen/ gelijckse buyten de Koe-poorte sitten in haren Hof/ met in't verschieten een deel vander Stadt en de Koe-poort na tleven/ wesende alles seer aerdigh ghecoloreert. Hy hadde oock veel schoon dinghen geschildert voor een Clooster buyten Leyden/ tot Leyderdorp/ die door den troubbel vermelt/ oft verborgen zijn gehouden. Daer zijn veel ander groote en cleyne stucken binnen Leyden tot den Borgers / soo van water als Oly-verwe/ insonderheyt tot eenen voorneemsten Borger Iacob Vermy. Cornelis Cornelisz. Kunst is gestorven in't Jaer ons Heeren 1544. out zijnde 51. Jaren.

Cornelis Kunst wanneer geboren.

Het Leven van Lucas Cornelisz. de Cock, Schilder van Leyden.

GElijck den voorgaenden Cornelis Cunst, zijns Vaders Erfgenaem/ scheen te wesen inde Const: zoo is den Broeder oock niet traech int navolgen der uytnemender stappen gheweest. Hy heeft de Const oock by Cornelis Engelbrechtsz. zijn Vader geleert/ ende was gebooren tot Leyden, int Jaer 1495. Hy was tsamen Schilder ende Cock: want 'tgelijckt of hem de Schilderkonst doe ter tijdt in zijn Geboort-stadt qualick con voeden. Hy was des niettemin een goet Meester/ zo in Oly als Waterverwe: gelijck te Leyden, noch veel van hem te zien is: Insonderheyt ten huyse vanden Const-liefdigen Heer Ioan Adriaensz. Knotter, mede Schilder by lust/ te weten eenige Water-verwe Doecken/

Wanneer geboren tot Leyden.

ken/ seer supver en aerdich/ met waerneminge der affecten/ na dat de Histoorien vereysschen geordineert en geschildert/ onder ander een der voornaemste stucken/ een Historie van 't Vrouken in Overspel. Voorts ten huyse van d'Heer Iacob Vermy, daer oock veel Waterverwe Doecken/ van hem zijn te zien. Lucas dewijle het hem te Leyden ongelegen was/ overmits dat uyt 't Schilderen den cost qualick wilde vallen/ verstaende dat ten tijden vanden Coning van Engelant/ Henricus den achtsten/ de Kunst daer int Landt in waerden ende wel begeert was/ vertrock hy derwaerts/ met Wijf en Kinderen/ die hoewel hy die tot 7. of 8 in getal hadde: ende sindert zijn vertreck heeftmen noyt van zijn Persoon/ noch leven yet connen vernemen: dan datter een stuck is binnen Leyden, dat over eenige Jaren uyt Engelant is gebracht/ ten huyse van een Coopman Sr. Hans de Hartooch, welck zijn handelinge heel gelijck is. Doe in dees Landen den Graef van Leycester uyt Engelant/ tot Gouverneur was geroepen/ quamen met hem eenighe Engelsmannen/ die zeer begeerich waren/ zijn dingen/ waer zy conden op te coopen/ als die de kennis/ daer in Engelandt ervaren waren. Dit is al dat ick weet van hem te verhalen.

Het leven van Lucas van Leyden, uytnemende Schilder/ Plaet-snijder/ en Glas-schrijver.

VAn soodanige Menschen/ die wonderlick schijnen van der Natuere/ als vercoren lieve troetelkinderkens uytgepickt oft voorgheschickt uyt velen/ om velen hoogh-vliegende t'overtreffen/ in eenighe besonder vernuftighe / heerlicke / en loflicke daden/ en oeffeninghen / 't zy des geests/ oft des lichaems/ bevindtmen by hervarenheyt/ en leestmen in gheschreven geschiedenissen/ en constighe ghedichten / datse veel tijts vroech/ door groote merckelicke beginselen / claerlijck te kennen gaven tekenen/ van het gene van hun te hopen en te verwachten was. Eenige hebben kint wesende/ met wijse antwoorde hun aengeboren voorsichtichheyt laeten blijcken/ dat hun den Roomschen heymelicken Raedt te weten betrouwt is geworden/ ende den ingang int Raed-huys toegelaten: ander/ nae 'tversieren der Poeten/ hebben van in de wieghe met Slange-worghen cracht ende stoutmoedicheydt bewesen. Waer op 'tspreeckwoort past: Dat wat Netel te worden heeft/ vroech te barnen oft te steken begint. Onder veel behendige edel geesten in onse Schilder-konst/ die van inden Lenten tijt huns levens uytmuntich zijn geweest/ en daer wy elders van hebben verhaelt/ en weet ick geenen / die te gelijcken is by onsen voorgenomen natuerlick begaciden Lucas van Leyden, welcken met Pinceel / en Graef-yser inde handt/ en met de Schilder en Teycken-const schijnt geboren is geweest. Het is verwonderlicker als geloofllicker te hooren/ vertellen/ van de gene die nochtans daer van wetenschap hebbē/ dat hy een kindt van negen jaren wesende/

van

van syn inventie heeft Coper-printen uyt laeten gaen/ die seer aerdich/ en syn gedaen zijn/ gelijckmer verscheydē noch siet/ daer geē datum op en staet: en waer datum staet / daer kan men wel gissen en rekenen/ in wat ouderdom hy de selvige heeft gesneden: want hy was geboren binnen Leyden in't jaer 1494. omtrent den lesten Mey oft begin van Junius. Sijn Vader was geheeten Huygh Iacobsz. oocks een uytnemende Schilder in sijnen tijt. Lucas uyt der natueren een Meester/ was een leerlingh by sijnen Vader/ ende naederhant by Cornelis Engelbrechtsz. en heeft neffens d'aenporringhe der Natueren / door der Consten lust ghepricckelt wesende / synen tydt met stadighen vlydt waer genomen/ menigen nacht met kerslicht aen den dagh knopende oft hangende: syn koten en speel-tuygh was alderley reedtschap der Consten / als Kole/ Crijt/ Pen/ Pinceel/ Graef-yser/ en diergelijcke: syn gesellen waren/ die van synen doen oock waren / te weten/ jonghe Schilders/ Glaesschrijvers/ en Gout-smeden. Syn Moeder socht hem dickwils te beletten het nachts teyckenen/ niet gheheel om den kost van het licht/ dan vreesende dat hy syn jonghe teer lyf en sinnen/ met soo stadich waken en hooftbreken/ mocht te cort doen/ ofte hinderlick wesen. Nimmermeer en liet hy af van alle dingen nae 't leven te conterfeyten / tronien/ handen/ voeten/ huysen/ Landtschappen/ en alderley stoffen van laken/ in welck hy sonderlingh behagen hadde. Hy is oock gemeensaem oft universael geweest/ te weten/ in alles wat de Schilder-const omhelsen mach/ bequaem en geschickt/ schilderende van Oly-verwe en waterverwe Historien/ Conterfeytsels / Landschappen / en Beelden/ Glas-schrijven/ Plaetsnyden van jongs aen oeffenende. Doe hy een kindt van 12. jaeren out was/ schilderde hy van water-verwe eenen doeck/ wesende de Historie van S. Hubrecht, dat een dinghen seer te verwonderen was/ ende hem seer geruchtich maeckte. Dit stuck was voor den Heere van Lockhorst / welcken hem daer voor gaf soo veel goutguldens als hy jaeren oudt was. Doe hy 14. Jaeren out was/ sneedt hy eene een Historie/ daer Machomet door dronckenschap eenen Monick hadde vermoort/ ghelijck het blijckt aen de datum van 8. Een Jaer daer naer / dat is/ in't Jaer 9. doe hy 15. Jaer oudt was / snee hy verscheyden dingen: onder ander/ ghelijck om Glas-schrijvers/ 9. ronden Passi-stucken/ te weten/ het Hofken/ de vanginghe/ voor Annas, bespottinge/ geesselinge/ crooninghe/ Ecce Homo, cruys-dragen/ en 't Crucifix: dit zyn seer uytnemende stucken/ en seer wel geordonneert. Oock een S. Antonis temptatie/ daer een schoon vrouw ghecleedt voor hem verschijnt: dit is geheel uytnemende/ so beelden/ gronden/ als achter-uyt en so heel suyver alst mogelick is te snyden. In dit selve Jaer is van hem gesneden de wonderlicke wel gheordineerde bekeeringe Pauli, daer hy blindt geleydt wort na Damasco: welcke blintheyt/ en al den omstant wel uytghebeelt is. In dit / en al syn ander printen/ sietmen veel aerdige verscheydenheden van tronien en cleedinghen nae den ouden Wet/ hoeden/ mutsen/ en hulselen / al meest d'een

Lucas gheboren anno 1494.

d'ander niet ghelijckende/ sulcx dat groote Meesters van onsen tijdt in Italien met sijn dingen hun grootlijck hebben weten te behelpen/ zijn dingen met somtijden een weynich te veranderen in hun wercken ontleenende/ en te pas brengende. Van dees bekeeringe Pauli verhaelt oock Vasarius, en prijst hem in verscheyden deelen boven den uytnemende Albert Durer, seggende: De wercken van Lucas zijn genoechsaem om hem te doen rekenen onder die 't Graefyser uytnemende ghehandelt hebben. De hy een vougingen oft ordinantien sijner Historien/ zijn seer eyghen/ gedaen met sulcke merckelicke uytbeeldingē/ en op een seker wijse sonder confusie ofte ongeschicktheyt/ dat elck eygentlick de geschiedenis selfs schijnt te wesen/ die hy daer mede heeft willen uytdrucké/ en dat het niet anders behoorde te wesen: oock sijn dingen zijn met meer opmerckinge en waernemingthe/ na de ordenen oft regulen der Consten/ dan die van Albert Durer. Boven dit sietmen van hem geoeffent een verstandighe aendachticheyt in het snijden sijner dingen: om dieswille dat alle sijn wercken/ die van handt te handt allenskens ververren oft verschieten/ en zijn so hart niet aengeroert / om datse souden verflouwen/ ghelijck int leven de ververrende dingen meest uyt den ghesicht verliesen. Jae heeft die dinghen ghedaen met sulcken opmercken/ en soo soet gedommelt/ datment met de verwe niet anders en soude gedoen: welcke waernemingen hebben veel Schilders den oogen opgedaen. Dit is dan Vasarii getuygenis van Lucas van Hollandt/ (soo hy hem noemt/) en is oock soo de waerheydt/ dat hy soo wel ordineerde/ en datmen in sijn dinghen siet die natuerlicke waernemingthe van't verschieten en 'tverflouwen der achteruyten/ welcke soo inde beste dingen van Durer, inde Lantschappen niet te zien zijn/ oock niet in zijn bysonderste stucken/ als den Hubrecht, oft diergelijcke. Wel is waer/ dat in een plaetse den verhaelden Vasarii na sijn meninge seght/ dat Lucas soo veel teyckenens niet en hadde/ als Albert, nochtans (seght hy) heeft hy hem in vele deelen met den Graef-yser gelijck ghewee st. Men siet oock in Lucas dinghen eenen heel anderen schoonen aert van vlacke vaste gronden in sijn Lantschappen/ en een ander soeter eenparigher handelinghe van snede/ daer zijn drijvende en vloeyde laknen soo verstandich/ als constich mede zijn uytgebeelt/ als men doet in ander van sijnen tijt/ gelijck ick achte my de verstandige sullen toestemmen. Het naevolghende Jaer 1510. doe hy 16. Jaer out was/ sneet hy den miraculeusen oft seltsamen Ecce Homo: een dingen hem boven maten te verwonderen/ dat in so weynich bejaerden Jongen/ so overvloedigen geest ende verstandt zy ghweest/ soo int ordineeren/ verscheydenheyt der beelden/ vercieringe der cleedingen van verscheyden volcken/ als oock de heerlicke moderne/ aerdige ghebouwen/ alles zoo heel wel na der perspectiven Const en maet waer ghenomen wesende. In dit selve jaer heeft Lucas oock gesneden seer aerdigh en suyver/ eenen Boer en Boerinne met drij Koeyen/ de Boerin opgestaen wesende van melcken/ bewijst de strammicheyt oft vermoeytheyt van het sitten/ en is een uytnemende stucxken/ dat seer

Getuyghnis Vasarii van Lucas van Leyden.

gesocht

gesocht wort. Int selve Jaer thien sneedt hy oock een Adam en Eva, daer sy upt den Lust-hof gebannen gaen swerven: Adam met een vel aen't lyf/ en een spa oft graef op de schouder/en Eva met den Cain haer eerste kint op den arm/ een seer net en fraey stucxken wesende. In dit Jaer sneedt hy oock een cleyn naeckt Vrouken/ dat een Hondeken sit en vlopt: dese stucken heb ick willen verbolgens verhalen/om te bewysen/ en in ghedacht te houden/ tot een groot verwonderen/ wat volcomen vruchten soo groene spruyt heeft voortghebracht. Maer het waer my onmogelick alle syn stucken te verhalen/ wat hy al geschildert/ gesneden en op glas geschreven heeft: dan dit weet ick/ dat hy vlytigh ende sorghvuldigh was/ syn Verwen schoon en suyver te leggen: en alhoewel hy sneedt/ dat hy altijt den Pinceel geoeffent heeft/ en soo heel sinlick en nouw siende was op syn drucken/ dat hy gheen Printen noyt heeft laten uptgaen/ daer eenich minste gebreck oft vlecxken aen was. Oock hebben zijn Printen in den selven synen tijt redelicken gegolden: want zijn beste dinghen de groote blaren/ als de ander uptnemenst Magdalena, Crucifix/ Ecce Homo, Dry Coningen/ en diergelijcke/ golden eenen gout-gulden/ oft 28. stuyvers het stuck. Ick hebbe oock verstaen dat syn dochter soude ghetuycht hebben/ dat hy groote hoopen Printen verbrandt heeft/ die misdruckt waren. Hy is noyt buytens Landts getrocken om de Const te leeren/ alhoewel Vasarius anders schrijft/ en meent dat alle vermaerde onser Nederlanden hebben de Const upt Italien moeten halen/ en den Italiaen afleeren: maer hy dwaelt/ ghelijck hy in meer ander dinghen qualick bericht wesende/ doet. Lucas heeft hem ten Houwelick begeven/ en trouwde een Edel dochter vanden geslacht van Boshuysen/ en verloor t'synen leedtwesen doe veel tijdt met bancketeren en goet chiere maken/ gelijck de wijse onder den Rijckdom en die van Adel is. Sommiger meyninge is/ dat Albert Durer en hy malcander hebben gesocht te trotsen oft t'overtreffen/ dat Lucas somtijts eenige gelijcke Historien oft ander dingen heeft stracx oock gesneden/ die Albert gedaen hadde/ en dat sy malcanders dinghen met groot verwonderen sagen/ so dat eyndlinge Albert Durer in Nederlant is gecomen/ en te Leyden by Lucas wesende/ heeft hy Lucas, en Lucas hem/ op een Tafelet geconterfeyt nae 'tleven/ en hebben hun tsamen met malcanders tegenwoordicheyt in aller vriendelickheyt vermaeckt. Lucas was wat cleen/ en teerachtich van persoon: syn conterfeytsel comt in druck/ van hem self gedaen wesende/ jonck sonder baert/ een beeldt wat meer als half/ met een groote Muts met vederen op/ hebbende in syn cleedt oft boesem een doots-hooft. De Schilderien die van hem gedaen/oft tegenwoordich te sien zijn/oft gevonden worden/ zijn weynich/ doch uptnemende wonderlick/ en seer behaeghlick/ door een bysonder eygenschap van een (ick en weet niet wat) lieffelicken aenlockenden bevallicheyt/ die daer in te sien is. Maer boven al dat van hem is te sien/ is een Casse met twee deuren/ het uptnemenste en schoonste/ en is nu ter tijt by den so Const-liefdigen/ als Const-rijcken Goltzius, te

Verhael vā eenige stucken schilderye die by Lucas gemaeckt zijn.

Haer-

Haerlem/ welcke dat int Jaer 1602. tot Leyden om grooten prijs heeft gecregen/ tot sijn groot verheughen/ als een die tot Lucas dingen/ door de goede kennis der Konst/ grooten lust en liefde heeft. Het is d'Historie van den blinden van Jericho/ te weten / Bartimeus Timei Soon/ hoe hy siende wort/gelijck den Euangelist Marcus aen sijn tiende Capittel schrijft/ en Lucas int achthiende/ wesende alles seer schoon/ ende als versch gedaen van Verwe/ wonderlick los/ aerdich/ en overvloedich wel geordineert/ en gheschildert: de vleughels oft deuren van binnen/ doen oock mede int uytbeelden der Historien. Daer zijn seer veel beelden op verscheyden actien / groot verwonderen toonende over sulck wonder teecken als midden geschiet/ dat eenen blinden wort siende gemaeckt. De naeckten en tronien zijn seer verscheyden/ lieflick/en gloeyende gedaen: elck beeldt is verscheyden van cleedinge/ en de hoofden met verscheyden wonderlijcke mutsen/ tulbanten/ en hulselen ghetiert. In het Christi beeldt sietmen natuyrlijck uytgebeelt een oprechte simpelheyt/ en goedertieren sachtmoedicheyt en ootmoedicheyt/ oock een heerlicke toegenegentheyt/ den blinden de weldaet der genesinge te bewijsen oft te oeffenen. In den blinden/ die van sijnen jongen wordt aengebracht/ sietmen den rechten aerdt der handt uytstekende blinde/ seer natuerlick en eygentlick uytghebeeldt wesende. De gronden sijn schoon/ en gloeyende: achter komen Boomen en Bosschen/ soo net en eygentlick gehandelt / datmen diergelijcke gheschildert nergens meer en comt te sien: want het schijnt datmen buyten int veldt alles natuerlick int leven voor oogen heeft. Achter aen int Lantschap (tot vervolg der Historie) comt een kleyn bootsken/ daer Christus by den vruchtloosen Vijghboom vrucht soeckt. Voort is oock het Lantschap seer uytnemende/ met eenige aerdige huysinghe en ghebouwen int verschiet. Op dit besonderste stuck van soo overtreffende constighe handt/ is dit volgende Lof-dicht/ de Const ter eeren/ van yemandt ghemaeckt/ en hier by gevoeght.

SONNET.

Hoe Bartimeus blint, het licht van 'tLicht heeft cregen,
Nae Marcs, en Lucas penn', heeft Lucas met tPinceel
Geboorst hier in dit schoon gevleugelt Tafereel,
Daer 'tLams sachtmoedich beelt toont weldaets soet genegen,
Ten blinden, welckers aerdt blijckt aen hand-tastich pleghen.
Den omstandt schijnt verbaest, om twonder-teecken heel,
Oock wie dit stuck aensiet, daer wonderlijck elck deel
Van Consten overvloeyt, heeft wonderlijck beweghen:
Want desen blinden treckt tot hem elcx oogh en hert:
Maer sonder oogh en hert hier niemant door en wert,

Al

Al treffen hem van lust inwendich heete stralen.
Den blinden van het licht, het licht ontfangen heeft,
En Lucas oock het licht door desen blinden geeft,
Het Schilders blint Pinceel, om recht gaen sonder dwalen.

Dit stuck was gedaen/gelijck den datum van buyten op de deuren uytwijst/ Anno 1531. want van buyten staen twee beelden van Verwe/ wesende een Man en een Vrouw/ die eenighe wapenen houden/ seer aerdigh/ en met een cluchtige veerdige manier geschildert. Het is oock wel van het leste/ oft het leste werck van Oly-verwe/dat desen seer vermaerden Meester heeft gedaen/ schijnende of hy hier sijn uyterste vermogen in de Const/ de Werelt tot vercieringe/ en hoogh verwonderen heeft willen toonen/ en na laten/ tot zijns naems onsterflijckheyt: want hy maer twee Jaer daer na en leefde. Dit voorbaer stuck heb ick willen om sijn waerdicheyt voor aen stellen. Daer is noch een schoon en heerlick stuck van Lucas tot Leyden/ op het Stadt-huys by den Heeren aldaer in de openbare plaetse in weerden gehouden en bewaert/ wesende het uyterste Oordeel/ dat voor een uytnemende goet werck gehouden wort. Hier in comen veel verscheyden naeckten van Mannen en Vrouwen/ waer wel te mercken is/ dat hy op het leven wel heeft ghemerckt/ besonder de Vrouwen naeckten/ die hy van lieflicke carnatie heeft geschildert: dan alsoo doe veel 'tgebruyck by den Schilders was/ zijn dese naeckten op den dagh wat seer kantigh/oft gesneden. Van buyten comen twee groote sittende beelden/ wesende eenen Petrus en Paulus, op elcke deur eenen/ wesende seer aerdich/ en ongelijck fraeper geschildert/ als het werck van binnen ; want het alles beter is gherecoloreert/ en vloeyender gedaen/ soo wel tronien/ naeckten/ als Lakenen/ oock gronden en achter-uyten: in somma/ het is sulck datter groote uytheemsche Potentaten nae hebben laten vraghen om te koopen/ dan is van den edel Heeren aldaer beleefdelick afgeslaghen/ als dat sy't hun vermaert Burger ter eeren niet begeeren te missen / wat groote sommen gelts men daer oock voor wilde geven: welcken glants der eer ende edel Schilder-konst heerlick met een wederschijn claer en blinckende maeckt. Daer is oock geweest buyten Leyden op een Huys / by den Edelman Frans Hooghstrate, een seer uytnemende stucxken/ oft sluytende kasken: waer in quam een seer wel gedaen Mary-beelt/ een half beelt/ beneden de knien de rest als met eenen steen bedeckt wesende. Het kindeken was oock seer lieflick/hebbende in sijn handen een Wijndruyf met een ranck tot beneden hangende/ schijnende te hebben willen uytbeelden/ dat Christus den rechten Wijnstock is: het Laken was uytnemende. Op d'ander zyde was een Vrouw priant/ de welcke achter haer hadde een Magdalena, die haer wees op den Christus op Mariæ schoot. Het achter-uyt was van gronden en boomen/seltsaem en wonderlick. Van buyten quam de Bootschap Mariæ in heel beeldekens seer aer-

aerdigh van steldsel/ actien/ en lakens/ met schoon pinseuren. Dit stuckxken is teghenwoordich by den Keyser Rodolphus, den meesten Konst-lief-hebber van desen tijdt: op dit seer edel stuckxken stont een datum van 22. neffens de gewoon Lucas van Leyden teecken L. Daer is noch een seer uytnemende bysonder stuck oft Kasken van Lucas t'Amsterdam in de Calverstraet/ wesende de Historye vanden Kinderen van Israel/ daer sy om 'tgulden Calf dansen/ en daer sy sitten en bancketeren/ volghende den Text der Schriftuyren daer geseyt wordt: Het volck sat neder om eten en drincken, en stont op om te spelen. In dit bancqueteren/ sietmen seer levendich uytgebeelt des volcx dertel wesen/ en den onkuysschen lust/ ten oogen uyt hem openbarende: Doch is van eenige onverstandige bedorven/ met vuyl vernis oft diergheliJck te besmeeren. Voorts isser noch van Lucas tot Leyden eenen schoonen Water-verwen doeck/ ten huyse van eenen goeden Heer/ van Sonnevelt geheeten/ oft ten huyse van den Heer Knotter/ sonderlingh Lief-hebber der Konst/ en self Schilder wesende. Dit is oock een seer schoon werck/ wesende de Historie van Rebecca en Abrahams knecht/ daer hy by de Fonteyn van haer drincken ontfangt: hier zijn te sien seer aerdige Vroukens oft Maeghdekens/ verscheyden actien doende met water putten en anders: met oock een schoon Landtschap/ en fraey gronden. Noch heb ick gesien binnen Delft/ ten huyse van een Brouwer/ of Mout-maker/ eenige water-verwe doecken/ wesende verbolghens d'Historie van Ioseph, die seer fraey van inventie en teyckeninghe zijn/ met eenige schoon lakenen/ bysonder daer den Schencker en Backer in de vangenis liggen: maer het is te jammeren/ datse den tijdt en de outheyt soo by den tanden hebben gehadt/ en verdorven/ door de vochtigheyt der mueren daer in dese Nederlanden veel gebreck van is. Voorts zijn van Lucas hier en daer te sien eenige aerdige conterfeytsels/ in welcke te doen/ hy oock een uytnemende eygenschap van handelinge hadde. Onder ander isser een tronie/ schier als 'tleven/ te Leyden by een Burgermeester/ genaemt Claes Ariaensz. daer een natuerlick aerdigh wesen in te sien is. Noch is te Leyden een cleyn soet Marien-beeldeken van hem/ by den Konst-liefdigen Bartholomeus Ferreris, oock Schilder wesende. Ick hebbe elders van Lucas verhaelt/ hoe dat hy zeer konstich van uytbeeldinge was/ naemelick in een Print/ daer Saul den Koningh/ met een uytsinnigh wesen/ en natuerlick dwaes schijnende/ den David voor hem spelende/ met een pijcke doorschieten wilt. Sulcke/ oft diergelijcke dingen/ zietmen noch elders in verscheyden zijn dingen meer: oock in een cleyn stuckxken Print/ dat Vasarius in zijn schriften prijst/ daermen ziet eenen Boer/ welcken schijnt zoo grooten pijn te lijden van eenen tant/ die hem een Tapsalf uyttreckt / dat hy niet ghewaer wort oft bevoelt/ dat terwijlen een Vrouw hem de tassche berooft. Oock in een gelijcke groot stuckxken Print/ sietmen een verstandige schoone uytbeeldinge van een out Manneken en Vrouken/ die natuerlijck hun Musijck-Instrumenten of speel-tuygh op malkander

accorderen/ oft ghelijck stemmich over een brengen/ wel schijnende upt den Philosooph Plutarchus te wesen ghenomen/ daer hy schrijft vande Houwlicke Wetten/ dat in desen staet des Mans woordt binnen den huyse meest moet gelden/ even ghelijck de grootste snaren van het meest Instrument meest en grover ghelupt gheven; want hy heeft den Man het meeste Instrument inde handen ghemaeckt. Het uptnemenste dat hy ghesneden heeft/ is gheweest het conterfeytsel van den Keyser Maximiliaen, twelck hy dede/ doe desen Keyser binnen Leyden quam/ en ghehult worde: en is de grootste en heerlickste tronie/ die men van hem ghesneden siet/ wonderlijcke stout en aerdigh gehandelt wesende. Hy is doch een sonderling Man geweest/ en ick en weet niet waer in dat hy meer te prijsen zy/ het zy in sijn schilderen/ Plaet-snijden/ oft Glas-schrijven. Het Plaet-snijden soude hy geleert hebben van eenen die Harnassen hetste/ en met sterck water beet/ met oock eenigh onderwijs van een Goutsmit. Hy heeft oock eenige aerdighe stuckens ghehetst/ en verscheyden Hout-printen ghesneden/ die seer uptnemende gehandelt zijn. Men siet oock van sijn dinghen hier en daer op glas/ dat een weerdigh dingen te bewaren is. Onder ander is by Goltzio, wien sijn wercken lief zijn/ een stucrken op glas/ van den Vrouwen dans David te ghemoet comende/ dat wonder fraey is ghehandelt/ en comt oock in Print seer wel ghesneden door Ian van Saredam. Doe Lucas omtrent oudt was 33. Jaer/ is hy lustich ghewordn om eens te gaen besoecken de Schilders in Zeelandt/ Vlaender ende Brabandt/ des hy als een Man van goede middel hem op de reyse stelde/ ick meen wel met een eyghen toeghemaeckt schip/ van alles wel versien. Te Middelburgh gecomen zijnde/ heeft hy daer hem vermaeckt/ te sien de dinghen van den vlijtighen en constighen Ian de Mabuse, die daer doe ter tijdt wonachtich was/ en verscheyden dingen hadde gedaen. Hier heeft Lucas van Leyden Mabuse en ander Schilders een bancket ghe-schoncken van tsestich gulden: oock van ghelijcken heeft hy elders oock ghedaen/ te weten/ te Gendt/ Mechelen/ en Antwerpen/ daer hy telcken den Schilders ten besten gaf tsestich guldens: en was over al verghefelschapt met den verhaelden Ian de Mabuse, den welcken hem over al seer statich en prachtich droegh/ hebbende aen een cleedt van goude laken/ en Lucas hadde aen eenen rock van ghele sijden camelot/ dat in de Sonne oock een glans hadde als van gout. Maer om dies wille dat Mabuse hem in de cleedinghe overtrof/ meenen eenige/ dat Lucas veracht ofte te minder onder den Constenaers soude geacht zijn geworden. Maer het ghene noch meer tegen den aert der Consten en Nature der Consten oeffenaers soude strijden/ is dat gemeent wort dat Lucas die reys tsindert dicwils heeft beclaeght/ om dieswille hy altijdt nadencken hadde/ eenigh vergift door yemandt hem benijdende ontfanghen te hebben gehadt: want hy van desen tijdt af nemmermeer recht ghesont en was. Of hy nu vergeefs dese quade inbeeldinge/ en ten onrechte in sijn gedacht gedruct hadde/ oft niet/ so heeft hy nochtans de ses volgende ja-

Wat het uptnemenste stuck geweest is vã Lucas snede.

ren tot sijn doot toe/ veel tijdts te bedde ghelegen: oft het nu eenige longhen-sucht/ oft teeringhe was/ en weet ick niet/ dan dat hy altijt met 'tvoorighe bedencken hem stadich quelde. Ende hoe wel dat hy te bedde was/ liet hy weynich tijt noch verloren gaen/ of hy en sneed/ of en schilderde/ hebbende sijn reedschap daer eygentlick nae laten toe maken/ sulcken lust hadde hy noch langhs soo meer tot de Const/ ghelijck sulcx den groote Meesters veel geschiedt: want door de groote hervaren kennis in hun edel oeffeninghe/ wort daghelicx de liefde tot Const in hun nieuwer en crachtiger ontsteken. Doe hy nu op 'tleste altijt meer en meer aen lyf en ghesontheyt afnam/ en met gheen Medecijnen kon gheholpen worden/ en dat hy sijn verscheydinge uyt deser tijt te naken bevoelde/ twee daghen eer hy starf/ was hy lustich om noch eens de Hemelsche locht/ oft den Hemel/ des Heeren werck te sien/ waerom/ sijn Dienst-maecht hem buyten heeft gebracht voor de leste reys/ en is den tweeden dagh daer nae overleden/ Anno 1533. out wesende maer 39. Jaer. Hy leefde noch op eenen dagh/ die by den Ouden noch wel in ghedachtnis is/ te weten/ den dagh van den heeten Omgangh van Leyden: wantter in desen Omgangh volck van hitten nederviel/ en starf. Het letste dat hy sneet/ was een cleyn stucxken/ wesende een Pallas, en men seght dat het selfde so voldaen noch voor hem op sijn bedde soude gelegen hebben: schijnende te bewijsen oft te seggen/ dat hy sijn vernuftighe edel handelinge oft Const tot den letsten bemindt en geoeffent heeft. Hy hadde maer een eenighe Dochter/ de welcke negen daghen voor des Vaders overlijden baerde eenen Soon: En doe men met 't Kint van Doopsel quam/ vraeghde hy nae den naem van sijnen jonghen Neef. En doe men hem antwoorde/ datter noch eenen Lucas van Leyden nae hem soude blijven/ en nam dat niet wel/ als oft de meyninge was/ datmen hem wouw voort hebben. Dese sijn Dochters soon Lucas Dammessen is ghestorven t'Utrecht/ Anno 1604. oudt 71. Jaeren/ was mede een taemlijck goet Schilder/ ghelijck oock is Ioan de Hooy sijn Broeder Schilder by den Coning van Vrancrijck. Ter eeren van Luas heeft Lamponius een opschrift tot sijn grooten lof ende eeren in Latijn gemaeckt/ doch ick acht niet genoegh loflick nae verdienst ende waerdicheyt van onsen Leytschen Lucas.

Op wat tijt ende vā wat oorsom Lucas gestorvē is.

'Tleven van Aertgen van Leyden, Schilder.

ALhoewel voor den Const-verstandigen de Const geoeffent van een constigh Schilder/die sy selven niet met allen voort doet/oft in achtinge houd/ niet te minder oft onweerder is: soo is evenwel tghemeen oft tvolck sonder kennis van sulcken aert en wesen / dat sy sulck Constenaer en sijn werck niet in weerden noch in groot aensien en hebben/ ghelijck sulcx geschiet is en waer bevonden aen Aert Claessoon, Schilder van Leyden / welcken hoewel hy groot van gestalt was/ wert gemeenlick Aertgen gheheeten. Hy was gheboren te Leyden int Jaer 1498.

1498. want sijn Vader/ die een Voller was / dede hem altijt sijn ouderdom gedencken/ by tgulden Jaer van vijfthien hondert: dickwils verhaelende/ dat Aertgen twee jare oudt was/ als hy/ te weten den Vader/ sijn beloofde Roomsche bevaert dede. Tot sijn achtien jaere was hy van den Vader ghebruyckt in de Vollerye/ waer naer hy oock wiert geheeten Aertge de Voller: doch soo de Nature hem tot de Schilderconst voort stouwde/ Anno 1516. bestelt by Cornelis Engelbrechtsz. daer hy spoedigh en veerdigh int leeren tot Meesterschap gherakende/ heeft op sijn hant bestaen te maecken verscheyden stucken/ so van Water als Oly-verwe/ maer selden oft geen tijt Poeterye oft Moralen/ dan meest Historien uyt 'toude en nieuwe Testament/ oft uyt der Schrift/ waer van hy menichmael sijn Discipulen vermaende/ en leerde: was oock met hun seer gemeensaem/ vriendelick/ en begeerich hun t'onderwijsen. Hy hiel een gewoont/ dat hy des Maendaegs weynich of selden wrocht: maer ging met sijn Discipulen inde herberghe/ om hem met hun te verlustighen / van natueren doch geen dronckaert wesende. Hy was van natueren seer bloo/ weynigh van sich self/ maer veel van een ander houdende. Sijn eerste wijse van teyckeninghe was seer op de manier van sijn Meester Cornelis Engelbrechtsz. Naemaels siende eenighe dingen van Schoorel, wert sijn manier daer nae te voegen/ oock nae de Heemskercken, insonderheyt in Metselrye/ daer hy heel fraey van is geworden: doch behiel altijt sijn eygenschap/ te weten/ dat sijn dingen wat slordigh en onplaysant geschildert stonden: maer seer fraey en geestich gheordineert/ soo dat de ordinantien sijn werck groot/ en onder den Const-verstandigen weert maeckten/ en in achtinge deden wesen. Twelck Frans Floris, van Antwerpen lockte te comen tot Leyden/ alsoo hy te Delft was ontboden/ om in de Cruys-Capelle te maken een Crucifix/ en de plaetse quam besichtigen. Tot Leyden ghecomen Aertgen te besoecken/ en nae sijn woonplaets vernemende / bevant hem te woonen in een arm slecht vervallen huysken/ staende seer nae der Stadts vesten aen de sijdgraft: binnen tredende/ was Aertgen uytgegaen/ versocht op sijn kamer te mogen comen/ om van sijn werck te sien/ mits hy om sulcx en hem te besoecken van verre alleenlick was comen gereyst/ twelck hem geern toeghelaten werdt: dus komende boven op een solderken onder het dack/ nam een cooltgen van den Discipulen/ die daer saten en conterfeyten / en maeckte onder dack op den wittē muyr/ die laegh en smal was/ een Ossen hooft/ met S. Lucas tronie/ en 't Schilders wapen/ so verre den muyr dat mocht bestrecken/ welcke dingen noch langen tijt die plaetse behielden/ tot dat het van selfs door oudtheyt is vergaen. Frans dit gedaen hebbende/ keerde weder tot sijn Herbergh. Aertgen thuys comende wiert gheboodtschapt/ dat een vreemt van buyten daer was geweest hem te spreken/ en met verlof op sijn kamer was gecomen/ en hadder gemaeckt in sijn afwesen in tegenwoordicheyt van sijn knechten met der Cool alsulcke dingen: maer wie hy was geweest/ wist men hem niet te seggen. Aertgen

Frans Floris comt Aertgen besoecken.

boven comende/ en siende/ seyde stracx: dit is Frans Floris gheweest: des werdt hy beschaemt/ niet wetende wat duncken/ dat alsulcken Meester hem quam besoecken: dorst oock daer nae/ van Frans in de Herbergh ontboden wesende/ hem niet comen vinden/ uyt oorsaeck/ hen docht niet weert te wesen sulcken Meesters geselschap: doch naemaels door lust by een gebracht wesende/ versocht Frans op hem/ te willen reysen met hem nae Antwerpen / hy soude maken dat syn werck en arbeyt beter betaelt souden worden/ en woude een Heere van hem maken/ ten aensien dat hy so armlick om den kost sat en wrocht. Waer op Aertgen hem antwoorde/dat hy alsulckē genoegen hadde in syn cleynicheyt/ als ander in hunnen pracht/ en gunde seer wel een Koning syn Koninghrijck/ als hy met rust en vrede syn arm hutgen mocht bewoonen / soo dat hy bleef/ en liet Frans Floris nae Antwerpen thuys reysen. Aengaende nu Aertgens wercken / die zijn den anderen seer ongheliјck in deugt der Constē/ meer geestigh als studioos/men sieter besonder in de groote dingē/ lange gestaltenisse der beeldenissen somtijts eenige onmaticheyt inde proportie: maer als geseyt is / seer aerdigh int ordineren. Waerom men seght / Frans hem geern by hem t'Antwerpen hadde mede genomen/ om in desen deele van hem behulp te hebben. Hy teyckende overvloedigh veel voor den Glas-Schrijvers/ en anderen/ ghelijck men by honderden binnen Leyden noch soude vinden van dese dinghen. Hy hadde ghemeenlijck van een teyckeninghe/ op een heel bladt Pampiers/ seven groote/ hoewel hy gemeenlijck veel werck en arbeyt daer in te wege bracht/ soo datmen lichtelick kan oordeelen / hoe vette soppen hy daer op eten mocht. Daer zijn noch binnen Leyden/ten huyse van den Heer Ian Gerritsz. Buytenwegh, drie vande besonderste stucken/ die van Aertgen gedaen zijn / welcke buyten syn ander in schoonheyt van verwen uytnemende zijn/ wel geschildert/ en nae den eysch der Historien wel uytgebeeldet / te weten: Eerst/een Crucifix met twee Moordenaers / en een Maria, met ander Vrouwen en Discipulen/ staende seer verslaghen onder 't Cruys/ en een Magdalena 't Cruys onder omhelsende. 'Tander is een Cruys-drager / welcken volght eenen grooten sleep/ soo Maria met ander Vrouwen / Discipulen en ander. 'Tderde is/daer Abraham synen soon uytleyt ten offer/ met 'thout geladen/ int verschieten is d'Offerhande. Daer is noch tot de Weduwe van d'Heer Ioan van Wassenaer, in synen tijt Burgh-meester en Rentmeester des gemeenen Landts middelen der Stad Leyden/ een Kerstnacht van Aertgen, seer wel gheordineert: welck/ hoe wel wat slordigher geschildert/ mach oock wel onder syn beste stucken gerekent worden. Noch zijn ten huyse van Ioan Adriaensz. Knotter, eenighe doecken van water-verwe: onder ander een Marp-beeldt/ met eenighe singhende Engelkens. Daer is oock ten huyse van Ian Dircksz. van Montfoort/ een Tafel/ wesende het uyterste Oordeel / op de Deurkens comen de conterfeytselen van Dirck Iacobsz. van Montfoort. Daer is oock tot Haerlem by H. Goltzius, een roode zee van Aertgen, in Oly-

in Oly-verwe / doch seer bedorven wesende: en is wonder uptnemende/ van verschepden cleedingen / hooft vercieringen/ hoeden/ tulbanden/ en hulselen/ seer vercierlick om sien. Oock zijn in meer plaetsen van hem veel dingen te sien. Wanneer hem eenich werck wert aenbesteedt/ ging hy met de Luyden in de Herbergh van 'tloon te handelen: maer 'snachts schepdende/ quam doe nemmeer thups: als hem tgeselschap verliet/ socht hy ander/ gaende alsoo snachts slepen en dweplen langs de straet/ altijt by hebbende een Duytsche slupt / daer hy op speelde/ 'tzy hoe doncker het was/ hem niet mijdende/ dat hy twee oft driemael al spelende int water viel/ twelck hem noch nae der handt het leven coste: maer alst gebeurde dat hy geen gheselschap en vondt / had hy een seecker plaets daer hy gingh slapen/ en quam dien nacht niet thups/ om dat het omtrent sijn hups onder den Vollers seer onveplich was/ en hadder eens qualick over gevaren: want eens comende upt de Herbergh/ om nae sijn hups te gaen by de Vollerye / sijn water maeckende/ comt een onverlaet/ dronck en sat wesende/ van achter hem/ en geeft hem met eenen opsteker een snede in de wanghe/ gelijck hy dronck gheswozen hadde te doen den eersten/ die hem ontmoeten soude. Aertgen, omsiende/ on seggende / wie doet my dat? kende den dronckaert de stem/ en badt Aertgen om vergiffenisse/ twelck hem stracx geschiede: en als wat benuchtert/ leyde hy Aertgen tot den Barbier/ die hem verbondt: van dien tijdt af was Aertgen bevreest desen wegh by ontijt meer te gaen. Doch het is geschiet/ dat hy op een tijt is uptgegaen na de middagh met een rijck Burger van Leyden genaemt Quirijn Claesz. om gelt van een stuck schilderye/ dat hy voor sijn lest gemaeckt hadde/ wesende een Salomons eerste oordeel/ nu ter tijdt noch hangende binnen Delft/ en alsoo hy des avonts wat laet schepdende/ meende te gaen na sijn oude gewoonte/ en hem wat noot aen quam/ troek sijnen tabbaert upt/en hing hem op de Wanghe oft muyr van de Vollers-graft/ en sijn gevoegh gedaen hebbande/ meenende weder nae sijnen tabbaert te gaen/ greep mis/ trad besijden de wange/ daer het open was om water te putten/ en viel int water/ en verdronck/ int Jaer 1564. oudt 66. Jaeren.

Op wat wijse Aertgen eenich werc aennam.

Wanneer ende hoe Aertgen gestorbe is.

Het Leven van Octavio van Veen, Schilder van Leyden.

HEt sal mijn ten minsten leedt zijn/ indien ick eenige bezonder gerucht-weerdighe te ghedencken voor by gae/ het zy hoe wijdt zy van my woonen/ oft waer zy verstropt zijn: daerom my inden zin comt voor eerst hier te stellen/ den nacomers tot een ghedachtenis/ den uptnemenden wel-schilderenden Octavium van Veen, welcken upt een goet geslacht is geboozen te Leyden/ en natuerlick aenghelockt tot de Schilder-Const heeft (als ick meen) Italien/ Room/ en ander plaetsen besocht/ en is soo inde Konst ervaren/ dat hy by den Prins van

Parma,

Parma, en den meesten Heeren/ in weerden en eeren gehouden is ghe-worden: oock nu insonderheyt by haere Hoogheden/ den Doorluchti-gen Erts-Hertogh Albertus, en de Hertoginne/ in welcker dienst hy hem heeft begeven/ verlaetende ander goede oorsaecken/ die hem om zijn Const-rijck gerucht zijn voorgecomen by den Erts-Bisschop van Zaltsburgh/ by den Keyser/ oock by den Coning van Spaengien/ en den Koningh van Vranckrijck/ die hem in dees voorleden Jaren heb-ben versocht te hebben/ en daer hy hadde mogen groot voordeel doen: maer geneyght by zijn kennis en vrienden te blijven/ luystert niet meer nae uytlantsche conditien. Hy heeft veel schoon wercken en Conter-feytselen ghedaen/ oock twee Conterfeytselen van haere voornoemde Hoogheden/ welcke gesonden zijn aen den Koning van Engelant/ Iacobus de Tweede. Int Jaer 1604. is oock van hem uytgecomen een groot stuck/ wesende een Bacchus-Feest, oft Triumph/ ghelijck als eene by de Konst-lievenden is/ ghedaen van Heemskerck, oft oock de self ordinantie alsoo sy in Print comt/ dat welck wel gheschildert en gehandelt is. Daer is oock van zijn constige hant een seer schoon stuck tot Sr. Wijntges, wesende eenen Zeuxis, schilderende na 't leven vijf naec-te Vrouwen/ en is seer uytnemende wel gedaen. Octavius van Veen, heeft tot zijn veerthien Jaren toegeleyt te leeren de Schilderkonst/ by Isack Claesz. te Leyden/ en ondertusschen eenige uyren des daeghs in de Letter-Konst. En wert daer naer geschickt van den Vader by Do-minicum Lampsonium, Secretaris van den Bisschop van Luyck/een geleert Poeet/ die oock der Schilder-const seer wel verstont/ soo dat Octavio goede onderrichtinghe ghesschiede van Lampsonio, hoewel hy self de Const niet en oeffende: dan hadse in zijn Jeught niet alleen ghe-oeffent/ maer oock zijnen omgangh gehadt met de vermaertste Mee-sters van Christenheydt/ als met Taddeus Zuccaro, en Frederico te Room. Octavius t'sijnen achtien Jaren quam in Italien/ en volherde omtrent seven jaeren meest te Room. Van Italien scheydende/ was hy eenighen tijdt langh by den Keyser Rodolphus, daer naer by den Hertogh van Beyeren/ en doe by den Bisschop van Ceulen/ uyt wiens dienst hy qualijck kon ontslagen worden. Octavius mach nu anno 1614. wesen een Man van omtrent 57. jaeren. Hy heeft oock een Broeder Gijsbert van Veen, die een seer goedt Meester is in Plaet-snijden/ en Schilderen/ woonende (als ick meen) te Brussel: oock noch eenen vol schilderigen geest/ d'Heer Pieter van Veen, den welcken somtijts maer yet uyt lust doende/den besten Schilders hooghlick doet verwonderen/ en seggen jammer te wesen/ dat hy daer van niet sijn besonder stuck en oeffeninge en maeckt. Dus verre Karel van Mander.

Verscheyden andere geestighe Schilders.

Behalven dese voorverhaelde ses uytgenomen Schilders/ soo heb-ben wy daer naer tot allen tijden binnen deser Stede altijdt ghehadt ende hebben noch teghenwoordigh eenighe fraeye ende wel-geoeffen-de Schilders/ wiens kloecke ende wel-gheordineerde wercken ver-

dienen

dienen onder de vermaerde Schilders gestelt ende getelt te werden: als ten eersten/

M. ISAACK NICOLAI,

Met zijn Soonen/ Burgermeester deser Stede tot verscheyden malen geweest zijnde: wiens aerdige ende Konst-rijcke inventie ende suyvere handelingen/ binnen de Vierschare deser Stede/ opte groote Lop-halle/ ende in verscheyden Borgeren huysen met grooten lust ende lof mogen gesien ende geprezen werden: Desen voornoemden M. Isaack heeft zijn verstant ende wetenschap vande Schilder-Konst voort geplant in drye van zijne Soonen/ waer van den eenen ende den oudtsten Iacob Isaacsz. in Italien vele Jaren geweest is. Insonderheyt tot Napels, ende aldaer met een Italiaensche Vrouwe ghetrout is/ met de welcke hy inden Jare 1617. of daer ontrent/weder gekomen is in zijn Vaderlicke Stadt/ ende heeft hem inde zelve/ ende op andere plaetsen met zijn Const/die alle Liefhebbers der selven behaechde ende aengenaem was/ erneert totten jare 1639. ten welcken tijde hy den wech van alle vleesch gegaen is/ binnen de Stadt Utricht, ende is aldaer begraven. Den anderen Claes Isaacxsz. inden Hage zijne residentie houdende met groote vermaertheyt haer Const oeffenen. Den derden ghenaemt wesende Willem Isaacxsz. zijnde in zijn leven Capiteyn vande Schutterye/ is geweest een uytgelesen ende suyver Plaet-snijder/gelijck een yegelick kennisse ende wetenschap vande Const hebbende/ sal moeten bekennen ende oordeelen uyt de stucken de welcke hy niet weynich ghesneden heeft. Dese constigen Meester is in sijn bloeyenden jeught door de alvernielende doot int Jaer 1612. uyt het leven wegh geruckt ende ghestorven. Twelck ten aensten van zijne konst ende wetenschap grootelicx te beclagen is. Ende een van zijne gebuyren/ heeft zijnen waerdigen Vrient ende Buyrman ter goeder gedachtenisse/ dit navolgende Grafschrift in plaetse van tranen ghestelt:

Willem Isaacxsz. konstige Plaetsnijder.

Die Leyden komt besien, en wandelt hier ter stede,
Stae hier een weynich stil. Hier onder rust in vrede
Willm Isacx waerde Soon, van Swanenburgh geseght:
War dat hy was voor een, beyd dat ickt u berecht.
Sijn Vader heeft wel eer bestuyrt de Stadt van Leyden,
Hy selfs de Schuttery cost wijselick beleyden,
Van Iaren zijnde jongh, maer oude van verstant,
Beradich, wijs en cloeck, int geen hy nam by hant.
En soo de Schilder-const en't teyckenen nae't leven,
Van jongs been in sijn pap hem t'eeten was gegeven,

Begaf hy hem daer toe, en sneed int coper root,
Om Lucas wederom te wecken vanden doot,
Dien Lucas, die de Const, die lange wijl verloren
Oft noyt gevonden was, den menschen deed' oorboren,
En bracht in sulcken roem sijn vaderlicke Stadt,
Dats' eeuwich sal ontgaen het swart Vergetel-nat.
Dien Lucas, door wiens naem dees Stadt so wert gepresen,
Alss' om de Drapery en Wol-sack oyt mach wesen,
Die door 'tgraef-yser stout met 'tcloeck pinceel verselt,
Op d'hoochste trap van eer dees eel Konst heeft gestelt.
Dien Lucas speurde nae ons jonge bloem van Leyden,
En was soo verre nu, dat hy sijn lof verbreyden,
By ellick een geacht, by ellick een gesien,
En wel soo veel van deucht als menich ander thien.
Och! hadden wy dees man, dees man doch mogen houden:
Hy soude ons alleen verstrecken als de Ouden,
Sijnd' ons dan niet soo nut. Het soud niet vallen swaer,
Hun alles groot verlies, dat hy in leven waer.
Wat Israël van Ments, wat Hupse Marten dede,
Wat Durer, Aldegraef, wat selfs ons Lucas mede,
Wat een Italiaen Mantegna deed' uyt nijdt,
En ons soo weynich gunt die roekeloose tijdt.
Dat namen wy verdrach, indien wy't moesten missen,
En souden onsen lust met Swanenburgh wel slissen,
Die nu in groot onlust, en groote droefheyt zijn,
Verwonnen vande smert, verwonnen vande pijn.
Nu Leser, gaet vry heen, niet meer te deser stonden:
Ick stick in grooten rou. Laet anderen oorconden,
Ick segg' de Geyn en Goltz, 'tgeen streckt tot sijnder eer,
Dat sult ghy hooren daer. Gaet heen, ick segh niet meer.

P. S. *ex tempore* M. P.

M. IAN ADRIAENSZ.

Een seer konstich ende geestich Lantschap-Schilder/ seer aerdich ende bevallich inde verballen ruynen na te conterfeyten. Wiens wercken/ by de Lief-hebbers seer aengenaem ende begeert zijn. Is over eenighe Jaren alhier tot Leyden overleden.

DAVID

DAVID BAILII,

Soone van Mr. Pieter Bailji, die in zijn leven een Constich Schrijver geweest is/ is binnen Leyden geboren inden jare 1584. zijnen Vader ziende dat hy van naturen in zijne jonckheydt tot het Teyckenen ende de Schilder-conste genegen was/ liet hem eerst eenigen tijt by hem selven/ ende sonder eenigen Meester de selve Konst by der hant nemen: ende by gelegentheyt comende opte Winckel vanden cunstigen Plaetsnijder Iaecques de Geyn, heeft hy lust gecregen omme het Graef-yser inde handt te nemen/ ende hem in die Const te oeffenen ontrent een Jaer/ ende naer de gelegentheyt vanden tijt daerinne wel toegenomen. Maer meerder lust totte Schilder-konst hebbende/ zo heeft zijne Vader hem bestedet by Mr. Adriaen Verburch, een expert Chirurgijn/ ende goet Schilder/ alhoewel dat hy by hem selven geleert hadde/ omme by hem inde Schilder-const onderwesen te werden: eenigen tijt by hem geleert hebbende/ soo is hy inden jaere 1601. naer Amsterdam vertrocken/ ende heeft aldaer ontrent ses jaren gewoont/ by eenen Mr. Cornelis vander Voort, de welcke een seer goet Conterfeyter/ ende te dier tijden voor een vande beste Meesters beroemt was. Ende alsoo den selven vander Voort zeer veel constige Schilderyen van ander Meesters hadde/ heeft hy hem meest den tijt besich gehouden omme eenige vande selve te copieren/ daer hy zo geluckich in was/ datmen de Copien/ upt de principalen qualicken kon onderschepden. Insonderheyt seeckeren Tempel/ geschildert by den Constrijcken Steenwijck, die hy zo wel gevolcht hadde/ dat den Meester zijn eyghen werck upt de Coppe seer qualicken con onderscheyden/ ende tselve met verwonderinge gesien heeft. Van Amsterdamme wederom tot Leyden gekomen zijnde/ ende lust ende begeerte gecreghen hebbende tot reysen ende andere Landen en Constenaren te zien/ omme upt der selver handelingen yet te mogen leeren/ zoo is hy inden Winter inden jare 1608. over Amsterdam naer Hamburch vertrocken/ ende aldaer ontrent een jaer ghebleven zijnde/ naer Duytslandt/ zo tot Francfort, Norenbergh, Augsburch, ende verscheyden ander Steden/ door Tyrol, naer Venetien, ende van daer door de vermaerste Italiaensche Steden/ naer Romen, alwaer hy van meninghe was eenighe jaeren te blijven/ dan om seeckere redenen van sinne verandert zijnde/ zo is hy inden jare 1610. wederomme van daer vertrocken naer Venetien, alwaer hy vijf maenden gebleven is/ ende van daer genoechsaem langhs den zelven wech die hy van te vooren gebruyckt hadde tot Franckfort. Door Duytslant wederomme naer beneden comende/ so heeft hy by verscheyden groote Heeren/ zijne Konst geoeffent. Insonderheydt by den Hartoch van Brunswijck, die hem een groot jaerlicx Pensioen presenteerde/ indien hy voor eenige Jaren by hem wilde blijven: twelck hy beleefdelick excuseerde. Daer naer by de Graven van Stierom, vander Lip, van Schouwenburch, van Oldenburch, ende ver-

schepden andere die wy verby gaen. Inden Jaere 1613. moe gherepst zynde is hy wederomme tot Leyden gecomen/ alwaer hy tot opten dach van heden zyne Konst met grooter eeren is oeffenende/ insonderheyt in het Conterfeyten naer het leven/ soo wel in het groot als in het cleyn/ tot groot contentement vande gene die hem zyn ghebruyckende/ boven syne constige handelinge van Schilderen/ so heeft hy inden jaere 1623. by der hant genomen/ eenige persoonen in het cleyn mette penne/ ende daer naer met een fyn Pinceeltgen seer curieus / ende suyver te maecken/ de welcke by de Const-lief-hebbers met grooten lust ende aengenaemheyt gesien werden. Den Constrycken Iaecques de Geyn, eenige van die Conterfeytsels zo gemaeckt zynde/ gesien hebbende/ verclaerde noyt by niemant anders/ sodanigen werck ofte handeling gesien te hebben/ ende prees die uytermaten zeer.

IORIS van SCHOTEN,

Is inden jare 1587. binnen de Stadt Leyden ghebooren van eerlicke Ouderen: hoewel hy van zyn kintsche daghen grooten lust ende ghenegentheyt totte Schilder-const hadde/ ende inder Schoole in plaets van syn papier met Letteren te beschryven/ met Beeldekens ende Mannekens vervulde/ zoo en souden hem syne Ouderen omme de Konste van Teyckenen ende Schilderen te leren niet bestedet hebben/ ten ware dat zy daer toe beweecht waeren van een van zyn Gebuyren/ de welcke een Liefhebber vande Conste was. Dienvolgende heeft hy inden jare 1604. syn Soon omtrent 17. Jaren out zynde/ gebracht ende bestedet om te leeren Teyckenen ende Schilderen by Meester Coenraet vander Maas, cunstich Conterfeyter naer 'tleven/ by den welcken hy inden tyt van drie Jaren so veel geleert ende toegenomen hadde/ dat hy bequaem was omme by hem selven voorts te moghen practiseeren ende leeren. Hy hadde in zyn jonckheydt/ ghelyck meest alle de Schilders doen/ grooten lust ende begeerte/ omme in andere Landen te reysen/ de handelinghe ende Const van andere uytnemende Schilders te zien / maer alsoo zynen Moeder die hem lief hadde/ sulcx niet en wilde toelaten/ soo heeft hy omme zyn Ouders te believen ende niet te bedrouven/ syne reyse opgeschort/ ende hem te vreden gehouden mette Schilders die hier te Lande waren: hy heeft hem totten Houwelycken staet begeven/ ende met vlyt ende naerstichehydt zynen tydt bestedet in het Schilderen so van Histoyen/ Lantschappen/ ende andere dingen/ als insonderheyt met het Conterfeyten naer het leven: ghelyck daer van getuygen de menichvuldige stucken/ die alhier binnen Leyden als in andere Landen ende Steden gevonden werden. Insonderheyt zyn by hem alhier opten voorsten Doelen/ over eenige jaeren geconterfeyt nae het leven/ alle de voorneemste Officiers van seven Vaendelen van onse Leytsche Schutters/ de welcke by hem met grooten vlydt ende naerstichheyt geschildert zyn.

IAN IOSEPHS ZOON van GOYEN,

Sone van Ioseph Iansz. van Goyen, in zijn leven een beminder vande Teecken ende Schilder-konsten/ is binnen Leyden gebooren inden jare 1596. op S. Ponciaens avont/ te dier tijden geweest sijnde den 13. Januarij. Maer dien als ick ghesept hebbe sijn Vader een Liefhebber was vande voornoemde Consten/ soo heeft hy goedtghevonden sijnen Soon/ te doen leeren de fondamenten van dien/ wesende de kennisse om alle dingen wel te konnen stellen/ ende teeckenen/ omme daer toe te gheraecken/ so heeft hy hem gebracht ende bestedet by Coenraet Schilperoort, de welcke te dier tijden/ voor een goet Lantschap-schilder bekent was/ out sijnde ontrent tien jaren: by den zelven de eerste beginselen/ in een tijt van drie maenden geleert hebbende/ ende zijn Vader siende dat hy grooten lust hadde/om voort te mogen gaen/heeft hem gebracht by Isaack Nicolai, Geestich Schilder ende Burgermeester deser Stede geweest sijnde/ mede voor een cleynen tijt. Ende daer noch by eenen Ian Arentsz. de Man, redelick goet Schilder. Ende dat alles alleen omme wel te leeren teyckenen. Syn Vader ghesint sijnde om hem te doen leeren Glas-schrijven ende Glas-maecken/heeft hem gebracht by eenen Henrick Clock. Maer van Goyen verclaerde geen lust noch begeerte tot die wetenschap te hebben/ maer dat zijne gheneghentheden streckten totte Schilderconste. Omme daeromme te volghen sijn begeeren/ heeft hem sijn Vader bestedet tot Hoorn in Noort-Hollant/ by een goet Schilder genaemt Willem Gerritsz. by de welcke hy ontrent twee jaren gewoont heeft/ omme de Pinceel te handelen ende te leeren schilderen. Dien tijt volepndet wesende/ is hy weder omme na Leyden gecomen/ ende de Schilderconste met grooten yver ende lust by hem selven geoeffent. Ontrent negenthien Jaren oudt sijnde/ heeft hy begeerte gehadt om Vranckrijck te besien/ ende zijne Const aldaer te oeffenen/ een Jaer tselve Coninckrijck doorwandelt hebbende/ comt wederomme naer Leyden/ continuerende met gedurich te Schilderen. Zijn Vader siende/ dat hy alreede inde Schilder-const seer gevordert hadde/ ende dat zijne begeerte streckte omme verder te mogen comen/ heeft hem gebracht tot Haerlem/ by den uytmuntenden/ vermaerden Lantschap-Schilder/ Esaias vanden Velde, by den welcken hy een Jaer geweest is/ ende zoo toegenomen hadde/ dat hy bequaem was omme hem alleen/ ende by hem selven/ met grooten lof/ tot verwonderinge van alle Liefhebbers vande Schilder-conste/ sijn voorghenomen wit te mogen vervolgen. Daer inne hy so verre ghecomen is dat hy tegenwoordich geworden is/ een vande cunstichste Lantschap-schilders/ende aerdichept van Beelden inne de zelve/ die in onse tegenwoordige eeuwe/ vermaert ende bekent sijn. Gelijck daer van konnen getuygen de menichvuldige schilderien/ die by alle Liefhebbers in grooter waerden gehouden werden. Binnen Leyden hem totten Houwelic-

ken staet begeven hebbende/ heeft hy aldaer met grooten naersticheyt/ ende aengenaemheyt van een ygelicken zijne Const gheoeffent/ totten Jaere 1631. toe. Ende heeft hem daer naer om eenige redenen/ van hier metter woon begeven in 's Graven-Hage/ aldaer hy tegenwoordich noch is woonende.

PIETER PIETERZ. DE NEYN,

Is binnen Leyden inden Jaere 1597. opten 16. December/ van eerlicke ouderen geboozen. Twaelf Jaeren out sijnde/ heeft hem zijn Vader bestedet om te leeren Steenhouwen/ tselve eenige Jaeren geoeffent hebbende/ zo heeft hy seer grooten lust gecregen tot de Mathematische Consten ende Wetenschappen/ zo vande Architecture Perspective ende tgeen daer voozt aen dependeert. Maer naerdien dat zijne Ouders van zo grooten vermogen niet en waeren/ dat zy hem naer behoozen inde selve consten mochten doen onderwijsen/ende dat hy dagelijcx zijn hantwerck moest oeffenen: zo heeft hy dies niet tegenstaende/ wanneer dat hy eenigen ledigen tijt hadde/ de selve met allen vlijd ende naersticheyt bestedet tot het ondersoecken vande zelve Wetenschappen/ inde welcke hy zo gevozdert ende toegenomen heeft/ dat hy bequaem ghewozden was andere te leeren ende te onderwijsen. Dit is aldus een Jaer of twee geoeffent hebbende/ ende met verscheyden Schilders kennisse houdende/ zo is hy met een grooten lust ontsteecken/ omme de zelve Const te leeren ende by der hand te nemen/ ende heeft tot dien eynde groote kennisse gemaect/metten vermaerden Lantschap ende Battaille Schilder Esaias vanden Velde, wiens Teyckeningē ende Schilderyen zo veel hy conde becomen Copieerde ende naer maectē/de zelve den voornoemde vanden Velde vertonende/de welcke hem uyt goede vrientschap daer van ten besten onderrecht ende gheleert heeft. Door welcke onderrechtingen ende zijnen grooten Vlijdt ende naersticheyt hy in weynich tijts zoo gevozdert heeft/ dat hy mette Schilder conste zijn geheele Huysgesinde/ heeft connen voeden ende onderhouden. Ende dat omme dat zijne Schilderien tsy Battalien ofte Lantschappen/ de welcke hy met een groote vaerdicheyd conde maecken/ de Liefhebbers ende Burgeren zo aengenaem waeren. Gelijck die niet alleen binnen Leyden maer in verscheyden andere plaetsen gevonden werden genoechsaem bewijsen. Ontrent den Jaere 1632. zo heeft hy beneffens de Schilderconste wederom ter handen genomen ende opgestelt een Steee houwers winckel/ende is gewozden de Stad Leydens Mr. Steenhouwer/ ende is inden zelven Dienst/ naer dat hy al eenige Jaeren van te voozen/ mette cortademheyt gequelt geweest hadde/ opten 16. Maert inden Jaere 1639. overleden/ out zijnde ontrent 42. Jaeren.

REM-

REMBRANT van RIIN,

Soon van Harmen Gerrits zoon van Rijn, ende Neeltgen Willems van Suydtbrouck, is binnen de Stad Leyden, geboren opten 15. Julij inden Jaere 1606. zijne Ouders hem ter Scholen bestedet hebbende omme metter tijdt te doen leeren de Latijnsche Tale ende daer naer te brengen tot de Leytsche Academie / op dat hy tot zijne Jaeren ghecomen wesende de Stadt ende tgemeene besten met zijn wetenschap zoude mogen dienen ende helpen bevorderen / en heeft daer toe gants geen lust ofte genegentheyt gehadt / dewijle zijne natuyrlicke bewegingghen alleen strecktien tot de Schilder ende Teycken Conste; Waer omme zy luyden genootsaeckt geweest zijn / haren Soon uyt de Schole te nemen / ende volgende zijn begeeren te brengen ende te besteden / by een Schilder omme by de selve te leeren de eerste fundamenten ende beginselen van dien. Volgende dit besluyt hebben zy hem gebracht by den welschilderende Mr. Iacob Isaacxsz. van Swanenburch, omme vanden zelven geleert ende onderwesen te werden / by den welcken hy gebleven is ontrent de drie Jaeren / ende also hy gheduyrende den zelven tijt / zoo seer toegenomen hadde / dat de Const Lief-hebberen daerinne ten hoochsten verwondert waeren / ende datmen genoechsaem konde sien / dat hy metter tijdt een uytnemende Schilder soude werden. So heeft zijn Vader goet ghevonden / hem te besteden ende te brengen by den Vermaerden Schilder P. Lasman, woonende tot Amsterdamme / op dat hy door den selven vorder ende beter mocht geleert ende onderwesen werden: By den selven ontrent ses maenden gheweest zijnde / soo heeft hy goet gevonden alleen ende op hem selven de Schilder Conste te oeffenen / ende te practiseeren: ende heeft daerinne soo geluckich gheweest dat hy geworden is / een vande tegenwoordighe vermaertste Schilders van onse eeuwe. Dewijle dat zijne Konst ende arbeyt / de Borgeren ende Innewoonderen van Amsterdamme ten hoochsten behaechde ende aengenaem was / ende dat hy veeltijden versocht werde omme 'tzy Conterfeytselen ofte ander stucken aldaer te maecken / zoo heeft hy goet ghevonden hem van Leyden te transporteren naer Amsterdamme / ende is dienvolghende van hier vertrocken ontrent den Jaere 1630. ende zijne woninghe aldaer ghenomen / ende is inden Jaere 1641. aldaer noch woonende.

IAN LIEVENSZ.

Is geboren binnen de Stadt Leyden / opten 24. October inden Jare 1607. van eerlicke Ouderen / Mr. Lieven Henricxsz. een Constich Borduyr-wercker / ende Machtelt Jans dr. van Noortsant. Hy is by zijn Vader siende de overgroote ghenegentheyt / die hy totte Schilder-Konste hadde / out zijnde ontrent acht Jaeren / gebrocht ende bestedet

omme

omme de fondamenten van dien te mogen leggen/ by den wel-schilderenden Mr. Ioris Verschoten, by den welcken hy zijne beginselen/ so van Teyckenen als van Schilderen genomen ende geleert heeft.

Ontrent tien jaren out wesende/ ende zijn Vader ziende zijnen over grooten lust omme te leeren ende voort te gaen: heeft goet ghevonden hem te brengen by den Vermaerden Schilder Pieter Lasman, wonende tot Amsterdam/ by den welcken hy met groote vorderinge vande Konst ontrent den tijt van twee Jaeren gebleven is.

Van den voorschreven Lasman ghescheyden wesende/ heeft hy daer nae sonder eenigen anderen Meester/ hem zelven ten huyse van sijn Vader onthouden/ ende alle sijnen tijt met vlijt ende naerstichheydt toe gebracht/ met veele ende verscheyden dingen naer het leven te schilderen/ daerinne hy soo geluckich geweest is/ dat vele ende verscheyden Konstverstandighen/ daer inne ten hoochsten verwondert waeren/ ende ongelooflicken scheen dat een Jongman twaelf of weynich meer Jaren oudt sijnde/ sulcx hadde konnen doen. Ende dat meest al naer sijn eygene Ordonnantien eñ Inventien. Ontrent dien tijt heeft hy gecopieert twee treffelicke stucken vanden uytmuytenden Schilder Mr. Cornelis Ketel van Haerlem, zijnde Democritus ende Heraclitus, Die hy soo wel gevolcht hadde/ dat de Konst-verstandige Lief-hebbers/ tusschen de principalen ende de Copien/ geen onderschept en conden vinden/ ende zijn int sterfhuys vanden Heer Boudewijns, voor de principaelen vercocht ende naer Duytslandt versonden.

Inden Jare 1621. oudt zijnde 14. Jaren/ heeft hy zijn Moeder so wel eñ konstich geconterfeyt/ dat yder hem daer over verwondert heeft:

Hy is so naerstich ende yverich geweest omme in de konst te mogen toe nemen/ dat hy door geene anderen dingen daer van getrocken conde werden. Selfs soo wanneer opten vierden October inden Jare 1618. binnen de Stadt Leyden een groote Tumulte ende oproer ontstaen was tusschen de Remontstrantsche Waertgelders/ ende de gemeene Burgers/ ende de Deuren ende Vensteren alomme gesloten werden/ ende dat de Magistraten genootsaeckt waeren de Schutters inne de wapenen te doen comen/ om de selve beroerte te stillen: So is hy daer door niet beroert nochte verhindert geweest/ met yet te teyckenen na seeckere Printen van Geestighe Willem, als de liefde totte Konst meer achtende als alle tgewoel vande werelt.

In zijn Jonge Jaeren ende eenighen tijt daer naer heeft hy veele ende verscheyden stucken ende Konterfeytsels gemaeckt/ de welcke nu tegenwoordich noch in groote waerde gehouden werden: ende onder die sijn noch te vinden by de Erfgenamen van Pieter Huygen du Boys, verscheyden Konterfeytsels/ een Cupido met een Maers met Almanacken/ om sijn hals een Tobbeken met witte hoepen/ vol knollen ende andere groente/ extraordinaris ghehandelt. By Adriaen van Leeuwen, de vijf Sinnen in een Berdt/ By Ian vander Graft, een Pylatus/ ende vele verscheyden andere stucken alles te lange om te verhaelen.

Eenige

Eenigen tijt daer na is by hem gemaeckt een Beeldt so groot als 't leven/ op sijn hooft hebbende een ronde muts/ studerende by een brandend vier van Torven/ het welc zo geestich geschildert was dat zijn Hoocheyt mijn Heere den Prince van Orangnen het selfde dede coopen/ ende dat vereerdeaenden Ambassadeur vanden Coning van Groot Brittagnen: die het zelve wederomme gegeven heeft aen zijn Heere den Coning/ ende tot Westmunster noch te sien is.

Lust ende begeerte crijgende/ om eens een ander Landt ende de ghelegentheyt van dien te besien/ so is hy inden Jare 1631. oudt sijnde ontrent 24. Jaeren naer Engelandt vertrocken/ alwaer hy terstont door zijn constige wercken vermaert geworden is/ zelfs by zijne Majesteyt/ de welcke hy met de Coninginne zijn Huysvrouwe/ den Prince van Wallis zijn zoon/ ende de Princesse zyn Dochter/ mitsgaders vele groote Heeren gheconterfeyt heeft. Daer over hy by de Coning van Groot-Brittangnen ryckelicken beloont is.

In Engelandt ontrent drie Jaeren geweest zijnde is wederomme te rugge ghecomen op Cales ende van daer op Antwerpen, daer hy hem nedergeset heeft/ ende aldaer so inne de Jesuiten kercke/ ende voor andere particuliere Personē/ veele ende verscheyden uytnemende stucken gemaeckt/ daer over de Const-verstandigen haer ten hoochsten zyn verwonderende. Hy heeft tot Antwerpen getrout de Dochter van Michiel Colijns, wesende een uytnemende ende konstich Beeldsnijder ende Steenhouwer. Inden Jaere 1640. heeft hy voor zijn Hoocheyt den Prince van Orangien, ende voor de Burgermeesteren der Stadt Leyden/ gemaeckt twee extraordinare schoone stucken Schilderye/ waer van ick van het laetste/ hier voor in mijne beschryvinge vermelt hebbe/ uyt alle het geene ick tot hier toe int gros ghesept hebbe van onsen Leytschen Mr. Ian Lievensz. kan een yder verstant van de Konst hebbende oordeelen/ dat van hem metter tyt noch vele Konstighe stucken gemaeckt zullen werden.

GERRIT DOU,

Soon van Douwe Ians Zoon Glaesmaker/ ende Marijtgen Ians dochter, is binnen de Stad Leyden geboozen inden Jare 1613. opten 7. Aprilis: zijn Vader siende dat hy lust ende begeerte totte Schilder-Konst hadde: heeft hem inden jaere 1622. bestedet by Bartholomees Dolendo, redelick goet Plaetsnijder/omme by den selven de eerste beginselen vande Teycken-konst te leeren: ende by den selven ontrent anderhalf jaer geleert hebbende/ so heeft zijn Vader goet gevonden hem te brengen by den Kunstigen Glaes-schryver Mr. Pieter Couwenhorn, op dat hy de selve konst mocht leeren/ omme hem daer naer in zijne winckel tot het Glas-schryven te mogen ghebruycken: By den selven Mr. Pieter ontrent twee Jaren ende een half hem geoeffent en wel toegenomen hebbende/ so heeft hem sijne Vader by hem in sijn winckel behouden/ ende

gebruyckt tot het Glaes-schrijven ende Glaes-maecken / daer inne hy zijn Vader goede proffijten ende diensten gedaen heeft. Dan siende dat hy so onvertsaecht was / in het opclimmen naer de glasen/ so int stellen van nieuwe als het stoppen vande oude/ ende vreesende dat hem eenich ongeluck mocht overcomen/ so heeft zijn Vader (alhoewel tegen zijnen danck) geresolveert hem van het Glaesmaecken te nemen / ende hem te besteden om de Konste van 't Schilderen te moghen leeren : ende heeft hem dienvolgende ghebracht ende bestedet in den Jare 1628. opten 14. Februarij/ vijftien Jaren out sijnde/ by den Konstrijcken ende wijtvermaerden Mr. Rembrant, daer van wy hier vooren gesproken hebben: By de welcke hy geweest ende geschildert heeft ontrent de drie Jaren/ in welcken tijd hy so wel geleert ende toegenomen heeft inde selve Konste/ dat hy daerinne geworden is een uytnemend Meester/ insonderheydt in cleyne/ subtile/ ende curieuse dingen / 'tsy Persoonen naer het leven/ Gedierten/ Insecten ofte andere saken te Schilderen/ dat een yder de selve siende over de netheyt ende curieusheyt van dien hem moet verwonderen: ende by de Lief-hebbers vande Konste in grooter waerden gehouden ende dier vercocht werden.

Ten laetsten kan ick met stil-swijgen niet voorby gaen de Konstige Leytsche Schilders/ te weten/ M. Coenraet Schilperoort, die in den Jaere 1635. overleden is/ Arnoudt Elsevier, Cornelis Liefrinck, Egmont, Cornelis Stooter, ende verscheyden andere/ de welcke al te samen haer selven/door hare constige wercken ende inventien genoechsaem bekent maken/ ende sonder twijfel noch meer doen sullen/ vermits sy dese waerdige Konst van herten beminnen/ ende noch dagelicx met vlijdt ende naerstichheyt practiseren ende toenemen.

Besluyt vã het eerste Deel vande Leydsche beschrijvinghe.

Goetgunstige ende begeerige Leser/ dit is al het gene ick voorgenomen hadde in het eerste deel van mijne Beschrijvinghe te verhandelen ende te beschrijven: Waerinne ick wel wat meerder ende claerder van eenige dingẽ hadde willen schrijven eñ verhalen/als ick wel gedaen hebbe/ maer met wat vlijdt ende naerstichheyt ick sulcx nae gevraecht ende ondersocht hebbe/ so hebbe ick evenwel niet meerder konnen vernemen: Doch indien my te ghelegender tijdt/ eenigh naerder ende claerder bescheyt soude mogen ter handen komen/ sal ick niet naerlaeten t'selvighe te annoteren/ ende met gelegentheyt van tijde den leesgeerigen Leser bekent maken. Ende indien ick in het verhandelen ende beschrijven van dit eerste Deel wat langer ghevallen hebbe/ als ghy wel gewenst haddet/ ende dat ick u door het lesen der selver uwe tijdt die ghy tot veel noodtsakelicker ende profitelicker dingen haddet konnen besteden/ (gelijck men seyt) ontstolen hebbe. Ick bidde/ hout mijn sulcx ten besten/ want ick hebbe soo vele gedaen als ick immers hebbe vermoghen te doen/ waer boven niemant verbonden nochte verplicht is.

Eynde des eersten Deels.

Het tvveede Deel
vande
Beſchryvinge
der Stadt
LEYDEN
in
HOLLANDT.

Inneleydinge tot het tweede Deel vande Leytsche Beschrijvinghe.

Ghecomen wesende tot het tweede Deel van mijne Leytsche Beschrijvinge, waer-inne ick voorghenomen hebbe/ (mette hulpe Godes) te beschrijven ende te verhalen/ het gene onse Vaderlicke Stadt door de woedende ende al-vernielende Oorloge/ tot verscheyden tijden/ soo wel van binnen als van buyten/ 't zy door Belegeringen/ als andersints/ heeft moeten lijden ende uytstaen. Doch wy en hebben niet voorgenomen die alles ten alderuytersten naer te soecken ende te beschrijven/ de welcke over eenige honderden Jaeren geleden ende geschiedt zijn/ dit soude alles te langh ende verdrietich sijn omme te verhalen: want wy houden voor ontwijfelicken dat de Stadt Leyden, de welcke (als wy voor henen int begin van ons eerste Deel verhaelt hebben) een vande outste (oft mogelick selfs de outste) Steden van Hollant is/ datse dick ende menichmalen/ 't sy overvallen/ belegert/ oft andersints vyantlicken aengegrepen is/ ende datter omtrent deser Stede/ verscheyden Oorlogen vande nabuyren/ als de Gelderschen, ende omleggende plaetsen/ insonderheyt vande Vriesen geschiet zijn. Het welcke claerlick ten eersten bewesen kan werden/ met den Slach de welcke gheschiede al ten tijden van Graef Dirck de Tweede/ Grave van Hollandt/ etc. teghen de West-Vriesen by het Dorp van Reynsburch, omtrent den Jare 920. daer naer met de twee Slagen de welcke tusschen Swammerdam ende Bodegraven gheschieden tusschen Dirck de Derde van dier name/ ende Bisschop Adelboldt van Vtricht, (die den eersten was van al de Bisschoppen die opte Hollanders oorloochde) ende geschiede int Jaer 1018. inde Maent van Julius: ende vele en verscheydē andere oorloghsdaden/ die wy hier eñ daer inde Chronijcken souden mogen vinden ende opsoecken. Dese alle te samen sullen wy overspringen ende nalaten/ vermits datmen vande selfde seer weynich/ ofte (om beter te seggen) van eenige geen heel sekere ende clare beschrijvinge en heeft. Waeromme ick voorghenomen hebbe niet anders te verhalen/ nochte te beschrijven/ als ick met clare uytgedruckte woorden sal konnen bewijsen/ soo inde oude Hollantsche Chronijcke/ als andere Boecken ende Schriften/ ofte die door naevragen by andere wel-geoeffende in onse Historien/ insonderheyt by mijnen vrient D. Petrus Scriverius, sal konnen vernemen ende te weten komen: want gelijck ick voorhenen meermalen geseyt hebbe/ dat van ouden tijden/ het gebruyck van onse Voor-ouderen gheweest is/ niet vele te beschrijven/ (oft/ om beter te segghen/ niet te beschrijven/ de daden ende geschiedenissen van

Slagen by Rhijnsburch, en Bodegraven.

haere

hare Tijdt-ghenooten ende Lantslieden/ soo sal ick dies-halven vande noot een deught makende (so het spreeck-woort seyt) mijn behelpẽ moeten met het gene ick daer van vinden sal.

Dit alles also volbracht hebbende/ hebbe ick voorgenomen met naerstichept te beschrijven de laetste/ grootste/ ende strenge Belegeringe deser Stede/ geschiet sijnde inden jare 1574. welck Belegh soo groot/ so swaer/ ende ellendigh gheweest is/ ende waer inne de Borgheren deser Stede van Godt Almachtich mette Pest ende den Hongher/ soo hart aengetastet ende gestraft sijn/ als opt eenighe stadt/ niet alleen inde Nederlanden/ maer selfs buyten de selve/ geleden ende uytghestaen heeft: die daer door soo verre gecomen was inde uyterste armoede/ miserie/ ende ellende/ dat het onmogelick scheen inde ooghen der menschen/ dat de voornoemde Stadt eenmael van hare ellende soude mogen verlost en bevrijdet werden. Van dese Belegeringe (segge ick) sal ick/ met Godes hulpe/ verhalen ende beschrijven/ niet alleen het gene by Ian Fruters verhaelt ende beschreven is/ in sijn Boecxken twelck hy inden jare 1577. in openbaren Druck tot Delft uytgegheven heeft/ waer inne vele dingen bevonden werden de welcke tot het Belegh niet behooren ofte dienelick en sijn/ die wy alles nalaten ende overslaen sullen/ ende alleen uytsoecken tgene tot ons voornemen dienstelicken wesen sal: Maer oock mede uyt verschepden ander schriften ende stucken/ soo van den Edelen/ Erntfesten/ Wijt-vermaerden Heer/ mijn Heer van Noortwijck/ Ioan vander Does, Sal. Ged. in dese Belegeringe cloeck ende vailjant Gouverneur vande Stadt wesende/ gelijck hier naer tot ghelegen tijdt ende plaetse geseyt sal werden: als van verschepden anders geloofwaerdige persoonen/ ja selfs dat wy uyt den monde van eenighe oude Borgeren/ de welcke inde voornoemde Belegeringe mede geweest sijn/ sullen mogen schrijven ende noteren. Wt desen allen sullen wy by den anderen Journaels-wijse vergaderen/ ter eeren Gods/ ende tot een eeuwige gedachtenisse van onse Nacomelingen/ op dat de selve ende hare Naneven sullen moghen verstaen ende lesen/ het gene haer Vooroudèrs ofte Ouders/ hare Vrienden/ ende ander Burgeren/ om de bescherminge van hare Vryheyt (de welcke by alle Natien soo hooch begeert wert) ende ontlastingen van hare conscientien/ geleden ende ghedaen hebben. Want wy weten datter ter Werelt niet schadelicker ende hinderlicker en is/ totte behoudenissen vande geschiedenissen ende daden der vromer Helden ende kloeckmoedige Borgeren/ dan den tijt ende den nijdt/ welcke twee als openbare vyanden der selver/ altijts soecken te verduysteren/ ja (soo't mogelicken waer) te vernietigen: ende dit doen sy te eerder ende te meerder wanneer datmen sulcx niet voorghecomen en heeft/ met het beschrijven ende registreren der selver daden ende geschiedenissen: Och oft Godt gave/ dat wy sulcx tsijner eeren ende lof van onse vrome ende ghetrouwe Borgheren ende Innewoonderen/ de welcke so veel swaricheden/ perijckelen/ miserien/ ende ellenden gheduyrende de voornoemde Belegeringe hebben moeten verdraghen ende uyt-

Iohan vander Does, Gouverneur inde Belegeringe binnen Leyden/ 1574.

Wensch vanden Aucteur.

staen/ naer onsen lust ende begeerte/ mochten uptrechten/ volvoeren ende beschrijven. Maer wat wensche/ oft wat begeere ick? een sake die ondoenelicken is voor mijn/ ofte yemant anders te volbrenghen: want ick houde voor onmogelijcken/ dat yemandt alle de ellenden/ ende miserien die int ghemeen by de Innegesetenen deser Stede ten tijde vande Belegeringe geleden ende gepasseert zijn/ volcomentlicken ende geheelicken soude konnen ondersoecken: ende noch voor onmooghlicker die te verhalen ende te beschrijven. Wie weet die anders/ dan de alwetende God alleen? die alle dingen weet ende bekent zijn/ ende voor wiens oogen het alles/ jae selfs de inwendichste gedachten bekent ende openbaer zijn. Dese Drij-eene/ al-wijse God weet alleen wat een onuytsprekelicken honger ende kommer: wat een miserie/ verdriet/ ende swaricheyt/ een yegelijck int generael ende particulier binnen deser Stede te dien tijden geleden ende uptgestaen heeft. Dit alles gunstige Leser/ met mijn bekennende/ soo vernoucht u dan/ ende hout u te vreden met het ghene ick u vande voornoemde Belegeringen verhalen ende beschrijven sal. Indien wy yet merckelicx souden mogen voorby gaen ofte overslaen/ waer van ghy meerder ende claerder bescheydt weet/ ende beter kennisse hebt/ als ick alhier verhaelen sal/ houdet my sulcx ten besten: ende zijt verseeckert dat wy sulcx niet naergelaten hebben te verhaelen upt traecheyt ofte verachtinge/ maer alleen upt onwetenheyt: ende ons sal groot lief ghescheiden/ indien ons yemant dese Beschrijvinge lesende/ in eenige dingen ('tzy oock wat het soude moghen wesen) naerder ende claerder onderrechtinge soude moghen geven. Dit is al het gene ick als eene Voor-reden u gunstighe Leser/ hebbe willen voor oogen stellen/ ende sal desen eyndighen/ voortgaen ende komen tot de saecke selfs. Ick hebbe dit tweede Deel/ op ghelijcker wijse als het eerste/ mede af-gedeelt in eenighe Verdeelingen ofte Capittelen: op datmen/ tzy de selvige lesende/ ofte naersoeckende/ te bequamer soude mogen gebruycken ende lesen.

Verlouck vanden Auteur aende Leytsche Burgers.

I. Verhael hoe den Burch van Leyden, ten tijde vande Gravinne Ada, (de welcke haer opten selven verseeckert hadde) vande Kenemers inghenomen ende gewonnen werde. Daer naer hoe Lodewijck den Grave van Loon, des Gravinnen Man binnen Leyden met macht van volck legghende/ de Kenemers ende Voorstanders van Graef Willem, de eerste dier name/ Grave van Hollandt/ etc. van Leyden verjaechden: ende verscheyden andere dingen daer aen clevende/ de welcke te dier tijden ontrent deser Stede geschiet zijn.

De Gravinne Ada, trout den Grave van Loon, tegen den wille vande Staten.

OMme dese voorgenomen Historie/ volcomentlicken te verhalen ende te beschrijven/ soo sullen wy nootsakelicken moeten verhalen den gheheelen handel vanden Grave van Loon, sijn Huysvrouwe Ada, ende haer Oom Graef Willem, Grave van Hollandt/ etc. Te weten/ hoe dat inden Jaer 1203. Lodewijck den Grave van Loon, tegen danck ende wille vande Steden van Hollandt/ Zeelandt/ ende Vrieslandt/ de Gravinne Ada getrout hebbende: (doch met consent ende toelatinge van haer Vrouw-Moeder Adelheydis van Cleve, Weduwe vanden overgeleden Graef Dirck, de Sevende dier name/ ende 11. Graef van Hollandt/ etc.) de voornoemde Graefschappen met gewelt wilde berechten ende regeeren: daer toe hy van verscheyden Heeren geholpen werde ende gesterckt: ende ter contrarien die van Zeelant/ ende eenige Steden ende Edelen van Hollant hadden tot haren Heere ende Grave vercoren ende beroepen den Broeder vanden overgeleden Grave genaemt Willem de eerste van dier name/ ende 13. Grave van Hollandt/ Zeelandt/ ende Heer van Vrieslandt. Waeromme (doch weynich tijts ghedurende) tusschen beyde de Graven seker Oorloge onstont/ het welcke meest binnen oft seer naer deser Stede geschiet is/ ende daeromme alhier/ als het eerste ende merckelickste dat de Stadt ofte omleggende plaetsen geleden heeft/ gestelt behoort te werden.

Omme dit nu alles wel te verhalen ende te beschrijven/ soo sal ick hier innelijven de XV. Divisie vande oude Hollandtsche Chronijck/ in haer begrijpende drie Capittelen: overmits dat inde selfde de voornoemde Oorlogen tusschen dese twee Graven int langhe ende breede verhaelt zijn/ ende wy by niemant anders naerder noch claerder Beschrijvinge hebben connen vinden/ luydende van woorde te woorde als hier volcht. Doch van D. Petrus Scriverius naerstelicken oversien/ ende hier en daer

daer uyt d'oude geschreven Chronijcken verbetert ende verrijckt. De selfde heeft mijn oock vermaent dat dese Historie van gelijcken beschreven is int Latijn by onsen Iohannes Gerbrandi van Leyden (vande welcke int eerste Deel onder de vermaerde ende geleerde Mannen ghesproocken is) in zijn ongedruckte Chronijck/ Divis. xx. De woorden vande oude Chronijcke zijn dese volgende:

Ada Grave Dircx eenige Dochter/ is naer haers Vaders doot ghewoorden de 12. Gravinne van Hollandt / Zeelandt/ ende Vrieslandt. Maer want sy niet langer als een Jaer en regierde/ noch gheen kinders achter en liet/ soo en tellen haer sommighe Histori-schrijvers int getal der Graven van Hollandt niet. Maer wy achtervolgende d'oude Chronijcken/ sullen haer setten als rechte Erfgenaem ende naevolger der Graven van Hollant. Ende als Grave Dirck doot ghebleven was/ ende die Grave van Loon dat vernam/ die op't Huys te Altena doe ter tijdt lagh/ verwachtende des Graven doot/ ende de tijdinghe die hem vande Gravinne comen soude/ quam hy haestelick tot Dordrecht/ daer gaf hem die Gravinne haer Dochter Ada, ghelijck sy geordineert hadde/ dat al te seer jammerlick te sien was/ dat die rouwe ende mogentheyt des Edelen Graves soo haest vergheten was / want sy sette achterwaerts des dooden Graven uytvaert/ ende hielt feestelick die triumphe vander Bruylofte. Ende des dooden Graven Lichaem is gevoert tot Egmont, ende werdt aldaer armelick sonder eenige feeste int Clooster begraven/ in S. Stevens Capelle: geschiedende niet van des Graven goeden/ maer (dat wel schandelicken was) van des Cloosters goeden/ aelmoessen uytdeelende aen de schamele luyden / ende de behoorlicke stel-missen sonder loon. Arme begraefnisse van Graef Dirck.

Onder desen vernam Graef Willem van Oost-Vriesland, dat Grave Dirck sijn Broeder ghestorven was/ ende quam alst reden gaf harde rouwich totter Zijpen toe / om dat hy geerne tot sijns Broeders uytvaert hadde geweest/ ende versochte om geleyde te hebben vande Gravinne ende diet met haer hielden/ dwelck hem geweygert wert/ ende hy en dorste sonder ghaleyde in Holland niet comen. Ende aldus lagh hy aldaer tot der tijdt toe dat sijns Broeders uytvaert ghedaen was / ende keerde doe weder sonder beraet in Oost-Vrieslant/ Sijn Magen ende Vrienden die hy in Holland hadde/ als Floris sijn Broeder Domproost tot Vtrecht, Grave Otte van Benthem sijn Oom / Iacob de Casteleyn ofte Burch-Graef van Leyden, Philips van Wassenaer, Symon van Haerlem [doch dese ging hem nae aff/ ende hielde het met den Grave van Loon] Willem van Teylingen, Ian van Rijswijc, Wouter van Egmont, ende Albrecht Banyaert Ridders/ waren qualick te vreden dat sy van eenen Wijve gheregeert souden werden/ ende overdroeghen daerom metter machte van Holland/ ende verbonden hem met malcanderen/ soo dat sy vander Gravinne noch oock vanden Grave van Loon niet berecht en wouden wesen. Ende als dit verbondt gemaeckt was/ sonden dese voorseyde persoonen secretelick eenen goeden Man tot Grave Vriendē vā Willem, Graef Dircx Broeder in Hollandt.

Willem in Oost-Vrieslandt/ ende deden hem seggen hoe sy verhouden waren ghelijck voorschreven is/ ende dat hy vrylick ende sonder argst quame tot Egmont, ofte by henluyden/ sy souden sijner waernemen. Aldus is Grave Willem als hy bedecktelickste mochte/ upt Vrieslant ghevaren/ ende is ghecomen by Philips van Wassenaer, die hem minnelick ende blijdelick ontfanghen heeft/ doch soo bedecktelicken ende sich soo stil houdende/ dat niemadt vande inwoonders/ jae self de Dienaers daer ten huyse daer niet of en wisten. Alsoo het niet veylich en was sich den volcke te presenteren/ die meest al inghenomen waren door de macht des nieuwen Prince den Grave van Loon, ende door vreese des Gravinne Adelheydis: Soo dat hy alleen met twee persoonen/ die hy 'tbetroude ende vande sake wisten/ van daer ghescheyden ende te schepe ghegaen is/ arriverende tot Vlaerdinghen, daer hy oock slechtelick ghekleed gaende/ ende den hoed in d'oogen treckende/ socht onbekent te wandelen/ maer de Zeelanders die sijn vrienden waren/ ende nae sijn comste daer wachtende/ ende hem waer namen/ hebben met groote vreuchde ende blijschap hem met haer ghenomen/ ende zijn gecomen in Zeelandt te Ziericzee. Daer hy te rechtevoort vanden Zeeuwen ontfangen wert/ ende Grave verheven. Hier en binnen dat in Zeelandt aldus toeging hebben Wouter van Egmondt ende Albrecht Baynaert, Ridders/ Kenemerland ten behoeve van Graef Willem inghehouden ende den volcke ghewapent. Twelck als Wouter van Ruven (die by geval 't Egmondt was gekomen) hadde vernomen/ ende ongaern aensagh/ also hy tenemael den Grave van Loon toeghedaen was/ sijn paspoort ende gheleyde van Heer Wouter van Egmondt ghenomen hebbende/ trock met snellen vaerdt naer Haerlem, daer toe ter tijt de Gravinne Adelheydis met Ada haer Dochter ende met de Grave van Loon waeren ghekomen/ om voort te trecken ende t'Egmondt der overleden Graefs maenstond/ die op drie daghen nae om was/ te doen celebreren. Maer desen onraet verstaen hebbende/ zijnse met Heer Gijsbrecht van Aemstel, ende andere die met hem daer binnen waren/ van vreesen ende angst die stede van Haerlem verlatende inder doncker nacht tot Vtrecht ghetogen/ om hem daer te onderhouden. Ada die jonghe maget die haers Moeders ende Mans troost ontbeeren moeste/ bleef binnen Haerlem onlanghe/ ende ruymde oock van daen met Rogier vander Meere, Otte van Veuren, ende meer andere Ridderen ende Knechten/ die den Grave van Loon toebehoorden/ ende quamen van angste binnen der Vesten oft Burgh van Leyden, om daer onthout te hebben/ ende teghen haer vyanden te verweeren. Die Kenemers met Heere Wouter van Egmont, haer leytsaem volchden Jonckvrou Ada ende den haren nae als sy snelste mochten tot Leyden. Daer oock toegecomen is Heer Philips van Wassenaer metten Rijnlanders/ alsoo hy haer Hooft-heer was/ ende bestormden den Burgh aldaer met slyngheren pijlen ende andere menigerhande instrumenten/ ende brochtent den ghenen die daer op waren soo nae/ dat sijt van noots weghen opgheven moesten/ ende den Burgh ruymen/ want sy lan-

Graeff Willem comt bedecktelick in Holland.

Den Burch belegert: werdt ghewonnen.

sy langer niet te eten en hadden: twelcke haer den moet van wederstaen benam / ende zyn datelick alsoo van noots weghen / ende upt vreese des ongetemden volcx in handen vanden Beleggers ghegaen / behoudens alleen haer leven ende lyff: haer wapenen ende ander tuych uptschietende ende afleggende / ende den verwinners aldaer tot bupt latende. Rogier van Meere ende Otte van Beuren met meer ander ghevanghen / worden in verseeckeringhe geleyd ende bewaert tegen de comste van Graef Willem. Jonckvrouwe Ada worde van haren Neef Willem (misschien van Teylingen) in heusche bewaringhe bevolen te houden / die haer seer liberalicken met aller eeren ende dienstelickheyt bejeghent ende onthaelt heeft. Graef Willem die doe in Zeelandt noch was / als dit geschiede / soo haest als hem dese blyde bootschap gedaen was / ende hy vernomen hadde / hoe die Grave van Loon, ende de Weduwe van Hollandt tot Vtrecht ghevloden waren / ende het tot Leyden met de jonge Maghet Ada ende haer gevolge aldus toegegaen was / scheepde hy upt Zeelant / ende quam haestelick in Hollandt / daer hy doe by syner Vrienden rade al Hollant aen hem vercreegh / ende dede synen wille metter gener goeden die tegen hen geweest hadden. Doen sende hy Ada syn Nichte met haren Camerieren ende eenen schonen eerlicken staet als haer betaemde tot Tessel in Vrieslant. Men seydt dat Jonckvrouwe Ada haeren Oom Graef Willem tot Leyden gecomen zynde / eenen voetval soude hebben gedaen ende vergiffenisse soude hebben gebeden.

Ada gevangen tot Leyden.

Die Grave van Loon, om dat hy aldus verjaeght was / so en meende hy niet af te laten dat te wreken / ende creegh ten naesten Jaere ten nieuwen grase tot syner hulpe den Bisschop van Ludick, den Hertogh van Limburch, den Grave van Vlaenderen, om soudye ende groote penningen / die hy henlieden beloofde / ende 'tgelt dat hy gereet hadde / gaf hy syne vrienden ende gealliveerden seer mildelicken / niet sparende voor dat hy een seer groot heyr-leger by den anderen vergadert hadde. Hy heeft oock sonderlinghe tot syne hulpe den Bisschop van Vtrecht Dirck vander Are gekregen / hem toeseggende tot soudye ende vergeldinge meer dan twee duysent Marck / (andere seggen Ponden / en Beka met de outste / die het int Latyn beschreven hebben / Talenten /) met meer voorwaerden / als worde hy 't Lant van Hollandt machtich / dat hy 't den Bisschop op dragen soude / ende van hem weder te Leen ontfanghen. Maer de alder-outste Chronyck-Schryvers die ick ghesien hebbe / en maken geen mentie van dese laetste belofte / als oock de Rym-Chronyck niet: voort d'andere alle ghelyckelick van Beka af / spreecken van de heffinge van dit leen. Om dat dese belofte des te vaster ende bestandiger soude wesen / gaf de Grave van Loon den Bisschop synen Broeder in Ostagie. Veel Ridders ende Edel-luyden zyn hem oock toegevallen / namentlick Ysbrant van Haerlem, met syn broeder / Gerart, Heer Ian van Persijn, Arnout van Rijswijck, met syn broeder Henrick, ende veel ander meer. Dus was Grave Willem in groote angste ende vreese / geen raet by nae vindende om dit groot gewelt des

De Grave van Loon onderstaet Hollant te vercrachtigen.

De Hollantsche Ridders vallen den Grave van Loon toe.

Graven van Loon weder te staen. Want behalven dat hy van buyten sulcken heyr-leger op sijn hals kreegh/ soo vielen hem noch vele Inlantsche Heeren teghens: Ende het cleyn hoopken volcx dat hy hadde/ was ongeoeffent in Crijchs-saecken/ ende niet bedreven. Hy scheen voorwaer niet veel cans te hebben/ om tveldt te behouden. Nochtans een moet grijpende/ track hy in Zeelandt/ om daer al by een te versamelen dat hy mochte/ ende verkreegh al Zeelant tot sijnen wille. Corts voor sijn vertreck uyt Hollant/ hadde hy gemaeckt Heer Wouter van Egmondt, ende Heer Albrecht Banjaert, Hooftmans vande Kenemers, ende sijn Broeder Floris den Domproost met Otte (Graef van Benthem, sijn Oom) ende Heer VVillem van Teylingen, met Philips van VVassenaer, ende andere getrouwe Vassalen/ worde Rijnlant ende de Dorpen het Bisdom naest gelegen/ bevolen. Dese haer opgheleyde last trouwelick uytvoerende/ dede twee stercke Vesten met Wyc-huysen maken: het eene op een plaetse de Busch gesecht/ ende 't ander by den Rijn tot Swadenburgerdam, met een groote ende wijde graft den vyant het toepadt benemende ende af-sluytende. Van ghelijcken de Hooftmans vande Kenemers en hebben niet traech geweest/ en Heer VVouter ende Heer Albrecht zijn met schuyten ende schepen ter Aemstel gekomen/ ende staken met gemeender handt den Dijck aldaer door/ ende deden al Aemsterlandt met den water ondervloepen/ schendende al dat daer omtrent was/ niet tegenstaende haer vanden Stichtschen eenighe tegenweer werde geboden: hebben sy evenwel haren gang gegaen/ ende de Venen aengegrenst ende gheleghen inden Banne van Heer Gijsbrecht van Aemstel, teenemael met den vyere verwoestet ende verbrant/ niet sparende self het schoone gebouw ende wooninghe des Heeren van Aemstel/ dat welcke tot assche toe vernieticht is/ ja self de Ooft-dragende bomen die by den huyse stonden/ zijn door den brant alle gelyck uytgedroocht/ het leven ende den wasdom benomen: voorts werden in groote menichte beesten/ cleeren/ ende andere beuyt die sy vonden van haer mede ghenomen. Twelck als de Kenemers dus wel gheluckte/ hebben sy oock die van Muyden ende VVeesp overvallen/ de selfde Steden te gronde toe afbrandende/ ende voort alle het Landt tot Breuckele toe plonderende ende brantschattende/ dan sy zijn eyndelick onder belofte van seker penningen/ ende ettelicke luyden in gijselinge ghenomen hebbende/ na Kenemerlant weder ghekeert. Heer Simon van Haerlem en droech sich hier niet als wel betaemde / meer den Grave van Loon, dan Grave VVillem toegedaen zijnde/ ghelijck corts hier voor noch naerder ende claerder gebleken is. Bisschop Dirck die dit ongheluck immer wreken woude/ tooch op den 24. Junij selver met veel van sijnen volcke door Mydrecht in Hollant/ ende verjaeghde den Grave van Benthem van sijnen Block-huyse/ ende brande vele Dorpen. Ende doen dit den Bisschop wel vergaen was/ sadt hy op sijn paert/ ende geboot alle sijn volck dat sy hem volghen souden/ ende Gijselaers met hem nemen uyt elcken Dorpe bysonder: tot daer sy quamen tot

Twee Vestingen oft blochuysen in Rijnlant gestift.

Muyden ende VVeesp verbrant vande Kenemers.

der

der Veste die de Domprooft bewaerde/ daer die Bisschop met sijnen volcke aen storinde/ ende wan dat Blockhuys sonder groot verlies/ want die daer op lagen ruymdent/ ende seyden sy en wouden tegen den Bisschop niet doen/ aldus en hadde die Domproost gheen hulpe/ ende wert daer gevangen/ ende ter Horst gevoert. Van dese des Bisschops tocht door Nydrecht/ verhaelt aldus/ eenstemmich met Beka, de ongenoemde Clerck upt de laghe Landen: daer't van woordt tot woordt de ghemeene Chronijck-Schrijver van daen heeft. De oude Latijnsche Tydt-Boecken van Egmont, die ick voor desen meest gevolght hebbe/ en spreken niet vande victorie des Bisschops over den Grave van Benthem, &c. Maer dit voorby gaende/ segghen sy dat de Bisschop met een groot Leger voor de Veste/ daer de Domproost VVillems des Graven van Hollands broeder op lagh/ in bewaringe met geen cleyne moeyten gecomen is/ ongetwijfelt tot sijne groote schade ende perijckel/ ten ware de Kenemers door een loose handelinge ende raed afgevallen/ ende de Hollanders, die met den Domproost opt Casteel lagen/ aen des Bisschops zijde waren overgeloopen geweest. Dus worde het Casteel oft Blockhuys overvallen/ de Domproost ghevangen genomen/ ende op't Slot ter Horst in seker hoede geset: De andere haer op de vlucht begevende/ zijn ontcomen. De Bisschop het landt aldaer machtich veroverende/ stichte allesins roof ende brandt. Dit leestmen daer/ wijders niet. Ende tgheen daer andere niet op en letten/ is daer vlijtich aengeteyckent. Namentlick dat Bisschop Dirck, de welcke staende dese oorloghe tot Leyden gecomen is/ d'eerste van alle sijn Voorsaten is geweest die sulcx bestaen heeft te doen/ ende so verde gekomen is dees spreucke daer by voegende: Dat een verdeylt ende tweespaltigh Rijck lichtelick vermeestert werdt ende ghewonnen. Dese Bisschop dan tooch des anderen daeghs (nae dat de ghemeene Chronijck/ ex Beka & Anonymo verhaelt) tot Leyden. Hierentusschen is Graef Lodewijck met groot swaer volck soo te paert als te voet in Hollant gevallen/ met meer beleefthepdt ende goedertierenheyt dan de Bisschop wel thoonde/ want dese hem van branden ende blaken onthielt/ ende barmhertiger was dan de Bisschop/ alleene de luyden in gijselinge nemende/ eyndelick hy werde meester van Dordrecht. Graef VVillem sijn mogentheydt ontsiende/ vermidts hy hem te swacke was/ is in Zeelandt geweken om hem daer te onthouden/ nam ondertusschen twee provand ende ammunitie schepen des Graven van Loon. Wat hulpt's Holland was verheert/ ende niemant wasser die den vyandt afkeerde: zijnde de luyden herten hier als sneeu opt veldt verdwenen/ so dat sonder eenighe wederstoot de Graef van Loon met alle sijn gevolgh tot Leyden by den Bisschop ghekomen is: daer oock Heer Symon van Haerlem, de weyfelaer/ hier vooren gemelt/ haer toegevallen ende in ghenaede genomen is. De Bisschop met de Graef van Loon doende watse wilden/ ende alles nae haer eygen lust aenrechtende/ zijn binnen Haerlem getrocken/ alwaer de Kenemers te schepe haestelick gekomen zijnde/ deden op den

De Bisschop Dirck vã Utrecht neemt Rijnland in tot Leyden toe.

vyandt een ghewveldigen uytval/dan aengesien sy hier mede den vyandt niet seer en krenckten/ ende verloozen moeyten deden/ lieten sy haer bewveghen tot opgevinge/ ende sijn in handen vanden Grave van Loon gegaen: des moesten sy vijf-hondert Talenten geven / daer mede was haer geoorloft in vrede elck sijns weegs te trecken. Graef Lodewijck de wiecken sijns victorie tot Egmont toe uytstreckende/ heeft de wooninghe van Heer Albert Baniaert ende Sint Aechten Dorp onder sijn Heerschappye gelegen zijnde/ in brant ghesteken/ als mede het Huys van Heer VVouter van Egmondt: doch het Clooster/ ende selve het Dorp van Egmond en heeft hy niet beschadicht. De Bisschop/ wiens volck nu de lyftocht ende alle nootdruftichheyd begon te ontbreken/ met de schattinghe ende belofte van gelde te vreden zijnde/ is met desen van Haerlem ende Graef Lodewijck gescheyden/ ende thuyswvaert gekeert/ niet sonder vreese datmen hem van achter den wegh beleggen souden. Dit verhaelen aldus de oude Boecken uyt de Abdye van Egmond, int Latijn ten tijden van dese geschiedenissen beschreven: waer mede meestendeel de Rijm-Chronijck over een komt/ ende een seecker out Chronijcxken ter Goude eertijts gedruckt, Maer de onghenoemde Clerck, den welcken hier als oock mede op verscheyden andere plaetsen van woorde te woorde de gemeene Chronijck-schrijver uytgeschreve̅ heeft/ met Beka, verswijghen tgeen ick nu verhaelt hebbe/ ende alhoewel zy corter zijn/ soo brengen sy ander particulariteyten aen den dagh: soo dat het de pijne waert sal zijn haer te aenhooren/ niet tegenstaende de Historie nu alreede vertelt is.

De Kenemers gaen over aen de Grave van Loon.

Des anderen daeghs/ (te weten/ den XXV. Iunij des Jaers MCCIIII.) tooch de Bisschop tot Leyden/ daer quam de Grave van Loon tot hem metter macht uyt Zuyd-Holland/ die den Grave hulde ende ghetrouwe loofden te wesen/ ende by hem bleven een groot deel vanden besten ende vanden oudsten uyt Noord-Holland/ als Heer Ian Persijn, Heer Ian ende Heer Ysbrant van Haerlem, Heer Aerndt ende Heer Henrick van Rijswijck, ende Heer Wouter van Ruven, Ridders. Dese gaven den Grave van Loon een vry ghelepde sonder wederseggen tot Haerlem te komen/ ende als hy daer quam/ maecten sy hem alle die Dorpen daer omtrent onderdaen. Die Kenemers als sy dit vernamen/ bereyden sy hen/ ende besorghden alle des hen noodich wesen mochte totten strijde/ ende quamen om der eendrachte wille die voorseyde Heeren metten Grave van Loon gemaeckt hadden/ ende wouden teghen hem strijden. Dese Heeren die de verwoedtheyt des volcx wel kenden/ ontsagen hen haer tegen hen te velde te comen/ ende deden alsoo met hen spreken/ dat sy ten letsten desen strijdt ondervingen met bescheyden wijse woorden/ want sy waren wijse mannen / ende vereenichden die Kenemers metten Grave van Loon, ende den Bisschop van Utrecht, ende sy souden geven vijf hondert Ponden/om dat sy daer te vooren in Aemstelrelandt geweest hadden/ ende dat ghebrandt ende gerooft/ ende den dijck doorgesteken hadden. Ende als dit seggen ende uytsprake aldus geseyt

Naerder verhael van dese Historye.

De Kenemers met den Grave versoent.

ghesept was / toghen sy met haren schepen vredelicken wederomme t'huyswaert. Ende als dit geschiet was/ en duchten noch vreesden die Grave van Loon noch den Bisschop voor niemande/ ende togen voort tot Egmondt, daer sy inden wege branden Sint Aechten Dorp (dat nu Beverwijck heet) ende Heere Albrechts Baniaerts wooninge/ ende hebben aldus al Holland aen hen bedwongen ende onderdaen ghemaeckt/ dat in twee partyen stont/ soo dat gheen van haer wederpartye hem eenighe weere vermadt/ dat onlange duerde. Corts hier nae is den Grave van Namen in Walcheren ghecomen / ende began met machte van 'sGraven weghe van Vlaenderen 't Land aldaer te bevechten/ maer om dat hy niet bedryven en mochte / soo keerde hy te handt weder van daer. Nae desen was een die Huge van Voern hier, die vergijselde voort alle de andere Eylanden in Zeeland/ ende brochtse onder subjectie van den Grave van Loon, ende verjaeghde Graef Willem upt Zeeland. Die gene die seer beladen was/ dat was Grave Willem, want hy heymelick in Zeeland wesen moeste en verholen/ soude hy zijn lijf bergen/ ende en hadde oock in Holland geen seker toe tijden: nu heeft hy raet aen hem selven genomen/ ende is in eens Visschers Schip gecomen/ want hy over al ghesoght werdt/ ende dede hem metten netten bedecken/ ende aldus is hy schuylende met wonderlicker avonturen upt sijner vyanden handen gecomen ende ontgaen. Die Graef van Loon heeft nu Hughe van Voern, Drossaet gemaeckt van al Zeelandt/ ende hem veel machten daer ghegeven/ daer hy hem niet in houden en conde/ want hy bedreef sulcken overmoet in Zeelandt dattet die Zeelanders niet langher van hem lijden en wouden / ende daerom hebben die machtichste van Zeelant een verbont met malcander gemaect/ ende hebben desen Huge schandelicken upt zijn officie ende machte geset/ tegen des Graven van Loon danck ende wille/ en ontboden Graef Willem weder in Zeelant te comen. Ende als Grave Willem dese mare vernam/ was hy seere verblijt/ ende liet alle gheschiedenisse ende dese tijdinge met heymelicke brieven weten Heeren Wouter van Egmont, Heeren Albrecht Baniaert, Heere Willem van Teylingen, ende Heere Philips van Wassenaer, ende badt hen ootmoedelick/ dat sy op eenen benoemden dach tot Leyden comen wouden by hem/met also veel gewapender luyden ende so sterck als sy mochten/ ende gheenen onlede noch strijde aen en namen teghen den Grave van Loon, hy en waer daer by hem selver in persoone. Nu heeft die Grave van Loon vernomen dat die Zeelanders hem ontgaen zijn ende teghens ghevallen/ ende dat die Kenemers in roeren waren om tegen hem te strijden. Ende heeft daerom ghebeden ende te samen ghebracht alle die hy meende die voor hem ende om sijnent wille yet doen souden/ ende is met heyr-cracht binnen Leyden ghecomen/ om dat hy de Kenemers daer eerst wederstaen soude. De Kenemers haesten hen seer/ ende liepen onsedelic sonder ordinantie elck voor ander tot Leydenwaerts aen/ alsoo dat sy seer gheschent worden/ ende daer worter vele doot ghestaghen vande ghene die hem oorlooghs verstonden/ die ghene die

Huge van Voorn Drossaet van Zeeland afgeset.

Nederlage van de Kenemers ontrent Leyden.

die te schepe ghecomen waren/ hadden daer seer gaerne weder by haer gheweest/ maer die wegh werdt hen ondergaen ende benomen/ soo dat sy hen van noodt ter weere setten moesten/ ende liepen op die Brugghe die over den Rhijn lagh/ ende meendent daer gheweert te hebben/ ende daer schoter soo vele te samen/ ende die Brugge werdt soo seere verladen met dat ghewapent volck/ dat sy brack/ ende daer verdrancker met allen veel inden Rhijn. Heer Philips van VVassenaer, Heer VVouter van Egmond, ende Heer Albrecht Baniaert zijn met grooter avontueren ontcomen/ maer Heere Heere VVillem van Teylingen die staende bleef/ ende den Vyandt wederstont/ soo langhe hy mochte/ wert daer ghevangen.

Als die Grave van Loon desen zege aldus tegen de Kenemers ghewonnen hadde/ tooch hy tot Voorschoten met synen volcke/ ende dede aldaer alle sijn Tenten opslaen/ om dat hy sijn volck een tijd lang by een houden woude/ want hy Grave VVillem seer ontsagh/ ende verduchte dat hy hem noch overvallen mochte. Grave VVillem is binnen desen met heyr-cracht upt Zeeland ghecomen in Holland/ ende stelde sijn heyr in Tol/ ende heeft die Geest begrepen by Rijswijck, van daer tooch hy over ende stelde sijn loggijs/ ende dede syn Tenten opslaen omtrent Schaken-bosch, om des anderen daghes den Grave van Loon te bestrijden/ ende hem upt sijns Vaders erve te verdrijven. Dese tydinghe vernam die Grave van Loon dat hem Graef VVillem bestrijden woude/ ende sende daerom haestelick totten Hertogh van Limburch, ende badt hem seere ernstelick/ oft hy versoecken woude aen Grave VVillem dat hy soene oft vrede met hem vercrijgen mochte. Die Hertoghe quam tot Grave VVillem ende deden sijn boodschappe/ also hem die Grave van Loon ghebeden hadde/ maer Grave VVillem en woude soene noch vrede aengaen. Ende aldus is die Hertoghe totten Grave van Loon gecomen/ ende seyde hem wat hy gesien ende ghehoort hadde/ ende wat hem geantwoort ware/ ende die Hertoge die hem der oorlogen wel verstont/ brack terstont sijn tenten op/ ende is upt Hollandt getogen/ ende en dorste Grave VVillems comste niet verbeyden. Die seere verbaert ende belast was/ dat was die Grave van Loon, ende heeft sijn tenten ende pauwelioenen laten staen/ ende pijnde hem tot Vtrecht te comen als hy haestelicke mochte/ ende gaf den Bisschop die ghevanghen Ridders/ die hy hadde upt Holland/ voor sijn soudye. Ende daer warender sommighe van 's Graven van Loon ende des Bisschops volck/ die soo seer ghelopen hadden/ ende soo verbaest waren/ datse die wijven nae-jaechden ende sloeghense doot sonder weyre/ die sommighe schoten haer harnas upt om der vaerdicheyds willen/ die nochtans al vluchtende van groote vermoedheyt doot ghebleven zijn: sommige versmoorden in die Zijle buyten Leyden ende verdroncken: sommige ander verdwaelden in de onweghen/ ende zijn ghevanghen. Ende Grave VVillem behieldt alle Graef Lodewijcx tenten ende pauwelioenen/ provande ende menigerley cleynodien. In al dusdaniger manieren

Cloeckmoedicheyt van de Leydsche ende Rhijnlandsche wijven.

manieren is Grave Lodewijck van Loon upt Holland ghescheyden/ ende en quam niet weder daer in/ zijnde daer nae/ int jaer 1216. in sijn Graesschap van Loon ghestorven/ noch inde fleur sijns levens zijnde.

Dit is alle het ghene wy van dese Oorloge hebben weten te verhalen ende te beschrijven/ ende sullen hier mede dit eerste Capittel eyndigende ende besluytende/ voortgaen tot het volghende Belegh.

II. Beschrijvinghe hoe dat de Stad Leyden belegen ende ghewonnen is van Hertogh Ian van Beyeren, Ruward van Holland inden Jare 1420. hoe den Burgh-grave met het overgheven vande Stad/ ghedwonghen gheweest is sijn recht ende actie van het Burgh-graeffschap, op seeckere voorwaerden ende conditien/ aende voornoemde Hertogh over te leveren: Ten laetsten/ hoe de Stad Leyden van het ghebiedt ende gesagh vande selve Burgh-graeven verlost ende bevrijdet is.

Zedert de laetst verhaelde Oorloghe ende Belegeringhe/ die wy in het voorgaende Capittel int langhe ende breede verhaelt hebben: soo en is de Stadt Leyden in langen tijdt/ jae totten Jare 1420. toe/ niet veel merckelicx wedervaren/ alhoewel dat door de verderflicke oneenicheden vande Hoecksche ende Cabbelausche partijschappen/ die welcke niet alleen onder slechte ende gheringe Personen in swanghe ging: maer onder de groote ende Edele vanden Lande wel aldermeest omme ging ende regneerde/ also dat geheel Hollandt/ elcke Stad/ yeder Gheslacht/ (jae ist mijn gheoorlooft te seggen) elck huysghesin teghen den anderen verdeelt was. Dese tweedracht is inden Jaere 1350. ofte daer omtrent/ ontstaen ende begonnen: ende heeft seer veel ende onuytsprekelick quaet over gantsch Hollant/ veroorsaeckt ende te weghe ghebracht/ waeromme onsen Chronijck-Schrijver van desen twist wel ende te recht seyt: O verdoemelick fenijn ghesaeyt ende gespreyt vanden Duyvel, onder den Inwoonderen des Lands van Holland. Dese oneenicheydt ende twist heeft lange jaeren binnen dese Landen met groot verdriet ende jammer gheduyrt. Jae dese woedende toornicheydt/ heeft de ghemoederen soo wel vande Heeren/ als vande onderdanen/ so ontsteken ende verbittert/ dat den eenen Burger/ ick swijghe/ den eenen Broeder den anderen vervolght heeft totter doot toe: Datse soo verre van alle redelickheydt ende billickheyt afgeweken zijn/ dat nu de eene/ ende dan de ander partye/ den anderen uyt hare huysen/ Steden/ ende Landen verjaecht ende verbannen hebben: Insonderheyt heeft

Omtrent wat tijt de Hoecsche en Cabeljausche partijschappen opghestaen zijn.

heeft de Stadt Leyden seer vele van beyde de zyden moeten lijden ende verdraeghen/ ghelyck sulcx int vervolgh van onse Historie ghenoechsaem sal bewesen werden.

Omme wederomme te beginnen daer wy het gelaten hebben / ende daer wy vande pestilentiale ende helsche Inlandsche twist ter sijden afgeweken waren/ so segge ick/ dat zedert de inneminge vanden Burch, hier voor verhaelt / inde Hollandsche Chronijck vande Stadt Leyden niet met allen/ ofte seer weynigh beschrijvinghs ghevonden werdt dat aenmerckens ende verhaelens weerdigh is. Het eerste dat wy daer inne gevonden hebben/ is dat Belegh twelck wy nu voorgenomen hebben te verhalen/ ende gheschiet is van Hertogh Ian van Beyeren, Vooght ende Ruwaert van Holland/ ten tijden van de Gravinne Iacoba, wesende de 25. Gravinne van Hollandt/ Zeelant/ ende Vrouwe van Vrieslandt. Het welcke ghesch iedt is inden Iaere 1420. Welck belegh wy daeromme te vlijtiger ende volcomentlicker hier by hebben willen voegen ende stellen/ om dat de Stadt Leyden te dier tijden de voornoemden Ruwaert/ tot haren Heere erkent ende aengenomen hebbende/ verlost ende bevrydet is van het ghesagh ende verdrietich ghebiedt der Burchgraven, waer mede sy so langhe Iaeren hadden gequelt geweest / ende vele ende verschepden twisten tusschen haer ende den Burch-grave ontstaen waren: gelijckmen sulcx upt verschepden oude Geschriften ende Accoorden/ die wy om redenen hier naerlaten/ ghenoechsaem kan bewijsen.

Waer upt de beschrijvinge van dit belegh getrocken is.

De beschrijvinghe van dese Belegeringe/ hebbe ick eensdeels genomen ende getrocken/ upt de 28. Divisie van onsen Chronyck-Schrijver van Holland/ begrepen wesende in het 12. ende 13. Capittel: ende anderdeels/ upt seecker oud ende Autentijcq Accord ende verdrach het welcke tusschen den Hertogh van Beyeren de Burch-grave, ende de Stad Leyden, te dier tijden opt overgeven ende openen der Stede gemaeckt ende ghesloten is. Het welcke wy van woorde te woorde tot ghelegener plaetse hier by sullen voeghen.

Omme dan tot onse voorgenomen sake te komen / soo dient ten eersten wel verhaelt/ waeromme ende om wat redenen die dickmaels genoemde Hertogh Ian van Beyeren, de Stadt Leyden heeft doen belegeren/ ende gewonnen hebbende/ den Burch-grave bedwongen heeft/ sijn recht eñ actie van het Burch-graefschap van Leyden in sijnen handen te moeten overgeven. Waer van ons volcomen onderrichtinge ghedaen wert by onsen Chronijck-Schrijver van Hollandt inde 28. Divisie Cap. 12. ende 13. De welcke wy den begeerighen Leser int gheheel hier by sullen vougen/ luydende van woorde te woorde als hier volght.

OMtrent den eynde des Iaers 1419. zijnde weder groote Oorloogen opgestaen tusschen dat Sticht van Vtrecht ende het Lant van Hollandt, hoe wel die van Vtrecht ende Amersfoort vrede ghemaeckt hadden metten Hollanders, nochtans en mochten sy niet veylich reysen

door

voor Holland met haer goet ende Coopmanschappe/ want de knechten des Heeren van Egmont, nae het Tractaet datter gemaeckt was/ namen die goeden upten Schepen die upt Brabandt ende Vlaenderen quamen omtrent Crimpen, daer die Lecke begint/ ende deden de Schepen sincken/ ende namen de luyden gevangen: die van Vtrecht sonden Brieven aen Heer Ian Hertogh van Beyeren binnen Dordrecht, begeerende van deser gewelde justitie ende recht te geschieden/ maer daer en quam niet af/ diergelijcke geschiede die van Amersfoort op de Zuyr-zee, ende worden tot allen plecké meer geëxactioneert eñ beschattet danmen plagh te doen/ daer en boven hadde Hertogh Ian van Beyeren, een allianti ende verbant gemaeckt met Hertoghe Reynout van Gelre, tegen die van Utrecht ende Amersfoort/ op sulcker conditien: waert sake dat hy Amersfoort conde krijgen/ dat hy dat behouden soude onder sijn subjectie ende dominatie/ ende oft geviel dat die Burch-grave van Montfoort die van Utrecht defenderen ende beschermen wilde/ ende datmen Montfoort becrachten mochte/ so soude die Stede blijven ende komen onder de dominatie van Hertogh Ian van Beyeren, siende dan die van Utrecht ende Amersfoort/ dat haer saken geen expeditie noch voortganck en hadden/ ende dat sy gheen beschept van Hertogh Ian gecrijghen konden/ reysden sy tot Hertoge Ians van Brabant, ende Vrouwe Iacoba te kennen gevende de groote injurie ende ongelijck dat hen gheschiede/ maer die Hertoge achtet luttel/ ende Vrouwe Iacoba soude henluyden geerne geholpen hebben/ maer sy hadde geen macht/ waerom dat sy weder thuyswaert reysden/ ende begeerden assistentie ende bystant van haren Heeren Bisschop Frederick van Utrecht ende vanden Over-Yſſelschen Steden: ende als dese sagen ende vernamen dat die van Utrecht ende Amersfoort alle dage meer leets/ injurie ende overlast worde ghedaen van den Hollanders/ hadden liever daer om een Oorloge aen te nemen/ dan alsulcken gewelt ende ongelyck te lijden/ so hebben sy dan met malcander gemaeckt een alliantie ende verbant/ die Bisschop van Utrecht met sijne Stadt ende andere Steden sijns Stichts/ Heer VVillem van Brederode, Philips, Burch-grave van Leyden, mette Stadt van Leyden, Ian Burch-grave van Montfoorde, Ian Heer van Haemstede ende Benthuysen, ende alle andere die vanden Cabeljaus upt Holland waren verdreven/ tegen Heer Ian van Egmondt, Heer Gerrit Boel van Heemskerck, Hertoghe Ians Raeden/ en teghen alle hare fautoren ende adherenten over al Holland/ ende des Jaers daer nae ontseyde Heer Frederick van Blanckenhem Bisschop van Utrecht/ met sijn Sticht van Utrecht/ den Hertogh Ian van Beyeren, Vooght van Hollandt met allen sijnen hulperen: ende van dien tijt voort was daer een groot oorloge in Holland duyrende omtrent twee jaer: ende binnen dese tijt worden int landt van Woerden gedestrueert veele Casteelen/ als Zuylen, Hont-horst, ende Nesse. Ende op dese tijt toghen eens die van Campen upt met grooter macht/ ende quamen int Land van Marcken by Monickendam, ende verbranden dat Dorp/ ende als die Hollanders

Het verbant tegen Hertoch Jan is oorsaeck vant belegh van Leyden.

ders metten Waterlanders dat sagen/ terstont quamen sy upt met veel schepen ende schupten met gewapender handt/ ende dwongen die van Campen met de Over-Ysselsche weder te keeren/ ende daer worter vele gevangen/ geslagen ende over boort geworpen die verdroncken: Die van Utrecht togen mede upt ende verbranden die ghereparcerde ende gemaeckte huysen van Ysselsteyn, ende quamen oock op een tijt buyten Amstelredam ende vinghen vele Poorters vander Stede die daer gingen wandelen/ ende brochtense binnen Utrecht.

Dit alles alsoo gheschiet wesende/ so is Hertogh Ian van Beyeren, opten Bisschop van Utrecht/ den Burch-grave, de Stadt Leyden, de Edelen/ Ridderen/ Schilt-knapen/ ende alle de anderen die haer ghesaementlijcken tegen den voornoemden Hertoge verbonden hadden/ seer toornich ende gram geweest: ende heeft alle middelen gesocht hem daer over te wreecken/ ende alle de schaden ende interesten die aen sijne ondersaten geschiet waren/ wederomme te doen repareren/ de gene die alsoo teghen hem gheconspireert hadden naer verdiensten te straffen: ende heeft dien volghende voorghenomen ende besloten/ de Stadt Leyden door een hart ende swaer belegh te dwinghen: ghelijck sulcx onsen Chronijck-Schrijver int langhe verhaelt ende beschrijft mette volgende woorden.

INden Jare ons Heeren 1420. bestont dit oorloge tusschen dat Sticht ende Hollant alle dage quader te worden/ want Jonckheer Iacob van Gaesbeeck, Heer van Wijck, Abcoude, Putten ende Streven, dede ontseggen Heer Frederick Bisschop van Utrecht/ metter Stadt van Utrecht ende van Amersfoort/ ende weynich tijdts daer na om die schaden die hem waren gedaen/ verbrande hy weder int Sticht die Dorpen Amerongen, Doorne ende Zeyst. De Bisschop van Utrecht metter Stadt hebben gesonden binnen die Stede van Leyden 400. vrome ghewapende Mannen/ met veel victualie ende strijdtbaer Instrumenten/ om bystant te doen Heer Philips Burch-grave van Leyden/ ende die Stede van Leyden tegen alle hare vyanden: als die Stede van Leyden dus versien was met provande ende knechten. Terstont daer na ontseyden Jonckheer Willem van Brederode, die Burch-grave van Leyden/ Heer Ian van Heemstede, Ridder/ met die Stadt van Leyden/ ende meer andere Edelen/ Hertoge Ian van Beyeren, den Heere van Egmont, Gerrit van Heemskerck, met allen haren adherenten ende vrienden. Dese ontseggingen gedaen zijnde/ togen die van Leyden upt metten voorsz. Heeren/ met grooter macht tot haer naeste vyanden/ ende destrueerden hare vyanden Casteelen ende Sloten/ als Zuyc, Raephorst, ende quamen mede in des 'sGravenhage, maer daer en stichten sy geen brant/ om dat daer was des Graven wooninghe van Hollandt/ aldus lieten sy dat om eerbaerheyt van haren Prince. Die Bisschop van Utrecht verhoorende dat Hertoge Ian van Beyeren met groot volck van wapenen gecomen was ter Goude/ sende hy zijn Soudeniers upt met

Den Burch-grave ende stadt Leyden doen Hertogh Jan groote schade.

die van Utrecht teghen den Hertoge. Ende als sy aldus omtrent die stede vander Goude lagen/ ende bedorven al datter omtrent stont/ quamen die van Leyden mede upt in haer hulpe/ ende verdestrueerden dat Slot te Rijnenburch, ende deden groote schade opten Rijn/ vangende haer wederpartye ende vyanden/ brandende haer huysen ende hoven/ ende doende onverwinnelicke schade: ende als die van Utrecht saghen dat sy desen Hertoghe Ian upter stede vander Goude niet cryghen en mochten/ om tegen hem te stryden/ togen sy wederom met alle haren roof ende gevangen binnen Utrecht. Dit aldus geschiet wesende was Hertoge Ian seer ghestoort/ ende dede van stonden aen vergaderen upt die Steden ende Dorpen van Hollant een groot heyr van Volck/ ende quam met alle dat heyr ende beleyde dat Slot te Poelgeest, gheleghen int Dorp van Coudekerck/ ende dit was torts nae Paesschen/ ende als sy dit met groote bussen dickwils aengestormt hadden/ ende met schieten ende met werpen vanden steenen seer mede geschent ende ghequetst hadden/ ten laetsten wonnen syt ende destrueerdent/ ende Hertoghe Ian dede alle de gevangen die op't Slot geleghen hadden/ onthoofden/ doen togen sy voort ende beleyden dat Slot ter Does, maer die Borch-saten gaven hen op in des Hertogen handen/ ende lieten hem daer op comen/ ende aldus bleef dat Slot ongheschent: daer nae beleyden sy 't Slot te Waert in Leyderdorp/ staende in't scheyden vanden ouden ende nieuwen Rhijn/ dat welcke sy mede wonnen/ ende sloeghen vele vanden Burchsaten doot die hen niet gevangen en wouden geven/ ende braken dat Slot ter aerden toe af. Dat Slot Zijl bestormden sy mede by Leyden gelegen/ ende wonnen dat met stormder handt/ daer vele dooden bleven/ doe staken syt aen brant ende destrueerdent. Alle dese Sloten aldus gewonnen wesende/ doe quam die Hertoghe met grooter heyrcracht/ ende beleyde de Stadt Leyden alom/ ende hy dede daer by hem comen alle de Edelen/ Ridderen ende vroome Schiltknapen des lants van Hollant ende Zeelant/ met alle die Steden ende Dorpen der voorseyder Landen/ ende dit Belegh began inde Meye/ ende hy hadde een groot Blockhuys doen slaen voor de Hoogewoertsche Poort/ daer sy seer vreeselijck upt schoten met groote Bussen/ Serpentinen/ Slangen ende ander Instrumenten in die Stede/ ende omcingelden alle die Stede/ verbrandende ende destruerende by den Rhijne/ beneden den Malaetschen alle dat sy vonden/ ende daer wert oock een groot Bolwerck opgeslagen om den Poorteren haren uytgang te benemen/ ende die stede bleef aldus gesloten/ datter niemant upt quam/ ende die voor Leyden lagen/ liepen gins ende weder over al/ ende destrueerden dat Huys te Warmont ende Paddenpoel, dat den Burch-grave van Leyden toebehoorde/ daer nu 't Clooster te Nonnen-poel staet: Ende terwijle dit Belegge duyrde/ worden daer vele schoone Slooten/ Casteelen/ ende Huysen omtrent Leyden staende/ van beyde partyen gedestrueert/ verbrant ende ter neder ghewòrpen. Die van Leyden metten Edelen ende Ridderen/ met die van Utrecht beschermden die Stede vromelicken/

Poelgeest belegert en gewonnen.

Leyden belegert van Hertoge Ian in Mey 1420.

ken/ ende quamen dickwils upt ende deden groote schade int Heyr/ vele vangende ende slaende/ ende hadden tegen die van buyten vele schermutsinge/ dat syse dickwils achterwaerts dreven van die Stede/ ende die van binnen en waren oock niet al sonder schade/ want sy oock vele gequetsten ende dooden hadden/ van dat schieten vanden Bussen. De Bisschop van Utrecht vernemende dat syn Vrienden binnen der Stede van Leyden dus sterckelijck waren beleghen/ arbeyde om die assistentie ende bystant te doen met Volck van Wapenen ende Victualie/ ende als hy by na bereyt was om dit te volbrenghen/ als Hertoge Ian dit vernam die ontrent negen weken voor die Stede gelegen hadde/ dede hy versoecken aen den Burch-grave ende die ander Heeren die met hem binnen lagen/ om vrede te maken/ ende by middele ende tusschen-sprekeu van sommige Heeren/ worde daer Pays ende vrede gemaeckt/ in deser manieren: Als dat alle de vreemde gasten ende knechten/ ende bysonder die van Utrecht/ ongeschent gaen souden upt die Stede/ ende souden thuyswaert trecken/ ende sy souden den Hertogh ontfanghen sonder yemandt te beschadigen oft te misdoen/ ende die Burch-grave metten Poorters ontfingen ende hulden Hertogh Ian voor eenen Ruwaert van Hollant. Die van Utrecht meenende dat sy onbeschadicht ende veylich comen souden binnen der Stadt/ heeft hem Heer Ian van Egmont met synen adherenten/ gestelt in heymelicke plaetsen/ende hadde hen lagen geleyt tusschen Woerden ende Utrecht/ ende daer comende/ is hy met alle syn volck opghebroken/ ende sloech van achteren op die van Utrecht/ die sonder ordinantie gingen/ alsoo vreeselicken datse alle vluchtich worden/ ende vervolghdese seer scherpelicken ende strengheliicken tot aen die poorten vander Stadt/ ende dede groote wraeck over tgene dat sy nu tweemael syn Stede van Yselsteyn verbrant ende verdestrueert hadden. De Hertoge binnen Leyden wesende/ en hielt den vrede niet dier gemaeckt was/ ende dwanck den Burch-grave daer toe/ over te geven 'tBurch-graefschap van Leyden, ende hy en behielt binnen der Stede niet meer voor hem ende syne Nacomelinghen dan den Burch metten Tollen/ ende die Grupt/ want die Burch-grave plach binnen der Stede te hebben groote Heerschapie/ want hy hadde te setten een Schout/ vier Burgemeesters ende seven Schepenen/ende Henrick des Burch-graven outste Soon/ die de partye van Hertoghe Ian sustineerde/ ende den Hertoge mede bystant hadde gedaen int belegge voor Leyden tegen synen Vader/ gaf dit selver voorsz. over/ als die Brieven die daer af gemaeckt worden/ uptwysen: ende dat mede voor hem ende alle syne Nacomelingen: ende van dien tyt voort soo cesseerde ende gingh te niet dat Burchgraefschap van Leyden metter Heerschappie/ dat groote machtige Princen ende Heeren in Hollant altyt plachten te wesen/ ende lange Iaeren gheweest hadden van dat Leyden eerst begrepen worde.

Negen weken belegert zijnde accorderen.

Accoort opt overgaen vande stadt by den Hertoghe ghemaeckt.

Heer Ian van Egmont slaet die vā Vtrecht.

De Stadt Leyden haer aldus met accoort ende verdrach overgegeven hebbende/ soo is tusschen Hertogh Ian van Beyeren, Ruwaert van Hol-

Hollandt/ ter eender/ de Burch-grave/ de Stadt Leyden/ ende ver-ſcheyden Heeren/ ter anderen zijden/ een ſeker Accoort/ Verdrach ende Soen gemaeckt/ daer by haer alle te ſamen haer miſdaden vergheven wierden. Welck wy goet gevonden hebben alhier geheel van woorde te woorde in te voegen/ naer dien inden ſelven Soen-brief vele merckelicke ſaecken deſer Stede aengaende/ verhandelt ende gheſtelt werden: de welcke grootelicx dienen tot verclaringe van het voorgaende Belegh. Welcken Soenbrief by mijn Oom Ian van Hout, Secretaris deſer Stede geweeſt zijnde/ gecopieert is uyt een ſeecker out Regiſter/ gheſchreven met een oude handt in formaet van Lombaertſche bladeren/ beruſtende opte Secretarie deſer Stede: ende innegevoeght is in het Dienſt-boeck der Stadt Leyden/ twelck hy begonnen hadde te doen Drucken/ Pagina 50. weſende vanden volgenden Inhout:

Leyden van het gebiedt der Burchgraven verloſt.

WY Philips Heer van Waſſenaer, Burch-grave van Leyden, Willem van Brederode, Heer tot Genp, te Stein, ende ter Merwede, Ian van Heemſteden, Ridder, Heer tot Benthuyſen, Gerrit vander Zijl, Ridder, Heer tot Purmereynde, Ian van Waſſenaer: ende Burgermeyſters, Schepenen ende Raedt, ende ghemeenlick die Poorteren der Stede van Leyden. Doen condt alle luyden, Alſo wy ende onſe hulperen in veeden, twydracht ende geſchille ghecomen waren, dat ons leet is, mitten Hooch-gheboren Vorſt, Hertoge Iohan van Beyeren, Soon van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, &c. onſen genadigen Heere, en der Graeflichede van Hollant, om verbinteniſſe wille die wy metten Biſſchop ende der Stadt van Utrecht ghemaeckt hadden tegen onſen ghenadighen Heeren, ende der Graeflickheyt voorſz. ende oock om ontſeg-brieve die wy Heeren Iohan, Heere tot Egmonde, ende tot Yſelſteyn, ende Heeren Gerit van Heemskerck, Heere tot Oiſthuyſen geſchreven hadden, daer wy ſoo veel om geſchadicht hadden op onſen genadigen Heere, ende der Graeflickheyt voorſz. dat die ſelve onſe genadige Heere ons binnen der Stede van Leyden mit machte beleghen hadde, mitter Ridderſchap ende Steden van Hollant ende Zeelant, die hem daer in byſtandich, ende gehoorſaem waren, als ſy ſchuldich waren te doen, van welcken ſtucken ende miſdaet onſe ghenadighe Heere voorſz. ſijne genade aen ons gedaen, ende gekeert heeft: ende wy kennen openbaerlick dat wy mit ſijnre genaden overdragen, ende vereenicht, ende daer af geſoent zijn in der manieren hier na beſchreven.

Soenbrief tuſſchen Hertoge Ian van Beyerē dē Burch-grave, eñ de ſtadt Leyden.

Inden eerſten ſullen wy Philips Borch-grave voorſchreven Willem

lem van Brederode, Ian van Heemsteden, Gerit vander Zijle, Ian van Wassenaer, die Stede van Leyden, ende anderen, alle de ghene die hem mit ons deser veeden bewonden hebben, die te hant in Leyden zijn, ende mede inder soene wesen willen, gantsselick clairlick, ende al gesoint wesen, mit onsen genadigen Heere van Beyeren voornoemt, mit sijne Steden, Landen, Lieden, ende Ondersaten, Hulperen, ende Hulperhulperen, ende sonderlinge van deser veeden met Heeren Ian, Heere tot Egmont, ende tot Yselsteyn, ende Heere Gerit van Heemskerck, Heer tot Oisthuysen, ende haren Hulperen, so sy hoir consent daer toe ghedaen hebben, ende mit anders allen den genen die om hoiren wille in deser veeden gecomen zijn, gelijck ende in alre manieren als hier nae beschreven volget.

Dats te weten, doode tegens doode: brant tegens brant: roef tegen roef: doen tegen doen: alle schade, d'een teghen d'ander: ende alle onbetäilt gelt quijt op beyden zijden, van gevanghen, van brantschattinge, ende van allen anderen dingen: uytgenomen van gevangen die onse genadige Heere behouden sal, als hier na beschreven staet: Dats te verstaen dat alle gevangen quijt wesen sullen, die onsen genadigen Heere voorsz. af gevangen zijn: dair teghen sullen weder quijt wesen die uyter Stede van Leyden gevangen zijn, zedert die tijt dat onse ghenadige Heere voorsz. dat huys ten Weerde gewonnen hadde, ende alle andere gevangen, die daer voir gevangen zijn, sal onse ghenadighe Heere voorsz. behouden.

Item sullen wy Philips Borch-grave voirschreven, ende die ander voirsz. op alle onse goede besoent wesen, beyde op leen ende op eygen, also dat onse genadighe Heere voorsz. noch niemant van sijnre wegen dair aensprake op doen sal, dat van desen veeden, of van eenigen saken die voor desen veeden geschiet zijn, uytgeset die Burchgrave-scap van Leyden, binnen der vryheyt van Leyden: Die ick Philips Burch-grave voorsz. voir goede mannen, mit hande, mit monde, ende mit brieven mijnen genadighen Heeren voorsz. overgeven sal, als hy tot Leyden gehult sal worden, mit hoire toebehooren, uytgescheyden die Burch, die manne, die zwane, 'thopgelt, 't gruyt-gelt, visscherien, ende mijn Tollen binnen Leyden. Ende desgelijcx sullen wy, ende elcx van ons besoent wesen oock op onse brieve die wy vander Graeflicheyt hebben, uytgenomen die wy vercregen moghen hebben van onser ghenadigher Vrouwen van Brabant, sonder hoiren

wit-

wittaftigen Momber, of brieve van dienften, die ſal ſtaen te ſeggen ende goetdencken des Heeren van Culenburch, off Heer Airnts van Leyenberch in ſijn ſtat: alſo verre als die Heere van Culenburch dair niet by weſen en mochte. Des Biſdoms in Beyeren Heeren Floris van Borſſelen. H. Philips van Cortkene, ende H. Ians baſtert van Bloeys, die dat ſcheyden ſullen binnen twee maenden na datum deſer zoenen. Ende ſo wanneer ick Philips Burchgrave voirſz. die Burchgraefſchip of gegaen bin, ende overgegeven ſal hebben, inder manieren als voirſchreven ſtaet, So ſalmen my weder doen geven mijn brieve die ick gegeven heb vanden gelde dat my geleent is opt Gerecht van Leyden.

Item ſullen die goede mannen die binnen Leyden zijn ende inder ſoenen weſen willen, ende die poirteren ende alinge ghemeente van Leyden, onſen genadigen Heere oiruede doen dair elck van den goeden mannen byſonder, hem ſijn ſegel ende brief geven ſal, ende vanden poirteren ende gemeynte daer ſal de Stede over hun allen zegelen. Ende voirt ſullen wy onſen genadigen Heere hulde ende eede doen ghelijck ander Ridderſchap ende Steden van Holland.

Item alſulc recht als gevordert is op my Philips Borchgrave voirſ. dair ick ter antwoorden niet af en hebbe dorren comen, dat ſal ofweſen, ende elck ſal ſtaen als hy dede eer die rechtvorderinge geſchiede, ende des ſal mijn wederpartye wederomme op een nye recht mogen ſpreken oft den ghenoecht.

Ende van alſulken aenſprake als Heere Gerijt van Heemſkercke, heeft op my H. Gerijt vanden Zijle, des zijn wy aen beyden zijden gebleven aen hoire vier vanden Raden ons genadigen Heere voirſ. Te weten, Heer Gerijt van Heemskerc, en Gijſbrecht Pieck, ende Henrick Hermonſz. Ende ick Gerijt vanden Zijle aen heeren Floris van Borſſel, ende Heeren Philips van Cortkene, ende onſen ghenadigen Heeren voirſ. tot enen overman, die dat ſcheyden ſullen binnen twee maenden na datum deſer zoenen.

Item ſo wie vanden voirgeroerden gelt op dienſten gheleent heeft by tijden Hertogh Willems ons liefs genadiger Heeren zaliger ghedachten, ende onſer genadiger Vrouwen voirnoemt, dat ſal ſtaen tot verclaringe ende goetdencken der Rade voirſ. die dair af uytſpreken ſullen binnen ſes weken na datum deſer zoenen.

Item ſullen wy Burch-grave voirgenoemt, ende alle die inder zoene weſen willen, als voirſ. is, van allen breucken ende toeſeggen die

wy tot desen dage toe gebreuct mogen hebben tegen onsen genadigen Heere, ende tegen der Graeflicheydt van Holland voirschreven, wair af die roeren mogen, quijt wesen, uytgeseyt dootslage onvergouden, ende quetsinge onghebetert. Behoudelick dat wy onsen genadigen Heere voors. wederomme brieve geven sullen inder bester formen, dair in wy geloven sullen te doen, des ons vanden Raitsluyden voirsz. over geseget sal worden vanden drien puncten voirs. te weten vanden brieven vanden rechten, ende vanden gelde dat opten diensten gheleent wair.

Item soo sal onse genadige Heere voirs. ses goede mannen vander Ridderschap voirs. ende ses poirteren die hem genuegen, uyter stede van Leyden kiesen, ende te gijsel nemen, datmen hem die stede overleveren sal, ende alsdan so salmen die van Vtrecht en die gaste die inder soene niet wesen en willen, veylingen mit haren lijve ende goede, sonder argelist, dairse best wech sullen comen. Mer wair yemant van desen voirsz. die siec wair, of gewont dat hy niet reysen en mochte, ende mit namen Oelle Willemsz. van Zwanenburch, die souden inder stede geleyde hebben dair te blijven, totter tijt toe dat sy starc waren te reysen, sonder argelist, ende dan soudemen die uyt veyligen gelijck den anderen, als voirsz. is.

Item alsulcke oude Hantvesten als die Stede van Leyden voirtijts vercregen heeft van Graeven of Gravinnen van Hollant, die sal onse genadige Heere voorsz. hun confirmeren ende gheloven te houden: Ten wair of sy eenighe hadden van onsen genadigen Vrouwen van Brabant, mit haren zegel bezeghelt, sonder haren Mombair, daer en sal onse genadige Heere voirsz. niet toe ghehouden zijn.

Item vanden twy ende onrusten die voirtijts geschiet ende gheval-len zijn tusschen den ghenen die uyt Leyden gheweest hebben, ende die daer binnen bleven zijn, te weten op S. Ioris dach ende S. Lambrechts dach, dair van sullen die partyen rechtevoirt op beyde zijden mit desen zoene verleken ende versoent zijn, op sulck naseggen ende verclaren als die Raitsluyde voirnoemt binnen zes weken na datum desen zoene dair af doen sullen. Eñ des de Raisluyde dair op ramen ende ordineren, dat sullen sy op beyde zijden houden ende voldoen, sonder argelist. Ende hier of en sal die Stede van Leyden, noch hair poirteren van deser sake niet vorder belast, noch beswairt wesen dair toe te doen, dan met duysent nobelen, als daer af voirtijts gheraemt

heeft

heeft gheweeft. Ende van des Ian van Waffenaer ende Gerijt van Poelgeeft myſdaen wort op S. Lambrechts dach voirſchreven, daer ſullen ſy verrechtinghen ende beteringhe af nemen by den Heere van Culenburghe, ende twee andere van ons ghenadiger Heeren Raede voirſchreven.

Item ſullen de ghene die nu haer gelt opt Gherechte van Leyden ſtaende hebben, den anderen die dair an comen ſullen, dat ſelve gelt dair die dage af geleden zijn, verbeydē zes weken lang na datum deſer ſoenen, ende dan ſullen ſy't hem betalen, ſonder langher vertrecken: ende dair die dage niet af gheleden en ſijn, dat zullen ſy dien verwiſſen binnen Leyden te betalen binnen eenen halven jair na datum deſer zoenen tot Dordrecht, of tot Schoenhoven inder wiſſel. Alſoo verre als die voirgenoemde daer ſelve niet op en dienden, ende blijven ſy dienende, ende den Borch-grave ſijn brieve vanden gelde overgegeven hebben, Soo ſal onſe genadige Heere dien dair af weder ſijn brieve geven.

Item van ſulcke aenſprake als Willem van Brederode voirſz. hem vermet te hebben opten Steden van Hairlem, van Delff, ende vander Goude, die ſal hy blijven aen onſen genadigen Heeren voirgenoemt, ende aen ſijnen Rade voirſchreven, na ſijner aenſprake, ende na der Steden voirſchreven antwoirde.

Item want die ſchade ende verlies vanden Engelſchen vachten, die onſe genadige Heere voorſchreven inder veeden dede ophouden, ende aen hem genomen heeft als ſijnre vyanden goet, opter Stede ghemeenlick komen ſal te gelden, ende te betalen: Soo ſullen die gene die buyten Leyden ſijn geweeſt, haer aendeel, mede betalen dair of, gelijck anderen haire geburen. Ende overmits des ſo ſullen ſy weder hebben ende aenvairden hair laeckenen ende andere goede, ende have binnen Leyden, die ſy bewijſen mogen dat hair zijn, of die by den Gerechte of Vroetſchip beteyckent zijn.

Item ſo die lakenen diemen tot deſer tijt toe binnen der ſtede van Leyden gedrapeniert ende gemaiđt heeft, die geteyckent ſijn geweeſt, ende gezegelt mit mijne Burch-graven teyckenen ende wapen. Ende want ick Philips Burchgrave voirſz. die Burgh-graeffchip mijnen genadigen Heer overgeven ſal gelijck voirſz. ſtaet, ſo en ſullen die lakenen voirtaen mit mijnen teycken niet meer beſeghelt weſen, mer mit mijns genadigen Heeren voirſz. ende mitter ſtede zegel ende tey-

ken, so dat behoirlick is. Ende dit salmen tot Brugge, tot Antwerpen, ende anderswair ten Steden dair die marcten liggen, den Coopluyden dat schrijven ende te kennen geven, op dat de lakenen te bet in haire wairden blijven.

Item om der ongehoirsaemheyt ende breucken wille die de stede van Leyden, tegen onsen genadigẽ Heer eñ de Graeflicheyt van Hollant voir geset, ende gekeert heeft, soo sullen sy hem geven achthien duysent Wilhelmus Hollantschen scilde, ende die te betalen, dat een derdendeel dair of tot S. Martijns misse inden Winter: dat ander derdendeel tot mid-vasten: ende dat derde derdendeel binnen Meye, alle drie naestcomende. Ende dit gelt sullen achte goede mannen setten by hoiren eeden, binnen drie weken na der zoenen voirsz. Te weten van elcke sijde vier, die buten zijn geweest, en binnen zijn. Eerst van die buyten sijn geweest, Dirck van Alkemade, Ysebrant van Alkemade, Aernt Ian Goldensz. ende Willem Airntsz. Van die van binnen, Danckert, Philips Florisz. Ian vanden Zijle Willemsz. ende Gerit Pieter Gobburgensz. die dat samentlick ende eendraehtelick, of den meesten hoep vanden achten setten sullen, een yegelick na dat hy gegoet is, hy zy poorter of gast, niement quijt te laten die inder zoenen wesen willen, uytgescheyden die Poirters die by onsen genadigen Heere hebben geweest: ende oic die by hoiren moetwille uyt sijn gecomen, ende in sijnen handen staen. Ende als dit gelt ghesét is, So sal onse genadighe Heere doen gaderen, ende een yegelick sal betalen mogen mitten gelde dair hy op geset worde, ende dair mede quijt wesen: ende onse genadighe Heere voirschreven sal dese achte voirnoemt also goet hebben, dat sy dat aen nemen, ende setten sullen, als voorschreven is. Ende soo wie sijn gelt dair hy op geset worde, ten dage voirschreven niet en betailde, dat wair op sijn soene, ende Land-recht ende Stadtrecht en soude hem nergens te bate comen, noch hem dair tegen geene stade doen. Ende die achte setters voirschreven en sullen niemant also hooge setten, sijn goet en sal in onsen genadigen Heeren Landen tweewerven beter wesen. Ende alle dese voirsz. puncten toirconde ende kennisse der wairheyt, Soo hebben wy Burch-grave, Willem van Brederode, Ian van Haemstede, Gerijt vanden Zijle, ende Ian van Wassenair voirsz. voir ons, ende voir die gaste die binnen Leyden by ons waren, ende in deser soenen wesen willen, elck van ons onse zeghel: Ende wy Burgermeesteren,

Schepenen ende Rade der Stede van Leyden, voir ons, ende voor die ghemeen poirteren ende Stede van Leyden, des ſelver Stede ſeghel, mit onſen wille ende weten aen deſen Brieve ghehanghen. Gegheven opten ſeventhienſten dach in Auguſto, int Iaer ons Heeren, 1420.

Tot voltreckinge van welcke quijt-ſcheldinge/ aengaende 't Borch-graefſchap/ ende ten eynde tſelve niet wederomme en ſoude geraken in handen van eenigē particulieren Heer/ maer altijts aen het Graefſchap mocht blijven vereenicht/ aen twelck deſer Stede (om niet weder mitten Burch-graven/ die haer geſagh alomme tot naerdeel vande Stede ſochten te vermeerderen/ te geraecken in oneenicheyden) niet weynich gelegen was/ den Regierders inder tijt wacker weſende/ ende niet verſuymich omme 't heete yſer in tijts te ſmeden/ verſocht/ ende verworven hebben twee Privilegien: Het eerſte van date den 15. dach in Februario/ inden Jare 1420. gegeven by Hertoch Ian van Beyeren: Het tweede/ gegeven by Iacoba, Gravinne van Hollant ende Zeelant/ etc. van date den 10. Junij des Jaers 1430. Die wy omme den weetgierigen Leſer te believen/ hier beyde zullen innelijven/ ende zijn van deſen Inhout: 2. Privilegien dat 't Burch-graefſchap aen Hollandt zal blyven.

Iohan, by der gratien Goids, Palenſgrave opten Rijn, Hartoge in Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, &c. Doen condt allen luyden, Want Heer *Philips van Waſſenaer*, ons die Burchgraefſchap van Leyden, mitten Gerechten ende Heerlickheden, gelijck als die zoene tuſſchen ons, den zelven Heere *Philips*, ende anders die by hem waeren, ende der Stede van Leyden leſt ghemaict was, inhout ende uytwijſt, mit hande ende mit monde overgegeven heeft. So hebben wy gelooft, ende geloven mit deſen Brieve, onſer goede ghetrouwer Stede van Leyden, voir ons ende onſen erven ende nacomelingen, dat die Burchgraef-ſchap, met hoiren toebehoeren voorſchreven, tot eeuwigen dagen blijven ſal aen ons ende onſen erven, ende nacomelinghen, ende nemmermeer, noch tot geenen daghen, mit geenderhande ſaecken dair af verſceyden zal werden in geenre wijs. Alle dinck ſonder argeliſt. In oirconde deſen Brie- Privilegie vanden Iare 1420.

ve besegelt, mit onsen zegele. Gegeven in onser Stede vanden *Brielle*, opten vijftienden dach in Februario, int Iaer ons Heeren 1420. na den lope van onsen Hove.

Het tweede Privilegie dese zaecke aengaende/ gegeven by de Gravinne Iacoba, is vanden volgenden Inhout:

Privilegie vanden Iare 1430

Iacoba, by der genaden Goidts, Hartoginne in Beyeren, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van Ponthieu, ende Vrouwe van Vrieslant. Doen cont allen luyden, Want Heer *Philips van Wassenaer*, in zijn levenden lijve, mit hande ende mit monde, onsen lieven Oom zaliger gedachten, Hertoge *Iohan van Beyeren*, die Burchgraef-schap van *Leyden*, mitten Gerechte ende Heerlickheden overgegeven heeft, na uytwijsinghe der zoenen, gemaict tusschen onsen lieven Oom voirschreven, ende onser Stede van *Leyden*, metten ghenen die dair inne belegen wairen, gelijck oick ons liefs Ooms voorscreven Brieve die hy onser Stede van *Leyden*, dair of gegeven heeft, dat claerliker uytwijsen, So hebben wy om dat de overgifte der Burchgraefschip, mitten Gerechten ende Heerlickheden voirschreven, ons ende onser Graeflickhede van Hollant, grootelick mede draget. der zelver onser Stede geconfirmeert, ende confirmeeren mit desen Brieve, alsulcke Hantvesten ende Brieven, als onsen lieven Oom voirschreven onser getruwer Stede voirschreven, dair of gegeven ende bezegelt heeft: ende geloiven voir ons, ende onse nacomelinghen, onser getruwer Stede voirschreven, die voirschreven Hantveste te houden, te doen houden, ende dair inne te stijven ende te starken, zonder iet anders daer in te laten vallen of te gescien ten eeuwigen dagen. Oick mede hebben wy der zelver onsen getruwen Stede, geconfirmeert ende confirmeren mit desen selven Brieve, alle alsulcke Hantvesten

Confirmatie van alle de Stad Leydens Privilegien.

sten ende Vryheden als zy hebben van ons ende van onsen Voirvorderen Graven van Hollandt, ende gheloven hun oick voir ons ende onsen nacomelingen voirscreven, daer inne te houden, stijven en starken inder manieren voirscreven, sonder eenich arch of list. In oirconde desen Brieve besegelt, mit onsen zegele hier an gehangen. Gegeven inden Hage opt tienden dach in Iunio int Iair ons Heeren 1430.

In dese Belegeringe waerde Leser/ de welcke aengevanghen ende begonnen was om de Stadt Leyden te dwinghen/ ende te brengen onder de gehoorsaemheyt van den Hertoghe/ siet ghy merckelicken dat God Almachtich met de Stede gheweest is/ ende dat hy door syne Almogende handt 'tgene ten quaetsten tegen de Stede voorgenomen was/ alsoo gestuppt ende geleydet heeft/ dat het selfde heeft moeten gedyen tot nut ende voordeel vande selve Stede: Want door dese occasie ende gelegentheyt heeft hy die willen verlossen vande Heerschappie/ende 'tgewelt der Burch-graven/ onder wiens Jock ende ghebiet/ sy soo vele Jaren aenden anderen geduyrende geseten hadden.

III. Verhael van een grooten Oploop ende rumoer twelck binnen der Stad Leyden geschiet is inden Jaere 1445. tusschen de Hoecken ende de Cabeljauwen, ten tijden van Hertogh Philips van Borgoingnen.

Naerdien dat den ouden twist tusschen de Hoecsche ende Cabaliausche pertyen dagheliex hoe langer hoe meerder oprees/ ende doort ophitsen van vele ende verscheyden hooghe ende leeghe persoonen aengheblaesen ende vermeerdert werde/ dat de voornoemde Pertyen den anderen met alle vyandelicke manieren vervolchden ende t'onderbrachten/ soo veel leets ende spyts den anderen doende/ als sy conden bedencken ende te weghe brenghen: soo is eyndelicken de sake soo verre gecomen/ ende de oneenicheden zijn so hoogh gewassen/ dat inden Jaere 1445. (ten tyde als Hertogh Philips van Borgoignen, de Graefschappen van Holland ende Zeelandt regeerde als 26. Grave/) binnen de Stad Leyden, (waerinne dat vuyr van oneenicheydt seer langhe ende crachtich ghewoedet ende gebrandet hadde / in meerder ende in grooter hevichept als in eenighe andere vande omlegghende Steden.) De Borghen ende Inwoonderen metten anderen om

clepne

cleyne ende geringhe saken/ ghelyck meesten tyt in sulcke occasien ghebeurt (ende hier naer ghesept sal werden) in groote moeyten ende oneenicheden geraeckten/ in welcke gramschap ende raserie sy haer so verre teghens den anderen verloopen hebben/ dat sy van beyde de syden ghekomen zyn vande woorden totten wapenen/ mede ghelyck men van ouden tyden plach te segghen mette Kuys op straet ghekomen zyn: om door desen middel (so het moghelicken waer) haer selven staende te houden/ ende alsomet gheweldt te beschermen tghene sy voorgenomen hadden upt te voeren/ het welck was van grooten lust ende begheerte van over de anderen te moghen heerschen ende ghebieden/ al souden sy 'tlyf ende leven daeromme moeten laeten ende verliesen. Wat de oorsaecke/ begin/ den voortgang ende 'teynde van dit Rumoer gheweest/ ende wat de selve ghewrocht hebben/ sult ghy alles volcomelicken weten/ upt de volgende Beschryvinghe/ de welcke ick gheuomen ende ghetrocken hebbe upt het 21. Capittel vande 29. Divisie van onse oude Hollandsche Chronycke/ ende inde Hollantsche Chronyck inden Jare 1620. by W. van Gouthoven uptghegheven pagina 464. al waer de selve beschreven werdt mette volghenden woorden:

Oproer binnen Leyden, 1445.

OMtrendt Paesschen int Jaer ons Heeren 1445. quam Meester Goofwijn de VVilde als President der Landen van Holland/ Zeeland ende West-Vriesland in des Graven-Haghe/ daer hy eerlicken vanden Raedt ende Ridderschap ontfangen worde. Ende niet langhe daer nae begonden die partyen binnen Leyden tegen malcander op te staen/ want Floris van Boschuysen Schout van Leyden stont op in grooter tweedrachte teghen Baldewijn van Swieten, ter cause van een Sepulture ende Grave legghende in S. Pieters Kercke, dwelck elck vermat hem te wesen/ ende de twee hadden vele adherenten ende fautoors elck in zyne sake: Ende daer en boven hadde dese Floris van Boschhuysen een pleyte/ ter cause van syne Officie/ staende tegen eenen ghenaemt Simon Vrericx, want dese Simon Vrericx hadde geimpetreert ende vercreghen dat Schout-ambocht van Leyden, ende comende binnen Leyden, dede hy syne Commissie publiceren ende condighen die hem Hertoge Philips gegeven hadde. Floris van Bosch-huysen, Schout van Leyden appelleerde tegens syne Commissie/ ende sette eenen Onderschout in syn stede/ ende reysde na Brussel om te achtervolgen syne appellatie: Ende Simon Vrericx begeerende oock syne Commissie te defenderen / liet hem vanden President int voorsz. Officie vanden Schout-ambacht introduceren ende inleyden/ ende overmits auctoriteyt des Presidents ende upt crachte syner Commissie/ sette hy oock eenen Onderschout/ ende aldus waren binnen der Stede twee Schouten ende twee Onderschouten. Daer nae ghevielt dat eenen ghenaemt

Oorsaken van het rumoer.

Ian Danielsz. quam gegaen voor by den huyse van Beuckel Heerman, sittende op die stoup oft banck voor syn deure/ welcke Ian Danielsz. te wyve hadde Beatris Floris, Suster van Bosch-huysen, ende int voorby

gaen

gaen ontginck hem een wint van achteren/ d'welcke Beuckel ſeer oevel nam/ ende ſprack met grooter indignatien ende toornicheyt: Doet ghy dat tot ſpijt ende ſchande van my/ ick belove u dat ickt u ſal vergelden. Doen ſprack Ian Danielſz. Doet al dat ghy moecht/ ende met dien woorden ſcheyden ſy: Ende van dien dage voor/ beſtonden ſy elck meer ende meer tegen malcanderen op te ſtaen/ alſo datter groote tweedracht/ ende diſcoort tuſſchen beyden partyen inde ſtede waren. Soo iſt ghevallen op onſe lieve Vrouwen avont Viſitatie, dats opten eerſten dach van Iulio, dat om deſer ſaken willen eenen grooten oploop ende rumoer geſchiede tuſſchen beyden partyen/ ende grepen elck heur wapenen/ ende liepen int harnaſch om teghen malcanderen te ſtryden: Ende van ſtonden aen ſonden die Cabeljaus in den Hage aen den Preſident ende Heeren vanden Rade om aſſiſtentie ende byſtant. Terſtont ſoo dede die Preſident vergaderen vele mannen van wapenen/ upten Haghe ende van Delff, ende quam haeſtelicken met vele waghenen gevaren/ ende met paerden/ met veel Heeren ende Edelen vander Cabeljauſcher partye/ ende met grooter menichte van Poorters van Delft/ ende upten Haghe binnen der ſtede van Leyden om heure partye byſtant te doen. Ende binnen Leyden comende/ namen ſy terſtondt der ſtede Banier/ ende vergaerden met allen haren adherenten ende fautoren op die Blauwe ſteen, ende Heer Ian van Waſſenaer, Heer van Voorburch, Heer Henricx Broeder van VVaſſenaer, droech die Baniere/ ende daer quamt al by dat van die partye ende ſoorte was. Die andere vander Hoecx partye ende ſecte vergaerden op die Nieuwe-ſtrate by de Hooghelantſche Kercke/ ende waren oock eenen grooten hoop/ deſe traden voort om over den Rijn te gaen nae de Coorn-brugge/ om ſoo voort te gaen aen de Breedeſtrate nae die Blauwe-ſteen/ om tegen den anderen eenen ſlach te ſlaen. Ende als ſy op die Coorn-brugge ſtonden/ quam tot henluyden eenen genaemt Gerrit Potter, ende was geſonden vander Cabeljauſcher partyen/ ende ſprack met henluyden om pays ende eendrachticheyt te maken/ ende dede die Hoeckſche daer ſtaen op die brugge/ ende als hy antwoorde hadde ontfangen/ ginck hy ſnellicken weder totten Cabeljaus, maer eenen anderen wegh dan hy ghecomen was: ende terwijlen dat hy ſijnen wegh ginck/ quamen die Cabeljaus gedrongen door die cleyne Coornbrugghe-ſteghe nae die brugghe toe om die Hoecx te bevechten/ die daer ſtonden niet om te vechten/ maer om vrede ende pays te maecken/ overmits die woorden die Gerrit Potter hen toegeſproken hadde: Ende drongen ſoo vreeſelicken op die Hoeckſche/ dat ſy te rugge wijckten tot aen S. Pancraes Kerck ende Kerckhove/ ende daer wierter veel gequetſt ende gevangen/ ende deſe ghevangens waren wel 120. ende worden alle inden Haghe gevoert/ van den welcken worde daer drie onthooft/ als Ian Danielſz. Ian van Haesbroec, ende Meynert Aertſoon, ende men ſouder noch meer gherecht hebben/ en haddet die Grave van Ooſtervant niet belet ende wederſtaen/ ende die andere moeſten hen coopen ende loſſen met grooten ſchat ende gelde.

Stryt omtrent S. Pancraes Kercke.

Eenige oproerders geſtraft.

Als dit aldus deerlicken was geschiet/ ende die Hertoge dit vernomen hadde/ nam hy op in Hollandt te comen om dese twee partyen te vereenigen/ ende in rusten ende in vreden te setten: Ende quam in Hollant met den Grave Ian van Nassouwen, Heere van Breda, ende met meer andere Heeren ende Ridderen in grooten getale/ ende daer quam oock mede met hem Heere Ian van Hensberch, Bisschop van Ludick, om te impetreren ende te vercrijgen remissie vander misdaet des Princelicken Majesteyts/ van dat ghene dat die Hoecksche teghen haeren Prince misdaen mochten hebben/ door faveur ende gonste van Jonckheer Gijsbrechts van Bredenroede, Domproost van Vtrecht sijnen Neve/ door wiens instantie ende begeerte die Bisschop aldaer mitten Prince mede ghecomen was. Ende als die Prince in Hollant quam/ sende hy den Grave Ian van Nassouwen, voor tot Haerlem om sijne toecomst te intimeren/ ende den Poorteren doen weten. Ende als hy tot Haerlem quam/ dede hy sijne Commissie als hem bevoolen was. Ende desen Graef Ian van Nassauwen, was geloseert totte S. Ians Heeren, daer na quam die Prince/ ende hadde zijn Logijs tot Baertout van Assendelft, by der Kerck-toren. Dit verhoorende Heer Gijsbrecht van Bredenroede, die Domproost quam tot Haerlem, ende by toedoen vanden Bisschop van Ludick sijnen Neve/ ende den Grave van Nassouwen maeckte hy pays ende vrede metten Hertoge/ daer sijn vyanden seer om gestoort waren ende qualick te vreden. Daer na op S. Lijsbetten dach quam die Prince binnen Amstelredam, ende brocht daer in alle die ghebannen ende verdreven Poorters van der stede/ ende hy versette dat Gerecht/ ende selte van elcke partye twee Burgermeesters/ als Iacob Braesman, Bartholomees Does, Pouwels Aelbrechtsz, ende Grebber Dircxsz. ende daer toe noch seven Schepenen/ die alle dienen souden tot onser liever Vrouwen Lichtmisse, wantmen/ dan na ouder gewoonte t'Gerechte te setten plach binnen der selver stede van Amstelredam. Als Hertoge Philips aldus van die een stede tot den anderen gereyst/ wijslick alle dinghen in goeden state ende Politie geordonneert ende geset/ ende goeden pays ende vrede tusschen den twee partijen gemaeckt hadde/ is hy weder na Brabant gereyst.

Hertogh Philips vereenicht beyde partyen.

Brengt de verdreven Borgers van Amsterdam weder binnen.

IV. Verhael hoe dat inden Jare 1479. de Cabeljausche partye de Hoecken uyt de Stadt Leyden verdreven/ende hare Vrouwen ende Kinderen binnen der Stede gehouden hebben.

Naer dat Hertogh Philips van Borgoignen, beyde partyen vereenicht ende te vreden gestelt hadde/ gelijck in het voorgaende Capittel verhaelt ende beschreven is/ soo hebben sy eenige tijt metten anderen (soo't scheen) in vrede ende eenichheyt geleeft: nochtans soo is de wortel van oneenicheden soo verre niet uytgheroden noch-

nochte wech genomen geweest: oft de selve heeft door de alderminste ende cleynste oorsaken ende occasien wederomme beginnen te spruyten/ te wassen/ ende voort te brengen allerley vyantlicke vruchten van oproer ende oneenicheydt: soo groot/ jae grooter ende meerder als opt te voren/ alsoo dat den voornoemden twist ende oneenichept binnen deser Stede/ so langhs so meer geresen ende verheven zijn/ ende eyndelicken soo toegenomen hebben/ dat de Cabeljausche partye/ de welcke meestentijt de sterckste waren/ inden Jare 1479. (ten tyden als Maria van Borgoignen de Graef-schappen van Hollant ende Zeelant als 28. Gravinne regeerde) de Hoecken met gewelt upt der Stadt ghejaecht ende verdreven/ ende eenige Jaren tegen haren danck ende wille daer upt ghehouwen hebben/ alhoewel dat de verdrevene vande Hoecksche partye vanden Hertoghe Maximiliaen van Oostenrijck, Man ende Voocht vande voornoemde Gravinne/ ende by sijnen Rade by sententie gewesen waren/ datmen haerluyden wederom binnen der Stede ontfangen soude/ ende in hare huysen ende goederen stellen/ daer sy niet gewelt soo lange uytgehouden waren/ gelyckmen sulcx upt de volgende Beschryvinghe sal konnen sien ende lesen/ de welcke ick ghenomen hebbe upt de 31. Divisie, ende het 21. ende 22. Capittel van onse Hollantsche Chronijcke/ ende inne de Chronijcke van V V. Gouthoven, pagina 517. ende 518. wesende vanden volgenden Inhout:

INden Jare 1479. inde Vasten/ dede die Heere van Veere, Stadthouder van Hollant/ een Generale Dachvaert legghen in die Stede van Rotterdam, om dat daer vergaderen souden die Edelen/ Steden/ ende Dorpen van dien contreye daer omtrent gelegen/ soo is hy daer gecomen met luttel geselschaps/ ende waren op wege meer andere daer te comen. Dit merckende Ian van Remmerswael, Baillu vander Stede/ verduchtende dat die Hoecx die Stede in nemen ende vercrachtigen mochten in deser Dachvaert/ versamede die Schutters ende Poorters vander Stede/ ende dede die sprake gaen door die Stede/ dat die Dachvaert daer geleyt was/ om dat de Hoecx die stede in nemen souden/ ende souden als dan haer wille metter stede doen/ ende keerden dat die gedeputeerde van Dordrecht ende vander Goude, ende meer andere die inde wege waren niet binnen en quamen/ ende quamen ter plecken daer die Stadthouder over tafel sat ende at/ ende deden daer opstaen / ende moeste de stede ruymen/ de welcke seer verveemde van desen schielicken oploope ende rumoer/ toogh upter stede nae den Hage. Een luttel tijt hier in de Paesch-heylige daghen quam binnen der stede van Haerlem om recreatie te maken/ Jonck-heer Adriaen van Cruyningen, ende Henrick de Bastaert van Brederoede, met meer andere Edelen/ ende als sy twee oft drie daghen daer binnen vrolick ghewecst hadden / met sommighe eerbaere mannen vander stede in goeder ghenoechten / ende des avonts slapen gegaen waren in haer herberghen/ siet inder middernacht quaemen daer in de herberghe een groot ghetal jonghe

Den ouden twist rijst wederom op.

Eenich ghewelt aen eenige Edelen binnen Haerlem geschiet.

vermetelen ghesellen upter stede met grooten gheruchten/ ende sochten dese Edelen mannen om doot te slaen / ende vondense naeckt in haer bedden/ ende deden haer beste om die te slaen/ maer sy worden van hare Waerden ende Waerdinnen beschermt ende beschuttet/ ende moesten opstaen ende upter Stede gaen: ende van desen excessen ende gewelden en worde over dese jonghe lieden gheen correctie noch justitie ghedaen. Niet langhe daer nae quam binnen Haerlem den jonghen Heere Ian van Egmont, ende in syn presentie worden upter Stede ghebannen vele Poorters die opten Regenten ende Oversten vander Stede van dese saecke gesprooken hadden / ende oock meer andere goede eerbare Mannen worden mede ghebannen/ die met desen voorseyden Edelen mannen in goeder ghenoechten ghetert ende ghedroncken hadden. Op deser selver tyt creghen die Overste vander steden van Dordrecht, Goude ende Schoonhoven met loosheden die stede van Oudewater, ende want dese steden vele communicatien ende vrienschappen hadden metten Heere van Montfoorde, ende metter stadt van Vtrecht, en mochten die Cabeliaus dat niet wel lyden / ende waeren daer om seer gram ende toornich/ ende alsoo de Stadthouder die uytgeweken ende verdreven Poorteren upter voorsz. Stede geen bystandichept en dede / dat sy weder in die steden hadden gecomen/ soo bestonden sy te tracteren ende raedt te houden/ hoe sy hem best dat Officie van dat Stadhouderschap afhandich maken mochten/ ende sochten menige occasie ende listichept om hem te destitueren ende te accuseren / als tot sulcken officie onbequaem. Soo ist ghebeurt omtrent S. Ians Misse te Mid-somer / ende de Stadhouder in den Hage niet en was/ dat sommige van syne famelie ende Dienaers die daer gebleven waren in een Taveerne saten ende droncken metten Dienaers des Heeren van Wassenaer, ende Heeren Philips van Wassenaer, met meer andere Dienaers van den Edelen/ ende nae veel drinckens als sy droncken geworden waren/ bestonden sy te kyven ende te schelden onder malcanderen/ ende want des Stadhouders Dienaers in minder getale waren/ eñ d'ander henlieden te machtich/ simuleerdē sy hen ende gingen upter herbergen/ ende omtrent den avont quamen sy weder in meerder getale/ wel ghewapent/ makende groot geruchte voor de Herberghe/ werpende met steenen in de glasen/ meenende dat die ander uytcomen souden. Ende op een ander tyt als dese Dienaers van den Stadhouder in een ander Taverne saten ende droncken/ quamen de ander oock diergelycken werpen met steenen in de glasen. Soo ist daer nae ghebeurt dat de Valckeniers des Stadthouders upten velde quamen met hare Valcken op de handt/ ende comende op de plaetse worden sy bespronghen ende aenbevochten vanden anderē: Dit siende de Valckeniers liepen heestelick opt Hof/ ende schoten met allen seer met haeck-bussen ende cloeueren totten anderen in. Doen vergaderden sy alle die vander Cabeljausche partyen waren/ Edelen ende Onedelen/ met sommige upter stede van Leyden, Delf, Haerlem, ende Amstelredam, ende maeckten een Belegge voor dat Hof/ ende

De Cabeliauwen staē teghen den Stadhouder op.

ende schoten weer met allen seer/ met groote Bussen ende cleyne upt de huysen/ staende opten Viverberch tot in des Graven Hof/ ende schoten sommige doot/ ende daer wierter vele gequetst. Maer ten lesten quam daer Heer Pieter Lanckhals inden Haghe/ ende maeckte die dadinghe daer tusschen/ ende gaven hen op / ende die Dienaers gingen vanden Hof/ ende de ander quamen daer op / ende namen des Stadhouders henxsten vander stallen/ ende meer ander goeden/ ende sloegen die sloten vande kisten ende kofferen op / nae hen nemende die cleynodyen ende andere juweelen / ende sloeghen veel goedts aen stucken / ende deden hem groote schaden / ende ten lesten worden hem syne peerden weder gegeven/ ende de Dienaers gingen vanden Hove. In dese schermutsinghe ende violentie waren die Overste Heere Ian van Egmont, Heer Ian van VVassenaer Baenroetsen/ Heere Philips van VVassenaer, Heer Floris van Kortgeen, Heer Claes van Remmerswael, Heer Lodewijck van Schengen, Heer Ian van Cats Ridderen/ Lieven van Cats, Willem van Reymerswale, met meer Edelen ende Schiltbooztighe mannen upt Hollant ende Zeelant/ alle vander Cabeljausche partyen.

Beleggen ende winnen het Hof inde Hage.

Inde Jaeren 1479. hadden die van beyde partyen te samen noch dat regiment vander stede van Leyden, ende als dese vermaledyde partyschappe weder bestont te wassen in alle steden van Hollant alst voorsept is / so vergaderden alle de machtichste ende overste vander Stede van beyde partyen/ ende nae veel woorden ende redenen die daer geproponeert ende voortgebracht worden/ hebben sy met gemeyne deliberatien consent ghelooft ende gesworen met malcanderen in eenichept ende ghetrouwichept te leven/ ende die stede ghelyck te regieren/ ende niemant om lief/ noch leyt / noch om geender partyen upt te jagen/ te bannen/ ofte te tribuleren. maer eylacy/ dit geloof ende eedt en duerde niet lange/ want die Edelen ende andere Steden vande Cabeljausche partye aenmerckende dat sy die Stede van Leyden, overmits der Heeren ende Poorters eendrachtichept/ tot haren wille niet cryghen en mochten/ hebben sy met sommige vander Cabeljauscher partyen binnen Leyden besloten de Hoecx upter stede te jaghen/ verdryven ende bannen/ niet tegenstaende den eedt/ belostenisse ende getrouwichept die sy malcanderen belooft ende gesworen hadden te onderhouden/ want sy visierdē ende spreyden onder dat ghemeyne volck in alle steden ende plecken / en hadmen de Hoecx upt Leyden niet verdreven ende uptgejaeght/ sy souden alle die Cabeljaus de kele afgesteken hebben/ want sy daer toe messen hadden doen maken. Op dese tyt waren vander Hoecx partyen Burgermeesteren van Leyden, Gerrit van Poelgeest ende VVillem van Zijl, ende waren om seeckere saecken vander Stede te expedieren/ ende beschicken uptghesonden. So ist gebeurt des dages nae onser Vrouwen dagh Visitatie, ende was een Saterdagh/ den derden dagh in Julio/ dat binnen Leyden quamen met vele wagenen ende peerden des morgens te ses upren Heer Ian van Egmont, Heere Ian van Wassenaer, Willem van Schagen, Ian van Rietvelt, Iacob van Cats, Ian Schotan, Pieter

Accoorde tusschen beyde partyen binnen Leyden gemaeckt wert ghebroken.

ter van Ruven, Claes van Ruven, Tielman Oom, met meer andere van de Cabeljauscher partye/ ende vele vanden Poorterye upten Hage, van Delf, ende van Haerlem, die daer aencleefden/ ende als dese in de Stede gecomen waeren/ terstont vielen by hen de overste vander selver partye binnen Leyden/ als Adriaen van Swieten Schout van Leyden/ Gijsbrecht van Raephorst, Huyge van Zweeten, Floris van Alkemade, Willem van Boschuysen, Iacob van Boschuysen, Claes Iansz. van Noorden, met meer ander van die partye/ ende liepen met cloevers ende met bogen ende met ander instrumenten door de stede/ ten huysen vanden Hoecx bedrijvende groote gewelden/ ende verdreven ende verjaechden op den selven dagh vele eerbare rijcke mannen upter stede/ als Heer Claes van Zijl Pastoor van S. Pancraes opt Hogelant een oudt eerlick man/ Heer Zeger Stoop Priester/ Ian van Naeltwijck, Heer Henricx Broeder Tresorier van Leyden op die tijt/ Pieter van Berendrecht, Ian van Berendrecht, Matheus van Berendrecht, Willem vander Graft, Pieter Bouwensz. Meester Gijsbrecht Harst, Dirck Wouter, Ian van Tetroe, Iacob van Alkemade, Philips Nachtegael. Willem, van Leeuwen, Claes van Leeuwen, Dirick Iansz. Floris Heermalen, Henrick Willemsz. VVillem VVillemsz. gebroeders/ ende andere Geestelijcke ende Waerlicke / vanden besten ende notabelsten rijckste Mannen tot hondert toe/ behalven noch meer andere van ghemeyne Poorteren: ende Gerrit van Poelgeest, VVillem van Zijl, ende Iacob vande VVoude Heere van VVarmont, dese bleven oock upter stede verdreven/ ende alle dese voorsz. Huysvrouwen worden verboden op de peyne van eeuwich upter Stede gebannen te wesen/ dat sy by haer mannen niet trecken en moesten noch na volgen/ ende spreyden ende saeyden die verdrijvers den verdreven persoonen een leelicke diffamatie ende geruchte achter haeren rugge/ en hadmense upter stede niet verdreven/ sy souden den anderen de kele afgesteken hebben/ maer wat daer of is laet ick blijven/ wanter vele onder den verdreven hoope waren eerbaere ende treffelicke Mannen die noyt en wisten van partije te seggen/ etc. Ende weynich tijdts hier naer zijnder nochtans sommighe weder binnen ghecomen/ ende worden gedwongen nerghens te gaen noch te staen/ noch met yemant communicatie ende sprake te hebben/ nochtans soo bleef dat meeste deel upter stede verdreven/ ende van haren goeden gehouden/ van den welcke sommighe met recht bestonden te procederen/ ende deden groote neerstichept int vervolgen inden hoogen Hove des Hertoghs teghen den ghenen diese boven recht/ reden/ ende ghesworen eeden ende beloftenisse upter Stede verjaegt ende verdreven hadden/ ende ander diet recht niet vervolghen en mochten/ vielen in desperatien ende mistroostichepd/ ende begonnen die van Leyden veel schadens ende verdriets te infereren ende aen te doen tot diversche plaetsen aen lijf ende goeden/ gelijck int volghende Capittel breeder ghesept sal werden.

De Cabeljauwe drijven de Hoecke upt Leyden.

Namen vande Hoofden vande Hoecken/ die verdreven worde.

V. De

V. De Hoecken met gheweldt uyt Leyden verdreven zijnde/ nemen met hulpe van Heer Reynier van Broeckhuysen inden Jaere 1481. de Stadt met behendicheydt weder inne. De Stadt werdt van des Graven weghen wederom beleghert/ die van Leyden verlossen haer selffs van het voornoemde Belegh.

DJe vande Hoecksche Partije aldus tegen alle eeden/ beloften/ billichept ende reden/ uyt de Stad Leyden t'onrecht verjaeght ende verdreven wesende/ so hebben sy met gedult ende patientie sulcx moeten lijden ende verdraghen: ende hebben haerluyden inde omliggende Steden ende Landen onthouden/ ende haer aldaer beholpen soo sy alderbest hebben weten te doen: metten anderen overleggende/ hoe ende op wat wyse sy luyden wederomme in hare goederen ende by hare wijven ende kinderen mochten komen ende gheraken/ daer toe aengheport werdende door begeerte ende verlanghen van hare Vrouwen ende kinderen/ ende dat het haer begonde te verdrieten alsoo in ballingschap te moeten leven/ op een ydele hope van weder inne ghéroepen te werden: te meer/ om dat sy sagen ende verstaen hadden/ dat die vande Cabeljausche partye haer binnen der stede niet wederommé en wilden ontfangen/ alhoewel dat sy by Vonnisse vanden Hove gewesen waren/ datmen haer wederomme moest innemen/ ende inde possessie van haere huysen ende goederen stellen. Siende dat dit alles niet en mochte helpen/ so hebben sy eyntelicken metten anderen binnen Vtrecht vergadert wesende besloten/ dat sy de Stadt Leyden met practijcque ende behendichept souden sien inne te nemen/ omme haer selven met gewapender hant ende met gewelt in hare goederen te stellen: ende hebben om sulcx wel ende bequamelicken te mogen uytvoeren/ tot haer leytsman ende Overste verkozen Heer Reynier van Broeckhuysen Ridder/ welck beslupt sy terstont in het werck gelept hebben/ ende wel gesuccedeert is. Omme welcken aenslagh volcomentlicken te verhalen/ so sullen wy hier innelijven het 28. Capittel vande 31. Divisie van onse Hollantsche Chronijcke/ vermits ghy daer inne ten vollen sult mogen sien ende lesen/ hoe ende op wat wijse sy haren aenslagh begonnen ende te weghe ghebracht hebben: luydende van woorde te woorde als hier volght:

INden Jaere 1481. als de Ballingen van Leyden vander Hoecx partye langhe tijt int hoghe Hof vanden Prince vervolght hadden/ om weder in die Stede te wesen/ ende 't Hof apponteert ende sententie daer af ghegeven hadde/ dat sy weder in de Stede ende in haer goeden

ende

ende possessien ghezet ende ghewesen waren/ nochtans worden sy met macht daer upt gehouden/ overmits sommige vanden Oversten ende machtichsten vander Stede: waerom dat sy eendrachtelicken sloten ende met malcanderen verbonden/ dat sy met macht in die Stede ofte met cloeckheyt comen souden. Ende zijn op S. Anthonis dagh/ wesende inde maent Januario/ als al 't lant ende het water seer hart bevrosen was/ vergadert gheweest binnen der Stadt van Vtrecht, ende kregen tot haren hulpe ende Capiteyn Heere Reyer van Broechuysen, Ridder/ Henrick van Nievelt, met meer andere/ upter Stede van Vtrecht, soo zijn dan dese twee Capiteynen metten ballinghen van Leyden, niet starcker wesende dan hondert vijf-en-dertigh mannen, omtrent den avont upter stadt van Vtrecht gherepst met sleden/ hebbende Ladderen ende ander Instrumenten om die Stede te beclimmen/ ende quamen des morgens te ses upren op S. Sebastiaens dagh voor die Stede/ ende het hadde alle dien nacht door mit allen seer ghesneeuwet/ ende setten haer ladderen aen die muyren tusschen die Reynsburgher-poorte ende Maren-toorn, ende clommen soo over sonder eenich rumoer/ oft datter yemant af wist/ want alle die Waeckers vande vesten waren gegaen/ ende als sy alle gader binnen waren/ senden sy terstont upt heymelick aen hare vrienden om hulp ende bystant/ ende comende by die Roode steen, begonnen sy te roepen: Breroe, Breroe, Vtrecht, Vtrecht, Montfoort, Montfoort, ende dus roepende ende crijtende/ sloegen sy haer trompetten op/ ende quamen sonder eenige resistentie ende wederstant tot opten Blauwen-steen, by dat Stede-huys. Dit verbaerlicke gherucht ende gecrijs hoorende die vander Cabeljaus partye waren/ worden seer verslegen van moede/ meenende datter over duysent Mannen inder Stede gecomen waren/ waerom dat elck verbaert was/ ende verborghen hen in heymelicke ende secrete plaetsen. Die gene die opten Blauwen-steen stonden liepen op het Stadthuys/ ende verdreven alle de Waeckers vanden huyse/ ende namen der Stede Banier/ ende brochten die ontwonden opten Blauwen-steen, ende daer vergaderde al dat vander Hoeckſche partye was/ ende streken voort na Huyge van Sweetens Huys/ een vanden opperſten ende meesten vander stede/ staende opten hoeck van onser Vrouwen stege/ ende daer vergadert wesende/ quam Adriaen van Sweeten, de Schout van Leyden, met omtrent dertigh Mannen/ ende daer geviel een corte schermutsinghe / datter vier Mannen doot bleven/ maer sy begaven terstont die weer/ ende gingen loopen. Ontrent ten negen upren vanden dage gheheurde een merckelick ongeval/ want Willem vander Graft, ende Willem van Leeuwen, beyde vander Hoecx partye/ twee rijcke mannen/ lagen op dese tijt op dat Stadthuys vander Raedt-camer in die Deynsteren/ ende daer worden twee eerbaer mannen gevangen gebrocht vander ander partye/ als Adriaen vander Mye ende Coomen Goossen, beyde doe ter tijdt Schepenen, ende staende voor dat Stadthuys daer ontellick volck mede stont vander Gemeynten jonck ende out. So ist gebeurt

De Stadt van Leyden ingenomen vande Hoecken.

Een groot ongeval binnen Leyden geschiet.

gebeurt dat de heele verdiepinge vande Raet-camer opgeboort is vander aerden/ ende stortte in een oogenblick weder neder ter aerden/ overmits dat onder dese camer een groote verdiepinge was/ daer Bussen/ bus-crupt/ ende ander alle Instrumenten van Oorlogen in stonden/ ende 't vyer is onversiens in dit buscrupt gecomen/ ende sloech dat huys ter neder/ dat dese vier eerbare rycke Mannen/ met ontrent 32. groot ende cleyn onder dat huys doodt bleven/ ende daer werter veel vanden brande/ ende vanden steen ende het hout dat ter zyden upt schoot/ ghequetst ende ter doot toe gewont. Als dese ballinghen met haren adherenten geen wederstant meer en cregen/ so liepen sy alle de stede om tot Geestlicke ende andere heymelicke plaetsen/ ende vingen omtrent vyftich vanden oversten ende ryckstten vander stede vander Cabeljauscher partye/ daer dese navolghende de principaelste af waren/ Heer Philips van Wassenaer, Ridder/ doe ter tydt Capiteyn van Leyden/ Ian van Poelgeest, Adriaen van Poelgeest, syn Soon/ Floris van Alkemade, Ian van Lockhorst, Ian van Sweeten, Adriaen van Sweeten, zyn soon/ Schout van Leyden/ Huyge van Sweeten, Adriaen vander Boethorst, Claes Ian Claesz. Gerrit van Rijswijck, Bruyning van Bosch-huysen, Willem van Bosch-huysen, Floris Heerman, Ian van Sonnevelt, Cornelis van Sonnevelt, Dirck van Onthorst, Claes Mast, Simon Paets, Kerstant Nannincxzoon, Floris Pietersz. Ian Arentsz. Gerrit Bols, ende meer andere/ ende worden alle tsamen in diversche ende verscheyden huysen geset/ ende hadden haer gemack ende begeerte van eten en drincken/ ende worden wel ghetracteert/ wantse totter bester luyden huysen lagen vander stede/ maer worden seer nauw ende cloeckelick bewaert/ uytgesept weynich die in banden ende boeyen ghestelt worden. Dese twiste binnen Leyden aldus staende waren die Overste van deser partyen binnen/ Heer Reyer van Broeckhuysen, Ridder/ Iohan ende Adriaen van Naeldwijck, Broeders des Heeren Henricx van Naeldwijck, Henrick van Nievelt ende Steven syn Broeder/ Gerrit van Poelgeest, die principale vanden stamme van Poelgeest/ Willem van Zijl, Ian van Zijl, Floris van Alkemade, Iacob syn Soon/ Dirck Porter, Floris Heermalen, Iacob van Woude, Heere van Warmont, ende en was niet lange binnen Leyden/ maer hy reysde met wyf/ kinderen ende Huysgesin tot Schoonhoven, ende onthielt hem daer tot dat de Prince inden Lande quam/ ende alle dingh in rusten ende vrede hadde geset. Soo worden dan tot bewaernisse van der stede geordineert Capiteynen/ als Adriaen van Naeldwijck, Iacob van Alkemade, Floris van Heermalen, Henrick VVillemsz. ende VVillem VVillemsz. zyn Broeder. Op den negenden dagh hier nae quam Heer Ian van Montfoorde binnen der Stede van Leyden met omtrent veertigh mannen/ Commissie hebbende vanden Prince/ of hy dese twee partyen in eenige manieren soude mogen vereenigen ende in vrede setten. Als men nu began te tracteeren van dese sake/ ende was opten 19. dagh der selver maent/ so werter eē onversienige oploop ēn twistinge onder dē Poorteren/

De Hoecke nemen verscheyden vande Cabeliausche gevangen.

Nieuwen oploop binnen Leyden.

ren/ alst dickwils in sulcken saecken gevalt/ maer de Heere van Montfoorde dede die by kloeckheden cesseren ende ter neder legghen. Nu soo waren binnen der Stede achthien Bonnen/ ende in elcke Bonne worden geordineert twee Overste Mannen/ ende alsoo die Burgemeesteren ende Schepenen vander Stede gevanghen waren/ soo koozen dese sessendertigh Bon-meesters upter ryckdomme vander Stede/ ses eerbare rycke Mannen die welcke dat Regiment vander Stede bevolen wert/ ende die obedieren soude in schyne als Burgemeesters/ ende daer worden Capiteynen van oorlogen geordonneert alst van doene mochte wesen/ ende alle die Poorteren vander Stede / oudt wesende boven de twintich ende beneden de tsestich Jaren worden getelt/ ende daer werter gevonden tot ses duysent weeraghtige Mannen/ upt die welcke gemaeckt worden vijf hondert Schutters, ende elcke Schutter werdt een Knecht geassigneert ende gegeven/ dit waren duysent cloecke Mannen wel getuycht ende geharnast.

Menichte van weerbaer mannen binnen Leyden.

De ommeleggende Steden hoorende dat de Hoecken de stadt Leyden, alsoo met behendichept inghenomen/ de principaelste vande Cabeljausche partye gevangen/ de Magistraet verandert ende afgesettet hadden: soo hebben sy metten anderen de Hoecken verclaecht ende beschuldicht by Hertogh Maximiliaen van Oostenrijck, haerluyden vele swaericheden te laste leggende: den Hertogh de klachte gehoort hebbende/ is daer over seer toornich ghewo rden/ ende heeft met synen Rade besloten de stadt Leyden te belegeren/ de Hoecken te straffen/ ende de ghene die van haer verdreven ende gevangen waren / ende met gewelt upt haere goederen gehouden wierden/ wederomme in hare besittingen ende goederen te stellen: welcke resolutie ende beslupt terstont in het werck gelept wert. Gelyck als sulcx bewesen kan werden mette Beschryvinge van 'tselve Belegh/ genomen wesende upt het verbolgh van onse voorverhaelde Historie/ die beschreven staet aen het 29. Capittel vande 31. Divisie, wesende vanden volgenden Inhout:

ALs die ander Steden van Hollant/ als Haerlem, Delff, ende Amsterdam, vernamen dat die vander Hoecx partye / die sy binnen twee Jaren verjaeght ende verdreven hadden upter Stede van Leyden, die voorschreven Stede ingenomen ende ghewonnen hadden/ ende dat alle de Overste vander Stede/ ende vander Cabeljaus partye gevangen waren/ soo senden sy terstont notabele Mannen tot den Hertoge Maximiliaen, ende gaven hem te kennen hoe dat een Geldersch Capiteyn/ genaemt Heere Reyer van Broeckhuysen, met veel Gelresschen, Stichtsche, ende gebannen Poorteren die Stede van Leyden crachtelick ende verradelick ingenomen hadden/ ende dat die voorschreven Capiteynen/ met syne adherenten/in meeninge waren voort te proced eren om alle andere Steden van Hollant /oock in te nemen/ende waer te beduchten dat die Gelresschen hem dat heele Lant van Hollant ontweldighen souden/

De Hoeckē werdē voor den Hertoge beclaecht ende beschuldicht.

ten

ten ware dat hy snellijck ende cortelijck een remedie daer toe dede ende te hulpe quame ende den Vyanden resisteerden. Die Prince dat hoorende wert seer gram/ ende beval Heer Ioost van Laleyn, Stadthouder van Hollant/ die doe ter tijt by hem was/ dat hy van stonden aen trecken soude met machte van volck om den Heere van Broeckhuysen te resisteren ende upter Stede van Leyden te verdryven/ met alle sijnen hulperen ende adherenten/ ende sont hem van stonden aen nae Heere Ian van Ranst, Marckgrave oft Meyer van Antwerpen, met vele Soudenieren ende knechten. Ende die steden van Hollandt deden terstont by hem comen Heer Philips de Bastaert van Brabant, met alle sijne knechten/ ende leyden die binnen die stede van Rotterdam, beducht wesende voor die van Dordrecht ende vander Goude, datse die ingenomen mochten hebben. Als die ingecomen van Leyden vernamen dat de Stadthouder inden Hage gecomen was/ senden sy hare gedeputeerde tot hem/ begeerende ende biddende datmense in rechte hooren wilde tegen den genen die sy gevanghen hadden/ ende begeerden noch te hebben ende besitten dat regiment vander Stede/ ende datmen die andere die gevangen saten destitueren ende afsetten wilde. Die Stadthouder vander ander partye geinformeert wesende/ gaf hen antwoorde: seggende/ dat sy voor 'taldereerst den Heere van Broeckhuysen, Henrick van Nyevelt, metten Gelresschen, Stichtschen, ende ghebannen Hoecx, upter stede souden laten passeren/ eñ leveren hem die gevangen in sijner handen/ dit doende woude hyse hooren. Dwelck sy niet doen en wouden/ ende sonden van stonden aen haer gedeputeerden tot den Prince om 't Regiment vander Stede/ ende destitutie vanden anderen. Ende binnen desen tijden bereyde hem die Stadthouder met alle sijne macht de Stede van Leyden te beleggen/ maer die ingeseten ende Poorteren van Delff, Haerlem ende Amsterdam waren onwilligh/ ende en wouden upt haer Steden niet/ soo dattet vertoogh totten derden dagh van Maerte/ want hier en binnen quaemen veel knechten int Landt/ ende worden vanden Steden aenghenomen. Die Regenten ende Oversten vander stede van Haerlem, als sy het innemen vander stede van Leyden hadden vernomen/ ontboden terstont by hen opter Stadthuys alle die rijckste ende machtichste vander Stede/ begeerende van hen eenen eedt gedaen te worden/ dat sy geen rumoer ofte commotie inder Stede tegen henluyden maecken en souden/ maer dat sy die stede wilden onderhouden ende conserveren in eenen goeden ruste eñ vrede ende eendrachticheydt: soo belooft ende sweert ons weder sprack die rijckdomme vander stede/ dat ghy buyten onse consent ende wille geen Capiteynen noch Soudenieren ende knechten in nemen en sult/ ende wy sullen doen dat ghy begeert/ ende aldus swoeren ende beloofden sy malcanderen te doen ende te onderhouden dat elcx begeerde. Onlanghs hier na quamen binnen Rotterdam ende in den Haghe veel Soudenieren ende knechten van des Hertoghen weghen/ ende doen wert geordineert dat Heer Ian van Ranst, Marckgrave van Antwerpen, trecken soude bin-

Den Stadhouder maeckt gereetschap om Leyden te benauwen.

binnen Haerlem met vier of vijf hondert knechten/ ende binnen Haerlem comende omtrent S. Mathijs dagh/ werter een groote commotie ende murmuratie tegen den Regenten vander Stede/ dat sy tegen haren eet ende beloftenisse dit lieten geschien/waerom dat sy te rade gingen/ ende gavense weder oorlof/ want sy voor een oploop beducht waren/ ende eer dat die knechten tot Hillegom waren gecomen/ so lieten sy die wederom comen inde stede/ want daer en binnen hadden sy versiert ende voorghesteken/ dat die van Bakenesse alle den Regenten ende Oversten van der stede met andere vander Cabeljaus partye doot slaen wouden/ ende aldus quamen sy weder binnen. Omtrent dese tijt quam Gijsbrecht van Raephorst, Iacob vanden VVouden swager/ ende begreep dat huys te VVarmont, andere t'huys te Alckemade, ende het huys te Endegeest inden Ambocht van Oestgeest, daer sy die van Leyden me dwingen wouden: Die van Leyden togen upt ende pilgierden ende beroofden dat huys ter Does ende 'thuys te Sweeten, ende op 'thuys te Zijl leyden sy haer knechten om die Stede te bewaren/ daer nae lieten die van Leyden een Blockhuys opslaen aen die uyterste molen buyten die Haech-poorte, ende een aen die Reyns-burgerpoorte, ende braecken die bruggen daer omtrent op/ om niet lichtelic aen die stede beloopen te worden/ ende sonderlinghe een uytnemende starck Blockhuys/ dat sy deden slaen op de Molen-werf neffens Heymans brugghe over/ daer sy die van Haerlem ende Amsterdam mede bedwonghen/ dat sy niet ter Goude varen en mochten. Soo ist gebeurt datter een groote commotie ende tweedracht opgestaen is inden Lande van Holland, wie dat dese Soudenieren ende knechten betaelen souden: Die overste Regenten vander stede diese ontboden hadden wouden hebben/ datse die gemeenten vanden stede betalen souden/ want sy upt bevel des Princen daer ghecomen waren om die Landen te defenderen ende te beschermen/ daer die ghemeenten op antwoorden: laetse dan betalen diese gheroepen ende doen comen hebben/ want als ons Prince komt soo sullen wy voor dat welvaren van desen Landen doen dat ons mogelick is van doen/ soo waer dat hy voorgaet sullen wy hem volghen. Op dees tijt lagh de Marckgrave van Antwerpen Heer Ian van Ranst binnẽ den Dorpe van Alphen van 's Princen ende 't Lants wegen met een deel knechten/ dese wert in meeninge te trecken om te becrachtighen het Bolckhuys/ staende op de Molenwerf/ neffens Heymans brugge over. Die van Leyden dit vernemende/ ende oock mede dat opt Blockhuys groot gebreck was van victualie/ maeckten hen reede omtrent S. Geertruyden dagh/ ende namen vier hondert knechten ende duysent Poorters wel ghetuycht om dat Blockhuys te spijsen ende den Marckgrave te moete te gaen/ vanden welcken Capiteynen waren Heer Reyer van Broechuysen, Henrick van Nyevelt, Dirck Potter upten Haghe. Ende als sy quamen tot Rijnenburch by Coudekercke ende die Marckgrave vernam dat die van Leyden uytgecomen waren/ heeft sijn opset verandert ende laten vallen/ ende is haestelick ghetogen van Alphen, passerende door Buscoop ende

Den Hertoghe doet Leyden belegeren.

Die van Leyden verjagen de beleggers van haer Stad.

ende Haferswoude, daer sy van die ghemeenten ende boeren een wijl tijts geschut worden/ overmits een Blockhuys dat sy daer opgeslagen hadden/ beducht wesende voor brande ende pilgeringe vande voorschreven knechten/ maer int eynde lieten syse passeren door haer Dorp op goede geloove/ ende alle die ingeseten vanden Dorpe van Haferswoude stonden opten Kerckhove/ ende daer voorby lijende wasser een vanden achtersten Knechten die een vande Boeren een spiesse ontnemen woude/ daer die ander tegen was/ waer by datter een cleyn schermutsinghe gev el/ dat sy vier vanden Boeren opten Kerckhove doot schoten. Ende als die van Leyden ghecomen waren opten Meenen-wegh om den Marckgrave te onderscheppen/ vonden sy alle die Bruggen opgebroken/ doen liep Dirck Potter metten Knechten die Hoge-veensche vaert op/ ende beliepen den Marckgrave binnen Benthuysen, ende schoten seer vreeselicken op malcander/ende siende dat groote Heyr aen comen/ vochten sy hen selven daer door: Die Marckgrave was in grooten perijckel/ want hy was onder de voet ghestagen/ ende syn stede wert hem benomen/ maer met grooter cloeckheyt ontquam hy met sijnen knechten door heymelicke wegen ende toepaden binnen Delf, ende die ander quamen weder binnen Leyden ongeschadicht/ uytgesept eenen die wert hen omtrent het Huys te Sweeten afgeschoten. Daer na zijn de Stadhouder ende Marckgrave met veel volcx van wapenen gecomen voor de Stede van Leyden des Saterdages des nachts te mid-Vasten/ ende wonnen stormenderhant dat Blockhuys buyten die Haechpoorte, aen die uyterste Molen / ende verbranden vijf Molens ende een deel huysen daer buyten staende/ waerom dat groote commotie ende beroerte in die Stede was/ overmits den brande/ beduchtende die Stede te verliesen/ dwelck al campelick doen stont: ende van desen tijt voort worden die van Leyden seer benauwet/ dat sy nergens uyter Stede comen en dorsten sy en worden gevangen.

Schermutsinghe tot Hafer- swoude ende Bent- huysen.

De Marcgrave come weder voor Leyden.

DEsen tweedracht aldus continuerende ende elck sijne macht toonende/ soo hebben die van Leyden seer gesollicitteert ende vervolght aen den Prince/om remissie te vercrijgen van't geene dat sy misdaen mochten hebben doort innemen vander Stede / ende omme te vercrijghen 't Regiment vander Stede/ ende deden groote beloften/ beloofden groote sommen van penningen te geven/ ende hier toe waren hem seer behulpelick die Steden van Dordrecht, vander Goude, ende van Schoonhoven, ende onderwonden hen des vele. Die Prince willende dat Lant in ruste ende vreden setten/ nam op selver in persoone in Hollant te comen/ ende quam omtrent mid-Vasten in die Stede van Breda, den welcken Heer Engbert Grave van Nassauwen, feestlick ende gracieuselick ontfing/ ende tracteerden eerlick ende bequamelick: soo quaemen daer weder by hem die van Leyden ende van Dordrecht, om der voorschreven saecken willen/ ende worden genoech te vreden ghestelt/ ende vercreghen haren wille redelick.

Die van Leyden versoecken Pardon aende Hertoghe.

Opten achten dagh van Aprille reysde die Prince upt die Stede van S. Geertenberghe, ende quam des avonts tot Rotterdam, met veel Edele mannen / Meester Corondillet, syne Cancellier / die Grave van Wittsenburch, die Grave van Nassauwen, die Graven van Polen twe ghebroeders / Grave van sHoerle, Heer Balthasar van Wolckensteyn, met meer andere Heeren ende Ridderen / ende daer comende / quamen hem te moete Heer Ioost van Laleyng, Stadthouder van Hollandt / Heer Arent van Sevenbergen, Heer Anthonis de Bastaert van Brabant / Heere Ian van Rast, met meer andere Ridderen ende Edelen. Op die selve tijt quam daer mede die Gedeputeerde vander Stede van Leyden, om te impetreren ende te verwerven vanden Prince remissie ende quytscheldinghe van hare misdaet / ende door starcken informatie der Steden van Delf, Haerlem, ende Amstelredam, en mochten sy anders geen antwoort crijgen vanden Prince / dan sy te vooren ontfangen hadden vande Stadt / als voorsept is. Van daer reysde die Prince des Donderdages voor Palm-dagh / ende quam ter Goude, daer hem ontfing Heer Willem van Egmont, Heer Ian van Wassenaer, ende Heere Ian van Cats, ende van daer toogh hy naer Oudewater. Als Heer Reyer van Broeckhuysen met syne adherenten dit vernamen / die een cloeck scherpsinnich man van Oorloghe was / aenmerckende dat die Stede van Dordrecht, aldus ingenomen was / die welcke een sleutel van Hollant was / ende die Prince selver int Lant was / merckte wel dat hy daer niet lange dueren en mochte / ende heeft hem daer toe gestelt met grooter cloeckhept ende subtijlhept van daer te comen. Cortelick hier nae quam die mare dat Heere Reyer rupmen woude / als hy dede want hy ging inder nacht upt Leyden met alle die Knechten / ende metten genen die met hem inghecomen waren / nae dee stede van Woerden toe / achter hem vellende ende ter neder slaende alle bomen: over dwers staende aenden hooghen Rijn-dyck / om datmen hem niet lichtelic achtervolghen en soude / ende ging soo heymelick voor by Woerden nae die stede van Montfoorde. Die Heeren vanden Raede des Princen dit vernemende / ende dat die Heere van Montfoorde niet binnen der Stede en was / informeerden sy den Prince dat hy selver in persoone quam voor die stede van Montfoorde om die stede in te nemen / en den Heere van Broeckhuysen te vanghen met syne medegesellen. Soo is dan die Prince met omtrent ses hondert Knechten ghecomen voor die stede van Montfoort / ende eyschede de poorten opgedaen te worden ende de Heer van Broeckhuysen daer upt te hebben / dwelck hem altemael ghewepghert werdt / ende begonnen met allen seer upter Stede te schieten met Busschen ende Cloevers / want die Prince doe in groot perychel stont / dat syn edel persoon by nae met eender Serpentyne cloote gheraeckt hadde geweest / waerom dat sy vele Dorpen int Landt van Montfoorde verbrande ende veel schaden daer deden omtrent die Stede van Hupsen ende Wooninghen te barnen. Daer nae opten Palmen-Sondach reysde de Prince van daer ende quam tot Schoonhoven / daer hy eerlick

Broeckhuysen wijckt upt Leyden.

lick ontfangen werdt vanden Castelepn Gerrit van Affendelf, ende vanden Poorteren. Doe dede Heer Iooft van Laleyng die Stad-houder vp hem comen van Spanen Jonck-Heer Walrave van Bredenroede, sijnen Neve/ en presenteerde den Hertoge Maximiliaen dien minlick ontfingh/ ende tracteerden gracelick.

Des Manendaghes quam de Prince weder ter Goude/ daer doe een generale Dagh-vaert ghehouden wert vanden Hollantschen Steden/ des Dijns-daghes toogh de Prince vander Goude/ ende quam te schepe tot Leyderdorp toe/ daer hy opt landt trat ende ging te voete in goeder ordinantie nae die stede van Leyden, daer die van Leyden meest vanden Rijckdomme/ hem tegens quamen aender Poorten in swart ghecleedt/ ende vielen op hare knien biddende om gratie/ presenterende hem die Sleutelen vander stadt. Die Prince meer ghenepcht tot barmhertichepdt dan tot Justitie: dedese opstaen ende namse in ghenaden/ ende moesten hem voor haer remissie ende beteringhe geven vijftich duysent gulden/ ende achthien Mannen om sijnen wille daer mede te doen/ die hy naemaels in gratien nam. De Prince binnen Leyden wesende/ Dirck Potter met meer andere die opt Huys te Zijl ghegaen waren/ waren vanden Marckgrave van Antwerpen daer af ghehaelt/ vanden welcken datter vier af gherecht worden opten Witten-donderdagh/ ende op raden gheset/ ende Dirck Potter ende Pieter Ariaensz. met noch een worden gherecht opten Paesch-avont/ ende Dircx ende Pieters hoofden worden gheset op die Hoogewoertsche poorte/ ende haer lichamen worden opt Kerckhof begraven/ maer die derde wert mede op een rat geset. Dit ghedaen zijnde repsde die Prince nae den eten/ inden Hage/ ende daer wesende heeft hy doen bannen upt alle sijne Landen ende Heerlicheden/ Heere Ian Burch-grave van Montfoorde, Heere Reyer van Broeckhuysen, Ridderen/ Henrick van Nievelt, met meer andere/ ende dede confisqueren ende alle haer goeden toeslaen/ die sp in sijne Landen legghende hadden/ ende die Prince gaf Balthasar Heer van Wolckensteyn sijnen Neve die Heerlichept van Purmereynde met sijne toebehooren/ dat hy naemaels vercoft Heer Ian den eersten Grave van Egmondt. Die ghevanghen vande Hoecx partye van Leyden, worden alle gader inden Haghe ghebrocht/ daer Floris Heermalen een eerlick ryck man een af was/ ende Ian van Rietvelt Procureur generael brocht de ghevanghen Hoecx van Dordrecht oock inden Haghe/ onder welcken dat oock was die Schout van Dordrecht, ende dergheliicken die ghevanghen vander Goude ende van Schoonhoven/ maer Kerstant Hermansz, Schout vander Goude, ende Guvert Cloy, met meer andere vander Goude, ende van dier partyen waren te vooren al eer den Prince binnen der stede quam/ upter stede ghewecken tot Vtrecht inder stadt. Ende corts hier nae quam Vrouwe Margriete Princesse/ Hertoge Karels Weduwe van Borgoignen in des 'sGraven-Haghe, ende badt voor alle dese ghevangen/ waeromme dat op die tijt niemandt inden Haghe van dese ghevangens gherecht worden.

Die van Leyden ontfangen haer Prince/ de welcke eenige Hoofden doet straffen.

Vrouw Margriet verbidt de gevangen Houcken.

Alsoo

Alsoo zijn alle dese Beroerten ende Borgerlicke Oorlogen ende oneenicheden binnen der Stadt Leyden, als inde ander omliggende steden/ geaccordeert ende ten eynde gebracht/ de welcke so vele Jaren geduyrt ende onuytsprekelicke schaden/ aen Menschen/ Landen ende Steden veroorsaeckt ende te wege gebracht hadden.

Tot gedachtenisse dat de Stadt Leyden also ingewonnen ende verovert was/ so is te dier tijden gemaeckt dit volgende Jaerdicht:

LeIIden MaCht VVeL beCLagen/
Dat BroeCkhVIIsen dorste VVagen.

VI. De Heere van Montfoort meent inden Jaere 1485. met een aenslach de Stadt Leyden te veroveren ende inne te nemen/ maer wert verdreven ende verslagen.

OMtrent vier Jaren naer dat alle de voorverhaelde saken/ binnen der Stadt Leyden, also verloopen ende gepasseert waren/ soo ist gebeurt dat de Heere van Montfoort, leggende op het Slot van Woerden, ende Jonckheer Ian van Naeldwijck, metten anderen besloten ende voorgenomen hebben/ Leyden met practijcque ende behendicheyt inder nacht inne te nemen ende te overweldigen: Maer sijn voornemen is te schande gecomen/ ende heeft niet uytgerecht/ maer heeft met verlies vande sijne moeten te rugghe trecken/ overmits dat eenighe vande Burgeren die van desen verradelicken aenslagh wisten/ de Regeerders vander stede gewaerschout hadden/ datse op haer hoede wesen souden/ 'twelck sy nochtans inden wint sloegen/ ende seer weynich achten/ de tijdt gecomen wesende/ omme haer voorslagh int werck te leggen/ ende datse al met ladderen over de Stadts muyren gekomen waren/ soo hebben de Borgeren der Stadt Leyden, sulcx gewaer werdende/ de opgeclommen Soldaten met alle vroomheyt ende manlickheyt van hare muyren gekeert/ ende te rugge gedreven. De Beschrijvinge van desen aenslagh sullen wy hier by voegen uyt het 66. Capittel vande 31. Divisie van onsen Chronijck-Schrijver van Hollandt/ ende inde selve Chronijcke by W. van Gouthoven uytgegeven/ pagina 545. alwaer hy de selvighe mette volgende woorden beschrijft:

De Heere van Montfoort meent Leyden in te nemē.

DE Heere van Montfoorde binnen Woerden, ende opt Slot van Woerden hem onthoudende/ is Heere Ian van Naeldwijck, Ridder/ by hem ghecomen/ hebben eenen aenslagh geordineert ende ghemaeckt/ om die stede van Leyden in te nemen/ ende hebben hen starck gemaeckt/

gemaeckt/ van uytgelesen ende vrome knechten tot duysent toe/ ende zyn gecomen opten 13. dagh in Iunio, tusschen den Saterdagh ende Sonnendagh des middernachs voor die stede van Leyden/ende swommen die graften ende vesten deur/ ende quamen met ladderen aen die muyren/ meenende die stede in te nemen ende te beclimmen/ ende riepen Brederode, Montfoort, Broeckhuysen, ende dat en was niet verde vande Zijl-poorte, daer sy dit bestonden. Die Poorteren van Leyden dit vernemende/ liepen terstont op die Vesten/ ende aen die Muyren/ Poorten/ ende Toornen/ ende keerden de vyanden vromelick van die Muyren/ ende stonden malcanderen trouwelicken by/ niet aensiende eenige partye/ gonst oft vrienden/ ende sloegense weder vande muyren/ ende als sy met bussen ende cloeveniers begonnen te schieten/ keerden sy aerselinge weder/ latende daer sommige dooden. Ende int wederkeeren quamen sy voor dat Huys te Poelgeest, binnen den Dorpe van Koudekercke/ ende Heere Gerrit van Poelgeest, Ridder/ gaft hen met willen op/ daer hy nochtans alle dage soudye ontfing van de stede van Leyden, tot bewaernisse vant selve Huys/ ende wel betaelt was/ ende hem bossen/ bos-cruyt/ Artelrye ende ander Instrumenten ende gereetschap datmen op een Huys behoevende is/ ende ten Oorloge dienende/ gelevert ende gegeven hadden. Ende van dit opset van voor Leyden te comen/ waren sommighe Poorteren binnen der Stede dat wel wetende/ ende gavent op die tyt den Stadthouder van Hollandt/ Heer Ian van Egmont die binnen Leyden was te kennen/ ende toonden brieven die hen gheschreven waren/ ende waerschouwendese datse wel toesagen dat hen de Stede niet afgeloopen en worde/ maer sy en achtender niet op/ ende hieldent voor spot: Daer nochtans om die selve saecke wille (een die de Brieven ontfangen hadde ende getoont) metten swaerde gherecht worde inden Hage/ genaemt Willem Iacob Evertsz. die Brouwer/ van Warmont geboren/ een eerlick out man van tseventich Iaren/ God vergeeft den genen die't daer toe brochten. De knechten opt Slot te Poelgeest leggende/ ende dat begrepen hebbende / hebben dat Slot bebolwerckt ende seer starck ghemaeckt/ ende deden al 'tquaet dat sy mochten omtrent die Stede van Leyden, roovende/ pilgerende/ ende den Lantluyden ende andere uyt Leyden beschadende daer sy konden ende mochten. So heeft ten letsten die Stadthouder/ met die Stadt van Leyden vele Knechten vergadert/ met sommighe Poorteren upter Stadt/ ende hebben dat Slot te Poelgeest alomme crachtelick belegen/ ende stelden daer voor groote Hooft stucken/ Cortouwen/ Engienen/ ende andere Instrumenten/ ende schoten met allen seer op dat Slot ende Toornen/ ende bysonder op eenen grooten ronden Toorne/ dat daer niemant op duyren en mochte/ ende ten laetsten gaven sy dat Huys op/ ende die van Leyden deden dat af breken ter aerden toe/ ende wert gedestrueert ende verwoest. Ende sy luyden moesten met schanden wederomme te rugge keeren.

Die van Leyden beleggen ende winnen Poelgeest

VII. Verhael hoe dat sommighe oproerighe Kenemers, (de welcke het Casenbroots-volck ghenaemt wierden) gheheel Noort-Hollandt in roere ghestelt/ ende de Stadt Haerlem inneghenomen hebbende/ met macht voor Leyden quamen/ omme de selve mede te overweldighen: maer werden met ghewelt daer buyten ghehouden/ gestut ende te rugge ghedreven/ alsoo dat sy genootsaeckt waren wederomme te keeren/ ende vele van haer achter lieten: Ten laetsten/ wat straffe dat over de selvige gegaen is.

OMme dese voorgenomen geschiedenisse volcomentlicken te beschrijven ende te verhaelen/ soo sal grootelicken van noode zijn/ ten eersten te beschrijven waeromme/ dat dese Noort-Hollanders ofte Kenemers, het Casenbroots-volck ghenoemt wierden: Daer na aen te roeren 'tbegin/waerom oft waer deur dat sy tot dese oproerichept ende wederspannichept gecomen zijn/ ende haer so verre verloopen hebben/ datse tegen haren Prince opgestaen zijn/ ende de Wapenen tegen hem inde handen ghenomen hebben. Omme den weet-gierigen Leser hier inne te believen/ soo sal ick dit alles doen met het innevoegen van een seker geschrifte/ twelck over eenige Jaeren by mijn waerden Oom Ian van Hout, uyt verscheyden oude Brieven ende stucken by den anderen vergadert ende geschreven is: innehoudende geheel pertinentelicken desen geheelen handel/ soo wel 'tbegin/ den voortgang/ als het eynde/ende straffe waer mede dese oproermakers gestraft zijn/ luydende van woorde te woorde/ als volght:

Cort ende waerachtich verhael van het Casenbroot-spel.

Oorsprong van het Casenbrootspel.

IN West-Vrieslant of Noort-hollant gerees int Jaer 1491. een beroerte/ genoemt het Casenbroot-spel, (uyt dien dat het maer arme Liens waren die tselvighe begonsten) Waer van 'tbegin/ den voortgang/ ende 'teynde gheweest is/ als volght. Opten Octaef van Paesschen quam Heer Ian van Egmont, Stadthouder/ met menichten van Knechten in Noort-hollandt, om den Kenemers ende Waterlanders daer mede te dwingen tot geven van Ruytergelden en Schattinghen/ de Lant-luyden tot daer toe groote sware lasten ghedraghen/ ende ongelden gegeven hebbende/ waren soo verarmt dat sy niet langher vermochten

mochten te geven: te meer wesende groote dierte van Coorn int Lant/ ende mits dat door de verlaginge vander Munte 'tgelt upt 't Landt getrocken was. Hier deur zijn groote beroerten ontstaen/ meenende tgemeent sy waren goedeloos/ ende soomen hen dwingen wilden langher schattinge te geven/ sy wilden hen liever doot vechten / dan vande armoede vergaen. Egmont ging evenwel met sijne executie voort/ eyntelijck sloegen sijn Knechten twee weygeraers doot/ den derden wert gevanckelick na den Hage gevoert. Hier door maeckten hen veel Dorpen op/ liepen te hoop/ begaven hen als uytsinnige ende mistroostighe luyden in Alckmaer, liepen ten huyse van Claes Corf, Rent-meester Generael van Noort-hollant/ daer sijt al in stucken sloegen/ dees eerste beroerten werden wat geslist deur besendinge van die van Haerlem, die 't Ghemeente aengaven dat om haren't wille ende om haer een vergenoegen te geven/ een dachvaert inden Hage beschreven was/ alwaer sy haer armoede mochten te kennen geven/ met een toesagh die van Haerlem wilden voor hen het beste doen/ ende aen haer sake de goede handt houden. Hier mede mitsgaders dat de gevangen weder upt den Haghe t'huys geschickt werde/ was 'tquaet wat uptgestelt/ maer niet wegh genomen: want bemerckende datter voor hen geen verlichtenisse voor oogen en was/ hebben binnen Hoorn een generale Dachvaert gehouden/ van alle de Kenemerlantsche Steden ende Dorpen/ alwaer eendrachtelicken besloten werde/ om den laetsten Man te verliesen gheen Ruytergelden ofte Schattinghen meer te willen geven/ alsoo sy't van armoede niet langher verdraghen en mochten: daer toe sy den anderen over ende weder over by zegel ende Brieven beloften gedaen ende verbonden hebben. Midlertijt namentlicken opten twaelfden Junij zijn eenige Oorlooch-schepen vander Sluys onder 'tghebiet van Heer Ian van Naeldwijck afgeloopen/ meenende tZantvoort een Landt val te doen/ twelck misluckte/ maer quamen aen te Wijck op Zee/ dat sy innamen/ plonderden/ ende branden/ loopende mette Buyt naer 'tMaersdiep, daer sy lange aen Ancker lagen/ groote schade deden/ sonderlinge inde Oostersche schepen/ namen oock in Texel ende Wieringen. De Kenemers nemen Hoorn in/ twelck by die van het Zuyt-quartier weder becomen zijnde/ leggen daer een sterck Blockhuys twelck eyndelick met consent vanden Hove weder afghewoorpen werdt. Int begin van't Jaer 1492. comt Egmont met een deel volcx omtrent Alckmaer meenende daer binnen te comen/ om eenige rebellen den oploop ghemaeckt hebbende te straffen/ die van Alckmaer daer van gewaerschout zijnde/ leggen hem laghen/ hy daer van geadviseert zijnde/ wijckt te rugge/ deur welcken aenslagh de beroerten upt geborsten zijn/ want opten derden Mey/ twelck was onlanghs naer het wijcken van Egmont, zijn die van Alckmaer in grooten hoopen vergadert inden avont / ende omtrent ten acht uyren ghecomen voor Haerlem, begeerende ingelaten te zijn/ twelck hen de Regeerders met 'tbeslupt vande Vroetschappen ende rijckdommen weygeren. Doch zijn door eenige moetwillige die

Comen binnen Alcmaer, ende doen gewelt.

Vergaderen binnen Hoorn.

Nemen Haerlem in/ eñ doen groot ghewelt.

de Cruyſ-poorte van binnen met ghewelt opſloeghen innegelaten/ ſy crijghen grooten toeval/ nement Stadthuys in/ (ende gelijck de Chronijck vertelt bedreven opt Stathuys alle moetwille ende ghewelt/ ſloeghen ontſtucken ende braken alle de ſloten vande kiſten ende kaſſen / ſo wel vande Treſorie / als vande Weeſcamer/ vernielende alle Regiſteren/ Brieven ende andere Schriften/ daer de Stad ende de Wees-kinderen grootelicx aengheleghen was: deſe ſelfde moetwille hebben ſy noch in vele ende verſcheyden Borgers huyſen bedreven/ doende de goede luyden daer mede een onoverwinnelicke ſchaede) inder nacht desgelijcx verſcheyden borgeren huyſen/ breken/ verwoeſten ende plonderen alles/ ende werden van hen doot geſlaghen beneffens den Schout Claes van Ruven, noch eenige andere perſonen. Binnen Haerlem vermenichvuldigen ſy tot over de drie duyſent/ maké groote voorbereydingen om voort te trecken: dwongen de beſte ende eerlickſte Borgers van Haerlem met hen voor Leyden te trecken/ende zijn ſulcx den achten Mey ten vijf uyren inden avont uyt Haerlem geſcheydé ende quamen tot Noortwijck daer ſy 'snachts bleven/ ende van daer voort treckende zijn den 10. opten Middage ghecomen voor Leyden, den Stadhouder van alle tſelvighe verwitticht / begeeft hem metten Raet ende eenighe Edelen/ ende Knechten in Leyden; om 'tverwoede volck te keeren ende weder te ſtaen/ ende hadde een Bolwerck doen maecken voor de Reynſburger poorte/ buſſen ende ander Inſtrumenten opte Toornen/ Poorten ende Muyren vander Stadt geſtelt / 't Blockhuys wert beſtormt / ende ſtormender hant ingenomen ende gewonnen/ ende zijn ſulcx voortgeruckt tot aen de Reynſburgerpoort/ nemen de huyſen daer omtrent in/ ende twee of drie uyren ſchutgevaert gehouden hebbende/ beginnen alle de boomen daer omtrent te vellen ende daer af een Bolwerck te maecken/ om voor tſchieten upter Stat verſekert te zijn/ ende hier mede beſich zijnde neemt den hoofdeloosen aenſlagh / ſonder hooft/ ordere/ of beleyt begonſt/ een wel verdient eynde/ want vele begeven hen van vervaertheyt opter vlucht/ twelck oorſaeck gaf dat ooch de Banier-dragers van Haerlem ende Alckmaer eyntelicken met den gantſchen hoop een ſchandelicke vlucht aen namen/ende al druppende binnen Haerlem quamen/ de Stathouder vervolghtſe ende werden veel doot geſlagen ende veel gevanghen/ (de Hollanſche Chronijck ſeyt dat in het vluchten ende vervolgen van dat Hoofdeloos volck/van het Slot te Teylinghen ſes of ſeven Ruyters gereden zijn de welcke groote ſchade onder haerluyden deden ende ſeer vele gevangen namen/) Dit in voegen voorſeyt geſchiet zijnde ſoo is de Hertoghe van Saxen, (die van wegen Keyſer Maximiliaen ende Ertſ-Hertoghe Philips , 't Oorloghſ-beleyt vertrout was) int Lant gecomen/ om de voorgaende oproer te ſtraffen/ met hem brengende omtrent drie duyſent Overlantſche Knechten/ de welcke omtrent Haerlem ende Alckmaer ten platten lande gebracht zijnde/ alles verwoeſten ende verdorven/ want het Crijchſ-volck vanden voornoemden Hertogh (ſoo de Chronijcke ſeyt) quamen int Dorp van Noortwijck daer

Comē voor Leyden.

Nemen de huyſen buyten de Reynſburgerpoorte in.

Vluchten uyt vreeſe.

daer sy veel onstuerichepts bedreven/ ende quamen voort tot Santvoort daer sy de Kerck ende theele Dorp beroofden / ende namen veel beesten ende gevangens/ omtrent Haerlem tot Tetroede toe/ ende zijn aldus voort gegaen metten roof/ tot nae dat groote Dorp van die Beverwijc, omme dat inne te nemen: ende die van Beverwijck stelden hen ter weer al te vromelicken/ meenende dat volck ende knechten upt te keeren ende te rugge te drijven: maer die Knechten stonden malcanderen so vromelicken by/ ende om dat sy in grooter getale ende menichte waren/ mochten sy het tegen haer niet houwen/ ende de Knechten wonnen hen dat Dorp met cracht ende stormender handt af/ een sloeghen in die hetten vele vanden ingeseténen doot/ ende maecktent seer schandelicken/ want sy plonderden ende pilgeerden dat Dorp/ nemende al datter was: ende alle dat Man-volck datter ten lijve ghebleven was ende niet omkomen/ werden ghevangen ende swaerlicken gerantsonneert ende geschat/ daer dat Dorp al te grootelicken by verarmt ende verdorven werdt: ende dese Knechten hebben hen daer bebolwerckt ende sterck ghemaeckt om daer te blijven. Waer door de Steden ende Landen tot beken komende/ genade versochten ende becomen hebben/ inder volgende manieren: niet int generael/ maer elck int bysonder/ want alsoo hem inden voorschreven oproer d'een min/ d'ander meer gemoept ende overtreden hadden/ de Steden van Haerlem, Alckmaer, Monickendam, Edam, Hoorn, Medenblick, gantsch Kenemerlant, West-Vrieslant, Wieringen, ende Texel (alleen Enchuysen hadde hem stil ghehouden ende mette beroerte niet ghemoept) soo zijn hem elck in tsijn brieven van ghenade ende supveringe verleent opten 25. Mey/ met verschepden lasten/ te weten/ dat die van Haerlem ende Alckmaer als verbeurt aen sijn handen moesten overleveren/ alle haer beyder Privilegien/ mitsgaders haer Banieren/ dat die van Haerlem inde Bede doen gheepscht moesten consenteren/ ende van gelijcken alsser in toecomenden tijden Beden gheepscht souden werden/ ende twee vande grootste Steden consenteerden/ daer van Haerlem die derde soude moeten zijn/ dat Haerlem ende Hoorn elck een Poort moesten overleveren/ tot een stercke te maecken ende te ghebrupcken/ dat d'ander Steden oock hare Privilegien ende Handtvesten als verbeurt moesten overleveren/ ende hare Steden t'allen tijden moesten openen. Dat Alckmaer alle Poorten/ Muyren/ Toornen ende ander vasticheden moesten afbreecken/ de Vesten ende graven vollen tot haren kosten met hulpe vande Vriesen, met Schagercogge, Nieudorper-cogge, ende t Nieulandt, dat ten eeuwighen daghe ten behoeve vande Graeflickheyt souden werden betaelt binnen Alckmaer 3. stupvers/ ende over gantsch West-Vrieslandt 2. stupvers op yder huys/ dat die van Alckmaer ende West-Vrieslant moesten overleveren alle Artillerpe ende Bussen/ grooter dan Colubrijnen/ mitsgaders 't Boscrupt/ oock alle besegeltheyt als sy metten anderen gemaeckt mochten hebben om te conspireren/ ende dees commotie op te stellen. Dat het Clerck-ampt van Haerlem ten eeuwigen dagen soude blijven

Des Kertagen volck neemt de Beverwijc inne/ ende berooben tselve.

Versoecken pardon en ghenaden.

Wert haer vergunt op de volgende wijse/ ende eerst

Haerlem,

Hoorn,

Alcmaer.

Naerder verhael van de straffe bestaende in seecker somme van penningen.

Dat elcke plaetse per soonen geordonneert om genade te comen versoecken.

Texel moet 25. man houdē ten dienste vanden Hertogh.

aen de Graeflickheyt. Dat alle beleende oft verpande Domeynen op Officien/ Visscheryen/ Wagen ende alle andere vry souden keeren ende aende Graeflickheyt/ ende alle Brieven weder over ghelevert moesten werden. Dat tot betalinge vande ingekomen Knechten strack moest werden opgebracht in gouden Andries guldens/ Haerlem 34. duysent/ Alckmaer 26. hondert/ Monickendam 4. hondert/ Edam 8. hondert/ Hoorn 10. hondert/ Medenblic 5. hondert/ Kenemerland 5. duysent gulden / West-Vriesland 6. duysent gulden/ Wieringen 2. hondert/ Texel 10. hondert guldē/ makende tsamē 51. duysent 300. gulden. Dat voor't logys vanden Stadhouder/ ongeweert bloots-hoofts/ barre-voets/ elck met een wit stocxken inde hant moesten comen Persoonen upt Kenemerland hondert/ upt Alckmaer vijf en twintich/ upt West-Vriesland hondert ende vijftich/ upt Texel twintigh/ upt Medenblick thien/ die op haer knien leggende/ om ghenaede ende gratie van haer misdaet bidden/ ende hare lijven ende goeden in sijn Genadighe handen stellen moesten. Dat buyten de genade ghesloten werde upt Alckmaer 25. persoonen/ upt Kenemerland 50. ende upt West-Vriesland 100. die Saxen noemen ende nemen mocht/ om sijn wil daer mede te doen/ behalven dien ooc die alle poorten hadden helpē opslaen/ die schuldigh waren aende ghedaen doot-slaghen/ die de huysen hadden helpen opslaen/ beroven ende pilgieren/ voort alle principale die de commotie hadden helpen maecken/ instellen/ aenbrengen/ ende daer toe raedt ofte daet gegeven hadden. Ten welcken eynde belofte gedaen was alle voorloopers/ die met dese rebellicheyt besmet waren sijn Genade over te leveren/ om sijn wille daer mede te doen. Behalvē dit alles moest Texel twee maenden lang ten dienst van den Schout houden 25. gesellen van Oorloghe/ ende die van West-Vrieslandt te maken ende op te wercken de Stercken ende Vasticheden die den Hertogh ordonneren soude/ binnen Haerlem, Hoorn, ende Alckmaer. Siet hier 'tgeen men noemde/ in ghenade ende gratie opnemen/ ende elck oordeel of hier 'tminste poinct van ghenade ofte gratie vermengt is/ ende of men niet veel eer moet bekennen datmen de arme ondersaten diemen tot oproerte geperst heeft/ niet met een veel onverdraechlicker jock heeft gesocht te belasten ende 'tonderdrucken/ twelck dus verre al hier ghesept zy aengaende tgunt ick van het Casen-broot-spel upt oude stucken tsamen hebbe weten te brengen met goeder meeninghe indien my yet meer mocht voorcomen tselve ter goeder trouwen hier by te voeghen/ tot onderrichtinghe van den genen die mitte kennisse van oude saken vermaeckt zijn.

Dus verre het gheschrift van mijn Oom Ian van Hout: waer inne ghy ghenoechsaem verstaen hebt 'tbegin/ den voortgang ende 'teynde van dit oproer oft Casenbroot-spel. Lust yemant desen handel met meerder woorden (maer met minder sin) beschreven te lesen/ die wijse ick totte een en dertichste Divisie ende het 76. 77. ende 78. Capittel der selver / van onse Hollantsche Chronycke. Ende inden laetsten druck anno 1620. pag. 550.

De wyle dat ick naderhant becomen hebbe de Copien van alle de Vonnissen gegeven by den Hertoge van Saxen, over yder Stadt ende plaetse int bysonder/ soo hebbe ick goet gevonden/ de zelve int gheheel hier by te vongen:

Hier naer volgen de Articulen die mijn genadige Heere van Saxen ordonneert ende beveelt ghedaen te wesen by der stede van Haerlem, in beternisse vande Commotie by henluyden op gestelt ende ghedaen.

H A E R L E M.

1. Eerst dat die van Haerlem alle hoere Privilegien, ende hoere *Bannier die ghebracht was voor de Stede van Leyden*, brenghen zullen in handen mijns genadichs Heeren van Saxen, omme zijnre genade wille ende beliefte daer mede te doene.

2. Item zullen die van Haerlem de bede consenteren ende betaelen die zijnre G. doen begeeren heeft over de Landen van Hollandt ende Vrieslant.

3. Item dat die van Haerlem zullen altijt ghehouden wesen, zoe wanneer twee vanden groten steden van Hollant consenteren die begeerten van mijn genadigen Heere Grave van Hollant, ende die hoere G. van nu voortaen zullen begeeren, dat zy alsdan altijt de derde wesen sullen int consenteren, zonder eenige weygeringe.

4. Item wil mijn G. H. een poorte vande Stadt van Haerlem inne hebben om die te bevestighen, ende ten behoeve van mijn G. H. der K. M[t]. ende Eerts-hertoge te doen bewaren.

5. Item wil zijn G. alle de Domeynen van mijnen G. Heere die by der stadt van Haerlem belast ende beleent zijn, ofte by eenige burgeren ende poorteren der selver stede, int ghemeyn ofte particulier met Lijf-renten, by verpachtinghe oft anders, de selve Domeynen vandien wederomme gevrijt ende van die lasten vry blijven, ende wederomme comen zullen aen mijn G. Heer, ende dat die gene die daer brieven ende verschrijvinghe daer af hebben, de selve leveren zullen terstont in handen van mijn G. H. omme geschoert te wesen, alsoe wel daer die van Haerlem voor geloeft hebben, als die sy zelver belast ende beleent hebben.

6. Item

6. Item dat van nu voortaen ende t'eeuwigen dagen dat Clerck-Ambacht van Haerlem blijven ende ſtaen ſal, ter diſpoſitie ende gifte van mijnen genadigen Heere Graven van Hollandt.

7. Item alſoe mijn G. H. overmits de rebellicheyt van die van Haerlem heeft moeten Knechten nemen, ende brengen alhier inden Lande, wil zijnre G. dat die van Haerlem de Knechten, weſende ten getale van drie duyſent, terſtont betaelen voor twee maenden Soldye, beloepende *xxxiiij*M. *golden, Andries guldens.* Ende dat die terſtont opghebracht werden, op dat die knechten vertrecken moegen, en geene vorder ſchade en doen.

8. Item mijn genadige Heere hout tot zijnre genade, ende reſerveert aen ſijnre genade alle die ghene van Haerlem, de principale die de poorten hebben helpen opſlaen, die ſchuldich ſijn aen den Doot-ſlagen binnen Haerlem geſchiet, die geene die de huyſen hebben helpen opſlaen, pilgeren ende berooven, ende voort alle de principale die deſe Commocie hebben helpen maecken, inſtellen, ende aenbrengen, mit raet ende daet, omme die by zijnre ghenade te doen corrigeren als nair hoir miſdaet behoiren ſal.

9. Item wil ſijnre genaden, dat die Schout ende andere die doot gebleven ſijn binnen Haerlem int innemen der ſtede, beteringe gheſchien zal, eerlicken ende prouffijtelicken nair oordeelen van zijnre Genaden.

KENNEMERLANT.

Mijn Genadige Heer die Hertoge van Saxen, neemt die van Kennemerlant in genade ende gracie, als hy die van Haerlem ghedaen heeft, inder manieren hier nair volgende:

1. Eerſt zullen die Ingeſetenen van Kennemerlant, tot inden getale van hondert Perſoonen, comende bloots hoofts, barvoets, elck mit een wit ſtocxken in zijn handt, ſonder eenich gheweer over hem hebbende, voor 'tLogijs van mijn G. H. den Hertoge van Saxen, ende bidden oetmoedelick op hoir knien mijn G. H. als Stadt-holder, ende inden name vande K. M^{t}. ende Eertſ-hertoge Philips zijnen Soon, om genade ende gracie van hare miſdaet, ſtellende haer lijven ende goeden in handen van mijns genadighen Heer voorſz. Omme ge-

gecorrigeert te zijn alst behooren sal, belovende in toecomende tijden van gelijcken niet meer te doene, maer voortaen goede ende getrouwe Ondersaten te wesen ende te blijven der K. M[t]. ende den Eertſ-hertoge zijnen Soon.

2. Item dat alle Domeynen verpant ende verset in handen vanden Ingesetenen van Kennemerlant wesende, het zy op Schout-Ambachten, Sluysen, Visscheryen, Erf-pacht, of andere Officien, hoe die genoemt moegen wesen, of waer die parchelen gelegen moegen sijn, het zy in handen van eenige Dorpen, gemeene persoenen, ofte particuliere persoenen, de selve Domeynen ofte pande staende in recesse op eenige officie ofte erf-pachte, sullen aen mijn genadige Heere den Roomschen Coninck, Hertoge Philips zijnen Soon als Graven van Hollant, Heeren van Vrieslant, vry ende quijt zijn ende blijven, ende die Brieven ofte verschrijvinge vandien in handen van mijnen G. H. leveren.

3. Item sullen zijnre Genaden geven voor een emende prouffitable *vijf duysent Andries guldens*, ofte die waerde daer vooren, ende die terstont leveren ende betalen in handen vanden genen die mijnen G. H. daer toe ordonneren sal.

4. Item zullen alle hoere Privilegien ende hantvesten in handen van mijn G. H. van Saxen stellen ende brengen, omme zijnre G. beliefte dair mede te doene.

5. Item vijftich persoonen te hebben, die zijner G. noemen sal, omme zijne G. geliefte mede te doene. Aldus gedaen tot Haerlem den xxj. dach in Meye Anno xiiij C. xcij.

A L C K M A E R.

Mijn G. Heere de Hertoge van Saxen, neemt die vander stede van Alckmaer in hoer oetmoedige bede in genade ende gracie, als zijne G. die van Haerlem gedaen hebben, inder manieren hier nair volgende:

1. Eerst zullen de Ingesetenen der stede van Alckmair, int ghetal van xxv. persoonen commen in hoir hemden ende linden cleederen, barbeens ende bloots hoofts, elcx een wit stocxken in hoer hant hebbende voor 'tLogijs van mijn genadige Heere van Saxen, ende bidden

oetmoedelick op hoeren knien, mijn G. H. als Stadthouder ende inden name vande K. M^t. ende Eertſ-hertoge Philips zijnen Soon, omme genade ende gracie van hoere miſdaet, ſtellende hoer lijven ende goeden in handen mijn G. Heeren voorſz. om gecorrigeert te ſijn allt behoiren ſal, belovende in toecomende tijden van ghelijcken niet meer te doene, maer voortaen goede ende getrouwe onderſaten te weſen ende te blijven der K. M^t. ende den Eertſ-hertoghe zijnen Soon.

2. Item zullen alle Poorten, Muyren, Toornen, ende andere vaſticheyt, weſende aende voorſz. ſtede, terſtont af-breecken, ende die veſten ende graften vander ſtede vollen op hoeren koſt, dair toe de Vrieſen met Schager-cogge, Nieudorper-cogge, ende 'tNieulandt die in deſe commocie begrepen zijn, den zelven van Alckmaer helpen ſullen.

3. Item dat alle Domeynen verpant ende verſet in handen vande Ingheſetenen van Alckmaer weſende, het zy Schout-Ambochten, Sluyſen, Viſſcheryen, Wage, Erf-pachten, ofte andere Officien, hoe die genoemt moegen weſen, of waer die perceelen gelegen moeghen zijn, 'tſy in handen vande voorſz. ſtede, ofte den Ingheſetenen van dien, de ſelve Domeynen ofte penningen ſtaende in receſſe ofte eenighe Officie ofte Erf-pacht, zullen aen mijn G. H. den Roomſchen Koninck, Hertoghe Philips zijnen Soon, als Graven van Hollandt, Heere van Vrieſlandt, vry ende quijt zijn ende blijven, ende die geene die daer Brieven af hebben, terſtont mijn G. H. overleveren.

4. Item zullen alle heure Privilegien ende Hantveſten, Keuren, ende hoere Bannier in handen van mijnen G. H. van Saxen ſtellen ende brengen, omme zijnre genade geliefte daer mede te doene.

5. Item zullen zijnre Gen. gheven voor emende prouffitable de ſomme van *xxvj* C. *Andries guldens*, ofte de wairde dair vooren, ende die terſtont leveren ende betalen in handen vande gene die mijn G. H. daer toe ordonneren ſal.

6. Item mijn G. Heere hout aen zijnre G. xxv. perſoenen, die zijnre G. noemen ofte doen noemen ſal om zijnre G. gheliefte dair mede te doen.

7. Item ſullen oock die K. M^t. Eertſ-hertoge Philips, ende hoeren nacomelingen, Graven van Hollant, ende Heeren van Vrieſlant, inder tijt weſende, geven ende betaelen op elcke Huys, ſtaende inde voorſz.

voorsz. Stede van Alckmaer drie stuyvers Iaers, gheduyrende tot eeuwigen dagen.

8. Item sullen terstont leveren ende bringen in handen van mijn G. Heere voorsz. alle hoere artillerye ende bussen, grooter wesende dan Colleberijnen.

9. Item sullen oock die van Alckmaer voorsz. contribueren ende betalen, inde beternisse van Claes van Ruyven, ende andere die dootgeslagen sijn in dese commotie, ende oock inde beteringe vande geenen die beschadicht zijn in dese commotie, alle tot moderatie ende ordonantie van mijnen G. Heere van Saxen voorsz.

10. Item sullen de voorsz. van Alckmaer beteringe doen vande Mesusen gheperpetreert aen den persoon van Claes Corf, ende zijn Huys staende binnen der Stede van Alcmaer, gemerckt dat hy op die tijt Officier was, vande K. M^{t}. ende Eertshertoghe Philips zijnen Zoon, ter orden van mijnen genadighen H. van Saxen, oft die zijne G. daer toe ordonneren sal.

11. Item sullen terstondt geheel ende ongeschaert overleveren, alsulcke bezegeltheyt als zy onderlinghe met malcanderen ghedaen mogen hebben, omme te conspireren ende op te stellen dese commotie.

WESTVRIESLANT.

Mijn G. Heere, de Hertoge van Saxen neemt die van West-Vrieslandt, ende oock die van Schager-cogge, Nieudorper-cogge, ende van Nieulandt in genade ende gratie, als zijnre G. die van Haerlem gedaen heeft, in manieren hier naer volgende, uytgenomen die van Hoorn ende Wieringen, die voor hem selven ghecomposeert hebben, ende Alckmaer, Medenblick, ende Texel, die voor hem selven noch composeren sullen, ende oock uytgenomen die van Enchuysen, die mijn Genadige Heere niet en eyscht, alsoo zy hem wel ende getrouwelick in desen stucke gedragen hebben, als goede ende ghetrouwe ondersaten schuldich zijn van doen.

1. Eerst sullen die Ingesetenē van West-Vrieslant, Schagercogge, Nieudorper-cogge, ende tNieulant voorsz. tot in getale van anderhalf

half hondert persoonen, comen bloots hoofts, barvoets, ongegort, elck een wit stocxken in sijn handt sonder eenighe weere over hem hebbende, voor tlogijs van mijn G. H. van Saxen voorsz. ende bidden oetmoedelick op hoeren knien mijn G. H. als Stadhouder, ende inden name vande K. Mt. ende Eertshertoge Philips zijnen Zoon, om genade ende gratie van hoere misdaet, stellende hoere lijven ende goeden in handen mijn G. H. voorsz. om gecorrigeert te werden alst behoren sal: Belovende in toecomende tijden van gelijcken niet meer te doene, maer voortaen goede ende getrouwe ondersaten te wesen ende te blijven der K. Mt. ende den Eertshertoghe zijnen Zoon.

2. Item dat alle de Domeynen verpant eñ verset, in handen vande Ingesetenen van West-Vrieslant, Schager-cogge, Nieudorper-cogge, eñ van het Nieuwelant voorsz. het zy op Schoutambachten, sluysen, visscheryen, erfpachten ofte andere officie, hoe die genaemt moegen wesen, of wair die percelen gelegen mogen zijn, het zy in handen van eenighe Dorpen, gemeene persónen ofte particuliere persoonen, de selve Domeynen ofte percelen staende in recesse op eenige offitie ofte erfpachten sullen aen mijnen G. H. den Roomschen Coninck, Hertoge Philips zijnen Zoon, als Graven van Hollandt, Heeren van Vrieslant, vry ende quijt zijn ende blijven.

3. Item sullen zijn G. geven voor een amende prouffitable *ses duysent Andries gulden,* ofte de wairde dair voiren ende die terstont leveren ende betalen in handen vanden geenen die mijn G. Heere daer toe ordonneren sal.

4. Item sullen alle hoere privilegien ende hantvesten, in handen van mijn G. H. van Saxen stellen, ende brenghen omme zijnen G. geliesten daer mede te doen.

5. Item mijn G. Heere behout aen hem hondert persónen die zijnen Genaden noemen ofte doen noemen sal, omme zijnre G. believste mede te doen.

6. Item zullen de K. Mt. Eertshertoge Philips, ende hoere nacomelingen, Graven van Hollant, Heeren van Vrieslant, inden tijt wesende geven ende betalen op elck huys, staende int voorsz. Lant van West-Vrieslant, Schager-cogge, Nieudorper-cogge, ende Nieulant, twee stuyvers 'tJaers tot eeuwigen dage.

7. Item sullen terstont leveren ende brengen in handen van mij-

nen

nen G. Heere voorſz. alle hoere artillerye ende buſſen, groot weſende meer van Colubrinen ende alle hoere Buſcruyt.

8. Item dat eenige Dorpen gelegen in Weſt-Vrieſlant ofte Coggen voorſz.in deſen commotie niet beſmet noch ſchuldich en waren, ende alſoo onſchuldich bevonden worden, die ſullen van deſe contributie ongehouden weſen ende blijven, welverſtaende dat die onder die laſt van dien dragen ſullen, daer by deſe ſomme niet vermindert en zijn.

9. Item tgunt dat mijn G. Heere van Saxen den Ingeſetenen van Vrieſlant ende Coggen voorſz. ordonneren ende bevelen ſal te doene, int maken ende anders, vande ſterckten ende vaſticheyt die zijnre G. alhier binnen deſer Stede van Haerlem, Hoorn, Alckmaer ordonneren ſal, dat ſullen ſy ghehouden weſen te doen ende te volcommen.

10. Item ſullen oock die van Vrieſlant ende Coggen voorſz. contribueren eñ betalen, inde beterniſſe van Claes van Ruyven, ende andere die doot geſlagen zijnde in deſe commotie ende ooc inde beteringhe vande gheenen die beſchadicht zijn in deſe commotie, al ter moderatie van mijnen G. H. van Saxen voornoemt.

11. Item ſullen de voorſz. van Vrieſlant ende Coggen, beteringe doen vanden Meſuſen by henluyden geperpetreert aende perſoon van Claes Korf, ende zijn huys ſtaende binnen der Stede van Alcmaer, ghemerckt dat hy op die tijt officier was vanden K. M[t]. ende des Eertſhertoghe zijnen Zoon, ter ordonnantie van mijnen G. Heere van Saxen of die zijnre G. daer toe ordonneren ſal.

12. Item ſullen terſtont geheel ongeſchoert overleveren, alſulcke beſegeltheyt als zy onderlinge met malcanderen gedaen moegen hebben, om te conſpireren, opt ſtellen deſe commotie.

13. Item die Schoutambochten van Hem ende Venhuyſen, Wydeneſſe, Leeck, Schellinckhout, Groote Broeck, Bouvekerſpel, Luttekebroeck, Hoochkerſpel, Ooſterblocker, Weſterblocker, Weſtwouden ende Binnewijſen, ſullen gelicht werden ende blijven inden derden penning van hoere partye die ſy ghehouden zouden weſen te geven inde contributie van de voorſz. civile beteringhe, welverſtaende dat die ſelve derde penning geſet, ende tot laſte weſen ſal van anderen Dorpen, die in deſe contributie geſet ende ghestelt zijn, op dat de voorſz. ſomme daer by niet vermindert en ſijn, ende

dit omme deswillen dat dese voorsz. Dorpen niet soe vele misdaen en hebben in dese Commocie als die andere Dorpen.

MONICKENDAM.

Mijn G. Heere de Hertoghe van Saxen, Stadthouder Generael, neemt die Inghesetenen der stede van Monickendam tot hoere oetmoedige bede in genade ende gratie, mits doende ende volcoemende dat hier na volcht ende verhaelt wert:

1. Eerst dat zijnen G. Heer voorsz. ofte zijne ghecommitteerde die stede van Monickendam tot allen tijden alst zijnre G. dat begeeren sal, openen sullen.

2. Item zullen in handen van mijn G. H. voorsz. leveren alle de verlopers die besmet zijn van dese rebellicheyt, omme zijne G. beliefte daer mede te doen.

3. Item zy zullen terstondt betaelen ende leveren in handen van mijn G. Heere voornoemt, de somme van *vier hondert gouden Andries guldens*, ofte de wairde dair voiren.

4. Item zullen alle de Domeynen ende Erf-pachtē verpant ende verset in handen vande stede van Monickendam, ofte eenige particulier persoonen, Ingesetenen vandien, commen vry ende onbelast aen mijnen G. H. den Roomschen Coninck, ende den Eertshertoge sijnen Soon, als Graven van Hollant, ende die Reces-brieven terstont brenghen in handen van mijn G. Heere voorschreven, om die ghe-schoort te wesen.

EDAMME.

Mijn G. Heer de Hertoghe van Saxen, Stadthouder Generael, neemt die Ingesetenen der stede van Edam, tot hoere oetmoedighe bede in ghenade ende gratie, mits doende ende volcoemende 'tgunt dat hier nair volcht:

1. Eerst dat zy mijn genadige H. voorsz. ofte zijne gecommitteerde die stede van Edam tot allen tijden als zijnre G, dat begeeren sal, openen sullen.

2. Item

2. Item zullen alle Domeynen ende Erf-pachten verpant ende verset in handen vande stede van Edam ofte eenighe particuliere Persoonen, Inghesetenen vandien, comen vry ende onbelast aen mijn G. H. den Roomsch Koninck, ende den Eerts-hertoge sijnen Soon, als Grave van Hollant, ende die Recesse-brieven terstondt bringen in handen van mijn G. H. voorschreven, omme die geschoert te zijn.

3. Item sullen in handen van mijn G. H. voornoemt leveren alle die verlopers die besmet zijn van dese rebellicheyt, omme zijnre G. beliefren daer mede te doen.

4. Item sy zullen terstont betalen ende leveren in handen van mijn G. H. voorsz. de somme van *vij C. gouden Andries guldens*, ofte die waerde daer vooren.

H O O R N.

Mijnen G. H. van Saxen, Stadthouder Generael, neemt die Ingesetenen der stede van Hoorn tot hoere oetmoedige bede in genade ende gratie, mits doende ende volcomende 'tgunt dat hier naer volcht:

1. Eerst dat zy mijn G. H. voorsz. ofte zijne ghecommitteerde de stede van Hoorn, terstont ende tot allen tijden, als zijnre G. dat believen zal, openen zullen.

2. Item dat zy terstont mijn G. Heer ingeven zullen een poorte ofte plecke der selver stede, daer ende sulcke als mijne G. H believen sal, om daer van een vastichcyt ende starckte daer af te doen maecken op hoeren costen.

3. Item zullen alle die voorloopers die besmet zijn van dese rebellicheyt, leveren in handen van mijnen G. Heere, omme zijnre genade beliefte daer mede te doen.

4. Item zullen terstont betalen ende leveren in handen van mijnen G. H. voorsz. de somme van *duysent gouden Andries guldens*, ofte de waerde daer vooren.

5. Item die Wage ende ander Domeynen zullen vry ende onbelast comen aen mijnen G. H. den Roomschen Koninck, ende den Eerts-hertoge zijnen Soon, omme van nu voortaen daer van te mogen disponeren naer hoere geliefte, ende die Recesse-brieven die zy daer van hebben, terstondt overleveren in handen van

mijn

mijn G. Heere, omme by sijnre genaden doorsneden te sijne alst behoiren sal.

W I E R I N G E N.

Mijn Genadige Heer van Saxen, Stadt-houder Generael, neemt die Ingesetenen van Wieringen tot hoere oetmoedige bede in genade ende gracie, mits doende ende volcomende 'tgunt dat hier nair volcht:

1. Eerst zullen zy in handen van mijnen genadigen Heere voorsz. leveren alle de voorloopers die besmet sijn van dese rebellicheyt, omme sijnre Genade beliefte dair mede te doen.

2. Item zy zullen terstont betalen ende leveren in handen van mijn voorsz. G. H. de somme van *twee hondert gouden Andries guldens*, ofte die waerde daer vooren.

3. Item dat alle Domeynen ofte Erf-pachten verset ofte verpant wesende, in handen vanden Dorpen van Wieringen, ofte van eenige particuliere persoonen vanden Inghesetenen vandien, de selve Domeynen, ofte Erf-pachte ofte penningen staende in Recesse op eenige Officie, zullen aen mijnen G. Heer den Roomsch Koninck, ende den Eerts-hertoge zijnen Soon, als Graven vau Hollant, Heeren van Vrieslanr, vry ende quijt wesende blijven, tot eeuwigen dagen.

T E X E L E.

Mijn G. Heere de Hertoge van Saxen, neemt die vanden Eylande van Texel in genade ende gracie, in manieren hier nair volgende:

1. Eerst zullen die vande Inghesetenen ende Inwoonende van Texel tot int getale van xxv. persoonen, commen in swarten gecleet, bloots hoofts, ongegort, voor 'tLogijs van mijn G. H. voorsz. ende bidden ootmoedelick op haere knien mijn G. H. als Stadthouder, ende inden name vande K. M^t. ende Eerts-hertoghe Philips zijnen Soon om Genade ende gratie van hoere misdaet, stellende hoere lijven ende goeden in handen mijns G. H. voornoemt, omme gecorrigeert

rigeert te sijn alst behooren sal, belovende in toecomende tijden van gelijcke niet meer te doen, mair voortaen goede ende getrouwe ondersaten te wesen ende te blijven der K. M[t]. ende den Eertſ-hertoge zijnen Zoon voorſz.

2. Item zullen alle hoere Privilegien ende hantveſten bringen in handen van mijnen G. Heer van Saxen, omme zijnre G. beliefte dair mede te doene.

3. Item alle Domeynen verpant ende verſet in handen vanden Ingeſetenen van Texel, het zy op Schout-Ambochten, Sluyſen, Viſſcheryen, Erf-pachten; ofte andere Officien, hoe die genaemt moegen weſen, ofte waer die perchelen gelegen moegen zijn, tzy in handen van eenige Dorpen, gemeyne perſoonen ofte particulier, die ſelve Domeynen ofte penningen ſtaende in Receſſe op eenighe Officie ofte Erf-pachten, ſullen aen mijn G. H. den Coninck, Hertoge Philips zijnen Soon, als Grave van Hollant, Heere van Vrieſlandt, vry ende quijt blijven, ende die gene die daer brieven of hebben, terſtont mijnen G. Heere overleveren.

4. Item hout mijn G. Heere van Saxen voornoemt tot zijnre correctie allen den ghenen die by den vyanden geloopen, ende den ſelven gedient hebben.

5. Item zullen zijnre G. geven voor amende prouffitable, *duyſent gouden Andries guldens*, of die wairde dair vooren, ende die leveren ende betalen in handen vanden genen die mijn G. H. dair toe ordonneren ſal, ende dat binnen xiiij. dagen eerſtcomende.

6. Item zullen voirts ſterck maicken 'tHuys van mijnen G. H. nair Inhout der Brieven die daer af by den Rade van Hollant aen henluyden geſchreven ſijn.

7. Item zullen noch betaelen twee Maenden lanck gheduyrende achter een volghende, beginnende den achtſten dach in Iunio naeſtcomende, xxv. geſellen van Oorloge, die weſen zullen by den Schout van Texele, ende hem obedieren ende doen by zijnre ordonnantien 'tgunt dat van noode weſen, ende hem believen ſal om aſſiſtentie te doen, datmen die quade corrigeren mach.

M E D E N B L I C K.

Mijn G. Heere van Saxen, Stadthouder Generael, neemt die Ingeſetenen

setenen der stede van Medenblick tot hoere oetmoedige bede in ghenade ende gratie, mits doende ende volcoemende 'tgunt dat hier na volcht:

1. Eerst zullen die van Medenblick totten getale van 10. personen comen bloots hoofts, ongegort, elcx een wit stocxken in sijnhant, sonder eenige geweer over hem hebbende, voor 't Logijs van mijn G. H. voorsz. als stadthouder, eñ inden name vande K. M t. ende des Eertshertogen Philips zijnen Soon, ende bidden zijnre G. op hoere knien om genade eñ gratie van hoere misdaet, stellende hoere lijven ende goeden in handen van mijnen G. Heere voornoemt, omme gecorrigeert te zijn naer gelegentheyt van hoere misdaet, belovende in toecomende tijden van gelijcken niet meer te doen, maer voortaen goede ende getrouwe Ondersaten te wesen ende te blijven der K. M t. ende den Eerts-hertoge Philips zijnen Zoon.

2. Item dat alle Domeynen ofte Erf-pachten verpant ende verset in handen vande stede van Medenblick, ofte eenige particulier persoonen vandien, ende penninghen in Recesse dair op staende, sullen gevrijt zijn, ende de selve Erf-pachten sullen vry ende onbelast aende K. M t. ende Eerts-hertoge Philips zijnen Soon, comen eñ blijvẽ.

3. Item zullen in handen van mijn G. Heer voorsz. leveren alle die voorlopers ende die besmet zijn van dese rebellicheyt, zoo verre hen mogelick zy, om zijnre genade geliefte daer mede te doene, de welcke zijnre G. aen hem reserveert.

4. Item zullen terstont betalen ende leveren in handen van mijnen G. H. de somme van *drie hondert gouden Andries guldens*, ofte de wairde dair vooren.

5. Item zullen brengen in handen van mijnen G. H. voorsz. alle hoere Privilegien, omme zijnre G. geliefte daer mede te doen.

Aldus gedaen tot Haerlem den xxv. dach van Meye Anno xiiij C. xcij. My jegenwoordich onderteeckent Barry, Ende zijn de voorsz. Steden ende Dorpen ten selven dage by den Raden, neffens zijnre G. wesende, int gunt voorsz. staet, gecondemneert.

Den oproerigen handel van dit hoofdeloos Casenbroot volck, soodaingen eynde genomen hebbende / gelijck hier voor genoechsaem verhaelt is: soo is de Stadt Leyden (hoe wel het pestilentiale vyer vande Hoeck-

de Hoecxschen ende Cabeljauschen, noch dick ende menichmael in dese Landen weder ontsteken werde ende heftich brande / ende vele Jaren daer naer eerst gedempt werde) in langhe Jaren niet veel merckelicx wedervaeren/ immers dat tot onser kennisse gecomen is / of daer van wy eenige beschrijvinge hebben connen vinden/ tzy inde Hollantsche of andere Chronijcken. Van alleen dat inden Jaere 1535. ten tyden als Ian Becoldsz. Coningh van Israel, met sijne Munstersche Propheten/ niet alleen Westphalen: maer eenighe Hollandsche ende Vriesche Steden in roere stelden/ ende de arme menschen met haere schijnheylicheyt bedroghen ende verleyden/ haer wijsmakende datse alles souden verkopen wat sy besaten ende haer naervolgen / sy souden haer leyden ende brengen in het lant van Beloften twelc van wijn ende melck overvloepde. De arme menschen noch eerst upt de duysterheyt des Pausdoms gecomen wesende geloofden dese bedriegers/ volchden haren raedt ende hebben haer met een goet ghetal van hier naer Haerlem opte reyse begeven/ maer (eylaes) de Propheten ende tghemeen volck werden bedrogen/ want komende voor Haerlem soo werden sy gestuttet ende gevangen/ ende eenige der selver metter doot ghestraft. Sommighe van dit volck hebben metten anderen voorgenomen/ de Stadt Leyden op sijn Munsters met behendicheyt inne te nemen/ ende zyn tot dien eynde op S. Paulus Bekeringhen avondt wesende den 24. Januarij inden Jaere 1535. metten anderen sterck wesende tusschen de 30. ende 40. persoonen/ vergadert in een huysinge ghelegen wesende in het Noordteynde/ benedē de S. Antonis brugge daer tegenwoordich de drie Haringhen upt hanghen/ van meninge wesende haren aenslagh dien nacht op een seker upr/ in het werck te legghen: ende verhoopten al waren sy cleyn van getale/ dat sy van Jan alleman ghenoech gheholpen souden werden: die niet liever en doet dan alle dingen in roere te helpen stellen/ ende eenichsins al opte been was. Maer de Regeerders deser Stede (by die van Amsterdamme van desen aenslach verwitticht zijnde/ die sulcx vernomen hadden upt sommige Mennoniten de welcke by haerluyden upt ghelijcker oorsaken wille gevangen waren:) die hebben haer selven teghen dit volck ghewapent/ ende hebben ten eersten de Clocke doen ophouden op dat sy niet en souden weten den rechten tijt ende upre om haren aenslagh te beginnen: daer naer deden sy al heymelicken souder eenigh gerucht te maken de Schutterye inde wapenen komen/ ende zijn alle stillekens naer de voornoemde huysinge getrocken/ ende hebben die rontomme besettet / tselve gedaen wesende/ seynden sy den Officier ende anderen binnen de Huysingen/ die nemen alle de selvige Mennoniten gevangen: de welcke daer naer/ gedoodet ende omme gebracht zyn/ ontfangende haer wel verdiende straffe. Alsoo wy van dese geschiedenisse geen meerder nochte naerder beschrijvinge en hebben/ soo sullen wy tselve hier by laten berusten/ ende voortgaen tot de Beschrijvinghe vande Belegeringen deser Stede geschiet wesende inde Jaeren 1573. ende 1574.

De Wederdooperen menen Leyden in te nemē.

Beschrijvinghe vande Strenghe Belegeringhe ende Wonderbaerlicke ontsettinghe der Stadt Leyden in Hollandt.

Gheschiet Inden Jaere 1574.

Totten Leser.

Naerdien dat wy / waerde Leser / ghekomen zijn in in onse Leytsche Beschrijvinghe / tot de leste Belegeringe deser Stede / ghesch iet wesende inde Jaeren 1573. ende 1574. (want ick noeme beyde dese Belegeringhen een Belegh) soo en kan ick niet naerlaten u L. in een cleyne Voor-reden / sommierlicken te verhalen / op wat wijse ende wat saecken ick in dese beschrijvinghe voorghenomen hebbe (mette hulpe des Heeren / sonder welcke wy niet en vermoghen) te verhandelen ende te beschrijven / omme tot ons voorgenomen wit te mogen geraken / so sullen wy inden eersten met weynich woorden verhalen / wanneer de Spaensche Velt-Overste Franciscus Baldeus met sijne heyrcracht alder eerst voor de Stadt Leyden ghekomen is: hoe langhe dat hy in het eerste Belegh om de Stad gheleghen heeft: waeromme hy de selvige verlaten heeft / ende ghenootsaeckt gheweest is daer van te vertrecken: Dit gedaen wesende / sullen wy verhalen / wanner den vyandt sijn begonnen Belegh vervattet heeft / de Stadt met meerder gewelt ende macht belegert ende benaut heeft: Desgelijcx sullen wy hier by voegen / wat listen / lagen / ende middelen Baldeus ende sijne medehulperen / te weten eenige naegebuyrde Edel-luyden / ende verscheyden uytgeweken Burgers / int begin vande tweede Belegeringe gebruyckt hebben door verscheyden brieven / die sy luyden tot verscheyden tijden aende Heeren ende Borgeren geschreven ende gesonden hebben / soeckende met haere schyn-goede beloften / ende brieven van Pardoen ende gratie de Stadt met een soet lijntgen (alsmen seyt) het

Generael inhout van de beleghe-rings beschrijvinge.

het net over 'thooft/ende haer int eeuwich verderf te trecken. Het welck de Regeerders meer als te wel konden mercken/ waeromme sy alle dese Brieven ofte 'tmeestendeel met weynich woorden opte Laconische wijse beantwoort hebben. Baldeus siende dat hy noch de sijne met alle haer schrijven niet met allen uyt en rechten/ dan alleen die van Leyden te stercken ende te moedigen/ soo heeft hy de Stadt veel vaster beslooten ende benaut/ jae soo beschanst op alle weghen ende wateren/ datter niemant in ofte uyt en mocht geraken/ dan met seer groot perijckel: alsoo dat de Prince van Orangien, de Doorluchtighe Vorst Willem van Nassau, H. M. door vliegende Boden die vander Stadt heeft moeten verwittigen/ op wat wijse hy voorgenomen hadde mette hulpe Godes de Stadt te ontsetten. Wy sullen mede verhalen/ hoe dat de Burgeren ende Ingesetenen der stede/ haer geduyrende dese harde ende langduyrighe Belegeringe gehouden ende gedragen hebben/ hoe datse dick ende menichmalen tegen de vyanden met groote cloeckmoedichheyt uytgevallen/ geschermutseert/ ende eenige vande naest-gelegen Schanssen met gewelt inne-ghenomen/ de Vyant daer uyt gedreven/ ende verscheyden andere schade ende hinder aengedaen hebben. Desgelijcx sullen wy gedencken/ wat een onuytsprekelicken honger/ kommer/ ende ellende/ geduyrende dese Belegeringe/ by de Burgeren ende Inwoonderen geleden is: ende eenichsins verhalen wat vreemde/ ongehoorde/ jae onnatuerlicke kokagien/ die den noot ende 'tgebrec haer heeft leeren koocken ende bereyden/ omme hare verhongerde ende ydele magen eenichsins te vervullen/ ende hare leven (soo veel als in haer vermoghen was) te onderhouwen/ ende te stercken. Daer by voegende/ hoe God Almachtich de stadt Leyden beneffens de Oorloghe ende den Hongher/ gestraft heeft met de Pest ende Sterfte/ wechnemende uyt het midden der selver ontrent de 6000. Menschen: ende verscheyden andere saecken daer aen clevende. Ten laetsten/ sullen wy ter eeren Godes beschrijven de vreemde ende ongehoorde verlossinge deser Stede/ hoe dat Godt Almachtich door windt ende water Baldeus met sijn gantsch omleggende heyr (die geroemt hadde/ datmen lichter de Sterren van't Firmament mette handen soude af-rucken/ dan de Belegherde Stadt te verlossen ende te ontsetten) met vreese ende angst beladen wesende/ van Leyden heeft doen vertrecken/ ende schandelicken vluchten: ende over de benaude Inghesetenen/ verhongherde menschen/ wederomme den hoorn des overvloets uytgeschuddet heeft. Waer voor sy sijnen heyligen Name/ met hart ende monde gedanckt/ geloost/ ende geprezen hebben. Dit is het gene ick u als een cleyne Voor-reden hebbe willen bekent maken. Op dat dese Beschrijvinghe te bequamer mach gelesen ende onthouden werden/ soo sal ick die af-deelen in seeckere Capittelen ende deelkens/ ende den Inhout ofte het Sommarium van elck Deelken daer boven stellen. Vaert wel.

1. Cort verhael vande eerste Belegeringhe der Stadt Leyden.

Naer dat Ducq d'Alba, door wiens ongehoorde wreetheyts wille de Nederlanden inde uyterste ellende ende miserie ghe-raeckt waren/ door last van de Coninckl. Majesteyt van Spaignen/ die sulcx door sijnen Raedt verstaen hadde/ hem wederomme ontboden ende alreede vertrocken was: ende dat sijn Soon Don Frederico opten 12. July des Jaers 1573. de stadt van Haerlem, nae een swaer ende ellendigh Belegh van acht Maenden/ met verlies van twaelf duysent van sijn beste Soldaten/ met accoort inne gecregen ende verovert hadde: ende binnen der Stede sulcken ellendighen bloet-badt gemaeckt hadde: ende een getal van omtrent 2200. Soldaten ende eenige Borgeren in drie dagen tyts soo door 't Swaert/ den Strop/ als 't Water hadde doen dooden ende omme brengen: ende dat hy opten 10. October de Stadt Alckmaer, naer dat hy verscheyden bloedighe stormen daer op gedaen/ ende vanden 21. Augusti af belegert hadde/ heeft moeten verlaten ende met schande te rugge wijcken: ende dat den Grave van Bossu den Slach opte Zuyder-zee verloozen hadde: ende dat hy noch hier ende daer verscheyden nederlagen geleden hadde: alsoo dat het scheen dat God Almachtich voor hem genomen hadde/ de wreet-heyt van dese bloethonden te straffen: naer dat dit alles alsoo verloopen ende geschiet was/ soo heeft Don Frederico met sijne Spaengjaerden/ ende anderen beraetslaecht wat sy aldereerst wederomme souden beginnen ende by de handt nemen/ omme tot haer voorghenomen wit/ van dese Nederlanden onder haer dwang ende subjectie te brengen/ te mogen geraken: soo hebben sy luyden nae verscheyden consideratien/ besloten ende geresolveert de Stadt Leyden te belegeren/ ende met ghewelt te brengen onder de gehoorsaemheyt vande Con. Majest. van Spaignen: ende dat te meer/ overmits sy luyden verstaen hadden/ door eenige persoonen die van hare zijde waren/ dat de Stadt gantsch niet ofte immers seer weynich versien ende geprovideert was van victuailien/ amonitien van oorloge ofte andere nootsakelickheden. Maer na dien de Spaigjaerden door groote muyterien ende oneenicheden onder den anderen verwert waren ende over hoop lagen/ soo is de Belegeringe eenige dagen uytgestelt: twelck die van Leyden vernemende/ hebben om haere Stadt te beter te mogen bewaren/ tegen de bedeckte aenloopen ende listige aenslaghen van hare vyanden/ ende om haer soo veel voordeels te benemen als haer doenlicken was: so hebben sy omtrent een half mijl rontomme der Stede doen af branden/ af-werpen/ ende af-houwen alle Huysen/ Barghen/ Schuyren/ Boomen/ ende andere dinghen/ waer mede den Vyant hem eenichsins soude hebben konnen behelpen/ ende de Stadt hinderlick wesen. Baldeus achtervolgende sijn voornemen

Verhael vant belegh ende innemen van Haerlem.

Baldeus besluyt Leyden te belegere.

AFBEELDINGE VAN DE BELEGERINGE DER STAD LEYDEN GESCHIET Anno. 1574
DIE ZEE
Noortwyck op zee
Arx Britanicus
Noortwyck
Leewenhorst
Voorhout
Sassenem
Schans
Die Noortschans
de Drecht
Caghe
Catwyck op zee
Oostgeest
T'huys te Warmont
waermont
Normeer
Diekeuer
Spyt schans
Roelevaertsveen
die Brasem Mee
Catwyck op de Ryn
Henmeer
Spriet
Tzweylant
Valckenburch
Abspoel
Forte del gravicto
Aldeemade
Die Zyl
Butterhuys
Vosskuyl
Quackel
Die Maren
Die Ryp wateringe
Hierlach Cornel Marion
scans
Endegeest
Poel
Steenevelt
Schans op die dwers waterig
Hierlach C. Carondelet eü Juan de Nester
DIE STAD LEYDEN
Zylhoff
Schans
Den Ryn
Zylpoort
Rynsburger poort
Die lage zyde
Den ouden Ryn
Minnebroers
Den Nieuwen Ryn
Witte poort
Waddinxvliet
Hierlach de Drossaert vant wedde
Leyderdorp
Doe slaen
Hoochwoertse poort
Hooge zyde
Bosshuysen
Schans
Rodeburch
Roomburch
Zuydwyck watering
Voorschoter watering
Die Oude vliet
Koepoort
Die Roomburger watering
Den wech naer delft
Die vliet
Zuyck
Cronestey
Lammen
Dievliet
Soeterwoude
Hierlach Capitein Carion
Lips
Voorschoten
Die Vliet
den Hofwech
Papen meer
Hierlach Capitein Diala

Back of
Foldout
Not Imaged

men is opten letsten October des Jaers 1573. met groote macht ende geweld van Crijchs-knechten voor de Stad gecomen/ ende heeft de selve so tot Leyderdorp, Soeterwoude, Valckenburch ende verscheydē andere Dorpen/ Wateren/ ende plaetsen beschanst/ ende in weynichdagen so vast besloten/datmen van geen oorden/wegen/waterē/de selvige mocht victualieren/ ofte ontsetten: eñ heeft die so vast besloten gehouden totten 21. Martij des Jaers 1574. toe: ten welcken daghe/ wesende op een Sondagh/ hy die heeft verlaten/ daer voor ghelegen hebbende 24. weken ende drie dagen. De redenen waeromme hy genootsaeckt ende gedwongen was de Stadt te verlaten / was de comste van Graef Lodewijck van Nassau Broeder van mijn Heer de Prince van Oraignen, de welcke met Hertogh Christoffel van Beyeren des Pals-Graven Soon/ met een groote menichte van Ruyteren ende Knechten omtrent Maestricht gecomen was/om dese Landen/ende den Prince te helpen/tegen het ghewelt der Spaignaerden. Die vande Stadt Leyden alsoo sy redelicken versien waren met provTiande ende Soldaten/ die hebben ghesaementlicken/ geduyrende hare Belegeringe/ met verscheyden uytvallen/ aenslaghen ende schermutsinghen/ den vyandt groote schade ende af-breuck ghedaen. De Regeerders ende andere Bevel-hebberen maeckten soodanighen Wetten ende Ordonnantien opte Eet-waren/ wachten ende andere saken/ als sy aldernutst ende bequaemste tot het welvaren ende behoudinge harer Stede konden vinden ende beramen. Ick wenschte wel van herten dat ick dese eerste Belegeringhe wat particulierder mocht beschrijven / maer overmits datmen van het selfde soo weynich in onse Nederlantsche Chronijcken beschreven vint/ ende datse haere Beschrijvinghe ghesamentlicken spaeren op de leste Belegheringhe/ de welcke in strengichheyt/ ende benautheydt tegen dese niet te ghelijcken is/ soo sullen wy de selvighe naer volghen / ende op dit Belegh niet langher blijven staen/ maer voortgaen tot het ander. Doch soo wy te eeniger tijdt eenighe claerder ende naerder beschrijvinge konnen bekomen / soo sullen wy de selvige den Lees-gierigen Leser mede deelen.

Baldeus comt voor Leyden.

Vertreckt te rugge.

2. Eenighe aenslaghen vanden Grooten Commandeur aengheroert, dienende tot een Inneleydinghe van het tweede Belegh: Baldeus comt weder voor Leyden: de Spaignaerden nemen de Schantsen vande Goutsche Sluys ende Valckenburch inne: de Enghelschen (die de Schans verlaeten hebben) gaen over aen den Vyandt: wor-

worden van de selve naer haer verdiensten ghe-
straft.

IN het voorgaende Capittel verstaen hebbende/ om wat redenen Baldeus de stadt Leyden gedwongê was te verlaten/ so sullê wy voortgaen ende komen tot het tweede Beleg. Maer eer wy daer toe comen/ so sullen wy met weynich woorden aenroerê/ de oorsake van het selfde. Also Graef Lodewijc van Nassau mettê Sone vanden Keur-Vorst alle middelen ende gelegentheyt socht/ om over de Mase met zijn macht te geraken: het welcke hem door Zanchio d'Avila, Velt-Overste/ sterck wesende tusschen de vier ende vijf duysent Mannen/ in allerley manieren verhindert ende belettet werde: verstaende dat Graef Lodewijck eenich verstant met die van Nimmegen hadden/ om me aldaer door hare hulpe over de Mase te komê: so heeft hy terstont eenige Vaendelen Knechten derwaerts gesondê/ om sulcx te beletten. Hy selfs vervolchde met de reste van sijn volc dagelicx het Leger van Graef Lodewijc, tot dat de voornoemde Grave hem gelegert hadde in het Dorp van Moken, wesende een wel gheleghen plaetse om in Brabant te komen. Naer dien Zanchio d'Avila, overmits de grootheyt ende wydde vande Mase, op het Leger van Graef Lodewijck gheen schade konde doen/ soo is hy met grooter naersticheyt naer de Grave ghetrocken/ ende dede aldaer metter haest een Brugghe maken/ om met zijn Leger over de Mase te trecken. Over gecomen wesende/ treckt hy met Mon-Dragon, versterckt wesende met eenige knechten/ met sijn gantsch gewelt naer Graef Lodewijck toe/ van meeninge wesende om hem te slaen/ den Grave sulcx verstaende/ begeeft hem mette syne inde wapenen/ stelt hem in slachorden ende treckt alsoo den Vyant te ghemoete opte Moker-Heyde: beyde de Batailien aenden anderen komende/ ende vaerdigh staende omme malcanderen te slaen/ soo hebben van des Graven zyde/ een groot deel van sijne Heeren/ ende Overs[t]en/ ende gemeene Soldaten ghemuytineert/ om gelt gheroepen/ ende niet willen vechten: alsoo dat Graef Lodewijck met eenighe van sijne Heeren ende Knechten/ die hem ghetrou bleven/ ende met hem wilden leven ende sterven/ het gewelt der Spaignaerden heeft moeten het hooft bieden/ verwachten/ ende tegenstaen/ twelck sy soo langhe met grooter vromicheyt ghedaen hebben/ dat den Grave ende het meestendeel vande sijne aldaer verslaghen ende haer leven gelaten hebben. Gheduyrende de vervolginghe van Graef Lodewijck langs de Maes-cant van Zanchio d'Avila, soo was den Prince van Oraignen met sijn Leger ghecomen in de Bommeler-Waert/ ende hadde hem ghelegert in het Dorp van Govick. Daer den Milaenschen Commandeur met sijnen Leger niet wijt van daer en lagh.

Zanchio d'Avila verhindert Graef Lodewijc over de Mase te comen.

Slach opte Moker-heyde.

Des Princen leger in Bommelerweert.

De meeste oorsaecke waer door de Prince sijnen Leger hier brocht/ was/ om dat myn Heer Graef Lodewijck van Nassau sijnder Vorstelicke

licke Genaden Broeder aen sijne Vorst. Gen. van by Maestricht ghe-schreven hadde/ dat hy van meyninge was sijn leger des anderen daegs daer op te breken/ ende sich met sijn heyrcracht te laten vinden tusschen dē Rijn eñ Mase tot Herwerden, om aldaer oft daer omtrent de Riviere te passeren/ twelck hem/ (als gesept is verhindert werde/) ende sich op sulcker wijse by sijnen Broeder te voeghen/ begeerende daerom dat sich de Prince met volck/ schepen / schuyten ende ponten soude te ghemoet komen. Sijn V. Genade dit vernemende/ was niet wel te vreden / overmits dat het door de cortheyt des tijts onmogelick was de voorsz. Oorloochs gereetschap op de Riviere te beschicken/ heeft nochtans sijn Leger (gelijck gesept is) hier gebrocht/ ende sprack seer verdestende op desen tijdt tot sommige van sijne vrienden dese woorden: Hoe wel mijnes Broeders comste my lief ende aengenaem is, nochtans mocht ic wel lijden, dat hy met sijn Leger hondert mijlen van hier ware. Want sijn V. Genade vermercte dat sijne comste niet sonder groote vaerlickheyt en was/ gelijck ten laetsten het eynde getuygenisse was gevende. Noch altijt (ghelijck gesept is) hadden die van Leyden dit voordeel/ dat den Vyandt haer verlaten hadden/ ende sy ontset waren.

Brieven van Graef Lodewijck aen den Prince sijn Broeder.

Prinçen leger treckt na Govick.

De voorsz. Commandeur met de sijne die sich nae den slach op de Moker-Heyde, die hy gewonnen hadde tegen Hertogh Christoffel van Beyeren, des Palsgraven Sone ende Graven Lodewijck ende Henrick van Nassau, hem seer stille scheen te houden/ en heeft nochtans met sijnen Brusselschen Raedt niet ledich gheweest/ dan heeft drie nieuwe aenslagen voorghenomen. Den eersten/ om Noord-Holland in sijn gheweldt te brengen: Den tweeden/ om de Mase in te crijghen: Dese twee aenslaghen buyten onse Historie wesende sullen wy verby gaen/ ende alleen verhaelen den derden/ om de Stad Leyden weder te belegeren/ de welcke hy wiste door de uytgewekene/ genoemde Papisten/ ende oock door de stilswijgende haere goetgunstighe/ die noch inder Stad waren/ dat van Crijchs-volck ende coorn onversien/ ende deur toedoen van eenige afgunstige/ midts het daghelicx uytvoeren van Coorne ten platten lande dapperlické gebloot was. Twelc hem te eerder sijn voornemen dede vorderé/ want tussché den dijnsdach eñ woonsdach wesende den 25. eñ 26. Mey inden jare 1574. inder nacht omtrent te 12. uyren/ so is den Oversten Baldeus, met sijn Crijchs-volck weder gecomen tot Leyderdorp; sijne comste was van Amsterdam/ ende Haerlem met seker Carvelen ende andere schepen/ so met volck/ amunitien van Oorloghen als victualien geladen zijnde/ ende quamen door den Amstel/ door de Drecht ende andere wateren/ ende streecken haer Seylen tot Leyderdorp/ daer zijnde hebben zy haerluyden stillekens ghehouden/ ende die weghen ende passagien/ die die van Leyden ghebruycken moesten/ beset met Harquebusiers/ twelck tot kennisse ghecomen zijnde van Meester Andries Allertsz. die Overste Capiteyn ofte Colonel was vande Soldaten ende Burgeren deser Stede/ soo is hy met omtrent 25. ofte 30. Soldaten ende Burgheren inder nacht uyt de Stede ghetrocken/

Den Vyand comt weder voor Leyden.

 trocken/

trocken/ meenende den Vyandt aleer hy hem vast gemaeckt hadde/ eenighe af-breuck ende schade te doen: hy hadde om eenighe beesten wille die den Vyandt nam wel eenige cleyne schermutseringhen/ maer rechte seer weynich tot sijnen voordeel uyt/ want hy werde (twelck grootelicx te beklaghen was) met drie ofte vier Soldaten doot gheschoten. In wiens plaetse opten 29. Mey/ daer aen volgende door Henrick van Broeckhoven te dier tijden Schout der Stadt Leyden wesende/ upten name vant Corpus deser stede versocht ende gebedē is/ den Edelen ende Hooch-geleerden Jonckheer IOHAN VANDER DOES Heer van Noortwijck, &c. omme tselve Gouvernement te willen aenvaerden/ ende waer te nemen: welcken dienst hy/ om de Stad Leyden/ sijn Vaderlant/ ende alle Vryheyt lief-hebbende menschen in hare rechtvaerdige ende geoorloofde saecke/ ende Vryheyt te helpen mainteneren/ met gewilliger herten aengenomen/ ende met grooter eeren ende contentement van een yegelicken ghedurende de gantsche Belegeringe bedient/ ende vromelic uytgevoert heeft. Waeromme den Prince van Oraignen die Stadt ontset wesende/ hem voor sijne getrouwe diensten grootelicken bedanckt/ gelooft ende geprezen heeft/ als tsijnder plaetse hier naer breeder verhaelt sal werden.

Jonckheer Iohan vā der Does Heer van Noortwijck, Capiteyn neemt het Gouvernement aen binnen Leyden.

Ter wijle nu de aengecomene tot Leyderdorp op heur oude plaetsen begonsten te schanssen/ zijn inden dageraet twee ofte drie van heur Vendelen (die de Borghers op haer muyren staende mochten sien trecken) door de Weypoort nae Zoeterwoude getogen/ waer van sommighe tot Zoeterwoude bleven/ eñ de andere in de Schansse op den Leydtschen Dam/ die door een versuymenisse nae het vertrecken vanden Vyandt noch onghebroken was.

Waer waren van die van Leyden wel boden na den Hage, Delft, Rotterdam, ende Dordrecht gesonden/ daer op die tijt sijn Vorstel. Genade ghecomen was/ opbrekende sijn Legher uyt de voorsz. Bommelschen waert/ van meninge wesende om het aengevangen Belegh te verhinderen/ dan haestige verbaestheyt en heeft altijt geenen volcomen raedt/ ende als den selfden oock noch wel besloten is/ en wort hy somtijts niet te dege uytgerecht/ so dat de Crijchs-Heldt Nicolaes Ruychaver, die op die tijdt inden Hage lagh/ de boodtschap volle laet creegh: Doch dede noch soo vele met schanssen ende schermutsen aen de Geest-Brugge, dat de ghene die inden Hage woonachtich waren/ meest haer goeden berchden/ dies niet tegenstaende/ soo quamen de voorsz. genoemde Papisten den selven avont niet alleenlick inden Leydtschen-Dam, dan oock inden Hage.

Schermutseringe door Ruychhaver aende Geest brugge.

Also nu de reste van Baldei heyr-cracht weynich dagen daer naer in twee andere hopen quam/ den eenen van Utrecht/ nae de Goutsche Sluys ende Alphen, ende den anderen van Haerlem door Noortwijck na Valckenburch/ in welcke plaetsen des Princen volck twee Schanssen hadden/ beset elck met vijf Vendelen Engelschen/ daer Overste van was Eduwart Cester, soo hebben dit Regiment der Engelschen den eersten aenstoot gheleden.

De tweede hoop ofte gedeelte vā tCrijchsvolck comt vā Utrecht.

De

De Schansse op de Goutsche Sluys/ werdt geweldelijck van den ghenoemden Papisten van Vtrecht comende/ ghelijck ghesept is/ aen-gevallen ende bestormt/ ende werden dickmale vanden Engelschen daer inne zijnde / hebbende eenen dapperen Capiteyn Ghensfoort genaemt/ ende een ander Compaignie Soldaten/ de welcke geregeert werden by Capiteyn Gerrit vander Laen, dees hebben ghesamentlicken tot drie reysen toe den Vyandt met schande ende schade afgeslagen: Doch also de Ruyteren/ die geenen wech en hadden om van daer in Hollandt te comen/ dan bovē over de Schanssen/ de stormende knechten van achteren met slagen tot de storme aendrevē ofte dootsloegē/ werden de Engelschen ten laetsten eensdeels met gewelt ende anderdeels door gebreck van cruyt ende loot ghedrongen de Schansse te verlaten: twelck soo haest niet geschiet en soude hebbē/ waert sake dat hare mede gesellen in Alphen legghende/ een half uyre gaens van daer hun soo dapper gehouden hadden als de gene die in dese Schanse waren/ dan dese als sy heur medegesellen meenden te ontsetten vonden de Schanse ingenomē/ aldus verliepen sy beyde. Eyntelick/ de Spaignaert hadde hier alsodanighen overwinninge voor de Goudtsche Sluys Schansse/ dat sy seer veel wagens met dooden van daer wegh voerden. Op dese wijse quam den voorsz. hoop over Vtrecht comende/ nae het slechten der voorschreven Schansse/ eensdeels by de eerste tot Leyderdorp voor Leyden leggende/ende de andere togen door de Venen nae den Hage/ende geschiede op den 27 Mey 1574.

Bestorminge vāde Goutsche Sluys.

De Geusen verliesen de Schans aen de Goutsche Sluys.

Den derden hoop over Noortwijck comende quam oock op desen 27. voor de groote onvolmaeckte Schansse van Valckenburch, dan de vijf Vaendelen Enghelschen waren daer uyt gheloopen eer sy den Vyandt saghen/ niet tegenstaende dat sy des avonts te vooren eenighe paerden aen die van Leyden versocht hadden/ om te besichtigen waer de Vyant was/die sy oock seyden noch niet vernomen te hebben/dan waren nochtans gheweken tot by der Waddinge, daer de Spaignaerden hun hert naedringhende met hun schermutselden. Het welcke die vander Stadt van heur mueren mochten sien/ ende oock wel scherpelick mercken/ het zy hoe daer oock geschooten wert/ dat niemandt van beyde zyden doot en bleef/ het welcke den Borgers niet weynich quaet vermoeden gegeven en heeft. Die verstaen hadden dat de Enghelschen in het overgeven vande Schansse van Alphen, metten Vyandt in bespreck geweest waren/ende vermoeden daer omme dat door eenich heymelick verstant ende verraet de Stad ende Borgers in eenighen noot komen mochten/ indien sy de voornoemde Engelschen inne lieten/ hoe wel de Magistraet sulcx gaern gesien hadden/ vermits de Stad van gantsch geen uytheemsche Crijchsvolck oft Garnisoen versien was: maer de Burgeren ende Inwoonderen hebben sulcx niet willen toelaten/ eensdeels omme het quaet vermoeden/ ten anderen om dat haer Stad soo weynich versien was met lijftochten / provisie van coorn ende andere nootsakelickheden. Waeromme haerluyden met ghemeen advijs ende toestemmen geandtwoort werde/ dat sy henluyden souden willen logeren onder de Stadt

Den derdē hoop Spaignaerden comt over Noortwijc voor de schansse van Valckenburch.

muyren/ men soude haerluyden uyt de Stad broodt ende victuaillie bestellen/ ter tijt toe sy tselve syn Excellentie verwitticht hadden/ ende by hem geordonneert soude werden waer dat sy souden trecken: twelck sy niet en hebben willen verwachten/ ende seer haest opbraecken/ te kennen gevende wat sy in haren sin besloten hadden. Ghelijck uyt dit volgende verhael genoechsaem gesien kan werden.

Gemaeckte schermutselingh van den Engelschen ende Spaignaerden.

Dese gemaeckte schermutselinge gedaen zijnde/ quamen de Engelsche noch naerder de Stadt/ te weten tusschen der Burgeren Loopschanse van Boschuysens brugghe ende de Stadt/ soo dat de Capiteyn Chief met sommige van den synen inde Stad quam/ ende maeckte met den Borgeren dit verdrach ende besluyt: soo wanneer de voorsz. Capiteyn met den sijnen vanden Vyandt mochten overweldiget worden/ soude sijn vlucht nemen nae de Haechsche poorte, daer meest alle het gheschut ghebrocht was/ ende souden dit voor een teecken hebben/ als het Vaendel op de selfde poorte afgenomen wert/ dat sy als dan ter syden souden afwycken/ want alsdan soude alle het geschut gelijckelick op heur Vyanden los gaen. Dan het heeft nae der tyd gebleken dat dit besluyt den Engelschen niet en behaechde. Want so haest als sy buyten quamen (te weten den Capiteyn Chief ende de sijne) zijn sy met vliegende Vaendelen des middaegs tusschen elf ende twaelf uyren/ nae dē Vyandt getogen die haer aende Waddinge verwachten/ daer sy met eerbiedinge (soo het scheen) op seeckere verdrach ontfangen werden: dan het swaerste volchde terstont daer nae: te weten/ daer nu zijnde/ so moesten sy terstont alle heur lonten uyt doen/ want de Ruyteren van Voorschoten comende/ drevense van achteren naer de Spaignaerden voort/ twelc sommige tot 32. oft 33. in getale toe/ daer onder eenige Bevelhebberen Nederduytschen ende Engelschen waren siende/ zijn wederom tot onder des Stads Cingel gevluchtet/ ende nae der tijt ingelaten: De andere die werden nae Valckenburch gebrocht ende aldaer wert heur geweyr voor het Huys te Toornvliet afghenomen/ ende werden des anderen daegs naer Haerlem gebracht/ na dat sy van hare schone cleederen meest geblotet waren/ sommige moesten pionieren ende ettelicke quamen door Vlaenderen weder in Engelant, maer ten dient alhier niet verswegen te zijn/ dat int overgaen vande voorsz. Knechten/ eenige vande selve geen middel hebbende omme inde Stadt te comen/ liever ghehadt hebben omme vande Sluyse int water te springen ende hem selvē te verdrincken/ dan so schendich inder Vianden handen tevallen.

Vijf Vendelen Engelsche gaē over by de Spaignaerden.

NOTA.

Dit hebbe ick hier voornemelick willen stellen/ om dat de Leytsche vrome Borgeren t'onrecht beschuldiget werden/ dat sy een oorsake waren van het overgaen der voorsz. Vaendelen Engelschen/ door het weygheren van het innemen/ de welcke nochtans op dees tijt noyt versocht en hadden om in de Stad te comen/ waer door de nae geschiede daet ende quaet vermoeden op den Capiteyn ende Bevel-hebberen/ ende niet op den Borgeren bevestighet werdt: welcke heuren eedt recht betrachtet hebben/ is den Heere bekendt.

Aldus

Aldus werdt Leyden aen vier oft vijf plaetsen beleghert / sulcx dat den Vyandt 62 stercke Schansen rondtom die stad Leyden gemaeckt hadde/ waer van de namen van dien volghende zijn op hare behoorlijcke plaetsen.

3. Brieven vanden Prince van Oraignen aen die van Leyden: Antwoorde op de selve: Die van Leyden publiceren dat alle Vrouwen, Kinderen, ende ledich-ganghers vry ende vranck uyt der Stede mogen vertrecken.

DIe van Leyden in desen staet zijnde/ hebben terstont alle heur ghelegentheyt aen syn Vorstelijcke Genade/ die tot Dordrecht was geschreven. Sijne V. Gen. eer haren Brief quam hier van gewaerschout zijnde/ heeft sich beraedtslaget met den Gedeputeerden vanden Staten s'Lands van Holland aldaer zijnde/ ende op den 27. Mey aen die van Leyden geschreven: waer van het sommaris inhoudt is/ als volght: Den eersten brief uyt Leyden aen syn Excellentie.

DAt sijn V. Ghenade met den voorsz. Staten hadden raedtsaem ghevonden, dat de Colonel Chester die tot Valckenburch lach, met omtrent ses hondert mans in de Stad Leyden, so verde het doenlick was, soude comen, omme daer door den Vyandt alle hoope ende oorsaecke te benemen, de Stad langher te belegeren oft bestormen: Dat oock den Burghermeesters ende Regeerders met den eersten uyt heure Stad souden doen trecken, alle bedelaers ende swacke persoonen, die hun inder noot meer lastich dan dienstelijck souden zijn: Dat sy ordre souden stellen, dat heur victualie soo spaerlijck uytghedeylt werde, dat sy hun voor drie maenden mocht strecken: heur vermanende dat sy (ghelijckmen van hun oock niet en twijfelde) heur vromelick wouden draghen: Sijn V. Gen. ende de Staten aen haer zijde souden niet naelaeten alle middelen te soecken om heur vanden Vyanden te verlichten ende ontsetten. Ende soo verde het soo haest niet en conde gheschieden, souden daeromme niet verflauwen, maer liever volharden in een corte benautheyt, dan hun te begheven in een eeuwighe elende ende slavernije. Souden oock metten anderen spreken, ende op alles wel letten, of sy ter noot den voorsz. tijdt van drie maenden souden moghen verbeyden, om niet te vallen in het Haerlemsche ongheluck: soo verde sy het dan drie maenden deur Godes Des Princen eersten brief aende belegerden van Leyden.

 hulpe

hulpe houden conden, (op dat dese antwoorde inder Vyanden handen niet en quame) souden twee nachten nae den anderen ten 12. uyren een vierteecken doen.

Publicatie dat vrouwē eñ kinderen mogen vry uyt trecken.

Des daeghs te voren/ eer die van Leyden desen Brief ontfinghen/ hadden sy alreede laten publiceren/ dat alle Vrouwen/ Kinderen/ ende reysende vremdelingen uyt der Stadt mochten trecken: De Boter/ Melck/ Vleysch/ Broot/ ende diergelijcke nootelickheden werden op eenen prijs gestelt: Verboden geen hooger Bieren te brouwen dan 'twat van 25. stuyvers/ twelck (eylacen) niet wel onderhouden en werde. Ende beantwoorden op den 30. Mey den voorsz. Brief genoech in der naevolghende manieren.

Antwoort van die van Leyden op des Princen Brief.

DAt so vele den Colonel Chester met sijnen volcke belangende, de sake in anderen poincten waren, ghelijck sy sijn V. Gen. by heur voorgaende geintercipieerde brieven geschreven hadden: Heur victualie souden sy hun ten besten doen strecken, ende niet laten hun van onnutte menschen te ontledighen, soo verde het doenlick ware: Den gesetten tijt costen sy niet toelangen, doch souden breeder schrijven, ende vertrouden middelertijt op het Ontset van God, sijn V. Gen. heur mede Lidtmaten ende Bontgenooten: Dat sy gheen vyerteeckenen en deden, was ghelaten, om dat sy besorghden dat de Vyant daer uyt eenigen uytersten noot soude moghen verstaen, ende hun daer door naerder benauwen, ende de opene wegen der Boden te besetten: Versochten poeder, ende schreven, wel gedelibereert te sijne de Stadt te houden, tot welcken eynde sy heur Borgeren wouden in eedt nemen. Sonden sijn V. Genade copie van sommige Brieven by den Vyanden gesonden, waer uyt sy bemercten dat de Vyant sich weynich vertroude yet met gewelt uyt te rechten. Eyntelicken baden dat sijn V. Gen. over hun alle vaderlicke sorge wilde dragen, sonder nochtans het selfde te verhaesten.

De Prince van Orangnen niet weynich bekommert zijnde met de belegerde Stadt Leyden, wetende dat sy gheen Crychs-volck inne en hadden/ ende hun oock nae sijn voorgaende vermaninge met coorn ende andere Oorlochsche provisie niet genoechsaem versien en hadden: sorgende oock dat sijnen Brief vanden 27. by den Vyanden opghehouden mocht zijn/ heeft op den 29. eenen tweeden Brief/ meest eenes inhouts geschreven/ daer by voegende:

Soo

SO verde sy wel insaghen de sterckheyt heurder Stadt (niet teghenstaende dat sy de Engelsche niet inne gecregen en hadden) souden het wel drie maenden, teghen den Vyant moghen herden, ende mits eendrachtich blijvende, was het de Vyandt onmogelick heur te overvallen: Souden oock gedincken, soo sy haer anders dan nae behooren queeten, dat niet alleenlick haer Stadt Leyden, dan oock 'tgheheele Landt op dien voet soude verlooren mogen gaen, twelck hun ende heure nacomelingen een eeuwighe schande ende verwijt soude zijn: Souden hun daerom teghen den Vyant resolveren ende opiniatireren ten uytersten, waer door sy niet heur selven, dan het gheheele Landt souden behouden, ende eenen eeuwighen name ende reputatie becomen: Om hier toe te bet te comen souden heur proviande spaerlick uyt deylen, ende exempel nemen aen die van Haerlem ende Middelburch.

Den tweeden Brief van syn Excell. aen die van Leyden.

Daer op die van Leyden den eersten Junij geantwoort hebben.

HOewel heur Coorn so langen tijt, als in de Missive geroert was, niet en soude moghen strecken, so hoopten sy't nochtans tegen alle des Vyants aenslaghen middelertijt te houden: Ende waren oock geresolveert liever den uytersten hongers-noot te lijden, dan heurder Vyanden slaven te worden: Versochten dat die van Delft, Rotterdam, ende der Goude verboden werde eenighe victualie ten platten Lande te laten uytvoeren, waer door de vyant seer benout soude worden: Protesterende tegen hun, so sy het selfde deden, dat sy liever heur neeringen voorstonden, dan dat sy de schade der geenre willen verhinderen die heure Vyanden voor heure Poorten af keeren, &c.

Antwoorde op den tweeden Brief.

NOTA.

4. Baldeus soeckt door schoone beloften, ende door 'tschrijven van eenige uytgewekene Burgeren ende andere de Stadt te bewegen, maer te vergeefs: Romeynsehe oft Laconische antwoorde van die van Leyden op haer schrijven.

NU willen wy weder keeren tot die aenslagen Francisci Baldei. Soo haest als hy de voorsz. Stadt Leyden aldus belegert/ doch geen grof geschut daer voor gebraeht hadde: want hem wel bekent was/ wat het selfde voor Haerlem ghekost hadde/

Baldeus aenslagh voor Leyden.

hadde/ende hoe weynich daer mede op die swacke ghemuyrde Stadt/ uytgericht was/ wel wetende dat hy op dese stercke welgewalde Stad/ veel min daer mede soude uytrichten/ heeft andere listighe middelen bedocht om de selfde met soete woorden en schalck bedriechlijck schrijven/ ende oock herde dreygementen in sijn gewelt te cryghen/ ende also hy vele vande uytgewekene Hollanders, by hem ende tot sijnen gebiede

Glippers. hadde/ diemen op die tijt Glippers noemde/ heeft de selfde daer toe willen gebruycken/ het zy dan door heur eyghen aengheven/ (twelck wel mach ghebeurt sijn: want sommighe meer dan te duytsch waren om heur eygen Vaderlant te bederven/ ende des selven vryheyt/ mitsgaders Godes Woort onder te drucken/) oft door sijnen ende sijnder Spaenjaerden raedt/ ende heeft alsoo door hun/ door verscheydene Brieven/ uyt verscheydene plaetsen aen die vander Stadt geschreven: waer van ick den Leser sommige geheel/ ende sommighe inder somme hier sal stellen/ ende zijn de selfde Brieven daer die van Leyden hier vooren van vermaent hebben.

Inden eersten hebben Ian Adriaensz. de Wilde, ende Ewout Arent Gerritsz. opten 28. Meye aen de Burgher-meesteren/ Schepenen/ Raedt/ Deeckens vande Schutterije/ ende ghemeene Neeringhe der Stadt Leyden, uyt Haerlem, dese naevolgende Brieven gesonden/ zijnde by haer onderteeckent doch niet geschreven/ waer door de handt ende styl geen cleyn vermoeden en geven dat de pylen uyt heuren koocker niet en quamen.

Twee uytgevluchte Leytsche Borgeren schrijvē aen Leyden.

MYN HEEREN, de sonderlinghe affectie ende liefde die wy dragen tot onse Vaderlicke Stadt, geaccompaigneert met een groote verschricktheyt ende leetwesen, is oorsake gheweest u luyden te adverteren, te weten, dat wy versien dat mijn Heeren gheschapen zijn in een extreme calamitê te vallen, so verde uwer E. zijt perseverende in uwen wille, om de Stadt van Leyden te houden tegens den wille ende eere vande Con. Majest. onsen alderghenadichsten Heere ende gerechten Erf-Heere ende natuerlicken Prince: ghemerct wy volcomelick geinformeert zijn vande groote quantiteyt der Garnisoenen, die alreede geassembleert zijn ende noch vergaderen, so voet als paert-volck, de welcke heurluyder meyninge is op ons arme desolate Landt van Hollandt te vallen, van den welcken sommighe alreede vertrocken zijn nae desen quartiere, ende noch daegelicx trecken sullen, omme principalick u mijn Heeren te assaillieren ende overvallen: Daerenboven de groote quantiteyt van Spaensche Schepen, de welcke dagelicx approcheren totter selver effecte mede geequippeert. Biddende daerom u, mijn Heeren, seer hertelick, dat u ghelieven

lieven wille wel ende rijpelick met groot regardt hier op te letten, voor oogen stellende soo langh niet te willen vertoeven met u selven te bedincken, dat u de moyen deur opstinatie niet wechgenomen en werde: Alsoo mijn Heeren wel kennen d'intentie vanden Soldaten, die alleenlick tot saccagie ende plunderingh geinclineert zijn tot heurlieder particulier proffijt. Biddende oock regardt te willen nemen op uwe arme Huysvrouwen, Kinderkens, ende arme oude Vaderen ende Vrienden, die u niet helpen en connen: ende en wilt niet oorsake zijn te sien mishandelen ende voor uwe oogen verloren te laten gaen 'tgunt ghyluyden soo dier ende soo grootelicx gerecommandeert behoort te hebben, te weten onder andere, het weynich goet dat uwer E. over gebleven is boven de groote dagelicxsche exactien, by u mijn Heeren gesupporteert by nae twee gantsche Iaeren, twelck ons nacht ende dach voor oogen is. Hebben daerom tot uwer contemplatie ons selven soo stout gemaeckt, ende sekere Remonstrantie vertoont aen den Edelen wel-gebooren Heere mijn Heere van Licques, wesende Gouverneur der Stadt Haerlem, die welcke een seer beleeft, discreet, ende verstandich Heere is, gheboren uyt dese der Majesteyts Nederlanden, alwaer alle sijne goederen gelegen zijn, seer gheneycht tot eendrachticheyt, pays, ende vrede, die welcke ons ter antwoorde gegeven heeft, dat indien hy versekert ware, dat u ghelieven soude te comen tot resipiscence ende ghehoorsaemheyt van sijne Majest. dat hy raet wiste u luyden te brengen tot sulcken asseurance, van u behouden lijf ende goet als ghy selfs soudet begeeren, so verde het selfde wilde gheschieden aleer ghyluyden vanden Garnisoene van sijn Majest. meer gesloten sult wesen, Ons tot dien eynde belastende u, mijn Heeren, te schrijven, dat mijn Heeren sullen selfs moghen concipieren eenige Poincten ende Articulen, op wat conditien ghyluyden u Pardoen sout begeeren, tselve extenderende soo uwen raedt gedragen sal, ende de selve in alder acceleratie overseynden aen den voorsz. Monsieur de Licques, die u terstondt sal doen hebben goet antwoort ende addresse aen den Commandeur Major de Castille, tegenwoordich Gouverneur Generael van sijne Majesteyts Nederlanden. Sulcx wy u niet en souden connen raden van beter addresse te crijgen dan door hem, de welcke oock het appoinctement voor Bergen in Henegouwen ghemaeckt heeft, twelck in alle sijne poincten volcomelick geobserveert is, volghende de beloftenisse, twelck wy

NOTA. De Leser mercke op elck woort.

NOTA.

hopen, dat noch beter met u luyden gehouden ſal werden. Biddende Godt den Heere, dat hem gelieve u E. te inſpireren ſijne Goddelicke gratie, ten eynde ghy mocht hebben 'tgerechte verſtant om alſulcken uyre die u tot deſer tijdt ſoo avantagieus is, niet te willen met quade perſeverantie laten paſſeren.

Gerrit van Hoochſtraten ſchrijft aen die van Leyden.

Gerrit van Hoochſtraten, heeft uyt Leyderdorp op den 29. May twee Brieven gheſchreven/ den eerſten aen die vander Stadt Leyden, ende was een Brief ſonder opſchrift/ den anderen eenes Inhouts aen ſijnen Neve Gerrit Ianſz. de Man, Wy ſullen alleen den Brief aen Burgermeeſteren deſer Stadt geſchreven zijnde/ van woorde te woorde hier by voegen/ gelijck wy die bekomen hebben beneffens verſcheyden anderen/ (die yeder tot ſijner plaetſe ingevoecht ſullen werden) vande Erfghenamen van Jonckheer Ian vander Does, Heere van Noortwyck: ende die was vanden volgenden Inhout:

Aenden Burger-meeſteren/ Regenten/ ende Raedt der Stadt Leyden.

Lieve ende ſeer beminde Heeren ende Vrunden, ick gebiede mijn t'uwer liefden, tſelve adverterende dat ick een brieve beſtelt hebbe ter handen van mijn Couſijn Gerrit Ianſz. de Man , den welcken ick uyt goede gunſte die ick den Stadt van Leyden ben toedragende, geadverteert hebben het inhouden van dien te communiceren, tot welvaert der goede ende vroome Burgheren daer inne zijnde, aldus zult weten, dat ick alle tſelve u luyden te kennen ghegheven hebbe deur expreſſe Ordonnantie ende bevel der Overſter Hopluyden alhier zijnde, als namentlicken den Droſſaert van Wedden, ende Gerard van Sichem, door wiens bevel ick u luyden in mijn voorgaende brieve verhaelt hebbe, dat de Stadt van Leyden ten hoochſten niet belaſt ſal werden als met twee Vaendelen Knechten, ende begeert ghyluyden voor deſe voornoemde twee Vaendelen, Duytſche Knechten, het ſelve en ſal u niet gheweygert werden. Aldus mocht alhier beſtellen uwe Gedeputeerden , metten alder-eerſten , den welcken de voornoemde alle vryheyt ſullen doen houden, omme te moghen komen alhier ende weder-keeren, ende met henluyden vry inden Haghe by den Veldt-Heer te trecken, omme alſoo te mogen tranſigeren ende volcomentlicken handelen vanden accorde ende vrede onder voorgaende conditien. Die Hopman den Droſſaert preſenteert zijn eyghen.

gen persoon te stellen inde Stadt van Leyden tot uwer verseeckertheyt. Sult hieromme wel doen ende accelereren u luyden goede meyninge, also in het vertouven groot perijckel voor u. l. geleghen is. Lieve ende seer beminde Heeren, ons Heere Godt wil onse herten verlichten met sijnen Heylighen Geest, op dat wy luyden moghen ons selven voegen tot het gunt onser God aengenaemst ende ons luyden salichste is. Uyt Leyderdorp desen 29. Mey 1574.

Al uwe l. dienstwillige Vrunt
Gerrit Hoochstraten.

Op dese drie Brieven hebben die vander Stad op de oude Romeynsche ofte Laconische wyse/ met desen seer corte woorden beantwoort: Die van Leydens antwoorde op dese Brieven.

Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps.

Ende is in onse Tale te seggen:

Als de Vogelaer 't Vogelken vry siet vliegen/
Fluyt hy seer soet om 't Vogelken te bedriegen.

Den Brief die aen den Oversten Baldeo gesonden werde/ was constich toegheslooten ende met Stadts Zegel versegelt/ van binnen int midden was heel subtyl een Circkel ghetrocken/ waer inne by naer met onsienlicke Letteren de voornoemde Sententie gheschreven was: want Baldeus den selvigen openende/ meende datter niet met allen in geschreven was/ wierpse van toornichheyt met eenighe smaet-woorden daer henen: maer daer nae nauwer opte selve lettende/ sach de verhaelde antwoorde/ segghende dat hy de Schrijvers tselve wel verleeren soude.

Gerrit van Hoochstraten dusdanighen antwoorde vande Regeerders deser Stede op syn schrijven ontfangen hebbende/ konde niet bevroeden waeromme/ ofte door wien alsoo geantwoort was/ ende hy noch de Capiteynen zyn Meesters daer mede niet te vreden zynde/ heeft de penne andermael inde handt ghenomen / ende den selven dagh naer den middagh aen synen Neef Gerrit de Man , desen volghenden Brief ghescreven.

BEminde Cousijn Gerrit Iansz. ick hadde op huyden voor middage, een open Briefken ter goeder meyninge aen u ghesonden by een Maecht van Leyderdorp, maer ick twijfel ende vermoede dat u tselve niet ter hant en is gecomen, vermits de selve Maecht op staen- Hoochstraten schrijft aen Gerrit de Man.

de voet antwoort wederomme bracht, ende het antwoort op mijn schrijven hielt anders ter Werelt niet dan aldus, die superscriptie aen M. Gerard van Hoochstraten, ende inden Brief stont gheschreven: *Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps,* ende voorts niet meer, sonder onderteyckeninge. Het inhouden van mijn was in effect int beginsel anders niet, als dat ick verstaen hadde, hoe dat ghy goede toesicht genomen hadde tot welvaert van mijn ende mijne kinderen, waer van ick u was bedanckende, ende tot een teecken van goede danckbaerheyt liet ick u weten, inden eersten, dat ick door Gods genaden mijn sieckte overcomen was, ende op gister-avont tot Leyderdorp ghecomen, werden my wederomme vernieut aldaer by den Overheyt die groote gracie, diemen de Stadt van Leyden soude doen indien sy haer wilde stellen in handen vande Coninglicke Majesteyt, ende behalven alle haere Privilegien ende anders vry houden, souden mogen ghenieten alsulcken loflicken pardoen als sy luyden wel verhoort hadden. Ende omme van als versekert te wesen, ende omme volcomentlick van 'tgunt voorsz. is, te moghen handelen, mochten tot dien eynde overseynden sekere Gedeputeerden alhier, ende de selve souden vry ende vranck mogen gaen reysen ende wederkomen tot haren believen, sonder van yemant beschadicht te werden, hier voren soudmen henluyden versekertheyt doen, ende by ghevalle van vorder vertreck, dat de Con. Majest. over zijn Rebellen zeer groote strangicheyt soude toonen, het welcke (dat te beclagen is) de goede ende vrome luyden van Leyden mede souden moeten misgelden. Lieve Cousijn, dit en sullen langer geen Fabulen wesen, soo verre de goede Luyden van Leyden nu des Con. Majest. ghenade-pardoen sijn verwerpende, want daer soo gruwelick op die van Leyden, in ghevalle van voorder hartneckicheyt, wert gereet gemaeckt, dat my 'tselvighe verdriet om te hooren: ende ghy sult eer yet lange in sulcken gevalle groote ellende verhooren over de voornoemde Stadt. Mijn Dochterken begeere ick nu in alle manieren uyter Stadt te hebben, alsoo ick met goede vermaninghe niet en voordere, ende bestelt my dat alhier op de Hof-stede tot Leyderdorp, ist moghelicken secretelicken ende met alle sijn goetgen. Ghy sult waerachtich bevinden 'tgunt ick u gheschreven hebbe, duncket u goet wel ende wijsselick te doen, soo toont datter luyden in Leyden zijn die des Coninglicken Majesteyts, ende haerluyder eygen welvaert beminnen. Hier mede Godt

Almach-

Almachtich bevolen, die ons herten wil verlichten t'onser zalicheyt. Uyt Leyderdorp desen 29. Mey 1574.

Opten voorschreven 29. Mey/ soo hebben Ian de Heuyter ende Ian van Mateneſſe de Wybiſma, hare residentie inden Hage houdende/ beyde aende Burgher-Meesteren ende Regeerders deser Stede geschreven: dese volghende Missiven: de welcke ick goet ghevonden hebbe alhier gheheel inne te lyven.

Ian de Heuyter schrijft aen Leyden.

EErſame, byſondere, goede Vrienden, ick en kan niet nae laeten u. l. te adverteren dat een deel van des Con. Majeſteyts Crijchſ-volck weder int Landt ghecomen zijn, tot die fine omme eens de Landluyden te verloſſen, vande groote overlaſt ende ſchattinghen, die ſy luyden dagelicx lijden ende opbrenghen moeten, tot onderhoudt van deſe Oorloghe, als oock omme u luyden te verloſſen ende daer toe te helpen dat ghyluyden het Pardoen generael, twelck ſo wel is voor den genen die haer int Iaer van 1566. als deſen teghenwoordighen trouble, ghemoeyet moghen hebben, ende dat u luyden tſelfde by de buyten Crijchſvolck niet belet ſoude werden, ende alſo ick voor ſeker weet als die cedule vande geexcipieerde gheſien hebbende, dat niemant van Leyden int ſelfde Pardoen geexcipieert en is, ende ooc gemerckt ghy luyden, al geleden een Maent, het Chrijchſvolck in die Stede te nemen, gheweyghert hebt, ende over ſulcx oock op eergiſteren, ſo dat ſy luyden op giſteren ſulcx by Con. Ma. Crijchſvolck benauwet zijnde, ghedrongen zijn gheweeſt haer over te geven. So is dan aengemerct tſelfde ick niet en kan laeten u. l. by deſen te vermanen, dat ghy luyden niet en wilt vergeten de genade vande Co. Ma. onſen alderghenadichſten Heere, nu alſt u. l. gebeuren mach, waer te nemen, ende dat al eer ghy luyden door ghebreck ofte macht van des Majeſteyts Leger, die noch comen ſal, tot ſulcken miſerie komen ſult, dat het Wijf ende Kinderen beſchreyen ſouden. V. L. verſeeckerende van weghen den Overſten Velt-Heer van t'volck hier in Holland zijnde Don Franciſco de Valdeus, dat hy voor u lieden ſal ſchrijven ende ſpreecken aenden Gouverneur den grooten Commandeur, dat niet alleen ghyluyden het Pardoen, maer noch meer ghenieten ſult, indien ghyluyden nu metten eerſten comt, ende indien ghyluyden ſulcx in meyninghe zijt te doen, ſal den ſelfden Don Franciſco de Valdeus geven vrij gheley, omme met hem te moghen komen parlementeren, ende vry wederkeeren, u verſekerende

rende dat ghyluyden niet dan cleyn Garnisoen van Duytsche knechten hebben en sult, ende sal navolgens mijn cleyn vermoghen u. l. alle behulpelicheydt doen, mijn mogelick zijnde.

Eersame bysondere goede Vrienden, hiermede den Almoghenden Heere bevolen, die u. l. ende ons allen verleene pays ende vrede. Geschreven inden Haghe desen 29. Mey, 1574.

U luyden goeden Vriendt/

I. de Heuyter.

Mathenesse de Wybisma schrijft aen Leyden.

EErsame vrome ende besondere goede vrienden, Burgemeesteren ende Regeerders der Stad Leyden; Also ick seer blijde ben van goeder herten eñ uyt liefden die ic de Stad eñ Gemeente aldaer toe ben dragende, hebbe niet konnen laten, gemerct ick gesien heb op eergisteren ende gisteren, die getrouwicheyt ende bystant die ghy luyden sijn Con. Majest. bewesen ende getoont hebt, ende mede het profijt ende dienste dat ghy luyden u selver ende de Stad van Leyden gedaen hebt. Hebbe hier om niet willen laten u l. by desen te adverteren, hoe dat sijn Majesteyt als ons overste ende ghenadichste Coning van Spaingnen ende Grave van Holland, ons overgesonden heeft aenden Commandatoir Major een generael Pardoen over onse Nederlanden, soo voor de gene die int Iaer van 1566. geestimeert zijn geweest voor rebellen van sijne Majesteyt, als die haer nu in eenige saken ontgaen souden mogen hebben, ende begeert geen gewelt ofte bloetstortinghe te doen over sijn eygen Steden, dan haer te vergeven ende ontfanghen in ghehoorsaemheyt ende getrouwicheyt aen sijne Majesteyt, ende also ick het Pardoen gesien heb geteyckent ende begeert van sijn Maiesteyts wegen hier in dese Nederlanden ghepubliceert te worden, soo is dat het selfde gedaen soude geweest hebben, dan door sommighe oorsaken ist opgehouden tot Pinxster-dagh: het sal alsdan met alle solemniteyt gepubliceert werden. Ende indien dat het selfde niet gheaccepteert en wert, sal met groot geweldt ende bloetstortinghe gheschieden. Nu overmits ick gaern sien soude het welvaren van u luyden Stadt, ende van die schamele gemeente aldaer, hebbe u l. willen adverteren dat ghy luyden nu wilt wijselick in dese saecke handelen, achterdincken hebbende op u. l. Huysvrouwen ende cleyne Kinderen,

deren, ende houden u. l. Poorten gesloten, so voor des Coninex Crijchsvolck, als voor des Princen volck, ter tijt toe dat ghy luyden u begeerte ende wille van sijn Majesteyts eygen hant gecregen hebt, ende wy sullen ons mede stil houden sonder eenige schade aen de Stadt te doen, sullen gebieden dat alle de beesten rontdom die Stadt mogen vry ende vranck gaen weyen. Voorts soo wil ick selver by u luyden alleen in die Stadt komen, ende u. l. spreken, lijf, bloedt, ende goet, by u. l. opsetten voor het welvaren vande Stad, ende voor die schamele gemeente aldaer, so verde ghy luyden begeert op mijn te betrouwen, so wilt mijn schrijven, ende betrout op mijn, ick weet raet dat ghy luyden in geen seven jaer, noch soo lange als ick leve, nemmermeer vreemde Soldaten in hebben en sult: want ick weet wat last ick expresselick van sijn Majesteyt hebbe, hierom wilt met niemant anders handelen dan die ghy kent, noch laet niemant in al eer ick u. l. ghesproocken heb, ende indien ghy mijn schrijft dat ick op u. l. mach betrouwen, soo wil ick op goet geloove alleen inde Stadt comen, ende soecken niet langer de verderffenisse van 'tland. Ick heb by Ian de Heuyter, also ick noch doende was tot Valckenburch, doen schrijven een Brief van gelijcke inhouden. Soo sende ick u. l. dese Bode, op dat ick u. l. by monde mach breder spreken ende ick wil selve morghen comen by de Stadt, hierom wilt mijn terstont antwoort schrijven, ende laten wy dē anderen gehou ende getrou zijn, ick wil leven ende goet by u. l. opsetten, ende wy willen regieren met goede Policie ende Iustitie. Hier mede God Almachtich bevolen. Metter haest uyt den Haghe den 29. Mey 1574.

U goetgunstige ghetrouwe Vriendt

I. v. Matenes de Wybisma.

Ick hebbe dese Brieven hier daeromme in het langhe willen by stellen/ omme daer mede der Borgeren standvasticheyt te toonen/ die niet tegenstaende dit liefl ick ende dreyghlick schrijven van soo vele treffelicke Persoonen/ volstandich gebleven zijn in haer goede voornemen: gedenckende heur verbondt ende eedt ende haer so vroom ende onbeweechlick houdende/ hebben hun het selfde schrijven te nutte gemaeckt. Dese Brieven ende de Leytsche Borgeren sullen ooc alle anderen steden die noch in tijden ende wijlen (twelck God verhoede) noch belegert mochten

Redenen waer toe dese Brieven hier gestelt zijn.

ten werden om dese oft dier gelijcke saecke/ tot eenige leere ende waerschouwinge der vroomheyt ende stantvasticheyt dienen.

5. Die van Leyden ordonneren eenige Ruyteren tot binnen wacht: Den Vyandt houdt tot Soeterwoude vergaderinge, om de Stat naerder te benauwen: eenighe uytghesloten Burgheren met hulp van die vander Goude hebben een aenslagh om Leyden te victailieren, maer te vergheefs: De Vrybuyters van Leyden nemen eenighe schepen vande Vyandt opte Haerlemer meyr.

Die van Leyden ordonneren eenige Ruyteren.

OPten vierden Junij is binnen Leyden met advijs vande Burger-Meesteren ende Commissarisen van syne Excellentie goet ghevonden/ datmen binnen der Stadt seeckere Ruyteren ende paerden verkiesen soude/ om by tijden van noot/ de Burgeren buyten der Stede met den Vyandt schermutserende/ te hulpe te komen: ende hebben sulcx in het werck geleydt. Dan overmidts den Vyandt rontomme de Stad by nae tot aende Stads muyren beschanst was/ ende datmen daeromme 'tveldt nochte de weghen niet gebruycken en mocht/ so was dese resolutie te vergheefs: niet te min/ soo werden eenighe tijt gheduyrende dese Ruyters gebruyckt/ omme des nachts door de principale straten de wacht te houden.

Ten selven daghe inder nacht omtrent een uyren/ is de tijdinge binnen Leyden ghecomen datter in Zeelant tot Vlissingen groote victorie verworven was van 22. Schepen van Oorloge/ die vanden Vyant toe gherust waren: dewelcke vande Vlissingers aengetast/ eenighe inden gront geschoten/ ende andere binnen Vlissingen gebracht waren/ ende naedien het Lant seer veel daer aen gelegen was/ ende omme de Burgheren door dese victorie te verblijden ende te moedighen/ soo hebben die vanden Gherechte inder nacht alle des Stads clocken doen luyen/ ende gheordonneert datmen des Sondaeghs daer aen volghende Godt Almachtich voor de victorie dancken soude.

Leyden vaster besloten.

Nae dat nu de voornoemden Papisten/ die schrijvers vande Brieven ende andere vergaderinge gehouden hadden tot Zoeterwoude, soo hebben sy aldaer als op ander plaetsen de Lantluyden gedwongen/ om schepen vol sooden te laden/ omme haer tot haer voornemen te mogen dienen: want sy sagen dat sy met alle heur schrijven niet uytgerecht en hadden/ dan die vander Stadt hun selven ontdeckt ende moediger gemaeckt/ hebben daeromme de Stad seer dicht rondomme met schanssē benaeuwet/ te weten/ op de Poel-brugge, Meyr-brughge ende anderen Wateringhen/ soo dat voortaen qualick yet inde Stad te brengen was

sonder

sonder groot perijckel/ hoe wel het met den eersten eer dat die soo nau beleghert was/ wel hadde moghen gheschieden/ maer daer nae werdt tselve op den 6. Junij upt der Stadt vander Goude beproeft op dese wijse.

Sommighe Borghers die door het haestich beleggen tegen heuren wille buyten de Stadt ghesloten waren/ hebben door bewillinghe van sijne Excellentie met hulpe vanden Gouverneur eñ Borger-meesters vander Goude doen laden dertich schuyten/ so met tarwe als met rogge/ dese schuyten hadden twee Landluyden met eenen Schout hun vermeten ende aengenomẽ door eenen secreten wech over Coppieren Ka die sy voor henen door soudẽ steken/ ende daer na daerblijven om den schuyten den wech te wijsen eñ in Leyden te brengen. De schuyten/ wel voorsien met Bootsvolck/ hebbende elck twee Soldaten/ hebben heur reyse des nachts gevordert tot aen Coppieren Ka, die sy wel opgeschoten vonden/ dan de Landtman die de leydsman wesen soude/ en was daer niet/ doch voeren voort/ende inde plaetse vande slincker hand op te slaen/volchden de rechte/ende dwaelden hier door tot aen den dagh/waerom sy vreesende dat hem die Landman verraden hadde(die doch besijden den wech door vermoeptheydt lach en sliep) zijn wederom te rugge nae der Goude gekeert/ ende is aldus desen aenslagh ghefailleert.

Beproeving om die van Leyden upt der Goude te spijsigen.

Die van Leyden hier van gewaerschout wesende hebben dit niet versuymt/maer hebben hare Vrybuyters met haer schepen gesonden optẽ Rhijn/ om de voornoemde schepen te assisteren ende binnen te helpen: maer te vergeefs om redenen hier voren verhaelt.

Opten 7 Junij zijn de vornoemde Vrijbuyters door last eñ bevel van die vanden Gherechte ende den Heere Commissaris met een groot getal van plempen ende schouwen/ wel gemonteert ende versien wesende van geschut eñ andere nootsakelicheden gevarẽ na de Haerlemer meyr/ omme den vyant te verhinderen ende afhandich te maken het toevoeren vanden victualien ende ammonitien van oorloogen/ de welcke dagelicx van Amsterdamme en Haerlem in hare schanssen gevoert wierden. Ende desen aenslagh was te goeder uyren begonnen ende volgenomen/ want sy ontmoeten ende recontreerden opten Meyr/ verscheyden schepen ende schuyten geladen wesende met veele ende verscheydene waren/ als victualie/ ammunitie/ ende ander kostelicke dinghen hier naer gespecificeert wesende: welcke voornoemde schepen sy aengetast/ ende met geweldiger handt ingenomen ende verovert hebben/ ende zijn/ met de schepen naer de Stadt Leyden ghekomen/ door de Caghe/ verby het Boter-huys. Fruytiers seyt dat sy een van dees schepen inde gront boorden/ ende t'ander verbranden/ ende dat dit gheschiede by de Heymans Brugghe. Ende alsoo de Vyanden legghende int Dorp van Leyderdorp, de schepen vernomen ende ghesien hadden/ soo zijn sy met eenen geweldighen hoop ghekomen aende Zijl-brugge/ menende onse Vrybuyters den roof te ontjaghen/ ende haer de genomen schepen afhandich te maken: maer de Borgheren vande Vrybuyters veradvertee

Leydtsche Vrybuyters nemen opte meyr eenige schepen met victualie.

 teert

teert zijnde vande inneminghe der voornoemde schepen/ ende van haer versocht zijnde tot hulpe ende assistentie om dese Schepen binnen te moghen brengen: soo hebben sy luyden haer van binnen ghewapent ende ghereet gemaeckt/ wachtende wanneer dat sy hooren souden dat den Vyandt besich soude wesen om die schepen aen te tasten/ tselve verstaende/ soo is binnen Leyden alarm gheklept/ ende de Borgheren zijn ghelijcker handt eenighe uyt de Zylpoorte/ ende eenighe uyt de Hoochwoertsche poorte uytghetrocken/ ende den Vyandt van beyde de zijden dapper aenghevallen. De Vrybuyters dit siende/ die hebben haer gheschut/ twelck sy op haere schepen hadden/ gheladen ende op den vyandt ghestelt/ ende dapperlicken gheschoten/ ende aen weder zijden aenghevallen ende gheslagen: alsoo dat den Vyandt heeft moeten vluchten/ ende de buyt verlaten. De Vrybuyters hebben alsoo/ door hulp ende bystant vande Burgers de schepen met den roof binnen der Stad Leyden gebracht: de welcke met groote vreuchde ontfangen wierden/ vermits die seer rijckelicken gheladen waren/ want men seyde datse daer inne bekomen hebben drie hondert hammen, hondert vaten Biers, anderhalf vaten Boters, veel manden ghepackt met alderley victualien ende eetwaren, vijfthien bassen, een groote menichte van koghelen, ende vele andere dinghen te langhe te verhalen. De welcke die van Leyden niet qualicken in haren noot en quamen. De Borgheren noch eenighe tijt naer dat de Vrybuyters inde Stad ghekomen waren/ metten Vyandt schermutserende/ om eenige beesten die sy haer meenden te ontnemen/ zijn daer naer sonder eenich verlies wederomme inde Stad gekomen. Opte voornoemde twee schepen werde gevangen genomen een seecker Verrader van sijn Vaderlicke Stad Pier Quaetgelaet genoemt/ de welcke daer naer/ naer sijne verdienste by den Commissaris ende Schepenen deser Stede geoordeelt werde/ te quartieren/ ende de selve quartieren totte vier poorten uyt te hanghen. Welcke sententie terstont volbracht werde. Die vande Gerechte hebben alle dese gheschiedenissen zijn Princelicke Excellentie door brieven bekent ghemaeckt.

De Vrybuyters brenghen groote buyt in Leyden.

Pieter Quaetghelaet gevangen ende gevierendeelt.

6. Ordonnantie gemaeckt by die van Leyden op't verstrecken ende uytdeylen van het broot: kleyne nederlage voor de Schansse van Lammen.

Die van Leyden maken goede ordonnantien op het Coorn ende broot.

De Commissaris Bronckhorst met die vander Wet/ mitsgaders den Adel/ siende dat heur Belegeringe dueren wilde/ ende wel tot een upthongeringhe strecken mochte/ hebben in de selve Maent van Julius alle Ordonnantien gemaeckt (behalven die hun dienden tot heurder Stadt sterckinge aen Wallen ende Poorten/ die genoechsaem onoverwinnelick gemaeckt waren) die heur noodichste waeren om heur victualie langst te strecken/ ende heur Stadt langst te behouden. Alle het Coorn inde Stadt beschreven zijnde/ wert

bevonden

bevonden hondert ende thien last: Hier tegens waren op dese tijt inder Stadt noch veerthien duysent persoonen: de eerste twee Maenden wert elck mensch ghestelt op een half pont broots 'sdaechs/ 'twelck sommige arbeytsluyden wel dickmael op een ontbijten op aten: de Leser make sijn rekeninge waer sy voorts mede gevoedet zijn. Daer wert een Ordonnantie gemaeckt op de Warmoes-vruchten/ oock geen soete-melck te vercoopen dan te kaernen.

Alsoo de Spaignaerden omtrent den 8. Junij begonsten te schanssen omtrent Lammen, een plaetse geen quartier mijls van Leyden geleghen zijnde/ op een cruyswater 'twelck nae Delft, Soeterwoude, ende Leyderdorp loopt/ werden die van Leyden hier van ghewaerschouwt/ ende den hinder insiende die hun hier door uytcomen mochte/ zijn den 8. Junij met ses plempen uytgevallen om sulcx te beletten: dan omtrent Lammen comende/ werden so gheweldich (wat weyre sy deden) van heur vyanden met menichte aengevallen/ dat sy moesten te rugge keeren/ doch en consten het selfde met soo grooter snellicheyt niet doen/ ofte de vier achterste Plempen/ die door een Plempe die voor aen den wal quam/ ende ten vollen niet en mocht keeren/ gestuttet werden/ ende vande Vyanden genomen werden/ doch het volck uytgesept vier ofte vijfve zijn gebercht/ ende weder inde Stadt gekomen. Schanse tot Lammen. Nederlage van vier Leytsche Plempen.

Dit gaven die van Leyden sijn Vorst. Gen. op den 9. Junij te kennen/ sijn Vorst. Gen. vermanende:

SO het mocht geschien dat de Vyandt hun verhinderde met heure Plempen te comen, (ghelijck sy nochtans verhoopten neen,) dat nochtans die van Woerden ende Oudewater, mitsgaders andere bevolen wert de Meyren niet ongequelt te laten, sy wouden binnen der Stadt middelertijt toonen den yver die sy hadden, ende heur behoirlicke plicht met der daet bewijsen, die sy de gemeene saecke schuldich waren. Die van Leyden schrijve aen sijn Excell. den 9. Junij.

Den 15. Junij hebben de Vyanden/ comende met geweldiger hant vande Vos-kuyl af/ de Schansse (die de Burgers tot bevrydinge vande Stadt/ ende de Kool-tuynen/ buyten de Reynsburger-poorte op de Poelbrugge gemaeckt ende opgeworpen hadden) weder af gheloopen/ ende innegenomen/ ende met haer volck ende Soldaten wel beset/ ende veel stercker opgeworpen ende gemaeckt.

7. Eenige Glippers ofte uytgewekene, schrijven weder aen die van Leyden: Die van Leyden doen naerder ondersoeck van Coorn, munten, geldt,

om haer int Belegh mede te behelpen: hebben een aenslagh op de Schansse van Bosch-huysen.

De Vyant en rustede dach noch nacht/ gebruyckende alle middelen om de Stadt te benauwen ende met listicheyt te gewinnen/ Soo dat sommighe vande genoemde Papisten voor de Stadt leggende/ achteden dat de voorgaende Brieven te voren geschreven om die van Leyden te bewegen / te vroech onrijpelick ofte niet bewegelick genoech gemaeckt en waren/ oft mogelyck denckende dat hun den tijt nu bequamer middelen gaf door de enger Belegeringe/ ende het faelgeren des voorschreven aenslachs/ hebben daeromme op den 18. Junij oock heur pont willen te werck leggen/ hoe wel sy heure namen op den Brief schaemden te stellen/ sorgende mogelijck een antwoorde als Hoochstraten te crijgen. Welcken Brief vanden volgenden Inhout was:

Eenige nameloose Burgers schrijven aen Leyden.

ALsoo ons ende allen menschen de staete aenmerckende daer die Stadt van Leyden met heuren Inwoonderen tegenwoordichlick in is, mitsgaders de desolatie ende verdriet dat u luyden over het hooft is hangende, ten zy die soo menichmael gepresenteerde ende vastelicken beloofde gratie als noch hoe eerder hoe beter by u luyden geaccepteert werde, grootelicken verdriet, ende uytermaten seer verwondert, op wat hope ende met wat middelen dat ghy luyden u selven ende allen uwen mede-Borgeren, wijfs ende Kinderen, noch langer cont ghehouden in de ellende ende benautheyt daer ghy u luyden thans in vint, als geheelick belegert zijnde, ende van alle communicatie van menschen besloten, met weynich provisie van montcosten, ende noch weyniger hope dat u luyden yet van buyten inghevoert sal werden, dat soude mogen verstrecken omme te supporteren het voorschreven belegh, twelck voor seker niet opgenomen en sal werden, al waert twee Iaren na desen dach, voor ende aleer ghyluyden u begeven sult hebben, of met geweldiger hant gebracht zijt: (twelck Godt moet verhoeden, daer ghyluyden nochtans eer lang sult van ghewaer worden) onder de obedientie vanden Con. van Spangien uwen natuerlicken Heere: En connen wy niet gelaten uyt rechter compassie ende oprechte affectie, hoewel wy niemant binnen uwen steden en hebben (dat wy weten) die ons eenichsins aengaet of bemaeschapt is, u al tsamen te vermanen, toch rijpelicken ende wel op u saecken te willen letten, ende overpeynsen hoe schoon dat die occasie van in ab-

solute

solute gratie ontfangen te werden alle ende eenen yegelicken van wat qualiteyt of conditie hy ſy, hun u luyden jegenwoordelick alſnoch is preſenterende, die welcke peravontuere den tijt eer lang ſal comen, dat u luyden (twelck grootelicx te jammeren waer) niet en ſal mogen gebeuren. Als ghyluyden ſult willen overpeynſen en wel anmercken, hoe dat ghyluyden in ongenade vanden Prince ende andere tegens Con. Majeſt. rebelkerende ſteden zijt: ghemerct deur u luyden toedoen, ende uyt uwer oorſaken alleen henluyden af-hendich ghemaect zijn de 4. Vendelen Engelſchen, die welcke van u buyten geſloten zijnde, hun opgegeven hebben inde ghenade van ſijne Majeſt. ende overſulcx weynich hulps of ontſets van hemluyden zijt verwachtende. Ende oock al waert ſaecke dat ſy de wille ende intentie hadden om u luyden eenichſins ſecours te doen, wel cont bemercken dat ſy weynich middelen daer toe hebben, aengheſien (als ghy wel verhoort ſult hebben) dat ſy het ſelfde volck van Oorloge dat tegenwoordelick in haeren dienſte is, aen diverſche oorden grootelicken van nooden hebben, als voor Gorichum, die jeghenwoordelick met meerder heyrcracht als ghy belegert worden, ende tegens die invaſie van ſijne Majeſt. groote armeye uyt Spangien comende: des te meer dat behalven dat volck van Graef Lodewijc, daer niemant meer af te voorſchijn en comt, zedert dat ſiluyden heur hooft ſoo wel omtrent Nimmegen geſtooten hebben, ſy luyden in corten tijt 17. van heure beſte Vaendelen verlooren hebben, als namentlicken ſes die ghy wel weet dat tot Alphen geſlaghen zijn: de vier voorſz. die hemluyden opgegeven hebben onder uwen oogen, en daerenboven noch ſeven Vendelen die op Vrijdach leſtleden inde Schanſſe van Worchum al tſamen deerlicken vermoort zijn. Oock mede, als ghy ſult willen aenmercken dat die middelen, daer ghylieden de Oorloge tot noch toe mede hebt helpen voeren, als Kelcken, Cyborien, ende Capitael impoſitien althans u lieden grootelicken faelgieren, en voortaen niet meer by te ſetten is: Ooc mede dat de dagelicxſche contributie overmits de occupatie vanden platten landen u lieden meeſtendeel benomen zijn. Ende ter contrarie die groote macht en mogentheyt vande Con.Majeſt. onſen aldergenadichſten Heere en natuerlicken Prince, die welcke eer een gantſch Coningrijc van Napels, Cecilien, Sardeigne, of diergelijcke partien ſal verſetten en veroorloghen, dan hy gedoghen ſal, dat deſe ſijne outſte Patrimoniale Landen hem af-hendich

dich gemaect sullen werden. Wat voet oft middelen sult ghy mogen hebben om u langher in uwe erroren en groote benautheyt daer ghy tegenwoordelicken inne zijt, met groot perijckel van het quaet dat u lieden over 'thooft is hanghende, te houden? Waert niet beter, dat ghy u in tijts conformeerde mette wille van sijne Majest. ende accepteerde die gratie die u lieden generalic allegader tot noch toe gepresenteert wert? Ende aengaende dat yemant van u lieden hier op soude mogen seggen, dat u lieden geen belofte en soude gehouden werden, het selfde is maer een frivole excusatie, ende een quaet voorsetten van eenighe onder u lieden, die met desen turbulenten tijt beter hun profijt weten te doen, ende die Schapen te scheeren, dan anders: Want wat verseeckertheyt wilt ghylieden meer hebben, dan wy verstaen hebben uyt monde vanden Heere van Licques, dat hy u so vastelicken heeft doen presenteren, de welcke wesende een goet Edelman vande beste ende outste stamme van dese Nederlanden, ende binnen 'sLands grotelicken gegoet zijnde, ghylieden wel peinsen mocht dat hy niet en sal beloven, ofte hy en sal wel versekert wesen dat hijt u lieden vastelicken sal connen gehouden, ende soo veel credijts heeft te Hove als yemant anders soude mogen doen: gelijck ghylieden gehoort moecht hebben vande Engelsche Soldaten die hun in sijne handen onder uwe dese Vesten opgegeven hebben, de welcke deur sijne intercessie al tsamen wel getracteert, naer Engelant in goeden doene gesonden werden: Daeromme addresseert u aen hem liever dan aen yemant vreemders, ende dat hoe eer hoe liever ende beter, want wy int seecker wel weten dat hy eer lange vertrect, om in meerder saken van sijne Majest. geemployeert te werden: Wy hebben uyt sijn eygen monde verhoort, dat hy uyt rechte compassie voor sijn vertreck andermael aen u lieden gheschreven soude hebben, waert sake dat ghy luyden op sijne voorgaende Missive de minste antwoorde van Ia ofte Neen ontboden hadt. ✶ Dus indien ghy hem in dese uwe saken soudet willen besigen, is van noode dat ghy sonder vertreck hier op ons u intentie eenichsins laet weten: De welcke verstaen hebbende, versekeren u lieden eer langhe Brieven vanden voorschreven Heere van Licques, van alle versekertheyt ende goede presentatie: En wacht niet naer de Copie van't Pardoen opten 6. deser Maendt tot Brussel gepubliceert, ghy sult beter conditien voor elck van u lieden int particulier (hoe grosselijcken dat hy oock misdaen mach hebben) verwerven:

werven: zijt des versekert, indien ghy lieden niet te langhe en vertreckt, dan ghy lieden volghende 'tvoorsz, Pardoen (hoe wel tselfde seer ample is) sout mogen genieten. Schout doch die groote plagen ende benautheyt die u lieden over thooft is hanghende: hebt ghy lieden eensdeels gheen compassie met u selven, hebt doch medelijden met soo menighen uwen even-naesten. En laet u niet langer paeyen met leugenen ende met eenighen onseeckeren hope, als goet te bemercken is dat ghy lieden vertroost wert van eenighe vanden uwen, ghemerct sommige thans dagelicx roepen over uwe muyren, soo wy verstaen. Haelt uwen Coningh weder, daer by meynende den Coningh van Vranckrijck, die op Pinxter-dagh lestleden ghestorven is, waer van u lieden weynich hulps ofte ontlets sal comen, want het alreede daer volder oorloghen is, dan hier in dese Landen: Oock mede, al wilden de Franchoisen u lieden te baet comen, souden onderweghen vinden met wien te doen te hebben, als die ghene deden die met Graef Lodewijck ende Christoffel des Pals-graefs Sone quamen, die met de hulpe Gods soo wel om hals gecomen zijn, als de Duytschen: Onsen Coninck heeft althans over die twee hondert ende vijftich Vaendelen Knechten, behalven dat paerde-volck, wat macht kan daer grooter tegen wesen? Dus wilt u lieden wel beraden, ende op alles wel letten, ende ontbieden ons hier op een weynich antwoorts, gemerckt wy uyt rechter affectie ende compassie u desen geschreven hebben: Hier mede u lieden God Almachtich bevelende, die wy bidden uwe herten te willen bemorwen ende verlichten tot uwer alder preservatie. Geschreven uyt 'sConincklicke Majesteyts Leger voor Leyden den 18. Iunii 1574.

Onder stondt

By drie goede Luyden met eeren/ u luyden al tsamen als noch onbekent/ gantschelick t'uwen besten/ in alles daer wy u l. sullen moghen assisteren/ wiens namen ghy noch niet en moecht weten/ maer namaels mette hulpe Gods sult leeren kennen.

* Mijn Heer van Noortwijck, Ionckheer Ian vander Does, heeft op de marge van sijn Boecxken dit volgende gestelt, dat hy geen antwoorde gecregen en heeft, behoeft hy niemant danck te weten dan my, die sijn Pardoen-brieven ongeopent ende ongelesen,

ende

ende eer sy in handen van Bronckhorst ofte andere geraecken consten te rugghe ghestiert hebbe met sijn Trommel-slager, de welcke voor de Witte-Poorte ons alarm met sijn Bullen ende Pardoen was maeckende, ter wijlen de Spaensche Soldaten met heure assistenten de Hoochwoertsche Poorte ende onse Koeyen bestormende waren.

Jonckheer Ian van Mathenesse de Wybisma, heeft mede opten 23. Junij van het Fort te Poel (so hy't noemde) wederomme aende Stadt Leyden geschreven/ wesende vanden volgenden Inhout:

Mathenesse de Wybisma schrijft ten tweedemael aen die van Leyden.

Ersame vrome ende besondere goede vrienden, Schout, Burgermeesteren, Edel-luyden, ende alle Inwoonders van Leyden; Also wy gaern voorsien souden alle merckelicke quaet ende beschreyinge van wijf ende kinderen, so en mach ick u. l. niet verbergen van t'geen mijn by den Commandatoir Major, Gouverneur over alle dese Nederlanden, bevolen ende belast geweest is nae het publiceren van het Pardoen generael, het welcke geschiet is opten 6. Iunii binnen Bruessel, waer uyt seer weynich persoonen geexcipieert zijn, soo int Iaer van 1566. als int Iaer van 1570. somma men sout niet anders begeeren mogen: soo ist dat syne Majest. niet anders en begeert dan dat dese Nederlanden mogen floreren ende wedercomen in haer oude staet, ende den Commandatoir heeft myn expresselick belast ende ghesworen, dat hy de selfde wille ende intentie van syn Majest. sal onderhouden ende volbrenghen, ende dat syn Excell. anders niet en begeert dan het welvaren van alle Steden in Holland. Nu gemerct dat dese Stadt van Leyden rontomme bewaert ende besterct is, alsoo dat vvy onse Forten hebben tot Lammen, Leyderdorp, int uytvaren vande Zijlbrugge, opte Quaeckel, ende op die brugghe van Poel, tot Ian Cley, ende daer aen alle onse principael vvachten ende vaendelen, te vveten tot Zoetervvoude, Zoetermeer, Haservvoude, Leyderdorp, die Vos-kuyl, Reynsburch, Valckenburch, Voorschooten, alsoo dat het niet mogelicken en is datter eenige victualie oft ontset inde Stadt mach ofte kan ghecomen: ende genomen, datter voor als noch provisie in mach zijn voor drie ofte vier maenden, so moet het noch ten laetsten besocht zijn, al vvatter van desen saeck mach gecomen,

ende

ende ſal u. l. als dan niet gebeuren, dat ick voor u l. verkregen ende vervvorven hebbe, te vveten indien de Stadt met alle Invvoonders hem begeeren te geven in handen van zyne Maieſteyt, vvaer aen ic niet en tvvijfele of alle de Invvoonders ſullen anders niet begeeren te doen, ſoo ſal ſyn Majeſteyt haerluyden ghelijckelick ende generalick pardonneren ende permitteren al datter ghedaen ſoude mogen vveſen ſonder yet uytgeſondert. Ende alſo ick ſorge, datter ſommige ſouden mogen zijn die haer niet en betrouvven opte ghenade van ſijne Maieſt. dan ſorgen datment haer loonen ſoude, ghelijck den Hertoch van Alba op andere plaetſen gehouden heeft, ſoo ſalmen die gene verſeeckeren ende toeſeggen alle gelove, eere ende vromicheyt, ende willen ſy luyden haer vertrecken, men ſal haer ende alle die willen, vry ende vranck laten vertrecken, ende ſchepen tot Catwiick beſtellen. Ende op dat ſyluyden mogen verſekert zyn, ſo ſal ick in perſoon met ander die ghyluyden begeert tot pant by u l. inde Stadt tot gevangens gaen, ter vviilen toe dat die perſoonen (het zy, vvie hy zy) totten Briele ofte Enchuyſen gecomen zyn, ende aen u l. geſchreven hebben dat ſyluyden vry ende vranck overgecomen zyn, op datter geen bedroch in mach geſchieden. Ende alſdan moecht ghyluyden handelen, op vvat middelen ghyluyden de Stadt in ſyne Maieſt. handen vvilt overgeven. Ick bidde u l. dat ghy nu toch vvilt hier van metten anderen ſpreecken, ende metten anderen goede reſolutie nemen, op dat vvy moghen metten anderen leven tot vrede. Bidde hier van by deſen Boer ofte Huyſman alle antwoort te ſenden, ick wil leven ende goet by u l. opſetten, wilt mijn hier in gelooven, ghy ſult mijn trou bevinden. Hier mede God bevolen. Metter haeſt uyt onſe Fort van Poel, opten 23. Iunij, Anno 1574.

Uwen goetwilligen ende ghetrouwe Vriendt wat ick vermach/

I. v. Mateneß de Wybiſma.

DEn Prince van Oraignen ende de Staten van Holland dit ſchrijven vernomen hebbende heeft den 25. Iunij aen die van Leyden uyt Rotterdam geſchreven, haer bedanckende van hare ſtantvaſticheyt ende vermanende dat ſy hun niet en laten bewegen oft ver- *De Prince ſchrijft at Leyden.*

schricken van den genen die hun namen schamen, sy leyden de leugenen vanden eersten brief ter neder, schreven dat de Burgers goeden moet grijpen souden, ende niet twyffelen men soude binnen corten tijden (deur de genade Gods) niet alleen de Stad van Leydē van tgeweldt der vyanden ontsetten, maer ooc de gheheele landen van Holland daer van bevryden, ende vermaenden haer dat dese Brief-schrijvers ende haere vyanden wel listelick verswegben het verlies heurder schepen, ende bysonder heur schade van 200. Mans in Waterlant, &c.

De Heere van Licques met synen toestoockers/ daermen vermoedede dat desen eersten Brief van daer quam/ oft mogelick van Baldeus met den synen siende dat desen Brief/ initsgaders Wybisinas Brief/ soo weynich voordeels deden als de voorgaende/ jae dat sy veel min antwoorden cregen dan op de voorgaende brieven: hebben alle middelen gesocht hoe sy de Burgers met meerder benauwinge heure vroomheydt ende standtvasticheyt ten quaetsten souden vergelden.

Dublioux schrijft aen Leyden. Den 28. Junij sijnder binnen Leyden sekere Brieven gecomen/ gheschreven by Laurens Dublioux, dat den Prince van Condé, met Hertoghe Christoffel, des Palsgraven Soon/ Graef Lodewijck van Nassau, ende sijne Broeders groote aparaten maeckten/ ende alreede een schone Armeye van Ruyteren ende Knechten voor handen hadden: welcke tijdinghe de Burgeren verblijde/ ende dede hopen datse verlost souden werden.

Optens 1. Julij creghen die van Leyden de tijdinghe dat de Vyanden uyt Delflant opghetrocken waren/ dat de Sluysen over al open ghesettet waren/ ende de Landen onder water stonden/ ende sijn Excelentie schreef dat hy door sulcke middelen de Stad verhoopte te verlossen.

Ondersouc van Cooren. Opten 3. Julij werdt binnen Leyden visitatie ghedaen van het cooren / ende eenighe ghecommitteerden gingen van huys tot huys opschrijvende hoe veel cooren elck in sijn huys hadde: ende wat yeder voor elck hooft meer als een achelen hadde/ hebben sy naer haer ghenomen/ op een seecker plaetse ghebracht/ ende daer naer gebacken wesende aen andere behoeftige persoonen (die welcke seer vele waren) uytghedeelt ende verstrect: te weten elck hooft een half pont broodts alle dagen: maer overmits dat uyt dese settinghe onder de Borgeren groote moeyten ontstont/ segghende datse haer daer mede nacht ende dach wakende niet en conden onderhouden nochte voeden/ soo hebben die vanden Gerechte 'tselvige verhoocht ende bevolen dat elck hooft een pondt uytgedeelt soude werden.

Opten 5. Julij/ wesende op een Maendach werde een jongh Soldaet van ontrent 16. Jaeren oudt/ gebooртich van Leyden, die om sijn cloeckheydts wille Leeuken ghenaemt werde/ ende diende onder t'Vendel vanden Heer van Noortwijck, vanden Vyandt int gras legghende verschalckt/

verschalckt/ ende met een seker Engelschman gevangen genomen. En- de overmits desen jonghen hen inde eerste Belegeringe gelijck een Leeu tegen den Spaingnaerden tot Leyderdorp leggende ghedraghen hadde/ haer alle spijt/ schade/ ende hinder doende die hy conde bedencken/ so waren sy geweldich op hem verbittert: waeromme dat sy hem gevangen hebbende/ eerst neus ende ooren afgesneden hebben/ ende daer naer aen een staeck/ aen sijn eene tee opgehangen: ende alsoo hy uytermaten vaerdigh ende rasch van leden was/ soo is hy also hangende by sijn een been opgeclommé/ meenende hem selven te verlossen: maer de Spaignaerden sulcx siende/ hebben hem doorschoten/ ende dit was het droevich eynde van ons Leydts Leeuken. Wt dese twee ghevangens heeft de Vyand vele dinghen ende gelegentheyt van die van binnen vernomen ende ondervraeght.

Leeuken gebangen ende aē sijn tee opghehangen.

Opten 7. Julij des Woonsdaeghs soo is voor de witte-Poorte ghekomen een Trompetter vanden Vyandt sittende te peerde/ met brieven houdende aende Regeerders ende Borgeren der Stad Leyden. De Commissaris Bronckhorst, de Heer van Noortwijck, de Schout Brouckhoven, ende de Burgher-meesteren zijn buyten de Poorte by hem ghegaen/ ende hebben hem de Brieven afghenomen/ geopent ende ghelesen: ende tot antwoorde ghegeven/ datse de Stad voor den Coning behielden/ ende beschermen wilden/ ende soo sy yet wilden versoecken omme te tracteren/ dat sy dat doen souden aen sijn Excellentie/ wat hy daerinne dede/ waeren de Borghers ghewillich om naer te comen. Op der Waddinghe verwachteden een grooten hoop Ruyters het weder-antwoort vanden Trompetter.

Ander schrijvens aen Leyden.

Ten selven daghe wierden twee van des Vyandts Soldaten ghevangen inde Wortel-tuynen/ ende werden binnen der Stadt gebracht.

Ten selven daghe is binnen Leyden afghelesen/ indien dat eenighe Mannen ofte Vrouwen door't haestich beleggen deser Stede uytgesloten ofte selfs uytghetrocken waren/ ende dat haer Vrouwen ofte Mannen mede by haer begeerden te wesen/ dat sy luyden vrylicken met hare kinderen uyt der Stede vertrecken mochten/ ende datmen de selvighe vrij ende onverhindert soude laten passeren. Dit gheschiede overmits dat de eedtwaren binnen der Stede seer begonden te minderen/ ende den honghernoot te vermeerderen/ waer over dat die vanden Gerechte beducht waren dat om den selven noot onder de Gemeente eenighen oproer soude mogen ontstaen/ ende doort vertrecken van eenigen de lyftochten verder souden moghen strecken.

Ten selven daghe zijn uyt het Marengat uytgelaten twee Vrouwen met acht oft thien kinderkens/ ende hebben haren wegh ghenomen om op Warmondt te trecken/ ende comende by de Poel Schans/ soo zijn sy vande Vyanden aenghegrepen/ de welcken haerluyden de cleederen boven den middel rontom haer lichaem afgesneden hebben/ alsoo dat sy haer beschaemde leden niet en conden bedecken/ ende hebben haer alsoo met smaetheydt wederomme naer de Stad ghesonden/ seggende gaet

Eenighe Vrouwē eñ kinderen van den vyandt naeckt ontcleet naer Leyden gesonden.

met u kinderen naer de Stadt/ ende helpt daer die provianðe op eten/ die van Leyden met barmhertichept over haer ende hare kinderkens beweecht wesende/ hebben haer weder inde Stadt ghenomen ende doen versorghen.

Af-beeldingen van't Papieren gelt.

Leyden munt Papieren gelt. Den 10. Julij sloeghen die van Leyden ghelt van 28. ende 14. stuyvers: Daer stont op gelijck op het papieren gelt heurder eerster Beleghheringhe: HÆC LIBERTATIS ERGO, Aen d'ander zijde: GOD BEHOEDE LEYDEN. NVMMVS OBSESSÆ VRBIS LVGDVNENSIS SVB GVBERNATIONE ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AVRAICI CVSVS. De cleyne LVGDVNVM BATAVORVM. Opte ander zijde/ PVGNO PRO PATRIA 1574. De ghedaente ende het fatsoen van dit ende het Papierengelt / twelck inde eerste Beleghheringhe gheslaghen werde/ te weten stucken van 20. ende van 5. stuyvers/ zijn geweest als dees boven gevoechde figuerkes uytwijsen/ die wy tot ghedachtenisse hier by ghestelt hebben.

Tot de opsichte van dese munte/ ende de distributie van dien zijn by de Heeren vande Gerechte ghestelt seeckere Persoonen/ ende zyn haer ghegeven dese volgende Commissie.

Also

Also by de Gerechte der Stede van Leyden tot vordernisse vande gemeene saecke goet gevonden is, seeckere nieuwe Munte van papiere ende andere materie te doē slaen, volgende de Authorisatie van zijn Excelentie, ende tselve dient metten eersten gedaen, en gevordert te werden. Zo ist dat die vande Gerechte voorsz. gecommitteert hebben, ende committeren midtsdesen, *Huych Claesz. Gael*, *Gerrit Wiggersz.* ende *Dirck van Kessel*, ende elck van hem bysonder, die best zal moghen vacheren, omme opte voorsz. Munte goede regard ende opsichte te hebben, ende de penningen daer van comende, te ontfangen, ende onder den Soldaten alhier in garnisoen leggende te strecken, ende indient van node zy de monsteringe te assisteren, ende voorts al ter cause voorsz. metten aencleven vandien, te doen ende te vorderen, dat eenichsints hem luyden ter liefden vant Vaderlant doenlick sal sijn, mits dat zy ghehouden zullen zijn, van heurluyder administratie ende handelinge te responderen, daer ende alsoo tselve behoren sal. Actum den 10. December 1573. ende was geteyckent *I. van Hout*.

Ten selven daghe quam binnen Leyden een Bode genaemt Pieter Gerritsz. Scheepmaker / met vele diversche brieven aen verscheyden Burgeren ende bracht de tijdinge dat de Heeren Staten van Hollandt ende Zeeland, op Schoonhoven gereyst waren / ende dat aldaer de Staten ende Gedeputeerden van Amsterdam ende Vtrecht oock comen souden / omme te treden in communicatie ende handelinghe van Payse / ende datter oock eenige Gecommitteerde tot dien eynde aen sijn Excellentie gesonden waren.

Des nachts tusschen den 17. ende 18. Julij / hadde den Vyand buyten de Reyns-burger-Poorte / 'teynden den Steenwegh / opgeworpen ende ghemaeckt een Schansken / twelck sy besettet hadden met 25. ofte 30. Soldaten: de welcke de Borgeren verhinderden ende beletten dat sy in haere Cool-tuynen ende Waermoes-hoven niet en mochten komen / omme daer upt te halen de vruchten / 'tzy wortelen / cool / ende andere dinghen / de welcke sy tot hare onderhoudinghe daer inne in het voorjaer geplant ende gesaept hadden. Mr. Dirck van Bronckhorst, die hem vromelicken totter doot toe in dese Belegeringe gequeten heeft / mitsga- De Waermoesschās van die van Leyden ingenomē.

mitsgaders de Regeerders/ hebben seeckere prijsen ende penningen geordonneert / voor die geene de welcke alder eerst dit Schantsken wederomme in nemen souden / te weten den eersten die daer in quam 6. gulden/ den tweeden 5. gulden/ den derden 4. gulden/ ende den vierden 4. gulden: de Burgeren de welcke lust ende begeerte hadden om sulcx te volbrengen/ die hebben haer toegerust ende gewapent/ gereet wesende/ maecken een loosen Alarm/ mette groote Clocken binnen der Stede/ ende zijn alsoo gelijckerhandt/ met groot gedruys de Poorte uytgevallen/ ende met geweldiger handt het Schansken ingenomen/de Soldaten daer uyt gedreven/ ende ter aerden toe geslecht ende te gronde afghewozpen: ende zijn sonder schade weder binnen de Stadt gekeert.

Den 22. Julij hebben de Burgers / den Dijck loopende naer der Waddinge / boven de Sluys van Boschuysen, afgesteecken ende gheslecht/op dat den Vyandt (die van achter den Dijck bedecktelick comen mocht) souden connen zien/ ende zy hebben een Schansken opte Sluys naer den Rijn opgeworpen ende ghemaeckt : waer uyt zyluyden den selven dach ende den 23. verscheyden malen/ tegen den anderen gheschoten ende geschermutseert hebben.

Leyden wort dichter belegert.

De Stad Leyden, werde middelertijdt dichte belegert / bysonder aen de Haegh-Poort, daer een Spaensch Capiteyn lagh Carion ghenaemt/ die sich aen der Waddinge beschansset hadde / mitsgaders andere spuytgaten die de sijne inden Dijck hadden / ende Loopschanssen by Bos-huysen, waer door hy die vander Stadt seer hinderlick was: zijn de Borgeren besloten/ hoe wel sy geen Knechten en hadden.

Opten 29. Julij des morgens omtrent drie uyren eenen heymelicken ende stillen uytval te doen/ op de voornoemde Schansse/ ende gheschiede in deser voegen:

Vyerwerck in de Bosshuysen schanse geworpen.

Gerrit vander Laen is met een Galleye wel versien met gheschut te water uytgetogen/ de Borgeren die hy by hem hadde voerden meest musquetten. Joncker Ian van Duvenvoorde Capiteyn van de Vrybuyters is het Vlietgat uytgevallen/ sijn volck was gewapent d'eene helft met verrejaghers/ ende d'ander helft met Roers. Andries Schot liet hem vinden met sijn Vaendel buyten de Reynsburger poorte / om den wech van de Poelbrugghe te besetten. De twee Vaendelen van Joncker Ian vander Does Heer van Noortwijck, ende Mees Havicksz. maeckten haren aenslagh op de Schansse van Boshuysen-brugghe. Op een plaetse genaemt het Sant werden een merckelick ghetal Pioniers ghestelt.

Dit alles nu aldus bereyt zijnde/ ende prijsen ofte vergeldingen op de eerst-comende inde Schanssen/ ende op elck Spaensch hooft seeckere somme van penningen gestelt/ ende het vyer-teecken gedaen zijnde/ sijn sy luyden aen allen kanten met een groot geroep ende ghedruysch aengevallen/ voornamelick des Heeren van Noortwijcks ende Mees Havicks Vaendelen. De Spangiaerden/ tsestich mans sterck zijnde in de schansse weerden hun dapperlick met heure musquetten: Van die vander Stad

waren

waren soo dicht onder de Schansse/ dat sy met heure verrelagers daer inne stieten/ende heur roers afgeschoten hebbende den Vyand daer mede sloegen/ ende werdt oock dapper met steenen van buyten ende binnen ghewozpen. Middelertyt quamen eenighe Burgheren aen met seecker vyer-werck/ namelick ghelasen vlessen ende vier-ballen met solpher ende buspoeder van binnen ghevult/ ende buyten met brandende lonten/ die sy inde schanssen wierpen/ende onder den soldaten seer groote schade deden. Waer door de Spangiaerden gedwongen werden de selfde te verlaten/de welcke de Burgerẽ in namen/de Vyanden deurstaken/verbranden ende levendich in het afwerpen vande Schansse begraven hebben/ niemant gevangen nemende hoe deerlic dat sy riepen misericorde, misericorde. De voorschreven Pioniers die onledich waren tegens heur Vyanden by de Poelbrugghe met een Loop-schansse/ en quamen niet tyts genoech om de Schansse te slechten/ daer de Burgheren haer beste toe deden /om die selfs af te werpen ende te slechten.

Boshuyse schanse van den borgeren ingenomen.

Middelertyt quam door de vyer-teeckenen allarm in Baldei gantsche Legher/ so dat die van Lammen, Voorschooten ende de Vos-kuyl, die vander Waddinge ontsetteden/ Insgelijcx die van Leyderdorp, ende ooc die van Wassenaer met paerden: dese met seer weynich overgheblevene hebben drie aenlopen op heur verlooren Schansse gedaen/ ende werden met schade ende schande afgeslagen. Doch alsoo der Borgeren meyning niet en was de Schansse te houden/dan de selfde te sleehten/ soo het hun hadde doenlick geweest/ ende te betonen/hoe wel sy geen Crijchs-Volck binnen en hadden/ dat den noot ende dagheliexsche ervaringhen Crijchsluyden maeckten/ ende oock eensdeels gedwongen zijnde te vertrecken door de groote aencomende macht/ zijn nae dese vrome schermutseringe van twee uyren/ weder nae Stadt ghetrocken met eeren ende goeden buyt van hare Vyanden mede nemende.

De burgeren verlaten de Boshuyse schansse.

In het innemen van dese Schansse zijn van des Vyants zijden/ soo Spangiaerden als Italianen/ doot ghebleven omtrent 100. Persoonen/ vande Borgheren zijde werde gheschoten Mees Havicxsz. Capiteyn/ de welcke eenige tijt daer nae vande quetsure gestorven is. Reyer Iacobsz. Coperslager, ende een vande Soldaten die byde Borgheren aengenomen werde/ werden gevangen genomen/maer werden teghen andere gevanghenen/ die die vander Stadt ghevangen genomen hadden / weder los ghelaten ende ontslaghen.

8. De Regeerders van Leyden verbieden het schermutseren: Raetslagh om Leyden te ontsetten: eenighe Dijcken doorgesteken: Baldeus schrijft selfs aen die van Leyden.

De menichvuldige schermutselingen / soo op den 14. 15. Julij/ als daer nae om der beesten wille gehouden/ die de Borgeren omtrent

Schermutselen binnē Leyden verboden. trent de Stadt op dese tijt noch omtrent de seven hondert hielen/ souden te lang vallen te beschrijven: Want de Burgeren waren soo gewoon ende ghewillich in het schermutselen/ dat die vander Wet met Clockenslagh het selfde moesten verbieden: gelijck ick voorhenen ghesept hebbe.

De Leser sal oock weten dat die van Baldei Legher die vander Stad niet een Beest en benamen/ ofte sp en betaelden het wel met verlies van heuren volcke/ voornamelick voor de Loop-schansse buyten de Zijlpoort/ daer sy met planckē over de sloten voorgecomen waren/ welcken wech hun benomen wert/ soo dat op den 6. Augusti acht Spangiaers voor de selve Schansse doot bleven/ ende drie gevanghen.

Men weet oock niet dat sy inden gantschen tijt der Beleghteringhe/ den Borgheren meer beesten benomen hebben dan een Koe ende drie Calveren: het welcke aenmerckens waerdich is.

Ten wert oock niet met cleyne verwonderinge aengesien/ hoe hun in tijt des noots de Beesten wanneer als sy de klocken hoorden allarm cleppen/ nae de Stad begaven/ ende door de ghewoonte het gheschut leerden kennen.

Baldei eersten aenslagh op Delft den 19. Julij 1574. Omtrent desen tijt maeckte Baldei volck inden Hage ende daer omtrent leggende/ eenen aenslagh op de Stadt van Delft, die sy door correspondentie van ettelicken inde Stad zynde (die daerinne ghetrouwelick handelden ende sulcx te kennen gaven) vermeynden inne te crijgen: dan hier was voor hun alsoodanighen bancquet van begraven buscrupt ghecoockt/ dat waeret sake dat sy in de poorte gecomen hadden/ vele souden daer haest de daghen haers levens den cost ghecreghen hebben: dan alsoo

Aenslag op Delft gefailgeert. de sleutelen vander Poorte niet soo haest ghereet en waeren/ ende den Valbrugge niet wel en wilde nedervallen (moghelick door de verhaestheydt des genen dien sulcx bevolen was) zijn de Spangiaerden te rugge ghekeert/ daer die vander Stadt laet ghenoech onder schoten/ soo dat sy hun gheen groote schade en deden.

Handelinghe van Vrede. Niet tegenstaende alle dese aenslaghen/ ende dat oock die van Leyden seer benaeut waren/ was een weynich voor dese tijt begost van Vrede te spreken (ghelijck hier voorens aen gheroert is) ende waren tot dien eynde eerst upt Vtrecht ghesonden (hoe wel onder een ander decksel) Jonckheer Iohan van Mathenesse Heere van Reviere, ende den Advocaet Treslong, ende naemaels de Edele Hooch-gheleerde Godvruchtighe Philips Marnicx Heere van S. Aldegonde upt sijnder gevanckenissen/ ende dit alles met bewilliginge vanden Heere van Champangny. Aengesien desen handel in het Walsch beschreven/ ende int Duptsch over gestelt is/ Sal de Leser die desen verder kennisse begeeren tselve moghen doorlesen.

Somme vā der Hollanders ende Zeelanders Requeste. Als nu ettelicke daghen met dese ydele hope van Vrede overgebrocht waren/ soo hebben de Staten van Hollandt ende Zeelandt den Heere van S. Aldegonde na sijn ghevanckenisse (navolgende sijnen eedt) weder doen trecken/ heur versoeck by maniere van supplicatie aen de C. Ma. mede ghegheven/ vervatende dese puncten: De vreemde Natien uyt den Nederlanden vertoghen zijnde, soo onderwerpen hun de Hollanders

landers ende Zeelanders met heur aenhanghers den Gheneralen Staten: ende dewijle oock de andere Gesanten insghelijcx nae Utrecht ghetoghen waren/ ende het belegh van Leyden deurende bleef/ ende heurlupder victuailie seer minderde: Wert van sijn Excellentie ende den Staten niet te min rijpelick beraedtslaghet/ op wat wijse men Leyden best ontsetten soude: doch aenghesien door het ontsetten te Lande door de seer nauwe Beleghheringhe/ t'geweldt der menichfuldighe schanssen/ ende machte der Vyanden seer veel volcks soude ghespilt werden/ ende nu alreede den meestendeel der platten Landen verdorven waren/ ende upt den onverdorven Landen de Vyanden meest onderhouden werden/ ende weeck-gelt creghen: Daer beneven oock dat veel hops ende coorns by eenen Edicte in Julio uptgegaen/ meest inden Steden den Prince toeghedaen zijnde ghebracht was: werdt by sijn V. Genaden ende den Staten besloten niet aen te sien wat noch voor ghewas op den platten Lande was/ te verderven om de benaude in Leyden te verlossen/ ende heur vyanden te betoonen wat wille ende macht sy hadden: te weten/ liever alles te laten ondergaen ende de schade te lyden (na sommiger schatten/ wel van 300000. gouden Croonen) eer sy heur mede Lidmaten souden in last laten/ ende hun van heur Vaderlantsche Vryheyt ende rechten/ mitsgaders den alderkostelickstcn schat/ namelick Godes Woordt/ te laten berooben. Aldus wert (segghe ick) met ghemeyner stemmen het ghemeyne spreec-woordt rondt upt ghesproken/ Beter bedorven dan verloren Lant, ende bewilliget in het opsettē der Sluysen om Zuydt-Hollandt daer door/ als door het deursteken der Maes ende Yssel-dijcken over al daer men het mocht doen/ in het water te setten/ ende op sulcker wijse een Zee met ebbe ende vloedt over een drooch ende vast landt te maecken/ omme daer naer over het selfde als het door het invloepen hooch ghenoech ghewasse soude zijn nae Leyden te vaeren/ ende de Stadt op sulcker wijse te spijsighen ende ontsetten.

Beraedslaginge om Leyden te ontsett.

Besluyten het Landt onder water te zett.

Hier toe wert Joncker Willem van Palesteyn, ende Joncker Daniel van Wijngaerden volle commissie ghegeven/ de welcke met een goet getal Pioniers terstont upt Rotterdam ghetoghen zijn/ ende hebben tselfde te werck ghestelt.

Sijn Vorst. Gen. met M. Paulus Buys Advocaet vant Landt van Hollandt/ ende sommighe vanden Staten/ zijn op den 3. ende 4. Augusti op den Yseldijck ghetoghen tot Cappelle, daer een Schansse wel versien met Knechten lach/ alwaer den Dijck doorgesteken is/ ende werden 16. gaten inden selfden Dijck gemaeckt/ soo dat het laetste gat recht teghen Ysselmonde over quam. Tusschen Rotterdomme ende Delfs-haven werdt oock een groot gat ghemaeckt/ twelck seer veel waters in brochte. De Sluysen tot Rotterdam, Schiedam, Vijf-sluysen, &c. werden al tsamen opgheset/ soo dat de Sluys tot Rotterdam een gheweldich water in gaf.

Verscheyden Dijcken doorgesteecken.

De Dijcken doorgesteken/ ende de Sluysen opgeset zijnde/heeft sijne V. Gen. upt Zeelandt den Admirael Loys van Boysot ontboden: Ende na

Boysot comt in Hollandt uyt Zeelandt/ ende treckt om volck.

de na dat sy metten anderen inden Raedt van Staten beraetslaeget hadden/ ende alle middelen overleght/ op wat wijse/ met wat volck/ met wat schepen/ ende gheschut/ men Leyden best ontsetten soude/ is hy om het volck ende gheschut nae Zeelandt ghetoghen. Hier en tusschen wert alle ghereetschap van plat-bodemde schepen ende Galeyen ghemaeckt ende toegherust. F. Baldeus met syn Heyrcracht rontsomme Leyden legghende/ ende hiel omtrent desen tijt niet op met syn listighe ende dreyghlicke vermaningen/ soo door woorden/ als voornamelick door een Missive den naest-laetsten Julij in Duytsche tale uyt den Haghe gheschreven/ wesende vanden volghenden inhoudt:

Brief van Baldeus aende stadt Leyden.

EErsame goede Vrienden, naedemael ick verhope dat ghy altijts voor die Co. Majest. uwen natuerlicken Erfheer gebleven zijt, ende niet en begeert de bederffenisse uwes Vaderlands, soo ghy siet de ellende daer inne t'ghevallen is, ende noch meerder (te verduchten) aenstaende is, ende bekennende die groote clementie ende barmherticheyt van syne Ma. vele noch even verhart ende obstinaet blijven, hem latende misleyden met ydele woorden ende valsch inneghеven, verspreydende onder de schamele ende onnosele Ghemeenten dat syn Majesteyt niet dan alle hardicheyt ende wraeck over syn Ondersaten wil thoonen, twelck alle de wereldt anders kennelick is, ende wat groote ghenade die van Leerdam (naer dat sy niet meer teghens en mochten houden) gheschiet is, die alle in ghenaden ontfanghen, zijn, ende blijven vredelick sitten in hare goeden, soo oock by honderden persoonen soo binnen Vtrecht, Gelderlandt, Brabant, Vlaenderen ende andere syne Majesteyts Landen, wedergecomen ende ghestelt zijn in alle heure gheheele goeden. Ende soo ghy dies sout twijffelen ick ben te vreden eenighe die ghy sout willen seynden uyter Stad van Leyden, te geven vry pasport ende geleyde, te mogen trecken tot Utrecht, Leerdam ende in andere plaetsen die sulcx metter waerheydt sullen bevinden. Want die deure der genade van sijne Ma. staet open: maer zijt des gewis als den tijt overstrecken is dat in contrarie alle de ghenade in straff ende wreedheydt veranderen sal. Ende ghy siet voor oogen de groote ellende ende armoede daer inne ghy zyt, ende dat ghy des Con. Majesteyts macht ende heyrcracht niet en meucht wederstaen: hoe wel men u blindt hockt ende contrarie de waerheyt wijs maeckt, so wilt doch een insien hebben opte ghelegentheyt der saken, ende in tijts wederkeren tot uwen ghenadighen Co. Ma. u versekerende dat alle die binnen

der

der Stadt zijn, wat ſy jeghens ſyne Majeſteyt miſdaen moghen hebben, dattet hemluyden al ſonder yet achterhouden excipieren ofte reſerveren ghehouden ſal werden, ende van als vergheven ende quijt gheſchouden is, ende ſoo ghy eenich twijfel ſout maken, indien ghy yemanden alhier ofte tot andere ghenomineerde plaetſen wilt ſchicken, ick ſal u gheven vry paſſeport ende gheley van te moghen comen ende wederkeren. Wilt hier van de onnoſele goet onderrecht doen, op datſe int leſte niet en vallen in hare grondelicke bederffeniſſe ende ruijne vander Stadt. Want ſyne Majeſteyts meyninghe is vander Stadt niet te ſcheyden, voor dat hy die in ſyn onderdanicheyt ghebracht ſal hebben: ghelijck hy oock Delft ende andere Steden ſal beſetten ende benauwen, ſoo die van Delft ontwaer werden. Aldus verlaet u niet op't ontſetten vanden Prince van Oraignen, want ghy ſult u met een ydele hoop bedrogen vinden, ende ſoo die van Leyden hen hier toe voeghen, ende weſende de eerſte, ſullen boven andere gratie ghenieten. Wt den Haghe deſen naeſt-leſten Iulii 1574.

U goede Vriendt

Franciſco de Valdes.

Die van Leyden en beantwoordeden deſen brief niet/ verſchrickten noch en verſlauden oock door den ſelfden niet/ dan naevolgende het exempel van die van Bethulien ende de leere Iohelis/ begaven hun tot bidde ende vaſten/ met expres bevel vander Overicheydt/ dat niemant teghen Godes Woordt in ſijn vaſten eenighe verdienſten ſoude ſtellen. Leyden antwoordt niet op deſen Brief.

9. Ordonnantie op't ſlachten ende uytdeelen vande Paerden, Koeyen, ende Mouten koecken: die van Leyden ſchrijven aenden Prince van Oraignen, ende de Staten van Hollandt: antwoorde vande ſelve aen de Stadt.

De Regeerders der Stadt Leyden maeckten vele goede ordonnantien op de victualie ende andere ſaecken/ ende deden den 2. Auguſti heur Paerden upt de weyden halen ende op ſtal ſetten ſoo dat de Melck-Koeyen het gras te langer ſoude ſtrecken: begonſten oock op dees tijt heur guſte Koeyen te ſlaen.

Ten ſelven daghe werde binnen Leyden af-gheleſen dat de koperen halve ſtuyvers/ die in het eerſte Belegh geſlagen waren/ nu wederom-

me gangbaer wesen souden/ ende een Duyt doen.

Den 4. Augusti zijn aende Stad Brieven van Pardoen ende genade ghekomen vander Waddinge, gebracht zijnde by een Trommelslagher by Baldeus (soo men seyde) geteyckent wesende: inhoudende soo men de Stadt overleveren wilde/ dat niemandt ghewelt oft overlast en soude gheschieden/ ende alle saecken souden verghe ven blijven/ ende verghe- ten zijn: ende datmen tusschen dien dagh ende den Vrijdagh daer aen volghende (wesende den 6 Augusti/) wederomme antwoorden soude. Waer op de Magistraet voor antwoorde gaf/ dat sy hun daer op beradē souden. Des anderen daeghs zijnder diergelijcke Brieven van Leyderdorp door een Vrouwe inde Stad ghebracht.

Brieven vā Pardoē al Leyden gesonden.

Naerdien datter opte Wachten inde Poorten ende elders teghens de Brengers van dusdanighe ende andere Brieven schandelick ghesproken/ ghelastert ende datse smadelicken naegheropen wierden/ soo hebben die vanden Gerechte sulcx openbaerlicken by Klock-gheslach verboden op groote penen dat niemant opte wacht zijnde/ eenighe Brieven ontfan- gen souden sonder voorgaende wete ende consent vanden Commissaris Brouckhorst.

Overmits dat het Coorn ende de Victualie binnen der Stede seer ge- mindert was/ ende dat de ghemene luyden geen broodt meer en hadden noch konden bekomen/ ende den hongher groot was/ soo hebben die vanden Gerechte opten 5. Augusti geordonneert/ ende bestedet seeckere koecken te backen van ghemalen Mout/ elcke mouten-koeck omtrent een pondt swaer weghende/ ende werden vercocht het stuck voor een blanck. Maer alsoo de selve voor de eerste reyse niet vast genoech gekne- det ende hart genoech ghebacken waren/ soo waren de Gemeente mette mouten-koecken niet wel te vreden/ ende begosten seer daer teghen te murmureren/ twelck die vanden Gherechte vernemende/ hebben om voordere moeyten ende oproer te verhoeden/ ende 'tghemene volck die in groote benaeutheyt ende gebreck waren/ soo veele haer mogelicken was te helpen ende te moet te comen/ opten 7. Augusti afgelesen/ dat een ye- gelicken die moutkoecken begeerden ofte van noode hadden/ datmen haer so veel mouten meel uytreycken souden als sy tot koecken van doen hadde/ ende dat sy de selve koecken dan mochten backen naer haer ey- gen sinlicheydt ende begeeren/ twelc veel vande Ghemeynte wel beviel/ ende veel gehaelt werde.

Mout-koecken ge-backē ende uyt gedeelt.

Ten selven tijde is oock afgelesen/ datmen inde Herbergen geen ghe- lagen setten en mocht/ noch drincken/ dan alleenlick datmen t'bier sou- de moghen haelen mette kannen.

Alsoo den honger-noot dagelicx hoe langher hoe grooter werde/ ende dat het broodt ende de mouten-koecken seer naer ten eynde gekomē wa- ren/ ende datmen seer weynich van het ontsetten ende victalieren deser Stede verhoorde/ soo isser onder de Gemeente groote murmuratie ge- komen/ ende te meer om dat de Boden/ van des Stads wegen aen sijn Excellentie ghesonden wesende/ meer als 14. daghen uyt geweest had- den

Murmu- ratie binnē Leyden.

den ende noch upt waren/ sonder yet van haer te vernemen. omme dan de voornoemde Gemeente soo veel als doenlick was te bevredigen/ soo hebben die vanden Gherechte opten 8. Augusti inder nacht door eenige heymelicke ende verborgen wegen upt ghesonden eenige andere Boden aen syn Excellentie/ hemluyden belastende/ wanneer sy tot Delft behouden overghekomen waren/ dat die van Delft tot een teycken van haer overcomste eenige schoten met grof gheschut schieten souden: het welcke des anderen daeghs inder nacht alsoo gheschiede.

Opten 12. Augusti/ wesende s' Donderdaegs/ zyn binnen der Stad Leyden twee Boden inne ghekomen met Brieven van syn Princelicke Excellentie/ inne houdende:

Dat hy verhoopte door de ghenade Gods inden tijt van acht dagen de Stadt te onsetten, ende de Borgheren van hare benautheden te verlossen, Ende dat door middel van seeckere Dijcken diemen doorsteken soude, te weten den Maes-dijck ende den Ysel-dijck, waermede datmen alrede besich was om door te steecken. Hy bedanckte de Borgheren van hare goede getrouwicheydt ende vlijdt, datse de Stadt tot daer toe ghehouwen ende bewaert hadden.

Welck schryven de Ghemeente seer verblyde ende cloeckmoedich maeckte/ hopende dat sy nu seer haest van haer ellende souden verlost werden.

Den 16. Augusti werde binnen der Stede met alle de klocken al arm gheklept/ vermits datmen door een Boer/ de welcke opte Morsch ghevangen ende binnen ghebracht worde/ verstaen hadde dat de Schanssen ontrent der Stede/ bysonder opte Poelbrugghe met weynich Soldaten beset waren/ de Soldaten/ Vrybuyters ende de Borghers zyn ghelycker handt de Stad uytghevallen/ meenende de voorsz. Schansse vande Poelbrugge af te loopen/ ende de Soldaten die daer inne lagen te verjagen/ ofte te slaen. Het welck nochtans anders gheluckte/ want de Soldaten die daer inne laghen weerden haer Mannelicken/ ende schoten dapperlicken op haer/ alsoo datse wederomme naer de Stadt moesten wycken ende vertrecken/ in desen aenloop werde een vande Borgheren doot gheschoten/ die sy met haer inde Stad brachten. Alarm binnen Leyden.

Ten selven tyde haelden de Borghers de erweten ende bonen die op den velde stonden/ inde Stadt: mitsgaders 't Coorn ende andere Ougst: de Vyandt upt haer schansse dit alles aensiende/ ende stil sitten de/ het welck seer te verwonderen was.

Den 18. Augusti/ zyn eenige Brieven upt de Schansse vande Waddinge geschreven/ aengaende een Borgers soon die sy gevangen hadden Ian Backer genaemt/ om hem te rantsoeneren/ syn rantsoen gemaeckt wesende/ so hebben die vanden Gerechte voor hem opten 19. een Stads Paspoort verleent om inde Stadt te moghen comen/ syn Oom Frans Henricxsz. Backer Capiteyn vander Stad wesende/ ontfangt de Pas-

poorte ende reyst naer de Schansse vander Wadding, om hem te halen/ ende het rantsoen te betalen: een seker ghetal van Borgeren volgen hem naer tot op de Slups van Bos-huysen. om te sien hoe het hem inde Schansse vergaen soude/ ende sijne wedercomste te verwachten. Daer staende hebben sy gesien dat hy vande Soldaten op de Waddinge aengehaelt werde/ ende hem by sijne armen houdende inde Schansse gebracht hebben. Daer naer soo hebben sy upt de Schansse met een Gotelingh naer de Borgers die opte Slupse haren Capiteyn verwachten geschoté tot twee malen toe/ cort opten anderen/ soo dat de Borgers om haer te salveren plat opter aerden neder vielen/ ende lieten de clooten over haer hooft langs den Dijck passeren: terstont daer aen zijnder 20. oft 25. Soldaten harquebusiers opte Borgheren comen lopen/ seer sterck op haer aendringende ende schietende / waeromme die Borgeren ghenootsaeckt waren met hare Koepen naer de Stadt te wijcken/ om haer te salveren. Ende overmidts dat de wedercomste vanden voornoemden Frans Backer seer langhe aenliep/ soo begonden de Borghers te vreesen ende te murmureren/ dat sy hem mochten gevangen houden/overmits hy een Capiteyn vander Stadt was/ dan de presumptie was ydel ende te vergeefs/ want hy is naer den middach de Hogewoertsche-poorte wederomme ingekomen/ seggende: dat hy te Leyderdorp in het Leger by den Oversten Baldeus geweest was/ die hem eenige saken gebraecht hebbende/ met eenen grooten dronck wijns beschoncken hadde/ ende soo wederomme naer de Stad liet gaen.

Frans Backer Capiteyn gaet inde Schansse vander Waddinghe om een gevangen te lossen.

Die van Leyden in desen voorverhaelden staet zijnde/ hebben op den 21. Augusti aen sijn Vorst. Gen. gheschreven/ ghelyck hier inder somme nae volghet.

Leyden schrijft aenden Prince.

IN wat staet haer saecken stonden was sijn V.Gen. deur haer voorgaende Brieven genoechsaem bekent. De Mout-koucken en souden ten hoochsten maer vier dagen mogen dueren, waer door bleeck dat sy heur rekeninge vanden drie maenden wel gemaect hadden, te weten, de eerste twee maenden met broot, ende de derde maent met armoede: Den meestendeel heurder Gemeynten dronck water, om dat het mout verbacken wert: Hun vervremde dat sy noyt eenighe Brieven van den Staten heure Bontgenoten ontfangen en hadden, ende scheen dat sy genoechsaem vergeten waren, sulck schrijven soude nochtans het swacke gemoet heurluyder Burgeren seer oprechten: baden in het sluyten heures Briefs om lijtsaemheyt ende gedult voor hun, ende wijsheyt, mitsgaders cloeckmoedicheydt voor sijn Vorstelicke Genade om heur te ontsetten.

Al eer nu den voorsz. Brief afgevaerdighet werde/ ontfingen die van Leyden

Leyden Brieven van syn Excellentie / in de welcke hy hun alle het voorsz. te kennen gaf/ ende aen wat Ka-dyckẽ het water alreede staende was: Waer door sy seer verblijdt zijnde/ nae dancksegginghe zijn Vorstelicke Genade aengaven/ wat daer inne sy achteden geraden eerst door te steken/ ende sonden beyde heur Brieven den 22. Augusti.

Brieve van zijn Excellentie aen die van Leyden.

Den 21. inder nacht/ soo is binnen der Stadt Leyden gecomen een Bode/ die van Stadts wegen uytgesonden geweest was/ met verscheyden Brieven aende Heeren ende Borgeren/ ende hy bracht mondelinge tydinge/ dat de Dijcken (hier voor van vermaent) alreede doorgesteecken waren/ ende dat het water stont tot aende Lantscheydinge, (twelck een Dijck is daer mede Delf-landt van Rhijnlant gescheyden wert) dat sonder twijfel mette hulpe des Alderhoochsten de Stadt seer haest ontset soude werden: door welcke tydinge de Burgeren grootelicx getroost ende gesterckt wierden.

Des Saterdachs inder nacht/ wesende den 22. so zijn noch drie Boden binnen gecomen/ met verscheyden Brieven ende tydingen/ accorderende mette voorgaende: seggende/ dat het Water seer sterck nae de Stadt toe quam/ ende tegen de Landtscheydinge wel elf palmen hooch stont: ende datter groote gereetschap gemaeckt werde van Scheepen/ Schuyten/ ende Schouwen om de Stadt te ontsetten ende te victalieren: dat tot Sevenhuysen gesonden waren acht Vaendelen Soldaten/ omme de wegen ende passagien te besetten/ op dat de victualie sonder perijckel mocht over gevoert werden: dat de Steden van Dordrecht, Rotterdam, Delff, Goude, ende verscheyden andere/ alle naersticheydt ghebruyckten om de voornoemde Schepen te versien met Bootsvolck/ ende andere nootsakelickheden/ omme also met de hulpe Godes het ontsetten vander stadt Leyden, soo vele in haer vermoghen was/ te helpen vorderen.

Tydinghe dat het water aende Landtscheyding elf palmen hooch stont.

Dit doorsteecken der Dijcken docht niet alleenlick sommige vreemt/ dan wert oock van hun bespottet. Dit geschiede niet alleenlick van des Princen vyanden/ die op verscheyden wijse voor de Stadt muyren roepende daer mede spotteden: dan oock sommighe wel vande treffelickste die sulcx bewilliget hadden/ doch voor heuren oogen onmogelic scheen/ ende oock van sommige vander Stadt Leyden, wiens meyninge was dat het water tegen de voorsz. Dammen stuyten/ oft ten minsten met gewelt geschut soude worden.

Des Princen voornemen bespot

Sommighe die hun tot deser tijdt gheveynst hadden / spraecken schimpende: Gaet nu op den Toren, ghy Geuskens, ende siet het Maeswater te ghemoet: ende andere spijtighe woorden niet weerdich om schrijven: so dat veel swacke niet alleenlick een weynich cleynmoedich werden: dan begost oock alleynskens aldaer tusschen de Magistraten ende Onderdaenen tweedracht te wassen.

De Regeerders vander Stadt soeckende dit te voorcomen/ ende op dat oock heure Burgheren herten versterckt mochten werden/ ende voornamelick dat heur ontset met den uytersten vlijt gevordert mochte werden:

Die van Leyden schrijven aë de Hollantsche State/ ende aë sijn Excelentie.

werden: hebben opten 27. Augusti drie van heure Burgeren/ te weten/ Ian Claesz. Roos, Frans Cornelisz. Backer, ende Cornelis Evertsz. uytgesonden met twee Brieven/ den eenen aen zijn Vorstelicke Genade/ ende den anderen aen den Staten van Hollandt heure Bont-genooten. Dese Borgeren hadden aen die vanden Gherechte belooft dat sy luyden tot Delf behouden ghecomen wesende/ de Stadt door seeckere schoten met grof geschut sulcx souden verwittigen/ het welck des Saterdaeghs inden morgenstont tusschen 6. ende 7. uyren ghescheit is. Het inhout van beyde de Brieven roerde meest den Staten.

DEn welcken sy genoech (hoewel onrecht) vermaenden in haere suymachticheydt, dat sy noyt in den tijdt der Belegheringhen aen hun geschreven en hadden, ende hun soo stille hielden rechts of sy met den anderen niet verbonden en hadden geweest, ende meer anders dat hun roerde: Sy gaven te kennen dat sy de drie maenden hun van sijne Vorstelicke Genade gheset, nu in groote ellende ende miserie overgebracht hadden, ende en vernaemen noch niet veel anders dan een ydel hope. Waer door sy protesteerden voor Godt Almachtich ende de gantsche Werelt, heur behoorlicke plicht voldaen te hebben, soo dat de schult by hun niet en was, maer aen de Staten zijde, die ter gelegener tijt mochten sien hoe sijt conden verantwoorden: Begeerden daerom, soo daer gheen middelen voor handen en waren, of so sy de aengevanghen middelen niet en vertrouden, datmen hun sulcx soude over schrijven, ende hun van heuren eedt ende verbont verdragen.

De Vrybuyters binnen Leyden seggen haer dienst op door hongers-noot.

Opten 27. Augusti/ soo is binnen Leyden overmits den grooten hongers-noot/ die dagelicx seer toenam/ groote murmuratie ende misnoeghen gheweest onder de Vrybuyters/ die de Stadt op hare kosten aenghenomen hadden ende onderhielden: sy wilden niet langer inde Stadt blyven ende aldaer van honger ende kommer vergaen/ maer uyt trecken ende haer avontuyr verwachten/ liever haer selven teghen den Vyant doot vechten/ dan alsoo door honger haer leven eynden/ want sy waren soo swack ende ellendich vanden geduyrighen honger geworden/ dat sy haere wachten niet langer houden mochten/ nochte waernemen. Ende zijn ghelycker hant voor den Magistraet opt Stadt-huys ghegaen/ haren dienst verlaten ende 't Vaendel/ dat sy van Stadts-weghen hadden wederomme overgelevert: Daer by segghende/ Indien die vanden Gerechte haer van spys ende dranck wilden versorgen/ dat sy te vreden ende gewillich waeren haeren dienst te continueren: twelc sy haer niet toeseggen en konden: Waeromme sy Paspoort versochten eñ naer haer begeeren gecregen hebben/ eñ zijn daer mede uyt de Stad getrocken.

trocken. Waerinne de Magistraet ende de Borgeren niet wel te vreden en waren.

Den 28. Augusti/ is binnen Leyden afgelesen/ datmen de gantsche Stadt soude omme gaen/ van huys tot huys / ende beschrijven alle de eetwaeren die elc in syn huys ende by hem hadde/ so Koeyen, Paerden, Ossen, Schapen, Lammeren, Hoenderen, ende voorts alle dinghen die eetbaer waeren: ende wert verboden/ dat niemant eenighe eet-waeren en soude moghen opcoopen/ voor ende al eer hy alles opgegeten hadde dat hy binnen syn huys hadde: Indien yemant meer spys by hem hadde als hy ende syn huysgesinde tot veerthien dagen toe van nooden hadden (twelck elck gehouden was met eede te verclaren) die wert haer afgehaelt ende betaelt / ende aen andere ghebreck hebbende verstreckt ende uytghedeelt/ gelijck hier naer breeder gesept sal werden. Generale opschrijvinge ende ondersoeck van de Beesten van Leyden.

Den 29. Augusti/ wesende op een Maenendagh zijn de voornoemde drie Borgeren die met Brieven aen syn Excellentie tot Delff gesonden waren / inden morgen-stont wederomme behouwen binnen Leyden gekomen: ende hebben die vanden Gerechte aengesept / dat sy luyden syn Excellentie (de welcke niet wel te passe was / ende daeromme op des Stads schrijven met en antwoorde) selfs mondelinghe gesproken/ den staet ende ghelegghentheyt vande Stadt ende Burgheren ghenoech- saem te kennen ghegheven hadden. De Prince van Oraingnen hadde haer aengesept/ dat sonder eenighe twijffel (met Gods hulpe) de Stad seer haest ontset soude werden/ ende dat hy van synen 'tweghen geen vlijdt noch naerstichheyt en spaerde/ om tselve ontset te vorderen.

Den Staten van Holland hebben het schrijven der Stadt Leyden beantwoort opten 29. Augusti/ wesende vanden volgenden inhoudt: Brief van den Staten aen die van Leyden.

SY waren seer verwondert van het ghevoelen dat die van Leyden van hun hadden: want God ende alle de werelt was ghetuyghe van de sorghvuldicheyt die sy voor hun droeghen, al en conten sy dat voor alle man niet laeten blijcken om reden: De schaede daer sy soo menich duysent menschen door het water in brochten, gaf sulcx ghenoech te kennen: Hadden daer om een teecken van onghehoorde ghetrouwicheyt ghetoont, daer tot den eynde der werelt toe afghesproken sal worden: Ende soo sy willen volherden, ghelijck sy tot noch toe hebben ghedaen, sy moghen wel versekert zijn dat sy tgheheele Landt, heur selven, ende al datter in is liever sullen laeten bederven dan heur verlaeten: Want sy costen wel verstaen, Leyden verlost zijnde, was Hollandt voor die tijt verlost: Dat sy niet en hadden geschreven, was om dat sy heur gherust hadden op sijnder Vorst. Gen. Brieven. De Bode soude hun mondelinghe de apparaten vertellen, die hy ghesien hadde.

Desen brief was onderteeckent/

Otto van Egmont. A. Duvenvoorde. Geraert van Nispen. Duyst. Willem Iansz. Hemskerck. Willem van Loo. Cornelis Woutersz. Cornelis Vinck Aertsz. Adriaen Allartsz, van Hekenduynen.

De Brenghers van desen Brief hadden de Borghers van Delft belooft haer behouden overcomste binnen Leyden te verwittigen/ met vyeren ende met schieten: omme dese beloften te volbrenghen/ soo hebben die vander Stadt des Maendaegs tsavonts/ omtrent neghen uyren/ vande Hoochwoertsche-poorte mette twee grootste stucken gheschuts geschoten in het Leger te Leyderdorp: ende hebben op de Hoochlandtsche Kercktoren met Lanteernen ghevierd. De Burgh-meester Pieter Adriaensz. vander Werf, z. g. heeft de Stadts Speel-luyden by hem ghenomen/ ende op alle vier de hoecken vande Stad met schalmeyen doen speelen/ daer inne de Vyanden seer verwondert gheweest zijn: ende zijn met een grooten hoop naer de Stad gecomen ende int duyster opte muyren gheschoten.

In de Stad wert met schalmeyen gespeelt.

Die van Leyden desen Brief ontfanghen hebbende/ ende heurder Burgeren herten daer mede ghesterckt/ bewijsende dat sy totten uytersten verhoopten te volherden/ dien volgende hebben sy haer op den laetsten Augusti heur voorghenomen ordonnantie op het opschrijven vande Beesten (daer hier voor af ghesept is) by de gheheele Vroetschap oft veertich Raden bewillighet/ den 31. Augusti te werck ghestelt/ ende hebben alle Koeyen, Ossen, Hockelinghen oft Enters, Calveren, Schapen, ende Verckens doen opschrijven, ende alle straten ende huysen werden opgheteeckent/ waermen de selfde vinden souden/ stelden tot Commissarisen Cornelis Claesz. van Aken, ende Ian Lucasz. van Wassenaer, die soo wel hier over als over de reste van Vleesch/ Speck/ ende anders/ nae redene/ billicheydt/ ende ghelijckheyt souden toesicht hebben/ op dat niemandt (so langhe men het koste verhoeden) van hongher en verginghe: Soo yemandt yet van beesten of spijse verstack/ ende bevonden werdt/ was tselve verbeurt/ ende werden over sulcx ghestraft. Alle Beesten werden op prijs ghestelt/ ende die vanden Gerechte gaven den eyghenaers naer de waerde van dien obligatien. Ende wert voorts van vier dagen tot vier dagẽ telcken geloot om so veel beesten te slaen als sy voor de vier dagen van noode hadden/ te weten/ elck hooft een half pont vleesch des daghes.

Ordonnantie op het op schrijven van alle Beesten.

Naerdien dat my door Thijs Mathijssz. van Buytenvest, ter handen gestelt is/ de Originele publicatie vande Heeren vanden Gerechte/ gedaen op het taxeren van alle de Beesten/ mitsgaders de Persoonen/ by wie zulcx gedaen zoude werden: zoo hebbe ick tot ghedachtenisse van

dien/

dien/ goet gebonden/ de selve alhier inne te lyven/ wesende vanden volgenden Inhout:

ADverteren voorts eenen yegelicken, dat van wegen die vanden Gerechte zeeckere personen midtsdesen ghecommitteert zijn, als *Dirck Dircxsz. Steen*, *Cornelis Dircxsz. Cruydenier*, eñ *Gerrit Fransz. Vleyshouder*, omme alle de voorsz. Beesten, tzy Ossen, Koeyen, Hockelinghen, Vaerssen, Kalveren, Schaepen, ende Varckenen naer de jegenwoordige waerde van dien, ende sulcx die om ter Halle gesleten te werden, nu ter tijdt souden gelden. Rechtvaerdelicken ende onder haren Eedt te taxeren, ende tot der Stede behouf aen hem te nemen, omme voor ende tot onderhout vande Gemeente geslagen, gebruyckt ende gedistraheert te werden, ende dit al mits doende den goeden luyden ende eygenaers der voorsz. Beesten, behoorlicke ende genouchsame verseeckertheyt voor haer penningen, volgende de Acten daer van ghepasseert, ende Obligatien diemen eenen yegelicken int particulier daer van passeren ende verleenen sal. Soo gebieden die vande Gerechte allen ende eenen yegelicken, hebbende eenige der voorsz. Beesten, dat sy de selve den voornoemden Ghecommitteerden des versocht zijnde, vertonen ende laten volgen, op pene van confiscatie der selver Beesten, ende metter daet ter poorten uyt ghestelt te werden. Gepubliceert opten xxviij en. Augusti xv C. Lxxiiij.

In kennisse van my

I. van Hout.

Wanneer ende hoe veel Beesten dat gedurende de Belegeringe/ zedert den eersten September totten 30. der selver Maent/ gheslachtet/ geprijseert/ende vercocht zijn: hebbe ick omme den weetgeerigen Leser te believen/ voorgenomen mette volgende memorye getrocken uyt de aenteyckeningen vande voornoemde Gecommitteerden/ myp by den voornoemden Buytenvest behandicht/ hier inne te lyven:

Memorie van alle de Runderen, Paerden, ende andere Beesten, de welcke gedurende de Belegeringhe binnen Leyden van tijt tot tijt geslacht/ ende tot seeckeren ghestelden prijse vercocht zijn / mitsgaders de estimatie van dien gedaen by eenige Gecommitteer-

den by die vanden Gerechte ghestelt opten 28. Augusti 1574.

56. R. OPten eersten ende vierden September 1574. zijn gheslachtet int gheheel 56. Runderen, die getaxeert wierden t'samen op 1294. gulden, ende wierden vercocht, mette Pans ende voeten daer onder gewogen, het pont teghen negen Doeyts. 1294.

60. R. Opten 7. September 60. Runderen, tsamen getaxeert op 1321. gulden, ende het Vleysch ende anders vercocht als boven. 1321.

69. R. Opten 11. September, wederomme 69. Runderen, die tsamen getaxeert waren waerdich te zijn 1688. gulden, ende wierden tot gelijcken prijse vercocht. 1688.

74. R. Opten 15. September getaxeert ende gheslaghen 74. Runderen, tsamen geestimeert op 1885. gulden, ende werde vercocht tot gelijcken prijs. 1885.

51. R. Opten 22. September, geslaghen ende getaxeert 51. Runderen, die geprijseert waren op 1265. gulden, Ende te dier tijden zijn mede geslachtet voor de eer-
22. P. ste reyse 22. Paerden, die niet ghetaxeert en wierden, ende wierden tselve Paerde-vleysch, met het Rint-vleysch, Panssen, Voeten, ende 18. Huyden vande Paerden, vercocht het pont teghen neghen Doeyts. 1265.

24. R. Opten 27. September geslachtet ende geprijseert 24. Runderen, die getaxeert waren tegen 656. gulden,
27. P. Item 27. Paerden, alle vercocht mette pondt tot sulcken prijse als boven. 656.

52. R. Opten 30. September, wesende de laetste mael, gheslachtet 52. Runderen, die geprijseert waeren op
27. P. 1382. gulden, Item 27. Paerden, mede vercocht als vooren. 1382.

462 Beesten, daer onder 76. Paerden, ende in gelde 9491.

Opten 30. Augusti zijn de vyanden in grooten getale gecomen buy-

ten de Reynsburgher-Poorte/ ontrent de Steen-plaetse van Claes van Lunenburch, ende hebben staende in ordonnantie gemeyn ghehouden/ gelijckmen sulcx vande Stadt muyren sien mochte. Inder nacht hebben sy ontrent de selve plaetse/ te weten by de Galge/een stercke schansse gemaeckt ende opghewozpen/ ende hebbende die met Schans-korven gevult met aerde/ ende andere saken eer den dagh aen quam/ beset-tet/ op dat sy te bequamelicker haer werck mochten volepnden/ ende van het schieten upter Stede niet beschadicht werden. Dese Schansse gemaeckt wesende/ so was door de selve den Borgeren verhindert 'tgebruyck van een seecker Schip/ twelck sy hadden doen maecken/ om wanneer sy upttogen omme metten Vyandt te schermutseren/ hem vande Watersyde daer mede te beschadigen. Dit Schip was seer dick ende sterck gemaeckt/ alsoo dat het ghenoech voor een Musquet-scheut vrij was/ boven achter seecker beschuttinge werde tselve met Harquebusiers beset/ ende onder de selve saeten ses ofte acht Persoonen/ die tselve voort roeyden. Met dit Schip hebben sy tot verscheyden tyden den Vyant seer hinderlicken geweest/ ende groote schade gedaen.

Schansse ontrent de Galge.

10. Den Admirael Loys Boysot met sijn Zeeuwen werden toegherust om Leyden te ontsetten: Baldeus ende andere schrijven weder aen die van Leyden: Leyden antwoort ende versoeckt passe-poort om eenige Gedeputeerden naer den Prince te senden, maer wert haer geweygert.

TErwijle nu die van Leyden in dusdanighen staet waren/ het water vast inne liep/ ende alle gereetschap tot het ontset veerdigh gemaeckt wert: zijn tot Rotterdam upt Zeelant aenghecomen de Admiralen van Vlissingen, ende Zierickzee. Namelick Loys van Boysot, Heer van Ruart/ ende Adriaen Willemsz. ende hadden heur volck op 7. Cromstevens boven met gheweldich gheschut toegerust/ sterck wesende acht hondert Bootsgesellen.

De Admiralen van Zeelandt comen tot Rotterdam.

Dese brochten met hun sekere schepen met middelbaer geschut/ om op platbodemde schepen te gebruycken/ te weten over de 100. Lepelstucken/ ysere ende metalen/ daer by noch seer veel double ende enckele bassen ende kleyne stucxkens. Tot Rotterdam, Delft, ende andere plaetsen werden toegerust omtrent 200. platbodemde Schepen/ om de Stadt daer mede te ontsetten. Dese waren aldus ghemonteert: Elck Schip hadde voren een metalen stuck oft sommige twee/ ende ses bassen besyden: waeren hier boven versien noch met halve spiessen ende kuyssen/ ende werden gheroept met thien/ twaelf/ veerthien/ sesthien/ ende achthien Mannen.

Lof der Zeeuwen.

De aencoemste deser Zeelanders en maeckte geen cleynen schrick onder heure Vyanden: Ende is oock een Volck twelck sich wonderlicken cloeck te water ghedraghen heeft/ ende noch daghelicx draecht: Hoe wel nochtans veel van desen eenen wilden hoop was/ die hun nochtans onder de Godvruchtige Capiteynen ende by den vromen vromelijck houden/ ende seer strijdbaer bethoonen/ ende hebben hun selven twee dinghen inghebeeldet: De Vryheydt des Vaderlandts/ ende des Paus/ ende sijnder Inquisiteuren tyrannie: Waer door oock sommighe van hun op desen tijt silvere halve Manen droeghen/ daer op stont: Liever Turcks, dan Paus: want sy achteden des Paus tyrannie grooter dan des Turcks/ die noch wel der luyder conscientien onder tribuyt ongedwonghen laet/ ende immers soo wel oft beter zijn gheloove houdt dan den Paus.

Zeeuwen waer om gevreest.

Sy werden ooc dies te meer gevreest om dat sy niemanden en spaerden/ het zy hoe groote Meesters dat het waren/ ende dorsten op die tijt oock wel opentlick segghen/ al vonden sy den grooten Commandeur, Paus, Keyser, Coninck van Vranckrijck, oft heuren Coninck selve in de schepen/ als sy vyandelick teghen hun quamen omme over hun te tyranniseren/ ende heurlieder heur leven ende Vaderlandtsche Vryheydt te benemen/ ende des Paus jock weder op te leggen/ sy en soudense niet min sparen dan den alderminsten Spanjaert. Dit spreeck ick (seyt Frutier) van de wilde woeste ende verhitterde/ ende niet vanden Bevel-hebberen/ ende begeere hier mede alleenlick dit volck een weynich af te beelden. Wt heur levende schilderie/ ende soo sy ghehouden ende gekerft waren/ beenen ende armen afghehouwen/ mochten die gheene diese sagen oordeelen wat het voor een volck was.

Den laetsten Augusti werdt binnen Leyden afghelesen/ naer dien dat binnen der Stede geen eetwaren/ 'tzy Broot/ Boter/ Kase/ oft yet anders meer te crijgen was/ omme de verhongerde maghen langher te onderhouwen: soo hadden die vanden Gerechte gheordonneert ende goet ghevonden/ datmen van dien tijdt af dagelijcx slachten souden eenighe Koeyen/ op dat de Ghemeente haer daer mede mochten onderhouwen: inden aenvangh werden omtrent de 20. Beesten geslagen/ ende het pont wert ghestelt op Negen deuts. Daer werde wel scherpelicken verboden dat alle ende yeghelijcken die noch eenighe eetbaere spijse in hare huysen haddẽ/dat sy haer niet hervorderen soudẽ van dit vleysch te coopen/ maer haer behelpen souden met haer spijsen die sy in haere huysen hadden. Dit werde alleen daer omme geboden omme de victualie te verder uyt te strecken/ ende te sparen.

Eenighe Beesten geslachtet/ eñ verdeelt binnen Leyden.

Als nu in het laetste van Augusto alle polders rontsomme Rotterdam ende der Goude blanck stonden/ soo datmen met een groot schouwe hoys upt de Venen over het Landt recht aen voor de Yselmontschepoorte tot Rotterdam mocht comen. Doch dies niet te min het water aende voorsz. Landscheydinghe ende ander Dammen steutende/ so dat het sijnen loop nae Leyden niet en const ghenemen/ zijn de Vrybuyters

vander

vander Goude, met ettelicke Pioniers door bevel van heuren Gouverneur den Heere van Wijngaerden, ende M. Gerrit van Wijngaerden, Raedt neffens sijn Excel. aldaer gecommitteert zijnde/ uytghevallen/ ende hebben op den 3. Septembris den Hildam doorghesteken: doch dit en vorderde niet veel/ want de Spangiaers stopten de selfde seven gaten/ des anderen daeghs met hop en hout.

Opten 2. September werden alle de gheslaghen beesten inde S. Pieters Kercke op Choor ghebracht ende upt ghedeelt by Ian Lucasz. van Waſſenaer ende Cornelis Claesz van Aken, van Stadts weghen daer toe ghecommitteert wesende/ sy deelden voor yeder mensch twee pont vleysch voor vier daghen: maer de ghene die noch eenighe andere spijse hadden (als boven ghesept is) en werde niet ghegheven. Op wat plaetse tselve uytghedeelt werde.

Des Donderdaghs/ wesende den 3. September/ naerdien datter geen broot/ noch mouten koecken/ ofte ander eetwaren te becomen en waren/ maer dat haer de Burgheren met sulcken verschen Koepen vleysch moesten behelpen/ so was onder de selve eē groote murmuratie/ ghecrijt ende benautheydt: alsoo datmen de selvighe seer qualicken kon te nedersetten ende bedredighen. Waeromme de Heeren Regeerders resolveerden/ wederomme eenighe Boden aen sijn Excellentie met brieven af te veerdighen: de welcke des Vrijdaeghs tot Delft gekomen wesende/ de Stadt van Leyden door sekere schoten met grof gheschut haere behouden overcomste verwitticht hebben.

Baldeus met den sijnen voor Leyden legghende/ en hiel omtrent desen tijt niet op met sijnen pennen strijdt/ ende socht die van Leyden weder met schoone schriftelicke ende oock bittere dreychwoorden aen te gaen/ ende dat inden eersten door eenen Brief van I. v. Mateneſſe de Wybiſma den 3. Septembris upt sijn stercte tot Poel ghescheven ende door twee Missiven van hem onderteeckent/ ende geschreven in Spaensche taele/ de welcke van woorde te woorde alhier volghen/ ende eerst den Brief van I. v. Mateneſſe de Wybiſma.

EErſamen vromen ende ſeer voorſienighe Heeren Burgermeeſteren, Officieren, ende Ingeſetenen der Stede van Leyden, alſo ick gheleden omtrent twee maenden eenige brieven geſonden hebbe aen die Stadt van Leyden, innehoudende alle welvaren ende voordeel der voorſz. Stad: dan hebbe op dat ſelfde pas ſeer weynich antwoort gecreghen. Nu ghemerckt wy ſekere tijdinge hebben, ende ghyluyder ſelver wel weet dat het Coorn voor de Gemeente al meeſt ghegeten is, ende die Ghemeente haer nu moeten onderhouden met moutkoecken, wortelen, ende andere diergelijcke dinghen, het welcke een groote ſieckte ende ſterveniſſe in u. l. Stadt is brengende, ende noch meer ende meerder brenghen ſal, indien daer niet in voorſien wort, Mateneſſe ſchrijft weder aen die van Leyden.

wort, want hoe langer hoe het quader sal zijn, aenghesien het niet mogelick is de Stadt te ontsetten met water, het welcke inghelaten was om Leyden eenighe voordeel te doen, dat meerder schade dan profijt doet, want Rhijnland ende Leyden hooger leyt dan Schieland ende Delflant: alsoo dattet niet moghelick is het water tegen de berghen op te leyden. Het secours van den Prince is seer sober: ghenomen dat hy 30. ofte 40. Vaendelen heeft, wat macht maecken? die passagien zijn beschanst ende soo ghesloten, dat het niet mogelick is daer door te komen. Op eergisteren sijnder gekomen noch omtrent Leydet dorp 600. oude Spaensche Schutten van Gorchum, alsoo datter nu zijn over de drie duysent Spangiaerdē die op het secours wachten, behalven 22. Vaendelen Duytschen, ende 18. Vaendelen Walen, ende alle die paerden die hier noch mede zijn, ende noch meerder ombieden mach, oft van noode mocht zijn. Niet tegenstaende alle dese scherpe Belegeringe, is sijn Majesteyt te vreden die Stadt te ontfanghen, met alle die daer inne zijn, niemant uytgesondert in alle ghenade, die selfde te laten by hare Privilegien, niet te beswaren met eenighe Garnisoenen van Soldaten, dan die Stadt ende Burgers alle bystant te doen, van als dat syluyden begeeren sullen: ofter eenighe in mochten zijn, die heur op dese beloften niet en wouden betrouwen, die salmen vry gheley geven, ende ick salder voor tot Borghe inde Stadt comen, ter tijt dat sy sullen vertrocken zijn daert haer believen sal. Ofte begeert ghy luyden eenige Articulen by geschrifte te stellen, ende die geteyckent hebben van die Commendoir Major, die wilt mijn senden, oft laten wy den anderen spreecken: ghyluyden sult meerder vercrijgen, dan ghy begeeren sult. Het is quaet datmen niet mach hooren. Hier is den Coronel Mario Carduny, die eertijts by Cornelis Willemsz. inden Hoorn is gelogeert geweest, die hem selven presenteert met mijn by den Commendatoir Major u l. appoinctement te maken, ofte by u l. inde Stadt te comen. Hierom bysondere goede Vrienden, wilt u l. niet te wijdt betrouwen op dinghen die niet mogelick en zijn, op dat ghylieden u persoons, met u wijf ende kinderen, ende het heele welvaren vande Stad niet brenght tot haer eeuwige verderffenisse. Ick bidde u l. mijn hier van te willen laten weten alle antwoort by den brenger van desen: ende laten wy soecken het welvaren van die heele Stadt, op dat wy vredelick

NOTA.

metten

metten anderen moghen leven. Hier mede Godt bevolen. Metter haest uyt ons Fort, den 3. September Anno 1574.

U luyden gantschwilligen ende getrouwe Vriendt wat ick vermach

I. v. Matenesse de Wybisma.

Den tweeden is den eersten Brief van Baldeus in Spaensche Tale geschreven opten 4. September upt Leyderdorp, ende was vanden volgenden Inhout:

Para el Magistrado y Pueblo de Leyden.

OBstinados Leidenses contra Dios, y contra vuestro Rey y Sennor. Aunqui no es digna de misericordia buestro grande obstinacion, pero siendo la voluntad de su Mag. clementissima de acceptar os con clemencia, si connoceis buestra culpa, No hequerido faltar de scrivir os estos ringlones para haser os la ultima protestation (como por esta os hago) de que rindays la tierra a su Mag. y yo en su nombre os prometo la fee de Christiano, y de Cavallero, que todos sereis per donados generalmente vidas y haziendas sin excepcion ninguna, y aunque sean Monsr. de Nortvick el Commissario Brunchorst, y Piter Ariars Burgomaestro, consiguiran esta gratia infaliblemente. Y para que meior podays considerar y determinar lo que mas os comuiene, es Doy de termino por todo el lunes que viene seis destemes, en el qual tiempo podreis libremente embiar una, dos, o mas personas a tractar con migo sobre este particular, embiando adelante un Tambor, que por la presente concedo salbo conducto para venir, y tornar, libremente a las personas que embiare des, y no os dexeis enganar de vanas esperancas de succorro, pues lo que mas os comuiene es la gratia de su Magestad, que se os offrece, y sed ciertos (que si aceptais lo que os affresco) en mi terneis un buen Amigo. Pero si per severays en vuestro Ruyn proposito, creed

Baldeus schrijft aen die van Leyden.

Rrr *me,*

me, que pasareys por el Cuchillo de Iustitia, Dat. en Leyderdorp 4. de Septembre 1574.

Francisco de Valdes.

Om dat een yegelijcken/ de welcke dese Beschrijvinge soude mogen ter handen comen/ den innehout vanden voorgaenden Brief soude mogen lesen ende verstaen/ soo en hebbe ick niet konnen nalaten/ die/ mitsgaders noch een die volghen sal/ upt het Spaensch by een seecker goet Vrient te doen oversetten/ ende verduytst hier by te voegen.

Aen de Magistraet ende Ghemeente van Leyden.

OBstinate Leydenaers teghen Godt ende teghen uwen Coninck ende Heere: Alhoewel uwe groote hartneckicheyt gene bermherticheyt weerdich en is, niet tegenstaende alsoo de goedertierenste wille van sijne Majest. is, u l. in genade te ontfanghen, by soo verre ghy alleen uwe schult kennen wilt: soo en hebbe ick niet willen laten u l. dese regulen te schrijven, om u te doen de laetste protestatie (gelijck ick u mits desen doe) dat ghy de Stadt opgevet aen sijne Majesteyt. Ende ick van sijnen wegen belove u l. op Christen-menschs ende Ridders gelove, dattet u l. alle gheheelick vergeven sal worden in lijff en goet, sonder eenighe exceptie: self al warent de Heere van Noortwijck, de Commissaris Bronckhorst, ende Pieter Adriaensz. Borgermeester, sy sullen dese genade voorseker verwerven. Ende op dat ghyluyden u te beter sult beraetslaghen ende ramen 'tgene u l. best te doen staet, soo verleene ick u respijt tot den gheheelen Maendagh naestkomende, zijnde den sesten van deser Maendt: Binnen welcken tijt ghy vryelick sult mogen senden een, twee, oft meer Persoonen, om met my op dit in het particulier te handelen, eenen Trommelslager voor uyt sendende. Want ick aen de Persoonen, die ghy senden sult, mits desen passeport verleene, om vryelick te comen ende weder te keeren. En laet u niet bedriegen met ydele hope van ontset: naedemael 'tgene u l. nutste zy, is de genade van sijne Majesteyt, die u aenghedient wert. Welcke aenvaerdende ghy u voorseeckeren meucht aen my eenen goeden Vrient te hebben: Maer wilt ghy volherden in u boos voornemen, soo gelooft my vry, dat ghy sult moe-

ten passeren door 'tscherp mes van Iustitie. Datum in Leyderdorp den 4. September 1574.

Francisco de Valdes.

Den derden is een Brief van Don Ferdinando de Lannoy, de welcke hem te dier tyden noemde Stadt-houder ende Capiteyn Generael over Hollant, Zeelant, Vrieslant ende Utrecht. Ende was vanden volgenden Inhout: Lannoy schrijft aen Leyden.

Don Ferdinando de Lannoy, Grave van Roche/ &c. Stadthouder van Arthois, Hollandt, Vrieslandt, ende Vtrecht, Overste Capiteyn over Con. Majesteyts Crijchs-volck/ leggende in Hollandt ende Vtrecht.

EErsame goede Vrienden, Gerechte ende Gemeente der stede van Leyden. Alsoo ick voor de handt sie uwer aller bederffenisse, die u seer nae by is, ende ick om de goede affectie die ick der selver Stad ende goede Burgeren daer inne wesende toedrage, gaerne verhoeden soude, soo vele in my is. Soo hebbe ick goet ghevonden mijnen Trompetter, brengher van desen, aen u l. te schicken, ten eynde ghy luyden van 'tgunt u aenstaende is, onderrecht mocht zijn ende adviseren, wat ghy terwijlen het noch eenich tijt is, daer tegens te doen sult hebben, ende in soo verre ghyluyden van meyninghe sout zijn u in eeniger manieren, onder sijne Majesteyts obedienti te begeven, mits daer toe versoeckende mijns Persoons, wil my selven in aller vlijticheyt by u luyden laten vinden, ende uwe saken in alle billicheyt helpen vorderen, ten eynde u l. Stadt, Mannen, Vrouwen, Kinderen, ende goeden van alle inconvenienten ende grouwel (die den overvallen steden plagen te volgen) gepreserveert ende beschermt mochten werden. Maer indien ghylieden by uwe voorgaende hartneckicheyt persevererende, geadviseert zijt het uyterste te verwachten, ende desen mijnen raet ende presentatie achter rugghe te stellen, soo protestere ick wel expresselicken by desen voor den Almogenden Godt ende alle menschen, van mijn devoir, meer dan voldaen te hebben, ende dat u l. bederffenisse niemandt ter Werelt dan u eyghen boosen ende obstinaten quaden wille sal wesen te imputeren. U desen over-

 sendende

ſendende voor het allerleſten, ſonder yet voorders van my te verwachten. Eerſame goede Vrunden den Heere Almachtich verleene u ſijn Goddelicke gratie,ende tot aengrijpinge van u eygen welvaren, een oprecht verſtant ende goede wille. Gheſchreven uyt Utrecht, deſen 5. Septembris Anno 1574.

Don Ferdinando de Lannoy.

De ſelve Trompetter hadde noch een Miſſive van den ſelven date uyt Utrecht geſchreven van thien uytghewekene Leytſche Burgeren: De welcke de Burger-meeſteren ende de Burgeren mede vermaendē ende ſochten te bewegen tot het overgeven vande Stadt/ onder de ghehoorſaemheyt van ſyne Con. Majeſteyt van Spangien. Het Sommarium van haren Brief was in effecte dit volgende:

Thien uytgewekene Leytſche Burgeren ſchrijven aē die van Leyden.

DAt ſy met grooter noot den voorſz. Brief (de welcke hier voor gheſtelt is) vanden Grave de la Roche verworven hadden. Op dees tijt mochten die van Leyden ghenade ontfangen ſoo ſy wilden, ende ſo ſy de ſelfde verworpen, ſo proteſteerden ſy heur Vaderlicke plaetſe van grouvvelicke periculen ghevvaerſchout te hebben,die hun in goet ende bloet anders nakende vvaren. Hun ten laetſten vvenſchende kenniſſe om uyt den ellendigen ſtaet in liberteyt gebrocht te vvorden: vvelcken Brief onderteyckent vvas by

Cornelis vander Hooch Claeſz. Gerrit Roeloffſz. Claes Oom Ianſz. BuytenWech, Mees AleWijnſz. Garbrant Meeſz. Ian Adriaenſz.de Wilde, Reyer Iacobſz. I. Dircxſz.

Die van Leyden antwoorden den ſeſten September op deſe Brieven genoech met deſe woorden:

Antwoorde van die van Leyden.

DAt ſy den Prince van Orangien als Stadthouder ende Capiteyn Generael van weghen ſijn Con. Majeſteyt over Hollant eedt ghedaen hadden, ende inſgelijcx den Staten des ſelfden Landts: Soo langhe ſy hier van niet ontſlaghen en waren, verhoopten ſy hun in heuren eedt te quijten. Ten tweeden verſochten ſy Paſpoorte al eer ſy in eenige tſamenſprekinge treden wouden, om ſommighe vanden heuren by ſijn Excellentie

ende

ende den Staten te trecken, ende beloofden binnen acht daghen weder te comen.

Don Francisco de Valdes dese antwoorde ontfangen hebbende schrijft aen de Stadt wederomme opten 8. September dese volgende Missive in Spaensche Tale:

A los Señores Burgomaestros y Magistrado de la Villa de Leyden.

SEnnores Burgomaestros, he recevido su letra y perque enella ay algunos particulares, a los quales no se puedo responder ni satisfaser enteramente por letra holgaro mucho que embien los quatro diputados qne dizen con los quales yo pretendo. Communicar algunas cosas del servicio de su Magestad y bien de sa Villa, lo qual hecho si me pareciere comvenir y ser necessario que passen al Principe de Oranie yo lohare y en caso que no comuiniere yo prometo mi palabra de dexair los tornar libremente a la Villa luego, a la ora que quisieren sinque se les de ympedimento ni nguno y bien sera que los quatro deputados qne venieren trayan Comission del Magistrado y Govierno des sa villa, para responder me a algunos cosas que pretendo tractar con ellos del servicio de su Magestad. Datum en Leyderdorp 6. de Septiembre 1574. Tweeden Brief van Baldeus aen die van Leyden.

Francisco de Valdes.

Naerdien die van Leyden in haer schrijven aen den Oversten Francisco de Valdes Passepoort voor eenige Persoonen versocht hadden: soo hebben sy opten 9. September dese volgende ontfangen/ geschreven in Spaensche Tale.

Francisco de Valdes Maestro del Campo General del Exto. de su Magestad en Hollanda.

POr la presente conzedemos salbo conducto y licentia, a una o a dos personas de la villa de Leyden para que pendan venir a Ley- Paspoort van Baldeus.

Leyderdorp a tratar comigo algunas cosas del servicio de su Magestad y que puedan traer las letras que quisieren abiertas para el Sr. Conde de la Rocha, y para quales quiera otros Burgeses de Leyden de los que al presente est an en Vtrecht. o Harlem, y para que azi mismo puedan tornar se libremente a su Villa, quando quisieren. Dada en Leyderdorp a 9. de Septiembre 1574. *Valga este pasaporta por dos dias.*

Francisco de Valdes.

Den voorgaenden Brief ende Passepoort verduytst wesende/ is van den volgenden Inhout:

Aende Heeren Burger-meesteren ende Magistraet der Stadt Leyden.

HEeren Burger-meesters, ick hebbe uwen Brief ontfangen, ende alsoo inde selfde eenige besonderheden zijn, opte welcke niet schriftelick geantwoort, ofte gheheelick voldaen kan werden: soo waert my seer aenghenaem dat ghyluyden sondet de vier Gedeputeerden die ghy segghet: met de welcke mijne meeninge is te handelen van sommighe saecken den dienst van sijne Majesteyt ende den oorbaer vande Stadt aengaende. Het welcke ghedaen zijnde, by soo verre ick gheraeden ende van nooden vinde, dat sy voorder trecken totten Prince van Oraignen, ick salt toelaten: ende by ghevalle niet, soo beloove ick op mijn woordt, dat ickse vryelick sal laten keeren tot de Stadt, soo haest sy sullen willen, sonder dat haer eenich belet ghedaen worde. Ende tsal goet zijn, dat de vier Gedeputeerden die tsamen zullen komen, met heur brenghen Commissie vanden Magistraet ende Regeerders vande Stadt, om my te antwoorden op sommige saecken van den dienste van sijn Majesteyt, die ick voor hebbe met haer te handelen. Gegeven in Leyderdorp den 6. September, 1574.

Francisco de Valdes.

Fran-

Francisco de Valdes, Veldt-Overste des Legers van sijne Majesteyt in Hollandt.

VVY verleenen mitsdesen vry gheleyt ende verlof aen een ofte twee Persoonen vande Stadt Leyden, omme te mogen comen tot Leyderdorp met mijn te handelen, van sommige saken van dienste van sijne Majesteyt, ende om te moghen met hem brenghen sulcke opene Brieven als zy zullen willen aenden Heere Grave de la Roche, ofte aen eenighe Burgeren, die nu ter tijt zijnde tot Utrecht, ofte Haerlem willen senden: oock om te mogen vryelick keeren tot heure Stadt wanneer sy zullen willen. Gegheven in Leyderdorp den 9. September 1574. Dit Passeport is goet voor twee dagen.

Francisco de Valdes.

Die van Leyden versochten dese Paspoort om onder dit decksel heur Boden van andere saken te vepliger over te crÿgen: ende dit was eenen listighen treck tegen heur Vyanden/ de welcke sy ontboden dat hun doch wel bekent was/ dat niet een Hase vry uyt Leyden door heur Legher mocht loopen door haer nauwe Belegeringhe/ hoe veel te meer boden aen sÿne Vorstelicke Genade/ sonder heur bewillinge: hoewel nochtans ter contrarie sy vrye wegen wisten/ ende den selfden nacht als heur vyanden meynden gantsch seker te zÿn/ daermen sulcx minst vermoede/ zÿn sy noch mette brieven aen sÿn Excellentie gecomen. Oock waren hun het Pauselicke geloove ende de Spaensche beloften ghenoechsaem bekent/ insgelÿcks op wat wÿse de voorsz. Commandeur in Granaden ende de Spangiaerden tot Zutphen, Naerden, ende Haerlem gehandelt hadden.

Die van Leyden versoecken passe-port van Baldeus om by den Prins te trecken.

De uytgewekene Leytsche Borgers tot Leyderdorp leggende/ die terstondt hadden ghepast naer het seynden van hare Brieven in heure huysen te trecken/ gaven sulcx oock wel deur woorden te kennen / als sy tot den aenkomenden Bóden spraecken: Wat onschult sult ghy luyden doch hebben? die van Haerlem mochten hun ontschuldigen dat sy door het gewelt heurder Knechten gedwongen waren/ heur Stadt so langen tÿt weder te houden/ dan ghy en hebt geen Knechten inne/ aldus en is voor u luyden geen onschult/ ende u en staet gheen ghenade open: weynich denckende dat sy heurder Mede-borgeren namen deur haer getuygenissen eeuwich maeckten/ ende hun een eeuwighe schande. Het wert nae der tÿt openbaer wat genade dat die Stadt van Leyden ontfanghen soude hebben. Want daer was vastelicken vesloten dat de Stadt Leyden eerst ende voor al het Leger daer voor leggende/ geheel

Besluyt vanden vyant/ tegen Leyden.

heel soude hebben moeten betalen. Sommighe vande uytgheweken/ hebben opentlick nae de verlossinge der voorsz. Stede tot Amsterdam bekent. Dat niet tegenstaende alle beloften der Spangiaerden beslotē meyninge was/ (o grouwelick voornemen!) so verde sy inde Stadt gecomen hadden/ niet weyrachtichs te spaeren, jae selfs die ghehuwede Vrouwen om te brengen: De jonge Maechden mochten genade vercregen hebben/ op dat sy tot der Spangiaerden ontucht mochten ghebruyckt worden.

Omme tot dit grouwelick voornemen te mogen geraecken/ so heeft den Oversten Baldeus, wanneer de Borgeren in haren uytersten noot ende droefheyt ghecomen waeren/ geresolveert ende besloten de Stadt Leyden te bestormen ende met gewelt aen te tasten: ende daer toe al last gegeven hadde: Maer God Almachtich die de bedroefde Burgheren in zijne heylige bescherminghe ghenomen hadde/ ende besloten die door zijne almogende handt te verlossen: Die heeft door zijne wijsheydt dat voornemen also gestiert ende beleydet/ dat Baldeus ter liefden van seeckere Jonckvrouwe/ woonende inne den Hage/ daer hy op verliest was ende daer na by hem getrout is/ van zijn besluyt verandert is/ende aen zijne Capiteynen ende Soldaten verboden zulcx in het werck te stellen/ niet twijfelende of de Stadt Leyden zoude hem van zelfs wel in handen comen.

Het gene ick van dese saecke geseyt hebbe/ zullen wy bewijsen mette woorden vanden Hoochgeleerden Firmianus Strada, genomen uyt zijne Latijnsche Beschrijvinge vande Nederlantsche Oorloghen/ ghedruckt tot Antwerpen: De welcke by een van mijne goede Vrienden verduytst zijnde/ aldus zijn luydende:

BAldeus liet niet nae dickmael naer den Haghe te gaen, alsoo hy aldaer op eene schoone Vrouwe verlieft was, die hy met gheduerige vleyinghe, minnelicke vryagie, ende Hollantsche vryheyt vervolchde, want hy haer tot eene Huysvrouwe in sijn hart verkooren hadde, ende oock corts daer nae troude. 'Tgebeurde dat Baldeus daeghs te vooren, als hy voorgenomen hadde de Stadt Leyden te bestormen (daer toe hy sijn Crijchs- volck alreede last gegeven hadde) eene treffelicke maeltijt inden Hage om haeren wille hadde bereyt, sy op de selve maeltijt verschijnende, ende hy haer bedroeft siende, vraghende ernstich nae de oorsaecke van haere droefheyt, gaf hem voor antwoorde, dat sy niet anders als bedroeft conde sijn, alsoo haer voor oogen speelde den ellendigen stant der Ingesetenen van Leyden, die den volgenden dach gedestineert waren om geplondert, ende vermoort te worden. Dat de overdenckinge doen alleen van soo veele

lieve

lieve ende familiere vrienden, die nootwendich tot openbare ruyne comen, ende tot Lijcken worden moſten, ghenoechſaem was, om alle blijtſchap uyt haer harte te doen verhuyſen, ende dat daer nae 'tghehoor van't ſucces, eene ongheneeſſelicke wonde in haer harte drucken ſoude. Baldeus om de hoope van Huwelijck niet af te ſnijden, gebiedt haer vrolijck van harten ende wel ghemoet te ſijn, haer ſecretelijck belovende, dat hy ſijn voornemen van de Stadt met ghewelt aen te taſten, naerlaten ſoude, ende dat hy uyt liefde, die hy haer toedroech, de hertneckige Stadt ſoude ſparen, twelck hy ſoo te liberaelder beloofde, als hy ſeeckerder was, dat de ſelve van ſelfs ſonder eenich ghewelt ende bloet-ſtortinghe in ſijne handen ſoude vallen.

Dus verre de woorden van Strada.

Dit menichvuldighe ſchrijven van ſoo vele/ begoſt genoech een jaloerſheyt te maken: want een yegelick woude hem toonen de vlijtichſte te zijne ende den meeſten prijs by den grooten Commandoor te hebben van het overgaen der Stadt Leyden, twelck eensdeels blijckende is uyt Iohan de Huyters Brief van date den 9. Septembris uyt Leyderdorp gheſchreven aen den Heere van Noortwijck, weſende vanden volghenden Inhout:

Edele/ Vrome Heere/ den Heere van Noortwijck, mijnen goeden Vriendt/ tot Leyden.

EDele, vrome, ſeer byſondere goede Heere ende Vrunt, op den ſelfder uyr als u Trommel-ſlagher hier gekomen is, ben ick int Leger gecomen, ende voor ſoo vele ick kan mercken, den Opper-Veltheer is verſtoort gheweeſt teghens den Coronel ende Capiteyn, dat hy heeft laten paſſeren den Trompetter met ſekere Brieven, denckende die ſelfde in te houden ſekere affairen ende negotien roerende u l. ſtaet, byſonder ſtaende inde ſtaet daer ghylieden u in vindt, ende dat die ſouden ſien ſonder der voorſz. Heeren weten, indient ſulcx ſoude moghen zijn. Als die Stadt ende u Vrient, ſoude u raden, dat indien ghy yet te tracteren hebt, dat ghy wel ſult doen, ende dat doen deur den voorſz. E. Veltheer Sr. Baldeus, die ghy weet ſo ſachtmoedich ende barmhertich is. Ende ick ben ſeker datter niemant ſo favorabel weſen ſal voor de Stadt, als die voorſz. Heere, ende dunckt

Ian de Heuyter ſchrijft aen mijn Heer van Noortwijck.

mijn dat ghyluyden behoort te begeeren soo veel te meer deur hem, ende met hem te negotieren, alsoot ten letsten al door sijn handen sal moeten gaen, als wesende Over-Veldtheer van al Con. Majesteyts Crijchs-volck in Noort-Hollant, ende de authoriteyt heeft daer al ende veel goets inne te doen. Ende indien ghyluyden hem meent verby te gaen, dunct mijn soude hem moghen belghen, ende groote schade doen de Stadt ende Burgeren van dien. Ick als u Vrunt ende oock vande Stadt, daer ick in mijn jonckheyt vijf Iaren inghewoont hebbe, hebben niet willen laten u dit te adverteren, begeerende tselfde in goet te willen nemen. Hier mede den Heer bevolen. Geschreven int Leger tot Leyderdorp den 9. Septembris 1574.

Uwen E. goede Vrient ten dienste

Iohan de Heuyter.

11. Eenighen oproer ende oneenicheydt tusschen de Burgeren binnen Leyden, dan wert ghestilt: De Admirael Boysot treckt naer de Lantscheydinge: neemtse in, ende steecktse door: Die van Leyden schrijven aen de Staten, ende aenden Admirael Boysot: antwoorde vande selve.

Muyterie begint onder sommighe in Leyden.

De voorschreven Brieven en waren by sommighen onstantvastigen noch niet alles sonder vruchten: Ende oft de Stadt Leyden aen de drie plaghen die haer gemeenlick by den anderen voegen/ te weten/ 't Swaert, Pest, Honger, niet genoech en hadde ghehadt/ soo is daer noch een vierde quellinghe by gecomen/ te weten/ dat sommige Burgeren die hun tot desen tijt gevepnst hadden/ seyden heur tonge nu upt den Lombaert gehaelt te hebben/ aengesien de voorsz. Commissaris Bronckhorst den 6. Septembris inden Heere gerust was/ die anders/ so hy geleeft hadde/ wel alsodanighen oproermakers aen een galge soude doen knoopen hebben/ want hy inder stadt seer strenghe Justitie hielt/ soo dat hem een peghelick ontsagh/ het waer Papist/ ofte Geus: Van dese ontstantvasticheyt/ die oock by sommighen sittende inder Wet was/ sult ghy hier navolghende noch breeder hooren.

Als hun nu de Admiralen voorsz. binnen Rotterdam door een groote vlijticheyt der Admiraliteyt van Hollant/ waer van de Hoofden waren M. Cornelis vander Bronckhorst, M. Henrick Duyst, M. Henrick Meyster ende Lievin Iansz. Kaers-maecker/ ter redelicker nootdruft

toegerust hadden / ende door Schuyten den 5. Septembris bebonden was/ dat de Landscheydinge, maer anderhalven voet boven het water was staende: is by syn Vorstelicke Genade besloten dese tusschen Zoetermeyr ende Wilsveen door te steecken/ om van daer in het Zoetermeyrsche Meyr te comen/ een quartier van een myle vande voorschreven Landscheydinghe, ende zijn op den 20. der selfde Maendt/ de voorschreven Admiralen de Rot uytgevaren met sekere andere Hollantsche Capiteynen/ ende den Gedeputeerden uyt den Staten ende Admiraliteyt/ met omtrent 30. Galeyen/ mitsgaders andere die uyt Delft ende der Goude toghen/ oock seeckere Victualie-Schepen/ twee Vaendelen Pioniers/ ende andere dat hun noodich was/ nae de Landtscheydinghe ghetoghen.

De Admiralen treeken na de Landt-scheydinge.

Hier toe hadde syn Vorstelicke Genade verordent sekere Vaendelen Knechten/ te weten Francoysen/ Monsieur de La Durant, ende Catteville, om hun selven een uyre voor den daghe op de Landtscheydinghe te beschanssen aen beyde de zyden/ ende dat waert mogelick/ eer het den Vyant ghewaer werde/ het welck alsoo met groote haest gheschiedede/ ende zyn de Admiralen met heur schepen gelegen geweest om van besyden beyde dese Schanssen met heur geschut te bewaren.

De Lant-scheydinghe van des Princen volck aen twee zyden beschanst.

Een half uyre nae de beschanssinghe zyn de Spangiaerden uyt Zoetermeyr gecomen na den Scheydwech om te schermutselen/ ende stelden besyden in het hooge velde/ namelick het Ambachts-lant, omtrent vyf Vaendelen knechten.

De Francoysen onder den voorsz. Coronel La Garde leggende/ ende andere uyt zynder Vorst. Genaden Wacht/ die daer willich gecomen waren/ niet tegenstaende dat hun van den Admirael Boysot geboden ende bevolen was/ dat sy de Vyanden doch onder het geschut souden laten comen/ zyn met grooter hitte / soo wydt van buyten heur Schansse na heur Vyanden gheloopen/ dat de Admirael met zynen Schepen geheel tot zynen wille zyn geschut niet en conste ghebruycken/ hoewel het noch in vele door ses Galeyen van besyden soo treffede / dat sy alleenlick niet voort en quamen/ dan weder te rugghe tot tweemael toe met schande ende schade nae Zoetermeyr moesten keeren. Des Admiraels Pilote wert alleenlick door den arm geschoten/ ende sommige van syn Boots-gesellen waren gewont.

De Spaniaerts keeren met schande van de Landt-scheydinghe na Soetermeyr ende Wilsveen.

Van de ander zyde/ te weten/ van Wilsveen oft Leytschen-dam zyn de Spangiaerden tegen den avont te voete ende te paerde uytgecomen/ ende hadden daer een heftige schermutselinge/ dan worden so door den haeck-schutten als het grof geschut/ twelck dapper uyt den Galeyen in heur treffede/ met schande te rugge gedreven/ so dat de Galeyen die na roeyden/ sommige Paerden ende Mans ombrochten.

Die van Leyden hebben opten 11. Septembris/ wesende des Saterdaeghs/ het schieten van dese Galeyen ende andere Schepen ghenoechsaem ghehoort: ende ten selven dage/ op ofte omtrent de Landtscheydinge, een groote brant gesien. Waer inne de Burgeren seer ver-

blijt ende verheucht waren: hoopende seer haest verlost te werden: Ende die vanden Gherechte hebben inder nachte wederomme vier boden met brieven aen zijn Excellentie ghesonden/ omme aen hem te vernemen de staet ende gheleghentheydt van het ontset. Welcke Boden haer met eede verbonden hebben om op het spoedichste wederomme te komen/ ende zijn dienvolgende des Dijnsdaghs weder inde stadt gekomen.

Ongehoorde daet van eenen Zeelander.

Omtrent de Landtscheydinge geschiede een bittere daet vanden Zeelanders, die doch een zonderlinghe verbitteringhe op de Spangiaerts hebben/ ende wederom de Spangiaerts op hun: Want de Zeelanders geleert zijnde door de voorgethoonde exempelen vanden Spangiaerts/ die sulcx vanden Mooren ende Turcken gheleert hebben/ (hoewel ick nochtans sulck naevolgen van eenen Christen niet en prijse) heeft eenen van desen geschoten Spangiaerts het herte uyt den lijve half doot zijnde geruckt, ende met sijne tanden daer inne gebeten, ende wech geworpen. Dit ghebeten herte met de Littekenen der tanden/ is binnen Delf daer na van veel geloofwaerdige Luyden gesien: ende zijn doe oock eenige Latijnsche Carmina ghemaeckt/ ende naderhant uytgegeven/ ghenoechsaem betoonende datse eensdeels op het doorsteecken der Dijcken/ als oock tot dien eynde gemaeckt zijn. Wes-halven ick goet ghevonden hebbe/ de selve hier soo in haer eerste sprake/ als verduytscht zijnde/ by te stellen.

Lugdunum cingit Batavorum miles Iberus,
A Batavo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladiis ferroque rigentibus armis,
Sola pro Batavis belligerentur aqua.
Iacturam pecoris Batavus quam fecit & agri,
Humano decies sanguine Ibere lues.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur unà
Hispani generis corpora mille bove.
Macra caro est, nuper cùm cor gustasset Iberi
Respuit, & canibus nauta vorare dedit.
Deseruêre agros Batavi & Nassovius Heros,
Nullus enim fixos abstulit hostis agros.
Invenit ratio, sine sanguine pellere longè
Hostilesque manus Hesperiumque jugum.
Tolle moras, Hispane fuge, & ne respice terras
Pro quibus Oceanus pugnat, & ipse Deus.

Dese

Dese 16. goede Latijnsche Versen/ alsoose by Fruttier in 23. quade Duytschen vertaelt waren/ zijnse by een Lief-hebber op nieuw by nae van woorde tot woorde aldus in Rijm overgeset.

DE Spangiaert Leyden heeft beset aen allen zijden;
De Zee, den Spangiaert weer omringt en comt bestrijden,
Onnoodich datmen woelt, of sich te weere stelt,
De Zee den Spangiaert sal verdrijven uyt het velt.
De schae van Land en Vee (wat wilmen die verhalen?)
De Spangiaert met sijn bloet thien dubbelt sal betalen.
Hoewel geen van ons volck voor duysent Spangiaerts sal
Vermangelen een Os, oft hy most wesen mal.
Het vleysch te mager is. Laest als een Zeeu gebeten
Hadd' in een Spangiaerts herr, ist d'honden voor gesmeten;
Tis waer, de Bataviers en Prins haer Land af-gaen;
Dats rond om vast, en is tot noch toe blijven staen.
Dit is daerom gedaen, (lof zy 'tHuys van Orangien)
Om sonder bloedt van ons te breecken 'tjock van Spangien.
Wech Specken, vlucht van hier, en siet te rugge niet,
Daer Zee en water vecht, en Godt u self verbiet.

Alsoo die van Leyden middeler tijt door seeckere Borgheren/ als Ian Freck, also onder de Borgeren genaemt/ maer wiens eygen name was Ian Iansz. van Aackeren, Lubbert die Ketel-boeter, Ioris Slot, Nachtegael, ende andere die door verscheyden weghen over quamen/ aen sijn Vorstelicke Genade den 4. Septembris gheschreven hadden: daerinne heurder swacker Burgheren staet te kennen ghevende/ hoe sy door den grooten hongher-noot uytgheteert werden/ waer deur haer Wachten swack waren: Biddende dat heur ontset doch mochte ghevordert worden: Sorghende dat de Landtscheydinghe noch niet deur en was/ aenghesien sy gheen water en vernaemen. Soo hebben sijne Vorst. Genade ende de Generale Hollandsche Staten uyt Rotterdam den 12. gheschreven aen die van Leyden, ghelijck hier inder somme nae volghende is: Die van Leyden schrijven de 12. September aen sijne Excellentie.

HEt was alle menschen bekent wat vlijdt ende costen sy deden om heur te onsetten: twijffelden ooc niet oft die van Leyden en souden aen heur zijde alle stantvasticheyt bewijsen, ende hun houden als getrouwe Bondgenooten, ende alle listighe ende soete aenslaghen des Vyandts verworpen, waer door den Vyandt hun vermeynde in Staten Brief aen Leyden vanden 12. Septembre

sijn handen te crijghen: Souden oock trachten dat sy den prijs behielden, die sy voor de gantsche werelt alreede vercregen hadden. Gaven hun daer beneven te kennen, dat heur uytghesonden Boden met heuren ooghen het doorsteken der Landscheydinghe ghesien hadden, ende dat des daeghs te vooren, sulcks sy alles by monde breeder soude verclaren: Sonden hun oock twee Copien van Brieven van hun den 4 ende 7 afgevaerdicht, waer inne sy sien mochten heur sorchvuldicheyt, voornemen ende raedt die sy hun gaven, misgaders de beloften van Octroyen ende Vryheyden in toecomende tijden. *Onder stondt.* Vwe goetwillighe mede-Verbonten de Ridderschap. Edelen, ende Steden van Hollandt, Representerende de Staten vanden selfden Lande, mitsgaders de Raden neffens sijn Excelentie.

Otto van Egmont. Adriaen vander Mijle. Willem Iansz. van Heemskerck. Cornelis vander Bouckhorst. Willem van Loo. Cornelis Woutersz.

Ende noch leger de onderteeckeninghe vanden Secretarius

C. de Rechtere.

Welcke Brieven die vanden Gerechte opten 15 Septembris openbaerlicken voor de Burgheren afghelesen hebben: de welcken door de voornoemde Brieven seer vertroost ende versterckt ghewordden zijn.

Leyden schrijft aen de Staten. Den 16. Septembris hebben sy desen Brief beantwoort: Danckten God met vreuchden ende den Staten van het voorsz. doorsteken: gaven heuren noot te kennen, ende begheerden dat het aen ghevangene werck ghevordert werde tot heurder verlossinghe.

Leyden aen Boysot. Schreven oock opden selfden tijt aen den Admirael Boysot in Caracteren: gaven hem heuren uytersten noot te kennen: begheerden dat hy sijnen uytersten vlijdt wilde aenwenden: Versochten te weten waer sy hun souden naestellen, men soude bevinden dat sy niet traech en souden zijn.

Nu willen wy ons wederom keeren tot de Landtscheydinge daer wy tselve ghelaten hebben. Sommighe die daer meynden dit ghewesté seer wel te kennen/ hadden syn Vorstelicke Genade wijs gemaeckt/ als syn volck over de Landscheydinge ware/ dat sy dan wel sonder verhinderinge inde voorsz. Soetermeyrsche Meyr souden comen: dan dit ondersocht zijnde/ wert verde anders bevonden. Ten eersten/ was daer den Groenen-wech die daer een voet boven water lach/ de welcke oock moeste inghenomen ende beschanst worde eer het de Vyandt gewaer werde/ twelc sonder het verlies van eenen mensche ghedaen wert/ hoe wel de

Groenen wegh inne genomen.

Vyant

Vyant maer een scheut van een Musquet van daer en lach. Ten tweeden/ soo meynden sy van daer door verscheyden dobben en grachten daer turf uytgedolven was/ tot inde Meyr tecomen: dan daer en was maer eenen sloot die doorging / ende was door de Zoetermeyrsche brugghe op den Voorwegh legghende/ daer hun de Spangiaerden aen beyde zijden/ voornamelick in de huysen by de Brugge ende oock op de Brugghe/ wel met 30. Vaendelen knechten beschansset hadden in alle huysen langs den wech. Aldus en costmen hier niet door/ oft men moeste die met grof gheschut doen verhuysen.

Spangiaerden beschãst opte Voorwegh.

12. Boysot bestormt de Zoetermeyrsche Brugghe, ende lijdt eenighe schade door seecker gheschut dat berste: neemt met groote moeyten den Segwaertschen-wech ende eenighe Schantsen inne. Beschrijvinghe vande Arcke van Delff.

Syne Vorstelicke Genade dit binnen de Stad van Delff vernemende/ heeft corteling daer nae met den Commissaris generael over de Artelrije ende munitie van Oorloghen vier halve Cortouwen ghesonden/ in Coorn-schuyten ghestelt/ mitsgaders den Ysbreker van Delft. Dese Coorn-schuyten waren met dicke plancken voor ghemaeckt/ daer natte netten tusschen ghestampt waren/ op dat de Constabels vry mochten staen. De selve op den 17. in het Legher gecomen zijnde/ heeft den Admirael terstont alle sijn Galeyen door verscheyden Canalen naer de voorsz. Brugghe ende Voorwegh doen treckcken. De Admirael voechde sich met de sijne in het Canael twelck nae de Brugge liep/ soo seer nae by/ datmen hem met een roer hinderlick mocht wesen: Aen sijn slinckerhandt/ in een ander Canael waren twee vande voorschreven halve Cortouwen: ende aen de rechter handt de Admirael van Ziericzee met de ander stucken: ende een deel van de galeyen waren in een ander Canael gheroept/ seer nae by de Vyandt/ die 4. ofte 5. Bootsghesellen doot schoten ende sommighe quetsten. Dese schoten vanden morghen tot den middagh op de voorsz. Brugghe ende huysen daer beneven staende: doch als een van de Cooren-schuyten vooren door de cracht des uytgaenden cloots berstede/ ende de ander niet beter gevaren en souden hebben/ ende datmen oock sach dat de Vyandt/ niet tegenstaende sijn groot verlies van volcke/ niet wijcken en wouden/ liet den Admirael den aftocht blasen. Dit aftrecken en gheschiede niet sonder schade van des Princen volck/ ende dat vande ghene die by den Admirael van Ziericzee waren. De Capiteynen Cattevile, Durant, Guillereffe, Francoysche Edel-luyden/ hadden hun met sommighe Soldaten te wijdt onder den Vyandt begheven/ ende waeren met schuytkens achter een deel turf hoopen ghecomen niet wijdt van haerder Vyanden

Grof gheschut in Coren schuypten.

Zoetermeyrsche Brugge beschoten.

Coren-schuypten derstē door cracht des geschuts.

anden schanssen ende huysen/ die sy verhoopten in brandt te steken. Als nu de Admirael stilswyghende afftooch/ niet wetende van het soo verde inne treden der voorsz. Edelluyden/ is de Vyandt sulcx siende met 300. schutten daer soo gheweldich op ghevallen dat Catteville, Guillceresse, ende seven Soldaten door een omslaende schuyte verdroncken: Durant ende sommige andere berchden haer lijff met swemmen.

Catteville, Guilceresse verdrinckt.

Doch was de schade soo nae der tijt bevonden wert/ veel grooter aen der Spangiaerden zijde/ door het voorsz. grof gheschut: want sy werden met schuyten nae Utrecht ende Haerlem/ doot ende ghewont ghebrocht.

Die van Leyden hebben opten 27. September des morghens omtrent vier uyren dit schieten geduyrende tot omtrent den Middach toe ghenoechsaem ghehoort/ ende daer naer een dicken roock die hen allenskens in een groote vlamme verhieff van het vliedt-gat ghesien/ ende corts daer naer/ heeftmen op den wech (loopende van Zoeterwoude naer het Wedde) veel Paerde-volck sien afkomen/ wyckende naer Voorschoten, alsoo datmen presumeerde dat de Vyanden eenighe Schanssen verlaten hadden.

Ten selven daghe is aen de Reynsburger-Poorte een Trompetter ghekomen/ vereysschende antwoorde opten Brief die de Grave van Lannoy aende Stadt geschreven/ ende hy over eenige dagen ghebracht hadde. Daer die vanden Gerechte op deden antwoorden/ dat sy aenden Velt-Oversten Baldeus, bype pas versocht hadden/om hare Boden op Utrecht te moghen senden met hare antwoorde/ maer dat hy haer sulcx niet en heeft willen toelaten ofte vergunnen:ende daeromme achter gebleven was.

Hoewel des Princen volck heuren Vyant wel eenige af-breucke deden door het grof gheschut/ ende bromen Soldaten onder de Colonels den Baron van Noeles, ende de Heere de la Garde leggende/ soo stont nochtans de saecke aen haer syde wel ongesien: Want het water door den seer grooten boesem van soo menich duysent Morghen Lants/ en wies so seer niet als sy wel wenschten/ de windt en wilde hun ooc niet wel dienen: oock bruyckten heur Vyanden veel listen om het water besyden af te leyden: De voorsz. Brugge was te sterck beschanst: De Coorn-schuyten met het grof Gheschut moesten anders versien zijn: Aldus scheen by nae alle cost ende moeyte verlooren/ ende alle raedt ten eynde.

Noort-westen storm des Princē volck goet.

Hier inne versach de Heere door twee middelen/ ten eersten door den Noord-Westen wint die den 18, 19. ende 20. Septembris sterck woey/ ende het water seer dede wassen: Ten tweeden begaefde hy den Raetsheere van zijn Excellentie M. Pieter Wasteel, die inde saecke seer yverich ende sorchvuldich was/ met wijsheydt/ ende hadde sich by twee Huysluyden van Soetermeyr beraet slaghet/ die hem te kennen gaven datmen juyst door de Brugge niet en moeste varen/ dan men soude tusschen Soetermeyr ende Benthuysen wel door mogen/ ende dat over den

Seg-

Segwaertschen wech, De Raetsheer Wasteel gaf dit zijn Excellentie te kennen/ ende keerde weder int Leger/ ende met den Admiralen Noeles, La Garde, sommige vanden Staten ende Admiralitept en voorsz. Lantluyden hun beraden hebbende/ besloten als voren.

Sweten, Bronckhorst, Camerlijn, Nispen.

Aldus is dien nacht de Admirael Boysot, vergheselschapt met den voorsz. Wasteel, La Garde, 8. Galleyen/ ende omtrent 70. Soldaten na den Segwaertschen wech getogen/ daer sy op quamen sonder dat de Vyant sulcks eens gewaer wert: Want de Vice-Admirael bleef evenwel met het Leger voor de voorsz. Zoetermeyrsche brugge en Voorwech. Daer nu op zijnde/ badt La Garde den Heer van Citadelle, een Italiaens Edelman/ Lieutenant vanden Baron van Noeles, dat hy sich met Vaugirault, ende de helft vanden Soldaten woude beschanssen aen de zijde van Benthuysen. Ende de Heere Bouchart met Capiteyn Ladriere, ende de ander helft vanden Soldaten aen de zijde van Soetermeyr. Dit werdt ghedaen/ met sulcken meyninghe nochtans/ soo verde des Vyants gewelt aengecomen hadde/ dat sy heuren wyck op de Schepen souden ghenomen hebben/ twelck noodeloos was: Want de Vyant hoorende dat hy aldus verschalckt was/ en hadde gheen lust hun te besoecken/ dan ter contrarien/ de Duytschen tot Benthuysen leggende/ namen dien nacht de vlucht/ ende die van Soetermeyr verlieten des anderen daeghs oock heur Schanssen/ ende weken innewaerts na Leyden, te weten na de Noort-aasche huysen/ Soeterwoude, Kerckwegh ende Weypoort, daer sy heur grof gheschut mede sleppten/ ende hun in veel huysen beschansten.

Duytschen tot Benthuysen vluchten.

Dit voorsz. beschanssen vanden Segwaertschen-wegh en gheschiede niet sonder cleyne moeyte van des Princen volck/ die tot den knien toe dien nacht int water stonden/ ende woey (gelijck geseyt is) seer sterck upt den Noort-Westen.

Moeyten aen den Segwaert schẽwech

De Admirael Boysot sondt La Guarde des anderen daechs om het Leger/ de welcke door Godes behoedinge sonder eenen mensche te verliesen by hem quam.

De voorschreven Duytschen in Benthuyson leggende/ en waren daer noch nauwelick upt/ oft Capiteyn Ladriere en was met 50. Soldaten in heur Schansse.

Ladriere neemt de schansse tot Benthuysen in.

Na dat des Princen volck nu over den Segwaertschen wech zijnde/ de huysen nae Soetermeyr streckende in brant gesteken hadden/ is Capiteyn Cret, een Orangeoys/ in Zoetermeyr met drie Vaendelen Knechten gekomen/ mitsgaders de Arcke van Delft.

Cret Orãgeoys comt in Soetermeyr.

Dese Arcke was een Schip wonderlicken toeghemaeckt/ seer wel versien met geschut/ ende hadde het Leger recht te voren door de ondiepte veel moeyten gemaeckt/ soo dat het eens genoech verwesen was te branden/ dan van 15. oft 20. stucken geschuts ontlast zijnde/ werden middelen gevonden dat het tot de voorsz. plaetse gebracht wert/ om de passagie met stil leggen te vrijen. Dese voorsz. Arcke was een gebou van twee Schepen by den anderen / ten werdt noch door Boomen/

Delfsche Arke hoe die gebout was.

 noch

noch oock riemen ofte seylen ghevoert noch geroeyt/ dan door raderen die daer binnen in stonden: Het was rontsomme gesloten / ende op zulcker wijse bewaert/ datmen met geen Musquet daer door en mocht schieten: Daer mochten vijftich Mans weyre upt doen/ ende twaelf draeyden de raderen.

13. Boysot beraedt hem om verder te trecken: Treckt nae de Noort-Aa: Eenighe Spangiaerden ende Duytschen daer omtrent leggende, vluchten. Oneenicheydt binnen Leyden: Spijse der Burgheren: kloeckmoedicheyt der selver.

Nieuwen aenslach vā Boysot.

DEs anderen daeghs wert beraetslaget/ oft sy voorder trecken souden/ oft noch wat vertoeven. Den Admirael Boysot was van meyninge sijnen Vyant/ die in het voorwijcken was/ nae te volgen/ ende op dat hy sich die van Leyden van verde soude mogen vertoonen/ ende oock weten waer de Vyant was/ wert besloten dat hy sulckes met 20. Galeyen soude doen/ ende de andere heyrcracht soude volgen.

Het grof geschut comt weder van Delft.

Hier voor is ghesept dat de schepen daer het grof gheschut inne was/ voor deur de cracht des uptgaenden cloots gheborsten wart. Dese tot Delff met grooter vlijtichept wederom toegemaeckt zijnde/ voor eensdeels afgenomen/ met loot ende hupden becleedet voor des bossecrupts cracht/zijn den derden dach des Princen Leger nagevolcht.

De Admirael Boysot treckt nae de Noort-a.

Den Admirael die sich op de repse begeven hadde/ een mijle voor by Benthuysen zijnde/ wert upt vermoeden gesept/ dat omtrent de weteringhe die na de Noort-a loopt de Vyandt in seeckere hupsen mocht beschanst leggen/ doch als hy sulcx hadde laten vernemen/ bevont anders / verborderde daer om sijnen wegh na de Noort-a een Musquetscheut van daer.

Duytschen wijckē van voor de Noort-a.

Hier wert hy gewaer dat omtrent twee oft drie hondert Duytsche Knechten wel gewapent upt twee hupsen (waer van sy het eene in brant staken) met seer groote snelheydt de vlucht namen nae de ander zijde van het Noort-aesche cleyne Meyrken/ daer de Spangiaerts beschansset lagen. Den Admirael roepdese dapper nae/ ende leyde sich int slachordene in dit voorsz. Meyrken/ een scheut weeghs van sijnen Vyanden. Wt dese Noort-asche hupsen wert dapper met Musquetten gheschoten/ doch des Princen volck antwoorden met heur groot geschut hier soo op/ dat de Spangiaerts niet en wisten waer sy hun bergen souden.

Duytschen bergen hun achter Hopbergen.

Na dat de voorschreven Duytschen hun achter twee Hopbergē voor het geschut verborgen hadden/ zijn sy voorts innewaerts naer Soeterwoude gheweken: Dese schermutselinge duyrde vanden Middach tot den avont.

Den

Den admirael die maeckte hun omtrent den middernacht een allarm/ door een weynich Haqueschutten / daer de Spangiaerden vier of vijfmael op schoten / om te bethoonen dat sy noch in heur Schanssen waren: doch alsoo sy sorchden overweldicht te worden/ weken in grooter stilheyt nae Zoeterwoude / soo dat de Admirael sulcx niet ghewaer en wert voor des anderen daeghs.

Het was wel een groote verhinderinge van des Princen volck/ dat de Spangiaerden het water twelck na Soeterwoude voorts liep/ ghestopt hadden: Van dat sy hun niet beschanst en hadden aen den mont vant Meyrken/ daer in dwaelden sy seer want soo sy dit ghedaen hadden/ soude den Admirael dese voor by tocht soo swaer gevallen hebben/ als de voorghenoemde Zoetermeyrsche brugge/ dan die Almachtige Godt die voor een gebruyck heeft/ als hy sijn eere wil verbreyden / den menschen heure wijsheydt te benemen/ heeftse in dit stuck verblindt.

Spangiaerden wijcken upt de Noorta inwaerts na Zoeterwoude.

Als nu de reste van het Leger met het voorsz. grof geschut gecomen was/ heeft sich de Admirael met sijn gantsche menichte der schepen op een breede Weteringe nae Zwieten sterckende ghelegt/ ende schoot daer met sijn grof gheschut/ op dat hem die van Leyden sien ende hooren/ ende heuren moet vermeerderen soude: Want men hadde in 7. dagen van hun geen tijdinge ghehadt.

Des Princen geheele Leger inden Noorta.

Die van Leyden bewesen heur wel gemoetheyt/ weder antwoordende met grof geschut hoe wel heur spijse anders op desen tijt niet en was dan Koeyen ende meest Paerdenvleesch. De Paerden waren omtrent 90 ende men beghost daer van omme te deylen (ghelijck te vooren) elck mensch een half pont des daghes.

Despijse vã Leyden niet dan paerden eñ koeyen vleesch.

De voorschreven Spaensche ende andere Soldaten om de Stad leggende/ quamen dagelicx voor de Stad/ met dreyginge/ met spotwoorden/ leugenen/ ende oock schoone beloften. Sommighe van den Bevelhebberen spraken oock daer nae tot Leyderdop, tegen eenen Jongelinck die upter Stad gesonden was: Het is uwen Prince soo mogelick de Stad te onsetten, als het u mogelick is met de hant de sterren te reycken ende te grijpen.

Spaensche trots ende hoochmoet.

De voorsz. dreygende woorden/ende schoone beloften en waren nochtans in als soo crachteloos niet / oft sy en vonden noch in sommighe wanckelbare ende qualick gegronde herten plaetse/ door de welcke aengesien hun den honger mede hert aendreef/ wel eenigen twedracht/ gelijck vooren een weynich aengeroert is/inder Stad soude geresen hebbẽ/ ten ware dat de Heere door de wijse Comissarisen Joncker Iacop vander Does ende Joncker Iohan Heere van Noortwijck eñ de Magistraet daer inne wonderlick versien hadde: Want omtrent dese tijt als dit gheschiede/ waren 15 van de Borghers (die meer aenhancks hadden/ namelick noch 300. ghelijck sy seyden) op het Stadhuys gegaen/ ende begeerden spijse ofte middelen. Daer oock een uyt de Magistraet protesteerde, dat hy geen oorsake en begheerde te zijn vander menschen doot die van honger vergingen: welcke woorden verder ghesien souden hebben/

Tweedracht binnen. Leyden.

NOTA.

ben/ waert saecke dat de voorsz. Comissarien/ de reste vander Overleyhept/met der Stads Capiteynen ende andere treffelicke Burgeren niet stantvastiger ende kloeckmoediger waren gheweest.

Dese in plaetse dat sommige de Gemeente sochten inne te beeldē Baldei groote genade/ ende seer schone Pardoen/mitsgaders de schriftelicke beloften die ghy hier voren in verscheyden Brieven gesien hebt: Hebben aen d'ander zijde den flauhertigen ende slechten Burgeren alle exempelen ter contrarie voorghehouden: Want dit voorschreven Pardoen wert van sommige soo sterck ghedreven, dat sy hun niet en schaemden te seggen, ende heur vroome Mede-burgers uyt quader genegentheyt te over liegen, dat alle de gene die op het Pardoen niet en betrouden te vele gestolen hadden, waer door sy vreesden. Sy riepen vrijmoedelick dat heur tongē uyt den Lombaert gelost waren/ oorsake om dat de Commissaris Bronckhost (gelijck gesept is) inden Heere gerust was.

Redenen waer deur de trouwe Burgers gecourageert werden.

Boven dese spijtighe woorden en waren de verborgene aenslaghen niet cleyn/ die sommighe dickmael hielen: doch de Heere gaf de genade dat onder hun een Godvruchtighe Vrouwe was/ die de Euangelische altijt waerschoude/ waer door sy hun altijt (eer heur heymelicke Vyanden yet costen volbrenghen) in Wapen begaven/ hun ghelatende als of sulcx om een ander saecke gheweest hadde: waer door den ghevepnsden sulcx siende/ heur aenslaghen niet en dorfden int werck stellen/ dan inwendich verslaghen ende beschaemt waren.

14. Clachte vande Burgheren over den grooten hongher noot aen Pieter Adriaensz. vander Werff: Mannelicke antwoorde opte zelve: Eenighe uytghewekene schrijven weder aen Leyden: Den Admirael Boysot schrijft aende Heer van Noortwijck: Den Prince comt int Leger by Boysot, ende voordert het ontset.

Sommighe quamen oock op desen tijdt by den Borgermeester Pieter Adriaensz. vander Werf hem voorhoudende heuren grooten honger-noot / die sy hem met claechlicken ende dreyghlicken woorden vertoonden/ meynende dat sy hem hier door beweghen souden/ dat hy middelen soude soecken om met den Vyanden te handelen. Hy antwoordede hun cort ende vromelick: Siet lieve Mede-burgers, ick hebbe eedt gedaen, die ick verhope door den gever aller goeder gaven stantvastelick te houden: Soo ghy met mijn doot beholpen zijt, ick moet eens sterven, ende het is my even vele oft ghyt doet op alsulcker mate, ofte de Vyandt: Want mijn sake is goet. Sijt ghy dan met mijn doot beholpen, neemt mijn lichaem, snijdet ontstucken, ende deylt

Romeynsche antwoorde van Pieter Adriaensz. vander Werf.

deylt daer van soo vele als strecken magh, ick bens ghetroost.

Met dese antwoorde waren de voorsz. Borgeren alsoo in heur ghemoet geslagen/ dat sy sonder eenige verder woorden van daer gingen.

Om dit vyer der tweedrachtichheyt te meer op te blasen / den ontrouwen twistighen moet te gheven / den vroomen in heure moet te doen swacken / ende den Burgeren oock metter daet te thoonen dat de voorverhaelde woorden ende onmogelickheyt van ontset waerachtich was/ heeft de voorsz. Wybisma met ettelicke uytgeweken Burgeren op den 22. Septembris aen die van Leyden voor de laetstemael gheschreven/ gelijck hier inder somme naevolgende is.

Wybisma met de uytgeweckene schrijft aen die van Leyden.

Liefde dwong hun andermael te schrijven, dat sy wel souden toesien de Stad van Leyden niet te bringen in de uyterste ellende, als daer gheen ghenade en soude zijn: Souden daer om niet te wijs by heur selven wesen, te seer betrouwende op het ontset vanden Prince van Orangen. Ende ten eynde dat sy mochten bemercken datmen heur woude uyt alle benautheyt verlossen, so maeckten sy hun sterck heur Paspoorten te bestellen voor drie ofte vier Persoonen die des Co. Ma. Leger (twelck rontomme heur Stad lagh) souden comen besichtigen, ende bemercken oft het mogelick soude zijn dat sy luyden te water oft te lande mochten ontset werden, presenteerden eenighe vanden heuren middelder tijt in Stad te senden: Oft belieftet hun eenighe te senden om te parlementeren, men soude middelen vinden: In raet ende daet en soudemen hun in gheenen gebreke vinden: Souden daerom dit advertissement niet te rugge stellen, dan daer op antwoorden met den Brengher: Hun ten laetsten wenschende dat heur Godt woude behoeden ende op sulcke wijse in heur herten wercken, dat alle saken mogen comen tot een goet eynde.

Onder stondt

U luyden Vrunden in alles wat wy vermogen:

I. v. Matenesse de Wybisma. Cornelis vander Hooch Claesz. Claes Oom Iansz. Buytenwech. Mees Alewijnsz. Garbrant Meesz. Reyer Iacobsz.

Op de spijtige voorverhaelde woorden/ dit ende ander schrijven ende het lasteren van verscheyden vyanden des Vaderlants dwelck noch dagelicx geschiede/ is van sommighe Burgeren van de Stadts Muyren niet alleenlick een Romeynsche dan een Machabeeusche antwoorde gegeven/ weerdich der eeuwiger gedachtenisse:

Machabeesche antwoorde der vromer borgeren van Leyden.

GHy ſondeert alle uwe redenen op onſen honger-noot, ende dat het onmogelick is ons te ontſetten: Ghy noemt ons honden-eters: ende catten-eters: ons en ontbreeckt noch gheen victualie: ghy hoort Honden, Koeyen ende Peerden in onſe Stadt: So ons immers ten laetſten meer ontbreeckt, ſoo hebben wy noch yegelic eenen ſlincken arm die wy ſullen op eten, altijt den rechten noch behouden om den Tyran, met u luyden ſijnen bloetdorſtighen hoop, van onſe Muyren te keeren. Ende alſoo verde ghy ons daer nae immers te geweldich mocht vallen, ende de Heere ons door onſe verdiende ſtraffe in uwen handen woude geven, (twelck wy nochtans ſijn eeuwige goetheyt toe betrouwen dat hy niet ſal) ſoo en willen wy daerom van ſijn woordt niet wijcken noch ophouden onſe Vaderlantſche Vryheydt te verdedighen: Iae liever inden uyterſten noot onſe Stadt ſelve in brant te ſteken, dan dat ſy u te nutte ſoude comen, ende wy uwe ſlaven worden: Want het is ons lijdelicker met den Machabeen in den ſtrijt omme te comen, dan jammer aen onſe volc ende heylichdom te ſien, namelick uwe bloetdorſticheyt over onſe lichamen ende conſcientien te lijden.

NOTA.

Cloeckheyt vande Leytſche Vrouwen.

Tot deſe ende diergelijcke redenen hebben de vrome Burgers Huysvrouwen eensdeels heur Mans gemoediget: Want daer warender vele die liever in heur huyſen van hongher wilden ſterven/ dan hun inder Tyrannen handen te begeven. De Exempelen van Naerden, Zutphen, Mechelen, Haerlem (ſpraken zy) zijn te verſch ende gedencken ons te wel.

Den 22. September/ ſoo hebben die van Leyden van hare Muyren op vele plaetſen achter Soeterwoude nae de Weypoort toe/ een grooten brant geſien: ende men heeft veel Ruyteren ende Beeſten ſien trecken nae Voorſchooten op 'thoge/ waer uyt voorſeecker beſloten werde dat den Vyant genootſaeckt was eenighe Schanſſen te verlaten/ waer inne de Burgeren ſeer verblijt waren.

Eenige Gecommitteerde ſpreken metten Trompetter vanden Vyant.

Ten ſelven dage na Middagh omtrent drie uyren is de Trompetter (daer hier voor van vermaent is) komen ryden vande Poel-brugghe na de Stadt/ tot voor de Reynsburger-poorte, omtrent anderhalf uyr ghewacht hebbende na de antwoort opte Brieven vanden Gouverneur Lannoy: ten laetſten ſo zijn met een Schuytgen het Marengat uytgelaten Henrick van Brouckhoven, Schout/ Andries Schot, ende Cornelis Arent Dircxſz. van Gruythuyſen, beyde Capiteynen deſer Stede/ ende zijn gegaen by den Trompetter/ hem vragende (gelijckmen vande Muyren hooren mocht) wat Perſoonen datter aende Poel-Schans waren/ ende of het niet eenige uytgeweken Burgeren en waren/ ende

noemden eenige by namen: waer op den Trompetter antwoordde Ja: hebben hem voorder gevraecht/ wat haer begeeren was/ heeft geantwoort dat de selve uytghewekene Burgers hadden Pardoen/ voor de Stadt ende Gemeente vanden Gouverneur Lannoy, ende dat sy verhoopten by heinluyden inde Stadt te komen/ ende tsamen goede vrienden te zijn. Waer op den Schout ende Capiteynen antwoorden/ dat sy geen Pardoen en begeerden, noch van doen en hadden: ende dat henluyden vande Stadt ende Gemeente belast was hem aen te seggen, dat sy luyden op dit pas noch geen accoort met henluyden, noch metten Gouverneur begeerden te maecken: maer verwachten wilden wat Godt Almachtich (die sy van herten betrouden) haer soude verleenen. Van welcke antwoorde den Trompetter seer verslagen was/ seggende/ Hoe sullen dese uytgewekene Burgers beswaert ende bedroeft zijn/ wanneer sy sulcx hooren sullen/dat zy luyden sulcken grooten vlijt ende naerstichept aenden Gouverneur aenghelept hebbende/ om dit Pardoen te vercryghen/ ende dat tselve vande Stadt ende Burgeren niet aengenomen werdt: daer mede zijn de Ghedeputeerden wederomme naer de Stadt vertrocken: den Trompetter riep haer wederom/ haer aenspre kende int Francoys/ Messeigneurs bedenckt u l. doch wel: waer op sy antwoorden/ dat sy vande Heeren ende Gemeenten geen andere last en hadden/ ende dat sy luyden mede van geen ander meyninge en waren/ ende zijn alsoo vanden anderen gescheyden.

Mannelicke antwoorde.

Ter selver tijt zijn uytgevaren ses Vrouwen/ een Man/ ende acht Kinderen/ de welcke aende Magistraet Paspoort versocht hadden omme te mogen vertrecken/ overmits sy den grooten honger ende kommer niet langer konden verdragen: de Vrouwen omme te beter te mogen passeren/ seyden dat hare Mannen tot Warmondt waren. Maer comende aende Schansse vande Poel-brugge, werden vanden Vyanden aengegrepen/ alle haer kleederen werden uytgetrocken/ ende alsoo naeckt ghelijck sy voor henen den 10. July mede gedaen hadden met verscheyden smaetwoorden wederomme naer de Stadt ghesonden: de welcke door barmhertichept ende medelijden vande Burgeren wederomme innegelaten werden.

Eenighe persone by den vyant naeckt ontcleet na de Stadt ghesonden.

Den Admirael Loys de Boysot, met sijne Armade aende Noort-a ghekomen wesende/ heeft sulcx den 22. September aen mijn Heer Jonckheer Ian vander Does, Heer van Noortwijck, met desen volgenden Brief in Fransch geschreven wesende/ verwitticht.

Monsieur de Nortwijck, estans ces Porteurs depeschez par son Excellence, les ay bien voulu accompagner de la presente, pour vous advertir que tous les Capitaines & Gentilshommes qui sont en ceste Armée, ont bonne envie d'empescher les

Boysot schrijft aen Douza.

desseins

desseins du Tijran, a l'endroit de vous autres, & vous vous devez tous tenir pour asseurance qu'aucun debuoir ne serat obmis pour ce faire. Comme avez peu cognoistre que peu a peu sommes arrivez a Nort-aa, & y venans hier die Polder vande Weypoort estoit encores secq & le Bestial y estoit, les ennemis ont abandonné trois maisons qu'ilz avoyent fortifiées, & avons tous bon espoir qu'estans la Lune plus haulte que serez secourez, & vous puis asseurer que i'ay tresgrande envie de vous veoir avecques Mad. vostre Compagne pour renouveller l'ancienne cognoissance, & a ne vous donner empeschement prendrois mon logis au vostre maison.

Mr. de NortWijck le Seigneur soit nostre & vostre garde esperant que serez si bon mesnagiers a la disposition des vivres qu'aurez moyen de nous attendre, comme vous dirat ce Porteur. Sur la Gallere Admirale au lacq de Nort-aa, ce 22. de Septembre 1574.

l'Entierement vostre perfect Amis a
vous faire plaisir

Loys de Boysot.

Dat is:

MYn Heer van Noortwijck, de Brengers van dese teghenwoordighen by sijne Excellentie afgevaerdicht wesende, soo hebbe ick de selvige desen bygaende willen mede gheven om u E. te doen weten, dat alle de Capiteynen ende Edel-lieden de welcke in dese Vlote zijn, grooten lust, moet ende coragie hebben om de voorslagen vanden Tyran tegen u ende de uwe aenghewent ende voorgenomen, te verhinderen, ende te niet te maken. Ghy moocht wel versekert zijn, dat geen vlijt ofte naersticheyt ghespaert sal werden, om sulcx te doen. Ghy hebt moghen verstaen, hoe dat wy allengskens met onse Vloote ghecomen zijn opte Noort-Aa. Gisteren hier komende, soo was de Polder vande Weypoort noch drooch, ende de Beesten waeren noch daer inne. De vyanden hebben verlaten drie huysen,

huysen, de welcke sy beschanst ende sterck ghemaeckt hadden: wy hebben seer goede hope, wanneer het volle Maen wert, dat ghy sult geholpen wesen. Ghy moocht u versekeren, dat ick groote begeerte hebbe om u ende uwe Huysvrouwe te sien: om onse oude kennisse te vernieuwen: ende so ick u geen verhinderinge soude doen, mijn Logijs tot uwen huyse nemen.

Mijn Heer van Noortwijck, de Heere sy onse ende uwe beschermer. Ick hoope dat ghy soo goede spaerders ende uytdeylders van uwe leef-tochten wesen sult, dat ghy middel sult moghen hebben om ons te verwachten: twelck wy verhoopen dat haest gheschieden sal, gelijck u E. den brenger deses sal weten te segghen. Wt onse Admiraelsche Galeye opte Noort-Aa, desen 22. September 1574.

Geheel u volkomen Vrient om u vrientschap te doen/

Loys de Boysot.

Des Donderdaeghs wesende den 23. September/ soo heeftmen van des Stadts Muyren ghesien/ datter een Polder achter de Weypoorte door gesteken was/ alsoo datmen sach dat het water tegen het Huys te Swieten stont/ ende dat de Landen daer rontomme gelegen wesende/ blanck ende onder water lagen.

Den 24. September werden opte Koepoort gebracht twee metalen stucken/ omme wanneer de Armade vanden Prince van Orangien na de Stadt komen soude/ den Vyandt soo van Lammen, als die tusschen de Hoochwoertsche ende Koe-poorten inde Weyden dicht onder de Stadt beschanst lagen/ daer mede ende met schermutselen soo vele te doen souden geven/ dat de selve schepen ende 'tvolck bequamelicken passeren ende inde Stadt komen mochten.

Ten selven dage werden wederomme 16. Paerden gheslagen/ ende (als voorhenen gesept is) onder de Gemeenten verdeelt/ aen elck persoon een pont/ ende dat voor twee dagen: de Koepen werden soo langhe ghespaert als doenelicken was/ om dat de siecken ende crancken mette Melck ende Boter mochten geholpen ende onderhouden werden. Eenighe Paerden geslagen ende uytgedeelt.

Nu sullen wy ons wederom keeren tot des Princen Leger/ twelck wy inde Noort-Aa ghelaten hebben/ daer het nu ettelicke daghen stille moeste leggen by gebreke van water: want op het Canael na Zoeterwoude, ende tot Soeterwoude binnen daer lagh de Vyandt/ ende hadde het selfde gestopt.

Dit stille legghen en behaechde veel ledichgangers niet/ die gemeynlick metten monde alles moeten regeren/ ende gantschelick geen ondervindinge der Oorlogen en hebben/ waer door sy riepen/ lasterden/ ende spra-

spreecken schandelick waerom de Admiralen niet voort en voeren/ het welcke doenlick hadde geweest/ indien dat de Schepen vleugelen gehadt hadden/ want het water en stont op dit laechste Lant noch niet hooger dan 9. duym/ ende de Galeyen gingen anderhalf voet/ende sommighe twee voet diep. Hier deur hebben de Capiteynen begeert dat syn Excellentie die nu van zyn zieckte gebetert was/ int Leger soude komen/ het welcke hy omtrent desen tydt gedaen heeft. Syn comste maeckte een groote vreucht/ ende en behaechde den Vyanden niet wel/ die sulcx gewaer werden door het menichvuldige schieten. De ordonnantie des Legers behaeghde syn Excellentie boven der maten wel: stelde terstont ordere om den wech te ondersoecken diemen moeste doorsteken/ namelick den Kerckwegh, het welcke een Orangeois Edelman/ Bultran ende Cornelis Claesz. de Vice-Admirael/ met Ioost Moor, ende ander ondersochten/ ende daer van syne Vorstelicke Genade met den Admiralen ende Colonels rapport deden: ende wert daer naer verordent hoemen desen wech best soude doorsteken: ende soo verde de Heere zyn ghenade met het wassen des waters wilde ontrecken/ ende gheen anderen wint geven dan het op die tydt en woey/ de welcke het Water leegher maeckte/ wert besloten 30. ofte 40. Schuyten met broot over te brengen steelsche wyse: daer sich de Capiteyn Grenu toe herbode. Nae dat zyn Excellentie den Admiralen/ Colonellen/ ende Capiteynen bevolen hadde alle vlytichheyt aen te wenden/ soo het mogelyck was/ is hy wederom na Delft getogen.

Den Prince comt int Leger.

Als nu de Burgheren van Leyden wel eenige hope van verlossinghe door der Staten voorsz. Brieven den 12. geschreven/ als door het ghesichte ende gehoor des geschuts ende andere merckelicke teyckenen hadden/ dan in langen tyt geen Brieven ontfangen noch gesonden en hadden door de zeer scherpe Waechte die rontsomme de Stadt lagh/ zyn op den 26. Septembris twee Boden by den Admirael uyt der Stadt ghecomen/ hoewel met groot perijckel ende moeyten.

Die van Leyden dragen Duyven int Leger.

De welcke insonderheyt ghesonden waren om der Burgeren uytersten noot te kennen te geven/ die wel seer groot was/ dan noch so groot niet als den selfden by andere gemaeckt werde: ende ten tweeden om de gelegentheyt der heyrcracht te sien/ ende de selfde heuren Burgheren te vercondighen soo sy weder in comen mochten/ so niet/ heur het selfde door vliegende Boden te vercondigen/te weten op de Romeynsche wyse/ ende by die van Haerlem in heur belegeringe seer dickmael gebruyct werde/ namelick met oude Duyven,de welcke lange tijt te velde gevlogen hadden, ende seer vast gewent waren. Dese Duyven die acht int getal waren/ behoorden toe Ulrick Cornelisz. Willem Cornelisz. ende syn broeder Ian Cornelisz. de welcke daer na inden Jare 1578. tot vergeldinge van dese diensten by openbare Brieve ofte Instrument versegelt zynde met Stadts zegel/ ter zaecken verkregen hebben/ voor haer ende hare nakomelingen/ dat sy mogen gebruycken tot Tytel: Die van Duyvenbode, ende tot een Schilt ofte wapen mogen voeren/ het wapen

Iul. Frontinus.

Namen vande eygenaers vande Duyven.

pen der Stadt Leyden (zijnde twee roode Slotelen/ Borgons-cruyswijs over den anderen in een silveren velt/) ende tusschen elck quartier een blauwe Duyve/ omringt wesende met een Crans ofte Croone van Eycken-bladeren/ wesende de Croone waer mede de oude Romeynen haer burgeren als sy eenigen dienst voor de Stadt ofte de Ghemeenten gedaen hadden/ mede plachten te vereeren/ende genoemt werde Corona Civica. Desen Brief hebbe ick gesien ende gelesen.

Corona Civica.

Dese Boden vermeynden weder na de Stadt te gaen met des Admiraels brieven/ dan alsoo sy cleynhartich waren/ ende niet wel door en konden/ keerden wederom. Hier door soo heeft de Admirael Loys van Boysot op den 27. een Duyve laeten blieghen/ ende aen die vander Stadt geschreven:

Eerste Duyve met Brieven binnen Leyden gekomen.

HUn goede hope door Gods genade van verlossinghe belovende: begeerende dat sy stantvastich wouden blijven, oock niet lichtveerdich zijn om eenige victualie inne te nemen, ten ware dat sy hem oft eenige verseeckertheyt van hem en sagen.

Want hy sorchde dat de Spangiaerden eenighen loosen aenslach op zijnen name mochten maken. Gelijckmen zeyde dat de Magistraet by vrienden gewaerschout waren/ dat de vyanden voorgenomen hadden inder nacht met eenige victualie-schepen/ onder 'tdecksel dat sy vrienden geweest waren/ inde Stadt te komen ende die alsoo te overweldigen.

Beneffens den Brief de welcke den Admirael Boysot aende Stadt Leyden mette Duyve ghesonden heeft/ was bygevoecht een Missive aenden Heer van Noortwijck, vanden volgenden Inhout:

MOnsieur de NordtWijck, doiz que fusmes arrivez au Noort-Aa, je vous escrivi le succez de nostre voyage, mais le Messagier par pusilanimité ou autrement retourna en ce lieu, sans accomplir sa promesse, qu'estoit de presenter au Magistrat les lettres de son Excellence, & cela est advenu par diverses foys. Qu'est la canse (au grand regret de son Excellence & la nostre) qu'avez en si peu de nouvelles de pardeca. Ie suis esté tresaise de veoir par les lettres du Magsstrat de Leyden, que vous & vostre Cousin avez encore souvenance de celuy que vous est vrayement affectioné serviteur & amis, & qui pour secourir tant de gens d'honneur, n'espargnera sa personne ny sa vie, de quoy pouvez hardiment asseurer ceux de la Ville, les prians qu'avecques leurs Galleres & Batteaulx de Guerre ilz ne sortent jusques a ce que soyons hors

de tout danger a voz Portes, & que pourrons communiquer ensemble, &c. I'espere d'avecques l'ayde du Seigneur y estre de brief. Iceluy Dieu vous maintienne avecques Mad. vostre Compagne (laquelle trouverat es presentes mes cordiales recommandations ès ses meilleures graces) & nous tous en sa saincte Sauvegarde. En nostre Gallere au lacq de Noort-Aa, pres de Weypoorte ce 26. de Septembre, 1574.

Vostre tres-affectionnè & perfect Amis

Loys de Boysot.

Tweeden Brief van Boysot an Dousa.

MYn Heer van Noortwijck, naer dat wy aende Noort-Aa ghekomen waren, soude ick u geschreven hebben den voortgang van onse reyse, maer den Bode door cleynharticheyt ofte andersints, is alhier niet wederomme ghekomen om sijne beloften te volbrenghen, de welcke was aende Magistraet te draghen Brieven van sijne Excellentie: Dit selve is op verscheyden tijden meer alsoo geschiet, (tot groote droeffenisse van sijn Excellentie, ende ons) het welcke de oorsake is dat ghy van ons soo weynich tijdinghe vernomen hebt. Ick ben seer verblijt geweest dat ick door Brieven vande Magistraet van Leyden gesien hebbe, dat ghy ende uwe E. Cousijn noch gedachtenisse hebt vande gene die u een waerachtich toegedaen Vrient ende Dienaer is, die om soo vele eerlicke Persoonen te helpen, noch sijn Persoon, noch sijn leven en soude spaeren, waer van ghy die vande Stadt vryelick moocht verseeckeren, haer biddende dat sy met haer Galeyen ende Schepen niet uyt en komen, totter tijt ende wijlen toe dat wy buyten alle perijckel zijn, ende metten anderen vryelick mogen handelen, &c. Ick verhope mette hulpe des Heeren seer haest by u te wesen, den selven God wil u ende me-Vrouwe u Huysvrouwe (totte welcke ic mijn hartelicke groetingen doe) ende ons al tsamen bewaren ende onderhouden met sijn heylige beschuttinge.

In onse Galeye aende Noort-Aa by de Weypoort, desen 26. September 1574.

Uwen toegeneychden ende volmaeckten Vriendt

Loys de Boysot.

Die

15. **Die van Leyden ontfangen van den Admirael Boyſot ende ſijn Excellentie Brieven door een Duyve: verhael van de groote ellende, honger ende ſterfte binnen Leyden: ongehoorde ſpijſe ende dranck by-de Borgheren ghebruyckt.**

DEn eerſten vlieghenden Bode is den 28. Septembris in Leyden gecomen/ het welcke die vander Wet met Clocken-ſlagh heuren Burgeren den 29. afgeleſen ende voorgehouden hebben: hun te kennen ghevende hoe dat ſijne Vorſtelicke Ghenade ſelve in het Leger gheweeſt hadde, om alle ordeninghe tot heurder verloſſinge te ſtellen, ende begeerde dat die vande Gherechte een generalen Biddach ſouden ordonneren omme Godt almachtich vierichlick te bidden, dat hy de Stadt van haer ellende wilde verloſſen ende ſijne Excellentie victorie verleenen teghen hare Vyanden: ende dede hun alle vruntlick groeten: Begeerende dat ſy noch een weynich in ſtandvaſticheyt ſouden volherden/ de Heere der Heyrſcharen ſoude door middelen in heur verloſſinghe verſien: Een vlieghende Bode binnen Leyden gekomen.

Opte Duyfkens de blijde tijdinghe brengende van't Leytſche ontſet/ gemaeckt by mijn Oom Ian van Hout.

Rijmen opte brief dragende Duyven.

TEr Wijl den zWarten Peen, het Palladijnſche Leyden,
Beleyde' omringende de Wallen, Muyren, Veſt,
En dat om zWaerder peen, haer Borgeren meeſt ſchreyden,
Peen, die hem God toe zondt, als hongernoot en peſt,
Rontſom met Schanſſen ziet, naer Noort, Ooſt, Zuyt, en Weſt:
Begraven iſſe' alom, den Vyant' Waecke' om Winnen yet.
Zo dat zijn trotſen mont, dorſt roemen op het leſt,
Om hier te raecken in, zelfs Iupin conſt beginnen niet:
Dione' heeft dit gehoort, daer zy in thooch van haer tinnen ziet?
Mijn hart gunt Leyden *goet (ſprac zy) tza Duyfkens geyl,*
V vlugge vlogelkens ontſpreyt, en recht daer binnen vliet,
Deur ſnijt de lichte locht, en draecht hem van haer heyl
Veel blijder tijdinghen, u Wech is niets onveyl,

Mer onbezet. Mars ziet, is van des Moors goetgonderen:
Ick van den Batavier, Neptuyn die de bezeyl-
-de zee gebiet, oock den Iupin, God van de Donderen
Dees vougen hem by my, wel ist dan te verwonderen
Dat Leyden *wert ontzet? elc brengt t'sijne om verblijden,, by,*
Iupin zijn stormend weer, Neptuyn vervult de bonderen
Mit zee, mijn Duyfkens ic, dus Leyden *wert dees tijden,, vry,*
Vliet wech Spec, zucht en zecht, dat jegens God quaet strijden,, zy.

Onder den Burgheren is hier door groote vreucht gheweest/ ende heuren moet is seer ghewassen: loofden ende danckten den Heere/ ende hebben ghelijck oock die andere heure verbondene Steden sonder ophouden ghebeden om haere verlossinghe.

Dese vreucht en was nochtans sonder droefheydt niet verminghet/ want te vooren/ ende noch op dien dagh/ was de Windt in het Noordt-Oosten/ die hun meer waters dede verliesen dan wassen/ ende was op die tijt soo geschapen/ dat in des Princen Leger alle hope schier scheen uyt te wesen/ behalven op Godes onsienlicke middelen/ die God deur de spring-vloedt mocht senden/ die op den 29. September beginnen soude/ ende duyren tot den tweeden Octobris: So dat de voorsz. Admirael Loys Boysot aen sijne Vorstelicke Genade ghescreven heeft/ soo hun de Heere by desen Spring-vloedt met den windt niet ghenadich en ware, ende hun middelen gaven die noch onghesien waren, dat hy tot de spijsinghe der Stad gheen moet en hadde, immers voor desen tijd, ende vreesde dat hy langher wachtende te laet soude komen: want sy en hadden inde Stadt niet meer Beesten dan daer sy noch tweemael vleysch mochten af om deylen/ waer mede sy het acht dagen mochten herden. Die ellende die boven de sterfte/ cranckheden/ ende tweedracht in de Stadt was/ vernam hy door de Boden dat die alreede niet dan te groot en waren. Gelijck oock inder waerheydt bevonden is.

Boysot schrijft aen zijn Excell.

Want vele en hadden in seven weecken gheen broot gheproeft, ende niet dan water ghedroncken. By den voornaemsten was het Paerden vleysch soo ghemeyn als nu het schapen vleysch. Honden ende Catten werden van den Vrybuyters ende andere in den Stad-poorten ghebraden ende voor leckernije ghegheten. De menichvuldighe vreemde kokagie die daer ghekoockt werden waren my onmoghelijck te schrijven/ nochtans en kan ick niet nae laten eenighe der selver te verhalen ende te schrijven: Sommighe aten wijngaerts bladeren met sout ende stijffel geminghet. Sy bevonden groot onderscheydt tusschen de bladeren van verscheyden boomen/ waer door van Peerboom bladeren veelderleye gerechten ghekoockt werden. Wortelen, Coolstroncken, afghevallen Cool-bladeren, jae selfs die onder de assche ende vuylnisse-wech geworpen

Grooten hongher noot binns Leyden.

pen

sen waren, was dagelicsche kostelicke spijse. Wortelen in wat watermelc ghebrockt, gecapte huyden, waren by sommighen gemeynen cost. Andere aten heur hondekens daer sy mede pleghen te spelen. Daermen het vleysch uytdeylde / quamen de schamele Jongers waer een cleyn stucxken hing ofte viel aten dat rouw op. Schellen van drooge schollen op der straten leggende, werden uyt den dreck opgeraept ende terstont gegeten. Het is ghesien dat schamele Vrouwen heur huycke over het hooft treckende op de mis-hoopen sittende, sochten de beste beenderen, ende droeghen, die met hun: Waer sy een Coolstronxken vonden aten het selfde terstont op. De beenderen te vooren vanden Honden geknaecht ende wechgeworpen, werden weder opgenomen ende vanden Iongers dickmael gesoghen ende geknaecht. Leydsche spijse in heur benautheyt. NOTA.

Een craem Vrouwe moeste haer lijden met een vierendeel bisquyts des daeghs. Sommighe Vrouwen waren also uytgehongert/ dat de vrucht in haren lichame by nae verteyrt was. Het geronnen Beesten bloedt wert uyt de stinckende goten op de straten opgeraept, ende also ghegheten.

Soo veel heuren dranck aenging / daer was het lijdelicker mede/ want boven het water hadden sy Bier op haver doppen gebrouwen, van een penninck de pot: Sommige brouden selve op stinckende draf, ende gebruyckten Alssem ende Wijnruyte in de plaetse van hoppe: Andere vermengden het water met Edick/ waer door de Stadt opengaende inde selve nauwelicken Edick gevonden werde. Leydsche dranck in heur benautheyt.

Een pont Boeters (die het crijghen kost) gelde daer 15. stuyvers: Een Wortel een stuyver: een Ey een stuyver, een pinte Soetemelcx vier stuyvers: Een Coolstruyck een halven stuyver: Een Pere ofte Apel twe blancken: Voor eenen sack Weyte ofte Tarwe wert hondert guldens ghebooden. Groote Dierte.

Boven alle dese swaricheden was inde Stadt/ (ghelijck ick te vooren geseyt hebbe) de sterfte so seer groot dat daer omtrent ses duysent menschen inne ghestorven zijn, wesende meer als het derdendeel vande Inwoonderen van Leyden, want die vanden Gerechte hadden de selve inde Belegeringe doen opschrijven/ ende bevonden omtrent 16000. menschen. De kinderen van hongher versmachtende, spraken als inde Claechlieden Ieremie: Waer is broodt? waer is wijn? ende bleven op der straten ende in des Moeders armen doodt: want veel jonghe kinderkens werden met Peerden darmen ghespijsighet. Het is verscheyden reysen gheschiet dat op eenen nacht ende in een Huys drie jae vier Persoonen wel te passe te bedde ghegaen wesende/ des morghens doot op haer bedde gevonden werden/ die van honger ende kommer gestorven waren. De Burgers waren zo swack ende machteloos dat zy de dooden seer qualicken ter aerden konden draghen. Jae waren soo verde ghecomen dat haer de beenen onder 'tlichaem begaven ende ter nauwer noot een brugge konden opgaen om op hare wacht te comen: doch naer dien dat de Wachten even wel waergenomen moesten werden/ zo Sterfte binnen Leyden.

heeftmen

Droeve gestalte van de Leytsche Borgers.

heeftmen verschepden maelen gesien/dat eenige vande Waeckers langs der aerden naer de wacht hebbē moeten kruppen/ op handen eñ voeten/ ende die gemeenelicken in het begin vande belegeringe met haer thienen bp den anderen waeckten/ zijn door den honger ende sterfte soo verswact datse op 8, 6, 5, jae drie Persoonen ghecomen waren. Het is verschepden malen gheschiet dat dese swacke ende krancke Burgeren naer de wacht gaende of selfs op wacht ghestorben zijn/ ofte wederomme in hare hupsen keerende haer Vrouwen ende Kinderen doot ghevonden hebben: De Moeders met hare kinderen tusschen de armen heeftmen doot gevonden. Jae het is dickmaels geschiet dat hier ende daer opte straten doode Lichamen gevonden zijn. Een vreemde ende ongehoorde daet kan ick niet naerlaten alhier te gedencken ende te verhaelen / te weten dese: dat eenige Burgeren inder nacht een doot Lichaem ghenomen hebben, ende hebben 'tselve geleyt voor eenes stantvastigen Burgermeesters deure: men vermoedede om daer door stilswyghende/ ende oock opentlick te kennen te ghěven/ dat hy ende eenighe andere vande Wet hier van oorsaecke waren/ ende middelen soude soecken om dit te voorcomen. Eyntelick de ellende ende den jammer was binnen der stede soo groot/ dat onmoghelijcken is die volcomentlicken te konnen begrijpen/ veel min beschrijven ende verhaelen. Die nae het Ontset de magere aensichten/ ende de knickende beenen saghen/ mogen daer van getuygenisse geven.

Ongehoorde daet.

16. De Ontsettinghe van Leyden van God door wint ende water ghevordert: Boysot treckt naer de Kerckwech, ende neemt die in: Verhael van eenige Schermutselingen tusschen beyde de Legers.

De ellende ende 'tverdriet der Burgheren aldus ten deele verhaelt hebbende: laet ons dan wederomme comen tot den Admirael Boysot ende des Princen Leger. Het lange vertoeven in de Noort-aa en was geen noot/ waert sake dat daer versekerthept hadde geweest dat die van Leyden langer den hongher hadden mogen tegenstaen. De Prince ende Overste zijns Legers wisten wel hoe naerder den Winter hoe meer waters. Den selfden Oversten was oock wel bekent dat sy tusschen Zoeterwoude ende het Huys te Zwieten door moesten/ twelck den Vyant oock niet onbekent en was/ want hy alle zijn Wacht daer omtrent hadde.

Middelertijt warender vele die achteden datmen versoecken soude upt de Zoetermeyrsche Meyr/ nae den Stompwijckschen wech te trecken/ twelck op een nacht geschiede/dan te vergeefs/want de slooten liepen al over dweers/ oock hadden de Spangiaerts aldaer heure Wacht.

De Papisten hadden inden Rhijn tot Leyderdorp oock vijf groote

Ga-

Galeyen/ ende maeckten veel schepen toe/ doch en consten gheen volck daer op crÿgen.

Alsoo dat door alle de voorverhaelde saecken/ inde oogen der Menschē/onmogelicken scheen/ de Stadt Leyden op die wÿse te mogen ontsetten ende te victailleren/ ende dat alle moeyten ende kosten om tselvige ontset te vorderen/ te vergeefs ende ydel was.

Maer als nu de saken aldus elendichlick stonden/heeft de Almachtige God/ Heere der Heyrscharen/ wiens Name een Noot-helper is/ die de zÿne ter rechter tÿt bystaet/ ende zÿne barmherticheyt in tÿt der noot sendet/ ghelyck den reghen ter rechter tÿt comt als het drooghe is: Die de nederighe ende verslagene van herten verhoort/ den bedroefden helpt/ moede sielen verquickt/ ende den hongerigen als een God Schadai (daer het alles de volheyt af heeft wat levendich is) sÿn handt opdoende versadiget: Die oock altÿt op het ongesienste/ wanneer dat alle menschelicke hulpe ende bystandt uyt is/ wilt wercken/ op dat sÿnder hoochste Majesteyt/ ende geen menschen cracht noch ghewelt/ de eere die hem alleen toecomt/ toegheschreven en soude worden. Dese (segh ick) heeft de selfde cracht vertoont (hoewel op een ander wyse) waer door hy de Kinderen Israels van Pharaonis tyrannighe handt verlossede. Ende sant sÿne Boden ende Posten uyt/ namelick de Winden ende Stormen/ ende liet de selfde blasen/ ende de wateren verspreyden op wonderbaerlicker wÿse: Want juyst met den spring-vloet heeft sijn crachtige hant, den wint eerst stormende uyt den Noort-westen ghesonden, die het water 'twelck afgheloopen was, weder in het Landt bracht, ende daer na een Suyt-Westen windt gesonden, welcke het selfde na Leyden dreef, soo dat des Princen volck / die te vooren maer 9. duym waters en hadden/ nu 28. duym cregen/ ende ghenoech hadden om eerstmale over het hooge Landt voor den Kerckwech te comen/ daer tselve verordent was/ doch soo hun noch wat waters daer comende/ mocht ontbreken/ uyt elck Schip 10. of 12. Mans te springhen/ om alsoo de Schepen te lichten ende voorts te heffen/ omme also over den Kerckwegh te geraken: Achtervolgende dit besluyt hebben zy tusschen den 1. ende 2. Octobris/ te weten/ den nacht voor den Saterdagh/ na dat sy met ettelicke Galeyen eenen loosen alarm na den Stompwijcker wegh gemaeckt hadden/ den voorsz. Kerckwech op dese wÿse aengevallen.

Voorbereydinge van God tot het ontset van Leyden.

Hoochte van het water door de Springvloet.

De aentreckende Schips-slach-ordene van des Princen Galleyen/ over dit voorsz. hooge watervelt was op dese wÿse gestelt. De Admiralen van Vlissinghen ende Zierickzee hadden elck achter hun 25. Galleyen/ ende verspreyden hun als twee vleugelen. De Admirael Boysot aen de slinckerhandt na Zoeterwoude, om datmen achtede dat des Vyandts meeste ghewelt daer was/ hy hadde by hem den Colonel La Garde. Den Admirael van Zierickzee, met den Heere van Citadelle, Bultran, Capiteyn Pauwels, Durant, ende andere: De Vice-Admirael met den Heere van Noeles, den Heere van Cornes ende Bouchart, de Ca-

Tocht uyt de Noortnae den Kerckwegh.

Capiteynen Herri ende Grenu, aende rechte hant aen de zijde van Swieten, Philippus van Assaliers, Commissaris Generael over de Artillerie ende munitie van Oorloghen/ was verordent te blijven met het grof gheschut/ ende 8. oft 10. Galeyen op de Noort-Aa, om de victualie te bewaren/ die daer blijven soude ter tydt toe dat de voorsz Admiralen/ Meesters vanden voornoemden Kerckwegh waeren/ ende als dan souden sy volgen/ ende die van Soeterwoude dapperlick groeten met het grof geschut/ twelck op die tyt als sy daer vaerder by quamen/geladen was met cleyne sackens vol looden/ in elck sacxken 300. konstuck gelept/ om te verspreyden inde menichte des volcks.

Dit aldus alles verordent zijnde/ begost de voorschreven Schipslach-ordene omtrent middernacht/ tusschen den eersten ende tweeden Octobris te trecken/ vanden anderen versprept soo verde alsmen met een roer bereycken mocht/ ende hadden int midden 18. oft 20. Schuyten met Pioniers/ Schans-korven/ tackbossen ende zoyen/ om zo haest als het mogelick was hun op den zelfden wech te beschanssen.

De Spangiaerden hadden op desen Kerckwech/ sodanigen stercken Schaerwacht gestelt in cleyne schuytkens/ dat de selfde wel een geheele Wacht verstrecken mochten. Dese riepen wel als des Admiraels Scheepen aen quamen: Wie daer/ wie daer/ dan sy en cregen geen antwoorde/ ter tydt toe dat des Admiraels schepen binnen scheuts waren/ daer na lichtede hun der Admiralen Schepen zo toe/ ende donderden met heur grof geschut daer so onder/ dat den duysteren nacht scheen dach te zijn. Dese Schaerwacht schoot wel eenige scheuten met Calibers/ Musquetten ende cleyne stuxkens / dan verlieten heur schuyten/ ende namen de wijck soetkens al schietende/ tot dat zy by heur Wacht quamen/ die op elcken hoeck vanden wech beschanst waren.

Kerckweg ingenomen van des Princen Volck.

Dese quamen van beyde zyden dapper uyt ende schooten seer fellick met Musquetten op des Princen volck: dan daer wert vanden Zeelanders zulcken hagel gheschut onder gheset/ dat zy met groot verlies van volcke backende nae heur Schanssen moesten wycken/ ende lieten alleenlick een weynich volcx die schermutselden/ doch nochtans niet lange en dueren: Want de Francoysche Capiteynen La Garde, Bultran, ende Bouchart begaven hun op den wech/ ende beschansten hun aen de Soeterwousche zyde. Grenu, Ladriere, ende andere aen de rechte hant.

Terwijle sy hun nu onverhindert voor den dach beschansten/hebben de Zeelanders uyt heur Schepen dapper geschoten op die van Zoeterwoude/ voornamelick daer zy vyer oft licht zagen/ ende schoten ooc den brant in sommighe huysen: De Bootsgezellen ende Francoysen die opt Lant waren/ staken oock sommige in brant.

De voorschreven Capiteynen vande schermutselinge aen beyde zijden comende/ stroyden den wech over al vol voet-angelen/ op dat de Vyant eens van desen wech afghedreven zijnde/ niet en zoude moghen weder keeren.

Als nu des Princen volck den Kerckwech aldus inghenomen hadden/

den/ ende wel beschanst was/ ende Wacht daer op ghestelt/ hebben sy den zelfden tot drie plaetsen doorgesteecken/ om de Galeyen daer door te laten/ ende wert middelertyt de victualie die ontrent hondert Schepen sterck was gehaelt/ ende quamen al te samen over/ behalven twee die uyt de gemeyne Vaert gedwaelt/ ende op het droge gekomen zynde/ inder Vyanden handen quamen.

Het is waerdich aen te mercken dat in alsoodanighen dapperen daet / voor der Vyanden ooghen ende int midden van heur groote gheweldt gheschiet / des Princen volck maer vijf oft zes Mans en verlooren. Nota.

17. Den Admirael Boysot comt mette sijne op Meerburch: Baldeus vlucht uyt Zoeterwoude: Boysot schrijft aen die van Leyden datse uytvallen souden opte Schansse van Lammen: Die van Leyden stellen order hoe hem yeder van binnen dragen sal, om sulcx te volbrengen.

ALs nu de gantsche Scheeps-heyrcracht met de Victualie over desen wech was/ heeft de Admirael van Vlissingen nae de Meyrbrugge gheroept/ doch wat vorder zynde daermen de meeste diepte vermoede/ was het seer droogh: Hier toonden hun de Zeelanders zeer manlick/ die heur Schepen lichtende / in het Water sprongen/ ende liever haere Schepen op hare schouderen door het water wouden dragen/ dan achterlaten/ ende zyn alsoo doende / in Meyrburgh gecomen. Des Princen volc in Meyrburch.

De Spangiaerden ende andere rontsomme de Kercke van Zoeterwoude leggende in veel Schantsen / des anderen daechs des morgens den tweeden Octobris siende dat des Princen volck noch voor die tijt heuren wech nae Leyden niet en namen/ meynende om dat sy van achteren vast nae hun toe sagen branden/ ende des Princen schepen heuren cours nemende (ghelijck ghesepdt is) op de Papenmeyr ende Vrouwenbrugge, sorgende eensdeels datmense in Zoeterwoude besetten woude: Daer beneben oock merckende dat het water in soo corten tyt eenen voet gewassen was / werden op sulcker wijse met de tweede vreese gheslagen. Baldeus haer Overste siende het voordeel/ twelck des Princen volck alreede inne hadden/ den moet verloozen gevende/ verliet Soeterwoude met alsoodaniger snelheyt/ dat hy geen tyt en hadde zyn gheschut met hem te nemen. Als hy aldus de eerste was die daer vluchtede/ is hem Allonso Lopes Gallio met zyn volck tot seven Vaendelen toe nae Voorschoten door eenen wech die sy tot dien eynde met rijsen ghehoocht hadden naegevolcht. Baldeus vlucht uyt Soeterwoude.

De Admirael met den sijnen in Meyrburch zijnde / en wert dit niet ghewaer/ dan als het te laet was / ende den meesten hoop vertoghen waren : Doch sommighe Galeyen hun den wech onderscheppende/ schooten daer soo dapper onder dat sommighe te rugge moesten wijcken. Als sy nu vanden anderen aldus verdeylt waren/ sprongen de Zeelanders int water/ ende begaven hun met verroeste lange daggen in de achterste die nae Voorschoten vloden. Sommighe recht toe recht aen loopende/ versmoorden in slooten ende wateringhen. De geene die nu niet verder en mochten na Voorschooten, vreesende het geschut dat hun onderschept hadde/ namen de vlucht nae den Stompwijcker wech, heur geweyr meest van hun werpende/ ende zijn alsoo voorts nae den Leydschen Dam ende Voorburch geloopen. In dese vlucht heeft Baldei volc met de geene die des nachts van het geschut ommegebrocht waren ontrent twee hondert mans verlooren. Sommige schupten met wijn/ victualie ende baggagie Baldeo toecomende/ werdē van des Admiraels volck genomen ende hem gebrocht.

God alleen ontsetter van Leyden. Hier moet den Leser aenmercken/ hoe wel God des Princen volck door het wassende water/ ende door den wijsen raet om de middelen te gebruycken die daer toe dienden/ wonderlick begenadiget hadde/ soo en was het noch altesamen niet/ waert sake dat hy de Vyanden gheen versaecht herte ghegheven en hadde/ want heur sterckte van volck ende geweldighe Schantsen scheenen onoverwinnelijck: Doch op desen tydt werden oock die van Leyderdorp ende die van Lammen met de vreese der Philisteen geslaghen dat sy van ancxte beefden / ende verschrickten hun door de crachtige handt Godes als Edom ende Moab, ende waren versaecht als de inwoonders Canaan: de eerste / namelick die van Leyderdorp, siende dat heur medegesellen de vlucht genomen hadden/ ende die van Lammen siende dat de Soeterwousche Kercke ende huysen daer ontrent in brandt stonden/ doch hielen noch stede/ ende werden van eenighe Soldaten die van Soeterwoude quamen geassisteert / waer van datter oock een seecker getal opte huysinghe van Croonesteyn achter een stuck muyrs dat was bliven staen haer verberchden. Het welcke de Admiraelen ende andere Capiteynen siende/ soo hebben sy haer kours ghenomen van achteren naer de Soeterwousche Kercke/ hebben de selve inneghenomen/ ende aen brandt ghesteken/ zijn voort getrocken langs 't Bosken van Soeterwoude, tot dicht by den Vyandt/ dapperlicken op hun schietende.

Soeterwoude ingenomē.

Nu moeten wy wederkeeren tot die van Leyden. Hier voren is geseyt dat de Boden in des Princen Leger duyven brochten/ waer van eenen gesonden was die heuren brief ghetrouwelijck overbrocht/ ende de Borghers en verwachteden anders niet dan tijdinge/ wanneer sy upt souden vallen nae de Schantse van Lammen, twelc hun wel den 1. Octobris ghescreven was/ dan de duyve falieerde ende quam eenen dach daer nae/ soo dat de Borgeren heur gesette teecken niet en hadden ghedaen/ noch te wege ghebracht tgene den Admirael Boysot belast hadde

van

van hare sijde te doen/ twelck was datmen des Vrydaeghs snachts upt de Stad met schouwen eñ schepen de Schantse van Lammen, aentasten soude/ sy souden de selvige vande andere syde met sulcken gewelt aenta- dat sy niet en twijffelden mette hulpe des Heeren/ ofte sy souden de selvighe overwinnen ende innemen: maer alsoo desen aenslach doozt verdwalen van de duyve verhindert was/ ende dat Boysot gants geen gewach en vernam/ soo meynde hy komende aende Vrouwe-brugge dat de Stadt overghegaen was/ om dat sy hun soo stille hielden: dan als de Borgeren den voorsz. brandt in Soeterwoude sagen/ ende voornaemelick den brant inde Kercke / daer sy wisten dat hun de Spaengiaerden inne ende meest rontsomme beschanst hadden/ was daer een groote vreucht op heure Stad-muyren: niet tegenstaende dat sy heure Vyanden op Lammen noch sterck beschanst sagen / upt de selfde Schansen nae des Princen volck geweldelick schietende/ daer en boven noch des naemiddags omtrent drie hondert mannen op het vervallene huys van Croonesteyn sagen / soo brochten sy heur Vaendelen op de muyren/ bonden de selfde aen de meulen roeden tot teeckenen van welgemoethept ende vreuchden. Die vanden Gerechte lieten oock dese 4. puncten op stercke peyne aflesen.

Cloeckheyt vande Leydsche Borgeren.

Ordere opt onset geraemt by de Magistraet van Leyden.

1. Dat alle Vrouwen, onbejaerden jongers, ende persoonèn onbequaem in wapenen, hun onthouden souden vander Stadt Vesten, ende dat alle wat Wapen droech met sijn hals ende zijtgeweyr op sijn hoefslach ende verordende plaetsen hem souden laten vinden.

2. Die den voorleden nacht ghewaeckt hadden, moesten hun weder begeven op heur wacht.

3. Souden oock niet van de Vesten gaen, ten ware dat hem die vanden Gerechte daer van haelden.

4. Geboden alle Schepen ende Schuyten uyt heur omloopende wateringhen te leggen in besijden grachten, op dat den incomenden Schepen door noot geen hinder en gheschiede, ende heur doortocht vry mocht zijn, ende de Burgeren hun van boven, besijden ende uyttreckende, mochten behelpen, nae hun den noot soude vorderen.

De Burgermeesters (soo men seyde) vertoonden heuren Borgeren de Schepen seggende: siet Borgers daer achter die eene Schansse is nu het broot, wat dunckt u sullen wijt daer laten, ende van honger sterven? De ander riepen: Wy willen liever de Schansse met onsen handen ontstucken crabben, dan dat het voor Lammen geschut soude worden.

Nunquam factum ait Dousa.

Den Heer van Noortwijck sept dit niet geschiet te zijn/ nochtans sijnder die verclaert hebben/ tzelve waerachtich te wesen ende gehoozt te hebben/ twelck oock wel zijn can al had hy tselve niet gehoozt.

Als nu den Admirael syn grof gheschut door Zoeterwonde op den Papen-meyr hadde laten comen/ ende dat om twee oorsaecken/ ten eersten om dat hy van hier aen de slinckerhant de Schanse van Lammen altijt naerderde/ ende ten tweeden om dat de victualie schepen in Meyrburch d'een den anderen hinderlick waren / ende hadden aldaer altesamen wel groot schade mogen lijden waert sake dat door Godt Almachtich sulcx niet verhoedet gheweest hadde/ die heur Vyanden het herte (ghelijck ghesept is) geheel benomen hadde ende met vreese hadden doen vluchten. De Spaengiaerden schoten uyt de Schansse van Lammen als uyt de Schansse van Iacob Iansz. opt Wedde op des Admiraels schepen hem doende eenighe schade/ jae schoten hem oock met eenen scheut seven mans af/ ende toonden een gelaet ghelijck oft sy van meyninge waren dese Schanssen te houden.

18. Beschrijving vande Schantse van Lammen: Boysot neemt voor hem die te beschieten: Den Prince twijfelt aen het ontzet van Leyden: De Spaengiaerden verlaeten Lammen eñ meer andere Schanssen.

Schansse van Lammés beschrijvinge.

OM dat dese Schansse van Lammen de grootste ende sterckste was daer des Princen volck voor vreesden/ aenghesien het landt daer omtrent veel hooger leyt/ ende daeromme met gewelt aenghetast moeste werden/ soo moet ick den Leser de ghelegentheydt vande selve wat naerder verhalen ende beschrijven. De plaetse van dese Schantse lagh in een plat velt daer geen hoochten omtrent en waeren/ noch Canalen oft sy en waren ghestopt/ ende is bynae een quartier uers gaens vande Stadt gheleghen. De Vliedt die nae Delft loopt/ loopt daer met een crompte voorby/ aen d'een syde ende aen d'ander syde een Wateringhe waer doormen voorby Croonensteyn inden Rijn can comen/ ende besyden loopt de Wateringhe op Zoeterwoude, de reste was lichtelick rontsom te begraven ende te bewallen/ want daer stonden boomen ghenoech. Desen wal der Schanssen was tamelick dick/ doch niet vry voor grof geschut/ Was oock wel bewaert met schanskorven/ strijckweyren/ gheschut ende volck/ Daeromme nae menschen vernuft te spreken/ waert sake dat den Spaengiaert dese Schansse alleen wel bewaert hadde/ des Princen volck en souden daer niet voorby ghecomen hebben/ dan met groot verlies van volcke.

Doch hoe wel dese Schansse soo sterck ende versien was gelijck gesept is/ soo besloot de Admirael de selfde aen te vallen ende sondt op den tweeden Octobris omtrent den avondt den Capiteyn Grenu, Affaliers ende Capiteyn Henri, om te besichtighen waermen met het minste hinder het gheschut mocht stellen/ ende bevonden dat sy twee halve Cortouwen op een eynde des Canaels souden moghen stellen/ doch in vaerlick-

vaerlickheyt ende met ongbemack.

De Admirael heeft dien nacht alle dese voorverhaelde ghelegheyt-heydt aen zijn Vorst. Gen. gheschreven: Insghelijcx hoe hy van meyninghe was des anderen dages Lammen te beschieten: Doch soo verre hy tot gheenen goeden eynde en mocht comen/ men moeste patientie hebben tot dat het water hooger wies/ om besijden over het platte landt te vaeren.

Boysot schrijft aen zijn Excell. Lammen te beschiet.

Den Prince hoe wel hy de gantsche saecke in de handt des Heeren gestelt hadde/ en was niet dese tydinghe niet seer wel te vreden/ ende stelde het ontset van Leyden en twyfelinge/ sorgende datmen de voorschreven Schansse van Lammen niet en soude overwinnen/ soo door de voorverhaelde redenen/ als datmen oock sorgde alsoodanigen Bresse ofte stormplaets daer op niet te moghen schieten/ daermen soude hebben moghen stormen/ ende oock dat de menichte van des Princen volck niet groot en was/ omme de Schantsche stormender handt te moghen overweldighen.

Den Prince twijfelt van het ontset van Leyden.

Doch in alle dese swaricheden ende quade hope/ woude de Heere der Heyrscharen alleene versien/ ende sijnen crachtighen arm de eere toeeyghenen/ ende betoonen hoe wel de menschen/ veel dingen connen verdichten om heur Vyanden te overwinnen/ dat het alles ydel ende onnut is soo verde hy de handt daer niet en wilt aensteken/ ende dat van hem alleene de overwinninghe coemt: Want nae dat beyde de Admiralen des morghens seer vroech op den derden Octobris/ zijnde op een Sondach/ de slooten die wonderlicken toegepaelt waren/ hadden doen openen/ meynende voorts/ (ghelijck ghesept is) heur gheschut op Lammen te stellen/ bevonden dat de Heere/ (die de saecke voor hun tot die tijt toe uytghericht hadde/) niet hebben en woude dat heur Vyandt met menschelicke cracht soude verjaecht worden/ want sijn handt hadde alreede desnachts voor hun gestreden/ door sijnen arm eñ cracht heeft hy inde herten van sijne Vyanden sulcken vreese gewracht/ ende haer is alsoodanigen verschrickinge over gecomen/ dat sy de vlucht namen met grooter schande werpende heur ghesçhut inden slooten/ achterlatende vele goederen/ broot/ bier/ ende alderley victualie: ende werden aldus des nachts voor den derden Octobris de gheweldighe Schansse van Lammen verlaten/ die anders met groot perijckel hadde moeten aengetast werden. Want soo haest Boria dit advijs van Baldeus hadde ontfanghen om hem mette zijne te salveren/ was de schrick daer soo seer in/ datse meenden datse te laet soude comen/ ghelijck het oock quaet genoech was want eenighe vande zijne in henne haestich verdroncken.

De Vyant verlaet Lammen.

Dicite vos Nymphæ Cronesteinides, hiccinæ terror
Panicus, an potius Spanicus error erat?

Dousa.

Van dit wijcken en wist niemant inne noch buyten de Stadt seeckerheyt/ hoe wel sy inde Stadt des nachts een ghecryjsch ghehoort hadden

Cloeckheyt eens Jonghen.

als een grof stuck geschuts voor de Schansse gesoncken wert: dan daer was eenen longen op de meuren, die hadde des nachts waergenomen dat hy wel veel lonten uyt de Schansse voorschreven sach gaen dan gheene weder inne comen, aldus beelde hy sich selben inne/ gelijc oock de waerheyt was/ dat de Spangjaerden heur Schansse van Lammen moesten verloopen hebben/ ende heeft sulcx aengegeven/ verlof vragende om daer te loopen/ ghelijck hy dede door beloften van sesguldens, met dit decksel/ soo hy daer noch Vyanden gevonden hadde/ te seggen/ dat hy van honger verloopen was.

Nae dat hy nu in de Schansse gheweest was/ ende niemanden en vant/ ende met sijnen hoet gewenct hadde/ twelckmen in de Stadt noch niet en geloofde/ sorgende dat hem de Spangiaerden uyt schalckheyt sulcks hadden bevolen/ ende een ander met eenen Verrenjager hem gevolcht zijnde gesien wert/ zijnen wech voor by de Schansse nemende na den Admirael/ die hy tot den knien toe int water te gemoet liep/ was aen beyde sijden vreucht.

Gerrit Ver laen treckt uyt de Stat nae Lammen.

De vrome Capiteyn Gerrit vander Laen begaf hem terstont met den Vrijbuyters nae de Schansse tot Lammen, tot de plaetse toe daer hyt eerstmael toegepaelt vondt/ daer hy de twee eerste Galeyen met vreuchde ontfingh.

Den Admirael niet lichtveerdich zijnde in het gheelooven/ hadde dese twee Galeyen voorghesonden/ de welcke bevonden gelijck hun ghesept was/ te weten/ de ledige Schanssen met twee stucken ghesch uts/ doch ghesoncken.

Gedachtenissen van Gijsbert Schaeck.

Achter volghende de onderechtinghe vanden E. Dirck Gijsbertsz. Schaeck, 300 zullen wy alhier by voegen tot een gedachtenisse/ dat zijne Vader Gijsbert Cornelisz. Schaeck, die de eerste ofte de tweede Persoon gheweest is/ die uyt de Leytsche Burghers inde Schansse van Lammen, ghecomen is/ ende dat hy tot bewijs van dien/ daer uytgebracht heeft een Coperen pot/ met gecoockten hutspot die de Spaensche Soldaten/ voor Vreese verlopen zijnde daer gelaten hadde. Den zelven pot is onder zijne erfghenamen noch berustende ende zijn te dier tijden by onsen mede Burger ende mijne neef Pieter Cornelisz. vander Morsch, ghebynaemt Piero, daer op ghemaeckt de volgende twee Rijmkens/ waer van het een opten selfde pot ghesneden is.

Doen Godes Hant// Dreef den Vyandt
By nacht uyt Lammen,, Schans
Creech Schaeck dees Pot,, riep aen Boysot,
Ghy mocht over Dammen// thans.

Gijsbert Cornelisz. 3. October 1574.

Het twede is van desen inhout:

Den prijs comt God, die door Boysot, Leyden,

Back of
Foldout
Not Imaged

LIBER ATIO URB
Poelgeest
Koude kerck
Haserswoude
de Does flu.
Renus flu.
Does
Benthuisen
Soetermeer
Quakel
Leyderdorp
Reguliers closter
LEYDEN
Noord Aa
Soetermerse meer
Soetermeu
Vosceuijl
Lammen
Voorweeh
Iacpclaes
Wilsveen
Dam
Nootdorp
Voorschoten
Den Reyn
Zuijck
Valckenburch
het huys ten deyck
Voorburch
Loo
Santhorst
Binckhorst
Waßenaer
HAGE
Schevelingen
DELFLAND

Seeuē huisen
Honingen
Bleisswijck
ROTHERDAM
Hilleguntsberch
HEYDINGE
SCH
Berkel
Reguliersdam
Delfshauen
Ouwerschie
MAESE
DE
Pijnacker
Maten esse
DELFT
Schie
S.Poldervaert
Ketel
schiedam
Catusers
Dehorn
Kenenburch
Altena
Schipluy
Maeslant
Riswijck
t'woudt
Sion
Watering
Westerbeeck
ONTSETTINGE DER STAD LEYDEN

Back of
Foldout
Not Imaged

Leyden, verlost/ heest:
En Schaack dees Pot, in Lammen, tot
Teecken met Cost/ geest.

19. Den Admirael Boysot comt met alle sijne Schepen binnen Leyden ende spijst de verhongerde Burgheren: Generale dancksegginge tot God over de ghenadige verlossinge der Stad Leyden.

De palen door des Stadts Timmer-man/ met sijne hulpers upt de Vlied ende de andere wateren daer de schepen deur moesten passeren/ wechgenomen ende upt ghetrocken wesende/ ende de Vaert gheopent zijnde/ soo is des Princen volck met alle ghereetschap/ naer de Stadt ghecomen/ den Admirael Loys van Boysot is met de voortocht met vreucht ende dancksegginghe nae de poorten van Leyden ghetrocken/ daer sy ghelucklelick sonder eenich wyder wederstandt des morghens omtrent acht uyren inne quamen. De Admirael van Zierickzee Adriaen Willemsz. bewaerde den hindertocht.

Boysot coemt in Leyden des morghens ten 8. uyre.

Met wat eē onuptsprekelicke vreucht ende blijtschap den Admirael Boysot met de sijne/ van de Burgeren ende regenten ontfangen werde/ soude niemant genoechsaem kunnen verhaelen: veel min de lust/ vierichept ende vlijdt die de Gemeene luyden (vande welcke het meerendeel in 7. weecken geen Brood ghepzoefst hadden/ maer haere magere uptgheteerde lichamen moesten onderhouden met vreemde ende ongheboorde spijsen/ gelijck voor heen ghesept is) aenwenden omme wederom ine Broot ende andere eetwaren van het Bootsvolck van Boysot ende andere te mogen vercrijgen. Wie soude konnen segghen wat een ghewoel/ wat een getier ende geraes te dier uyren binnen der Stadt Leyden insonderhept langs de wateren daer dese Victualie-schepen voeren/ gheweest is/ hoe dat oude ende jonghen tot haer hals toe int water liepen/ sprongen/ ja tot aende schepen/ swommen/ om daer te halen Broodt/ Haringh/ Kase ende andere Spijsen/ omme daer mede haer selven/ Vrouwen ende Kinderen/ de welcke door den ghedupzighen honger soo verde ghekomen waren/ datse opt upterste stonden omme haere zielen Gode ende 'tlichaem de aerde op te offeren/ te verquicken/ te verstercken/ ende soot moghelijck was by haer leven te behouden. Langs alle Straten ende Steghen liepen de menschen mette Spijse inde handen van vreuchde roepende/ Leyden is ontset/ Leyden is ontset/ de Heer zy eewich gepresen. De Provande inde Stad gekomen wesende/ so hebben die vanden Gerechte op dat alle dingen ordentlicken mochten gheschiedē/ geordonneert dat men in S. Iacobs Gast-huys een groot gedeelte souden

Vreuchde binnen Leyden over haer Verlossinghe.

S. Iacobs Gasthuys het Provianthuys.

souden brengen/ ende hebben die aldaer door sekere Gecommitteerden aen een ygelicken die sulcx begeerden doen uytdeelen/ te weten/ aen elck persoon een half broot/ een stuck kase ende een peeckelharingh: op dat de arme uytgehongerde menschen die soodanighe spijse in vele dagen niet genoten hadden/ geen maete houdende haer selven niet en souden over asen/ maer hare magen metter tijt ende altemets werderomme gewennen tot soodanigen spijse.

Men koude sonder mededooghentheyt niet aensien hoe elendichlick dat het verhongerde volck de haringhen ende andere spijsen verslonden/ die hun den Admirael in sijn incoemste langhs de Vlidt ende andere wateren varende uyt den schepen liet toeworpen/ ende insgelijcx het broot/ twelck sommighe alsoo inslockten ghelijckerwijs oft sy tot geenen tijden hadden connen versadighet worden/ waer door het den sommighen die geen maete en konsten houden/ niet wel en bequam/ ende door te groote Gulsichept ende onmaete/ met het eten tusschen de tanden hebbende/ opter straten ende elders seer haestich ghestorven zijn: alsoo datter menichte van menschen door onmate haer leven geeyndicht hebben.

Vele door te gierich de spijse genoten hebben, de sterven.

Tot een eewige gedachtenesse dat God almachtich de Stad op sulcken ongehoorden wijse ghespijst heeft/ ende dat de voorverhaelde victualie schepen door de Vliet inde Stad ghekomen zijn/ soo hebben die vanden Gerechte inden Jaere 1577. aen de Vliet-brugghe dese volghende Vaerssen doen stellen:

Gedenck Rijm opt incomen vande Leeftochten.

Men was in groot verdriet,
Want Eten wasser niet,
En 'tvolck van honger schreyden:
Ten laetst Godt nedersiet,
En sondt deur dese VLIET
Broot, spijs, en dranck in LEYDEN.

Aen d'een zijde vander Stadt nae de Meyr laghen drie Amsterdamsche Galeyen/ die altemet op de Stadt gheschooten hadden/ dan uyt der Stadt het grof gheschut ende van buyten het ontset vernemende/ hebben oock heurder medegesellen vreese gevoelt ende zijn geweken.

De Admiraelen inde Stadt zijnde/ zijn terstont met heur volck ende den Burgeren nae de Kercke ghegaen/ ende hebben met den Kinderen van Israel den Heere die hun soo wonderlick een Zee tot droogh Landt gemaeckt/ ende de gantsche Armade soo genadelicken ende behouden ter ghemenschter plaetse ghebracht hadde/ van gantscher herten gheloofd ende ghepresen. Op dat de ghedachtenisse van dese wonderlicke

Dancksegginge vande Borgere tot God/ van wegen haere Verlossinghe.

Verlossinge

Verlossinghe door de tijt niet vergeten ende eyndelicken mocht comen te vergaen. Soo hebben die vanden groote Vroetschap te dier tijden ghe-resolveert ende besloten/ datmen alle Jaren opten derden October over de gantsche Stad houden ende vieren sal een Generale Bid ende Danck-dach. Omme God almachtich te loven ende te dancken dat hy de Stad te dier tijden soo ghenadelicken verlost heeft van haere Vyanden: De welcke voorgenomen hadden de Borgeren ende Inwoonderen geheel te ruineren ende te verderven.

Baldei volck die des daechs te voren wijckende tot Zoeterwoude ende voornamelick door de Weypoort ghebrandt hadden/ lieten op desen derden Octobris over al upt vreese heur hutten staen/ voornamelick in de Schansse tot Leyderdorp ende daer omtrent: Want hoe wel sy drie-mael soo sterck van volcke waren als des Princen volck/ aengesien dese soo met Soldaten/ Bootsghesellen ende andere die wapenen voerden/ (uptghesondert die de Proviande voerden) over de xxv C. niet sterck en waren: Daer teghen hadden Baldei volck hun beroemt over de elf dupsent mans sterck voor Leyden te leggen/ ghelijck oock ghenoech ghenomen mach worden upt heur Brieven hier voren verhaelt/ ofte immers ten minsten wel ix M. sterck waren, niet tegenstaende dat sy soo veel stercker waren/ soo en was daer niet min verschrickinghe ende vreese in hun/ dan wy te voren ghesept hebben/ ende oock lesen voor Ierusalem ende Samarien gheweest te zijn: Want de selfde hand die daer sijne Vyanden sloech/ ende syn volck op het alderongesienste verloste/ heeft ongheetwijfelt de Stadt Leyden, als alle de Werelt/ jae selfs onse Vyanden moeten bekennen/ alleen door sijnē crachtigen arm van hare miserie ende ellende verlost ende bevrijdet. Welcke bekentenisse Leyden, den Prince van Orangen, ende alle de sijne van gantscher herten voor alle menschen doen ende bekennen: seggende/ waert sake dat heur betrouwen op de onsienlicke hulpe Godes niet gestaen en hadde/ ende dat sy te vooren ghesien hadden/ gelijck sy naedertijdt sagen/ dat de Stadt soo gheweldelick aen alle kanten hadde beschansset geweest/ sy en souden de Stadt nimmermeer hebben dorven aengrijpen om te victualieren met sulcken cleynen volck.

Getal vāde Soldaten Baldei de Stadt belegert hebbende.

Den Prince ende Leyden bekent alleen van Godt verlost te zijn.

Aldus heeft de Heere in beyden/ te weten/ inde Vyanden ende het volc vanden Prince door sijne cracht willen wercken/ op dat sijnder eewiger wijsheyt alleen de eere soude toegeschreven worden.

Ick moet door een tusschen-redene hier noch een wonderlicke daet by stelen/ die oock sonder verwonderinghe niet en behoort aengesien te werden. Op dien nacht als de Spangiaerden de Schantse van Lammen verliepen/ is binnen der Stadt de Wal ende Borstweyringe tusschen de Koe-poorte ende de Toorn van Bourgondien, tot de langte van xxvj roeden ingestort/ en heeft van selfs een Bressche gemaect. Hadden der Stad Vyanden te vooren dit voordeel gehadt/ ende voornamelick een nacht oft twee te vooren als sy inder nacht sochten de Wallen steelscher wijse te beclimmen/ ende bysonder de Hoochwoerts poorte/ die sy alrede

Bresse sonder geschut aende Coe-poorte.

alreede beclommen ende pasten inne te nemen/ also hün van een Baghijn gheboodtschapt was/ dat aldaer geen Wacht en was/ oft ten minsten seer weynich/ hoe wel sy contrarie bevonden/ ende van drie Boers scheuten stillekens wech moesten stuppen: sy en souden dit ongetwijfelt niet min voor een wonder werck geacht hebben dan de Burgheren nu doen/ behalven schade ofte ten minsten angst: want heur stormplaetse soude sonder gheschut bereyt zijn gheweest: Dan het heeft den Heere anders belieft ende in de plaetse van schade bate ghedaen/ te weten/ door dit gedruysch der vluchtender Vyanden vreese vermeerdert/ die daer meynden dat de Burgheren van vooren uyt quamen/ ende heur Vyanden van achteren: Dies de Burgheren God meerder danckbaerheyt schuldich zijn.

Boysot in Leyden zijnde schrijft aen zijn Excell.

Den Admirael aldus binnen Leyden zijnde/ heeft terstont aen den Prince die tot Delft was gheschreven/ ende zijn Vorst. Gen. de vreese ontboden die het den Heere belieft hadde in sijnder Vyanden herten te seynden/ die welcke de Schantse van Lammen verlaten hebbende/ hem eenen vryen toeganck inder Stad gelaten hadden.

Desen Brief wert sijn Vorst. Gen. op den voorsz. iij. Octobris ten twee uyren inde Predicatie sittende gebracht/ende was zijn Vorst. Gen. ongetwijfelt een ander tijdinge dan hy des morgens ontfangen hadde/ dies zijn opgetogenheyt met dancksegginge tot den Heere/ ende zijnen inwendige vreucht door de haestige veranderinge te grooter was. Ende liet terstont als dese zijne Predicatie int Francops gedaen was den Brief openbaerlick vanden Predicant lesen/ ende den Heere met vrolijcker ende vueriger herten dancken. Het welcke oock terstont (de tijdinge verspreyt zijnde) in beyde de groote Kercken/ met een ontallijcke vergaderinge van volcke/ ende wonderlicke vreucht ende vierichheyt gedaen wert/ inde tegenwoordicheyt van sijn Vorst. Gen. eñ insgelijcx op alle plaetsen/ daer oock de vreuchden-teeckenen van vier/ klocken/ ende gheschut aen alle kanten ghehoort ende gesien werden.

Dancksegginge tot Delft over het ontset der Stadt Leyden.

Als nu de Admiralen de victualie inde Stadt ghebrocht hadden/ den Heere ghedanckt/ de Burghers ghelaeft/ verquickt ende ghemoedet hadden/ hebben sy heure victorie vervolght/ ende hebben heur Vyanden die in de Schantsen van omtrent Leyderdorp gheleghen hadden/ naeghejaecht.

Schantse van Leyderdorp verlaten.

De Schantse in Leyderdorp, was boven der maten seer gheweldich gemaeckt/ hadden oock daer inne leggende als daer eenige Boden quamen op heur ghewelt seer ghepocht/ twelck hun alles nu streckt tot een meerder schande ende Gode tot meerder prijs/ hebben oock ymmers soo schandelick de Schantsen vande Kage ende Oudeweteringe verloopen/ daer sy Jaer ende dach gelegen hadden: Want een seer kleyn getal voorloopers van des Princen volck (men seght twaelf) jaechden twee Vaendelen Knechten voor/ vanden welcken oock sommighe op sulcker wijse liepen dat sy niet op en hielden/ter tijt toe dat sy voor Amsterdam quamen/ daer sy tot haerder verschooninge seyden/ dat heur gantsche

gantsche Legher verslagen was.

Hier en dient niet vergeten wat de voorsz. Baldeus vluchtende in zijn Herberghe tot Leyderdorp gelaten hadde / namelick de gheschilderde Stadt van Leyden met alle heur straten / wegen ende watertochten soo de selve beschantset waeren. Als hy nu moeste wijcken / heeft hy daer onder geschreven : *Vale Civitas, valete Castelli parui, quia relictis estis propter aquam, & non per vim inimicorum*, Ende is in Duytsche Tale gesept: Adieu Leyden, adieu alle omlegghende Schantsen, want ghy zijt verlaten om des Waters wille, ende niet door onser Vyanden cracht ende ghewelt. Ick belyde wel dat het water wel een vande voornaemste middelē was / het welcke desen Baldeo een oorsake gaf de Stadt ende zijn Schantsen te verlaten: dan hadde hy de rechte waerheyt willen spreken / hy soude gesept hebben / ghy zijt verlaten door de crachtighe handt des Heeren / die mijn herte met alsoodaniger verschricktheyt verslaghen heeft / Dat Antiochus noyt met soo grooten schanden uyt Persien en verliep / Noch Timotheus met soo grooten oneere nae Gezara en vlode / Noch Lysias so schandelick voor den Machabeen, als ick met de mijne u / ô Leyden, ende mijne menichvuldige stercke Schantsen hebbe moeten verlaten.

Baldeus woorden als hy Leyden moest verlaten.

2. Mach. 9. 2. Mach. 10.32. 2. Mach. 11.

Des voorseyden Baldei volck is oock op desen tijt van de Goutsche Sluys verloopen / ende voorts uyt alle andere Schantsen tot 22. toe / behalven inde Schansse op de Waddinge, daer noch sommige bleven om de passagie vry te houden.

De dooden die in desen tocht van des Princen volck gebleven zijn / en waren gheen veertich, heur Vyanden belijden selve dat van haere syde verslegen zijn meer als duysent Spaensche ende andere Soldaten.

Hoe veel Soldaten int ontsetten van Leyden gheblevén syn.

20. Den Prince van Orangien komt binnen Leyden: bedanckt vriendelicken de Magistraten, Bevelhebberen ende ghemeene Burgheren: De Armen der Stadt Leyden van die van Delft mildelijcken gespijst ende gheholpen: Den Prince de Stadt met eenich Garnisoen versien hebbende, vertreckt naer der Goude: Besluyt vande Leytsche Historie.

De Prince van Orangen quam den vijfden October binnen Leyden, alwaer hy vande Regenten ende Burgheren met vreuchde ontfangen werde / ende wierde gelogeert ten huyse van Dirck Iacobsz van Montfoort: Hy bedanckte met alle vriendelickheyt den Gouverneur Jonckheer Ian vander Does, de Regeerders / Capiteynen ende Bevel-hebberen / ende alle de Burghers hoochelick dat sy hun soo vromelick sonder eenich Crychsvolck / in so strengen Belegeringe ghehouden hadden / beloofde datmen hun ende

Den Prince comt in Leyden.

heure Kinds-kinderen sulcx ghedencken soude/ ende inder Stadt komende heeft in alles ordeninge gestelt/ so inder Stads als des Crijchssaken: ende heeft tot bewaringe vande Stadt geordonneert vier Vaendelen Soldaten/ te weten/ drie Vaendelen Francoysen onder de Capiteynen Oultran, Durant ende Casauw tot het Vaendel vande Heere van Noortwijck, op dat zijn Vorst. Gen. sich zijne victorie die hem God getoont hadde soude te nutte maken/ ende is van daer opter Goude vertrocken den 15. October.

Godt drijft het water door storm te rugge.

Alhier en dient oock niet achterghelaten om Godts wonderlicke werckinghe claerder te openbaeren/ dat op den vierden Octobris den wint weder Zuytoost keerde/ ende stormde soo geweldelick uyt den Noortoosten drie oft vier dagen/ datmen qualick van Delft tot Leyden comen conde: alsoo dat Godt Almachtich door desen middel het water zijn Officie gedaen hebbende/ weder uyt den Lande ghedreven werde/ ende de Weyden wederomme in weynich daghen droogh ghemaeckt wierden. Alsoo dat alleen door dese ghetuygenisse de gantsche Wereldt moet bekennen ende uytroepen/ dat God alleen de Stadt Leyden door stormen ende Water ontset ende bevrijdet heeft vande belegeringe harer Vyanden.

Ghemeene hantreyckinge aende Armen.

Boven de voorsz ingebrochte Victualie heeft zijn Vorst. Gen. ende zijnen Raet goet gedocht nae het oude Apostolische gebruyck uyt allen Steden / den uytghehongerden verarmden in Leyden, een gemeyne handreyckinghe te doen/ op dat de verarmde die in soo langhen tijt niet gewonnen en hadden / van den welcken oock alle het ghereetste verteert was mochten gheholpen worden / ende dat oock der Rijcker victualie langer mochte strecken.

Tot desen eynde hebben de Gedeputeerde des anderen daeghs met wagens en schuyten eerst door de Stadt van Delft ommegegaen/ ende hebben seer veel broot/ boter/ vleeschs kase/ speck/ visch ende gelt versamelt/ waerdich al tsamen zijnde over de duysent Carolus guldens.

Dit en heeft niet alleenlijck den armen ontset/ den rijcken verlicht/ ende de Stad ghespijsiget/ dan heeft een grooter liefde ende vaster verknoopinge tusschen den Steden ghemaeckt.

Hier dient tot een cleyn tusschen-reden gheseyt ende byghevoecht dat niet alleenlick dese Stadt Leyden, dan den gantschen Nederlandschen Crijch/ eensdeels om de Vaderlandsche Liberteyt ofte Vrijheyt geschiet is: twelck oock blijckt aen sekere stucken gheschut Anno 1566, tot dien eynde vanden Vyanden der Vaderlandtscher Vryheyt ghegoten/ om de Vryheyts begherende hier mede onvryheyt te geven. Nu sal den Leser weten/ dat die van Leyden, die om heur Vaderlandtsche Vryheyt in soodanighen noot geweest hebben/ ghelijck ghy ghehoort hebt/ op desen dach Vryheyt, namelick een schoon stuck gheschut *Libertas* ghenoemt vanden Spangiaerts ghesoncken weder ghecreghen hebben. De Heere die gheve dat sy het selfde ende haer Vaderlandtsche vercreghene Vryheyt, gebruycken tot zijns Naems eere/ ende langhen tijdt

Libertas. in Leydé.

tot

tot rust ende vrede van haere Inneghesetenen moghen bewaeren.

Op den achtsten Octobris is zijn Vorst. Gen. nae de Haghe ghetoghen/ ende heeft aldaer ordeninge gestelt om de selfde plaetse te bewaren/ ende te behouden soo het doenlick is/ als eenen sleutel vande Haerlemsche Meyr.

Den negenden op de Goudsche Sluys om daer te ordonneeren tgene nodich was/ om de Schantse te stercken ende te doen behouden.

Alsoo door de groote sieckte daer zijn Vorst. Gen. tot Rotterdam in ghelegen was/ waer van hier vooren vermaen ghedaen is/ by den Spangiaerden gheachtet wert dat den Crygh met zijn doode lichaem ende op zijnen naeme gevoert wert/ zijn tot Leyden onder Paspoorte twee Spangjaerts ghecomen van Iuliano Romero gesonden/ om te besichtighen (alsoo sy hem wel kenden) oft hy noch leefde/ ende dit bevonden hebbende zijn Vorst. Gen. als dan Philippum Marnixium Heere van S. Aldegonde vry upt zijn ghevankenisse te laten gaen/ twelck sy daer naer volbracht hebben: als hy ontrent een jaer langh ghevanghen gheweest hadde Syn V. G. heeftse aenghesproken ende ernstlick vermaent/ heur Paspoort ende Brieven laten maecken/ ende nae twee uyren wederom ghesonden.

Niet langhe nae desen tyt creech Baldeus, die nae den Haghe geweken was/ aldaer dagelijcks zijn groot ongeluck beclaegende/ ende geen cleyn beroerte met zijnen volcke hadde/ want hy wert van zijnen Soldaten seer gehaet/ die welcke de fame verspreydeden dat hy verstant met die van Leyden gehadt hadde/ ende twee tonnen gouts ontfangen hadde/ op dat hy de Stad niet beschadigen en soude. Dit met de betaelinghe van seer veel maenden die sy ten achteren waren/ gaf oorsaecke dat hy by hun in alsoodanigen verachtinge ende versmaetheyt quam/ dat sy hem gevanckelijck stelden/ ende eenen Electin zijn plaetse gestelt hebbende/ die over hem ghebieden soude/ deden hem Brieven aen den Commandeur van Castilien schrijven/ dat hy hun binnen thien dagen heur betalinge soude seynden/ oft waren anders van meyninge van daer te trecken/ ende gelt te zoecken daer zyt verhoopten te vinden. De thien dagen geeyndiget zijnde/ twelck was omtrent een maent nae de verlossinge van Leyden, zijnse upt Maeslant-Sluys, Leytschen-Dam, Voorschoten, Valckenburch, ende andere plaetsen versamelt/ sterck so te voet als te paerde tusschen de ses ende seven duysent Mans, soo Spangiaerts/ Duytschen ende Walen/ ende zijn also upt den platten Lande van Zuyt-Hollant ghetrocken nae Haerlem ende Amsterdam, daer zy de poorte gesloten vindende/ voorts nae Vtrecht toghen/ daer zy hun selven verhoopten te betaelen. Aldus werde op dese wyse door die tydt Hollandt door de groote goethept des Heeren van hare vyanden verlost.

Baldeus comt by de zijne in ongenaede.

Leyden van haer belegh gheheel verlost.

Nae dat die van Leyden Godt ende zijn Vorst. Gen. gedanckt hadden (gelijck gesept is) en hebben sy oock niet ondanckbaer geweest teghen den voorsz. Admirael Loys Boysot, dan hebben hem met een schoone

Vergeldinghe aen Boysot en de sijne/ by die van Leyden gedaen.

schoone gouden Ketene beschoncken, met een dicken gouden Penninck daer aen hanghende. Welcke Penningen zy oock meer andere geschoncken hebben.

De Edele ende vermogende Staten des Lands van Hollant hebben den voorsz. Admirael daer na in een heerlicke Maeltijt beschoncken met een grooter Ketene van ses hondert Carolus guldens.

Gedichten opte ontsettinge van Leyden.

Daer zijn te dier tijden vele ende verscheyden Liedekens/ Dichten/ Jaer-dichten/ ofte Incarnatien op't Belegh deser Stede gemaeckt/ waer van ick den begeerigen Leser drie vande selve hier by voegen sal: waer van de eerste gemaeckt is by mijn Oom Ian van Hout, ende de derde by zijn Vader Cornelis Meesz. van Hout, achterlatende de gene die de Heeren deser Stede hebben doen stellen over den Inganck van het Stadthuys/ vermits ick de selve innegevoecht hebbe in mijn eerste Deel pagina 160, daer ick den Leser toe seynde.

Los-sang op't Ontset van LEYDEN.

I.

GHy, wiens gelijck niet wesen sal,
Niet is, niet was: Ghy die het al
Van niet tot wesen hebt geschapen;
Ghy goede Harder van u Schapen
Leyden *uwen naem mit recht*
Tot den hoogen Hemel drecht:
Tot den Sterren moet verheffen,
Ia veel hoger overtreffen,
Al u herelicke daden,
Al u heylsame genaden.

II.

Die van u hant haer zijn geschiet:
Als sy noch onder het gebiet
Des Princen en Forsten van Orangen,
(De schric en ysing van heel Spangen)
Staende was: in welcker hart
Men de Burricht siet van vart,
Wt de Claverrijcke velden,
Die Gods hād rontsomme haer stelden
Hooch omringt vā tOosche steynē
Werck der strijtbarer Romeynen.

III.

V hooge muyren doen gewaer
Gewerden sijn dan hem quam naer,
Thehulp der Goddelieker machten,
Wanneer u Borgeren versmachten
Deur den honger gants verneert,
Moeloos, bloeloos uyt geteert:
Als den moet heel was verloren
Door tgebrec van tspijsbaer coren:
Als door twoeden vander pesten,
Weerloos waren uwe vesten.

IV.

Dier tijden als de tweede mael
Des Conincx van Escuriael,
Veel duysent knechten u omringen
En mit veel starcken vast bedwingen.

Als

Als den Nembrot van Madril
Nam tbroot uyt u mont, en hil
Wt u drooge en dorre kaecken:
Als ghy niet dan laster-spraecken
Hoorde vande Spaensche fielen,
Die u sochten te vernielen.

V.

Wat manlick is, en sô bejaert
Die op zijn dgie kost gorden tswaert,
Men dreycht mit killen, bangẽ, brandẽ:
En naer tschoffieren en tot schanden
Vrouwen, Maechden, Dachters teer
Sterven aen tBisschaeys geweer,
Vallen in tspits der rapieren
Van Valencen: sonder vieren
Of medogentheyt te buygen
Niet den kinderen die suygen.

VI.

Hoe menich, ach, onnosel wicht
In smoeders wambe, die tclaer licht
Noch niet gesien had, waer genomen
(Tgedenckẽ, laes, maeckt ijslic schromẽ)
Wreedich uyt den buyck gesneen,
En verplet, of doot getreen,
Aen de want den cop geslagen
Voor tbeginsel van haer dagen.
Dese dreyging most ghy hooren
Vant onnosel bloet versmooren.

VII.

Mer siet, o wonderbaerlick dinck,
Ons God gaf mer een oogen-winck,
Zijn wraec-band was nau opgegeven
Daer al te saem aen tschudden leven
Thart, bestolp een groote vaer
Even als de vrouwen swaer
Die den arbeyt voelen naeren,
En den weedom naeckt van baeren,
Sulc verschricken hemluy allen
En verbaestheyt heeft bevallen.

VIII.

Zy gaven hun strac opte vlucht,
Gelijck bloo honden die tgerucht
Des lichten jagers heesschen hooren.
Van verre is tuytende in haer ooren,
Als het hitsich honts geblaf
Thert van thart weemoech en laf
Makẽ is, en dwingt langs d'open
Velden, snellic wech te loopen:
Vuyrich ellic hem so stelden
Deur te waen de vochte velden.

IX.

Zy van malcander zijn verschoyt,
Zy van den ander zijn verstroyt
Recht als de slingerende schepen
Wanneer tgehuyl van cabels, repen
Door tstuyrsch Noordelick geblas
Schielick aenbevochten was,
En om tnacht-licht aen te treffen,
Doet de vlackt des Zees verheffen:
Als van d'Amphitrijt de baren
Nu den hoogen Hemel naren.

X.

En souden wy dees daden groot,
Die Leyden zijnde in sulcken noot,
Ontfing, van tGoddelick vermogen?

Die wy mit dick betraenden oogen
Sagen, sittende in de doot,
Die ons al hing over thoot,
Onse kinders en gesellen
Niet mit blijschap groot vertellen?
Souden wijt ons enckels neven
Niet mit vreuchd' te kennen geve?

XI.

Gewisslick neen, o neen gewis
De saeck niet om te swijgen is,
Mer moet geroemt zijn tgunt die dage
In dese Stadt onse oogen sagen
Door den honger tlijf so laf
Werden was, den moet gans af,
So ontmant, dat opter wachten
Niemant lust en hadd' te achten
Mocht de moet hem so bedelven,
Dat elc minst docht op hem selve?

XII.

Alleen de Goddelicke macht,
De waeck by daech, de waeck by nacht
Bevolen was, en heeft gebouwen:
Op hem alleen stont al tbetrouwen:
V alleen was schorm en schilt
Leyden zijne goetheyt milt (wape,
Schaer wacht, schilt-wacht, harnas,
Vesting, burrich, bedde om slapen,
Beuckelaer om af te weeren
Ende al tgeen dat conste deeren.

XIII.

O hulp des noots, o handt heylsaem
Als wy verstickten in onse aem,
Ende in de twijfelicke nooden,
Tot u alleen om bystant vloden:
Baden dat u rechter handt
Wou behouden onsen standt
Als wy al mit knyen gebogen
V ons bangicheyt vertogen,
Sachmen u barmhertich neygen,
Voelden wy vast opwaerts steygen:

XIV.

Naer uwen hemel hooch tgebet,
Tgebet, ons inde mont geset
Van u o stuyrman onser tongen,
Ons hert hebt ghy beweecht, bedwongen
Om u die ons wou by staen
In die noot te roupen aen,
Ia hebt die tot u getogen:
Als de naelde die gesogen
Wert, door heymelicke treeken,
Wesende aen d' Aymant gestreeken.

XV.

Barmhartich Vader twas u wil
Dat u oor ons gebet bevil,
Geensins om dat wy in die dagen
Vernedert waren en verslagen:
Mer tscheen in u oogen schoon
Door tverdienen van u Soon,
Die aen thout des Cruys geslagen,
Voor ons heeft den vlouck gedragen:
Als ons hiel de hel verslonnen,
Heyl voor ons heel heeft gewonne.

XVI.

Een onverganckelicken rom,

Van

Van dijns naems heerlickheyt daerom
Alomme in al des Werelts plecken
Int Wijt en breet hem gaet uytſtrecken,
Daer de Son int Ooſten licht,
En ons toocht ſijn lief geſicht,
Daer ſijn glinſterende ſtralen,
Zijnde opt hoochſte weder dalen:
Daer by vint de Weſter-oorden,
Oock int ſteedts behijſelt Noorden.

XVII.

Wanneer Gods hant hier in dit dal
Den Trotſen laſteraer tot val
(Valdees, den val van sHeeren handen
V overquam tot uwer ſchanden)
Had geſlagen, in die uyr
Sprong van vreuchden op u muyr,
Als een Callif inder Weyden,
En verblijde' haer met u Leyden,
Heft haer op, begint te danſſen,
Iaecht den Vyant uyt ſijn ſchanſſen.

XVIII.

Wel aen ghy volcken, comt en weeſt
Mit ons verheucht in deſe Feeſt
Ons ſtraten, marcten ſiet ten beſten.
Betreet ons Chingelen en Veſten,
Schout de hooge Kercken aen,
Daer dit wonder is gedaen,
Door de Heere der Heyrſcharen,
Die den ſwacken can bewaren,
En verloſſing gaet betoonen,
Wilt hem dies met danck beloonen.

XIX.

Alſulcke goetheyt voor gemelt,
Aen uwen kinderen vertelt,
Op dat elck tdrie-eenich weſen
Mach leeren kennen, minnen, vreeſen:
Dat hy elck een mach ſijn gedient,
God die tgoet alleen verlient,
God de Heer van sHemels Hoven,
Leert hem vaſtelick gheloven,
Dat alleen van ſijner machten,
Trooſt ter noot ſtaet te verwachten.

HOVT EN WINT.

Iaer-ghedicht.

DE Heer dIe heeft gehoort tot LeIDen het ſVChten
En De BabILoonſChe MaCht Van haer Doen VLVChten.

Naem-dicht opte Stadt Leyden:

L ijden was in ons een overvloedich,, meer,
E er beſtapte ons de doot te dier ſtonden,
Y ſelick bederf, door ſtraffe gloedich,, ſeer,
D an trooſt want w'aten Katten, Honden,
E eckels, wortels ons van God geſonden,
N aer tlijden trooſte wederſpoedich,, d'Heer.

Naerdien dat inne de Chronijcke van Pieter Borre, in het tweede deel pagina 63. noch eenighe Jaer-gedichten gestelt zijn tot ghedachtenisse van dit wijt-vermaerde Belegh ende Ontset/ so hebbe ick goet gevonden de selve alhier by te vougen: die hy seyt ghemaeckt te sijn by Cornelis Claesz. van Aecken.

AChtHIen VVeeCken droefLICk dIe tot LeIIden boVen Maten saten/
ReCht of dIe hadden gestaen bII Godt/ en dIe Staten geLaten.

DIe Spangaerdē CraChtICh seIIden eer saL gegrepen zIIn de Maen
Dan ooCk dIe Stadt van LeIIden/ door't VVater saL ontgaen.

Doen heeft Godt zIIn VVater starCkeLICk doen VLoeden/
OM dIe Stadt LeIIden door zIIn CraChtIge handt te behoeden.

Door V MaChten geen ander/ o Heere der HeersCharen Godt/
VVert LeIIden VerLost door den ECCeLentIe en Bolsot.

Den derden OCtober hIer VVeL naersteLICk op Let/
VVerde LeIIden door Godts ALMaChtIge handt Ontset.

DIt getaL der Letteren seer CraChtICh anVVIIset/
Dat LeIden den VIerden door Godts MaCht Is gespIIset.

Looft Godt In HeMeL en aerdt/ en dIe daer Inne VVoont/
DIe HoLLant CraChtICh spaert ēn over LeIIden zIIn genade toont.

Ende noch seecker ander Gedicht te dier tijden by een sonder naem uytgegeven/ begrijpende int corte alle het gene geduyrende dese Belegeringe/ so buyten als binnen Leyden geschiet is.

Anno 1574. den 27. Mey.

1. *INt laeste vande Mey als elck was sonderlingen,*
Deur d'ommeganckſche Feest verheucht sonder getreur,
Quamen de Spaengiaerden Leyden haestich bespringen,
Met veel volcx en Soldaten, maeckten haer nest daer veur,
Daer blyschap in huys is, staet druck achter die deur.

2. *Leyden haer siende omringht, vanden Spaenschen Tyrant,*
Nam haer toevlucht tot Godt, is volstandich gebleven;
Maeckte met haer Burgers, met Eedt een vast verbant,

Voor't

Voor't Vaderlant op te stellen, goet, bloet, en leven,
Goede vrienden (in noot) malkander niet begeven.

3. *Leyden schier heel ontbloot, van victaly en cooren*
Voor sesthien duysent monden, men in haer bevant
Aen cooren maer thien last, sulcx sy scheen gans versmooren
Deur grooten honger-noot, elck kreech een half pont: want
Armoede soeckt liste, en baert oock cloeck verstant.

4. *Deur Paerden, Koe-huyden, honde-vleysch sonder broot,*
En katten, darmen, raeu bloet eeten, rees die Pest,
Sulcx veel duysent Burgers verslon de felle doot,
'tScheen den Spaenschen Tyrant wou daer maecken zijn nest,
'tSchip mach wat hellen, dan 'trijst wel weer int lest.

5. *Leyden vast belegen, met honger en pest prachtich,*
Socht den Spaenschen Tyrant, haer te becooreu pas,
Met het schijn van pardoen, welck hy haer aenboot crachtich,
Gelijck een vogelaer, 'tvogelken toefluyt ras,
Alst in't wilt noch vliecht, om te crijgen in sijn kas.

6. *Leyden sonder hoop, 'tscheen gants te bederven,*
Verwacht de doot, als een die knielt onder tSwaert,
Dan Godt sondt water, wint, verlosse haer van sterven,
Den derden Octobris, deur Boysot cloeck vermaert,
Geluckich is de Stadt, die Godt de Heer bewaert.

7. *O Welcom Admirael, o welcom 'sPrincen knechten,*
Door wien Godt Almachtich ons t'saem heeft bevrijt,
Was der Burgers geroep, om 't Broodt sachmense vechten;
En int water springen, int incomen met vlijt,
Honger is een scharp Swaert, als wel uytwijst den tijt.

8. *Boysot mette Burgers, gingen stracx inde Kerck,*

 Danck-

Danckten en loofden Godt, van sijn groote Weldaden,
Spraecken ten is niet ons, dan alleen (o Godt) u Werck
Datter is geWracht, deur u groote genaden,
Godt Wilse helpen, die belast sijn en beladen.

Excuse vanden Aucteur.

Dit is alle het gheene gunstighe Leser/ ick vande strenge Beleghe-ringe ende ongehoorde ende wonderlijcke Ontsettinghe der Stadt Leyden, hebbe weten by een te versamelen ende te beschrijven/ tot ghedachtenisse van onse Naecomelinghen: waerinne ick wel ghewenst hadde in eenighe saecken ofte geschiedenissen/ beter onderrecht te moghen wesen/ omme die wat duydelicker te moghen verhalen: maer wat vlijdt ende naerstichept dat ick aengeleyt hebbe omme beter ende meerder Beschrijvinge te mogen bekomen/ is te vergheefs gheweest: altijdt moet ick dit den Leser te kennen gheven/ dat ick vele ende verscheyden saecken/ breeder ende duydelijcker verhaelt ende beschreven hebbe als Ian Frutier, de welcke nochtans in zijn Boeck Folio 33. sept. Dit is dan cortelingh de somme van het geene, dat ick uyt den mondt van sommighen uyt zijnder Vorst. Gen. Raedt, oock uyt den Raedt der Admiraliteyt ende van den Pilote des Admiraels, mitsgaders sekere uyt der Wet van Leyden, van de strenghe Beleghheringhe ende wonderbaerlicke Verlossinghe der selver Stadt hebbe ghehoort ende eensdeels ghesien, ende den Leser nae de waerheydt (soo ick meyne) hebben willen voorstellen: Biddende dat hy mijnen cleynen arbeydt danckelick wil nemen. Indien hy dan te dier tijden als de sake versch gheschiedt ende in yders memorie noch vast bewaert was/ van soodanige Persoonen als hy noemt/ niet anders en heeft weten by een te versamelen/ so sal mijn den goedtgunstighen Leser seer lichtelicken ontschuldigen/ dat ick nu teghenwoordich vande Ontsettinge seer naer veertich/ ende nu inden Jaere 1640. 66. Jaeren geleden wesende/ niet meerders nochte beters en hebbe weten op te soecken. Doch soo yemant vande oude Burgheren de welcke mede inde Beleghheringhe gheweest/ ende vele ende verscheyden saken ende aenslaghen hebben helpen uytrechten ende te wege brengen/ yet meerders/ klaerders ende beters moghen hebben/ Ick bidde alle een yeghelicken dat sy mijn de selve willen mede delen op dat ick tsy dit herdruckende/ ofte in eē andere Tale uytgevende/het selve mach by voeghen ende alsoo metter tijt een volcomen Beschrijvinghe maecken.

Besluyt van het tweede Deel vande Leydsche Beschryvinge.

NAer dat de Stadt Leyden, alsoo genadelicken door de handt des Alderhoochsten verlost was/ uyt hare elende ende miserie/ ghelyck wy tot hier toe verhaelt hebben: soo en is de selve/ sedert dien tijt totten huydighen Jaere niet veel merckelicx tot haere hinder ende schaede wedervaeren/ die wy in onse Beschrijvinghe soude moghen byvoeghen: ofte ten waer saecke dat wy wilden verhaelen den Aenslach die inden Jaere 1587. ten tijde als Robert Dudley, Grave van Leycester uyt den name vande Coninginne van Enghelant Hooch. Mem. dese Landen als Gouverneur Generael regeerde/ by eenighe Wtheemsche ende Burgheren voorghenomen ende ghepracticeert was/ omme met behendicheyt de Stadt te brenghen onder het absoluyt ghebiet vanden Grave van Leycester voornoemt. Maer alsoo wy vanden selven Aenslach geen volkomen Beschrijvinghe en hebben/ nochte geen andere en willen ondersoecken/ ende dat de Gheschiedenisse van dien noch versch ende in goeder ghedachtenisse onder de Gemeenten is: ende datter vele vrome ende getrouwe Burgheren/ de welcke ve rleydet waren mochten daer door ontroert ende bedroeft werden/ ende segghen waer toe dient doch ditte datmen desen Aenslach/ die noch niet volbracht nochte in het werck ghelept was/ jae die ghenoechsaem door de tijdt begraven ende vergheten was / weder opgraeft ende tot schande van ons ofte de onse voor den dach brengt. Soo sullen wy dan om die ende verscheydene andere redenen meer/ achterlaeten ende overslaen: Doch heeft yemandt lust om yet daer van te weten die seynde ick tot de Historie van Emanuel de Meteren in sijn 14. Boeck Fol. 40. vers. ghelijck wy mede met stilswijgen verby gaen zullen de Burgerlicke oneenicheden/ voor ghevallen inde Jaeren 1617. ende 1618. tusschen de Remonstranten ende Contra-Remonstranten/ die alle beter begraven dan weder opghehaelt behooren te werden: op dat wy alle met vrede ende eenicheydt onse Vaderlicke Stadt langhe moghen bewoonen / ter eeren Godes / ende onse Salicheydt. Wy sullen dan onse Beschrijvinghe eynden ende besluyten/ mette vrolicke/ ghehoopte ende vercreghene ghenadighe Verlossinghe der Stadt Leyden, de welcke inden Jaere 1574. gheschiet is / ghelijck wy hier voor langh ende breedt beschreven hebben/ ende Godt den Vader om IESV CHRISTI wille/ bidden dat hy de selve Stadt (ghelijck hy tot nu toe ghedaen heeft) voort aen wilt behoeden/ beschutten ende beschermen/ voor alle Aenslaghen welcke by eenighe quaetwillighe Menschen/ soo van binnen als van buyten voorghenomen mochten werden/ tot verderf ende ruijne der selver Stede.

1587. een Aenslach binnen Leyden, van verhindert.

Besluyt van dese Historye.

Tien

Dien selven onuytsprekelicken God Vader, Soon ende Heyligen Geest, wil alle de Inwoonderen der selver/ door de Predicatie synes Heylighen Euangeliums alsoo doen onderwijsen ende leeren/ dat sy in Vrede ende Eenichheyt/ syne Heylighe Weghen bewandelende/ moghen comen tot een Salich ende ghewenscht

E Y N D E.

Aen-hang van het Tweede Deel.

Wy zullen tot een aenhangh van het tweede deel van onse Leytsche Beschrijvinghe hier by voeghen drie oude gheschreven Cronijcxkens/ mijn over eenighe Jaeren ter handen ghestelt: Daer inne int corte veel ende verscheyden gheschiedenissen / binnen Leyden voorghevallen ghestelt zijn insonderheyt ten tijde vande eerste Troubelen ende Beroerten inden Jaere 1560. ende eenighen tijdt daer aenvolghende. Ick en twijfele niet alhoewel dat die met een slechten ende eenvoudighen stijl ghestelt zijn/ ofte zy zullen den Leser aenghenaem zijn/ ende met vermaeck gelesen werden.

Verscheyden gheschiedenissen binnen Leyden, Getrocken uyt drie cleyne oude geschreven Chronijck-Boecxkens, zedert den Iaere 1447. totten Iaere 1580.

Anno 1477. DOen liepen de Volders uyt Leyden.
1481, Doe quam Egmont voor Leyden.
Int selfde Jaer quam Brouckhuysen voor Leyden.
1488, Doen was de Banier voor Schiedam.
Int selfde Jaer quam Montfoort voor Leyden op Blocke Pincxster.
1492. Doe quamen de Vriesen voor Leyden.
1508. Doe quam Maximiliaen tot Leyden.
1509, Doen was tot Leyden de groote sterft.
1512, Doen viel Sinte Pieters Thooren/ den 5. Maerte 's nachts ten een uyren.
1513. Doen was tot Leyden den quaden Ommegangh.
1515, Doen was tot Leyden dat hoochste water.
Int selfde Jaer doen worde onsen Keyser Karolus gehult/ op S. Olofs dach quam hy in Leyden.
1517. Doen droech den Abt van Egmondt Generael Processy tot Leyden.
1518, Doe tooch de Keyser in Spangnen.
Doe viel de Hogewoertsche Poorte.
1519, Doen was tot Leyden den heeten Ommegangh/ dat daer veel Luyden doot bleven/ en geen Kaers en mocht over ent staen inde middernacht.
1521, Doe quam de Coningh van Denemarcken tot Leyden.

1520. Branden de Gelderschen voor de Syl-poorte.
1526. Doe waeyde soo harden windt/ datter Boomen ende Molens omwaeyden.
Int selfde Jaer worde de Bostelbrugge gemaeckt.
1527. Doe schooten de Cloevers-schutten de Papegaey tot Leyden/ ende Keyer de Luder was Coningh.
1528. Doe quamen de Gelderschen inden Haghe/ ende branden hier voor de Hoogewoertsche Poorte.
1529. Doen was de swetende sieckte tot Leyden/ by Bamis.
1535. Doen was een oploop tot Leyden/ ende worde veel gedoot op Sinte Pouwels avont.

Tot hier toe uyt een Boecxken in 16. op Francyn gheschreven.

Dit volgende getrocken uyt een ander Boucxken op Papier gheschreven.

Anno 1559. Doen werde de Pays afgelesen tusschen de Coninck van Vranckrijck ende onse Con. Majest. 'sachternoens ten vyf uyren/ den 10. April wesende op een Maendach.
1566. Doen wasser weder een dieren tydt van't Coorn/ men cofte een Sack Tarwe voor 5. gulden/ een sack Rogge voor 3. gulden/ een Vat Boters voor 20. guldens/ ten duyrde niet lange.
Den 3. April op een Woonsdach/ slootmen de Poorten/ ende het geschut werde inde Poorten ghebracht/ men seyde dattet voor Hartoch Ericx was/ ende die Schutters waeckten een wyl tydts/ het was 's Woonsdachs voor Palmen opten middach.
Den 12. Meye op een Sondach doen was het Cantaet vande Minnebroeders tot Leyden op S. Bancraes dach.
Den 24. Augusti op S. Bartholomees dach op een Saterdach/ saten de Schutters weder inde Poorten.
Den 25. op een Sondach maeckten Smijtgen by nacht en Vos, het eerste Rumoer van smyten/ inde Pieters Kerck.
Den 26. doen was het smyten vande Beelden inde Kercken/ ende de Minnebroeders werden uyt haer Clooster geleet/ende het werde seer geramponeert.
Den 29. op een Donderdach op S. Jan Baptisten dach preecktemen d'eerste reyse inde Boschkuyl.
Den 19. September op een Donderdach preecktemen d'eerste reyse inde Broeders Kercke/ troude Bruyden ende doopte kinderen.
Den 21. op een Saterdach op S. Matheus dach/ dedemen twe dagen Po-mis/ ende 'twerde verboden/ ende 'thadde gestaen 26. dagen. Ende daer was een Galch opte Blauwe-steen geset.

Den

Den 5. October op een Saterdach quam Hartoch Ericx binnen Woerden opt Slot met veel knechten.

Den 10. November op een Sondach/ het was S. Maertens avont/ is de oude Kelijtgen weder opgerecht/ ende hadde gestaen 49. dagen.

1567. Den 5. Januarij een Sondach opte drie-Coninghen avondt/ worde het Nachtmael gehouden inde Broeders Kerck/ men seyde datter geweest hadden 284. persoonen.

Den 22. op een Donderdach werden de Huysen op weeck-gelt gestelt/ elck na sy groot sijn/ ende duyrde totten 30. dach in Meye toe.

Ten selven dage naer den middach tusschen drie ende vier uyren quam die Prins van Orangen tot Leyden/ ende heeft het preecken verboden inde Broeders kerck/ maer heeft consent gegeven/ een Huys te maecken/ ende te preecken/ ende Kinderen te doopen/ ende Bruyden te Trouwen/ tot wederseggens toe/ ende tis afgelesen tot Leyden.

Den 27. op een Maendach/ begonmen een Huys te maecken buyten de Witte-poort/ daer de Siecken-Kerck ghestaen heeft.

Den 2. Februarij op een Sondach/ preecktemen de eerste reyse/ men seyde dat het Huys gecost heeft 2100. gulden/ ende 'twas lang 180. voeten/ ende breet 80. voeten.

Den 1. Maert op een Saterdach doen quam Hartoch Ericx, met de Heer van Megen, tsavonts ten negen uyren met veel knechten binnen Utricht ende opt Slot.

Den 5. op een Woonsdach doen werde weder het geschut inde Poorten gebracht.

Den 19. op een Woonsdach isser afgelesen datmen de Wakers met Pijp en Trom opte Wacht/ ende vande Wacht soude brengen.

Ende opten Palmen-Sondach en wert den Esel niet omghetogen.

Den 18. Aprille op een Vrydach doen nam de Preecker oorlof.

Den 20. op een Sonnendach/ preeckte hy noch eens om dat het volck Rumoer maeckte/ ende men hadde 10. weecken uit nieuwe huys buyten gepreeckt.

Den 2. Mey op een Vrydach/ heylich-Cruys avont/ begonmen het Preeckhuys weder af te breecken/ daer waren drie Doon begraven.

Den 11. doen wast binnen Leyden Ommegangh/ maer die Schutters en gingen niet int Harnas/ sy ginghen achter de Processie/ men droech het Sacrament om/ die Minnebroeders gingen mede 300 veel alsser waren.

Den 13. op een Dijnsdach op Servaes dach naer den middach

dach quamender vijf Vaendelen knechten aende Zijlbrugge.
1567. Den 14. sijnse binnen Leyden ghecomen/ ende twee Vaendels bleven tot Leyden/ende d'ander togen naer Delft. Doen werde afgelesen datmen de knechten geven soude/ huys-vestingh/ bedden/ vier/ licht/ Hout/ Zeep/ Azijn ende Olye/doen was de wacht of vande Schutters/ die knechten hielden doen de wacht/ ende saten in alle Poorten. Ende op Sacraments-dach quamen de knechten van Delft ende bleven tot Leyden/ ende een Vaendel tooch weder wech. Datter geen Processie gehouden werde/ maer Sonnendachs daer aen hielmense gelyck men placht te doen.
Den 30. isser afgelesen datmen binnen vier dagen/ al het goet van Borden/ Beelden/ ende al wat upt de Kercken gedraghen is/ weder in te brengen/ ende de Gilden hare Outaren weder te maecken/ ende rvolck te doen naer ouder gewoonten.
Den 9. Junius op een Maendach/ is het gheweer op't Stadthuys gebraeht.
Den 13. op een Vrydach trocken de knechten wech voor de middach die Hogewoertsche poort upt/ en haddender geweest 31. dagen/ ende doen was het waecken af.
Den 15. op een Sondach songhen de Minnebroeders de eerste reys weder in haer Clooster de Ho-mis/ ende ginghen des Maendachs weder met haer sacken om broot.
Den 17. op een Dijnsdach werde Smijtgen by nacht gevanghen na den middach in zijn huys.
Den 18. op een Woonsdach ist geschut weder upt de Poorten gehaelt.
Den 25. op een Woonsdach quam Hartoch Ericx inden Hage/ ende heeft daer int Bosch een Tent laten opsetten.
Ende in dese Maent begonnen de Visch-coppel of te breecken. Ende het huys daer de Meerman plach upt te hangen/ ende daer is een Butterhuys van gemaeckt.
Den 8. Julij op een Dijnsdach/ ist afgelesen dat alle die ghene die uptgetrocken zijn/ souden weder incomen ter tijt toe dat de Coninck ghecomen waer/ die niet in en quamen/ soudmen noteren/ teyckenen ende geen remis crijgen.
Den 11. op een Vrydach tsavonts werde de Galch afgebroken.
Den 13. op een Sondach heeftmen Processie Generael gehouden voor den Coning/ dat hy overcomen soude/ men ginck de Nieuwe-straet op/ om dat het Statie was inde Bancraes Kerck.
Den 28. dach werder een Mennist inden Arck begraven.
Den 31. werde Anthonis Adriaensz. alias lange Thoen gevangen/ ende werde verbrocht.
Den 11. Augustus op een Maendach heeft de Bisschop Kuyf
de Ou-

1567. de Outaers inde Kercken gewijt. Ende tsavonts tusschen negen ende tien uyren werde David Tijssz. Stoeldraeyer voor aen inde Choorenstege bp de Loots begraven/ ende kinderen songen de Salmen.

Den 16. op een Saterdach 'snachts/ werde Meester Pieter, met Ian Pieters zoon gevangen.

Den 22. isser afgelesen dat de gene die ghewecken sijn/ souden comen verantwoorden haer saecken.

Den 9. September op een Dynsdach na den middach/ quam de nieuwe Stedehouwer tot Leyden.

Den 12. heeft de Schout tot sommige Geusen gheweest/ ende heeft Comen Iacp gevangen.

Den 21. op een Sonnendach/ quamen de Schoute-knechts int goet van W. I. R. I. P. C. H. B. Alc. M. drie dagen lange.

Den 24. worde weder afgelesen/ die uytgeweecken zijn/ zouden weder in comen/ ende dat Wagenaers noch Schuytvoerders geen goeten souden wech voeren.

Den 2. November op een Sonnendach zijnder twee gevangens uytgebroken/ Meester Pieter ende Ian Pietersz. voornoemt.

Den 26. op een Woonsdach/ quam weder een Vaendel knechten binnen Leyden/ omtrent 350.

Den 30. op een Sondach voor den middach ten tien uyren/trocken die knechten weder wech de Reynsburger-poort uyt.

Den 30. December werde Meester Pieter voornoemt weder gevangen tot Noortwyck/ ende werde tot Leyden gebracht.

1568. Den 3. Maerte op Asschwoonsdach 'snachts zijnder op sommige Beeldesmyters deuren geclopt/ ende sommighe gevanghen. Ende den 6. op een Saterdach het goet tot sommighe beschreven.

Den 29. isser afgelesen/dat alle Menysten/Beeldesmyters uytter Stede moeten/ ende niet te Huysen noch te Hoven.

Den 30. op een dynsdach sijnder twee Commissarisen met twee Schepen selver gheromen beschryven het goet ende de Cantoers besegelt tot W. J. R. J. P. C. ende H. van Alckemade. ende de uytdraechsters hebbent daer na ghewaerdeert.

Den 5. April op een maendach sijnder gevangens afgelaten.

Den 6. op een dynsdach heefter een in sijn Linden met een Tors inde Pancraes Kerck geweest.

Den 17. op een Saterdach twas Paes-avont isser wel 50. ingeboon te comen opten 14. Mey verantwoorden haer saecken voor Ducdalf tot Brussel.

Den 28. op een woonsdach ist afghelesen dat niemant gheen vreemde Heeren dienen en moet op lijf ende goet.

Den 4. Mey op een dynsdach savonts is Sasbout uytten Haech als Commissaris gecomen/ doen moesten de v. voorschreven

haer brieven inden hoorn brengen by hem.
1568. Den 1. Junij op een woonsdach naden ommeganck heeftmen tot Leyden justitie gedaen Smijtgen is onthooft/Half paep en Cruyer werden gehangen.
Den 4. Junij op een vrydach isser 10. of 12. ingeropen te comen verantwoorden voor Ducdalf. ende den 30. der selver noch 50.
Den 28. op een manendach isser tot Leyden afgelesen/ datmen Heer van Breroe doot is/ ende het hof heeft de goen aengetast.
Den 21. Julius op een woonsdach heeftmen Ducdalf geschut gesonden van Leyden maer het quam wederom.
Den 23. op een vrydach isser afgelesen dat alle de geene die geweken sijn/ datmen alle de schulde in Rentebrieven moeten op brengen in twee maenden.
Ende men moet Graef Lodewijcx volck geen victaelgē brengen.
Den 1. Augusti op een Sonnendach heeftmen processie generael gehouden datmen bidden soude voorde Roomsche Relijtgen/ ende Broer Floris heeft inde Pieters Kerck gepreect/ twas Sinte Pieters dach dan ist daer Statie.
Den 1. September op een woonsdach heeft Ducdalf tot Leyden laten of-lesen/ alle die geen die gesmeten hebben ende niet geteyckent en sijn/ souden haer comen verantwoorden voor hem/ sy souden Remis vercrygen.
Den 27. op een manendach heeft Ducdalf of laten lesen datmen drie mael Processie soude houden ende bidden dat hy Victorie mocht crygen.
Den 1. October op een Vrydach op S. Baefs-dach heeftmen het uytvaert ghedaen inde Pieters Kerck vande Conings Soon.
Den 23. November op een Dijnsdach is Ian Bastiaensz. ghevangen een mennist.
Den 4. December op een Saterdach heeft Duc Dalf of laten lesen datmen Processie houden sal om dat die Prince geweecken is ende dat Duc Dalf 10000. verslagen heeft ende de Prins niet meer dan hondert.
Den 5. is Claes Os gevangen.
Den 14. op een Dijnsdach heeftmen de Clocken gelupt om dat de Conînginne van Spangen doodt was/ ende den 15. dedemen haer uytvaert.
1569. Den 17. Januarij isser ofgelesen/ datmen geen goet in Engelant voeren en moet.
Den 22. op een Saterdach isser afgelesen dat alle de Ballingen comen souden voor Ducdalf, ofmen sal het goet vercoopen/ende waer datmen haer vint opten Bast.
Den 26. op een Woonsdach zijn de Ballinghen haer huysen te huyr geset.

Den

1569. Den 3. Februarij op een Donderdach syn de Schoolmeesters boven voor de Heeren geweest/ ende haer is geseyt datse gaen moeten die inde Pieters Prochie woonen / datse voor den Commanduyr gaen sullen/ ende die inde Hogelantsche Prochie voor de Pastoor ende Provisoor, om haer toe te laeten School te mogen houden.

Den 8. op een Dijnsdach is de Schout van Leyderdorp gevangen/ ende den 9. opt gevangen-huys gestorven/ ende doot na Leyderdorp gebracht.

Den 15. op een Dijnsdach/ heeftmen de ballingen haer huysen uytgeroepen om te verhuyren/ ende zijn op't Stadthuys verhuyrt.

Den 19. op een Saterdach isser afghelesen alle die gheteyckent hebben ende noch stil sitten/ souden comen binnen 24. daghen totten Officier / men zoude zien of hy zijn remis crijghen mach.

Den 1. Maert op een Dijnsdach voermen mette schuyt d'eerste reys t'Amsterdam/ van veerthien dagen van Kermis af.

Den 16. op een Woonsdach smiddachs bleef de Wevers-Clock ongeluyt/ ende men heeft over de Vest geloopen.

Den 18. op een Vrydach/ heeftmen de Winckelen vande Bouckvercoopers toe besegelt/ ende en moeten gheen Bouckeu vercoopen.

Den 31. op een Donderdach heeftmen de Gemeenten een weet gedaen/ datse weeck-gelt souden geven/ ende elck hoe veel/ ende duyrde 26. weecken lang.

Den eersten Aprilis op een Vrijdach voor Palmen/ is Claes Iansz. Os onthoofst/ ende is inde Pieters Kerck begraven.

Den 2. heeftmen de Boucken opte Winckelen gevisiteert/ ende Erasmus Boucken verboden te vercoopen/ ende die tot Campen gedruckt zijn.

Den 11. op een Maendach isser afgelesen/ die 't Zee wil varen/ moet den Coning een Eedt doen / ende moet veel geschuts ende volck hebben/ ende Vrybeuyt op Engelant.

Den 29. op Pincxterdach isser een Oflaet gekundicht inde kercken vanden Paus van Romen / datmen bidden soude voor Pays en vrede/ men heeft drie daghen langh Processie inde Kercken gehouden.

Den 7. Julius op een Donderdach isser veel gelesen/ watmen doen moet alsmen met het Sacrament uytgaet.

Den 29. op een Vrydach 'snachts/ heeft de Schout tot sommige Mennisten geweest/ ende heeft Stijn Gerits Snijders ghevanghen.

Den 30. isser afgelesen die geen die haer goet beschreven is/ gee goet te vercopen/ noch niet te borgen.

Den

1569. Den 7. Augustus isser afgelesen/ datmen geen goen vande Engelschen vercoopen en mach/ van Laecken ende ander goet/ die Engelsche Laeckens hebben/ moetense op schrift brengē.

Den 24. is Pouwels Cornelisz. inde Paus ban ghedaen / men heeftet inde Pieters Kerck vande Preeckstoel met twee barnende Was-kaerssen ghedaen dattet al het volck hoorden/ ende het geschiede op Sinte Bartholomees dach.

Den 11. October isser afgelesen/ datmen gheschut van Leyden moet senden om Oorlochschepen toe te maecken.

Den 18. op een Dynsdach isser een Snijder, woonende aen geen sy de Vrouwen Kerck ghestorven sonder Sacrament/ ende is begraven op steen onder de Gallich/ by't gevanghen huys vande Schouten-knechts/ ende satender int goet.

Den 30. op een Sondach heeftmen Processie Generael gehouden/ dat de Coning van Vranckryck victorye gecreghen heeft tegens zyn verbolgers.

1570. Den 1. Februarij op een Woonsdach ist afghelesen vanden C. penninck/ die geen die op gelt geset waren van haer silver ende gelt soudent brengen/ 's Vrydaechs daer aen is gelesen datse twee uyren 'sdaechs souden zitten om te ontfangen: Ende die buyten 's Coninghs Landt woonen/ moeten incomen op lyf en goet binnen een seeckeren tijt.

Den 17. Maert op een Vrydach/ ist afghelesen datmen gheen Duytsche Boecken leeren moet/ dan die int Placcaet staen.

Den 14. April op een Vrydach/ heeft ons Bon den hondersten penninck vande huysen moeten gheven/ ende wy gaven 51. stuyvers van beyde huysen.

Den 17. Junius isser weder afgelesen datmen geen Engelsche Laeckens vercoopen moet.

Den 22. op een Donderdach isser afgelesen datmen de Boecken brengen moet om te sien offse goet zijn in acht dagen tijts.

Den 8. Julius op een Saterdach ist mette bel omgheroepen/ datmen tgelt vande ballingen haer huysen moet brenghen in den Hoorn den 13. dach: Ende daer waeren billetten aende Kerck geset dat die Coningh het Landt wilde vercoopen op Renten den penninck sestien.

Item inde Maent van Julius begonmen het huys of te breken by S. Catharijnen Gasthuys / om dat de siecken die buyten zijn te Loysen/ dat die binnen sullen wesen.

Den 18. op een Dynsdach 'smiddachs is Nanning Paedts uytgebroocken tot die Schouts en huys.

Den 30. op een Sondach/ isser inde drie Parochy-Kercken gecondicht een Pardoen vande Paus/ dat hy't al vergaf/ mits penitentie doende/ende men heeft driemael Processie ghehouden: ende 'smiddachs werder een pardoen vanden Coningh afge-

1570. afgelesen/ voor die gheen die te preecken ende te Nachtmael geweest hadden vande geene die noch binnen sijn/ souden comen in drie Maenden/ daer sullen twee mannen toe gheset worden/ die sullen remis geven ende meer anders.

Den 1. Augusti op S. Pieters dach/ isser weder een Placcaet afgelesen/ vande ballinghen ende anders / ende Broer Floris heeft weder inde Pieters kerck gepreeckt.

Den 8. op een Dijnsdach is afgelesen dat alle de ballingen binnen zes weecken weder incomen moeten op lijf-straffing.

Den 16. op een Woonsdach is afgelesen vande Mennisten datse weder incomen souden.

Den 8. September op een Vrijdach heeftmen Processy Generael ghehouden/ dat de Conninginne overvaeren soude nae Spangen.

Den 17. op een Sondach is inde Pieters Kerck gecondicht vande Commanduyr/ vant geen datter gelesen was vant Pardoen datse comen moeten die te preecken gheweest hebben/ die ghetrout sijn/ die kinderen gedoopt hebben/ ende soo voort / ende daer sal toe sitten Heer Adriaen Provesoor, de Deecken van't Capittel/ ende de Pastoor vande Vrouwen Kerck. Den 7. October is het selve noch eens afgelesen/ heel langh ende wijt en breet ingestelt.

Den 24. October op een Dijnsdach hebben de Kerckmeesters ende Gasthuysmeesters haer geweer thuys gehaelt.

Den 1. November op een Woonsdach/ende twas Alreheyligen dach/ ende voor dien dach isser over al seer groote ellende geschiet vant water/ datter veel Huysen ende Lant wech ghespoelt is.

Den 9. op een Donderdach is den Dijck besteet te maecken van de Hogewoertse poort tot Alphen toe/ in zes daghen moetse gemaeckt zijn: Ende nemen vant naeste Lant of dat aenden Dijck leyt/ sonder yets tegen te seggen.

1571. Den 15. Februarij op een Donderdach zijn de ballingen haer huysen verhuyrt voor drie Jaer langh.

Den 17. Maert op een Saterdach ist afgelesen datmen te Catwijck soude delven. Ende Sonnendaechs daer aen isser weder Oflaet ghecundicht voor den Turck / datmen bidden soude.

Den 5. April op een Donderdach isser te Catwijck op Zee een Rumoer gheweest/ ende de Kerck gespolieert/ ende men heeft inde Reynsburger poort geseten ende gewaeckt.

Den 7. op een Saterdach heeft met het geschut beginnen thuys te halen vande Mient ontrent 280.

Den 9. op een Maendach isser tot Leyden afghelesen/ datter 200. Spangiaerts comen soude. Ende dat niemandt en

mocht met sijn goet upt de Stadt trecken.

1571. Den 10. sijnse voor de middach ingecomen door de Hogewoertsche Poorte/ ontrent 108.

Den 11. op een Woonsdach sijnse ingeboon die mette Geusen gevaeren sijn van Catwijck.

Den 13. op goede Vrijdach tusschen ses en seven upren savondts sijn de Spangaerts nae Noortwijck ghetogen ende sijn een deel op Paesch avondt weder gecomen/ ende dander op Paesdach.

Den 17. isser een Rumoer gheweest tegen de Spangaerts/ datter niemandt upt noch in en mochte/ ende daer is ofgelesen datmen niet buyten gaen Drincken en moet/ ende datmen de Spangaers niet uptcoopen en moet/ ende daer sijn noch 80. Spangaerts ingecomen de Rijnsburger-poort in.

Den 7. Mey op een Maendach isser weder een Remoer gheweest tegen de Spangaerts ende sy hebbender twee gevangen diet maeckte.

Den 8. smergens tusschen 6. ende 7. upren sijn de Spangaerts naer den Briel getogen de Witte-poort upt/ ende sijn den 10. wederom gecomen.

Den 11. op een Vrydach isser weder ontrent 40. wechghetogen. Ende naer den middach tusschen 2. ende 3. upren sijnder weder een deel ingecomen met een Vaen.

Den 16. Julius op een Maendach isser afgelesen dat de geen die geen Soldaeten en hadden werden op gelt geset/ ende men begon te geven den 31. Julius.

Den 31. op een Dijnsdach sijnde Poorten gesloten geweest totte middach toe/ ende daer worde tot Catwijck Justitie gedaen/ men seyde dat het die geweest sijn/ die daer gesmeeten (verstaet de Beelden) hadden. Ende daer hadder twee het spel tegens de Sergant geset ende hebben hem gequetst.

Den 6. Augustus op een Maendach isser een kijvagie ghewesst int graeuwe Susterhuys/ datter geen Mis ghedaen en worde/ het quam omt sluyten toe vande Susteren.

Den 10. op Sinte Louris-dach/ op een Vrydach werde ofgelesen datmen die boucken die opt Stadthuys sijn soude visiteren.

Den 27. op een Maendach ist ofgelesen datmen den tiende penning geven soude vande Coemanschap.

Den 31. Septembris op een Sonnendach/ isser inde kercken weder een oflaet verkondicht/ ende te bidden voor den Turck/ om dat hy soo veel Steden inneemt/ men hiel acht dagen daer na Processie/ ende savonts maeckten de Spangaerts een Rumoer tusschen 9. ende 10. upren/ datter een deel schamten nae 't Zee toe/ ende quamen ten een upr weder/ daer en was niet te doen.

Den

1571. Den 2. November is afghelesen alle de geen die aen de Spangaerts een achteren syn / soude comen totte Vaendrager die sout gelt geven.

Den 7. November op Sinte Willeboorts-dach/smergens tusschen 8. ende 9. uyren syn de Spangaerts wech getrocken de Hogewoerts poort uyt/ ende hebbender geweest 30. weecken/ wast Dynsdach doen sy sWoonsdachs wech trocken.

Ten selven daghe is weder van den tienden Penning afgelesen/ ende den 14. weder.

Den 18. op een Sondach heeftmen Processie generael ghehouden/ ende savonts Pectobben gebrant: Datmen seyde dat den Turck verslagen is/ ende veel Christenen die gevangen waeren verlost syn/ dat een groote victorie was.

Den 20. op een Dynsdach ist afgelesen dat de Stede Rogge sal vercoopen/ tot behouf van den armen/ de sack voor 50. stuyvers.

Den 22. ist afgelesen datmen geen tienden penning geven en sal/ vant Graen/ ende sal duyren totten Oest toe.

Den 13. December op een Donderdach ist afghelesen datmen geen hoetgelt verteeren en moet/ noch geen vergaderinghe van Gebuyrte.

1572. Den 10. Januarij op een Vrydach is afgelesen datmen processie houden sal om dat de Coninginne bevallen is van kinde/ synde een Soon.

Ende in dese maent begonmen het gheweer weder thuys te haelen.

Den 6. Februarij op een Woonsdach syinder vijf waghens van Leyden naer Catwijck met Schuts ghevaeren om te waecken. Ende het begon te Vriesen den 2. dach deser maent Lichtmis/ datmen mette Slee ter Goude voer inde mart ende den 15. dach was deerste reys datmen mette Schuyt naer Delft voer opte mart.

Den 9. Maert op een Sonnendach ist weder vanden 10. Penning afgelesen datmen geven moet/ ende daer syn twee Commissarijsen gecomen.

Den 14. op een Vrydach heeftmen ten Broers Processie gehouden acht daechs lange/ datmen bidden sal voor Ducdalf vanden tienden Penning.

Den 17. op een Maenendach ist weder gelesen vandẽ 10. penning datmense geven moet ende Dirck van Hoessen is een van diet gelt ontfanghen zal.

Den 2. April op een Woonsdach ende het was schortele Woonsdach/ ist afgelesen datter twee vaendelen Spangaerden comen soude/ ende daechs te vooren hadden de Geusen den Briel ingenomen ende inde Paes-Heyligedagen quamense op Delfs-

1572. haven/ daer na te Schiedam/ maer het werde weder benomen van Spangaerts.

Den 9. op een Woonsdach is tot Rotterdam een grooten moort gheschiet vande Spangaerts die wel 200. Burgers ghedoot hebben.

Den 8. Meye op een Donderdach ist ofgelesen datmen de Geusen geen assistentie doen en moet in geenen dingen.

Den 24. op een Saterdach op Pijnster avondt heeft opt Zee Rumoer geweest vande Geusen men sept datter wel 82. Geusen ghebleven sijn/ 27. ghevangen dander verdronken.

Den 18. Junij op een Woonsdach heefter een Rumoer geweest/ dat den Burger geen Spangaert in en wilden hebben/ daer sijnder vijf inden Hoorn ghecomen/ maer sp moesten de poort upt.

Den 19. sijnder een deel vanden Burger hebben een eedt gedaen/ ende moeten met geweer gaen.

Den 21. ist afghelesen datmen geen vreemde Heeren dienen en moet anders dan Ducdalf. ende de Geusen creghen doen der Gou in.

Den 23. op een Manendach S. Jans baptisten avondt tusschen 7. ende acht uyren sijn de Ballingen ant straet gecomen mit geweer ende sijn mette Burgermeesters overghecomen ende eens ghewoorden om geen Spangaerts in te laeten/ ende hebben alle Mans-persoonen boven de 17. Jaer ende beneden de 60. Jaeren in gheschreven Meester Ian van Groeninghen is inde Schout sijn plaets/ sommighe sijnder wech ghetogen ende daer is ofgelesen datmen niet rooven/ noch geen kercken smijten en moet/ noch de een die ander niet spijtich toe spreecken opte verbeurte vande Gallich/ ende daer is een Gallich opte Blauwe steen geset/ ende de Blindeman met noch twee sijn ofgelaten.

Den 25. op een Woonsdach ist ofghelesen dat niemant upt de Stede wijcken en moet/ ende die upt sijn moeten weder incomen op 400. Croonen te verbeuren.

Den 26. tusschen 6. en 7. uyren sijnder ontrent 160. Knechten de Hogewoertsche-poorte ingecomen.

Den 30. op een Sonnendach wasser een Remoer vant roven van sommige Huysen.

Den 3. Julij op een donderdach sijn de Spangaerts tot Repnsburch geweest/ men sepde datse vijftien last Coorns gehaelt hadden. Doen mosten al den Burger waecken/ ende daer wasser 300. upt.

Den 4. op Sinte Maertens-dach quam Robol voor de Sijlpoort met 400. Man somen sept.

Den 7. op een Maendach heeftmen recht gedaen/ ende de Kercken

1572. ken sijn toegesloten/ en dijnsdach ende Woonsdach trocken de knechten upt met een deel van ons volck/ naer de Spangaerts toe / ende quamen Donderdachs weder/ ende doen worde Cornelis Willemsz. inden Hoorn ghevangen (ende den 19. weder ofgelaten) om dat hy verraet inde Stede gemaeckt soude hebben met brieven inden Haech te seynden / ende was de Schout bevolen. 's Vrydachs waren de knechten na Catwijck ghetogen/ sy werden verraen van die Noortichgher seytmen/ daer bleef een doot vande Burgers. Ende Willem Ian Reyersz. ende Ioost Iacobsz. sijn Burgermeesters in Verhooch ende Iacob Symonsz. Ste.

Den 20. op een Sonnendach heeftmen de eerste reys gepreeckt inde Vrouwen kerck. I. P. C. H. van Alckemade sijn Regenten daer af.

Den 31. op een Donderdach is de Graef vander Mey ingheco-men savonts tusschen vier ende vijf uyren/ ende sijn knechten hebben Vrydach ende Saterdach sommige Cloosters geramponeert/ ende al het goet genomen ende veel gewelt gedaen.

Den 4. Augusti op een Maenendach togen een deel knechten wech/ ende de Heer van Swieten quam weder in/ doen werde 'sanderen daechs ofghelesen datmen al het Roofgoet opt Stadthuys moet brengen.

Den 9. is de Graef wech getogen / men seyt nae Amsterdam/ ende daer is ofgelesen datmense victalie moet brengen.

Den 12. op een Dijnsdach ist ten Broers weder geramponeert als d'ander reys.

Den 15. op een Vrydach sijnder weder Schuts geset/ men seyt 1000. (doen was het Bon wacht of/) ende vier Vaendragers.

Den 17. is Munter met sijn knechten wech getogen/ ende daer sijn twee Pastoors inde Vrouwen kerck getrout.

Den 6. September op een Sonnendach ist tot Leyden ofgelesen datmen weder Dienst doen soude inde Kercken / ende die uytgeweecken waren moeten in 14. dagen weder incomen/ of al tgoet verbeurt.

Dit volgende is geschreven upt een derde Bouckken in Sestienen.

Den 29. op een Manendach/ ende Sinte Michiels-dach/ heefter een Remoer van Beeldesmijten totte Nonnen gheweest van Wijngaerdens Suldaten.

Den 31. heeftmen weder inde Kercken gesmeten / Burgers ende Suldaten.

Den 4. October is afgelesen dat de Geestelickheyt haer Renten ende Pachten in 14. dagen op schrift ofte by eede seggen/ men

1572. soude elc geven daer sy of leven souden / Andries Schot is een Ontfanger.

Den 5. op een Sonnendach heeftmen de eerste reys inde Pieters Kercke gepreeckt.

Den 9. heeft Heynrick Broeckhovens zoon syn eedt gedaen om Schout te wesen.

Den 10. op een Vrydach syn de Staten tot Leyden geweest.

Den 11. op een Saterdach is Gouriaen met knechten inghecomen in Wijngaerdens plaetse.

Den 17. op een Vrydach is ofgelesen/ die uytgetogen syn moeten weder incomen opte verbeurte van 100. gouden Realen.

Den 19. op een Sonnendach heester een Gemoer geweest in het stecken/ vande Cruyce-broer van syn precken.

Den 20. snachts heester een Gemoer gheweest inde Pieters Kerck/ daer is goet uytgehaelt. Daer syn drie monicken de Sylpoort uytgelept. ende Dijnsdaechs is de Prince in Enckhuysen gecomen.

Den 22. is ofgelesen datte Huysittenmeesters elck in syn Parochie omgaen sal/ ende dan Coorn coopen voor den armen ende sal duyren tot Lichtmis/ elck nae sy ryck syn.

Den 30. op een Woonsdach is de Graef weder tot Leyden gecomen mit ontrent 100. Paerden.

Den 6. November op een Donderdach tusschen 4. ende 5. uyren is de Prince van Orangen tot Leyden gecomen mette Graef ende quam van Haerlem. ende den 14. naerde middach tooch hy weder wech naer Delft. ende doen reetmen met Schaetsen inde vest.

Den 4. December op een Donderdach ist ofgelesen dat alle de geene die op gelt geset syn/ om den Prins te leenen/ moetent brengen ende is de tweede reys.

Den 5. is ofghelesen datmen alle Mans-persoonen die boven de 17. ende beneden de 70. Jaeren syn/ moetmen op schrift brengen ende moeten mit geweer gaen ende de Lantluyden moeten haer Coorn/ Boter ende Caes/in drie weecken binnẽ brengen.

Den 10. op een Woonsdach is de Graef tot Leyden ghecomen naerden middach met twee ghevangenen van Haerlem ende de Pater van S. Aechten tot Delft/ ende is snachts ghehanghen/ dandere waeren inde Heer van Lochorst Huys/ ende hy tooch Vrydaechs smiddaechs na Haerlem.

Den 13. op een Saterdach savondts is de Graef weder ingecomen ende hebben teghens malcanderen gheweest ontrent ten halswegen Haerlem opten heyligen Berch/ de Graef nam de vlucht/ daer bleef veel volcx ende tooch smaeudachs weder na Delft met de 2. gevangens/ de Pieters kerc lach vol Soldaté.

Den 18. op een Donderdach nade middach is ofghelesen datmen de

1572. de huysen buyten de Reynsburger poort moet afbreecken.
Den 19. is Haerlem belegen ende seer beschoten. Ende Saterdaechs is Loysen gebarrent.
Den 21. is afgelesen dat den derden man mede uyt moet.
Den 24. op een Woonsdach twas Kersavondt quam de Graef tot Leyden/ ende Vrydach isser een groote Justitie ghedaen van Soldaten die gevangen waeren.
Den 31. op een Woonsdach Jaers avondt isser een Remoer geweest inde Bancraes Kerck van smijten en Rooven.
1573. Den 2. Januarij op een Vrydach des avondts tusschen 6. ende 7. uyren begon den Toorn te branden an't Stadthuys daer de slach Clock inhing/daer bleef een Man doot.
Den 6. op een Dynsdach nade middach quamen Gouweriaens knechten weder in/ sy waeren 's Vrydaechs uyt gereyst.
Ende doen quam de spraecke tot Leyden datter een Remoer te Delft geweest hadde/ de Graef ende Bartel Entis sijn ghevanghen.
Ende doen begostmen de Vesten te maecken mitte Bolwercken/ ende daer worde een Leger tot Sassum gemaeckt.
Den 10. op een Saterdach ist afghelesen vant Cooren/ datmen tlast Roggen geven soude voor 80. goutguldens.
Den 21. op een Woonsdach ist afgelesen datmen den 100. penning geven moet vanden goen/ ende die uyt haere Huysen sijn moeten weder incomen.
Den 29. op een Donderdach togen de knechten wech naert Leger/ ende daechs daer aen ist afgelesen dat die Graef van sijn Officie geset is / ende wie yet bevels van hem heeft/ is mede te niet.
Den 1. Februarij op een Sonnendach / 'snachts isser een Remoer geweest van verraderye / daer isser drie of vier gevangen/ ende daechs daer aen isser 'snachts een over de Vest gevallen/ ende is verdroncken/ het was Vastelavont/ ende den 5. isser Justitie over den verdroncken Man gedaen.
Den 8. op een Sonnendach ist afgelesen datmen op bijten sal/ van Leyden tot Haerlem toe / om haer ontset te doen/ daer waeren veel Galeyen toe gemaeckt tot Leyden.
Ende sanderen daechs is gelesen datmen geen openbaer Hal houden en moet / noch geen Jonge Beesten van alderley dooden en moet.
Den 17. op een Dijnsdach is de Gemeent een weet gedaen watse sweecr moeten geven om die knechten te houden/ die int Clooster leggen.
Den 18. is het gelt verhoocht de stuyvers een deuyt/ de negendeuytsen een deuyt / de braspenning een deuyt/ de elf deuytsen een deuyt de drie groot eē oortgen/ de vierdalf groot eē oortgen/ de vijf-

1573. de vijftalf groot een oortgen/ de stooters een oortgen/ dit en is niet geclopt de 7. groot ende 7. stuyvers moet men cloppen van 7. groot een grootgen/ 7. stuyvers een stuyver/ 32. stuyvers/ 4. stuyvers/ ende naer advenant soo veel meer.

Den 16. Maert op een Maendach sijn de knechten weder wech-getogen/ ende daer sijn Walen ingecomen/ die sijn totte Ge-meynte gelept/ ende Noel is Regent vander Stadt.

Den 18. sijn de Spangaerts tot Reynsburch geweest/ ende te-ghen ons volck seer geschoten/ daer isser van haer een ghevan-ghen.

Den 24. op een Woonsdach tusschen drie ende vier uyren/ heeft-men de Clock geclept ende den Trom geslagen om te sien of de Schuts oock ter Vest comen soude oft nootwaer.

Ende opten selven dach savonts te vijf uyren heeft ons volck upt Haerlem int Bos tegen haer Vyanden geslagen/ het Leger vermelt datter veel volcx gebleven is.

Den 7. Aprillis op een Dijnsdach sijn de Walen wech getogen/ ende weder ander knechten in.

Den 17. op een Vrydach heeftmen mette huysen ghesseten te ver-huyren vande Luyden/ die voorde Prins wech getogen sijn.

Den 23. op een Donderdach heeftmen gheprecckt/ ende is ghe-condicht dat die van Haerlem weder Victorie gehadt hebben.

Ende opten selfden dach heeftmen tot Delft gebeelde-stormt.

Den 28. op een Dijnsdach ist ofgelesen datmen voor drie maen-den Coorn soude coopen. Die upt haer huys sijn moeten in drie daghen weder in haer huys. De boomen moeten af die ofghekeurt sijn ende die knechts togen mede wech.

Den 6. Mey op een Woonsdach ist ofghelesen dat den Burger het Coorn moet op doen Taruw en Rogge.

Ende Heer vande ghebuyrte is boven gheweest om de Mans op schrift te brengen/ omme te comen te doen den eet den Co-ninck ende den Prince/ Cornelis Dircksz. is Burgermee-ster/ daer en vil niet of.

Den 13. is ofgelesen datmen geen Steden spijsen en moet die met Ducdalve sijn/ ende gheen Coorn upt te brenghen. Ende men heeft de gemeente haer goet gheschat van elcke hondert gulden een stuyver te weeck te geven.

Den 17. is Pieter Adriaensz. Burgemester geworden in plaets van Cornelis Dircksz.

Den 28. op een Donderdach sijnder knechten inghecomen/ de Graef is mede inghebracht vant huys te Swieten.

Ende doen wasser opte Meer een schermutsing/ ons volck nam de vlucht daer quamen veel Soldaten in die gebarrent waren.

Den 30. is de Graef na Delft ghebrocht met een Vaendel van onse Burgers opt huys te Honijen.

Den

1573. Den 5. Junius op een Vrydach op Bonifaes-dach ist ofgelesen wie de Prins lief heeft soude hem volgen/ hy soude in vier dagen op sitten.

Den 7. is de Prins tot Leyden gecomen/ men seyt om Haerlem te ontsetten/ daer heyt een verraderye ghewееst.

Den 9. op een Woonsdach begon de Bode het volck te segghen vant gelt van elcke hondert gulden een stuyver ter weeck/ elck na sy geschat syn voor drie maenten.

Den 12. naden middach quam in den Burger van Rotterdam ontrent 150. 't Saterdaechs voorden middach die van Delft ontrent 250. met twee Vaenen/ ende nae den middach die van Dort ontrent 120. ende Sonnendaechs smiddach die vander Goude ontrent 100. ende doen mosten de Schoppen/ Spaen/ Vorcken/ uit Parvanthuys brengen vande Gemeente.

Den 8. Julius op een Woonsdach syn al den Edeldom vande Prins / uytgetoghen om Haerlem te ontsetten / met al de knechten van het Leger/ ende de Burgers/ de slach ghevieł ontrent snachts ten 12. uyren somen seyt/ daer was een groote verraderye onder Princen Capiteynen/ datse geen Victorye ende hadden God betert. Den 12. seytmen dat Haerlem over ging aen Ducdalve.

Den 20. op een Manendach begonmen ontrent Leyden veel Sloten af te branden.

Den 26. op een Sondach heeft ons Volck tot Wassenaer ghebarrent: ende die Spangaerts hebben tot Alphen geschanst.

Den 18. Augusti op een Woonsdach heeft ons Volck die Kerck tot Warmondt gebarrent.

Den 25. op een Dynsdach/ waeren ons Volck aen Swieterslups/ ende hebben een schermutsing gehadt/ daer is een Cornel met een Vaendrager gevangen/ ende veel verslagen.

Den 4. September op een Donderdach/ heeft de nieuwe Baillou Foy van Brouckhoven syn eerste Justitie gedaen / aen die Schout van Woubregge.

Den 6. op een Sonnendach/ placht Kermis inde Bancraes Kerck te syn/ nu heeft men op dien dach wagens met Cooren ingebracht/ ende inde ander twee kercken mede.

Den 9. op een Woonsdach hebben onse knechten by Haerlem geweest/ en hebben wel 300. Beesten ingebracht.

Den 12. heeftmen die Paerdemarckt die tot Valckenburch pleecht te wesen tot Leyden gehouden.

Den 23. op een Woonsdach heeftmen beginnen de Wtlanders haer roerende goederen van Huysraet / ende anders te vercoopen.

Den 27. syn de knechten ingecomen met 5. of 6. gevangen/ ende veel Beesten diese al by Haerlem gehaelt hebben.

1573. Den 3. October op een Saterdach sijnder Commissarijsen tot Leyden geweest men heeft de Rijcdom ontboden te vraghen wat sy begeeren te gheven tot Landts oorbaer voor de Prins van Orangen.

Den 8. op een Donderdach snachts tusschen een ende twee uyren clepte de Clock dat de vyanden quamen aende Zijlbrugge/ doen heeft ons Volck datter noch stondt afgebarrent.

Den 10. ist ofgelesen dat de Schutters moeten gaen sonder mantel/ met geweer. Doen hebben ons Volck gebarrent op veel Dorpen: ende de Schutters gingen met Pijp en Trom na de wacht.

Ende s'Woonsdachts heeftmen te Lammen een Schants ghemaeckt.

Den 5. November ist afgelesen datmen inde Herberghen niet drincken moet/ ende geen bier hoger te brouwen dan van vier schellinghen/ ende tbroot soumen setten. Ende die knechten hebben weder beupt gehadt/ ende vier gevangens ingebracht.

Den 19. op een Donderdach is ofgelesen/ ende alle eetbare waeren van Boter/ Caes/ Melck/ Sout/ op een prijs geset hoement vercoopen moet/ van Coorn ende van Laecken/ den xij en penning te geven.

Den 29. op een Manendach tusschen 10. ende 11. uyren savonts hebben de Vyanden de molen afghebarrent buyten de Witte Poorte tot 6. uyren toe.

Den 6. December op een Sonnendach doen hebben de Vyanden het Huys te Warmondt gecregen/ ende s'Maenendachs de Schants tot Lammen doen werde de Molen afgebrandt.

Den 22. op een Dijnsdach sijn de knechten op haer eygen cost gheset/ gevende vier en licht en wasschen/ ende men heeftse gelt van Pampier gegeven/ de Grootgens vijf Deupts/ elf penningen sijn een penning op geset.

Den 29. op een Dijnsdach hebben de Vrybuyters wel 39. ghevangens ende Allert Quyrijns Soon ingebracht met veel goets.

Den 6. Januarij op een Woonsdach hebben de Vrybuyters weder veel goet inghebracht ende Saterdaechs mede.

Den 10. op een Sonnendach is tot Leyden ghemonstert de Schutters/ de Rpomers vande Wacht ende de Vrybuyters.

Den 25. op een Manendach hebben de Burghemesters P. A. Seemtouwer, C. van Noorde, C. Brouwer, I. I. Half Leyen, het Broot vercoft.

Den 30. isser een deel vande Burgers Stenevelt ende Sijlhof de muyren omgetogen ende twee Schepen gesoncken int schepden vanden Rijn, daer bleven drie vande Vyanden.

Den 4. Februarij op een Donderdach hebben de Heeren of laten lesen datmen alle hoetgelden ende vande Doon soude inhaelen tot

1574. tot behouf vanden armen.

Den 17. op een Woonsdach heeft de Gemeente haer suplel op schrift gebracht.

Den 5. Maerte op een Vrydach begonnen de gorst opt Stadt-huys te brenghen ende t'Sonnendaechs is ofgelesen die gheen Coorn en hebben moeten een eedt doen/ ende sal vande Stadt Broot halen. Die Vrybuyters hebben altemet veel Beuyt ingebracht/ ende wy cregen weder vis ende ander goet van Delft over den Dam.

Den 25. Maerte op een Doederdach syn de Poorten open ghe-set ende Saterdaechs is ofgelesen/ vant Pampiere gelt dat-ment boven brengen soude. Men heeft ter wylen dat het ghe-slooten was Papiere gulden ende vijf stuyvers ghemaeckt/ ende men heeft Grootgis en Oortgis van Cooper geslagen.

Den 7 Aprillis op een Woonsdach syn de uytlanders haer huy-sen verhuyrt.

Den 16. op een Vrydach syn al de knechten wech getogen/ dat-ter niemant en bleef dan Mr. Andries knechten/ ende daer is op veel goets excijs geset.

Den 26. op een Maendach begonnen by Valckenburch te del-ven om een Blockhuys te maecken.

Den 23. Mey op een Sonnendach wast ommegang tot Ley-den/ die Schutters gingen met haer geweer om.

Den 25. op een Dijnsdach snachts/ quamen de vyanden weder tot Leyderdorp/ tusschen 2. ende 3. uyren/ ende Mr. Andries met noch twee ofte drie bleeffer. Ende cregen den Dam/den Haech ende Alphen/ maer daer bleef veel volck van haer. Leyden belegert 1574.

Den 29. smorgens cleypte die Clock/ doen bleeffer een van haer/ daer werde Mr. Andries voor in gebrocht.

Den 3. Junius op een donderdach/ snachts tusschen 12. ende een uyren werden de Clocken geluyt/ datter een groote victo-rye geweest is vande Schepen.

Den 7. op een Manendach hebben de Vrybeuyters veel beuyts ingebracht/ ende Pieter quaetgelaet.

Den 19. op een Manendach/ hebben de vyanden de Schans ingecregen.

Den 28. hebben de Heeren weder het Cooren beschreven / ende daer is weder een Galluch aende Blauwesteen geset.

Den 30. op een Woonsdach heeft de Heer ons bewaert/ voor een gemaeckte brandt. Ende men begon doe Coorn upt te deelen/ elck mensch een achtendeel die Cooren hadde.

Den 2. Julius op een Vrydach begonnen in elcke Bon/ broot upt te geven/elc mensche een half pont daechs voor syn hooft/ het pont voor een grootgen.

Den 25. op een Sondach heeftmen de eerste reys inde Ban-

1574. traes Kerck ghepreeckt.

Den 29. op een Donderdach smergens vrouch/ heeft ons volck uytghetrocken teghen haer vyanden om een Schants in te nemen.

Den 4. Augusti op een Woonsdach/ heeftmen een half pont broots gegeven/ende Donderdachs heeftmen mout-cour uytgedeelt het pont voor een grootgen.

Den 20. op een Vrydach heeftmen een pont van een Couck (verstaet van Mout) elck mensch voor drie dagen gegeven.

Den 22. isser een Placcaet ghelesen/ opte vier houcken vande Stadt/ hoe dat de Spaensche Capiteynen geswozen hadden/ waert datse in Leyden quamen/ niet een kindt en souden laten leven.

Den 27. op een Vrydach gafmen Mout-couck/ende een vierendeel beschuyts voor een Couck.

Den 31. ist afgelesen dat elck mensch een half pont vleys halen sal/ twee pont voor vier dagen/ maer die noch voor 8. of 14. daghen broot hebben/ en moghen geen halen/ den armen om niet/ dan sy moeten daer voor aende Vest wercken/ ende dander om gelt.

Den 2. September op een donderdach deeldemen het vleys uyt inde kercken/ het pont voor negen deuyts.

Den 6. gafmen weder Mouten-kouck/ Gersten-broot/ ende Beschuyt/ ende Dyngsdachs weder Vleys/ ende den 13. wederom.

Den 15. op een Woonsdach quamen drie posten in/ ende brochten goe tijding in.

Den 28. op een Dyngsdach heeftmen Paerde-vleys ende Rupen mede gedeelt. Ende doen isser een Duyf inghecomen/ ende sWoondach noch een.

Den 1. October op een Vrydach isser 50. Koeyen ende 30. Paerden geslagen/ ende aen elck mensch een Pondt gegeven/ ende het was het leste vleys. dat gedeelt worde.

Leyden ontset. Den 3. op een Sondach smorgens ontrent tusschen 7. ende 8. uyren/ is Leyden ghespyst/ ende men hadde in vyf weecken maer eens broot ghedeelt. Ende de Vyandt is doe vertrocken ende hadder gelegen 18. Weecken en drie dagen.

Den 4. des avondts is de Prins van Orangen in ghecomen ende heeft de Wet versettet.

Den 10. November op een Woonsdach/ was een Bede-dach/ ende Peylighe-dach.

Ende in dese tijt isser een groote Sterfte geweest. Ende een groote dierte/ een achtendeel boters 12. gulden/ een stuck hop boters ses stuyvers ende sevendalvestuyver ende groot excijsen van een Sack Tarwe met malen 8. stuvers.

Den

1574. Den 1. December op een Woonsdach ist Heylige dach geweest/ om dat den Vyant altemael vertrocken was/ men voer weder den Dam over naer Delft.

Den 12. Dach op een Sondach is de Heer van Noortwijcke met sijn Soldaten uytghetrocken op sijn Dorp ontrent 14. daghen.

Ende in dese Maent hebben de Bonmeesters gaen schrijven ende in ons Bon waren 846. Persoonen/ 188. Koeyen/ 4. Calven/ drie Paerden/ een Varcken/ Thien Last anderhalve Sack Tarwe/ 3. Last Roggen 8. Last Mout/ 6. Last Haevers/ 46. Sack een Achtendeel Gorst.

1575. Den 8. Februarij op een Dijnsdach is de Universiteyt te Leyden ingehaelt mitte Schutterye/ ende twas Heylige dach/ sy waeren int Barbaren Suster-huys.

Den 7. Maerte heeftmen byde Sijlbrugge een Schants beginnen te maecken.

Den 21. Meye op een Saterdach sijnder vier Vaendelen knechten ingecomen.

Den 13. Juny op een Manendach isser ofgelesen datmen den 100. penning geven moet vande Huysen.

Den 11. Julius is omgeropen dat Amsterdam ende Wtricht/ voor vrybeupt gegeven is.

Den 3. Augustus is ofgelesen datmen den vijftichsten penning geven moet vande Huysen.

Den 4. op een Sondach isser een remoer geweest tot Leyden/ de Pater van Roomburch is gevangen/ om dat hy Mis wilde doen in Sinte Catharijnen Suster-huys. Ende daer is noch een Vaendel knechten ingecomen.

Den 16. September op een Vrydach/ heeftmen het groot geschut ofgeschoten van blijtschap dat Buyschuy (verstaet Bossu) de nieuwe Stedhouwer gevangen is/ met noch meer andere Heeren ende Edeldom/ dat een groote victorye was/ ende tselve is Saterdaechs ofgelesen.

Den 23. op een Vrydach isser een Rumoer geweest vande Soudaten ende den burger: doen heefter thien persoonen uyt een Bon moeten waecken. Ende de Galch is vande blauwesteen gedaen.

Den 25. cleypte de Clock namiddach tusschen drie ende vier uyren de vyanden quamen te Soeterwoude.

Den 29. op een Donderdach heeft ons Volck tot Voorschoten gebarrent/ de Vyanden waren tot Noortiger-hout/ en al die Dorpen.

Den 24. December op een Saterdach / heeftmen weder den 100. penninck vande huysen moeten geven.

Ende in dese Maent zijn de Ballingen haer goet te coop ghesett/

 ende

ende mede geseten om te vercoopen.

1576. Den 22. Januarius op een Sonnendach snachts heeftet een starcke Wint gewaeyt/ dat veel schade geschiet is.

Den 18. Maert op een Saterdach ist afgelesen dat de gemeent weder gelt moeten leenen.

Den 25. op een Sonnendach heeftmen veel reeschap gemaeckt om naer Amsterdam te vaeren/ maer sy quamen wederom tot Leyden/ daer werder twee geschoten.

Den 6. Aprille op een Vrydach/ hebben de Engelschen een Rumoer gemaeckt/ ende namen de Hogewoertsche poort in.

Den 31. Julius op een Dijnsdach/ heeftmen weder moeten geven den 50. Penningh vande huysen. Ende wy gaven 64. stuyvers.

Den 1. Augustus op een Woonsdach was tot Leyden victory om dat Brussel overgegaen was.

Den 31. op een Vrydach is de nieuwe Clock opgetoghen/ sy woogh 9970. pondt. Burgemeesteren W. I. R. I. Brouwer, C. W. C. H. Gael.

Den 28. September op een Vrydach ist bedeldach geweest/ om datmen bidden soude/ ende dat de Staten van Brabandt vereenicht sijn om de Spangaerts upt het Lant te brengen.

Den 21. November op een Woonsdach ist ofgelesen datmen Amsterdam, Haerlem, Oudewater, ende Schoonhoven niet spijsen en sou op lijfstraf/ wantmen haer voor vyanden hout.

Den 5. December op een Woonsdach sijn de goen die die van Amsterdam hebbẽ leggen binnen Leyden te coop geset/ist datse niet aen dese sijde en coomen binnen een tijt.

1577. Den 1. Maert op een Vrydach was Victorie dat de Knechten upt Haerlem waeren.

Den 15. April op een Manendach is den appel opten Stede Toorn geset.

Ende daer is afgelesen datter Glippers goen ontslagen sijn.

Den 18. Augustus op een Sonnendach heeftmen de eerste Reys omgegaen voor den armen/ sy moetẽ niet meer gaen bedelen byde huysen.

Den 10. September op een Dijnsdach is ofgelesen vanden 100. penning te geven.

1578. Den 8. Februarij quam de Tijdinge tot Leyden dat Amsterdam vereenicht is met dese Landen.

Den 7. Maerte brochtmen Ceeltgens om vanden C. penning vande huysen.

1579. Inde Maent van Julius isser in veel steden Remoer gheweest over het offetten vant cooper gelt. De oortgens syn op 3. penninghen de duyten op een penning/ ende de penninghen op een halve penning geset.

Den

1580. Den 5. Januarij op een Vrydach is den Prince van Orangen hier geweest/ ende vertrock Saterdaechs na Woerden.

Den 29. Februarij op een Sonnendach is afgelesen Openbaer oorloch tegen Loven, Mechelen en Henegouwen.

Den 6. April op een Woonsdach is binnen Leyden savondts tusschen 5. ende 6. uyren een gedruys geweest gelijck een Aertbevinghe/ seer Wonderlick dat het niet en Waeyde ende was seer stille/ de Clocken gaven gelupt vant gedruys.

Den 30. November sijn brieskens omgebracht vanden L. penning vande huysen/ ende wy gaven 6. gulden 3. stuyvers.

Ende hier mede comen wy ten eynde van het tweede Deel vande Leytsche Beschrijvinge.

Het derde Deel
vande
Beſchryvinge
der Stadt
LEYDEN
in
HOLLANDT.

Corte beſchrijvinge vande Regeringe der Stadt Leyden.

Beminde ende waerde Leſers ende mede-Burgers/ alſoo ick inde beſchrijvinge van mijne Geboort-ſtadt Leyden/ int lange verhael gedaen hebbe/ ſoo van haere eerſte beginſelen/ vergrootinghen/ vermeerderingen/ ende tgeene daer aen is dependerende: mitſgaders alle het geene de ſelve Stadt overgecomen ende wedervaren is: ende inden Jaere 1614. door den Druck alle man gemeen gemaeckt hebbe. Ende dat ick van meninge geworden zy (den ſelven Druck geheel ende al uyt vercocht ſijnde) dewijl mijn Godt almachtich daer toe tijt ende ghesontheydt belieft heeft te verleenen/ de copie op een nieu te overſien: ende dewijle ick tſedert dien tijdt van eenighe ſaecken/ naerder ende meerder kenniſſe ghecreghen hebbe/ van meninghe geworden zy de ſelve copie te amplieren ende te vermeerderen/ in vele ende verſcheyden plaetſen: omme daer mede de curieuſe ende weetgierige Leſers te believen. Inſonderheyt dewijle inde ſelve mijne eerſte beſchrijvinge niet met allen geſeyt is / van wie ofte op wat wijſe/ de regeringhe van Leyden gedaen ende geſtuyrt werdt. Soo hebbe ick goet gevonden int corte yet te ſchrijven vande Regeringe/ ſtuyr ende tbeleyt van ons out ende lieve Leyden: omme in den tweeden Druck van onſe Beſchrijvinge te dienen voor het derde Deel der ſelver. Dienvolgende omme mijne overigen tijdt/ in het geheel niet te vergeefs ofte onnuttelicken door te brengen: hebbe ic de ſelve regeringe cortelicken/ doch waerachtelicken voorgenomen te beſchrijven. te weten op wat wijſe/ ende door wat Collegien/ Ampten ende Officien/ de Stad Leyde over veele honderden Jaren/ geregeert/ geleyt ende geſtuyrt is geweeſt: ende noch heden ten dage geregeert / ghelept ende geſtiert werdt: zoo wel in het hoochſte gebiedt/ als in mindere Staten/ ampten ende Collegien. Alles

Inneleydinge tot het derde Deel van Leydens Beſchrijvinge.

Wat in het derde Deel verhandelt zal werden.

les conform de Privilegien/ heele oude ende nieuwe Keuren ende Ordonnantien deſer Stede/ daer van ſijnde. Welckers eygen woorden/ tot gelegen plaetſen/ ſelfs verhaelt ende inghevoecht ſullen werden/ voor ſoo veele ick die hebbe connen becomen.

Dit tot hier toe als een inleydinge gheſeyt hebbende/ ſoo ſullen wy comen totte ſaecke zelfs/ beginnende met het opperſte ende hoochſte Collegie/ weſende den Breden Raedt ofte de groote Vroetſchappe, repreſenterende het Lichaem deſer Stede/ gelijck inde eerſte Burgerlicke Keure van den Jare 1582. geſeyt wert.

VROETSCHAPPEN ENDE VEERTIGEN.

By wat Privilegie Leyden gequalificeert is om Veertigen te moghen verkieſen.

DE Stadt Leyden ghelijck alle andere Steden van Hollant ende West-Vrieſlandt, is over veele Jaeren geregeert gheweeſt/ by het Collegie vande groote Vroetſchappe ofte Veertigen, beſtaende in Veertich Perſoonen/ de welcke upt de Rijcrſte ende ghequalificeerſte vande Burgheren vercooren werden. Daer toe de Stadt by verſcheyden Privilegien/ ende oude Handtveſten/ vande Graven van Hollant is gheoctroyeert ende gheauthoriſeert. Te weten by Hartoch Philips van Borgondien opten 22. Aprilis inden jaere 1449. voor een tijt van acht Jaeren/ t'welck daer naer by den ſelven Hartoge int Jaer 1451. voor noch tien Jaeren is verlangt. Ende alhoewel by Vrouwe Maria Hertoginne van Borgondien ingewillicht was/ het zelve recht te mogen ghebruycken/ ten eewigen dagen by ſeeckere Privilegie van date den 23. Martij 1476. zoo is tſelve by andere Privilegie vanden 20. Julij des Jaers 1481. opten Name van Maximiliaen ende Maria, Hartogen van Ooſtenrijck/ weder roepen/ op een nieu de Veertigen ingeſtelt/ ende toegelaten te ghebruycken tot wederſegghen toe. Ende by de Huldinghe vanden 14. Decembris 1495. ghedaen aen Philips, Eertſ-hartoge van Ooſtenrijck, ende den innehouden van een generale Privilegie de Steden van Delft, Leyden, Goude, Amſterdam, Rotterdam ende Schiedam, vergont was de Privilegien vande Veertigen/ met dat daer aencleeſt te uſeren ende te gebruycken/ tot dat ſijn Genade tot den ouderdom van 25. jarẽ gecomen ſoude zijn. So is inden Jaere 1510. den 10. Octobris/ Privilegie vande Veertich opten name vanden Keyſer Maximiliaen vernieut ende vergunt voor een tijdt van drie Jaeren. Verder inden Jaere 1514. binnen deſer Stede ſeeckeren

keren twist different ende geschil/ gecomen ende gevallen sijnde tusschen eenighe vande Vroetschap / Officieren/ Burgeren ende Ingesetenen metten Burgermeesteren/ Thresoriers ende andere Officiers/ roerende het verkiesen so vanden Veertich/ als andere saecken de Politie rakende: zoo waeren opten 28. October eenige Gecommitteerden alhier geschickt/ omme die minlick ende vriendtlick te vereenigen. Eyntelicken is de Stadt Leyden inden Iaere 1519. opten 21. Junij by K. M. Keyser Kaerel de vijfde gepreviligeert/ de Veertigen te mogen verkiesen ende te ghebruycken/ tot wederseggen toe. Ende is te dier tijden by Keyser Karel de vijfde opt rapport vanden Heeren Frederick van Renesse, ende Mr. Vincent Cornelis zoon, de welcke upt den name van den Keyser tot Leyden ghesonden waren/ omme haer te informeeren vanden twist/ ende oneenichept die onder de Vroetschappen was / een nieuwe Veertich vercooren ende gestelt/ de welcken den eedt aende selve Commissarisen hebben gedaen: De woorden ende de redenen van dese commissie genomen upt het selve Privilegie/ zijn van desen inhout:

Veranderinge van de Veertich ten tijden van Carel de vijfde.

Alsoo by onse openen Brieve vanden 26. October lest leden, wy om seeckere redenen, ons daer toe porrende, wedergeroepen ende gerevoceert hebben de Veertich, den welcken wy onser Stede van *Leyden* in *Hollandt* daer te vooren inden Iaere 1514. tot onsen wederseggen verleent ende geordonneert hadden, het sy dan d'Ingesetenen van onse voorschreven Stede, zichten onse voorsz. Revocatie getoont hebben, dat sy de voorsz. Veertich van ouden tijden hebben gehadt, ende dat de welvaert vande selver onser Stede daerinne gelegen zy. Ende daeromme onlangs int consenteren van onse leste Bede in Hollant, ootmoedelick gebeden hebben hem luyden de voorsz. Veertich te willen restitueren. Des wy aensiende hoore goetwillicheyt, ende totte welvaert vande selve onser Stede, hem geconsenteert ende toe geseyt hebben, ende van doen toe geseyt hebben, te dien eynde onsen lieven ende ghetrouwen Neve ende Stadhouder Generael van Hollant, Zeelant ende Westvrieslant, den *Grave van Nassau* gecommitteert in onse Stede van *Leyden* te reysen ende aldaer van onsen wegen alsulcke Veertich Persoonen, daer toe nut sijnde te ordonneren ende te stellen. Ende de selve Veertich alsulcke macht ende authoriteyt te geven als hem aensiende onse eere, ende tprofijt vander voorsz. Stede goet ende redelijck duncken soude. Ende also onsen voorsz. Neve ende Stadhouder daer toe overmits zijn reyse, alsdoe van onsen wegen inder Duytscher Landen, ende aldaer noch is, niet en heeft

mogen vaceren noch verstaen: waeromme wy tot sijner begeerten, onsen lieven ende getrouwen Rade *Frederijc van Renesse*, ende *Mr. Vincent Cornelis zoon*, by onsen Brieve vanden 10. Maerte lestleden, gecommitteert hebben in onse voorsz. Stede van *Leyden* te trecken ende aldaer informatie te nemen vanden Staet ende conditie vande Ingesetenen der selver Stede, omme uyt dien tot veertich Persoonen toe, de notabelste ende rechtvaerdichste te kiesen, ende voorts aldaer te vernemen, wat authoriteyt, wy den selven Veertigen in heure Institutien best zoude mogen geven, ende ons van al rapport doen. Doen te weten dat wy des voorsz. is ghemerct den gemeynen Ingesetenen van onse Stede van *Leyden* Supplianten, geneghen wesende tot haere Supplicatie, willende met henluyden met goeder trouwen procederen, ende henluyden onsen voorsz. toeseggen onderhouden, gehoort hebbende het rapport van onse voornoemde gedeputeerden, ende heur advijs. Wy by rijpen Rade ende deliberatie, van onsen seer lieven moeye Vrouwe *Margarite*, Eertſ-hartoginne van *Oostenrijck*, ende Gravinne van *Borgondien*, Hartoginne ende Tochtenersse van *Savoyen* &c. eñ vande Luyden van onsen Secreten Rade, eñ van onse Finantie, in desen onsen Landen, geordonneert den voorsz. Supplianten de Veertich gerestitueert: ende zo verre noot sy van mensch gegunt, verleent, geconsenteert hebben, restitueeren, verleenen ende consenteeren, uyt onse sonderlinge Gratie by desen, henluyden daer toe noemende de volgende Persoonen, &c.

Macht vande Veertigen om een ander te mogen verkiesen.

By dit selve Octroy is de Veertige ofte de Vroetschappe/ geauthoriseert/ zoo wanneer dat yemandt uyt den haeren/ comt te overlijden ofte uyt de Stadt te vertrecken/ eenen anderen te verkiesen in de selfs plaetse. Blijckende by de volgende woorden:

Ende ingevalle eenige vande voorsz. Veertich oflijvich werde, ofte buyten onse voorsz. Stede ter wooninghe treckt, ofte andersints vande selve Stede hem absenteert, Indien ghevalle zullen die andere vande Veertich in Stede van dien aflijvighen of geabsenteerde Persoone, eenen kiesen ende Ordonneren vanden nobelsten ende Rechtvaerdichsten Persoonen, die sy in haere Conscientien, nutte ende bequame, daer toe kennen ende weten zullen, out wesende ten minsten 28. Iaeren. Ende geen gebroeders, Vaders ofte kinderen wesende, van eenighe vande voorsz. Veertich.

Eenen nieuwen Veertich alzoo vercoozen wesende zoo werdt in het selve Privilegie geseyt. Dat hy by den Schout der Stadt Leyden in sijnen Dienst ingestelt ofte geinstitueert/ ende den Ordinaren eedt afgenomen zal werden/ daer van zo luyden de woorden als volcht: De Schout van Leyden gelast den nieuwen Veertich te Instituerë.

Ende de welcke Personen by den XL. aldus vercooren wesende, gepresenteert zullen werden, onsen *Schout* van Leyden ter tijt sijnde, de welcke hem luyden van onsen wegen Iustitueren zal, ende alles doen. Ende voort Iaerlicx ghelijck vanden anderen Veertich, den behoorlicken ende voorverhaelden Eedt ontfangen sal.

Met welck Octroy/ comt over een te stemmen ende genoechsaem te accordeeren/ de tweede Burgerlicke keure vanden Iaere 1582. de welcke is spreekende vant verkiesen vande Veertigen/ in plaetse van aflijvichheydt/ ofte uyt de Stadt metter woon vertrocken wesende/ende is vanden volgenden inhout:

Eerst sullen de voorschreven Veertigen, zoo wanneer eenighe uyt den heuren comen te overlyden, uyt deser Stede mitte wooninghe te vertrecken, oft anderssints vander zelve hem te absenteren: in haer vergaderinge opt Raedt-huys, by de meerderheyt van stemmen, andere inde plaetse, vanden overleden, vertrocken ofte absenten verkiesen: achtervolgende het Octroy vanden voorghenoemden Keyser Kaerle de vijfste, gegeven den 21. Iunij vijftien hondert negentien, de welcke aen handen vanden *Schout*, den ghewoonlicken Eedt zullen doen. Leydens Keure vant verkiesen ende beeden van Veertighen.

Den Eedt de welcke de Veertighen gewoon zijn te doen is deses volghende:

Ick gelove ende swere, dat ick den Coning van Spangen, met alle zijne adherenten verclare ende houde voor mijne Vyanden, dat ick de Graeflickheydt ende hoghe Overicheydt vande Landen van Hollandt, Seelandt ende Westvrieslandt, ende zulcx oock de selve Landen, mitsgaders deser Stadt *Leyden*, goet, ghehou ende getrou zal wesen. Deselve Graeflicheyt, hoge Overheyt, Landen ende Stad, zal gehoorsamen ende assisteren naer mijn uyterste vermogen, tegens alle ende een yegelicken der voorsz. Graeflicheyts, hoge Overheyts, Landen ende Stadts vyanden. Dat ick voorts als Veertige gheropen sijnde, omme te helpen verkiesen, tsy de Sestien, of oock Burgermeesteren ende Thresoriers, zal kiesen de Den eedt vande Veertigen.

eerbaertste,

eerbaerste, beste ende verstandichste, ter eeren vander Graeflickheyt ende welvaren deser Stede dienende. Van gelijcken dat ick geropen sijnde als Veertige, met ende beneffens die vande Vroetschappe, omme te opinieren in sGemeene Lants, of deser Stede affairen, naer mijn beste wetenschap opinieren, Stemmen ende Raden zal, ter eeren vander Graeflickheyt, hoge Overicheyt ende Landen, mitsgaders deser Stadt *Leyden* welvaeren. Ten laetsten dat ick d'inhouden vande Ordonnantien ende bevelen vander Graeflickheyt ende hoge Overicheyt naer mijn beste vermogen, volcomen ende onderhouden zal.

Dus verre ghesprooeken hebbende van het Octroy ende macht deser Stede/ omme de Veertigen te mogen verkiesen ende te stellen/ de maniere vande verkiesinghe ende Investiture vande zelve: Soo sullen wy met weynich woorden yet schrijven van haer ampt ende authoriteyt/ zo ten dienste vanden staet vanden Lande int gemeen/ als tot nut ende voordeel vande Stadt Leyden en de Ingesetenen vandien int bysonder.

Macht ende authoriteyt vande groote Vroetschap

By de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt is in den Jaere 1587. opten 16. October/ Staets-ghewijse vergadert sijnde binnen Haerlem, seeckere verclaringhe gedaen/ aengaende de forme ende Regeringe vanden Lande ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt, Mitsgaders vande outheydt der selver/ waerinne beschreven en ghestelt werdt/ wat macht de Ridderschappen, Edelen, Steden ende leden, sijn hebbende/ inde selve Regeringe: Daer van de woorden sijn vanden volgenden inhout:

De Steden hebben meest al een form van Regeringhe, te weten een Collegie van Raeden of Vroetschappen, geconstitueert sijnde vande notabelste uyt den midden vande gantsche Burgerye. Dese sijn in sommige Steden Veertich, in andere van 36. in andere van 32. 28. 24. of 20. Persoonen, ende sijn de Collegien vande selve zo out als de Steden, ofte immers dat geen memorie en is van hare beginselen. De Persoonen eens vercoren zijnde, dienen haer leven, ofte Poorterschap langhe gheduyrende, in plaetse vanden geenen die sterven, ofte haer Poorterschappen verlaeten, worden by tselve Collegie tot haeren gelieven,gecooren andere Personen, uyt het midden der Burgeren tot vervullinge vant getal.

By dese Collegien alleen is de macht omme te adviseren, resolveren ende Disponeren, van alle saecken, concernerende den Staedt vanden Lande, ende der Steden respective: ende wat tselve

Col-

Collegie adviseert, resolveert ende disponeert, wert by de gantsche Burgerye gevolcht, daer tegen noyt eenigen inbreuck ofte oppositie, vande Burgeren is gevallen.

By dese Collegien worden Iaerlicx gecooren de ordinarijse Magistraten, te weten vier, drie ofte twee Burgermeesteren. Eñ seven of meer Schepenen, omme te dienen voor een Iaer. In sommighe Steden geschieden dese electien absolutelick, ende in sommighe by Nominatie van dobbel getal, daer uyt by den Stadthouder de verkiesinghe vant gewoonlick getal werdt gedaen. Omme nu de Collegien vande Edelen ende de Steden te brengen in eene Vergaderinge, en kan niet geschieden dan by Gedeputeerden vande selve: oversulcx als om eenighe merckelicke saecken te beraetslagen, van node is de selve te vergaderen, zo worden die beschreven, met Insertie vande principaelste poincten: die by den Collegien in deliberatie geleyt ende daer op geresolveert sijnde, worden afghesonden alsulcke Gecommitteerden, als zy vertrouwen ende met alsulcken last ende Resolutien als sy bevinden ten dienste vanden Lande te behooren. Ende dese Gecommitteerden, alsulcx (mette Ridderschappen ende Edelen) by den anderen vergaderende, Representeren de Staten van den selven Lande, niet dat zy luyden in haer Persoonen, ofte uyt hare Authoriteyt de Staten zijn, maer alleen uyt crachte vande Commissie van haere Principalen: ende sijn de selve Gecommitteerden gehouden wederkeerende haren Principalen te doen van alles goet ghetrou rapport.

Opt welcke verclaringhe volcomentlicken ghesien werdt dat het Collegie vande Veertich/ heeft het opperste ghebiedt inde Steden. Ende Representeert een ghedeelte/ ende voor een lidt de Staten vanden Lande van Hollant ende West-vrieslandt. Ende heeft Leyden onder de selfde Vergaderinghe de vijfde stemme ende plaetse/ door zodanighe Personen als by de groote Vroetschappe specialicken daer toe werden gecommitteert. *De Vroetschap heeft het hoochste gebiedt inde Stede.*

Gelijck zy desgelijcx alleen de macht hebben omme van haeren twegen/ te Committeren ende te seynden Persoonen/ omme ordinaris te compareren in het Collegie vande Ed. Mo. Gecommitteerde Raden vande Staten van Hollant ende West-vrieslant. Ofte int Collegie vande Admiraliteyten tot Amsterdam. Ende extraordinaris met ghebeurten neffens de andere groote Steden/ inde Collegien vande Staten Generael, den Raed van State, Reecken-kamer vande Staten Generael, als inde Reecken-kamer van Hollandt, voor een tijdt van drie achter een vol- *Seynt Gecommitteerden inde hoochste Collegien.*

gende Jaeren/ conform de Resolutien dien aengaende by de Staten van Hollant genomen.

Wat Staten ende Diensten by de Vroetschap absolupt vercoren werden.

By de selve Vroetschappe werden absolutelicken vercooren de vier Burgemeesteren, de sestien Personen, daer upt volgende de Privilegien deser Stede by den Stadthouder van Hollandt zelfs/ ofte buyten de palen van Hollandt wesende by den President ende den Provincialen Rade van Hollant de acht Schepenen gecooren werden/ gelijck hier naer tsijner plaetse ghesept zal werden. Den Thresorier Ordinaris, den Fabrijck-Meester ende opsiender van des Stadts ghebouwen ende wercken. De Rojeer-Mesteren, omme te staen over het hooren ende sluyten van alle de Reeckeninghen zoo wel de groote vanden Tresorier ordinaris/ Verponding-gaerder/ ẽn Collecteur vande Bier-excijs/ als vande cleyne/ van alle de geene die eenighen ontfang van des Stadts goederen ende penningen zijn hebbende. Desgelijcx den Raedt ende Pensionaris, den Secretaris, den Griffier ende onder Secretaris, daer van alles hier naer gesprooken zal werden.

Alleen de Vroetschap mogen de Stad beswaren.

Buyten consent vande Vroetschappe/ en vermach niemandt / het lichaem deser Stede te beswaeren met Lijf ofte Losrenten: noch der Stede Excijsen te verhoogen ofte verminderen/ noch de restanten vande Pachters van dien quijt te schelden/ ofte langhe atterminatien te verleenen/ noch eenige groote ende nieuwe gebouwen ende andere saecken van Importantie voornemen. In somma by dit Collegie bestaet/ als tot hier toe gesept is de opperste macht ende regeringe der Stad Leydẽ.

Wie dat eygentlick Vroetschap is.

Ick bevinde in een geheele oude keure deser Stede/ spreeckende van de Vroetschappe/ daer by verstaende die Burgermeester ofte Schepen sijn/ ofte geweest hebben/ ende desselfs macht/ dat alhoewel die in geenen actuelen Dienst en waeren/ even wel vermochten de Burgeren te gebieden/ eenige keuren te onderhouden opte boeten daer inne begrepen zijnde: de woorden die luyden daer van als volcht:

> Des zal die Vroetschap voortaen wesen ende hieten die aenden Gerechte geweest hebben, ende die selve Vroetschap die aenden Gerechte geweest hebben, zellen van allen leeme ende vechtelick, daer sy by comen bieden mogen, ende bieden der Stede Keur te houden, gelijcken of zy anden Recht waeren, ende dat tot sulcken Boeten, als die Keuren daer of inhouden, ghelijcken of zy anden Recht waren. Ende want dit der Stede grootelick mede gaet, ende om dat dese Vroetschap te meer daer toe ghehouden zel wesen te doen als voorsz. is, zoo zel elck vander Vroetschap voorsz. die opten Heyligen Sacraments-dach na den Gerechte gaen ende volgen den Heylighen Sacrament, ende hebben een paer hantschoen ende een mengelen wijns, ende desgelijcx zel elck hebben op sinte Martijns-avont inden Winter een mengelen Wijns.

Veroe-

Beroerende het beroepen vande vergaderinghe vande groote Vroetschappe/ die staet tot discretie ende Ordonnantie vande Burgemeesteren/ soo wanneer datter eenige saecken ten dienste vanden Lande/ ofte deser Stede te verhandelen zijn/ daer toe haer consent ende resolutie vereyscht werdt: ende dit achtervolgende de 13. Burgerlicke Keure vanden Jare 1582. wesende van desen Inhout: Door wie dat de Vroetschap vergadert wert.

Burgermeesteren zullen den Breeden Raed, so dickmaels doen vergaderen als sy des noot achten, mits hem doende verwittighen 24. uyren te vooren, tzy aen haer Persoonen, of tharen woonstede, aen yemant van bequamen ouderdom. Ende wie gesont, ende ten tijde vande wete tsijnen huyse, binnen der Stadt was, of voor de uyre vande vergaderinge binnen gecomen sijnde, hem zonder van Burgermeesteren oorlof te hebben, gheheel af-hout, zal verbeuren xxiiij. stuyvers, ende naer 'tquartier vande gesette uyr comparerende zes stuyvers, beyde ten behouve vanden Armen, ende onwillich wesende de boeten te betalen, zal den Schout, ten verclaren van Burgemeesteren ende Schepenen, de selve uytleggen, ende doubelt dadelick weder inwinnen. En geen saecken inden voorsz Breeden Raedt verhandelt, en zullen voortgang hebben, dan by 'tmeerendeel vande jegenwoordighe stemmen verwillicht zullen zijn.

Met het laetste Lidt van dese spreeckende / wat resolutien vande Vroetschappe van waerden zijn ende vast ghehouden moeten werden: comt over een te stemmen ende te accorderen mette 14. Keure deser Stede/ ghemaeckt inden Jaere 1547. als mede noch een veel ouder Keure/ wesende van desen Inhout:

Item van alle saecken daer die Schout, Burgermeesteren ende Schepenen te doen hebben die Vroetschap te ontbieden, om lasten wille vander Stede, hoe sy ghenoemt moghen wesen, zoo en zellen die lasten als voorsz. is, geen voortganck hebben, dat van waerden wesen ende blijven sal, ten sy dattet die meeste vander Vroetschap geconsenteert hebben; die inder stede Boeck staen geschreven vander Vroetschap, zonder yemandt anders daer op te roepen. Wat resolutien by de Vroetschap genomen van waerden gehouden werden

Alhoewel dat de Stadt Leyden met verscheyden Privilegien by de Graven van Hollant van tijt tot tijt vercregen hebbende/ geoctroyeert was/ omme geregeert te werden by de Veertigen/ gelijck wy hier vooren

ren genoechsaem gesept hebben/ ende eenighe honderden Jaeren alsoo geregeert was. Soo heeft nochtans zijn Princelicke Excelentie Wilhelmus van Nassau, Gouverneur ende Stadthouder van Hollant ende Zeelandt opten 14. October inden Jare 1574. cort nae de ontsettinge deser Stede/ 'tgetal der selver gebracht op 28. Persoonen/ bestaende inde vier Burgermeesteren/ acht Schepenen/ ende sestien Veertigen ofte Raden. Wat hem daer toe beweechde/ ende waeromme zulcx geschiede/ dat verclaert hy zelfs in seeckere Missive/ gesonden aen Jonckheer Iacob vander Does, Superintendent ende Commissaris binnen Leyden/ van date den 8. November 1575. upt Rotterdam, daer inne dese volgende woorden gelesen werden:

De Veertigen by den Prince van Orangien tot 28. vermindert/ redenen waeromme

Ende dat wy om seeckere goede redenen, oock ten versoucke vande principaelste vande Magistraten, Schutterye ende Burgerye 'tvoorleden Iaer in Octobri na den Ontzet der selver Stede, seeckere provisioneele Ordonnantie gemaeckt, by de welcke alsdoen nieuwe Burgermeesters ende Schepenen, mitsgaders oock seeckere 16. Persoonen, als Vroetschappe, ende in plaetse vande voorsz. Veertich hebben gestelt gehadt, alles onvermindert der selver Stede Hantvesten ende Privilegien, indien daer eenige mochten zijn ter contrarien, &c.

Den Prince van Orangien Wilhelm van Nassau, Ho. Mem. opten 14. October inden Jare 1574. opt Raedthups ghecomen wesende/ ende inde vergaderinghe vande Heeren vanden Gerechte geproponeert hebbende/ dat hy ten dienste vanden Lande/ ende omme ghewichtighe redenen/ de voorgesepde veranderinge genootsaeckt was te doen/ nochtans sonder prejuditie van haere Privilegien/ indien daer eenige mochten zijn ter contrarien/ zo hebben die vanden Gerechte daer tegen geprotesteert dat zy inde voorsz. Electie metten gevolge van dien niet en consenteerden/ nochte van meninge waren tegen haeren Eedt te doen: alles blijckende by de Acte van Protestatie/ schriftelicken aen zijn Excelentie/ ten zelven dage overgegeven/ wesende van desen Inhout:

Daer by de Heeren vanden Gherechte tegen geprotesteert wert.

Die vanden Gerechte van Leyden, ghehoort hebbende de propositie van sijn Excelentie, ende verstaende dat sijn Excelentie van meyninge was, 'tgetal vande Veertigen deser Stede te verminderen, ende voorts voor de ordinaris tijden, te procederen tot Electie vande Burghermeesters, Schepenen ende Thesaurier, ende oock van eenighe persoonen geen Poorters der voorsz. Stede wesende, adverteren by desen zijn Excelentie, dat de selve Stede by de Voorsaten vande Conincklicke Majesteyt, onsen aldergenadichsten Heere, als Grave van Hollandt,

Acte van Protestatie tegen den Prince.

landt, onder anderen versien is van een Privilegie, dat niemant tot het Veertichdom of Schependom, ofte andere publijcke Officien gecooren ende gestelt mach werden, dan de gene die zeven Jaren Poorters deser Stede gheweest zijn, ende alhier voor den selven tijdt heur continuele residentie gehouden souden hebben. Ende dat sy de selve Privilegie besworen hebben, ende daeromme oock protesteren ende verclaeren by desen, dat zy inne de voorsz. Electie, ende tgevolge van dien, niet en consenteren, noch van meeninge zijn jeghens heuren Eedt te doen, &c. Aldus ghedaen opten 14. October anno 1574. ende was geteyckent

I. van Hout.

By welcke Protestatie zy daer naer by een tweede Acte opten 10. January 1575. gepersisteert hebben. Des niet tegenstaende is zijn Excelentie met de selve veranderinge ende verminderinge voort gevaren/ de 28. Persoonen vercoozen/ be-eedicht/ ende in haren dienst gestelt. Ende is dese verminderinge gebleven totten 9. October 1576. ten welcken dage de Vroetschappe wederomme ghebracht werde/ volgende des Stadts oude Privilegien/ tot Veertich persoonen. Anno 1576. de Vroetschap weder tot 40. Persoonen gebracht.

Tot hier toe zoo cort als het mogelicken geweest is vande groote Vroetschappe/ ende desselfs Ampt ende authoriteyt gesprooken hebbende/ zal ick hier tot een besluyt by vougen/ by wat Persoonen dit Collegie bedient is inden Jare 1449. totten Jare 1471. toe/ ende eenige Jaren daer naer/ want die alle te schrijven die ick de namen hebbe/ soude ick die moeten beginnen zedert den Jare 1386. ende die brengen totten Jare 1640. toe/ welcken arbeyt een geheele lange Beschrijvinge is vereysschende/ ende teghen mijn voornemen/ om cort te zijn/ is strijdende/ daeromme zal ick alleen van eenighe Jaren de selve alhier verhalen.

Dit sijn de Veertich Persoonen/ gecooren by den Gherechte ende Vroetschap den 21. Julij 1449. staende int Stedebouck 229. verso.

Coen van Oosterwijck.
Willem van Boschuysen.
Floris Pieters zoon.
Beuckel Heerman,
Louwe vander Goude,
Iacob van Sonnevelt.
Ian van Noorde.
Ian Dirck Coenen zoon.
Iacob Rijswijck.
Dirck Coen Gerritsz.

Willem Heerman.
Ian Rijcken Soon.
Symon vander Woude.
Gijsbert Pieters zoon.
Kerstant Nannen zoon.
Ian van Zijl Claes zoon.
Ian Henrick Paedsen zoon.
Iacob de Bastaert van Alckemade.
Arent van Rollant.
Ian van Swieten.
Gijsbert van Swieten.
Dirck van Noorde.
Symon Vrederijck Willemsz.
Ian Taeye.
Claes Post.
Ian van Sonnevelt.
Willem van Bosch.
Ian Heerman Florisz.
Vranck vander Does.
Heyn Rijners zoon.
Symon Vrederijck Dircxsz.
Gerrit van Ougstgeest.
Pieter de Bruyn.
Gerrit Heerman.
Symon Paedse.
Alewijn van Noorden.
Gerrit Rijswijck.
Iacob Veen.
Gerrit vande Werve.
Ioost Heynricx zoon.

Dese volgende zijn metter tijt gecomen inde plaetse vande gene die overleden zijn/ ende comen totten Jare 1471. toe.

Gerrit van Lockhorst.

Symon Vrederijck Bartelmeesz.
Ian van Weer.
Vop Ians zoon.
Iacob van Noorde.
Claes Horst.
Claes Claes Willemsz.
Paedse Pieters zoon.
Huygo van Swieten.
Floris Claes Horstsz.
Willem Bort.
Iacob van Noorde Alewijnsz.
Willem van Leeuwen.
Claes Mast.
Willem van Swieten.
Symon van Noorde.
Dirck vander Does.
Floris Heerman.
Willem vander Does.
Ian Dirc Gerit Montfoorden soon.
Dirck van Zijl.
Arent Heerman.
Pieter van Swieten.
Willem Iacobs zoon.
Floris van Boschuysen.
Huyge Spruyt.
Ian van Noorden,
Gerrit van Sonnevelt.
Claes Ian Claesz.
Adriaen van Poelgeest.
Ian van Sonnevelt.
Philips van Noorden.
Arent Gerrit Pouwelsz.

Dit zijn de Veertich gecoren naer Inhout der Hantveste/ 21. daghen in April 1477. ende staende int stedebouck

debouck 228, verso.

Iacob van Woude,
Floris van Alckemade,
Gerrit van Poelgeest,
Adriaen van Poelgeest,
Willem van Zijp,
Hugo van Swieten,
Ian van Naeltwijck,
Kerstant Nannen zoon,
Dirck Wouter Danielsz.
Floris Heerman,
Willem vander Does,
Willem van Boschuysen Florisz.
Floris van Zijl.
Cornelis van Sonnevelt,
Pieter de Grebber,
Claes van Leyden,
Floris Iacob Montfoorden zoon,
Adriaen van Swieten,
Iacob van Noorde Aelbertsz.
Gerrit Heerman,
Matheus van Berendrecht,
Henrick vander Laen,
Willem Claesz. op Gansoorde,
Pieter Reyngertsz.
Ian Gerritsz. van Berendrecht,
Floris Pieters zoon,
Philips Nachtegael de jonge,
Symon Paedse,
Coen van Oosterwijck,
Willem van Boschuysen Willemsz.
Floris van Alckemade Huygensz.
Claes Mast,
Ian van Tethroede,
Gerrit Buytewech,
Pieter Iansz. van Noortich,
Adriaen vander Mye Martijnsz.
Willem vander Graft,
Ian Conings zoon,
Ian Willemsz. de Bruyn,
Pieter Bouwens zoon,
Willem Heerman Beuckelsz.
Ian Dirc Ysbrants zoon,
Claes Ian Claes zoon.

Dese naervolgende Persoonen zijn de Veertich / naer uptwijsinghe der Hantvest den 20, Julij 1481.

Gijsbert van Raephorst.
Floris van Alckemade, Ridder.
Adriaen van Poelgeest, Ridder.
Ian van Swieten.
Huygo van Swieten.
Adriaen vander Bouchorst.
Kerstant Nannen zoon.
Willem van Boshuysen, Ridder.
Floris Heerman.
Ian Gerrit Pouwels zoon.
Gerrit van Sonnevelt.
Claes van Leyden.
Symon Paedse.
Willem van Boshuysen Florisz.
Dirck van Bosch.
Floris Pieters zoon.
Ian Conincx zoon.
Iacob van Boshuysen.
Cornelis van Sonnevelt.
Ian van Lockhorst.
Willem vander Does.
Gerrit Buytewech.
Henrick vander Laen.
Claes Ian Claesz.
Willem Heerman.

Wil-

Willem Claesz. op Gansoorde.
Henrick Paedse.
Pieter Pieter Rembrants zoon.
Iacob Heerman Gerritsz.
Claes Huygen zoon.
Gerrit de Vroede.
Pieter Heyn Reyersz. z. zoon.
Bruyning Spruydt.
Willem Ian Conings zoon.
Cornelis Mast.
Philips Nachtegael.
Ionge Ian Stoop Kerstantsz.
Bruyning van Boshuysen.
Dirck Dircxsz.
Ian van Tetroede.

Dese naervolgende Persoonen zijn van tijt tot tijt ghecomen inde Veertighen / in plaetse vande overledenen / ofte andere die vertrocken sijn: ende comen ontrent tot den Jaere 1510. toe.

Gijsbert vander Bouckhorst.
Willem Heerman Florisz.
Dirck van Hont-horst.
Dirc Aelbrechts zoon.
Ian Heerman Floris zoon.
Hobbe Pieters zoon.
Gerrit Rijswijck.
Ian vander Bouckhorst.
Heynrick van Alckemade.
Floris vander Bouchorst.
Hugo Huygensz. van Swieten.
Ian Kerstans Soon.
Bruyning Heerman.

Willem Stoop.
Ian van Leyden.
Adriaen Florisz. van Adrichem.
Pieter Paedse Claesse.
Floris Heerman.
Coen van Boshuysen.
Henrick Floris Soon.
Ian van Swieten.
Willem van Coulster.
Dirck Floris Soon.
Philips Nachtigael.
Mr. Ian van Seyst.
Iacob Symons zoon.
Cornelis Heerman.
Mr. Willem Symons zoon.
Willem Ian Kerstantsz.
Gerijt van Lockhorst.
Heynderick vander Does.
Ian Arentsz. van Beringen.
Frans Gijsberts zoon.
Floris Iacobsz.
Willem van Boshuysen.
Dirck vander Bouckhorst.
Ian van Berendrecht.
Floris van Bosch.
Pieter de Grebber.
Martijn Roelofs zoon.
Ian Claes Ians zoon.
Gommer van Boshuysen.
Philips vander Laen.
Ian van Honthorst.
Claes Dircxsz. Houtcooper.
Isaac Ale wijns zoon.
Pieter Ian Pietersz.
Bouwen Willem Gerritsz.
Frans Gerrit Doen zoon.
Iacob van Sonnevelt.

Pieter Pouls zoon.
Cornelis Paedse.

Namen vande Veertigen van den 19. October 1510. staende int Privilegie-bouck folio 89.

H. Floris van Alckemade, Ridd.
H. Willem van Boshuysen, Ridd.
Claes Ian Claes zoon.
Iacob Heerman.
Pieter Henrick Reyersz.
Bruyning Spruyt.
Cornelis Mast.
Ian Stoop Kerstants zoon.
Gijsbert vander Bouckhorst.
Ian vander Bouchorst.
Heynrick van Alckemade.
Ian Kerstants zoon.
Ian van Leyden.
Koen van Boshuysen.
Henrick Floris zoon.
Willem van Coulster.
Philips Nachtegael.
Mr. Ian van Seyst. D. med.
Mr. Willem Symonsz. D. I. R.
Cornelis Iansz. van Noorde.
Isack Alewijns zoon.
Ian van Berendrecht.
Henrick vander Does.
Pieter van Sijl.
Cornelis Heerman.
Willem Willems soon.
Ian Henricksz. van Warmont.
Dirck Otten soon.
Ian Arentsz. van Beringen.
Frans Gerrit Doen soon.
Claes Dircxsz. Houtcooper.
Pieter Ian Pieters soon.
Gerrit Heye.
Gerrit Ians Soon.
Maerten Roelofs Soon.
Pieter Dircxsz. Grebber.
Floris van Bosch.
Adriaen Dircx Soon.
Ian Oom Claes Soon.
Dirck Pietersz. opten ouden Rijn.

Namen vande Veertigen inden Iaere 1519. gestelt volghende het laetste Octroy ghegheven by K. M. Keyser Karel de vijfde, den 21. Iunij.

H. Gerrit van Lochorst, Ridder.
Henrick vander Does, Schout.
Mr. Willem van Oy Symonsz.
Mr. Ian van Seyst Doctor Med.
Willem van Lodesteyn.
Cornelis Mast.
Ambrosius Colen.
Dirck Otten zoon.
Ian Stoop Kerstants zoon.
Wermbout Pieters zoon.
Volckert Roelofs zoon.
Ian Reyers zoon Brouwer.
Dirck Florisz. Heermalen.
Pieter Ian Pieters zoon.
Claes Dircxsz. Houtcooper.
Gerrit Ian Gerrits zoon.
Willem Ian Kerstantsz.
Isack Alewijns zoon.
Bouwen Willemsz. van Warmont.
Pieter Grebber.

Heynrick Floris zoon.
Philips Nachtigael.
Floris van Bosch.
Ian Claes Ians zoon.
Ian Paedts Claes zoon.
Ian van Boshuysen.
Floris Iacobs zoon.
Mr Vranck Paedts.
Ian Claes Alewijns zoon.
Willem Willemsz. Brouwer.
Frans Gijsberts zoon.
Huych Mees zoon.
Adriaen Gerrits zoon.
Ian van Tol.
Wouter Iacobs zoon.
Ian Ians zoon Blauwer.
Mr. Ewout wel.
Frans Gerrit Doen zoon.
Isack Claes zoon.
Ian van Honthorst.

De volgende Persoonen zijn van tijt tot tijt gecomen inde plaetse vande afghestorven Veertigen ende sijn ten deele genomen uyt het Stede-bouck pagina 134. ende comen totten 7. September 1574.

Ian Ianssen uytreder.
Willem Iacob Willems zoon.
Ian Claes Cornelis zoon.
Frans Gerritsz. Gool.
Pieter Heynricxsz. Buys.
Cornelis Pouwels zoon.
Gerrit de Vrye.
Cornelis Ians zoon de Wilde.

Gijsbert Kerstants zoon.
Claes Claes zoon.
Floris van Adrichem.
Iacob Deyman.
Mr. Dirc Claesz. Houtcooper.
Dirc vander Bouckhorst.
Iacob Cornelisz. Gorter.
Iacob Claesz. Houtcooper.
Gerrit Ewouts zoon.
Ian van Berendrecht, Baillij.
Adriaen Iansz. Brouwer.
Gerrit Heerman.
Mees Garbrantsz. Waerdeyn.
Claes Adriaens zoon.
Dirc Aelberts zoon.
Seger Huygen zoon.
Gerrit Beuckels zoon.
Koen van Boshuysen.
Cornelis Willemsz. Waerdeyn.
Jan Claesz. Rootsieder.
Jacob Jacob Symonsz.
Jan Paets Bouwens zoon.
Jan Frans Gijsberts zoon.
Jan Heye Gerrits zoon.
Philips van Henegouwen.
Claes Reyer Claes zoon.
Anthonis Fransz. Muys.
Willem Dircxsz. Olyslager.
Pieter Paets Pietersz.
Willem Bouwens zoon.
Jan van Endegeest.
Henric Wollebrants zoon.
Jan Cornelisz. Cock.
Jacob vander Does.
Jacob vander Graft.
Gerrit Aelbertsz. Brouwer.
Jacob vander Does.

Wil-

Willem Aelbrechts zoon.
Quyrijn Allerts zoon.
Gerrit Frans Doen zoon.
Mr. Cornelis Pieters zoon.
Cornelis Claes zoon Wantſnijder.
Claes van Berendrecht.
Claes Lambrechts zoon.
Mr. Floris van Tol.
Cornelis Paedts.
Jan Huych Andries zoon.
Floris van Oy.
Claes Alewijns zoon.
Claes Jan Claes Alewijnſz.
Claes Corneliſz. de Wilde.
Henric Floriſz. van Waſſenaer.
Dirck vander Does.
Jooſt Jacobſz. Wantſnijder.
+Adriaen Yſbrantſz. Wantſnijder.
Gerrit Roelofs zoon.
Gillis Dirck Otten zoon.
Michiel Jans zoon.
Jan van Adrichem.
Willem Willem Bouwenſz.
Jonge Dirc Jans zoon.
Cornelis van Noorde.
Arent Gerrit Ewoutſz.
Cornelis Gerritſz. van Poelgeeſt.
Claes Janſz. de Goede.
Jan Adriaens zoon.
Symon Jan Reyerſz.
Willem van Borſſen Jacobſz.
Claes Oom Jans zoon.
Dirck Willemſz. Olyſlager.
Adriaen Pieter Garbrantſz.
Huych Claeſz. Gael.
Cornelis Huygen zoon.
Mourijn Claes zoon.

Huych Willems zoon.
Quyrijn Claes Garbrantſz.
Dirck Gerritſz. Smaling.
Cornelis Adriaenſz. Brouwer.
Jan van Brouckhoven.
Jan Claeſz. Coorncooper.
Jan Wiggers zoon.
Jacob van Loo.
Jooſt van Sonnevelt.
Mees Alewijns zoon.
Jooſt Willems zoon.
Mr. Cornelis van Veen.
Jan vander Graft.
Mr. Cornelis vander Hooch.
Dirc Lambertſz. van Wtgeeſt.
Dirc Jacobſz. Reygerſberch.
Jonge Garbrand Meeſz.
Jan Dircx zoon Brouwer.
Cornelis Dircxſz. Gool.
Mr. Reyer Jacobs zoon.
Claes Corneliſz. Vergeyl.
Jan Gerritſz. Buytewech.
Jacob Thomas zoon.
Jan Jans zoon Brouwer.
Pieter Jacobſz. de Haes.
Iſac Symonſz. vander Graft.
Claes Willemſz. van Warmont.
Jacob Yſbrants zoon.
Gerrit Jacobſz. onder de Cloc.
Robrecht de Maringij.
Jan Janſz. van Baerſdorp.
Pieter Pieter Joris zoon.
Pieter Oom Pieters zoon.
Jonge Pieter Paedts.
Willem Jan Reyers zoon.
Pieter Henricxſz. van Waſſenaer.
Cornelis Cl. Lamb. van Swieten.

+ dit is de Bije gemeyt

VVillem de Milde.
Jan Jansz. van Bancham.
Huybert Alewijns soon.
Willem van Loo.
Claes Jans soon Brandt.
Gerrit Wiggers soon.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Gijsbert Heynrixsz. vander Does.
Dirck Dircxsz. Stien.
Mr. Symon Iansz.
Claes Adriaens soon.
Bouwen Paedts Jans soon.
Jan Lucas zoon Goutsmid.
Claes Gijsberts soon van Dorp.
Frans Fransz. van Duysseldorp.
Dirck den Oosterling.
Olivier Philips soon.
Dirck van Kessel.
Ian Gijsbertsz. Backer.
Gijsbert Dircx soon Gool.
Cornelis Willem Ioosten.
Pieter Cornelis zoon.
Sander Aelberts zoon.

Het Collegie vande Veertighe gheduyrende de Belegeringhe der Stadt Leyden/ bestont in de volgende Persoonen.

Cornelis van Noorde.
Dirck Willemsz. vander Burch.
Huych Claesz. Gael.
Cornelis Huygē van Thorenvliet.
Dirck Gerritsz. Smaling.
Cornelis Adriaensz. van Barrevelt.
Dirck Iacobsz. Reygersberch.
Iacob Thomas soon Brouwer.
Ian Iansz. Brouwer.
Claes VVillemsz. VVarmont.
Gerrit Jacobsz. onder de Clock.
Jan Jansz. van Baersdorp.
Pieter Pieter Iorisz. van Corteveld
Pieter Oom Pietersz. van Ofwegē
Jonge Pieter Paedts.
Willem Jan Reyers soon.
Pieter Henricxsz. van Wassenaer.
Cornelis Claes Lamberts soon.
Huybert Alewijns soon.
Willem van Loo.
Claes Iansz. Brandt.
Gerrit VViggers soon.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Gijsbert Henricx soon.
Dirck Dircxsz. Stien.
Mr. Symon Ians soon.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Claes Adriaens soon.
Bouwen Paedts Ians soon.
Frans Fransz. van Duyseldorp.
Dirck den Oosterling.
Oliphier Philips soon.
Dirck van Kessel.
Ian Gijsbertsz. Coorencooper.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Cornelis Willem Ioosten soon.
Pieter Cornelis Floris soon.
Sander Alberts soon.

Rolle vande Namen der Persoonen/ de welcke ten tijde vande vernieuwinge vande Leyt=

Leytsche Keuren gheweest zijnde inden Jaere 1582. Veertige geweest zijn: ghenomen uyt selve Keurboeck pagina 120.

Willem Iansz. van Heemskerck.
Willem van Loo.
Cornelis Adr. van Barreveld.
Cornelis Huygensz. van Torenvliet
Pieter Oom Pietersz.
Pieter Pieter Ioris soon.
Gerrit Wiggersz. van Duyvelant.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Claes Adriaensz. Brouwer.
Cornelis van Noorde Iacobsz.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian Brouwer Ians soon.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Bouwen Paets Iansz.
Ian Paets van Santhorst.
Huych van Alckemade.
Andries Schot.
Allert Willemsz. van Sassenhem.
Iacob Allertsz de Haes.
Ian Kerstantsz. vander Morsch.
Hobbe Claes soon.
Claes Willemsz. van Warmont.
Mr. Symon Fransz. van Merwen.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Mr. Symon Ians soon.
Cornelis Willemsz. Botercooper.
Andries Iacobsz. Waerdeyn.
Dirck Iacobsz. vander Graft.
Cornelis Ians soon Valckenburch.
Bouwen Ians soon Keyser.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Isaac Claesz. Schilder.
Adriaen Gerritsz. Coman.
Louris Adr. van Swaenswijck.
Louris Huygens soon Gael.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Claes van Heussen Steffens soon.
Ian van Brouckhoven.
Ysbrant Dircxsz. Visscher.

Het Collegie vande Veertige tot hier toe gebracht hebbende/ ende dat de vordere continuatie noch veel schrijven ende lesen / verepschen soude: hebbe ick goet gevonden / te comen totten Jaere 1614. of daer ontrent/ te meer dewijle ick van meninge zy/ inde beschrijvinge vant Collegie vande Heeren vandē Gerechte/ de namē van het selve Collegie te brengen vanden Jare 1575. totten Jare 1618. zijnde tselve Jaer dat by sijn Princelicke Excelentie Ho. Mem. om eenige gewichtige redenē opten 23. October binnen Leyden/ de Vroetschappen ende Veertigen verandert zijn: ende van daer tot anno 1640. toe/ daer inne voor een goet ghedeelte de nieuwe aengecomen Veertigen genoemt werden.

De naemen van het Collegie vande Vroetschappen ende Veertigen voor de veranderinge als hier voor geseyt/ bestont in dese volgende Persoonen.

Burgermeesteren.
Vranck van Toorenvliedt.
Laurens Huygensz. Gael.
Pieter Arentsz. Deyman.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.

Schepenen.

Henrick Egbertsz. vander Hal.
Ian Pieters soon de Bye.
Ian Adriaensz. Knotter.
Iacob Cornelis Leeusvelt.
Pieter Huygen du Boys.
Cornelis Claesz. van Noordt.
Frans Duyst Brouwer.
Iacob Iansz. van Assendelft.

Vroetschappen ende Veertigen.

Claes Adriaensz. Brouwer.
Iasper van Banchem.
Cornelis Iansz. Valckenburch.
Gerrit Leenaerts soon.
Philips Lantschot.
Pieter Cornelisz. de Haes.
Iacob Paets Cornelisz.
Amelis van Hogeveen.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Huych Pieters soon Kodijck.
Clemens van Baersdorp.
Willem Claesz. Warmont.
Huych van Nes.
Harman Everts soon.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Lambert Claesz. van Swieten.
Willem Cornelis Tijbault.
Tijman vander Graft.
Huych Aryen Andries soon.
Mr. Franc Duyck de Iode.
Ian Ysbrantsz. vander Nesse.
Dr. Cornelis Weesp.
Cornelis Paets.
Ysbrandt Dircxsz. Visscher.
Adriaen Mourijnsz.
Claes vander Werf.
Mees Willemsz. van Assendelft.
Pauwels Stock.
Mr. Ian Pietersz. Dou.
Frans Adriaen van Leeuwen.

Naer de veranderinge gedaen by den Prince van Orangien Maurits van Nassau/ soo heeft het Collegie van Veertigen bestaen inde volgende Persoonen.

Burgermeesteren.

Pieter Arentsz. Deyman.
Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Gerrit Lenaerts soon.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Huych Kodijck.
Iacob Cornelisz. Leeusvelt.
Ian de Bondt.
Iacob Willemsz. Verboom.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Dr. Gerard Lantschot.

Vroetschappen.

Claes Ariaens soon.
Franck van Thorenvliedt.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Iacob Cornelisz. Paedts.
Willem Claesz. Warmondt.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Philips Lantschot.

Veer-

Veertigen.

Cornelis Iansz. Valckenburch.
Pieter Cornelis zoon de Haes.
Huych van Nes.
Harman Everts zoon.
Bastiaen Ians zoon.
Ian Mathijs soon van Tol.
Matheus Gerritsz. Tollenaer.
Aryen Pietersz. van Polanen.
Gerrit Evertsz. Roos.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Ians soon Orlers.
Arent Willemsz. van Bosch.
Mees Iacobsz. van Sanen.
Christoffel van Nieuwenhoven.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Dr. Willem Moerbergen.
Robbrecht van Rossum.
Dirck Gijsberts zoon Schaeck.
Adriaen Henricxsz. van Tetrode.
Cornelis Henricxsz. van Goten.
Cornelis van Warmondt.
Dr. Willem de Bondt.

De volgende Persoonen zijn naderhãt by de Vroetschappen ende Veertighen zelfs gecooren in de plaetse vande ghene die overleden ende gestorven zijn totten Jaere 1640. inclusys toe.

Iacob Iansz. van Tetrode.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Sacharias Cloot.
Cornelis van Dorp.
Dirck Lucas zoon Walbeeck.
Mr. Willem Paedts.
Anthonis Quirijnsz. Buytenvest.
Carolus Gallus.
Andries Henricxsz. Clouck.
Adriaen Adriaensz. van Leeuwen.
Claes vander Meer.
Ian Pieters zoon de Haes.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Lenaert Gerritsz.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Frans Iansz. van Borsen.
Gerrit Matheus zoon Tollenaer.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Cornelis Maertensz. Vlietentoorn
Cornelis Dircx soon Block.
Pieter Andriesz. Vesanevelt.
Cornelis Dircxsz. van Achthoven.
Tijs Willemsz. van Tol.
Harman Adriaensz. Koeckebacker
Dirck Leendertsz. Keth.
Foyt van Sijp, Notaris.
Ian van Marcken.
Meynaert Iansz. van Aeckeren.
Pieter Ioosten Warmont.
Mr. Gerart Hogeveen.
Mr. Symon van Baersdorp.
Mr. Willem Goes.

In het begin vanden Jaere 1639. Bestont het Collegie vande Veertighe in de volgende Persoonen.

Burghermeesteren.

Mr. Willem Paedts.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Rob-

Robbrecht van Rossum.
Mr. Symon van Baersdorp.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Dirck Lucassz. van Walbeeck.
Mourijn Cornelissz. vander Aa.
Dirck Leendertsz. Keth.
Frans Iansz. van Borsen.
Claes vander Meer.
Mr. Gerrit Hogeveen.

Vroetschappen.

Mr. Clement van Baersdorp.
Mr. Iacob van Broechoven.
Huych Kodijck.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Ian Iansz. Orlers.
Dr. Willem van Moerbergen.
Adriaen Ianlz. van Staveren.
Cotnelis van Dorp.

Ian Pietersz. vander Maersche.
Pieter Andriesz. Vesaneveldt.

Veertigen.

Adriaen Pietersz. van Polanen.
Ian Matijsz. van Tol.
Arent VVillemsz. Bosch.
Iacob Iansz. van Tetrode.
Andries Clouck.
Adriaen Adriaensz. van Leeuwen.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Gerrit Matheusz. Tollenaer.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Cornelis Maertensz. vliettentoorn
Cornelis Dircxsz, Block.
Cornelis Dircxsz. van Achthoven.
Tijs Willemsz. van Tol.
Harman Adriaensz. kouckebacker
Foyt van Sijp.
Ian van Marcken.
Meynaert Iansz. van Aackeren.
Pieter Ioosten Warmondt.

Hier mede scheydende van het Collegie vande groote Vroetschappe ende Veertighen/ zo zal ick voortgaen totte andere Staten ende Offitien/ daer door de Stadt Leyden geregeert werdt.

DEN HOOFT-OFFICIER OFTE SCHOVT.

Leyden van outs by de Schout ende Schepenen gheregeert.

2. OVer veele Iaeren is de Stadt Leyden/ alleen geregeert geweest by den Schout ende acht Schepenen/ de welcke de macht hadden/ om Keuren ende Wetten te maecken tot nut ende voordeel van de Burgeren ende Inwoonderen der Stadt Leyden/ende vande selve naergecomen moesten werden. Blijckende by een vande outste Privilegien deser Stede/ gegeven by Graef Floris de vijfde dier name/ ende seventiende Grave van Hollant/ inden Iare 1266. Daer vande woorden luyden als volcht:

Wat-

Watter ghesloten ende geordonneert sal wesen, by de acht ghe-swoorens ende den Richter, tot profijt ende bevoorderinghe der Stadt, tselve sal van eenen yegelick voor goet gekent, ende vaste-lick onderhouden werden.

tSelve bewesen met drie Privilegien.

Van ghelijcken blijckt zulcx by twee andere Privilegien/ beyde gegeven by Wilhem de Derde, Grave van Henegouwen ende Holland inden Jaere 1306. ende 1315. wesende beyde van eenen inhout daerinne dese woorden gevonden werden.

Soo wat by dien achte Schepenen, ende by den Rechter ghe-keurt ende gemaeckt wordt, ten oorbaer ende tot vorderinge der Poorteren voorseyt, dat sal gelovet en vast gehouden zijn, van ons ende van alleman.

Welcke poincten/ beneffens de andere Stadts Privilegien/ by alle de naergheconmen Graven van Hollandt/ van handt te handt/ ende deene den anderen volgende/ zijn bevesticht: Te weten by Keyserinne Margriete inden Jaere 1346. by Willem de vijfde Hertoge in Beyeren/ in den Jaeren 1351. ende 1355. By Aelbrecht Hartoge in Beyeren inden Jaere 1393. By Willem de seste Hartoge in Beyeren/ inden Jaere 1405. By Iohan de tweede Hartoge in Brabant/ van wegen Vrouwe Iacoba van Beyeren zijn gesellinne/ inden Jare 1418. By Philips Hartoge in Borgoinghen als Ruwaert ende Oor/ inden Jaere 1425. ende als Grave selfs/ inden Jaere 1434. By Kaerle Hartoge in Borgondien/ anno 1468. By Keyser Maximiliaen van Oostenrijck van wegen Vrouwe Maria van Borgondien zijn gesellinne / inden Jaere 1478. by Philips de tweede Eertshartoge van Oostenrijck/ daer nae by Kaerle de vijfde, Roomsche Keyser/ ende de tweede Grave van Hollandt dier name/ inden Jaere 1515. den veertienden Junij/ ende ten laetsten by Koning Philips van Hispanien de derde dier name/ inden Jaere 1549. den 29. September.

By wat Graven de selve Privilegien geconfirmeert zijn.

Dewijle dan dat de Schout het hooft geweest is vande Schepenen/ ende het recht vandē Grave van Hollandt waergenomen heeft: ende dat hy van tijt tot tijt by den Grave gestelt is geweest. So sullen wy eerst spreecken vanden Schout ende sijnen dienst. Men bevindt in verscheyden oude Chartren/ dat over lange Jaeren/ de Heeren van Wassenaer als Burg-graven van Leyden de macht hadden/ omme beneffens den Grave van Hollandt/ alle Jaeren vier Schepenen binnen Leyden te stellen: ende by gebeurten elcx den Schout. Waer uyt mitter tijdt veel onrusts ende moeyten in de Stadt ontstaen is: te meer om dat den Burch-grave/ het Schoutampt/ ende het Schependom om gelt vercocht ofte beleende. Doch so is eyntelicken by den Burch-grave inden Jare 1387. op Sinte Catharijnen dach/ aende Stadt Leyden een seecker accordt ende brief gegeven/ daer by dat hy beloofde van doen voort-

By wie dat den Schout van ouden tijden ghestelt is.

aen niet meer te sullen doen. Blijckende by tgeene alhier upt den selven brief geinsereert werdt: Luydende als volcht:

Het Schout ampt ende Schepen-dom/ niet te beleenen noch ver-koopen.

Ick Philips van Wassenaer, Ridder, doen condt allen Luyden dat ick by rade ende goetduncken, mijns liefs gheduchts Heeren van Hollandt ende anders mijnre Vrienden rade, overdragen ben mid der Stede van Leyden, by consente ende goet-dencken, des Gerechts ende der Vroetschap, so sy metter Gemeenten gesproocken hebben vander Stede voorsz. om meerre rust ende vrede wille, ende gemeen oorbaer der Stede, alsulcke puncten als hier nae beschreven staen, &c.

Voort sient voorwaerden tusschen der Stede ende my, datmen van deser tijt voortaen, nimmeer tot geenen dage, gelt lienen en zel opt Schout-ampt, noch op Gerecht voorschreven vander Stede: ende daeromme gelove ick voor mijnen Heer, mijnen Vader, voor my, voor Dirck mijnen Broeder, ende voor onser alre nacomelingen, dat wy van niemant die leeft, inder tijt datmen Schout of Gerecht setten zel, eenich verkooren gelt nemen sellen, noch daer op lienen zellen, of anders eenich profijt, hoet ghenoemt mach werden, daer in soucken zellen, die ons om dier saecke wille ergent in te bate comen mach. Maer altoos sulcke luyden daer in te setten, daer de Stede wel mede bewaert is, ende dat volc best mede in vreden blijven mach.

Voort en zelmen te Leyden geenen Schout setten, hy en heeft eerst te Leyden vier Iaer Poorter gheweest an eenen gange, ende daer gewoont mit alinge sijnre woenstadt. &c.

Wat Leyden aen de Burch-grave hier voor betaelt is.

Achter volgende dit selve accoordt zo moest de Stadt Leyden wederomme aenden voornoemden Burch-grave betalen zodanigen Somme van penninghen als hy gewent was/ de selve Offitien te vercoopen ofte te beleenen/ gelijck upt de volgende woorden kan gesien werden.

Hierom sel my de Stede voldoen ende betalen sulck ghelt als voortijts opt Schout.ambocht ende Gerecht plach te staen. Daer die somme of beloopt vijfentwintich Hondert ouder schilde van Vranckrijck, of voor elcken schilt tpayment van sesse ende veertich witte groote ende eenen halven, of hoire waerde &c.

Noch en heeft den voornoemden Burg-grave/ dese vercoopinge ofte beleeninghe van het Schout-ampt ofte Schepenschap/ niet alleen ghedaen:

daen: Maer tselve is mede by den Graven gepractiseert ghewcest. Als genoechsaem blijct by seeckere Privilegie, aende Stad Leyden gegeven by Philips Hartoge van Borgondien Grave van Hollant opten 24. July inden Jaere 1434. daer uyt ick dit volgende geextraheert hebbe.

Ander Privilegie van het Schout ende Schepens Officie niet te vercoopen.

Philips by der Gratien Gods Hartoge van Borgondien, van Loringen &c. doen condt allen luyden, want onse goede Stede van Leyden tot onser bede ende begeerte, af gelossent hebben ende betaelt sulck gelt, als daer onse Gerechte, als van Schepenen Iaerlicx te setten binnen onser Stede van Leyden voir versettet was, midts dat sy den geenen, die dat gelt daer op geleent hadden, betaelt hebben buyten onsē coste, ende de Brieven die daer of waren, ons weder overgelevert hebben, daer wijse seer vruntlick of bedancken. Soo hebben wy onser voorschreven Stede weder ghelooft, ende ghelooven met desen Brieve in goeden trouwen voor ons, ende voir onsen erven. Dat wy onsen Gherechte van Leyden, als van Schout ende Schepenen, aldaer te setten, tot eeuwigen dagen houden sullen, an ons ende onse Graeflickheydt van Hollandt, sonder dat Schependom, te vercoopen, te versetten, te beleenen, of wech te geven, of in eenigerwijs van ons, ofte van onsen erven, dat te vervreemden, of laten scheyden. Wy ende onsen erven en sullen alle Iair, onsen Schepenen versetten, en vernieuwen, ende niemant anders, sonder eenighe gifte ofte miede daer of te nemen, of te laten nemen, sonder argelist.

By wie dat ten desen tyde den Schout vercoren wert.

Tegenwoordich werd den Schout van Leyden, gecoren opte volgende wyse: De Heeren vande groote Vroetschappe nomineren drie gequalificeerde Persoonen, daer uyt by de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, een tot het Schout-ampt vercooren werdt: die ghesonden wert aende Heeren vande Reeckencamer vande Graeflickheydts Domeynen, omme aldaer den eedt te doen: ende met haer te handelen, over de Pacht die hy Jaerlicx aende voornoemde Kamer voor de bedieninge van zijn Schout-ampt ghehouden is te geven. Met belofte van alle Jaeren zijn Reeckeninge te doen, van het geene by hem voor de gevangenen ende Delinquanten, verschoten ende betaelt wert, soo vande costen ende mysen vande gevangenisse, als aen den Scherp-rechter, over het executeren vande Vonnissen, aen de Delinquanten gedaen: ende dit alles volgende zyne Instructie, hem by de Heeren vande voornoemde Reecken-camer aen hem ghegheven. Die wy alhier souden konnen inlyven, maer om redenen naer ghelaeten hebben.

Het ampt ende den Dienst van den Schout, bestaet daerinne dat hy de

Waerinne het ampt vanden Schout beslaet.

de authoritept/ ende het Recht vande Grave met alle sijn vermoghen bewaert ende mainteneert/ ende doet ghehoorsaemen: de overtreders vande Wetten ende Ordonnantien / achterhaelt / apprehendeert ofte vangt/ examineert ten overstaen van Schepenen: Informatien tegen de selve neemt/ onder eede mede voor Schepenen. De selve aenclaechr/ eysch doet/ concludeert: ende vonnisse aende Schepenen versouckt/ die sulcx Eedtshalven verplicht sijn te doen.

Item dat hy sorge moet dragen/ de Placcaten ende Ordonnantien vande Staten Generael/ ofte vande Heeren Staten van Hollandt: mitsgaders de Keuren deser Stede/ wel ende behoorlicken geobserveert ende onderhouden werden: ende den breuckigen ofte schuldigen/ daer over bekeurt/ ende de boeten daer toe staende / afvordert / tsy metter minne ofte met dwangh/ ende int regardt vande Keuren deser Stede/ daer van eens Jaers reeckeninge doen aende Heeren Royeermeesteren/ by die vande groote Vroetschappe gestelt / achtervolgende de twaelfde Burgerlicke Keure vanden Jare 1582. wesende van desen Inhout:

Den Schout Reeckeninge te doen aen de Stadt vande boeten.

Dat de Schout van nu voortaen, telcken vierendeel Iaers, den Burgermeesteren inder tijdt, een Cedulle vande boeten by hem ghedaingt, ende daerinne de Stadt eenich ghedeelte comt, overleveren, ende binnen een Maendt naer 'tverloop van elck Iaer, van sijnen ontfang, der voorschreven gedeelts, voor den Royeer-meesteren onvermaent reeckenen, ende de Stadt dienvolgende voldoen zal, alles op peene van tien stuyvers daechs tot Stadts behouf te verbeuren, ende langer dan een maendt ghebreeckich blijvende, dat Schepenen ten vermanen van Burgermeesteren, over gheen Civile clachten den Schout aengaende, en zullen recht doen.

Vierschaer te spannen/ wanneer.

Den Schout is gehouden de Vierschare te spannen in alle Civile saken/ mette Heeren Schepenen/ tot alsulcke dagen/ als hier de gewoonte is/ te weten gheen vacantien ofte andere verhinderingen sijnde/ alle Maendagen ende Vrydagen inde Vierschare/ ende over de saecken die boven getrocken werden alle Woonsdagen op de Schepens Kamer.

Beroerende de macht ende authoritept vanden Schout/ die hem by verschepden Privilegien deser Stede gegeven zijn: hebbe ick alle goetgevonden mette eygen woorden van dien hier inne te vougen/ ghenomen upt het Privilegie vande Hartoge van Borgondien, vanden Jare 1434. hier voor aengeroert.

Eerst zo zal onsen Schout van Leyden die inder tijt wesen zal, voortaen dragen een Roede in zijnre handt, in een teycken

ken van kenniſſen, gelijck onſen Schout van Delft doet.

Ende oft ghebeurde dat onſen Schout voorſchreven ergens te doen hadde buyten onſer Stede, oft dat hy ſo ſieck waer, dat hy onſe Schoutambocht van cranckheyt niet bewaren en mochte, zo zal hy eenen anderen eerbaren Man, zijn Roede overgeven mogen voor twee van onſen Schepenen van Leyden of meer. Ende zoo wien onſen Schout voorſz. alſo zijn Roede overgegeven hadde, die zal Recht mogen doen van onſen weghen, gelijck oft onſen Schout ſelve waer, den tijt dat onſen Schout buyten onſen Stede ghebeurde te weſen, of dat hy zo ſieck waer als voorſz. is.

Macht van den Schout volgende Leydens Privilegie vant Jaer 1434.

Voort zoo gheven wy onſen Schout van Leyden voirtan machte dat hy van onſer wegen Recht zal mogen doen, mit onſen acht Schepenen vanden hoochſten, ſonder onſen Baillu van Rijnlandt daer by te weſen, of daer over te roepen als hy tot deſen dage toe geweeſt is.

Ende oft gebeurde dat eenich van onſen Schepenē van huys waren, of zo zieck waeren, dat zy ter vierſchaere niet gaen en mochten, als onſen Schout van onſen wegen, recht doen zal vanden hoichſten, zoo gheven wy machte onſen Schout van Leyden voornoemt, die nu is of naemaels weſen zal, dat hy in dier Schepenen ſtede die van huys waren, of ſo ſieck waren als voorſchreven ſtaet, andere Schepenen zetten mach van onſer wegen, goede eerbaere mannen, om onſe Rechte mede te vorderen: De welcke Schepenen weſen ſullen, ende macht hebben vonniſſe te wijſen, ende Recht te helpen doen, ghelijck of wy die op St. Iacobs dage, tot Schepenen geſet hadden te weſen, dienende alſoo langhe als onſe ander Schepenen van huys waren, of ſieck lagen, ſonder argeliſt.

Indit ſelve Privilegie werdt den Schout de macht gegeven eenighe Perſoonen upt Rijnlandt ende Haech-ambacht/ by Schepenen gebannen weſende/ de ſelve haer banniſſement violerende/ ende dat hy die kan achterhaelen ofte vinden/ vry te moghen vangen ende andermael voor Schepenē te Recht ſtellen. Gelijc upt de volgende woordē geſien wert:

Wat perſoonen den Schout buyten Leyden vangen mach.

Ende waert dat yemandt boven den voorſchreven banne quame inden voorſchreven landen, daer hy uytgebannen waer, dien ſal onſen Schout van Leyden, mogen inhaelen, ende dat rechten an

dien van onsen wegen, gelijck of hy den selven binnen onsen stede gevangen hadde.

Thof van Hollant ontslaet Ian Stantvast tegen Leydens Privilegie.

Achtervolgende desen macht is inden Jaere 1450. by den Schout van Leyden eenen Ian Stantvast by Schepenen upt Rijnlandt ghebannen wesende/ tot Oestgeest geapprehendeert ende binnen Leyden ghebracht: waer over den selven Stantvast hem geaddresseert heeft aen het hof van Holland sustinerende dat den Officier buyten Leyden sijnde en sijn roede aen een ander overgegeven hadde zulcx niet vermocht te doen. Thof dese sake geexamineert hebbende/ zo hebben sy opten 23. Martij stilo curiæ inden Jaere 1450. by haer sententie verclaert/ dat den voornoemden Ian Stantvast te onrecht by den Schout van Leyden inden dorpe van Oestgeest, is aengetast ende ghevangen ghenomen gheweest. Ende hebben dienvolgende den voornoemden Stantvast vande gevangenisse ontslagen midts/ alleen de montcosten betalende zonder meer.

De Heeren Burgermeesteren ende Schepenen siende dat met het geven van dese sententie haer Privilegien/ gegeven by Hartoch Philips van Borgondien, hier voorgenoemt/ gecrenckt ende vermindert was. Hebben haer aen den selven Hartoge gheaddresseert/ ende versocht in tselve Privilegie gemainteneert te mogen werden: ende hebben vanden voornoemden Hartoghe inden Jaere 1451. inde Maent van Junius een twede Privilegie becomen / daer mede dat hy het Privilegie gegeven anno 1434. opt poinct van het overgegeven vanden Schouten Roede ende het gevangen nemen buyten Leyden / van Persoonen by Schepenen gebannen wesende / naerder verclaert ende geconfirmeert/ mette volgende verclaringe:

Twede Privilegie om buyten Leyden gebannē Persoonen te moghen vangen.

> Te weten dat den Schout midts d'overgevinge van sijne Roede, om dier saecken wil, ende inder manieren als tvorige Privilegie is inhoudende, niet afgeset is van sijn offitie, maer dat hy dien niet tegenstaende, zijne macht heeft ende behout, om de Ballingen aen te tasten en te vangen, over al daer hyse sal mogen vinden, binnen den Baillouschap van Rijnlandt ende den Hage buyten gewieden plecken, ende die te brengen ofte te doen brenghen inde Stadt Leyden, om recht daer over te doen.

De Schout is Promotor vande Academie.

De Schout van Leyden is mede volgende de Statuten ende wetten van de Academie/ ofte Universiteyt Promotor ofte Officier: ende bewaert voor de Vierschare aldaer/ het recht vande Hoge Overheydt teghen de Studenten ende andere Lidtmaten / die in cas van crym ofte correctie/ haer vergrepen ofte misdaen hebben/ tegen eenige Placcaten/ Ordonnantien ofte teghen de Statuten / doende teghen de selve eysch voor de Rechters vande Universiteydt/ tsy by monde ofte by geschrifte/ naer

te/ naer dat de saecken gelegen zijn/ ende de Placcaten ende Ordonnantien zijn mede brengende/ ende moet dien volgende alle Jaeren opte vernieuwinghe vanden Rector ende Assesseurs/ doen desen volgenden eedt.

Den Officier vande Vniversiteyt sal mede Iaerlicx aen handen vande voorsz. Curateuren Sweeren ende beloven by den eedt, die hy de Graeflickheydt van Hollandt ghedaen heeft, dat hy sich in saecken vande Academie sal reguleren ende gedragen, naer de Ordonnantien ende Statuten, vande Vniversiteyt, ende dat hy de selve na sijn vermogen, onderhouden sal. Eed vanden Schout aen de Curateurs vande Universiteyt.

Dit nu tot hier toe vanden Schout ende zijnen dienst gesept hebbende/ zal ick tot een beslupt hier bp voughen de namen vande Persoonen die het Schout-ampt binnen Leyden bedient hebben/ sedert den Jare 1320. totten Jaere 1641. ende bp eenige van dien/ den tijt hoe langhe zp ghedient hebben. Namen van de Schouten sedert t'Jaer 1320 tot 1641.

Ian van Rijnen anno 1320.
Huygo van SWieten 1351.
Claes Claes zoon van Noortich 1444.
Willem Wermbouts zoon.
Willem Huygens zoon.
Pieter Floris Willems zoon.
Ian van Poelgeest 1447.
Iacob van Boshuysen van 1490. *tot* 1503.
VVillem van Colster van 1509. *tot* 1515.
Henrick vander Does van 1515. *tot* 1523.
Philips Nachtigael van 1523. *tot* 1527.
Gerrit vander Lockhorst van 1527. *tot* 1536.
Gerrit van Renesse van 1537. *tot* 1540.
Claes van Berendrecht van 1540. *tot* 1567.
Ian van Berendrecht vanden 18. *Iulij* 1567. *totten* 24. *Iunij* 1572.
Henrick van Brouckhoven van Augustus 1572. *tot in December* 1574.
Foy van Brouckhoven. 1575. *tot* 1578.
Willem van Loo, 1578. *tot* 1588.

Pieter

Pieter vander Does van 1588. tot 1595.
Loth Huygensz. Gael van 1595. tot 1619.
Mr. Willem de Bondt van 1619. ende is inden Iaere 1641. noch in sijnen Dienst.

BVRGERMEESTEREN.

t'Begin vande Burgemeesteren onseecker.

VV Anneer ende op wat tijd het Collegie vande Burgermeesteren/ ende den naem vandien/ binnen de Stadt Leyden begonst is: Daer af en wert geen volcomen bewijs inde oude Stede-boucken ghevonden. Het is wel waer datmen bevindt/ in seeckeren brief van Indemnite ghegeven inden Jaere 1345. op sint Jans-dach te midsomer/ by Graef Willem de vierde, outsten Soon van Graef Willem, die toegenaemt was de Goede: beginnende als hier volcht:

Allen den geenen die desen Brief sullen sien of hooren lesen. *Willem* Grave van Heynñ, van Hollandt, van Seelandt, Heere van Vrieslant, saluyt, mit kennisse der waerheydt, cònt sy allen Luyden: want onse lieve ende getrouwe Rechtere, Burgermeesters, Schepene, Raedt, ende alle die Gemeente gemeenlick van onse Steden, van *Dordrecht*, van *Siericzee*, van *Middelburch*, van *Delf*, van *Leyden*, ende van *Haerlem*, vercocht hebben op onsen Steden voorschreven, &c.

Volgende de selve woorden/ schijnt het dat te dier tijden binnen Leyden al Burgermeesteren zouden geweest zijn. Maer mijn Oom Ian van Hout, eertijts Secretaris deser Stede ghewéest sijnde/ in seecker bouxken by hem gheschreven sijnde/ is van meeninge/ dat sulcx moet verstaen werden/ ten opsichte vande Steden Dordrecht ende Middelburch, de welcke voor die tijdt al Burgemeesteren hadden: ende dat bewijst hy met seeckere oude Brieven/ die van Stadts wegen besegelt ende verleden zijn/ te weten vanden Jaere 1312. beginnende. Wy Rechter ende Schepenen in Leyden. 1315. Wy Schout Schepenen/ ende Raed der Stadt Leyden. 1255. Wy Schout/ Schepene ende Raedtsmanne van Leyden. 1357. Wy Rechter/ Schepene/ Raedt ende die Gemeente vande Stede van Leyden. 1402. ende 1408 Wy Schout/ Schepene ende Rade der Stadt Leyden/ waer upt genoechsaem gesien ende bewesen werdt dat te dier tijden/ den naem van Burgermeester/ binnen Leyden niet bekent was.

Anno 1408 zijn geen Burgemeesters bekent.

Maer

Maer ick bevinde dat inden Jaere 1351. op Sint Ians dach, by Schout/ Schepenen/ ende Rade der Stadt Leyden/ gemaeckt zijn verscheyden Keuren ende Ordonnantien: de welcke int selve Jaer op Sinte Clemens avondt/ by Hartoch Willem van Beyeren, Grave van Hollandt/ met een besegelden Brief geconfirmeert ende geapprobeert zijn. Dat onder de selve Keuren geseyt wert: Dat alle Jaren/ upt de vier quartieren vande Stadt Leyden/ twelck te dier tyden waeren 'tWanthuys vierendeel/ 'tWolhuys vierendeel/ 'tVleyshuys vierendeel/ ende 'tGasthuys vierendeel/ zouden vercoozen werden vier Raedtsmannen upt elcken quartier eenen. De woorden ende den Inhout vande selve Keure zyn dese volgende.

Oude Keure om vier Raetsmannen te verkiesen.

Voort so sellen die Poorte hebben vier Raetsmannen, in elcken Vierendeel eenen, ende so welcke tijdt, die Schepenen vernuwet worden, zo sullen die ouwe Raetsmannen ende elck in zijn vierendeel, eñ de Poorters vandẽ vierendeel, een Raedtsman kiesen alle Jaeren t'enden de maent na dat de Schepenen gecoren sijn, ende op wie de oude Raetsmanne, metten meeren-hoop vande Poorters, over een dragen ende kiesen, die zel Raetsman wesen, ende zo wie daer toe gecoren wort, ende hem des verweerde, die verbeurde tien pont ende sijn Poort-recht.

De woorden vande zelve Keure.

Welcke Keure daer naer inden Jaere 1386. opten 15. Junij by Hartoch Aelbert van Beyeren, de 23. Grave van Hollandt/ wederomme op een nieu geconfirmeert ende bevesticht is/ mette volgende woorden:

Approbatie van Aelbert van Beyeren vande selve.

Inden eersten selmen vier Raetsluyden kiesen alle Jaer op Sint Maertens avondt inden Winter, by goetduncken des Gerechts ende der mienre Vroescip. Ende met wien den meesten hoop valt, die zullent wesen een Jaer al uyt, ende zoo wanneermense vernuwen zel, zo zelmen een vanden ouden an laeten, by den meesten ommevraghen, ende die selt blijven dat ander Jaer uyt. Ende soo salment voort alle Jaer hantieren. Ende zoo wie daer ofgaet, die en salre binnen die naeste twien Jaeren niet weder an comen mogen.

Ick houde voor de waerheyt/ dat dit het begin vande Burgermeesteren binnen Leyden ghewee st is/ maer en worden in beyde de oude Hantvesten niet anders als Raetsluyden genoemt. Het eerste Privilegie daer inne den naem van Burghermeesteren ghestelt is/ is de geene die de Stadt Leyden heeft vercregen inden Jaere 1434. opten 23.

Julij van Hartoch Philips van Borgondien, de 26. Grave van Hollandt/ gelijck gesien werdt by tgene hier is volgende:

Eerste Privilegie/ daer inne den naem van Burgemeester gestelt is/ ende de verkiesinge van dien.

Item salmẽ alle Jair op Sinte Martijns avont by onsen Schout, Gerechte ende Vroescip, onser Stede van Leyden, inder tijt wesende, aldaer kiesen, vier Burgermeesteren, na uytwijsen onser stede oude Hantveste.

Tot hier toe ghesprooken hebbende van het begin vande Burgermeesteren der Stadt Leyden/ zoo zullen wy voortgaen ende handelen vande verkiesinghe ende be-edinge vande zelve/ ende tot dien eynde alhier inne vougen de extracten uyt twee Privilegien/ daer by Leyden geoctroyeert ende toegelaten is/ de Burgermeesteren absolutelicken te moghen verkiesen. Daer van het eerste ende outste is/ tgeen Leyden vercregen heeft inden Jare 1434. opten 24. July/ van Hartoch Philips van Borgondien, daer van de woorden zijn van desen inhout:

Twee Privilegien om Burgermeesterẽ te moghen kiesen.

Item salmen alle Jair op Sint Martijns avont by onsen Schout, Gerechte ende Vroetscip onser Stede van Leyden inder tijdt wesende, aldaer verkiesen vier Burgermeesteren, na uytwijsinge onser Stede, onder Hantveste ende Keure die zy daer of hebben.

Het tweede Privilegie is de Stadt Leyden gegeven by Keyser Karel de Vijfde, Grave van Hollandt/ opten 21. Junij inden Jare 1519. Luydende als volcht:

Ende hier toe ordonneren wy, dat de voorsz. Veertich, jaerlicx op Sint Martens avont, met die vander Vroetschap onser Stede van Leyden, de Burgemeesters ende Thresoriers der selver Stede kiesen sullen.

Vermaninge aende Vroetschap voor de verkiesinge van dien.

Maer voor ende aleer dat de verkiesinghe vande Burgermeesteren gedaen wort/ zo is den Schout gehouden/ volgende tvoorgaende Octroy/ van Hartoch Philips van Borgondien, aen de Vroetschappen ende Veertigen te doen de volgende vermaninge.

Ende als onsen Schout, Gerecht en Vroescip daer om vergadert zullen wesen op onser Stede-huys, zoo zal onse Schout van Leyden, inder tijt wesende, onsen Gerechte ende Vroescip van Leyden seggen ende vermanen, dat sy by horen Eede, die zy ons ende onse Stede ghedaen hebben, ende by hoore Sielen ende Conscientie kiesen zullen vier Burgemeesters, goede eerbare Mannen,

nen,

nen, voor ons ende onser Stede nutte daer toe wesende.

By wie/ waer/ ende wanneer de Burgemeesteren vercoozen moeten werden/ is genoech gesien upt de Extracten vande twee voozgaende Privilegien/ daer wy by vougen zullen de woozden vande derde burgerlicke Keure vanden Jare 1582. spreeckende vande verkiesinge vande Burgermeesteren/ ende is vanden volgenden Inhout: By wie en wanneer die vercoozen werden.

Die vande Gerechte als Schout, Burgermeesteren, Schepenen, met d'andere vanden Breeden Raedt, sullen jaerlicx opten tienden November, wesende sinte Maertens avondt, opt Raedthuys, by meerderheyt van stemmen, kiesen vier Burgermeesteren, ende onder de selve een vande drie oude, zonder tsamen te mogen kiesen Vader ende Kint, twee gebroeders, noch twee Swaghers: welcke gecooren Persoonen, ten selven daghe, in openbaere Vierschare by den Schout den gewoonlicken Eedt zal werden afghenomen, ende wie vant Burgermeesterschap afgaet, en zal in twee daer aen volgende Jaren, totten selven Dienst niet weder gecoren moghen werden, maer wanneer yemant inden selven Dienst comt te overlijden, zal binnen veerthien dagen daer aen, een ander in des overledens plaetse, als vooren gecoren werden.

De Burgermeesteren alsoo vercoozen zijnde/ doen terstont/ vooz ende aleer sy in haeren Dienst treden/ in openbare Vierschare vooz de Gemeente/ aen handen vanden Schout deser Stede den volghenden Eedt/ staende int meer-gemelte Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien met dese woozden:

Ende soo wien dan by der meester Keure, ghebeuren zal Burgermeester te wesen: dien zal onsen Schout van Leyden, inder tijt wesende, eenen Eedt staven: ende sy zullen elck ten Heylighen sweeren onser ende onser Stede Rechten te bewaeren, ende onser Stede goede te regeeren, tot nutte ende profijte onser Stede. Burgemeesters Eedt.

Ende totten selven Dienst vercoozen wesende/ en vermogen die niet te weygheren ofte te refuseeren/ maer syn ghehouden den selven behoozlicken waer te nemen/ soo lange de selve is geduyzende/ dat is een geheel Jaer. Ende waer het saecke/ dat yemant sulcx weygerde ende ongewillich was/ ende van zijn Poozt-recht soude willen renuntieren/ zoo zoude hy verbeuren een boete van vijftich guldens / ende het recht van exuwe moeten betalen/ gelijck gesien werdt by seecker Octroy de Vercoozen zijnde moghen den Dienst niet weygeren.

Stadt Leyden verleent opten 23. Julij anno 1543. twelck ick goet geacht hebbe hier in te lijven.

Op seecker grote Boeten.

Alle Poorters die ghecooren werden tot het Burgermeesterschap, Schependom, Thresorierschap, of Waerdeynschap, zijn gehouden de voorsz. Diensten, den gheheelen behoorlicken tijt te bedienen, zonder daerentusschen haer Poort-recht te moghen opseggen, op pene van duysent guldens, ten profijte vander Stede Leyden. Ende dat alle die sijn Poort-recht opseyt, eer hy ontpoortert, ofte daer toe geadmitteert mach worden, alvooren ghehouden is, de voorsz. Stede te betalen, ende promptelicken op te leggen, den tienden penning van alle sijne goeden voor het recht van Issue, niet teghenstaende dat hy na de renuntiatie binnen der stede metter woone soude willen blijven.

Philips van Borgondien stelt 1504. alleen twee Burgemeesteren.

Alhoewel dat de Stadt Leyden by de twee voorgaende Privilegien de macht gehadt hebben/ om alle Jaeren vier Burgemeesteren te verkiesen/ soo bevinde ick nochtans om eenige redenen inden Jare 1504. by Hartoch Philips van Borgondien, by zijn Brieve van State/ gegeven binnen Brussel opten 22. October/ binnen Leyden gestelt geweest te zijn/ alleen twee Burgermeesteren/ ende dat den selven Hartoch de macht aen hem selfs behouden heeft / omme die alleen te mogen verkiesen ende te stellen/ ende te dier tijden selfs gestelt heeft / gelijck gesien wert by de volgende woorden:

De redenen waerom sulcx geschiede.

Ende want ons noch volcomentlick gebleecken is, dat onsen voorsz. Stede van Leyden, mit soberen ende crancken regimente, inde commeren ende lasten, tachterheyt ende armoede gecomen, ende gevallen is, mitswelcken grootelicx van node is, daerinne te versien: ende tRegement ende Gouvernement, der selver Stede te stellen in goede ende seker hant van goede notabele Mannen, beminnende de salicheyt ende welvaert van diere, zoo hebben wy hierom an ons behouden ende geresolveert, behouden ende resolveren mitsdesen den tijt van desen jegenwoordigen staet, gheduyrende die dispositie ende vernieuwinge vanden Burgermeesteren, Schepenen, ende Tresoriers, om die by ons, ofte van onsen wege, af ende aengestelt ende vernieut te worden, tot den dage ende termijnen ghecostumeert, ofte alsulcke andere daghen ende termijnen, ende in aldervougen ende manieren, als ons dat gelieven ende goetduncken sal. Ordonnerende ende verclarende al nu dat

dat den tijt van desen voorsz. Staet, gheduyrende inde Stede van vier Burgermeesteren, ende drie Thresoriers, diere tot nu toe geweest sijn, niet meer dan twee Burgemeesteren, ende twee Thresoriers wesen sullen: kiesende, maeckende, ende ordonnerende, al nu by desen, voor Burgemeesteren ende Thresoriers vanden toecomenden Iaere, beginnende ende ingaende sint Maertens Misse toecomende, dat desen staet ingaen ende beginnen sal: te weten *Willem de Colster,* voor den eersten Burgermeester, ende *Henrick Floris zoon,* tweeste Burgermeester, ende Thresoriers *Pieter Paedse Claes zoon,* ende *Gerrit Heyne,* &c. ende dat elcke Burgermeester vijftich gulden, ende elcken Thresorier veertich gulden slaers trecken zal, tot laste vande Stadt Leyden, tot haere wedden. Wat Persoonen by hem gecoren zijn.

Van hoe lange Leyden aldus by twee Burgermeesteren geregeert is/ en hebbe ick niet ondervonden/ belangende den staet ofte den dienst vande Burgermeesteren / mitsgaders haere macht ende authoriteyt/ daer van zullen wy met weynich woorden spreecken. De selve bestaet achtervolgende de verclaringe gedaen by de Staten van Holland ende Westvrieslandt, inden Jaere 1587. int geene by haer mette volghende woorden gesept werdt. Macht vande Burgemeesters.

Der Burgermeesters Officie is bevolen het ordinaris beleyt, ende gebiet in alle Politijcke saecken, soo wel de administratie van Stadts goederen ende innecomen, als den welstandt ende bewaringe der Steden betreffende.

Wy zullen eerst spreecken vant geene by haer alleen ghedaen werdt: ende daer na van tgeene zy metten Schout ende Schepenen tsamen zijn gehouden te doen tot vorderinge ende welstant deser Stede.

Achtervolgende den Eedt die by de Burgermeesteren gedaen wert/ zijn sy gehouden/ alle de Privilegien ende Gerechticheden der Stadt Leyden/ te bewaeren/ te onderhouden ende te doen onderhouden/ sonder eenichsints toe te laten / dat die van niemandt gecrenckt ofte vermindert werden. Moeten des Stads Privilegien bewaren.

Ten tweeden volgende den selven eedt zijn sy gehouden des Stadts goederen te administreren/ ende te regeren / ten meesten nut ende profijte vander Stede. Der Stede-Excijsen openbaerlicken inde Vierschare te doen verpachten : ofte by ghebreecke van dien by vertroude Persoonen te doen collecteren/ ende toe te sien datter goede ende vaste Borgen gestelt werden. Item de Landen/ Huysen/ ende andere vaste goederé te verhuyren/ met alle het geene daer van is dependerende/ van alle lasterende schulden/ die de Stadt ghehouden is te moeten betalen/ De Stadts goederen regeren/ ende administreren.

 Ordon-

Ordonnantien te verleenen opten Threzorier ordinaris: ende vande ordinaire betalingen/ tsy van Reele lasten/ de wedden van alle des Stads Dienaren/ de lijf ende de losrenten / ende andere betalingen de Stadt aengaende / die alle Jaeren weder comen ende betaelt moeten werden. Daer van te doen makē Blaffaerden ende Registeren die aen de Threzorier ghegeven werden/ omme den ontfang ende de betalingen daer op te mogen doen.

Burgemeesteren zijn Ambachtsheeren van Leyderdorp, Soeterwoude eñ Oestgeest.

Dewijle die vande groote Vroetschappe inder tijt/ om verscheyden consideratien/ ten dienste deser Stede/ goet gevonden hebben te coopen/ de Ambachtsheerlicheden van Leyderdorp, Soeterwoude, Stompwijck, Wilsveen, den Dam, Tedingerbrouck, ende Oestgeest, te weten inden Jaere 1582. opten eersten December van Leyderdorp: van Soeterwoude metten gevolghe van dien opten 2. September inden Jaere 1610. ende van Oestgeest opten 23. Junij anno 1615. zoo representeren de Burgermeesteren inder tijdt/ de Ambachts-heeren vande selve dorpen ende Ambachten. Ende hebbē de macht omme inne de selve Ambachtsheerlickheyden, te verkiesen ende te stellen/ den Schout/ Bailju (int regard van Oestgeest, het welck hoge Jurisdictie heeft) Secretaris/ ende Bode: ende alle Jaeren upt de nominatie vande selve Dorpen te verkiesen ende te stellen/ de Ambachts-bewaerders, Schepenen, Weesmannen, Kerckmeesters ende Heyligengeest-meesters: de welcke ghehouden zijn alle Jaeren van haere administratie ende regeringe aende voornoemde Ambachtsheeren/ ende andere Persoonen daer toe behoorende/ Reeckeninge bewijs ende Reliqua te doen.

Hebben macht de Stadt van Coorn te versien.

De Burgermeesteren alleen/ hebben den last omme zorge te dragen/ dat de Stadt Leyden/ tegen eenigen dieren tijt/ ofte andere nootsaeckelickheden / te provideren ende te versien / met eenighe quantiteyt van Granen/ tsy Rogge/ Tarwe / ofte Bouckweyt: omme daer mede in gelegentheyt van groote dierte/ de armē ingesetenen deser Stede/ in haer armoede wat te verlichten ende te hulpe te comen. Gelijck oock mede de Stadt Leyden te versorgen van adminutie van Oorloge/ tsy Wapenen/ Bospoeder/ Lonten ende Cogelen: omme niet alleen die vande Schutterye viermael s Jaers/ met Bospoeder te versien: maer oock mede inden tijt des noots/ ende eenige Burgerlicke beroerten/ wapenen by de handt te hebben / omme tot bescherminge vande Stadt ende de Ingesetenen vandien/ te moghen gebruycken. Daer toe bequame plaetsen ende gelegentheden gheordonneert zijn: ende totte opsichte ende coopinge van dien worden alle Jaeren/ by de Heeren vanden Gerechte/ twee Artilleryemeesters gestelt.

Ende van wapenen teghen den tijdt van noot.

Burgemeesteren zijn Deeckens vande Schutterye

De Burgermeesteren zijn inde vergaderinge vande Capiteynen over de Schutterye deser Stede/ sedert den Jare 1588. by gebeurten van drie tot drie Maenden/ Superintendenten oft Deeckens, om toe te sien/ dat de Ordonnantien ghemaeckt opt stuck vande Nachtwachten wel ende behoorlicken onderhouden werden: ende den breuckighen conform/ de selve ghestraft / hooren ende sluyten mede alle Jaeren de reeckeninghe

vanden

vanden ontfang ende uytgeven vande selve Capiteynen / mitsgaders de administratie van Schutterlicke goederen/ de welcke uyt haeren naem by den Secretaris van hare Collegie gedaen werdt.

Achtervolgende de Ordonnantien ende Statutē vande Universiteyt deser Stede/ laetst gemaect by de Edele Mogende Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt inden Jaere 1631. opten eertsten October/ zijn de Burgermeesteren deser Stede geauthoriseert/ omme beneffens de H. Heeren Curateuren/ die by de selve Staeten gestelt werden/ omme de opsichte te hebben/ opte incomsten ende goederen/ tot onderhout vandien gheordonneert/ ende daer uyt de betalingen/ aen de Heeren Professoren / ende andere lasten/ vande zelve Universiteyt te doen. Desgelycx over het beleyt ende de regeringhe vande selve Universiteyt/ mitsgaders van het Collegie vande H. Theologie/ by de voornoemde Heeren Staten tot Leyden opgerecht/ volgende desselfs resolutie vanden 3. Mey inden Jaere 1591. ende geinaugureert opten 6. October 1592. als mede over het Fransche Collegie/ mede binnen Leyden opgerecht by eenighe ghequalificeerde Cooplupden / ende de Walsche gemeenten deser Landen/ opten 30. Mey 1606. De Universiteyt ende beyde de Collegien te versorgen/ met geleerde ende vermaerde Professoren/ zo ordinaire als extraordinaire / in alle Faculteyten ende wetenschappen : mitsgaders den Regent Subregent ende Oeconimus in beyde de Collegien/ tot zodanigen getal/ als by het eerste artyckel vande selve Statuten geseyt werdt/ twelck ick goet gevonden hebbe hier inne te vougen:

Hebben mette Curateuren de opsichte ende tbeleyt vande Academie.

Ende vant Collegium Theologie.

Dat de Senaet, het Lichaem des Vniversiteyts representerenden zal bestaen, uyt twaelf ordinaris Professoren, te weten uyt yder Faculteyt drie, als drie Theologen, drie Rechtsgeleerden, drie Medicijnen, drie Philosophen, onder de welcke oock de Professoren vande Talen ende goede consten, werden begrepen: ten waere het voorsz. getal om eenighe ghewichtige oorsaecken, by den Curateuren vande Vniversiteyt ende Burghermeesteren der Stadt Leyden, naergelegentheyt mochte werden vermindert ofte vermeerdert, doch niet excederende het getal van Vijftien.

By wie dat het lichaem vande Academie gerepresenteert werdt.

Ende beroerende het ampt ende Offitie vande selve Heerē Curateuren ende Burgermeesteren/ haer by de Ed. Mo. Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt op ghelept/ daer van cont ghy zien ende lesen het 37. artyckel vande selve Statuten/ wesende vanden volgenden inhout:

Ampt vande Curateurs mette Burgemeesteren.

Dat de Curateurs vande Vniversiteyt, de welcke by ons alrede sijn, ofte noch zullen werden ghestelt, mitsgaders Burgermeesters

der

der Stadt Leyden, zullen gehouden sijn te besorgen, alle tgunt hun luyden int bysonder, of gesamentlick met ten Rector ende Assesseurs, tot cieraet vermeerderinghen ende Heerlickmakinghe der voorsz. Vniversiteyt, mitsgaders vant Duytsche ende Fransche Collegie, nodich ende oorbaer duncken zal, &c.

Burgermeesteren mede Rechters vande Vniversiteyts Vierschaer.

De Burgermeesteren mette Schepenenmeesteren zijn by de Statuten voornoemt/ geauthoriseert/ omme metten Rector ende de vier Assesseuren/ Recht ende Justitie te administreren/ zoo wel int Crimineel als int Civyl/ van alle saecken/die voor de Vierschaere vande Vniversiteyt getrocken werden: Van welcke Vonnissen niet en mogen geappelleert ofte geprovoceert werden: gelijck te lesen is in het 39. Articul vanden voornoemden Statuten/ met de volgende woorden.

Bewesen met 39. artyckel vande Statutē.

Dat de Studenten, Secretaris, Bodellen ende alle die geene die totte Vniversiteyt behooren, zo wel in Civile als Criminele saecken, tsy datse aenleggers ofte verweerders zijn, niet dan voor den Rector eñ Assesseurs, mette Burgemeesteren eñ twe Schepenen der Stadt Leyden zullen te recht staen: tsy of deselve met Studenten, of met Borgerē geschil mochten hebben. Behoudelic dat Burgers ofte Inwoonders der Stadt Leyden, niet tegenstaende, die met eenich lidtmaet vande Vniversiteyt mochten te doen hebben, of hem aen yemandt vande Vniversiteyt mochten hebben misgrepen, in saecken daer van wegen de Graeflickheyt, ende by de Officiers der selver jegens yemant Criminelick geprocedeert wert, zullen te rechte staen, voor de Schepenen der Stede, ende niet voor den Rector ende Rechters vande Vniversiteyt. Wyders en zal vande sententie by den Rector, Assesseuren, Burgermeesteren ende Schepenen gewesen, geene provocatie toegelaten werden: ende dit al by provisie ende tot dat anders zal wesen geordonneert.

Eedt vande Rechters vande Vniversiteyt.

Omme dit alles naerbehooren te voltrecken/ ende naer te comen/ zijn den Burgermeesteren ende de Schepenen/ gehouden alle Jaeren opte vernieuwinge vanden Rector ende Assesseuren/ wesende den 8. Februarij aen handen van Ed. Heeren Curateuren te doen den volgenden Eedt: staende int 16. articul vande Statuten:

De Burgermeesters ende Schepens der Stadt Leyden, sullen Iaerlicx aen handen vande Curateuren, verclaren by den Eedt die zy de Graeflickheyt van Hollandt hebben gedaen, dat zy voor zoo veel

veel hen aengaen mach, de Ordonnantien ende Statuten der Universiteyt, wel ende ter goede trouwen onderhouden, nacomen, ende helpen voorstaen zullen, den Rector, des by hem vermaent ofte geroepen sijnde, zullen asisteren, in alle Iudiciele saecken, sulcx zy in oprechter conscientien, naer Godes woort, mitsgaders allen Rechten ende Equiteyten bevinden zullen te behooren.

Tot een beslupt van tgeene ick tot hier toe vande Burgermeesteren ende haeren dienst ghesept hebbe, sal ick hier by vougen de namen van eenige Persoonen/ die binnen Leyden desen staet bedient hebben/ zedert den Jaere 1442. totten Jare 1510. toe/ de welcke by mijn Oom Ian van Hout za. ged. by den anderen gebzacht ende getrocken zijn/ upt de Dienst-bouckken deser stede: ende ip gelet dat het Jaer dat voor yder Persoon gestelt is/ dat sulcx verstaen moet werden/ dat sp voor de eerste mael Burgermeesteren geworden zijn: Beslupt vande Burgemeesters-ampt/ met de namen vandien sedert 1442.

1442 Dirck Bruyn Pietersz.
43 Floris van Sijp.
48 Ian Heerman Floris zoon.
57 Ian Dirc Gerrit Montfoorden.
58 Pieter van Swieten.
60 Huge Spruyt.
65 Heer Adriaen van Poelgeest.
Adriaen van Swieten.
66 H. Willem van Boshuysen.
68 Ian van Sonnevelt.
69 Willem van Boshuysen Florisz.
71 Dirck van Poelgeest.
73 Pieter Martijns zoon.
76 Diert Dircx zoon.
77 Willem van Sijl.
78 Gerrit van Poelgeest.
Adriaen vander Bouchorst.
79 Bruyning van Boshuysen.
82 Gijsbert van Raephorst.
85 Willem Heerman Florisz.
88 Iacob Heerman.
97 Cornelis Heerman.
1501 Philips Nachtigael de Ionge.
4 Willem van Colster.
7 Mr. Willem Symonsz.
14 Gerrit van Lockhorst.
15 Ian Paedse Claes zoon.
34 Iacob Claesz. Houtcooper.
37 Willem van Lockhorst.
44 Ian Frans Gijsbertsz.
45 Dirc vander Does.
65 Mr. Cornelis van Veen.
Mr. Cornelis vander Hooch.
66 Claes Oom Ians zoon.
Ian Adriaensz. de Wilde.
68 Ian Gerritsz. Buytewech.
71 Ian van Brouchoven.
72 Willem Iansz. van Heemskerck.
Ioost Willemsz. Porsman.
73 Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Corn. Claes Lambertsz. vã Swietẽ.
74 Huych Claesz. Gael.
Dirc Iacobsz. van Montfoort.
Willem van Loo.
75 Ian Iansz. Brouwer.
Claes Huygensz. Gael.
77 Cornelis Gerritsz. de Haes.

De namen vande volgende Persoonen zijn by mijn zelfs gecolligeert/ uyt verscheyden keuren ende Ordonnantien deser Stede/ die van tijt tot tijt gedruckt sijn.

1576 Claes Willemsz. Warmondt.
Claes Adriaens zoon.
Pieter Oom Pietersz.
77 Mr. Symon Fransz. van Merwen.
Ian Luycasz. van Wassenaer.
78 Gerrit Wiggersz. van Duvelandt.
Dirc Gerritsz. Smaling.
80 Iacob Allertsz. de Haes.
84 Iacob Tomasz. Brouwer.
87 Iacob Willemsz. vander Burch.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
89 Mr. Franc Duyck de Iode.
Foy van Brouchoven.
92 Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
95 Louris Huygen Gael.
96 Mr. Isaac Nicolai.
1601 Aernout Duyc de Iode.
Vranc van Thorenvliet.
2 Ian Iansz. Baersdorp de Ionge.
5 Claes Cornelisz. van Noorde.
8 Pieter Arentsz. Deyman.
9 Henric Egbertsz. vander Hal.
10 Adriaen Pietersz. vander Werf.
12 Iasper van Banchem.
15 D. Cornelis Weesp.
16 Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Ian Pietersz. de Bye.
17 Dirc Gerritsz. Hogeveen.

Namen vande Persoonen die Burgermeesteren geworden zijn/ naer de veranderinge vande Vroetschappe/ ghedaen by den Prince van Orangien Maurits van Nassau, opten 23. October inden Jaere 1618.

1618 Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Gerard Lenaertsz.
19 Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Huych Pietersz. Codijck.
Iacob Willemsz. Verboom.
20 Iacob Cornelisz. van Leeusvelt.
Daniel Symonsz. van Alphen.
21 Christoffel van Nieuwenhoven.
Cornelis Adriaensz. Warmondt.
22 Willem Claesz. Warmont.
Ian Iacobsz. de Bondt.
23 Adriaen Henricxsz. van Tetroede.
24 Ian Rippertsz. van Groenendijck.
25 D. Gerardt Lantschot.
26 Harman Everts zoon.
31 Ian Iansz. Orlers.
Mr. Willem Paedts.
Carolus Gallus.
32 Dr. Willem van Moerbergen.
34 Adriaen Iansz. van Staveren.
35 Robbert van Rossum.
36 Claes vander Meer.
37 Pieter Andriesz. Vesanevelt.
38 Mr. Symon van Baersdorp.
40 Ian Pietersz. vander Maersche.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.

Schepe-

SCHEPENEN.

Van outs ende over vele Jaren/ zijn de Schepenen de welcke te dier tijden metten Schout de Stad Leyden alleen regeerden/ ghestelt by den Grave van Hollandt/ ende den Burchgrave tsamen/ als elcx van hem vier Schepenen. Ende was het metten zelven dienst soo verre gecomen/ dat de gene die tmeeste gelt daer voor wilde geven/ daer toe conde geraecken. Maer siende dat zulcx de Stadt/ de Burgeren ende innegesetenen van dien/ geheel ondiensticb ende nadeelich was. Zo is tselve by seeckere accord/ zo metten Grave als den Burch-grave inden Jaere 1387. afgeschaft ende te niet gedaen. ghelijck hier voor in het offitie vanden Schout/ mette eygen woorden van het contract aengheweesen is. Item upt het Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien vanden Jaere 1434. ende daeromme is het gecomen/ dat binnen Leyden een even ghetal van acht Schepenen gheweest is. Tegen het gebruyck vande andere Hollantsche Steden/ die meest al een oneffen getal van zeven of negen Schepenen sijn hebbende. Ende dat ten aensien omme dat de stemmen/ ende de advysen int geven vande Vonnissen/ omme de ghelijckheydt niet en souden comen te steecken. Om welcke redenen wille by de Schout ende Schepenen/ met advijs vande Burghermeesteren opten 28. November inden Jare 1592. ghemaeckt is de volgende keure: By wie de Schepenen van outs gestelt zijn. Om wat redenē acht Schepenen binnen Leyden zijn.

Op alle vergaderingen van even Persoonen bestaende, daer de stemmen gelijc staen, ende jegens malcanderen steecken, zal naer voorgaende weginge vande Stemmen een ommevraech gedaen werden, of iemandt van zijn stemme begeert te wijcken, ende in gevalle neen, zal de stemme van de geene die int selve Collegie presideert, tsy Burgermeester ofte Schepenen cracht hebben van twee stemmen. Hoe gelijcke stemmen van Schepens vereenicht werden.

Belanghende de verkiesinghe vande sestien Persoonen daer upt by den Stadt-houder van Hollandt/ ofte in sijn absentie ende buyten Holland wesende/ den Provincialen Raede van Hollandt de acht Schepenen upt kiest. Die geschiet heden ten dage ende veele Jaeren te vooren/ conform ende volghende het Privilegie van Keyser Karel de vijfde, Grave van Hollant. De Stadt Leyden ghegeven opten xxj. Junij inden Jaere 1519. Luydende van woorde te woorde als volcht. Verkiesinge vande Sestien.

Ende de selve Veertich ende heure nacomelinghen macht, authoriteyt ende sonderlingh bevel gheven, van nu voortaen Iaerlicx des daechs voor St. Iacobs Apostel avondt in Iulio, Conform t Privilegie van Karel de vijfde anno 1519.

op onſer Stede-huys van Leyden te vergaderen, ende aldaer Seſtien notabele, eerbaere, verſtandige ende Rechtvaerdighe Mannen, nae haeren beſten duncken ende in heuren Conſcientie de nutſte ende bequaemſte totten Schependom van onſen voorſz. Stede te kieſen.

Daer mede ghenoechſaem over een comt/ de achtſte Burgerlicke keure vanden Iaere 1582. ſpreeckende vande verkieſinge vande ſeſtien/ weſende vanden volgenden inhout:

Ende keure der Stadt Leyden.

Dat die vande Veertige Iaerlicx opten 23. Iulij namelick ſdaechs voor St. Iacobs avondt, by de meerderheyt van ſtemmen opt Raedthuys kieſen zullen, Seſtien Perſoonen, omme daer uyt, volgende de Privilegien deſer Stede, ende tgebruyck tot noch toe, de acht Schepenen te werden gheſtelt. In welcke verkieſinge, mede niet tſamen en zullen werden ghenoemt Vader ende kindt, twee Broeders, noch twee Swaghers: de welcke in dien even wel bevonden werden gecooren, zalmen een van beyden by de meerderheyt van ſtemmen aen laeten, ende hadden zy even veel ſtemmen by lootinge, ende de plaetſe van die vry werdt, by omme ſtemminge vervollen.

Vermaninghe vande Schout/ voor de nominatie vande Seſtien.

Maer voor ende al eer dat de Heeren Veertigen comen totte nominatie van dien/ zoo wordt by den Schout volgende de authoriſatie hem by het meergenoemde Privilegie van Keyſer Karel de vijfde, gegeven/ gedaen aende Veertigen deſe volgende vermaninghe: op den eedt die ſy luyden gedaen aende Graeflickheydt van Hollandt ende Weſt-vrieſlandt.

Ende daer toe Iaerlicx al eer ſy totte verkieſinghe vande voornoemde Seſtien procederen, in handen van onſen Schout van Leyden, dien wy daer toe committeren, in preſentie vande Burgermeeſteren ende Schepenen van onſen voorſz. Stede, of van het meeſtendeel van dien, ſweeren zullen, dat ſy ende elc van hen totte voorſchreven verkieſinge ende electie na heur beſte wetenheydt, ende ſonder tot iemants verſouck ofte Inductie, iemant wie hy zy, faveur te dragen, procederen zullen. Ende alleenlick onſe eere ende onſer nacomelingen ende tghemeyn profijt ende welvaert van onſer Stede voorſchreven, ende van Ingheſetenen der ſelver aenſien ſullen.

By wien ende aen wie de vercoozen Sestien/ gepresenteert moeten werden/ omme daer uyt de acht Schepenen te verkiesen: dit alles werde mede ghesept in het voorgaende Privilegie met dese woorden:

Den welcken Sestien goede Mannen aldus ghecooren, by den Schout ende twee van de Burgermeesteren van onser voorsz. Stede, dewelcke de voorsz. Veertighen daer toe Committeeren zullen, onsen Stad-houder ende in sijne absentie onsen President ende den Luyden van onsen Rade in Holland, Seelandt ende West-vriesland, gepresenteert sullen werden, om totten gewoonlicken dach, die acht uyt dien van onsen twegen, gecoren ende geordoneert te wesen tot Schepenen van onsen voorsz. Stede. Voor den naest doen toecomenden Iaere.

Aen ende by wien de Sestië moeten gepresenteert werden.

Hier mede comt te accorderen/ een ghedeelte vande achtste Burgerlicke keure/ daer van de woorden zijn luydende als volcht.

Welcke Sestien Persoonen byden Schout ende twee Burgermeesteren mijn G. H. den Grave van Hollant of zijn G. Stadhouder, indien eenich van hem in Hollandt is, ende by heur luyder absentie den President ende Raden van Hollandt, conform de Privilegien deser Stede, zullen werden gepresenteert, omme by de selve, daer uyt acht Schepenen vercooren ende naderhant inder Vierschare openbaerlick geeedt te werden.

Accorderende mette achtste keure.

De Schepenen of by den Stadt-houder/ ofte in sijne absentie by den hove van Hollandt vercoozen wesende/ werden op St. Iacobs dach, in openbare Vierschare/ in haer ampt gestelt/ ende moeten aen handen van den Outsten ofte Presiderenden Burgermeester/ volgende het Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien, van date de 24. July anno 1434. doen den volgenden eedt.

Wanneer de Schepenë beedicht werden/ ende aen wie.

Ende als wy die aldus geset hebben, zo zal die outste Burgermeester van onser Stede, dien elck eenen eedt staven, ende zy zullen sweeren ten Heyligen, dat sy om dat Schependom of Schepen te wesen niet vervolcht en hebben, noch doen vervolgen, ghebeden en hebben, noch doen bidden, noch gelt, noch gonste, noch myede daer op gegeven, noch geleent en hebben, noch doen gheven, noch leenen in eenigher manieren. Sonder argelist.

Den eersten eedt aen Burgermeesteren.

Den tweeden aende Schout.

Die eedt ghedaen wesende zoo is den Schout achtervolgende tvoornoemde Privilegie ghehouden de Schepenen te staven eenen anderen eedt: blijckende by de vordere woorden vant selve Privilegie/ luydende aldus:

Ende dien eedt gedaen, zo zal hem onsen Schout van Leyden, inder tijt wesende, eenen anderen eedt staven, ende zy sullen elck sweren ten Heylighen, als gewoenlic is, dat sy Rechte doen ende Vonnisse wijsen zullen, tusschen tweer Mannen taele, na hooren vijf sinnen.

Tot hier toe gesprooken hebbende/ vande verkiesinge ende bevestiginge vande Schepenen/ so sullen wy spreecken van haeren dienst ende authoriteyt:

Schout ende Schepenen hebben macht om keuren te maecken.

De acht Schepenen der Stadt Leyden/ hebben de macht omme metten Schout/ te maecken/ zodanighe keuren ende ordonnantien tot nut ende voordeel van de Burgeren ende Inwoonderen van Leyden/ als zy sullen bevinden te behooren/ tsy in wat saecken sulcx souden moghen syn/ eenige Neringen/ Handelinghen/ Ambachten/ Gilden/ de Politie ende andere saecken aengaende: ende dit alles volgende Leydens outste Privilegie/ gegevẽ by Graef Floris de vierde, inden Jaere 1266. luydende als volcht:

tSelve bewesen met drie Privilegien.

Twelck by den acht geswoorne ende den Rechter tot profijt ende welvaren der Stadt geordonneert ende besloten is, zal een yder voor goet moeten kennen ende nau onderhouden.

Inde Jaeren 1306. ende 1315. is by twee verscheyden Privilegien gegeven by Graef Willem de Goede, het eerste opten eersten Meye inden Hage/ ende het tweede mede inden Hage des Sonnendaechs in dertien-avont. Het voorgaende Privilegie vande keuren te maecken/ geapprobeert ende geconfirmeert mette volgende woorden.

Vord zo wat by de achte Schepenen, ende by den Rechter gecoert ende ghemaket wordt ter oerbare ende ter vorderinghe der Poorte voorseyt, dat zal geloeft wesen ende vaste gehouden, van ons ende van elcken Man.

Welcke Privilegien daer naer van tijdt tot tijdt van veele ende verscheyden Graven ende Gravinnen geconfirmeert ende bevesticht zijn. Ende is de Stadt Leyden/ daer van in een onwedersprekelijck gebruyck.

Doch alhoewel den Schout ende de Schepenen by de voornoemde Pri-

de Privilegien alleen gemachticht zijn/ omme alle Keuren ende Ordonnantien te mogen maecken/ zonder dat int minste gewach gemaect werdt vande Burgermeesteren/ so staet te letten dat te dier tyden/ den naem van Burgermeesteren noch niet bekent en was/ veel min datse doen geweest zijn. Want gelijck hier voor inde beschrijvinghe vande Burgermeesteren gesept is/ soo zijn die langen tijt daer na eerst binnen Leyden gestelt. Maer zo wanneer de selve verkooren ende gestelt zijn geweest/ zo sijn geen Keuren nochte Ordonnantien ghemaeckt / niet alleen met haere kennisse/ maer selfs met haerluyden advijs/ ghelijck sulcx van ouden tijden inde geschreven ende gedruckte Keuren ghesien ende gevonden/ ende noch dagelijcx gedaen wert. Yeden werden alle Keuren gemaeckt met advijs vande Burgermeesteren.

De Schepenen hebben de macht/ omme tsy in het Crimineel ofte Civijl, hooge middelen/ ende lage Jurisdictie te exerceren ende te gebruycken/ ende mogen dienvolghende Recht doen vanden hoochsten/ volgende de Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien, gegeven inden Jare 1430. opten 24. Julij/ als te sien is by dese woorden: Macht vande Schepenen in het stuck vande Justitie/ ende het bewijs van dien.

Voirt zo geven wy onsen Schout van Leyden voirtan machte dat hy van onsen wegen Recht zal mogen doen, met onsen achte Schepenen vanden hoochsten, sonder onsen Ballji van Rhijnlandt daer by te wesen, of daer over te roepen, als hy tot desen dage toe geweest heeft.

Daer mede comt over een te stemmen ende te accorderen de Verclaringe vande Staten van Hollandt ende Westvrieslandt / ghedaen den 16. October anno 1587. van te vooren meer aengeroert. De woorden zijn dese volgende:

De Collegien vanden Schepenen vaceren ordinarie tot d'administratie vande Justitie, zo in alle Criminele als Civile saecken, ende hebben ende exerceren alle hoge, middelen ende laghe Iurisdictien.

Hoe verre ende upt wat Heerlickheden dat de Schepenen de Delinquanten bannen mogen; ende dat den Grave van Hollandt den selven banne niet en mach wederroepen/ noch te niet doen/ kont ghy lesen upt de woorden van 'tselve Privilegie alhier inneghelijft/ ende luydende als volcht: Hoe verre dat Schepenen de Delinquanten mogen bannen.

Item hebben wy gegonnet ende gemachticht, gonnen ende machtigē met desen Brieve, onsen Schout, Burgermeysters ende Schepenen van Leyden, dat zy de misdadighe bannen moghen over al uyt Rijnlandt, ende uyter Hage ende Hage-

Am-

Ambocht. Ende zo wie ſy aldus bannen zullen, die en zullen wy, of niemant van onſen wegen, geleyde geven mogen, dat hem ſtade doen ſal.

Ende waert dat yemandt boven den voorſchreven Banne, quame inde voorſz. Landen, daer hy uyt gebannen waer, dien zal onſen Schout van Leyden mogen inhalen, ende dat Rechten an dien van onſen wegen, gelijck of hy den ſelven binnen onſen Stede gevangen hadde.

Hoe verre de ſelve Vonniſſen gemitigeert moghen werden.

Behoudelick of yemant voor ons clachtich quame die alſo gebannen waer, dat hem onrecht gedaen waer inden Bannen, zo zullen wy onſen Stede van Leyden daerom voor ons ontbieden tet antwoorde tegen den Clagere, om anſpraecke ende antwoorde te hooren van hem beyden, ende die by ons gehoort weſende, zo mogen wy dan dair in doen dat ons believen zal, te weten den Clagere in Rijnlandt, ende in onſer Bailloufchap vanden Hage te laten comen. Behoudelick dat die alſo gebannen waer, niet comen en ſal op twee hondert Roeden, na onſer Stede graften van Leyden.

Confirmatie vant ſelve Privilegie.

Welck Privilegie daer naer inden jare 1541. den 19. Julij by Carel de vijfde, Roomſch Keyſer/ ende Grave van Hollandt/ met een tweede geconfirmeert ende geapprobeert is/ onder deſe limitatie.

Dat de gene die van zoodanich Vonnis, appelleren ofte reformeren, zullen moghen woonen ende converſeeren in den Dorpe vanden Haghe, ende de Iuriſdictie der ſelver: ſonder nochtans te mogen converſeren ende hanteren in onſe Stede van Leyden ende Rijnlant.

Oneenicheyt tuſſchē den Grave van Charoloys ende Leydē/ over de Infractie van dien.

Deſe Privilegien zijn by den Magiſtraet van Leyden tot allen tijden ſtricktelicken naergecomen/ ende gehouden geweeſt/ niet toelatende dat de ſelve by eenige gebannen perſoonen gevioleert werde. Ende alſoo inden Jare 1455. tuſſchen de Stadt Leyden/ ende den Grave van Chartoloys, Sone vanden Hartoge/ ende Grave van Hollant/ eenigen twiſt ontſtaen was/ over het innebrengen van eenige ghebannen Perſoonen: ende dat by de Stadt Leyden geſuſtineert werde/ dat het ſelve tegen haere Privilegien geſchiet was: ſoo heeft den Hartoge ende Grave van Hollandt verclaert in ſubſtantie tghene hier volcht. By Brieven van appointtemente gegeven opten 3. Junij 1455.

Op de Differenten die gheteſen waeren, tuſſchen den Grave van

Cha-

Charoloys, zijnen outsten Zoone, doende sijne Intree binnen Leyden, ende de Burgermeesteren der selver Stede, de welcke hem opposeerden, om dat den voorsz. Grave uyt crachte van sijne gratie die hy ten selven tijde gedaen hadde, aen *Floris van Boschuysen*, ende andere Persoonen doen gebannen by de Wet van Leyden, de selve met hem inde Stadt wilden leyden, sustinerende de voorsz. Burgermeesters, dat volgens haerluyder Privilegie, den Grave van Hollandt, haere gebannen wel mochten consent geven, om te comen binnen Rijnlant, ende de Heerlickheyt vanden Hage, maer dat sy altijt twee hondert Roeden mosten blijven van haere Stadt, ende den voorsz. Grave daer tegen allegerende, dat het recht van zijne blijde Incomste, alle Privilegien te boven gaet, is daer op by den Hartoch verclaert, dat zijn Soon, de prerogativen der blijde Incomsten, als na gewoonte mede ghebruycken, ende dienvolgens de voorsz. gebannen, met hem inde voorsz. Stadt Leyden zoude mogen inleyden.

Verclaringe ende beslechtinge vande Hartoge van dit geschil.

Daer naer inden Jaere 1480. by Maximiliaen Eertſ-hartoghe van Oostenrijck, ende Grave van Hollant/ aen de Stadt Leyden versocht zijnde/ dat sy drie gebannen Persoonen/ om de violatie van haere bannissement weder ghevanghen zijnde/ wilden ontslaen/ ende de Stadt Leyden/ daer inne den Grave willende believen/ ende te vreden waeren/ zo heeft den voornoemden Hartoge van Oostenrijck/ opten 16. Aprilis anno 1480. de Stadt Leyden daer van gegeven Acte van non præjuditie, daer by den selven Hartoge ende sijnen Rade verclaren: dat zulcx alleen geschiet was zonder de minste verminderinghe van haere oude Privilegien.

Drie gebannen haer Bannissement gebioleert hebbende ontslagen.

Inden Jare 1538. eenen Tyman Gerritsz. boven zijn bannissement binnen Leyden gecomen zijnde/ versien met een mandament van Appel vanden Hove van Hollandt/ mette clausule van Inhibitie/ so heeft de Stadt Leyden daer teghen geopposeert/ ende haere Grieven dienaengaende/ overghegheven aenden Grooten Rade van Mechelen/ de welcke opten 4. Mey 1538. daer op geappoincteert hebben/ Renvoy aenden Hove van Hollandt ende Curcheantie vande voorsz. Inhibitie den geinthimeerden verleent.

Oppositie tegen Tyman Gerritsz. tegen zijn Bannissement incomende.

Wt welcke drie voorgaende Exempelen ghenouchsaem bewesen wert dat de Regeerders der Stadt Leyden zorghvuldich geweest zijn/ de Privilegien teghen de gebannen Persoonen precyse te doen onderhouden.

In Civile saecken mogen Schepen recht doen/ zo in geschreven als Verbale Processen/ van wat natuyre ofte conditie die moghen zijn/ naer de Ordonnantien ende Wetten vande Staten van Hollandt ende

Schepenen mogé Recht doen in alle Civile saecken, ende wanneer.

Westvrieslandt: ende de particuliere keuren der Stadt Leyden/ of anders ins naer de geschreven Rechten/ende zy in equiteyt ende billickheyt/ bevinden te behooren: midts ende alvoren de sustenuen van Partien/ hinc inde/ over ende weder over gehoort/ ende haere geproduceerde bewijsen gesien ende geexamineert te hebben. Daer toe houdende buyten de ordinaire ende extraordinaire Vacantien/ in openbaeren Vierschaere twee Rechtdagen ter weecke/ te weten des Maendachs ende des Vrydachs/ ende over de saecken die boven ghetrocken werden den Woonsdach.

Tot wat somme haer Vonnissen executabel zijn.

De Vonnissen alsoo by Schepenen gewesen sijnde / hebben cracht van gewijsde ende mogen geexecuteert werden/onder cautie de restituendo, soo sulcx bevonden werdt te behooren:niet tegenstaende eenige Provocatie ofte Appellatie / ter somme toe van hondert ende twintich gulden. Daer toe alle de groote Steden van Hollandt geprivilegieert zijn.

Alle Reele ende Personele Verlijden voor Schepenen te doen.

De Schepenen moeten staen/ende in teycken der waerheyt besegelen ofte teyckenen/over de opdrachten ende veralienatien van alle vaste goederen/ tsy Huysen/ Gronden ende Erven: Transporten/ Custingbrieven/ Rentebrieven ofte andere reele lasten/ Testamenten ende uyterste willen/ Huwelicxsche Voorwaerden (zo sulcx aen haer versocht wert) acten van Borchtochten ofte Cautien / Personele verclaringen / ofte Recollementen van dien: ende voorts over alle tgeene daer vande publijcke authoriteyt versocht werdt. Daer toe de selve alle Maendagen/ woonsdagen/ Donredagen ende Vrydagen/ met ghebeurten twe tsessens/ op Schepenen Camer/ des mergens ten half negenen compareren/ omme de goede luyden ten dienste te staen. Ende dit alles volgende seeckere Ordonnantie daer van gemaeckt/opten 28. November vanden Jaere 1592. te lange omme alhier inne te vougen.

Gebuyrquestien.

De selve hebben desgelicx de macht over Gebuyr-questien van Servituten ende Dienstbaerheden/ tusschen de Burgers ende Ingesetenen deser Stede ontstaende: midts daer van te nemen/ oculare Inspectie/ ende de bewijsen/ daer van sijnde naer te zien ende te Oordeelen/ als zy in recht en redenen bevinden te behooren.

Zijn Rechters over alle questie ontstaende uyt de overtredinghe vande Ordonnantien van des Landts Imposten.

De Schepenen zijn alleen by de Staten van Hollant ende West-vrieslandt/ geauthoriseert/ omme recht te doen/ over alle Contraventien ende Fraudatien ofte Sluyckeryen/gepleecht int stuc van des Gemeene landts middelen. Ende en mogen Partien in geen Instantien gehoort werden by de Ed. Mo. Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt ende West-vrieslandt/ voor ende al eer die voor Schepenen Commissarisen/ gedient hebben. Ende dit alles volgende het 13. Artijckel vande Generale Ordonnantie daer op des Gemeene Lants middelen werden verpacht/ wesende vanden volgenden inhout:

Ende dat volgende desen last.

Ende in dien eenige Differenten, ter saecke vande voorsz. verpachte middelen, tsy tusschen den Ontfangers, Pachters, of eenige particuliere, opte boete, breucke of anders in eenich geschil, depende-

penderende vande betalinge vande beloofde pachte, quame te ontstaen, werden de Gecommitterden, gaende opte Verpachtinghe, gelast ende geauthoriseert tgheheele Collegie van Schepenen, ofte eenige der selver, te Committeeren ter decisie vande voorsz. Differenten ter plaetse daer de selve zullen vallen. Voor den welcken de voorsz Differenten eerst zullen dienen, die ghehouden zijn op seeckeren dach ter weecke daer toe te prefigeren, Partien Sommarie ende de plano, recht te doen, tsy by absolutie ofte condemnatie, sonder de selve voor goede mannen te Renvoyeren.

Tot dese Processen vaceeren naer ouder gewoonten/ Schepenen alle Saturdaghen/ des naermiddachs ten twee uyren/ omme by ordre de rolle te vervolgen/ ten waere Partyen de anderen verstonden ende versochten haer Different by cort recht afgedaen mocht werden/ van alle Vonnissen in dit stuck by Schepenen gewesen synde/ mach voor de Heeren G. Raden/ geprovoceert ende geappelleert werden. Wanneer Schepenen hier over vaceren.

Schepenen met den Schout hebben macht/ in ende aen den Ryn/ te keuren ende te ordonneren / alle het geene totter Stede dienst ende oorboor van node zal syn. Blyckende by seeckere acte gegeven by Philips van Wassenaer Burch-grave van Leyden opten 19. Marty inden Jaere 1403, wesende vanden volgenden inhout: Schout en Schepenen hebben macht inde Ryn te mogen keuren,

Voirt wes die Schout, mit achte Schepenen in toecomenden tijden keuren, ende Ordineren zullen, om gemeen oorbaer en profijt, inden Rijn binnen der vryheden voorsz. ain Platen, Straten of ain wervinge, daer die Rijn mede gewijet ofte genauwet moge werden, dat loven wy vast ende gestade te houden, van ons ende onsen nacomelinghen, sonder eenich wederseggen behoudelick onse Visscherie inden Rijn voorsz. Bewys van dien.

Mitsgaders de approbatie ende Confirmatie vande selve acte/ van Hartoch Aelbert van Beyeren Grave van Hollandt/ van date den 19. Marty 1403, luydende als volcht:

Doen condt allen luyden, dat wy geconfirmeert ende gevestiget hebben, confirmeeren ende vestigen midtsdesen Brieve, alsulcke voorwaerden, als onse ghetrouwe, *Philips Heer van Wassenaer* Burch-grave van Leyden of sijn voirvaders ghegeven hebben, van Platen ende Straten die binnen der voorsz. vryhede gemaeckt zijn, of dien tgherecht van Leyden om gemeen oorbair, keuren ende ordonneren zullen inden Rijn, binnen der voorsz. vryhede. Confirmatie vande selve macht.

Schepenen haer Dienst wel doende zijn onder Sauvegarde van den Grave.

De Schepenen haeren dienst wel ende getrouwelicken exercerende/ ende dat iemandt de selve om haere gewesen vonnissen comt te haeten/ ende in weerwraecke haer soucht eenich leedt te doen. Zoo verclaert Graef Floris in sijn Privilegie vanden Jaere 1265. dat hy die neemt ende stelt onder sijne Sauvegarde blijckende by de volgende woorden.

Eerste bewijs.

Soo de acht geswoorne om de Gerechticheydt ende een Rechtvaerdich tegen iemandt tsy wie het sy, gestreecken Vonnis wille, Vyandtschap op haer laden, zoo zal ick ende de Burch-grave haer voorstaen. De *Heere* van *Teylinghe*, ons in dit cas ghetrouwelick helpende.

Naerder ende claerder bewijs.

Twelck daer na inde twee Privilegien gegeven by Graef Willem de Goede, beyde van eenen Inhout inde Jaren 1306. ende 1315. met meerder ende claerder woorden ghespt werdt/ die ick goet ghevonden hebbe hier inne te lijven.

Vord waerd dat die achte Schepenen, of eenich vanden achten, omme recht ofte om oordeel dat zy te rechte gewijst hadden, jegens yemanden quamen in vyand schepen ofte veten, wy ende die Borchgrave, zullense in deser saecken trouwelick beschermen ende dat ofnemen.

Straffe over de Schepenen/ haer eed niet betrachtende.

Ende ter contrarien de Schepenen haer ampt ende eedt niet behoorlicken naer comende/ dat de selve volgende het meer gemelte Privilegie van Graef Floris, van haeren Dienst verlaten/ ende afgkestelt zullen werden/ de woorden zijn van desen inhout:

So yemant vande geswoorne, de Stadt geen Dienst en doet, sal sonder eenich tegen spreecken afgeset, ende een ander dienstiger ende nootsaeckelicker in zijn plaetse gestelt werden.

Ende noch naerder inde twee Privilegien van Graef Willem voornoemt/ met dese woorden:

Ende is yemandt vanden Schepenen der Porte onnutte int Schependoem, dien zalmen of doen, zonder vvedersegghen, ende eenen anderen vveder zetten, die nutter ende oorbaerlicker is.

Maer volgende het Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien vanden 24. July anno 1434. zoo werdt haere straffe veel grooter ende harder gestelt/ als blijckt mette volgende woorden:

Ende

Ende waert dat eenich van onſen Schepenen voorſz. in eenich vanden punten voorſz. gebreeckelick bevonden worde, by onſen Schout, Gerechte ende meeſtendeel vande Vroeſcip onſer Stede, zo dat ſy daer tegen gedaen hadden, heymelick of openbair, of dat ſy eenich argeliſt inden voorſz. punten gheſocht hadden, dien breuckigen ſoudemen kennen meynedich, ende vervallen weſen, van allen ſijnen goeden Rechten, ende men ſoude die terſtont corrigieren, ende die Sententie van zijnre correctien, openbairlick van onſen Stedehuys roepen ende leſen: ende die geleſen, ſo ſoude hy ontpoortert weſen, ende ſonder meer geboirs uyt onſer Stede van Leyden, uyt Rijnlant ende uyt onſer Bailluſcip vanden Hage gaen, ende daer uyt blijven ten eeuwigen dage, up ſijn Lijf.

Grooter en ſwaerder ſtraffe/ volgende 't Privilegie van den Jaere 1434.

Upt alle tgeene dat tot hier toe verhaelt is/ zoo blijckt genoechſaem wat zorge de Graven van Hollant/ van tijt tot tijt gedraghen hebben/ omme goede ende ghetrouwe Schepenen/ tot nut ende voordeel vande Inghesetenen ende Burgheren der Stadt Leyden/ te ſtellen ende te houden.

Ende of het ghebiel dat een ofte meer vande Schepenen in haeren Dienſt quamen te ſterven/ ofte overlijden/ zoo ſalmen terſtont comen totte electie ende verkieſinge van anderen/ opte volgende wijſe:

Schepen in dienſt overlydende/ hoe een ander in plaets te ſtellen.

Ende ſoo wanneer yemandt weſende in bedieninge vant Schependom, comt te overlijden, zoo zullen die vande Veertighen, in plaetſe vanden overleden, by de meerderheyt van ſtemmen, uyt den laetſt-vercooren Seſtien, noemen ende verkieſen twee Perſoonen, de welcke by den Schout ende twee Burghermeeſteren aenden Stadthouder, ofte in zijn abſentie aenden Preſident ende Raden van Hollandt gepreſenteert zullen werden, omme daer uyt een in des overledens plaetſe te verkieſen, die dan daer den ghewoonlicken Eedt zullen doen.

Schepenen totten Dienſt vercooren weſende/ en moghen die niet weygeren ofte refuſeeren/ maer zijn gehouden die waer te nemen ende te bedienen/ ghelijck zulcx ghesien werdt by ſeecker Octroy de Stadt Leyden gegeven den 23. Julij 1543. Hier vooren inde Beſchrijvinge vande Burgermeeſteren ingevoecht. Ende daeromme alhier naergheláten.

Schepenen totten dienſt vercoren zijnde/ moeten die waernemen.

Maer by een ander gebodt in forme van Placcaet gegeven by Keyſer Karel de vijfde, inden Jaere 1542. opten vierden November/ wert ghesien dat niemant inde Wet ofte Magiſtraet vercooren zijnde/ van

zijn Poort-recht en vermocht te renuncieren/ om door dien middel den zelven last te mogen ontgaen/ ende dat op groote straffe/ de woorden zijn dese volgende:

Bewijs vā dien genomen uyt het Privilegie de anno 1542.

Dat niemant inde Wet ofte Officie der Stede Leyden ghecosen vvesende, sijn Poorterie sal mogen renuncieren, op pene van ghebannen te vverden uyt den Lande van Hollandt. Ende dat voorts alle de ghene die renuncieren zullen, haer Poorterye van Leyden, gehouden vverden van stonden aen te betalen het recht van Issue, niet tegenstaende zy inde Stede vvoonachtich zijn.

Beslupt vande Schepenen.

Tot hier toe int langhe verhaelt hebbende alle dat den Staet vant Schependom aengaet/ soo van haere verkiesinghe/ Ampt/ Macht/ ende het eynde der selver: hebbe ick goetgevonden tot ghedachtenisse vande overledenen/ende vermaeck vande tegenwoordighe Schepenen/ hier tot een beslupt by te vougen de namen van een groot ghetal van Persoonen/ die den selven Dienst van tijt tot tijt bedient hebben/ ghelijck ick die ten deele bevonden hebbe/ by de aenteyckeninge van mijn waerden Oom Ian van Hout zal. ged. die de selve uyt de Boecken ende Registeren deser Stede by een gebracht ende vergadert heeft/ totten Jaere 1574. toe. Ende daer naer by mijn zelfs vervolcht totten Jare 1640. gelijck hier na tot zijner plaetse geseyt sal werden.

Sy gelet dat het getal dat voor aen gestelt/ is het Jaer daerinne de selve eerst Schepen geworden zijn.

Namen van het geheele Collegie vande Schepenen/ vanden Jaere 1320.

1320 Dieric vander Dobben.
Ian vander Breggen.
Tomas Ians zoone.
Gerrit Gerrits zoon.
Heyne Milde.
Reynier Gouburgen zoone.
Gerrit Heyne Roters zoone.
Ian van Brabant.

21 Harmen Bitter.
Willem uyt den Campe.

30 Heyne vander Breggen.
Ian de Backer.
33 Gerrit Gorter.
Gerrit van Boschuysen.
35 Pieter Gouburgen zoon.
Huyge Philips zoon.
Gerrit Gorijssz.
Andries Hansdeecken.
36 Ysbrant vander Laen.
Gerrit Rijswijc Vrancken zone.
37 Willem Bilaert.
42 Huyge Batselaer.
44 Huyge van Swieten.
Meynert Gonters.
Meyse Aelberts.

Cosijn

45 Cosijn van Bregge.
1346 Pieter van Haerlem.
48 Philips Ian Ooms zoon.
Huge Pieters zoon.
49 Dirck Prins.

Namen van het gheheele Collegie 1351.

51 Ian Vrancken zoon.
Willem Bort.
Ian Pieters zoon.
Ian Phillips zoon.
Willems Willems zoon.
Ian Huygen zoon.
Ian Gerrits zoon.
Dirck vanden Houcke.
53 Ian Gerrits zoon.
Dirck vanden Bosch.
Pieter Wouters zoon.
54 Ian Huygen vander Handt.
Arent vander Heyden.
Claes Ians zoon.
Iacob Clements zoon.
Ian Barck.
Vrancke Ians zoon.
Iacob Gerrits zoon.
56 Willem van Dobben.
Wouter vander Bregge.

De Schepenen die tusschen het Iaer 1356. tot het Iaer 1444. gheweest/ ofte ghewozden zijn/ en hebbe ick opte Lijste van Ian van Hout niet gevonden. Maer vanden Iaere 1444. tot het Iaer 1573. vinde ick die simpelicken met een S. aende canten geteyckent/ ende zijn dese volgende:

1445 Symon vander Wourden.
46 Gerrit Hasselaer.
47 Vranck vander Does.
48 Claes Pietersz. Post.
49 Gerrit van Rijswijck.
50 Willem van Bosch.
51 Wouter Iacobs zoon.
52 Iacob van Noorde.
53 Gerrit van Werve.
54 Floris van Alckemade.
55 Gerrit Mourijnsz. van Leyden.
56 Ian Claes Willems zoon.
57 Willem Bordt.
58 Nanne Paedse.
59 Ewout Pieters zoon.
60 Wouter Ysbrandts zoon.
61 Willem van Oestgeest.
62 Claes van Leyden.
63 Willem Iacobs zoon.
64 Pieter Floris Asselijns zoon.
65 Dirck Huygensz. vander Burch.
66 Claes Mast.
67 Henrick Iansz. vander Laen.
68 Ian vander Laen.
69 Claes Ian Paedsen zoon.
70 Adriaen vander Mye Maertensz.
71 Ioost vander Laen.
72 Iacob Pieters zoon.
73 Iacob vander Does.
74 Pieter van Berendrecht.
75 Claes de Grebber.
76 Pieter Ians zoon.
77 Dammas Reyniers zoon.
78 Willem Claes zoon.
79 Gerrit de Vroede.
80 Gerrit Iacobs zoon.

Ian

1482 Ian Stoop Kerstans zoon.
83 Dirck Engebrechts zoon.
84 Willem Heerman Beuckelsz.
85 Bouwen Paedtse.
86 Michil Gerrits zoon.
87 Dirck van Honthorst.
90 Ian Claes zoon.
91 Pieter Gijsberts zoon.
92 Willem Ian Conings zoon.
93 Dirck Symons zoon.
94 Huge Hugensz. van Swieten.
95 Ian van Leyden.
96 Maerten Roelofs zoon.
97 Dirck Floris zoon.
98 Floris Heerman.
99 Willem Stoop.
1500 Dirck vander Bouckhorst.
1 Arent Heerman.
3 Mr. Ian van Seyst.
4 Floris van Bosch.
5 Willem Ian Kerstantsz.
7 Ian Kerstants zoon.
9 Isaack Alewijns zoon.
13 Gerrit Heye.
14 Bouwen Willem Gerritsz.
15 Willem Willemsz. Brouwer.
16 Ambrosius Colen,
17 Wermbout Pieters zoon.
18 Pieter Ian Pieters zoon.
20 Isaac Claes zoon.
21 Mr. Vranc Paedtse.
22 Frans Gerrit Doens zoon.
23 Floris van Adrichem.
24 Ian Claes Cornelis zoon.
25 Iacob Deyman.
27 Iacob Cornelisz. Gorter.
29 Claes Adriaensz. Brouwer.
1530 Dirc Aelbrechts zoon.
31 Seger Huygens zoon.
32 Willem Bouwensz.
33 Cornelis Paedts.
34 Adriaen Iansz. Brouwer.
35 Ian Hey Gerrits zoon.
36 Ian Paedts Bouwens zoon.
37 Iacob Iacob Symonsz.
38 Ian van Endegeest.
39 Mr. Frans Adriaensz.
40 Iacob vander Graft.
41 Iacob vander Does.
43 Gerrit Aelbertsz. Brouwer.
44 Quyring Aelbertsz.
46 Claes Alewijn Claesz.
48 Claes Lamberts zoon.
49 Ioost Iacobs zoon.
50 Willem Aelberts zoon.
51 Ian van Adrichem.
55 Frans Iansz. Doe.
57 Ian Paedts Cornelisz.
58 Cornelis van Noorden.
59 Henrick Florisz. van Wassenaer.
60 Dirc Gerritsz. Smaling.
61 Cornelis Huygen zoon.
62 Michiel Ians zoon.
63 Mr. Floris van Tol.
65 Adriaen Dirc Otten zoon.
67 Mouring Claesz. van Leeuwen.
68 Quirijn Claes Garbrantsz.
69 Ewout Arent Gerritsz.
71 Ian Dircxsz. Brouwer.
72 Willem van Loo.
73 Pieter Heynricxsz. van Wassenaer.

De volghende Namen van Schepenen/ zijn by mijn gecolligeert upt verscheyden ghedzuckte Keuren ende Ordonnantien/ totten Jaere 1618. toe. Ende van daer totten Jaere 1640. by mijn van Jaer tot Jaer zelfs aengeteykent.

Naer dat den Prince van Orangien den 14. October/ de Veertigen tot Leyden/ metten Magistraet verandert hadde/ zo waren Schepenen:

1574 Cornelis Adriaensz. Barrevelt.
Cornelis Huygensz. van Thoorenvliet.
Pieter Heynricxsz. van Wassenaer.
Pieter Oom Pietersz.
Pieter Pieter Iorisz. van Cortevelt.
Gerrit Wiggersz. van Duvelant.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Claes Adriaens zoon.
76 Gijsbert Henricxsz.
Andries Schot.
Iacob Allertsz. de Haes.
77 Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
78 Willem Iansz. van Heemskerc.
Claes Willemsz. Warmont.
79 Ian Iansz. Brouwer.
Mr. Symon Fransz. van Merwē.
80 Pieter Adriaensz. vander Werf.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Iacob Willemsz. vander Burch.
83 Claes van Heussen.
84 Andries Iacobsz.
85 Hobben Floris zoon.
Laurens Andriesz. van Zwaenswijck.
Mr. Vranc Duyc de Iode.
86 Mr. Isaac Nicolai.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
87 Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
88 Foy van Brouckhoven.
89 Philips Lantschot.
90 Aernout Duyc de Iode.
94 Claes Govertsz. vander Aar.
95 Franc van Toorenvliet.
96 Iasper van Banchem.
97 Henric Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybault.
Claes Cornelisz. van Noort.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
98 Ian van Baersdorp de jonge.
1601 Dr. Cornelis Knotter.
2 Cornelis Claes Lambertsz. van Swieten.
3 Adriaen Mouringsz. de Grebber.
4 Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vande Werf.
5 Frans Adriaensz. van Leeuwen.
6 Pieter Arentsz. Deyman.
8 Willem Govertsz. vander Aar.
Amelis van Hogeveen.
9 Clement van Baersdorp.
11 Iacob Paets Cornelisz.
Mr. Iacob van Brouchoven.
12 Mr. Ian Goes.
13 Willem Claesz. Warmont.
15 Huych Pietersz. Codijc.

16 Dirc Gerritsz. Hogeveen.

1618 Voor de veranderinge gheballen den 23. October.

Henrick Egbertsz. vander Hal.
Ian Pietersz. de Bye.
Ian Adriaensz. Knotter.
Iacob Cornelisz. Leeusvelt.
Pieter Huygen du Boys.
Cornelis Claesz. van Noort.
Frans Duyst Brouwer.
Iacob Iansz. van Assendelft.

Namen vande nieuwe aengecomen Schepenen/ zedert de veranderinge gedaen by zyn Excellentie Mauris van Nassau, Prince van Orangien/ opten 23. October 1640. totten Jaere 1640. inclusys.

1618 Ian de Bondt Iacobsz.
Iacob Willemsz. Verboom.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Dr. Gerard Lantschot.
19 Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Iansz. Orlers.
Christoffel van Nieuwenhoven.
Adriaen Henricxsz. van Tetrode
Mr. Willem de Bont.
Cornelis Adriaensz. Warmondt.
20 Pieter Cornelisz. de Haes.
Dr. Willem van Moerbergen.
Cornelis Heynricxsz. van Gotē.
21 Ian Rippertsz. van Groenendijc.
23 Harman Everts zoon.
24 Mr. Willem Paedts.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
1625 Carolus Gallus.
27 Adriaen Iansz. van Staveren.
28 Cornelis van Dorp.
30 Lenaert Gerritsz.
31 Dirc Lucasz. van Walbeecq.
34 Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
35 Pieter Andriesz. Vesanevelt.
37 Dirck Lenaertsz. Keth.
Frans Iansz. van Borssen.
1638 Claes vander Meer.
Mr. Gerard Hoogeveen.
1639 Iacob Iansz. vanden Berch.
Foyt van Sijp, Notaris.
Pieter Ioostensz. Warmont.
Mr. Willem Goes.
1640 Mr. Pauls van Swanenburch.

HET COLLEGIE VANDEN GERECHTE.

By wat Persoonen 't Collegie vande Gerechte bestaet.

COmende tot het Collegie vanden Gerechte bestaende inden Schout/ de vier Burgermeesteren ende de acht Schepenen deser Stede/ het welck een gheheel out Collegie is: Doch bevinde in seeckere Privilegie/ van Hartoch Albert van Beyeren,

ren, gegeven opten 15. dach in Junio inden Jaere 1386. binnen Dordrecht, dat aldaer gesprooc ken wert vande Persoonen/ die onder den Gerechte/ ofte aenden Recht/ (so aldaer ghesept wert) te behooren/ de Burgermeesteren niet genoemt ofte bekent zijn: also dat het apparent is/ datter te dier tijden geen geweest en zijn. De woorden vant selve Privilegie luyden als volcht:

Voort en sel niemant anden Recht mogen wesen binnen Leyden, het sy Schepen, Rade, Clercq, of Bode, &c.

Daer mede genouchsaem accordeert/ seeckere oude Keure gemaeckt by Schout ende Schepenen inden Jaere 1351. op Sint Ian Baptisten dach, de welcke inden selven Jaere geconfirmeert is/ by Hartoch Willem van Beyeren, opte S. Clemens avont: die ick goet ghevonden hebbe/ van woorde te woorde hier inne te lijven. Van ouden tijden heeft het zelve alleen by Schout en Schepenen bestaen.

Dat niemant Schout noch Schepenen noch Raedt vande Stede, noch Kerckmeesters, noch Gasthuys-meesters, ofte Meesters vanden Heyligen Geest, wesen en sel, hy en hebbe Poorter gheweest seven Iaer, ende bewonde hem yement, eenich ambocht te antieren, hy en hadde zo langhe stadelicken ende kennelicken Poorter geweest die verbeurde tien pont ende zijn poortrecht.

Maer in het Privilegie de Stadt Leyden gegeven by Hartoch Philips van Borgondien, de xxvj. Grave van Hollandt vanden 24. Julij anno 1434. bevinde ick dat den naem vande Burghermeesteren by het zelve Collegie gevoucht werdt/ ende luyden de woorden als volcht: Anno 1434. zijn Burgermeesteren daer by gevoucht.

Ende zoo wie inder tijt onsen Schout, Schepenen ende Burgermeesteren wesen zullen in onse Stede van Leyden, die zullen aldaer alle andere diensten, &c.

Welck Privilegie daer naer inden Jaere 1515. opten 18. Julij by Keyser Karel de vijfde, by acte van verclaringhe geconfirmeert is.

Upt het geene dat tot hier toe geseyt is/ zoo kan genouchsaem gesien werden/ dat het Collegie vanden Gerechte over de twee hondert Jaeren out is. 't Collegie geheel out.

Dat niemandt het ampt ofte Offitie van dit Collegie en mach bedienen/ dan geboren Poorters/ ofte van andere die tselve poortrecht gecoft hebben ende zeven Jaeren aenden anderen/ binnen Leyden ghewoont hebben/ dat hebben wy hier voor bewesen mette gheconfirmeerde oude keure van Leyden vanden Jaere 1351. onnodich omme alhier weder ghestelt te werden.

Tot nu toe gesproocken hebbende/ van het begin ende de instellinge/ mitsgaders by wat Persoonen tselve moet bedient werden/ zullen wy nu int corte verhaelen: wat macht ende authoriteyt tselve Collegie is hebbende: ende wat by de selve ten dienste der Stadt Leyden/ ordinaerlicken gedaen ende uytgerecht werdt.

'tCollegie vandē Gerechte heeft de macht omme alle andere diensten te mogen stellen.

Die vanden Gerechte zyn geauthoriseert ende machtich ghemaeckt by het meer gemelte Privilegie van Hartoch Philips van Borgondien vanden Jaere 1434. omme alleen te mogen stellen/ ende te verkiesen alle zodanige ampten/ diensten ofte Offitien/ als zy bevinden ten nutte/ oorbaer ende proffyte der Stadt Leyden/ dienstich te wesen/ zonder yemandts kennisse ofte tegen seggen/ blijckende by de woorden van tselve Privilegie hier inne gevoucht:

Bewys van dien uyt het Privilegie, anno 1434.

Ende zo wie inder tijt onsen Schout, Schepenen en Burgermeesters wesen zullen in onse Stede van Leyden, die zullen aldaer, alle andere dienften, die hem behouflick zijn, setten ende versetten sonder ons, of iemandt anders van onser wegen eenich bewint of seggen daer in te hebben, of behouden, ofte die te belooven, yemandt of te geven, ende dat om de vrientschap die onse Stede van Leyden ons bewijst heeft &c.

Welcke Privilegie daer naer inden Jaere 1515. opten 18. July by acte van verclaringhe van Keyser Karel de vijfde gheapprobeert ende geconfirmeert is/ gelijck uyt de volgende woorden kan gesien werden:

Ende confirmatie vandien anno 1515.

Acte van verclaringe daer by den Prince van Spangen Karel geordonneert heeft den Burgermeesteren ende Schepenen der Stadt Leyden, int stellen vande smalle diensten, haere gerechticheyt useren ende gebruycken zullen, als zy ende haer voorsaten in wette van ouden hercomen gedaen hebben.

Wat Diensten by haer vercoren werden/ eñ wanneer.

Ende dienvolghende zoo werden by de selve/ alle Jaeren/ ende by versterven/ ofte onbequaem werdende/ tot allen tyden gestelt ende vercooren de volgende ampten ende Offitien:

Te weten op S. Martyns avond/ zo haest als de nieuwe Burgermeesteren beedicht zyn/ de Wees-meesteren, met haere Secretarisen ende Kamer-bewaerder.

Opte vier eerste Maendagen naer de verkiesinge vande Burgermeesteren/ zoo werden opte respective Hallen vande Leytsche hooft neringen/ te weten de Saey-halle, Fusteyn-halle, Ras-halle ende de Baey-halle, vercooren uyt de genomineerde Personen/ by de notabelen van yder neringe gedaen: de Gouverneurs, de Waranderers, den Clopper, de Provisenaers ende den knape, alle daer toe dienende / omme de opsichte te

hebben

hebben dat de keuren ende ordonnantien/ tot vorderinge ende behout/ vande neringen ende rederyen gemaeckt/ ofte noch te maecken/ wel ende behoorlicken naergecomen ende onderhouden werden: de welcke tot haer behulp ende toesichte van alles geholpen werden by de Superintendenten, ende den Baillij vande neringe. Het ampt ende offitie vande Waranderers is de stucken die ter Halle comen/ wel ende behoorlicken te oordelen naer de Leggers/ die met goetduncken van die vande Gerechte op yder Halle zijn berustende/ ende die te doen Loden ende Segelen/ naer de keuren dien aengaende gemaeckt/ op dat daer door de voornoemde neringen in wesen mogen blyven/ ende een yder een/ zijn gerechtichheydt mach becomen. Op wat tyden opte vyf Hallen de Offitiers vercoren werden. Waranderers ampt waer in dat bestaet.

Ende dewyle dat het God Almachtich belieft heeft/ de Stadt Leyden te Segenen/ mette draperye vande fijne Laeckenen ende Stametten, zo syn inden Jaere 1638. opt Reden ende Drapieren van dien/ mede eenige keuren ende ordonnantien ghemaeckt/ ende totte opsichte van dien/ mede eenige Persoonen ghestelt/ de welcke voortaen alle Jaeren opten vijfden maendach naer Martini vercooren werden.

Achtervolgende de tiende Burgerlicke keure vanden Jaere 1582. werden alle Jaeren tegen den laetsten December/ vercooren ende ghestelt alle de andere vordere smalle Diensten/ ende Offitien/ die binnen Leyden voor een Jaer bedient werden: welcke keure is vanden volgenden inhout: Op wat tydt de andere smalle Diensten gestelt werden.

Dat de voorsz. vande Gerechte, onder de welcke de Secretarijs so lange hy inde bedieninghe vant 'tselve ampt is, niet ghecoren noch getelt sal werden. Iaerlicx opten laetsten Decembris, by de meerderheyt van stemmen, verkiesen sullen, alle de cleyne Stadts Diensten, die van outs op Sinte Pieters avont ad Cathedram verstelt ende inde Rolle vande verkiesinge bekent zijn of sullen werden: ende die tot eenigen sodanigen Dienst wert gecoren, sal den selven waernemen ende bedienen, op pene van 25. guldens te verbeuren, ten behouve vande plaetse daer hy gestelt is, ende even wel inde bedieninge gehouden wesen: Des en sullen tot geen sodanighe diensten ghecoren mogen werden die inder tijt Schout, Burgermeester, Schepen, Thresorier, Weesmeester, Pensionarijs ofte Secretarijs is, &c. Bewesen mette tiende keure.

Alle dese cleyne ende smalle Diensten die veel in getale zijn ende te langhe omme die alle te noemen/ werden verdeelt in vier Classen ofte verdeelingen/ te weten: Verdeelinge van alle de smalle Diensten.

1. Diensten de welcke sonder eedt te doen bedient werden/ onder de welcke zijn/ de Capiteynen vande Schutterye/ de Artillerye-meesteren,

ren, Kerckmeesteren, Gasthuys-meesteren, ende de Moeders van dien. Vaders ende Moeders vande arme Weesen, Huyssitten-meesteren mette Goede-moeders, de Opstenders ofte Scholarchen vande Triviale ende andere Scholen, de Gecommitteerde vande Echt-saecken, ende eenighe diergelijcke/ daer van hier naer ter gelegender plaetse/ van eenighe van dien/ wat naerder gesprocken sal werden.

2. Diensten die Eedt moeten doen/ ende daer onder de gheene die eenige jaerlicsche Wedden vande Stadt ghenieten. Onder de welcke begrepen zijn de Stadts ordinaire Doctoren inde Medicinen, de Chirurgijns, de Vroede-vrouwen, den Major, ofte Wachtmeester / met zijn Adjuncten/ de Organisten, de Costers vande Kercken/ den Chyper, de Boden mette Roede, ende mette Busse, den Stadthuys-bewaerder, den Waecker opten Stadthuys-toorn, den Wijnroeyer, ende verscheyden andere/ alles te lange om te nomineren.

3. Diensten die mede den Eedt moeten doen/ ende voor eenige somme van penningen borghe moeten stellen. Ende onder de selve zijn de Boden mette Roede, Pontgaerders, Maeckelaers, Coopmans Boden, de Schippers op alle de Veeren varende/ den Collecteur van het Clappergelt, ende verscheyden andere.

4. Diensten vande Deeckens ende Hooftmans van alle de Gilden binnen Leyden/ zijnde 22. in getale/ daer van hier na noch wat geseyt sal werden.

Van ouden tijden hebben Burgermeesters de Boden alleen vercooren.

Alhoewel dat heden ten daghe de Boden mette Roede ende mette Busse by die vande Gherechte vercooren werden: soo vinde ick nochtans inde oude Leytsche Keuren / ontrent vanden Jaere 1451. dat de Burgermeesteren/ alleen de macht ghehadt hebben om die te moghen verkiesen/ ende is die Keure van desen Inhout:

Bewijs van dien. Anno 1451.

Te weten dat de vier Burgermeesters op Sinte Pieters avondt ad Cathedram, tsamen kiesen sullen twee Knechten, die der Stede dienen sullen metter Busse, ende of sy onder hen vier Burgermeesters niet eens en waeren, soo sullen sy daeromme looten, also twee en twee Burgermeesteren om eenen Knecht. Ende die Burgermeesteren zullen oock kiesen elck een bode, nae uytwijsinghe der voorsz. Keure.

Vredemaecken/ by wie ende wanneer dat geschiet.

De Burgemeesteren mette Schepenen zijn geauthoriseert ende gehouden/ met gheveurten van drie tot drie maenden/ te weten een Burgermeester ende twee Schepenen/ het Collegie van het Vredemaecken, alle Maendagen ende Vrydagen/ buyten de ordinaire Vacantien/ waer te nemen/ conform de Ordonnantie opt stuck van het Vredemaecken/ gemaeckt by Schout ende Schepenen/ met advijs van Burgermeesteren opten 9. November inden Jaere 1598. Waer van de Commissie

sie gestelt werdt int sevende Artijckel vande selve Ordonnantie / wesende vanden volgenden Inhout:

Ende werden ten eynde voorsz. ende om 'tselve zulcx int werck te stellen, midtsdesen by provisie, ende tot in desen anders sal sijn geordonneert, ghecommitteert, ende geauthoriseert, een vande Burgermeesteren ende twee vande Schepenen, de welcke tselve Ampt, elck int zijn, drie maenden lang in persoon, gehouden zijn te bedienen ende waer te nemen, &c. mits dat sy luyden ende elck van hem, by sieckte, nootige afwesen, of ander wettige verhindernisse, yemant van haer Mede-broederen uyt elcx Collegie sullen moghen verwillighen, om haer plaetse waer te nemen, &c.

Wanneer 't Collegie vant Vredemaken ingestelt is.

Voor wat redenen die vanden Gerechte te dier tijden beweecht zijn geworden/ omme ten dienste vande Stadt/ ende de Ingesetenen van dien/ dese Ordonnantie te maecken/ cont ghy sien uyt de Voor-reden vande selve Ordonnantie/ beginnende:

Ende omme wat redenen.

Alsomen uyt de dagelicxsche ervarentheyt bevindt, dat de saecken ende rechtvorderingen voor de Vierschare alhier begonst, seer tragelicken gevordert: maer ten grooten ondienste vande goede Gemeente, ende met haer overdragende costen, ende merckelick versuym opgehouden ende verachtert worden, twelck die vanden Gerechte ten hoochsten mishaecht. Om waer inne naer behooren te voorsien, ende de Gemeente voor zoo veel mogelicken is van onnutte costen, ende werck-versuym te bevrijden. Hebben Schout ende Schepenen, met advijs van Burghermeesteren deser Stadt Leyden, gekeurt, &c.

Wat inne het selve Collegie gedaen ende gehandelt moet ende mach worden/ende dat geene Instantien/voor de Vierschare mogen gebracht werden / voor ende aleer partyen / aldaer gecompareert ofte gedaghvaert zijn: wert alles gestelt in het eerste Artijckel vande selve Ordonnantie/ wesende vanden volgenden Inhout:

Wat by tselve Collegie mach ghedaen werden.

Dat van nu voortaen geen Civile saecken, Recht-vorderingen, noch Instantien voor de ordinaris Vierschare deser Stede, en sullen werden aengevanghen noch begonst, dan naer dat beyde partyen, alvooren sullen sijn ghehoort, by seeckere Persoonen daer toe uyt het Collegie vande Gerechte, onder den Tytel van Vredemaeckers,

maeckers, te stellen ende committeren: twelck oock plaetse hebben sal, ten opsichte van Arresten, 'tsy op Persoonen ofte goederen, naer dat de selve Arresten gedaen, ende daer vooren, volgende de Keuren, cautien ende borch-tochten ghestelt zullen wesen: maer en zullen inde jegenwoordige Keure ende Ordonnantie, niet begrepen zijn de Civile actien ende eysschen vanden Officier, de Gebuyr-questien, noch oock die ontstaen tusschen Pachters vande ghemeene middelen, ende die hem soucken te vercorten, mitten aencleven ende ghevolghe van dien: mitsgaders andere daer inne by particuliere Keuren ofte Ordonnantien is versien.

Alle correctien werdē gedaen by die vande Gerechte.

By dit Collegie vande Gerechte / wert recht gedaen over alle Contraventien ofte Frauden / begaen teghen de Ordonnantien van des Stadts Exchysen: mitsgaders over alle Correctien ende straffen / begaen tegen eenige andere Burgerlicke Keuren / ofte andere misdrijfen gepleecht: daer van den Schout de aenclachte doet / of by monde of by geschrifte / naer de gelegentheyt van saecken. Op wat wyse in materie van Correctie geprocedeert behoort te werden / is te lesen inde 146. burgerlicke Keure vanden Jare 1582. wesende van desen Inhout:

Ende dat volgende de 146. Keure.

In alle saecken van Correctien, zal de gedaechde ghelievet hem, eysch by gheschrifre ghelevert, ende 24. uyren verleent werden, omme oock schriftelic te mogen antwoorden, sonder vorder schrijven, maer zal alsdan gehoort de mondelinge Replijck ende Duplijck, midtsgaders tgunt ten vvederzijden vorder zal vverden gedonghen ende overgelevert, sommierlicken voorts gevaeren worden tot afdoeninge vande saecke, als naer ouder gevvoonten. Des zullen alle Correctien mede binnen slaers moeten vverden begonst, of daer na verstaen vverden gepreſcribeert te vvesen.

De Politijcque regeeringe beslaet by dit Collegie.

By dit selve Collegie werden verhandelt alle saecken de Politijcque Regeeringe aengaende / ende 'tbeleyt vande Stadts getimmerten / tzy om nieuwe te maecken / ofte oude te verbeteren ende te repareren. Item te Disponeren ende resolveren op alle Requesten. De minderjarighe Weeskinderen te verleenen voljaerigheydt / ende de macht omme haere eygene goederen te mogen regeren ende gebruycken / ende diergelycke voorvallende saecken meer.

Voor ende aleer ick mijn af-scheyt van dit Collegie neme / hebbe ic goet gevonden / yet te seggen van haere Cledinge ofte Tabbaert / mette Let-

Letteren LEYDEN, gelijck ick tselve bevinde in een geheel out geschreven Keurboeck/ luydende als volcht:

Tabbaert mette Letteren/ een heel out gebruyck.

Die Schout mette acht Schepenen hebben eendrachtelicken gekeurt, dat die Schout, den Burgemeesteren ende Schepenen, zulck Laecken als hem gegheven wort vander Stede Cledinge, dat zy van dat selve Laecken, eene Tabbaert zullen doen ansnijden, ende dragen, ende daer op doen setten sulcke Levereye als by den ghemeenen recht overdraghen wort. Ende soo vvie zijn cleedinghe niet en dede maecken binnen zes vveecken na dat het Laecken hem gegeven wort, zoo voorsz. is, die en soude binnen dien Iaer dat hy inden Gerechte vvaer geen vervallen ofte avantagie hebben, van eenige Rantsoenen. Behoudelick dat de Burgemeesteren 'sGerechts Laecken uytreycken ende geven sullen, twisken sint Mertijns daghe tot Kers-avont, by der boete van tien pont.

Bewijs van dien.

Daer mede ghenoechsaem accordeert de 20. Keure vanden Jaere 1547. Ende de 9. Burgerlicke Keure vanden Jaere 1582. wesende vanden volgenden Inhout:

Bewijs uyt de 9. Keure/ de Anno 1582.

De Thresoriers sullen elc een sijn Tabbaert-Laecken ('tsy aen Laecken of penningen daer toe van outs staende) leveren, binnen vier weecken na yemant totten dienst van Burgermeester of Schepen gecooren ende ge-eedt zal sijn. Ende alle andere, die de Stadt als van outs, of by Contract ghehouden is in een Tabbaert Laecken, binnen vier vveecken nae den voorschreven tienden Novembris, op tien gulden te verbeuren, ende zal elck een binnen ses weecken na hem 'tLaecken of gelt gelevert sal sijn, gehouden wesen de cleedinge te doen maecken, ten waer hy daer van voorgaende waer voorsien, opte verbeurte van zijn Rantsoenen, gheduyrende het gantsche Iaer.

Upt welcke Keuren genoech gesien wert/ dat het een geheel out gebruyck gheweest is/ dat dit Collegie/ omme vande andere Heeren Veertighen te onderscheyden/ een Tabbaert/ metten naem van LEYDEN daer op/ tot twee plaetsen van Silvere Latijnsche Capitale Letteren ghedraghen hebben/ ende noch heden ten dage sijn dragende.

Tot hier toe wijt ende breet van het Collegie vanden Gerechte/ ende

 haren

Besluyt van het Collegie vanden Gerechte.

haeren Dienst ghesprooocken hebbende: soo sullen wy tot een besluyt/ hier by vougen/ by wat Persoonen/ 'tselve van Jaer tot Jaer bedient is/ sedert den Jaere 1575. sijnde een Jaer als opten 16. October by Wilhelm Prince van Orangien de Veertich verandert is/ totten Jaere 1640. toe/ sijnde een tijt van 66. jaeren.

1575.

Schout.

Henrick van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Willem Ianſz. Heemskerc.
Dirc Iacobſz. van Montfoort.
Huych Claeſz. Gael.
Willem van Loo.

Schepenen.

Cornelis Adriaenſz. Barrevelt.
Cornelis Huygenſz. Toorenvliet.
Pieter Heynricxſz. Waſſenaer.
Pieter Oom Pieters zoon.
Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Gerrit Wiggertſz. van Duyvelant.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Claes Adriaens zoon.

1576.

Schout.

Foy van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Willem Ianſz. Heemskerck.
Ian Ianſz. Brouwer.
Claes Willemſz. Warmont.
Claes Huygenſz. Gael.

Schepenen.

Cornelis Adriaenſz. Barrevelt.
Cornelis Huygenſz. Toorenvliet.
Pieter Heynricxſz. Waſſenaer.
Pieter Oom Pieters zoon.
Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Gerrit Wiggerſz. van Duyvelant.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Claes Adriaenſz.

1577.

Schout.

Foy van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Claes Willemſz. Warmont.
Pieter Adriaenſz. vander Werf.
Pieter Oom Pieterſz.
Claes Adriaens zoon.

Schepenen.

Cornelis Adriaenſz. Barrevelt.
Cornelis Huygenſz. Toorenvliet.
Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Gerrit Wiggerſz. van Duyvelant.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Gijſbert Henricx zoon.
Andries Schot.
Iacob Allertſz. de Haes.

1578.

Schout.

Foy van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Pieter Adriaensz. vande Werf.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Ian Lucas zoon van Wassenaer.
Symon Fransz. van Merwen.

Schepenen.

Dirck Gerritsz. Smaling.
Cornelis Adriaensz. Barrevelt.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Gerrit Wiggertsz. van Duyvelant.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Gijsbert Heynricx soon.
Iacob Allerts soon de Haes.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.

1579.

Schout.

Willem van Loo.

Burgermeesteren.

Ian Lucasz. van Wassenaer.
Dirck Gerritsz. Smaling.
Gerrit Wiggertsz. van Duyvelant.
Claes Huygensz. Gael.

Schepenen.

Cornelis van Noorde.
Pieter Oom Pieters soon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Gijsbert Henricx soon.
Iacob Allerts soon de Haes.
Willem Iansz. Heemskerck.
Claes Willemsz. Warmondt.

1580.

Schout.

Willem van Loo.

Burgermeesteren.

Dirc Gerritsz. Smaling.
Willem Ian Reyersz. Heemskerc.
Claes Willemsz. Warmondt.
Claes Adriaensz.

Schepenen.

Cornelis van Noorde.
Ian Ians soon Brouwer.
Pieter Oom Pieters soon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Iacob Allerts soon de Haes.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Mr. Symon Fransz. van Merwen.

1581.

Schout.

Willem van Loo.

Burgermeesteren.

Willem Iansz. Heemskerck.
Ian Ians soon Brouwer.
Iacob Allertsz. de Haes.
Ian Ians soon Baersdorp.

Schepenen.

Cornelis van Noorde.
Pieter Oom Pieters soon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Iacob Willemsz. vander Burch.

1582.

Schout.

Foy van Brouchoven.

Burgermeesteren.

Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian van Brouchoven.
Claes Willemsz. VVarmont.
Claes Adriaensz. Brouwer.

Schepenen.

Dirck Gerijtsz. Smaling.
VVillem Iansz. van Heemskerck.
Pieter Oom Pietersz.
Ian Brouwer Iansz.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Iacob Allertsz. de Haes.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Iacob VVillemsz. vander Burch.

1583.

Schout.

Foy van Brouchoven.

Burgermeesteren.

Claes Adriaens zoon.
VVillem Iansz. van Heemskerck.
Pieter Oom Pietersz.
Iacob Allertsz. de Haes.

Schepenen.

Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Gerijt VViggersz. van Duyvelant.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Cornelis Gerijtsz. de Haes.
Ian Lucasz. van VVassenaer.
Iacob VVillemsz. vander Burch.
VVillem van Loo.
Claes van Heussen.

1584.

Schout.

Foy van Brouchoven.

Burgermeesteren.

Willem Iansz. Heemskerck.
Gerijt VVillemsz. van Duyvelant.
Ian Iansz. Baersdorp.
Iacob Thomasz. Brouwer.

Schepenen.

Cornelis Adriaensz. Barrevelt.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Willem van Loo.
Pieter Adriaensz. vande Werf.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Claes van Heussen.
Andries Iacobs zoon.

1585.

Schout.

Foy van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Ian Iansz. Baersdorp.
Claes Willemsz. Warmondt.
Pieter Adriaensz vande Werf.
Ian Lucasz. van Wassenaer.

Schepenen.

Pieter Oom Pieters zoon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Iacob Allertsz. de Haes.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Willem van Loo.
Hobben Florisz.
Laurens Andriesz. van Swaenswijc.
Mr Franck Duyck de Iode.

Schout.

1586.

Schout.

Foy van Brouckhoven.

Burgermeesteren.

Pieter Adriaensz. vande Werf.
Pieter Oom Pietersz.
Claes Adriaensz.
Iacob Allertsz. de Haes.

Schepenen.

Willem Iansz. van Heemskerck.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Andries Iacobs zoon.
Hobbe Floris zoon.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
Mr Franc Duyck de Iode.
Mr. Isaack Nicolai.

1587.

Schout.

Foy van Brouchoven.

Burgermeesteren.

Claes Adriaensz.
Willem Iansz. van Heemskerck.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.

Schepenen.

Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Claes Willemsz. Warmont.
Cornelis Gerijtsz. de Haes.
Andries Iacobsz.
Mr Franck Duyck de Iode.
Mr Isaack Nicolai.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Cornelis Willemsz. Botercooper.

1588.

Schout.

Pieter vander Does.

Burgermeesteren.

Willem Iansz. van Heemskerck.
Claes Willemsz. Warmont.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Iacob Thomas soon.

Schepenen.

Pieter Oom Pieters soon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Pieter Adriaensz. vander VVerf.
Andries Iacobs soon.
Mr. Isaac Nicolai.
Cornelis Willemsz. Botercooper.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Foy van Brouckhoven.

1589.

Schout.

Pieter vander Does.

Burgermeesteren.

Claes Willemsz. Warmont.
Pieter Oom Pieters soon.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Foy van Brouckhoven.

Schepenen.

Claes Adriaens soon.
Pieter Adriaensz. vander VVerf.
Andries Iacobs soon.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
Mr. Isaac Nicolai.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Philips Lantschot.

1590.

Schout.

Pieter vander Does.

Burgermeesteren.

Pieter Oom Pieters soon.
Claes Adriaens soon.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.

Schepenen.

Willem Iansz. van Heemskerck.
Andries Iacobs soon.
Mr. Isaac Nicolai.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Philips Lantschot.
Arnout Duyc de Iode.

1591.

Schout.

Pieter vander Does, ende Gijsbert Trijssens Substituyt in sijn stede.

Burgermeesteren.

Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian Iansz. Baersdorp.
Iacob Thomas soon.
Iacob Willemsz. vander Burch.

Schepenen.

Claes VVillemsz. VVarmont.
Andries Iacobs soon.
Mr. Isaac Nicolai.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
Foy van Brouckhoven.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Philips Landtschot.
Arnoud Duyck de Iode.

1592.

Schout.

Gijsbert Trijssens Substituyt.

Burgermeesteren.

Ian Iansz. van Baersdorp.
Mr. Franck Duyc de Iode.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.

Schepenen.

Pieter Oom Pieters soon.
Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Claes Willemsz. Warmont.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
Mr. Isaac Nicolai.
Foy van Brouckhoven.
Arnout Duyc de Iode.

1593.

Schout.

Gijsbert Trijssens Substituyt.

Burgermeesteren.

Mr. Franc Duyc de Iode.
Claes Willemsz. Warmont.
Pieter Oom Pieters soon.
Claes Adriaens soon.

Schepenen.

Claes Gijsbertsz. van Dorp.
Ian Brouwer Ians soon.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Iacob Willemsz. vander Burch.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
Mr. Isaac Nicolai.
Foy van Brouckhoven.
Arnoud Duyc de Iode.

Gijs-

1594.

Schout.

Gijſbert Trijſſens Subſtituyt.

Burgermeeſteren.

Claes Willemſz. van Warmont.
Pieter Adriaenſz. vander Werf.
Iacob Thomas ſoon.
Louris Andrieſz. van Swaenſwijc.

Schepenen.

Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Ian Brouwer Ians ſoon.
Mr. Iſaac Nicolai.
Cornelis Willemſz. Botercoper.
Ian Yſnoutſz. vander Neſſe.
Foy van Brouckhoven.
Claes Goverſz. vander Aar.

1595.

Schout.

Loth Huygens ſoon Gael.

Burgermeeſteren.

Pieter Adriaenſz. vander Werf.
Ian Ianſz. van Baerſdorp.
Ian Yſnoutſz. vander Neſſe.
Laurens Huygenſz. Gael.

Schepenen.

Pieter Oom Pieters ſoon.
Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Claes Adriaens ſoon.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Mr. Iſaack Nicolai.
Cornelis Willemſz. Botercoper.
Foy van Brouckhoven.
Vranck van Thorenvliedt.

1596.

Schout.

Loth Huygens ſoon Gael.

Burgermeeſteren.

Ian Ianſz. van Baerſdorp.
Claes Adriaens ſoon.
Foy van Brouckhoven.
Mr. Iſaack Nicolai.

Schepenen.

Pieter Oom Pieters ſoon.
Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Ian Gijſberts ſoon.
Claes Willemſz. Warmont.
Mr. Symon Franſz. van Merwen.
Arnout Duyck de Iode.
Vranc van Thorenvliedt.
Iaſper van Banchem.

1597.

Schout.

Loth Huygenſz. Gael.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaens ſoon.
Claes Willemſz. Warmont.
Louris Andrieſz. van Swaenſwijc.
Ian Gijſbertſz. Courncooper.

Schepenen.

Mr. Symon Franſen van Merwen.
Ian Yſnoutſz. vander Neſſe.
Vranck van Thorenvliedt.
Iaſper van Banchem.
Henrick Egbertſz. vander Hal.
Willem Corneliſz. Tybauldt.
Claes Corneliſz. van Noord.
Ian Ianſz. Baerſdorp. de Ionge.

Loth

1598.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Claes VVillemsz. VVarmont.
Pieter Adriaensz. vande Werf.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Laurens Huygensz. Gael.

Schepenen.

Mr Symon Fransz. van Merwen.
Mr. Isaac Nicolai.
Vranck van Thorenvliet.
Iasper van Banchem.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybauldt.
Claes van Noorde Cornelisz.
Ian van Baersdorp de Ionge.

1599.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Ian Iansz. Baersdorp.
Mr. Franck Duyc de Iode.
Mr. Isaac Nicolai.

Schepenen.

Mr. Symon Fransz. van Merwen.
Arnout Duyc de Iode.
Vranck van Thorenvliedt.
Iasper van Banchem.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybauldt.
Claes Cornelisz. van Noordt.
Ysbrant Pietersz. de Bye.

1600.

Schout.

Loth Huygens soon Gael.

Burgermeesteren.

Mr. Franc Duyc de Iode.
Claes Adriaens soon.
Louris Andriesz. van Swaenswijc.
Foy van Brouckhoven.

Schepenen.

Claes VVillemsz. VVarmont.
Vranck van Thorenvliet.
Iasper van Banchem.
Heynrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybault.
Claes Cornelisz. van Noort.
Ian van Baersdorp de Ionge.
Ysbrandt Pietersz. de Bye.

1601.

Schout.

Loth Huygens soon Gael.

Burgermeesteren.

Claes Adriaens soon.
Claes Willemsz. Warmont.
Arnout Duyc de Iode.
Vranck van Thorenvliet.

Schepenen.

Mr. Isaac Nicolai.
Iasper van Banchem.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybault.
Claes Cornelisz. van Noort.
Ian Iansz. Baersdorp de Ionge.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Dr Cornelis Knotter.

1602.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Arnout Duyc de Iode.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Mr. Isaac Nicolai.
Ian van Baersdorp de Ionge.

Schepenen.

Laurens Andriesz.van Swaensswijc
Mr. Vranc Duyc de Iode.
Iasper van Banchem.
Henric Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Thybault.
Claes Cornelisz. van Noorde.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Corn. Claes Lamb. van Swieten.

1603.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Laurens Andriesz. van Swaensswijc.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Foy van Brouckhoven.

Schepenen.

Vranck van Thorenvliedt.
Iasper van Banchem.
Henric Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelis Thybault.
Cornelis Claesz. van Noorde.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Corn. Claes Lamb. van Swieten.
Adriaen Mourijnsz. de Grebber.

1604.

Schout.

Loth. Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Mr Franc Duyc de Iode.
Claes Willemsz. Warmondt.
Claes Adriaens soon.
Vranc van Thorenvliedt.

Schepenen.

Mr Isaac Nicolai.
Iasper van Banchem.
Henric Egbertsz. vander Hal.
Claes Cornelisz. van Noorde.
Ian van Baersdorp. de Ionge.
Adriaen Mourijnsz. de Grebber.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vander Werf.

1605.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Claes Adriaens soon.
Mr Isaac Nicolai.
Arnoud Duyc de Iode.
Claes Cornelisz. van Noorde.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Henric Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Thybault.
Ian van Baersdorp. de Ionge.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Adriaen Mourijnsz. de Grebber.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.

1606.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Arnout Duyc de Iode, die opten 21. December overleet, ende in zijn plaetse den 27. dito

Mr. Isaack Nicolai.
Foy van Brouckhoven.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Ian van Baersdorp de Ionge.

Schepenen.

Vranck van Thorenvliedt.
Iasper van Banchem.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Tybauldt.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Pieter Adriaensz. Deyman.

1607.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Claes Willemsz. Warmondt.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Vranc van Thorenvliedt.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Willem Cornelisz. Thybauldt.
Claes Cornelisz. van Noord.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Pieter Arentsz. Deyman.

1608.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Mr. Franc Duyc de Iode.
Claes Adriaens soon.
Claes Cornelisz. van Noordt.
Pieter Arentsz. Deyman.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
Ysbrant Pietersz. de Bye.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Willem Govertsz. vander Aar.
Amelis van Hogeveen.

1609.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Claes Adriaensz.
Foy van Brouckhoven.
Ian van Baersdorp.
Henrick Egbertsz. vander Hal.

Schepenen.

Vranck van Thorenvliedt.
Iasper van Banchem.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vander Werf.

Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Willem Goversz. vander Aar.
Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.

1610.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Foy van Brouckhoven.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Franck van Thorenvliet.
Adriaen Pietersz. vander Werf.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Frans Andriesz. van Leeuwen.
Pieter Arentsz. Deyman.
Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Iacob Paets Cornelis soon.
Mr. Iacob van Brouckhoven.

1611.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Claes Cornelisz. van Noordt.
Pieter Arentsz. Deyman.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Willem Cornelisz. Thybauldt.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Amelis van Hogeveen.
Mr Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Mr Iacob van Brouchoven.

1612.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Mr. Franc Duyc de Iode.
Claes Adriaens soon.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Iasper van Banchem.

Schepenen.

Ysbrandt Pietersz. de Bye.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Mr. Ian Goes.

1613.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Claes Adriaens soon.
Louris Huygensz. Gael.
Vranck van Thorenvliet.
Adriaen Pietersz. vander Werf.

Schepenen.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.

Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Amelis van Hogeveen.
Mr Clemens van Baersdorp.
Mr Iacob van Brouckhoven.
Mr Ian Goes.
Willem Claesz. Warmont.

1614.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Louris Huygensz. Gael.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Pieter Arentsz. Deyman.
Henricxsz. Egbertsz. vander Hal.

Schepenen.

Mr. Franck Duyck de Iode.
Iasper van Banchem.
Willem Cornelisz. Thybauldt.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Willem Claesz. Warmondt.

1615.

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Mr. Franc Duyc de Iode.
Iasper van Banchem.
Dr. Cornelis Weesp.

Schepenen.

Franck van Torenvliedt.
Willem Cornelisz. Thybauldt.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Willem Claesz. Warmondt.
Huych Pietersz. Codijck.

1616.

Schout.

Lot Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Mr. Franc Duyc de Iode.
Vranc van Thoornvliedt.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Ian Pietersz. de Bye.

Schepenen.

Henric Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Thybauldt.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Willem Claesz. Warmondt.
Huych Pietersz Codijck.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.

1617.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Vranc van Thoorenvliedt.
Laurens Huygensz. Gael.

Pieter

Pieter Arentsz. Deyman.
Dirck Gerijtsz. Hogeveen.

Schepenen.

Henrick Egbertsz. vander Hal.
Willem Cornelisz. Thybault.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Clemens van Baersdorp.
Iacob Paedts Cornelisz.
Willem Claesz. Warmont.
Huych Pietersz. Codijck.
Ian Pietersz. de Bye.

1618.

Voor de veranderinge by zijn Excelentie Maurits van Nassau gedaen den 23. October

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren hier boven anno 1617. genoemt.

Schepenen.

Henrick Egbertsz. vander Hal.
Ian Pietersz. de Bye.
Ian Adriaensz. Knotter.
Iacob Cornelisz. Leeusvelt.
Pieter Huygen du Boys.
Cornelis Claesz. van Noort.
Frans Duyst vander Werf.
Iacob Iansz. van Assendelft.

1618.

Naer de selve veranderinge

Schout.

Loth Huygensz. Gael.

Burgermeesteren.

Pieter Arentsz. Deyman.
Amelis van Hogeveen.
Mr. Clemens van Baersdorp.
Gerrit Lenaertsz.

Schepenen.

Iasper van Banchem.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Huych Pietersz. Codijck.
Iacob Cornelisz. Leeusvelt.
Ian de Bondt Iacobsz.
Iacob Willemsz. Verboom.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Dr Gerard Lantschot.

1619.

Schout.

Loth. Huygensz. Gael, totten 12. December toe, ende in zijn plaetse den 20. dito.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Amelis van Hogeveen, die opten 11. Februarij 1620. over leden is, ende den 19. dito is in sijn plaetse gestelt.
Gerrit Leenaerts soon.
Andries Iaspersz. van Vesanevelt.
Huych Pieters soon Codijck.
Iacob Willemsz. Verboom.

Schepenen.

Ian Iacobs soon de Bondt.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Dr. Gerard Lantschot.
Symon Willemsz. van Kerchem.

Ian Ianſz. Orlers.
Chriſtoffel van Nieuwenhoven.
Adriaen Henricxſz. van Tetrode.
Mr. Willem de Bondt, totten 20. December toe, ende in zijne plaetſe is geſtelt.
Cornelis Adriaenſz. Warmondt, die opten eerſten Ianuarij anno 1620. den eedt gedaen heeft.

Schepenen.

Ian Iacobſz. de Bondt.
D. Gerard Lantſchot.
Ian Ianſz. Orlers.
Adriaen Henrixſz. van Tetrode.
Pieter Corneliſz. de Haes.
Dr Willem Moerbergen.
Cornelis Heynricxſz. van Goten.
Ian Rippertſz. van Groenendijck.

1620.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Andries Iaſperſz. van Veſanevelt.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Iacob Corneliſz. Leeuſveldt.
Daniel Symonſz. van Alphen.

Schepenen.

Ian de Bondt.
Symon Willemſz. van Kerchem.
Ian Ianſz. Orlers.
Adriaen Henricxſz. van Tetrode.
Cornelis Adriaenſz. Warmont.
Pieter Corneliſz. de Haes.
Dr. Willem van Moerbergen.
Cornelis Henricxſz. van Goten.

1621.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Mr Iacob van Brouchoven.
Pieter Arentſz. Deyman.
Chriſtoffel van Nieuwenhoven.
Cornelis Adriaenſz. Warmondt.

1622.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Pieter Arentſz. Deyman.
Gerrit Leenaertſz.
Willem Claeſz. Warmondt.
Ian Iacobſz. de Bondt.

Schepenen.

Daniel Symonſz. van Alphen.
Dr Gerard Lantſchot.
Ian Ianſz. Orlers.
Adriaen Heynricxſz. van Tetrode.
Pieter Corneliſz. de Haes.
Dr Willem Moerbergen.
Cornelis Henricxſz. van Goten.
Ian Rippertſz. van Groenendijck.

1623.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Gerrit Leenaerts ſoon.
Iacob Willemſz. Verboom.
Daniel Symonſz. van Alphen.
Adriaen Henricxſz. van Tetrode.

Schepenen.

Dr Gerardt Lantſchot.
Ian Ianſz. Orlers.
Chriſtoffel van Nieuwenhoven.
Cornelis Adriaenſz. Warmont.
Dr Willem Moerbergen.
Cornelis Henricxſz. van Goten.
Ian Rippertſz. van Groenendijck.
Harman Everts ſoon.

1624.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Iacob Willemſz. Verboom.
Chriſtoffel van Nieuwenhoven.
Cornelis Adriaenſz. Warmondt.
Ian Rippertſz. van Groenendijck.

Schepenen.

Ian Iacobſz. de Bondt, maer is opten 25. Iulij eer hy den eedt gedaen hadde overleden.
Dr. Gerard Lantſchot.
Symon Willemſz. van Kerchem.
Ian Ianſz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Cornelis Heynricxſz. van Goten die opten 15. November 1620. overleden is.
Harman Everts zoon.
Mr Willem Paedts.
Robbrecht van Roſſum, opten 10. Auguſti be-eedicht.
Dirck Gijſbertſz. Schaeck, die opten 11. December 1624. den eedt gedaen heeft.

1625.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Chriſtoffel van Nieuwenhoven.
Huych Pieterſz. Codijck.
Willem Claeſz. Warmondt.
Dr. Gerard Lantſchot.

Schepenen.

Daniel Symonſz. van Alphen.
Ian Ianſz. Orlers.
Dr. Willem Moerbergen.
Harmen Everts ſoon.
Mr. Willem Paedts.
Robbrecht van Roſſum.
Dirck Gijſbertſz. Schaeck.
Carolus Gallus.

1626.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeeſteren.

Huych Pieterſz. Codijck.
Clemens van Baerſdorp.
Daniel Symonſz. van Alphen.
Harman Evertſz.

Schepenen.

Ian Ianſz. Orlers.
Cornelis Adriaenſz. Warmondt.
Dr. Willem Moerbergen.
Ian Ripperſz. van Groenendijck.
Mr. Willem Paedts.
Robbrecht van Roſſum.
Dirck Gijſbertſz. Schaeck.
Carolus Gallus.

1627.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Clemens van Baersdorp.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Cornelis Adriaensz. Warmondt.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.

Schepenen.

Willem Claesz. Warmondt.
Ian Iansz. Orlers.
Dr. Willem Moerbergen.
Mr. Willem Paedts.
Robbrecht van Rossum.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Carolus Gallus.
Adriaen Iansz. van Staveren.

1628.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Mr. Iacob van Brouckhoven.
Gerrit Lenaertsz. out 74. Iaren.
Christoffel van Nieuwenhoven.
Willem Claesz. Warmondt.

Schepenen.

Daniel Symonsz. van Alphen.
Ian Iansz. Orlers.
Dr. Willem Moerbergen.
Mr. Willem Paedts.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Carolus Gallus.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Cornelis van Dorp.

1629.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Gerrit Lenaerts soon die opten 2. Mey 1630. overleden is, ende den 21. dito in sijn plaets ghecoren.
Mr Iacob van Brouckhoven.
Huych Pietersz. Codijck.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Harman Evertsz. die den 19. November 1629. overleden is, ende is sijn plaets gestelt opten 11. December 1629.
Dr Gerard Lantschot.

Schepenen.

Mr Clemens van Baersdorp.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Iansz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Mr Willem Paedts.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Carolus Gallus.
Adriaen Iansz. van Staveren.

1630.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Huych Pietersz. Codijck.
Iacob Willemsz. Verboom.
Cornelis Adriaensz. Warmondt.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.

Schepe-

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Iansz. Orlers.
Dr. Willem van Moerbergen.
Mr. Willem Paedts.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Carolus Gallus.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Leenaert Gerijts zoon.

1631.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Iacob Willemsz. Verboom.
Ian Iansz. Orlers.
Mr Willem Paedts.
Carolus Gallus.

Schepenen.

Daniel Symonsz. van Alphen.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Dr Willem Moerbergen.
Robbrecht van Rossum.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck,
Adriaen Iansz. van Staveren.
Lenaert Gerrits soon.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.

1632.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Ian Iansz. Orlers.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Dr. Gerard Lantschot.
Dr. Willem Moerbergen.

Schepenen.

Huych Pietersz. Codijck.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Rippersz. van Groenendijck.
Robbrecht van Rossum.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Lenaert Gerritsz.
Dirc Lucasz. van Walbeeck.

1633.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Daniel Symonsz. van Alphen.
Mr Clemens van Baersdorp.
Huych Pietersz. Codijck.
Cornelis Adriaensz. Warmont.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Mr. Willem Paedts.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Lenaert Gerritsz.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.

1634.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Mr. Clemens van Baersdorp.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.

Mr Willem Paedts.
Adriaen Iansz. van Staveren.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Lenaert Gerritsz.
Dirc Lucasz. Walbeeck.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.

1635.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Dr Gerardt Lantschot.
Dr Willem Moerbergen.
Robbert van Rossum.

Schepenen.

Daniel Symonsz. van Alphen.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
Pieter Andriesz. van Vesanevelt.

1636.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Dr. Gerard Lantschot.
Mr. Iacob van Brouckhoven.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Claes vander Meer.

Schepenen.

Huych Pietersz. Codijck.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.

1637.

Schout.

Mr. Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Mr Iacob van Brouchoven.
Huych Pietersz. Codijck.
Mr. Willem Paedts.
Pieter Andriesz. van Vesanevelt.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Dirck Gijsbertsz. Schaeck.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Lucasz. van Walbeeck.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Iacobsz. van Banchem, overleden den 13. April 1638.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
Dirck Lenaertsz. Keth.
Frans Iansz. van Borssen, in plaets van Banchem.

1638.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Mr Willem Paedts.
Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Robbrecht van Rossum.
Mr Symon van Baersdorp.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Dirc Gijsbertsz. Schaeck.
Dirc Lucasz. van Walbeeck.
Mourijn vander Aa.
Dirc Lenaertsz. Keth.
Frans Iansz. van Borssen.
Claes vander Meer.
Mr Gerard Hogeveen.

1639.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Ian Rippertsz. van Groenendijck.
Mr Clement van Baersdorp.
Daniel Symonsz. van Alphen.
Claes vander Meer.

Schepenen.

Symon Willemsz. van Kerchem.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
Dirc Leendertsz. Keth.
Mr Gerardt Hogeveen.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Foyt van Sijp.
Pieter Ioosten van Warmont.
Mr. Willem Goes.

1640.

Schout.

Mr Willem de Bondt.

Burgermeesteren.

Mr Clemens van Baersdorp.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.

Schepenen.

Dirc Lucasz. van Walbeeck.
Dirc Lenaertsz. Keth.
Dr Gerard Hogeveen.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Foyt van Sijp.
Pieter Ioosten soon Warmond.
Mr Willem Goes.
Mr Pouls van Swanenburch.

THRESORIERS.

Tot hier toe in het langhe gesprooken hebbende vande opperste ende hooft Collegien/ door de welcke de Stadt Leyden/ soo wel int Politycke/ als beroerende tstuck vande Iustitie in het Civil ende Crimineel/ geregeert ende ghestuyrt werdt/ soo sullen wy comen te spreken/ van eenige andere Ampten ende Offitien/ de welcke alleen by den Breden Raedt gestelt ende ghegeven werden/

ende ten eersten vanden Thresorier ofte Thresoriers zoo ordinaer als extraordinaer, de welcke over vele Jaeren den naem van Poort-meesteren ende Vest-meesteren gehadt hebben: als ick upt eenige oude Hantvesten ende des Stadts oude keuren zal aenwijsen. Jae dat meer is dat de Burgermeesteren tselve ampt ende dien last zelfs bedient hebben.

Poortmeesteren zijn van outs Thresoriers geweest.

Beroerende de Poort-meesteren ende haer ampt daer van spreeckt mijn oom Ian van Hout za. ged. in sijn gedruckte Dienst-bouck pagina 37. dese volgende woorden:

Alhier nu gevallen sijnde, opt woort Poort-meesteren, twelck by veelen (met onrecht tot noch toe gehouden en verstaen is, dat het die gene geweest zouden sijn, diemen nu noemt Burgemeesteren, ende van outs Raetsluyden: hebbe tot verclaringe ende onderrechtinghe van dien, alhier met een woort willen aenroeren, dat tzelve geweest sijn, de gene die wy noemen Thresoriers, ende tbewint van des Stadts penningen ghehadt hebben: ende met eenen bedienden 'tselve tampt vande Vest-meesteren, ghelijck ten vollen bewesen werdt by de oude Keuren van ontrent 'tIaer 1360. wesende vanden volgenden inhout:

tSelve bewesen upt de Keuren de anno 1360.

Item zo zellen de Poort-meesters, alle Iaeren als zy haer Reeckeninghe doen, al hoir gebreck inde Reeckeninge sluyten, want dat sy yet vergaten buyten hoir Reeckeninge, dat sullen sy selve betalen buyten der Stede cost:

Item wanneer de Stede ghevallet eenighe heervaert jof hoge reysen te doen, die tot grooten cost staen, soo zullen die Poortmeesters hoire Rekeninghe daer af doen, binnen een Maent na dat de reyse gedaen is: waert dat sy des niet en deden, so souden sy verbeuren onder haer vieren, elcx daechs, dat sy daer mede toefden boven de Maent voorsz. 10. pont, daer of die Heere deen helft, die Burch-grave een vierendeel, de Stede een vierendeel, ten ware dat die maent quame binnen den termine van S. Maertens Misse, als die Poort-meesters schuldich sijn te Reeckenen, nae inhout der Keur, zoo souden sijt met eene Reeckeninge mogen doen, ende anders niet. Item soo en zellen die Poortmeesters die nu sijn ofte namael werden zullen, gien Timmeringe aennemen vander Stede wegen, an Vesten, an Poort-huyse, noch ander Stede huys, ten sy by Rade ende goetduncken vanden meesten hoope vanden Gerechte ende de Vroetschap deser Stede: ende waert saecke dat die Poortmeesters alle te samen of ien of twie bysonder sulcke Timmeringe

Wat de Poortmeesters niet vermochten te doen.

meringe als voorsz. staet, an namen by hem selven, buyten den Gerecht ende der Vroeschap, wes cost zy daer an Leyden, daer en soudemen, hoir Reeckeninge niet of hooren, noch die Stede en soude dien cost niet gelden.

Den dienst vande Poort-meesteren is geheel out ende inden Jaere 1358. al in wesen geweest/ gelijck gesien kan werden/ by een quitantie van een vande Rentmeesters vanden Burchgrave van Leyden/ Heer Dirck van Wassenaer, die ick goet gevondē hebbe hier inne te vougen: Poort-Meesters Dienst heel out.

Wy Costijn vander Bregge ende Ysebrandt Roetairdts zoon Schepen in Leyden, doen cond allen luyden dat quam voir ons, Willaem die Clerck Rentmeester Heeren Dircx van Wassenaer, Burchgrave van Leyden, ende geliede dat hy ontfaen heeft van Gerede Rijswijck ende Dircke vanden Bossche Poirtmeesters nu ter tijt van Leyden, twie hondert en vierendertich scilde vierentwintich groote voor den scilt, daer den termijn van betalinge of was, Valckenburgermarcte lest voirleden: ende voirt mede so beliede Willaem voorschreven, mit desen voorsz. gelde seven hondert scilde die de Stede den Burchgraven schuldich was, vol en al betailt. In oirconde desen brieve besegelt mit onsen zegelen, gegeven int Iair onses Heeren 1358. des dincxdages na Sinte Baven dach. Bewijs vandien vanden Jaeren 1358.

Dit nu vande Poort-meesters geseyt wesende/ soo sal ick nu bewijsen/ dat de Burgemeesteren selfs inden Jaere 1445. volgende seeckere oude Keuren/ gehouden gheweest zijn/ het innecomen van des Stadts goederen/ te innen/ tsy met minne/ ofte by weghen van Justitie/ op pene van selfs daer vooren te moeten innestaen ende te voldoen/ mitsgaders daer van te moeten reeckenen/ binnen seeckeren preciisen tijdt. Wy hebben tot lust vanden weetgerigen Leser/ goetgevonden de Keuren selfs hier inne te vougen: Burgermeesters zelfs Thresoriers geweest.

Die Schout metten acht Schepenen hebben eendrachtelick ghekeurt, dat die Burghermeesteren die nu zijn, ofte namaels wesen sullen, der Stede Excijsen, ofte andere goeden, hoe sy ghenoemt sullen wesen, met recht inpanden, inwinnen, ende ofnemen zullen, den ghenen die der Stede schuldich sijn, altijt binnen een maendt na elcken termijn dat eenich vander Stede Excijsen ofte andere goeden verschenen sullen wesen, ende waert dat die Burgemeesteren hier of in

 gebreec-

Het selve bewesen met een Keure vanden Iare 1445. eñ 1458.

gebreecke vielen van eenich vanden goeden in te winnen als voorsz. is, so sel die Stede gehoudē wesen, aen die Burgemeesteren die schulden ende afterwesen te verhalen, gelijck of zy principael Schuldenaers waeren, ende dat sel die Schout metten Schepenen met recht der Burgemeesteren, die der Stede schulden niet in en maenden, noch in en haelden als voorsz. staet mogen afpanden, gelijck of zy dat zelve schuldich waeren, ende daer toe soude elcke Burgemeester van elcken dage dat sy in gebreecke waren, verbeuren tien pont. Ende twee Burghemeesteren of meer zullen altijt der Stede goeden mogen inwinnen, gelijck of zy vier tegenwoordich waeren. Ende hier toe zel den Schout eenen Eed doen, desen voorsz. Keur te houden, sonder daer inne eenighe gratie te doen, ende alle Iaeren op Sinte Martijns avondt, als die Burgemeesteren vercooren sijn, soo sel die Schout dan ter tijt wesende, sijnen Eedt doen dese Keur te houden sonder verbreecken, ende sonder yemant eenige gratie te doen. Gedaen op Sint Martijns dach inden Winter anno 1445.

Dese selve Keure is daer naer inden Jaere 1458. wederomme vernieut/ ende int geheel onverandert gebleven. Ende daeromme onnoodich omme hier wederomme gestelt te werden.

Tijt wanneer sy moesten rekenen.

Wat belanght het doen vande Reeckeninge vande Burgemeesteren/ daer van werdt mede by de oude Keuren geseyt dit volgende:

Item soo sellen die Burgemeesters hoer Reeckeuinge doen van Sinte Mertijns dage, tot Sinte Ioris dage, opte boete van twee pondt elcx te verbeuren. Ende waer dat saeck dat die Burgemeesters der Stede goet uytgaven boven oude Costuymen, dat die Vroeschap niet en loofden, so sullen die Burgemeesters met hoeren Borgen vernougen ende betalen wat daer niet gheloeft en worde in hoiren Reeckeninghe, binnen een maent na dat sy hoir Reeckeninge gedaen hebben.

Vest-meesters/ by wie ende wanneer verkoozen.

Aengaende de Vest-meesteren / de welcke van ouden tijden den Dienst vanden Thresorier Extraordinaris waergenomen ende gheoeffent hebben/ dien selven dienst is mede gheheel out/ maer is daer naer om eenige redenen opgehouden ende naergelaten.

By wie/ ende wanneer de selve van ouden tijden plachten vercoozen te werden/ wert gesien inde Keuren der Stadt Leyden vanden Jaere 1545.

1545. inde derde Keure/ wesende van desen Inhout:

Item zoo zullen die Schout, die vier Burgemeesteren ende Schepenen, voortaen alle Iaer op Sinte Martijns avondt, als die Burghemeesteren ghecoren zijn, eer zy vander Stede-huys gaen, kiesen twee Vest-meesteren, die der Stede nut ende oorbaer zijn. Ende wes penningen zy ontfangen vanden Thresorier oft andersints, daer van sullen sy hoir reeckeninge doen, die haer de penningen gelevert hebben, ende dese voorschreven Vest-meesteren, zullen hoeren Eedt doen, alle hooren ontfang te doen verleggen inder Stede oorbaer ende profiite.

Item zoo en sullen de Vest-meesteren die nu zijn, ofte naemaels wesen zullen, gheen timmeringhe van nieuwe wercken doen maecken vander Stede wegen, aen Vesten, Poort-huysen, noch andere Stede-huysen, ten sy by Rade ende goetduncken der n ee tendeele vanden Gherechte deser Stede, ende waert saecke dat die Vest-meesteren al te samen, ofte een of twee bysonder sulcke timmeragie als voorsz. is, deden maecken by hen selven buyten den Gerechte, wat cost zy daer aen leyden, dat en soudemen in heur Reeckeninghe niet passeren, noch de Stede en soude die cost niet gelden, noch en sullen voortaen der Stede Veltmeesteren geenrehande goeden noch ghereetschappen van Steen, Kalck, Hout, Yser, ofte diergelijcke, ander Stede wercken leveren, dat hem selven toebehoort, opte boeten van tien Karolus guldens, also dicke als sy breuckich daer in bevonden werden, ende daer toe gecorrigeert te wesen, by den meesten ommeseggen vanden Gerechte.

Mochten geen nieuwe wercken sonder consent doen maecken.

Noch generley Materialen selfs leveren.

Wanneer ofte waer omme de namen van Poortmeesters/ ofte Vestmeesters naergelaten is / ende dat de selve dien dienst waernemende/ Thresoriers genoemt zijn/ daer van hebbe ick nergens/ noch inde oude ofte nieuwe Keuren deser Stede/ geen redenen konnen vinden.

Belangende het verkiesen ende stellen vande Thresoriers/ ende by wie ende wanneer die gestelt moeten werden/ daer van is den Breeden Raedt ofte die vande Groote Vroetschappe geauthoriseert/ by seeckere Privilegie gegeven by Keyser Karel de vijfde, Grave van Hollandt, opten 21. Juny inden Jaere 1519. Ende luyden de woorden als volcht:

Wanneer de Vroetschap geauthoriseert is / om Thresoriers te kiesen/ ende van wie.

Ende hier toe Ordonneren wy, dat de voorsz. Veertich jaerlicx op Sint Maertens avont, met die vande Vroetschap onser Stede

van

van Leyden, de Burgemeesters ende Thresoriers, der selver Stede kiesen sullen: ende tot allen onser Stede voorsz. affairen, ghelijck die vander Vroetschap, ende tot ghelijcke Stemmen, peynen ende boeten gheroepen wesende, ende compareren verstaen zullen.

Wanneer ende by wie dat de Tresoriers vercozen werden.

Achtervolgende dit Octroy/ zo werden alle Jaeren op Sinte Maertens avont/ by den Schout ende den Breeden Raet/ twee Thresoriers vercoozen/ ende dat mede conform de vierde Burgerlicke Keure vanden Jare 1583. de welcke mede begrijpt wat yders Ampt ende Officie is/ die ick goet gevonden hebbe hier inne te lyden. Luydende als volcht:

Last vande Thresorier Extraordinaris.

Dat den voornoemden Breeden Raedt ten voorverhaelden dage ende plaetse, ende by ghelijcke meerderheydt van stemmen, oock kiesen sullen twee Thresoriers, daer van d'een hebben sal den ordinarijsen ontfangh van Stadts goeden, ende d'ander (die oock bedienen zal d'Officien van Vestmeester ende Vroon meester) den extraordinarisen, elck vande welcke voor sijnen Ontfang ende handelinghe tot Stadts verseeckertheyt Eedt doen ende vaste Borgetochte stellen sal. Des en sal den de Extraordinarise Thresorier gheen nieuwe wercken mogen maecken, dan met voorgaende advijs van die vanden Gerechte, op pene vant geene vant gunt hy daer aen mocht hebben uytgeleyt in sijn Reeckeninge tot Stadts last niet te werden geleden. En zal oock geen materialen hem eygen sijnde, hoe weynich de selve oock wesen mochten, aen eenige Stadts vvercken leveren, noch van sijn Ouders, Kinderen of Swagers coopen mogen, telcken op verbeurte van tien gulden van xl. grooten stuck, ende correctie van die vanden Gerechte. Vijfde Keure.

Binnen wat tijdt beyde de Thresoriers moeten reeckenen.

Dat de Thresoriers ende allen anderen eenich bevvint van Stadts goederen hebbende, jaerlicx haren ontfangh binnen drie maenden naer 't Iaer-schaer sal sijn verloopen, geheel suyveren, ende gelt of recht becomen zullen, ende binnen andere drie maenden daer aen volgende haer Reeckeninge in behoorlicke gestelteniffe tweevoudich ghe schreven, zullen overleveren, aen handen van Royeermeesteren die tot aenhooringe ende fluytinge van Stadts Reeckeningen gestelt sullen vverden, op peyne van telcken daghe dat sy na 'tverloop vande

vande voorsz. ses maenden gebreeckich sullen sijn, te verbeuren twee guldens, ende langer dan twee maenden in gebreecke blijvende, arbitralicken by die vanden Gerechte te vverden ghestraft.

Ende alhoewel int regardt van Thresorierschap Extraordinaris geseyt wert/ dat hy het Vroon-meesterschap mede bedienen zal/ soo en is in vele Jaeren 'tselve niet geschiet. Maer is den selven Dienst by een ander particulier Persoon waergenomen/ die by die vanden Gerechte daer toe vercooren werdt/ daer van hier naer noch ghesprooken zal werden.

Gelijck mede den Dienst vanden Thresorier Extraordinaris/ met het overlijden van den E. Ian Iacobsz. van Banchem, inden Jaere 1638. om verscheyden redenen opten 16. Meye geheel afgeschaft is by die vande Groote Vroetschappe: ende geresolveert dat die gheene die tselve Ampt soude bedienen/ dat hy ghenaemt soude werden Fabrijck ende Opsiender van Stadts wercken, alsoo dat hier mede den naem van Thresorier Extraordinaris comt te cesseren ende op te houden. Thresorierschap Extraordinaris int Jaer 1638. te niet gedaen.

Beroerende het Ampt ende Officie vanden Thresorier Ordinaris/ die bestaet hier inne dat hy volgende seeckere Instructie/ by die vanden Gerechte ingestelt/ geauthoriseert ende gelast is/ den ontfanghe te hebben van alle de Stadts Excijsen/ Renten/ Huys-huyren/ Landthuyren/ Kaem-huyren/ ende vande andere goederen/ hoe die genaemt mogen werden/ als mede het innecomen van Ambachts-heerlickheden van Leyderdorp, Zoeterwoude, Stompwijck, Wilsveen, den Dam, Tedingerbrouck, ende Oestgeest. Daer teghen is hy wederomme geauthoriseert/ omme te voldoen ende te betalen alle de lasten/ die de Stadt Leyden gehouden is te betalen/ te weten de Jaerlicxe wedden/ van veele ende verscheyden Persoonen ende Diensten/ mitsgaders aende Dienaers deser Stede/ alles te lange om die alhier te verhalen ende te noemen: Item alle de Lijf ende Los-renten/ die opt Lichaem deser Stede gehypothekeert ofte beset zijn. Ende dit alleen volgende de Blaffaerden ende Registeren/ de welcke door last vande Burgemeesteren alle Jaeren/ aen den selven Thresorier ghegeven werden. Ende tgene dat daer inne niet begrepen is/ wert by Ordonnantie vande Burgemeesteren betaelt. Wat het Ampt vande Thresoriers Ordinaris is.

Van allen desen Ontfange ende uytgeven/ zijn de Thresoriers ghehouden in corten tijt naer dat haer Dienst comt te expireren/ ofte te eyndigen/ te doen behoorlicke Reeckeninge/ bewijs ende Reliqua/ ende dat aen handen van Royeer-meesteren deser Stede, als by die vande Groote Vroetschappe daer toe gestelt zijnde. Ende dewijle hier van gesprooken wert inde Burgherlicke Keuren deser Stede/ soo hebbe ick goet ghevonden de selve hier inne te voughen/ ende eerst uyt de Keuren vanden Jaere 1545. inde elfde Keure/ de welcke is vanden volghenden Inhout: Wanneer hy moet reeckenen/ volgende de Keuren vanden Jaere 1545.

Item zoo zullen de Thresoriers, ende alle die gene die vander Steden goeden bewint, ende handelinge van incomen ende uytgheven hebben, heur Reeckeninghe doen binnen een Maendt, nae dat sy vande Burgemeesteren daer toe vermaent zijn, indien dat doenlicken is, op die boete van twee Carolus guldens, elcx daghe te verbeuren, ende waert saecke dat die Thresoriers der Stede goet uytgaven, boven oude Costuymen dat die Royeermeesteren niet en geloofden, zoo sullen de Thresoriers der Stede genogen ende betalen van dat daer niet gheloofst en worde in heure Reeckeninghe binnen een maent naer dat sy heur Reeckeninge gedaen hebben.

Daer mede ten deele accordeert ende over een comt de vijfde Burgerlicke Keure/ vande Keuren gepubliceert inden Jaere 1583. Die wy hier voor inde Beschrijvinghe van het stellen vande Thresoriers/ geheel ingevoecht ende gestelt hebben/ ende daeromme onnoodich om die wederomme alhier te verhalen.

Hoe lange dat zijn Dienst geduyrt.

Den Dienst van het Thresorierschap is alleen voor een Jaer/ maer werdt meest altijt den selven Thresorier/ tot twee Jaeren gecontinueert by die vande Groote Vroetschappe. Alhoewel dat van ouden tijden/ de selve veel langer aen een persoon gehouden zijn geweest.

Dit is tgene wy van dit Ampt ende Officie alhier te segghen hadden. Maer zullen tot een beslupt hier by vougen de namen vande Persoonen die dit Ampt bedient hebben/ zedert den Jaere 1574. tot desen dage toe/ ende dat zo wel van Ordinaire als Extraordinaire.

Ordinarise Thresoriers.

Ioost Willemsz. Porsman.
Cornelis van Noorde.
Willem van Loo.
Ian Brouwer Ians zoon.
Claes Adriaens zoon.
Louris Huygen Gael.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Ian van Baersdorp de Ionge.
Pieter Arentsz. Deyman.
Amelis van Hoogeveen.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Iacob Willemsz. Verboom.
Willem Claesz. Warmont.
Harman Evertsz.
Dr. Gerrit van Lantschot.
Mr. Willem Paedts.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Claes vander Meer.

Extra-

Extraordinare Threſoriers.

Cornelis Gerritſz. de Haes. Claes Huygenſz. Gael. Symon Franſz. van Merwen. Andries Iacobſz. Gerrit Lenaertſz. Ian Iacobſz. van Banchem, die de laetſte geweeſt is.

Maer zy gelet dat onder de Ordinaire Threſoriers/ veel Perſonen zijn/ die op verſcheyden Jaren wederom vercoren ſijn/ ende dat onder de Extraordinaire/ eenige vele jaeren aen den anderen gecontinueert zijn.

ROYEER-MEESTEREN.

HIer weynich te vooren vande Royeer-meeſteren geſprooc-ken/ ofte die genoemt hebbende/ zullen wy nu daer wat breeder ende wijtloopiger van handelen ende ſpreecken: Deſſelfs Ampt ende Officie is/ te aenhooren alle de Reeckeningen/ vande gene die eenigen Ontfange hebben van des Stadts goederen/ de Verificatien ende bewijſen / zoo wel vanden Ontfange als vanden uytgeve/ 'tſy Ordonnantien/ Quitantien/ als alle andere behoufters/ te leſen ende te viſiteren/ ende eyntelicken de ſelve Reeckeninghen te ſluyten/ gelijck hier naer noch geſeyt zal werden. Ampt van de Royeer-meeſteren.

Ick bevinde inde oude Burgherlicke Keuren vanden Jaere 1545. Datter te dier tijden gheen ordinaire Royeermeeſteren gheweeſt zijn/ maer dat de Threſoriers gereet weſende om haer Reeckeninge te doë/ aen die vande Groote Vroetſchappe verſochten/ datſe ſoude willen verkieſen ende Committeren/ Royeermeeſteren/ omme haere Reeckeninge te hooren ende te ſluyten. Gelijck 'tſelve gheſien wert by de 12. Keure/ weſende van deſen Inhout: Van outs zijn gheen ordinaire Royeer-meeſteren geweeſt.

Item wanneer eenighe Threſoriers deſer Stede bereyt zijn, om heure Reeckeninge te doen, zullen alſdan an die vanden Gherechte ende Vroetſchap verſoecken te hebben ſeeckere Royeer-meeſteren, omme hoere Reeckeninghe te viſiteren, deurſien ende ſluyten, ende zullen alſdan die vande Gerechte ende Vroetſchappe de ſelve Royeer-meeſteren eligeren ende kieſen, ende hem luyden laſt ende macht gheven, omme de ſelve Reeckeninge wel ende pertinentelicken te viſiteren, en- Het ſelve bewesen met een oude Keure,

de deurlesen, te overleggen ende te sluyten, ghelijck dat behoort. Ende indien zyluyden eenige swaricheyt daer in bevinden, sullen alsdan tselve doen stellen by gheschrifte, ende overleveren die vande Gherechte ende Vroetschappe, omme by henluyden gewijdeert, ende geaccordeert te werden. Ende zoo wes by den selven Royeer-meesteren, int doen ende sluyten van der selver Reeckeninge ghedaen ende geconcludeert sal werden, tselve zal sijn voortgang hebben, ende van waerden gehouden werden.

Wanneer datter Ordinaire Royeermeesteren ghestelt zijn, ende hoe veel.

Van naerderhandt by de Keuren vanden Jaere 1583. es ghekeurt ende geordonneert, datter ses ordinaire Royeer-meesteren souden zijn. Ende blijven tot kenlick wederseggen vande Vroetschap toe. Gelijck sulcx ghesien werdt inde seste Keure. Ende naerdien in de selve Keure volcomentlick gesprooken werdt vanden last ende den Dienst vande Royeer-meesteren, zoo hebbe ick goet gevonden die alhier inne te lijven:

Bewijs van dien, ende naerder beschrijvinge van haren Dienst.

Den Breeden Raedt zal by meerderheyt van stemmen kiesen ses Persoonen, tot Royeer-meesteren: de welcke alle Stadts reeckeningen, hoe ende van wat saecken, die eenichsints ghesprooten mogen wesen, mette stucken en bewijsen daer toe dienende, zullen over nemen, deursien, aenhooren, apostilleren, ende (ten minsten vier in getale sterck wesende) eyntelicken sluyten. Daerinne lijdende ofte deurslaende alle 'tgunt sy ter goeder conscientie en in Recht, redene ende billicheyt gegrontvest sullen bevinden, dat of geleden of deurgeslaghen behoort te werden. Daer toe de selve ghehouden sijn Eedt te doen. Des sullen sy in saecken van merckelicke swaricheyt haer toevlucht nemen aen die vanden Gerechte, ende zoo't noodt waer aenden voorsz. vorderen Breeden Raedt, omme de zelve merckelicke swaricheden by hem luyden te werden gewijdeert. Ende en sullen de voorschreven Royeermeesteren niet mogen staen over 'taenhooren van eenighe Reeckeninghen te doen, staende by hare Bloet-verwanten, gemaechtaelden of gheswagerde, of sijnde vande Iaeren inde welcke zy in Dienst vande Burgermeesterschap gheweest waeren, ende zulcx Ordonnantien verleent hadden: in welcken gevalle, of oock by siecte, of nodich af-sijn van eenigen van hem, t'haren versoucke, als vooren, andere in haer plaetse zullen werden gestelt. Welcken

Over wies Reeckeningen sy niet en vermoghen te staen.

ken Dienst gheduyren sal tot kenliek wederseggen vanden voorsz. Breeden Raedt.

Ende alhoewel inde voorgaende Keure/ het getal vande Royeermeesteren ghestelt wert op ses persoonen/ soo is nochtans daer naer om verscheyden redenen/ by die vande Groote Vroetschappe goet ghevonden/ 'tgetal te vergrooten. Ende is inden Jaere 1638. by de selve geresolveert die te brenghen tot dertien Persoonen/ op dat des Stadts Reeckeningen/ die vele ende verscheyden zijn/ te bequamer ende te eerder mochten gehoort ende gesloten werden. Tgetal van de Royeer-meesteren vermeerdert.

Tot een besluyt vande Beschrijvinge vande Royeer-meesteren/ zullen wy hier by vougen/ de namen vande Persoonen die tselve Ampt bedient hebben/ ofte noch inden Jaere 1641. bedienende zijn/ tsedert den Jaere 1579. tot op heden toe.

ROYEER-MEESTEREN, vanden Jaere 1579. tot den Jare 1618. ten tijde dat sijn Princelicke Excellentie Mauritz van Nassau, tot Leyden opten 23. October/ de veranderinghe inde Magistraet ende Vroetschappe ghedaen heeft.

Willem Iansz. van Heemskerc.	Louris Huygensz. Gael.
Ian Ians soon.	Pieter Pieter Iorisz. Cortevelt.
Pieter Oom Pietersz. van Ofwegē.	Corn. Claes Lambertsz. van Swietē.
Claes Willem Bouwensz.	Foy van Brouchoven.
Andries Iacobsz.	Ysbrant Pietersz. de Bye.
Dirck Gerritsz. Smaling.	Vranc Cornelisz. van Toorenvliet.
Cornelis van Noorde.	Claes Willemsz. Warmont.
Gerrit Wiggersz. van Duyvelant.	Arnout Duyck de Iode.
Ian Lucasz. van Wassenaer.	Adriaen Mourijns soon.
Dirc Iacobsz. van Montfoort.	Cornelis Adriaens soon Knotter.
Cornelis Adriaensz.	Franc Duyck.
Willem van Loo.	Claes Cornelisz. van Noort.
Niclaes van Heussen.	Henric Egbertsz. vander Hal.
Ian Iansz. van Baersdorp.	Pieter Arentsz. Deyman.
Claes Adriaens soon.	Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Iacob Allerts soon de Haes.	Willem Cornelisz. Tybault.
Ian van Brouchoven.	

Inden Jaere 1639. zijn alle dese Persoonen overleden geweest.

Naer de voorseyde veranderinge inden Iaere 1618. hebben de volghende Persoonen den selven Dienst waergenomen totten jaere 1641. toe.

† Claes Adriaens zoon.
† Vranc van Toorenvliet.
† Henric Egbertsz. vander Hal.
† Pieter Arentsz. Deyman.
† Amelis van Hoogeveen.
M r. Clement van Baersdorp.
† Gerrit Lenaertsz.
† Iacob Willemsz. Verboom.
M r. Iacob van Brouchoven.
Daniel Symonsz. van Alphen.
† Iasper van Banchem.
† Huych Pietersz. Codijck.
† Christoffel van Nieuwenhoven.
† D r. Gerard Lantschot.
† Cornelis Adriaensz. Warmont.
Ian Rippertsz. van Groenendijc
Ian Iansz. Orlers.
M r. Willem Paedts.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Robbert van Rossum.
Pieter Andriesz. Vesanevelt.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.
Dirck Lenaertsz. Keth.
Claes vander Meer.

Alle de aengetogen Persoonen/ die met † geteyckent zijn/ zijn tot inde Maendt December 1639. overleden/ ende de openstaende zijn noch inden Dienst gebleven totten jaere 1641. toe.

PENSIONARIS, SECRETARIS, GRIFFIER, ende ONDER-SECRETARIS.

HEt gene dat tot hier toe verhaelt is/ zijn alle de Ampten ende Offitien de welcke by die vande groote Vroetschappe gestelt ende vercoozen werden: De welcke tot bevorderinge/ assistentie ende 'thelept van dien/ mede verkiesen ende stellen/ een Raedt Pensionaris, Secretaris, Griffier ende onder-Secretaris, de welcke alle volgende haere particuliere ende bysondere Instructien/ by die vande Gerechte innegestelt/ omme die vanden Breden Raedt/ die vanden Gerechte/ de Burgermeesteren/ de Schepenen ende Rojeer-meesteren/ op haere Comparitien te moeten waer nemen ende ten dienste staen/ omme alle appoinctementen/ Resolutien ende andere voorvallende saecken/ te bewerpen ende te doen Registreren/ ende dit alles op eerlicke wedden ende beloningen/ ende zijn de selve vry van alle vordere smalle diensten/ die vande Gerechte alle Jaren tegen het Nieuwe Jaer gestelt werden.

Waerom-me dese Diensten by de Grote Vroet-schappe gestelt sijn.

Wat het ampt vanden Raedt ende Pensionaris aengaet/ dien dienst en is van ouden tijden binnen Leyden niet gebruyckt geweest. Maer alle het geene/ dat by hem gedaen ende uytgerecht wert/ dat alles werde by den Secretaris (die van ouden tijden Clerck ghenaemt werde) gedaen. Men bevint dat het selve ampt eerst binnen de Stadt Leyden in gebruyck ghecomen is/ ontrent den Jaere 1574. ende is den selven Dienst aldereerst bedient (soo ick wel onderrecht zy) by Mr Pouls Buys/ die namaels ghewo[r]den is/ Raedt ende Pensionaris van Hollandt ende Westvrieslandt. Raed Pensionaris ontrent wat tijdt eerst ghestelt.

Den Raedt ende Pensionaris/ is principalicken sijnen Dienst/ de vergaderingen vanden Breeden Raedt/ waer te nemen/ ende inne de selve voor te lesen/ de poincten vande beschrijvingen/ by de Ed. Mo. Heeren vande Gecommitteerde Raden van Hollandt ende Westvrieslandt ingestelt ende aen de Burgemeesteren over gesonden/ omme daer op de Ridderschap/ Edelen/ ende de Steden van Hollandt ende Westvrieslandt op seeckere tijden Staetsgewijse te vergaderen. De Resolutien opte selve poincten by de groote Vroetschappe genomen inne te stellen/ende de selve mette Gecommitteerden vande groote Vroetschappe/ inde vergaderinge vande selve Staten inne te brengen/ ende die aldaer met redenen te verclaren: de advijsen opte selve vande andere leden ende Steden aen te teyckenen. Mitsgaders wat aldaer op elck poinct geresolveert wert: omme daer naer 'tsy aen die vande groote Vroetschappe selfs/ ofte aende Burgemeesteren die opte Vergaderinge niet geweest en zijn/ te rapporteren ende te refereren. Ghelijck hy desgelijcx/ den Burgemeesteren die vanden Gerechte/ ofte de Schepenen in eenige voorvallende ofte swaere saecken gehouden is te dienen van sijn advijs ende onderrechtinge. Ampt ende offitie vande zelve/ waerinne die bestaet.

Den selven Raedt Pensionaris/ is mede ordinaris Secretaris van de Heeren Curateurs vande Leytsche Academie tsamen gevoucht mette Burgemeesteren/omme in hare vergaderingen inne te stellen/ alle de Acten ende Resolutien die by de selve ghedaen ende genomen werden/ ende de selve te registreren/ ende voorts alles te doen/ dat tot den selven Dienst gerequireert wert. Es Secretaris vande H. Curateurs mette Burgemeesteren.

De Persoonen de welcke desen Dienst becledet ende waergenomen hebben/ zijn van cleynen getale/ dewijle dat eenighe van dien/ de selve vele Jaeren bedient hebben: even wel hebbe ick voor soo veele mijn bekent is/ goet gevonden die tot een gedachtenisse alhier te noemen/ ende zijn dese volgende: By wat Personen desen Staet bedient is.

Inde Chronijcke van Pieter Borre opt Jaer 1572. pag.276. wert M. Pouls Buys Pensionaris genoemt van Leydē/ het welck was tē tijden dat Leydē gecomē is onder het gebied vandē Prince van Orangien.

Mr Amelis van Hogeveen, Raed ende Pensionaris geweest inde Belegeringe van Leyden, ende daer naer

Mr Pouls

Mr Pouls Vos, de welcke overleden is inden Iaere 1598.

Mr Niclaes Seyst, die lange Iaeren den selven Dienst waergenomen heeft.

Mr Rombout van Hogerbeets, Raedt inden Hogen Rade ghe-worden zijnde heeft den selven Dienst voor een tijt verlaten, maer naer de doot van Mr Nicolaes Seyst den selven Staet weder bedient tot inden Iaere 1618.

Mr Ian van Wevelichoven, vanden Iaere 1619. totten Iare 1641. ende wert gewenst dat hy mette hulpe Godes noch lange Iaeren inden selven Dienst, tot voordeel vande Stadt mach continueren ende blijven.

Ampt vanden Secretaris waer inne dat bestaet.

Het Ampt ende Offitie vanden Secretaris bestaet ten deele hier inne/ dat hy in alle de vergaderingen tsy vande groote Vroetschappe van Burgemeesteren alleen/ ofte van die vanden Gerechte/ tegenwoordich is/ omme inne de selve/ alle 'tgene daer in verhandelt ende geresolveert werdt aen te teyckenen/ de Resolutien/ acten/ Apostillen ende anders inne te stellen/ ende aende geene diet behoort daer van te geven ende verlenen Acten/ in forma onder zijn onderteyckeninge: Opdracht ofte Waerbrieven/ Schultbrieven ende Rentebrieven die voor de Schepenen verleden werden te doen depescheren ende te teyckenen/ ende die alle in onderscheyden Prothocollen te doen Registreren: Minuyten ende ontwerpen van eenige nieuwe ofte veranderde Keuren ende Ordonnantien opt behagen van die vanden Gerechte in te stellen: Pertinent Register te houden van alle 'tgene by die vande groote Vroetschappe geresolveert ende besloten wert: omme de selve wanneer sulcx verevscht wert/ daer van te mogen onderrechten ende dienen: ende omme met een woort te seggen alles te doen ende verrichten 'tgene in zijnen Dienst behoort ghedaen te werden/ ende by zijne Instructie vereyscht wert.

Mach geen lidt vande Gerechte wesen.

Achtervolgende de Burgerlicke keuren vanden Iaere 1545. 300 en vermocht den Secretaris niet ghecoren werden onder t Collegie van die vande Gerechte/ noch onder de Wees-meesteren/ ende dit conform de vyftiende keure sijnde van desen inhout:

Bewijs vandien.

Item zo en zal nu voortaen die gecoren ende gestelt wordt, omme te wesen Secretaris deser Stede, duyrende den tijt van zijn Secretarischap, niet gecoren noch gestelt worden, omme te wesen Burgermeester, Schepen, noch Wees-meester.

Daer mede het eerste lidt vande tiende keure vanden Iaere 1582. comt te accorderen. Omme hier mede een affscheyt te nemen van het

Secre-

Secretarisschap/ ofte zo men van ouden tijden dat plach te noemen het Clerck-ampt/ zo hebbe ick goet gevonden/ hier by te vougen de namen vande Persoonen/ de welcke desen Dienst becledet hebben/ tsedert den Iaere 1443. totten Iaere 1640. sijnde een tijt van twee hondert jaren/ ten deele ghenomen upt het Dienst-bouck van Ian van Hout.

Ian Philipsz. vanden Iaere 1443. totten Iaere 1509.
Henrick Floriszoon vanden Iaere 1509. tot 1531.
Iacob Deyman van 1531. tot 1553.
Iacob de Milde van 1553. tot 1564.
Ian van Hout van 1564. totten Iaere 1609. den 12. December, ten welcken daghe hy overleden is, uytgesondert dat hy inde troublen geduyrende de Regeringe van *Duc d'Alba* eenige Iaeren na *Embden* metter woon getrockē was, te weten vanden Iare 1569. in Februario, tot in Augusto 1573. in welcken tijt den selven dienst waergenomen is by *Foy van Brouckhoven*:
Mr. Ioost van Swaenenburch van 1610. tot in September 1620:
Mr. Symon van Baersdorp vanden 7. October 1620. tot Martini 1638.
Mr. Aelbert van Hogeveen is 1638. ghecomen in sijne plaetse.

Beroerende den dienst van het Griffierschap deser Stede/ de welcke eerst begonst is ontrent den Iaere 1596. want van te vooren zoo is de Vierschaere/ ende den Treyn vande Iustitie/zo wel int Civil/als Crimineel/ mitsgaders het Collegie van Schepenē/altijts waergenomen ende bedient geweest by den Secretaris ofte by een van sijn Clercken: Maer overmidts de Burgeren ende Innegesetenen der Stadt Leyden/ door de segeninge Godes zeer toegenomen ende gewassen zijn/ ende dat het alles niet door een Clerck en conde uytgerecht ende gedaen werden/ zoo is by de Groote Vroetschappe/ geresolveert ende goet ghevonden/ datter ten Dienste vande Heeren Schepenen/ ende bevorderinge vande Iustitie/ een Persoon apart vercooren ende gestelt soude werden/ de welcke den selven Dienst volgende seeckere Instructie soude waernemen ende bedienen. — *Griffiers ampt wanneer eerst ingestelt. Redenen waeromme.*

Naerdien de 132. Burgerlicke Keure vanden Iaere 1582. ten deele sept/ waer inne den dienst vanden Griffier bestaet/ de welcke te dier tijden noch inde selve keure Secretaris genoemt wert/ ende de Vierschare door den selven bedient werde als ghesept is: so hebbe ick goet ghevonden een gedeelte vande selve keure hier inne te vougen:

Dat de Secretaris in Persoon, of by zijn Clercken van alle civile clachten, 'tsy die by den Schout als eysscher aengaen, of andere — *Waerinne zijnen Dienst is bestaende.*

dere Persoonen, behoorlicke Rolle sal houden tot gewoonlick sallaris van elcke instantie een stuyver sonder meer, ende sal de voorschreven Vierschaer, oock alle ordinarise vergaderingen van Schepenen, dienende tot uytinge van partijen saecken, selfs waernemen, of by eenen ge-eeden Clerck, doen waernemen, houdende aldaer behoorlicke notulen van alle Termijnen, mitsgaders van appoinctementen en vonnissen, sonder eenich vorder loon van teyckenen of andersints te genieten: ten waere yemant extraordinaire versocht yet geteyckent, ende hem daer van acte gelevert te werden, &c.

Het vordere gedeelte vande selve keure en handelt niet anders als van het Sallaris dat den selven Secretaris mach ende behoort te nemen/ van alle tgene by hem ghedaen ende geschreven wert: ende daeromme onnodich omme alhier gestelt te werden.

By wat Persoonen tselve bedient is.

De Persoonen die als Griffier de Stadt Leyden hebben ghedient ende waergenomen zijn weynich in getale/ eñ bevinde ick die te wesen

Mr Iacob van Leeuwen de welcke den eersten Griffier gheweest is, ende bedient heeft vanden Iaere 1595. of 1596. totten Iaere 1604. in September in welcke Maent hy overleden is.

Mr Ioost van Swanenburch totten Iare 1610. ten welcken tijde hy Secretaris geworden is.

Mr. Ian van Banchem, totten Iaere 1638. in welck Iaer hy hem selven, van de vordere bedieninge geexcuseert heeft, al hoe wel hy by die vande Groote Vroetschappe versocht werde, dat hy voor langer tijt zoude willen continueren, ende is in sijn plaetse gecomen.

Mr Willem van Kerchem, Symons soon.

Onder Secretaris wanneer ende by wie gestelt.

Het onder Secretarischap, wesende het laetste Offitie/ twelck by de Heeren van de Groote Vroetschappe gestelt ende vergeven werdt: Is mede een Dienst die binnen weynich Jaeren by de selve Vroedtschap ingestelt is/ want het geene by de selve ghedaen ende uytgerecht wert/ dat is van te vooren waerghenomen by een Clerc van den Secretaris/ by hem daer toe gestelt wesende / maer als ick geseyt hebbe wert nu tegenwoordich tselve ampt bedient by een Persoon die ghestelt ende vercoozen werdt by de Vroetschappe: ende moet den selven synen Dienst waernemen volghende seeckere Instructie/ hem by de Heeren vanden Gerechte/ met approbatie van die vanden Breeden Raedt ghegheven: ende met Eede beloven den selven punctuelicken naer te comen.

Syn

Zijn Ampt ende Dienst bestaet principalicken daerinne/ dat hy ter Reeckencamer (daer hy sijne plaets is houdende) sorge draecht dat aldaer geschreven werden/ de Blaffaerden ende Registeren/ dienende totten ontfanghe ende uytgeven vanden Thresorier ordinaris. De Verponding-Boucken van de Huysen/ Gronden / en Erven / voor den Ontfanger vande Verpondingen: ende voorts alle de Reeckeninghen tsy van Thresoriers/ Collecteurs van dese Stadts Bier-excys/ vanden Ontfanger vande Verpondingen/ vanden Vroon-meester/ Fabrijc-meester / Boedelhuys-meester / ende voort van alle de geene die eenigen ontfang van Stadts goederen hebben. Item alle de Reeckeningen vande Bon-meesteren / ende vande Deeckens ende Hooftmans vande Gilden / ende tgeene voorts daer aen is dependerende. Waerinne zijne Dienst is bestaende

Den selven onder Secretaris is oock gehouden waer te nemen/ alle de Compartitien vande Heeren Kopeer-meesteren/ omme te aenhooren te Reeckenen ende te sluyten/ alle de Reeckeningẽ hier vooren genoemt/ omme de apostillen/ appoinctementen vande selve Kopeermeesteren opte Reeckeningen/ mitsgaders het slot van dien daer inne te stellen/ ende te doen sluyten ende teyckenen. Es Secretaris vande Kopeermeesteren.

Den selven is oock gehouden in absentie vanden Secretaris/ 'tsy by sieckte ofte anderssints/ de Comparitien so vande Burgemeesteren als vande Heeren vanden Gerechte/ waer te nemen/ ende daer van notulen te houden/ ende aenteyckeninge te doen. By wat Persoonen dit Ampt waergenomen is.

't Sedert eenighe Iaeren herwaerts is desen Dienst waerghenomen by:

- Aelbert Garbrantsz.
- Isaac van Swanenburch.
- Mr Aelbert van Hogeveen totten Iaere 1638. ende is in zijne plaets gecomen
- Mr Bartholomees van Tetrode.

Dit is alle het gene/ dat ick tot hier toe goet gevonden hebbe te schrijven/ van alle de Staten ende Offitien/ die by die vande Groote Vroetschappe gestelt ende gegeven werden. Mitsgaders vande Persoonen/ die ten dienste ende assistentie vande selve Collegien ghestelt zijn. Wy sullen nu voortgaen ende verhalen eenighe vande grootste ende honorabelste Diensten/ die alleen by de Heeren vanden Gerechte/conform des Stadts Privilegien ende oude Keuren alle Iaeren ghestelt ende vernieut werden. Want die alle te verhaelen/ zoude verdrietich voor den Leser/ ende moeylick voor den Schryver vallen. Besluyt van alle dese Dienst.

WEESMEESTEREN.

Weesmeesteren by wie/ ende wanneer vercoozen.

BElangende het Collegie vande Wees-meesteren/ het welcke den eersten Dienst is/ die alleen opten selven dach vande verkiesinge vande Burgermeesteren/ wesende Sint Maertens avont, by die vanden Gerechte gestelt ende be-eedicht werden: Ende geensints ghetelt en werden onder de andere Smalle Diensten die teghen het Nieuwe Jaer vercoozen werden. In welcke Diensten de selve Weesmeesteren beneffens de Heeren vanden Gherechte/ volghende de Keuren deser Stede/ niet en mogen vercoozen ofte ghestelt werden.

Van outs is dien Dienst by de Raedts-mannen waergenomen.

Voor den Jare 1450. zo en sijn binnen de Stadt Leyden geen bysondere ofte particuliere Wees-meesteren geweest. Want ick bevinde inde oude Keuren der Stadt Leyden vanden Jaere 1430. of daer ontrent/ dat dien Dienst/ by de Raedts-mannen waer genomen is. Gelijck gesien wert uyt de woorden vande selve Keure/ zijnde vanden volghenden Inhout:

Bewijs met een Keure vant Jaer 1430.

Item vanden onmondigen kinderen die bestorven sijn, sullen der Kinder Vader of Moeder, die in levenden lijve blijven, mit der kinderen Maghen comen voor die Raids-luyden van Leyden, binnen zes weecken na dat die Vader of Moeder oflijvich gheworden is, ende hem overgeven in schrifte alle die goeden die die kinderen hebben, &c.

Ende daer na by Vestmeesteren.

Dan het schijnt dat eenigen tijt daer naer den selven Dienst bedient ende waergenomen is gheweest by de Vestmeesteren. Maer alsoo de zelve met haeren Dienst zoo veel te doen hadden/ dat zy der Wees-kinderen saecken/ niet naer behooren en konden waernemen/ zoo is inden Jaere 1450. opten derden November by den Schout ende acht Schepenen gekeurt ende geordonneert/ dat van doen voortaen souden gestelt ende vercoozen werden op Sinte Maertijns avont/ twee Weesmeesteren/ die alleen de opsichte souden hebben op der Wees-kinderen goederen ende Persoonen. Ende naerdien dat de selve Keure is begrypende ghenoechsaem het Ampt ende Offitie vande Heeren Weesmeesteren/ zoo hebbe ick dienstich gevonden/ de selve van woorde te woorde hier in te vougen:

Int Jaer 1450. eerst bysondere Wees-meesters gestelt.

Item also tot hair toe die twee Vestmeesters last gehadt hebben, der Weeskinderen bewijsinge vander Stede vveghen te ontfangen, ende mits dat die Vest-meesteren beyde die Diensten teffens niet bewaren en mogen, om den last ende aerbeyt die

die inden Wees-kinderen saecken gelegen zijn. So hebben die Schout ende achte Schepenen eendrachtelick gekeurt, datmen alle Iaer op Sinte Mertijns avondt, alsmen die twee Vest-meesters kiest, mitten selven kiesen sal *twie Weesmeesteren*, die onder hen beyden by hoeren Eede alle der Wees-kinder goeden, alst hen aengebrocht wort, in schriften nemen sullen, om die op te schrijven ende te doen bewaren ende regieren naer haire beste wetenschap, totter Kinder oirbair en profijte. Ende soo wanneer datmen jairlicx dese *Weesmeesteren* vernuwen zal, so selmen een van hen beyden aenhouden, die de nutste ende bequaemste daer toe wesen sal. Ende also selment voirt alle Iair hantieren, sonder oflaten, eñ dese twie *Weesmeesteren* sullen alle Iair als zy gecoren sijn, hoiren Eedt doen, dit getrouwelick te bewaren, sonder eenich profijte, gonst, geldt, ofte mije vanden Wees-kinderen, ofte van yemant anders vander kinderen weghen te nemen. Ghedaen opten derden dach van Novembri anno 1450.

Bewijs van dien uyt de selve Keure.

Waer mede geheelicken comt te accorderen de vijfde Keure/ sprekende vande verkiesinge vande Weesmeesteren vanden Jaere 1545. de welcke ick daerom naergelaten hebbe hier inne te vougen.

Achtervolgende de sevende Burgerlicke Keure vanden Jaere 1582. ende de particuliere Keuren vande Wees-Camer/ gemaect by Schout ende Schepenen/ met advijs van Burghemeesteren opten 21. Julij 1612. soo is het getal vande Heeren Weesmeesteren/ ten regarde vanden grooten aenwas (door Godes zegen) vande Burgeren ende Ingesetenen deser Stede goet ghevonden te vermeerderen/ te weten inden Jaere 1570. op drie / ende daer naer inden Jaere 1582. op vier Persoonen. Ende naer dien in dese laetste Keuren genoechsaem gesproken werdt soo vande verkiesinge/ als vande macht ende het ampt vande Weesmeesteren/ so sullen wy de selve alhier inne vougen:

Vermeerderinge van tgetal vanden Wees-meesteren.

Inden eersten gelijck die Gerechte deser Stede zijn ende sullen wesen, Opper-Voochden van alle onbejaerde Kinderen, ende andere onder Voochdye staende, zoo sullen de selve oock jaerlicx opten tienden Novembris, na de nieu vercooren Burghemeesters ge-eedt, ende sulcx in haeren Dienst getreden zijn, verkiesen vier gequalificeerde Poorteren, out over de 32. Iaeren tot Wees-meesteren, die generale macht ende authoriteyt sullen hebben, over de voorschreven Wees-kinderen, Crancsinnige, Simpelen, ende dier-

Macht eñ authoriteyt vande Weesmeesteré bewesen.

diergelijcke Persoonen, die hem selfs niet en connen regieren, ende omme der selver goederen, hen by Staet of Inventaris schriftelick aengebracht ofte aen te brengen, naer haer beste wetenschap tot der voorschreven Persoonen oorbaer ende profijt te bewaren, ende administreren, ende den Voochden daer van eens des Iaers, ofte andersints t'haerder discretie Reeckeninghe, Bewijs en Reliqua doen doen. Oock sorghe te draghen dat het Register vande Wees-camer by den Secretaris, Clerck ende Camer-bewaerder, secreet worde ghehouden, ende sonder tselve yemant buyten haren oorlof te vertoonen, gesloten blijve. Ende vorder de jeghenwoordighe Ordonnantie onverbreeckelick te onderhouden ende doen executeren. Daer toe de voorsz. Weesmeesteren aen handen vanden Schout jaerlicx den gewoonlicken Eedt sullen doen.

Eedt vande Wees-meesteren.

Den Eedt daer van inde voorgaende Keure is gesprooken / die de Wees-meesteren alle Jaeren ghehouden zijn te doen / bestaet inde volgende woorden:

Dat syluyden de Keuren ende Ordonnantien vande Wees-camer, voor so veel in hen is, onderhouden, ende by elck doen onderhouden zullen, sonder eenich profijt, gonste, gelt, ofte myede te nemen, ontfangen of genieten. Ende dat sy voorts alles zullen doen, dat goede ghetrouwe Wees-meesteren schuldich ende ghehouden zijn te doen.

By dese Keuren zijn de Wees-meesteren by-gevoucht / omme haer te dienen op haere Comparitien / de welcke ordinaris driemael ter weecke gheschiet / te weten / 's Maendaechs / Woonsdaechs / ende des Vrydaechs / des mergens / een Secretaris. Dan inden Jare 1638. is om eenige redenen by de Heeren vanden Gherechte geresolveert ende goetgevonden / twee Secretarissen te stellen / met ghelycken last ende op gelycke Instructie / omme de Wees-meesteren / met beurten waer te nemen ende te dienen: volgende haere Instructie by de selve vande Gerechte aen haer gegeven.

Last ende Dienst van de Secretarissen vande Wees-camer.

Wat dessels last is / ende wat zy gehouden zijn te doen / ende naer te comen / wert geseyt inde derde ende vierde Keuren vande voorgeseyde Wees-Keuren / de welcke zijn vanden volgenden Inhout:

De voorschreven Weesmeesteren sullen hebben eenen Secretaris, daer toe nut ende bequaem wesende: de welcke zal staen ter verkiesinge vanden Gerechte, die gehouden zijn

sal

ſal van alle ſaecken den voorſchreven Weeſen, onbejaerden, Cranckſinnighe, ende ghelijcke perſoonen aengaende, goede pertinente Regiſteren te maecken ende onderhouden, ende de ſelve onder ſijnen Eedt ſulcx bewaeren ende ſecreet houden, dat niemant daer van kenniſſe en crijge, dan diet behoort ende van rechts wegen toecomt.

De voorſz. Secretaris zal volcomen geloof hebben inde depeſchen van alle Acten ende Beſoignen ter Weeſ-camer vallende, ende onder ſijne onderteyckeninge uytgeven.

Dit tot hier toe vande Weeſmeeſteren ende haeren Dienſt gheſeyt hebbende/ ſullen wy hier by vougen de namen vande Perſoonen/ die den ſelven Dienſt waergenomen ende bedient hebben ſedert den jaere 1569. tot den Jaere 1641. toe.

By wat Perſonen Weeſmeeſters ampt bedient is.

1569 Cornelis vander Hooch Cl.
Dirc Iacobſz. van Uytgeeſt.
1570 Dirc van Uytgeeſt Iacobſz.
Iooſt Iacobs ſoon.
Mr. Cornelis van Veen.
1571 Iooſt Iacobs zoon.
Mr. Cornelis van Veen.
Ian Adriaens ſoon de Wilde.
1574 1575 Iacob Tomaſz. Brouwer.
Dirc Willemſz. vanden Berch.
Ian Ianſz. Coperncoper.
1576 Dirck Gerritſz. Smaling.
Iacob Tomaſz. Brouwer.
Ian Ianſz. van Baerſdorp.
1577 Iacob Tomaſz. Brouwer.
Ian Ianſz. van Baerſdorp.
Claes Willemſz. Verwer.
1578. 1579 Iacob Tomaſz.
Ian Ianſz. van Baerſdorp.
Ian Gerritſz. Buytewech.
1580. 1581. Iacob Tomaſz.
Dirc Smaling Gerritſz.
Ian Gerritſz. Buytewech.
1582 1583. Iacob Tomaſz.
Ian Ianſz. van Baerſdorp.
Ian Gerritſz. Buytewech.
1584 Claes Willemſz. Warmont.
Ian Gerritſz. Buytewech.
Pieter Oom Pieterſz. van Ofwegen.
1585 Willem Ianſz. Heemskerck.
Iacob Tomaſz. Brouwer.
Gerrit Roeloffz. vander My.
Ian Gerritſz. Buytewech.
1586 Iacob Tomaſz.
Claes Willemſz. Warmondt.
Gerrit Roeloffz. vander My.
Ian Gerritſz. Buytewech.
1587 Gerrit Roeloffz. vander My.
Iacob Tomas ſoon.
Ian Gerritſz. Buytewech.
Pieter Oom Pieterſz. van Ofwegen.
1588 Gerrit Roeloffz. vander My.
Ian Gerritſz. Buytewech.
Claes Adriaenſz. Brouwer.

Iacob

Iacob Willemsz. vander Burch.
1589 1590 Gerrit Roelofsz. vander My.
Iacob Tomasz. Brouwer.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Iacob Willemsz. vander Burch.
1591 Gerrit Roelofsz. vander My.
Iacob Tomasz. Brouwer.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Pieter Oom Pietersz. van Ofwegen.
1592 Ian Gerritsz. Buytewech.
Mr Franc Duyc de Iode.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Andries Iacobs soon.
1593 Iacob Tomas soon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Andries Iacobs soon.
1594 Iacob Tomas soon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
1595 Ian Gerritsz. Buytewech.
Pieter Oom Pietersz. van Ofwegen.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Mr Franc Duyc de Iode.
1596 Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.
Ian Brouwer Ians soon.
1597 Iacob Tomas zoon.
Claes Willemsz. Warmondt.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse, in plaetse van Warmondt.
1598 Iacob Tomas zoon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Mr Isaac Nicolai.
1598 Iacob Tomas zoon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Louris Andr. van Swaenswijck.
1600 Iacob Tomas zoon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Mr Isaac Nicolai.
1601 Iacob Tomas soon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Cornelis Claesz. van Swieten.
Louris Andr. van Swaenswijck.
1602 Iacob Tomas zoon.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Claes Willemsz. Warmondt.
Franc van Thorenvliedt.
1603 Iacob Tomasz.
Claes Willemsz. Warmondt.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Mr Isaac Nicolai.
1604 Claes Willemsz. Warmondt.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Mr Ysaac Nicolai.
Iacob Gerritsz. vander My.
Mr Dirc vander Burch, den 25. Iulij 1604. in plaets van Nicolai.
1605 Claes Willemsz. Warmondt
Ian Gerritsz. Buytewech.
Vranc van Thorenvliet.
Iacob vander My.
1606 Claes Willemsz. Warmondt.

1606 Ian Gerritsz. Buytewech.
Mr Isaac Nicolai.
Iacob vander My.
1607 Ian Gerritsz. Buytewech.
Mr Isaac Nicolai.
Iacob vander My.
Henrick Egbertsz. vander Hal.
1608 Vranck van Thorenvliet,
Iacob vander My.
Willem Cornelisz. Tybault.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
1609 Iacob vander My.
Willem Cornelisz. Tybault.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Claes Cornelisz. van Noort.
1610 Iacob vander My.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Claes Cornelisz. van Noort.
Willem Cornelisz. Tybault.
1611 Vranc van Thorenvliet.
Iacob vander My.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Lourens Huygensz. Gael.
1612 Iacob vander My.
Willem Cornelisz. Tybault.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
1613 Iacob vander My.
Willem Cornelisz. Tybault.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Iasper van Banchem.
1614 Vranc van Thorenvliet.
Iacob vander My.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Mr Gerard Buytewech.
1615 Iacob vauder My.
Dirc Gerritsz. Hogeveen.
Mr Gerrit Buytewech.
Mr Iacob van Brouchkoven.
1616 1617. Iacob vander My.
Mr Gerrit Buytewech.
Iasper van Banchem.
Mr Iacob van Brouckhoven.
1618 Mr Franc Duyc de Iode.
Iacob vander My.
Mr Gerrit Buytewech.
Christoffel van Nieuwenhoven.
1619 Mr Franc Duyc de Iode.
Iacob Vermy.
Mr Clement van Baersdorp.
Cornelis van Lantschot.
1620 Mr Eranc Duyc de Iode.
Iacob Vermy.
Christoffel van Nieuwenhoven.
Cornelis van Lantschot.
1621 1622 1623 1624. Franc Duyck de Iode.
Iacob vander My.
Cornelis van Lantschot.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
1625 Franc Duyc de Iode.
Iacob vander My.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Cornelis Adriaensz. Warmont.
1626 ende 1627. Franc Duyc de Iode.
Iacob vander My.
Christoffel van Nieuwenhoven.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
1628 1629. Iacob vander My.
Frans Adriaensz. van Leeuwen.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Cornelis Adriaensz. Warmont.
1630 Iacob vander My.
Mr. Iacob van Brouchoven.

Andries Iasperſz. Veſanevelt.
Dr Gerard Lantſchot.
1631 Iacob vander My.
Andries Iasperſz. Veſanevelt.
Cornelis Adriaenſz. Warmont.
Huych Pieterſz. Codijck.
Mr Maerten van Tol, in plaetſe van Iacob Vermy.
1632 Andries Iasperſz. Veſanevelt.
Cornelis Adriaenſz. Warmont.
Mr Willem Paedts.
Mr Maerten van Tol.
1633 Andries Iasperſz. Veſanevelt.
Ian Ianſz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Mr Maerten van Tol.
1634 Ian Ianſz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Mr Maerten van Tol.
Mr Hieronymus de Backere.
1635 Ian Ianſz. Orlers.
Adriaen Ianſz. van Staveren.
Mr Maerten van Tol.
Mr Hieronymus de Backere.
1636 Ian Ianſz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Mr Maerten van Tol.
Mr. Hieronymus de Backere.
Ian van Lantſchot, in plaetſe van Tol den 8 Ianuarij 1637.
1637 1638 1639 1640 1641. Ian Ianſz. Orlers.
Dr Willem Moerbergen.
Mr Hieronymus de Backere.
Ian van Lantſchot.

Ende zijn int ſelve Iaer Secretariſen vande Weeſmeeſteren
Mr Rippert van Groenendijck. Iacob van Leeuwen.

VROONMEESTER.

Alhoewel deſen Dienſt volgende de vierde Keure vanden Iare 1582. gevoucht geweeſt is/ aen het Threſorierſchap extraordinaris, ſoo is nochtans in veele Iaeren ſulcx niet ghevolcht: maer is by die vande Gerechte daer toe vercoozen een ander ende particulier Perſoon/ die den ſelven Dienſt waerneemt tot kennelick wederſeggen toe/ beroerende deſſelfs verkieſinge ende zijne commiſſie ofte laſt daer van vinde ick inde Leytſche Keuren 1449. ende daer na vanden Iaere 1540. inde ſeſte Keure/ dit volgende mette outſte Keure accorderende.

Vroonmeeſter/ by wie ende wanneer geſtelt.

Item men ſal alle Iaer voort an op Sinte Pieters avondt ad Cathedram, kieſen ende ſetten eenen notabelen man, die der Stede Vroonwateren, Regieren, bewaeren, ende verhuyren ſal, de welcke oock totter Stede behouf op beuren ende ontfangen ſal, ſulcke gelden als daer of verſchijnen ſullen, ende aldaer de Stede goede Reeckeninge ende bewijs van doen: Ende die Vroonmeeſter ſal mogen blijven tot des Gerechts wederſeggen: ende indient

geviel

geviel dat de Vroonmeester overlijt, so salmen binnen een maent na zijn overlijden weder een ander in zijn plaetse kiesen.

By dese Keure werdt de Vroonmeester de macht gegeven/ omme de Vroonwateren te mogen verhuyren/ maer sulcx en gheschiet nu niet meer/ want de verhuyringe vande selve geschiet/ inde stads Vierschare int openbaer ten overstaen vande Heeren Burgermeesteren/ mette Schepenen-meesteren inder tijt/in het by wesen vande Vroon-meester. Eenighe cleyne partyen/ Item het Visschen mette Vuycken/ ende Dobberen/ ende diergheljjcke werd alleen by hem verhuyrt. Den Vroonmeester is ghehouden sorghe te dragen/ dat de huyrders haere wateren bevisschen/met behoorlicke Wandt ende Netten/ende tot zodanige tyden alst geoorloft is: ende dat hy toesiet dat de Keuren ende Ordonnantien gemaeckt opte Vroonwateren/ wel ende behoorlicken achtervolcht ende onderhouden werden/ ende zorge te dragen dat de schuldige gestraft ende gecorrigeert werden. Last van den Vroonmeester.

Tot het vredich gebruyck vande Vroonwateren/ ende de straffe vande overtreders vandien/ is de Stadt Leyden versien met seecker Privilegie gegeven by Hartoch Philips van Borgondien vanden Jare 1451. synde tselve vanden volgenden inhout: Privilegien tot het vredich ghebruyck van de Vroonwateren.

Dat niemant en mach Visschen int Vroen met gaeren, met netten, noch met andere engienen, sonder consent van die van Leyden, ende dat die contrarie doet, vallen ende comen zal, in sulcken breucke, als de Stadt Leyden metten Schout aldaer sullen ordonneren, de helft tot profijt vande Graef, ende de ander helfte tot profijt vande Stadt: ende dat die van Leyden de contraventeurs, zullen mogen doen vangen by haeren Schout, ofte eenighe andere Amptluyden, daer zy de selve weten te vinden: tsy in de Visscherye ofte elders. De eerste vanden Jaere 1451.

Welck Privilegie daer naer inden Jaere 1483. opten 30. Martij/ by Hartoch Maximiliaen van Oostenrijck geconfirmeert is: als blijckt mette volgende woorden:

Confirmatie ghedaen vande Erfpacht der Vroonvisscherye, mitsgaders van verbot by *Hartoch Philips*, inden Iaere 1451. daer op uytgegeven, van aldaer niet te visschen zonder consent van die van Leyden: ende wort van nieus verboden,dat niemant hem vervorderen de Stadt Leyden ofte haere Pachters, eenighe schade aen te doen, met het opnemen vande Vuycken, Kubben ende andere Engienen, ofte Wechalen vande Visschen, sonder consent van die Confirmatie of het Twede van den Jaere 1483.

van Leyden, op zodanige breucken ende pene van gelde, als de voorsz. Stede, metten Schout aldaer sullen ordonneren, daer vande eene helft zal aencomen den Grave, ende de andere de voorsz. Stede: ende dat de contraventeurs, daer vooren by den Schout zullen mogen gevangen gestelt worden.

De Vroon-meester is Pluym-graef.

Den Vroon-meester is mede Pluym-graef ende heeft de sorge over de Swanen/ die tot costen vande Stadt ghehouden werden/ ende alle Jaeren de jongen van dien/ onder de Heeren vanden Gerechte omme te deelen.

Is mede gehouden alle Jaeren Reeckeninge te doen van zijnen ontfang ende uptgeven aen handen vande Rojeer-meesteren deser Stede.

Namen vanden Vroonmeesters sedert 1502.

Het Vroon-meesterschap is sedert den Jaere 1502. waergenomen ende bedient totten Jaere 1641. by dese volgende Persoonen: welckers namen myn by geschrifte behandicht zyn/ by den E. Claes vander Meer tegenwoordige Vroon-meester.

Vroonmeesters der Stadt Leyden.

De eerste bekende Willem van Colster, over de jarē 1502.3.eñ4.
Iacob Heerman, inden Iaere 1516.
Ian Paets Claesz. inden Iare 1518.
Ian van Boshuysen, inden Iare 1520.
Phillips Nachtegael, inden jare 1523.
Warbout Pietersz. vanden jare 1524. tot 1535.
Dirck Otten, vanden jare 1536. tot 1543.
Claes Adriaensz. vanden jare 1544. tot 1552.
Quyrijn Allertsz. vanden jare 1553. tot 1556.
Iacob Iansz. vander Graft, vanden jare 1557. tot 1559.
Henrick Florisz. van Wassenaer, vanden jare 1560. tot 1567.
Cornelis Claes Adriaensz. vanden jaere 1568. tot 1576.
Pieter Henricxsz. Wassenaer, vanden jare 1577. tot 1579.
Mr Symon Fransz. van Merwen, vanden jare 1580. tot 1587.
Symon Thomasz. van Swieten, vanden jare 1588. tot 1592.
Iasper van Banchem, vanden jare 1593. tot 1624.
Mr Gerrit van Lantschot, vanden 9. Septembris 1624. tot den 2. Feb. 1628.
Carolus Gallus, vanden jare 1628. incluys tot 1633.

Mr Gerrit

Mr Gerrit Lanschot voorsz. vanden jare 1634. tot den jare 1638. omtrent Augusti.

Pieter Andriesz. van Vesanevelt, van die tijt tot den 2. Feb. 1640.

Claes vander Meer, vanden jare 1640. tot de jegenwoordige tijt.

CAPITEYNEN OFTE HOOFTMANS VANDE SCHUTTERYE.

GEcomen wesende totte Beschrijvinge vande Smalle Diensten/ de welcke alle Jaeren tegen nieuwe Jaers dach/ by die vanden Gerechte gestelt werden: daer van ick hier te vooren geseyt hebbe/ eenige vande bysonderste te verhalen/ zoo zal ick die beginnen mette Capiteynen, ofte Hooftmans vande Schutterye, zijnde de eerste van Smalle Diensten.

Van over lange Jaeren is binnen de Stadt Leyden/ ghelijck mede in alle andere Hollantsche Steden/ int gebruyck gheweest/ dat uyt de Burgeren ende Inwoonderen vercooren ende gestelt zijn/ eenige Persoonen/ omme by dage ende by nachte de Stad, te bewaren/ voor eenige beroerten/ ofte moetwille vande quaetwilligen/ ende des nachts de wacht te houden/ zoo op het Raedthuys als inde Poorten/ tsy voor eenige aenslagen vanden Vyandt van buyten/ ofte verraderye van binnen: welcke Persoonen zoo wel van ouden tijden/ als noch huyden ten dage/ ghenoemt werden Schutters, de welcke verdeelt ende ghebracht wierden in Quartieren ende Rotten/ ende onder verscheyden Capiteynen ende Vaendels. Dese Schutters waeren inden Jaere 1445. ende daer te vooren alst den noot vanden Lande vereyschte/ gehouden uyt te trecken ter heervaert/ tot hulpe ende assistentie vanden Grave/ onder de Baniere vande Stadt Leyden, ende die daer toe vercooren werde/ en vermocht zulcx niet te weygeren/ maer moesten behoorlick ghewapent wesende/ de Baniere volghen. De welcke by eenige Gedeputeerden uyt het Collegie vanden Gerechte ghelept werden. Belangende de wapenen/ daer mede dese wapentuyrs moesten gewapent zijn/ die vinde ick inde voornoemde oude Keuren te moeten wesen als hier volcht:

Schutters inde steden te stellen/ is een out gebruyck.

Zijn gehouden geweest inden Jaere 1449. in tijdt des noots/ mette Banniere uyt te trecken.

Item worde yemandt vanden Poorteren ende inwoonende van Leyden, gecoren tot heervaert te trecken, die gegoet sijn tot vijftich Nobelen toe, die zel zijns selfs Wapen ende harnasch hebben, ende niemandt anders, by de boete van drie pont, ende wie tot twintich Nobelen gegoet is, die zel hebben

Behoorlicken gewapent zijnde/ ende hoe.

ben een Pansier, een ysere Hoet of Beckeneel, by der Boete voorschreven, ende tot wat tijden datmen daer of Wapenschouwinghe doen wil, dat zel de Schout doen, met dat meerendeel vanden Gerechte.

Ende indien dat de ghene die gecoozen waeren omme ter Heervaert te gaen/ zoodanige Wapenen/ 'tsy om haer onvermogen ofte andersins niet en hadden/ zoo moeste die andere t'huys blijvende Schutters/ door last van die vande Gerechte/ aende selve haere Waepenen leenen/ gelijck te sien is uyt de volgende oude Keure:

Onvermogende Schutters by wie die gewapent wierden.

Item waert Gerecht hoiren Bode senden om Wapen tot yements huys binnen Leyden, om eenigherhande Wapen, hoe die genaemt mochte wesen, tot eens Poorters behoef, die ter heervaert gecooren worde, die die Wapen by den Bode niet en sende, die soude verbeuren drie pondt, die Heere die driedeel, ende die Stede 'tvierendeel, alsoe veer als hy ghegoet waer sulcke Wapen te houden. Ende die Poorter zel die Wapen weder leveren den Gherechte, binnen de naeste veerthien dagen dat hy thuys comt, by der selver boete, ende worden zy verlooren inder Stede Dienst, zoo sel die Stede die Wapen gelden, ende voirt te versien anden gheenen die die verlooren heeft.

Uyttrecken de de Banniere te volgen op groote straffe.

Dat de selve Persoonen gehouden waeren de Bannier te volghen/ ende die niet te verlaten/ opte verbeurte van Lijf ende goet/ dat werd bewesen met een andere Keure/ wesende vanden volgenden Inhout:

Item soo wie metter Baniere uyt treckt, als een wapentuyre, ende de Baniere ontgaet, of daer of treckt, terwijlen dat sy uyt is, ten sy by oorlove vanden Banier-drager, ende ten minsten twee vanden Gerechte die daer by zijn, die verbeurt zijn Lijf en goet. Voort alle de gene die mit der Baniere uytgheboden worden by namen of by der Clock, sy sijn Poorter of geen, die binnen Leyden woonen, ende der Banniere niet en volchden sonder argelist, die verbeurde sijn lijf en goet.

Bewijs van dien.

Dit dus verre vande oude Leytsche Schutteren ghesept hebbende/ zullen wy met weynige woorden seggen vanden tegenwoordigen stant vande hedensdaechsche Schutterye.

Alhoe-

Alhoewel dat zedert de Belegeringhe der Stadt Leyden / geschiet inden Jaere 1574. de Schutterye verdeelt is geweest onder vier Vaendelen/ twelck geduyrt heeft totten Jaere 1599. zoo is daer na door den aenwas ende vermeerderinghe vande Burgheren ende Innegesetenen deser Stede/ by die vande Gherechte goetgevonden ende geresolveert/ de selve te brengen onder ses Vaendelen, gelijck die noch tegenwoordich zijn. Alleen dat inden Jaere 1618. ten tijde als binnen Leyden de Remonstrantsche oneenicheden waeren/ ende dat de verlaten Schutteren den Eedt/ die zy van te voozen geweygert hadden te doen/ ende daer na op't advijs van zijn Excellentie Mauritz, Prince van Orangien, Ho. Mem. den selven Eedt gedaen hadden/ zo sijn omme de menichte der Schutteren/ die op een nieu daer ingenomen waren/ de selve gebracht onder negen Vaendelen. Maer niet langhe daer naer gereduceert ende ghebracht onder ses Vaendelen, yder Vaendel bestaende in acht Quartieren/ ende yder Quartier in drie Rotten/ met alle de Officieren daer onder behoorende.

Schutters anno 1599. van vier Vaendelen op zes gebracht.

Int Jaer 1618. voor cleynen tijt onder 9. Vaendelen.

Wat ende hoedanige Persoonen inde Schutterye gecoozen moghen werden / dat wert ghesien inde 16. Burgerlicke Keure vanden Jaere 1583. wesende van desen Inhout:

Wat Persoonen Schutters moghen werden.

Alle Inwoonderen van bequamen ouderdomme, te vveten boven de achtien, ende beneden de tsestich Iaeren, moghen oock inder Schutterye gestelt vverden, soo wel als ghelijcke Poorters: in desen uytghesondert die volgende de Statuyten vande Vniversiteyt, vrydomme vande daghelicxsche ghesette dach ende nacht-wachten is vergont.

De Schutteren by de Capiteynen vercoozen wesende/ moeten aen handen van een vande Burghermeesteren / de welcke met beurten inde vergaderinge presideert/ doen desen volgenden Eedt:

Schutters Eedt.

Wy sweeren ende belooven den Burgemeesteren ende Regierders deser Stede alle assistentie, hulp ende bystant te doen, de selve, mitsgaders de Privilegien, gerechticheden ende vryheden deser Stede te helpen defenderen ende beschermen, alle distructie, beroovinge, oproer ende commotie binnen deser Stede voorvallende, te beletten ende verhinderen.

Ende belangende hoe ende op wat wijse/ zoo wel de Officieren als de ghemeene Schutteren moeten gewapent zijn/ dit alles is begrepen in het 16. Artijckel vande Ordonnantie/ by die vanden Gerechte ghemaeckt op't stuck vande Nacht-wachten opten 17. October 1634. die ick

Hoe die Schutters heden ten dage moeten gewapent zijn.

ick goet gevonden hebbe hier inne te vougen. Dewijle wy van te vooren vande Wapenen vande oude Schutteren gesprooken hebben:

Vorder zullen alle die vander Schutterie, voorsien moeten wesen met 'tnavolgende geweer ende Wapenen.

Eerst de Hooftmans ende Lieutenanten, elck een schootvry Corselet, met een Crop ende Casquet, ofte Morlioen.

De Vendrichs, Lieutenanten, Corporaels vande Adelborsten, Quartier-meesteren ende Wacht-meesteren, elck een schootvry Corselet, met een Crop, Bardisaen ofte Hellebarde, ende Morlioen.

De gene die op Spiessen sijn gestelt, elck een Rusting of harnasch, met een Crop ende Morlioen.

Ende de gene die op Musquetten zijn gestelt, een goede bruyckbare Musqet, Forquet ende Morlioen: alle ende elck een vande Schutteren boven 'tgunt voorsz. is, met een behoorlick ende bequaem Sijt-gheweer, op peyne vande ghene die daer van bevonden werde onversien, ten behouve vande Schutterye verbeuren zal twee guldens. Ende de gene die hier in te meermalen mocht breuckich bevonden werden, gestraft te werden tot discretie vande Hooftmans.

Ende sullen boven dien de Schutteren die op Musquetten gestelt zijn, of sullen werden, gehouden sijn in haer huys, ofte op voordeel te hebben, ten minsten een pont Bos-poeders: ende vorder elck een half pont loots, ende een pont Lonten.

Waerinne het Ampt vande Capiteynen bestaet.

Beroerende het Ampt ende Offitie vande Capiteynen ofte Hooftmans, dat bestaet principalicke hier inne/ dat sy stellen en verkiese alle de gemeene Schutteren ende Officieren/ die tot het stuyr ende beleyt van de Schutterye zijn behoorende / de opsichte te hebben opte Nacht-wachten/ dat een yder behoorlicken te wacht comt/ met zijne wapenen/ ende zijn Nacht-wacht behoorlicken naercomt/ dat de Ordonnantien naer-ghecomen ende onderhouden werden / ende die de selve comt te overtreden/ achtervolgende de selve gecorrigeert ende gemulcteert te werden/ daer toe zy alle weecken des Dijnsdachs naer den middage haere Vergaderinge sijn houdende/ geassisteert sijnde met een Secretaris / omme alle Resolutien ende Correctien aen te teyckenen/ die oock den Ontfang ende uytgeven vande Schutteren is hebbende/ ende alle Jaeren uyt den name vande Capiteynen daer van Reeckeninge is doende/ aen een vande Burgemeesteren ende Schepenmeesteren. De Capiteynen moeten sorge dragen/ dat sy den ongewilligen de boeten

Secretaris vande Capiteynen/ wat zijn last is.

ten daer inne sy gecondemneert zijn/ door den Major ofte Wacht-meester, ofte zijne Adjuncten by parate Executie doen betalen; In somma toe te sien/ dat onder de Schutterye in alles goede Ordre ghehouden werdt.

Tot een besluyt zullen wy hier inne vougen de namen vande Capiteynen/ sedert den Jare 1580. ende zijn dese volgende:

Opten 21. Februarij 1580. is verstaen by die vanden Gerechte/ dat Deecken ende Hooftmans vande Schutterye/ alle Jaeren souden werden vernieut/ ende zijn als doe vercooren dese volgende Persoonen/ de welcke dien Dienst waergenomen hebben/ de Jaeren

1580. 1581. 1582.

Deecken.

Andries Ians zoon Schot.

Hooftmans.

Ysbrandt Dircx zoon Visscher.
Henrick Egbertsz.
Gillis van Heussen.
Tyman vander Graft.

1583.

Deecken.

Ysbrandt Dircx zoon Visscher.

Hooftmans.

Tyman vander Graft.
Ian de Man Gerrits zoon.
Cornelis Huygens zoon Gael.
Adriaen Pietersz. vander Werf.

1584.

Deecken.

Ysbrandt Dircx zoon Visscher.

Hooftmans.

Laurens Andries zoon van Zwaenſwijck.
Tyman vander Graft.
Adriaen Pieterſz. vander Werf.
Ian Claeſz. Roos.

Laurens Andries zoon Zwaenſwijck, opten 15. November Gouverneur vande Saey-draperie vercooren zijnde, is in zijne plaetſe geſtelt

Ian Willemſz. van Heemskerck.

1585.

Deecken.

Yſbrandt Dircx zoon Viſſcher.

Hooftmans.

Tyman vander Graft.
Ian Willemſz. Heemskerck.
Iooſt Maertenſz. van Sonnevelt.
Ian Claeſz. Roos.

1586. 1587.

Deecken.

Ioncker Francoys van Lanſcroon.

Hooftmans.

Ian VVillemſz. van Heemskerck.
Ian Claeſz. Roos.
Ian Yſnoutſz. vander Neſſe.
Dirck Ianſz. vander Beeck.

1588. 1589.

Van dit Iaer af tot heden ten dage toe/ en zijn geen Deeckens by die vanden Gerechte geſtelt/ maer werdt dien zelven Dienſt nu waergenomen/ by de Heeren Burgemeeſteren inder tijt/ als elck van hen een tijt van drie maenden.

Vranck Corneliſz. van Toorenvliedt.

Willem

Willem Poulſz. van Thoorenvliedt.
Dirck Ianſz. vander Beeck.
Iaſper van Banchem.

1590. 1591. 1592. 1593. 1594.

Dirck Ianſz. vander Beeck,
Willem Poulſz. van Thoorenvliedt,
Vranck Corneliſz. van Thoorenvliedt,
Willem Iacobſz. vander Heyde,
Loth Huygenſz. Gael, is int jaer 1592. ghecomen in plaetſe van Willem Hey.

1595. 1596. 1597.

Dirck Ianſz. vander Beeck.
Willem Poulſz. van Thoorenvliedt,
Loth Huygenſz. Gael.
Ian Ianſz. Baerſdorp de jonge.
Iacob van Leeuwen Danielſz. is 1596. ghecomen in plaetſe van Loth Huygenſz. Gael.

1598.

Dirck Ianſz. vander Beeck.
Willem Poulſz. van Thoorenvliet.
Iooſt van Sonnevelt.
Frederijck Pauw Pieterſz.

1599. 1600. 1601. 1602.

Volgende de Reſolutie vande Heeren vanden Gerechte/ zoo is in het Jaer 1599. de Schutterye vermeerdert ende gebracht onder ſes Vaendelen/ ende zijn daer over Hooftmans geweeſt:

Willem Poulſz. van Thoorenvliedt.
Iooſt van Sonnevelt.
Frederijck Pauw Pieterſz.
Symon Quyringſz. Gorter, doch die overleden ſijnde, quam in zijn plaetſe
Frans Duyſt vander Werve.
Claes Gilliſz. van Aeckeren.

Dirck Adriaensz. van Nierop.
Frans Adriaensz. Brouwer is inden Iaere 1602. gecomen inde plaetse van Frans Duyst vander Werf.

1603. 1604.

Ioost van Sonnevelt.
Vrederijck Pauw Pietersz.
Claes Gillisz. van Aeckeren.
Dirck Arentsz. van Nierop.
Frans Adriaensz. Brouwer.
Pieter Huygen du Boys.

1605. 1606. 1607.

Ioost van Sonnevelt.
Vrederijck Pietersz. Pauw.
Iacob Mees zoon van Wesp, in plaetse van Dirck Adriaensz. Nierop.
Claes Gillissz. van Aeckeren.
Pieter Huygen du Boys.
Willem Ysaacx zoon van Swanenburch, in plaetse van Frans Adriaensz. van Leeuwen, die Iacobi Schepen geworde was.
Adriaen Claessz. van Leeuwen, is inden Iaere 1607. gecomen in plaetse van Vrederijck Pauw, die in December overleden was.

1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614.

Ioost van Sonnevelt.
Claes Gillisz. van Aeckeren.
Pieter Huygen du Boys.
Iacob Meesz. van Weesp.
Willem van Swanenburch.
Adriaen Claesz. van Leeuwen.
Iacob Iansz. van Assendelft, in plaetse van Swanenburch den 15. Augusti 1612. overleden zijnde.

1615. 1616. 1617.

Claes Gillisz. van Aeckeren.

Pieter

Pieter Huygen du Boys.
Iacob Meesz. van Weesp.
Adriaen Claesz. van Leeuwen.
Iacob Iansz. van Assendelft.
Adriaen Henricxsz. van Tetrode.
Steffen Claesz. Warmondt 1616. in plaetse van Assendelft.
Iacob Adriaensz. Knotter 1617. in plaetse van Pieter Huygen du Boys.

1618.

Claes Gillis zoon van Aeckeren.
Iacob Meessz. van Weesp.
Adriaen Claesz. van Leeuwen.
Adriaen Henricxsz. van Tetrode.
Steffen van Warmondt.
Iacob Adriaensz. Knotter.

Also in dit Iaer een groote oneenichepdt onder de Schutterpe ontstaen was/ over het wepgeren van seeckerē Eed/ bp de Heeren Burgermeesteren versocht/ waer over alle de zelve zijnde een groot getal/ ja eenige honderden ontschuttert werden/ ende andere in haer plaetse gestelt: Dan daer naer den Eedt doende/ zijnse wederomme inde Schutterpe ghecomen/ waer omme die vande Gerechte goet ghevonden hebben de Schutterpe te brenghen onder negen Vaendelen/ ende hebben dien volgende opten 22. Augusti totte voorgaende ses Capitepnen bp gevoucht dese volgende drie Capitepnen.

Harman van Brusterhuysen.
Robbrecht van Rossum.
Cornelis Adriaensz. Warmont.

1619.

Adriaen Claesz. van Leeuwen.
Steffen Claesz. Warmondt.
Harman van Brusterhuysen.
Ian Frederijcxsz. Gruyter.
Pieter Gerritsz. vander Speck.
Cornelis Willemsz. van Kerchem.
Iacob Iansz, van Tetrode.

Pieter Andriesz. van Vesaneveldt.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.

1620.

Opten 27. December 1620. zijn by resolutie van die vanden Gerechte/ de negen Vaendelen wederomme gereduceert ende gebracht/als van te voren op ses Vaendelen: ende daer over tot Capiteynen gestelt:

Harman Brusterhuysen.
Ian Frederijcx zoon de Gruyter.
Pieter Gerritsz. vander Speck.
Cornelis Willemsz. van Kerchem.
Pieter Andriesz. van Vesanevelt.
Dirck Lucasz. van Walbeeck.

1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626.

Cornelis Willemsz. van Kerchem.
Pieter Andriesz. van Vesanevelt.
Dirc Lucasz. van Walbeeck.
Ian Frederijcxsz. de Gruyter, de welcke den 15. Februarij 1621. overleden sijnde, is in zijne plaetse gestelt, opten 14. Martij,
Ian Iacobsz. van Banchem.
Cornelis Engelsz. van Gaesbeeck.
Claes vander Meer.
Ian Pietersz. vander Maersche 1623. in plaets van Walbeeck.
Harman Brusterhuysen 1625. in plaetse van, vander Maersche.

1627. 1628. 1629. 1630.

Cornelis Willemsz. van Kerchem.
Pieter Andriesz. van Vesaneveldt.
Ian Iacobsz. van Banchem.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Lenaert Gerritsz.
Ian Pietersz. de Haes.
Louris van Lantschot 1628. in plaetse van Ian de Haes.
Iohan van Leeuwen 1630. in plaetse van Brusterhuysen.

Cornelis

1631. 1632.

Cornelis Willemſz. van Kerchem.
Pieter Andrieſz. van Veſanevelt.
Ian Pieterſz. vander Maerſche.
Laurens van Lantſchot.
Cornelis Dircxſz. Block.
Mourijn Corneliſz. vander Aa.

1633. 1634.

Cornelis Willemſz. van Kerchem.
Pieter Andrieſz. van Veſanevelt.
Laurens van Lantſchot.
Cornelis Dircxſz. Block.
Iohan van Leeuwen.
Iohan Locq Adriaens ſoon.
Adriaen Dircxſz. Bout, in plaetſe van Lantſchot, in Ianuario overleden zijnde.
Dirck Lenaerts ſoon Keth, 1634. in plaetſe van Cornelis Dircxſz. Block.

1635.

Cornelis Willemſz. van Kerckhem.
Iohan van Leeuwen.
Iohan Lucq Adriaenſz.
Dirck Lenaertſz. Keth.
Meynaert Ianſz. van Aeckeren.
Pieter Iooſten ſoon Warmondt.

1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641.

Cornelis Willemſz. van Kerchem.
Iohan van Leeuwen.
Pieter Iooſten zoon Warmondt.
Symon Matheus zoon Hoochboot.
Adriaen Claeſz. Rynenburch, die opten 12. Iunij 1641. overleden is, als dit gedruckt werde.
Cornelis Iacobſz. Leeuſvelt.
Iohan Lucq. Adriaenſz. 1638. in plaetſe van Warmondt.
Marcus Gilliſz. van Walwijc 1641. in plaets van Kerchem.

A R-

ARTILLERYE-MEESTEREN.

Wat het Ampt vande Artillerye-meesters is.

BY die vanden Gerechte werden alle Jaeren tegen nien Jaer vercoren ende ghestelt twee Artillerye-meesteren: die meest den tijt genomen werden upt de afgegaen Capiteynen ofte Hooftmans: Haer ampt ende Offitie is/ het opsicht te hebben opte admunitien ende Wapenen dienende ter Oorloge/ ofte bewaringe vande Stadt Leyden/ ende de Ingesetenen van dien: dat de selve inden tijt van noot/ ofte Burgerlicke oneenicheden/ mogen van alles voorsien ende gestoffeert wesen: als mede so ten dienste vanden Lande/ eenige Compagnien het sy Burgers ofte Waertgelders aenghenomen werden/ behoorlicken te mogen wapenen ende van Bospoeder/ loot ende lonten versien. Daer toe de Stadt Leyden in haer magasijn ghenoechsaem is versorcht: sorge te dragen dat alle de selve wapenen wel ende behoorlicken schoon gemaeckt ende onderhouden werdē: Int corte alles te doen/ dat tot haer ampt is behoorende. Sijn gehouden van haeren ontfang upt handen vande Thresoriers deser Stede ende den uptgeef van dien alle Jaeren haere Reeckeninge te doen ende die over te leveren ter Reeckencamere aen handen vanden Ropeermeesteren deser Stede/ omme by de selve gehoort ende gesloten te werden.

Zijn ghehouden Reeckeninge te doen.

Sedert den Jaere 1580. is dit Ampt bedient by de volgende persoonen/ totten Jaere 1641. toe.

Namen vande Artillerye-meesteren/ sedert den Jare 1580. totten Jaere 1641.

1580. tot 1587. toe.

Willem Poulsz. van Thorenvliet.
Dirc Iansz. uyt den Hage, geseyt van Potterlo.

1588.

Dirc Iansz. van Potterlo.
Ian Ysnoutsz. vander Nesse.

1589. totten Iaere 1602. toe.

Dirc Iansz. van Potterlo.
Ian Claesz. Roos.

1603. totten Iaere 1614. toe.

Dirc Iansz. van Potterlo.
Willem Poulsz. van Thorenvliedt.

1615. 1616.

Dirc Iansz. van Potterlo.
Willem Iacobsz. Hey.

1617. 1618. 1619.

Willem Iacobsz. Hey.
Pieter Huygen du Boys.

1620.

Willem Iacobsz. Hey.
Steffen Claesz. Warmondt.

1621. 1622. 1623. 1624.
Steffen Warmondt Claesz.
Harman Brusterhuysen.

1625. 1626. 1627.
Steffen Claesz. Warmondt.
Ian Pietersz. vander Maersche.

1628, 1629, 1630, 1631. 1632.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Adriaen Claesz. van Leeuwen.

1633. 1634.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Mourijn Cornelisz. vander Aa.

1635.
Pieter Andriesz. van Vesanevelt.
Adriaen Dircxsz. Bout.

1636. 1637.
Adriaen Dircxsz. Bout.
Dirc Lenaertsz. Keth.

1638. 1639.
Adriaen Dircxsz. Bout.
Pieter Ioosten zoon Warmondt.

1640.
Adriaen Dircxsz. Bout.
Dirc Lucasz. Walbeeck.

1641.
Adriaen Dircxsz. Bout.
Cornelis Willemsz. van Kerchem.

KERCK-MEESTEREN.

Totte opsichte vande drie hooftkercken der Stadt Leyden/ werden mede ten tyde als vooré/ by die vande Gerechte gestelt ende vercoozen vier persoonen/ het zy uyt geboozen Poorteren/ ofte andere die seven Jaren Poorters geweest zyn/ achtervolgende seeckere oude Keure gemaeckt by Schout ende Schepenen inden Jaere 1351, op Sint Ian Baptisten dach, ende geconfirmeert by Hartoch Willem van Beyeren Grave van Hollandt int selfde Jaer zynde van desen inhout:

Wat Persoonen Kerck meesters mogen zyn.

Inden eersten dat niemant Schout noch Schepene, noch Raedt vander Stede, noch Kerckmeesters, noch Gasthuys-meesters of Meesters vanden Heyligen Geest, wesen en sel, hy en hebbe Poorter geweest seven Iaer lanck, ende bewonde hem iement eenich ambocht te antieren, hy en hadde so lange ende stadelicken ende kennelick Poorter gheweest, die verbeurde tien pont ende zijn Poort-recht.

Het ampt ende Offitie vande Kerck-meesteren bestaet inde opsichte ende Regieringhe vande Kercklicke goederen/ bestaende in Landen/

Offitie van de Kerckmeesters.

Huysen/ Renten/ Pachten/ het innecomen vande Graven/ ende het begraven vande dooden ende tgeene daer aen is dependerende: mitsgaders vant veylen ende vercopen/ vande achtien stuyvers/ op ydere hondert gulden/ van het veylen ende vercoopen van alle de onroerende goederen/ binnen Leyden ende de vrydomme van dien gelegen/ de welcke by aenpleckinge van Billetten/openbaerlické by seeckere voorwaerden/ opgeveylt werden/ met welcke Innecomens zy ghehouden zijn voor zo veele het selve doenelicken is/ de drie Hooft-kercken metten gevolge van dien te onderhouden/ in goede ende nootsaeckelicke reparatien/ op dat de selve door quade toesicht niet en comen te vervallen ofte te vergaen/ van welcke administratien zijn gehouden sijn/ te doen behoorlicke Reeckeninge bewijs ende reliqua/ de welcke van ouden tijden zoo ick bevinde uyt de Keuren deser Stede ontrent den Jaere 1400. by haer gedaen werde Voor den Cureyt, twee Schepenen, ende eenige Ingesetenen uyt de Parochien vande selve Kercken: de woorden vande selve keure zijn vanden volgenden inhout:

Voor wie dat zy van ouden tijden gereeckent hebbé.

Keure vanden Jaere 1400. dien aengaende.

Item zo zullen voirtaen die Goodshuys-meesteren, ende die Sang-meesteren, alle jair hair Reeckeninge doen binnen xij. weecken na dat sy ofgeset zijn, elck inden sijnen tsy inder Kercken of inden Gast-huyse voor die Cureyt, ende voor twee Schepenen of meer, ende voort voor sommige buyren vande Parochy.

Ende achtervolghende de Keuren deser Stede vanden Jaere 1547. werdt haer gelast de selve te doen voor zodanighe Persoonen/ als by die vanden Gerechte daer toe gecommitteert zouden werden: gelijck uyt de Keure hier ingelijft te zien is.

Mitsgaders een ander Keure vanden Jaere 1547.

Item zullen voortaen alle Kerck-meesteren Gasthuys-meesteren, Heylige-geest-meesteren, Getijde-meesteren, Huyssittenmeesteren, ende diergelijcke Diensten bedienende, alle Iaers Rekeninge doen binnen een maent, na zy vande Burghemeesteren daer toe vermaent sullen worden, van heuren ontfange ende uytgeven voor sulcke Persoonen als by die vande Gerechte daer toe geordonneert sullen worden.

Maer by de laetste gedruckte keuren vanden Jaere 1583. wert haer gelast op seeckere Boeten die alle Jaeren te moeten doen/ aen handen van Royeermeesteren deser Stede/ gelijck gesien wert by de xj. keure sijnde vanden volgenden inhout:

Dat voorts de Meesteren van alle Aelmoeshuysen, oock Kercmeesteren

meesteren alle jaeren binnen ses weecken, na dat 'tJaer omghecomen sal wesen, 'tsy de selve inden Dienst gebleven, of daer van verlaten zijn, voor de ordinarise Royeermeesteren deser Stede, onvermaent sullen comen Reeckenen, by vertooch van haere Blafaerden, Registeren ende andere principale bewijsen op pene van elck tien stuyvers sdaechs, uyt haer eygen beursen te verbeuren, ten behouve vande plaets als vooren, ende langer dan een maent ghebreeckich blijvende arbitralicken te werden gecorrigeert.

Ende ten laetsten by de Keure vanden Jaere 1583.

Niet tegenstaende alle dese drie keuren/ so hebben de selve Kerckmeesteren, nu vele Jaeren aen den anderen haere Reeckeningen/alleen by haer selven gedaen ende gesloten/ sonder kennisse van yemandt anders: gelijck sulcx mede by de andere Godshuysen gedaen werdt.

Werd niet naergecomen.

Het Ampt vande Kerckmeesteren is sedert den Jaere 1532. bedient ende waergenomen by de volgende Persoonen:

1532 Dirck Ottensz. Waerdeyn.
Willem Iacobs zoon.
Cornelis Ponssen.
Adriaen Gerijtsz. Gool, inde plaets van Dirc Ottenszoon.
Ian Claes zoon.

1539 Willem Aelbrechtsz.
Claes Adriaens zoon.
Claes Alewijnsz.
Iacob vander Does.
Iacob vander Does Schepen geworde sijnde is in sijne plaets gecomen Gerijt Beuckelsz. Buytewech.

1541 Ian Paets Bouwensz.
Willem Aelbertsz.
Mr Frans Adriaens zoon.
Vincent van Lockhorst.
Ian Paedts is overleden, ende in sijn plaetse Mees Garbrantsz.

1543 Gerrit Beuckelsz. Buytewech.
Claes Adriaens zoon.
Claes Alewijns soon.
Willem Aelberts soon.

1544 Claes Adriaens soon.
Ionge Dirc Ian Reyers zoon.
Willem Aelbrechts soon.
Claes Alewijn Claes soon.

1546 Frans Gerritsz. Gool.
Ionge Dirc Ian Reyers soon.
Willem Aelberts soon.
Claes Alewijns soon.

1547 Gerrit Ian Gerritsz.
Cornelis Paedts.
Mr Claes de Wilde.
Iacob Iansz. vander Graft.
Gerrit Ian Gerritsz. Schepen gheworden sijnde, is in sijn plaets gecomen Claes Adriaens soon.

1548 Frans Gerritsz. Gool.
Willem Aelbrechts soon.
Willem Iacob Willemsz.
Oude Mees Garbrants soon.

1558 Arent Gerrits soon.
Willem van Boshuysen.
Dirc Willems soon.
Adriaen Gerrits zoon.
1561 Gerrit Beuckelsz. Buytewech.
Symon Ian Reyers zoon.
Cornelis Huygensz.
Ioost van Sonnevelt.
1568 Arent Gerrit Ewoutsz.
Dirc Iacobsz. Gorter.
Huych Claesz. Gael.
Ian Adriaens soon.
1569 Gerrit Beuckelsz. Buytenwech.
Pieter Huygens soon.
Ioost Volbrechts zoon.
Gerrit Spinters zoon.
1572 Garbrant Symons zoon.
Willem Bouwensz.
Claes Huygens soon.
Willem Willemsz. Ouwelant.
1575 Pouls van Toornvliet Willemsz.
Iacob Allertsz. de Haes
Allert Willemsz. van Sassenhem.
Bouwen Iansz. Keyser.
1576 Pouls van Toornvliet.
Bouwen Iansz. Keyser.
Allert Willemsz. van Sassenhem.
Hobbe Florisz. Goutsmidt.
1577 Pieter Pieter Ioris soon, Superintendent.
Allert Will. van Heemskerck.
Bouwen Iansz. Keyser.
Hobbe Floris soon.
Iacob Anthonisz. Houtcoper.
1578 Pieter Pieter Ioris soon, Superintendent.
Allert Willemsz.
Bouwen Iansz. Keyser.
Hobbe Floris zoon.
Iacob Anthonisz. Houtcooper.
1579 Allert Willemsz. van Sassenhem
Bouwen Iansz. Keyser.
Hobbe Floris soon.
Iacob Anthonisz. Houtcooper.
1580 Allert Will. van Heemsherck.
Iacob Anthonis soon.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
Ian Iansz. van Baersdorp.
1581 Allert Will. van Heemskerck.
Hobbe Floris soon.
Iacob Anthonis soon.
Claes Willemsz. Warmondt.
1582 Hobbe Floris soon.
Iacob Anthonis soon.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Dirc Iacobsz. vander Graft.
1583 Hobbe Floris soon.
Bouwen Iansz. Keyser.
Iacob Anthonis soon.
Dirc Iacobsz. vander Graft.
1584 Bouwen Iansz. Keyser.
Iacob Anthonis soon.
Cornelis Claes Lambertsz.
Willem Govertsz. vander Aar.

1585. 1586. 1587. 1588. ende 1589. de selve.

1590. 1591. 1592. Pieter Pieter Iorisz. van Cortevelt.
Iacob Anthonis soon.
Cornelis Claes Lambertsz.
Willem Govertsz. vander Aar.
1593 Iacob Willemsz. vander Burch.
Iacob Anthonis soon,

Willem

Willem Govertſz. vander Aar.
Andries Corn. van Toornvliet.
1594 Pieter Pieter Ioriſz. Cortevelt.
Willem Govertſz. vander Aar.
Andries Corneliſz. Torenvliet.
Willem Corneliſz. Tybout.
1595 Iacob Anthonis zoon.
Willem Govertſz. vander Aar.
Andries Corneliſz. Torenvliet.
Willem Corneliſz. Tybault.
1596. 1597. Iacob Anthonis zoon.
Willem Govertſz. vander Aar.
Willem Corneliſz. Tybout.
Lambrecht Claes Lambertſz.
1598. 1599. 1600. 1601. ende 1602.
Iacob Anthonis ſoon.
Willem Govertſz. vander Aar.
Lambert Claes Lambertſz.
Cornelis Paedts Pieters ſoon.
1603 Willem Govertſz. vander Aar.
Lambert Claes Lambertſz.
Cornelis Paedts Pieters zoon.
Iacob Corneliſz. Coorncoper.
1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609.
Lambert Claes Lambertſz.
Cornelis Paedts Pieterſz.
Iacob Corneliſz. Coorncoper.
Ewout Dircxſz. van sGraveſant.
1610. 1611. Corneliſz. Pieters Paets.
Iacob Corneliſz. Coorncoper.
Ewout Dircxſz. sGraveſande.
Cornelis Claeſz. van Noort.
1612. 1613. 1614. 1615. ende 1616.
Cornelis Paedts Pieterſz.
Iacob Corneliſz. Coorncoper.
Cornelis Claeſz. van Noort.
Bartholomees Willemſz. Houtcooper.

1617. 1618. Iacob Cornelis ſoon Leeuſvelt.
Cornelis Claeſz. van Noort.
Bartholomees Willemſz. Houtcooper.
Iacob Willemſz. Verboom.
1619 Cornelis Claeſz. van Noort.
Bartholomees Willemſz.
Henric Egbertſz. vander Hal.
Cornelis Adriaenſz. Warmont.
1620 Cornelis Claeſz. van Noort.
Bartholomees Willemſz.
Henric Egbertſz. vander Hal.
Cornelis Henricxſz. van Dorp.
1621. 1622. Bartholomees Willemsſoon van Aſſendelft.
Henric Egbertſz. vander Hal.
Cornelis Henricxſz. van Dorp.
Pieter Gerritſz. Speck.
1623. 1624. 1625. 1626. ende 1627.
Henric Egbertſz. vander Hal.
Cornelis Henricxſz. van Dorp.
Pieter Gerritſz. Speck.
Gerrit Everts zoon Roos.
1628 Cornelis Henricxſz. van Dorp.
Gerrit Evertſz. Roos.
Frans Adriaenſz. van Leeuwen.
Ian Pieterſz. de Haes.
Frans Adriaenſz. van Leeuwen Weeſmeeſter geworden ſijnde is in ſijn plaets ghecomen Andries Henricxſz. Clouck.
1629. 1630. 1631. Gerrit Everts ſoon Roos.
Ian Pieterſz. de Haes.
Andries Henricxſz. Clouck.
Dirc Lucaſz. Walbeeck.

1632. 1633. 1634. Corn. van Dorp.
Gerrit Evertsz. Roos.
Ian Pietersz. de Haes.
Andries Henricxsz. Clouck.
1635 Cornelis van Dorp.
Gerrit Evertsz. Roos.
Ian Pietersz. de Haes.
Andries Henricxsz. Clouck.
Gerrit Evertsz. Roos, eñ Ian de Haes overleden zijnde, zijn in haere plaetse ghecomen,
Iacob Iansz. vanden Berch.
Arent Dircxsz. Cortenbosch.
1636. 1637. 1638. Cornelis Heynricxsz. van Dorp.
Andries Henricxsz. Clouck.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Arent van Cortenbosch.
1639 Cornelis van Dorp.
Iacob Iansz. vanden Berch.
Arent Dirxsz. van Cortenbosch.
Pieter Ioosten Warmont.
1640 Cornelis van Dorp.
Arent van Cortenbosch.
Gerijt Matheeusz. Tollenaer.
Gerijt Bontius.
1641 Arent Dircxsz. Cortenbosch.
Gerijt Matheusz. Tollenaer.
Gerijt Bontius.
Mathijs Willemsz. van Tol.

GASTHVYS-VADERS ENDE MOEDERS.

By wie ende wanneer de Gasthuys Meesteren gecoren werdẽ.

OVer de opsichte ende de Regieringe van Sinte Catharijnen Gasthuys, mitsgaders het Huys voor de Cranckſinnige persoonen: ende over Sinte Elysabetten Gasthuys tsamen ghevoucht mette Leproosen ofte Melaetschen, werden mede alle Jaeren/ tegen het nieuwe Jaer onder de verkiesinghe vande smalle Diensten/ by de Heeren vanden Gerechte gestelt ende vercoozen vijf Vaders ende vijf Moeders: waer van de Vaders de welcke mede ghebooren Poorters ofte seven Jaren Poorter geweest moet zijn/ volgende de voorgaende Privilegie ende keuren: hebben de opsichte ende administratie/ over de goederen ende het innecomen vande selve huysen/ tsy vande Landen/ Huysen/ Renten/ Pachten/ als andersints hoe die mogen zijn ghenaemt/ omme die te besteden ten meesten oorboir ende tot onderhout vande oude/ arme/ siecke ende gebreeckelicke persoonen inde selve Huysen woonende/ ende andere nootsaeckelickheden vande selve huysen ende gebouwen/ waer van sy mede gelijck vande Kerckmeesteren/ is gesept aen handen vande Royeermeesteren deser Stede/ Jaerlicx haere Reeckeninge ghehouden zijn te doen/ al hoe wel sulcx mede niet en geschiet. De Moeders last ende bevel is te versorgen dat de Inwoonderen vande selve Huysen dagelicx versien werden met hare portien van eten ende drincken: mitsgaders van Clederen/ so van Linnen als

Haeren last ende opsichte.

Last vande Moeders.

als van Wollen/ met tgene daer toe is behoorende: daer toe haer vande Vaderen ofte Gasthuys-meesteren gelt uytgereyckt ende verstreckt wert. Beroerende het innemen ofte het incomen vande oude ofte siecke Persoonen/ dat geschiet alleen by de Vaders/ de welcke alleen sodanige persoonen innemen/ de welcke sy bevinden sulcx aldermeest van node te hebben. Tot een beslupt so sullen wy hier ten eersten by vougen de namen vande mans-persoonen die het S. Catharijnen Gasthuys bedient hebben metten aenvang vant Jaer 1570. totten Jaere 1641. ende sijn dese volgende:

1570 Adriaen Dirc Ottensz.
Cornelis vander Hooch.
Dirc Iacobsz. Uytgeest.
Reynier Iacobsz.
Pieter Iacobs zoon de Haes.
1571 Iooſt Iacobs ſoon.
Dirc Iacobsz. van Uytgeeſt.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Pieter Iacobsz. de Haes.
Ian Iansz. Brouwer.
1572 Iooſt Iacobsz.
Pieter Iacobsz. de Haes.
Ian Iansz. Brouwer.
Ian Adriaensz. de Wilde.
Iacob Thomas ſoon.
1573 Pieter Iacobsz. de Haes.
Iacob Thomasz.
Pieter Iooſten Wantſnijder, obijt.
Cornelis Dircxsz. Gool, obijt.
Adriaen Iansz. Knotter.
Dirc Dircxsz. Steen, loco.
Cornelis Dircxsz. Gool, ende Iooſt Iacobsz. voor Pieter Iooſten.
1574 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomas ſoon.
Adriaen Iansz. Knotter.
Dirc Dircxsz. Stien.
Gijſbert Henricx ſoon.
1575 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomas ſoon.
Ian Iansz. Brouwer.
Gijſbert Heynricxsz.
Ian Corſſen.
1576 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomas ſoon.
Ian Corſſen.
Ian Gijſberts ſoon.
Gijſbert Dircxsz. Gool.
1577 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomasz.
Ian Gijſberts ſoon.
Gijſbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorſt Cornelis zoon.
1578 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomas ſoon.
Gijſbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorſt.
Pieter Oom Pieters ſoon.
1579 Iooſt Iacobs ſoon.
Iacob Thamas ſoon.
Ian Gijſberts ſoon.
Gijſbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorſt.
1580 Iooſt Iacobsz.
Iacob Thomasz.

Ian

Ian Gerritsz. Buytewech.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorst.
1581 Ioost Iacobsz.
Iacob Thomasz.
Ian Gijsberts soon.
Ian Paedts van Santhorst.
Andries Schot.
1582 Willem Iansz. van Heemskerc.
Ioost Iacobsz.
Iacob Thomasz.
Ian Gijsbersz.
Ian Paedts van Santhorst.
1583 Ioost Iacobs zoon.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorst.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
Claes van Heussen Steffensz.
1584 Ian Gijsbertsz. Coorncoper.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Ian Paedts van Santhorst.
Cornelis Willemsz. Botercoper.
Claes Willemsz. Warmont.
1585 Ian Gijsbertsz.
Gijsbert Dircxsz. Gool.
Iacob Allertsz. de Haes.
Claes Adriaensz. Brouwer.
Mr Vranck Duyc de Iode.
1586 Ian Gijsbertsz.
Claes Adriaensz.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Andries Iacobs soon.
Sander Aelbrechts soon.
1587 Ian Gijsberts soon.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Ian Iansz. van Baersdorp.
Ian Lucasz. van Wassenaer.
1588 Ian Gijsberts zoon.
Iacob Allertsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Philips Lantschot,
Aernout Duyc de Iode.
1589 Ian Gijsbertsz.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Philips Lantschot.
Aernout Duyc de Iode.
1590 Ian Gijsbertsz.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Aernout Duyc de Iode.
Gerrit Oom Claesz.
1591 Ian Gijsberts soon.
Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Gerrit Oom Claesz.
Lambert Iacobs soon.
1592 Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Gerrit Oom Claes soon.
Lambert Iacobsz.
1593 Cornelis Gerritsz. de Haes.
Sander Aelbertsz.
Philips Lantschot.
Gerrit Oom Claes soon.
Gerrit Lenaertsz. Schoemaker.
1594 Sander Aelbertsz.
Philips Lantschot.
Gerrit Oom Claesz.
Lambert Iacobsz.
Gerrit Lenaerts soon.
1595 Sander Aelbertsz.
Gerrit Oom Claesz,

Lam-

Lambert Iacobsz.
Gerrit Lenaerts soon.
1596 Sander Aelbertsz.
Philips Lantschot.
Gerijt Oom Claessz.
Lambert Iacobsz.
Gerrit Lenaerts soon.
1597 Lambert Iacobs soon.
Dirck Gerritsz van Hogeveen.
Gerrit Lenaertsz.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian Marcussz. van Ypre.
1598 Gerrit Lenaertsz.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.
Pieter Adriaensz. vander Werf.
Ian Marcus soon van Ypre.
Jacob Dircsz. van Reygersberch
1599 Gerrit Lenaerts soon.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.
Ian Marcus soon van Ypre.
Iacob Dircsz. van Reygersberch,
Willem de Milde Iacobs soon.
1600 Gerrit Lenaerts soon.
Dirck Gerritsz. Hogeveen.
Willem de Milde Iacobs soon.
Jan Ians zoon van Baersdorp de Ionge.
Tyman vander Graft Ians soon.
1601 Gerrit Lenaerts soon.
Willem de Milde.
Adriaen Mourijns soon.
Henrick Pietersz. van Goten.
Mr Cornelis Knotter.
1602 Gerrit Oom Claesz.
Willem de Milde.
Adriaen Mourijnsz. Grebber.
Henrick Pietersz. van Gooten.
Iacob Paets.
1603 Gerrit Oom Claes soon.
Willem de Milde.
Adriaen Mourijns soon.
Henrick Pietersz. van Gooten.
Ian Claes soon Roos.
1604 Gerrit Oom Claesz.
Willem de Milde,
Ian Ians soon van Baersdorp de Ionge.
Pieter Henricxsz. van Goten,
Ian Claesz. Roos.
1605 Willem de Milde,
Henric Pietersz. van Gooten,
Ian Claes soon Roos,
Isbrand Pietersz. de Bye,
Pieter Arentsz. Deyman.
1606 Willem de Milde.
Henrick Pietersz. van Goten.
Ian Claes soon Roos.
Pieter Arentsz. Deyman,
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
1607 Willem de Milde.
Henrick Pietersz. van Gooten,
Ian Claes soon Roos.
Andries Iaspersz. Vesanevelt.
Ian Direxsz. van Montfoort.
1608 Willem de Milde.
Henrick van Goten.
Mr Cornelis Knotter.
Ian Claesz. Roos.
Ian Dircxsz. Montfoort.
1609 Willem de Milde.
Mr Cornelis Knotter.
Henrick van Gooten.
Ian Claesz. Roos, obiit.
Ian van Montfoort.
Ian Dirck Iaspersz.

1610 Willem de Milde.
Pieter Arentſz. Deyman.
Mr Cornelis Knotter.
Ian Dircxſz. van Veſanevelt.
Cornelis Willemſz. Warmont.
1611 Claes Adriaens ſoon Brouwer.
Mr Cornelis Knotter.
Ian Dircxſz. van Veſanevelt.
Steffen van Heuſſen.
Henrick Egbertſz. vander Hal.
1612 Claes Adriaens ſoon.
Mr Cornelis Knotter, obiit.
Ian Dircxſz. Veſanevelt.
Steffen van Heuſſen.
Henrick Egbertſz. vander Hal.
Dr Cornelis van Weeſp.
1613 Steffen van Heuſſen.
Henrick Egbertſz. vander Hal.
Dr Cornelis van Weeſp.
Ian Yſnoutſz. vander Nes.
Evert Harmanſz.
1614 Ian Ianſz. van Baerſdorp, obiit.
Steffen van Heuſſen.
Henrick Egbertſz. vander Hal.
Dr Cornelis van Weeſp.
Evert Harmanſz.
Willem Claeſz. Warmont.
1615 Steffen van Heuſſen.
Dr Cornelis Weeſp.
Evert Harmans ſoon.
Willem van Warmont.
Ian Corneliſſz. van Leeuſvelt.
1616 Henrick Egbertſz. vander Hal.
Steffen van Heuſſen.
Evert Harmanſz.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Garbrant Knotter.
1617. 1618. 1619. Steffen van Heuſſen.
Ian Yſnoutſz. vander Nes.
Evert Harmanſz.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Garbrant Knotter.
1620.1621.1622.1623.1624. Steffen van Heuſſen.
Evert Harmanſz.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Robbrecht van Roſſum.
Dirck Schaeck.
1625. 1626. Steffen van Heuſſen.
Evert Harmanſz.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
1627. 1628. Steffen van Heuſſen.
Evert Harmanſz.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
1629. 1630. Steffen van Heuſſen.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Robbrecht van Roſſum.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
1631 Steffen van Heuſſen, obiit.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
Iohan van Lantſchot.
Claes van Leeuwen Iacobſz.
1632 Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
Ian van Lantſchot.

Claes

Claes van Leeuwen Iacobſz.
1633. 1634. Ian Cornelis ſoon van Leeuſvelt.
Ian Poulſz. van Coolhoven.
Mr Hieronymus de Backere.
Ian Lantſchot.
Claes van Leeuwen Iacobſz.
1635 Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian Pouls ſoon van Coolhoven, obiit.
Iohan Lantſchot.
Niclaes van Leeuwen Iacobſz.
Pieter Andrieſz. van Veſanevelt, in plaets van Coolhoven,
Gerrit Evertſz. Roos, obiit, in zijn plaets
Mr Clement van Baerſdorp, ende Veſanevelt Schepen geworden zijnde is in zijn plaets gecomen
Adriaen Claeſz. van Leeuwen.
1636 Mr Clement van Baerſdorp.
Jan Corneliſz. van Leeuſvelt.
Iohan van Lantſchot.
Niclaes van Leeuwen,
Adriaen Claeſz. van Leeuwen.
1637 Mr Clement van Baerſdorp.
Ian Corneliſz. van Leeuſvelt.
Ian van Lantſchot,
Niclaes van Leeuwen Iacobſz.
Adriaen Claeſz. van Leeuwen, in plaetſe van Baerſdorp,
Pieter Andrieſz. van Veſanevelt, in plaets van Ian Lantſchot,
Meynaert Ianſz. van Aeckeren.
1638. 1639. Ian Cornelis ſoon van Leeuſvelt, obiit 1639.
Niclaes van Leeuwen Iacobſz.
Adriaen Claeſz. van Leeuwen.
Meynaert Ianſz. van Aeckeren.
Harman Adriaens ſoon.
1640. 1641. Nicolaes van Leeuwen Iacobſz.
Adriaen Claeſz. van Leeuwen.
Meynaert Ianſz. van Aeckeren.
Harman Adriaens ſoon.
Pieter Heynricxſz. van Goten.

De namen vande Regenten van Sinte Eliſabeths Gaſthuys, geunieert mette Leprooſen, zedert den Jaere 1552. totten Jaere 1641. zijn deſe volgende.

1552. 1553. ende 1554. Ian Claeſz. Houtcoper.
Pons Dircxſz. Wielmaecker.
Cornelis Ianſz. Bouman.
Iacob Ianſz. Vergraft.
1555. 1556. Allert Iacobſz. de Haes.
Huych Willemſz. Brouwer.
Willem Reyerſz. Brouwer.
Mathijs Ianſz. Bouman.
1557. 1558. Allert Iacobſz. de Haes.
Huych Willemſz.
Mathijs Ians ſoon.
Hieronymus Martinus ſoon.
1559. 1560. Allert Iacobſz. de Haes.
Huych Willemſz.

Mathijs Ians soon.
Claes Arentsz. Goutsmidt.
1561. 1562. Allert Iacobsz. de Haes.
Huych Willemsz.
Mathijs Iansz. Bouman.
Pieter Iansz. Houtcoper.
1563 Ian Claesz. Houtcooper.
Mr Reyer Ians soon.
Quyrijn Claesz. Osseweyer.
Henric Florisz. van Wassenaer.
1564 Ian Claesz. Houtcooper.
Mr Reyer Ians soon.
Cornelis Ians soon.
Henric Floris soon.
1565. 1566. 1567. 1568. Ian Claesz. Houtcooper.
Cornelis Ians soon.
Ian Vroessen soon.
Claes Ians soon.
1569. 1570. Mathijs Iansz. Bouman.
Gerrit van Dam Arentsz.
Ian Gerritsz. van Leyderdorp.
Iacob Thomas soon.
1571 Ian Claesz. Houtcooper.
Adriaen Gerritsz. Coman.
Gerrit Iansz. Verwer.
Mees Alewijnsz.
1572 Cornelis van Noorde Iacobsz.
Claes Iansz. de Goede.
Gerrit van Dam Arentsz.
Cornelis Claes Lambertsz.
1573 Ian Claesz. Houtcooper.
Ian Claesz. Pannebacker.
Gerrit Iansz. de Munt.
Reyer Adams soon.
1574 Ian Claesz. Houtcooper.
Leendert Philipsz. Schoemaker.
Dirc van Kessel.
Ian Claesz. Pannebacker.
1575 Cornelis Claes Lambertsz.
Oliphier Philips soon.
Henric Willemsz.
Andries van Thorenvliedt Cornelis soon.
1576 Pieter Henricxsz. Wassenaer.
Adriaen Gerritsz. Coman.
Leendert Willemsz.
Cornelis Iansz. Bouman.
1577 Claes Huygensz. Gael.
Leendert Willemsz.
Frans Iansz. Brouwer.
Cornelis Iansz. Houtcooper.
1578. 1579. Claes Adriaensz. Brouwer.
Leendert Willemsz.
Mr Symon Ians soon.
Cornelis Iansz. Houtcooper.
1580 Iacob Willemsz. vander Burch.
Lenaert Willemsz.
Mr Symon Ians soon.
Cornelis Iansz. Houtcoper.
1581 Ian Iansz. Baersdorp.
Ian Gerritsz. Buytenwech.
Reyer Iacobsz.
Isaac Claesz. Schilder.
Cornelis Ian Fransz.
Cornelis Iansz. Houtcooper.
1582 Ian Iansz. Baersdorp.
Ian Gerritsz. Buytewech.
Pieter Henricxsz. van Wassenaer.
Iacob Allertsz. de Haes.
Cornelis Frans soon.
Cornelis Iansz. Houtcooper.

Pieter

1583. 1584. Pieter Pieter Ioriſz.
Cornelis Gerritſz. de Haes.
Cornelis Ian Franſz.
Cornelis Ianſz. Houtcooper.
Claes Govertſz. Verwer.
1585. 1586. 1587. 1588. Cornelis Ianſz. houtcooper.
Lenaert Willemſz.
Claes Goverts ſoon.
Hobbe Floriſz.
Jan Yſnoutſz. Brouwer.
1589. 1590. Cornelis Ianſz. Houtcooper.
Claes Govertſz. vander Aar.
Leendert Willemſz.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Jonge Adriaen Willemſz. Warmondt.
1591.1592.1593. Cornelis Ianſz.
Jonge Adriaen Willemſz. Warmondt.
Claes Gijſbertſz. van Dorp.
Adriaen Gerritſz. Coman.
Gerrit Leendertſz. Schoemaker.
1594. 1595. Willem Jacobs ſoon de Milde.
Frans Adriaenſz. Brouwer.
Adriaen Gerritſz. Coman.
Cornelis Janſz. Houtcoper.
Yſbrant Pieters ſoon.
Adriaen Willemſz. Warmont.
1596 Adriaen Gerritſz.
Frans Adriaenſz. Brouwer.
Cornelis Ianſz. houtcoper.
Yſbrandt Pieterſz. de Bye.
Adriaen Pieterſz. vander Werf.
1597. 1598. Adriaen Gerritſz.
Frans Adriaenſz.
Yſbrandt de Bye.
Adriaen Pieterſz. vander Werf.
Ian Garbrantſz. Vleyſhouwer.
1599 Adriaen Gerritſz.
Cornelis Ians ſoon Houtcoper.
Frans Adriaenſz.
Yſbrant de Bye.
Ian Garbrantſz.
1600 Adriaen Gerritſz.
Cornelis Ians ſoon.
Frans Adriaenſz.
Ian Garbrants ſoon.
Henrick Pieters ſoon.
1601 Adriaen Gerritſz.
Cornelis Ians ſoon.
Frans Adriaens ſoon.
Ian Garbrants ſoon.
Dirc Gerritſz. Hogeveen.
1602. 1603. 1604. 1605. 1606.
Adriaen Gerritſz.
Cornelis Ians ſoon.
Ian Garbrantſz.
Dirc Gerritſz. Hogeveen.
Dirc Corneliſz. Vinck.
1607 Cornelis Ians ſoon.
Ian Garbrandts ſoon.
Dirc Gerritſz. Hogeveen.
Ian Pieterſz. de Bye.
Ian Corneliſz. inden Otter.
1608.1609.1610.1611.1612. Cornelis Ianſz.
Dirc Gerritſz. Hogeveen.
Ian Pieterſz. de Bye.
Ian Corneliſz. inden Otter.
Evert Harmans ſoon.
1613 Cornelis Ianſz.

Jan Pietersz. de Bye.
Jan Cornelisz. inden Otter.
Ian Adriaensz. Knotter.
Harman Evertsz. Olleweyder.
1614. 1615. Cornelis Jans soon.
Jan Pietersz. de Bye.
Jan Cornelisz. inden Otter.
Harman Everts soon.
Robbrecht van Rossum.
1616 Cornelis Jans soon.
Jan Pietersz. de Bye.
Harman Evertsz.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Cornelisz. Leeusveldt.
1617. 1618. Cornelis Iansz.
Harman Everts soon.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Cornelisz. van Leeusvelt.
Pieter Andriesz. Vesanevelt.
1619. 1620. 1621. 1622. Cornelis Ians soon.
Harman Everts soon.
Robbrecht van Rossum.
Dirc Cornelisz. Leeusvelt.
Dr Cornelis Vesanevelt.
1623. 1624. Cornelis Iansz.
Harman Everts soon.
Dirc Cornelisz. Leeusvelt.
Dr Cornelisz. van Vesanevelt.
Arent Willemsz. vanden Bosch.
1625. 1626. Cornelis Iansz.
Dirc Cornelisz. Leeusveldt.
Dr Cornelis van Vesanevelt.
Arent Willemsz. vanden Bosch.
Willem Dircx soon tlong.
1627 Dirck Cornelisz. Leeusvelt.
Dr Vesanevelt.
Arent Willemsz. Bosch.
Adriaen Iansz. van Staveren.
Reyer Evertsz. Camersvelt.
1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635.
Dirck Cornelisz. Leeusvelt.
Dr Vesanevelt.
Arent Willemsz. Bosch.
Reyer Evertsz. Camersvelt.
Ian Deyman Brouwer.
1636 Dirck Cornelisz. Leeusvelt.
Dr Vesanevelt.
Arent Willemsz. Bosch.
Reyer Everts zoon.
Harman Adriaens zoon.
1637 Dirck Cornelisz. Leeusvelt.
Arent Willemsz. Bosch,
Reyer Evertsz. Camersvelt,
Harman Adriaensz.
Dirck Lenaertsz. Keth.
1638. 1639. Dirc Cornelisz. Leeusvelt.
Arent Willemsz. van Bosch.
Reyer Evertsz. Camersvelt.
Foyt van Sijp.
Pieter Henricxsz. van Goten.
1640. 1641. Dirck Cornelisz. Leeusveldt.
Arent Willemsz. van Bosch.
Reyer Evertsz. Camersvelt.
Cornelis Maerts soon Vlieten Toorn.
Dirck Iansz. Cortenbosch.

VADERS ENDE MOEDERS VANDE ARME WEESEN.

TOtte opsichte ende Regeringe vande Vader ende Moederloose arme kinderen: werden mede by die vanden Gerechte alle Jaeren ghestelt/ Vaders ende Moeders/ die van ouden tijden Heylige Geest Meesteren ghenoemt wierden/ de welcke mede ingeboren ofte seven Jaeren Poorter geweest moeten zijn: welcke Vaders ende Moeders sorge moeten dragen/ dat de selve kinderen/ wel ende behoorlicken opgebracht/ gestiert ende geleyt mogen werden/ omme metter tijt de gemeente nut ende dienstich te mogen zijn: daer toe dat de selve so wel int stuck vande Religie/ als in nootsaeckelicke handtwercken geleert ende onderwesen worden/ het sy binnen in het huys of daer buyten.

Vaders ende Moeders vande Arme Weesen/ by wie gestelt.

Den last vande Vaderen is de goederen van het selve Huys/ bestaende in Landen/ Huysen/ Renten/ ende anders hoe die mogen ghenaemt zijn/ ten meesten profijte ende dienst vande selve Weesen te regeren ende te administreren: het Huys te versien/ met alle nodige dingen/ dienende tot onderhout vande arme Weesen: sorge te dragen/ datse in goede eerbare tucht mogen opgevoedet werden. Item in sieckten ende lichamelicke gebreecken/ sorge te dragen datse door Doctoren ende Chyrurgijns mogen behoorlicken gheholpen werden/ die daer toe uyt de beurse vande Stadt ghegagieert ende gheloont werden. In somma alles te doen dat een goeden Vader met zijn eygen kinderen soude konnen ofte behooren te doen.

Last vande Vaders.

De Moeders hebben de opsichte over de Clederen tsy Wollen ofte Linden/ metten ghevolge van dien/ dat die wel ende behoorlicken gerepareert ende onderhouden werden. Insonderheyt over de Meyskens ofte Jonghe dochters datse wel mogen onderwesen werden/ omme metter tijt/ goede huys-houtsters ende Moeders te mogen zijn.

Ende vande Moeders.

De Weesvaders zijn desgelijcx ghehouden alle Jaeren volgende de voorverhaelde so oude als de laetste Keuren vanden Jaere 1582. aen handen van Ropeermeesteren Reeckeninge te doen: al hoe wel sy tselve mede niet en hebben naergecomen.

Tot een besluyt zullen wy hier by vougen de namen vande Weesvaders van veele Jaeren totten Jaere 1641. toe: Ende zijn dese volgende:

1558 Cornelis Paedts Pietersz.
Claes Lambrechts soon.
Ionge Garbrant Meesz.
Ian van Brouckhoven.

1559. 1560. Cornelis Paets Pietersz.
Ian van Brouckhoven.

Ionge

Ionge Garbrant Meesz.
Dirck Gerritsz. Smaling.
1561 Cornelis Pietersz. Paets.
Ionge Garbrant Mees soon.
Dirck Iacobsz. Coorncoper.
Ian Ariens soon.
1562 Ionge Garbrant Mees soon,
Dirck Iacobsz.
Michiel Ians soon.
Heynrick Floris soon.
1563 Ionge Garbrant Mees soon.
Dirck Iacobs soon.
Dirck Dircxsz. Stien.
Mees Alewijns soon,
1564 Ian Ariens soon de Wilde,
Ionge Garbrant Mees soon.
Dirck Iacobs soon,
Dirck Dircxsz. Stien.
1565 Henrick Floris soon.
Ionge Garbrant Mees soon.
Dirck Iacobs soon,
Ian Dircxsz.
1566. 1567. Henrick Floris soon.
Ionge Garbrant Mees soon.
Ian Dircxsz. Brouwer,
Arent Cornelis soon Backere.
1568 Ian Dircxsz. Brouwer,
Willem van Loo.
Pieter Paets de jonge,
Martijn Symons soon Dou.
1569 Ian Dircxsz. Brouwer,
Willem van Loo,
Maerten Symons soon Dou,
Ian Ians soon Brouwer.
1570 Ionge Garbrant Mees soon,
Willem van Loo,
Maerten Symonsz. Dou,
Ian Ians soon Brouwer.
1571 Ionge Garbrant Mees soon.
Willem van Loo,
Maerten Symons soon Dou,
Isac Symons soon vander Graft,
1572 Ionge Garbrant Mees soon,
Willem van Loo,
Maerten Symons soon Douw,
Cornelis Cornelisz. indẽ Bock,
1573 Cornelis Cornelisz. inden Boc,
Pieter Henricxsz. Wassenaer,
Claes Ians soon Knotter,
Adriaen Willem Bouwens soon,
1574 Claes Ians soon Knotter,
Aryen Willems soon Verwer,
Cornelis Gerritsz. de Haes,
Allert Willemsz. van Sassem.
1575 Claes Ians soon Knotter,
Aryen Willems soon Verwer,
Cornelis Gerritsz. de Haes,
Dirck Dircxsz. Stien,
1576. 1577, Claes Jansz. Knotter,
Adriaen Willemsz. Verwer.
Dirc Dircxsz. Stien.
Cornelis Willemsz.
1678 Dirc Dircxsz. Stien.
Claes Jans soon Knotter.
Adriaen Willemsz. Warmont.
Claes Cornelisz. van Noort.
1579 Pieter Henricxsz. Wassenaer.
Adriaen Willemsz. Warmondt.
Jan Corssen vander Morsch.
Claes Cornelisz. van Noort.
1580 Adriaen Willemsz. Warmondt.
Claes Cornelisz. van Noort.
Pieter Henricxsz. Wassenaer.
Ionge Garbrandt Meesz.

Pieter

1581 Pieter Henricxsz. van Wassenaer
Arien Willemsz van Warmont.
Cornelis Claesz. van Noort.
Garbrant Mees zoon.
1582 Dirck Gerritsz. Smaling.
Ian Iansz. Brouwer.
Adriaen Willemsz. Warmont.
Cornelis Claesz. van Noort.
1583 Willem van Loo.
Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaẽ Willemsz.van Warmont.
Gillis van Heussen.
1584 Pieter Aryensz. vander Werf.
Aryen Willemsz. Warmont.
Claes Cornelisz. van Noort.
Gillis van Heussen.
1585. 1586. Adriaen Willemsz. van Warmont.
Gillis van Heussen.
Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaen Pietersz. vander Werf.
1587. 1588. Adriaen Willemsz. Warmont.
Claes Cornelisz. van Noort.
Aryen Pietersz. vande Werf.
Ian Henricxsz. vander Does.
1589 Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaen Pietersz. vande Werf.
Ian Henricxsz. vander Does.
Aryen Gerrits zoon.
1590. 1591. Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaen Pietersz. vande Werf.
Ian Henricxsz. vander Does.
Claes Govertsz. vander Aar.
1592 Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaen Pietersz. vande Werf.
Claes Govertsz. vander Aar.
Louris Andriesz. vã Swaenswijc
1593 Claes Cornelisz. van Noort.
Adriaen Pietersz, vande Werf.
Claes Govertsz. vander Aar.
Lambrecht Iacobsz. Brouwer.
1594 Claes Cornelisz. van Noort.
Claes Govertsz. vander Aar.
Ian Gijsberts zoon.
Louris Huygensz. Gael.
1595 Claes Cornelisz. van Noort.
Ian Gijsbertsz. Coorncooper.
Louris Huygensz. Gael.
Claes Adriaensz. Brouwer.
1596 Claes Cornelisz. van Noort.
Ian Gijsberts zoon.
Willem de Milde.
Iacob vander My.

1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. zijn op het Wees-huys de namen vande Wees-vaders niet aengeteyckent.

1604 Adriaen Pietersz. vande Werf.
Iacob vander My.
Damiaen Oom Claesz.
Willem Govertsz. vander Aar.
1605. 1606. 1607. 1608. 1609.
Willem Govertsz. vander Aar.
Tyman Iansz. vander Graft.
Adriaen van Sonnevelt.
Iacob Pietersz. de Haes.
1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615.
Tyman vander Graft.
Adriaen van Sonnevelt.
Pieter Iansz. vander Does.
Egbert Henricxsz. vander Hal.

1616. 1617. 1618. 1619. ende 1620.
Tyman vander Graft.
Adriaen van Sonnevelt.
Egbert Henricxsz. vander Hal.
Adriaen van Leeuwen.
1621 Tyman vander Graft.
Adriaen van Sonnevelt.
Egbert vander Hal.
Mr. Cornelis Lantschot.
1622 Tyman vander Graft.
Adriaen van Sonnevelt.
Egbert vander Hal.
Huych van Nes.
1623 Tyman vander Graft.
Egbert vander Hal.
Huych van Nes.
Remeus Iacobsz. van Sanen.
1624 Egbert Henricxsz. vander Hal.
Huych van Nes.
Symon Willemsz. van Kerchem.
Matheus Gerritsz. Tollenaer.
1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. ende 1631. Egbert Henricxsz. vander Hal.
Huych van Nes.
Matheus Gerritsz. Tollenaer.
Bastiaen Iansz. van Cortenhout.
1632 Huych van Nes.
Bastiaen Iansz. van Cortenhout.
Zacharias Cloot.
Ian Pietersz vander Maersche.
1633. 1634. Zacharias Cloot.
Ian Pietersz. vander Maersche.
Ian Mathijsz. van Tol.
Anthonis Quyringsz. Buytevest.
1635 Zacharias Cloot.
Ian Mathijsz. van Tol.
Anthonis Quyringsz. Buytevest.
Cornelis Dircxzoon Block.
1636 Ian Mathijsz. van Tol.
Cornelis Dircxsz. Block.
Meynaert Iansz. van Aeckeren.
Arent Pietersz. Keth.
1637. 1638. Ian Mathijsz. van Tol.
Cornelis Dircxsz. Block.
Arent Pietersz. Keth.
Frans Iansz. van Borsen.
1639. 1640. 1641. Ian Mathijsz. van Tol.
Cornelis Dircxsz. Block.
Arent Pietersz. Keth.
Cornelis Dirxsz. van Achthovē.

HVYSSITTENMEESTERS EN DIACONEN.

Huyssittenmeesteren wat haer ampt is.

DE Huyssitten-Meesteren, zijn van over hondert Jaeren ende meer/ gelijck noch heden ten dage seeckere Persoonen/ die by de Heeren vande Gerechte gestelt werden/ omme de opsichte te hebben over de goederen ende innecomens/ die van outs gegeven sijn ende noch ter tijt ghegeven werden/ tot onderhout vande armen ende behouftigen/ die in geen Gast-hupsen ofte Godts-hupsen zijn wonende/ dese werden mede alle Jaeren of ghecontinueert ofte op een nieu

nieu vertoonen/ te weten ses Persoonen achtervolghende de Resolutie van die vande Gerechte ghenomen opten 20. December inden Iaere 1621. in plaetse van vier Persoonen/ als voor dien tijt geweest waeren/ de welcke vermits de vermeerdering ende den aenwas vande arme ende onvermogende door de selve vier persoonen/ niet wel ende behoorlicken bedient ende waergenomen en conde werden. Gelijck mede ten selven tijde by die vande Kercken-raedt met advijs ende goetvinden van die vanden Gerechte geresolveert is/ dat van doen voortaen in plaetse van vier/ ses Diaconen ghestelt souden werden. Dese twaelf Persoonen maecken tsamen een Collegie/ ende werden int gemeen genoemt Aelmoeseniers, ende hebben ghesamentlicken de Regeringhe ende opsichte vande goederen ende het innecomen vanden armen/ tsy van Landen/ Huysen/ Renten/ Pachten/ Collecten zo ordinare als extraordinare/ inde Kercken of langs de Huysen alle Sondagen/ als mede twee mael des Jaers/ over de geheele Stadt ende de Vrydomme van dien/ ende de vordere Incomen tot het Huyssitten-Huys behoorende/ omme de selve te benificieren ende te verstrecken/ ten meesten oorbaer vandien/ ende die daer na tot onderhout vande arme Persoonen ende familien uyt te reycken ende te verdeelẽ/ naer dat haren noot is vereyschende: Wat eygentlicken deselfs ampt ende last is/ dat can gesien werden uyt de 140. Burgerlicke Keure vanden Jaere 1582. die ick goet ghevonden hebbe hier inne te vougen:

Wanneer haer getal vermeerdert is ende waerom.

Maecken mette Diaconen tsamen een Collegie.

Ampt ende Dienst van de Almoeseniers volgende de 140. Keure.

De Huyssitten-meesteren ende Diaconen vande Kercke, de welcke met gemeen goetduncken ende advijs van die vanden Gerechte, mitsgaders vande Kercken-Raedt tsamen ghevoucht ende een gemaect zijn, ende voortsaen met eenen naeme de *Aelmoeseniers* zullen werden genaemt, zullen gesamentlickẽ de opsicht hebben, ende mit aller vlijt versorgen, dat de ware armen als Cranccken, Craemvrouwen, over Iarige, Ionge Ambachts gesellen, ende gelijcke ellendige Personen, de behulpelicke handt int gheheel ofte deel van doẽ hebbende, niet en vergaen, maer van behoorlic onderhout werden voorsien, daer mede haer Conscientien midtsdesen werden belast. Daer toe employerende ende verstreckende de goederen, van outs den Huyssittenen behoort hebbende, mitsgaders die daer toe de voorleden Iaeren, by die vande Gerechte inder tijt, mildelicken zijn gevoucht: gesamentlicken de gemeene Aelmissen die inder kercken onder de Predicatien, vant woordt Godts, oock alle Sondagen, tusschen elf ende een uyren langs de Huysen werden innegegadert, om welcke gemeene Aelmissen langs de huysen inne te gaderen, zullen de Aelmoeseniers eenige bequame

ende getrouwe Persoonen in elck bon by gebeurten mogen Committeren ende last geven: doende de selve daer van by heur knecht verwittigen, ende zulcx de busse thuys seynden: zonder dat hem iemandt daer van sal mogen verontschuldigen, ten waer deur siecte, ofte gelijcke nootsaecke: vande welcke sy de Aelmoeseniers drie dagen te vooren zullen doen verwittigen, om andere in hun plaetse te werden gestelt: telcken opte verbeurte van drie gulden, ten behouve van huys-armen inne te winnen met parate executie als vooren. Des alle Leeraers van Godts woort, ende andere Kerckendienaren, mitsgaders goede lieden geordineert sijnde, ofte begevende tot vermaninge ende besouckinge der Crancken, oock alle Schepenen, Secretarisen ende Notarisen, staende respecktivelicken over eenige maeckinghen ofte uyterste willen, mitsdesen vermaent werden, twoort vanden huys-armen ernstelicken te houden, ende zulcx de gemeene Aelmoesen naer hun vermoghen te vorderen.

In welcke keure de arme ende gebreckelicke persoonen/ by die vanden Gherechte ten alderhoochsten bevolen ende gherecommandeert werden.

Goede Moeders wat haeren last is.

Totte opsichte vande arme bevruchte ende Craemvrouwen/ omme de selve in tijt van noot de behulpelicke handt te bieden/ ende met eenich nodich onderhout te hulpe te comen/ zijn de Aelmoeseniers by die vande Gerechte toegevoucht acht Vrou-persoonen die Goede Moeders ghenoemt werden. De welcke de penningen daer toe van noden sijnde uyt handen vande voornoemde Aelmoeseniers ontfangen.

De Huysittenmeesteren ende Diaconen zijn mede gehouden (alhoewel sy sulcx mede niet gewoon zijn) alle Jaeren Reeckeninge te doen aen handen vande Ropeer-meesteren deser Stede/ achtervolgende de keuren daer van gemaeckt.

Sedert den Jaere 1622. ten welcken tijde het getal van 8. Persoonen by de Heeren vande Gerechte om goede redenen verhoocht is op 12. Persoonen/ is het ampt vande Huysittenmeesteren ende Diaconen bedient byde volgende Persoonen:

Namen vande Huysittenmeesteren ende Diaconen die gedient hebben het Jaer van Anno 1622.

Iohan Pouwelsz. van Coolhoven	Andries Henricxsz. Clouck.
Adriaen Quyringsz. Paddenpoel.	Adriaen Iansz. van Staveren.

Claes

Claes Bartholomeeſz. van Singelſhouck.
Gerſom vande Cappelle.
Ioſias Andrieſz. Ghijs.
Claes Dircxſz. Moy.
Pieter Ambroſius van Brunſdorp.
Michiel Ouſeel.
Quyring Ianſz. van Boſhuyſen.
Cornelis Ianſz. Poelgeeſt.

1623.

Ian Pouwelſz. van Coolhoven.
Adriaen Quyringſz. Paddenpoel.
Andries Henricxſz. Clouck.
Adriaen Ianſz. van Staveren.
Claes Bartholemeeſz. van Singelſhouck.
Claes Dircxſz. Moy.
Pieter Ambroſius van Brunſdorp.
Michiel Ouſeel.
Cornelis Ianſz. van Poelgeeſt.
Marcus de Witte.
Claes de Hont.
Antheunis Quyringſz. van Buyteveſt.

1624.

Ian Pouwelſz. van Coolhoven.
Adriaen Quyringſz. Paddenpoel.
Andries Henricxſz. Clouck.
Adriaen Ianſz. van Staveren.
Claes Bartholemeeſz. van Singelſhouck.
Michiel Ouſeel.
Cornelis Ianſz. van Poelgeeſt.
Marcus de Witte.
Nicolaes de Hont.
Teunis Quyringſz. van Buyteveſt
Dirck Lucaſz. Walbeeck.
Frans Ianſz. van Borſſen.

1625.

Claes Ianſz. Buſijn.
Adriaen Quyringſz. Paddenpoel.
Andries Henricxſz. Clouck.
Adriaen Ianſz. van Staveren.
Claes Bartholemeeſz. van Singelſhouck.
Marcus de Witte.
Nicolaes de Hont.
Teunis Quyringſz. van Buyteveſt
Dirck Lucaſz. Walbeeck.
Frans Ianſz. van Borſſen.
Cornelis Maertenſz. Vlietentorē.
Ian Longeſpey.

1626.

Claes Ianſz. Buſijn.
Adriaen Quyringſz. Paddenpoel.
Andries Henricxſz. Clouck.
Claes Bartholomeeſz. van Singelſhouck.
Ioſias Ghijs.
Pieter Ambroſius van Brunſdorp.
Teunis Quyringſz. van Buyteveſt.
Dirck Lucaſz. Walbeeck.
Frans Ianſz. van Borſſen.
Cornelis Maertenſz. Vlietentorē.
Ian Longeſpey.
Iaques Ouſeel.

1627.

Claes Ianſz. Buſijn.
Adriaen Quyringſz. Paddenpoel.

Andries Henricxsz Clouck.
Claes Bartholemeesz. van Singelshouck.
Claes Dircxsz. Moy.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Teunis Quyringsz. van Buytevest
Cornelis maertensz. Vlietentorē.
Iaques Ouseel.
Iaques Rouveroy.
Isaack Bockstael.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.

1628.

Claes Iansz. Busijn.
Adriaen Quyringsz. van Paddenpoel.
Claes Dircxsz. Moy.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Cornelis Iansz. Poelgeest.
Teunis Quyringsz. van Buytevest
Iaques Ouseel.
Iaques Rouveroy.
Isaack van Bockstael.
Cornelis Dircksz. Achthoven.
Willem Adriaensz. van Immerseel.
Cornelis Ariensz. Lille.

1629.

Claes Iansz. Busijn.
Adriaen Quierincksz. van Paddenpoel.
Claes Dircksz. Moy.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Cornelis Iansz. Poelgeest.
Marcus de Witte.
Teunis Quyringsz. van Buytevest.
Ysaack van Bockstael.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaenszoon van Immerseel.
Cornelis Ariensz. Lille.
Ysaack de Visscher.

1630.

Claes Iansz. Busijn.
Adriaen Quyringsz. Paddenpoel.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Cornelis Iansz. Poelgeest.
Marcus de Witte.
Teunis Quyringsz. van Buytevest.
Frans Iansz. van Borssen.
Isaack Bockstael.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Cornelis Adriaensz. Lille.
Isaack de Visscher.
Mouring Cornelisz. vander Aa.

1631.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Marcus de Witte.
Teunis Quyringsz. van Buytevest.
Frans Iansz. van Borssen.
Cornelis Maertensz. Vlietentorē.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Isaack de Visscher.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Pieter Hollebeecke.
Anteunis Pietersz. van Dieningen

1632.

Adriaen Quyringsz. Paddenpoel.

Pieter Ambrosius van Brunsdorp.
Teunis Quyringsz. van Buytevest.
Frans Iansz. van Borssen.
Cornel. Maertensz. Vlietentoren.
Iaques Ouseel.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Pieter Hollebeecke.
Anteunis Pietersz. van Dieningen
Pieter Malvesey.

1633.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Claes Bartholemeesz. van Singelshouck.
Frans Ianssz. van Borssen.
Cornel. Maertensz. Vlietentoorn.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Pieter Hollebeecke.
Iaques de Smet.
Dirck Leendertsz. Keth.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.

1634.

Adriaen Quyringszoon van Paddepoel.
Claes Bartholomeessz. van Singelshouck.
Cornelis Iansz. Poelgeest.
Frans Iansz. van Borssen.
Isaack Bockstael.
Cornelis Dircksz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Iaques de Smet.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.
Iacob Louwersz. vander Houve.

1635.

Adriaen Quyringsz. van Paddenpoel.
Claes Bartholomeesz. van Singelshouck.
Frans Iansz. van Borssen.
Isaack van Bockstael.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Isaack de Visscher.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Ian van Marcken.
Iacob Lourisz. vander Houve.
Gerrit Hendricxsz. Schut.
Pieter Hubrecht.

1636.

Adriaen Quyringszoon van Paddepoel.
Claes Bartholomeessz. van Singelshouck.
Frans Iansz. van Borssen.
Isaack van Bockstael.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Isaack de Visscher.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Ian van Marcken.
Iacob Lourisz. vander Houve.
Gerrit Hendricxsz. Schut.
Pieter Hubrecht.

1637.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Frans Iansz. van Borssen.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Isaack de Visscher.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Anteunis Pietersz. van Dieningen.
Ian van Marcken.
Pieter Hubrecht.
Mathijs Willemsz. van Tol.
Pieter Vergeynst.
Leendert Maertensz. van Duyn.

1638.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Cornelis Dircxsz. Achthoven.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Teunis Pietersz. van Dieningen.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.
Mathijs Willemsz. van Tol.
Pieter Vergeyns.
Leendert Maertensz. van Duyn.
Ieroen Cornelisz. vander Marck.
Iacob vande Cappelle.

1639.

Adriaen Quyringszoon van Paddepoel.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Anteunis Pietersz. van Dieningẽ.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.
Pieter Vergeyns.
Leendert Maertensz. van Duyn.
Ieroen Cornelisz. vander Marck.
Iacob vande Cappelle.
Cornelis Iansz. Wthagen.
Samuel Dircxsz. Block.

1640.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Teunis Pietersz. van Dieningen.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.
Ieroen Cornelisz. vander Marck.
Iacob vande Cappelle.
Cornelis Iansz. Wthagen.
Samuel Dircxsz. Block.
Willem Symensz. Hasius.
Michiel van Peene.

1641.

Adriaen Quyringsz. Paddepoel.
Willem Adriaensz. Immerseel.
Adriaen Cornelisz. Vosbosch.
Teunis Pietersz. van Dieningen.
Ian de Smit.
Ian van Marcken.
Ieroen Cornelisz. vander Marck.
Iacob vande Cappelle.
Cornelis Iansz. Wthagen.
Samuel Dircxsz. Block.
Willem Symonsz. Hasius.
Michiel van Peene.

VADERS ENDE MOEDERS VANT PESTHVYS.

VAn over vele Jaeren is desen dienst waergenomen ende bedient ghewozden/ by de meesteren van Sint Catharijnen Gasthuys, tot laste ende upt het innecomen van het selve huys: in seeckere huysinge binnen deser Stede gelegen wesende achter de Vrouwen Kercke, maer inden Jaeren 1635. ten welcken tijde dat God almachtich om onser sonden wille/ dese Stad/ met een groote eñ extraozdinare Peste ende Sterfte besocht heeft/ zo is by de Heeren vanden Gerechte goetgevonden ende geresolveert/ tot coste ende laste deser Stede/een groot nieut Pest-huys te doen bouwē buyten de Stad Leyden/ tusschen de Haerlemer eñ de Hogewoerdch-Poorten, omme voor zo veel in haer vermogen was te verhoeden/dat de andere Burgers ende Innewoonderen/voor de besmettinge vande zelve Siecte verhoedet ende bewaert mochten werden/ eñ totte opsichte van dien/ daer over te stellē eñ te committerē bysondere Vaders ende Moeders, de welcke gesamentlicken de toesichte van het huys ende de siecke Persoonen ofte mette Pest besmette menschen souden hebben/ eñ sozge te dzagen voor haer onderhout/ als insonderheydt/ opte bevozderinge van haere gesontheydt ende genesinge/ daer toe gebzuyckende/ de Doctozen ende Chirurgijns/ die tot costen deser Stede/daer toe beloont ende gegagieert werden. Tot het onderhout van dit Huys ende de Persoonen daer in sijnde/ is by die vanden Gerechte geozdonneert eerst een extraozdinaire ende daer naer een weeckelicke collecte langs alle de huysen deser Stede/ omme daer mede/ mitsgaders het geene dat by eenighe gequalificeerde Burgeren gelegateert ende gegeven wert/ mettertyt eygen middelen te crygen/ omme het voorschzeven Pesthuys bequamelicken te mogen onderhouden/ ende van alle nootsaeckelicke behouften te voorsien.

Wanneer ende waerom dit niewe Pesthuys ghestichtis.

Sozge ende last vande Pestvaders ende Moeders.

By wat Vaders het Pesthuys alder eerst ende daer naer totten Jaere 1640. inclusive bedient gheweest is/ dat wert ghesien inde volgende namen.

By wat Persoonen dit Huys gheregeert wert.

Opten 24. September inden Jaere 1635. so zijn by de Heeren vanden Gerechte deser Stede vercoozen ende ghestelt tot Meesteren van het extraozdinaris Pesthuys/ ghelegen zynde tusschen de Haerlemer ende Mozsch poozten voor de eerste reyse:

Cornelis Maertens zoon van Vliettentoorn veertich.
Adriaen Corneliſz. Voſboſch Huyſſittenmeeſter.
Ian Floriſz. inde blauwe Hen.
Dirck Ianſz. van Veſanevelt Notaris.

Daer naer is

Ian Claesz. van Cingelshoeck ghecomen inde plaetse van Adriaen Cornelisz. Vosbosch.

Arent Dircxsz. van Bergen is ghecomen in plaetse van Ian Floris zoon overleden zijnde.

Inden Jaere 1640. zijn Meesters geweest

Dirck Iansz. van Vesanevelt.

Ian Claesz. van Cingelshouck.

Arent Dircxsz. van Bergen.

Gerijt Heynricxsz. Schut.

COMMISSARISEN VANDE ECHTSAECKEN OFTE HUWELICKSCHE SAECKEN.

Commissarisen vande Echtsaecken by wie gestelt.

TOtte bevorderinge vanden Echten staet, ende vande Persoonen die haer daer toe willen begeven/ werden mede alle jaren/ by de Heeren vanden Gerechte ghestelt ende gecommitteert drie gequalificeerde Persoonen/ voor de welcke alle de gene die haer totten huwelicken staet willen begeven/ geassisteert met haere naeste Vrienden ofte andere geloofwaerdige persoonen/ moeten verschijnen/ ende versoucken aenghetepckent te moghen werden / omme naer de Politijcke Ordonnantie ghemaeckt by de Edele Groot-Moghende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, inden Jaere 1580. haere Sondaechsche ofte Martdaechsche gheboden te moghen vercrijghen / omme daer naer 'tsy inde Kercken / ofte opt Raet-huys voor de Schepenen / soo daer geene verhinderinghen voorgevallen zijn/ te mogen Trouwen ende inden Echtenstaet bevesticht te werden.

Wat haer ampt ende Offitie is.

Belangende de maniere/ ende hoe dat de Commissarisen haer moeten gedragen/ omme dese aentepckeninge te doen/ dat alles is begrepen in seeckere Ordonnantie daer van gemaeckt/ by de Heeren vanden Gerechte opten 15. Aprilis inden Jaere 1626. daer van het eerste artijckel spreeckende eenichsints vanden last vande voorschreven Commissarisen is van den volgenden inhout:

Dat de Commissarisen totte Echtsaecken gecommitteert, zullen gehouden zijn te vaceren ende te sitten op het Raedt-huys deser

Stede,

Stede, ter plaetse daer toe geordonneert ten minsten twee in getale, des Vrydaechs ende des Saturdaechs naer den middach van twee tot drie uyren, omme aen te teyckenen de geboden vande geenen die haer inden Huwelicken staet sullen willen begeven, &c. Bewijs van dien uyt haer Ordonnantie.

Sedert den Jaere 1600. totten Jaere 1641. is dit Ampt bedient/ by de volgende Persoonen/ gestelt zijnde by de E. Heeren vanden Gerechte: te weten inden Jaere 1600. by

Ian Corstansz. vander Morsch.
Dirck Iansz. van Potterlo.
1601 Dirck Iansz. van Potterlo.
Pauls Stochius.
1602 Pauls Stochius.
Ian de Block.
1603. 1604. Pauls Stochius.
Gerrit Lenaertsz.
1605 Pauls Stochius.
Ian de Block.
1606 Pauls Stochius.
Dirck Iansz van Potterlo.
1607. tot 1615. Dirck Iansz. van Potterloo.
Ian de Block.
1616. tot 1620. Dirck Iansz. van Potterloo.
Pieter Cornelisz. de Haes, Veertich.
1621. tot 1625. Pieter Cornelisz. de Haes.
Ian de Block.

Van dees tijdt af is by de Heeren vanden Gerechte goet ghevonden drie Ghecommitteerden te stelllen/ ende waeren

1626. 1627. Pieter Cornelisz. de Haes
Sebastiaen Iansz. Veertich.
Michiel Geraerdt.
1628. 1629. 1630. 1631.
Sebastiaen Ianssz.
Michiel Gerardt.
Andries Clouck, Veertich.
1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638.
Michiel Geraert.
Andries Clouck.
Adriaen Adriaensz. van Leeuwen, Veertich.
1639 Michiel Geraerdt.
Adriaen Adriaensz. van Leeuwen.
Iacob Ianszoon vanden Berch, Veertich.
1640. 1641. Michiel Geraerd.
Adriaen van Leeuwen.
Michiel Mathijssz. Chymaer.

SCHOOLARCHEN ENDE OPSIENDERS VANDE SCHOOLEN.

Opsienders vande Latijnsche Schole.

TOtte opsichte vande Latijnsche ende Triviale Schole deser Stede/ werden mede alle jaeren by die vanden Gerechte/ ghestelt ende gecoren vier Persoonen/ wiens last is sorge te dragen dat de selve Schole wel ende behoorlicken versien wert met een welgeleerden Rector/ ende inne de andere Classen met bequame Meesters ofte Præceptores/ daer door de Jonckheyt/ wel ende behoorlicken/ onderrecht ende geleert werden inde Latijnsche ende de beginselen vande Griecxsche Taelen/ ende andere wetenschappen/ omme daer naer de Republijcke te mogen dienen/ tot eenighe andere ende vordere diensten: ende dit alles met goetvinden ende approbatie vande Heeren vande Gerechte/ die de selve versien/ tot laste deser Stede met behoorlicke wedden ende gagien.

Opsienders vande Duytsche ende Fransche Scholen.

Ende naerdien dat de Stadt Leyden ten hoochsten gelegen is/ dat de kinderen behoorlicken gheleert ende onderwesen werden / ende in goede Tucht en Godtsalicheyt onderrecht werden/ van haere jeucht aen/ so hebben die vanden Gerechte inden Jaere 1636. opten 26. Augusti gemaeckt ende gestelt seeckere Keuren ende Ordonnantien/ waer na dat de Duytsche ende Fransche Schoolmeesters ende Schoolvrouwen/ haer hebben te reguleren/ op dat de jonge jeucht/ in goede onderwijsinghe ende tucht mochten opgetrocken werden: ende totte opsicht ende onderhoudinge van dien gecommitteert twee Persoonen upt de Veertigen deser Stede: ende zijn de eerste van dien gheweest/ Andries Clouck, ende Iacob Iansz. vanden Berch.

Belangende de opsienders vande Latijnsche Schole/ daer toe zijn by die vande Gerechte ghestelt ende gecommitteert sedert den jaere 1602. totten jaere 1641. de naervolgende persoonen.

1602.1603.1604.1605.1606.

Mr Aernout Duyck de Iode, Burgermeester.

Mr Nicolaes van Seyst, Raedt ende Pensionaris.

Dr Gerardus Tuningius, Professor Iuris.

Mr Guilielmus Coddæus.

1607.

Ian van Baersdorp de jonge Burgermeester.

Mr Nicolaes van Seyst.

Dr Iacobus Arminius Professor Theologiæ.

Mr Guilielmus Coddæus.

1608. 1609.

Mr Franck Duyck de Iode Burgermeester.

Mr Nicolaes van Seyst.

Dr Iacobus Arminius.

Mr Guilielmus Coddæus.

1610.

Mr Franck Duyck de Iode.
Mr Nicolaes van Seyst.
Mr Guilielmus Coddæus.
Dr Cornelius Swanenburch, Professor.

1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617.

Mr Iacob van Brouchoven Schepen.
Mr Nicolaes van Seyst.
Mr Guilielmus Coddæus.
Dr Cornelis Swanenburch.

1618.

Mr Iacob van Brouchoven.
Mr Guilielmus Coddæus.
Dr Cornelis Swanenburch.
Mr Rombout Hogerbeets.

1619.

Dr Cornelis Swanenburch.
Mr Rombout Hogerbeets.
Mr Clemens van Baersdorp, Burgermeester.
Dr Willebrordus Snellius, Professor Matheseos.

1620.

Mr Clemens van Baersdorp.
Dr Cornelis Swanenburch.
Dr Willebrordus Snellius.
Mr Ian van Wevelickhoven Raed ende Pensionaris.

1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626.

Dr Gerard Lantschot, Vroetschap.
Mr Ian van Wevelickhoven.
Dr Anthonius Waleus.
Dr Cornelius Swanenburch.

1627. 1628. 1629.

Mr Clement van Baersdorp.
Mr Ian van Wevelickhoven.
Dr Anthonius Waleus.
Dr Cornelis Swaenenburch.

1630. 1631.

Mr Clemens van Baersdorp.
Dr Gerard Lantschot.
Mr Ian van Wevelickhoven.
Dr Anthonius Waleus.

1632. 1633. 1634.

Dr Gerard Lantschot.
Mr Ian van Wevelickhoven.
Dr Anthonius Waleus.
Mr Franco Burgersdijck.

1635. 1636.

Mr Clement van Baersdorp.
Dr Gerard Lantschot.
Mr Ian van Wevelichoven.
Dr Anthonius Waleus.

1637.

Mr Iacob van Brouchoven.
Dr Gerard Lantschot.
Mr Ian van Wevelichoven.
Dr Anthonius Waleus.

1638.

Mr Iacob van Brouchoven.
Mr Willem Paets.
Mr Ian van Wevelichoven.
Dr Anthonius Waleus.

1639. 1640.

Mr Iacob van Brouchoven.
Mr Willem Paedts.
Mr Ian van Wevelichoven.
Dr Iacobus Gool Professor Matheseos, &c.

1641.

Mr Clement van Baersdorp.
Mr Willem Paedts.
Mr Ian van Wevelichoven.
Dr Iacobus Gool.

GOVVERNEVRS ENDE WARANDERERS VANDE HOOFT-NERINGEN VAN LEYDEN.

TOtte Regeeringe/ opsichte ende belept vande Hooft-neeringen deser Stede/ te weten vande Saeyen ende Grogreynen, met dat daer aen is behoorende/ vande Fusteynen, Satineen, ende Vijf-schachten: vande Rassen: vande Baeyen, Rollen, Deeckens, &c. Item vande nieuwe Draperye van fijne ende andere Leytsche Laeckenen, Stametten ende Carsaeyen, werden mede alle Iaeren by die vanden Gerechte gestelt eenighe Persoonen/ daer van wy mede een weynich sullen spreecken. Ende eerst vande Waerdeyns vande oude Leytsche Laeckendraperie.

Waerdeyns vande oude Draperye/ wanneer gestelt.

De Waerdeyns vandien achtervolghende de oude Leytsche Keuren vanden Iaere 1415. ende daer te voor/ die plachten te dier tijden/ ende noch huyden ten dage/ by die vanden Gerechte gestelt ende vercoozen te werden alle Iaeren opten goeden Vrydach. Ende naerdien dat de verkiesinge vande selve met groote solemniteyten gheschiede/ soo hebbe ick goetghevonden/ de oude Keure zelfs hier in te voughen/ luydende als volcht:

Op wat wijse die van ouden tijden vercoozen wierden.

Eerst zal 'tGerecht vergaderen opten goeden Vrydach, goets tijts, eermen dat Ambocht vander Missen begint, inde Vierschaer, ende daer sellen sy int openbaer elck sweeren op hem selven mitter handt op een Crucefix, dat daer voor hem leggen sal, by sijnre Sielen ende oprechter Consciency vier Waerdeyns, daer die Stede mede bewaert is, ende totten oirbair der Draperyen, ende dat

te lae-

te laten om lief noch om leyt, om myede noch gunſte, noch om geenderhande ſaecken. Ende wie vanden Gherechte, op die tijt daer niet jegenwoordich en is, die en zel daer geen coer of ſeggen daer in hebben. Oock ſel die Schout die nu is of namaels weſen ſel, geen coer daer in hebben, noch hem niet vorder daer in bewinden, dan dat hy op ende neder daer toe zien ſel, ende ſtaven den Schepenen, ende die Burgemeeſters den Eedt inder manieren voorſchreven. Ende gevielt dat hen 'tgerecht in heuren Keuren ſcheyden an twien, alſoo dat die een helft vier man kooren, ende die ander helſt vier man kooren, zoo ſullen ſy van beyden ſijden, malcander overgeven hoor vier mannen in ſchrift, ende daer zel elcke ſijde uyt des anders cedel twee mannen uyt kieſen, deſghelijcken ſelmen doen wair dat ſaecke dattet geweghen ſtonde van twee man, maer gevielt dattet om eenen man gewegen ſtonde half en half, zoo ſelmen daeromme Cavelen. Ende 'tGerecht en ſel uyter Vierſchare niet ſcheyden, eer zy vier Waerdeyns ghecooren hebben, ende de vier Waerdeyns ſellent bewairen een Iair lanc alle punten die der Draperie roeren, ten waire of hoir eenich hun met kenlicker proeven hun alſoe qualicken quijten, die ſoudemen eer of ſetten. Aldus ſelment alle Iair hantieren ſonder vermencking, ende ſonder of-laten.

Dat de verkoozen Waerdeyns op ſeeckere ſtraffen ende boeten/ ghedurende haeren Dienſt/ ende noch eenigen tydt daer naer zelfs niet en mochten Drapieren/ dat wert geleſen upt de volgende Keure:

De Waerdeyns gedurende haeren Dienſt vermogen niet te Drapieren.

Item wie Waerdeyn is die en zel binnen dier tijt dat hy Waerdeyn is, niet Drapenieren, noch binnen een half Iaer naer dat hy Waerdeyn gheweeſt heeft, noch hy en zel geen geſelle weſen, noch deel hebben aen iement neringe inder Draperye, noch geen Mede, noch Braſilienhout te coop houden, elcx by der boete van xxv. pont ende op een Iair de Stede te ruymen, ende waer dat ſaeck dat die Rechter in eenich Waerdeyn twijfelde dat hy geſel of deelachtich wair an iements neringe inde Draperie, die mach hy aenſpreecken op ſijnen eedt, ende die dair niet voir zweeren en wilde, die zel verwonnen weſen vander boete entie peene voorſz. dair of die Heere die een helft ende de Burch-grave ien vierendeel die Stede ien vierendeel.

Ende

Ende al hoe wel dese oude Leytsche Draperye geheel metter tijt afgenomen/ ende genouchsaem te niet gecomen is/ zo werden noch even wel alle Jaeren opten goeden Vrydach/ by die vanden Gherechte de Waerdeyns vercoozen ende gestelt: de welcke mede de opsichte hebben op het veruwen vande Laeckenen/ ende ghenoemt werden Staelmeesters, ende zijn inden Jaere 1641. daer toe gestelt ende vercoozen:

Pieter Claeſſz. van Campen.
Ioris Pieterſz. vanden Velde.
Iacob Louriſz. vander Houve.
Cornelis Huygenſz. van Swanenburch.

Gouverneurs ende andere Officiers opte Halle wanneer die gecozen werden.

Beroerende de verkiesinghe vande Gouverneurs, Waranderers, Clopper, Proviſenaers, Baillij ende verscheyden andere Officiers/ mitsgaders de Knape/ vande andere Hooftneringen/ de selve werden alle Jaren gedaen opte respective Hallen/ by de Heeren vande Gerechte/ upt de nominatie/ by de notabelen ende die vande Neringhe gedaen/ ende in de tegenwoordicheydt vande Gemeente aldaer vergadert zynde/ overgelevert/ te weten den eersten Maendach naer dat op St. Martyns avondt de nieuwe Burgermeesteren vercozen ende in haeren Dienst getreden zijn: opte Saeyhalle: den tweeden opte Fuſteyn-halle, daer alsdan alleen ghecoozen werden den Deecken, Waranderers, ende de Knapen, dewijle dat de Gouverneurs ontrent Sint Ian inde midsomer gecozen werden. Den derden opte Raſhalle, Den vierden opte Baeyhalle, ende den vijfden opte nieuwe Laecken Halle, die voor de eerste reyse gheschiet is inden Jaere 1639.

Welcke verkiesingen alle gedaen werden achtervolgende de Keuren ende Ordonnantien/ tot behoudenisse van ydere neringe ghemaeckt. Vercoozen zijnde/ so werden sy den ghewoonelicken Eedt aen handen vanden eersten Burgermeester/ gedaen hebbende/ terstont in haeren Dienst gestelt ende bevesticht: welcken Eedt principalicken daer inne bestaet/ dat de Gouverneurs ende Waranderers elck int zijne toesiet ende sorge draecht/ dat de Keuren ende Ordonnantien/ wel ende behoorlicken naergecomen ende onderhouden werden: dat alle stucken ter Halle comende naer de leggers/ geoordeelt ofte ghewarandeert/ ende met haere behoorlicke Loden ofte Segelen gesegelt werden. Dat alle breuckigen ende overtreders vande keuren/ achtervolgende de selvige/ by de Superintendenten ende Gouverneurs/ gestraft ende gecorrigeert werden. Daer van de Baillij vande Neeringe gehouden is de aenclachte te doen. In somma datse zorge moeten draghen/ dat het welvaeren vande Neringe/ tot eer ende voordeel der Stadt Leyden/ ende de Drapiers ende Cooplupden/ onderhouden ende gevordert mach werden.

Naerdien dat de namen van alle de Gouverneurs/ Waranderers ende de Provisenaers/ mitsgaders andere Officiers opte Baeyhalle/ soo veel

veel ende menichvuldich zijn op alle de respective Hallen/ ende die voor eenige Jaeren alhier te stellen/ te verdrietich ende te moeplicken zoude zijn/ so sal ick die naer laten ende brengen alhier/ alleenlicken de namen vande geene die selve Ampten inden Jaere 1641. bedient hebben / ende daer toe opte respective inden Jaere 1640. vercoozen zijn:

Te weten opte

Halle vande Hooftneringe, sijnde de

S A E Y N E R I N G E,

Met dat daer onder behoort.

Gouverneurs.

Ian van Hecke.
Pieter Iacobsz. van Brederode.
Pieter Hollebeecke.

Waranderers.

Samuel de Cowijn.
Pieter Blanckaert.
Ioris de Pauw.
Iacob Mannetge.
Huych Barentsz. van Bylevelt.
Huybert Cou, tot Clopper.

Provisenaers.

Iacob Cornelisz. Nachtigael.
Iacob Herrebout.

Baillij.

Augustijn van Grootendaele.

Knappe.

Dirck Thomas zoon.

Sedert den 16. November 1639. totten 9. November 1640. zijn op dese Halle ter Warandijsse gebracht/ de volgende stucken/

Smalle	2757
Sticks	6606
Armijnen	8637
Witte	124
Heeren Saeyen	11787
Greynen	936
Lijsten	1731
Ende int geheel stucken	32578

F V S T E Y N-H A L L E.

Gouverneurs.

Ian Ians zoon de Smidt.
Henrick Iansz. Poock.
Baerent Harmansz. van Limbeec.

Waranderers.

Pauls Toleth, Deecken.
Maerten Henricx soon.
Philips Harmans zoon.

Ian Huybrecht.
Willem van Daele.

Provisenaers.

Carel de Hoorn.
Isaack van Leynseel.

Baillij.

Augustijn van Grotendael.

Knapen.

Iacob Iacobsz. vander Bouckhorst.

Guillaum de Povre.
Ian Cornelisz. van Gorcum.

Vanden 19 November 1639. totten 19. November 1640. zijn op dese Halle gebracht omme ghewarandeert te werden.

Drie-Schachten	5485
Vijf-Schachten	11986
tsamen stucken	17471

RAS-HALLE.

Gouverneurs.

Iacob Verschoten.
Tobias de Witte.
Ian Sitser op.

Waranderers.

Michiel vander Strate.
Samuel Walckier.
Lodewijck de Raet.
Iooſt Sassele, Clopper.
Pieter van Leus, Provisenaer.

Baillij.

Augustijn van Grotendael.
Frans vander Linde, Substituyt.

Knape.

Anthonis Vergelt.

Opte Rashalle **zijn sedert den eersten Decembris 1639. totten 26. November 1640. ter Warandisse ghebracht/ de volgende Rassen/**

Inde eerste drie Maenden	2111
Twede	2377
Derde	2575
Vierde	2577
tsamen Rassen	9640

BAEY-HALLE.

Hooftman.

Charel de Ridder.

Gouverneurs.

Tijs Tijs zoon vander Eyck.

Iacob Mormentijn.

Mannen.

Pieter Huybrecht.
Adriaen le Pla de Ionge.

Hoge Loyers.

Michiel Cabbellauw.
Michiel Iorisz.
Ian Dircx zoon.
Pieter Lanoy.
Ian Wijngaert de Ionge.
Laurens Plancke.
Dirck Priem.
Pieter le Leu.
Ian Maertens zoon.

Provisenaers.

Pouls Pieters zoon Fuyck.
Ian Wastijn.
Iacob Heynricxsz.

Rau Persenaers.

Cornelis Verbeecke.
Pieter Ritseger.
Ioris de Queeckert.
Michiel verschooren.
Ian Minnaert.
Ian Feys.

Iacob Saette.
Ian de Coning.
Frans Iacobs zoon.

Ommegangers vande Deeckens.

Lieven Cabbellauw.
Lucas Ians zoon.

Printer ofte Stucker.

Geleyn de Haene.

Baillij.

Ian de Haene.

Knaepe.

Ian Eynsaem.

Vanden 5. December 1639. totten eersten der selver maent 1640. zijn op dese Halle ter Warandijse ghebracht:

Baeyen	6150
Rollen	4756
Laeckens	105
Spaensche Deeckens	7960
tsamen Stucken	18971

LAECKEN-HALLE.

Gouverneurs.

Heynrick Gerritsz.
Ian de Prins.
Ian le Pla.

Deecken.

Ian de Vyby.

Werckmeesters.

Iacob Pierot.

Dionijs Spierou.
Gillis Willems zoon.

Provisenaers.

Pieter Lambert.
Ian Cosson.

Baillij.

Rogier Polleth.

Knape.

Ian Stoffelsz. vander Eecke.

Prenter.

Anthonis Uytermeer.
Ian Verschoor Provisenaer.

Tarra-Meesters.

Ian Adam.
Adriaen le Pla.
Isaack Rennet.

Vanden 12. December 1639. totten zelven daghe 1640. zijn alhier ter Halle ende ter Rauwer persse gebracht.

Fijne Laeckenen	10253
Stametten	545
Carsayen	7
tsamen	10805

BONMEESTEREN.

De Stadt Leyden/ soo wel de oude als de nieuwe Stadt/ binnen de muyren ende wallen begrepen zijnde/ is tsamen verdeelt in drieentwintich Quartieren/ de welcke ghenaemt werden Bonnen/ die yeder met onderschepden namen ende Teyckenen/ genoemt ende geteyckent werden: ghelijck ick hier voor inde beschrijvinge van dien int lange ghesept ende verhaelt hebbe.

Hoe veel Bonmeesteren in yder Bon gestelt werdē.

Over yder Bon werden by die vande Gerechte gestelt vier Bonmeesteren/ die van ouden tijden Hoemans genaemt waeren/ ende niet meer als twee in getale. Wat te dier tijden haer ampt ende Offitie geweest is: dat wert gesien uyt een geheele oude Keure vanden Jaere 1445. wesende van desen Inhout:

Oude keure vant Jaer 1445. begrijpende dē last vande Bonmeesters.

Item so selmen kiesen in elck Bon van der Stede, soo 't Gerecht ordineren sel, elck 'sjaers twee man, die elck in hoere beurte bewaren zel, alle gebreck van straten, Platen, Ledderen, Branthaecken, Oven, Eesten, Bijten ende wateren doen reyn te houden, ende so wie in desen punten voorsz. niet en deden, zoe hem die twie voorsz. diemen daer toe neemt, bevalen soude verbeuren xij. stuyvers, ende die Poortmeesters, souden voor den onwilligen des zy niet maecken noch houden en wouden, doen

maecken

maecken ende houden, op des genen cost die onwillich waer: ende voor eenen penning die sy uytleyden, twie weder in te nemen, of vier Scatte pande daer voor totter Stede behouf.

Met dese oude Keure accordeert ende comt genouchsaem over een/ metten last/ die sy heden ten dage noch zijn hebbende/ principalicken daer inne bestaende/ dat sy goede opsicht hebben opte gemeene Brand-gereetschap vande Bonnen: datse wel bewaert ende behoorlick onderhouden werden: dat sy in tijt van brandt de selve met ordere uytleveren/ ende den Brant geupttet wesende/ sorge te dragen datse wederomme op haeren plaetsen ghebracht mogen werden: Haeren last is mede door haere Bonnen al te met te gaen inspecteren ende te sien of alle Backovens/ Eesten/ Cachchels/ Schoorsteenen ende Haertsteden ofte andere vyer-plaetsen/ wel ende behoorlicken ghemaeckt ende gestelt zijn/ conform de Keuren ende Ordonnantien/ daer van ghemaeckt zijnde/ datmen de selve sonder perijckel van Brandt/ mach gebruycken: ende daer inne eenich gebreck vindende/ de goede luyden te belasten/ 'tselve terstont te laten doen/ ende daer naer te sien of sy sulcx gedaen hebben. *Accorderende mette keure vant Jaer 1583.*

Binnen eenige Jaeren herwaerts is by die vanden Gherechte/ tot naerder opsichte vanden Brandt/ ende haestige hulpe van dien/ gheordonneert dat in yder Bon ghestelt souden werden vier Emmerbewaerders, wiens last is in goede bewaringe reparatie te houden alle de Brandt-emmers/ vande particuliere Burgeren/ omme in tijt van noot de selve terstont by de handt te hebben. Doch blijft even wel de hoochste opsichte vande selve Emmeren onder de Bon-meesteren/ die de selve moeten doen reparen ofte des noot zijnde vernieuwen. *Emmer-bewaerders in yder Bon wat haeren last is.*

De Bon-meesteren moeten inden Winter zoo wanneer de Vestgraften/ vast toe gevrosen zijn/ ende dat by die vanden Gerechte geordonneert werdt/ datmen tot verseeckerheydt vande Stad/ ende de Ingesetenen van dien/ die zal doen opbyten ordere stellen dat zulcx wel ende behoorlicken gedaen wert/ ende die den arbeyt gedaen heeft naer behooren beloont werden/ende daer van volgende de 49. Burgerlicke keure vanden Jaere 1582. Reeckeninge doen/ aen handen van Schepen-meesteren inder tijt/ alhoe wel de keure seyt die te zullen doen aende Rojeermeesteren deser Stede. *Zijn gehouden in tijt van Vorst rontom de Stadt te doen byten.*

GILDEN ENDE NEERINGEN.

Binnen de Stadt Leyden/ gelijck inde andere Hollantsche Steden/ zijn veele ende verscheyden Ambachten neeringhen ende Handteeringen: de welcke volghende de Octroyen ende Ordonnantien by die vande Gerechte van tijt tot tijt verleent ende gemaeckt/

maeckt/ geoeffent ende gedaen werden/ by persoonen daer toe geadmitteert/ ende toegelaeten zynde onder seeckere Conditien. Dese hanteringen/ zyn over lange Jaeren ende noch heden ten dage genaemt Gilden, ende die daer onder behooren Gilde-Broeders.

Gilden te maecken eē gheheel out gebruyck.

Dat dit een gheheel out gebruyck is/ dat wert ghesien uyt een Privilegie/ de Stadt Leyden gegeven inden Jaere 1312, op Maendage nae Sinte Mathijs dach by Graef Willem Grave van Hollant etc. toe genaemt de Goede/ wesende vanden volgenden inhout:

Wy Willem Grave van Henegouwe, van Hollandt &c. Onsen lieven ende getrouwen Man ende Ridder Heer Henrick Burchgrave van Leyden, ende onsen Ghetrouwen, Rechter Schepenen ende Raet van onser Stede van Leyden, Saluyt ende onse Ionste. Wy verstaen dat alrehande Luyden, binnen onse Stede van Leyden voorsz. Gilden besitten, dair ons noch onser Stede voorsz. noch eer noch baete of en comt, of comen en mach, ende daer oock tRecht van onse Stede mede gehindert is ende belet. Waerom dat wy u ontbieden, dat ghy elcken Man verbiet, op zijn lijf ende op zijn goedt, dat niemant geen Gilden en besitte noch en houde, stille of openbair. Ende waer iement, die eenich Gilde hier boven besate, datmen met Schepenen betuyghen ofte beprouven conde. Die willen wy datmens zonder genade doe ontgelden inder manieren voorsz. ende des niement en verdrage. In oirconde desen Brieve besegelt met onsen Segel. Gegheven inden Haghe, des Manendachs na Sinte Mathijs dach int Iair ons Heeren 1312.

Wat Persoonen Poorters-neringhe moghen doen.

By welck Privilegie gesien werdt/ dat niemant onder eenige Gilden mochten zyn/ ofte de selve Hanteringe ende Neeringe doen/ ten zy de selve Burger ofte poorter deser Stede was. Daer mede genouchsaem over een comt de xviij. Burgerlicke keure vanden Jaere 1582. Luydende van woorde te woorde als volcht:

Bewys vandien.

Die geen gebooren, ofte inder manieren voorsz. aenghenomen Poorter is, en zal alhier geen Poorters neeringhe of hanteringhe mogen doen: op de boete van twee guldens telcken hy daer inne bevonden werde: ten waer zy van sodanighe Steden waeren, daer Poorters ofte Inwoonders van Leyden, vryelicken mochten wercken, zonder tpoortrecht gehouden te zijn, te winnen ofte eenighe ongelden te geven.

De Gilden de welcke binnen de Stad Leyden/ by sekere Octroyen/

Gilde-

Gilde-brieven ofte Ordonnantien / toegelaten zijn / zijn dese navolghende:

1. CVYPERS, wiens Gilde geregeert ende ghestiert wert/ by een Deecken ende twee Hooftmans. Namen van alle de Gilden.

2. CHYRVRGHIINS, by een Deecken ende twee Prousmeesters.

3. LAECKENBEREYDERS, by een Deecken ende vier Hooftmans.

4. LINNEWEVERS, een Deecken drie Hooftmans.

5. SCHRIINWERCKERS, een Deecken twe Hooftmans.

6. GROFSMITS, SLOTEMAECKERS, COOPERSLAGERS ende SWAERTVEGERS, zijn tsamen onder een Gilde ende hebben met gebeurten upt elck ambacht een Deecken/ ende geduprich upt de selve een Hooftman ende sulcx vier.

7. SNYDERS ofte CLEERMAECKERS, een Deecken twee Hooftmans ende twee Prouf vrouwen.

8. STOELDRAEYERS, een Deecken/ twee Hooftmans.

9. GLAESMAECKERS, Deeckẽ/ twee Hooftmans.

10. MANDEMAECKERS ende BESEMMAECKERS, onder een Gilde/ met gebeurten een Deecken/ twee Hooftmans.

11. TIMMERLVYDEN ende METSELAERS, zijn mede onder een Gilde/ en upt elck met gebeurten een Deecken/ ende ordinaris upt elck twee Hooftmans.

12. HOVTSAGERS, Deecken/ twee Hooftmans.

13. BOOMGAERT-LVYDEN, ende die met Boomvruchten ommegaen/ Deecken/ twee Hooftmans.

14. SCHIPPERS vant GROOTE VEER, op Haerlem/ Amsterdam ende Middelburch/ etc. een Deecken vier Hooftmans.

15. SCHIPPERS vaerende met CAGERSCHVYTEN, op Haerlem ende Amsterdam / een Deecken / twee Hooftmans.

16. SCHIPPERS, vaerende op Delft/ Rotterdam/ den

Hage / der Goude / ende op Wtrecht zijn tsamen onder een Gilde / ende hebben een Deecken ende twee Hoofmans.

17. WARMOES-LVYDEN, een Deecken / twee Hooftmans.

18. GOVT ende SILVERSMEDEN, een Deecken / (die afgaende Keurmeester is) die met haer beyden noch een twede Keur-meester verkiesen.

19. APOTEECKERS, CRVYDENIERS, ende VETTEWARIERS, zijn onder een Gilde / ende uyt yder met Beurten een Deecken / met drie Hooftmans.

20. BACKERS, een Deecken / drie Hooftmans.

21. SCHOEN-MAECKERS, een Deecken / twee Hooftmans.

22. SYDEN-LAECKENCOOPERS, een Deecken / twee Hooftmans.

23. VLEYSHOVWERS, &c. een Deecken / drie Hooftmans.

Gilde-Broeders moeten Jaerlicx een rekentenisse geven.

Alle de Gemeene Gilde Broeders vande voorschreven Gilden / elck in den zijnen / zyn alle Jaeren gehouden / ten behouve vant Gilde tot een erkentenisse een cleynen penningh te gheven / twelck ghenoemt werdt Oorconds-Penningh. Ende werdt by haere Deeckens ende Hooftmans inne ghehaelt / vergadert ende in Reeckeninge die zy moeten doen / aende Schepenen-meesteren inder tijdt / beneffens eenighe andere innecomens vande selve Gilden / verantwoorden.

Deecken ende Hooftmans vande Gilden wanneer gecoren.

De verkiesinge vande zelve Deeckens ende Hooftmans / wert alle Jaeren / tegen het aencomen van het nieuwe Jaer / gedaen by de Heeren vanden Gerechte / uyt een Dobbel getal van genomineerde Personen / gedaen uyt de respective Gilden / de welcke opten eersten ende tweeden January aen handen vande Burgermeesteren den ghewoonlicken eedt moeten doen: ende daer mede in haere Dienften moghen treden.

HEEREN VANDE PARTICVLIERE GEBVYRTEN.

DE Stadt Leyden / en is niet alleen verdeelt als te vooren ghesept is / in drie entwintich Bonnen ofte Quartieren. Maer alle de selve zijn wederomme gesmaldeelt / aen veele ende verscheyden Gebuyrten / die yder met een bysonderen naem / ofte toenaem

toenaem werden genaemt ende onderscheyden/ gelijc hier voor in mijne Beschrijvinghe van Leyden ghesien is.

Over welcke Gebuyrten/ een uyt de ghequalificeersten vande Gebuyren/ by die vande Gerechte/ uyt de nominatie van drie Persoonen/ by de ghemeene Gebuyren gedaen/ verkiesen ende stellen/ een Heer/ de welcke beneffens zijnen Raede ende de Thresoriers (die alleen by de gemeene gebuyren vercooren werden) de opsichte ende regeringhe vande Gebuyrte hebben/ volgende seeckere wetten ende Ordonnantien/ by de voornoemde Heeren vande Gerechte gemaeckt: op dat de Gebuyren metten anderen/ in alle vrede ende eenicheydt tsamen mogen woonen/ ende alle twist ofte oneenicheydt verhoedet/ ofte ghevallen wesende/ nedergeleyt moghen werden. *By wie dat den Heer vande Gebuyrten gestelt wert.*

Maer naer dien dat het eerste Artijckel vande ghenerale Gebuyrt Ordonnantie/pertinentlicke is spreeckende/ wat het ampt ende Officie is vanden voornoemden Heer/ zo zullen wy tselve hier inne vougen: *Waerinne het Ampt vande Heeren vande Gebuyrten is bestaende.*

Ten eersten, op dat alle Gebuyrten in goeder eendracht, onder de ghehoorsaemheyt van die vande Gerechte deser Stede, als haer wettighe overheyt, mogen werden onderhouden en beleet, zal in elcke Gebuyrte zijn een Heer, staende ter nominatie vande Gebuyren aldaer huyshoudende, ofte tmeerendeel van henluyden, tot drie in getale toe: uyt de welcke die vande Gerechte, ofte uyt zodanighe andere, als zy daer toe bequaemst zullen vinden, eenen zullen verkiesen ofte stellen: wiens ampt is Bouck ofte Register te houden van alle Persoonen onder zijn ghebuyrte woonende. Toe te sien dat die in goeder vreden, ende Borgerlicke eenicheydt, metten anderen leven ende verkeeren, ende dat alle argernissen gemijt ende tijdelijck verhoet werden. Vorder toe te sien dat niemant van Armoede, ofte door 't derven van behoorlick onderhout, en come te vergaen, maer te helpen versorgen, dat zijn ondersaeten, tijdelicken door de Aelmoeseniers, van hun nootwendicheden mogen werden voorsien ende ghehantreyckt. ende zal 'tampt der voorsz. Heeren vande Gebuyrten, geduyrich zijn tot haer luyder leven, onbequaemheyt ofte vertrecken, &c.

Beroerende den last vande Threforiers vande Gebuyrten/ wat zy moeten en behooren te doen: dat werdt begrepen in het tweede artijckel vande zelve Ordonnantie/ wesende vanden volgenden inhout: *Last vande Thresoriers vande Gebuyrten.*

In elcke Gebuyrte zullen oock wesen twee Thresoriers, wiens Ampt wesen zal, d'outste, alle Boeten ende andere penningen, de

 gebuyren

ghebuyren int ghemeen toecomende, inne te maenen, t'ontfangen, ende te bewaren: ende de jongste daer van Bouck ofte Regiſter te houden: Ende gheſamentlicken, voor de gemeene Gebuyren, den eerſten dach van haere vergaderinge ofte by een comſte te Reeckenen: Ende de voorſchreven penninghen, te verſtrecken, daert hem by den Heer, mitſgaders, by de geene die hy tot zijnen Raede verkieſen zal, ſal werden belaſt, &c.

Hoe lange haeren Dienſt gedupzt.

Den Dienſt van dit Thzeſozierſchap/ ghedupzt totte by een comſte vande gemeene Gebupzen omme geſamentlicken/ naer ouder ende goede gewoonten/ een vzolijcke maeltijt vooz eenige dagen te houden: Ten welcken tijden des outſten af gaet/ ende den Jongſten in zijne plaetſe comt/ ende in zijne plaets wederomme een ander geſtelt werdt.

Beſluyt vande Regeringe van Leyden.

TOt hier toe alle de Staten/ Collegien/ Offitien ende Dienſten/ daer dooz dat de Stadt Leyden/ ende de Inwoonders van dien/ in het Politijcq ofte Bozgerlijck geregeert ende gheſtiert werden: wijt en bzeedt verhaelt ende beſchzeven hebbende: naer onſe beſte kenniſſe wetenſchap ende vermogen/ boven het welcke niemant verbonden is. Soo verſoucke ick aen mijne waerde/ mede Burgeren/ ende andere begerige leſers/ deſen mijnen arbeyt ten goede/ ende tot haer vermaeck te willen aennemen: ende my ontſchuldigen of ick hier ofte daer eenigen miſlach mocht begaen hebben. Gedenckende dat ick een Menſche zy/ die kan doolen ende miſſen.

De Dzie-Eene/ Barmhertighe ende Goedertieren God/ wil de Stad Leyden/ ende de Ingeſetenen van dien nemen in zijn alderheylichſte Schut ende Scherm/ haer verlenende/ tgeene hem eerlick ende de Ingeſetenen zalich zal weſen: Amen.

Eynde van het derde ende laetſte Deel vande Beſchrijvinghe der Stadt Leyden.

REGISTER
Dienende totte Beschrijvinge der Stadt Leyden.

C.

 Clau-

Wat

K.

L.

Laec-

Bbbbb nomen/

M.

N.

O.

P.

T.

Z.

Eynde van het Register.

TOT LEYDEN,
Gedruckt By Ian Iansz. van Dorp, woonende op Marendorp, inde Vergulde Son,

ANNO 1641.

